INTATA ŁE'ŁIJEI

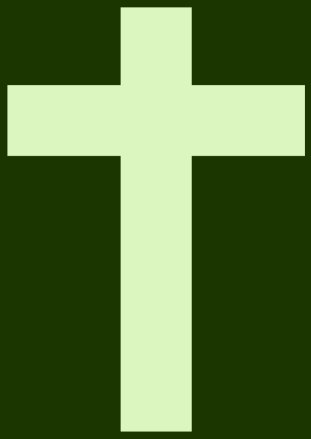

New Testament in Maka

INTATA ŁE'ŁIJEI
New Testament in Maka

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maka

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Maka

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
9c3673e4-2b93-51ec-8ba3-aac5c1cd65b0

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 77
SAN LUCAS 125
SAN JUAN 205
HECHOS 262
ROMANOS 333
1 CORINTIOS 366
2 CORINTIOS 397
GÁLATAS 416
EFESIOS 428
FILIPENSES 439
COLOSENSES 447
1 TESALONICENSES 454
2 TESALONICENSES 461
1 TIMOTEO 465
2 TIMOTEO 475
TITO 482
FILEMÓN 486
HEBREOS 488
SANTIAGO 510
1 PEDRO 519
2 PEDRO 528
1 JUAN 533
2 JUAN 541
3 JUAN 543
JUDAS 545
APOCALIPSIS 548

SAN MATEO

Pe' ława'mhitsik'i pe' ta'łets pa' Jesucristo.
(Lucas 3:23-38)

1 Enewe'en łiyits pe' ława'mhitsik'i pe' ta'łets ha' Jesucristo, hikha' ta'łets pa' David'ik'i, ta'łets pa' Abraham'ik'i.*
2 Pa' Abraham'ik'i qa pa' ła's qa łii Isaac, pa' Isaac'ik'i qa pa' ła's qa łii Jacob. Pa' Jacob'ik'i qa ła'sek pa' Judá qa pe' łamatsits qa pe' łek'injats.*
3 Pa' Juda'ak'i qa pa' ła's qa łii Fares qa pa' łek'inij Zara, qa pe' łenene qa łii Tamar. Pa' Fares'ik'i qa pa' ła's qa łii Esrom. Pa' Esrom'ik'i qa pa' ła's qa łii Aram.*
4 Pa' Aram'ik'i qa pa' ła's qa łii Aminadab. Pa' Aminadab'ik'i qa pa' ła's qa łii Naasón. Pa' Naason'ik'i qa pa' ła's qa łii Salmón.
5 Pa' Salmón'ik'i qa pa' ła's qa łii Booz qa pe' łenene'ek'i qa łii Rahab. Pa' Booz'ik'i qa pa' ła's qa łii Obed qa pe' łenene'ek'i qa łii Rut. Pa' Obed'ik'i qa pa' ła's qa łii Isaí.*
6 Pa' Isai'ik'i qa pa' ła's qa łii David, hikpa' qi wittata'aj pa'aj. Pa' wittata'ik'i David qa pa' ła's qa łii Salomón. Pekhe' łenene'ek'i hikpe' łewhe'ye'tax pa'aj pakha' łii Urias.*
7 Pa' Salomon'ik'i qa pa' ła's qa łii Roboam. Pa' Roboam'ik'i qa pa' ła's qa łii Abías. Pa' Abias'ik'i qa pa' ła's qa łii Asa.*
8 Pa' Asa'ak'i qa pa' ła's qa łii Josafat. Pa' Josafat'ik'i qa pa' ła's qa łii Joram. Pa' Joram'ik'i qa pa' ła's qa łii Uzías.
9 Pa' Uzías'ik'i qa pa' ła's qa łii Jotam. Pa' Jotam'ik'i qa pa' ła's qa łii Acaz. Pa' Acaz'ik'i qa pa' ła's qa łii Ezequías.*
10 Pa' Ezequias'ik'i qa pa' ła's qa łii Manasés. Pa' Manases'ik'i qa pa' ła's qa łii Amón. Pa' Amon'ik'i qa pa' ła's łii Josías.
11 Pa' Josias'ik'i qa pa' ła's qa łii Jeconías, qa pe' łamatsits qa pe' łek'injats. Hik pakha'aj pa' łahats'ij pe' Israel qa t'ophełitiiju' qa wetka'xii pa'aj pa' witset Babilonia.*
12 In mexe i'ni'kii pa'aj pa' Babilonia pa' Jeconias'ik'i qa nekfik'i pa' ła's qa' łii Salatiel. Pa' Salatiel'ik'i qa pa' ła's qa łii Zorobabel.*
13 Pa' Zorobabel'ik'i qa pa' ła's qa łii Abiud. Pa' Abiud'ik'i qa pa' ła's qa łii Eliaquim. Pa' Eliaquim'ik'i qa pa' ła's qa łii Azor.
14 Pa' Azor'ik'i qa pa' ła's qa łii Sadoc. Pa' Sadoc'ik'i qa pa' ła's qa łii Aquim. Pa' Aquim'ik'i qa pa' ła's qa łii Eliud.
15 Pa' Eliud'ik'i qa pa' ła's qa łii Eleazar. Pa' Eleazar'ik'i qa pa' ła's qa łii Matán. Pa' Matan'ik'i qa pa' ła's qa łii Jacob.
16 Pa' Jacob'ik'i qa ła's pa' José, łewhe'ye' ke' María, hikke' łenene ha' Jesús, hikha' łenqii iye Cristo.*

---

* **1:1** Rt 4:18-22; 2S 7:12-16; 1Cr 2:1-15; Mr 12:26; Lc 1:32,69; 3:4; Hch 1:20; Fil 4:3; Ap 3:5; Sal 89:3; Is 9:6; Gn 22:18; Mt 9:7; Ro 1:3; Ga 3:16 * **1:2** Gn 29:35; Sal 14:7; 105:9; Mt 8:11; 22:32; Stg 2:21 * **1:3** Gn 38:29-30; 46:12; Lc 3:33 * **1:5** Rt 1:4; 2:1; Lc 3:32 * **1:6** 1S 16:1; 17:12; 2S 11:27; 12:24 * **1:7** 1R 11:43; 14:31; 15:8,24; 22:50; 2R 14:21 * **1:9** 2R 15:5,38; 16:20; 20:21; 21:18,24 * **1:11** 2R 24:6,14; Is 5:13; Jer 27:20; Ez 1:1; Mt 1:17 * **1:12** Gn 10:10; 1Cr 3:17; Lc 3:27,30 * **1:16** Mt 27:17,22; Lc 2:11; Jn 1:45; 4:25

17 Pa' Abraham'ik'i uja'x yamets pe' ta'łets catorce (14) ma' qa hats yametsji' pa' David'ik'i, qa pa' David'ik'i uja'x yametsji' iye catorce (14) iye pe' ta'łets, qa hik pa'aj t'opheł itiiju' qa wetka'xii pa'aj pa' witset Babilonia. Qa catorce (14) iye yametsji' pekhewep iye ta'łets, ma' qa hikpe' qa ta'łji'ju' ha' Cristo.*

In i'nk'a nekfik'i pa' Jesucristo.
(Lucas 2:1-7)

18 Aka'an łunye'jkii pa'aj in i'nk'a nekfik'i pakha'aj ha' Jesucristo. Ke' łenene łii María jutsiqetsi'ł wetju'ł pa'aj qu' łewhe'ye'yi'ij pa' José. In mexente' i'ntaxijupha' pa'aj qa yiwkajitsheninłe pa' łet'unha'x pa' Espíritu Santo.

19 Pa' José, María łewhe'ye', yatsathen. Nite' yisu'un qu' pekhel ł'anye'ji'ijkii pa'aj ke' María, qa yisu'un qu' niliłi'ij qa'nte' nenikfe'le'ets pekhewep.*

20 In mexe yijamtitaxijupkii pa'aj aka'an, qa in ima' qa itsowoł'axij pa'aj pa' ewi'ł ángel ta'łii pa' Yatsat'ax'inij, qa yit'ijets pa'aj: —José, ta'łets ka' David'ik'i, hasu'uj e'nijiwei qu' ni'ijup ne' María qu' ewhe'ye'yi'ij qe pa' ła's qu' nenektaxfik'i ta'łets na' łet'unha'x na' Espíritu Santo.*

21 Ne' María qu' nenektaxfik'i pa' ła's qa eqiyi'ij hatse' Jesús. Łii aka'an qe qa' naqsi'jij pe' łewuł'ets ene' jukhew qa efuts ha'ne łetset.—*

22 Week aka'an in łunye'jkii qe qa' nafits aka' yit'ij pa'aj pa' Yatsat'ax'inij in i'nijji' pa' ewi'ł profeta qa yit'ij:*

23 —*Pekhe' mexe ham yawitjiye' qa' niwkajitshen, qa' nana'l pa' ła's qa' łeqiyi'ij Emanuel.—* *(Is 7:14)* Qa aka'an qa ikji' —*Dios in initji'ju'.—* *(Is 8:10)*

24 Ma' qa in nompha'm pa' José qa tek'eenik'iha pa' yit'ijets pa' Yatsat'ax'inij łaqa ángel qa i'nijup pa'aj ke' María.*

25 Qa nite'łe ewi'ł i'wi'łi' nite' t'eku'mets iye, pekhe'en qa nekfik'i pa' ła's, qa pa' José qa łeqiyij Jesús.*

2

Pe' jukhew ta'łii pa' neł u'uju'ł.

1 In hats neki'fik'i pa'aj ha' Jesús ha' witset'ii Belén, hikha' witset yatsat'axij ha' sehe' Judea, hik pakha'aj mexe tenek'enhei pa' Herodes. Qa namets pa'aj ha' witset Jerusalén pe' jukhew ta'łii pa' neł u'uju'ł. Pekhewe'en nikfe'lets qa yejeł ijupkiiha iye ne' footekii,*

2 qa inaqfaakaniikii pa'aj: —¿Pa'n i'ni' pa' łatata ene' judío pa' hane'ej nekfik'i? Qe hi'weni'łii ke' łoqo footeki' in nekpha'm na' neł u'uju'ł qa heneki'łii qu' nek'iyini'łii pakha'an.—*

3 Pa' wittata Herodes in yepi'ye' ek'i aka'an ma' qa qi in yitawje'meten pa'aj qa week iye pe' tetseti'yi' ha' Jerusalén.

4 Ma' qa iyinii qa no'thet wetju'ł pe' week tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei, qa nifaakanij pa'aj pa'n neki'fik'i hatse' pa' Cristo.*

---

* **1:17** 2R 24:14; Jer 27:20; Dn 9:25-26; Mr 8:29; Hch 2:31,36,38 * **1:19** Mt 13:17; Mr 10:12; Lc 2:36; 1Co 14:35; 2Co 11:2; Ga 4:27; Dt 22:20-24; 24:1-4; Mt 2:7; Lc 16:18; Jn 8:4-5 * **1:20** 2Cr 1:1; Mt 13:49; 27:19; Jn 6:20; Ro 1:3 * **1:21** Lc 1:31; 2:21; Jn 1:29; 10:25; 1Jn 2:12; Lc 2:11; Hch 4:12; 5:31; 13:23,38-39 * **1:22** Is 7:14; Mt 20:5-6; 21:1-4; Lc 24:44; Ro 1:2-4 * **1:24** Mt 1:6; 13:49; Lc 1:1; 19:32; Jud 5 * **1:25** Gn 4:1,17; Ex 13:2; Jue 11:39; 1S 1:19; Lc 2:7,21 * **2:1** Gn 25:6; 1R 4:30; Lc 1:5; 2:4-7 * **2:2** Jer 23:5; 30:9; Zac 9:9; Mt 27:11; Lc 19:38; Jn 1:49; Nm 24:17; Ap 22:16 * **2:4** Mt 16:21; 20:18; 21:15; 27:41; Lc 9:22

5 Pekhewe'en qa yit'ijju' pa'aj: —Na' Belenii na' sehe' łii Judea qe hik aka' yika'ajji' pa'aj pa' ewi'ł profeta in yit'ij:
6 *"Akha' witset Belén, yatsat'axij na' sehe' Judá, nite' t'an epji' qu' nite' eqiye' pe' week witsetits na' sehe' Judá, qe akha' qu' nat'atsji'ł e'pha'm hatse' pa' ewi'ł qi qu' netnek'enhei qa' nejełets na' yitset Israel."— (Mi 5:2)*
7 Pa' Herodes qa wanat'inij in iyinii iye pa'aj pe' jukhew pe' nikfe'lets pe' footekii. Ma' qa nifaakanijha pa'aj, qa yit'ijets: —¿Pa'n uja'xik'i juwelits in łi'weni'łii pe' footeki'?—*
8 Ma' qa yukinii ha' Belén qa yit'ijets pa'aj: —Ma'ałii qa' anfaakani'łiikiiha pa' iini'ha pa' omeła's. Qu' i'weni'ł qa' enfeli'ł ye'm ma' qa' hakjiiyek qa' nek'iyinjiiyek.—
9 Ekewe'en ł'anye'jets pa'aj pa' Herodes pe' jukhew ma' qa ikkii pa'aj. Qa pe' footeki' pe' hayiits yi'wenii pa'aj na' nełu'uju'ł qa yi'wen iye qa ikik'ui yojo'ok'oi pa'aj pe' jukhew qa yamii pa' i'ni' pa' omeła's. Ma' qa amani' pe' footeki' qa i'nipji' pe' łetsi'.
10 Pe' jukhew in yi'wenii iye pe' footeki' ma' qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj.
11 Ma' qa uyifi pe' łetsi' qa yi'wen pa'aj pa' omeła's qa pe' łenene María. Ma' qa wonokok'enijupju'kii qa iyinii pa' omeła's. Qa sujłe qa nit'osłe' pe' łeqeti'najkii qa tisij pe' oro qa na'aj tene'łju' ewjisii incienso qa' pakhap ewjisii qa łii mirra.*
12 Ma' qa in ima'ju' pa'aj pe' jukhew qa itsowoł'etsij pa' Intata qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj mapiliłii iye ha' Herodes na' i'ni'. Tujtseika' ma'ałji' qu' mapiliłii iye na' etset'ił.— Qa ikkii pa'aj qa wapilii pa' łetset ikik'i pakhap wit'ikheyi'j.

Pa' José qa pe' María ilatijetsfik'i pa' sehe' Egipto pa' omeła's.

13 In ikkii pa'aj pe' jukhew qa neketsju' pa'aj pa' ewi'ł łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij itsowoł'axij pa' José qa yit'ijets pa'aj: —Eniipha'm. Ku'mi' na' omeła's qa ne' łenene iye qa' ilati'łetsfik'i na' Egipto łeqe sehe' qa' hikna' qu' ni'eku'niłi' teek jutsitax qu' hit'iłij ewets iye qa' etpili'łets. Qe niwoyo'oikii na' Herodes qu' nilan ha'ne omeła's.—*
14 Ma' qa niipha'm pa' José qa yeka'x pa'aj pa' omeła's qa ke' łenene iye naja'xij pa'aj. Ma' qa ikkii qa yamii pa' Egipto.
15 Qa hik pakha' qa i'ni' ipłu'ui in wa'm pa' Herodes'ik'i. Hik aka' łunye'j qe qa' nasinik'i pa' ł'anye'j pa'aj pa' Yatsat'ax'inij in i'nijji' pa'aj pa' ewi'ł profeta qa yit'ij: *—Na' Egipto łeqe sehe' hikna' i'ntaxi' in haiya'yii na' ya's.— (Os 11:1)**

Pa' Herodes qa inoqwoninii pe' omehets qu' nanlanju'.

16 Ma' qa in nikfe'lets pa' Herodes in yaqankii pe' jukhew qa qi in nayu'kii. Qa inoqwoninii pe' week omehets qu' nanlanju' week pe' wetsjuk łeqe'ninqapits yamijiiju' na'aj i'nk'a nekfik'i. Qa' nanlanju' pe' week omehets pa' Belén qa pe' ipłuletskii iye witsetits pakha' hats yumti qu' łuk'eye' pa' omeła's. Qe yijamti'ik'i pa' ipłu'uk'i pa' yit'ijju' pe' jukhew in i'nk'a yi'wenii pe' footeki'.*
17 Ma' qa yasiinik'iha iye pa'aj pa' tooxik'i nifel pa' ewi'ł profeta'ik'i łii Jeremías in yit'ij:

---

* **2:6** 2S 5:2; Jn 7:42; 21:16 * **2:7** Mr 5:6; Lc 1:7; Hch 13:6; Ap 1:16 * **2:11** Sal 72:10; Is 60:6; Mt 1:18; 12:46; Mr 5:6 * **2:13** Mt 1:20; 13:49; Mr 11:18; Stg 4:7 * **2:15** Ex 4:22; Nm 24:8 * **2:16** Is 59:7; Mr 10:34; Hch 13:6; 25:3; Ap 12:4

18 —*Tepiikaxtii pe' qi in ip efu Ramá łeiłeki'. Ip qa qi in yejtsi'le'kii pe' Raquel yayintaxik'i pe' łelitsik'i. Nite' łeke' qu' namehet pe'ye', qe hats naxju' pe' łelitsik'i.— (Jer 31:15)**
19 Ma' qa in hats wa'm pa'aj pa' Herodes'ik'i, qa pa' Yatsat'ax'inij łaqa ángel qa te'nilit'etsju' iye pa' José in mexe amaneyi' pa'aj pa' Egipto. Łots'owoł'axłe iye qa yit'ijets pa'aj:*
20 —Eniipha'm qa' ku'mi' na' omeła's qa ne' łenene iye qa' mapiliłetsji' iye na' Israel łeqe sehe' qe hats naxju' ke' neqek'uyu'taxij na' omeła's.—
21 Ma' qa niipha'm pa'aj qa t'eku'mi' pa' omeła's qa ke' łenene iye qa wapilii iye na' Israel łeqe sehe'.
22 Ma' qa pa' José qa nijiwei qu' amani'i' pa' Judea łeqe sehe' in i'ye'ej pa' Arquelao, Herodes'ik'i ła's in yaya'xi' in tenek'enhe'yi' ha' Judea. Qa itsowoł'axij iye pa' Intata qa nite' amaneyi' ha' Judea. Ma' qa ikkii iye qa yamii ha' sehe' Galilea.*
23 In yamets pa'aj ha' Galilea ma' qa i'ni'kii ha' witset łii Nazaret. Ma' qa hats yasiinik'iha pa' ł'anye'j iye pa'aj tooxik'i pa' ewi'ł profeta yika'ajji' pa'aj ke' Intata łe'lijei: —Pakha'an qa' łenqiyi'ij hatse' Nazaret łeiłe'.—*

3

Juan Bautista qa i'nq'ijatsheni' pa' ham i'ni'i'.
(Marcos 1:1-8; Lucas 3:1-9,15-17; Juan 1:19-28)

1 Qa hik pakha'aj pe' nełutsji' qa hats yamets łahats'ij ka' Juan Bautista in we'nethinkii qa te'wenheti'yi' in i'nq'ijatsheni' ha' ham i'ni'i' hakha' sehe' Judea, qa yit'ij:*
2 —Ili'iłij pe' uł'ets in łaqsiiłijkii qe pa' tenek'enheiji' pa' Dios hats met ma' qa' hats na'nju'.—*
3 Ha'ne Juan hik ha'ne pa' toxik'i nifel pa'aj pa' profeta'ik'i Isaías in yit'ij: —Tepiikaxtii pa' ł'a'x pa' taya'yi'kii pa' ham i'ni'i' in yit'ij: *"Aqsi'ji'łik'i pa'qu' łikheyije' pa' Yatsat'ax'inij, qa' natsathen iye hasu'uj q'if'imme' pe'qu' ł'ikheijeye'."— (Is 40:3)**
4 Pe' łeqhinatai pa' Juan taqsijkitiyijkii ne'ej ats'etets ł'ewkujits qa pa' łeqelutsax qa inqa'met ł'aj qa pe' łaqats qa efenheyik'i qa na'aj łene'ji' witaq.
5 Olots pe' nekii nexpiikeyu'uj pa' Juan uja'x pe' ta'łii ha' Jerusalén qa pe' week pe' witsetits łelits Judea łeiłets qa pe' ta'łiyek pe' metitsi'm pa' qi haqqi' Jordán.*
6 Pe' tetfeljiiji'm pe' łewuł'ets, ma' qa' ka' Juan qa nimpuujinji'ijji'ju' ha' haqqi' Jordán.
7 Qa in yi'wen pa' Juan in olots pe' fariseol qa pe' saduceol iye in nektaxii qu' nenimpuujinju' iye qa yit'ijets pa'aj: —Hik ejunyejeyi'ł q'oiq'oyits łelits. ¿Łekpa' nifeli'ł e'm qu' łeke'ye' qu' ilati'łik'ui hatse' pa' qi iftsax ławak pa' Dios?*
8 Manaqsiji'łju'ha yijat'ij pa'qu' ejunyejeyi'ił qu' yijaayi'ija qu' menink'aihiti'ł hats'inha qa' ne'twenhetii.*

---

* **2:18** Gn 35:19; Jue 4:5; Hch 8:2; 2Co 7:7 * **2:19** Mt 1:20; 13:49; Lc 1:11; Jud 5 * **2:22** Mt 17:22; Lc 1:5; Hch 27:29; Col 3:21; He 8:5 * **2:23** Mr 1:24; Lc 1:26; Jn 1:45-46 * **3:1** Jn 1:6-8; Jos 15:61; Jue 1:16; 3:1-12; Lc 3:2-17 * **3:2** Dn 2:44; Mt 4:17; 6:10; 10:7; Mr 1:15; Lc 10:9; 11:20; 21:31 * **3:3** Lc 1:17,76; Jn 1:23 * **3:5** Mt 23:37; Mr 1:5; Lc 3:3; Jn 15:22; Hch 19:18 * **3:7** Mt 12:34; 16:1; 22:23; 23:15; 23:33; Hch 4:1; 5:17; 23:6; Ro 5:9; 1Ts 1:10 * **3:8** Mt 3:10; 12:33; 13:8,26; 21:19,34,41,43; Mr 11:14

9 Hasu'uj umti'iɬ qu' nelithiniɬik'ui hatse' pa' qi ɬawak hatse' pa' Intata qu' it'iɬij: "Yekheweli'ɬ hata'ɬi'ɬets pa' Abraham'ik'i". Qe yijaa'ija qu' hit'iɬij ewets pa' Dios in ɬeke' qu' naqsiijkii ene' utel qu' ɬelitsi'ij pa' Abraham'ik'i.*
10 Qa pe' witfejinetki' qa hats we'nenijupju' pa' ɬefitets pe' najkakui. Qa hik ta'ɬijupi', week pe'qu' najkak'e qu' nite' ɬe'sitse' pe'qu' ɬeye' qa' newetfekinifi qa' netwumhitiiji'ju' pa' fe't.*
11 Yakha' yijaa'ija in k'empuujini'ɬji' ha'ne iweli'ɬe qa ikji' qu' hats ili'iɬij pe' uɬ'ets in ɬaqsiiɬijkii, qa hakha'ɬe teke'lenju' qu' nanam hatse' qa' nempuujini'ɬji' pa' Espíritu Santo qa pa' fe't iye. Hakha'an les t'un. T'anyipji'. Yakha' nite' ye'weju'ɬij qu' henit'ijji' pe' ɬ'otshilaxtii.*
12 Hats t'eku'mi'kii pe' ɬeqe tseyem qa' niwu'mpha'mkii qu' naqsi'jji' pe' trigo hats'inha pa' t'unik'i qa' niwu'mkii pe' ɬ'ajits. Qa pe' ɬoi qa' naqsi'j qa' nenifi pe' ɬextsi'ij, qa pekhewe'ɬe ɬ'ajits qa' niwu'mji'ju'kii pa' fe't nite' yom.—*

Pa' Juan qa yimpuujin pa' Jesús.
(Marcos 1:9-11; Lucas 3:21-22)

13 Ha' Jesús ta'ɬii pa'aj ha' Galilea qa nametsju' ha' haqqi' Jordán, hikha' i'ni' pa'aj pa' Juan qe qa nimpuujin iye.*
14 In i'nk'a pa'aj, pa' Juan nite' yisu'untax qu' nimpuujin ha' Jesús qa yittaxijets: —Yakha'tax yijat'ij qu' etsimpuujin. ¿Qa inhats'ek in ɬanamyii qu' k'empulijin?—
15 Qa yit'ij pa'aj ha' Jesús: —Inye'jɬu' qu' etsimpuujin qe les ɬe'wis qu' jintaqsiijkii week pa'qu' nisu'un na' Dios.— Ma' qa tek'eniju'ɬ pa'aj pa' Juan.
16 In yili'ij in yimpuujin qa ikik'uipha'm pa'aj ha' iweli', qa hik pa'aj qa qhofii na' wa'sji' qa yi'wen pa' Intata ɬeqe Espíritu hik ɬunye'jtax ofo' in te'nilit'etsju' qa i'nipji' pa'aj ha' Jesús.*
17 Ma' qa yepi'ye' pa' ewi'ɬ wit'ax nokesiipha'm na' wa's qa yit'ij pa'aj: —Hane'en hik ha'ne yaa'sija qi in hisu'un qi in tsi'sinheti'mkii.—*

4

Pa' inwo'met qa' yijaajintax pa' Jesús.
(Marcos 1:12-13; Lucas 4:1-13)

1 Qa aje'eɬ pa' Espíritu Santo qa yeka'xii ha' Jesús pa' ham i'ni'i' qu' nijaajin pa' inwo'met.*
2 Ham tuje' pa'aj yamijets cuarenta (40) neɬuts qa cuarenta (40) najai iye. Ma' qa i'nk'ałe yoksi'wen in iyipkun pa'aj.*
3 Pa' inwo'met qa nekets pa'aj qu' nijaajin, qa yit'ijets pa'aj: —Qu' yijaayi'ija qu' o' Dios ɬa'se' qa' it'ijets ene' utel qu' pani'ij.—*
4 Qa yeku'ɬ pa'aj ha' Jesús: *—Ke' we'nika'ajji' yit'ij: "Nite' ewi'ɬɬe pa'qu' pane qu' niɬin pa'qu' jukhewe', qe ke' week ɬe'lijei na' Dios yiɬin iye pa'qu' jukhewe'."— (Dt 8:3)*

---

* **3:9** Lc 3:8; Jn 8:33,39; Hch 13:26; Ro 4:1 * **3:10** Mt 7:19; Lc 13:7,9; Jn 15:2,6 * **3:11** Mr 1:4,8; Jn 1:26; Hch 1:5; Is 4:4; Jn 1:33; Hch 2:3-4; 11:16; Tit 3:5 * **3:12** Is 30:24; Mt 13:30; Mr 9:43,48; Lc 3:17 * **3:13** Jn 1:31-34 * **3:16** Mt 24:35; Lc 12:33; Hch 17:24; Ef 6:9; Ap 21:10; Is 11:2; Jn 1:32; Hch 7:56; 2P 1:17 * **3:17** Sal 2:7; Is 42:1; Lc 9:35; Jn 12:28 * **4:1** Jos 15:61; Jue 1:16; Jn 1:6-7; Stg 1:14 * **4:2** Ex 34:28; 1R 19:8; Jn 9:4 * **4:3** Mr 3:11; 5:7; Lc 1:35; 4:41; Jn 1:34,49; Hch 9:20

5 Ma' qa pa' inwo'met qa yeka'xii pa'aj na' witset Jerusalén. Qa
yeka'xiipha'm pa'aj łesinje'eipha'm ne' qi witlijtsitjii, qa yit'ijets pa'aj:*
6 —Qu' yijaayi'ija qu' o' Dios ła'se', ilit'iiju' qe ke' we'nika'ajji' yit'ij iye:
*"Qa' nenukinju' ne' łaqa angelits qa' nejeł ewets. Qa pe' łokoyei qa' net'eku'm e'
hats'inha qa'nte' neqfe'metene' ne' utel ne' ef'iyei."—* *(Sal 91:11,12)**
7 Qa yeku'ł iye pa'aj ha' Jesús qa' yit'ij: —Yit'ij iye ke' Dios łe'lijei: *"Hasu'uj
ijaajin pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios."—* *(Dt 6:16)**
8 Qa ewi'łij iye pa'aj pa' inwo'met qa yeka'xii iye pe' ewi'ł qipha'm utek ma'
qa yethinij pe' week witsetits in week yiwq'axin pe' łewekwekits.
9 Qa yit'ijets: —Week qu' k'ełisij enewe'en qu' monokok'enyifi qa' iyinyii.—
10 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Yape iłun inwo'met. Qe ke' we'nika'ajji'
Dios łe'lijei yit'ij: *"Iyinii pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios. Ewi'łłe qu' aqsiijkii pa'qu'
nit'ij."—* *(Dt 10:20)**
11 Ma' qa pa' inwo'met qa ikik'ui pa'aj ha' Jesús. Qa namets pe' angelits qa
t'ifti'ts'ets pa'aj.*

Jesús qa' i'nq'ijatsheni' pa' sehe' Galilea.
(Marcos 1:14-15; Lucas 4:14-15)

12 In i'ye'ej pa'aj ha' Jesús in i'nifi pe' witq'opheł itjii pa' Juan, qa ik pa'aj qa
yamii ha' sehe' Galilea.*
13 Qa nite'łe amani' ha' witset Nazaret qa ikii qu' na'ni' ha' witset Ca-
pernaum meti'm ha' łotkoyek ke' kałi' te'weyij hekhewe' sehel Zabulón qa
Neftalí.*
14 Aka'an in łunye'jkii qe qa' nasiinik'iha pa'ł'anye'j pa'aj pa' profeta'ik'i Isaías
in yit'ij:
15 —*Sehe' Zabulón qa sehe' Neftalí, ikji'teje'm na' wit'ikheyi'j yamiiju' na' qi
iweli' neł u'uju'ł te'weyi'mii na' haqqi' Jordán. Sehe' Galilea i'ni' ne' olots nite'
Judiol.**
16 *Ne' tetseti'yi' i'ntaxji'teje'm na' qi nookii hane'ej qa yi'wen na' qi na'lkii.
Qa nekhewe' i'ntaxji'teje'm na' łeq'eneł eya'x na' witwamhi' qa naliti'pji' pa' qi
na'lkii.—* *(Is 9:1,2)*
17 Qa hik pa'aj i'nk'ałe we'nq'ijatshen ha' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Ili'iłij
pe' uł'ets in łaqsi'ji'łijkii qe na' tenek'enheiji' na' Dios hats met ma' qa' hats
na'nju'.—*

Jesús qa taya'yets pe' ikwetju'ł (4) eq'ehemkinhets.
(Marcos 1:16-20; Lucas 5:1-11)

18 Ha' Jesús qa ikik'iju' pa'aj ha' łotkoyek ke' kałi' Galilea qa yi'wen pa'aj he'
wetsjuk witjefeye'k. Ewi'ł ha' łii Simón, qa łii iye Pedro qa hakhap iye qa łii
Andrés. Enewe'en mexe teq'ehemkiiju' pa'aj qe hik aka' ł'ithayijkit ek.*
19 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Atsjayani'ł, qa k'ełisiłij qu' mowo'ołii
ene' jukhew qu' hik łunye'je' in łeq'ehemkiyiłju'.—
20 Qa aje'eł nejet pa'aj pe' łeq'ehemkil qa yijayan pa'aj.

---

* **4:5** Neh 11:1,18; Dn 9:24; Mt 27:53 * **4:6** Gn 16:7; Mt 13:49; Lc 1:11; Hch 5:19; Ap 14:6; 1P 2:8
* **4:7** 1S 7:3; 1Cr 21:1 * **4:10** Dt 6:13; 1Cr 21:1 * **4:11** Mt 26:53; Lc 22:43; He 1:14 * **4:12** Mt
14:3; Lc 3:20; Jn 3:24; 1:43; 2:11 * **4:13** Mr 1:21; 2:1; Lc 4:23; Jn 2:12; 4:46 * **4:15** Is 42:7; Lc 2:32
* **4:17** Mt 3:2; 5:3,10,19-20; 7:21; 8:11; Mr 1:14 * **4:18** Jn 1:40-42; Mt 15:29; Mr 7:31; Jn 6:1

21 Qa pa' ha'niiji'in qa yi'wen iye pa'aj hekhewep witjefeye'k iye łelits ha' Zebedeo łiyits, Jacobo (Santiago) qa ha' Juan. I'nji' pa'aj pe' łenhitjii tokoyei łasi' weeki'ł ha' łatata, yitił pa'aj pe' łeq'ehemkil. Ha' Jesús qa taya'yiiji' iye pa'aj.
22 Hekhewe'en qa aje'eł yiwejini' pa'aj pe' łenhitjii tokoyei łasi' qa yiwejini' iye ha' łatata, ma' qa yijayan iye pa'aj.

Jesús qa yijatshen pe' olots jukhew.
(Lucas 6:17-19)
23 Ha' Jesús qa week yijalki'sik'i pa'aj ha' Galilea. Week pe' witlijtsitjiyits yamji'jets qa yijatshenji'ij qa nifelji'ij iye eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios, qa niłinju'kii iye pe' pekhel łunyejeikii pe' łaja'metets qa pe' pekhel yaats'e'eju'kii.*
24 Ma' qa pa' łeniihe't pa'aj ha' Jesús qa weekij pa'aj ha' sehe' Siria, qa neka'xii week pe' pekhel łaatshenye'jeikii. Uja'x pe' qi wanqaats'eju', qa pe' i'nji' pe' inwo'metets, qa pe' akathenhets, qa pe' onqokits iye, qa week yaqsi'jju' niłinju' ha' Jesús.*
25 Olootsija pa'aj pe' yijayan ha' Jesús pe' ta'łii ha' sehe' Galilea qa pe' ta'łii he' witsetits Decápolis qa na' Jerusalén qa pe' ta'łii iye ha' sehe' Judea qa pe' nełu'uju'ł te'weyii na' łajaika' ai na' haqqi' Jordán.*

5

Jesús qa i'nq'ijatsheni' pe' utek ipji'.
1 In yi'wen pa'aj ha' Jesús in olots pe' jukhew qa efuts iye, qa ikik'ipha'm ke' utek qa hikha' qa i'niju'. Pe' yijatshen qa nekets pa'aj.*
2 Ma' qa i'nq'ijatshen qa yit'ij pa'aj in iyet:*
3 —Łe'sitsi'mkii pe'qu' nit'ij łetets qu' ham ne'weju'łi'ij qu' hamitsi'im na' Intata, qe na' tenek'enheiji' na' Dios hats i'nji'teje'm.*
4 Łe'sitsi'mkii pe'qu' nikametetskii qa na' Dios qa' ne'nq'eletij qa' ni'sinheti'mkii iye.*
5 Łe'sitsi'mkii pe'qu' netf'iljetsin nite' watpatunen iye qe łekhewel tisij hatse' na' sehe' na' Intata.*
6 Łe'sitsi'mkii pekhewe' qu' nisu'unija qu' naqsiijkii pa' yatsathen qa na' Dios qa' ni'fenij.*
7 Łe'sitsi'mkii pe'qu' ne'nq'eletij pekhewepe' iye qa na' Intata qa' nenq'eletjiijek.*
8 Łe'sitsi'mkii pe'qu' hats hamitse'ji' pe' łatawjets pe' łewuł'ets qe hats tetlijijju', qa' ni'wen hatse' na' Intata.*
9 Łe'sitsi'mkii pe'qu' ni'sinhet wetju'ł pe'qu' na'nayu' wetju'ł qa' netiti-jiti'yijets qu' łelitse' na' Dios.*
10 Łe'sitsi'mkii pe'qu' natawitjaxtii qe ta'łets in yatsathen qa tek'eenetsha na' Intata, qe łekhewel i'nji'teje'm nakha' tenek'enheiji' na' Dios.*

---

* **4:23** Mr 1:35-39; Lc 4:42-44; Mt 13:54; 24:14; Hch 10:38 * **4:24** Lc 2:2; Hch 15:23; Ga 1:21; Mt 8:16; 9:32; Mr 5:15; Jn 10:21 * **4:25** Mr 3:7; 5:20; Lc 6:17 * **5:1** Mr 3:13; Lc 9:28; Jn 6:3,15 * **5:2** Hch 8:35; 10:34; 18:14 * **5:3** Is 57:15; 66:2; Mt 19:14; 25:34; Mr 10:14; Lc 6:20 * **5:4** Is 61:2; Mt 11:29; 21:5; Jn 16:20; Ap 7:17 * **5:5** Sal 37:11; Ro 4:13; Ap 21:7 * **5:6** Is 55:1-2; Jn 4:14; 6:48; 7:37 * **5:7** Pr 11:17; Mt 18:33; Lc 6:36; 2Ti 1:16 * **5:8** Sal 24:4; He 12:14; 1Jn 3:2; Ap 22:4 * **5:9** Mt 5:45; Lc 6:35; Ro 8:14; Stg 3:18; 1Jn 3:1 * **5:10** Mt 19:14; 25:34; Mr 10:14; Lc 6:20; 22:29

11 Łe'sitsi'ił e'mkii qu' nit'iłij ewets uł'axe' qa wekwek wi'tlijei uł'etsik'i qa
nawitji'ił iye qa wotk'onił'ejkii yit'ijets qu' uł'axe' pa'qu' aqsiiłijkii, qe ta'łijupi'
in ł'ek'eni'ł yiwetsha.
12 E'łe'sitsi'iłi'mkiiha qa' łe'sitsi'imkiiha iye pe' atawjetsi'ł qe na'l hatse' pa' qi
łe'wis enisit'ił qu' amtaxi'łii na' wa's. Qe hik łunyejei iye ke' yojo profeta'ik'i in
tawitjaxtii.—*

Witlepinek qa fetitjii.
(Marcos 9:50; Lucas 14:34-35)
13 —Ekheweli'ł hik ejunyejeyi'ł witlepinek ha'ne sehe' ipji'. Pa' witlepinek
qu'nte' ek'eme'ye'ji' ¿pa'n łunye'j qu' łeke'ye' iye qu' ek'eme'ye'ji' iye? Ham
łeke'ye'. Qa' netwumhitiiłe' qa' not'otsipji'kii ene' jukhew.
14 Ekheweli'ł hik ejunyejeyi'ł fetitjii nalitipji' ha'ne sehe' ipji'. Pa'qu' ewi'łłe
witset'e i'nipji' łesinje' pe'qu' qiye'pha'm utek qa nite' łeke' qu' nanat'inkii.*
15 Ham pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' nene'łji' fetitjiye' qa' niyinji'ju' pe'qu'
ti'najki'ye'. Les łeke' yijat'ij qe we'nenpha'm hats'inha qa week nalitipji' ne'ej
i'ni' łetsi'.*
16 Qa ekheweli'ł aqsiiłijkii hik ejunyejeyi'ił ne'ej fetitjii qe nalitipji' qa'
nana'lkii qa' ni'wen ene' jukhew pa' łaqsiiłijkii in łe'wis qa' nit'ijets: "Maa
hayits qa łe'wisija pa' Łatata Dios i'ni' na' wa's."—*

Jesús qa i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei.
17 —Hasu'uj umti'ił qu' natsamijetsju' qu' hiwu'm ke' łe'lijei na' Tata yika'
ka' Moises'ik'i qa kekhewep iye yika' ke' profeta'ik'i. Nite' tsamijetsju' qu'
hiwu'm, qe tsamijetsju' yijat'ij qe qa' nafits pa' yit'ij ekewe'en.*
18 Qe yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets in mexe na'l na' wa's qa ha'ne sehe' qa
nite' łeke' qu' łammise' pa'qu' hame' ekewe'en. Nite' ewiiłe' pe'qu' witq'ikati'ye'
qu' nawa'mik'i, ipłu'ui qu' week nafits ekewe'en.*
19 Qa hik ta'łijupi' pakha' qu'nte' nisu'une' pa'qu' ewi'łe' yemjeetax pakha'
les in nite' qitax ekewe' wenit'ij qu' jintaqsiijkii qa t'otsipji'kii, ma' qa hik
aka' yijatshenij iye pekhewep, pakha'an qa' netitijitiyijets hatse' qu' les nite'
qiye' qu' namtaxii na' tenek'enheiji' na' Intata na' wa'sji'. Qa pakha'łe qu'
netk'enik'i qa yijatshenij iye pekhewep, ma' qa pakha'an qa' netitijitiyijets
hatse' qu' les qiye' qu' namtaxii na' tenek'enheiji' na' Intata wa'sji'.
20 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'iłij ewets in nite' łeke' qu' uyi'ł ji'teje'm na'
tenek'enheiji' na' Intata qu' nite' les ani'iłipji' qu' atsatheni'ł ne' i'nq'ijatshenij
ke' Moisés łe'lijei qa ne' fariseol iye.—

Ne'ej uł'ets wetju'ł.
(Lucas 12:57-59)
21 —Ekheweli'ł hats ł'impi'ye'ełij ke' aqa'jteyi'łik'i in yit'ijets: *"Hasu'uj eqek'ui,*
(Ex 20:13) qe pa'qu' netqek'ui qa' newetka'xetsji' pekhewe' qu' nejełik'ui
pa'qu' łunye'je'kii (tribunal) ma' qa' natfaakanhetiikii."*
22 Qa Yakha'łe qa' hit'ijek, pakha' qu' na'nayu'um pa'qu' łejefeye' qa hats ift-
saxets qu' newetka'xetsji' pekhewe' qu' nejełik'ui pa'qu' łunye'je'kii (tribunal)
ma' qa' natfaakanhetiikii. Qa pa'qu' nit'ijets pa'qu' łejefeye': "Ham e'wejuł'i'ij"

---

* **5:12** Mt 2:23; 2Ti 3:12; Mt 23:37; Hch 7:52; 1Ts 2:15 * **5:14** Pr 4:18; Jn 8:12; Fil 2:15 * **5:15** Jn 5:35; Ap 21:23; Mr 4:21; Lc 8:16; 11:33 * **5:16** Mt 9:8; Jn 15:8; 1P 2:12 * **5:17** Mt 7:12; Ro 3:31; 10:4; 13:8; Ga 3:24 * **5:18** Mt 11:11; 24:35; Lc 16:17; Stg 2:10 * **5:21** Dt 5:17; Mt 19:18; 23:31,35; Mr 10:19; Lc 18:20; Ro 13:9; Stg 2:11

qa hats iftsaxets qu' newetka'xetsji' pekhewe' qu' les qitse'ji' qu' nejeɬik'ui pa'qu' ɬunye'je'kii (tribunal superior) ma' qa' natfaakanhetiikii. Qa pa'qu' nit'ijets ɬejefeye', "ɬujtsek na' qhuf" ma' qa hats iftsaxets qu' namii pa' fe't qi iftsax.*

23 Qa hik ta'ɬijupi' qu' enqistineyutaxij pe'ye' na' Intata in hats ɬamii pa' ts'eewe'epji' t'ejuyets qu' ɬisij ma' qa' lemme' atawe'j in mexe uɬ'etsi'ɬ wetju'ɬ pa'qu' ejefeye' qa' hasu'uj ɬis eku'nij pa' ɬenqistineyutaxij na' Intata.

24 Ma' qa hik pakha'ɬe enejet eku'ni', qa' ma'aku'nii pa' ejefe. Qa qu' hats e'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ iye, ma' qa hayitse' yijat'ij qu' ɬeke'ye' qu' ɬisij na' Intata pa' eqisit'ij.

25 Qu' nana'l pa'qu' nenektax ei qu' nonq'opheɬineyu'tax ej qa' ijayan qa' afaakate'yi'ɬ aje'eɬ qu' mexente' ami'iɬii pa'qu' jueze' ma' qa' e'ɬe'sitsi'ɬ wetju'ɬ hats'inha qa'nte' ami'iɬii pa' juez. Qe qu' ami'ɬii, qa pa' juez qa' neka'xiyek pa'qu' witq'opheɬitjii ɬeiɬe'ye' ma' qa' nophee'ɬija.*

26 Yijaa'ija aka' hit'ij ewets, in nite' ɬ'atsji'ɬfik'i aje'eɬ ipɬu'ui qu' week ijanin.—

Pa'qu' qapi'i' pekhepe' efuye'.

27 —Ekheweli'ɬ hats ɬ'impi'ye'eɬij in wenit'ijets iye: *"Hasu'uj ejtenij qu' a'qapi'i pekhepe' efuye' qu' hats ewhe'yei. Hasu'uj iye ejtenij qu' a'qapi'i pe'qu' hats nana'l ɬewhe'ye'ye'."* *(Ex 20:14)**

28 Qa yakha' qa hit'iɬij ewetsek pa'qu' nejeɬju' efuye' qa yisu'untax qu' qapi'i' qu' nawitji, ma' qa hats hik ɬunye'j qu' nawitji qa ɬatawe'jɬeji' i'nji'.*

29 Ne' yiyayik'i oto' qu' nata'ɬets in ɬaqsiijkii pa' uɬ'ax qa' les ɬe'wis qu' enit'ijpha'm qa' iwu'm, itonii, qe les ɬe'wis qu' ewi'ɬe' pa'qu' hame' na' ese'n hats'inha qa'nte' week netwumhitiyeji'ju' pa' fe't qi iftsax.*

30 Na' yiya'yik'i okoi qu' hikna' nata'ɬets in ɬaqsiijkii pa' uɬ'ax qa' isa'xji' qa' iwu'm, itonii, qe les ɬe'wis qu' ewi'ɬe' pa'qu' hame' na' ese'n hats'inha qa'nte' week netwumhitiyeji'ju' pa' fe't qi iftsax.—

Na'aj weqle.
(Mateo 19:9; Marcos 10:11-12; Lucas 16:18)

31 —Ɬ'impi'ye'eɬij iye in wenit'ij: *"Pa'qu' neweqle qa' netisij pa'qu' ɬanfaakanek'e t'ejuyets qu' neweqle."* *(Dt 24:1,3)**

32 Qa yakha' qa hit'iɬij ewetsek pa'qu' jukhewe' qu' niliɬi'ij pe'qu' ɬewhe'ye'ye' hamtax ta'ɬi'ijupi' nite' wo'taxiikii jukhewe' qa niweqleyu'ɬe. Ma' qa pa' jukhew qa hats hikpa' ta'ɬets in yaqsiijkii aka' witwuɬ'ax pe' efu, in wo'oikii iye pakhape' jukhewe'. Qa pa'qu' ɬewhe'ye'yi'ij pe'qu' iwhe'yele'ye' ma' qa hats yaqsiijkii iye aka' witwuɬ'ax (adulterio).—*

Na'aj jiweniwjutsiqenij.

33 —Hats ɬ'impi'ye'eɬij iye in wenit'ij: *"Hasu'uj aqanɬekii qu' meniwjutsiqen, aqsiijkii yijat'ij pe' hats ɬeniwjutsiqeniji'm pa' Yatsat'ax'inij."* *(Dt 23:23)**

34 Qa yakha' qa' hit'iɬij ewetsek iye. Hasu'uj meniwjutsiqeniji'm ene' wekwek qu' meniwjutsiqenij pe'ye', hasu'uj iye meniwjutsiqeniji'm na' wa's qe hik nakha' i'ni' na' ɬots'oji'la'x na' Dios.*

---

* **5:22** Mt 18:9; Mr 9:43; Stg 3:6; 1Jn 3:15 * **5:25** Pr 25:8; Lc 12:58 * **5:27** Dt 5:18 * **5:28** 2S 11:2; Job 31:1; Pr 6:25 * **5:29** Mt 18:9; Mr 9:47; Mt 10:28; 23:15,33; Lc 12:5 * **5:31** Jer 3:1; Mt 19:7; Mr 10:4 * **5:32** Mt 19:9; Mr 10:11; Lc 16:18; Ro 7:3; 1Co 7:11 * **5:33** Lv 19:12; Nm 30:2; Dt 23:21; Mt 23:16 * **5:34** Sal 48:2; Is 66:1; Mt 23:22; Hch 7:49; Stg 5:12

35 Hasu'uj iye ha'ne sehe' qe hik ha'ne ɬ'otshi'la'x. Hasu'uj iye na' Jerusalén qe hikna' *ɬetset na' qi Wittata.* *(Sal 48:2)*
36 Hasu'uj iye amets na' eiɬa' qe nite' ɬeke' qu' aqsiijkii qu' fo'yi'ik'i qa i'nɬi'i qu' no'yi'ik'i iye ewi'ɬe' ne' ewkujits.
37 Natsatheenija yijat'ij qu' iyet. It'ij, "ehe", i'nɬi'i qu' it'ij "nite'". Qa qu' i'tɬetaxij pekhewepe' iye, ma' qa hats ta'ɬets pa' uɬ'ax.—*

Na'aj taqatjai.
(Lucas 6:29-30)
38 —Ɬ'impi'ye'eɬij iye in wenit'ij: *"Pa'qu' nalan qu' nasinji' oto' qa' ilanji'ijji'ek ɬotoye'. Qa qu' nepɬetii ek'unheti'ye' qa' epɬetjiiyek ɬek'unheti'ye'."* *(Ex 21:24)**
39 Qa yakha' qa hit'iɬij ewetsek qu' hasu'uj atja'yi'ɬiju'ɬ pa'qu' na'nayu'kii. Pa'qu' ɬunye'je' qu' nilanje'm ekuki' ne' yiya'yik'i qa' eq'eheyijets iye ni'khep.*
40 Qu' nana'l pa'qu' nanqawitjineyutax'ej qa wo'tk'oni'mkii pe'qu' wit'alheyeji' pa'qu' witset'e, qa neqitkamhiyu' ej pa'qu' uihitjiye' qa' ɬisij iye pa'qu' aqa sakuye'.
41 Qu' nana'l iye pa'qu' nekekinenijii ewi'ɬ kilometroye' pe'qu' ɬaqataye' qa' it'ij ju'f qu' wetsjuk kilometroye' pa'qu' ipɬu'yi'ijik'i.
42 Pa'qu' jukhewe' qu' niyinij ewets pe'ye' qa' ɬisij. Qa pa'qu' nanatkinheyu'uj ewets iye pe'ye' hasu'uj iyejini'm.—*

Isu'uni'ɬ pe' ejuihifetstaxi'ɬ.
(Lucas 6:27-28,32-36)
43 —Hats ɬ'impi'ye'eɬij iye in wenit'ij iye: *"Isu'un pe' ejuwaikalija* *(Lv 19:18)* qa pe'qu' ejuihifetse' qa' utenija."*
44 Qa yakha' qa' hit'iɬij ewetsek, isu'uni'ɬ pe'qu' ejuihifetsi'iɬ. Iyini'ɬipji'kii yijat'ij pe'qu' uɬ'etsetaxik'ikii ɬe'lijeyi'iɬ ewetskii qa qi iye in nawitjitaxi'ɬ.*
45 Qu' aqsiiɬijkii aka'an qa' hik ejunyejeyi'iɬ na' Atata'aɬ i'ni' na' wa's qe ɬakha' yaqsiijkii ne' junu' qa nekpha'm qa weekɬi'ij in nalitipji' pe' uɬ'ets qa pe' teik'unei iye. Qa nukinju' iye na'aj piɬei qa weekij iye pe' yatsathen qa pe' nite' yatsathen iye.*
46 Qu' uja'xe'ɬetax qu' isu'uni'ɬ pekhewe' qu' nesu'uni'ɬ ¿pa'n ɬii pa'qu' enisit'i'iɬipji'? Ham enisit'i'iɬipji'. ¿Me nite' hik aka' ɬunyejei ne' wo'ɬi'ii ɬ'astai yijaninkii wekwek in uja'xɬe in yisu'un pe' ɬejuwaikal?
47 Qu' uja'xe'ɬe qu' mewetfeliɬi'm pe'qu' ejefetsi'iɬipji' na' Intata, ¿me qa hats tujtseika' pa'qu' aqsiiɬijkii qu' ejunyejeyi'iɬ aka'an? ¿Me nite' hik aka' yaqsiijkii iye ne' nite' yijayan na' Dios?*
48 E'ɬe'sitsi'iɬha qa' hik ejunyejeyi'iɬ na' Atata'aɬ i'ni' na' wa's in ɬe'wiisija.—*

6

Hasu'uj metetjunuti'ɬijkii.
1 —Hasu'uj qu' me'nethiniɬi'iɬijets pe'qu' jukhewe' qu' iftits'iɬijets pe'ye'. Qu' aqsiiɬijkii aka'an qa na' Atata'aɬ i'ni' na' wa's qa' ham neɬisi'iɬij.*

---

* **5:37** Mt 6:13; 13:19,38; Jn 17:15; 2Ts 3:3 * **5:38** Lv 24:20; Dt 19:21 * **5:39** Ro 12:17; 1Co 6:7; 1P 3:9 * **5:42** Dt 15:8; Lc 6:34 * **5:43** Dt 23:6; Lc 10:29 * **5:44** Lc 6:27; 23:34; Hch 7:60; Ro 12:20; 1Co 4:12; 1P 2:23 * **5:45** Job 25:3; Mt 5:9; Lc 6:35; Hch 14:17 * **5:47** Mt 5:37; Mr 6:51; Jn 10:10; Ro 3:1; 2Co 9:1 * **5:48** Gn 17:1; Lv 19:2; Fil 3:15; Col 4:12; Stg 1:4; 1P 1:15 * **6:1** Mt 23:5; Lc 6:24

2 Qa hik ta'łijupi' qu' łisi'łij pe'ye' pe'qu' ham niwq'axine' hasu'uj pekhel
enfeli'łji'kii qa' ifuyu'ułik'i iye ne'ej foj qu' metetjunuti'łijkii, in łunyejeyek
nekhewe' hik łunyejei qu' wetsjuk'e łejusitse' qa i'njiijifi ne' witlijtsitjiyifi qa
ne' wit'ikheijeiji' iye, qe nekhewe'en yisu'unłe qu' ni'wenij pe'qu' jukhewe'
ma' qa łe'wis na'aj wenit'ijets. Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, aka'an in hik aka'łe
pa' łenisit'ij nekhewe'en.
3 Qu' łisi'łij pe'ye' pe'qu' ham niwq'axine' hasu'uj ne'weni'łij pe'ye', hasu'uj
iye ne'weni'łij pa'qu' qi ejuwaika'ye'taxi'ł, hik łunye'je' yijat'ij qu' nite'
nenikfe'le'ets na' efeyi'j okoi pa' yaqsiijkii na' yiya'yik'i okoi,
4 hats'inha qa' ham nenikfe'le'ets, qa na' Atata in hikna' week yi'wen qa
nikfe'lets iye na'aj tat'inhetiitaxkii qa' nełisjiijek pe'ye'.—*

Pa'n łunye'j qu' ji'niyin.
(Lucas 11:2-4)

5 Ha' Jesús mexe iyet qa yit'ij iye: —Qu' iyini'ł hasu'uj ejunyejeyi'iłiju'ł
nekhewe' hik łunyejei qu' wetsjuk'e łejusitse', qe nekhewe'en yisu'un qu'
ts'ap'ayi'ijifi qu' niyin ne' witlijtsitjiyitsifi qa hik łunyejei iye in yamii ne'ej
łekfi'ii ne' wit'ikheijei qa iyin qe yisu'unłe qu' ni'wenij ne'ej jukhew. Yijaa'ija
aka' hit'iłij ewets, aka'an in hik aka'łe pa' łenisit'ij nekhewe'en.*
6 Qa akha'łe, qu' iyin uyifi pe'qu' etsi'ye' qa' it'onji' pa'qu' eqeji'ye'. Ma'
qa' iyinii na' Atata ham ne'weni'ij qa ham nikfe'le'ets iye. Ma' qa na' Atata
in hikna' week yi'wen qa nikfe'lets iye na'aj tat'inhetiitaxkii qa' nełisjiijek
pe'ye'.*
7 Qu' iyin hasu'uj qu' iyeketijipji'kii e'lijei ham wejułi'ij, in łunyejeyek ne'
nite' nikfe'lets na' Intata qe łekhewel yumtitax qu' net'eku'miju'ł na' Intata in
olotsij in iyetłe.*
8 Qa hik ta'łijupi' hasu'uj ejunyejeyi'iłiju'ł nekhewe'en, qe na' Atata'ał hayiits
nikfe'lets in mexe nite' ł'iyintaxi'łijets pa'qu' hamitsi'ił e'm.*
9 Aka' eqfenyejeyi'łij yijat'ij qu' iyini'ł: "Intata i'ni' na' wa's, neniwqin-
hetji'ha aka' qiji' ii.*
10 Yape enekju' qa enek'enhe'yipji' ha'ne sehe'. Yape aqsi'jijkii pa' łisu'un
ma' qa hik łunye'je' na' wa'sji'.*
11 Esłisi'łij ha'ne nełuji' pa'qu' hetuji'ł in łunye'jek week nełuts.*
12 Iwu'mi'łyik'ui pe' ułets haqsi'ji'łijkii in yijunyejeyi'łek in hiwejinłi'ił qa
hats ye'łe'sitsi'ł wetju'ł iye week nekhewe' ułax yaqsi'jtaxi'ł ye'mijkii.
13 Hasu'uj etswejinłi'iłij qu' netswumi'łju' pa' witaqjaajinkeye'j, itoni'ł
ye'mii yijat'ij pa' inwo'met. Qe akha' łantsat'etsij pa' witnek'enheye'j, pa'
witt'unha'x qa pa' witisa'x, qa nite' yili'ij qu' antsat'etsij ene' week łahatsiyij.
Amén."*
14 Qe qu' iwejinłi'ił pekhewe qu' ułax pa'qu' naqsi'jtaxi'ł e'mijkii, qa na'
Atata'ał i'ni' na' wa's qa' ham jeek łeqfenyejeyi'ił ej.*

---

* **6:4** Jer 17:10; Lc 14:14; Col 3:23-24; He 4:13 * **6:5** Mt 6:16; Mr 11:25; Lc 6:24; 18:11 * **6:6** 2R 4:33; Is 26:20; Mt 6:18 * **6:7** 1R 18:26; Ec 5:2 * **6:8** Mt 9:12; Mr 2:17; Lc 5:31; 9:11; 10:42; Hch 2:45 * **6:9** Lc 11:2; 1Co 7:14 * **6:10** Sal 103:20; Mt 3:2; 4:17; 26:42; Lc 22:42; Hch 21:14 * **6:11** Pr 30:8; Ro 4:4; Ga 5:3 * **6:13** Mt 26:41; 1Co 10:13; 2P 2:9; Mt 5:37; Jn 17:15; 2Ts 3:3; 2Ti 4:18 * **6:14** Mr 11:25; Ef 4:32; Col 3:13

15 Qa qu' ku'mɬi'iɬiju'ɬ ma' qa' aqatja'yi'ɬij pekhewepe', qa na' Atata'ał qa' nana'l jeek pa'qu' ɬeqfenyejeyi'iɬ ej.—*

Qu' nite' jinteke'.

16 —Ekheweli'ɬ qu' aqsiiɬijkii qu'nte' eki'iɬ qe ɬowo'iɬii na' Intata. Na'ltax pa'qu' aqi'iɬ, nite'ɬe ɬetuji'ɬ. Hasu'uj mujumme'pha'm ne' ejusitsi'ɬ in ɬunye'jek kakha' yaqsiijkii nekhewe' hik ɬunyejei qu' wetsjuk'e ɬejusits, qe ɬekhewel watanalitij in nite' tek qa mujumpha'm ɬejusits qe yisu'unɬe qu' ni'wenij pekhewepe' jukhew in nite' tek. Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets aka'an qa hik aka' ɬenisit'ij.

17 Qa akha' qu'nte' eke' manaqsi'j metenelisju' iye qa' matanaxtapulij iye.*

18 Hats'inha qa'nte' nenikfe'le'ets pekhewepe' in nite' ɬ'ek. Ewi'ɬɬe na' Atata qu' nenikfe'lets hik nakha' ham yi'wene'. Qa na' Atata in hikna' week yi'wen na'aj tat'inhetiitaxkii qa' neɬisjiijek pe'ye'.—

Olotsini' yijat'ij ewekwekitse' na' wa'sji'.
(Lucas 12:33-34)

19 —Hasu'uj olotsinipji' ewekwekitse' qa aq'astaye' iye ha'ne sehe' ipji' qe tuj ɬeiɬets qa ɬawa'mhits iye. Qa hik ha'ne iye ha'ne sehe' ipji' pe' ejtenhetsilets uyetsji'kii qa t'ejtenijkii.*

20 Les ɬe'wis yijat'ij qu' olotsini' ewekwekitse' na' wa'sji'. Nite' tuj yijat'ij ɬeiɬets. Nite' ɬawa'mhits iye. Nite' ɬeke' iye qu' nuyetsji' pe'qu' ejtenhetsiletse' qa' net'ejtenijkii.*

21 Qe pa'qu' eni'ɬi' pe'qu' ewekwekitsi'iɬ qa' hik pakha' jeek qu' na'ni' pe' aqjamtikineyejeyi'ɬkii.—

Ne' otoi hik nekhewe' ɬefetitjii na' ese'n.
(Lucas 11:34-36)

22 —Ne' otoi hik ɬunyejei qu' ɬefetitjiye' na' ese'n, qa hik ta'ɬijupi', ne' otoi qu' ɬe'sitse' qa' nana'ljiim kiyek na' ese'n.

23 Qa qu' uɬ'etse'ɬe ne' otoi qa' nooyejiimkiyek na' ese'n, qa hik ta'ɬijupi', pe' fetitjii i'ntax etji' qu' nite' netuje'ji', ¡maa hayits qa qi'ija qu' noo'ye'kii!—*

Pa' Dios qa eke' ɬ'astai.
(Lucas 16:13)

24 —Nite' ɬeke' qu' wetsjuk'e pe'qu' patunitse' qu' net'ithayi'yi'm pa'qu' ewi'ɬ jukhewe'. Qe ewi'ɬ pa'qu' netk'enik'i ɬe'lijei qe yisu'un qa pakhap iye qa' nite' netk'enik'i ɬe'lijei qe yuten. Nite' ɬeke' qu' week aqa patunitsi'ij na' Dios qa eke' ɬ'astai.—*

Hasu'uj pa'qu' itawje'met'e'.
(Lucas 12:22-31)

25 —Qa hik ta'ɬijupi' hane'ej qu' hit'iɬij ewets hasu'uj natawje'meteni'ɬ qu' ham aqi'iɬ i'nɬi'i pa'qu' iya'aɬji' qa i'nɬi'i iye qu' ham eqhinatayi'iɬ. ¿Me nite' les t'anipji' in mexe i'ɬiyi'ɬ pa'qu' aqi'iɬ? ¿Qa me nite' les t'anipji' iye ne' esenitsi'ɬ pe'qu' eqhinatayi'iɬ?*

---

* **6:15** Is 58:5; Mt 18:35; Stg 2:13 * **6:17** Rt 3:3; 2S 12:20; Dn 10:3 * **6:19** Pr 23:4; He 13:5 * **6:20** Mt 19:21; 18:22; 1Ti 6:19 * **6:23** Mt 4:16; 8:12; 22:13; 25:30; 27:45 * **6:24** Ga 1:10; Stg 4:4 * **6:25** Lc 10:41; Fil 4:6; 1P 5:7

26 Jeł qeku'ni'ɬju' ne' na'ya'kii junatai. Nite' we'nq'en. Nite' nifte'ji' pe'qu' łeqeye'. Nite' yaqsi'j iye pe'qu' nenifte'ji' łeqei. Qa na' Atata'ał i'ni' na' wa's hikna' tisijkii pe' łaqats. ¿Me nite' ekheweli'ɬ les ɬ'ani'ɬi'pji' ne' junatai?*
27 ¿Łekpa' ekheweli'ɬ qu' nata'łets in yitawje'meten pa'qu' ɬiła'xe' ma' qa' łeke'ye' qu' naqsiijkii qu' les nijetin eku'nij iye?
28 ¿Qa inhats'ek in natawje'meteni'ɬ qu' ham eqhinatayi'iɬ? Jeɬi'ɬju' ne' łop'om ta'ɬi' na' ɬ'ejinqa'wet in nite' t'ithayiitax qa nite' taftiɬintax iye.
29 Qa hit'iɬij ewets ka' wittata'ak'i Salomón in qitax in yiwq'axin ke' wekwek in wanaqsi'jtaxija nite' łunye'jiju'ɬ ne' łop'om. Qe ne' łop'om les qi in łe'sits wikfi'.*
30 Qa na' Dios in qi in łe'wis pa' łeqjunyejeyij enewe' uje' qu' nonoxp'onhetji qa' lomomeji' hane'ej na'l jup'elket ta'ɬi' na' ɬ'ejinqa'wet, ¿me qa nite' les qi qu' ne'feni'ɬ? Hayits qa łeqekuteetsi'ɬkii jukhew, efuts na' Intata.
31 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hasu'uj natawje'meteni'ɬ qu' it'iɬij: "Peijat'ij, ¿łekpa' qu' jinteɬuj?" I'nɬi'i qu' it'iɬij: "¿Łekpa' qu' ji'niyaji'?" Qa i'nɬi'i qu' it'iɬij: "¿łekpa' qu' jiteqhinataji'?"
32 Week ekewe'en qi yitawje'meten ne' nite' nikfe'lets na' Intata, qa ekheweli'ɬ na' Atata'ał i'ni' na' wa's, łakha' hats nikfe'lets in nite' ɬisu'untaxi'ɬ qu' hamitsi'iɬ ejup week ekewe'en.
33 Qa lesłe łe'wis qu' nojo qu' mowo'oi na' tenek'enheiji' na' Dios qa qu' aqsiijkii iye pa' yatsathen in łunye'jek pa' yisu'un qu' eqfenyejeyi'iɬ ewek. Ma' qa' hayitse' qa' esti'yij week ekewe' wekwek.*
34 Qa hik ta'ɬijupi' hasu'uj natawje'meten pakhap neɬuiyeji', qe pakhape' neɬu na'l iye pe'qu' natawje'meten. Week ene' neɬutsji' yeqet'etsij wetju'ɬkii pe' wekwek qu' natawje'meten.—*

7

Hasu'uj ejefitki pekhewepe'.
(Lucas 6:37-38,41-42)

1 —Hasu'uj ejefitkii pe'ye' hats'inha qa' ham jeek nenit'i'ij ewets.*
2 Qe qu' ejefitkii pe'ye' qa hik łunye'je' iye qu' nejefitji'ijkiyek pakhape'. Qa pa' equk'e'ejji' pa' ejifeta'x qa' hik pakha' jeek iye qu' łuk'eyeji' pa'qu' netpil epji'.*
3 ¿Qa inhats'ek in łejeɬju' na' jup'el ła's i'nji' ne' łoto' na' ejefe qa akha' qa nite' łewetjeɬ in i'nji' ne' oto' na' qi'ik'i najak?*
4 ¿Pa'n łunye'j qu' it'ijets pa'qu' ejefeye': "Etswejinij qu' hiwu'm ek'ui na' i'nji' ne' oto' jup'el ła's," in akha' iye les qi'ik'i na' najak i'nji' ne' oto'?
5 ¡E'jtitsax hik ejunye'j qu' wetsjuk'e ejusitse'! Ojo'oj yijat'ij qu' iwu'm na' qi'ik'i najak i'nji' ne' oto'. Hats'inha qa' i'wenetsju' yijat'ij qu' iwu'mik'ui na' jup'el ła's i'nji' ne' łoto' na' ejefe.
6 Hasu'uj łisi'ɬij eke' ta'łets na' Dios nekhewe' jukhew hik łunyejei nunajits. Hasu'uj iye łisi'ɬij eke' qi łe'sits hik łunyejei ute na'lje'mkii (perlas) nekhewe'

---

* **6:26** Job 38:41; Sal 147:9; Mt 10:29-31 * **6:29** 1R 10:4-7; Mt 8:26; 14:31; 16:8 * **6:33** Mr 1:15; Hch 20:25; Mt 27:19; Lc 7:29; 23:41,47; Jn 5:30; 17:25; Hch 3:14; 1R 3:13; Mt 19:28; Mr 10:29; Lc 18:29; 1Ti 4:8 * **6:34** Mt 6:25; Lc 10:41; Fil 4:6; 1P 5:7 * **7:1** Mr 4:24-25 * **7:2** Mr 4:24; Ro 2:1; 14:10; Stg 2:13 * **7:3** Lc 6:41; Jn 8:7-9

jukhew hik łunyejei tafitets, qe i'nłi'i qu' not'otsłi'ipji'kii ma' qa nente'nilit ewets qa' newu'mju'.—*

Iyinets qa' esti'yij.
(Lucas 11:9-13; 6:31)

7 —Iyini'łets qa nełisi'łij na' Dios. Mowo'ołiikii qa' i'weni'ł. Ilani'łetskii na' łeji' qa' nenit'iłij e'mii qhof.*
8 Qe na'aj iyinkii qa testii. Qa na'aj wo'oikii qa yi'wen. Qa na'aj yilanetskii na'aj łeji' qa wenit'iji'mii qhof.*
9 ¿Pa'n łii ekheweli'ł pa'qu' netisij pe'qu' uteye' pa'qu' łase' in iyintaxijets pane'?
10 Qa qu' niyintaxijets sehetse', ¿me qa' netisij pa'qu' q'oiq'oye'?
11 In ekheweli'ł in qitax pe' ewułetsi'ł, łamek qa łeniyayi'łij in łetisi'łijkii pe' łesits pe' elitsi'ił, qa na' Atata'ał i'ni' na' wa's qa' les qu' qiye' qu' niya'yij qu' nełisi'łij pe' łesits wekwek qu' iyini'łijetskii.*
12 Qa hik ta'łijupi' week pa'qu' isu'uni'ł qu' naqsi'ji'ł e'mijkii pekhewepe', qa' hik pakha' qu' aqsi'ji'łi'mijkii, qe hik aka' yit'ij ke' yika'ajji' ka' Moises'ik'i qa kekhewe' iye profetas.—*

Pe' wetsjuk łejil qa wetsjuk iye wit'ikheijei.
(Lucas 13:24)

13 —Uyi'łii na' łeji' epk'iyit, qe na' epk'etsaxii łeji' qa epk'etsaxik'i iye na' wit'ikheyi'j yamii na' fe't qi iftsax qa olots ne' ikik'i nakha'an,*
14 qa nakha' łeji' epk'iyit'ii qa epk'iyit'ik'i iye na' wit'ikheyi'j yamii na' witiła'x, qa nite' olots ne' yi'wen qa uyii.—

Wowol wotjonketik'i kots'etets.
(Lucas 6:43-44)

15 —Jełi'łiju'ł pe' ejtitsits yit'ijets qu' profetaye'. Pekhewe'en in nami'ł ei wotjonketik'i kots'etets, qa pakha'łe te'weiju' qa wowolija qa qi in nowe'ł.*
16 Pe'qu' łeye' hikpe' qu' nata'łets qu' enikfe'li'łij. ¿Me łeke' qu' nata'łets pe'qu' uwaye' ne'ej tii, i'nłi'i ne'ej higo qu' nata'łets ne'ej extuweł ku'k?*
17 Qa hik łunye'j ne' week najkakui łe'sits qa łe'sitsjeek łei, qa ne' uł'ets najkakui qa uł'etsjeek łei.
18 Ne'ej najkak łe'wis nite' łeke' qu' uł'etse' pe'qu' łeye', qa nite' łeke' iye ne' najkak uł'ax qu' łe'sitse' pe'qu' łeye'.
19 Week ne'ej najkakui uł'ets łei qa wetfekinik'i qa tewumhitiiji'ju'kii na'aj fe't.*
20 Aka'an hik aka' qu' menikfeliti'łets qa' enikfe'li'łij pa'n łunyejei pekhewe'en.—*

Nite' week qu' namiipha'm na' wa's.
(Lucas 13:25-27)

---

* **7:6** Pr 9:7-8; 23:9; Mt 15:26 * **7:7** Mt 18:22; Mr 11:24; Jn 14:13-14; 15:7; 16:24; Stg 1:5; 1Jn 3:22; 5:14 * **7:8** Pr 8:17; Is 55:6; Jer 29:12-13 * **7:11** Gn 6:5; 8:21 * **7:12** Mt 22:40; Lc 6:31; Ro 13:8; Ga 5:14 * **7:13** Mt 26:8; Mr 14:4; Jn 17:12; Hch 8:20; Ro 9:22; Fil 1:28 * **7:15** Mt 24:11,24; Mr 13:22; Lc 6:26; Hch 13:6; 2P 2:1; Mt 9:36; 10:6,16; 12:11-12; 15:24; 18:12-13; Mi 3:5; 2Ti 3:5; Ez 22:27; Jn 10:12; Hch 20:29 * **7:16** Pr 11:30; Mt 12:33; Jn 4:36; Stg 3:12; Mt 13:7; He 6:8 * **7:19** Jer 11:19; Mt 3:10; Lc 3:9; 13:7; Jn 15:2; Jud 12 * **7:20** Mt 7:16; 12:33; Lc 6:44; Stg 3:12

21 —Nite' week pe'qu' ni'ttaxij yiwets: “Yatsat'axyij, Yatsat'axyij” qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Tata wa'sji', qe uja'xłe yijat'ij pe'qu' naqsi'jijkiiha pa'qu' nisu'un na' Tata wa'sji' qa' hikpe' qu' namiipha'm.*
22 Qu' namtaxets hatse' pa' nełuji' olots pe'qu' ni'ttaxij yiwets: “Yatsat'axyij, Yatsat'axyij, yekheweli'ł hit'iłij ka' ii, qa hik kakha' iye hit'iłiji' in hukini'łfik'ikii pe' inwo'metets. Qa hik kakha' iye ka' ii hit'iłij qa' haqsiiłijkii ke' ham łunyejeyi'iju'ł.”*
23 Ma' qa' hit'ijets hatse': “Nite' hayiits qu' netsikfe'li'ł ewets. *¡Me'nitoni'ł ye'mii ekheweli'ł qi in łaqsiiłijkii pa' uł'ax!”—* *(Sal 6:8)**

Pe' wititsi' wettsupini'ju' pe' qi ute ipji'.
(Marcos 1:22; Lucas 6:47-49)

24 —Pa'qu' nespi'ye' qa' naqsiijkii ekewe' hit'ij qa' hik łunye'je' pa'qu' ewi'ł jukhewe' yiyaiłewek in yitsupinju' pe'qu' łetsi'ye' qa yenipji' ne'ej qi ute.*
25 Qa in namtax pa'qu' qi piłeye' qa mulpha'mkii iye pe' lejtits qa t'unijik'i iye qa yeqsilanje'mkii pe' wititsi', qa nite'łe niwu'mju' qe wetsupini'ju' pe' ute ipji'.
26 Qa week pakha' qu' hats nespi'ye'tax qa nite'łe tek'enik'i ekewe' hit'ij qa hik łunye'j pa'qu' ewi'łe' jukhewe' nite' yiyaiłewek, walxa'l iye, yaqsi'jtaxijkii pe'qu' łetsi'ye' qa yenłi'i na'aj isa'xipji'.
27 Ma' qa in nam pa'qu' qi piłeye' qa mulpha'mkii iye pe' lejtits qa t'unijik'i iye qa yeqsilanje'mkii pe' wititsi', ma' qa nopłetju', qa haamija pa'qu' amane'.—
28 Ha' Jesús in yili'ij pa'aj in iyet, qa pe' jukhew qa qi in yitjułaxijpha'mkii,*
29 qe in i'nq'ijatshen hik łunye'j pa'qu' qi qu' netnek'enhei, qa nite' łunyejei he' i'nq'ijatshentaxij ke' Moisés łe'lijei.

8

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł i'nij pa' witja'me't lepra.
(Marcos 1:40-45; Lucas 5:12-16)

1 In tepilik'uiju' pa'aj ha' Jesús ke' utek qa olootsija pa'aj pe' nijayan.*
2 Qa nekets pa'aj pa' ewi'ł qi wanqaats'e' i'nij kakha' witja'me't łii lepra, łoq'oqkii pa' ł'ajik'i, qa wonokok'eni'ju' pa'aj ł'ejuyi'jii ha' Jesús, qa yit'ij: —Yatsat'axyij, qu' isu'un qa' łeke'ye' qu' etsiłin wat'ij.—*
3 Qa ha' Jesús qa t'eku'mets pa'aj, qa yit'ijets: —Ehe, hisu'un qa' k'ełin hane'ej.— In yit'ijets aka'an pa' wanqaats'e' qa aje'eł naxpa'lij pa' łaja'me'ttax.
4 Ha' Jesús qa yit'ijets iye pa'aj: —Menikfelitetsha aka' qu' hit'ij ewets, hasu'uj enfel eku'ni'm pe'ye' in hats łanaxpa'l. Małe qa' me'nethinii hakha' pa'i ne' witlijtsitjii qa' eyijii pa'qu' eqisit'i'ij na' Dios (ofrenda), in ł'anye'jek ka' inaqyaji'ij ka' Moises'ik'i, hats'inha qu' week nenikfe'lets in hats łanaxpa'lij ka' aja'me'ttax.—*

---

* **7:21** Mt 3:2; 18:3; Mr 9:43; Sal 143:10; Pr 16:9; Mt 12:50; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17; Os 8:2; Mt 25:11; Lc 6:46; Ro 2:13; Stg 1:22 * **7:22** Mr 3:15; Ap 9:20; 18:2; Nm 24:4; Mt 10:15; Jn 11:51; 1Co 13:2 * **7:23** Sal 5:5; Mt 25:12,41 * **7:24** Stg 1:22-25; Mt 12:36; Mr 4:14; 8:21; Jn 1:1; 2:22 * **7:28** Mt 11:1; 13:53; 19:1; 26:1; 13:54; 22:23; Mr 1:22; 6:2; 11:18; Lc 4:32; Jn 7:46 * **8:1** Mt 5:1; Lc 3:7 * **8:2** Mt 9:18; 15:25; 18:26; 20:20; Jn 9:38; Hch 10:25 * **8:4** Mt 9:30; 17:9; Mr 5:43; 7:36; 8:30; Lv 14:3-4,10; Lc 5:14; 17:14

*Jesús qa yiłin pa' łeqejkunenek pa' ewi'ł tenek'enheyipji' pe' oq'opheł*inetsilets *Roma łeiłe'.*
(Lucas 7:1-10)

5 In uiji'teje'm pa'aj ha' Jesús ha' witset Capernaum qa pa' ewi'ł centurión* qa nekets pa'aj qa iyinijets,*
6 qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ha' yeqejkunene'k ke' yitsi'ii qi in wanqaats'e', nite' p'e's iye.—
7 Ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Tsamłi'iyek qa' hiłin.—
8 Qa pa' centurión qa yeku'ł: —Yatsat'axyij, nite' ye'weju'ł eju'ł qu' uyifi ke' yitsi' qe ewi'łłe yijat'ij pa'qu' it'ij ma' qa' hats nit'unhet ha' yeqejkunenek.*
9 Qe yakha' iye na'l pe' te'weiyik'uipha'm qa yakha' iye na'l ye'm iye ne' oq'opheł*inetsilets* in heinek'enhe'yipji'. Qe hiyaji'ets na'aj ewi'ł nekhewe'en qu' nak, qa ik. Qa nikhapij qe hiyaji'ets qu' nenekmet, qa nekmet. Qa ha' yeqejkunene'k qe hiyaji'ijets na'aj wekwek qu' nithayiki qa yithayiki.—
10 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an ha' Jesús qa qi in yitjułaxijpha'm pa'aj. Qa yit'ijji'ju' pekhewe' yijayanik'ikii: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, week enewe' Israel łeiłets ham pa'qu' hi'wen qu' hik łunye'je' in nite' inqeku' ha'ne jukhew.
11 Yakha' hit'iłij ewets in olots hatse' pe'qu' nata'łji' na' nełu'uju'ł qa pe'qu' tefe nata'łji' iye qa' na'nijupju'kii qa' łekufeye ka' Abraham'ik'i qa ka' Isaac'ik'i qa ka' Jacob'ik'i iye ha'ne wa'sji'pha'm tenek'enheiji' na' Intata.*
12 Qa nekhewe'łe te'nekumhiitaxiiji' qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Intata qa' netwu'mhitii ji'teje'mkii na' i'nfik'i qi in noo'kiiha qa' hikna' qu' qi qu' napi'ju'kii qa' qi qu' nat'aiji' łek'unhetii.—
13 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj pa' centurión: —Yape mapilii pe' etsi', qa aka' hats łunye'j in nite' łeqeku'uk'i qa' hik aka' qu' łunye'je'. — Qa pa' witqejkunenek qa hik pakhaa'ijha in hamiikii pa' łaatshektax.*

Jesús qa yit'unhet pe' Pedro łeqewketi'.
(Marcos 1:29-31; Lucas 4:38-39)

14 Ha' Jesús qa yamii pa'aj ke' łetsi' ha' Pedro qa yi'wen pa'aj ke' łeqewketi' in nite' niipha'm qe qi in iwilhan.
15 Qa t'eku'mi' pa'aj pa' łokoi qa hik pakhaa'ijha pa'aj qa ikik'uifik'i pa' witwilhat. Ma' qa niipha'm qa t'unkii, ma' qa yejełets qa yithayiki'im iye pe' wekwek.

Jesús qa niłinju' pe' olots wanqaats'eju'.
(Marcos 1:32-34; Lucas 4:40-41)

16 Qa in hats uiju' pa'aj pe' junu' ha' Jesús qa tetka'xii pe' olots jukhew qa efutsji'kii i'nji' pe' inwo'metets. Ma' qa łe'lijeiłe pe' yitjiijets in yukinfik'ikii pe' inwo'metets. Qa niłinju' iye pe' week wanqaats'etaxju'.*
17 Aka'an in hats yaqsiijkii pa'aj, qe qa' nasiinik'iha pa' hats nifel pa'aj tooxik'i pa' profeta'ik'i Isaías in yit'ij: *—Łakha' t'eku'mi' pe' inawtshei qa yeka'x iye pe' inja'metets.—* *(Is 53:4)**

Pakha' jutsitax łunye'j qu' jintajayan pa' Jesús.
(Lucas 9:57-62)

---

* **8:5** Centurión ikji', tenek'enhe'yipji' ek pe' cien (100) oq'opheł*inetsilets*, Roma łeiłe'. * **8:5** Jn 4:46-54 * **8:8** Sal 107:20; Lc 15:19,21 * **8:11** Is 49:12; 59:19; Mr 1:11; Lc 13:29; Ef 3:6 * **8:13** Mt 9:22,29; Jn 4:53 * **8:16** Mr 3:15; 1Ti 4:1; 1Jn 4:1; Mt 4:24; 8:33; Hch 19:12 * **8:17** Mt 1:22

18 Ha' Jesús in yi'wen pa'aj in olots pe' namii yeqewuk'un, qa yiyaji'ijets
pa'aj he' ɬ'ijatshenhei qu' naki'ɬii łajaika' ke' kałi'.*
19 Qa ewi'ɬ pa'aj pa' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nekets ha' Jesús qa
yit'ijets: —Maestro, tsaqjayankeyu'tax ej week pa'qu' maji'ijji'.—
20 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Ne' ejenelits na'l ne' łewjets qa ne' junatai qa na'l
iye ne' łupits, qa ha'nełe Ła's na' Jukhew qa ham pa'qu' na'wi'ju' ha'ne łeiła'.—*
21 Qa pakhap iye pe' yijayanik'i qa yit'ijets iye: —Yatsat'axyij, ¿me łeke' qu'
etswejinɬe eku'n qu' natsamii ha' tata qa heti'j eku'uk'ui hatse'?—
22 Qa yeku'ɬ pa'aj ha' Jesús qa yit'ij: —Atsjayan yijat'ij. Iwejinɬi'ij pekhewe'
hik łunyejei qu' nawa'm qu' netijik'ui pe' naxju'.—

Jesús qa yaq'ayinij pa' t'unik'i qa pa' iweli'.
(Marcos 4:35-41; Lucas 8:22-25)

23 Ma' qa ha' Jesús qa he' ɬ'ijatshenhei iye qa t'ilitji'ju'kii pa'aj pe' qi'ik'i
witinhitjii qa ikijteje'mkii.*
24 Qa yamji'ju' pa'aj łeqewuk'u ke' kałi' qa aje'eɬ nam pa' qi t'unik'i iftsaxji' qa
qitsik'i iye pe' łeqe t'uyuyuyits qa tsxiɬtsxiɬjí'ju'kii pe' witinhitjii. Qa hakha'łe
Jesús qa ima' pa'aj.
25 Qa he' ɬ'ijatshenhei qa nijt'otshenii pa'aj, qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¡etsi'fen
qeku'ni'ɬ wat'ij! ¡Hats ji'nuihiyu'!—
26 Qa yeku'ɬ pa'aj: —¿Inhats'ek in qi in łe'nijiwe'yi'ɬ? Hayits qa'nte' qitsi'ɬ e'm
pa'nte' witqekuye'j.— In yit'ij aka'an ma' qa niipha'm pa'aj qa yaq'ayinij pa'
t'unik'i qa pa' iweli' iye, ma' qa yili'ij aje'eɬ qa week ikesimen iye pa'aj. *
27 Qa he' ɬ'ijatshenhei qa qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj, qa yit'ijju': —¿Pa'n qu'
łunyeeji'ija ha'ne jukhew in tek'enets iye aka' t'unik'i qa ha'ne iweli' iye?—*

Pa' sehe' ɬii Gadara i'ni' pekhewe' wetsjuk i'nji' pe' inwo'metets.
(Marcos 5:1-20; Lucas 8:26-39)

28 In yamiiteje'm pa'aj ha' Jesús ha' łajaika' ke' kałi' ha' sehe' ɬii Gadara,
ma' qa te'nilitfik'ikii pa'aj pe' wetsjuk jukhew i'nji' pe' inwo'metets ta'łets pa'
nimełkuket qa nekets pa'aj pa' i'ni'. Pekhewe'en qi in iftsitsiju'ɬha pa'aj pa'
łunyejei, ma' qa ham pa'qu' neneki'kii pakha' i'ni' pekhewe'en.
29 Qa tayai wetju'ɬ pa'aj: —¿Inhats'ek in łanami'ɬyii Łaa'sija pa' Dios? ¿Me
łanami'ɬyii qu' atsawtsheteni'ɬ in mexente' yamtaxets pa' łahats'ij?—*
30 Ipłulii pa'aj pa' i'ni' pe' olots tafitets taqakiyi'ju' pa' jup'elket.
31 Qa pe' inwo'metets qa iyinijets pa'aj ha' Jesús: —Qu' etswu'mi'ɬfik'i, qa
etswejinɬi'iɬij qu' nek'uyiɬik'i ne' tafitets.—
32 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ɬ pa'aj: —¡Ma'aɬfik'ikii! — Qa pe' inwo'metets qa
ikik'uifik'ikii pa'aj pe' jukhew qa uijiteje'mkii pe' tafitets. Qa aje'eɬ pe'
tafitetsik'i qa week wekuma'xik'iju'kii pa' koomojo' qa t'ilitji'ju'kii pa' iweli'
qa naq'axijju'.
33 Pekhewe' yejeɬtax pa'aj pe' tafitetsik'i qa wekuma'xii pa'aj pa' witset qa
nifelkii week pakha' łunye'jkii. Qa pa' łunyejeikii iye pekhewe' jukhew i'ntaxji'
pe' inwo'metets.

---

* **8:18** Mt 14:22; Mr 4:35; Lc 8:22; Jn 6:15-17 * **8:20** Dn 7:14; Mt 9:6; 12:8; 13:41; Mr 8:31 * **8:23** Jn 6:16-21; Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **8:26** Sal 65:7; 89:9; 107:29; Mt 6:30; Lc 4:39 * **8:27** Mr 1:27; Lc 5:9 * **8:29** Jue 11:12; 2S 16:10; Mr 1:24; Lc 4:34; Jn 2:4; Hch 8:7

34 Ma' qa week pa' witset qa nekii pa'aj pa' i'ni' ha' Jesús. Qa in yi'wen pa'aj qa iyinijets qu' nakik'ui iye pa' łeqe sehe' pekhewe'en.*

9

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł onqok pa' witset'ii Capernaum.
(Marcos 2:1-12; Lucas 5:17-26)

1 Ma' qa ha' Jesús qa t'ilitji'ju' iye pa'aj pe' witinhitjii qa yijawe'jiiteje'm pa' łajaika' qa yametsteje'm iye pa'aj ha' łetseet'ija.*

2 Qa tetka'xii pa'aj pa' ewi'ł jukhew qi wanqaats'e', nite' p'e's, tetkaxij pa' witiwhi'la'x. Ha' Jesús in yi'wen pa'aj pekhewe'en in nite' yeqeku', qa yiyaji'etsju' pa'aj pa' wanqaats'e: —Ment'unhet ya's, ne' ewuł'ets hats wetwu'm ek'ui.—*

3 Ma' qa pe' uja'x hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa yumti': —Ha'ne jukhew yiwakaninkii pa' Dios. Uł'etsik'i ke' łe'lijeyets.—*

4 Ha' Jesús qa hatsłe nikfe'lets pa'aj pakha' yumti pekhewe'en, qa yit'ijets: —¿Inhats'ek in uł'ax aka' aqjamtikineyejeyi'łij aka'an?*

5 ¿Pa'n łunye'j pa'qu' les nite' jutsitaxe' qu' jintit'ij: "Me pe' ewuł'ets hats wetwu'm ek'ui" in nite' łeke' qu' i'weni'ł? ¿Me i'nłi'i qu' jintit'ij: "Eniipha'm qa' ma" qe łi'weni'ł yijat'ij?

6 Hane'ej qa' nethiniłij ha'ne Ła's na' Jukhew in na'li'm pa' łet'unha'xijup ha'ne sehe' ipji' qu' niwu'mkii pe' witwuł'ets.— Ma' qa yiyaji'etsju' pa'aj pa' wanqaats'e' nite' p'e's: —Eniipha'm, it'ij jof na' ewhi'la'x qa' mapilii pe' etsi'.—

7 Pa' wanqaats'etax qa niipha'm pa'aj qa ik qa wapilii pe' łetsi'.

8 He' jukhew qa efuts iye in yi'wen pa'aj aka'an qa qi in yitjułaxijpha'mkii, ma' qa qi in yiwqinhetji' pa' Dios qe aka' witt'unha'x tisij ene' jukhew.*

Jesús qa taya'yets pa' Mateo.
(Marcos 2:13-17; Lucas 5:27-32)

9 Ha' Jesús in hats ikik'ui iye hakha' i'ntaxi', qa yi'wen ha' ewi'ł jukhew łii Mateo, i'niju' ha' yijanini'kii ke' wekwek t'ejuyets na' witset. Qa yiyaji'ets: —¡Atsjayan!— Ma' qa niipha'm qa yijayan.*

10 Ha' Jesús qa i'nijupju' ha' mesa in teki'ju' ke' łetsi'ii ha' Mateo. Qa olots iye hekhewep yijaninkii wekwek qa hekhewep iye jukhew qi iye pe' łewuł'ets, nekii iye qa week ewi'ł łekulaxi'ł qa hekhewe' iye ł'ijatshenhei.*

11 Qa in yi'wenij he' fariseol qa nifaakan he' ł'ijatshenhei: —¿Inhats'ek na' aqa maestro'oł in łekufets ne' qi uł'ets wekwek yijanin qa ne' qi pe' łewuł'ets iye?—*

12 Ha' Jesús qa yepi'ye' ej aka' yit'ijju' ma' qa yit'ijji'ju': —Nekhewe' ham yaats'eyi'iju' nite' wo'oikii weihetaxe' witeqjunhetits łeiłe', qe uja'xłe yijat'ij nekhewe' wanqaats'eju'. *

13 Ma'ałkii qa' jeł'i'łijupkiiha aka' yit'ij pa'aj eke' wi'tlijei in yit'ij: *"Yakha' les hisu'un qu' e'nq'eleti'ł wetju'ł qa nite' pa'qu' ilantaxi'łyifi ene' inqa'metets."* *(Os 6:6)* Yakha' nite' tsamijju' qu' haiya'yii pe' yatsathen, qe uja'xłe yijat'ij ne' qi pe' łewuł'ets qe qa' nijayan na' Dios.—*

---

* **8:34** 1R 17:18; Lc 5:8; Hch 16:39 * **9:1** Mt 4:13; Mr 5:21 * **9:2** Mt 4:24; 8:10,13; 9:22; Lc 7:48; Jn 16:33 * **9:3** Mt 26:65; Jn 10:36 * **9:4** Mt 12:25; Lc 6:8; 9:47; 11:17 * **9:8** Mt 5:16; 15:31; Lc 7:16; 13:13; Jn 15:8; Hch 4:21 * **9:9** Mt 10:3; Mr 3:18; Lc 6:15; Hch 1:13 * **9:10** Mt 10:42; 28:19; Lc 14:26; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Hch 6:1 * **9:11** Mt 11:19; Lc 5:30; 15:2; Ga 2:15 * **9:12** Mr 2:17; Lc 5:31 * **9:13** Mi 6:6-8; Mt 12:7

Inaqfaakanij in t'ejuyets qu' jintaqsiijkii qu'nte' jinteke'.
(Marcos 2:18-22; Lucas 5:33-39)

14 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei ka' Juan Bautista qa nekets ha' Jesús qa nifaakan:
—¿Inhats'ek yekheweli'ɬ qa ne' fariseol iye in olotsij in nite' heyekji'ji'ɬ qa ne'
ijatshenhei qa nite' yaqsiijkii aka'an?—*

15 Qa yeku'ɬ ha' Jesús: —¿Me ɬeke' qu' nika'metets wetju'ɬ pekhewe'
te'niyinhe'yij pa' witiwhe'yejii in mexe i'nji'teje'm pakha' niwhe'yeyu'?
Yamets hatse' pa'qu' ɬahats'i'ij qu' ne'tnekumhi'yi' qa' netwumhitiifik'i pakha'
niwhe'yeyu'. Ma' qa hayitse' yijat'ij qu'nte' neteke'ju'.

16 Ham witqhinawat'e qu' nowotk'oyinij pa'qu' ɬepk'eye'en penyiloye' qu'
ink'ayik'e, qe na'aj ink'ayik wapilje'm qe wempuli'j qa' niwjafitik'i pa'qu'
ɬawa'ma'xe' ma' qa' les e'pk'etsaxje'm pa'qu' ɬawjaf'iye'.

17 Nite' ɬeke' iye qu' na'natsi'yik'iju' pa'qu' ink'ayik winoye' ne' ɬawa'mhii
ɬ'ajits eɬi'nilij, qe qu' nanaqsiijkii aka'an qa ne' ɬ'ajits eɬi'nil qa' netikeɬijje'm ma'
qa' week hamitse' winolik'i qa eɬi'nilik'i iye. Qa hik ta'ɬijupi' qu' atsi'yi'ɬik'iju'
yijat'ij na' ink'ayik wino ne' ink'aihits ɬ'ajits eɬi'nilij ma' qa' week ɬe'sitse'.—

Jesús qa yiɬin pe' ɬasi' pa' Jairo.
(Marcos 5:21-43; Lucas 8:40-56)

18 In mexe iyetij ha' Jesús ekewe'en qa namets ha' ewi'ɬ tenek'enhe'yij iye
pe' ewi'ɬ hekhewe' ɬe'lijtsitjiyits ne' judiol. In namets qa wonokok'eni'ju' ha'
ɬ'ejuyi'jii qa yit'ijets: —Ke' yasiik'i i'nk'aa'ija wa'm, qa qu' enekik'i' qa' ku'mipji'
ma' qa' iɬa'xe' iye.—*

19 Ha' Jesús qa niipha'm qa yijayan qa week iye he' ɬ'ijatshenhei.*

20 Ma' qa ewi'ɬ ke' efu qi in wanqaats'e' nite' hamitsik'ui pe' ɬ'athits qa hats
yamijets doce (12) ɬeqe'ninqapitsij. Qa nijayanpha'm ha' Jesús qa t'eku'mets
pa'aj ha' te'weiju' ha' ɬ'uihitjii.*

21 Qe yumti'ija qu' ɬunye'je' qa yit'ij: —Qu' nakha'yeɬe ɬ'uihitjii qu'
he'yeku'mets qa' natsaxpa'lij ha'ne yaatshe'k.—*

22 Qa ha' Jesús qa tetwek'elaxiju'ɬ qa yi'wen ke' efu qa yit'ijets: —
Ment'unhet, yasi'. Hats ɬanaxpa'lij na' aatshek qe nite' ɬ'inqeku'.— Qa hik
akaa'ijha qa naxpa'lij pa' ɬaatshektax.*

23 In hats uyifi ha' Jesús ke' ɬetsi' ha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij qa yi'wen
hekhewe' tofojiyijup qa hekhewe' iye t'aiji' in yejtsi'le' wetju'ɬ.*

24 Qa yit'ijji'ju': —Ma'aɬik'uifik'i ene' wititsi'. Ne' ome'ɬaski' nite' wa'm. Ima'ɬe.
— Ma' qa talakaxtiiju' ha' Jesús.*

25 Ha' Jesús in hats week yuki'nfik'ikii he' week. Ma' qa uyetsji' qa t'eku'mi'
ha' ɬokoi, ma' qa ke' wa'mtax ome'ɬaski' qa niipha'm.*

26 Qa weekij ha' sehe' in i'ye'ej iye aka' ɬunye'jkii.*

Jesús qa yi'wenkitkii pe' wetsjuk puk'aletstax.

27 In ikik'ui iye ha' Jesús hakha' i'ntaxi', qa wetsjuk he' puk'alets nijayan-
pha'm qa taya'yik'ikii, qa yit'ijju': —Ła's pa' David'ik'i, e'nq'elet qeku'ni'ɬyij
wat'ij.—*

---

* **9:14** Mt 11:2; 14:12; 15:2; Lc 11:1; 18:12 * **9:18** Mt 8:2-3 * **9:19** Lc 5:11; Jn 8:12 * **9:20** Lv 15:25; Nm 15:38; Dt 22:12; Mt 14:36; 23:5 * **9:21** Mt 14:36; Mr 3:10; Lc 6:19 * **9:22** Mt 15:28; Mr 10:52; Lc 7:50; 17:19; 18:42 * **9:23** 2Cr 35:25; Jer 9:17; 16:6; Ez 24:17; Ap 18:22 * **9:24** Jn 11:13; Hch 20:10 * **9:25** Mr 9:27; Hch 3:7; 9:40-41 * **9:26** Mt 4:24; 9:31; 14:1; Mr 1:28; Lc 4:14 * **9:27** Mt 1:1; 12:23; 15:22; 20:30-31; Mr 10:47; Lc 18:38-39

28 Qa ha' Jesús in uyifi ke' wititsi' qa nekets iye he' puk'alets. Ma' qa ha' Jesús
qa nifaakan hekhewe'en: —¿Me nite' łeqeku'ułik'i qu' łeke'ye' qu' haqsiijkii
aka'an?— Qa yit'ijju' in yeku'ł: —Nite' heqeku'ułik'i, Yatsat'axyij.—*
29 Ma' qa ha' Jesús qa t'eku'mipji' he' łotoi qa yit'ijets: —Aka' hats łunye'j in
nite' ł'inqeku'uł qa' nanaqsi'jjiił e'mijkiyek.—*
30 Ma' qa yi'wen wetju'ł hekhewe' puk'aletstax. Ma' qa ha' Jesús qa qi
in yiyajitaxetskiiha qa yittaxijets: —Mowo'ołiiha qu'nte' nenikfe'le'ets pe'ye'
aka'an.—
31 Qa in i'nk'a ikik'uikii qa aje'eł nifelkii, ma' qa weekij aje'eł ha' sehe' in
nikfe'lets ka' yaqsiijkii ha' Jesús.

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł ham łe'lijeye'.

32 In i'nk'a ikik'uifik'ikii he' puk'aletstax, qa aje'eł namets iye he' uja'x
jukhew ha' Jesús, neka'xii ha' ewi'ł jukhew ham łe'lijeye' qe i'nji' pa' ewi'ł
inwo'met.*
33 Ha' Jesús in yukinik'uifik'i pa' i'ntaxji' inwo'met ha' jukhew ma' qa
iyet ha' hamtax łe'lijeye'. He' jukhew qa efuts iye qi in yitjułaxijpha'mkii qa
yit'ijju': —Nite' pakhaa'ij qu' łunye'je' pa'qu' ne'twenhetiiji'teje'm ha'ne Israel
qu' łunye'je' ka' łunye'j ha'ne jukhew.—
34 Qa hekhewe'łe fariseol qa yit'ijju'ek: —Ha'ne jukhew in yuki'nfik'ikii
pekhewe' inwo'metets yit'iji' pa' łet'unha'x pa' qi łatata pe' inwo'metets.—*

Olotstax ne' yuji' na' wit'enekju', qa nite'łe olots ne' yithayikitax.

35 Ha' Jesús qa week ikik'i he' witsetits qa he' witsetits łelits iye qa
i'nq'ijatshenifikii he' łe'lijtsitjiyits ne' judiol week he' witsetitsji'. Qa nifelji'ij
iye ke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pakha' tenek'enheiji' pa' Dios qa niłinju'kii iye
he' pekhel łunyejeikii pe' łaja'metets qa he' pekhel yaats'e'eju'kii iye.*
36 In yi'wen he' olots jukhew qa efuts iye qa qi in neq'eletij, qe itawje'metets
qa nite' yimaamkii qe ham pa'qu' ni'fenkii qu' nejełets hik łunyejei ne'ej
kots'etets qe ham na'aj łenilayets in yejeełija.*
37 Qa yit'ijji'ju' he' ł'ijatshenhei: —Hats olotstax ne' yuji' na' wit'enekju' qa
nite'łe olots ne' yithayikitax.*
38 Qa hik ta'łijupi' qu' iyini'łijets na' Yatsat'axij na' wit'enekju' qu' nenukin
iye pe'qu' nithayiki.—

10

Jesús qa t'ekumiiji'kii pe' doce (12) ł'ijatshenhei.
(Marcos 3:13-19; Lucas 6:12-16)

1 Ma' qa taya'yets ha' Jesús he' doce (12) ł'ijatshenhei qa' tisij pa'
łet'unhaxitsijup qu' nukinfik'ikii pe' inwo'metets qa qu' nenłinju'kii iye pe'
pekhel łunyejeikii pe' łaja'metets qa pe' pekhel yaats'e'eju'kii iye.*
2 Enewe'en łiyits he' doce (12) ł'ijatshenhei ha' Jesús. Yojo ha' Simón, łii iye
Pedro qa ha' łek'inij Andrés. Qa ha' Jacobo (Santiago) qa ha' łek'inij Juan,
enewe' wetsjuk łelits ha' Zebedeo,*

---

* **9:28** Mr 11:24; Jn 3:16; Hch 10:43; Ro 10:9; 1P 1:8-10 * **9:29** Mt 8:4,13; 9:22; Mr 8:25; Jn 9:26 * **9:32** Mt 12:22-24; Lc 11:14-15 * **9:34** Mr 3:22; Jn 7:20 * **9:35** Mt 4:23; Mr 1:15 * **9:36** Mt 14:14; 15:32; Mr 6:34; 8:2; Nm 27:17; 1R 22:17; Ez 34:5; Zac 10:2 * **9:37** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **10:1** Mr 6:7,13-16; Mt 9:35; Lc 9:1 * **10:2** Mt 4:18,21; 16:18; Jn 1:42

3 Felipe qa ha' Bartolomé, Tomás qa ha' Mateo, hik ha'ne yijaninkii wekwek
t'ejuyets pa' witset Roma, qa ha' Jacobo (Santiago) ła's ha' Alfeo, qa ha' Tadeo,
4 qa hakhap iye Simón, i'nji'teje'mek pa'aj pekhewe' łiyinyejei cananitas* qa
ka' Judas Iscariote, hikka' wotk'onijkii ha' Jesús.*

Jesús qa yukinkii pe' ł'ijatshenhei.
(Marcos 6:7-13; Lucas 9:1-6)

5 Ha' Jesús qa yukinkii ene' doce (12) ł'ijatshenhei qa nifeli'm pa'qu'
łeqfenyejeye' łewek qa yit'ijets: —Hasu'uj ami'łets ne' łeqe sehel ne' nite' judiol.
Qa hasu'uj iye uyi'ł ji'teje'm ne' Samaria łetsetitits.*
6 Ma'ałii yijat'ij nekhewe' i'ni'kii ne' kots'etets hamitstaxiikii ene' łetsi' ka'
Israel'ik'i.*
7 In łaki'łkii qu' enfeli'ł qa' it'iłij: "Pa' tenek'enheiji' pa' Dios hats met ma' qa'
hats na'nju'."*
8 Iłini'ł pe' wanqaats'eju', iłini'ł pa'qu' hats nawa'mji'ijtax. Iłini'ł pakha' qu'
na'ntaxij kakha' witaja'me't lepra. Iwu'mjiiłfik'ikii pekhewe' inwo'metets.
Aka'an in ł'estiyi'łij ham łaja'ye', qa hik ta'łijupi' qu' hasu'uj ji'jek ijanini'ł.*
9 Hasu'uj iye eka'xi'ł aq'astayi'ił nijketits oro qa ke' plata qa ke' cobre iye.*
10 Hasu'uj iye eka'xi'ł pa'qu' ti'naje' in łaki'łkii. Ewi'łe'łe iye pa'qu' uihitjiyi'ił,
hasu'uj wetsjuk'e iye otshilaxtiyi'ił qa hasu'uj iye eka'xi'ł awaikajit'i'ił, qe
na'aj t'ithayii weju'łij in testi'yij na'aj łaq.*
11 Qu' ami'łets pa'qu' witset'e i'nłi'i qu' witset ła'se' qa' aje'eł mowo'ołiikii
pakha' qu' ninikfe'l qu' natsathen pa'qu' łunye'je', qa' hikpa' ni'iłijup pe'qu'
łetsi'ye' qa' ami'łijii qu' ma'ałik'ui iye pa'qu' witset'e.
12 Qu' ami'łets pe'qu' wititsi'ye' ma' qa' it'iłijets qu' mewetfeliłi'm pekhewe'
tetsii: "Pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'ni'ł ejupkii."*
13 Qa pekhewe' tetsii pe' wititsi' qu' ni'weju łenij qu' netesti'yij aka'an, ma'
qa aka' łewetfeliłiji'm wit'ikesimeya'xłekii qa' amaneye' jiijupkiyek. Qa qu'
nite'łe ni'weju łeni'ij qu' netesti'yij, ma' qa' eka'xi'łik'ui iye qu' ma'ałik'ui.*
14 Qa qu' nite'łe lesitsi'ł eju'ł axe'm qu' nite' nenexpiikeyu'yi'ił ej, ma' qa'
ma'ałik'ui pe' wititsi' axe'm qu' witset'e, qa' enfuluti'łju' pa'qu' sehe'ye' qu'
namtaxij ne' ef'iyeyi'ł qa' jutsiqetsi'im in uł'ets.*
15 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, qu' namtaxets pa' neł u qu' newetjeyumtshen-
tax ene' week qa pa' łantanithenkeye'j hatse' ha'ne witset in nite' nexpiikeyu'uł
ej les qi qu' iftsaxe' hatse' qa tees qu' łunye'ji'iju'ł na' łantanithenkeye'j hatse'
kekhewe' witsetitsik'i Sodoma qa ka' Gomorra.—*

Na'l pekhewe' qu' uł'ax łeqfenyejeyi'ił ej.

16 —Ek'en qeku'ni'łek, yakha' in k'ukini'łkii hik ejunyejeyi'ł kots'etets qu'
na'nji'ju' łeqewuk'u ne'ej wowol. Qa hik ta'łijupi' matjanitheni'łkiiha hik ejun-
yejeyi'ł na'aj q'oiq'oi, qa hikłe ejunyejeyi'ił ne'ej ofol in ham yumtiyi'iikii.*

---

* **10:4** Cananitas łiyits pekhewe' neqwumhiyu'taxij pa'aj pe' Roma łeiłets. * **10:4** Mt 26:14; Lc 22:3; Jn 6:71; 13:2,26 * **10:5** 2R 17:24; Lc 9:52; 17:16; Jn 4:9; Hch 8:25 * **10:6** Sal 119:36; Is 53:6; Jer 50:6; Mt 9:36; 18:12; Hch 2:36; 7:42; He 8:8,10 * **10:7** Mt 3:2; 4:17; Lc 10:9 * **10:8** Mr 3:15; Ap 9:20; 18:2 * **10:9** Mr 6:6-8; 10:4-12; Lc 22:35-36 * **10:10** Lc 10:7; 1Co 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** 1S 25:6; 1Cr 12:18; Sal 122:7-8 * **10:13** Sal 35:13; Mt 8:8; Hch 16:15 * **10:14** Neh 5:13; Lc 10:11; Hch 13:51 * **10:15** Mt 12:36; Hch 17:31; He 10:25; 2P 2:9; 1Jn 4:17; Mt 11:22,24; 2P 2:6; Jud 6-7 * **10:16** Gn 3:1; Lc 10:3; Ro 16:19; Fil 2:15

17 Jeɬi'ɬiju'ɬha ene' jukhew, qe na'l pekhewe' qu' neka'xi'ɬii hatse' pekhewe' qu' nejeɬik'ui pa'qu' ɬunye'je'kii (tribunal), qa' neqsilani'ɬje'mkii iye pekhewe' ɬe'lijtsitjiyitsifi.*
18 Qa' neka'xi'ɬii iye pekhewe' wit'alheiji' pe' witsetits (gobernadores) qa pe' qitsji' wittatal (reyes), qe ta'ɬ yiwets in ɬatsjayani'ɬha, hats'inha qu' iwq'axini'ɬij qu' enfeli'ɬi'mha pekhewe'en aka' yijunye'j qa pekhewe' iye nite' judiol.*
19 Qa qu' neka'xiɬetsji' pekhewe' wit'alhei hasu'uj natawje'meteni'ɬ qu'nte' e'niya'yi'iɬiju'ɬ pa'qu' it'iɬijiju'ɬ, qe qu' namets qu' iyet qa na' Dios qa' neɬisi'ɬij pa'qu' it'iɬijiju'ɬ,*
20 qe nite' ekheweli'ɬ qu' iyeti'ɬ, nakha' ɬeqe Espíritu na' Atata'ał qu' hikna' niyetiɬ'epji'.*
21 Ma' qa ene' jukhew qa' ninaqyaji'ij qu' natlanhetii pa'qu' ɬek'inije' i'nɬi'i pa'qu' ɬamats'e. Qa pa' ɬatata qa ninaqyaji'ij qu' natlanhetii pa' ɬa's qa i'nɬi'i pe'qu' ɬasi'ye', qa pe' witlitstax qa' ɬ'ejuihifetsi'ij pe'qu' ɬ'alheye' qa' ninaqyaji'ij qu' natlanhetiiju'.*
22 Week ha'ne sehe' epji' qi qu' nuteni'ɬ qe ta'ɬ yiwets in ɬatsjayani'ɬha, qa pa' qu'nte' niliye'yij qu' namijii pa' ɬ'aka'the' qa' hikpa' qu' iɬa'xe'.*
23 Qu' nanqawitjineyu'uɬ'ej pa'qu' witset'e qa' aje'eɬ ilati'ɬii iye pakhape' witset'e iye. Qe yijaa'ija aka' qu' hit'iɬij ewets in tees qu' week anq'axiɬijpha'm qu' ma'aɬik'i ene' witsetits ha'ne Israel qu' hats nanam ha'ne Ła's na' Jukhew.*
24 Ham wit'ijatshenek'e qu' nat'anipji' pa'qu' ɬaqa maestroye' qa ham iye pa'qu' witqejkunenek'e qu' netweyik'uipha'm pa'qu' ɬaqa patune'.*
25 Na'aj wit'ijatshenek les ɬe'wis qu' ni'weju ɬenij in hats hik ɬunye'j na'aj ɬaqa maestro, qa na'aj witqejkunenek iye in hik ɬunye'jek na'aj ɬunye'j na'aj ɬaqa patun. Ene' jukhew qu' ɬeqiyi'ij Beelzebú (ɬatata pe' inwo'metets) na' yatsat'axij ne' wititsi', qa ¿me nite' les uɬ'etsi'ik'i pe'qu' ɬeqiyitsi'ij ene' ɬelits na' yatsat'axij ne' wititsi'?—*

Hasu'uj e'nijiwei.
(Lucas 12:2-7)

26 —Qa hik ta'ɬijupi' qu' hasu'uj e'nijiwe'yi'ɬiju'ɬ ene' jukhew qa efuts iye, qe ham pa'qu' natat'inhetiikii qu'nte' ne'twenheti'ye' qa qu'nte' ninikfe'le' iye.*
27 Pa'qu' uja'xe'ɬi'iɬijkii qu' hit'iɬij ewets in nookii qa' enfeli'ɬ qu' ne'neɬukii. Qa pa' ujaxɬi'iɬijki in k'efeli'ɬi'm qa' mewɬiɬiji'pji' ne' wititsil qa' it'unheti'ɬik'iha' qu' enfeli'ɬ.*
28 Hasu'uj e'nijiwe'yi'ɬiju'ɬ enewe' yilanɬe ne' esenitsi'ɬ qa pakha'ɬe neɬini'ɬ (alma) qa' nite' yaq'alij. Les ɬe'wis yijat'ij qu' e'nijiwe'yiju'ɬha nakha' ɬeke' qu' naqsiijkii yijat'ij qu' week niwuɬ'enhetju' ene' wit'esenits qa pa' yiɬin (alma) ene' wit'esenits, qa' niwu'mji'ju'kii pa' fe't qi iftsax.*

---

* **10:17** Mr 13:9,11; Lc 12:11-12; Hch 5:40; 26:11 * **10:18** Mt 28:19; Ro 1:5; Ga 1:16 * **10:19** Mr 13:11-13; Lc 21:12-17; Ex 4:12; Nm 23:5; Dt 18:18; Mt 6:25 * **10:20** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Lc 12:12; Hch 4:8; 13:9; 2Co 13:3 * **10:21** Mi 7:6; Mt 10:35-36; Mr 13:12 * **10:22** Mt 24:9; Lc 21:17; Jn 15:18; Mt 24:13; Mr 13:13; Jn 12:12-13 * **10:23** Mt 12:15; Hch 8:1; 9:25; 14:6; 17:10 * **10:24** Lc 6:40; Jn 13:16; 15:20 * **10:25** 2R 1:2; Mt 12:24,27; Mr 3:22; Lc 11:15,18-19 * **10:26** Mr 4:22; Lc 8:17 * **10:27** Mt 24:17; Lc 5:19; 12:3; Hch 5:20 * **10:28** Is 8:12-13; 51:12-13; Jer 1:8; 1P 3:14; Mt 5:22; Lc 12:5; He 10:31; Stg 4:12

29 ¿Me nite' te'ninei ne'ej wetsjuk papaye'mtsil in łaja'aju'ł ne'ej ewi'ł ł'astaki' nijket łasi'? Enewe'en nite' ewii'łe' pe'qu' nanami'ju' na' sehe' qu'nte' łexke'yi'ij na' Atata'ał.*
30 Qa ekheweli'ł ne' ewkujitsi'ł hats week wetjeyumtshen, hats jutsiqax iye pa' uja'x.*
31 Qa hik ta'łijupi' hasu'uj e'nijiwe'yi'ł, qe ekheweli'ł les e'weju'łi'łij yijat'ij nite' ejunyejeyi'łiju'ł pe'qu' olootse'tax papaye'mtsile'.—*

Pe' qu'nte' newelkut'i' ijkii.
(Lucas 12:8-9)
32 —Qa hik ta'łijupi' week pakha' qu' netetfelyijha nite' welku't'ijetskii ene' jukhew in tsijayan, ma' qa' yakhap ji'jek iye qu' hetetfeljiiji'mha ek nite' hewelkut'ijetskii na' Tata i'ni' na' wa's.*
33 Qa pakha'łe qu' newelku'tyijkii qu' natfaakanhetiitaxyij, ma' qa' yakhap ji'jek iye qu' hewelkutjiijetskiyek na' Tata i'ni' na' wa's.—*

Jesús ta'łets in yeqet'etsju'kii.
(Lucas 12:51-53; 14:26-27)
34 —Hasu'uj umti'ił yakha' in tsam qu' henka'x pa'qu' łesaxitse'wetju'łkii ha'ne week sehe' epji'. Nite' tsamijetsju' qu' henka'x pa'qu' łesaxitse'wetju'łkii ha'ne week sehe' epji'. Tsamijetsju' yijat'ij qe qa' nawatk'esa'xju'kii.
35 Tsametsju' ha'ne sehe' *qe qa' nuten pa'qu' jukhewe' qa' ł'ejuihifeyi'ij pa'qu' łatataaye'taxija. Qa pe'qu' witasiye' qa' nutenek qa' ł'ejuihifeki'ij pe'qu' łeneneye'taxija qa pe'qu' witfelits'etax qa' nutenek qa' ł'ejuihifekiyi'ij pe'qu' łeqewketi'ye'.*
36 *Qa pekhewe' ł'ejuihifets pakha' jukhew i'nłi'i efu qa hik pekhewe' pe' łejefeetstaxija.* *(Mi 7:6)**
37 Pa'qu' les qi qu' namitfik'i qu' nisu'un pa'qu' łatataye' i'nłi'i pe'qu' łeneneye' qa yakha'łe qa nite' tsisu'unija qa nite' weju'łij qu' nastsat'axij. Qa pakha' qu' les namitfik'i qu' qi qu' nisu'unija pa'qu' ła'se' i'nłi'i qu' łasi'ye' qa yakha'łe qa' nite' tsisu'unija iye qa nite' weju'łij iye qu' nastsat'axij.*
38 Qa pa'qu' nite' net'ekumi'i pe'qu' łeqe cruze'† qa' natsjayantax nite' weju'łij qu' nastsat'axij iye.
39 Pakha' qu' namitfik'i in yisu'un pakha' łunye'j in mexe iła'x, qa hikpa' qa' nanqamij pa' witiła'x. Qa pakha'łe qu' naqamij pakha' qu' łunye'je'tax in mexe ił'ax qe ta'ł yiwets qa' hikpa' qu' ił a'xe' hatse'.—*

Na'l hatse' pa'qu' łenisit'e'.
(Marcos 9:41)
40 —Pa'qu' qi qu' neneqjunu'uł'ej, yakha'łe iye in neqjunu'yij. Pa' neqjunu'yij qa neqjunu'uj iye na' ts'ukinju',*
41 pa'qu' neneqjunu'uju'ł pa'qu' ewi'ł profetaye' qe ta'łets in profeta qa neqjunu'uju'ł, ma' qa' netesti'yij pa'qu' łenisit'e' in łunye'jek pa' łenisit pa' profeta. Pa'qu' neneqjunu'uju'ł qa t'eku'miju'ł pa'qu' natsathen jukhewe'

---

* **10:29** Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13; Jn 8:42 * **10:30** 1S 14:45; 2S 14:11; Lc 21:18; Hch 27:34 * **10:31** Mt 6:26; 12:12 * **10:32** Ro 10:9-10; Ap 3:5 * **10:33** Mr 8:38; Lc 9:26; 2Ti 2:12; 2P 2:1 * **10:36** Sal 41:9; 55:12-13; Jn 13:18 * **10:37** Lc 14:25-27 † **10:38** "T'eku'mi' pe'qu' łeqe cruze'" ikji' qu' netk'enetsha pa' Jesús yemjeetax qu' qiye'tax pa'qu' uł'axe'. * **10:39** Mt 16:25; Mr 8:35; Lc 9:24; 17:33; Jn 12:25; Jn 8:12; 12:26; 21:19 * **10:40** Mt 18:5; Lc 9:48; 10:16; Jn 13:20; Ga 4:14; Mr 9:37; Jn 12:44

qe ta'łets in yatsathen qa neqjunu'uju'ł, ma' qa' netesti'yij pa'qu' łenisit'e' in łunye'jek pa' łenisit pa' yatsathen.*
42 Pa'qu' łunye'je' pa'qu' jukhewe' qu' netisij yemjeetax qu' ewi'ł tok'o ła'se' iweli'ye' enełeiji' enewe' nite' weniwqinhetji' qe tsijayanija. Ma' qa' hik pakha' hatse' qu' yijaayi'ija qu' nana'l pa'qu' łenisit'e'.—*

11

1 Ma' qa in hats naq'axijik'i in yijatshen ha' Jesús he' doce (12) ł'ijatshenhei, ma' qa ik qu' nakik'i he' metits witsetits i'ni' hakha' sehe' Galilea qa' ni'nq'ijatshen qa qu' nenfel iye ke' łe'lijei.*

Pe' ł'ijatshenhei pa' Juan Bautista qa' namii pa' Jesús.
(Lucas 7:18-35)
2 In impi'ye'ej pa'aj pa' Juan pe' witq'ophełitjiyifi ke' yaqsiijkii ha' Cristo, ma' qa yukinii pa'aj pe' ł'ijatshenhei
3 qu' nanfaakankii ha' Jesús, ma' qa hekhewe'en qa yit'ijets: —¿Me hik akha' pakha' hats jutsiqaxik'ui qu' nanam? ¿Me i'nłi'i qu' honotki'iłik'ui iye pakhape'?—*
4 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Mapili'łii ha' Juan qa' enfeli'łi'm aka' łi'weni'ł qa aka' ł'impi'ye'ełij iye,
5 *ne' puk'aletstax qa hats yi'wenkii, (Is 35:5)* ne' onqokitstax qa hats t'otsjo' iye qa ene' otshimetetstaxju' qa hats otshimetsitsju' iye, ne' łoq'oqtaxkii ł'ajits (lepra) qa hats hamitsiikii iye ke' łajametetstax, ne' nite' yepi'ye'tax wetju'ł qa hats yepi'ye'kii iye, hekhewe' hats naxtaxju' qa iłii iye, *qa ene' if'iljetsits qa tefelhiti'yi'm eke' wi'tlijei t'ejuyets na' witiła'x.* *(Is 61:1)**
6 Qa łe'wisi'mkii pakha' qu'nte' na'nayu'ye' yi'ij ye'm pe'ye'.—*
7 In hats ikkii iye pekhewe'en qu' napilkii, ma' qa ha' Jesús qa iyetik'ui hekhewe' jukhew nifeli'm pa'n łunye'j pa' Juan, qa yit'ij: —¿Łekpa' łejełiłii pa'aj in łami'łii na' ham i'ni'i'? ¿Me ewi'ł pe' fapu' yiwu'mkii pa' t'unik'i?*
8 Qa qu' nite' hik aka'ye', ¿qa pa'n łunye'jek pa' łenjusi'łii pa'aj? ¿Me ewi'ł pa'qu' jukhewe' qi in łe'sits pe'qu' łeqhinataye'? Ekheweli'ł łenikfe'li'łets nekhewe' natkin kekhewe' łe'sits witqhinatai in i'nifi ne' łetsil ne' qitsji' wit'alhei.
9 Qa ¿łekpa' ek łami'łii qu' i'weni'ł? ¿Ye' me ewi'ł pa'qu' profetaye'? Ehe, hik aka' yijat'ij in łunye'j, qa hiwjutsiqeni'ł e'mha in hik hakha' les in qi in profeta.*
10 Hik hakha' Juan, hikha' t'ejuyets aka' we'nika'ajji' pa'aj Intata łe'lijei in yit'ij: *"Jeł qeku'nek, yakha' hukin hatse' na' yukinek qu' nathayin ek'ui, qa' hik nakha' qu' naqsi'jik'i pa'qu' ikheyi'je'."* *(Mal 3:1)**
11 Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets in week ene' jukhew ha'ne sehe' epji' ham pa'qu' nat'anipji' qu' łuk'eyeji' ha' Juan Bautista, qa pakha'łe qu' les nite' qiye'ji' pe' i'nji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios, qa t'anipji' ha' Juan.
12 In ipłu'uk'i ek in i'nk'aa nam ha' Juan Bautista qa yamijii hane'ej ene' jukhew in watkatitij wetepji' in yisu'un qu' na'n ji'teje'm nakha' tenek'enheiji' na' Intata.

---

* **10:41** 1R 17:10-15; 18:4; 2R 4:8; 3Jn 5-8 * **10:42** Mt 25:40; He 6:10; Mt 28:19; Lc 14:26; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Hch 6:1 * **11:1** Mt 7:28; 9:35; Lc 23:5 * **11:3** Sal 118:26; Jn 6:14; 11:27; He 10:37 * **11:5** Is 35:5; Lc 4:18; Stg 2:5 * **11:6** Is 8:14-15; Mt 13:21; Jn 6:61; 16:1 * **11:7** Mt 3:1; Ef 4:14 * **11:9** Mt 14:5; 21:26; Lc 1:76 * **11:10** Mr 1:2

13 Qe week ke' profeta'ik'i qa ke' łe'lijei iye ka' Moises'ik'i in nifel na' tenek'enheiji' na' Intata wa'sji', kekhewe'en yamijii in hats nam ha' Juan.
14 Ekheweli'ł qu' isu'uni'ł qa' ku'mi'łiju'ł aka'an, hakha' Juan in hik hakha' profeta łii Elías, hayiits jutsiqaxik'ui pa'aj qu' nanam.*
15 Pekhewe' qu' nana'l łekfiye' qa nepiye'ek'i aka'an.*
16 ¿Pa'n łii pa'qu' hejeyumtshenijupi' ene' jukhew qa' efuts iye hane'ej ha'ne łahats'ij? Hik łunyejei ne'ej omehets qe t'oto'yi'ju' na'aj joofji'ju' qa taya'yiikii ne'ej ł'otoihifets,
17 qa yit'ijiikii: "In hifuyutaxi'ł e'mik'i ne' foj, ekheweli'ł qa nite'łe ł'otoyi'ł. Hijitaxi'ł e'mik'i ke' witlijtsinel if'iljetsitsik'i qa nite'łe łapi'łju'"
18 Qe in namtax ha' Juan qa nite' tuj ke' week qa nite' iya' iye, qa titijiti'yijets in i'nji' pa' ewi'ł inwo'met.*
19 Qa in namtax iye ha'ne Ła's na' Jukhew qa tek qa iya' iye, qa titijiti'yijets in iłinkeyax qa iyana'x iye, łejuwaika'aj nekhewe' wekwek yijanin qa łejuwaika' iye ne' uł'ets jukhew. Qa jutsiqaxłi'ij pa'qu' i'nithayijkit'e qu' jinenikfe'lkii.—

Hiyee' enewusits pe' witsetits.
(Lucas 10:13-15)

20 Ma' qa yapełek ha' Jesús qa yit'ijets pa' uł'ax łunyejei hekhewe' witsetits hekhewe' qi in yaqsi'jtaxiji'kii kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł. Yi'wentaxij yemjee qa nite'łe yili'ij in yaqsiijkii pe' uł'ets. Ma' qa yit'ij ha' Jesús:
21 —¡Peijaat'ij hiyee' a'ha'nus ha'ne witset Corazín! ¡Peijaat'ij hiyee' a'ha'nus iye ha'ne witset Betsaida! Qa qu' hakha'ye' Tiro qa ha' Sidón qu' nanaqsi'jiji'kii kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł wanaqsi'jtaxi'ł e'mijkii ha'ne ła'ni'łi'. Qekha hayiits nilitaxij in yaqsiijkii pe' uł'ets qekha nijayantax pa' Dios, ma' qekha ninq'ethintaxij in yijaa'ija qu' netf'iljetsin łeqhinatai qekha uł'etse'tax qa łeiła' qekha nilintaxij na'aj lo.*
22 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'iłij ewets ekheweli'ł, qu' namtaxets pa' nełuji' qu' newetjeyumtshentax ene' week, qa ekheweli'ł les qi qu' iftsaxe' hatse' qu' atanithenheti'yi'ł qa tees qu' łunye'ji'iju'ł na' łantanithenkeye'j hatse' ne' tetseti'yi' na' Tiro qa na' Sidón.*
23 Qa akha' witset Capernaum, ¿me łumti qu' ekekiti'yetspha'm na' wa's? Akha' ł'ewumhiti'yiiju' hatse' na' fe't łe'nq'itset'ij ne' naxju' (Hades). Qe qek nanaqsi'jiji'kii ka' witset'ik'i Sodoma kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł wanaqsi'jtaxij e'mijkii, ka' Sodoma'ak'i qekha hane'ej mexe nana'ltax.*
24 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'ij ewets iye witset Capernaum, qu' namtaxets pa' nełuji' qu' newetjeyumtshentax ene' week, qa ekheweli'ł les qi qu' iftsaxe' qu' atanithenheti'yi'ł qa tees qu' łunye'ji'iju'ł na' łantanithenkeye'j hatse' ke' tetseti'yi' ka' witset'ik'i Sodoma'ak'i.—

Eneki'ł yiwets qa' k'awapiihiti'ł.
(Lucas 10:21-22)

25 Hik aka'aj ka' łahats'ij ha' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Qi in łe'wisij, Tata, Yatsat'axij na' wa's qa ha'ne sehe' iye qe hats ł'ethinij ene' nite' weniwqinhetji'

* **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mr 9:11-13; Lc 1:17; Jn 1:21 * **11:15** Mt 13:9; Mr 4:23; Lc 8:8; 14:35; Ap 2:7 * **11:18** Mt 3:4; Lc 1:15 * **11:21** Mr 6:45; Lc 6:17; 9:10; Jn 12:21; Mt 15:21; Hch 12:20 * **11:22** Ez 28:2-4; Am 1:9-10; Mt 10:15; 15:21; Mr 3:8 * **11:23** Is 14:13,15; Mt 4:13

eke' ham nikfe'le'ets t'ejuyets na' witiła'x, qa' nite' ł'ethinij pekhewe' wekwek nikfe'lets qa pekhewe' iye wekwek yiya'yij.*
26 Ehe, Tata qe hik aka' łisu'un qu' łunye'je'.—
27 Qa yit'ijets iye he' jukhew: —Na' Tata hats week tsełisij qu' heinek'enhe'yipji' ene' wekwek. Ham pa'qu' ewi'łe' qu' nenikfee'letsha ha'ne Ła's. Ewi'łłe na' Łatata in nikfe'letsha. Qa ham iye pa'qu' ewi'łe' qu' nenikfe'letsha na' Łatata, ewi'łe' ha'ne Ła's in nikfe'lets qa nekhewe' iye yisu'un ha'ne Ła's qu' nikfelitets qa yikfelitets.*
28 Eneki'ł yiwets week ekheweli'ł pe'qu' hats qi qu' niwefju' qa qi iye in neq'iihetij pe' wekwek qa yakha' qu' k'awapiihiti'ł.*
29 Ku'mi'łi' qa' je'wetsjuk'eji' nakha' wakka ło'siyit (yugo) heni' yi'wonje' qa yakha' qu' k'ijatsheniłij, qe yakha' nite' yeq'itaqsuna'x qa nite' iye heniwqinhetji' *ma' qa qi qu' nawapii ne' atawjetsi'ł.* *(Jer 6:16)**
30 Qe nakha' wakka ł'osiyit (yugo) heni' yi'wonje' nite' jutsutax qa ne' yaqatai qa af'ayaiji'.—

12

Jesús yatsat'axij pa' nełuji' nite' wit'ithayijii.
(Marcos 2:23-28; Lucas 6:1-5)
1 Hik aka'aj ka' łahats'ij ha' Jesús qa ikji'teje'm ha' wit'enekju' ka' ewi'ł nełuji' witwapiihijii (sábado) nite' łeke' pa'qu' net'ithayiiji'. He' ł'ijatshenhei hats iyipkunju' qa nit'ijji' ke' łei trigo qa tuj.*
2 Qa he' fariseol in yi'wenij, ma' qa yiyaji'ets ha' Jesús qa yit'ijets: —Jeł qeku'nijju' ek ne' ijatshenhei ka' yaqsiijkii nite' łenexke'ej qu' naqsiijkii pe'ye' in yamets ha'ne nełuji' witwapiihijii ham t'ithayiye'ji'.—*
3 Ma' qa yeku'ł ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —¿Me nite' łejełi'ł ne' witfaakanhei in nifel pa' yaqsiijkii pa'aj ka' David'ik'i pa' ewi'ł nełuji' pa'aj in qi in iyipkuni'łju' pekhewe' łijts'eyek?
4 Qa uyifi pa'aj pe' witlijtsitjii qa tuj pa'aj pe' pan t'ejutshenheti'yets na' Dios. Ekewe'en nite' łenexke'ej qu' netnekui. Uja'xłi'ijkii pekhewe' pa'il in łeke' qu' netuj.*
5 ¿Me nite' łejełi'ł iye ke' Moisés łe'lijei ne' pa'ilipji' ne' witlijtsitjii qu' net'ithayiiji' na'aj witwapiihijii (sábado), qa nite' uł'ax in yaqsiijkii?*
6 Hit'iłij ewets hane'ej in na'l na' les t'anipji' ne' witlijtsitjii hats ha'ne i'ni'in.*
7 Ekheweli'ł qek enikfe'li'łik'i kakha' ikji'ha aka' wi'tlijei in yit'ij: *“Yakha' les hisu'un qu' eq'iltinhetsi'ił qa nite' hisu'un pa'qu' ilantaxi'łyifi ene' inqa'metets” (Os 6:6)* ma' qekha nite' it'etaxi'łijets qu' uł'etse' enewe' ham yaqsi'ji'ijkii pa'qu' uł'axe'.*
8 Qe ha'ne Ła's na' Jukhew Yatsat'axij tenek'enhe'yipji' ha'ne witwapiihijiiji' (sábado).—*

---

* **11:25** Sal 8:2; Lc 22:42; Jn 11:41; 1Co 1:26; 2Co 3:14 * **11:27** Mt 28:18; Jn 1:18; 7:29; 8:19; 10:15; 17:25-26 * **11:28** Jer 31:25; Jn 7:37 * **11:29** Jn 13:15; Ef 4:20; Fil 2:5; 1P 2:21; 1Jn 2:6; Zac 9:9; 2Co 10:1; Fil 2:7-8 * **12:1** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **12:2** Mt 12:10; Lc 13:14; 14:3; Jn 5:10; 7:23; 9:16 * **12:4** Ex 25:30; Lv 24:5-9; 1S 21:6 * **12:5** Nm 28:9-10; 1Cr 9:32; Jn 7:22-23 * **12:6** 2Cr 6:18; Mal 3:1; Mt 12:41-42 * **12:7** Mi 6:8; Mt 9:13 * **12:8** Mt 8:20; 9:6; 12:32,40

Ewi'ł pa' jukhew yisłax pa' łokoyik'i.
(Marcos 3:1-6; Lucas 6:6-11)

9 Ha' Jesús in hats t'atsji'łik'uifik'i ha' wit'enekju' qa ikii qa uyifi ke' judiol
łe'lijtsitjii.
10 Qa hikha' i'ni' ha' ewi'ł jukhew yisłax ka' łokoyik'i. Qa in łunye'jek
hekhewe'en in wo'taxii pa'qu' nit'ijets qu' uł'axe' qu' naqsiijkii ha' Jesús, ma'
qa nifaakan: —¿Me łeke' qu' jintiłin pa'qu' nanqaats'etax in mexe witwapiihi-
jiiji' (sábado)?—*
11 Ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ijiju'ł: —¿Pa'n łii ekheweli'ł qu' nanamik'iju'
pe'qu' witijkiye' pe'qu' łełinkiye' kots'etax in sabadoji'? ¿Me nite' nit'ijpha'm
pekhe'en?*
12 Qa na'aj jukhew in les weju'łij yijat'ij nite' łunye'jiju'ł pe'qu' kots'etaxe', qa
hik ta'łijupi' in łeke' qu' jintaqsiijkii pa'qu' łe'wise' pa'qu' sabadoye'ji'.—*
13 Ma' qa yiyaji'ets ha' jukhew qa yit'ijets: —¡Ijin na' okoi!— Ha' jukhew qa
yijin ha' łokoi qa aje'eł hamiikii ka' łunye'jtax ha' łokoi, ma' qa week łunyejei iye
he' łokoyei.*
14 Ma' qa ikfik'ikii he' fariseol qa yifaakateji' pa'qu' łeqfenyejeyi'ij qu' łeke'ye'
qu' nilan ha' Jesús.*

Pa' profeta'ik'i Isaías hayiits nifel pa'aj pa' Jesús.

15 Ha' Jesús in nikfe'lets aka'an, ma' qa ikik'ui hakha' i'ni' qa olots he'
yijayanik'i. Ha' Jesús qa niłinju' week hekhewe' wanqaats'etaxju'.*
16 Qa yiyaji'ijets qu' hasu'uj nenfeli'm pe'ye' kakha' yijaa'ija in łunye'j ha'
Jesús.*
17 Hats'inha qu' nafits kakha' yit'ij pa'aj pa' Intata in i'nijji' pa' profeta'ik'i
Isaías, in yit'ij pa'aj:
18 *—Jeł'i'łju', hane'en hik ha'ne yeqejkunene'k. Hik ha'ne he'yeku'miiji'. Qi in
hisu'un qa qi iye in tsi'sinheti'mkii. Hetisij nakha'an na' yeqe Espíritu. Łakha' qa'
nenfeli'm nakha' yatsathen nekhewe' witsetiikal nite' judiol.*
19 *Łakha' tees qu' netk'ełei, tees qu' natyaiłekii. Nite' łeke' qu' netpiikaxtii pa'qu'
ł'axe' pe'qu' wit'ikheijeye'ji'.*
20 *Nite' yepłet pe' fapu' in hats qałiyuje'm. Nite' yomhet iye in hats yomiyu'tax
qa hats p'ułłetax na'aj witfetitjiyij penyilo i'nji' ne'ej eł'i'ni. Hik aka' qu' łunye'je' qa'
naamł'i'ijii qu' naxinentaxij pa' yatsathen.*
21 *Qa aka' łiiji' qu' netjumti'ets week pe' witsetits pekhewe' qu' netk'enets.—(Is
42:1-3)*

Pe' fariseol qa yit'ijju' qu' uł'axe' pa' Jesús.
(Marcos 3:20-30; Lucas 11:14-23; 12:10)

22 Ma' qa tetka'xii ha' Jesús ha' ewi'ł jukhew puk'al qa ham iye łe'lijeye' qe
ta'łets pa' inwo'met. Qa ha' Jesús qa yiłin, ma' qa yi'wenkitkii qa iyet iye.*
23 Week hekhewe' yi'wenij qi in yitjułaxijpha'mkii qa yifaakateji' iye: —¿Ma
hik hane'ek pa' Ła's pa' David'ik'i?—**

---

* **12:10** Mt 12:2; Lc 13:14; 14:3; Jn 9:16 * **12:11** Ex 23:4-5; Dt 22:4; Lc 14:5 * **12:12** Mt 6:26; 10:31
* **12:13** 1R 13:4; Mt 8:3; Hch 28:8 * **12:14** Mt 26:4; 27:1; Mr 3:6; Lc 6:11; Jn 10:39; 11:53 * **12:15**
Mt 4:23; 10:23; 19:2; Mr 3:7 * **12:16** Mt 8:4; 9:30 * **12:18** Jn 3:34; 10:25; Mt 3:17; 17:5; Lc 4:18
* **12:22** Mt 4:24; 9:32-34 * **12:23** Ła's pa' David'ik'i ikji' Cristo. * **12:23** 2Cr 1:1; Mt 1:1; Ro 1:3

24 In yepi'ye' ek'i aka'an he' fariseol qa yit'ijju': —Pakha'ɬe Beelzebú, ɬatata pe' inwo'metets, tisij hane'en pa' ɬet'unha'xijup qa ɬeke' in yuki'nfik'ikii pekhewe' inwo'metets.—*
25 Ha' Jesús nikfe'lets hekhewe'en ka' yumtitax qu' ɬunye'je' qa yit'ijji'ju': —Na'aj qi witset qu' nawatlanju'kii ma' qa ɬakha'ɬe ɬete'm qu' netwuɬ'enhetju' qa hik ɬunye'j iye na'aj witset ɬa's. Qa hik ɬunye'j iye na'aj ewi'ɬ jukhew qa ɬelits qa ɬewhe'ye' iye in watlanju'kii qa ɬekhewelɬe ɬete'm iye in wetwuɬ'enhetju'.*
26 Ma' qa hik ɬunye'j na' Satanás in ɬakha'ɬe ɬete'm qu' ne'nukinfik'i in Satanás, ma' qa ɬakha' ye'ɬe ɬete'm qu' newetqethenju'kii. ¿Qa pa'n ɬunye'j qu'nte' niliyi'ij na' tenek'enheiji' nakha'an?*
27 Ekheweli'ɬ in ɬit'iɬijets in hukinfik'ikii pe' inwo'metets qa ta'ɬets pa' ɬet'unha'x na' Beelzebú qa qu' yijaayi'ija aka'an, ¿qa ɬek ɬet'unha'xek pa'qu' nata'ɬijets ne' ijatshenheyi'ɬ in yiwu'mfik'i pe' inwo'metets? Qa hik ta'ɬijupi' nekhewe'en qu' hik nekhewe'ye' qu' nit'iɬij ewets qu' ijaniɬik'i.*
28 Qa qu' nata'ɬɬe'ets na' ɬeqe Espíritu na' Dios in hukinfik'ikii ne' inwo'metets, ma' qa hats jutsiqax in hats nami'ɬ ewetsju' na' tenek'enheiji' na' Dios.*
29 ¿Pa'n ɬeqfenye'j ɬewek pa'qu' nuyetsji' pe'qu' ɬetsi'ye' pa'qu' net'un jukhew qa' nenitka'mij pekhewe' ɬewekwekits qu'nte' nojoye' qu' nophe'ɬ? Qu' nophe'ɬ yijat'ij ma' qa ɬeke'ye' yijat'ij qu' nenitka'mij pe'qu' ɬewekwekitse'.*
30 Pakha' qu' nite' yi'feyi'ij pakha'an yejuihife'ej. Qa pakha' nite' tsi'fenij in haqsi'jje'mkii qa yak'esa'xɬekii.*
31 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hit'iɬij ewets, in week pakha' qu' naqsiijkii pakha' qu' ɬunye'je'ɬe pa' uɬ'ax qa pakha' iye qu' uɬ'etsik'i ɬe'lijeyi'ij pa'qu' ɬunye'je'ɬe, qa ɬeke'ɬe qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets. Qa pakha'ɬe qu' uɬ'ax ɬ'anye'je'ets nakha' Espíritu Santo qa' nite' ɬeke'ye' qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets.*
32 Pa'qu' ɬunye'je' qu' nit'ij pa'qu' ewi'ɬ wi'tlijeye' t'ejuyiju'ɬ ha'ne Ła's na' Jukhew, qa ɬeke'ɬe qu' netwumhiti'yik'ui aka'an. Qa pakha'ɬe qu' nit'ij pekhewe' qu' net'ejuyiju'ɬ nakha' Espíritu Santo qa nite' ɬeke' qu' netwumhiti'yik'ui pekhewe'en, nite' hane'ej ha'ne ɬahats'ij qa nite' iye pakha' mexe hamik'ui.—*

Pe' najkak jutsiqetsij pe' ɬei.
(Lucas 6:43-45)

33 Ha' Jesús qa yit'ijets iye he' fariseol: —Jeɬi'ɬji' pa'qu' it'iɬijju'ha ekewe'en in t'ejuyets ka' haqsiijkii, ne' najkak ɬe'wis qa ɬe'sitsjijek ɬei, ne' najkak uɬ'ax qa uɬ'etsjeek ɬei, qe ne'ej ɬei hik ne'ej jutsiqetsij ne'ej najkak.*
34 ¡Q'oiq'oyits ɬelits! ¿Pa'n ɬunye'j qu' it'iɬij pa'qu' ɬe'wise' in ekheweli'ɬ qi in uɬ'etsi'ɬ? Qe pakha' topo'oj ha'ne intawe'j qa hik pakha' t'atsji'ɬii ha'ne ineji'.*
35 Pakha' jukhew ɬe'wis qe ta'ɬets pe' ɬe'sits yenji'ju'kii pa' ɬatawe'j ma' qa t'atsji'ɬfik'i pa' ɬe'wis, qa pakha'ɬe qu' uɬ'ax jukhewe' qe ta'ɬets pe' uɬ'ets yenji'ju'kii pa' ɬatawe'j ma' qa t'atsji'ɬfik'i pa' uɬ'ax.*

---

* **12:24** Mt 9:34; 10:25; Mr 3:22 * **12:25** Mr 3:23-27; Lc 11:17-22 * **12:26** Mt 4:1,10; 13:19; Hch 13:10 * **12:27** 2R 2:7; Hch 19:13 * **12:28** Lc 17:21; 1Jn 3:8 * **12:29** Is 49:24; 53:12 * **12:30** Mr 9:40; Lc 9:50; 11:23 * **12:31** Mr 3:28-30; Lc 12:10; He 6:4-6; 10:26; 1Jn 5:16 * **12:32** Mt 11:19; Jn 7:12; 9:24; Mr 2:10; 10:30; Lc 12:10; 20:34-35; Ef 1:21; Tit 2:12; He 6:5 * **12:33** Mt 7:23; Jn 15:4-7 * **12:34** 1S 24:13; Mt 3:7; 23:33; Lc 6:45; Ef 4:29 * **12:35** Mt 13:52; Col 4:6

36 Qa yakha' qa hit'iɬij ewets qu' namtaxets pa' neɬuji' qu' week newetjeyutshentax, ma' qa' nenfeelija ɬekpa' ta'ɬijupi' in yit'ij pe' ham weju'ɬi'ij wi'tlijei nite' ɬeke'tax qu' nit'ij.*
37 Qe pe' e'lijei hik pekhewe' qu' nata'ɬets qu' nenit'ij ewets hatse' yatsathen, qa pe' e'lijei iye qu' nata'ɬets qu' nenit'ij ewets hatse' qu' uɬ'axe' qa' atanithenhetii.—

Jesús qa wetjeyumtshenɬi'ijupi' pa' profeta'ik'i Jonás.
(Marcos 8:12; Lucas 11:29-32)

38 Ma' qa he' uja'x he' fariseol qa he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa yit'ijets ha' Jesús: —Maestro, hisu'untaxi'ɬ qu' k'eweniɬijha qu' aqsiijkii pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ hats'inha qu' jutsiqetsi'iɬ ye'mha qu' neɬisij pa' et'unha'x pa' Dios.—*
39 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Enewe' hane'ej jukhew qi in uɬ'ets qa nite' ewi'ɬɬi'i' iye nakha' yijayantax, iyintaxets qu' net'ethinheti'yij pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ, qa hatsɬe nite' ɬeke' qu' net'ethinheti'yij pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ. Ewi'ɬɬe hatse' qu' net'ethinheti'yij qu' hik ɬunye'je' ka' ɬunye'jkii ka' profeta'ik'i Jonás.*
40 Qe in ɬunye'jek in i'nji' *ka' Jonás pe' ɬekutjii pa' qi ɬejits wetshetk'ewi'ɬ neɬuts qa wetshetk'ewi'ɬ najai (Jon 1:17)* qa' hik aka' qu' ɬunye'je' ha'ne Ła's na' Jukhew wetshetk'ewi'ɬ neɬuts qa wetshetk'ewi'ɬ najai iye qu' na'nji'ju' ha'ne sehe'.
41 Kekhewe' Nínive ɬeiɬetsik'i niipha'mkii hatse' qu' neniitaxpha'mkii enewe' hane'ej na'l ha'ne ɬahats'ij pa' neɬuji' qu' newetjeyumtshentax ene' week, kekhewe'en qa' nit'ijets qu' les uɬ'etse' wiikfik'i enewe' hane'ej na'l ha'ne ɬahats'ij. Qe ke' Nínive ɬeiɬetsik'i yili'ij in yaqsiijkii pe' uɬ'ets in yepi'ye' ek'i ke' nifeli'm ka' Jonas'ik'i, qa hane'ej nakha' les in t'anipji' ka' Jonas'ik'i qa hats ha'ne i'ntaxi'in.*
42 Ke' ewi'ɬ efu'uk'i qi tenek'enhei ta'ɬii na' i'wk'uyi'lii qa' neniipha'm hatse' qu' neniitaxpha'mkii enewe' hane'ej na'l ha'ne ɬahats'ij pa' neɬuji' qu' newetjeyumtshentax ene' week, kekhe'en qa' nit'ijets qu' les uɬ'etse' wiikfik'i enewe' hane'ej na'l ha'ne ɬahats'ij. Qe ɬakha' ke' efu'uk'i in toxtaxii yemjee na' ta'ɬji' nakhap seheika' qa namii qu' nepiye' ka' qi ɬikfeliya'xkii ka' wittata'ak'i Salomón, qa hane'ej nakha' les in t'anipji' ka' Salomon'ik'i qa hats ha'ne i'ntaxi'in.—*

Pa' inwo'met uɬ'ax in tepilii pa' jukhew.
(Lucas 11:24-26)

43 Ha' Jesús qa yit'ij iye: —Pa'qu' ewi'ɬ inwo'met'e in ikik'uifik'i na'aj jukhew qa nekɬi'ikii pe' yisɬaxkii sehel, wo'taxiikii ɬawapiihiwet'e qa nite'ɬe yi'wen,
44 ma' qa yit'ij: "Qa' hapilii iye ke' yitsi' ke' hata'ɬifi." Qa in tepilii qa yi'wen in ham i'ni'ifi. Hats wetp'ilastaxifi qa hats wanaqsi'jtaxifi iye.
45 Ma' qa ik iye qa ikii pekhewep iye wetsjuk tatsai (7) inwo'metets les qi in uɬ'ets wiikfik'i qa t'eqe'mets qa week enewe'en qa uiji'teje'm iye qa i'nji' iye pakha' jukhew. Ma' qa les qi'ija in uɬ'ax nite' hik ɬunye'j pa' yojoo in ɬunye'jtax. Aka'an hik aka' qu' ɬunyejeye' hatse' enewe' uɬ'ets jukhew ha'ne hane'ej ɬahats'ij.—*

---

* **12:36** Mt 12:41; Jn 5:29; 1Jn 4:17; Lc 16:2; Hch 19:40; Ro 14:12; He 13:17; 1P 4:5 * **12:38** Mt 16:1; Lc 11:16; Jn 2:18; 6:30; 1Co 1:22 * **12:39** Mr 8:11-12,38; Lc 11:29-32; Is 57:3; Mt 16:4 * **12:41** Jer 3:11; Ez 16:51; Ro 2:27; Jon 1:2; 3:5 * **12:42** 1R 10:1; 2Cr 9:1 * **12:45** He 6:4; 2P 2:20

Pe' łenene qa pe' łek'injats pa' Jesús.
(Marcos 3:31-35; Lucas 8:19-21)

46 Ha' Jesús in mexe iyetik'ui hekhewe' olots jukhew qa' efuts iye, qa nam-
taxets ke' łenene qa he' łek'injats iye qe nifaakateyutaxets qa amaneiłefik'i.*
47 Qa ewi'ł ha' yit'ijets ha' Jesús: —Ke' enene qa he' ek'injats ha'niite'
amaneyi'fik'i, nifaakateyutax ewets.—
48 Qa yeku'ł ha' Jesús hakha'an, qa yit'ijets: —¿Łek pekhe' nene qa łek
pekhewe' iye k'injats?—
49 Ma' qa t'apsiiji'teje'm he' ł'ijatshenhei qa yit'ij: —Enewe'en k'injats qa nene
iye.*
50 Qe pa'qu' łunye'je' qu' naqsiijkii pa' yisu'un na' Tata i'ni' na' wa's, qa hik
ha'ne k'inij qa k'inja' iye qa nene iye.—*

13

Yejeyumtshenijupi' pa' ewi'ł iwenq'enhena'x.
(Marcos 4:1-9; Lucas 8:4-8)

1 Hik kakha' ka' nełuji' qa ikik'uifik'i ke' wititsi' ha' Jesús qa i'niju' ha' łotkoyek
ke' kałi'.
2 Qa olootsija he' nekii, qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in t'ilitji'ju' ke' qi'ik'i
witinhitjii qa i'nji'ju' qa hekhewe'łe jukhew qa efuts iye qa amaneyi' ha'
łotkoyek ke' kałi'.*
3 Ma' qa iyetik'ui qa olots ke' wekwek in yejeyumtshenijupi', qa yit'ij: —
Ewi'ł pa' jukhew iwenq'enhena'x ikii pa' łewenq'enhe'wet.*
4 In we'nq'en qa namji'ju'kii pe' uja'x łoqołoi pa' wit'ikheyi'j, qa namii pe'
junatai qa tuj.
5 Qa pekhewep qa namji'ju'kiyek pa' t'un sehe' qe uteket, qa nite' qi pa'qu'
seheeyi'ija. Enewe' łoi qa aje'eł ta'ł qe nite' akaptaxju' pa' sehee'ija.
6 Qa in nekpha'm ne' junu' qa yaq'alij aje'eł, qe nite' ijetits pe'qu' łefitetsiye'
qa yisłax aje'eł.
7 Qa pekhewep iye łoi qa namji'ju'kiyek pa' tiiket, qa pa' tiiket in qitspha'm
qa tik'eyijju' qa yitałi'meten.
8 Qa pekhewep iye łoi qa namji'ju'kiyek pa' łe'wisji' sehe' qa itałimetsits qa
na'l iye pe' łei. Uja'x pe' yamets cien (100) pe' ta'ł in ewi'łtax pe' ło' qa uja'x pe'
sesenta (60) yamets in ewi'łtax pe' ło' qa uja'x iye pe' treinta (30) in ewi'łtax
pe' ło'.*
9 Pa'qu' nana'l łekfiiye' qa nepiye'ek'iha aka'an.—*

Inhats'ek kekhewe' yejeyumtshenijupi'.
(Marcos 4:10-12; Lucas 8:9-10)

10 He' ł'ijatshenhei qa ikets qa we'tmetinheti'm ha' Jesús qa nifaakanij:
—¿Inhats'ek in łit'iji' in ł'iyetik'ui hekhewe' jukhew qa efuts iye kekhewe'
wekwek in łejeyumtshenijupi'?—*

---

* **12:46** Mt 13:55; Mr 6:3; Jn 2:12; Hch 1:14; 1Co 9:5; Ga 1:19 * **12:49** Mt 10:42; 28:19; Lc 14:26; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Hch 6:1 * **12:50** Mt 6:1; 7:21; Jn 15:14; He 2:11 * **13:2** Mr 3:9; Lc 5:3 * **13:3** Mt 13:10,34-36; 15:15; 21:33,45; 22:1; 24:32; Mr 4:2 * **13:8** Gn 26:12; Mt 13:23 * **13:9** Mt 11:15; 13:43; Lc 8:8; 14:35; Ap 2:7,11,17,29; 3:6,13,22 * **13:10** Mt 9:10; 13:35; 15:15; 21:33,45; 22:1; 24:32; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1

11 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qe ekheweli'ł łexke'ej na' Dios qu' enikfe'li'łets
ekewe' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets t'ejuyets na' tenek'enheiji'
na' Dios. Qa nekhewe'łe'en qa nite' łexke'ej na' Dios qu' nenikfe'lets.*
12 Qe pa'qu' hats nana'li'm, qa' les netesti'yij iye, ma' qa' les qiyi'ija
pa'qu' nana'li'm. Qa pakha'łe hami'm, qa' netitkamhiti'yij iye pa' łammi's in
na'ltaxi'm.*
13 Qa hik ta'łijupi' in hit'iłij'e' in k'iyeti'ł ek'ui ke' wekwek hejeyumtsheni-
jupi'. Qe łekhewel yejełeju' qa nite'łe yi'weenija. Tek'entaxik'i qa nite'łe
yepi'ye' ek'i, nite' nikfe'lik'i iye.*
14 Aka'an in łunyejei nekhewe'en ma' qa hats yafits kakha' yit'ij ka' pro-
feta'ik'i Isaías in yit'ij: *“Yepi'ye'tax qa nite'łe nikfe'lik'i. Yejełtaxju' qa nite'łe
yi'wen.*
15 *Qe pe' łaqjamtikineyejeikii ha'ne witset tit'oyik'i. Yit'onik'i łekfii qa yit'onik'i
iye łotoi. Qa qu' nite' hik aka' łunyejeye', in yejełju' qekha ni'wentax, in yepi'ye'
ek'i qekha netk'entaxik'iha, qekha nenikfe'ltaxik'i iye pe' łaqjamtikineyejeikii ma'
qekha nink'aihittax qa yakha' qekha henłintaxju'.”* *(Is 6:10)**
16 Qa ekheweli'ł qa' e'łe'sitsi'łi'mkii qe na'l ne' otoyi'ł qa łi'weniłkii qa ne'
ekfiyi'ł iye qa łepiye'ełkii.*
17 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in olotstax ke' profeta'ik'i qa ke' yatsathen
jukhewik'i yisu'untax qu' ni'wen ha'ne hane'ej łi'weni'ł qa nite'łe yi'wen.
Yisu'untax qu' nepiye' ha'ne hane'ej łepi'ye'eł qa nite'łe yepi'ye'.—*

Pa' ikji'ha in yejeyumtshenijupi' pa' iwenq'enhena'x.
(Marcos 4:13-20; Lucas 8:11-15)

18 Ha' Jesús qa yit'ij iye: —Ek'eni'ł, hane'ej qu' henfel ka' ikji'ha pa' ewi'ł
iwenq'enhena'x.
19 Week pa'qu' nepi'ye'taxik'i eke' wi'tlijei t'ejuyets na' tenek'enheiji'
na' Dios, qa nite'łe nikfe'lik'i, qa hik łunyejei pekhewe' łoi namji'ju'kii pa'
wit'ikheyi'j. Qa nam na' inwo'met qa nitka'mij eke' wi'tlijei we'nentaxji'ju'
łatawe'j.*
20 Qa pe' łoi namji'ju'kiyek pa' uteket qa hik łunyejei pe' yepi'ye' ek'i ke'
wi'tlijei qa t'eku'mi' aje'eł qa łesitsi'mik'iha.*
21 Qa in nite'łe ijetits pe'qu' łefitetsiye' qa nite' t'unitsji'. In tajaajinhetii qa
wenit'ijetskii pe' uł'ets ma' qa yo'qmositij qa yili'ij aje'eł.*
22 Qa pekhewe' łoi namji'ju'kiyek pa' tiiket qa hik łunyejei pekhewe' qu'
nepiye'ek'i ekewe' wi'tlijei, qa lesłe in yamitfik'i in yitawje'meten ekewe'
wekwek, qa pa' łeqsu'unka'xij ekewe' wekwek qa qi in yawitji. Qa week
ekewe'en tit'oyijju' kekhewe' wi'tlijei, ma' qa ham łeye'.*
23 Qa pekhewe' łoi namji'ju'kiyek pa' łe'wisji' sehe' qa hik łunyejei pekhewe'
qu' nepiye'ek'i eke' wi'tlijei qa nikfe'lik'i. Ma' qa hik pekhewe' qa na'l yijat'ij
pe' łei, ewi'łtax pe' ło' qa yamets cien (100) pe' łei, qa pekhewep qa yametsek
sesenta (60) qa pekhewep iye qa yametsek treinta (30) pe' łei.—

---

* **13:11** Mt 11:25; 19:11; Jn 6:65; 1Co 2:10; Col 1:27; 1Jn 2:20,27 * **13:12** Mt 25:29; Lc 8:18; 19:26; Jn 15:2; Stg 4:6 * **13:13** Dt 29:4; Is 42:19-20; Jer 5:21; Ez 12:2; Mt 15:10; 16:12; 17:13; Mr 8:21 * **13:14** Mr 4:12; Lc 8:10; Jn 12:40; Hch 28:26-27; Ro 11:8 * **13:15** Mt 15:8; He 5:11 * **13:16** Lc 10:23-24; Mt 16:17; Jn 20:29 * **13:17** Jn 8:56; He 11:13; 1P 1:10-12 * **13:19** Mt 4:23; 5:37; 6:13 * **13:20** Is 58:2; Ez 33:31-32; Mr 6:20; Jn 5:35 * **13:21** Mr 4:17; 10:30; Hch 8:1; 13:50; Ro 8:35; 2Co 12:10 * **13:22** Ro 12:2; 2Ti 4:10; 1Jn 2:15; Mt 19:23; Mr 10:23; 1Ti 6:9-10; 2Ti 4:10

Pe' uł'ets wit'enheiju' we'nenji'ju' pe' trigo.

24 Ha' Jesús nifeli'm iye kakhap iye wekwek yejeyumtshenijupi': —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j na'aj ewi'ł jukhew in yeni'ju' ne'ej ła'sits łoqołoi na'aj łewenq'enhe'wet.*
25 Qa in hats week ima'ju' qa namii pa' ewi'ł ł'ejuihife qa yenji'ju' ek pe' łoqołoi ne'ej cizaña* hik łunyejeitax trigo pa' witwenq'enhe'wet'ij pe' trigo, ma' qa ik iye pakha'an.
26 Qa in hats qhufje'm pe' trigo ma' qa hats laxaji' pe' łei, qa łunyejeijijek iye pe' cizaña we'nenji'ju' in teiji'jek.
27 Ma' qa pe' yithayiki qa nifelii pa' yatsat'axij pa' wit'enekju': "Yaqa patun, in ła'sitstax ke' łoi ł'eniju' na' ewenq'enhe'wet ¿qa pa'n qu' nata'łji' ne' cizaña in łatałifetsij?"*
28 Qa yit'ij pa' patun: "Na'l na' i'nejuihife t'ejtenijji'ju' pa'aj in yenji'ju'." Pekhewe' t'ithayii qa nifaakanij iye: "¿Me łisu'un qu' haki'łii qa' henit'iłijik'i?"
29 Qa pakha'an qa yit'ij: "Nite', qe qu' enit'iłijpha'm ne' cizaña qa i'nł'i qu' enit'iłijpha'm iye ne' trigo.
30 Iwejinłe eku'ni'łij qu' week nata'ł'i'ł ipłu'ui qu' netenittaxijji' ne' trigo. Qa qu' namtaxets qu' netenit'ijji' ma' qa' hit'ijets nekhewe' qu' nenit'ijji': 'Ojohoni'ł qu' ant'a'ałiiji' ne' cizaña qa isifini'ł je'mkii hats'inha qa' netene'łju', qa nekhewe'łe trigo qa' eni'łifi ne' yextsi'ij.' "—

Ne'ej mostaza łoʼ.
(Marcos 4:30-32; Lucas 13:18-19)

31 Ha' Jesús nifeli'm iye kakhap iye yejeyumtshenijupi': —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye ne'ej mostaza łoʼ na'aj jukhew in yeni'ju' pa'qu' łeq'ejinqa'wet'e.*
32 Yijaa'ija pe' łoʼ in hik pekhe' les in nite' qi pe' week łoi. Qa in ta'ł qa les qipha'm, nite' łuk'elpha'm pekhewep wit'enheiju' ne'ej łesejets (hortalizas) qe qipha'mha ma' qa najkak'ij. *Ma' qa namii ne'ej junatai qa tupiiji' ne'ej łakjil.—(Ez 31:6)**

Pe' levadura.
(Lucas 13:20-21)

33 Ha' Jesús qa nifeli'm iye kakhap iye yejeyumtshenijupi': —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye ne'ej levadura, ne'ej ewi'ł efu in yetsjiłkinij na'aj fo'ji' qitaxji' qa łammistax levadura. Ma' qa in hats yamje'mha qa yiju'fjufinhetik'i ma' qa les in qi'ija na'aj fo'ji'.—*

Jesús qa nifel pe' yejeyumtshenijupi'.
(Marcos 4:33-34)

34 Week qa iyetjiik'ui ha' Jesús he' jukhew qa efuts iye qa uja'xłe qa yitjiiji' ne'ej yejeyumtshenijupi', qa ham pa' qu'nte' nejeyumtsheni'ijupi' qa iyetjiik'ui,*
35 qe qa' nasinik'iha kakha' hayiits yit'ij pa'aj pa' ewi'ł profeta'ik'i in yit'ij: *—Hit'iji' hatse' pe'qu' newetjeyumtshenłi ijupi' qu' nek'iyetik'ui. Hit'ij hatse'*

---

* **13:24** Mt 18:23; 20:1; 25:1; Mr 4:26,30 * **13:25** Ne'ej cizaña, hik łunyejeitaxija ne'ej trigo, qa nikhewe'łi'ij łei qa pakha' łunyejei. * **13:27** Mt 10:24; Col 3:11; 4:1; Ap 1:1 * **13:31** Mt 13:24; 17:20; Lc 17:6 * **13:32** Sal 104:12; Ez 17:23; Dn 4:12 * **13:33** Gn 18:6; Ga 5:9 * **13:34** Jn 10:6; 16:25

kekhewe' wekwek nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets in ipłu'uk'i ek in i'nk'a wanaqsiijkii ha'ne week sehe'.— *(Sal 78:2)**

Pa' ikji'ha pe' uł'ets we'nenji'ju' pe' trigo.

36 Ha' Jesús qa wetfeli'm hekhewe' jukhew qa efuts ma' qa uyifi ke' wititsi'. Qa hik hakha'a' he' ł'ijatshenhei qa nekets qa yit'ijets: —Enfeli'ł ye'mha pakha' ikji'ha pekhewe' cizaña we'nenji'ju' pa' wit'enekju'.—*

37 Ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ij: —Pakha' yenju' pe' łe'sits łoi hik ha'ne ha'ne Ła's na' Jukhew.

38 Qa pa' witwenq'enhe'wet qa hik ha'ne ha'ne week sehe' ipji'. Pe' łe'sits łoi qa hik pekhewe' pe' łelits na' tenek'enheiji' na' Dios. Qa pekhewe'łe cizaña hik pekhewe' pe' łelits nakha' uł'ax.*

39 Qa pakha' ł'ejuihife in yenju' qa hik nakha' na' inwo'met. Qa in tenit'ijji' pe' łei qa hik łunye'j qu' namtaxets pa' łahats'ij qu' hame' ha'ne week sehe'. Qa pekhewe' nit'ijji' pe' łei qa hik nekhewe' ne' angelits.*

40 Qa hik łunye'j iye in ewi'ł we'neni' pe' cizaña, qe qa' netene'łju', qa' hik łunye'je' iye hatse' qu' namtaxets pa' łahats'ij qu' hame' ha'ne week sehe' ipji'.*

41 Ha'ne Ła's na' Jukhew yukinii hatse' ne' łaqa angelits nakha' tenek'enheiji', qa' nant'a'aiji' week nekhewe' inqaqsijkinenjiijkii na' uł'ax qa nekhewe' iye yaqsiijkii na' uł'ax in i'ntaxji'teje'm.*

42 Qa' niwumik'iteje'mkii ne' noxp'onhetjii qi in tujje'mha. Qa hikna' qi qu' nejtsi'le'e' wetju'ł, qa qi iye qu' nat'aiji' łek'unhetii.*

43 *Ma' qa pekhewe' yatsathen qa' netujjiha hatse' in łunye'jek ne' junu'(Dn 12:3)* qu' hats nantaxji'teje'mha na' tenek'enheiji' na' Łatata. Pa'qu' nana'l łekfiiye' qa' nepiye'ek'i aka'an.—*

Pe' ewi'ł qi inyetax tat'inhetiikii.

44 —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye ne'ej ewi'ł qi inyetax wekwek in tat'inheti'yi'kii pa' ewi'ł ł'ejinqa'wet. Qa ewi'ł pa' jukhew yi'wen qa yayaxkit iye in yat'inkii iye, qa qi in łe'wisi'mkii qa wapilii pe' łetsi' qa week t'ihinij pekhewe' łewekwekits ma' qa taqha'yets pa' ł'ejinqa'wet yat'inikii pe' ewi'ł wekwek qi inyetax.—*

Pe' ewi'ł inyetax ute łasi' perla.

45 —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye aka'an, na'aj ewi'ł t'ihinij wekwek, in wo'oi ne'ej inyetets łe'sits utel łelits perlas.

46 Qa in yi'wen pekhe' les in łe'wis perla, qa wapilii pe' łetsi'. Ma' qa week t'ihinijkii pe' łewekwekits ma' qa' taqha'yets pekhe'en.—*

Pa' tenek'enheiji' pa' Dios hik łunye'j iye ne'ej ewi'ł witq'ehemki'.

47 Ha' Jesús qa yit'ij iye: —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye ne'ej ewi'ł witq'ehemki' tewumhitiiji'ju' na'aj iweli' qa olotsji' łunyejeiłe wetju'ł łejits witq'ehemkinel.*

---

* **13:35** Ro 16:25-26; 1Co 2:7; Ef 3:9; Col 1:26 * **13:36** Mt 13:3; 15:15; 21:33,45; 22:1; 24:32 * **13:38** Mt 8:12; Jn 8:44; Hch 13:10; 1Jn 3:10 * **13:39** Jl 3:13; He 9:26; Ap 14:15 * **13:40** Mt 24:3; 28:20 * **13:41** Sof 1:3; Mt 8:20; 18:7; 24:31 * **13:42** Ap 1:15; 9:2; Mt 8:12; Ap 19:20; 20:10 * **13:43** Mt 11:15; 1Co 15:42 * **13:44** Is 55:1; Fil 3:7-8; Ap 3:18 * **13:46** Pr 2:4; Mt 7:6 * **13:47** Mt 3:2; 13:44; 22:10

48 In topo'oj pe' witq'ehemki' qa pekhewe' teq'ehemkii qa yetsinijetspha'm
pa' łisła'wet qa i'nijupju'kii qa yejełji' pe' łe'sits qa yenji' pe' canastul qa
pekhewe'łe uł'ets qa yiwu'młekii.
49 Hik qu' łunye'je' hatse' qu' nanaxtaxijik'i pa' łahats'ij. Qa' nak ne' angelits
qu' nant'a'aiji' ne' uł'ets in wenetsji'łtaxi'ł ne' yatsathen,*
50 ma' qa niwu'mik'iteje'mkii ne' noxp'onhetjii qi in tujje'mha. Qa' hik
nakha'a' qu' qi qu' nejtsi'le'e' wetju'ł qa' qi iye qu' nat'aiji' łek'unhetii.*
51 ¿Me week qu' enikfe'li'łik'i ekewe'en?— Hekhewe'en qa yeku'ł: —Ehe,
Yatsat'axyij.—
52 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijji'ju' iye: —Qa hik ta'łijupi' na'aj ewi'ł
i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei (ley) in tetwek'ela'xets qa i'nji'teje'm na'
tenek'enheiji' na' Intata, ma' qa hik łunye'j na'aj ewi'ł jukhew yatsat'axij
ne'ej wititsi' in nikfe'lets qu' ni'nq'ethinij pe' łewekwekits pe' ink'aihits qa pe'
ława'mhits iye.—*

Jesús qa yamii pa' Nazaret.
(Marcos 6:1-6; Lucas 4:16-30)

53 In yili'ij ha' Jesús in nifel eke' wekwek yejeyumtshenijupi' pa' łunye'jkii,
ma' qa ikik'ui ha' witset.
54 Qa yamii ha' łetseet'ija qa hik hakha'a' qa i'nq'ijatshenifi ke' judiol
łe'lijtsitjii. Qa he' jukhew qa qi in yitjułaxijpha'mkii, qa yit'ijju': —¿Pa'n ta'łiji'
hane'en week ekewe' nikfe'lets? ¿Qa pa'n ta'łiji' iye pa' łet'unha'x in yaqsiijkii
eke' ham łunyejeyi'iju'ł?*
55 ¿Me nite' hik ha'ne ła's ka' ewi'ł carpintero'ik'i? ¿Me nite' łii ke' łenene
María, qa he' łek'injats qa Jacobo (Santiago), qa ha' José, qa ha' Simón qa ha'
Judas iye?*
56 ¿Me nite' hik ha'ne iye i'ni' he' łek'injai? ¿Qa pa'n ta'łiji' hane'en week
ekewe' wekwek?—
57 Qa aka'an in ta'łijupi' qa nite' nek'enheyu'ets. Qa ha' Jesús qa yit'ij: —
Ham pa'qu' profetaye' qu' nite' nineqjunu'ye', qa ni'kha'łi'ij łetsetitstaxija' qa
łetsi'taxija iye qa hik ne'ej qa nite' neqjunu'uj.—*
58 Qa hik ta'łijupi' in nite' olots ke' yaqsiiji'kii wekwek ham łunye'ji'iju'ł
hakha' witset qe he' tetseti'yi' qi in yeqeku'.

14

Talanhetii pa' Juan Bautista'ik'i.
(Marcos 6:14-29; Lucas 9:7-9)

1 Hik akaa'ijha ka' łahats'ij, ha' Herodes tenek'enhe'yi' ha' Galilea qa i'ye'ej
ke' yaqsiijkii ha' Jesús in ham łunyejeyi'iju'ł.*
2 Qa yit'ijets pekhewe' łeqejkunenhei: —Hik kakha' Juan Bautista'ik'i. Hats
iła'x iye. Qa hik ta'łijupi' in na'li'm pa' qi łet'unha'x qa łeke' in yaqsiijkii
pekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł.—*

---

* **13:49** Mt 13:39-40; 25:32 * **13:50** Mt 8:12; 13:42 * **13:52** Mt 12:35; 28:19 * **13:54** Mt 2:23; 4:23; 7:28 * **13:55** Mt 12:46; 13:55; Mr 6:3; Lc 3:23; Jn 6:42; 7:5; Stg 1:1; Jud 1 * **13:57** Jer 11:21; 12:6; Lc 4:24; Jn 4:44 * **14:1** Mr 8:15; Lc 3:19; 13:31; 23:7; Hch 4:27; 12:1; 13:1 * **14:2** Mt 16:14; Mr 6:14; Lc 9:7

3 Qe ha' Herodes t'eku'mi' pa'aj ka' Juan'ik'i qa yophe'ł łokoyei qa yenifi iye
pe' witq'opheł itjii, qe ta'łets pa'aj pe' ewi'ł efu łii Herodías łewhe'ye'tax pa' łek'inij
łii Felipe.*
4 Qe ka' Juan'ik'i yittaxijets pa'aj: —Nite' inek łenexke'ej kakha'an qu'
ewhe'ye'yi'ij nekhe' efeli'tstax.—*
5 Qa ha' Herodes in neqek'uyu'taxij pa'aj ka' Juan, qa nijiweił i'iju'ł iye pa'
witset, qe titijiti'yijetsha ka' Juan'ik'i in ewi'ł profeta.*
6 Qa in ink'ayik łeqe'ninqa'p ha' Herodes, qa ke' łasi' ke' Herodías qa t'otoyijup
pekhewe' namii in łeqe łe'wis nełu pa'aj. Ha' Herodes qa qi in yisu'unijji' pa'aj
ke' inanyi' in t'otoyijup.
7 Qa hik ta'łijupi' in weniwjutsiqeniji'mha qu' yijaayi'ija qu' netisij pa'qu'
niyinijets.
8 Ke' inanyi' in tayajaxti'yetskii pa'aj yiyaji'etskii pa'aj ke' łenene, ma' qa
yit'ij: —Hisu'un qu' entshen hane'ejija ha' łeiła' ha' Juan Bautista. Enji'
tok'oye'.—
9 Aka'an qa qi in nite' yi'sinhettaxi'mkii pa'aj ha' Herodes, qa hatsłe
tetfelijha in weniwjutsiqen qa week iye yepi'ye' ej pe' namii pa' łeqe łe'wis
nełu. Ma' qa inaqyaji'ij qu' netetka'xii qa' netesti'yij.
10 Ma' qa inq'ukinii qu' ne'nisa'xii ka' łeiła' ka' Juan'ik'i pe' witq'opheł itjiyii.
11 Ma' qa tetka'x pa'aj ka' łeiła' ka' Juan'ik'i i'nji' pa' tok'o qa testi'yij pe'
inanyi' qa yeka'xiiji' pe' łenene qa tisij pa'aj.
12 Qa namii pa'aj he' ł'ijatshenhei ka' Juan'ik'i qa yeka'x pa'aj qu' netijik'ui.
Hekhewe'en qa nifelii ha' Jesús ka' łenifenye'j ka' Juan'ik'i.

Jesús qa tisij pe' łaqats pe' cinco mil (5.000) jukhew.
(Marcos 6:30-44; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-14)

13 In i'ye'ej ha' Jesús ka' Juan'ik'i in talanhetii pa'aj, ma' qa ikkii uja'xłekii
qa i'nji' ke' witinhitjii qu' namijiiteje'm ha' ham i'ni'i'. Ma' qa in nikfe'lets he'
week witsetits hekhewe' jukhew qa efuts iye pa' t'ejuiji', qa yijayanpha'm qa
t'otsłeju' in yamik'ui ha' t'ejuiji'.
14 Qa in t'ilittaxpha'm ha' Jesús qa yi'wen in olootsija he' nijayan. Qa qi in
neq'eletij qa nił inju' iye he' wanqaats'etaxju'.*
15 In hats metju' junu', he' ł'ijatshenhei qa ikets qa yit'ijets: —Hats metiyu'ju'
ne' junu' qa ha'ne ju'uni' ham pa'qu' na'ni'. Yape it'ijets ene' jukhew qa efuts
iye qu' napilii he' witsetits łelits hats'inha qu' nataqha'yets łaqatse'.—*
16 Qa yeku'ł ha' Jesús: —Inye'jłu' qu'nte' napile'kii. Ekheweli'ł qu' łisi'łij
pa'qu' netuj enewe'en.—
17 Qa yeku'ł iye he' ł'ijatshenhei: —Uja'xłe inek ene' na'l ine'm lee'fij (5) ene'
pan, qa wetsjuk ene' sehets, qa uja'xłe.—
18 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Enka'xi'ł met pekhewe'en.—
19 Ma' qa yiyaji'ijets qu' nanaqsijju' qu' na'ni'ju'kii ha' jup'elket week
hekhewe' jukhew qa efuts iye. Ma' qa t'eku'mi' ke' lee'fij (5) pan qa ke'
wetsjuk sehets qa yejełetspha'm na' wa's qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Dios. Ma'
qa napk'asitju' ke' pan qa tisij he' ł'ijatshenhei qa hikhe' qa netisijju' he' week
jukhew qa efuts iye.*

---

* **14:3** Mt 4:12; 11:2; Jn 3:24 * **14:4** Lv 18:16; 20:21 * **14:5** Mt 11:9; 21:26,46 * **14:14** Mt 4:23; 9:36 * **14:15** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **14:19** 1S 9:13; Mt 26:26; Mr 8:7; 14:22; Lc 24:30; Hch 27:35

20 Qa weekij in tuj qa hats iłinijju'. Qa he' ł'ijatshenhei qa nat'a'ak'i ke' łapk'asil
ke' amaneifik'i qa yenji'ju'kii he' doce (12) canastul qa topolij.*
21 Inłi'i qu' leefij mil (5.000) uja'x namets he' jukhew tuj ke' pa'n. Qa
hekhewe'łe efuts qa omehets iye qa nite' wetjeyumtshen.

Jesús qa t'otsipji' pa' iweli'.
(Marcos 6:45-52; Juan 6:16-21)

22 In naxijik'i aka'an, ma' qa ha' Jesús qa aje'eł yiyaji'ets he' ł'ijatshenhei
qu' aje'eł nathayinijiiteje'm ke' witinhitjii ha' łajaika' ai, qa łakha'łe qa' mexe
newetfeli'm he' jukhew hats'inha qu' napilkii.
23 Qa in hats yili'ij in wetfeli'm he' olots, ma' qa ikik'ipha'm ke' utek
ewi'łłekii qe qa' niyin. Ma' qa in hats najaleikii qa menjiit amani' ewi'łłekii.*
24 Qa kikhe'łe witinhitjii qa hats toxik'iteje'mha, qa ke' łeqe t'uyuyuyits
ha' iweli' qitsik'i qa yiwu'miju'łkii ke' witinhitjii qa nite' ju'f qe t'ejuyiju'ł ka'
t'unik'i.
25 Ma' qa in hats ipłu'uikii pa' nełu ha' Jesús qa yijayanpha'm hekhewe'en
t'otsipji' ha' iweli'.*
26 He' ł'ijatshenhei in yi'weniju'ł in t'otsipji' ha' iweli' qa qi in nijiwei, qa
yit'ijju': —¡Peyijat'ij, ma wit-si'nq'alek hane'en!— Ma' qa yeqejtsi'le'ej wetju'ł
qe qi in nijiweitax.
27 Qa aje'eł yit'ijets ha' Jesús: —¡Ikesimeni'ł! Yakha'łe, e'nijiweikitek'ił.—*
28 Qa ha' Pedro qa yeku'ł qa yit'ij: —Yatsat'axyij, qu' hik akhaayi'ija qa it'ij
yiwets qu' henek ei na' ła'ni' na' iweli'ipji'.—
29 Qa yit'ij ha' Jesús: —¡Te'łun!— Qa ha' Pedro qa t'ilit'ik'uiju' ke' witinhitjii
qa t'otsipji' ha' iweli' qa ikii ha' Jesús.
30 Ha' Pedro in yi'wen in t'unik'i qa nijiwei, ma' qa nikheyu'ju' qa tayai, qa
yit'ij: —¡Etsi'fen wat'ij, Yatsat'axyij!—
31 Ha' Jesús qa aje'eł yijin ha' łokoi qa t'eku'mi', qa yit'ijets: —Hayits qa nite'
qi pa'nte' eqekuye'jtax. ¿Inhats'ek in ł'inqekutaaxkii?—*
32 In t'ilitji'ju'kii ke' witinhitjii, ma' qa qeesik'ui ka' t'unik'i.
33 Ma' qa hekhewe' i'nji' ke' witinhitjii qa wonokok'enijupju'kii ha' Jesús qa
yit'ijets: —¡Qete'e' yijaa'ija in akha' pa' Łaa'sija pa' Dios!—*

Jesús qa yamii pa' sehe' Genesaret.
(Marcos 6:53-56)

34 Qa yamiiteje'm ha' łajaika', qa t'ilit'ipha'mkii ha' sehe' Genesaret.*
35 He' tetseti'yi' qa nikfe'lij ha' Jesús ma' qa aje'eł yamipji' łeniihe't week ha'
sehe' qa tetka'xiikii he' wanqaats'eju'.
36 Qa iyinijets qu' niwejinłi'ij qu' net'eku'metskii ha' ł'aka'the' eiju' ha'
ł'uihitjii he' wanqaats'eju'. Qa week he' hats t'eku'mets qa naxpa'lij pe'
łaatsheitax.*

15

Na'aj yiwuł'enhet pa'qu' jukhewe' ta'łii łeji'.
(Marcos 7:1-23)

---

* **14:20** Mt 16:9; Mr 6:43; 8:19; Lc 9:17; Jn 6:13 * **14:23** Lc 6:12; 9:48 * **14:25** Mt 24:23; Mr 13:35
* **14:27** Dt 31:6; Is 41:13; 43:1-2; Mt 17:7; Lc 2:10; Ap 1:17 * **14:31** Mt 6:30; 8:26; 16:8 * **14:33** Sal 2:7; Mt 16:16; 26:63; Mr 1:1; Lc 4:41; Jn 11:4 * **14:34** Jn 6:24-25; Mr 6:5; Lc 5:1 * **14:36** Mt 9:20; Mr 3:10; Lc 6:19; Hch 5:15

1 Ma' qa nekets ha' Jesús he' uja'x fariseol qa he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés
łe'lijei ta'łii ha' Jerusalén qa nifaakan qa yit'ijets:*
2 —¿Inhats'ek ne' ijatshenhei in nite' tek'enik'i kekhewe' yittaxij inwets
pe' inaqwa'mhitsik'i qu' jintaqsiijkii? Enewe'en nite' wa'nqa' eku'nju' qa
tekji'ijju'.—*
3 Qa nifaakanijek ha' Jesús qa yit'ij: —¿Inhats'ekek ekheweli'ł in nite'
ł'ek'eni'łik'i ka' yit'ij na' Dios qa e'mehe'ełij in ł'ek'eni'łik'i ke' łe'lijeiłe ke'
ława'mhitsik'i?
4 Qe na' Dios yit'ij: *"Ek'eenetsha qa iwqinhet iye atata qa eneneye' iye"* *(Ex
20:12)* qa *"pa'qu' nit'ijets uł'ets łe'lijei pa'qu' łatataye' qa łenene iye qa' hikpa' qa' hats
jutsiqaxe' qu' nawa'm."* *(Ex 21:17)**
5 Qa ekhewelłi'ił qa łit'iłijets pa'qu' jukhewe' in łeke' qu' nit'ijets pa'qu'
łatataye' qa łenene iye: "Nite' łeke' qu' he'yifti'ts ewets qe week ke' na'lji'ijtax
ye'm qa hetisji'jij pa' Dios."
6 Pakha' qu' nit'ij aka'an ma' qa hats nite' yiwqinhet pa'qu' łatataye' qa
łeneneye' iye. Ekheweli'ł łiwu'miłfik'i qa łili'iłij iye ka' yittaxijha na' Dios, ma'
qa łijayani'ł hane'ej pe' e'lijeiłi'ił.
7 ¡Ekheweli'ł e'jtitsitsi'ł hik ejunyejeyi'ł qu' wetsjuk'e pe'qu' ejusitsi'ił!
Yasinik'iha ka' yit'iłij ewets ka' profeta'ik'i Isaías in yit'ij:
8 *"Ha'ne witset łe'lijeiłe tsiwqinhettax qa nekhewe'łe łatawjets qa tots ye'miiha.*
*(Is 29:13)**
9 *Nite' weju'łij in tsijayantax, ke' i'nq'ijatshenij łe'lijeiłe ene' jukhewłe."—* *(Sal
78:36)*
10 Ma' qa ha' Jesús qa taya'yets he' week jukhew qa efuts iye qa yit'ijets:
—Ek'eni'łha qa' menikfelitiłik'iha iye.
11 Na'aj timju' na'aj jukhew qa efu iye nite' hik ha'ne qu' niwuł'enhet, qe pa'
yiwuł'enhet yijat'ij pa'qu' jukhewe' qa efu iye, ta'łii łeji'.—*
12 Ma' qa he' ł'ijatshenhei qa we'tmetinheti'm qa yit'ijets: —¿Me nite'
łenikfe'lets nekhewe' fariseol in nayu'kii in nepi'ye'ej kakha' łit'ij?—
13 Qa yeku'ł ha' Jesús qa yit'ij: —Week pe'qu' wit'enkiye'ju' in nite' yenju' na'
Tata i'ni' na' wa's, qa' netenit'ijpha'm weekij łefitetsii.*
14 Iwejinłi'ił nekhewe'en ek'enłi'iłets, qe nekhewe'en puk'alets yojo'ok'oi
pekhewep iye puk'alets. Qu' puk'ale' pa'qu' nojo'ok'oi pakhape' iye puk'al,
ma' qa' week nanamik'iju'kii pe'qu' koomojiju'ye'.—*
15 Ha' Pedro qa yit'ijets ha' Jesús: —Etsfeliłi'mha pa' ikji'ha kakha'
łejeyumtshenijupi'.—*
16 Qa yeku'ł ha' Jesús: —¿Me ekhewepi'ł iye qu' mexe nite' enikfe'li'iłik'i?
17 ¿Me nite' łenikfe'li'łik'i in week na'aj uyii pa'qu' witeji'ye' qa yamiiju'
łekutjii ma' qa i'nk'ałe qa ikfik'i iye?
18 Qa pakha'łe t'atsji'łii witeji' qa ta'łiiju' wittawe'j, qa hik ha'ne yijat'ij in
yiwuł'enhet pa'qu' jukhewe'.*
19 Qe wittawe'j ta'łiiju' ekewe'en: uł'ets witaqjamtikineyejeikii, teqek'ui,
wanawitji'ił pakhape' i'nłi'i pekhepe' in hats tewhe'yeitax, wanawitjiłi'ił

* **15:1** Mr 3:22; 7:1-23; Jn 1:19 * **15:2** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; 11:38; Jn 12:16; Ga 1:14; Col 2:8; He 11:2 * **15:4** Dt 5:16; Ef 6:2; Lv 20:9 * **15:8** Ez 33:31; Col 2:22; Tit 1:14 * **15:11** Mt 15:18; Mr 7:15; Hch 10:14-15; 21:28; He 9:13; 1Ti 4:3 * **15:13** Is 60:21; 61:3; Jn 15:2; 1Co 3:9 * **15:14** Mal 2:8; Mt 23:16,24; Lc 6:39 * **15:15** Mt 13:36; 15:10,11; Mr 7:17 * **15:18** Mt 12:34; Stg 3:6

pakhape' i'nɬi'i pekhepe' in mexe hamtax ɬewhe'ye'ye', t'ejtenkii, ejtitsits wotk'onɬi'imkii pe'qu' netnek'enhei qa wotk'onɬi'ijkii iye pa'qu' hamtax ɬeq'inye'je'.*
20 Ekewe' wekwek hik ekewe' yijat'ij in yiwuɬ'enhet pa'qu' jukhewe' qa efu iye. Qa qu' jintekɬe in mente' jiwanqa'tax qa nite' jiyiwuɬ'enhet.—*

Ewi'ɬ pe' efu tujtseika' ta'ɬji' nekets pa'aj pa' Jesús.
(Marcos 7:24-30)

21 Ma' qa ha' Jesús qa ikik'ui iye ha' i'ntaxi' qa yamii hakha' sehe' te'weyij he' witsetits Tiro qa ha' Sidón.*
22 Ewi'ɬ ke' efu canaán ɬeiɬeki' i'ni'kii hakha' sehe' qa nekets ha' Jesús yit'unhetik'i in iyet qa yit'ij: —Yatsat'axyij, Ła's pa' David'ik'i, enq'eletyij wat'ij. Ke' yasi' i'nji' pa' ewi'ɬ inwo'met qi in yawtsheten.—*
23 Qa nite' yeku'ɬ ha' Jesús. Qa he' ɬ'ijatshenhei qa nekets qa yit'ijets: —Iyaji'ets ne' efu qu' nak. Jiyijayanijpha'mkii in iyet. Nite' yili'ij.—*
24 Jesús qa yit'ij: —Na' Dios ts'ukinijetsju' qu' howo'oikii hekhewe' hamitstaxiikii kots'etets Israel ɬeiɬets.—*
25 Qa ke' efu qa wonokok'eni'ju' ɬ'ejuyi'jii ha' Jesús, qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ifti'ts qeku'n yiwets wat'ij.—
26 Qa ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Nite' ɬe'wisijupi' qu' netitkamhiti'yij na' pan enewe' omehets ma' qa' netesti'yij ne' nunajits ɬelits.—*
27 Qa ke' efu qa inku'ɬ qa yit'ij: —Ehe, Yatsat'axyij, qa tujɬe iye ene' nunajits ɬelits ne'ej ɬaqamhiliiju' na'aj ɬenilayets namifikii na'aj mesa.—
28 Ma' qa yit'ij ha' Jesús: —Efu, hayits qa qi in nite' ɬesqeku'. Hane'ej qa' ɬunye'je' pakha' hats ɬisu'un qu' ɬunye'je'.— Qa hik akaa'ijha pa'aj qa ɬe'wisju' pe' ɬasi'.*

Jesús qa niɬinju' pe' olots wanqaats'eju'.

29 Ma' qa ha' Jesús qa ikik'ui hakha' i'ntaxi' qa yamiiju' ha' ɬotkoyek ke' kaɬi' Galilea. Ma' qa' ikik'ipha'm ke' utek qa i'niju'.*
30 Olootsija he' jukhew qa efuts iye nekii ha' i'ni'. Neka'xii he' uɬ'ets ɬewek f'oyoq f'oyoq, qa he' onqokits, qa he' puk'alets, qa he' ham ɬe'lijeye', qa olots iye hekhewep iye wanqaats'eju', we'nenifikii ha' Jesús ma' qa week niɬinju'.
31 Ma' qa hik ta'ɬijupi' in qi in yitjuɬaxijpha'mkii he' jukhew qa efuts iye in yi'wen in iyet he' hamtax ɬe'lijeye', qa otshimetsitsju' iye he' f'oyoq f'oyoqtax, qa he' onqokitstax qa hats t'otsjo' iye, he' puk'alets qa yi'wenkii iye. Ma' qa hik ta'ɬijupi' qa yit'ijets: —¡Maa! hayits qa ɬe'wisija pa' Israel ɬeqe Dios.—*

Jesús qa tisij pe' ɬaqats pe' jukhew yamets ikwetju'ɬ mil (4.000).
(Marcos 8:1-10)

32 Ha' Jesús qa taya'yets he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —Hats tseq'eletij enewe' jukhew qa efuts iye qe hats wetshetk'ewi'ɬ ke' neɬuts in i'nyijup qa hats ham ɬaqe'. Nite' hisu'un qu' hipilheninkii in mexe ham pa'qu' netuj qe i'nɬi'i qu' nanajkat'axijju' ɬeyipkul na' wit'ikheyi'jik'i.—*

---

* **15:19** Ef 4:31; Col 3:8; 1Ti 6:4; Ex 20:13-16; Ga 5:19-21; Stg 2:4 * **15:20** Mt 11:18; Mr 7:2,5; 1Co 6:9-10 * **15:21** Mt 11:21; Mr 7:24 * **15:22** Gn 10:15,19; Jue 1:30-33; Mt 4:24; 9:27 * **15:23** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **15:24** Mt 10:6,23; Mr 7:27; Jn 4:22; Ro 15:8 * **15:26** Ex 22:31; 2R 9:10; Mt 8:2; Fil 3:2 * **15:28** Mt 9:22; 17:18; Jn 4:52-53 * **15:29** Mr 7:31-37; 9:43; Mt 9:8; 18:8 * **15:31** Is 29:23; Lc 1:68; Hch 13:17 * **15:32** Mt 14:14-21

33 Qa yit'ijiju'ł he' ł'ijatshenhei: —¿Qa pa'n qu' jintałi'iji' pa'qu' netuj enewe'en
in olots wikfi' in hami' hane'e'in pa'qu' nata'łets pa'qu' łaqe' qe ham i'ni'i'?—*
34 Qa nifaakan ha' Jesús: —¿Pa'n uja'x pe' aqatsi'ł pan?— Hekhewe'en qa
yit'ijiju'ł: —Wetsjuk tatsaiłe (7) ne' pan qa uja'x ne' sehets łelits iye.—
35 Ma' qa inaqyaji'ij ha' Jesús qu' week na'ni'ju'kii ha' sehe'.
36 Qa t'eku'mi' ke' siete (7) pan qa ke' sehets łelits iye qa yit'ijetspha'm łe'wisij
pa' Dios. Qa napk'asitju' qa netisijju' he' ł'ijatshenhei qa hik hekhewe' qa
netisijju' hekhewe' jukhew qa efuts iye.*
37 Week he' tuj, qa iłinijju'. Qa he' ł'ijatshenhei qa nat'a'ak'i ke' łapk'asil ke'
amaneifik'i qa yenji'ju'kii he' wetsjuk tatsai (7) qits canastul qa topolij.
38 Hekhewe' tuj ke' pan yamets ikwetju'ł mil (4.000) he' jukhew, hekhewe'łe
efuts qa nite' wetjeyumtshen, qa he' omehets iye.
39 Ma' qa in hats wetfeli'm ha' Jesús hekhewe' jukhew, qa t'ilitji'ju'kii iye ke'
witinhitjii qa ikkii iye qa yamii ha' sehe' Magadán.*

16

Iyintaxets pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł.
(Marcos 8:11-13; Lucas 12:54-56)

1 Hekhewe' fariseol qa he' saduceol iye qa namii ha' Jesús qu' nijaajin, qa
iyintaxijets qu' nethinij pa'qu' pakha' łunye'je' na' wa'sji'.*
2 Qa ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ijiju'ł: —In metiyu'ju' ne' junu' ekheweli'ł
łit'iłijets in qi qu' łe'wise'kii qe na'l pa'qu' s'eye' na' wa'sji'.
3 Qa in leefiju' ekheweli'ł qa łit'iłijets qu' uł'axekii qe na'l na'aj s'e' qe i'ni' na'
wa's qa a'taxiju'ł iye. Ehe, ekheweli'ł in łenikfe'li'łets pa' łunye'j ha'ne wa'sji' qa
¿inhats'ek in nite' łenikfe'li'łets ekewe' jutsiqetstaxij ha'ne łahats'ij?
4 Enewe' hane'ej jukhew qi in uł'ets qa nite' ewi'łhi'i' iye nakha' yijayantax
iyintaxets qu' net'ethinheti'yij pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł, qa nite'łe łeke' qu'
net'ethinheti'yij pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł. Ewi'łhe hatse' qu' net'ethinheti'yij qu'
hik łunye'je' ka' łunye'jkii ka' profeta'ik'i Jonás.— Ma' qa' ha' Jesús in yili'ij qa'
ikik'ui.*

Pe' łeqe levadura pekhewe' fariseol.
(Marcos 8:14-21)

5 In yijawe'jiiteje'm iye he' ł'ijatshenhei ha' łajaika' ke' kałi' qa nitapi'ii qu'
neka'x łaqatse' pane'.
6 Ma' qa yit'ijets ha' Jesús: —Qeku'nek, jełi'łiju'ł ne' łeqe levadura nekhewe'
fariseol qa nekhewe' iye saduceol.—*
7 Qa he' ł'ijatshenhei qa yifaakateji' aka'an qa yit'ijju': —Ma in nite'ek jiteka'x
pane'.—
8 Qa ha' Jesús qa hatsłe nikfe'lets, qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'ł hayits qa
łesqeku'uł, ¿inhats'ek in łit'iłijets qu' hamitse' ine'm inqatse' pane?*
9 ¿Me nite' łenikfe'lik'i in hentisijju' ke' lee'fij (5) pan he' lee'fij mil (5.000)
yamets he' jukhew? ¿Qa pa'n uja'x ke' łaqaxpalii topolij he' canastul?*

---

* **15:33** Mr 8:4; 2Co 11:26; He 11:38 * **15:36** Mt 26:27; Lc 22:17; Jn 6:11,23; Hch 27:35; Ro 14:6; 1Co 10:30 * **15:39** Mr 3:9; 8:10 * **16:1** Mt 12:38-39; Lc 11:16; 1Co 1:22 * **16:4** Mt 4:13; 21:17; Lc 11:29 * **16:6** Mt 3:7; 8:15; Lc 12:1; 1Co 5:6-8; Ga 5:9 * **16:8** Mt 6:30; 8:26; 14:31; Lc 12:28 * **16:9** Mt 14:17-21; 15:34-38

10 ¿Me hats łantapi'iłik'i iye in hentisijju' ke' wetsjuk tatsai (7) pan he' ikwetju'ł mil (4.000) yamets he' jukhew? ¿Qa pa'n uja'x iye ke' łaqaxpalii topolij he' canastul?
11 ¿Inhats'ek in nite' łenikfe'li'łets yakha' in nite' k'iyetij pa'qu' pane', qe k'iyetij yijat'ij qu' jełi'łiju'ł ne' łeqe levadura nekhewe' fariseol qa ne' saduceol iye?—*
12 Ma' qa nikfe'lik'iha hekhewe'en ha' Jesús in nite' iyetij ne'ej levadura yetsji'ł ne'ej pan, qete'e' kekhewe' i'nq'ijatshenij he' fariseol qa he' saduceol iye.*

Jesús łakha'ija pa' Cristo.
(Marcos 8:27-30; Lucas 9:18-21)
13 Ha' Jesús in hats yamets ha' sehe' te'weyij ha' witset Cesarea de Filipo, qa nifaakanji'ju' he' ł'ijatshenhei: —¿Pa'n ł'anyejeyij ene' jukhew ha'ne Łaˈs na' Jukhew?—
14 Qa yeku'ł he' ł'ijatshenhei: —Uja'x he' yit'ijets in akha'te' ka' Juan Bautista'ik'i, qa uja'x he' yit'ijetsek in akha'te' pa' Elias'ik'i, qa hekhewep qa yit'ijetsek in akha'te' pa' Jeremiasik'i qa yumtitax iye pekhewep profeta'ik'i.—*
15 Qa ha' Jesús qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —Qa ekheweli'ł, ¿łekpa' łetsumti'iłiikiyek qu' yakha'ye'?—
16 Qa ha' Simón Pedro qa yeku'ł qa yit'ijets: —Akha' pa' Cristo, Łaa'sija pakha' nite' wa'm Dios.—*
17 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Qi qu' e'łe'wisi'imkii, Simón, łaˈs ha' Jonás, qe nite' pa'qu' jukhewe'łe qu' nethinij in łenikfe'lets aka'an, qe ewi'łłe na' Tata i'ni' na' wa's in nethinij qa łenikfe'lets aka'an.*
18 Yakha' hit'ij ewets, in akha' e' Pedro, ute łasi', qa ene' qi ute qa' hik ene' haqsi'jipji' ne' yi'lijtsitjii. Qi qu' net'un, qa nite' yeqenijanij hatse' na' łe'nq'itset'ij ne' naxju' (Hades).*
19 K'ełisij ne' łejinjei na' tenek'enheiji' na' Dios. Qa pa'qu' ophe'ł ha'ne sehe' ipji' qa' hik łunye'je'jeek na' wa'sji' qu' not'ophełitii, qa pa'qu' iwejin ha'ne sehe' ipji' qa łunye'je'jeek qu' netwejinhetii iye na' wa'sji'.—*
20 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei qu' hasu'uj nenfel'ekuni'm pe'ye' in łakha'ija pa' Cristo.*

Jesús qa nifel qu' natlanhetii hatse'.
(Marcos 8:31-9:1; Lucas 9:22-27)
21 Qa hik aka'aj ha' Jesús qa nifeeli'mha he' ł'ijatshenhei in łakha' qu' namii hatse' ha' Jerusalén qa he' tenek'enhe'yij ha' witset qa hekhewe' iye tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei qu' qi qu' naatsheten hatse'. Qa yit'ijets qu' nilan qa' iła'xe'łe iye qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts.*
22 Ha' Pedro qa ikijfik'i ha' Jesús qe qa' naq'ayinij aka' yit'ij, ma' qa yit'ijets: —¡Nite' hisu'un qu' łexke'yi'ij kakha'an pa' Dios, Yatsat'axyij! ¡Aka'an nite' łeke' qu' ejunye'je'kii!—

---

* **16:11** Mt 3:7; 16:6; Mr 8:15; Lc 12:1 * **16:12** Mt 5:20; 17:13; 23:3 * **16:14** Mt 14:2; 17:10; Mr 6:15; Lc 9:8; Jn 1:21 * **16:16** Mt 1:16; Jn 11:27 * **16:17** Jn 1:42; 21:15-17; 1Co 15:50; Ga 1:16; Ef 6:12; He 2:14 * **16:18** Mt 18:17; Hch 5:11; 7:38; 8:1,3; 9:31; 11:22,26 * **16:19** Is 22:22; Mt 18:18; Jn 20:23; Ap 1:18; 3:7 * **16:20** Mr 8:30; Lc 9:21 * **16:21** Lc 9:22-27; Mt 17:9; 20:18; 27:63; Lc 24:7; Jn 2:19

23 Qa ha' Jesús qa tetwek'ela'xets, qa yit'ijets ha' Pedro: —Me'niton ye'mii, Satanás, hik ejunye'j ne'ej ute qu' hilanifi qa' natsamju', qe akha' nite' łijamti'ets pa'qu' nisu'un na' Dios, qe uja'xłe eke' yisu'un ene' jukhewłe.—*
24 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —Qu' nana'l pa'qu' nisu'un qu' natsjayanija, qa' nili'ij pa'qu' łakhayełetax qu' nisu'un, net'eku'mi' yijat'ij pe'qu' łeqe cruze'* qa' natsjayan.*
25 Qe pa'qu' nisu'un pa' witiła'x ha'ne sehe' ipji', qa qu' nawa'm qa' hami'im hatse'. Qa pakha'łe qu' nite' nana'yi'ij pa' witiła'x ha'ne sehe' ipji' qe ta'ł yiwets, qa qu' nawa'm qa' nana'li'm pa' witiła'x.*
26 Qe, ¿łek pakha' qu' ne'weju'łij pa'qu' jukhewe' qu' natsat'axtaxij ha'ne week sehe' ipji' qa ham łi'im na' witiła'x na' wa'sji'? ¿Qa łekpa' iye qu' niłeyijkitiju'ł pa'qu' jukhewe' qu' nataqha'yets pa'qu' łiła'xe' na' wa'sji'?*
27 Qe ha'ne Ła's na' Jukhew te'nilit'ijju' hatse' na' qi łesa'x na' Łatata qa ne' łaqa angelits iye. Ma' qa' ha'ne Ła's na' Jukhew *qa' nijaninij week ewiłei in łunyejeyek pe'qu' naqsiijkii.* *(Sal 62:12)**
28 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, enewe' uja'x hane'e'in mente' naxju' hatse' qa' ni'wen ha'ne Ła's na' Jukhew namijju' qu' netnek'enhei.—*

17

Jesús qa tujtseika' pa' łunye'j pa'aj.
(Marcos 9:2-13; Lucas 9:28-36)

1 In naxijik'i ke' ewi'ł tatsai (6) nełutsik'i ha' Jesús qa ikijfik'i ha' Pedro qa ha' Jacobo (Santiago) qa hakha' iye łejefełe ha' Jacobo, Juan. Qa uja'xłi'iłkii in iki'łik'ipha'm ke' qipha'm utek.*
2 Qa hik hakha'a' pa'aj qa we'nethinets ha' Jesús in tanalit pa' łunye'j. Ma' qa pa' łeju's leppepep hik łunye'j ne' junu' qa pe' łeqhinatai qa tujji'ha in foo'ija.*
3 Qa laxa iye pa'aj pa' Moises'ik'i qa pa' Elias'ik'i tafaakate'yi'łju' pa'aj ha' Jesús.
4 Ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj ha' Jesús: —Yatsat'axyij, hayits qa łe'wisi' ha'ne ju'uni'. Qu' isu'un qa haqsiiłijkii wetshetk'ewi'łe' wititsil łelitse', ewi'ł pe'qu' etsi'yi'ij qa ewi'ł pe'qu' Moisés łetsi'yi'ijek qa pekhep iye qa' łetsi'yi'ijek na' Elías.—*
5 In mexe iyet pa'aj ha' Pedro qa nametsju' pa'aj pe' tujji'ha wasi' qa tit'oyijju' pa'aj qa hikpe' nokes ji'teje'm pa' iyet qa yit'ij pa'aj: —Hane'en hik ha'ne Ya's qi in hisu'un, hik ha'ne qi in tsi'sinheti'mkii. Qa hik ha'ne ek'eni'łik'iha pa'qu' nit'ij.—*
6 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an he' ł'ijatshenhei qa namju'kii, weniipinju'kii pa'aj qa qi in nijiwei.*
7 Ha' Jesús qa ikets pa'aj qa t'eku'metsju'kii qa yit'ijets pa'aj: —Eniyi'łpha'mkii. Hasu'uj e'nijiwe'yi'ł.—*

---

* **16:23** 2S 19:22; Ro 8:5,7; Fil 2:5; 3:19; Col 3:2 * **16:24** "T'eku'mi' pe'qu' łeqe cruze'" ikji' qu' netk'enetsha pa' Jesús yemjeetax qu' qiye'tax pa'qu' uł'axe'. * **16:24** Mt 10:38; Lc 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Jn 12:25 * **16:26** Sal 49:7-8; Lc 12:20 * **16:27** Mt 26:64; Mr 8:38; Hch 1:11; 1Ts 1:10; 4:16; Ap 1:7 * **16:28** Mt 4:23; 10:23; Hch 20:25 * **17:1** Mt 26:37; Mr 5:37 * **17:2** Sal 104:2; Dn 7:9; Mt 28:3; 2Co 3:18; Ap 1:16; 10:1 * **17:4** Mr 9:5; Lc 9:33 * **17:5** Is 42:1; Mt 3:17; Mr 1:11; Lc 3:22; Hch 3:22; 2P 1:16-18 * **17:6** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **17:7** Dn 8:18; 9:21; 10:10; Mt 14:27

8 Qa yejeɬtaxik'ipha'm pa'aj qa hats hamits pekhewep hats ewi'ɬekii pa'aj ha' Jesús.
9 In tepilik'uiju'kii iye ke' utek, ha' Jesús qa yiyaji'ijets pa'aj qu' hasu'uj nenfel, qa yit'ijets: —Hasu'uj enfeli'ɬi'm pe'ye' aka' ɬi'weni'ɬ. Hatse'ɬu' qu' iɬa'xe'tax iye ha'ne Ɬa's na' Jukhew qa' enfeli'ɬkii yijat'ij.—*
10 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa nifaakanij ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Inhats'ek ne' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei in yit'ijets qu' nonjo qu' nanam pa' Elias'ik'i qa ink'aye'ɬe pa' Cristo?—*
11 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Yijaa'ija qu' nanam hatse' pa' Elías, qa' hikpa' week naqsi'jju' hatse' ekewe' wekwek.*
12 Qa yakha'ɬe qa hit'iɬij ewets ka' Elías in hats namtax qa nite'ɬe nikfe'lij, qe ɬeqfenyejeyij yijat'ij kakha' ɬekhewelɬe in yisu'un qu' ɬeqfenyejeyi'ij. Qa hik qu' ɬeqfenyejeyi'ij iye hatse' ha'ne Ɬa's na' Jukhew qu' naatsheten iye nekhewe'en.—
13 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa nikfe'lik'i in kakha'ɬe Juan Bautista'ik'i in iyetij.

Jesús qa yiɬin pa' ewi'ɬ omeɬa's.
(Marcos 9:14-29; Lucas 9:37-43)

14 In yamii iye ha' i'ni' he' olots jukhew qa efuts iye, ma' qa nekets ha' ewi'ɬ jukhew qa wonokok'enijupju' qa yit'ijets:
15 —Yatsat'axyij, enq'eletij wat'ij ha' ya's, qe qi qa iftsaxji'ijji' qa nekji'jets pa' ɬaja'me't, ma' qa yik'elelinhetji'ijkii qa hats qi in wanqaats'e', qe olotsij in namijji'ju' na'aj fe't qa olotsij iye in namijji'ju' na'aj iweli'.
16 Hats henka'xtaxets ene' ijatshenhei qa nite'ɬe ɬeke' qu' niɬin.—*
17 Ha' Jesús qa yeku'ɬ qa' yit'ij: —Peijaat'ij, enewe' hane'ej namji'ju' ha'ne ɬahats'ij hayits qa qi in inqeku' qa uɬ'ets iye. ¿Pa'n ipɬu'uk'ui qu' mexe ha'ni'ɬ etji'teje'mkii? ¿Pa'n ɬahats'ij qu' mexe ye'weju'ɬi'iɬ eju'ɬ? Enka'xi'ɬ met hane'e'in pa' omeɬa's.—*
18 Ha' Jesús qa yaq'ayinij qa pa' inwo'met qa ikik'uifik'i hakha'an. Ma' qa hik akaa'ijha ha' omeɬa's qa hamiikii pa' ɬunye'jtax.*
19 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa uja'xɬi'iɬkii in tafaakate'yi'ɬ ha' Jesús, qa nifaakanij: —¿Inhats'ek yekheweli'ɬ in nite' ɬeke' qu' hiwutsheni'ɬfik'i pa' inwo'met?—
20 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ɬ: —Qe ɬammi'sɬe in nite' ɬ'inqekutaxi'ɬ, qe yijaa'ija aka' qu' hit'iɬij ewets, qu' hik ɬuk'eye' ne'ej mostaza ɬo' pa'qu' nite' eqekuyejeyi'iɬ qekha ɬeke'ye'tax qu' it'iɬijets ene' utek: "Ijayik'ui ha'ne ɬa'ni' qa' tujtseika'ye' pa'qu' ni'i'." Ene' utek qekha net'ijaitax. Hamtax pa' qek nite' ɬeke'ye'tax qu' aqsiiɬijkii.*
21 Aka'an in ɬunye'j pa'qu' inwo'met'e nite' ikfik'i, qe ewi'ɬɬe yijat'ij qu' nukinfik'i pa'qu' niyiinija qa nite' tek iye.—

Ewi'ɬij iye pa' Jesús in nifel qu' natlanhetii hatse'.
(Marcos 9:30-32; Lucas 9:43-45)

22 In mexe i'ni' wete'm ha' Galilea ɬeqe sehe', ha' Jesús qa yit'ijets he' ɬ'ijatshenhei: —Ha'ne Ɬa's na' Jukhew testi'yij hatse' nekhewe' jukhew.*

---

* **17:9** Mr 9:9-13 * **17:10** Mal 4:5; Mt 11:14 * **17:11** Mal 4:6; Lc 1:16-17 * **17:16** Mt 10:1; Mr 6:7; Lc 10:17 * **17:17** Jn 14:9; 20:27; Fil 2:15 * **17:18** Zac 3:2; Mt 8:26; Mr 1:25; Lc 4:35; Jud 9 * **17:20** Mt 21:21-22; 13:31; Mr 9:23; 11:23; Lc 17:6; Jn 11:40; 1Co 13:2 * **17:22** Mt 16:21; 20:17; Mr 8:31

23 Ma' qa' nilan, qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa iła'xe' iye.—
Hekhewe'en qa qi in ika'metetskii in yepi'ye' ej aka'an.

Pe' yijaninkii t'ejuyets pe' witlijtsitjii.

24 Ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei in yamets ha' witset Capernaum qa hekhewe'
yijanin wo'oi ł'astai qu' net'ejuyets ke' witlijtsitjii qa nekii ha' Pedro qa
nifaakan: —Na' aqa maestro'oł ¿me nite' yijaninji'ij ke' qi witlijtsitjii?—*
25 Qa yeku'ł ha' Pedro: —Hats yijaninji'ij.— Ma' qa in uyifi ke' wititsi' ha' Pe-
dro, qa ha' Jesús qa aje'eł nojo'ojpha'm in nifaakanij aka'an ha' Pedro in mexe
ham yit'etaxij, qa yit'ijets: —¿Pa'n łumti'ek Simón qu' łunye'je' aka'an? Week
pekhewe' tenek'enhe'yipji' ha'ne sehe', ¿pa'n łii pe' iyinijets qu' nijaninji'ij pe'
wekwek? ¿Me pekhewe' łelitsłe? ¿Me i'nłi'i pekhewe' tujtseikal?—*
26 Qa yeku'ł ha' Pedro: —Pekhewe' tujtseikal.— Ha' Jesús qa yit'ijets: —
Ye'ehe, qa pe' łelits qa' hik pekhewe' qu' nite' nijanine'.
27 Qa qu' hasu'uj na'nayu' ine'm pe'ye', ma'aiju' ne' kałi' qa' aqaqanhen, qa
pa'qu' nojo qu' aqaqanhene'ye' qa' hikpa' i'wenji' łeji' pe'qu' ł'astaki'ye' qa hik
pekhe'ye' qa' hijaninij qa' akhap iye qu' ijaninij iye. Qa' eka'xii qa' łisij.—*

18

¿Łek pakha' les qiji'?
(Marcos 9:33-37; Lucas 9:46-48)

1 Qa hik pakha'aj he' ł'ijatshenhei qa nekets ha' Jesús, qa nifaakan: —¿Łek
pakha' les qu' qiye'ji' hatse' pa' tenek'enheiji' pa' Dios?—*
2 Ha' Jesús qa taya'yii ha' ewi'ł omeła's. Ma' qa yinhinji'ju łeqewuk'u,
3 qa yit'ijji'ju': —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, ekheweli'ł qu' nite'
meni'nk'aihiti'ił qa qu' nite' ejunyejeyi'ił ne'ej omehets, qa' nite' niyi'ił
ji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.*
4 Qa hik ta'łijupi', pa'qu' łunye'je' in nite' weniwqinhet in łunye'jek ha'ne
omeła's, qa' hik pakha'ye' qu' les qiye'ji' in i'nji'teje'm na' tenek'enheiji' na'
Dios.
5 Qa pa'qu' neneqjunu'uj pa'qu' ewi'ł omeła'se' hik łunye'j hane'en qu'
nata'łets ka' yii, qa yakha'łe in neqjunu'yij.
6 Qa pakha'łe qu' naqsijkinenijkii pa' uł'ax enewe' tek'en yiwets mente'
qits, qa les łe'wis qu' not'opheł iti'yijifi łaqawe'j ewi'ł qi ute qa' netwumhitiiji'ju'
pa'qu' qi lejtaxe'.*
7 ¡Peijaat'ij hatse' ha'ne sehe' ipji' qe ta'łets pekhewe' yatsat'etsipji' hane'en
in inqaqsijkinenijkii pa' uł'ax! Qe ham niyejini'ik'ui qu' łunye'je'kii aka'an. ¡Qa
hiye' ha'nus pa'qu' jukhewe' i'nłi'i efu qu' nata'łets in yaqsijinenijkii pa' uł'ax
pakhape' iye!*
8 Qa qu' nakha'ye' okoi, i'nłi'i qu' nakha'ye' ef'i' qu' nata'łets in łaqsiijkii pa'
uł'ax, qa' isa'xii qa' iton e'mii pa'qu' iwu'mji'. Les qu' łe'wise' qu' ewi'łe'łe
okoi i'nłi'i qu' ewi'łe'łe ef'iye' qu' niji'teje'm na' witiła'x, qa nite' hik łunye'j
qu' ewumhitiiji'ju' pa' fe't nite' yili'ij qu' weeke' wetets ne' okoyei i'nłi'i ne'
ef'iyei.*

---

* **17:24** Ex 30:13; 38:26; Mr 9:33 * **17:25** Mt 22:17,19; Mr 12:14; Ro 13:7 * **17:27** Mt 5:29; Jn 6:61
* **18:1** Mt 9:10; 22:24; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 3:35; 6:3; Hch 6:1; 13:20 * **18:3** Mt 5:20; 7:21; 19:14,23-24; Mr 9:47; 10:15; Lc 18:17; 1Co 14:20; 1P 2:2; Jn 3:5 * **18:6** Mt 20:20-28; Mr 9:42; Lc 17:2; 1Co 8:12
* **18:7** Mt 26:24; Lc 17:1; 1Co 11:19 * **18:8** Mt 5:30; 25:41; Mr 9:43

9 Qa qu' nekhe'ye' oto' qu' naqsijinenijkii pa' uł'ax, qa' enit'ijpha'm qa' iton
e'mii pa'qu' iwu'mji'. Les qu' ɬe'wise' qu' ewi'ɬe'ɬe otoye' qu' niji'teje'm na'
witiła'x, qa nite' hik ɬunye'j qu' ewumhitiiji'ju' pa' fe't nite' yili'ij qu' weeke'
wetets ne' otoi.—*

Pe' hamiikii kots'etax.
(Lucas 15:3-7)

10 —Hasu'uj uteni'ɬ pa'qu' ewi'ɬe' enewe' mente' qits, qe yakha' hit'iɬij ewets
in na'l nekhewe' ɬaqa angelits enewe'en i'nji' ene' wasits, qa nekhewe'en qa
week ɬahatsiyij ikji'jets na' Tata i'ni' na' wa's.*

11 (Qe ha'ne Ła's na' Jukhew nam qe qa' nowo'oikii qu' niɬin pakha' qu'
hame'taxiikii.)*

12 ¿Pa'n ɬumti'iɬ qu' ɬunye'je'? Pa'qu' jukhewe' qu' nana'li'm pe'qu' cien (100)
ɬeɬinheye' kots'etets qa ewi'ɬ pe'qu' hami'iikii, ¿me nite' yiwejinɬe eku'ni' pa'
tseenepha'm pe' noventa y nueve (99) qa' mexe nowo'oikii pe' kots'etax
hamiikii?

13 Yijaa'ija in ɬe'wisi'mkii in na'l pe' noventa y nueve (99), qa in yi'wen pe'
ewi'ɬ hamtaxiikii qa les qi'ija in ɬe'wisi'mkii.

14 Hik aka' ɬunye'j na' Atata'aɬ i'ni' na' wa's, nite' yisu'un qu' ewi'ɬe' pa'qu'
hami'iikii ene' mente' qits.—

¿Pa'n ɬunye'j qu' e'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ pa'qu' ejefeye'?
(Lucas 17:3)

15 —Qa pa'qu' ejefeye' qu' naqsi'j e'mijkii pa' uł'ax, ma'ai qa' ujaxeɬi'iɬ
wetju'ɬ qu' afaakate'yi'ɬju', qa' enfeeli'mha pa' uł'ax yaqsi'j e'mijkii. Qa qu'
netk'en'eju'ɬ, ma' qa' e'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ iye.*

16 Qa qu' nite'ɬe netk'eni'ik'i pa'qu' ittaxijets ma' qa' eqe'mets iye ewi'ɬe'
i'nɬi'i qu' wetsjuk'e pe'qu' ijts'eyek'i'ii, hats'inha pe'qu' nit'ij *qa' week jut-
siqetsi'ija qu' nata'ɬets pekhewe' qu' wetsjuk'e i'nɬi'i qu' wetshetk'ewi'ɬe' in
ijts'eyek.* *(Dt 19:15)**

17 Qa qu' nite' netk'eni'iɬ eju'ɬ iye qa' enfeli'ɬi'm pe' witlijtsitjii. Qa qu' nite'
netk'eni' iju'ɬ iye pe' witlijtsitjii, ma' qa' hik eqjunyejeyi'iɬij pekhewe' yeqeku'
na' Dios qa pe' yijaninkii wekwek judioltax qu' net'ejuyets pa' witset Roma.
*

18 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, pa'qu' ophe'ɬi'ɬ ha'ne sehe' ipji', qa' hik
ɬunye'je'jeek qu' not'opheɬitii na' wa'sji'pha'm. Qa pa'qu' iwejini'ɬ ha'ne sehe'
ipji' qa' ɬunye'je'jeek iye qu' netwejinhetii iye na' wa'sji'pha'm. *

19 Qa hit'iɬij ewets iye aka'an, qu' wetsjuk'e ekheweli'ɬ pe'qu' net'ekumij
wetjuɬha pa'qu' nisu'un qu' niyinets ha'ne sehe' ipji', qa na' Tata i'ni' na' wa's
qa' naqsiimijkii.

20 Qe pa'qu' na'ni' pe'qu' wetsjuk'e i'nɬi'i qu' wetshetk'ewi'ɬe' qu' nonot'axij
wetju'ɬ ka' yii qa yakha' qu' ha'nji'ju' ɬeqewuk'u pekhewe'en.—

21 Ma' ha' Pedro qa ikets, qa nifaakan: —Yatsat'axyij, ¿pa'n uja'xij qu' naqsi'j
ye'mijkii pa'qu' uł'axe' pa'qu' yejefeye' qa yakha' qa' hisu'unji'ij qu' ye'ɬe'sitsi'iɬ
wetju'ɬ? ¿Me siete'ej (7)?— *

---

* **18:9** Mt 5:22,29; Mr 9:47 * **18:10** Est 1:14; Lc 1:19; Ap 8:2; Sal 34:7; 91:11; He 1:14; Mt 6:29; 25:40,45; Lc 15:10 * **18:11** Mr 2:10; Jn 2:25 * **18:15** Lv 19:17; Ga 6:1; 2Ts 3:15; Stg 5:19; 1P 3:1 * **18:16** Nm 35:30; Jn 8:17; 2Co 13:1; 1Ti 5:19; He 10:28 * **18:17** Mt 16:18; 1Co 14:4; Ap 1:4; Ro 16:17; 1Co 5:9; 6:1-6; 2Ts 3:6,14; 2Jn 10 * **18:18** Mt 16:19; Jn 20:23 * **18:21** Lc 17:3-4; Col 3:13

22 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Nite' hit'ij ewets qu' sieteye'łi'ij (7), les łe'wis yijat'ij
qu' hit'ij ewets qu' setentayi'ij (70) qu' sieteyi'ij (7).
23 Qa hik ta'łijupi', na' tenek'enheiji' na' Dios qu' jintejeyumtshenijupi' in hik
łunye'j pa'qu' ewi'ł qi wittataye' in yisu'un qu' nenikfe'lets pe' ł'ekumhifkinel pe'
łeqejkunenhei.
24 In i'nk'a yejeł qa tetka'xii pa' ewi'ł olots pe' ł'ekumhifkinel olots millonits
yamets.
25 Pakha' witqejkunenek in ham pa'qu' nijaninij pe' ł'ekumhifkinel, ma' qa
pa' wittata qa inaqyaji'ij qu' ne'tninei qu' hik łunye'je' qu' witłinek'e weeki'ł
pe' łewhe'ye' qa' pe' łelits iye, qa week iye pe' na'ltaxi'm in yatsat'etstaxij qa'
łaja'yi'ij pe' ł'ekumhifkinel.*
26 Ma' qa pa' witqejkunenek qa wonokok'enifi pa' łaqa patun, qa yit'ijets
pa'aj: "Patun, enq'eletyij. Hasu'uj itaqsunijup wat'ij. Week łek hijanin
hatse'."
27 Pa' patun qa qi in neq'eletij qa week yiwu'm pe' ł'ekumhifkineltax qa
yiwamhitik'i. Ma' qa yuki'nfik'i qa yiwejinłe.
28 In ikfik'i pa'aj pa' witqejkunenek qa we'tweni'ł pa'aj pakhap witqe-
jkunenek iye ł'ithayife'ej pa'aj pa' yithayiki. Pakha'an t'eku'mi' pa'aj pe'
łaq'astai, nite'łe olotstax. Qa t'ilit'ets pa'aj qa yeqes'ulkatifi łaqawe'j pa'aj qa
yit'ijets: "¡Yape atsjanin ke' ł'eku'mi' yaq'astaiyik'i!"*
29 Pakha'an qa wonokok'entaxifi qa yittaxijets pa'aj: "Enq'eletyij, hasu'uj
itaqsunijup wat'ij. Week łek hijanin hatse'."
30 Qa pakha'an qa nite'łe neq'eletij qa yeka'xii pe' witq'opheł itjii qa yuihinifi
qa yophe'ł pa'aj qa' i'nk'ałe niwejin qu' week nijanin pe' ł'ekumhifkinel.
31 In yi'wenij pekhewep iye witqejkunenhei pakha'an aka' łeqfenye'j łewek
qa qi in yaats'e'ej pa'aj pekhewe'en, ma' qa nifeli'm pakha' łaqa patun wete'm
pa' łeqfenye'j łewek pa' ewi'ł.
32 Pa' patun qa inq'ukinii qu' netetka'xii qa yit'ijets pa'aj: "Witqejkunenek,
akha' qi in uł'ax. Yakha' k'ewejinłe. Hiwu'm ek'ui qa hiwamhitik'i iye ke'
ekumhifkinel qe ł'iyinij yiwets qu' ne'sq'elet'ej.
33 Qa akhaptax iye qek enq'eletij iye na' ithayife in yijunye'jek in tseq'elet
ej."*
34 Pa' patun qi in nayu'um pakha'an qa inaqyaji'ij qu' not'opheł itii qa'
nattanithenhetii iye ipłu'ui qu' week nijanin pekhewe' ł'ekumhifkinel qa'
netwejinhetii.
35 Aka'an hik aka' qu' łeqfenyejeyi'ił ej na' Tata wa'sji' qu' nite' weeki'ijha pe'
atawjetsi'ł qu' e'łe'sitsi'ił wetju'ł pa'qu' ejefeyi'ił.—*

19

Jesús qa iyetij in t'ejuyets na'aj weqle.
(Marcos 10:1-12; Lucas 16:18)

1 Ha' Jesús in yili'ij in nifel ekewe'en, qa ikik'ui ha' Galilea qa yamii ha' łeqe
sehe'ek ha' Judea neł u'uju'ł te'weyii ha' łajaika' ai ha' haqqi' Jordán.*
2 Ma' qa olootsija iye he' yijayaniiteje'm, qa hik hakha'a' qa niłiniju' he'
wanqaats'etaxju'.*

---

* **18:25** Ex 21:2; Lv 25:39; 2R 4:1; Neh 5:5,8; Lc 7:42 * **18:28** Mt 20:2; 22:19; Mr 6:37; 14:5; Lc 7:41; 10:35; Jn 6:7 * **18:33** Mt 6:12; Ef 4:32; Col 3:13; 1Jn 4:11 * **18:35** Pr 21:13; Mt 6:14; Stg 2:13 * **19:1** Mt 7:28; Lc 9:51; Jn 10:40 * **19:2** Mt 4:23; 12:15

3 Uja'x he' fariseol qa nekets qu' nijaajin, ma' qa nifaakan: —¿Me łenexke'ej
pa'qu' jukhewe' qu' neweqle'eł pe'qu' łewhe'ye'ye' in na'l pa'qu' nata'łijupi'?—*
4 Ha' Jesús qa yeku'ł: —¿Me nite' łejełi'ł ke' we'nika'ajji', nakha' naqsi'jju' in
i'nk'aa'ija ha'ne week *yaqsiijkii pa' jukhew qa pe' efu?* *(Gn 1:27)**
5 Qa yit'ij iye ke' we'nika'ajji': *"Qa hik ta'łijupi' pa'qu' jukhewe' qu' nak'esik'ui
ł'alhei, ma' qa' ewi'ł na'ni'łi' pe'qu' łewhe'ye'ye', qa in wetsjuktax qa hats ewi'łłe pa'
wit'ese'n."* *(Gn 2:24)**
6 Ma' qa hats nite' wetsjuk, hats ewi'ł pa' wit'ese'n. Qa hik ta'łijupi' hasu'uj
pa'qu' nak'esinhetje'm pekhewe' hats ewi'ł yeni' pa' Dios.—
7 Pekhewe'en qa yit'ijets iye pa'aj: —¿Qa inhats'ek pa' Moises'ik'i in in-
aqyaji'ij pa'aj *pe'qu' efuye' qu' netesti'yij pa'qu' witfaakanek'e t'ejuyets qu'
neweqle ma' qa nakik'ui pa'qu' łewhe'ye'ye'?—* *(Dt 24:1-4)**
8 Qa yit'ijiju'ł ha' Jesús: —Qe t'units pe' atawjetsi'ł, ham eq'iltaxitsi'ił. Qa ka'
Moises'ik'i qa łexkeliłij e'm qu' meweqle'ełju' pe' ewhe'yetsi'ł. Qa nite'łe hik
aka' qu' łunye'je' in yojo.
9 Yakha'łe qa hit'iłij ewetsek pakha' qu' nili'ij pe'qu' łewhe'ye'ye' ma' qa
łewhe'ye'yi'ij iye pekhepe' efu ma' qa hats yaqsiijkii iye aka' witwuł'ax (adul-
terio). Qa qu' nata'łłe'ets pe'qu' efuye' in wanawitji'ił pakhape', ma' qa pa'
jukhew qa hats nite' yaqsiijkii aka' witwuł'ax (adulterio) qu' łewhe'ye'yi'ij
pekhepe'.—*
10 Qa he' ł'ijatshenhei qa yit'ijju': —Ye'ehe, qu' hik aka' łunye'je' in t'ejuyets
na'aj jukhew qa ne'ej łewhe'ye', qete'e' les łe'wistax pa'qu' jukhewe' qu' hasu'uj
netewhe'yei.—
11 Qa yeku'ł ha' Jesús: —Nite' week qu' łeke'ye' qu' net'eku'mi' qu' łunyejeye'
aka' łit'iłijets. Uja'xłe pe'qu' netisij na' Dios qa' net'eku'mi' qu' łunyejeye'
aka'an.*
12 Qe na'l pe' ta'łij ji'teje'm wittawe'j in uł'ets pe'qu' łeqełeye' qa nite' łeke' qu'
netewhe'yei. Qa na'l iye pe' wetwu'młe pe' łeqełei yiwu'mik'ui ene' jukhew.
Qa pekhewepłe qa łekhewełłe in wanaqsi'jłetijkii in hik łunyejei qu' newetwu'm
łeqełei, qe ta'łets pa' tenek'enheiji' pa' Dios. Pakha' qu' łeke'ye' qu' net'eku'mi'
aka'an, qa' net'eku'mi'.—

Jesús qa iyinipji' pe' omehets.
(Marcos 10:13-16; Lucas 18:15-17)

13 Ma' qa tetka'xii ha' Jesús he' uja'x omehets qe qa' net'eku'mipji' łesinjel qu'
niyinipji'. Qa he' ł'ijatshenhei qa yaq'ayintaxij hekhewe' neka'x he' omehets.
14 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ij: —Enwejini'ł met ne' omehets, hasu'uj aq'ayini'łij
qu' nenek yiwets, qe nekhewe' i'nji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios hik
łunyejei nekhewe'en.—*
15 Ma' qa in hats yili'ij in t'eku'mipji'kii łesinjel he' omehets, qa ikik'ui iye
hakha' i'ntaxi'.

Pa' ewi'ł jutjana'x yiwq'axin wekwek.
(Marcos 10:17-31; Lucas 18:18-30)

* **19:3** Mt 5:31; Jn 8:6 * **19:4** Gn 2:18; 5:2; Mt 21:16 * **19:5** Mal 2:15; 1Co 6:16; Ef 5:31 * **19:7** Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; Lc 16:18 * **19:11** Mt 13:11; 1Co 7:7 * **19:14** Mt 18:3; 1P 2:2

16 Ewi'ɬ ha' jutjana'x namii ha' Jesús qa nifaakan: —Maestro, ¿pa'n ɬunye'j
pa'qu' ɬe'wise' qu' haqsiijkii hats'inha qu' nana'l ye'm pa' witiɬa'x nite' yili'ij?—
*
17 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Inhats'ek in ɬatsfaakanij pakha' t'ejuyets pa' ɬe'wis?
Ewi'ɬɬe nakha' ɬe'wis. Qa qu' isu'un qu' nana'l e'm na' witiɬa'x qa' ek'enik'iha
ke' yit'ij nakha'an tisij ka' Moises'ik'i.—
18 Qa yit'ij ha' jutjana'x: —¿Qa pa'n ikji' pakha'an kekhewe'en?— Qa ha'
Jesús qa yeku'ɬ iye: —*Hasu'uj eqek'ui. Hasu'uj ejtenij qu' a'qapi'i pekhepe'
iye efuye' qu' hats ewhe'yei. Hasu'uj ejtenkii. Hasu'uj mowotk'onɬi'imkii pa'qu'
netnek'enhei.**
19 *Iwqinhetji' qa ek'eenetsha iye pa'qu' atataye' qa enene iye. Isu'un week
pa'qu' mete' e'm jukhew qa efuts in ejunye'jek in ɬewetsu'unɬe.— (Ex 20:13-16)**
20 Qa ha' jutjana'x qa yit'ij: —Week ekewe'en yakha' qi in heik'enik'i qa
haqsiijkii iye. ¿Qa pa'n ɬunye'j pa'qu' mexe hami'ik'ui qu' haqsiijkii?—
21 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Qu' isu'un qu' atsathenija, yape ma hane'ej, qa'
ihinijkii week pekhewe' na'l e'm. Qa pe'qu' ɬajale' qa' week ɬisij nekhewe'
if'iljetsits ham yiwq'axine', qu' hik aka' eqfenye'ji'ij ma' qa' nana'l e'm yijat'ij
nekhewe' ɬe'sits t'ejuyets na' wa'sji'. Ma' qa' i'nk'aɬe etpil qa' enek qu'
atsjayan.—*
22 Ha' jutjana'x in yepi'ye' ek'i aka'an, qa ik qi in uɬ'axi'mkii, qe ɬakha' qi in
yiwq'axin wekwek.
23 Ha' Jesús qa yit'ijji'ju' he' ɬ'ijatshenhei: —Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets in
jutsitaxija pa'qu' qi wekwek niwq'axin qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na'
Dios.*
24 Hit'iɬij ewets iye in les qu' nite' jutsitaxe' pa'qu' ats'etaxe' qu' nuyii
ne'ej tawjena'x ɬoto', qa nite' hik ɬunye'j pa'qu' qi qu' niwq'axin wekwek in
jutsitaxija qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.—*
25 In yepi'ye' ej aka'an he' ɬ'ijatshenhei, qa qi in yitjuɬaxijpha'mkii, qa yit'ijju':
—Maa, ¿qa pa'n ɬii pa'qu' ɬeke'ye' qu' nuiji'teje'm pa' tenek'enheiji' pa' Dios?—
26 Qa ha' Jesús qa yejeɬ ji'teje'm qa yit'ijji'ju': —Ene' jukhewɬe jutsitax qu'
naqsi'jɬetaxijkii aka'an. Ewi'ɬɬe pa' Dios in nite' jutsitaxi'm.—*
27 Ha' Pedro qa yit'ij: —Yekheweli'ɬ week henejeti'ɬ he' week yiwekwekitsi'ɬ
ma' qa k'ajayani'ɬ. ¿Qa ɬekpa' qu' heyesti'yi'ɬij hatse'?—
28 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets qu' namtaxets hatse'
pa' ɬahats'ij, qa ha'ne Ɬa's na' Jukhew qa' na'nipji' na' qi ɬe'wis ɬots'oji'la'x,
ekheweli'ɬ in ɬatsjayani'ɬ qa' ni'iɬipji' ek ne' doce (12) wits'ojilaxits. Qa
ekheweli'ɬ qu' enek'enhe'yi'ɬij ene' doce (12) witsetits Israel ɬelits.*
29 Week pekhewe' qu' nenejet ɬetsil, i'nɬi'i ɬamatsits qa ɬek'injats, i'nɬi'i ɬekutii
qa ɬek'injai, i'nɬi'i ɬatata, i'nɬi'i ɬenene, i'nɬi'i ɬelits qa i'nɬi'i ɬeq'ejinqa'wetitse' qe
ta'ɬets aka' yii, ma' qa les olotsii'ija pe'qu' netesti'yij qa' netesti'yij iye na'
witiɬa'x nite' yili'ij.*
30 Qa olotsɬe nekhewe' hane'ej yojo, qa' hik nekhewe'ye' hatse' qu'
netke'lenju'. Qa olots iye nekhewe' hane'ej teke'lenju' qa' hik nekhewe'ye'

---

* **19:16** Lc 10:25-28; Jn 12:25; Hch 13:48 * **19:18** Dt 5:17-20 * **19:19** Lv 19:18; Dt 5:16; Mt 5:43; 22:39; Ga 5:14; Stg 2:8 * **19:21** Lc 12:33; 16:9; Hch 2:45; 4:35; 1Ti 6:18 * **19:23** Mt 13:22; Mr 10:23; 1Co 1:26; 1Ti 6:9 * **19:24** Mt 12:28; Mr 10:25; Lc 18:25 * **19:26** Gn 18:14; Job 42:2; Jer 32:17; Zac 8:6; Mr 10:27; Lc 18:27 * **19:28** Is 65:17; 66:22; 2P 3:13; Ap 3:21; 21:1; 22:1,3; Sal 45:6; Mt 25:31; He 1:8 * **19:29** Mt 6:33; Mr 10:29; Lc 18:29

hatse' qu' nojo.—

20

Yejeyumtshenijupi' pe' yithayiki pa' uwaket.

1 Ha' Jesús mexente' naq'axijik'i aka' yit'ij, qa yit'ij iye: —Qe na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j pa'qu' ewi'ł jukhewe' yatsat'axij pa'qu' uwakete', qa wekiya'ffik'i in ik qe qa' nakii pe'qu' nithayinenij pa' łeqe uwaket.*

2 Qa mexe tafaakate'yi'łijju' pa'qu' łaqjanye'ji'ij qu' ewi'ł nełuye', ewi'ł denario,* qa in hats łe'sitsijju' pa' łaqjanye'jij ma' qa yukinii pa' uwaket qu' nithayiki.

3 Ma' qa in hats juufik'ipha'm ne' junu' qa ikfik'i iye pa' yatsat'axij pa' uwaket. Qa yi'wen iye pekhewep ts'ap'a'aju' iye pakha' joofji'ju' ham yithayikiye'.

4 Qa yit'ijets: "Ma'ałii qu' ithayiki'ił ha' yeqe uwaket, k'ajametsinłi'iłek." Ma' qa ikkii pekhewe'en qu' net'ithayii.

5 Pa' yatsat'axij pa' uwaket qa ikfik'i iye in hats natsathenju' junu' qa yi'wen iye pekhewep iye ts'ap'a'aju' iye pakha'a', qa yit'ijets iye: "Ma'ałii qu' ithayiki'ił ha' yeqe uwaket." Qa ewi'łij in ikfik'i iye pa'aj in hats jelji' junu' qa yi'weni' iye pekhewep iye, qa yit'ijets iye: "Ma'ałii qu' ithayiki'ił ha' yeqe uwaket."

6 Ma' qa in hats metju'ha pa'aj pe' junu' qa ikii iye pa' joofji'ju' qa yi'weni' iye pekhewep iye ts'ap'a'aju' iye pakha' joofji'ju', qa nifaakan: "¿Inhats'ek in miitsju' ła'ni'łi' hane'e'in nite' ł'ithayi'yi'ł?"

7 Qa yeku'ł pa'aj pekhewe'en: "Qe ham pa'qu' nets'ithayineni'ł." Qa yit'ij pakha'an: "Ma'ałii iye ha' yeqe uwaket qu' ithayiki'ił."

8 Ma' qa in hats lef'ekii pa'aj, pa' yatsat'axij pa' uwaket qa yiyaji'ets pa' łeqjełinenek'ipji' pe' t'ithayii: "Onothet wetju'ł he' t'ithayii qa' natjai, yojo qu' natjai he' teke'lenijju' in t'ithayii qa he' yojo'oj in t'ithayii qa' netkelenijju' qu' natjai."*

9 Ma' qa nekets pe' hats metju'ha pa'aj junu' in t'ithayii qa week pekhewe'en in tajai ewi'ł denario.

10 Ma' qa in yamets pe' miitsju' t'ithayii qa yumtitax pekhewe'en qu' les qiyi'ija qu' natjai qe miitsju' t'ithayii. Qete'e' hik uja'x iye pe' łajal pe' i'nk'ałe t'ithayiitax ewi'ł denario.

11 In yi'wen pe' łajaltax pekhewe'en ma' qa qi in uł'etsik'i łe'lijeyets pa' yatsat'axij pa' uwaket.

12 Qa yit'ijju' pa'aj pekhewe'en: "Enewe' i'nk'ałe t'ithayiitax in hats metju' ke' junu' qa hik aqjanyejeyi'łyij yekheweli'ł in miitsju' haki'łifi in he'yithayi'yi'łji' ka' ł'elej ke' junu' aka' nełu'ik'i."*

13 Qa yeku'ł pa' yatsat'axij pa' uwaket pa' ewi'ł pekhewe'en: "Waika', nite' k'awitji'. ¿Me nite' hayiits jitafaakate'yijju' ka' yaqjanyej'ej qu' ewi'ł nełuye' qu' ithayii ewi'ł denario?*

14 Ehe, enewe'en aja', yape ma'aj. Qa yakha'łe qa hisu'un qu' hetisij qu' hik uja'xe' ke' k'ełisij ha'ne teke'leenijju' in t'ithayii.

---

* **20:1** Mt 13:24; 21:28,33 * **20:2** Ewi'ł denario, łajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii. * **20:8** Lv 19:13; Dt 24:15 * **20:12** Jon 4:8; Lc 12:55; Stg 1:11 * **20:13** Mt 22:12; 26:50

15 ¿Ye' me nite' łenexke'ej pa'qu' hisu'un qu' yeqfenye'ji'ij pe'qu' nastsat'etsłetaxij? ¿Ye' me natawje'meten in yeq'iltina'x?"*
16 Qa aka'an hik aka' łunye'j pekhewe' hane'ej teke'lenju' qa hik pekhewe' qu' nojo hatse', qa pe' hane'ej yojotax qa' hik pekhewe' qu' netkelenju' hatse'.—*

Pa' Jesús qa nifel iye qu' natlanhetii hatse'.
(Marcos 10:32-34; Lucas 18:31-34)

17 Ha' Jesús in mexe ikik'ipha'm ha' wit'ikheyi'j hikha' teyii ha' Jerusalén, qa taya'yets qu' neqet'etsi'łju' he' doce (12) ł'ijatshenhei, qa yit'ijets:
18 —Ek'en qeku'ni'łek qu' k'efeli'łi'm, hane'ej in jiyamiipha'm na' witset Jerusalén, qa' hik nakha'yi'i' hatse' ha'ne Ła's na' Jukhew qa' netesti'yij ne' tenek'enhe'yij ne' pa'il qa ne' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa' ninaqyaji'ij qu' natlanhetii,*
19 qa' netisij nekhewe' jukhewiikal nite' judiol qe qa' nawitji'iji' pe'qu' łe'lijeye', qa' neqsilanje'mkii iye ma' qa' nenji'pha'm pe'qu' cruze'. Qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa' iła'xe' iye.—

Pakha' iyintaxets pe' łenene pa' Santiago qa pa' Juan.
(Marcos 10:35-45)

20 Ke' łenene he' łelits ha' Zebedeo, qa łijts'eyek in nekets ha' Jesús, qa wonokok'enijupju' qe niyinheyu'ujets pe'ye'.*
21 Ha' Jesús qa nifaakan: —¿Łekpa' łisu'un?— Kikhe'en qa yeku'ł qa yit'ij: —Inaqyaji'ij hatse' wat'ij qu' enek'enheitax enewe' wetsjuk yilits qu' na'n ejupha, ewi'ł pa'qu' netweiji' łeniyayik'i qa nakhap qa' efeyi'j ne'tweyijek.—
22 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł hekhewe'en: —Nite' łenikfe'li'łets aka' ł'iyintaxi'łets. Pakha' haats'e'ej hatse' qi qu' a'taxe' hik łunye'j qu' nek'iyaji' pa'qu' ek'imiye'ji', ¿me łeke' qu' iya'ałji' pakha' ek'imiiji' k'iya'ji' hatse'?— Qa yit'ijju' hekhewe'en: —Ehe, łeke'.—*
23 Qa yeku'ł iye ha' Jesús: —Yijaa'ija qu' iya'ałji' hatse' pa' qi ek'imiiji', qa pakha'łe qu' na'ni'ju' ha'ne ts'iyayik'i qa ha'ne yifeyi'j qa nite' yakha' qu' nata'ł yiwets qu' hetisij. Uja'xłe hatse' qu' netesti'yij pekhewe' hats yaji'let qu' netisij na' Tata.—*
24 Qa hekhewe' diez (10) ł'ijatshenhei in yepi'ye' ek'i aka'an, ma' qa nayu'um he' wetsjuk witjefeye'k łelits ha' Zebedeo.
25 Qa ha' Jesús qa taya'yets week hekhewe'en qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'ł łenikfe'li'łets nekhewe' tenek'enhe'yipji' ne' nite' judiol in ewi'łłe in yisu'un qu' nenethinijkii pe' łet'unhaxits in tenek'enhei. Qa nekhewe' te'weyik'uiju' nekhewe'en qa yisu'unek in inaqyaji'ij pe'ye'.
26 Qa ekhewełi'ił qa' hasu'uj ejunyejeyi'ił aka'an, qe pakha' qu' nisu'un qu' neniwqinhetji' qa' les łe'wis qu' hik łunye'je' qu' witqejkunenek'e qu' nithayiki pekhewepe'.*
27 Qa ekheweli'ł pakha' qu' nisu'un qu' nojo qa' les łe'wis qu' hik łunye'je' qu' witłinek'e qu' eqejkunenek'i'iłij.

---

* **20:15** Dt 15:9; Pr 23:6; Mt 6:23; Mr 7:22 * **20:16** Mt 19:30; Mr 10:31; Lc 13:30 * **20:18** Mt 16:21; 26:66; Jn 19:7 * **20:20** Lc 22:24-27; Mt 4:21; 8:2 * **20:22** Is 51:22; Jer 49:12; Mr 14:36 * **20:23** Hch 12:2; Ap 1:9 * **20:26** Mt 23:11; Mr 9:35

28 Qe ha'ne iye Ła's na' Jukhew nite' nam ma' qa' neteniftitshiyets, qe nam
yijat'ij qe qa' net'iftits qa net'ihinij iye na' łiła'x, hats'inha qu' nilithinik'ui pa'
witaxtanithenkeye'j pe'qu' olotse'.—*

Jesús qa yi'wenkitkii pe' wetsjuk puk'aletstax.
(Marcos 10:46-52; Lucas 18:35-43)

29 In hats ikik'ui iye ha' witset Jericó, qa olotsija iye he' yijayanpha'm.
30 Wetsjuk he' puk'alets i'niju'kii łekuwe' ha' wit'ikheyi'j. Hekhewe'en
in yepi'ye' in nekijup ha' Jesús, qa taya'yik'ikii: —Yatsat'axyij, David Ła's,
e'nq'elet qeku'ni'łyij wat'ij.—*
31 Olots he' yaq'ayintaxij in tayaikii. Qa yape'enhałe les in yit'unhetik'ikii
in taya'yik'ikii: —Yatsat'axyij, David Ła's, e'nq'elet qeku'ni'łyij wat'ij.—
32 Ha' Jesús qa teke'lenju' qa taya'yii he' puk'alets, qa nifaakan: —¿Łekpa'
łisu'uni'ł qu' haqsi'ji'ł e'mijkii?—
33 Qa yeku'ł hekhewe'en: —Yatsat'axyij, hisu'untaxi'ł qu' hi'weni'łkii
wat'ij.—
34 Ha' Jesús qi in neq'eletij hekhewe'en qa t'eku'mipji' he' łotoi. Ma' qa aje'eł
yi'wen wetju'ł he' puk'aletstax, qa yijayanpha'm ha' Jesús.

21

Jesús qa uiji'teje'm pa' Jerusalén.
(Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40; Juan 12:12-19)

1 In hats metitsi'm ha' Jerusalén, hats yamets ha' witset ła's łii Betfagé, qa
ke' utek łii Olivos. Ha' Jesús qa yukin he' wetsjuk ł'ijatshenhei,*
2 qa yit'ijets: —Ma'ałetsteje'm na' witset ła's. Qa' hikna' i'weni'łi' pe'qu'
matikkatekiye' wo'nophe'ł qa ewi'ł wo'nophełiłiju' pa'qu' ła'se'. Qa' enit'iłijii
pe' wetsjuk qa enka'xi'łyii.
3 Qa qu' nana'l pa'qu' nayajitaxiłijets, qa' it'iłijiju'ł: "Ha' Yatsat'axi'łyij
yisu'un. Aje'ełłete' ek nepilet hatse'."—
4 Aka'an in łunye'j ma' qa hats yasiinik'iha pa' nifel pa'aj pa' profeta in yit'ij:
5 *—Enfeli'łi'm na' witset Sión, qa' it'iłijets: "Jełju', hats nam ei ha'ne qiji' wittata.*
Nite' weniwqinhetji', i'nipji' na' ewi'ł matikkatax, ewi'ł matikkatax ła's."— *(Zac*
*9:9)**
6 He' wetsjuk ł'ijatshenhei qa ikkii qa yaqsiijkii ka' hats yit'ijets ha' Jesús.
7 Qa neka'x ke' matikkateki' qa ha' ła's iye, qa yipk'eni'pji' he' łe'ntaafitits
łaqlatiyij, qa i'nipji' ha' Jesús.
8 Olootsija he' jukhew qa efuts iye, yipk'enik'uijiju'kii ha' wit'ikheyi'j ke'
łe'ntaafitits qa hekhewep qa yifekinik'i ek ke' najkakui łesejets qa yenik'uiji'
ha' wit'ikheyi'j.
9 He' yojo'ok'oi ha' Jesús qa he' teke'lenijupju' iye qa week ewi'ł ka' ł'anyejei
in taya'yijipji'kii: —¡Qi in łe'wis ha'ne Ła's pa' David'ik'i! *¡Qi in łe'wis ha'ne namij*
ka' łii pa' Yatsat'ax'inij! ¡Qi in łe'wis pa' Intata wa'sji'!— *(Sal 118:26)**
10 Ha' Jesús in hats yamji'teje'mha ha' Jerusalén, qa week ha' witset in
yeł'ilax wetju'ł qa yit'ijju': —¿Pa'n łunye'j ha'ne nam inwets?—

---

* **20:28** Lc 22:27; Jn 13:13-15; 2Co 8:9; Fil 2:7; Mt 26:28; 1Ti 2:6; Tit 2:14; He 9:28 * **20:30** Mt 9:27; 21:9; 22:42 * **21:1** Zac 14:4; Mt 24:3; 26:30; Lc 19:37; 21:37; Jn 8:1; Hch 1:12 * **21:5** Is 62:11 * **21:9** Mt 9:27; 23:39; Lc 2:14

11 Qa yeku'ɬji'ij hekhewe' yojo'ok'oi: —Hik ha'ne Jesús, profeta, ta'ɬii na' witset Nazaret Galilea ɬeqe sehe'.—*

Jesús qa yiwutshenfik'ikii pe' t'ihintaxij pe' wekwek pe' witlijtsitjiyifi.
(Marcos 11:15-19; Lucas 19:45-48; Juan 2:13-22)

12 Ha' Jesús qa uyifi ke' qi witlijtsitjii qa yiwutshenfik'ikii week hekhewe' taqha'yets qa he' t'ihinij iye ke' wekwek. Qa yiwu'mkii iye ke' ɬeqe mesal he' yepiletets ɬ'astai qa yiwu'mkii iye ke' ɬots'oji'laxits he' ofol t'ihinij.*

13 Qa yit'ijets: —Ke' we'nika'ajji' yit'ij: *"Ene' yitsi' qu' ɬenqiyi'ij wit'iyinhetjii,"* *(Is 56:7)* qa ekhewelɬi'ił qa łaqsiiłijkii in *"ɬewejij ne' ejtenhetsits."—* *(Jer 7:11)*

14 He' puk'alets qa he' onqokits qa he' otshimetetsju' iye qa nekets ha' Jesús ke' witlijtsitjiyifi, qa niłinju'.

15 Qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés ɬe'lijei in yi'wenij ke' yaqsiijkii in ham łunyejeyi'iju'ł qa in yepi'ye' iye he' omehets in taya'yijipji'kii ke' witlijtsitjiiyifi in yit'ijju': —Qi in ɬe'wis ha'ne Ła's pa' David'ik'i,— ma' qa qi in nayutaxkii hekhewe'en,

16 qa yiyajitaxets ha' Jesús: —¿Me nite' ɬepiye' enewe'en aka' yit'ijju'?— Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Ehe, hepi'ye'. Qa ekheweli'ɬ ¿me nite' les qu' ejeɬi'ɬ kekhewe' we'nika'ajji' in iyetij aka'an, qa yit'ij: *"Ene' omehets qa ene' mexe tu'f, hats watji'let e'm qu' netlijtsii ei qa' newqinhetija iye"?—* *(Sal 8:2)**

17 Ma' qa ha' Jesús qa yiwejinɬe hekhewe'en, qa ikik'uifik'i iye ha' witset qa wapilii ha' witset ła's ɬii Betania qa hikha' i'wi' wete'm.*

Pe' higokuk wa'mji' qa yisłax.
(Marcos 11:12-14,20-26)

18 Qa neɬukii leefiju' qa wapilii iye ha' witset, ha' Jesús qa yoksi'wentax in iyipkun.

19 Qa yi'wen ke' ewi'ɬ higokuk metetsju' ha' wit'ikheyi'j qa iktaxets wo'taxiikii ɬeye' qa hamɬe, uja'xɬe kekhewe' ɬesejets. Ma' qa yit'ijets: —Nite' ɬ'anuyi' hane'ej qu' nana'l pe'qu' eye'.— Ma' qa aje'eɬ wa'mji' ke' higokuk'ik'i qa yisłax.

20 In yi'wen aka'an hekhewe' ɬ'ijatshenhei qa yitjułaxijpha'mkii, qa nifaakan ha' Jesús: —¿Pa'n łunye'j eke' higokuk'ik'i in aje'eɬ yisłax?—

21 Qa yeku'ɬ ha' Jesús: —Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets qu' nana'liɬ'em pa' nite' witqekuye'j qa' qu' nite' eqeku'yi'iɬik'i iye, nite' ewi'ɬɬe qu' ɬeke'ye' qu' aqsiiɬijkii aka' yeqfenye'jij ke' higokuk'ik'i, qe ɬeke' iye qu' it'ijets ne' utek: "Ma'ak'ui na' ła'ni' qa' anamji'ju' na' qi lejtax," qa' hik aka' qu' łunye'je'.*

22 Week pa'qu' iyini'ɬets qu' iyini'ɬ, qu' nite' eqeku'yi'iɬik'i pa'qu' iyinheye-jeyi'iɬ ma' qa' yijayejek qu' esti'yi'ɬij.—*

¿Łekpa' ta'ɬets pa' ɬet'unha'x pa' Jesús?
(Marcos 11:27-33; Lucas 20:1-8)

23 In hats yamii iye ha' Jesús ke' witlijtsitjii, qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset qa nekets ha' Jesús in mexe i'nq'ijatshen, qa yit'ijets: —¿Pa'n ɬii pa' tenek'enhei neɬisij qu' aqsiijkii ekewe' wekwek in łaqsiijkii? ¿Łekpa' neɬisij in łaqsiijkii?—*

---

* **21:11** Mr 6:15; Lc 7:16; 13:33; 24:19; Jn 1:21; 4:19; 6:14 * **21:12** Jn 2:14-16; Ex 30:13; Lv 1:14; 5:7; 12:8; Dt 14:25 * **21:16** Mt 11:25; 12:3,5; 19:4; 22:31 * **21:17** Mt 26:6; Mr 11:1; Lc 19:29; 24:50; Jn 11:18 * **21:21** Mt 17:20; Lc 17:6; 1Co 13:2; Stg 1:6 * **21:22** Mt 7:7-8; Jn 11:22 * **21:23** Ex 2:14; Mt 26:55; Hch 4:7; 7:27

24 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Yakhap ji'jek iye qu' k'afaakani'ł. Qu' enfeli'ł ye'm
pa'qu' k'afaakani'łij, qa' henfeljii'ł e'mek nakha' ta'łets in haqsiijkii ekewe'
wekwek.
25 ¿Łekpa' ta'łijets in inqimpuujin ka' Juan'ik'i? ¿Me ta'łijets na' Dios? ¿Me
i'nłi'i ene' jukhewłe? — Ma' qa wapilij wetju'ł in iyetijju', qa yit'ijju': —
Qu' jintit'ijets ta'łijets pa' Dios, ma' qa nit'ij inwets: "¿Qa inhats'ek in nite'
ł'ek'eni'łets?"*
26 Qa nite' łeke' iye qu' jintittaxijets qu' nata'łets ene' jukhew, qe
ji'nijiweyiju'ł ene' jukhew qe week yit'ijets ka' Juan'ik'i in profeta.—*
27 Ma' qa hekhewe'en in yeku'ł ha' Jesús qa yit'ijju': —Nite' tsikfe'li'łets.— Ha'
Jesús qa yit'ijiju'łek: —Qa' yakhape' ji'jek qu'nte' k'efeli'iłi'm łekpa' tenek'enhei
tsełisij qa haqsiijkii ekewe'en.—

Pa' jukhew wetsjuk pe' łelits.

28 Ha' Jesús qa nifaakan iye hekhewe'en: —¿Pa'n qu' eqjunyejeyi'iłij aka'an?
Pa' jukhew wetsjuk pe' łelits. Qa yit'ijets pa' ewi'ł pekhewe'en: "Ya's, hane'ej
qu' ma'aiju' qu' ithayiki na' yeqe uwaket."*
29 Pa' wita's qa inku'ł: "Nite' ts'ikheyu'uiju'." Ma' qa i'nk'ałe qa yijamtikii,
ma' qa ikiiju'.
30 Ma' qa pa' łatata qa yiyaji'ets iye pakhap iye ła's, qa aka' hats ł'anye'jets iye
pa'aj. Qa pakha'an qa yeku'ł qa yittaxijets yijat'ij: "Ehe tata, hakiiju' hane'ej."
Qa nite'łe ikiiju'.
31 ¿Łek pakha' enewe' wetsjuk yaqsiijkii pa' yisu'un pa' łatata? —
Hekhewe'en qa yeku'ł: —Pa' yojo in nifaakan.— Qa yit'ij ha' Jesús: —Yijaa'ija
aka' hit'iłij ewets nekhewe' yijaninkii wekwek t'ejuyets pa' Roma łatata
qa nekhewe' iye efuts natkinkii ene' jukhew, enewe'en yojo'oł ek'ui qu'
nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.
32 Qe in namtaxi'ł ei ka' Juan Bautista'ik'i qa nijatshentaxiłij pa' yatsathen
qu' ejunyejeyi'ił yijat'ij, qa nite'łe ł'ek'eni'łets. Qa enewe'łe yijaninkii wekwek
t'ejuyets pa' Roma łatata qa nekhewe' iye efuts natkinkii ene' jukhew qa qi in
tek'enets yijat'ij. Qa ekheweli'ł qa hats łi'wentaxi'łha aka'an, qa łunye'j ji'ij in
nite' łitujtseikanini'ł pa'qu' ejunyejeyi'ił hats'inha qu' ek'eni'łets.—*

*Pe' uł'ets witeqjeł**inenheyij** pa' uwaket.*
(Marcos 12:1-2; Lucas 20:9-19)

33 Qa yit'ijets ha' Jesús hekhewe'en: —Ek'eni'łik'i iye aka' qu' hejeyumt-
shenijupi' iye. Ewi'ł pa' jukhew *yeni'ju' pa' łeq'ejinqa'wet pa' uwaket qa yeqet-
sitenijijup pe' utel. Qa tijju' iye pa' ewi'ł łeq'itset'ij qu' nenq'umutju' pe'qu' łeye'. Qa
yaqsiijkii iye pe' ewi'ł qipha'm t'ejuyets qu' nejeł**ipji'kii** pa' uwaket. (Is 5:1,2)* Ma'
qa i'nk'ałe qa yatkinhenets pe' jukhew pa' uwaket, ma' qa ik inji'witshen.*
34 In hats k'esiyu'ets łahats'ij qu' netenifte'ji' pe' łei, qa nukintaxii pe'
łeqejkunenhei pekhewe' natkin pa' uwaket, hats'inha qu' netisij qa neka'xii
pe'qu' natsat'etsijek łeqei pa' yatsat'axij pa' uwaket.
35 Qa pe' amaneyij in natkin pa' uwaket, qa t'eku'mi' pe' wit'ukinheitax, qa
ewi'ł pa' yilanje'mkii, qa pakhap qa yilaanija qa pakhap iye qa nijele'ejkii pe'
utel.*

---

* **21:25** Mt 13:54; Lc 7:30; 15:18,21; Jn 3:27 * **21:26** Mt 11:9; 14:5; 21:46; Mr 6:20; 11:32; 12:12
* **21:28** Mt 20:1 * **21:32** Pr 8:20; Mt 3:8-12; 2P 2:21 * **21:33** Mt 13:3,34-36; 15:15; 22:1; 24:32;
25:14; Lc 14:28; Sal 80:8; Cnt 8:11-12 * **21:35** 2Cr 24:21; Neh 9:26; Mt 5:12; 23:34,37; Hch 7:52; 1Ts
2:15; He 11:36-37

36 Pa' yatsat'axij pa' uwaket qa ewi'łij iye in yukin pekhewep iye łeqejkunenhei, qa hats les in olotstax. Qa pekhewe'en qa hik łeqfenyejeyij iye pa' hats łeqfenyejeyij pe' yojo.
37 Ma' qa teke'lenju' in yukintax pa' łaa'sija, qa yit'ij: "Tees qu' łeqfenyejeyi'ij pe'ye' ha'ne ya's."
38 Qa in yi'weniju'ł pekhewe'en qa yit'ijju' pa'aj: "Hik ha'ne ha' łaa'sija. Hik ha'ne qu' naya'xtaxij ha'ne łetset ha' łatata. Jitalan hats'inha qa' jinatsat'etsij ha'ne sehe' yatsat'axij ha' łatata." *
39 Ma' qa t'eku'mi' qa yeka'xik'uifik'i pa' uwaket qa yilan.
40 Qa hane'ej, qu' nanamtax pa' yatsat'axij pa' uwaket, ¿pa'n łumti'ił qu' łeqfenyejeyi'ij pekhewe' nejettaxij yatkinhenintaxets pa' łeq'ejinqa'wet?—
41 Qa yeku'ł hekhewe'en: —Nilanju' tees qu' ne'nq'eletij ene' uł'ets natkintax pa' uwaket. Qa' ni'nk'aihit iye pe'qu' nejełinenij qu' nanatkin iye pa' łeqe uwaket qa' hik pekhewe'ye' yijat'ij qu' netisji'jij pa' uja'x pe'qu' netisji'jij pa' yatsat'axij pa' uwaket qa yamji'jets łahats'ij qu' netenifte'ji'.— *
42 Qa ha' Jesús qa yit'ij: —¿Me nite' les qu' ejełi'ł ke' we'nika'ajji' in yit'ij: *"Ne' ute yuten qa yiwu'mfik'i ne' niihinpha'm ne' wititsi', hane'ej qa ewi'łłe in les weju'łij in teniihinijpha'm ne' wititsi'. Qa pa' Yatsat'ax'inij hikpa' yaqsiijkii aka'an qa in jitejeł*ju' *qa qi in ła'sits ine'm"?* *(Sal 118:22)**
43 Qa hik ta'łijupi' in hit'iłij ewets qu' itkamhiti'yi'łij na' tenek'enheiji' na' Dios qa' netesti'yij pakhap witset'e, qa hik pakha'ye' yijat'ij qu' olotse' pe'qu' łeqeye'.
44 Yakha' hik łunye'j ute, pakha' qu' nanamipji' ene' ute, qa' qałałe'ju'. Qa ene'łe ute pa'qu' nanamipji' qa' netweyik'uiju', ma' qa' łipipeju'.—*
45 Hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' fariseol iye in yepi'ye' ek'i ekewe' yejeyumtshenijupi' ha' Jesús, ma' qa nikfe'lik'i in łekhewełłe in t'ejuyets.*
46 Qa in yisu'untax qu' nophe'ł qa nijiweiłi'iju'ł he' olots jukhew qa efuts, qe enewe'en nikfe'lets ha' Jesús in profeta.*

22

Pa' łe'wis nełu *witiwhe'yejii.*
(Lucas 14:15-24)

1 Ma' qa iyetik'ui iye ha' Jesús he' jukhew qa efuts, qa ewi'łij iye in yit'iji' ke' yejeyumtshenijupi', qa yit'ij:
2 —Na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye na'aj ewi'ł łe'wis nełu yaqsiijkii na'aj ewi'ł qi wittata t'ejuyets in tewhe'yei pa' ła's.*
3 Qa yukin pe' łeqejkunenhei yiihettaxii pe' hats jutsiqets qu' nanamii pa' łe'wis nełu witiwhe'yejii. Enewe'en qa nite'łe namiyu'ui pa' łe'wis nełu.*
4 Qa ewi'łij in yukintaxii iye pekhewep iye łeqejkunenhei, qa yit'ijets: "Aka' it'iłijets hekhewe' hats jutsiqetstax qu' nanamii: 'Hats hajilettaxi'ł ek'ui na' qi aqi'ł. Hats talanhetiiju' ke' wakka'ik'i qa kekhewe' iye wakka łelitsik'i ne'ej we'nujenin, qa week hats yijat'etsju', te'łuniłii qu' eneki'łets nakha' łe'wis nełu witiwhe'yejii.' "*

---

* **21:38** Sal 2:8; He 1:2 * **21:41** Mt 8:11; Hch 13:46; 18:6; 28:28 * **21:42** Hch 4:11; Ro 9:33; 1P 2:7 * **21:44** Is 8:14-15; Ro 9:32-33; 1P 2:8 * **21:45** Mt 13:3,35; 15:15; 21:33; 22:1; 24:32 * **21:46** Mt 26:4; Mr 11:18; Lc 19:47-48; Jn 7:25,30,44 * **22:2** Mt 13:24; Lc 12:36; Jn 2:2; Ap 19:7 * **22:3** Est 6:14; Pr 9:3,5 * **22:4** Pr 9:2; Mt 21:36

5 Pekhewe' wit'eqemhiitax qa nite' tek'en iye. Pekhewe'en ewi'ł pakha' ik
yamii pa' łeq'ejinqa'wet qa pakhap iye qa yamíyek pe' łaqhatjii.
6 Qa pekhewep iye wit'eqemhii qa t'eku'mi' pe' ł'ukinheitax pa' wittata qa
yilanje'mkii qa pekhewep qa nilaanju'ha.
7 Ma' qa qi in nayu'kii pa' wittata qa yiyaji'ets pe' łelits oq'opheł inetsilets, qa
ikii qa nilanju' pekhewe' eqek'unhets qa ne'łijju' iye pa' łetsetik'i.
8 Ma' qa i'nk'ałe qa yit'ijets iye pa' wittata pe' łeqejkunenhei: "Na' witi-
whe'yejii hats week yijat'axju', qa kekhewe'łe yojotax in wit'eqemhiitax qa
nite'łe weju'łtaxij qek nanamii.*
9 Qa hik ta'łijupi', yape ma'ałetsfik'i ne' les qits wit'ikheijei, qa' eqe'mi'łets
week pa'qu' i'weni'łji' hats'inha qu' nanamii ha'ne łe'wis nełu witiwhe'yejii."*
10 Pe' witqejkunenhei qa iketsfik'i pe' wit'ikheijei. Qa no'thet wetju'ł week
pekhewe' yi'wen, pe' uł'etstax qa pe' łe'sits. Ma' qa hats topo'oj pe' wititsi' pe'
wit'eqemhinel.
11 Ma' qa in uyetsji' pa' wittata qu' ni'wen pe' namii pa' łe'wis nełu, qa
yi'wen pa' ewi'ł jukhew in nite' yeqhinataji' pe' witqhinatai t'ejuyets na'aj
tewhe'yei.*
12 Pa' wittata qa yit'ijets: "Waika', ¿pa'n łunye'j in łentenuyetsji' ha'ne łe'wis
nełu in nite' łeqhinataji ke' t'ejuyets na'aj tewhe'yei?" Pakha'an qa ham pa'qu'
nit'ij.*
13 Ma' qa pa' wittata qa yit'ijets pe' łeqejkunenhei: "Ophe'łi'ł ne' łokoyei qa ne'
łef'iyei iye qa' iwu'mi'łiifik'i na' i'nfik'i qi nookii qa' hik nakha'a' qu' qi qu' napi'
qa' nat'aitaxji' iye łek'unhetii."
14 Qe olots nekhewe' teniyaitaxets, qa nite'łe olots ne' te'nekumhi'yiiji'
ujaa'xkii.—*

¿Me łe'wis in yijaninkii pe' wekwek qu' net'ejuyets pa' witset Roma? (Marcos 12:13-17; Lucas 20:20-26)

15 In yili'ij ha' Jesús ekewe'en, qa he' fariseol qa ikkii qa iyetijju' pa'n łunye'j
qu' net'eku'mi' ha' Jesús qu' nata'łets pa'qu' nit'ij hakha'an.
16 Hekhewe'en qa nukinii he' ł'ijatshenheiłe qa łijts'eyek hekhewe' yijayanek
ha' Herodes, ma' qa yit'ijets: —Maestro, tsikfe'li'łetsha in akha' yijaa'ija
na'aj łit'ij qa yijaa'ija iye in łi'nq'ijatshenij pa' yisu'un pa' Dios, ma' qa nite'
łenwu'mpha'm qu' ink'aihitik'ui pakha' hats łisu'un qu' łunye'je' qu' nata'łets
pa'qu' łunye'je'łe ene' jukhew, qe akha' week eqjunyejeyij.*
17 Qa hik ta'łijupi', enfeli'ł ye'm pa'qu' umti'ek. ¿Me łe'wisijupi' in jitajaninkii
ekewe' wekwek qu' net'ejuyets pa' César, Roma łatata? ¿Me nite'?—*
18 Ha' Jesús qa hatsłe nikfe'lets in nite' łe'wis pa' neqfenyejeyutaxij
hekhewe'en, qa yit'ijets: —Ejtitsits, hik ejunyejeyi'ł qu' wetsjuk'e ejusitsi'ił.
¿Inhats'ek in ł'ewqeleitaxi'ł yik'ui?
19 Ets'ethini'łij ewi'łe' ł'astaki'ye' nijket pekhewe' t'ejuyets in tajaikii eke'
wekwek.— Hekhewe'en qa yethinij ke' ewi'ł denario.*
20 Ha' Jesús qa yit'ijets hekhewe'en: —¿Łek łeju's ha'ne witeqsi'nq'al i'nji' qa
łek łii iye ha'ne i'nji'?—

---

* **22:8** Mt 10:11; Hch 13:46 * **22:9** Ez 21:21; Abd 14 * **22:11** Ap 19:8; 22:14 * **22:12** Mt 20:13; 26:50 * **22:14** Mt 20:16; Ap 17:14 * **22:16** Mr 2:8; 3:6; 8:15; Jn 3:2; Hch 10:34; 13:10; 18:26 * **22:17** Mr 12:14,16-17; Lc 2:1; 3:1; 20:22,24-25; Jn 19:12,15 * **22:19** Ewi'ł denario, łajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii.

21 Qa yeku'ł hekhewe'en: —Pa' César, Roma łatata łesi'nq'al.— Ha' Jesús qa yit'ijets: —Ye'ehe, qa' łisi'łij pa' Roma łatata (César) pekhewe' yatsat'etsłi'ijek in Roma łatata (César), qa na' Dios pekhewe' yatsat'etsłi'ijek in Dios.—*
22 In yepi'ye' ek'i aka'an hekhewe'en, qa qi in yitjułaxijpha'mkii, ma' qa ikik'uikii.

Iłii iye hatse' pe' naxju'.
(Marcos 12:18-27; Lucas 20:27-40)

23 Qa hik kakha' iye ka' nełuji', he' uja'x hekhewe' saduceol qa nekii iye ha' i'ni' ha' Jesús qe naqfaakanheyu'uj pe'ye'. He saduceol yit'ijets in nite'te' iłii iye hatse' pe' naxju'.*
24 Ma' qa yit'ijets ha' Jesús: —Maestro, pa' Moises'ik'i yit'ij pa'aj: *"Pa'qu' nawa'm in mexe hamtax łelitsi'ił pe'qu' łewhe'ye'ye', ma' qa pa' łek'inij i'nłi'i qu' łamats'e qa' hik pakha' qu' łewhe'ye'yi'ij pe' łewju'lelax. Ma' qa qu' nataltsa'yi'ł qa' hikpa' qu' ła'si'ij pa' wa'm łewhe'ye'ek'i."* (Dt 25:5)
25 Ha'ne ha'ni'łi' na'l ka' ewi'ł hik łunye'j aka'an wetsjuk tatsai (7) pe' witjefeye'k. Pa' yojo in tewhe'yeitax qa wa'm, qa mexełe hamtax ła'si'ił pe' łewhe'ye'tax. Qa nejettaxij qu' łewhe'ye'yi'ij pa' łek'inij,
26 qa wa'mifi iye. Qa hik łunyejei iye pekhewep iye ma' qa week naxju' pe' wetsjuk tatsai (7) witjefeye'k.
27 In hats week naxju' qa wa'm iye pe' efu'uk'i.
28 Qa hane'ej qu' iłiye'tax iye pe' hats nanaxtaxju' ¿qa pa'n łunye'j pa'qu' łewhe'ye'yi'ij pekhewe' wetsjuk tatsai (7) pe' efu'uk'i? Qe hats week łewhe'yetstaxij pekhewe'en.—
29 Qa yeku'ł ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —Ekheweli'ł qi in łijaniłik'i qe nite' łenikfe'li'łik'i ke' Intata łe'lijei, qa nite' łenikfe'li'łetsha iye na' qi łet'unha'x na' Dios.
30 Qe qu' iłiye'tax pe' naxju', pe' jukhew qa efuts nite' tewhe'yeiju' hatse', qe hik qu' łunyejeye' yijat'ij ne' angelits wa's łeiłets.*
31 Ye'ehe, in t'ejuyets qu' iłiye'tax pe' naxju', ¿me nite' łiyineniłik'i na' Dios in yit'iłij ewets:
32 *"Yakha' łeqe Dios ka' Abraham qa ka' Isaac qa ka' Jacob"? (Ex 3:6)* Na' Dios łeqe Dios ne' iłii. Qa nite' łeqe Dios pe' naxju'.—*
33 Hekhewe' olots jukhew qa efuts, in yepi'ye' ek'i ekewe' i'nq'ijatshenij ha' Jesús qa qi in yitjułaxijpha'mkii aka' łunye'jkii.

Pakha' les qiji' kekhewe' wenit'ij pa'aj.
(Marcos 12:28-34)

34 Qa hekhewe'łe fariseol in impi'ye'ej he' saduceol in ham pa'qu' nit'ijiju'ł ha' Jesús, qa ewi'ł we'neni'.*
35 Qa ha' ewi'ł hekhewe' fariseol hakha' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa yijaajintax iye, qa yit'ijets:*
36 —Maestro, ¿pa'n łunye'j pa'qu' les qiye'ji'ha kekhewe' łe'lijei pa' Dios tisij pa'aj pa' Moises'ik'i (mandamientos)?—
37 Qa ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ij: —*Isu'unija pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios weekij pa' atawe'j, qa weekij iye pa' iła'x, qa weekij iye pa' aqjamtikineye'jkii.* (Dt 6:5)*

---

* **22:21** Mt 17:25; Ro 13:7 * **22:23** Mt 3:7; Hch 4:1; 23:8 * **22:30** Mt 24:38; Lc 17:27 * **22:32** Ex 3:15-16; Hch 7:32 * **22:34** Lc 10:25-28 * **22:35** Lc 7:30; 10:25; 11:45; 14:3 * **22:37** Lc 10:27

38 Aka'an hik aka' ka' les in qiji' qa hik aka' iye yojo'ok'oi kekhewe' wenit'ij
qu' nanaqsiijkii.
39 Qa ka' yojo'opji' qa hik łunye'j iye aka'an in yit'ij: *"Isu'un week pa'qu' mete'*
e'm jukhew qa efuts in ejunye'jek in łewetsu'unłe." *(Lv 19:18)**
40 Ekewe' wetsjuk wi'tlijei hik ekewe' łetkui ke' week testi'yij ka' Moises'ik'i
qa ke' i'nq'ijatshenij iye ke' profeta'ik'i.—*

¿Pa'n łii pakha' ta'łets pa' Cristo pekhewe' ława'mhitsik'i?
(Marcos 12:35-37; Lucas 20:41-44)
41 Qa in mexe ewi'ł i'ni' he' fariseol, qa ha' Jesús qa nifaakanji'ju',
42 qa yit'ij: —¿Pa'n łumti'ił qu' łunye'je' pa' Cristo? ¿Pa'n łii pa'qu' nata'łets?—
Qa yeku'ł hekhewe'en: —Ta'łte'ets hatse' pa' David'ik'i.—
43 Ma' qa yit'ijets ha' Jesús: —Ye'ehe, ¿qa inhats'ekek ka' David'ik'i pa'
Espíritu Santo in ta'łets, qa yit'ijets: "Yatsat'axyij?" Qe ka' David'ik'i yit'ij:*
44 *"Pa' Intata qa yit'ijets pa' Yatsat'axyij: 'Niju' ni'iju' ha'ne ts'iyayik'i ipłu'ui*
qu' hentaxiiju' ne' ef'iyei qa' otsi'pji'kii ne' ejuihifets.' " *(Sal 110:1)**
45 Pa' David'ik'i in yit'ijets, "Yatsat'axyij." ¿Qa pa'n łunye'j iye qu' nit'ijets qu'
ła'se'?—
46 Hekhewe'en qa ham pa'qu' neku'łijiju'ł pe'qu' łe'lijeye', ma' qa hik aka'aj
ka' nełuji' qa ta'łi' in hats ham pa'qu' nanfaakanij pe'ye'.*

23

Jesús qa iyetij pa' uł'ax łunyejei pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa pe'
fariseol.
(Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54; 20:45-47)
1 Ma' qa hik aka'aj ha' Jesús qa hats iyetik'uiha he' jukhew qa efuts qa week
iye he' ł'ijatshenhei,*
2 qa yit'ijji'ju': —Nekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nekhewe'
iye fariseol, hik nekhewe' wetłisij qu' net'ekuumi'ha qu' ninq'ijatshenij
kekhewe' wenit'ij qu' nanaqsiijkii yika'ajji' ka' Moises'ik'i.*
3 Qa hik ta'łijupi' qu' ek'eeni'łik'iha qa' week aqsiiłijkii iye pa'qu' nit'iłij ewets,
qa hasu'ujłe ijayani'łij ka' łunyejei nekhewe'en, qe łekhewel nite' yaqsiijkii
kekhewe' i'nq'ijatshentaxij.*
4 Łekhewel hik łunyejei aka'an: yophe'ł je'mkii pe' witqatai qi niihetits,
jutsitets qu' jinteka'xtax. Ma' qa yiłkoninij enewe' jukhew qa efuts iye, qa
łekhewełłe qa nite' ewii'łe' pe'qu' łayaqsi'ye' qu' nekumhini' qu' neka'x.*
5 Week na'aj yaqsi'jtaxijkii ewi'łłe in yisu'un qu' netwenheti'yij. Yisu'un
in yeni' ne'ej ł'iwatai qa łokoyei iye ne'ej nite' qitax łasimmi'tax qa lesłe in
yiwqinhet iye ne'ej yaqsiijkii ti'najki' łasi' i'nji' ne'ej uja'x kekhewe' Intata
łe'lijei, qa ne'ej yit'onijju' łeiłal iye qa les in yijetinijju' iye ne'ej jipimju'.*
6 Yisu'un iye qu' na'nipji' ne'ej łots'oji'laxits ne'ej qitsji' qe tekju' na'aj ewi'ł
łe'wis nełu qa ne'ej witlijtsitjiyifi iye ne'ej wits'ojilaxits, łots'oji'laxits pe' qitsji'.*

---

* **22:39** Mt 19:19 * **22:40** Mt 7:12; Ro 13:8-10; Ga 5:14 * **22:43** 2S 23:2; Ap 1:10; 4:2 * **22:44** Hch 2:34-35; 1Co 15:25; He 1:13; 10:13 * **22:46** Mr 12:34; Lc 14:6; 20:40 * **23:1** Mt 10:42; 28:19; Lc 14:26; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Hch 6:1 * **23:2** Esd 7:6,25; Neh 8:4 * **23:3** Mt 5:20; 15:3-9; Ro 2:17-23 * **23:4** Lc 11:46; Hch 15:10; Ga 6:13 * **23:5** Ex 13:9; Dt 6:8; 11:18; Mt 6:1,5,16; 9:20; 14:36; Mr 6:56; Lc 8:44 * **23:6** Lc 11:43; 14:7; 20:46

7 Yisu'un iye qu' netniwetfelhei qe yijalki'sji'kii na'aj łaqhawet qa yisu'un iye qu' netiyi'yij in maestro.*
8 Qa ekhewelłi'ił qa' hasu'uj iwejini'łi'm aq'ayini'łij pakha' qu' ni'ttaxi'łij ewets maestro, qe ewi'łłe na' aqa Maestro'oł qa ekheweli'ł qa week e'witjefeyek'iłipji'.
9 Hasu'uj iye it'iłijets pe'ye' ha'ne sehe' epji' tata, qe ewi'łłe na' Atata'ał hik nakha' i'ni' na' wa's.*
10 Hasu'uj iye iwejini'łi'm pe'qu' ni'ttaxi'łij ewets qu' e'qitsi'iłji', qe ewi'łłe na' Cristo in qiji'ha.
11 Qa pakha'łe les in qiji' ekheweli'ł, pakha'an, pakha' hik łunye'j qu' eqejkunenek'i'ił.*
12 Qe pakha' qu' łakha' ye'łetax łete'm qu' neniwqinhetji', qa' hik pakha'ye' qu' netwepinhetkii. Qa pakha'łe qu' nite' neniwqinhete'ji' qa' hik ha'neye' qa' neniwqinhetji'.*
13 ¡Hiyee' e'newusitsi'ł i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nekhewe' iye fariseol, e'jtitsitsi'ł hik ejunyejeyi'ł qu' wetsjuk'e ejusitsi'ił! Qe łit'oniłik'uiji' ene' jukhew qa efuts iye na' łeji' na' tenek'enheiji' na' Dios. Qa ekheweli'ł iye nite' łe'nuihiyu'ułii iye. Nite' łiwejiniłi'm iye nekhewe' nuihiyu'taxii.*
14 ¡Hiyee' e'newusitsi'ł i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nekhewe' iye fariseol, e'jtitsitsi'ł hik ejunyejeyi'ł qu' wetsjuk'e ejusitsi'ił! Qe łenitka'miłijkii pe' łetsiltax pe' wikiihalei. Ła'napetaxi'łijets qe ł'iyini'ł qa nite'łe yijaa'ija qu' iyini'ł qe łisu'unłi'ił qu' me'nethiniłijkii. Qa hik ta'łijupi' qu' les qu' qiye' pa'qu' atanithenheti'yi'łij.*
15 ¡Hiyee' e'newusitsi'ł i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nekhewe' iye fariseol, e'jtitsitsi'ł hik ejunyejeyi'ł qu' wetsjuk'e ejusitsi'ił! Qe łijawe'jiłij ji'teje'mkii na' qi iweli' qa pekhel łenekiłiji'kii iye ha'ne sehe' in łowo'ołiikii pa'qu' amiti'łijju' kakha' ejunyejeyi'ł. Ma' qa in hats łamitiłijju', qa hats łaqsiiłijkii qu' wetsjuk'i'ij qu' nat'ani'ł epji' qu' les ne'weju'łij wiikfik'i qu' namii pa' fe't.*
16 Hiyee' e'newusitsi'ł, puk'alets yojotaxik'ui pekhewep, qe ekheweli'ł łit'iłij: "Ham weju'łi'ij pakha' qu' neniwjutsiqentaxiji'm ne' witlijtsitjii pa'qu' nit'ij, qa hasu'uj naqsiijkii. Pakha' yijat'ij qu' neniwjutsiqeniji'm pa'qu' nit'ij ne' łeqe oro ne' qi witlijtsitjii, qa weju'łij yijat'ij, ma' qa' naqsiijkii pa' weniwjutsiqenij."*
17 Nite' ł'eqenełuyi'ł wetju'ł qa puk'alets iye, qe ¿pa'n łunye'j pa'qu' les qiye'ji'? ¿Me na' oro? ¿Me i'nłi'i ne' witlijtsitjii in hik nekhe' ta'łets in we'nenifi ne' oro ma' qa yatsat'etsij na' Dios?
18 Qa łit'iłijju' iye: "Nite' weju'łij pakha' qu' neniwjutsiqentaxiji'm na' ts'eewe'epji' (altar) t'ejuyets na'aj witqisit'ij na' Intata (ofrenda) pa'qu' nit'ij, qa' hasu'uj naqsiijkii. Pakha' yijat'ij qu' neniwjutsiqeniji'm na'aj witqisit'ij pa' Intata (ofrenda) pa'qu' nit'ij, qa weju'łij yijat'ij, ma' qa' naqsiijkii pa' weniwjutsiqenij."
19 ¡Puk'alets! ¿Łekpa' qu' les qiye'ji'? ¿Me pa' witqisit (ofrenda)? ¿Me i'nłi'i pa' łe'nenhe'wet'ipji' (altar), in hikpa' ta'łets in we'nenipji' pa' witqisit (ofrenda) qa

* **23:7** Mr 9:5; 10:51; Jn 1:38,49; 11:8; Stg 3:1 * **23:9** Mal 1:6; Mt 6:9; 7:11 * **23:11** Mt 20:26-27; Mr 9:35; 3Jn 9 * **23:12** Pr 29:23; Ez 21:26; Lc 14:11; 18:14; Stg 4:6,10; 1P 5:5-6 * **23:13** Mt 23:15,23,25; Lc 11:52 * **23:14** Mr 12:40; Lc 20:47 * **23:15** Hch 2:11; 6:5; 13:43 * **23:16** Mt 5:33; 14:7; 15:14; 23:24; 26:63,72; Hch 1:16; Ro 2:19; Lv 19:12; Nm 30:2; Dt 23:21

yijaa qa yatsat'axij pa' Dios?*
20 Qa hik ta'ɬijupi', pakha' qu' netetfeliji'm pa' ts'eewe'epji' (altar) pa'qu' nit'ij, ma' qa hats week tetfeliji'm pa' ts'eewe'epji' (altar) qa pe' i'nipji' iye (ofrenda).
21 Qa pakha' qu' netetfeliji'm ne' qi witlijtsitjii pa'qu' nit'ij, qa tetfeliji'm ne' witlijtsitjii qa nakha' iye i'nifi ne' witlijtsitjii.*
22 Qa pakha' qu' netetfeliji'm pa'qu' nit'ij na' wa's, qa hats tetfeliji'm na' ɬots'oji'la'x na' Dios qa nakha' iye i'nipji' nakha'an.*
23 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ, i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa ekheweli'ɬ iye fariseol, e'jtitsitsi'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ! Qe in ɬeqethentaxi'ɬfik'i ne'ej menta ɬesejets qa ne'ej anis iye qa comino iye in cien (100) yamets qa diez (10) ɬeqetheni'ɬfik'i qu' net'ejuyets na' Dios. Qa nite'ɬe ɬaqsiiɬijkii kekhewe' les in qitstaxji' wi'tlijei wenittaxij qu' nanaqsiijkii, kekhewe'en: yatsathen, eq'iltina'x, yaqsi'jijkii pa'qu' hats nit'ij hik ekewe'tax qek aqsiiɬijkii, qa hasu'ujɬe qek ili'iɬij qu' aqsiiɬijkii kekhewe' hats ɬ'asiniɬik'i in ɬaqsiiɬijkii.*
24 ¡Ekheweli'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' e'puk'aletsi'iɬ in ɬojotaxiɬik'ui pekhewepe'! Qe hik ɬunye'j qu' uketi'ɬ na'aj iweli' qe qa' nite' etimi'ɬ ne'ej iye, qa ni'kha'ɬi'ij ats'etax in qitax qa hik na'aj ɬetimi'ɬ.*
25 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa ekheweli'ɬ iye fariseol, e'jtitsitsi'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ! Qe ekheweli'ɬ ɬimpulijini'ɬ na' ɬ'anu'ui nakha' hik ɬunye'j wasu qa hik ɬunye'j iye tok'o, qa ɬatawejɬe qa topo'oj pakha' wit'ejtenheye'j qa pa' wit'ekuyi' iye.*
26 ¡Fariseo puk'al! Yojo yijat'ij qu' nempulijik'iju' na' ɬatawe'j nakha' hik ɬunye'j wasu qa hik ɬunye'j iye tok'o, hats'inha qu' ɬe'wise' ji'jek ham ɬejili'ye' nakha' i'nfik'i.
27 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa ekheweli'ɬ iye fariseol, e'jtitsitsi'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ! Qe ekheweli'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ ne'ej nimeɬkui qe hats wetlinij na'aj fo' i'm qa ɬe'sits in jite'wen, qa ɬatawjetsɬe qa topolij witinutsik'i qa in hats ɬipipji' iye.*
28 Aka'an hik aka' ejunyejeyi'ɬ iye, e'ɬe'sitsi'ɬ in ne'weni'ɬ ene' jukhew, qa pekhewe'ɬe atawjetsi'ɬ qa qi in topolij in hik ejunyejeyi'ɬ qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ, qa topoli'ɬ ej iye in nite' ɬisu'uni'ɬ qu' aqsiiɬijkii pa' yisu'un na' Dios.
29 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa ekheweli'ɬ iye fariseol, e'jtitsitsi'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ! Qe ekheweli'ɬ ɬeniihini'ɬpha'm ne' ɬenimeɬkui kekhewe' profeta'ik'i qa ɬi'sinheti'ɬ iye wekwek ɬ'eniɬi' ne' ɬenimeɬkui ke' jukhew'ik'i yatsathen.
30 Ma' qa ɬit'iɬijju': "Qek hats jinana'l pakha'aj pa' ɬahats'ij pekhewe' inqa'jteyik'i qekha nite' jina'ne'taxij ji'teje'm in nilanju' pekhewe' profeta'ik'i."
31 Ye'ehe, qa aka'an in ɬit'iɬijju', ma' qa hats ɬanaliɬɬi'iɬik'i in ekheweli'ɬ ɬata'ɬiɬets kekhewe' nilanju'kii ke' profeta'ik'i.*
32 Yape oponheti'ɬij pakha' uɬ'ax mente' yoxpo'taxij ke' aqa'jteyi'ɬik'i.—

¡Q'oiq'oyits ɬelits!

---

* **23:19** Ex 29:37; 30:29 * **23:21** 1R 8:13; 2Cr 6:2; Sal 26:8; 132:14 * **23:22** Ex 17:16; Sal 11:4; 47:8; Mt 5:34; 19:28; He 8:1; Ap 4:2 * **23:23** 1S 15:22; Sal 33:5; Jer 5:1; Mi 6:8; Zac 7:9; Lc 11:42 * **23:24** Mt 15:14; 23:16 * **23:25** Mr 7:4; Lc 11:39 * **23:27** Lc 11:44; Hch 23:3 * **23:31** Gn 15:16; Hch 7:51; 1Ts 2:15-16

33 —¡Q'oiq'oyits! ¡Q'oiq'oyits łelits! ¿Pa'n qu' ilithinyejeye'taxiłik'ui hatse' qu' atanithenhetiitaxi'łij pa' fe't qi iftsax?*
34 Qa hik ta'łijupi', Jeł qeku'ni'łek qu' he'nukini'ł ei iye pe'qu' profetaye', qa pe'qu' qi nikfe'lets wekwek in t'ejuyets na' Dios qa pe'qu' ninq'ijatshenij iye ke' łe'lijei na' Dios. Ma' qa ekheweli'ł qa' anlani'łju' iye pe'qu' uja'xe', qa pekhewep qa' eni'łji'pha'm pe'qu' cruzitse', qa pekhewep iye qa' eqsilani'ł je'mkii ne' witlijtsitjiyitsifi qa' ijayani'łiikii pekhewep witsetiikal,*
35 hats'inha qu' nanami'ł epji' iye na' witaxtanithenkeye'j ta'łets ke' ł'athits ke' week yatsathen in talanhetiiju', qa in ta'łi' ek ka' yatsathen Abel'ik'i qa yamijii ka' Zacarias'ik'i łas ka' Berequias'ik'i. Hik kakha' Zacarias'ik'i łilaniłi' na' łeqewuk'uji' ne' witlijtsitjiyii qa na' ts'eewe'epji' łe'nenhe'wet'ipji' na'aj witqisit'ij na' Dios.*
36 Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets in week ekewe'en qu' na'nipji' hatse' enewe' na'l hane'ej ha'ne łahats'ij.—*

Jesús qa yayinju' pa' Jerusalén.
(Lucas 13:34-35)
37 —¡Jerusalén, Jerusalén, łanlani'łju'kii kekhewe' profetas'ik'i, łenjele'ełijkii utel kekhewe' nukintax ei na' Dios qu' nenfel e'm ke' łe'lijei! Pa'n uja'xij in hisu'untax qu' ewi'ł heni' ne' elits, in łunye'jek ne'ej ta'a'a' qe ewi'ł yeni' ne'ej łelits uyifi łefets, qa nite'łe łisu'un.*
38 Jeł qeku'ni'łju' ek na' etset'ił qu' hats ham na'ni'i hatse'.*
39 Qe hane'ej qu' nata'łi' qu' hit'ij ewets in hats nite' ł'anuuyi'i qu' e'tswen iye, ipłu'ui qu' ittaxij: *"Qi in łe'wis ha'ne namij ka' łii pa' Yatsat'ax'inij."— (Sal 118:26)**

24

Jesús qa iyetij pe' witlijtsitjii qu' uł'axe'ju' hatse'.
(Marcos 13:1-2; Lucas 21:5-6)
1 Ha' Jesús in hats ikik'uifik'i ke' witlijtsitjii, qa hats iktax, qa he' ł'ijatshenhei qa we'tmetinheti'm qa yit'ijets: —Jeł qeku'nju' ene' witlijtsitjii, ¡hayits qa łe'wis!—*
2 Ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ijets: —¿Me hats łi'weni'ł ene'en? Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in ham pe'qu' ewii'łe' qu' amane'pha'm hatse' ene' utel ene' witlijtsitjii. Week qu' jałaq'eju'kii hatse'.—

Pekhewe' wekwek łunyejeikii yamłi'ijii qu' hats namets pa' łahats'ij.
(Marcos 13:3-23; Lucas 21:7-24; 17:22-24)
3 Qa ha' Jesús qa i'niju' ke' utek łii Olivos, ma' qa nekets he' ł'ijatshenhei qa uja'xłi'iłkii, qa nifaakan: —Hisu'untaxi'ł qu' enfeli'ł ye'm ¿pa'n ipłu'uk'ui qu' namets qu' łunye'je' kakha' łit'ij qu' jałaq'eju' ne' witlijtsitjii? ¿Qa pa'n łunye'j iye pa'qu' jutsiqaxi'ij qu' etpiltaxju' iye, qa pa'qu' jutsiqaxi'ij iye qu' nanaxtaxijik'i hatse' pakha' hane'ej łahats'ij?—*
4 Ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ij: —Jełi'łiju'łha, hasu'uj pa'qu' nawitji'ił ma' qa' naqani'łkii.*

---

* **23:33** Mt 3:7; 5:22; 12:34 * **23:34** Lc 11:49-51; Hch 13:1; 22:19; 1Co 12:28; 2Cr 36:15-16; Mt 10:17 * **23:35** 2Cr 24:21; Zac 1:1; Gn 4:8; He 11:4; 1Jn 3:12; Ap 18:24 * **23:36** Mt 10:23; 16:28; 24:34 * **23:37** Dt 32:11-12; Rt 2:12; Mt 5:12 * **23:38** 1R 9:7; Is 64:11; Jer 12:7; 22:5 * **23:39** Mt 21:9 * **24:1** Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; 12:1 * **24:3** Mt 21:1; 24:27,37,39 * **24:4** Jer 29:8; Ef 5:6; Col 2:8; 2Ts 2:3

5 Qe olots hatse' pe'qu' nanam qa' netyinenyij qa' nit'ij: “Yakha' ye' Cristo.”
Ma' qa' olots pe'qu' naqankii.*
6 Ekheweli'ɬ qa' impi'ye'jiiɬij pe'qu' hats nawatlaanija, qa' impi'ye'jiiɬij iye
pe'qu' nanwatlanheyu'ji'ijtax. Qa hasu'ujɬe e'nijiwe'yi'ɬ, qe les ɬe'wis qu'
ɬunyejeye'kii week ekewe'en, qa mexeɬe nite' yamets pa' ɬ'aka'the'ju' hatse'.
7 Qe ewi'ɬ pa'qu' witset'e qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye witsetiika'ye', qa ewi'ɬ
pa'qu' wittataye' qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye wittataye'. Qa' nana'l iye pe'qu'
witsetitse' qu' qi qu' niyipkunju', qa pe'qu' me'le'le' iye sehel.*
8 Qa hikɬe ɬunyejei ekewe'en ne'ej iwkajitshen in i'nk'a yoksi'wen pa'qu'
ɬaqati'yi'ij hatse'.*
9 Ma' qa' yapeye'ɬek qu' namets qu' ekekiti'yi'ɬiikii qu' awitjaxti'yi'ɬju', qa qu'
alanheti'yi'ɬju'ha iye qa' qi iye qu' na'napjaxi'ɬ e'm ene' week witsetits qe ta'ɬets
qu' atsjayani'ɬ.—*

Olots pe'qu' nili'ij hatse' pa' Cristo.

10 —Ma' qa olots pe'qu' niliyij hatse', pekhewe'en qa' nowotk'onijkii qa qi
iye qu' na'napjaxi'm pekhewep.
11 Qa olots iye hatse' pe'qu' nanam ejtitsits qu' nit'ij ɬetets qu' profetaye', ma'
qa olots iye pe'qu' naqankii.*
12 Qa qu' hats qi qu' net'ijayijfik'i hatse' pa' uɬ'ax, ma' qa pa' ɬeqsu'unka'xtaxyij
pe'qu' olootse' qa' net'ijayik'iju'.*
13 Qa pa' qu'nte' niliye'yij qu' namijii pa' ɬ'aka'the'ju' pa' ɬahats'ij qa hikpa' qu'
iɬa'xe'.
14 Qa eke' ɬe'sits wi'tlijei nifel pa' ɬunye'j qu' jina'nji'teje'm na' tenek'enheiji'
na' Dios, qa week netfelhitiyi'pji' pe' week witsetits ha'ne sehe' epji'. Ma' qa
qu' hats week nepiye'ek'i qa' hayitse' qa' hats nanam pa' ɬ'aka'the'ju'.—*

Pa' hayiits nifel pa'aj pa' profeta'ik'i Daniel.

15 —Qa hik ta'ɬijupi', qu' i'weni'ɬ *pakha' qi uɬ'ax yeq'ilatkii hatse'*, *(Dn 9:27)*
pakha' hayiits nifel ka' profeta'ik'i Daniel, qa' nawatts'ap'anhetifi nakha' qi
ɬe'wis ɬetsettax na' Dios nekhe' witlijtsitjiiyifi (pakha' qu' niyinenik'i aka'an qa'
nenikfe'lik'i). *
16 Ma' qa pekhewe' qu' na'ni' na' Judea, qa' nilatii ne' utekui.
17 Qa pa'qu' na'nipji' pe'qu' ɬetsi'ye' na'aj k'eewe'epji' qu' namtaxets
pakha'an, hasu'uj nenuihiyu'ufi pe'qu' ɬetsi'ye' qu' net'ilitju' qa' neka'xfik'ikii
pe'qu' ɬewekwekitse'. Aje'eɬ nilat yijat'ij.*
18 Qa pa'qu' na'nji' na' ɬ'ejinqa'wet, hasu'uj netpilii iye pe'qu' ɬeqhinataye'.
Aje'eɬ nilat yijat'ij.
19 Qa ¡hiye' enewusits pe'qu' efutse' pekhewe' qu' niwkajitshenju' qa
pekhewe' qu' mexe nifunen iye pe'qu' ɬelitse' qu' namtaxets hatse' nekhewe'
neɬutsji'!
20 Iyini'ɬijets na' Dios qu' hasu'uj qu' lop'e qu' ilati'ɬkii, qa qu' hasu'uje' iye
pa'qu' witwapiihijiye'ji' (sábado).

---

* **24:5** Mt 1:17; Ef 5:2 * **24:7** Hch 11:28; Ap 6:8; 2Cr 15:6; Is 19:2 * **24:8** Lc 21:12-24 * **24:9** Mt 10:17,22; Jn 16:2 * **24:11** Is 44:25; Mt 7:15; 24:24; Mr 13:22; Lc 6:26; Hch 13:6; 2P 2:1; 1Jn 4:1 * **24:12** Mt 13:41; 2Ts 2:3 * **24:14** Mt 4:23; Ro 10:18; Col 1:6,23; 1Ts 1:8; Lc 2:1; 4:5; Hch 11:28; 17:6; Ap 3:10; 16:14 * **24:15** Dn 11:31; 12:11; Mr 13:14; Lc 21:20; Hch 6:13; 21:28 * **24:17** 1S 9:25; Mt 10:27; Lc 5:19; 12:3; 17:31; Hch 10:9

21 Qe pe' nełutsji' hatse' qii'ija pa'qu' a'taxe' qa iftsitsji'ha iye, qa ham pa'qu' hayiits łunye'ji'iju'ł in ipłu'uk'i ek in i'nk'a wanaqsiijkii ha'ne sehe' qa yamijii hane'ej, qa nite' ł'anuuyi'i iye qu' łunye'je'kii iye hatse'.*
22 Qa qu' nite' neniwk'itsini'iju'ł pekhewe' nełutsji' hatse', qa' ham pa'qu' iła'xe'. Qa in ta'Ⱨe'ets pekhewe' hats te'nekumhi'yiiji', ma' qa' neniwk'itsiniju'ł hatse'.*
23 Qa qu' nana'l pa'qu' ni'ttaxi'łij ewets hatse' pekhewe' nełutsji': "Ek'en qeku'ni'łek, hik ha'nete' i'ni' pa' Cristo," i'nłi'i qu' nit'ij "hatsiite' pa' i'ni'". Qa' hasu'ujłe umti'ił qu' yijaayi'ija.*
24 Qe nam hatse' pe'qu' nit'ij łetets qu' Cristoye' qa pe'qu' nit'ij łetets qu' profetaye'. Qa' ni'nq'ethinij pe'qu' qits ham łunyejeyi'iju'ł qa pe'qu' qi qu' nitjułaxijpha'mkii iye, qe qa' naqankii ene' week, qa qu' łeke'ye', qa' naqankii iye nekhewe' hats t'eku'miiji' na' Dios.*
25 Jeł qeku'ni'łek, hats week henfeli'ł e'm aje'eł ekewe'en in mente' yamets qu' nana'l.
26 Qa hik ta'łijupi', pa'qu' ni'ttaxi'łij ewets: "Jeł qeku'ni'łii i'nti'i' pa' ham i'ni'i'," qa hasu'uj jełi'łii, qa i'nłi'i qu' ni'ttaxi'łij ewets: "I'nifi ke' wititsi'," qa hasu'uj iye qu' umti'ił qu' yija'ye'.
27 Qe hik qu' łunye'je' na'aj etheluna'x in nite' wanat'in qe tethelun qa na'lji' na' nełu'uju'ł qa i'nłi'i qe na'lji' iye na' tefeji', qa' hik aka' qu' łunye'je' hatse' na' Ła's na' Jukhew qu' netpiltaxju' iye. *
28 Na'aj i'ni' na'aj iwamhi'l qa hik na'aj i'njii ek ne'ej o'powil.—*

Qu' netpiltaxju' pa' Ła's pa' Jukhew.
(Marcos 13:24-37; Lucas 17:26-30,34-36; 21:25-33)

29 —Qu' nanaxijik'i hatse' pekhewe' nełutsji' qi iftsitsji' qa a'tits iye, *ma' qa ne' junu' qa' aje'eł nom, qa juwel iye qa'nte' nana'leji' iye, qa ne' footekii qa' nanamiiju'kii iye* *(Is 13:10)* qa pa' qi łet'unha'x ne' wasits qa' nawapja'.*
30 Ma' qa' hayitse' qa' ne'twenhetii na' wa'sji'pha'm pa'qu' jutsiqaxi'ij na' Ła's na' Jukhew, qa qi qu' ne'nijiwei week pe' witsetits ha'ne sehe' ipji'. Ma' qa' ne'twenhetii *ha'ne Ła's na' Jukhew qu' netpiltaxju' iye i'nji' pe' wasi' in ta'łiipha'm na' wa's,* *(Dn 7:13)* qi pa'qu' łet'unha'xe' qa qi iye pa'qu' łesa'xe'.*
31 Ma' qa' nukinkii ne' łaqa angelits qu' hats nat'ai *pe' qi foj, qa' nonothet wetju'ł* *(Ex 19:16)* week pe' hats t'eku'miiji' na' ima'xii, i'wk'uyi'lii, nełu'uju'ł qa pe' tefeji' iye, in uja'xek pe' week te'weyik'uiju' ha'ne wa's.*
32 Maxtayit qekuni'łijupi' ek ne'ej ewi'ł higokuk aka' jiyijatshenij, in hats esufui iye ne'ej łenuts ma' qa ta'łji' iye ne'ej łesejets, qa hats łenikfe'li'łets in hats k'esets na'aj jinawa'p.*
33 Qa hik łunye'j, ekheweli'ł qu' i'weni'ł week ekewe' wekwek tefelhitii, qa' menikfeliti'łets na' Ła's na' Jukhew in hats metifikii na' łeji'.*

---

* **24:21** Dn 12:1; Jl 2:2; Mt 24:29; Ap 7:14 * **24:22** Mt 22:14; 24:24,31; Mr 13:20,22,27; 1Ti 5:21; 2Ti 2:10; Ap 17:14 * **24:23** Lc 17:3; 21:28; Mr 11:24; Jn 6:64 * **24:24** Dt 13:1-3; Mt 24:11; Hch 8:9; 2Ts 2:9-11; Ap 13:13-14; 16:14; 19:20 * **24:27** Mt 8:20; 24:3,37,39; Lc 17:2 * **24:28** Job 39:30; Lc 17:37 * **24:29** Is 24:23; Ez 32:7; Jl 2:10,31; 3:15; Sof 1:15; Ap 6:12-13 * **24:30** Zac 12:12; Mt 24:3; Ap 1:7 * **24:31** Is 27:13; 1Co 15:52; 1Ts 4:16; Ap 7:1; 8:2; 11:15; Dn 7:2; Zac 2:6 * **24:32** Mt 13:3,34-36; 15:15; 21:33,45; 22:1 * **24:33** Stg 5:9; Ap 3:20

34 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets in nite' hamits hatse' pekhewe' qu' nanamji'ju' pakha' ɬahats'ij hatse', qa namɬi'ii qu' week ɬunye'je'kii ekewe' hats hit'ij.*
35 Na' wa's qa ha'ne sehe' hamits hatse', qa ekewe'ɬe hats hit'ij qa yijaa'ija, nite' ɬeke' qu' hamitse'.*
36 Qa hamɬe nikfe'le'ets pa' neɬuji' qa pa' i'ni' iye junu' hatse'. Nite' nikfe'lets iye ne' angelits na' wa'sji'. Nite' nikfe'lets iye na' Ła's. Qe ewi'ɬɬe in nikfe'lets na' Łatata.—*

Hik ɬunyejeye' pe' ɬeqe neɬutsji' pa'aj pa' Noe'ik'i.

37 —Qe in ɬunyejeyek ke' ɬeqe neɬutsji' ka' Noe'ik'i, qa hik aka' qu' ɬunye'je' iye hatse' qu' netpiltaxju' iye ha'ne Ła's na' Jukhew.*
38 Qe in ɬunyejeyek kekhewe' neɬutsji' in mexente' nam ka' qi piɬei qa iwelitax iye, ke' jukhew'ik'i tek, iya', tewhe'yeiju'kii qa ke' ɬelits qa yiwhe'yeyinju'kii, qa yamɬi'ijii ka' neɬuji' ka' Noe'ik'i in t'ilitji'ju' ke' qi tokoyei.
39 Qa nite' yumti qu' yijayi'ija yamijii in hats nam ka' qi piɬei qa iwelitax iye, ma' qa week yeka'x ka' iweli'. Hik aka' qu' ɬunye'je' hatse' qu' netpiltaxju' iye na' Ła's na' Jukhew.
40 Wetsjuk pe'qu' na'ni' pa'qu' ɬ'ejinqa'wet'e, ewi'ɬ pa'qu' neka'x qa ewi'ɬ pa'qu' nenejet.
41 Wetsjuk pe'qu' efutse' taqfijinju'. Ewi'ɬ iye pe'qu' neka'x qa ewi'ɬ iye pe'qu' nenejet.*
42 Qa hik ta'ɬijupi', matjanitheni'ɬkii qe nite' ɬenikfe'li'ɬets pa' neɬu ɬamijiiju' na' Yatsat'etsi'ɬ ej. *
43 Menikfeliti'ɬets aka'an, pa'qu' ewi'ɬ natsat'axij pe'qu' wititsi'ye' qu' nenikfe'lets pa'n uja'x hora qu' na'naja'xij qu' nanamets pa'qu' ejtenhetsi'le', ma' qa' qi qu' natjanithenik'ui hats'inha qu' nite' name'etsji' qu' nuyifi pe'qu' ɬetsi'ye'.*
44 Qa hik ta'ɬijupi' ekheweli'ɬ qu' matjanitheni'ɬkiiha qe ha'ne Ła's na' Jukhew i'nɬi'i qu' nanamji' pakha' qu'nte' umtiyetaxi'ɬ qu' nanamji'.—*

Pa' witqejkunenek tek'en qa pa' nite' tek'en.
(Lucas 12:41-48)

45 —¿Łekpa' witqejkunenek tek'en qa nikfe'lkiiha iye? Pakha'an pa' ɬaqa patun qa nejetij qu' week neɬeɬ pe' ɬetsi' qa' nenkunhenji'ijju' iye qa yamji'jets ɬekujii pekhewe' i'ni' pe' ɬetsi'.*
46 Ɬe'wisi'mkii pa' witqejkunenek, pakha'an in nam pa' ɬaqa patun, qa yi'wen in yaqsiijkii aka'an.*
47 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, pakha' patun qa' netisij qu' week net-nek'enhe'yipji' pe' ɬewekwekits.
48 Qa pakha'ɬe qu' witqejkunenek'e in uɬ'ax, qa yit'ij pa'qu' ɬatawe'je': "tees qu' nanam aje'eɬ ha' yaqa patun,"
49 ma' qa' yapeye'ɬek qu' nilanji'ij je'mkii pakhape' iye pekhewep ɬ'ithayifetstax, qa tek qa iya' iye, i'nji'teje'mkii iye pekhewe' yek'uwetju'kii.*

---

* **24:34** Mt 10:23; 16:28; 23:36 * **24:35** Ekewe'ɬe yi'lijei qa'nte' hamitse', ikji': nite' ɬeke' qu' nite' hik ɬunye'je' pa' hats yit'ij. * **24:36** Zac 14:7; Mt 25:13; Mr 13:32; Hch 1:7; 1Ts 5:1-2 * **24:37** Gn 6:5; 7:6-23; Mt 22:30; Lc 17:26 * **24:41** Ex 11:5; Is 47:2; Lc 17:35 * **24:42** Mt 25:13; Lc 12:40; 21:36 * **24:43** Lc 12:39; 1Ts 5:2; Ap 3:3 * **24:44** Mt 25:10; 1Ts 5:6 * **24:45** Mt 7:24; 10:16; 25:2,21 * **24:46** Jn 13:17; Ap 16:15 * **24:49** Hch 2:15; 1Co 11:21; 1Ts 5:7; Ap 17:6

50 Ma' qa pa' łaqa patun pa' witqejkunenek qa' nanamji' pa' nełuji' nite' yumtitaxji' qa pe' hora iye nite' yumtitaxji' iye.
51 Ma' qa qi qu' nitanithen qa' nuihinetsji' iye pakha' ewi'ł łeq'itset'ij pekhewe' hik łunyejei qu' wetsjuk'e łejusitse'. Ma' qa' hikpa' qu' qi qu' napi' qa' tx'ak'ak'etaxkii iye łek'unhetii.—

25

Yejeyumtshenijupi' pe' diez (10) inanyii.

1 —Pa' łahats'ij hatse' na' tenek'enheiji' na' Dios hik qu' łunye'je' ne'ej diez (10) inanyii qe nenjelu'uk'ui na'aj niwhe'yeyu' qa week t'eku'mi' ne'ej łefetitjiyits łeq'ilij na'aj aceite.* 2 Cinco (5) pekhewe' nite' watji'let qa cinco (5) iye pe' watji'let yijat'ij.*
3 Qe pekhewe' nite' watji'let, in yeka'xtax pe' łefetitjiyits qa nite'łe yeka'x pe'qu' łeq'ili'ij iye hatse'.
4 Qa pekhewe' watji'let yijat'ij qa yeka'x pe'qu' łeq'ili'ij iye hatse' qu' nimtaxji' pe' łefetitjiyits.
5 In nite' namets aje'eł pa' niwhe'yeyu' pa' notkitaxik'ui, qa hats week nijatiyu'ju'. Ma' qa imaa'ju'ha.
6 Qa in hats natsathenju' pa' naja'x ma' qa tepiikaxtii pa' taya'yijipji': "¡Hats nam na' tewhe'yei! ¡Yape eneki'łiju'ł qa ijts'eyi'iłkii!"
7 Ma' qa pe' inanyii qa week niipha'mkii qa mexe yaqsi'jju' iye qu' nene'łji' pe' łefetitjiyits.
8 Pekhewe' cinco (5) inanyii pe' nite' watjanithen qa iyintaxijets łeq'ile': "Esłis qeku'niłij łammi'se'łeji yeq'ili'ił, hats yomiyu' ene' yifetitjiyitsi'ł."
9 Qa inku'ł pekhewe' inanyii pe' watjanithen yijat'ij: "Ham, hats weju'łji' ene' yifetitjiyitsi'ł. Les łe'wis yijat'ij qu' aqhai eku'ni'łii pe'qu' eq'ili'ił."
10 Pekhewe' nite' watjanithen, in mexe taqhaitaxii pe'qu' łeq'ile', qa naamłek pa' tewhe'yei. Qa pekhewep cinco (5) watjanithen yijat'ij qa hikpe' qa łijts'eye'kteje'm in uyi'łetsji' pakha' qi qu' netekifi witiwhe'yejii. Qa week yot'axteje'm, ma' qa tit'oiji' pa' łeji'.*
11 Ma' qa i'nk'ałe qa namtaxkii pe' taqhaitaxii łeq'ile', qa yiyajitaxetsji'kii: "Yatsat'axyij, yatsat'axyij, i'tqeku'ni'łij ye'mii qhof na' łeji'."
12 Qa yeku'ł pakha'an, qa yit'ij: "Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets, nite' tsikfe'li'ł ej."
13 Matjanitheni'łkiiha, qe nite' łenikfe'li'łets pa' nełuji' qu' namets, qa nite' łenikfe'li'łets iye pa'qu' uja'xe' horaye'.—

Yejeyumtshenijupi' pakha' yithayinenij pe' łaq'astai pe' łeqejkunenhei. (Lucas 19:11-27)

14 —Qe na' tenek'enheiji' na' Dios hik łunye'j iye pa'qu' ewi'ł jukhewe' in hats nikheyu' qa' namii pakhape' iye witsetiika'. Ma' qa taya'yii pe' łeqejkunenhei qa nejetij pe' łaq'astai qu' net'ithayi'yij.
15 Pa' ewi'ł pekhewe'en qa tisij pe' cinco mil (5.000) nijketits inyetets, qa pakhap qa wetsjuk mil (2.000) nijketits inyetets, qa pakhap iye qa ewi'ł mil (1.000) pe' tisijek nijketits inyetets. Qa week ewiłei netisijju' pakha' qu' ne'weju'łij qe nikfe'lets. Ma' qa ik pakha' jukhew.*

---

* **25:1** Mt 13:24; Hch 20:8; Ap 4:5; 19:7; 21:2,9 * **25:2** Mt 7:24; 10:16; 24:45 * **25:10** Mt 22:2; Lc 13:25 * **25:15** Mt 18:24; Ro 12:6; 1Co 12:11; Ef 4:7

16 Pakha' witqejkunenek testi'yij pe' cinco mil (5.000) nijketits inyetets, qa aje'eł ik qa taqhayijets pe' testi'yij pa'qu' net'ihinij, ma' qa cinco mil (5.000) iye nijketits pe' łaxifkinel.
17 Qa hik łunye'j iye pa' testi'yij pe' wetsjuk mil (2.000) nijketits qa na'l iye pe' t'anij iye wetsjuk iye mil (2.000) nijketits.
18 Qa pakha'łe testiitaxij pe' ewi'ł mil (1.000) nijketits, qa ik qa ti'jik'ui yat'inkii pe' łaq'astai pa' łaqa patun.
19 Ma' qa in hats yape'eikiiha pa'aj pa' łaqa patun pekhewe'en qa nam, qa yejeyumtshen pe' łaq'astai netisijju' pa'aj pe' łeqejkunenhei.
20 Yojo in nekets pa' testi'yij pe' cinco mil (5.000) nijketits inyetets, qa neka'xets pekhewe' cinco mil (5.000) łaxifkinelij qa yit'ijets pa'aj: "Yaqa patun, łesłisij ene' cinco mil (5.000) qa hane'ej qa cinco mil (5.000) iye ene' yaxifkinelij."
21 Qa yit'ijets pa' łaqa patun: "Hats weju'łij. Akha' qi in łeik'unei. Akha' in nite' łono'qmositij pa'qu' łammi'se'tax. Qa hik ta'łijupi' qa les olotse' pe'qu' k'ejełinenij. Ente'nuiteje'm qa' week je'łe'sitsi'imkii."*
22 Qa nekets iye pa' testi'yij pe' wetsjuk mil (2.000) nijketits inyetets, qa yit'ijets: "Yaqa patun, łesłisij ene' wetsjuk mil (2.000) qa hane'ej qa wetsjuk mil (2.000) iye ene' yaxifkinelij."
23 Qa yit'ijets iye pa' łaqa patun: "Hats weju'łij. Akha' qi in łeik'unei. Akha' in nite' łono'qmositij pa'qu' łammi'se'tax. Qa hik ta'łijupi' qa' les olotse' pe'qu' k'ejełinenij. Ente'nuiteje'm qa' week je'łe'sitsi'imkii."
24 Qa nekets iye pa' testi'yij pe' ewi'ł mil (1.000) nijketits inyetets, qa yit'ijets: "Yaqa patun, tsikfe'l ewets in its'iyoptox qe hik ejunye'j qu' enitłi'ijji' ne'ej łei ne'ej nite' akha' qu' enju' qa ł'eku'mi' iye łei ne'ej nite' akha' qu' iwu'mkii qe we'nenju'.*
25 Qa hik ta'łijupi' in ts'ijiwei eju'ł qa hetijik'ui ne' aq'astaki'. Ene'en ke' łantsat'axij in aq'astaki'."
26 Pa' łaqa patun qa yeku'ł: "Akha' qi in uł'ax qa a'walxa'l iye. In łenikfe'lets in hik yijunye'j qu' henitłi'ijji' ne'ej nite' yakha' qu' henju', qa he'yeku'mi' ne'ej łei ne'ej nite' yakha' qu' hiwu'mkii qe we'nenju',*
27 les łe'wistax qek enifi ne' banco ne' yaq'astaki' qa in tsam qekha hats nana'ltax pe' qek nat'antaxfik'i.
28 Qa hik ta'łijupi', enitka'mi'łij ne' mil (1.000) qa' łisi'łij nakha' na'li'm ne' diez (10)."
29 Qe week pakha' qu' hats nana'li'm, qa' les netesti'yij, ma' qa' olootsi'ija. Qa pakha'łe qu' ham nana'li'im qa' netitkamhiti'yij pe'qu' ujaxe'tax qu' nana'li'm ma' qa' hamija amani'ij.*
30 Qa ha'ne ham weju'łi'ij witqejkunenek, iwu'mi'łetsfik'i nakha' i'nik'uifik'i na' nookii, hik nakha'a' hatse' nekhewe' qu' qi qu' napi'ju' qa' qi iye qu' nat'aiji' łek'unhetii.—*

Kots'etets qa kots'eteikal.

31 —Qu' netpiltaxju' iye ha'ne Ła's na' Jukhew qi pa'qu' łesa'xe' qa week ne' łaqa angelits qu' nanjayanju', ma' qa' na'nipji' na' łots'oji'la'x t'ejuyets pa' qi łet'unha'x in tenek'enhei,*

---

* **25:21** Mt 24:45,47; Lc 12:44; 22:28; He 12:2 * **25:24** 1S 25:3; 2Co 8:12 * **25:26** Pr 20:4; Mt 18:32; Ro 12:11 * **25:29** Mt 13:12; Mr 4:25; Lc 8:18; 19:26; Jn 15:2 * **25:30** Mt 8:12; 22:13; Lc 13:28
* **25:31** Gn 16:7; Mt 5:34; 13:49; 16:27; 19:28; Lc 1:11; Hch 5:19; 2Ts 1:7; Jud 14; Ap 1:7; 14:6

32 ma' qa' nonot'axets nakha'an week pe' witsetiikal, qa' neqethen-
wetju'łkii, in łunye'jek na'aj kots'etets łenilayets qe yeqethen wetju'ł ne'ej
kots'etets qa kots'eteikal.*
33 Pe' kots'etets qa' ni'wetshenji' pa' yiya'yik'i, qa' pekhewe'łe kots'eteikal
qa' łefeyi'j ni'wetshenji'.
34 Ma' qa ha'ne Wittata qa' nit'ijets pekhewe' qu' ne'tweyij pa' yiyayik'i:
“Te'łuni'ł ekheweli'ł, nekhewe' hats qi in yi'fen na' Tata. Ni'iłi' nakha'
qu' nełisi'łij tenek'enhe'yi', hik nakha' hayiits tooxik'i in watji'leti'ł ek'ui in
mexente' wanaqsiijkii ha'ne week sehe' ipji'.*
35 Qe in k'iyipkun qa ekheweli'ł qa łesłisi'łij pa'qu' hetuj, in ts'iyayu' qa
ekheweli'ł iye qe łesłisi'łij na'aj ya't. In łetsweni'łik'ui nite' łenikfeltaxiłyij qa
łesłisłi'iłij pa'qu' yiwhi'wet'e.*
36 Hamtax pe'qu' yeqhinataye' qa ekheweli'ł qa łesłisi'łij ne'ej yeqhinatai.
In hanqaats'e' qa ekheweli'ł qe łanami'ł yiikii qu' e'tsweni'ł. Hoyopheł itiitax
qa łanami'ł yiiji'kii iye qu' e'tsweni'ł.”
37 Ma' qa pekhewe' yatsathen pa' łunyejei qa' neku'ł, qa' nit'ijiju'ł: “Yat-
sat'axyij, ¿pa'n ipłu'uk'i qu' k'eweni'ł qu' iyipkun qa k'ełisiłij pa'qu' aqe'? ¿Qa
pa'n ipłu'uk'i iye qu' k'eweni'ł qu' e'niyayu' qa k'iyahani'ł iye?
38 ¿Qa pa'n ipłu'uk'i iye pa'aj qu' k'eweni'ł in nite' tsikfe'ltaxi'ł ej qa tse-
qjunułi'ił ej qa k'ełisiłij pa'qu' ewhi'wet'e', qa in hamtax eqhinataye' qa
k'ełisiłij iye?
39 ¿Qa pa'n ipłu'uk'i iye pa'aj qu' manqaats'e i'nłi'i qu' opheł itii qa tsamjii'ł
eiji' qu' k'eweni'ł?”
40 Qa na' Wittata qa' neku'ł, qa' nit'ijiju'ł: “Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets,
ekewe'en in łaqsi'ji'łi'mijkii pa'qu' ewi'łe' ene' k'injats yemjeetax nekhewe' hik
łunyejei ne'ej mexeelija, qa yakha'łe in łaqsi'ji'ł ye'mijkii.”*
41 Na' Wittata qa' nit'ijets iye pekhewe' te'weyij łefeyi'j: “Me'nitoni'ł ye'mii,
ekheweli'ł nekhewe' ewi'łłe in weju'łij nakha' qi witaxtanithenkeye'j, yape
ma'ałetsju' na' qi fe't nite' yili'ij hayiits watjiletijup qu' netwumhitiiji'ju' na'
inwo'met qa ne' łaqa angelits iye.*
42 Qe in k'iyipkuntax qa nite' łesłisi'łij pa'qu' hetuj. Ts'iyayutax qa nite'
łesłisi'łij iye pa'qu' yat'e'.
43 In łetswentaxi'ł qa in nite' łenikfe'li'łyij, qa nite' łeneqjunu'ułyij qu' esłisi'łij
pa'qu' yiwhi'wet'e. Hamtax yeqhinataye' qa nite' łesłisi'łij iye pe'qu' yeqhi-
nataye'. Qa in hanqaats'e' qa' i'nłi'i iye qe hoyopheł itii qa nite' łanami'ł yiiji'
qu' e'tsweni'ł.”
44 Pekhewe'en qa' neku'łtax iye, qa nittaxijiju'ł: “Yatsat'axyij, ¿pa'n ipłu'uk'i
qu' k'eweni'ł qu' iyipkun i'nłi'i qu' e'niyayu', i'nłi'i qu' nite' netsikfe'li'ił ej,
i'nłi'i qu' ham eqhinataye', i'nłi'i qu' manqaats'e, i'nłi'i qu' opheł itii qa qu' nite'
k'efeni'ił iye?”
45 Ma' qa pakha'an qa' neku'ł iye, qa nit'ijets: “Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets,
ekheweli'ł in nite' łaqsi'ji'łi'mijkii ekewe'en nekhewe' hik łunyejei ne'ej mex-
eelija nekhewe' k'injats, qa yakha'łe in nite' łaqsi'ji'ł ye'mijkii ekewe'en.”*

---

* **25:32** Jl 3:12; Mt 13:49; 24:14; 28:19; Ro 1:5; Ga 1:16; Ez 34:17,20 * **25:34** Mt 13:35; 19:29; 20:23; Lc 12:32; 1Co 15:50; Ga 5:21; Stg 2:5; 1P 3:9; Ap 21:7; 1Co 2:9; He 4:3; 9:26; 11:16; Ap 13:8; 17:8 * **25:35** Is 58:7; Ez 18:7; Job 31:32; 2Ti 1:16; He 13:2; Stg 1:27; 2:15-16 * **25:40** Pr 19:17; Mt 10:42; 25:34; He 6:10 * **25:41** Mt 7:23; 13:40,42; Mr 9:48; 2P 2:4; Jud 6-7 * **25:45** Pr 14:31; 17:5; Hch 9:5

46 Enewe'en qa' namii na' qi witaxtanithenkeye'j nite' yili'ij, qa pekhewe'ɬe yatsathen qa' namiyek na' qi ɬe'wis witiɬa'x nite' yili'ij.—*

26

Iyetijju' qu' net'eku'mi' qa' nilan iye pa' Jesús.
(Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

1 Ha' Jesús in yili'ij in nifel week ekewe'en, ma' qa yit'ijets he' ɬ'ijatshenhei:
2 —Ekheweli'ɬ hats ɬenikfe'li'ɬets in wetsjuk neɬuts pe' hamitsik'ui qa' namets pa' qiji' ɬe'wis neɬu Pascua,* ma' qa ha'ne Ła's na' Jukhew qa' ne'tnineiji' qe qa' net'enhetii'ji'pha'm pe'qu' cruze'.—*
3 Hik pakha'aj hekhewe' tenek'enhe'yipji' he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset, qa ewi'ɬ we'neni' pa'aj qa not'axi' wetju'ɬ ke' ɬaqa palacio'oi ha' qiji' ɬatata he' pa'il ɬii Caifás.*
4 Ma' qa iyetijju' in yijamtitaxets qu' nanat'inij qu' net'eku'mi' ha' Jesús qa' nilan.*
5 Hekhewe'en qa yi'tɬi'ijju' iye: —Qa hasu'ujɬe jit'eku'm eku'ni' qu' jintalan enewe' ɬe'sits neɬutsji', hats'inha qa' nite' nat'ayeji' qu' na'nayu'kii ene' jukhew.—

Pe' efu yatsi'yipji' ɬeiɬa' pa' Jesús pa' ewjisii.
(Marcos 14:3-9; Juan 12:1-8)

6 Ha' Jesús i'nii ha' witset Betania, ke' ɬetsi'ii ha' Simón, hikha' ɬenqii iye leproso.
7 Qa hik hakha'a' qa nekets ke' efu, neka'xets ke' ewi'ɬ qi ɬe'wis ute ɬii alabastro eɬi'ni'ij topo'oj ka' ewjisii inyetax, ma' qa yatsi'yipji' ɬeiɬa' ha' Jesús in mexe i'nijup ha' mesa.
8 He' ɬ'ijatshenhei in yi'wenij qa nayutaxkii, qa yit'ijju': —¿Inhats'ek in yaq'ayinɬekii kakha'an?*
9 Qe aka' ewjisiyik'i olotstax pe' qek ɬaja'ye'tax ɬ'astai qek ne'tninei, ma' qekha netestiitaxij ne' if'iljetsits.—
10 Ha' Jesús in yepi'ye' ej hekhewe'en aka' yit'ijju', ma' qa yit'ijji'ju': —¿Inhats'ek in pekhel anyejeyi'ɬijkii ene' efu? Aka' ɬeqfenye'jyij qi in ɬe'wis.
11 Qe ene' ham yiwq'axine' nite' yili'ij week ɬahatsiyij qu' nana'li'ɬ ejup. Qa yakha'ɬe qa nite' week ɬahatsiyij qu' ha'ni'ɬ ejup.*
12 Aka' ɬeqfenye'jij ene' efu in yatsi'yipji' aka' ewjisii qa yewjisit ha'ne yaj, qe qa' najilet qu' nets'ewjisit aje'eɬ in mente' hayajkati'yik'ui qu' hawa'm.
13 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, pa'qu' na'ne'ɬi'i qu' netfelhitii hatse' eke' ɬe'sits wi'tlijei ha'ne week sehe' epji', qa' netfelhitii iye aka' ɬeqfenye'jyij ene' efu, ma' qa' natjamtaxti'yik'ikii nekhe'en.—*

Pa' Judas qa t'ihinij pa' Jesús.
(Marcos 14:10-11; Lucas 22:3-6)

---

* **25:46** Dn 12:2; Ro 2:7 * **26:2** Pascua ikji', ɬahats'ij pa'aj pe' week judiol in yilan na'aj kots'etax qa yilinij pe' ɬ'athits pe' ɬekuwelii pe' ɬeqejiɬe wetju'ɬ in mexe i'ni' pa'aj pa' sehe' Egipto, qe qa' naqsi'jij pakha' yilan na'aj ajit wita's, hik pakha'aj qa ikik'uifik'i pa' Egipto. * **26:2** Jn 11:55; 13:1 * **26:3** Sal 2:2; Mt 26:57; Lc 3:2; Jn 11:47; 18:13,15; Hch 4:6 * **26:4** Mt 21:46; Jn 11:53 * **26:8** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **26:11** Dt 15:11; Jn 12:8 * **26:13** Mt 24:14; Mr 1:1; 13:10

14 Ma' qa hik aka'aj ka' ewi'ł he' doce (12) ł'ijatshenhei łii, Judas Iscariote, qa
ikii pa'aj hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il,*
15 qa yit'ijets: —¿Pa'n uja'x pe'qu' isu'uni'ł qu' esłisi'łij hats'inha qu' k'ełisiłij
ha' Jesús?— Ma' qa he' pa'il qa yijaninij pe' treinta (30) nijketits łiyits plata.*
16 Ma' qa hik aka'aj pa'aj ka' Judas qa wo'oikiiha pa'aj pa'qu' iwemetsaxe'
qu' łeke'ye' qu' net'ihinij ha' Jesús.

Pa' qi łe'wis nełu łenkujiiji' pe' pan nite' yetsji'ł pe'qu' levaduraye'.
(Marcos 14:12-25; Lucas 22:7-23; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

17 Ka' yojo nełuji' kakha' qi łe'wis nełu witkujiiji' ne'ej pan nite' yetsji'ł pe'qu'
levaduraye', he' ł'ijatshenhei ha' Jesús qa nekets qa nifaakan: —¿Pa'n i'ni' pa'qu'
isu'un qu' jinaniji' qa' haqsiiłiji'kii pa'qu' jintełuj qu' net'ejuyets ha'ne qi łe'wis
nełu Pascua?—
18 Qa yeku'ł qa yit'ij: —Ma'ałiiteje'm na' witset qa' i'weni'łi' pa'qu' jukhewe'
qa' it'iłijets: "Ha' Maestro yit'ij: Hats k'esets qu' namets yeqe hora, hik ta'łijupi'
qu' henekii ne' etsi' qu' ha'ni'łiji' ene' yijatshenhei qu' heyeki'łji' pa' qi łe'wis
nełu Pascua."—*
19 Ma' qa hekhewe' yukin ł'ijatshenhei, qa week yaqsiijkii aka' hats yit'ijets
ha' Jesús. Qa yaji'let week ke' łaqats t'ejuyets ka' qi łe'wis nełu Pascua.
20 Qa in hats najaleikii, ha' Jesús qa hats i'nijupju' ha' mesa qa week iye he'
doce (12) ł'ijatshenhei.
21 In mexe tekju', ha' Jesús qa yit'ijji'ju': —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets,
ekheweli'ł na'l nakha' ewi'ł qu' net'ihinyij hatse'.—
22 Qa hekhewe'en qa qi in yitawje'meten qa week nifaakantax: —
Yatsat'axyij, ¿me yakha'?—
23 Qa ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ij: —Nakha' ewi'ł na' yoqotok'o'oł in
hilke'ełijetsju'kii ne' pan, hik nakha' pa' t'ihinyij hatse'.
24 Ha'ne Ła's na' Jukhew hats ikłi'ij, in ł'anyejeyek kekhewe' hats we'nika'ajji'
in t'ejuyets nakha'an. Qa ¡hiye' ha'nus nakha' t'ihinij hatse' ha'ne Ła's na'
Jukhew! Les łe'wistax nakha' jukhew qek hasu'uj nenekfik'i pa'aj.—*
25 Ma' qa ha' Judas hik hakha' t'ihinij, qa nifaakan: —Maestro, ¿me yakha'?—
Ha' Jesús qa yeku'ł: —Akha' hats łit'ij aka'an.—
26 In mexe tekju', ha' Jesús qa t'eku'mi' ka' pan qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa'
Dios, qa netisijju' he' ł'ijatshenhei qa yit'ijets: —Ku'mi'łiju'ł qa' łuji'ł, hane'en hik
ha'ne yese'n.—*
27 Ma' qa t'eku'mi' iye ha' tok'o qa in hats yit'ijetspha'm iye łe'wisij pa' Dios
qa tisijik'i iye he' ł'ijatshenhei, qa yit'ijets iye: —E'weeki'iłij qu' iya'ałij ha'ne
tok'o,
28 qe ha'ne i'nji' hane'en hik enewe' yathits, hik enewe' qu' nata'łets pakha'
ink'ayik wenit'ij, ma' qa' nawantsiifik'i qe ta'łets pekhewe' olots hats'inha qu'
netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets.*
29 Qa hit'iłij ewets in hats nite' k'iya'ji' iye ni'khap iye uwa ł'i', ipłu'ui qu'
namtaxets pa' nełuji' qu' ji'niyataxji' iye na' ink'ayik uwa ł'i' na' tenek'enhe'yi'
na' Tata.—*

---

* **26:14** Mt 10:4; Jn 6:71; 12:4; 13:30; Hch 1:16 * **26:15** Ex 21:32; Zac 11:12-13; Mt 27:3 * **26:18** Jn 7:6,8; 8:20; 13:1; 17:1 * **26:24** Dn 9:26; Mr 9:12; Lc 24:25-27; Hch 17:2-3; 26:22-23; 1Co 15:3; 1P 1:10 * **26:26** Mr 3:7; 14:22-25; Lc 6:13; 22:17-20; 1Co 11:23-25; Mt 10:1; 14:19; 26:56; 16:20; 1Co 10:16; Jn 12:16 * **26:28** Ex 24:8; Mt 20:28; Mr 1:4; He 9:20 * **26:29** Mt 4:23; Mr 1:15; Hch 20:25

Jesús qa nifel qu' newelkut'ijkii pa' Pedro.
(Marcos 14:26-31; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

30 In yili'ijju' kakha' ewi'ł in yiji'ik'i, ma' qa ikkii qu' nakiiteje'm ke' utek Olivos.*
31 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijji'ju': —Hane'ejija ha'ne naja'xji', week ekheweli'ł qu' me'nitoniłets hatse' qe yakha' qu' nata'ł yiwets, qe kekhewe' we'nika'ajji' Intata łe'lijei yit'ij: *"Hilan hatse' na' kots'etets łenilayets, qa ne' kots'etets qa' nak'eskii."* *(Zac 13:7)**
32 Qa qu' yi'ła'xe'tax iye qa' hathayini'ł ek'uyii ha' Galilea.—*
33 Ma' qa ha' Pedro qa yeku'ł, qa yit'ijets: —Yemjeetax qu' week ne'nitontax e'mets hatse' qe akha' qu' nata'ł ewets, qa yakha'łe qa' nite' ł'anuuyi'i qu' he'niton e'mets.—
34 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yijaa'ija aka' hit'ij ewets ha'ne naja'xji' qu' mente' nape' pa'qu' ta'a'aye' qa hats wetshetk'ewi'łij qu' mewelku'tyijkii.—*
35 Ha' Pedro qa yit'ijets iye: —Łunye'jij qu' week jinanaxju', nite' hewelku't ejkii.— Qa week ł'anyejeitax aka'an he' ł'ijatshenhei.

Jesús qa iyini' pa' najkaket Getsemaní.
(Marcos 14:32-42; Lucas 22:39-46)

36 Ma' qa hats namets ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei ha' najkaket łii Getsemaní, qa yit'ijji'ju' he' ł'ijatshenhei: —Hik ha'ne ni'ekuni'łi'ju'kii qa yakha'łe qa' mexe ha'nii hakijji' qu' nek'iyin.—
37 Qa t'eqe'mets ha' Pedro qa he' wetsjuk łelits ha' Zebedeo. Ma' qa yapełek ha' Jesús in yoksi'wen in qi in ika'metkii qa qi iye in itawje'met.*
38 Ma' qa yit'ijets: —Qi in hoksi'wen in naq'aliyuyij pa' yikameta'xkii. Ha'ne a'maneyi'iłi'. Hasu'uj mama'ał yijup.—*
39 Ma' qa ikfik'i pa' ha'niiji'in, qa wonokok'enju' qa yamitetsju' sehe' łotkoyek, qa iyin qa yit'ij: —Tata qu' łeke'ye', qa' hasu'uj anamit yiwets wat'ij ha'ne qi ek'imiiji', qa hasu'ujłe pa'qu' yakha' ye'łe qu' hisu'un, akha' yijat'ij pa'qu' isu'un.—*
40 Ma' qa tepilii iye pa' i'ni' he' ł'ijatshenhei qa yi'wen in imaa'ju'ha pa'aj. Ha' Jesús qa yit'ijets ha' Pedro: —¿Me nite' łeke' qu' ewi'ł horaye' qu'nte' ama'ye' eku'ni'ł yijup?
41 Hasu'uj mama' a'łju'. Iyini'ł hats'inha qa' nite' nanami'ił ewets na' witaqjaajinkeye'j. Pe' atawjetsi'ł hats qi in yisu'untaxija qu' naqsiijkii aka'an, qa nite'łe t'units ne' esenitsi'ł.—
42 Qa ewi'łij iye in ikfik'i iye pa'aj, qa iyin iye, ma' qa hats wetsjuk'ij, qa yit'ij iye pa'aj: —Tata, qu' nite' łeke'ye' qu'nte' anamite' yiwets qa'nte' nek'iya'ye'ji' pa' qi ek'imiiji', qa' aqsiijkii pakha' łisu'un.—*
43 Qa tepiltaxii iye qa yi'wen iye in ima'ju' iye he' ł'ijatshenhei, qe nite' łekheweliju'ł pa' nijati'.
44 Qa ikfik'i iye, qa iyin iye ma' qa hats wetshetk'ewi'łij, qa yiyeketij kakha' hats yit'ij.

* **26:30** Mt 21:1; Lc 22:39; Jn 18:1 * **26:31** Mt 11:6; Jn 16:32 * **26:32** Mt 28:7,10,16; Mr 16:7
* **26:34** Mt 26:75; Lc 22:34; Jn 13:38 * **26:37** Mt 4:21; 17:1 * **26:38** Sal 42:5-6; Mt 24:42; Jn 12:27
* **26:39** Mt 20:22; Jn 5:30; 6:38; Fil 2:8; He 5:7 * **26:42** Mt 26:39; Mr 14:36; Lc 22:42; Jn 6:38

45 Qa tepilii iye pa' i'ni' he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets pa'aj: —¿Me menjiit ɬama'aɬju' qa ɬawapiyi'ɬju' iye? Hats yamets ne' hora, qa ha'ne Ɬa's na' Jukhew qa' netesti'yij nekhewe' uɬ'ets jukhew.*
46 Eniyi'ɬpha'mkii qa' jinakkii. Jeɬ qeku'ni'ɬiju'ɬ, hats met nakha' t'ihinyij.—

Te'nekumhi'yi' qa wetka'x pa' Jesús.
(Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

47 In mexe iyet ha' Jesús qa namets ka' Judas. Hikka' i'ntaxji'teje'm he' doce (12) ɬ'ijatshenhei. Olots he' ɬijts'eyek taqatsjikinetii qa uja'x he' najak he' t'eku'mi'. Ɬ'ukinhei he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' tenek'enheiji' ha' witset.
48 Ka' Judas in t'ihinij qa hayiits na'l pa'aj pa'qu' niwjutsiqenij, qa yit'ij pa'aj: —Hakha' qu' hetu'je'm, qa' hik hakha'ye', qa' ku'mi'ɬi'.—
49 Qa in hats namets qa aje'eɬ nekets ha' Jesús, qa yit'ijets: —Ɬanam, Maestro.— Ma' qa tu'je'm.
50 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Waika', aqsiijkii pakha' ɬanamij met qu' aqsiijkii.— Ma' qa hekhewe' ɬijts'eyek qa nekets ha' Jesús qa t'eku'mi' qa niyejinju'ha.*
51 Ma' qa hakha' ewi'ɬ hekhewe' ɬ'ijatshenhei qa t'eku'metsju' ha' ɬaqa'tsjikinet qa' weqfekin je'm qa yasinii ke' ɬekfi'ik'i ha' ɬeqejkunenek hakha' qiji' ɬatata he' pa'il.*
52 Ha' Jesús qa yit'ij: —Ukinik'iju' iye na' ɬejii na' aqa'tsjikinet. Qe week pe'qu' nawatlanij na'aj witqatsjikinet, qa' hik na'aj iye qu' naq'alij.*
53 ¿Ye' me ɬumti qu' nite' ɬeke'ye' qu' nek'iyinets na' Tata, qa ɬakha' qa' aje'eɬ nenukinju' pe'qu' nat'ani' doce (12) legión † angelitse'?*
54 Qa qu' hik aka' ɬunye'je'kii, ¿qa pa'n ɬunye'j qu' nafits kekhewe' we'nika'ajji' in hayiits yit'ij qu' hik aka' ɬunye'je'kii?—*
55 Qa hik aka'aj qa yit'ijji'ju' ha' Jesús hekhewe'en: —¿Inhats'ek in ɬ'aqatsjikineti'yi'ɬyii qa ɬenka'xi'ɬ iye ne' ek'uli'ɬ najak qu' ots'opheɬi'ɬ? ¿Me hik yijunye'j na'aj ejtenhetsax? Week neɬuts yakha' ha'nifi ne' witlijtsitjii he'nq'ijatshenifi qa ham ts'opheɬe'.*
56 Qa hatsɬe week qu' ɬunyejeye'kii hane'ej ekewe'en, qe qa' nasinik'i kekhewe' yika'ajji' ke' profeta'ik'i.— Ma' qa hik aka'aj he' ɬ'ijatshenhei qa week yak'esik'uikii qa ilatkii.*

Jesús qa wetka'xii pe' ɬetsi' pa' qiji' ɬatata pe' pa'il.
(Marcos 14:53-65; Lucas 22:54-55,63-71; Juan 18:12-14,19-24)

57 Hekhewe' t'eku'mi' ha' Jesús qa yeka'xii ke' ɬetsi' ha' Caifás, hikha' qiji' ɬatata he' pa'il, qe hik hakha' not'axi' wetju'ɬ hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa he' tenek'enheiji' ha' witset.*
58 Ha' Pedro qa yijayanpha'mkii pa'aj qa toxɬi'imii, yamɬi'ijiiji'ha pa'aj ha' jofji'ju' ke' ɬetsi' ha' pa'il ɬatata. Qa uiteje'm qa i'nijupju' pa'aj hekhewe' witeqjeɬinenheyipji' ke' witlijtsitjii qe qa' niweenijha week pa'qu' ɬeqfenyejeyi'ij.*

---

* **26:45** Jn 12:27; 13:1 * **26:50** Mt 20:13; 22:12 * **26:51** Lc 22:38; Jn 18:10 * **26:52** Gn 9:6; Ap 13:10 † **26:53** Ewi'ɬ legión, ikji' ewi'ɬ tatsai mil (6.000) yamets pe'qu' oq'opheɬinetsiletse'. * **26:53** 2R 6:17; Dn 7:10; Mt 4:11; Lc 8:30 * **26:54** Mt 1:22; 26:24 * **26:55** Mr 12:35; Lc 21:37; Jn 7:19; 8:2; 18:20 * **26:56** Ro 1:2; 2P 1:20; Mt 10:1; 26:54,56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **26:57** Mt 26:3; Jn 11:49 * **26:58** Jn 7:32; 18:15

59 Hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa week pekhewe' Junta Suprema‡
wo'oikii pa'qu' witwotk'onhet'eɬe qu' net'ejuyiju'ɬ ha' Jesús, hats'inha qu'
ɬeke'ye' qu' natlanhetii.*
60 Qa nite'ɬe yi'wen, yemjeetax in olotstax pe' jukhew in wotk'onɬetaxiikii
pa'qu' ɬunye'je' ha' Jesús. Qa i'nk'aɬe pa'aj qa na'l pe' wetsjuk jukhew qu'
nowotk'onijkii iye.*
61 Enewe'en qa yit'iju' pa'aj: —Ha'ne jukhew hik ha'ne yit'ijets: "Yakha'
ɬeke' qu' hiwuɬ'enhetijkii ene' qi witlijtsitjii, qa' wetshetk'ewi'ɬ neɬuts qu'
heniihinpha'm iye."—*
62 Ma' qa ha' pa'il ɬatata qa ts'ap'a, qa yit'ijets ha' Jesús: —¿Me nite' ɬ'inku'ɬ?
¿Pa'n qu' it'ij qu' eku'ɬik'i aka' wenit'ij ewets?—
63 Qa ha' Jesús qa nite'ɬe inku'ɬ. Qa ha' pa'il ɬatata qa yit'ijets iye pa'aj: —Aka'
ɬiiji' pa' nite' wa'm Dios qu' hit'ij ewets yape enfeli'ɬ ye'mha, ¿me hik akha'ija
pa' Cristo, Ɬaa'sija pa' Dios?—*
64 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —I'woyaxijik'iha ka' ɬit'ij in hik yakha'. Qa hit'iɬij
ewets iye ekheweli'ɬ in ɬi'weni'ɬ hatse' *ha'ne Ɬa's na' Jukhew qu' na'ni'ju' na'
yiya'yik'i nakha' Ham Ɬet'unhenye'ji'iju'ɬ in T'un, qa qu' nenekijju' iye ne' wasil
ha'ne wa'sji'.*— *(Sal 110:1)**
65 Ma' qa ha' pa'il ɬatata qa yiwjaf'itik'i pa' ɬ'uihitjiiɬe, qa yit'ij: —Eke' yit'ij
ha'ne jukhew qi in uɬ'etsik'i ɬe'lijeyets pa' Dios. ¿Ɬekpa' qu' hami'ik'ui qu'
nenfel iye pakhape' iye ɬunye'je'kii hane'en? Ekheweli'ɬ ɬepi'ye'eɬik'i ke' yit'ij
in uɬ'etsik'i.*
66 ¿Pa'n ɬumti'iɬ qu' ɬenifenye'je' hane'en?— Qa yeku'ɬ pekhewe'en: —Ewi'ɬɬe
in weju'ɬij qu' nawa'm.—*
67 Ma' qa tek'iije'mkii ɬeju's qa yi'wiɬtenji'ijje'm iye. Qa pekhewep qa
yeqsilanje'm ɬeju's,*
68 qa yitjiijets: —Akha', in hik akha' pa' Cristo ¿ɬekte'ek pa' nalan?—*

Pedro qa welkut'ijkii.
(Marcos 14:66-72; Lucas 22:56-62; Juan 18:15-18,25-27)

69 Ha' Pedro i'niju' hakha' joofji'ju' ke' wititsi'ii. Ma' qa nekets pa'aj ke' ewi'ɬ
witqejkunenki', qa yit'ijets: —Qete'e' hik akha' iye hekhewe' ɬijts'eyekji'ijkii ha'
Jesús Galilea ɬeiɬe'.—
70 Qa hakha'ɬe'en qa welkut'ijkii qa week yepiikinij hekhewe'en in yit'ij: —
Axe'm, nite' tsikfe'lets kakha' ɬit'ij.—
71 Ma' qa ikii pa'aj qa i'ntaxi' pa'aj ha' ɬeji'ii, qa hik hakha'a' qa yi'weni' iye
pekhep iye, pekhe'en qa yit'ijji'ju' pekhewep iye: —Hik ha'ne ha' ɬijts'eji'ijkii
ha' Jesús Nazaret ɬeiɬe'.—*
72 Ma' qa ewi'ɬij iye in welkut'ijkii, qa hats les in yatinhettaxik'i in
welkut'ijkii: —Axe'm, yakha' nite' tsikfe'lets hakha' jukhew.—*

---

‡ **26:59** Junta Suprema ikji' tenek'enhe'yij qa yejeɬ iye pa' sehe' Israel, pe' jukhew yamets 71. * **26:59** Mt 5:22; Hch 6:11 * **26:60** Dt 19:15; Sal 27:12; 35:11; Hch 6:13 * **26:61** Mt 27:40; Jn 2:19; Hch 6:14 * **26:63** Lc 22:67-71; Is 53:7; Mt 5:33; 14:7; 23:16; 27:12,14; Jn 19:9; Lv 19:12; Nm 30:2; Dt 23:21; Lv 5:1; 1S 14:24,26; Mt 16:16 * **26:64** Dn 7:13; Mt 16:27; 24:30; Ap 1:7 * **26:65** Mr 3:29; Jn 10:33; Nm 14:6; Mr 14:63; Hch 14:14 * **26:66** Lv 24:16; Jn 19:7 * **26:67** Mt 27:30; Mr 10:34; Lc 22:63-65; Jn 18:22 * **26:68** Mr 14:65; Lc 22:64 * **26:71** Mr 14:67; Hch 6:14 * **26:72** Lv 19:12; Nm 30:2; Dt 23:21; Mt 5:33; 14:7; 23:16

73 Qa sujłe iye pa'aj pekhewe' i'ni' pakha'an qa nekets iye ha' Pedro qa yit'ijets iye pa'aj: —Yijaa'ija in hik akhap iye hekhewe' łijts'eyekkii. Hik anyejei qe iyetju'.—
74 Ma' qa yapełek ha' Pedro in uł'axik'i ł'anye'j qa weniwjutsiqentaxijha iye in yit'ij: —Qu'nte' yijaayi'ija aka' hit'ij qa les łe'wis qek nastanithen pa' Dios. ¡Nite' tsikfe'lets hakha' jukhew!— Ma' qa hik pakha'aj qa ip pa' ta'a'a'.
75 Qa ha' Pedro qa yijamti'ik'i pa'aj in hayiits yit'ijets ha' Jesús: —Qu' mente' nape' pa'qu' ta'a'aye' qa hats wetshetk'ewi'łij qu' newelku'tyijkii.— Ma' qa ikfik'i pa'aj ha' Pedro qa qi in ip pa'aj.*

27

Jesús qa wetka'xii pa' Pilato.
(Marcos 15:1; Lucas 23:1-2; Juan 18:28-32)

1 Ma' qa in hats leefiju' iye, qa week pa'aj hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset, qa not'axij wetju'ł iye qe qa' nilan ha' Jesús.*
2 Ma' qa in hats yophe'ł qa yeka'xii qu' netisij ha' Pilato, hikha' romano gobernador ipji' ne' judiol.*

Wa'm pa' Judas'ik'i.

3 Ka' Judas hik kakha' t'ihinij ha' Jesús. In yi'wen in hats yijaa'ija qu' natlanhetii hatse' ha' Jesús qa qi in itawje'met qa yepilettaxets pa'aj pe' treinta (30) nijketits ne'ej plata hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' tenek'enheiji' na' witset.*
4 Qa yit'ijets: —Qi in yuł'ax qe he'yihinij ma' qa' nawa'm nakha' jukhew ham uł'axe' qu' naqsiijkii.— Qa hekhewe'en qa yit'ijiju'ł pa'aj: —¡Nite' tsatsat'etsi'łij pa'qu' natawje'meten! ¡Akha'łe in łantsat'axij!—
5 Ma' qa ka' Judas qa nijele'ejifi pe' ł'astayik'i ke' witlijtsitjii, qa ikfik'i pa'aj qa wetsifinpha'm.*
6 Qa hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa nat'a'ak'i pa'aj pe' ł'astayik'i, qa yit'ijju': —Ene' ł'astai hats nite' łeke' qu' netenenik'iju' nekhe' ti'najki' t'ejuyets ne' witlijtsitjii, qe enewe'en hats tajayij pe' wit'athits.—*
7 Ma' qa in hats week łexkelij iye, qa pe' ł'astai qa taqhayijets pa' ewi'ł sehe' łii Campo del Alfarero, hats'inha qa' hik pakha'ye' qu' łenimełku'wet'i'ij pe'qu' jukhewiikali'ik'i.
8 Qa hik ta'łijupi' ha'ne sehe' in łenqiyij "Wit'athits Łetset." Qa yamijii hane'ej in łenqiyij.
9 Ma' qa hats yafits kakha' yit'ij pa'aj pa' Dios in i'nijji' pa' profeta'ik'i Jeremías qa yit'ij pa'aj: *—Pekhewe'en qa t'eku'mi' pe' treinta (30) ł'astai nijketits plata, hik aka' łajanye'j pa' ewi'ł jukhew łaqjanyejeyij nekhewe' Israel łeiłets.* *(Zac 11:12)**
10 *Ma' qa pe' ł'astai qa taqhayijets pa' sehe' łii Campo del Alfarero. Hik aka' yit'ij yiwets pa' Yatsat'axyij.—* *(Zac 11:13)*

Jesús qa wetka'xii pa' Pilato.
(Marcos 15:2-5; Lucas 23:3-5; Juan 18:33-38)

---

* **26:75** Mt 26:34; Jn 13:38; Hch 3:13-14 * **27:1** Mt 26:34; Jn 13:38; Hch 3:13-14 * **27:2** Mt 20:19; Lc 13:1; Hch 3:13; 1Ti 6:13 * **27:3** Mt 21:29; 26:14-15 * **27:5** 2S 17:23; Lc 1:19,21; Hch 1:18 * **27:6** Mr 2:24; Jn 18:31 * **27:9** Jer 32:6-9; Mt 1:22

11 Ha' Jesús qa wattsap'anhetijup pa'aj hakha' gobernador, qa hane'en qa
nifaakan, qa yit'ijets: —¿Me akha' pakha' qi łatata ene' judío?— Qa yeku'ł pa'aj
ha' Jesús: —I'woyaxijik'iha ka' łit'ij.— *
12 Qa hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji'
hakha' witset in yittaxijetskii kekhewe' wekwek uł'ets yit'ijets in yaqsiijkii
ha' Jesús, qa hakha'łe Jesús qa nite' yeku'łik'i.*
13 Qa hik ta'łijupi' pa'aj ha' Pilato in yit'ijets: —¿Me nite' łepiye' kekhewe'
wekwek uł'ets wenit'ij ewetskii qu' aqsiijkii?—
14 Qa ha' Jesús qa nite' yeku'ł. Qa nite' ewii'łe' iye pa'qu' nekułik'i pe'
uł'etsik'i wenit'ijets in yaqsiijkii. Qa hik ta'łijupi' hakha' gobernador in qi in
yitjułaxijpha'm.

Pa' Pilato qa inaqyaji'ij qu' natlanhetii pa' Jesús.
(Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25; Juan 18:38-19:16)

15 Hakha' gobernador ha' witset, in hayiits łeqfenye'jji'jij qa yamji'jets
ekewe' łe'sits nełuts Pascua qu' niwejin pa'qu' ewi'ł wit'ophełik'e' pakha' qu'
niyinen pekhewe' jukhew.
16 Qa na'l pa'aj hakha' ewi'ł qi in yinikfe'l wit'ophełik łii Barrabás.
17 Qa in hats ewi'ł i'ni' pa'aj pekhewe' olots, ha' Pilato qa nifaakanji'ju':
—¿Łekpa' łisu'uni'ł qu' netwejinhetii ne' wit'ophełii, me hakha' Barrabás, me
i'nłi'i nakha' Jesús, łenqii iye Cristo?—*
18 Qe ha' Pilato nikfe'lets hekhewe'en in tisij qe ta'łets in teqemtshenłe'etskii.
19 Ha' Pilato in mexe i'nipji' pa'aj ha' łots'oji'la'x t'ejuyets in yejełik'ui pa'qu'
łunye'je'kii (juez), pe' łewhe'ye' qa inqekenijii pe' łe'lijei, qa yit'ij pe' łe'lijei pe'
efu: —Hasu'uj ma'ajets pa' łenifenye'j nakha' jukhew yatsathen, qe juka'x qi
in uł'axik'i ka' yitsowoł'ax ta'łets nakha'an.—*
20 Qa hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha'
witset qa yaqsiijijetskii in yiyaji'etskii hekhewe' olots jukhew, ma' qa week
iyinets qu' netwejinhetii ha' Barrabás qa hakha'łe Jesús qa' natlanhetii.
21 Ha' gobernador qa ewi'łij iye in nifaakanji'ju' iye: —¿Pa'n łunye'j pa'qu'
netwejinhetii ene' wetsjuk wit'ophełii?— Pekhewe'en qa yeku'ł: —¡Barrabás
qu' netwejinhetii!—
22 Qa ha' Pilato qa nifaakanji'ju' iye: —¿Qa pa'n qu' yeqfenyeji'ijek ha'ne
Jesús łii iye Cristo?— Qa week yeku'ł pa'aj pe' jukhew qa yit'ijju': —
¡Ne'nenji'pha'm pe'qu' cruze'!— *
23 Ha' Pilato qa yittaxij iye pa'aj: —¿Inhats'ek? ¿Łekpa' uł'ax yaqsiijkii
hane'en?— Pe' jukhew qa les yit'unhetik'i in taya'yijipji'kii, qa yit'ijju' iye: —
¡Eni'łji'pha'm cruze'!—*
24 Ha' Pilato in yi'wen in hats ham łeqfenye'ji'ij, qe ewi'łłe in hats les
yiwakanintaxkii hekhewe' jukhew, ma' qa inq'ukinii pa'aj pa'qu' iweli'ye' qa
tetka'xii, qa yethinij he' week in wa'nqa', qa yit'ij: —Yakha' nite' ta'ł yiwets qu'
nawa'm ha'ne jukhew yatsathen. Ekhewele'łi'iłij.—*
25 Qa yeku'ł pa'aj pekhewe' week jukhew: —Ehe, yekheweli'ł qa enewe'
yilitsi'ł, he'yeku'mi'łiju'ł qu' he'yenheti'yi'łi' qu' nata'łi'ł yiwets qu' nawa'm
nakha'an.—*

---

* **27:11** Mt 2:2; 1Ti 6:13 * **27:12** Mt 26:63; Jn 19:9 * **27:17** Mt 1:16; 27:22 * **27:19** Gn 20:6; Nm 12:6; Job 33:14-16; Mt 2:12; Jn 19:13 * **27:22** Mt 1:16; Hch 13:28 * **27:23** Lc 23:41; Jn 8:46 * **27:24** Dt 21:6-8; Sal 26:6; Mt 26:5; 27:4,19 * **27:25** Jos 2:19; Hch 5:28

26 Ma' qa ha' Pilato qa yiwejin pa'aj ha' Barrabás. Qa hakha'łe Jesús
in hats yili'ij in yeqsilankii, ma' qa tisij pa'aj he' oq'opheł-inetsilets qe qa'
ne'nenji'pha'm pe' cruz.*
27 Ma' qa pe' oq'opheł-inetsilets łelits pa' gobernador qa yeka'xifi pa'aj ha'
Jesús ke' palacio, ma' qa he' oq'opheł-inetsilets qa week not'axij wetju'ł pa'aj
hakha'an.*
28 Qa nit'ijji' pa'aj ke' łeqhinatai ma' qa yi'ntaafinij pa'aj pa' s'e' łeqi'ntaafit'ij.*
29 Qa yuihinji'ju' iye pa'aj pekhe' yifti'yik'i tii, qa pa' yiya'yik'i łokoi qa
yekumhini' pa' tutsi'latax. Ma' qa wonokok'enifikii yawitjiłe, qa yi'tjiijets: —
E'łe'wisi'imkii, qi łatata ene' judiol.—
30 Qa tek'iyi'kii iye qa t'eku'mijets iye pa' tutsi'latax ma' qa yilanijkii łeiła'.*
31 In hats yili'ijju' in qi in yawitji pa'aj hakha'an, qa nifte'ji' iye pa'
yi'ntaafinij s'e' qa yuihinik'ipha'm iye pa'aj ke' łeqhinataayija. Ma' qa
yeka'xfik'i qe qa' nenji'pha'm pe' cruz.

Jesús qa we'nenji'pha'm pe' cruz.
(Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43; Juan 19:17-27)

32 In hats k'esitsiyu'uk'uifik'i ha' witset, qa weikutiju'ł ha' ewi'ł jukhew
Cirene łeiłe' łii Simón. Qa he' oq'opheł-inetsilets qa yiyaji'ijets qu' neka'xi'm ke'
łeqe cruz ha' Jesús.*
33 Qa in hats yamijets hakha' łenqii Gólgota, ikji' aka'an, witjiła'ak'i łetset. *
34 Qa t'iyahanhetiitaxji' pa'aj pa' wino yetsji'ł pe' ewi'ł ne'ej inqa'metets
ł'aftuk, ma' qa in hats yijaajintax pa'aj, qa yili'ij qa nite' niyayu'ji' qa
t'oqowe'yiju'ł pa'aj. *
35 Qa in hats yenji'pha'm ke' cruz, qa ke' łeqhinatai qa watk'esaxijju', ikij
wetju'ł.
36 Ma' qa i'nijupju'kii qe qa' nejełets.
37 Qa ka' wankaaju'łetsju' łejiła' we'nika'ajji', hik kakha' ka' ta'łijupi' in
talanhetii, qa yit'ij ka' we'nika'ajji': —Hane'en Jesús, hik ha'ne qi łatata ene'
judiol.—
38 Qa łe'nenhifetsji'pha'm iye ke' cruzits ke' wetsjuk ejtenhetsits. Ewi'ł ka'
te'weyij yiya'yik'i qa kakhap qa łefeyi'j te'weyijek. *
39 Hekhewe' nekjiijup qa yawitjijeetspha'mkii, qa yitjiij iye qhet tetet
łeiłal,*
40 ma' qa yitjiijetspha'm: —Akha' in łonopłetju' hatse' ne' witlijtsitjii qa' wet-
shetk'ewi'ł nełuts qu' eniihinpha'm iye, metełinłe. Qu' yijaa'ija qu' Ła'se'ejha
pa' Dios qa' ilit'ik'uiju' ne' cruz.—*
41 Qa hik łunyejei iye hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he'
i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset
in yawitji'etspha'mkii iye qa yit'ijju':
42 —Nił-inji'ijju' pekhewep qa łakha'łe qa nite' łeke' qu' netełinłe. Hik ha'ne
pa' łatata ne' Israel, ye'ehe, qa' net'ilitju' in we'nenji'pha'm ne' cruz, ma' qa
hayitse' yijat'ij qu'nte' jinteqekuye'.*

---

* **27:26** Is 53:5; Mr 15:15; Lc 23:16; Jn 19:1 * **27:27** Mr 15:16-20; Jn 18:28,33; 19:2-3,9; Hch 10:1
* **27:28** Lc 23:11; Jn 19:2 * **27:30** Is 53:7; Mt 26:67 * **27:32** Nm 15:35; He 13:12 * **27:33** Mr
15:22-32; Lc 23:33-43; Jn 19:17-24 * **27:34** Sal 22:17; 69:21 * **27:38** Is 53:12; Mt 20:21; Jn 18:40
* **27:39** Job 16:4; Sal 22:7; 109:25; Lm 2:15; Mr 15:29 * **27:40** Mt 4:3,6; 26:61,63; Jn 2:19 * **27:42**
Jn 1:49; 12:13

43 *In nite' yeqeku' pa' Dios, ye'ehe qa' hik pakha'ye' qu' niłin hane'ej qu' yijaa'ija pa' Dios qu' nisu'un nakha'an, (Sal 22:8)* qe nakha'an yit'ij: "Yakha' Łaa'sija pa' Dios."—*
44 Qa hik łunyejei iye ke' ejtenhetsits łenenhefetsji'pha'm ke' cruzits uł'etsik'i iye łe'lijeyetskii.

Wa'm pa'aj pa' Jesús.
(Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49; Juan 19:28-30)

45 In hats natsathenju' junu' qa weekij ha' sehe' in nookii yamijii in las tres metju' junu'.
46 Hik pakha'aj ha' Jesús qa t'unik'i in tayaikii: —Elí, Elí, ¿lema sabactani?— Ikji' aka'an: —*Dios Yatsat'axyij, Dios Yatsat'axyij, ¿inhats'ek in łetswu'm?*— *(Sal 22:1)**
47 Qa hekhewe' i'nijup, hekhewe' uja'x in yepi'ye', qa yit'ijju': —Hats taya'yiikii pa' profeta'ik'i Elías.—
48 Qa aje'eł hakha' ewi'ł hekhewe'en qa wekuma'xii ka' ewi'ł jupayek (esponja) qa yuihinji'ju' ka' wino na'aj ewtsik'iiji' yilke'ej ji'teje'm ka' tutsi'latax ma' qa iktaxijets qu' nifunenij qe qa' niyahan.*
49 Qa hekhewepłe qa yit'ijju': —Iwejinłe, qa' jinteje'łijju' pa' Elias'ik'i qu' nanamii qa' niłin.—
50 Ma' qa ha' Jesús, qa ewi'łij iye in t'unik'i in tayai iye, ma' qa wa'm.*
51 Qa hik pakha'aj kakha' łenjilafi' hakha' yeqet'axetsji' ke' witlijtsitjii qa ja'fik'iju' łeqewuk'u ta'łijiipha'm in ja'fik'iju' ka' te'weipha'm qa yamijiiju' ka' sehe' eju'. Qa ha' sehe' qa me'le'le'l iye qa ke' utel qa jaf'afju' iye.*
52 Qa pe' nimełkui qa qhofik'i iye pa'aj qa olots pe' jukhew'ik'i, efuts'ik'i yatsathen ma' qa' iłii iye.
53 Qa ikik'uifik'ikii pe' łenimełkui in hats iła'x iye pa'aj ha' Jesús, pekhewe'en qa ikji'teje'm iye na' qi łe'wis witset Jerusalén qa olots he' yi'wen pa'aj.
54 Hakha' centurión* qa hekhewe' iye i'nijup yejełets ha' Jesús, in yi'wen in wapja' ha' sehe' qa kekhewe' iye wekwek łunyejeikii qa qi in nijiwei wetju'ł, ma' qa yit'ijju': —Yijaa'ija aka'an in hik aka' pa' Łaa'staxija pa' Dios.—*
55 Olots he' efuts nejeł'iikii totsi'mii ha' i'ni', hik hekhewe' łijts'eyekkii ha' Jesús in ta'łiji' ek ha' Galilea'ai in t'ifti'ts'etskii.*
56 Hekhewe'en i'nji'teje'm ke' María Magdalena qa ke' María łenene ha' Jacobo (Santiago) qa ha' José qa ke' łenene he' łelits ha' Zebedeo.*

Jesús qa we'nenifi pe' łenimełuk.
(Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42)

57 In hats metiyu'ju' junu' qa namets pa'aj ha' ewi'ł jukhew yiwq'axin wekwek, łii José Arimatea łeiłe', łakha' iye hats yijayan qa tek'enets iye ha' Jesús.*
58 Ha' José qa mexe yamii pa'aj ha' Pilato qu' niyinijets ka' Jesus'ik'i qu' neka'x. Ha' Pilato qa inaqyaji'ij qu' netesti'yij.
59 Ha' José qa t'eku'mi'fi pa'aj ka' Jesús ma' qa yijuphe'łji' ka' penyilo łe'wis.

---

* **27:43** Lc 23:39-43 * **27:46** He 5:7 * **27:48** Sal 69:21; Mr 15:36; Lc 23:36; Jn 19:29 * **27:50** Mr 15:37; Lc 23:46; Jn 10:18 * **27:51** Ex 26:31-33; 2Cr 3:14; He 9:3 * **27:54** Centurión ikji', tenek'enhe'yipji' ek pe' cien (100) oq'opheł inetsilets, Roma łeiłe'. * **27:54** Jn 5:19; He 1:2 * **27:55** Sal 38:11; Lc 8:2-3; Jn 19:25 * **27:56** Mt 20:20; Mr 15:40; Jn 19:25 * **27:57** Mt 10:42; 28:19; Lc 14:26; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Hch 6:1

60 Ma' qa yenifi ke' yatsat'axij in łenimełuktax ink'aiki' inqajkaninijju' pa'aj
ke' utekji'teje'm. Ma' qa in hats yikoyoyinhetets in yit'onijji' ke' qi ute ha'
łenuihiyi'jteje'm ke' nimełuk, ma' qa ik. *
61 Qa ke' María Magdalena qa kikhep iye María iye, qa ipłu' pa' i'nijupi'ju'kii
pa'aj ke' nimełuk.

*Pekhewe' oq'opheł**inetsilets** yejeł**ets** pe' łesehek pa' Jesús.*
62 Ka' nełuji' watji'letji' pe' witqats qa kakhap nełuji', qa hekhewe'
tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye fariseol qa yamii pa'aj ha' Pilato,*
63 qa yit'ijets pa'aj: —Yatsat'axyij, hijamti'iłik'i ka' yit'ij ka' ejtitsi'l
jukhew'ik'i in mexe iła'x, qa yit'ij: "Qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa'
yi'ła'xe' iye."*
64 Qa hik ta'łijupi', akha' qu' inaqyaji'ij qu' netjełitiyetsha ke' łenimełuk nami-
jii qu' wetshetk'ewi'łe' nełutse', hats'inha qu' nite' neneki'ii he' ł'ijatshenhei
ma' qa' net'ejtenij, ma' qa' i'nk'ałe nit'ijets ha'ne witset: "Hats iła'x iye." Qa
pakha' teke'lenju' qu' łe'wejtitsiye' qa' les qu' qi qu' uł'axe' wiikfik'i, qa' nite'
hik łunye'je' ka' yojo.—*
65 Qa yit'ijiju'ł ha' Pilato: —Enewe'en oq'opheł**inetsilets** eka'xi'ł, qa'
ejełineni'łij pe' łesehek qa aqsiiłijkii pakha' hats łenikfe'li'łets qu' aqsiiłijkii.—
66 Ma' qa ikkii qa yijanithen pe' nimełuk, qa yeni' pa' łeji' pe' łeq'ikati' qa'
jutsiqaxi'ij qu' ham nit'i'ij qhof. Ma' qa amaneyijup he' oq'opheł**inetsilets** qa
yejeł.*

28

Iła'x iye pa' Jesús.
(Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-2; Juan 20:1-10)
1 In hats t'anji' kakha' nełuji' sabadoji', in i'nk'a nekiyupha'm pa'aj ne' junu'
ka' yojo nełuji' (domingo), ke' María Magdalena qa kikhep iye María ikii pa'aj
ke' nimełuk qu' ni'wen.
2 In mente' yamets pa'aj qa t'unik'i in me'le'l pa'aj ha' sehe' qe te'nilitju' pa'
łaqa ángel ha' Yatsat'ax'inij qa ikets ke' nimełuk qa yit'ij qhof ke' ute łit'otax qa
i'nipji'.*
3 Pa' ángel leppepep pa'aj hik łunye'j na'aj etheluna'x, qa pe' łeqhinatai qa fo'
hik łunyejei ł'ifiwa'x.*
4 Pe' oq'opheł**inetsilets** in yi'wen pa'aj qa yitsalalinhet wetju'ł qe qi in
nijiwei. Ma' qa week namju'kii hik łunyejei qu' nanaxju'.
5 Pa' ángel qa yit'ijets pa'aj he' efuts: —Ekheweli'ł, e'nijiweikitek'ił, qe yakha'
tsikfe'lets in łowotaxiłiikii ha' Jesús hikha' we'nentaxji'pha'm ke' cruz.*
6 Hats nite' i'ni' hane'e'in. Hats iła'x iye ka' hats yit'iłij ewets. Te'łuni'ł qa'
jełi'ł ha'ne we'nentaxi'.*
7 Qa' if'elitiłik'i qu' enfeli'łii he' ł'ijatshenhei in hats iła'x iye. Łakha' wathay-
inti'ił ek'uyii ha' sehe' ei Galilea, qa' hikha' tit i'weni'łi'. Hik ekewe' tit
k'efeli'łi'm.—*

* **27:60** Is 53:9; Mt 27:66; 28:2; Mr 16:4 * **27:62** Mr 15:42; Lc 23:54; Jn 19:14,31,42 * **27:63** Mt 16:21; 17:22-23; 20:19; Mr 8:31; 10:34; Lc 9:22; 18:33 * **27:64** Mt 10:1; 26:56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16 * **27:66** Dn 6:17; Mt 28:2,11 * **28:2** Lc 24:4; Jn 20:12 * **28:3** Dn 7:9; 10:6; Mr 9:3; Jn 20:12; Hch 1:1 * **28:5** Mt 14:27; 28:10; Ap 1:17 * **28:6** Mt 12:40; 16:21; 27:63 * **28:7** Mt 10:1; 26:32,56; Mr 3:7; 16:20; Lc 6:13; Jn 12:16; Mr 16:7

8 Ma' qa he' efuts qa yapełek pa'aj qa ikik'ui ke' nimełuk itaqsunkiiha. Qi
in nijiweitax qa qiiłe iye in łe'sitsi'mkii, wekuma'xijii pa'aj qu' nenfeli'm he'
ł'ijatshenhei.
9 Qa hik pakha'aj, ha' Jesús qa we'nethinets pa'aj hekhewe' efuts qa
wetfeli'm. He' efuts qa ikets pa'aj qa wonokok'enifikii qa tik'eyijup łef'iyeyiiju'
qa iyinets.*
10 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —E'nijiweikitek'ił. Yape ma'ałkii qa'
enfeli'łi'm he' yejefets qu' nakkii namii ha' sehe' Galilea qa' hikha' netsweni'
hatse'.—*

*Pe' oq'opheł**inetsilets** qa nifelik'i pa' ł**unye'jkii**.*

11 In hats ikkii pa'aj he' efuts, ma' qa pe' uja'x pekhewe' oq'opheł**inetsilets**
qa ikii pa'aj ha' witset qu' nenfelimik'i pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il week
aka' ł**unye'jkii** pa'aj.
12 Pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa ikii qu' nonot'axi'ł wetju'ł pekhewe'
tenek'enheiji' pa' witset, qa tafaakate'yijju' pa'qu' łeqfenyejeyi'ij łewek. Ma' qa
tisij pe' olots ł'**astai** pe' oq'opheł**inetsilets**.
13 Qa yit'ijets pa'aj: —Aka' it'iłij: "He' ł'**ijatshenhei** namii pa'aj aka' najaxik'i
qa t'ejtenij pa'aj ka' Jesus'ik'i yekheweli'ł in qi in hama'ałju'."
14 Qa qu' nenikfe'ltaxets nakha' gobernador, qa' yekheweli'ł qu'
haifaakateyi'łju' qa' ham peyi'ijkii qa ekhewełi'ił qa' ikesimen łi'iłkii.—*
15 Pe' oq'opheł**inetsilets** qa t'eku'miju'ł pe' ł'**astai** ma' qa week yaqsiijkii aka'
hats wenit'ijets pa'aj. Qa aka' wit'anye'j qa hik aka' week i'ye'ej wetju'ł ne'
judío qa yamijii hane'ej.*

*Yape ma'ał**ik'i** ene' week witsetits qa' ijatsheni'ł**ij** eke' yi'lijei.*
(Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49; Juan 20:19-23)

16 Qa hekhewe'łe once (11) ł'**ijatshenhei** ha' Jesús qa ikkii qu' namii ha' sehe'
Galilea, ke' utek'ii hats yiwjutsiqenik'uyii ha' Jesús qu' newe'tweniłi'.*
17 Qa in yi'wen hekhewe'en ha' Jesús qa week wonokok'enju'kii. Qa uja'x
hekhewe' nite' tu'u numtiye'taxija qu' hik hakhaayi'ija.*
18 Ma' qa ha' Jesús qa ikets, qa yit'ijets: —Na' Dios hats week tseł**isij** qu'
heinek'enhe'yij na' wa'sji' qa ha'ne sehe' ipji' iye.
19 Yape ma'ał**ik'i** week ene' witsetits qa' ijatsheni'ł**ij** qu' natsjayan iye qa'
impulijini'łji' ka' łii na' Tata qa ha'ne Ła's qa na' Espíritu Santo.*
20 Qa' ijatsheni'ł**ij** hats'inha qu' netk'enik'i ke' week hats k'ijatsheniłij.
Menikfelitiłetsha in Yakha' nite' k'itoni'ł week nełuts ha'ni'ł ejupkii yamijii qu'
hame'tax ha'ne sehe'.—*

---

* **28:9** Mr 16:9; Jn 20:14 * **28:10** Jn 20:17; Ro 8:29; He 2:11-12,17 * **28:14** Mt 27:2; Hch 12:20
* **28:15** Mt 9:31; 27:8; Mr 1:45 * **28:16** Mt 26:32; 28:7 * **28:17** Dn 7:13-14; Jn 17:2; Ro 14:9; Ef
1:20-22; Fil 2:9-10; Col 2:10; 1P 3:22 * **28:19** Mt 10:42; 28:19; Lc 14:26; 24:47; Jn 8:31; 13:35; 15:8; Mr
16:15; Hch 2:38; 6:1; 8:16 * **28:20** Mt 13:39; 18:20; Hch 1:2; 2:42; 18:10

SAN MARCOS

Pa' Juan Bautista qa te'wenheti'yi' in i'nq'ijatsheni' pa' ham i'ni'i'.
(Mateo 3:1-12; Lucas 3:1-9; Juan 1:19-28)

1 Hane'ej in i'nk'aa i'nju' eke' ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesucristo, hikha' Ła's pa' Dios.*
2 Qa in ɬ'anye'jek kakha' yika'ajji' pa'aj pa' profeta Isaías, in yit'ij: —*Jeɬ qeku'nek, hukin hatse' na' yukine'k qu' nathayin ek'ui, qa' hikna' naqsi'jik'i pa'qu' ikheyi'je'.* *(Mal 3:1)**
3 *Tepiikaxtii pa' ɬ'a'x pa' taya'yi'kii pa' ham i'ni'i' in yit'ij: "Aqsi'ji'ɬik'i pa'qu' ɬikheyije' pa' Yatsat'ax'inij, qa' natsathen iye hasu'uj q'if'imme' pe'qu' ɬ'ikheijeye'."—(Is 40:3)**
4 Ka' Juan Bautista qa te'wenheti'yi' ha' ham i'ni'i', qa nifel in wenqinpuujin t'ejuyets pa'qu' nili'ij pa' uɬ'ax qa' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets.*
5 Qa week namii hekhewe' witsetits ha' sehe' Judea, qa week iye hekhewe' jukhew qa efuts ta'ɬii ha' Jerusalén. Ma' qa in tetfelji'jij pe' ɬewuɬ'ets qa ka' Juan qa nimpuujinji'ju' ha' haqqi' ɬii Jordán.*
6 Ke' ɬeqhinatai ka' Juan ats'etets ɬ'ewkujits qa ka' ɬeqelutsax qa inqa'met ɬ'aj. Qa ka' ɬaq qa efenheyik'i qa na'aj ɬene'ji' witaq.*
7 Qa yit'ij in i'nq'ijatshen: —Teke'lenju' hatse' qu' nanam ha' ewi'ɬ les t'anyipji'. Yakha' nite' ye'weju'ɬij qu' he'yupi'yetsju' qu' henit'ijji' pe' ɬeqniihayij pe' ɬ'otshilaxtii.*
8 Yakha' iweli'ɬe ha'ne k'empuujini'ɬji'. Qa hakha'ɬe'en hatse' qa' nempuujini'ɬji' pa' Espíritu Santo.—*

Juan qa yimpuujin pa' Jesús.

9 Hik aka'aj kekhewe' neɬutsji', ha' Jesús ta'ɬii ha' witset Nazaret ha' sehe' Galilea, ka' Juan qa yimpuujinji' ha' haqqi' Jordán.*
10 Qa aje'eɬ, in hats nekik'uipha'm ha' iweli', qa yi'weniipha'm na' wa's in qhofij, qa pa' Espíritu Santo qa te'nilitju' hik ɬunye'jtax ofo' qa i'nipji' hakha'an.*
11 Qa nokesji'pha'm na' wa's pa' wit'ax in yit'ij: —Akha' K'ayaasija qi in k'esu'un. Akha' qi in ɬets-sinheti'mkii.—*

Pa' inwo'met qa yijaajintax pa' Jesús.
(Mateo 4:1-11; Lucas 4:1-13)

12 Qa aje'eɬ pa' Espíritu Santo qa yeka'xii ha' Jesús pa' ham i'ni'i'.*

---

* **1:1** Jn 5:19; He 1:2; Jn 1:1; Fil 4:15 * **1:2** Is 40:3; Mt 3:3; 4:14; 12:17; 13:49; Lc 16:29 * **1:3** Jn 1:23; Lc 10:1; 17:5 * **1:4** Lc 3:3; 7:29; Lc 24:47; Hch 13:24; 19:4; 22:16; 26:18,20; Mt 9:2; Jn 15:22; Ap 12:6 * **1:5** Mt 23:37; Jn 11:36; 15:22; Gn 13:10; Sal 114:3; Lc 3:3; Hch 19:18; Ro 6:23; 1P 4:1 * **1:6** Ap 9:3,7; 10:9-10 * **1:7** Ap 18:8; Jn 1:15; Mt 3:11; Lc 3:16; Hch 13:23-25 * **1:8** Mt 3:13-17; Lc 3:21-22; Jn 1:26,31,33; Hch 1:5; 8:36; 11:16 * **1:9** Lc 3:21-23; Mt 2:23; 3:13-17; 4:13; 17:22; 21:11; Lc 1:26; 2:4,39,51; 4:16; Jn 1:45-46 * **1:10** Mt 24:35; Lc 12:33; Hch 17:24; Ef 6:9; Ap 21:10 * **1:11** Jn 5:37; Ap 14:13; Lc 20:13; Ef 1:6; Flm 1; Sal 2:7; Is 42:1 * **1:12** Jn 1:33; 3Jn 10; Mt 3:1; Ap 12:6

13 Qa i'ni'kii pa' ham i'ni'i' yamijets cuarenta (40) neɬuts, pa' inwo'met qa
yijaajinji'ijtax pa'aj. Qa ewi'ɬ i'ni'ɬi' iye pe' inqa'metets, qa pe' angelits qa
t'ifti'ts'etskii pa'aj.*

Jesús qa yamii pa' Galilea.
(Mateo 4:12-17; Lucas 4:14-15)

14 Ka' Juan in hats wenuihinifi ke' witq'opheɬitjii, ha' Jesús qa yamii ha'
Galilea qa nifel ke' ɬe'sits ɬe'lijei pa' Dios,*
15 qa yit'ij: —Ha'ne hane'ej ɬahats'ij hats yafits qa' hats ɬ'aka'the' ye'ɬe qa na'
tenek'enheiji' na' Dios qa hats met. Yape ili'iɬij in ɬaqsi'ji'ɬijkii pa' uɬ'ax qa'
hasu'uj eqeku'uɬik'i iye eke' ɬe'sits wi'tlijei.—*

Jesús qa taya'yets pe' ikwetju'ɬ (4) eq'ehemkinhets.
(Mateo 4:18-22; Lucas 5:1-11)

16 Ha' Jesús in ikik'ipha'm ha' ɬotkoyek ke' kaɬi' Galilea, qa yi'wen pa'aj ha'
Simón qa ha' ɬek'inij Andrés in yiwu'mji'ijji'ju' ke' ɬeq'ehemki' ha' iweli' in
teq'ehemkiiju' qe hik aka' ɬ'ithayijkit ek.*
17 Ha' Jesús qa yit'ijets hekhewe'en: —Atsjayani'ɬ qa yakha'ye' qu' haqsiijkii
qu' eq'ehemki'yi'ɬii ene' jukhew.—
18 Ma' qa aje'eɬ yili'ij he' ɬeq'ehemkil qa yijayan ha' Jesús.*
19 Qa ik iye qa ha'nii yamji' iye qa yi'wen iye ha' Jacobo (Santiago) ɬa's ha'
Zebedeo qa ha' ɬek'inij Juan i'ni'ɬji' ke' ɬenhitjii yitiɬ ke' ɬeq'ehemkil.*
20 Qa aje'eɬ taya'yiiji', hekhewe'en qa yiwejinɬi'i ha' ɬatata Zebedeo ke'
ɬenhitjiiji' qa hekhewep iye ɬeq'ithayinenhei, ma' qa yijayan ha' Jesús.*

Ewi'ɬ pa' jukhew i'nji' pa' ewi'ɬ inwo'met.
(Lucas 4:31-37)

21 Hekhewe'en qa uiji'teje'm ha' witset Capernaum. Qa in yamets ka' neɬuji'
witwapiihijii (sábado) ha' Jesús qa aje'eɬ yamii qa uyifi ke' witlijtsitjii, ma' qa
hik aka'aj qa i'nq'ijatshen.*
22 He' jukhew qa efuts qi in yitjuɬaxijpha'mkii qa yisu'unik'i iye, qe in
i'nq'ijatshen hik ɬunye'j na'aj ewi'ɬ qe qi qe tenek'enhei, qa nite' ɬunyejei he'
i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei.*
23 Hik aka'aj ke' ɬe'lijtsitjiyifi hekhewe'en, ewi'ɬ ha' jukhew i'nji' pa' ewi'ɬ
espíritu uɬ'ax, hakha'an qa yapeɬek qa tayai,*
24 qa yit'ij: —¿Ɬekpa' ɬanami'ɬ yijii, Jesús Nazaret ɬeiɬe'? ¿Ye' me hats ɬanami'ɬyii
qu' etswuɬ'enheti'ɬju'? Yakha' tsikfe'l ewets pa'n ejunye'j, akha' eɬ'ewi'ɬɬe in
ɬataɬiiha pa' Dios.—*
25 Ha' Jesús qa yaq'ayinij, qa yit'ijets: —¡Ewuikitek, qa' ma'ak'uifik'i nakha'
jukhew!—*

---

* **1:13** Stg 1:13; Hch 13:10; Ap 6:8; Mt 13:49; Hch 5:19; Ap 14:6 * **1:14** Mt 3:12; 4:17; 17:22; Jn 3:24; 4:45; Lc 3:20; 9:7-9; Mr 1:1; 13:10; Ro 15:16; 1Ts 2:2,8-9 * **1:15** Sal 37:39; Lc 20:10; Jn 7:8; Mt 3:2; 6:33; 12:28; 19:24; 21:31,43; Mr 4:11; 9:1; 10:14; 11:24; 12:34; 14:25; 15:43; Ro 13:11; 1P 1:8-10; 4:7; Hch 3:19; 10:43; 26:20; Jn 3:16; Ro 10:9 * **1:16** Mt 15:29; 16:17; Jn 6:1,8; Mr 7:31 * **1:18** Lc 5:11; 18:28; Jn 8:12 * **1:19** Hch 12:2; Jn 21:2,7 * **1:20** Lc 18:28 * **1:21** Lc 10:15; 13:10; Mr 2:23; 3:1; Stg 2:2; Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11 * **1:22** Mr 6:2; 11:18; Mt 2:4; 7:28; 22:33; Lc 4:32; Hch 2:42; 17:19 * **1:23** 2Co 6:17; Lc 11:24; Stg 2:2; Mr 14:67 * **1:24** Jn 6:27,69; 1Co 7:14; Lc 4:34; Ef 4:30 * **1:25** 2Ti 4:2; Mt 22:12

26 Qa pa' espíritu uł'ax qa yitsalalinhetkii ha' jukhew, qa yit'unhetik'i in
tayai, ma' qa ikik'uifik'i ha' jukhew.*
27 Week qi in yitjułaxijpha'mkii aka'an qa watfaakanji'ijju': —¿Inhats'ek, pa'n
łunye'jkii? ¡Kakha' łeq'ijatshenkenye'j i'nk'ałe jitepi'ye'ek'i, qa hik łunye'j na'aj qi
qe tenek'enhei! ¡Nakha'an yiyaji'ets iye pe' inwo'metets qa tek'eniju'ł!—*
28 Ma' qa pa' łeniihe't qa aje'eł weekij he' pekhelji'kii witsetits qa he'
łekuweliikii ha' sehe' Galilea.*

Pe' łeqewketi' pa' Simón Pedro.
(Mateo 8:14-15; Lucas 4:38-39)

29 In hats ikik'uifik'ikii ke' witlijtsitjii, hekhewe'en qa aje'eł łeyijii ke' łetsi'
ha' Simón qa ha' Andrés, qa łijts'eyek ha' Jacobo (Santiago) qa ha' Juan.*
30 Ke' łeqewketi' ha' Simón i'wju' qe qi in iwilhan, qa aje'eł tefelhiti'yi'm ha'
Jesús.
31 Ha' Jesús qa ikets qa t'eku'mi' ha' łokoi qa niihinpha'm, qa hik akaa'ijha
in hamiikii in iwilhantax, kikhe'en qa yithayiki'iji' ka' łaq wete'm.*

Jesús qa olots pe' niłinju' pa'aj.
(Mateo 8:14-17; Lucas 4:38-39)

32 In hats lef'eyu'kii in hats uiju' junu', qa yapełek qa tetka'xii ha' Jesús he'
week he' wanqaats'eju' qa hekhewe' iye i'nji' pe' inwo'metets.
33 Qa weekij ha' witset in k'ałałij ha' łeji' ke' wititsi'.*
34 Qa olots he' niłinju' hekhewe' pekhel ławtshenyejeitaxkii qa olots iye
he' yukinik'uifik'ikii pe' inwo'metets, qa nite' łexke'eji'm iye qu' niyet pe'
inwo'metets qe łekhewel nikfe'lets pa'n łunyee'jija hakha'an.*

Jesús qa ikijik'i pe' witsetits pa' sehe' Galilea qu' nenfel ke' Intata łe'lijei.
(Lucas 4:42-44)

35 In mexe ipłu'uikii pa' nełu, ha' Jesús qa niipha'm pa'aj qa ikfik'i, qa ikii
pa'aj ha' ham i'ni'i' qa hikha' qa iyini'.*
36 Ha' Simón qa hekhewep iye qa wo'taxiikii.*
37 Ma' qa in hats yi'wen, qa yit'ijets: —Week wotax'eikii.—
38 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yape jiyamii pakhape' iye witset'e, nekhewe'
metits witsetits, hats'inha qu' nek'inq'ijatsheni' iye nekhewe'en, qe hik aka'
ta'łijupi' in tsam.—*
39 Ma' qa hik aka' łunye'j ha' Jesús in ikik'i ne' week witsetits na' sehe' Galilea
qa i'nq'ijatshenjiifi he' łe'lijtsitjiyits he' witsetits qa yukinjiik'uifik'ikii iye pe'
inwo'metets pe' i'ntaxji'.*

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł i'nij pa' witaja'me't lepra.
(Mateo 8:1-4; Lucas 5:12-16)

40 Ewi'ł ha' jukhew i'nij ka' witaja'me't lepra nekets qu' niyinets ha' Jesús,
qa wonokok'enifi, qa yit'ijets: —Qu' isu'un, qa' łeke'ye' qu' etsiłin wat'ij.—*

---

* **1:26** Mr 9:26; Lc 9:39 * **1:27** Mr 8:11; 10:24,32; 11:18; Hch 2:42; Jud 25; 2Co 6:17; Lc 11:24 * **1:28** Mt 17:22 * **1:29** Stg 2:2; Mt 16:17; Jn 6:8; 21:7; Mr 9:33; Hch 12:2 * **1:31** Mr 5:41; Lc 4:38; Flm 13; Ro 12:13 * **1:33** Lc 4:40-41; 5:31; Mt 9:32 * **1:34** Hch 8:7; 19:12; 3Jn 10; Ap 9:20; 18:2; Mr 3:11-12; 5:7 * **1:35** Mt 4:23-25; 5:44; 14:13; Mr 6:31-32; Lc 9:12; Ap 12:6; Hch 12:12 * **1:36** Mt 16:17 * **1:38** Mr 1:4 * **1:39** Mt 17:22; Mr 3:1 * **1:40** Mt 11:5; 17:14; 1Jn 1:7

41 Ha' Jesús qa qi in neq'eletij qa t'eku'mets, qa yit'ijets: —Hisu'un qu' k'ełin, qa hane'ejija qu' anaxpa'l.—*
42 Qa aje'eł hamiikii ka' łaatshektax, ma' qa naxpa'lij.*
43 Ma' qa ha' Jesús qa aje'eł wetfeli'm qa qi in yiyajitaxetskii,*
44 qa yit'ijets: —Jełiju'ł, hasu'uj enfeli'm pe'ye'. Małe qa' me'nethinii hakha' pa'i qa' eyijii pa'qu' eqisit'e (ofrenda) qu' net'ejuyets in hats łanaxpa'lij ka' awtshektax qe hik ł'anye'j ka' Moises'ik'i, hats'inha qu' week nenikfe'lets in hats łanaxpa'lij ka' aja'me'ttax.—*
45 Qa hakha'łe jukhew, in hats ik qa yapełek qa yit'unhetik'i in nifelkii ma' qa week i'ye'ej wetju'ł aka' łunye'jkii. Qa aka'an in ta'łijupi', ha' Jesús qa hats nite' łexke'ej qu' ninikfe'l qu' nuiji'teje'm pa'qu' witset'e. Ma' qa i'ni'kii he' ham i'ni'i' pe'qu' jukhewe', qa weekłe namii he' pekhelji'kii witsetits qe neqwenkeyu'uj.*

2

Jesús qa yotshinju' pa' ewi'ł onqoktax.
(Mateo 9:1-8; Lucas 5:17-26)

1 Qa in hats teł'uyik'i, ha' Jesús qa wapilii iye ha' witset Capernaum, qa yinikfe'l in hats i'ni' iye ke' łetsi'.*
2 Ma' qa aje'eł namii he' olots jukhew qa efuts, qa hats topo'oj ke' wititsi' qa uja'x he' i'nfik'i hats ham łetset'e. Ham ł'uihiyije' qe hats topo'oj ha' łeji' ke' wititsi'. Ha' Jesús qa yijatshenij ke' łe'lijei pa' Intata.*
3 Qa namkii he' ikwetju'ł (4) jukhew neka'x ha' ewi'ł onqok.*
4 Qa in łunye'jek in nite' łeke' qu' nametsji' qe olots he' jukhew qa efuts qa ham ł'uihiyije', ma' qa weł'ijipji' ke' wititsi' qa yitju'etsju' ha' wankaajułetsju' ha' Jesús. Qa in hats yitju'etsju' ma' qa yatsjił'inijetsju' ha' witiwhi'la'x hikha' i'wji'ju' ha' onqok ha' wankaajułetsju' ha' Jesús.
5 Ha' Jesús in yi'wen hekhewe'en in nite' yeqeku', qa yit'ijets ha' onqok: —Ya's, ke' ewuł'ets hats wetwu'm ek'ui.—*
6 He' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei ipłulets ha' i'niju'kii, łatawjetsłeji' aka' yit'ijju' in yijamti'ets:*
7 —Maa, ¿pa'n łahats hape in ł'anye'j ha'ne jukhew aka'an? Yiwakaninłekii pa' Dios, ewi'łłe inek pa' Dios qu' niwu'm i'nk'ui pe' inwuł'ets.—*
8 Ha' Jesús qa hatsłe aje'eł nikfe'lets aka' yijamti'ets hekhewe'en, qa yit'ijji'ju': —¿Inhats'ek in łumti'ił kakha'an?*
9 ¿Pa'n ikji' pa'qu' les nite' juutsitaxe' qu' jintit'ijets ha'ne onqok: "Me pe' ewuł'ets hats wetwu'm ek'ui," me i'nł'i qu' jintit'ijets: "Eniipha'm ku'mi' na' ewhi'la'x qa' ma"?*

---

* **1:41** Jn 20:17 * **1:42** Lc 5:12 * **1:43** Mt 9:30; Mr 14:5; Jn 11:33,38; 3Jn 10 * **1:44** Mr 5:43; Mr 6:11; 7:36; 8:26,30; 9:9; 16:8; Lc 5:14; Ap 1:1; Hch 4:1; He 1:3; 5:1; 8:3; Lv 13–14; 1Ti 2:6 * **1:45** Mr 1:4; 4:14; Jn 18:32 * **2:1** Lc 10:15 * **2:2** Mr 4:14; Jn 18:32 * **2:3** Mt 4:24; 8:6; Mr 2:3-10 * **2:5** Mt 8:10; 9:2,5; Hch 3:16; Ro 1:8; 1Co 2:5; Ga 2:16; 1Ti 1:2; He 4:2; Jn 15:22; Lc 5:20,23; 7:48 * **2:6** Mt 2:4; Mr 9:33 * **2:7** Ex 22:28; Mr 3:29; Ap 13:6; Sal 25:11; Mt 9:2; Jn 15:22; Ex 34:6-7; Is 43:25; 44:2 * **2:8** Mr 10:52; Lc 5:22; 16:15; Jn 2:25 * **2:9** Lc 16:17; 18:25; Mr 2:3; Mt 11:5

10 Ye'ehe, qa qu' enikfe'li'łets hane'ej ha'ne Ła's na' Jukhew in na'li'm pa' łet'unha'xijup ha'ne sehe' ipji' qu' niwu'm pe' witwuł'ets.— Ma' qa yit'ijets ha' onqok:*
11 —Akha' hit'ij ewets: "Eniipha'm, ku'mi' na' ewhi'la'x qa mapilii pe' etsi'."—*
12 Qa hakha'an qa aje'eł niipha'm, qa t'eku'mi' ha' łewhi'la'x qa ikfik'i, qa week yi'wen. Ma' qa qi in yitjułaxijpha'mkii he' week qa qi iye in yiwqinhetji' pa' Intata, qa yit'ijju': —Nite' hayiits qu' łunye'je' pa'qu' jinte'wen aka'an.—*

Jesús qa taya'yets pa' Leví (Mateo).
(Mateo 9:9-13; Lucas 5:27-32)

13 Ma' qa i'nk'ałe qa ik iye ha' Jesús qa wapiliiju' iye ha' łotkoyek ke' kałi', ma' qa nekets iye he' olots jukhew qa efuts, ma' qa yijatshen.*
14 In ikkii iye qa yi'wen ha' Leví, ła's ha' Alfeo, i'niju' ha' taja'yikii ne'ej wekwek. Ha' Jesús qa yit'ijets: —Atsjayan.— Ma' qa niipha'm qa yijayan.*
15 Ma' qa i'nk'ałe ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei qa teki'ju' ke' łetsi'ii ha' Leví. Qa olots he' yijaninkii ke' wekwek qa hekhewe' iye uł'ets jukhew in łekufetsij, qe olots he' nijayanik'i hekhewe'en.*
16 Qa he' fariseol hik hekhewe' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei, in yi'wenij in łekufets ha' Jesús hekhewe' uł'ets jukhew qa hekhewe' iye yi-janinkii wekwek, qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —¿Inhats'ek nakha'an in łekufets ne' yijaninkii ke' wekwek qa ne' uł'ets jukhew?—*
17 Ha' Jesús in yepi'ye' ek'i aka'an, qa yit'ij: —Nite' wo'oikii weihetaxe' witeqjunhetits łeiłe'ye' nekhewe' ham yaats'eyi'iju', ni'kha'łi'ij wanqaats'e' hik na'aj wo'oikii yijat'ij weihetaxe' witeqjunhetits łeiłe'ye'. Nite' tsam ma' qa' haiya'yii nekhewe' yatsathen, qe uja'xłe yijat'ij nekhewe' uł'ets.—*

Qu' nite' jinteke' qe iyinii pa' Intata.
(Mateo 9:14-17; Lucas 5:33-39)

18 Hekhewe' ł'ijatshenhei ka' Juan qa hekhewe' fariseol, yaqsi'j jiijkii qa nite' tekji'ijju'. Qa nekets ha' Jesús, qa nifaakan, qa yit'ijets: —¿Inhats'ek hekhewe' ł'ijatshenhei ka' Juan qa hekhewe' iye ł'ijatshenhei he' fariseol in yaqsi'j jiijkii qa nite' tekji'ijju', qa enewe'łe ijatshenhei qa nite' hik łeqfenyejeyij?—*
19 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —¿Me łeke' pekhewe' łejuwaikal pa' niwhe'yeyu' qu' naqsiijkii qu' nite' neteke'ju' in mexe i'nji'teje'm pa' niwhe'yeyu'? Qa nite' łeke' qu' naqsiijkii qu'nte' neteke'ju' qe mexe i'nji'teje'm nakha'an.*
20 Nam hatse' na' nełuji' na' niwhe'yeyu' qa' newetkax, qa hik nakha' na' nełuji' qu' nite' neteke'ji'.*
21 Ham yok'oyini'ij na'aj ewi'ł witqhinawat ława'ma'x pa'qu' łepk'eye'en ink'ayik'e qe na'aj ink'ayik wapilje'm qa nite' qi, qa' niwjafitik'i pa'qu' ława'ma'xe' ma' qa' les net'ijaifik'i pa'qu' ławjaf'iye'.*
22 Qa nite' łeke' iye qu' na'natsi'yik'iju' ink'ayik'e winoye' ne' ł'ajits ełi'nilij ława'mhii. Qe na'aj ink'ayik wino in ju'fju'fik'i qa tike'łijje'm ne' ełi'nil ława'mhii

* **2:10** Sal 8:4; Lc 5:24; Hch 7:56; Mt 28:18; Mr 1:22; Jn 15:22 * **2:11** Mr 5:41 * **2:12** Hch 10:45; Jn 11:4; 17:1; 1P 2:12; Lc 2:14; Mt 9:33 * **2:13** Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11 * **2:14** Lc 5:11; Jn 8:12 * **2:15** Lc 3:12; 18:13; Mt 9:10; 14:9; 1Ti 1:15; Ro 12:13 * **2:16** Mt 2:4; 11:18; Mr 7:3; 1Ti 1:15; Lc 3:12 * **2:17** Mt 6:8; 13:17; Col 4:14; Lc 5:31,32; Ro 1:17 * **2:18** Mr 1:4; Jn 3:25; Mr 7:3; Lc 18:12; Hch 13:2 * **2:19** Jn 2:9 * **2:20** Mr 13:24; Lc 17:22; 18:12; Jn 16:16-20 * **2:21** Lc 19:36

qa' week hame' pa' wino'ok'i qa pe' ełi'ni'ik'i iye. Ma' qa hik ta'łijupi' qu' eni'łji' yijat'ij pa'qu' ink'ayik'e winoye' pe'qu' ink'aiki'ye' ł'aje' ełi'niye' hats'inha qa' week łunyejeyi'ił yijat'ij.—*

Teiłi'ijkii in nit'ijji' pe' łei trigo in mexe witwapiihijiitax (sábado).
(Mateo 12:1-8; Lucas 6:1-5)

23 In yamets ka' witwapiihijii (sábado) ha' Jesús in ik qa nekik'iju' ha' wit'enekju', qa he' ł'ijatshenhei qa teiłi'ijkii in nit'ijji' ke' łei trigo qa tuj.*
24 Ma' qa he' fariseol qa yit'ijets ha' Jesús: —Jeł qeku'nek, ¿inhats'ek in yaqsiijkii aka' nite' łenexke'ej in mexe witwapiihijii (sábado)?—*
25 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł hekhewe'en: —¿Me nite' les qu' ejełi'ł na' wit-faakanek kakha' yaqsiijkii ka' David'ik'i qa ke' łijts'eyek haamija pa'qu' łaqe' qa qi in iyipkunju'?*
26 Ka' David'ik'i qa uyetsji' ke' t'ejutshenheti'yets na' Dios, ka' łahats'ij mexe qiji' in pa'i ipji' kakha' Abiatar'ik'i, ka' David'ik'i qa tuj ke' pan qa weeki'łij ke' łijts'eyek. Ke' pan nite' łenexke'ej qu' netujłe pe'ye', uja'xłe ne'ej pa'il in łenexke'ej qu' netuj.—*
27 Qa yit'ij iye: —Ha'ne nełu witwapiihijii (sábado) in wanaqsi'jijkii qe qa ni'fen ene' jukhew, qa nite' wanaqsiijkii qu' natsat'etsipji' ene' jukhew.*
28 Qa hik ta'łijupi' ha'ne Ła's na' Jukhew in hik ha'ne tenek'enhe'yij na' nełu witwapiihijii.—*

3

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł jukhew yisłax pa' łokoyik'i.
(Mateo 12:9-14; Lucas 6:5-11)

1 Ha' Jesús qa uyifi iye ke' witlijtsitjii, qa hik hakha'a' ha' ewi'ł jukhew yisłax ka' łokoyik'i.*
2 He' jukhew yejełijju' qe qa' ni'wenij qu' niłinji' in mexe witwapiihijiitax (sábado), hats'inha qu' łeke'ye' qu' nit'ijets qu' uł'axe' qu' naqsiijkii aka'an.*
3 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets ha' jukhew yisłax ka' łokoyik'i: —Eniipha'm. Ats'ap'ayi'i' hane'e'in ha'ne łeqewuk'uji'.—
4 Qa ha' Jesús qa nifaakanji'ju' hekhewe'en: —¿Łekpa' łeke' qu' jintaqsiijkii ha'ne witwapiihijiiji' (sábado)? ¿Me pa' łe'wis, me i'nłi'i pa' uł'ax? ¿Me jitiłin pa'qu' ewi'łe', me i'nłi'i qu' jintalan?— Qa hamłe yeku'łe' hekhewe'en.*
5 Ha' Jesús qa yeełji'teje'm hekhewe'en lesłe in nayu'kii qa ika'metkii iye qe ta'łijupi' hekhewe'en in t'units pe' łatawjets qa nite' nek'enheyu'ets. Ma' qa yit'ijets ha' jukhew: —Ijin na' okoi.— Qa yijin ha' łokoi qa aje'eł naxpa'l.*
6 Ma' qa ikfik'ikii he' fariseol qa aje'eł tafaakate'yi'łijju' he' tek'enetsek ha' Herodes pa'qu' łeqfenyejeyi'ij qu' nilan ha' Jesús.*

Pe' olots jukhew qa efuts nijayanik'i pa' Jesús pa' łotkoyek'i pe' qi kałi'.

---

* **2:22** Lc 5:37; Jn 6:27 * **2:23** Mr 10:10 * **2:24** Mr 7:3 * **2:25** Lc 1:27; Hch 2:45; Ap 7:16 * **2:26** 1S 21:1-6; Lv 16:32; Ex 25:30; Hch 4:1 * **2:27** Col 2:16 * **2:28** Mr 2:10; Ro 7:25; 1Co 8:6; Col 3:22; Lc 6:5 * **3:1** Mr 1:21,39; 4:6; 5:29; 9:18; 11:20-21; Stg 2:2 * **3:2** Ap 12:10; Lc 6:7; 14:1,3; 20:20; Hch 8:7; Mr 2:23; Lc 13:10 * **3:4** Fil 2:12; Stg 5:20 * **3:5** Stg 1:19; Ex 7:13; Ro 11:25; Mr 8:25 * **3:6** Mr 7:3; 15:1; Mt 12:13,14; 22:16; Mr 11:18; Jn 5:18; 6:27

7 Ha' Jesús qa ikik'ui iye hakha' i'ntaxi', qa łijts'eyek he' ł'ijatshenhei in ikiiju' ke' qi kałi'. Qa' olootsija iye he' nijayanik'i he' ta'łi' ha' sehe' Galilea qa he' ta'łiyek ha' sehe' Judea*
8 qa he' ta'łii ha' Jerusalén, qa he' ta'łiyek ha' sehe' Idumea, qa he' nełu'uju'ł ta'łii hakha' łajaika' ai ha' haqqi' Jordán, qa hekhewe' ta'łiyek he' metitsi'm he' witsetits Tiro qa ha' ha' Sidón, qe in i'ye'ej wetju'ł week ke' yaqsiijkii ha' Jesús, ma' qa namii.*
9 Ha' Jesús qa yiyaji'ijets he' ł'ijatshenhei qu' nimetinheti'm ewi'łe' witinhitjiye' hats'inha qa'nte' puk'uyi'ik'ui he' namii,*
10 qe in hats olots he' niłinju', ma' qa he' week wanqaats'eju' hats watkatitij wetepji' in yisu'un qu' net'eku'mets.*
11 Qa week pe' i'nji' pe' inwo'metets in yi'wenji'ij ha' Jesús qa wonokok'enjiiju' ł'ejuyi'jii, qa tayaiji'ij, qa yitji'jij: —¡Akha' Łaa'sija pa' Dios!—*
12 Qa ha' Jesús qa yaq'ayinji'jij qa yitjiijets qu' hasu'uj nenfel pekhewe'en pakha' łunyee'jija hakha'an.*

Jesús qa t'eku'miiji'kii pe' doce (12) apóstoles. (Mateo 10:1-4; Lucas 6:12-16)

13 Ha' Jesús qa ikik'ipha'm ke' utek, qa hik hakha'a' qa yejełiiji' qa taya'yiiji'kii he' yisu'un qa ikji'jetspha'm ha' i'ni' qa ewi'ł i'ni'łi'.*
14 Ma' qa t'eku'miiji'kii he' doce (12) jukhew, hats'inha qu' hik hekhewe'ye' qu' łijts'eyek'ekii qa hik hekhewe'ye' iye qu' nukinkii qa' nenfel ke' łe'lijei,*
15 qa qu' netisij iye pa'qu' łet'unhaxitsijup qu' nukinfik'ikii pe' inwo'metets.
16 Enewe'en łiyits hekhewe' doce (12) t'eku'miiji'kii: Hakha' Simón (hikha' łenqii iye Pedro),*
17 ha' Jacobo (Santiago) ła's ha' Zebedeo qa ha' łek'inij Juan, (hik hekhewe' ha' Jesús łeqiyitsij Boanerges, ikji': "łelits na'aj tejen"),*
18 qa ha' Andrés, ha' Felipe, ha' Bartolomé, ha' Mateo, ha' Tomás, ha' Jacobo (Santiago) ła's ha' Alfeo, ha' Tadeo, ha' Simón hikha' i'nji'teje'm pa'aj pe' łiyits cananita neqwumhiyu'taxij pa'aj pe' Roma łeiłets*
19 qa kakha' iye Judas Iscariote. Hikka' t'ihinij ha' Jesús.*

Jesús qa titijiti'yijets qu' nata'łijets pa' łet'unha'x pa' Beelzebú. (Mateo 12:22-32; Lucas 11:14-23; 12:10)

20 Ma' qa i'nk'ałe ha' Jesús qa uyifi ke' wititsi', qa hik hakha'a' iye qa k'ałałij iye he' olots jukhew qa efuts, ma' qa nite' łeke' qu' netek ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei iye.
21 He' łejefets in nikfe'lets aka'an in łunye'jkii ha' Jesús, qa nektaxii qu' neka'x, qe titijiti'yijets in hats nite' teik'uneikii.*

---

* **3:7** Mt 4:24-25; 12:15-16; 17:22; Lc 1:5; 6:17-19 * **3:8** Mt 23:37; Lc 3:3; Hch 21:7; Gn 49:13 * **3:9** Jn 21:8 * **3:10** Hch 8:7; Jn 20:17 * **3:11** 2Co 6:17; Lc 4:34,41; 8:47; 11:24 * **3:12** 2Ti 4:2; Mr 1:34 * **3:13** Mt 4:8 * **3:14** Hch 1:2; Jud 17; Mr 1:4 * **3:16** Mr 11:11; Jn 1:35-51; Mt 16:17; Hch 10:32 * **3:17** Hch 12:2; Jn 21:2,7; Ap 6:1 * **3:18** Jn 1:43-48; 6:5,7,8; 11:16; 12:21-22; 14:5,8-9; 14:5; 20:24,26-28; 21:2; Hch 1:13 * **3:19** Mr 14:10,43; Hch 1:16,25 * **3:21** Lc 2:48; Jn 2:3-4; 7:3-5

22 Qa hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei ta'łii ha' Jerusalén qa yit'ijju'ek: —¡Nakha'an i'nji' pa' Beelzebú! hikpa' łatata pe' inwo'metets qa hikpa' ta'łijets pa' łet'unha'x in yukinik'uifik'ikii pe' inwo'metets.—*
23 Ma' qa ha' Jesús qa taya'yii hekhewe'en, qa nifeli'm ka' yejeyumtshenijupi', qa yit'ij: —¿Pa'n łunye'j na' Satanás qu' łakha' ye'łe łete'm qu' ne'nukinłefik'i?*
24 Pa'qu' ewi'łe' witset qu' nawatk'esa'xju' qa' napilłe wetju'łkii, pakha'an qa nite' łeke' qu' nape.*
25 Pe'qu' ewi'łe' wititsi'ye' in watk'esa'xju' qa wapilłe wetju'łkii, nite' łeke' iye qu' pakhaayi'ij qu' ewi'ł na'ni'.
26 Qa na' Satanás qu' neqet'ets wetju'łkii qa qu' napilłe wetju'łkii iye, nite' łeke' qu' pakhaayi'ij qu' na'ni', ma' qa' aje'eł hame'.
27 Qa hamłe pa'qu' ewi'łe' qu' nuyetsji' pe'qu' łetsi'ye' pa'qu' ewi'łe' jukhewe' t'un ma' qa' nenitka'mij pe'qu' łewekwekitse' qu' nite' nojoye' qu' nophe'ł, nophe'ł yijat'ij ma' qa' hayitse' qa' łeke'ye' qu' neka'xik'ui pe'qu' łewekwekitse'.*
28 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, in week pa'qu' łunye'je'łe qu' łewuł'axe' ene' jukhew qa efuts iye in łeke' qu' netwumhiti'yik'ui, qa week iye pe'qu' łe'lijeye' in uł'etstaxik'i qa łeke' iye qu' netwumhiti'yik'ui.*
29 Qa pakha'łe qu' uł'axi'ik'i pa'qu' ł'anye'ji'ij na' Espíritu Santo qa' nite' łeke'ye' qu' niwu'mik'ui aka'an, ma' qa' hik aka'łe qu' łunye'je' qa' amane'łi'ij week łahatsiyij.—*
30 Ha' Jesús in yit'ijets aka'an hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, qe hekhewe'en yit'ijju': —Nakha'an i'nji' pa' ewi'ł espíritu uł'ax.—*

Pe' łenene qa pe' łek'injats pa' Jesús.
(Mateo 12:46-50; Lucas 8:19-21)
31 Ma' qa namii ke' łenene qa he' łek'injats iye ha' Jesús, qa amaneiłefik'i, qa iyintaxii qu' nak'ekuniifik'i.*
32 Qa hekhewe' i'nijup k'ooyijji' ha' Jesús, qa nifeli'm, qa yit'ijets: —Ke' enene qa he' ek'injats amaneifik'i, qa iyintax ei.—*
33 Ha' Jesús qa yit'ij: —¿Łek pekhe' nene qa łek pekhewe' k'injats iye?—
34 Qa yeełipji' he' k'ooyijji' in i'nijup, qa yit'ij: —Enewe'en hik enewe' nene qa k'injats iye.*
35 Qe pa'qu' łunye'je' qu' naqsiijkii pa'qu' nisu'un na' Dios, pakha'an k'inij qa k'inja' iye qa nene iye.—*

4

Pa' iwenq'enhena'x.
(Mateo 13:1-9; Lucas 8:4-8)
1 Ha' Jesús qa ewi'łij iye in i'nq'ijatsheni' ha' łotkoyek'i ke' qi kałi'. Ma' qa not'axii he' olootsija jukhew qa efuts iye, ma' qa t'ilitji'ju' ke' witinhitjii qa i'nju', qa hekhewe'łe olots jukhew qa efuts iye qa i'ni' ha' sehe' łotkoyek'i ha' iweli'.*

---

* **3:22** Mt 2:4; 9:34; 10:25; 12:24,27; Lc 11:15-19; 12:24,58; 3Jn 10; Ap 9:20; 18:2 * **3:23** Mt 12:25-29; Lc 11:17-22 * **3:24** Lc 4:5 * **3:27** Mr 15:1 * **3:28** Mt 12:31-32; Lc 12:10 * **3:29** Hch 7:51; He 6:4-6; 10:26-29; 1Jn 5:16; Mr 14:64 * **3:30** Lc 11:24 * **3:31** Mt 1:16; Jn 2:12 * **3:32** Mr 6:3 * **3:34** Hch 9:30 * **3:35** Ro 8:27; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17 * **4:1** Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11

2 Ma' qa yijatshenij ke' olots wekwek yejeyumtshenijupi', qa yit'ij ka' i'nq'ijatshenij:*
3 —Ek'en qeku'ni'ɬik'i ek aka'an, ewi'ɬ pa' iwenq'enhena'x ikfik'i qu' newenq'en.*
4 Ma' qa in we'nq'en, qa na'l pe' ɬoqoɬoi namji'ju'kii pa' wit'ikheyi'j qa namii pe' junatai qa tuj.*
5 Qa pekhewep iye qa namji'ju'kiyek pa' uteket qa nite' qi pa'qu' seheeyi'ija, ma' qa aje'eɬ qhufje'm qa ta'ɬ qe nite' akaptitsik'ui.*
6 Qa nekpha'm ne' junu' qa yaq'alij, qe nite' ijetits pe' ɬefitetsii, ma' qa yisɬax aje'eɬ.*
7 Qa pekhewep iye qa namji'ju'kiyek pa' tiiket. Qa pe' tii in ta'ɬ qa tik'eyijju', ma' qa ham iye ɬeye'.
8 Qa pekhewep iye qa namijukiyek pa' ɬe'wisji' sehe', qa ta'ɬ qa qitspha'm, ma' qa na'l pe' ɬei, uja'x pe' yamets treinta (30) pe' ɬei, qa pekhewep qa sesenta (60) pe' ɬei, qa pekhewep iye qa cien (100) yametsek pe' ɬei.—*
9 Ha' Jesús qa yit'ij iye: —Pakha' qu' nana'li'm ɬekfiiye' qa' nepiye'ek'iha aka'an.—*

Inhats'ek eke' yejeyumthsenijupi'kii.
(Mateo 13:10-17; Lucas 8:9-10)

10 Ma' qa in hats uja'xɬi'iɬkii he' doce (12) ɬ'ijatshenhei qa hekhewep iye, hekhewe'en qa nifaakanijha pa' ikji'ha kekhewe' yejeyumtshenijupi'.*
11 Qa yit'ijiju'ɬ: —Ehe, ekheweli'ɬ ɬenexke'ej qu' enikfe'li'ɬets ekewe' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets t'ejuyets na' tenek'enheiji' na' Dios. Qa nekhewe'ɬe i'nfik'i, qa wekwekɬe wetjeyumtshenimijupi' in tefelhiti'yi'm.*
12 Hats'inha *in yejeɬtaxju', yi'wentax qa nite'ɬe nikfe'lij, in tek'entaxets, yepi'ye'tax qa nite'ɬe nikfe'lik'i. Qa qu' nepiyetax iye qa hik ɬunye'j qu'nte' nepiyeye'. Qe nite' wenink'aihit ma' qekha netwumhitiitaxik'ui pe' ɬewuɬ'ets.— (Is 6:9)**

Pa' ikji'ha kekhewe' yejeyumtshenijupi'.
(Mateo 13:18-23; Lucas 8:11-15)

13 Qa yit'ijets iye he' ɬ'ijatshenhei: —¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬik'i aka' ewi'ɬ wetjeyumtshenijupi'? ¿Qa pa'n qu' ɬunyeje'ek qu' enikfe'li'ɬets week kekhewep iye wetjeyumtshenijupi'?*
14 Pa' iwenq'enhena'x yenju' eke' wi'tlijei.*
15 Enewe' jukhew qa efuts hik ɬunyejei aka'an, pe' ɬoi namji'ju'kii pa' wit'ikheyi'j. Enewe'en in yepi'ye'taxik'i eke' wi'tlijei, ma' qa aje'eɬ namii na' inwo'met qa nitka'mij eke' wi'tlijei we'nentaxji'ju' ɬatawe'j.*
16 Pekhewep iye qa hik ɬunyejeyek aka'an, pe' ɬoi namji'ju'kii pa' uteket. In yepi'ye' ek'i eke' wi'tlijei qa yisu'unik'iha' qa aje'eɬ t'eku'mi'.*

---

* **4:2** Mr 11:18; 12:1; Hch 2:42; 17:19 * **4:3** Ga 6:7 * **4:4** Mr 8:27; Ga 5:15 * **4:5** Mr 10:52 * **4:6** Mr 3:1 * **4:8** 1P 2:2; Jn 15:5; Col 1:6 * **4:9** Is 6:9; Jer 5:21; Ez 12:2; Mr 8:18; Lc 14:35 * **4:10** Mr 11:11; 12:1 * **4:11** 1Co 2:7; Mr 1:15; Ro 9:27 * **4:12** Mr 7:18 * **4:13** Mr 12:1 * **4:14** Ga 6:7; Mr 16:20 * **4:15** Mr 8:27; Mt 4:10; Lc 6:47 * **4:16** Jn 5:43; 15:11

17 Qa in nite'ɬe ijetits pe'qu' ɬefitetsiye' qa nite' ɬeke' qu' nape. Ma' qa qu' natjaajinhetii qa' netitijiti'yijetskii pe' wekwek i'nɬi'i qu' natawitjaxtii qe ta'ɬets ekewe' wi'tlijei, ma' qa aje'eɬ yili'ijju'.*
18 Qa pekhewep iye qa hik ɬunyejeyek iye aka'an, pe' ɬoi namiju'kii pa' tiiket. Pekhewe'en in yepi'ye' ek'i eke' wi'tlijei,
19 qa in ta'ɬhe'ets pakha' wittawje'mete'ej pe' wekwek ɬunyejeikii ha'ne sehe' ipji' qa pakha' iye jiyaqanijkii eke' wekwek qu' qi qu' jitawq'axintax, qa week iye pakhape' iye wekweke' qu' qi qu' nisu'untax, ekewe'en in uiji'teje'm ma' qa tik'eyijju' eke' wi'tlijei qa ham ɬeye'.*
20 Qa pekhewep iye qa hik ɬunyejeyek aka'an, pe' ɬoi namji'ju'kii pa' ɬe'wisji' sehe'. Pekhewe'en in yepi'ye' ek'i eke' wi'tlijei, ma' qa t'eku'miju'ɬha qa na'l pe' ɬei, na'l pe' yamets treinta (30) pe' ɬei, qa pekhewep qa sesenta (60) yamets pe' ɬei, qa pekhewep iye qa yametsek cien (100) pe' ɬei in ewi'ɬtax pe'qu' ɬo'ye'.—*

Yejeyumtshenijupi' pe' fetitjii.
(Lucas 8:16-18)
21 Ha' Jesús qa yit'ijji'ju' iye: —¿Me tetka'x pe'qu' fetitjiye' ma' qa' ne'nenifi ɬatawe'j pa'qu' witiwhi'la'xe' i'nɬi'i qu' ti'najki'ye'? Nite'. Nite' ɬe'wisijupi'. ¿Me nite' we'nenpha'm yijat'ij ma' qa week nalitipji'?*
22 Qe ham pa'qu' natat'inhetiitaxkii qu'nte' ne'twenheti'ye' hatse'. Week qu' ne'twenhetii week pe' ham nikfeletaxets qa' netfelhitii hatse'.*
23 Pakha' qu' nana'li'm ɬekfiye' qa' nepiye'ek'i aka'an.—*
24 Qa yit'ij iye: —Maxtayitiɬik'iha week ekewe' ɬespi'ye'eɬij. Qe pa'qu' equk'eyi'iɬij pa'qu' isu'uni'ɬ qu' enikfe'li'ɬets, qa' hik ɬuk'eyejeek pa'qu' esti'yi'ɬij, qa' ewi'ɬij iye qu' les esti'yi'ɬij.
25 Qe pa'qu' hats nana'li'm qa' ewi'ɬij iye qu' netesti'yij, qa pa'qu' hami'im qa' netitkamhiti'yij iye pe'qu' nana'ltaxi'm.—*

Yejeyumtshenijupi' pe' ɬo' in ta'ɬ qa t'ijaipha'm.
26 Jesús qa yit'ij iye: —Na' tenek'enhe'yi' na' Dios hik ɬunye'j iye aka'an, na'aj jukhew in yenju' ne'ej ɬoqoɬoi ha'ne sehe' ipji'.*
27 Ma' qa yili'ij qa ima' qa nompha'm, qa week neɬuts ɬunye'j aka'an, qa pe' ɬ'enheiju' qa ta'ɬ qa t'ijaipha'm qa nite'ɬe nikfe'lets pa' ɬunye'jija in ta'ɬ.*
28 Ha'ne sehe' hik ha'ne yitaɬit qa tei. Nojopha'm ne'ej ɬesejets qa i'nk'aɬe nekpha'm na'aj ɬenu. Ma' qa hik na'aj i'ni' ne'ej ɬei.*
29 Ma' qa in hats yuji' pe' ɬei, qa aje'eɬ yisa'xifi, qe hats yamets ɬahats'ij qu' netenit'ijji'.—*

Yejeyumtshenijupi' ne'ej mostaza ɬo'.
(Mateo 13:31-32; Lucas 13:18-19)
30 Ha' Jesús qa yit'ij iye: —¿Pa'n ɬunye'j pa'qu' jinta'wapjuɬeniju'ɬ na' tenek'enheiji' na' Dios, axe'm pa'qu' jintejeyumtshenijupi' qu' hik ɬunye'je'?*
31 Hik ɬunye'j ne'ej ewi'ɬ mostaza ɬo' in we'nenju'. Ewi'ɬhe in les nite' qi wiikfik'i ne'ej week ɬoi qe we'neniju' ha'ne sehe'.*

* **4:17** 2Co 1:4; Jn 16:1 * **4:19** 1P 5:7; Lc 8:14; 16:8; Ef 1:21; Mt 13:22; 2P 1:4; 2:10; Ro 1:13; Tit 3:14; Jud 12 * **4:20** Lc 6:47; Col 1:10 * **4:21** Lc 5:18; Ap 1:12 * **4:22** 2Co 4:11 * **4:23** Mr 4:9 * **4:25** Mt 25:29; Lc 19:26 * **4:26** Mr 1:15 * **4:27** Jn 9:4; Mt 9:24; Mr 5:41 * **4:28** Col 1:10; Lc 16:7 * **4:29** Jl 3:13; Ap 14:14-19 * **4:30** Mr 1:15; 12:1 * **4:31** Mt 17:20; Lc 17:6

32 Ła'mek, in we'nenju' qa ta'ł qa qipha'm, qa hik ne'ej qa les in qipha'm ne'ej
week łesejets wit'enheiju' (hortalizas), qa ne'ej łakjil qa ijetits, *ma' qa namii*
ne'ej junatai qa tupiyifi na'aj łeq'enełeya'x.— *(Ez 17:23)**

Inhats'ek in uja'xłe eke' yejeyumtshenłi'ijupikii.
(Mateo 13:34-35)

33 Qa olots kekhewep iye yejeyumtshenijupi' in łunyejeyek ekewe'en in
nifeli'm he' jukhew qa efuts iye eke' wi'tlijei, in łaq'ajijek pakha' łuk'e' qu'
łeke'ye' qu' nenikfe'lik'i,*

34 qa nite' iyet qu' ham nejeyumtsheni'ijupi', qa nifełeji'ji'mha he'
ł'ijatshenhei qa hats uja'xłejiiłkii.*

Jesús qa yaq'ayinij pa' t'unik'i qa pa' iweli'.
(Mateo 8:23-27; Lucas 8:22-25)

35 Hik kakha' ka' nełuji' in hats metju' junu', qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —
Yape jitajawe'jiiteje'm na' łajaika' ene' kałi'.—

36 Qa wetfeli'm hekhewe' olots jukhew qa efuts iye, ma' qa he' ł'ijatshenhei
qa t'ilitji'ju'kii ke' witinhitjii, hikke' hayiits i'nji'ju' ha' Jesús, ma' qa yijawe-
jiłteje'm. Qa na'ł iye hekhewep iye witinhitjiyits łijts'eyek.

37 Qa nam ka' qi t'unik'i qa ke' łeqe t'uyuyuyits qa tsxiłtsxiłji'ju'kii ke'
witinhitjii. Ma' qa hats qiyu'ji'ha ka' iweli' ke' witinhitjii.*

38 Qa hakha'łe Jesús qa i'ni' ke' łetsi'jii ke' witinhitjii, ima'apji' ha' wit'osiyit,
ma' qa tijt'otshenheti'yii, qa titijiti'yijets: —Maestro, ¿me nite' łenł'ilax in hats
ji'nuihiyu' qa' nanq'ax'inijju'?—*

39 Ma' qa niipha'm ha' Jesús qa yaq'ayinij ka' t'unik'i, qa yit'ijets iye
ha' iweli': —¡Ikesimen! ¡Mawapjakitek! — Ma' qa aje'eł yili'ij ka' t'unik'i qa
ikesimenija iye ha' iweli'.*

40 Ha' Jesús qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —¿Inhats'ek in qi in łe'nijiwe'yi'ł? ¿Ye'
me mexe hamitsi'ł e'm pa'qu' nite' eqekuyejeyi'iłyij?—*

41 He' ł'ijatshenhei qa qi in yitjułaxijpha'mkii, qa watfaakateji'ijju', qa yit'ijju':
—¿Pa'n łunye'jija hane'en, in tek'enets iye ka' t'unik'i qa ha'ne qi iweli' iye qa
week ikesimen?—*

5

Pa' sehe' Gadara i'ni' pa' ewi'ł i'nji' pa' inwo'met.
(Mateo 8:28-34; Lucas 8:26-39)

1 Ma' qa yametsteje'm ha' łajaika', ha' sehe' łii Gadara.

2 Qa in t'ilitju' ha' Jesús qa aje'eł namets ha' ewi'ł jukhew ta'łets ha'
nimełkuket i'nji' pa' ewi'ł espíritu uł'ax*

3 qa i'nji'kii ha' nimełkuket. Qa ham pa'qu' łeke'ye' qu' nonophe'łtaxij,
fołołik'itax yemjee,*

4 qe olotsij in we'nuihintaxik'i łef'iyei ne'ej nijketits (grillos) qa pe' fołołik'il
qa łokoyei wo'nophełtaxijek, qa niwk'itsinłeji'ijju' qa łaq'ajaiji'ijju' pe' fołołik'ilik'i

---

* **4:32** Ga 6:7; Lc 11:42; 12:33; Mt 24:35; Hch 17:24; Ef 6:9; Ap 21:10 * **4:33** Lc 6:47; Jn 18:32; Mr 12:1; Jn 16:12 * **4:34** Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1 * **4:37** Sal 107:25; Jon 1:4; Jud 13 * **4:38** Mt 9:24; Mr 5:41; Jn 6:27 * **4:39** 2Ti 4:2; Mt 22:12; Mr 3:4 * **4:40** Mt 8:26; Ap 21:8 * **4:41** Ap 11:11; Mr 1:27; 6:50-51; Jon 1:10,16 * **5:2** 2Co 6:17; Lc 11:24; Jn 5:28 * **5:3** Lc 23:53; Mr 15:1

qa pe' nijketits (grillos) qa niwqałitji'ijju' iye. Qa ham pa'qu' jukhewe' qu' hik
łet'unhenye'je' qa' nenyejinju'.*
5 Qa week nełuts qa najai iye yijalki'słeji'kii ha' nimełkuketii qa ha' uteket iye,
qa tayaiłekii qa wenisa'xjiijje'mkii iye pe' utel.*
6 Qa in yi'weniju'ł ha' Jesús mexe toxtaxii, qa tekumaxiju'ł qa
wonokok'eni'ju' ł'ejuyi'jii.
7 Qa yit'unhetik'i in tayai, qa yit'ij: —¿Inhats'ek in łanamyii, Jesús, Ła's pa'
qiji'ha in Dios? Aka' łiiji' pa' Dios qu' nek'iyinij ewets qu' hasu'uj atsawt-
sheten wat'ij.—*
8 Hik aka' yit'ij qe ha' Jesús yit'ijets: —¡Ma'ak'uifik'i na' jukhew, espíritu uł'ax!
—*
9 Ha' Jesús qa nifaakan: —¿Pa'n ii?— Hakha'an qa yeku'ł: —Aka'an yii legión,
qe yo'lotsi'łha.—*
10 Pe' inwo'metets olotsij in iyinijetskii ha' Jesús qu' hasu'uj nukinik'ui ha'
sehe' łetset'ijkii.
11 Ha' sehe' na'li' ke' olots tafitets taqakiyi'ju' ke' utek ipji'.*
12 Pe' inwo'metets qa yit'ijju' in iyinijets iye: —Ets'ukini'łii ne' tafitets qa'
etswejini'łij qu' nek'uyiłik'i.—
13 Qa ha' Jesús qa łexke'ej. Ma' qa ikik'uifik'i ha' jukhew pe' espíritu uł'ets, qa
uijiteje'mkii ke' tafitets. Ke' tafitets uja'x yamets wetsjuk mil (2.000), ma' qa
wekuma'xijiiju'kii ha' koomo'oijo' i'ni' ha' iweli', qa hikha' qa naxiju' in uikii
ke' tafitetsik'i.*
14 Ma' qa he' yejełtax ke' tafitets qa wekuma'xkii qa nifelii ha' witset qa he'
i'ni' ha' ł'ejinqa'wet iye. Ma' qa namii qu' ni'wen kakha' łunye'jkii.*
15 Qa in namii ha' i'ni' ha' Jesús qa yi'wen ha' jukhew i'ntaxji' pe'
inwo'metets, in i'nju' qa ikesimen, qa hats teqhinatai iye qa hats teik'unei iye,
qa hik hakhaa'ija iye hakha' i'ntaxji' pe' milits inwo'metets. Ma' qa nijiwei
hekhewe'en.*
16 Hekhewe' yi'wenijha qa nifelimik'i kakha' łunye'jkiiha hakha' i'ntaxji' pe'
inwo'metets, qa kekhewe' iye tafitetsik'i ka' łunye'jkii.*
17 Ma' qa hik pa'aj qa iyinijetskii ha' Jesús qu' nakik'ui iye ha' łeqe sehe'
hekhewe'en.
18 Ha' Jesús in hats i'nji'ju' iye ke' witinhitjii, qa hakha' i'ntaxji' pe'
inwo'metets qa iyintaxijets qu' nijayan.
19 Ha' Jesús qa nite'łe łexke'ej, qa yit'ijets: —Mapilii yijat'ij pe' etsi', pe'
etsetifets, qa' enfeli'mik'i week ekewe' wekwek yaqsi'j e'mijkii na' Yat-
sat'ax'inij, qa pa'n łunye'j iye in qi in neq'elet'ej.—*
20 Ma' qa ik, qa yapełek qa nifelji'ju' he' witsetits Decápolis pa'n łuk'el
kekhewe' wekwek in qitsija in yaqsiimijkii ha' Jesús hakha'an. Ma' qa week
qi in yitjułaxijpha'mkii.*

Pa' Jairo pe' łasi' qa pe' efu t'eku'mets pa' ł'uihitjii pa' Jesús.
(Mateo 9:18-26; Lucas 8:40-56)

---

* **5:4** Ro 16:20; Ap 2:27; Stg 3:7-8 * **5:5** Jn 9:4; Lc 23:53; Mt 4:8 * **5:7** Jn 5:19; He 1:2; Sal 78:35; Ap 20:10 * **5:8** 2Co 6:17; Lc 11:24 * **5:9** Mt 26:53; Lc 8:30 * **5:11** Mt 7:6; 8:30-32; Lc 8:32-33; 15:15-16; Jn 21:15 * **5:13** 2Co 6:17; Lc 11:24 * **5:14** Stg 4:7 * **5:15** Mt 9:32; Mr 5:9; 1P 4:7; Sal 147:11; Pr 1:7; Ap 14:7 * **5:16** Mt 9:32 * **5:19** Col 4:1; Jud 5; Lc 1:25; 8:39; Hch 15:17; Ro 9:28 * **5:20** Mr 1:4; 7:31; Mt 4:25; Ap 17:6

21 In hats yamijiiteje'm iye ke' witinhitjii ha' łajaika', qa not'axii iye he' olootsija jukhew qa efuts yeqewuk'un ha' Jesús. Ma' qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in hik hakha'łe amani' ke' qi kałi'iiju'.*
22 Ma' qa namii ha' ewi'ł hekhewe' witlijtsitjii tenek'enhe'yij (oficiales), łii Jairo, qa in yi'wen qa wonokok'enetsju' łef'iyeyiiju' ha' Jesús.*
23 Qa qi in iyinets, qa yit'ij: —Ke' yasi' hats k'esik'i qu' nawa'm. Te'łun eku'n wat'ij qu' ku'mipji' qa' net'un qa' iła'xe' iye ke' yasi'.—*
24 Ma' qa ha' Jesús qa yijayan. Qa łatsiyik'i iye he' olootsija jukhew qa efuts qa watkatitij wetepji'.
25 Qa ewi'ł ke' efu i'nji'teje'm he' watkatit wetepji', hats tooxik'i pa'aj in wanqaats'e' nite' hamitsik'ui pe' ł'athits qa hats yamijets doce (12) łeqe'ninqapitsij.*
26 Qa olotsij in yawtshetenji'ij in yeqjunhetinentaxkii pe' olots weihetets witeqjunhetits łeiłets, qa hats naq'axiji' week pekhewe' na'ltaxi'm łaq'astayik'i qa ham pa'qu' napaliti'm, yape'enha les in qi'ij.*
27 Ke' efu in tek'enjiijkii qa tenifaakateijiiju' ke' yaqsiijkii ha' Jesús, kikhe'en qa ta'łii ł'anu in wetjuk'etetsji', qa t'eku'mets pa'aj ha' ł'uihitjii.*
28 Qe pa' łaqjamtikineye'jkii in yumti'ija qa yit'ij: —Qu' he'yeku'mets na' ł'uihitjiiłe ma' qa hats natsaxpa'lij pa' yaatshe'k.—*
29 Qa hik pakhaa'ijha pe' ł'athits qa hamitsik'ui, qa wonoksi'wen in hats hamiikii pa' łaatshektax.*
30 Ma' qa ha' Jesús qa' hatsłe yoksi'wen pa'aj pa' łet'unha'x in ikfik'i. Qa tetwek'elaxiju'ł hekhewe' nijayanik'i, qa yit'ij: —¿Łekpa' t'eku'mets ha'ne yuihitjii?—*
31 Qa he' ł'ijatshenhei qa yit'ijiju'ł: —Hats inek łi'wen ene' watkatit wetepji', qa łit'ij: ¿Łekpa' t'eku'm yiwets?—
32 Qa hakha'łe Jesús qa yape'enha yejeł ji'teje'mkii hekhewe' yeqewuk'un qe qa' ni'wen kikhe' efu t'eku'mets pa'aj.
33 Ma' qa ke' efu qa nikfe'lik'i in hats naxpa'l qa tsalalkii qe nijiwei, qa ikets qa wonokok'enifi łef'iyeyiiju' ha' Jesús. Qa tetfeliji'm week pa' łunyeejkiiha.*
34 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yasi', pa' nite' eqekuye'j hikpa' ta'łets in hats łanaxpa'l. Yape ma, hasu'uj e'nijiwei. Pa' qi awtshektax hats łanaxpa'lijha.—*
35 In mexe iyet ha' Jesús qa namets he' jukhew ta'łii ke' łetsi' hakha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij (Jairo), qa nifeli'm, qa yit'ijets: —Ke' oqwomeki'ik'i hats wa'm. Yape iwejinłe na' maestro.—*
36 Qa ha' Jesús in yepi'ye' hekhewe'en aka' yit'ijju', qa yit'ijets hakha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij (Jairo): —Hasu'uj e'nijiwei, ewi'łłe qu' hasu'uj inqeku'.—*
37 Qa nite' łexke'ej pakhape' iye qu' nijayan, qe uja'xłe ha' Pedro qa ha' Jacobo (Santiago) qa ha' Juan, Jacobo (Santiago) łek'inij.*
38 In yamets ke' łetsi' hakha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij (Jairo), ha' Jesús qa yi'wen hekhewe' t'aiji' qa hekhewe' iye ipju' qa qi in yejtsi'le' wetju'ł.

---

* **5:21** Mr 2:4 * **5:22** Ap 19:10 * **5:23** 1Ti 5:22; Mr 6:56 * **5:25** Lc 8:43 * **5:26** Fil 1:29; Col 4:14 * **5:27** Jn 20:17; Lc 19:36 * **5:28** Mr 6:56; Hch 16:31 * **5:29** Lc 7:7 * **5:30** Lc 5:17; 6:19; 8:46; 19:36; Mr 2:13 * **5:33** Lc 8:47; Jn 14:6 * **5:34** Mt 8:10; 9:22; Mr 6:56; Hch 4:10; 5:29 * **5:35** Mr 4:38; Ef 4:11 * **5:36** Jn 6:20 * **5:37** Lc 6:14; Hch 12:2; Jn 21:7

39 Qa uyifi ke' wititsi', qa yit'ijji'ju': —¿Inhats'ek in łenejtsile'eł wetju'ł qa łapi'ɬju' iye? Nekhe' ome'łaski' nite' wa'm, ima'łe.—*
40 Ma' qa talakaxtiiju' ha' Jesús. Qa ha' Jesús qa yuki'nfik'ikii he' weekji' qa uja'xłe in t'eqe'mets ha' łatata qa ke' łenene iye qa he' hats łijts'eyek, ma' qa uyetsjikii ha' i'ni' ke' ome'łaski'.*
41 Qa t'eku'mi' ha' łokoi ke' ome'łaski', qa yit'ijets: —¡Talita cumi!— Ikji': —Ome'łaski', akha' hit'ij ewets, ¡eniipha'm!—*
42 Qa hik akaa'ijha ke' ome'łaski' qa niipha'm qa aje'eł t'otsjo' iye. Ke' ome'łaski' doce (12) łeqe'ninqapits. Qa hekhewe' ł'alhei qa qi in yitjułaxijpha'mkii.*
43 Ha' Jesús qa yiyajitaxetskiiha, qa yittaxijets qu' hasu'uj nenfeli'ɬi'm pe'ye'. Qa yit'ijets iye qu' netisij pa'qu' łaqe' qu' netuj ke' ome'łaski'.*

6

Jesús qa i'nq'ijatsheni' pa' Nazaret.
(Mateo 13:53-58; Lucas 4:16-30)
1 Ha' Jesús qa ikik'ui iye hakha' i'ntaxi' ma' qa yamii hakha' łetset'ija (Nazaret), qa łijts'eyek iye he' ł'ijatshenhei.*
2 Qa in yamets ka' witwapiihijii (sábado), qa i'nq'ijatshen ke' witlijtsitjiyifi. Qa olots hekhewe' yepi'ye' qa yitjułaxijpha'mkii, qa yit'ijju': —¿Pa'n ta'łiji' eke' wekwek in nikfe'lets hane'en? ¿Pa'n ta'łiji' aka' witikfeliya'xkii? ¿Qa pa'n ta'łiji' iye in łeke' in yaqsiijkii kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł?*
3 ¿Me nite' hik ha'nełe ha' carpintero? ¿Me nite' hik ha'nełe iye ha' ła's ke' María, łejefe hekhewe' Jacobo (Santiago), José, Judas qa ha' Simón? ¿Qa me nite' ewi'ł ha'ne ju'uni'ɬi' iye hekhewe' łek'injai?— Ma' qa yiwakaninkii qa hik ta'łijupi' in nite' tek'enets.*
4 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Ham pa'qu' profetaye' qu' ham niwqinhete'ji', qa ni'kha'łi'ij łetsetitstaxija qa łetsetifetstaxija iye qa łetsi'taxija iye qa hik ne'ej qa nite' yiwqinhetji'.—*
5 Ma' qa' nite' łeke' in naqaqsijkineyutaxiji'kii pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł, uja'xłe in niłinju' he' nekets ujaa'x wanqaats'eju', qa hikhe' qa t'eku'mipji'kii.*
6 Ha' Jesús qa qi in yitjułaxijpha'm pakha' łeqekuyejeyij hekhewe'en. Ma' qa ik qa ikik'i hekhewe' pumumpha'mkii witsetits łelits, qa yijatshen.*

Jesús qa yukinij pe' ł'ijatshenhei qu' nenfel ke' łe'lijei.
(Mateo 10:5-15; Lucas 9:1-6)
7 Ha' Jesús ma' qa taya'yets he' doce (12) ł'ijatshenhei hik pakha'aj qa yukinkii wetsjukkii, qa netisijju' pa'qu' łet'unhaxitsi'ipji' pe' espíritu uł'ets (inwo'metets).*
8 Qa yiyaji'ijets iye qu' hasu'uj neka'x pe'ye' qu' nakkii, uja'xłe pe'qu' najak'e ławaikajitits. Qa' hasu'uj iye qu' neka'x pane', hasu'uj iye pa'qu' ti'naje', hasu'uj iye pe'qu' ł'astaye' qu' nijutsjayik'iju' łeqelutsits,*

* **5:39** Mt 9:23,24; Lc 1:7 * **5:40** Col 3:21 * **5:41** Lc 1:7; Mr 1:31; 2:11; 4:27,38; 9:27; 14:41-42 * **5:42** Mr 9:27; 16:8; Mt 11:5; Hch 10:45 * **5:43** Mr 1:44; Lc 8:56 * **6:1** Mr 1:9; Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1 * **6:2** Mr 2:23; Lc 13:10; Mt 28:20; Hch 4:2; 7:22; 19:11; 2Ti 4:11; Stg 2:2; Pr 3:19; 1Co 1:21 * **6:3** Mt 1:16; 13:55; Stg 1:1; Jud 1; Jud 1; Jn 16:1 * **6:4** Mt 2:23; 13:57; 1Co 4:10; 12:23 * **6:5** Hch 8:7; 19:11; 1Ti 5:22; 1Co 11:30 * **6:6** Ap 17:6; He 3:12,19; Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11 * **6:7** Lc 11:24; 18:16; Mr 3:14; 11:11; 2Co 6:17 * **6:8** Lc 10:4

9 qe uja'xłe yijat'ij qu' not'otsji' he' ł'otshilaxtii (sandalias). —Qa' ewi'łe'łe iye
pa'qu' hats uyi'łik'ipha'm uihitjiyi'ił, hasu'uj eka'xi'ł pakhape' iye.—*
10 Qa yit'ijets iye: —Pe'qu' uyi'łifi wititsi'ye', qa' hik pakha'łe a'maneyi'iłi' qa'
ami'łijii qu' mataxiłik'ui iye pa'qu' witset'e.
11 Qu' ami'łets pa'qu' witset'e qu' nite' neneqjunuyi'ił ej qa nite' nexpi-
ikeyu'uł ej iye, qa qu' hats ma'ałik'uifik'i qa' it'iłij ful ful pa'qu' sehe'ye' qu'
net'unitstaxijji' ne' ef'iyeyi'ł, hats'inha qu' jutsiqetsi'im in uł'ax in yaqsiijkii
aka'an.—*
12 Ma' qa ikkii he' ł'ijatshenhei, qa nifeli'm pe' week qu' nili'ij in yaqsiijkii pa'
uł'ax qa ni'nk'aihit iye pa'qu' łunyejeye' pe' łatawjets.*
13 Qa olots pe' yuki'nfik'ikii inwo'metets, qa yilinjijij iye na'aj aceite ta'łets
ne'ej olivo pe' olots wanqaats'eju' qa yiłinji'ij.*

Wa'm pa' Juan Bautista'ik'i.
(Mateo 14:1-12; Lucas 9:7-9)

14 Ka' wittata Herodes i'ye'ej pa'aj aka'an, qe ka' łii ha' Jesús hats qi'ija pa'
łeniihe't, qa in yit'ijju' iye pa'aj ene' jukhew qa efuts: —Qete'e' hats iła'x iye ka'
Juan Bautista'ik'i, qe ke'ek in na'li'm pa' qi łet'unha'xijup in yaqsiijkii pe' ham
łunyejeyi'iju'ł.—*
15 Qa pekhewep iye qa yit'ijju'ek: —Hik hakha' pa' Elias'ik'i.— Qa pekhewep
iye qa yit'ijju'ek iye: —Hakha'an profeta, hik łunyejei pe' hayiits profetalik'i.—
*
16 Ka' Herodes in impi'ye'ej aka'an, qa yit'ij: —Hik kakha' Juan Bautista'ik'i
k'inaqyaji'ij qa we'nisa'xii ka' łeiła', qa hane'ej qa hats iła'x iye.—*
17 Qe ka' Herodes hik kakha' inq'ukinii pa'aj ka' Juan qu' netnekumhi'yi',
ma' qa yophe'łij pa'aj pe' fołołik'il pe' witq'opheł itjiyifi qe ta'łets pe' efu łii
Herodías, łewhe'ye'tax pa'aj pa' łek'inij Felipe, qe ka' Herodes hats łewhe'ye'ej
pa'aj pekhe'en.*
18 Qe ka' Juan Bautista yittaxijets pa'aj ka' Herodes: —Nite' inek łenexke'ej
kakha'an qu' ewhe'ye'yi'ij ne' łewhe'ye' pa' ek'ini'j.—*
19 Qa pe' Herodías qa qi in napjaxi'm pa'aj qa yisu'untax qu' nilan, qa nite'łe
łeke'.*
20 Qe ka' Herodes nijiweyiju'ł ka' Juan qe nikfe'lets in ewi'ł jukhew yatsa-
then qa yijayaanija iye pa' Intata. Qa hik ta'łijupi' in nite' yiwejini'm qu' nilan.
Ka' Herodes qi qa yitawje'metenji'ij qa yepi'ye'ji'ij ka' Juan, qa yape'enhałe
les yisu'unji'ij qu' nepiye'ji'ij. *
21 Qa yamłe'ets pa'aj pa' nełuji' qu' niwq'axinij pe' Herodías qu' nilan ka'
Juan, hik pakha'aj ka' Herodes ink'ayik pa' łeqe'ninqa'p, qa qi pa' łaxqaqij
pekhewe' tenek'enhei te'weyik'uiju' kakha'an qa pe' qits oq'opheł inetsilets
ł'alhei qa pekhewe' iye qits in patunits na' sehe' Galilea.*
22 Qa pe' łasi' pe' Herodías in uyetsji' pa'aj pa' i'niji' in tekju' qa t'otoyijup, qa
yisu'unijji' pa'aj ka' Herodes qa weekji' pe' łekufets in yisu'unijji' iye. Qa ka'

* **6:9** Jn 19:23 * **6:11** Hch 17:11; Mt 10:14; Lc 9:5; 10:11; Hch 13:51; 1Ti 2:6 * **6:12** Mr 1:4; Hch 3:19; 26:20 * **6:13** Mr 3:15; Ap 9:20; 18:2; Mr 16:1; 1Co 11:30; Stg 5:14; Hch 8:7 * **6:14** Jn 10:25; 21:14; Mr 1:4; 5:30; Mt 17:9; 1Co 12:6 * **6:15** Mr 8:28; Mt 2:23; Hch 7:52 * **6:16** Mt 14:1; 26:32; Mr 1:4 * **6:17** Mt 14:3,6-12; Mr 15:1; Lc 3:19; 1Ti 5:14 * **6:18** Mr 2:24; Jn 18:31; Lv 18:16; 20:21 * **6:19** Lc 20:15 * **6:20** Sal 20:6; 147:11; Pr 1:7; Ap 14:7; Mt 13:17; 1Co 7:14; Lc 24:4; Jn 13:22; Hch 25:20; 2Co 4:8; 11:19 * **6:21** Jn 13:2; Ap 6:15; Hch 21:31; Mt 17:22

Herodes qa yit'ijets pa'aj pe' inanyi': —Iyinij yiwets pa'qu' isu'un qa' k'eɬisij.—*
23 Qa les iye in weniwjutsiqeni'mha, qa yit'ijets iye: —Yijaa'ija qu' k'eɬisij pa'qu' ɬunye'je'ɬe qu' iyinij yiwets, ɬunye'j ji'ij qu' ɬapk'ase' ha'ne heinek'enheiji'.—*
24 Pe' inanyi' qa ikfik'i pa'aj qa yamii pe' ɬenene, qa yit'ijets: —¿Ɬekpa' qu' nek'iyinijets?— Pe' ɬenene qa yeku'ɬ: —Iyinijets ha' ɬeiɬa' ha' Juan Bautista.—*
25 Qa pe' inanyi' qa itaqsunetsji' in uyetsji' iye pa'aj pa' i'ni' ka' Herodes, qa yit'ijets: —Hisu'un hane'ej qu' esɬisij ha' ɬeiɬa' ha' Juan Bautista hane'ejija na'nji' tok'oye'.—*
26 Ma' qa ka' Herodes qa qi in ika'metaxkii pa'aj, qa in ɬunye'jek in hats weniwjutsiqen pa'aj qa hats week yepi'ye' pa'aj pe' namii, ma' qa nite' yisu'un qu' not'oqowe'yiju'ɬ pa' iyinijets pe' inanyi'.*
27 Ma' qa aje'eɬ yukinii pa'aj pa' ewi'ɬ oq'opheɬinetsi'l qa yiyaji'ijets qu' nenka'xii ka' ɬeiɬa' ka' Juan Bautista. Pa' oq'opheɬinetsi'l qa ikii pa'aj pe' witq'opheɬitjii, qa yamets pa'aj qa yisa'xii ka' ɬeiɬa' ka' Juan'ik'i.
28 Qa neka'xii pa'aj yenji' pa' tok'o, ma' qa tisij pa'aj pe' inanyi', qa pe' inanyi' qa yeka'xii pe' ɬenene qa tisijek.
29 He' ɬ'ijatshenheitax ka' Juan Bautista'ik'i in nikfe'lets pa'aj qa ikii qa yeka'x qa ti'jik'ui pa'aj.*

Jesús qa tisij pe' ɬaqats pe' yamets cinco mil (5.000) pe' jukhew.
(Mateo 14:13-21; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-14)

30 In hats tepilkii iye he' apóstoles qa hats ewi'ɬ i'ni'ɬi' iye ha' Jesús, qa nifeli'm week pe' yaqsiijkii qa' pe' inq'ijatshenij iye.*
31 Qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Te'ɬuni'ɬ, qu' jinak eku'nii pa'qu' ham na'ni'i hats'inha qu' mawapii eku'ni'ɬju'.— Qe olots he' jukhew qa efuts iye uyij wetfi in namiikii qa ham pa'qu' ɬawapiihijiye' qa nite' ɬeke' iye qu' netekju'.
32 Ma' qa i'nji' ke' witinhitjii qa ikkii qe qa' nakiiteje'm ha' ham i'ni'i'.
33 Qa olotsɬe he' yi'wenik'i in ikkii, qa nikfe'lij, ma' qa week hekhewe' ta'ɬiikii he' week witsetits ɬelits in wekuma'xiikii qu' namik'uyii hakha' t'ejuiji', qa aje'eɬ yamii in mexe nite' t'atsji'ɬpha'mkii hekhewe'en.
34 Qa in hats te'nilit'ik'uipha'mkii ke' witinhitjii, ha' Jesús qa yi'wen in olootsija hekhewe' jukhew qa efuts iye qa qi in neq'eletij qe hik ɬunyejei kots'etets ham ɬenilayets'e. Ma' qa yijatshenij ke' olots wekwek.*
35 Qa in hats metju' ke' junu' qa nekets he' ɬ'ijatshenhei, qa yit'ijets: —Hats metju' ene' junu' qa hane'e'in qa ham i'ni'i'.
36 Yape ukinkii enewe'en hats'inha qu' nakiikii ne' les metits witsetits qa' nataqha'yets ɬaqe' qe ham pa'qu' netuj hane'e'in.—
37 Qa ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Ekheweli'ɬ qu' ɬisi'ɬij pa'qu' netuj.— Qa yit'ijju' in yeku'ɬ hekhewe'en: —¿Ye' me ɬisu'un qu' hayaqhayi'ɬijii pe'qu' doscientos (200) denariose'* pe'qu' pane' qa' hetisi'ɬij qu' netuj enewe'en?—*
38 Ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Pa'n uja'x pe' na'li'ɬ e'm pan? Ma'aɬiiju' qa' jeɬi'ɬ.— Qa in hats nikfe'lets ka' uja'x, qa yit'ijets: —Cinco (5) he' pan qa wetsjuk he' sehets.—

* **6:22** Mt 11:17 * **6:23** He 6:16; Mt 5:34; Lc 4:5 * **6:24** Mr 1:4 * **6:25** Lc 7:20; Mt 14:8 * **6:26** Mt 5:33; 26:38; Mr 14:34; 1Ts 4:8 * **6:29** Mr 10:10; Jn 3:25; 5:28 * **6:30** Hch 1:2; Jud 17 * **6:34** Lc 15:20; Mt 7:15 * **6:37** Ewi'ɬ denario, ɬajanye'j pa'aj na'aj ewi'ɬ jukhew qe t'ithayii in ewi'ɬ neɬu. * **6:37** Mt 18:28

39 Ma' qa inaqyaji'ij qu' ewi'ł na'ni'kii qa' pumummepha'mkii qu'
na'ni'ju'kii ha' jup'elket.
40 In pumumpha'mkii uja'x he' yamets cien (100) qa' he' cincuenta (50).
41 Ma' qa t'eku'mi' ha' Jesús ke' leefij (5) pan qa ke' wetsjuk sehets, qa
yejełetspha'm na' wa's, qa yit'ij: —Łe'wisij.— Ma' qa napk'asitju' ke' pan qa
tisij he' ł'ijatshenhei qa t'ihinijkii. Qa ke' wetsjuk sehets qa napk'asitju' iye qa
weekij iye.
42 Qa week tuj qa iłinijju'.*
43 Qa he' ł'ijatshenhei qa ewi'ł yeni' ke' doce (12) canastul topolij ke'
amaneifik'i pan łapk'asil qa ke' sehets iye, łaqaxpalii.
44 He' tuj ke' pan yamets leefij mil (5.000) he' jukhew in uja'xłe.

Jesús qa t'otsipji' pa' iweli'.
(Mateo 14:22-27; Juan 6:16-21)

45 Ma' qa aje'eł ha' Jesús qa yiyaji'ets he' ł'ijatshenhei qu' net'ilitjiju'kii ke'
witinhitjii qa' nathayinik'uyiiteje'm ha' łajaika', qa' namiiteje'm ha' witset
Betsaida. Qa hakha'łe Jesús qa mexe wetfeli'm hekhewe' jukhew.*
46 Ma' qa in hats wetfeli'm hekhewe'en, qa ikik'ipha'm ke' utek qe qa'
niyin.*
47 Ma' qa in hats najaleikii, qa ke' witinhitjii qa hats yamiiji' ha' łeqewuk'u
ha' qi iweli'. Qa hakha'łe Jesús qa ewi'łłekii in amani' ha' sehe'.
48 Qa in yi'wenijik'i in hats yeqiwefijju' in ti'jifi ke' witinhitjii, qe t'ejuyiju'ł
ka' t'unik'i, qa hats ipłu'uikii pa' nełu. Ma' qa yijayanpha'm t'otsipji' ha' iweli',
qa yisu'untax qu' nat'anipji'.*
49 Qa hekhewe'łe'en in yi'wen in t'otsipji' ha' iweli', qa yumtitax qu' wit-
si'nq'ale' qa qi in yeqejtsi'le'ej wetju'ł,*
50 qe week yi'wen qa qi in nijiwe'yi'm. Qa Jesús qa aje'ełłe yithinii
hekhewe'en, qa yit'ijii: —¡Ment'unheti'ł! Yakha'łe. Hasu'uj e'nijiwe'yi'ł.—*
51 Qa t'ilitji'ju' kikhe' witinhitjii i'nji' hekhewe'en, ma' qa ka' t'unik'i qa
yili'ij. Qa hekhewe'en qa qi in yitjułaxijpha'mkii,
52 qe nite' nikfe'lik'uyi' kekhewe' pan, qe pakha' łikfeliyaxitstaxkii mexe hik
łunye'j qu' noo'ye'kii.*

Jesús qa niłinju' pe' wanqaats'eju' pa' sehe' Genesaret.
(Mateo 14:34-36)

53 Qa in hats t'atsji'łik'uipha'mkii ke' qi kałi', qa yamets hakha' sehe' Gene-
saret, qa hikha' yopheł i' ke' witinhitjii.*
54 In hats te'nilit'ik'uipha'mkii ke' witinhitjii, qa aje'eł yinikfe'l in hik
hakha' Jesús.
55 Ma' qa wekuma'xiikii in yiihetik'i he' week hekhewe' metitsi'm hakha'
neki', ma' qa yapełek qa neka'xiikii he' wanqaats'eju' yenji'kii hekhewe'
łalatits na'aj impi'yelij qu' na'ni' ha' Jesús.*
56 Qa week na'aj ikji'ijji'teje'm hekhewe' pumumpha'mkii witsetits łelits qa
he' qitspha'm iye witsetits qa hekhewe' iye ł'ejinqa'wetits, qa yenjiik'uiji' he'
wit'ikheijei he' wanqaats'eju', qa iyinjiijets qu' niwejinij qu' net'eku'młe'ets

---

* **6:42** Mt 5:6 * **6:45** Mt 14:22-36; Jn 6:16-21; 12:21 * **6:46** Mt 4:8; 5:44; Hch 12:12 * **6:48** Ap 20:10 * **6:49** Mt 14:26 * **6:50** Jn 5:7; Jn 16:33; Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 6:20; 8:24 * **6:52** Mr 8:17; He 3:8 * **6:53** Lc 5:1 * **6:55** Lc 5:31

hakha' ɬ'aka'the' eiju' ha' ɬ'uihitjii. Qa week hekhewe' hats t'eku'mets qa t'unitsji'ij qa iɬiiji'ij.*

7

Pa' yiwuɬ'enhet na'aj jukhew qa efu iye.
(Mateo 15:1-20)

1 He' fariseol qa he' uja'x iye hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei ta'ɬii ha' Jerusalén in nekets ha' Jesús qa k'ooyijji'.*

2 Qa hekhewe'en in yi'wenij he' uja'x hekhewe' Jesús ɬ'ijatshenhei in mexe yamij pa' uɬ'ax pe' ɬokoyei in tekju', ikji', nite' wa'nqa'ju'.*

3 Qe hekhewe' fariseol qa week iye ene' judío in nite' tekju' qu' nite' nojoye' qu' nasinketik'iha kakha' ɬeqfenyejeyij in wa'nqa'ju', qe qa' nijayanij kakha' ɬunyejei pekhewe' ɬawa'mhitsik'i.

4 In tepilik'ui na'aj witaqhawet, nite' tekju' qu' nite' nojoye' qu' nimpulijin ne'ej ɬokoyei. Qa olots iye kekhewep iye wekwek, tisij pe' ɬawa'mhitsik'i qu' naqsiijkii, axe'm ne'ej iya'aj tok'ol pa'n ɬeqfenyejeyij qu' nenimpulijinju', qa ne'ej eɬi'nil iye qa ne'ej atjatei iye.*

5 Ma' qa he' fariseol qa hekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei, qa nifaakan ha' Jesús: —¿Inhats'ek ne' ijatshenhei in nite' yijayanij aka' ɬunyejei eke' ɬawa'mhitsik'i, qe nekhewe'en in tekju' qa mexe yamij pa' uɬ'ax ne' ɬokoyei? —*

6 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Wetsjuk ɬejusits, yasiinik'iha kakha' nifel qu' ejunyejeyi'iɬ ka' profeta'ik'i Isaías, qa yit'ij in yika'ajji': *“Enewe' jukhew ɬejilɬe yittaxij yiwets qu' netsiwqinhet, qa nekhewe'ɬe ɬatawjets qa tots ye'miiha.*”*

7 *Nite' weju'ɬij qu' naqsi'jtaxijkii qu' netsiwqinhetji', ke' i'nq'ijatshenij ɬe'lijeiɬe ene' jukhewɬe.”* *(Is 29:13)**

8 Qe ekheweli'ɬ ɬili'iɬij kekhewe' yittaxijha na' Dios, qa ɬijayani'ɬ ke' ɬe'lijeiɬe ene' jukhewɬe.—

9 Qa yit'ijets iye: —Ekheweli'ɬ ɬe'niyayi'ɬij ewek in ɬiwu'miɬfik'i kekhewe' yittaxijha na' Dios qe qa' ijayani'ɬ ke' ɬe'lijeiɬe ke' aqwa'mhitsik'i.

10 Qe ka' Moises'ik'i in yit'ij: *“Ek'enets qa iwqinhet iye atata qa enene iye,”(Ex 20:12)* qa yit'ij iye: *“Pa'qu' uɬ'etsi'ik'i ɬe'lijeye'ets pa'qu' ɬatataye' i'nɬi'i pe'qu' ɬeneneye', les ɬe'wis qu' nattanithenhetiyij pa' witwamhi'.”* *(Ex 21:17)**

11 Ma' qa ekheweli'ɬ qa ɬit'iɬij: “Pa'qu' ewi'ɬe' jukhewe' qu' nit'ijets pa'qu' ɬatataye' i'nɬi'i pe'qu' ɬeneneye': ‘Week na'aj wekwek qek k'eɬistaxij hats hetisij na' Dios.’ ”*

12 Qa aka'an in ɬit'iɬij, ma' hats nite' ɬiwejiniɬi'm qu' net'iftits'ets pa'qu' ɬatataye' i'nɬi'i qu' ɬeneneye'.

13 Qa aka'an in ɬunye'jkii, ma' qa hats ekheweli'ɬ in ɬaqsiiɬijkii in nite' weju'ɬij kekhewe' ɬe'lijei na' Dios qe ta'ɬets kakha' ejunyejeyi'ɬ ta'ɬets ke' aqa'jteyi'ɬik'i, qa olots iye kekhewep iye ke' wekwek ɬaqsiiɬijkii hik ɬunyejei aka'an.—*

---

* **6:56** Mt 9:20; 14:36; 23:5; Lc 8:44; 19:36 * **7:1** Mr 7:3; Mt 2:4; 23:37 * **7:2** Hch 10:28 * **7:4** Mr 6:56; He 6:2; 9:10; Lc 5:18 * **7:5** Mr 7:3; Mt 2:4; 3Jn 1 * **7:6** Is 29:13; Mt 3:3; 4:14; 12:17; Jn 11:51; Lc 6:42; Hch 15:15; 1Ti 5:3 * **7:7** Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11; Ro 15:4; Col 2:22 * **7:10** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2; Ex 20:12; Dt 5:16; Lv 20:9 * **7:11** Mr 5:26; He 5:1; 9:9; 11:4 * **7:13** Mr 4:14; Lc 8:21; Jn 18:32; Jud 3

14 Ha' Jesús qa taya'yii iye qu' nente'nijayets iye hekhewe' olots jukhew qa efuts iye, qa yit'ijets: —Ek'eni'ɬ yiwets e'weeki'ɬ qa' menikfelitiɬik'iha iye:*
15 Ham pa'qu' na'nfik'i qu' nuiji'teje'm pa'qu' jukhewe' ma' qa' niwuɬ'enhet, qe pakha' yijat'ij t'atsji'ɬik'uifik'i pa'qu' jukhewe' hik pakha' yijat'ij in yiwuɬ'enhet pa'qu' jukhewe'.
16 Pekhewe' qu' nana'l ɬekfiiye' qa' nepiye'ek'iha aka'an.—
17 Ha' Jesús qa ikik'ui he' olots jukhew qa efuts qa uyifi ke' wititsi', he' ɬ'ijatshenhei qa nifaakanij pa' iikji'ha aka' yejeyumtshenijupi'.
18 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ɬ: —¿Me ekheweli'ɬ iye nite' ɬenikfe'li'ɬik'i? ¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬik'i in week pa'qu' nuiji'teje'm pa'qu' jukhewe' in nite' yiwuɬ'enhet,
19 qe nite' uiji'teje'm pakha' ɬatawe'j, qa ɬekutjiiɬe uiji'teje'm, qa i'nk'ałe qa ikik'uifik'i iye?— Ha' Jesús in yit'ij aka'an qe qa' niwjutsiqenija in week ɬe'wis pa'qu' ɬunye'je'ɬe qu' netnekui.*
20 Qa yit'ij iye: —Pakha' yijat'ij t'atsji'ɬik'uifik'i pa'qu' jukhewe', qa hikpa' yijat'ij in yiwuɬ'enhet pa'qu' jukhewe'.
21 Qe pakha' te'weiju', ikji', pakha' ɬatawejija ene' jukhew, hik pakha' ta'ɬiiju' pe' uɬ'ets ɬaqjamtikineyejeikii, qa ta'ɬets iye in wanawitjiɬi'ijju'kii ɬ'esenits, in t'ejtenkii, in teqek'ui, in hats tewhe'yeitax qa wo'oikii pekhepe' iye i'nɬi'i pakhape' iye qu' nanawitji'iɬ.*
22 Qa hik pakha' iye ta'ɬiiju' in iftsaxijji' qu' les olotse' wiikfik'i pe'qu' nana'li'm wekwek, qa in yaqsiijkii iye pe' wekwek uɬ'ets, qa in inqawitji iye, qa in nite' wepinij iye in yisu'un qu' nanawitji'iɬ pakhape' i'nɬi'i pekhepe', qa in teqemtshenijkii na'aj wekwek, qa in uɬ'etsik'i ɬ'anye'jijkii nikhapij, qa yumti iye qu' les nat'anipji' pekhewepe' qu' qiye'ji', qa in hik ɬunyejei iye ne'ej nite' teik'unei wetju'ɬ.*
23 Week ekewe' uɬ'ets ta'ɬiiju' pa' te'weiteje'm, qa hik ekewe' yiwuɬ'enhet pa'qu' jukhewe' qa hik ɬunye'j iye pe'qu' efuye'.—

Pe' efu ta'ɬii pa' sehe' Sirofenicia. (Mateo 15:21-28)

24 Ha' Jesús qa ik iye qa yamii hakha' sehe' te'weyij ha' witset Tiro. Ma' qa uyifi ke' ewi'ɬ wititsi', nite' yisu'untax qu' ninikfe'l qa nite'ɬe ɬeke' qu' nanat'inkii.*
25 Ma' qa aje'eɬ, in impi'ye'ej in tenifaakateyijju' hakha'an, ke' ewi'ɬ efu i'nji' pa' ewi'ɬ inwo'met pe' ɬasi', qa namii ha' i'ni' ha' Jesús qa wonokok'enifi.*
26 Ke' efu nite' judioki', qe sirofeniciaki'ɬe, qa qi in iyinijetskii ha' Jesús qu' nukinik'uifik'i pa' inwo'met in i'nji' pe' ɬasi'.*
27 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Iwejinɬe eku'nij ne' witlits qu' nojo'oj qu' netekju', qe nite' ɬe'wisijupi' ne' witlits qu' netitkamhiti'yij na' ɬaq ma' qa' netesti'yij ne' nunajits ɬelits.—*
28 Qa kikhe'en qa yeku'ɬe, qa yit'ijets: —Yijaa'ija, ha'ne jukhew, qa ɬeke'ɬe iye ne'ej nunajits ɬelits in i'nifi ɬatawe'j na'aj witkula'x qa ne'ej ɬaqamhiltiijukii ne'ej witlits qa hik ne'ej qe tuj.—*
29 Ha' Jesús qa yit'ijets: —In ta'ɬets aka' ɬit'ij in ɬesku'ɬ, yape ma, na' inwo'met hats ikik'uifik'i ne' oqwomeki'.—

---

* **7:14** Lc 18:16; Mt 13:13 * **7:19** Fil 3:19; 1Jn 1:7 * **7:21** 1Ts 4:3; Pr 1:16 * **7:22** Nm 5:11; Ef 4:19; 5:3; Sal 10:7; 17:10; Ro 13:13; 2Co 12:21; Ga 5:19; 1P 4:3; 2P 2:2,7,18; Jn 10:33; Ap 13:6; 2Co 11:1 * **7:24** Hch 21:7; Gn 49:13 * **7:25** Lc 8:47; 11:24 * **7:26** Hch 17:12; Mr 3:15; Ap 9:20; 18:2 * **7:27** Ex 22:31 * **7:28** Lc 10:1

30 Ma' qa ke' efu in yamii pe' łetsi' qa yi'wen pe' ome'łaski' in i'wipji' pa' witiwhi'la'x, qa pa' inwo'met qa hats ikik'uifik'i.

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł ham łe'lijeye'taaxe'kii qa nite' yepi'ye'kii iye.

31 Ha' Jesús qa ikik'ui iye ha' sehe' te'weyij ha' witset Tiro qa nekik'iju' iye hakha' sehe' te'weyijek ha' witset łii Sidón, ma' qa nametsju' ke' qi kałi' Galilea in namets hakha' sehe' łenqii Decápolis.*

32 Qa hik hakha'a' qa tetka'xii ha' ewi'ł jukhew nite' yepi'ye'kii qa yaqaamij iye qu' ham łe'lijeye'. Ha' Jesús qa te'niyinhe'yijets qu' net'eku'mipji' hakha'an.*

33 Ma' qa ha' Jesús qa t'eku'mi' qa yeka'xik'uifik'i hekhewe' olots jukhew, qa uja'xłi'iłkii. Ma' qa t'eku'mik'iju' łekfii qa tek'iyi' iye he' łayaqsii qa t'eku'mijipji' ha' łelepep.*

34 Qa yejełpha'm qa s'uuf yit'ij. Ma' qa yit'ij: —¡Effatá!— Ikji': "It'ij qhof."*

35 Qa hik akaa'ijha qa qhofik'i pe' łekfii, qa hats q'ul iye ha' łelepep, ma' qa hats yeqet'axik'iha in iyet.*

36 Ha' Jesús qa yitji'ijtaxijets hekhewe'en qu' hasu'uj nenfeli'm pe'ye'. Qa in łunye'jek, na'aj yiyajiji'ijtaxetskii qa lesji'ij qa nifelji'ijkii.*

37 Ma' qa qi in yitjułaxijpha'mkii hekhewe'en, qa yit'ijju': —Week yi'sinhetju' nakha'an. Yepiikitkii iye ne' nite' yepi'ye'tax wetju'ł qa yithinen iye ne' hamtax łe'lijeyitse'.—

8

Jesús qa tisij pe' łaqats pe' yamets cuatro mil (4.000).
(Mateo 15:32-39)

1 Hik aka'aj iye kekhewe' nełutsji', in ewi'łij iye hekhewe' olots jukhew in ham yeełi'ijji' pa'qu' netuj. Ha' Jesús qa taya'yii he' ł'ijatshenhei, qa yit'ijets:*

2 —Hats tseq'eletij ene' jukhew qe hats wetshetk'ewi'ł ke' nełuts in i'nyijup qa hats ham pa'qu' netuj.*

3 Qa qu' hipilhenintaxii hane'ej pe' łetsilii in hats ham pa'qu' netuj, qa nanaxkat'axijju' łeyipkul pa'qu' wit'ikheyije'ji', qe uja'x ne' totsii pe' łetsetits. —*

4 He' ł'ijatshenhei qa yeku'ł: —¿Pa'n qu' netenitałi'yiji' pe'qu' pane' qu' niłinijju' enewe'en, ha'ne ju'uni' ham i'ni'i'?—*

5 Qa nifaakanij: —¿Pa'n uja'x pe' pan na'li'ł e'm?— hekhewe'en qa yit'ijiju'ł: —Wetsjuk tatsaiłe (7) ne' pan.—

6 Ma' qa inaqyaji'ij qu' week na'ni'ju'kii ha' sehe'. Qa t'eku'mi' ke' wetsjuk tatsai (7) pan. Ma' qa in hats yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata, qa napk'asitju' qa netisijju' he' ł'ijatshenhei qa' hik hekhewe'ye' qu' net'ihinijkii qa' nentisijju' hekhewe' olots.*

7 Qa na'l iye ke' uja'x sehets łelits, qa in hats iyinipji' iye, ma' qa yit'ijets iye qu' nentisijju' iye he' week.

8 Qa week tuj qa qi in iłinijju' iye. Qa he' ł'ijatshenhei qa ewi'ł yeni' ke' łaqaxpalii qa topolij iye he' wetsjuk tatsai (7) qits canastul.

---

* **7:31** Hch 21:7; Mt 4:18,25; 15:29; Mr 1:16; 5:20; Jn 6:1 * **7:32** Lc 7:22; Ex 4:11; Is 35:6; 56:10; 1Ti 5:22 * **7:33** Jn 9:6 * **7:34** Mt 24:35; Lc 12:33; Hch 17:24; Ef 6:9; Ap 21:10 * **7:35** Flm 10; Lc 20:21 * **7:36** Mr 1:44; Lc 8:56; Mr 1:4 * **8:1** Lc 6:1; 18:16; Mt 9:10; Mr 10:10; Jn 6:3; Hch 6:1 * **8:2** Lc 15:20 * **8:3** Mr 8:27 * **8:4** Mt 5:6; 15:33 * **8:6** Mr 14:22

9 Hekhewe' tuj kekhewe'en i'nɬi'i qu' namets ikwetju'ɬ mil (4.000). Ma' qa
ha' Jesús qa wetfeli'm.
10 Ma' qa aje'eɬ t'ilitji'ju' ke' witinhitjii weeki'ɬ he' ɬ'ijatshenhei. Ma' qa ikii qu'
namii ha' sehe' ɬii Dalmanuta.

Pe' fariseol iyintaxets pa'qu' ewi'ɬe' ham ɬunye'ji'iju'ɬ.
(Mateo 16:1-4; Lucas 12:54-56)

11 Qa namii he' fariseol qu' niyetiɬju ha' Jesús, qe qa' nijaajin iye ma'
qa iyintaxijets qu' nethinij pa'qu' pakha' ɬunye'je' qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ ha'ne
wa'sji'pha'm.*
12 Ha' Jesús qa s'uuf yit'ij, ma' qa yit'ij: —¿Inhats'ek enewe' hane'ej ɬahats'ij
in iyintaxets qu' net'ethinheti'yij pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ? Yijaa'ija aka' hit'iɬij
ewets, in nite' ɬeke' qu' netesti'yij enewe' hane'ej ɬahats'ij pa'qu' ewi'ɬe' pakha'
ɬunye'je' qu' ni'wen.—*
13 Ma' qa ikik'ui qa wapiliiju' iye ke' witinhitjii qa i'nji'ju' iye qa ikiiteje'm
iye ha' ɬajaika' ke' kaɬi'.

Pe' ɬeqe levadura pe' fariseol.
(Mateo 16:5-12)

14 He' ɬ'ijatshenhei qa nite' nikfe'liikii qu' neka'x ɬaqatse', qe ewi'ɬe ka' pan in
hikka' yeka'xkii.
15 Ha' Jesús qa yiyajitaxetskiiha he' ɬ'ijatshenhei: —Jeɬi'ɬiju'ɬ ne' ɬeqe levadura
ne' fariseol qa ne' ɬeqe levadura na' Herodes.—*
16 Qa he' ɬ'ijatshenhei qa aje'eɬ yifaakatetaxji' in hamitsi'm pe'qu' ɬaqatse' pan.
17 Ha' Jesús qa hatsɬe nikfe'lets, qa yit'ijji'ju': —¿Inhats'ek in ɬit'iɬijets
qu' hamitsi'iɬ e'm pe'qu' pane'? ¿Me menjiit nite' ɬenikfe'li'ɬik'i qa qu'
enikfe'li'ɬetsha iye? ¿Ye' me tit'oiji' pa' ikfeliyaxitsi'ɬkii?*
18 *Na'l ne' otoyi'ɬ. ¿Me qa nite' ɬi'weni'ɬ? Na'l ne' ekfiyi'ɬ. ¿Me qa nite' ɬepi'ye'eɬ?(Jer*
5:21) ¿Me ɬantapi'iɬik'i*
19 in hanapk'asiti'mju' kekhewe' lee'fij (5) pan hekhewe' lee'fij mil (5.000)
yamets he' jukhew? ¿Qa pa'n uja'x canastul ke' topolij ke' ɬephelthii in ewi'ɬ
ɬ'eniɬi'?— Qa yit'ijju': —Doce (12) hikke'.—
20 —Qa in hanapk'asiti'mju' iye kekhewe' wetsjuk tatsai (7) pan hekhewe'
ikwetju'ɬ mil (4.000) yamets iye he' jukhew, ¿qa pa'n uja'x iye ke' canastul
topolij iye ke' ɬephelthii in ewi'ɬ ɬ'eniɬi' iye?— Qa yit'ijju' iye hekhewe'en: —
Wetsjuk tatsai (7) hikke'.—
21 Qa yit'ijji'ju' iye: —¿Me qa menjiit nite' ɬenikfe'li'ɬik'i pa'n ikji' ekewe'en?—*

Jesús qa yi'wenkitkii pa' puk'al pakha' Betsaida.

22 Qa yamets wete'm ha' witset ɬii Betsaida. Ha' Jesús qa tetka'xii ha' ewi'ɬ
puk'al. Hekhewe' neka'xii qa iyinijets qu' net'eku'mipji'.*
23 Qa t'eku'mi' ha' ɬokoi ha' puk'al qa yetsinik'uifik'i ha' witset. Ma' qa in
hats tek'iiji' he' ɬotoi qa in hats t'eku'mipji' iye, qa nifaakan: —¿Me hats ɬi'wen
pe'ye'?—*
24 Ha' puk'al qa nejeɬtaxfik'i, qa yit'ij: —Hats hi'wentax nekhewe' jukhew qa
hikɬe ɬunyejei najkakui qa ikɬe.—*

---

* **8:11** Mr 7:3; 13:22; Jn 2:11; He 2:4; Hch 17:24; Mt 24:35; Lc 12:33; Ef 6:9; Ap 21:10; Stg 1:13 * **8:12** Sal 51:12; Lc 11:29; Ap 22:21 * **8:15** Lc 13:21; Ga 5:9; Mt 14:1 * **8:17** Mr 6:52; Jn 12:40; Ro 11:7; 2Co 3:14 * **8:18** Jer 5:21; Ez 12:2; Mr 4:9,40; Ap 2:5 * **8:21** Mr 4:40 * **8:22** Jn 12:21; Mt 15:14 * **8:23** Mr 7:33; 8:23; Jn 9:6; 1Ti 5:22 * **8:24** Mt 11:5

25 Ma' qa ha' Jesús qa ewi'łij iye in t'eku'mipji' he' łotoi. Qa ha' jukhew wo'oiji' qu' les exkemetsaxi'ijha in nejełfik'i iye, ma' qa hats łe'wisju'. Hats week yeqet'axi'mkiiha in yejełkii.
26 Ha' Jesús in yipilheninii pe' łetsi', qa yit'ijets iye: —Hasu'uj mapil ji'teje'm iye na' witset.—*

Pedro qa yit'ijets pa' Jesús in łakha' pa' Cristo.
(Mateo 16:13-20; Lucas 9:18-21)

27 Ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei qa ikkii iye qe qa' namii hekhewe' witsetits łelits hakha' witset Cesarea de Filipo. Qa ha' wit'ikheyi'jik'i, ha' Jesús qa nifaakan he' ł'ijatshenhei: —¿Pa'n łii pa' tsumti'iikii ene' jukhew qu' yakha'ye'?—
28 Qa hekhewe'en qa yeku'ł: —Na'l he' yit'ijets in akha' ka' Juan Bautista'ik'i, qa hekhewep iye qa yit'ijetsek iye in akha' pa' Elias'ik'i, qa hekhewep iye qa yit'ijetsek iye in akha'te' ewi'ł pekhewe' profetas'ik'i.—*
29 Ha' Jesús qa nifaakanji'ju' iye: —Qa ekheweli'ł, ¿łekpa' łetsumti'iłiikiyek qu' yakha'ye'?— Ha' Pedro qa yit'ijiju'ł: —Akha' pa' Cristo.—*
30 Ha' Jesús qa yiyaji'ijetskiiha qu' hasu'uj nenfeli'm pe'ye' in łakha' pa' Cristo.*

Jesús qa nifel qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 16:21-28; Lucas 9:22-27)

31 Ha' Jesús qa i'nk'ałe yijatshenij he' ł'ijatshenhei: —Ha'ne Ła's na' Jukhew qi qu' nawtsheten hatse' pa'qu' łunye'je'kii, qa' nite' net'ekumi'iju'ł iye ne' tenek'enheiji' na' witset, qa ne' tenek'enhe'yij ne' pa'il qa nekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei. Ma' qa' ninaqyaji'ij qu' nawa'm, qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa iła'xe' iye.—*
32 In nifeli'm ekewe'en qa yeqetheenimik'iha. Qa ha' Pedro qa wenitonijfik'i pa'aj, ma' qa yaq'ayintaxij ekewe' yit'ij.
33 Ha' Jesús qa tetwek'elax qa t'ejuyii in yejełii he' ł'ijatshenhei. Qa yaq'ayinij ha' Pedro, qa yit'ij: —Me'niton ye'mii inwo'met (Satanás). Akha' nite' łijamti'ijets pa'qu' nisu'un na' Dios, qe uja'xłe ene' jukhewe'łe in łijamti'ijets pa'qu' nisu'un.—*
34 Ma' qa ha' Jesús qa taya'yets hekhewe' olots qa week iye he' ł'ijatshenhei, qa yit'ijji'ju': —Qu' nana'l pa'qu' ewi'łe' qu' nisu'unija qu' natsjayan, qa' nili'ij pa'qu' łakhayełetax qu' nisu'un, net'eku'mi' yijat'ij pe'qu' łeqe cruze' qa' natsjayan.*
35 Qe pa'qu' nisu'un pa' witiła'x ha'ne sehe' ipji', qa qu' nawa'm qa' hami'im. Qa pakha'łe qu' nite' nana'yi'ij pa' witiła'x ha'ne sehe' ipji' qe ta'ł yiwets qa ta'łets iye ekewe' łe'sits wi'tlijei, qa' nanali'm pa' witiła'x.*
36 ¿Qe pa'n łii pa'qu' ne'weju'łij pa'qu' jukhewe' qu' nanaxtaxij ha'ne week sehe' ipji' qa ham łi'im na' witiła'x nite' yili'ij?*
37 ¿Qe łek pakha' qu' łaqja'ye'taxij pa'qu' jukhewe' qu' nataqhaitaxets na' witiła'x nite' yili'ij?*

---

* **8:26** Mr 1:44; 3:14 * **8:28** Mr 1:4; Lc 7:20; Mt 2:23; Hch 7:52 * **8:29** Lc 6:14; Mt 1:17; Ef 5:2 * **8:30** 2Ti 4:2 * **8:31** Mr 2:10; 12:10; Mt 2:4; 16:21; 21:42; Lc 17:25; 18:33; 20:17; He 12:17; 1P 2:4,7; 3Jn 1; Hch 2:24 * **8:33** Mt 4:1,10; Hch 13:10 * **8:34** Mr 10:45; Lc 9:23; Jn 8:12; 3Jn 9 * **8:35** Hch 16:30; Stg 5:20; Jud 23; 1Jn 3:16; Mt 10:39; 16:25,26; Mr 1:1; 10:29; Ro 8:36; Fil 1:5; Lc 9:24 * **8:36** Mr 5:26; Mt 13:38; 16:26; 1Co 3:15; Fil 3:7; Ro 15:1 * **8:37** Mt 20:28

38 Qe pakha' qu' łunye'je'łe qu' newepinyij qa wepiniji'm iye eke' yi'lijei enewe' hane'ej łahats'ij nite' ewi'Łhi'i' nakha' yijayantax qa qi iye pe' łewuł'ets, qa ha'ne Ła's na' Jukhew qa' newepinjiijek hatse' pakha'an, qu' netpiltaxijju' iye na' qi łesa'x qa na' łet'unha'x iye na' Łatata qa ne' łe'sits angelits ha'ne wa'sji'.—*

9

Jesús qa tujtseika' pa' łunye'j pa'aj.
(Mateo 17:1-13; Lucas 9:28-36)

1 Ha' Jesús qa yit'ijji'ju' iye: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, na'l enewe' uja'x hane'e'in mente' naxju' qa' ni'wen hatse' na' tenek'enheiji' na' Dios qu' nanamijju' na' qi łet'unha'x.—*

2 Qa in hats ewi'ł tatsai (6) ke' nełutsik'i, ha' Jesús qa t'eku'mi' ha' Pedro qa ha' Jacobo (Santiago) qa ha' Juan iye, qa yeka'xfik'i, uja'xłi'iłkii, qa ikiipha'm hakha' toxpha'm ke' ewi'ł utek, ma' qa hik hakha'a' qa we'nethinets in tujtseika' łunye'j ha' Jesús.*

3 He' łeqhinatai qa pakha' łunyejei qa tujji'ha, foo'ija, nite' hik łunye'j ha'ne sehe' epji' na'aj wempuli'jtax penyilo qu' fo'yi'ija.*

4 Ma' qa laxaji' ka' Elías qa ka' Moisés iye, tafaakate'yi'łju' ha' Jesús.*

5 Ma' qa ha' Pedro qa nijaqhitijju' in tafaakateiju', qa yit'ijets ha' Jesús: —Maestro hayits qa łe'wis in ju'uni' hane'e'in. Haqsiiłijkii wetshetk'ewi'łe' wititsil łelitse', ewi'ł pe'qu' akha'yi'ij qa ewi'ł pe'qu' łakha'yi'ijek na' Moisés qa' pekhepe' iye qa' łakha'yi'ijek na' Elías.—*

6 Qe ha' Pedro nite' nikfe'lets pa'qu' ni'ttaxij, qe qi in nijiwei qa hekhewe' iye Jacobo (Santiago) qa ha' Juan iye.*

7 Ma' qa namju' ke' ewi'ł wasi' qa ts'iłijipji', qa pa' ewi'ł wit'ax nokes ji'teje'm ke' wasi', qa yit'ij: —Hane'en hik ha'ne ya's qi in hisu'un, ek'eni'łetsha hane'en.—*

8 Qa aje'eł pekhel yejełtaxijji'kii hekhewe'en, qa hatsłe ham yi'wene', qe hats ewi'Łhe iye ha' Jesús in yi'wen.

9 Qa in hats tepilik'uiju'kii iye ke' utek, qa yiyaji'ijetskii qu' hasu'uj nenfeli'm pe'ye' kekhewe' yi'wen, ipłu'ui qu' iła'xe'tax iye ha'ne Ła's na' Jukhew.*

10 Ma' qa hekhewe'en qa yaqsi'j aka' wenit'ijets qa nite' nifel, qa nite'łe nikfe'lik'i qa watfaakanijju' pa'n ikji'ha in yit'ijets qu' iła'xe' iye qu' hats nawa'mtax.*

11 Hekhewe'en qa nifaakan ha' Jesús: —¿Inhats'ek nekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei in yit'ijets tit nonjo qu' nanam pa' Elías?—*

12 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Yijaa'ija pa' Elías qu' nanam, qa' hikpa' week naqsi'jju' ekewe' wekwek. ¿Qa inhats'ekek kekhewe' we'nika'ajji' in yit'ijets ha'ne Ła's na' Jukhew qu' qi pa'qu' naats'e'ej qa qu' netutenhetii iye?*

---

* **8:38** Ro 1:16; Mr 4:14; Jn 8:42; 17:24; 18:32; 1Ti 1:15; Mt 5:16; 11:27; 12:39; Mt 13:49; Lc 9:32; 11:29; 2Co 3:18; 2P 3:18; 1Co 7:14; Hch 5:19; Jud 14; Ap 14:6 * **9:1** Sal 72:19; Ap 22:21; Mr 13:28-32; 14:25; Jn 21:22-23; 2P 3:4; Lc 6:19 * **9:2** Mt 4:8; 10:2; 17:1-8; Lc 9:28-36; Ex 24:15-18; Os 6:2; Mr 5:37; 13:3; 14:33; Hch 1:13; 2P 1:18; Ro 12:2; 2Co 3:18 * **9:3** Lc 19:36; Ap 3:4; 7:14 * **9:4** Mr 8:28; Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **9:5** Jn 11:8; Gn 1:31; Ex 25:9 * **9:6** Mr 14:40; He 12:21 * **9:7** Ex 24:15; Mt 26:64; Lc 1:35; 20:13; Jn 5:19,37; 2P 1:16-18; Ef 1:6; Flm 1; Dt 18:15 * **9:9** Mt 4:8; 16:21; 17:9-13; Lc 8:56; 18:33; Mr 2:10; Jn 20:9 * **9:10** Mr 4:14 * **9:11** Mt 2:4; Mal 4:5 * **9:12** Mr 8:25,31; Lc 1:17; 23:11; Hch 15:15

13 Qa yakha'ɬe qa hit'iɬij ewets ka' Elias'ik'i in hats namtax, qa ɬeqfenyejeyij kakha' yisu'un qu' ɬeqfenyejeyi'ij, in ɬ'anye'jek kakha' we'nika'ajji' t'ejuyets kakha'an.—*

Jesús qa yiɬin pa' omeɬa's i'ntaxji' pa' ewi'ɬ inwo'met.
(Mateo 17:14-21; Lucas 9:37-43)

14 Ma' qa in hats wapilii iye hakha' i'ni' hekhewep ɬ'ijatshenhei, qa yi'wen in k'ooyijji' in yeqewuk'un hekhewe' olots jukhew qa efuts iye, qa hekhewe' iye uja'x he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei in qi in iyeti'ɬju'.*

15 Qa aje'eɬ, hekhewe' olots in yi'weniju'ɬ ha' Jesús, qa yitjuɬaxijpha'mkii, ma' qa wekuma'xiju'ɬkii qa wetfeli'mkii.

16 Ha' Jesús qa nifaakanji'ju' hekhewe'en, qa yit'ijji'ju': —¿Ɬekpa' ɬ'afaakateyiɬijju' enewe'en?—

17 Qa ewi'ɬ hakha' i'nji'teje'm he' olots qa inku'ɬ, qa yit'ij: —Maestro, henka'xtax ei hakha' ya's i'nji' pa' ewi'ɬ ham ɬe'lijeye' espíritu uɬ'ax qa yiham-inhetji'ij ɬe'lijei.*

18 Week qa nekji'jets qa yawitjiji'ij, ma' qa nijeleji'ijetsju' sehe', qa jewf'uji'ijje'm ɬeji', qa txhak'ak'akji'ij iye ɬek'unhetii, qa t'unji'ij je'm iye qa tiiniji'ijpha'm. Hats k'iyintaxijets ene' ijatshenhei qu' nukinik'uifik'i, qa nite'ɬe yamit.—

19 Qa yeku'ɬ ha' Jesús qa yit'ij: —¡Peyijaat'ij enewe' hane'ej ɬahats'ij inqeku'! ¿Pa'n ɬahats'ij qu' mexe ha'ni'ɬ etji'teje'm? ¿Pa'n ɬahats'ij qu' mexe ye'weju'ɬi'iɬ eju'ɬ in menjiit ɬ'inqeku'uɬ? ¡Enka'x met hane'e'in!—*

20 Ma' qa tetka'xets. Qa pa' espíritu uɬ'ax in yi'wen ha' Jesús, qa aje'eɬ t'unik'i in yitsalalinhetkii ha' jutjana'x ɬa's, hakha'an qa namiji'ju' sehe', qa petetpetetijkii ma' qa nekfik'i ke' ɬaq'astalii qa jewf'uje'm ha' ɬeji'.

21 Ma' qa ha' Jesús qa nifaakan ha' ɬatata: —¿Pa'n ipɬu'uk'i pa'aj in ɬunye'j aka'an?— Qa yeku'ɬ, qa yit'ij: —In mexee'ija.

22 Qa hats olotsij in yiwu'mji'ijtaxji'ju' na'aj fe't qa na'aj iweli' iye qe wo'taxii qu' naq'alij. Qa qu' eke'ye' qu' aqsiijkii pe'ye', enq'eleti'ɬyij iye wat'ij qa' etsi'feni'ɬ wat'ij.—*

23 Ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Pa'n ɬ'ukinji' in ɬit'ij "qu' eke'ye'?" Week eke' wekwek nite' jutsitaxi'm pakha' qu' nite' ninqekuye'.—*

24 Ma' qa aje'eɬ hakha' ɬatata ha' jutjana'x ɬa's qa tayai, qa yit'ij: —¡Nite' heqeku'uk'i! Etsi'fenij wat'ij pa' nite' yeqekuye'jtax.—

25 Ha' Jesús qa yi'wen in te'nilit'ii hekhewe' olots he' jukhew qa efuts, ma' qa yaq'ayinij pa' espíritu uɬ'ax, qa yit'ijets: —Espíritu ham ɬe'lijeye' qa nite' yepi'ye'kii iye, yakha' hit'ij ewets: Ma'ak'uifik'i nakha'an qa' hasu'uj mapil ji'teje'm iye.—*

26 Ma' qa pa' inwo'met in hats tayai qa in hats qi in yik'elelinhetkii iye, qa ikik'uifik'i. Qa ha' jutjana'x ɬa's qa hik ɬunye'j qu' nawa'm. Qa yaqaamij qu' weeke' hekhewe' olots in yit'ijju': —¡Hats wa'm!—*

27 Qa ha' Jesús qa t'eku'mi' ha' ɬokoi qa niihinpha'm, qa ha' jutjana'x ɬa's qa niipha'm qa ts'ap'a.*

---

* **9:13** Mr 1:2 * **9:14** Mr 8:11 * **9:17** Mr 4:38; 7:37; Ef 4:11; Lc 11:24; 1Ti 4:1; 1Jn 4:1 * **9:19** Lc 12:46 * **9:22** Jn 6:27; Lc 15:20 * **9:23** Mt 17:20; Jn 3:16; 11:40; Hch 10:43; Ro 10:9; 1P 1:8-10 * **9:25** 2Ti 4:2; 2Co 6:17; Lc 7:22 * **9:26** Mr 1:26 * **9:27** Mr 1:31

28 Ha' Jesús in hats uyifi ke' wititsi', qa he' ɬ'ijatshenhei qa nifaakan in
uja'xɬi'iɬkii: —¿Inhats'ek yekheweli'ɬ in nite' ɬeke' qu' hukini'ɬfik'i?—
29 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ɬ: —Aka'aj'in in ɬunye'j pa'qu' inwo'met'e ham yamite'
qu' nukintaxfik'i, qe ewi'ɬe' yijat'ij pa' wit'iyinheye'j.—*

Jesús qa nifel iye qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 17:22-23; Lucas 9:43-45)

30 Ha' Jesús qa he' ɬijatshenhei qa ikik'ui iye hakha' i'ntaxi', qa nek ji'teje'm
ha' sehe' Galilea. Ha' Jesús qa nite' yisu'untax qu' ninikfe'l,*
31 qe mexe yijatshen he' ɬ'ijatshenhei. Qa yit'ijets: —Ha'ne Ła's na' Jukhew
testi'yij hatse' nekhewe' jukhew qa' nilan. Qa qu' namijets wetshetk'ewi'ɬ
neɬuts qu' nawa'm, qa' iɬa'xe' iye.—*
32 Qa nite'ɬe nikfe'lik'i aka'an hekhewe'en, qa nijiwe'yets qu' nanfaakani-
jha.*

¿Pa'n ɬii pa'qu' les qiye'ji'?
(Mateo 18:1-5; Lucas 9:46-48)

33 Ma' qa hats yamets ha' witset Capernaum, qa in hats i'ni'ɬifi ke' wititsi',
qa ha' Jesús qa nifaakanji'ju': —¿Łekpa' ɬifaaketeji'iɬji' hakha' wit'ikheyi'jik'i?—*
34 Qa hamɬe yeku'ɬe' hekhewe'en, qe ha' wit'ikheyi'jik'i yifaakateji' pa'n ɬii
pa'qu' les qiye'ji' hekhewe'en qu' netnek'enhei.*
35 Ma' qa i'nju' ha' Jesús qa taya'yets he' doce (12) ɬ'ijatshenhei, qa yit'ijji'ju':
—Qu' nana'l pa'qu' nisu'un qu' nojo, qa hik pakha'ye' qu' netke'lenju' qa'
net'iftits'etsha iye ene' week.—*
36 Qa t'eku'mi' ha' ewi'ɬ omeɬa's, qa yenji'ju' ɬeqewuk'u hekhewe'en, qa
tik'eyij iye, qa yit'ijji'ju':*
37 —Pakha' qu' neneqjunu'uji' aka' yiiji' pa'qu' ewi'ɬe' omeɬa's in ɬunye'jek
hane'en, qa yakha'ɬe in neqjunu'yij, qa pakha' qu' neneqjunu'yij nite' yakha'
qu' neneqjunu'yij, nakha'ɬe ts'ukinju' hikna' neqjunu'uj.—*

Pakha' qu' nite' i'nejuihifeyi'ij pakha'an inife.
(Mateo 10:42; Lucas 9:49-50)

38 Ma' qa ha' Juan qa yit'ijets: —Maestro, hi'weniɬij ha' ewi'ɬ in
yukinik'uifik'i pe' inwo'metets yit'iji' aka' ii, qa haq'ayinɬi'iɬij qe nite' i'n'init
ji'teje'mkii.—*
39 Qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Hasu'uj aq'ayini'ɬij, qe ham pa'qu' nit'iji' aka'
yii in yaqsiijkii pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ, ma' qa' aje'eɬ qu' uɬ'axi'ik'i pa'qu'
ɬ'anye'je'yij.*
40 Qe pakha' qu' nite' i'nejuihifeyi'ij pakha'an inife.*
41 Qe pa'qu' ɬunye'je'ɬe qu' neɬisi'ɬij pa'qu' ewi'ɬ wasuye' iweli'ye', qu' nata'ɬets
in ɬijayani'ɬ ha'ne Cristo, yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, pakha'an nite' yaqamij
pa'qu' ɬenisit'e'.—*

---

* **9:29** Hch 12:5; 16:13; Flm 22; Lc 18:12 * **9:30** Mr 1:44 * **9:31** Mt 16:21; 28:20; Hch 2:24; 4:2; 2Ti 4:11; Mr 2:10; 8:31; Lc 9:22; 18:33 * **9:32** Mr 4:40; Lc 2:50 * **9:33** Lc 10:15; Mr 1:29; 8:27 * **9:34** Mr 3:4; Lc 22:24-27; Hch 8:9 * **9:35** Mr 10:43-44; 11:11; Mt 20:16-27; 23:11; Lc 22:26 * **9:36** Lc 1:7 * **9:37** Jn 3:16-17; 10:25; Mt 10:40; 15:24; Mr 12:6 * **9:38** Jn 10:25; 14:13; 21:7; Mr 3:15; 4:38; Ap 9:20; Nm 11:26-30 * **9:39** Hch 19:11 * **9:40** Mt 12:30; Lc 11:23 * **9:41** Mt 1:17; 10:42; 25:35-42; Ro 12:20; Ef 5:2; Ap 22:21; 2P 2:13

Pa'qu' naqsijinenijkii pa' uł'ax ene' mente' qits.
(Mateo 18:6-9; Lucas 17:1-2)

42 —Qa pa'qu' łunye'je'łe iye qu' naqsiijkii qu' nilanhenijifi pe'ye' ewi'łe' enewe' mente' qits nite' tseqeku', les łe'wistax qek hayiits newet-sifinijifi łaqawe'j ne'ej qi ute t'ejuyets na'aj we'neqhipitju' łetsinki na'aj matikkatax, ma' qekha netwumhitiitaxji'ju' na' qi iweli'.*

43 Qa qu' nakha'ye' okoi qu' hikna' nata'łets in łaqsiijkii pa' uł'ax qa' isa'xii, qe les qu' łe'wise' qu' amii na' witiła'x qu' ewi'łe'łetax pa'qu' hame' na' ese'n, qa nite' hik łunye'j qu' week netwumhitiyeji'ju' na' ese'n na' fe't, hik nakha' nite' yom,*

44 *(hik nakha'a' nakha' łoqo q'oiq'oq'oi nekhewe'en nite' wa'm, qa na' fe't qa nite' yom.)* *(Is 66:24)*

45 Qa qu' nakha'ye' ef'i' qu' nata'łets in łaqsiijkii pa' uł'ax qa' isa'xii, qe les qu' łe'wise' qu' etepeep tepepełe qu' amii na' witiła'x, qa nite' hik łunye'j qu' weeke' wetets ne' ef'iyei qu' ewumhitiiji'ju' na' qi fe't, hik nakha' nite' yom.*

46 *(Hik nakha'a' nakha' łoqo q'oiq'oq'oi nekhewe'en nite' wa'm, qa na' fe't qa nite' yom.)* *(Is 66:24)*

47 Qa qu' nekhe'ye' oto' qu' nata'łets in łaqsiijkii pa' uł'ax, qa' enifte'pha'm, qe les qu' łe'wise' qu' amii na' tenek'enheiji' na' Dios qu' ewi'łe'łetax pe'qu' otoye', qa nite' hik łunye'j qu' weeke' wetets ne' otoi qu' ewumhitiiji'ju' na' qi fe't.*

48 *Hik nakha'a' nakha' łoqo q'oiq'oq'oi nekhewe'en nite' wa'm, qa na' fe't qa nite' yom.* *(Is 66:24)*

49 Qe week hatse' enewe'en qu' newet-tsile'łipji'kii pa' fe't, in łunye'jek na'aj qe yefulutipji'kii na'aj łaq na'aj witlepinek.*

50 Na'aj witlepinek łe'wis, qa qu' nite'łe ek'eme'ye' pa' witlepinek ¿qa pa'n qu' eqfenyejeyi'iłij qu' ek'emeti'ł iye? Hik ejunyejeyi'ił na'aj witlepinek in łe'wis, qa hasu'uj iye qu' anwakayu'uł wetju'łkii e'łe'sitse'łi'iłi'mkii yijat'ij.—*

10

Pa' witweqleye'j.
(Mateo 19:1-12; Lucas 16:18)

1 In hats ikik'ui iye ha' Jesús ha' witset Capernaum, ma' qa yamets ha' sehe' Judea, qa ikiiteje'm hakhap iye łajaika' ha' haqqi' Jordán. Qa hik hakha'a' iye qa not'axets iye he' olots jukhew qa efuts, qa ka' hats łeqfenye'jji'jij, ma' qa yijatshen.*

2 Qa he' uja'x fariseol qa nekets ha' Jesús, qe qa' nijaajin, ma' qa nifaakanij: —¿Me łenexke'ej pa'qu' jukhewe' qu' neweqle'eł pe'qu' łewhe'ye'ye'?—*

3 Qa yeku'ł ha' Jesús hekhewe'en: —¿Pa'n yit'iłij ewets ke' łe'lijei ka' Moises'ik'i?—*

4 Hekhewe'en qa yit'ijju': —Pa' Moises'ik'i łexke'ej pa'qu' jukhewe' *qu' naqsiijkii pa'qu' witfaakanek'e t'ejuyets qu' neweqle ma' qa' nukin pe'qu' łewhe'ye'ye'.* — *(Dt 24:1)**

---

* **9:42** Ex 23:33; Jn 6:35; Jue 9:53; Mt 24:41; Ap 18:22 * **9:43** Mt 3:12; 5:22,29-30; 15:30-31; 25:41; 2Ts 1:8 * **9:45** Jn 5:3; 16:1; 2Ts 1:8 * **9:47** Mr 1:15; 3Jn 10; Stg 3:6 * **9:49** Lv 2:13; Ez 43:24 * **9:50** Mt 5:9,13; Lc 14:34; Ex 30:35; 2R 2:19-23; Col 4:6; Ro 12:18; 14:13; 2Co 13:11; 1Ts 5:13; He 12:14 * **10:1** Lc 1:5; 3:3; Mt 4:15,25; 28:20; Jn 1:28; 3:26; 10:40; Hch 4:2; 2Ti 4:11 * **10:2** Mr 7:3; Stg 1:13; Jn 18:31; Lv 21:7; 1P 3:1 * **10:3** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **10:4** Mt 5:31

5 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —Qe t'units pe' atawjetsi'ł, ham eq'iltaxitsi'ił, ka' Moises'ik'i qa yika'ajji' aka' qu' nenit'ij.*
6 Qa nite'łe hik aka' łunye'j in i'nk'a wanaqsiijkii ha'ne week, *pa' Dios qa yaqsiijkii pa' jukhew qa pe' efu.* *(Gn 1:27)**
7 *Qa aka'an in ta'łijupi', pa'qu' jukhewe' qa' niwejin pa'qu' łatataye' qa pe'qu' łeneneye' iye,*
8 *qa enewe' wetsjuk qa hats ewi'łłe pa' ł'ese'n. Ma' qa hats nite' wetsjuk, hats ewi'łłe pa' ł'ese'n.* *(Gn 2:24)*
9 Qa hik ta'łijupi', pe'qu' hats ewi'ł neni' na' Dios, ham pa'qu' jukhewe' qu' nak'esa'x wetju'ł.—*

10 Qa in hats i'nifi ke' wititsi', qa he' ł'ijatshenhei qa ewi'łij iye in nifaakanijha aka'an.
11 Qa ha' Jesús qa yit'ijji'ju': —Pa'qu' neweqle qa' tujtseika'ye' iye pe'qu' łewhe'ye'yi'ij iye, ma' qa hats wetwuł'enhetets pe' hayiits łewhe'yetax qe yaqsiimijkii kakha' witwuł'ax (adulterio).*
12 Qa pe'qu' efuye' iye qu' neweqle qa' tujtseika'ye' iye pa'qu' łewhe'ye'yi'ij qa hik łunye'j iye, yaqsiijkii iye kakha' witwuł'ax wo'oi jukhew in hats tewhe'yeitax (adulterio).—*

Jesús qa iyinipji' pe' omehets.
(Mateo 19:13-15; Lucas 18:15-17)

13 Ha' Jesús qa tetka'xets he' uja'x omehets, qe qa' net'eku'mipji' łesinjel, qa he' ł'ijatshenhei qa yaq'ayintaxij hekhewe' neka'xtaxii.*
14 Ha' Jesús in yi'wenij ma' qa nayu'kii, qa yit'ij: —Enwejini'ł met ne' omehets qu' nenek yiwets, qa hasu'uj othetiłik'ui qe nekhewe' hik łunyejei enewe'en hik nekhewe' tenek'enheiji' na' Dios.*
15 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nite' hik łunye'je' na'aj omeła's in nite' inqeku' qa nite' net'ekumiju'ł na' tenek'enheiji' na' Dios, qa' nite' łeke'ye' qu' nuiji'teje'm nakha'an.—*
16 Qa tik'eyij he' omehets, qa iyinipji', qa t'eku'mjiipji' łesinjel.*

Pa' ewi'ł yiwq'axin wekwek.
(Mateo 19:16-30; Lucas 18:18-30)

17 In hats nikheyu' ha' Jesús qu' nakij iye pa' ł'ikheyi'j, qa tekuma'xii ha' ewi'ł, qa wonokok'eni'ju' ł'ejuyi'jii, qa nifaakan: —Teik'unei maestro, ¿pa'n łii pa'qu' haqsiijkii hats'inha qu' nana'l ye'm pa' witiła'x nite' yili'ij?—*
18 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —¿Inhats'ek in łit'ij yiwets teik'unei? Ham pa'qu' ewi'łe' qu' neteik'unei. Ewi'łłe na' teik'unei, Dios.*
19 Akha' hats łenikfe'lets kekhewe' wenit'ij: *"Hasu'uj eqek'ui. Hasu'uj mowo'oi efu qu' hats ewhe'yei qa hik łunye'j iye ne'ej efu, hasu'uj ejtenkii, hasu'uj mowotk'onłi'imkii pe'qu' netnek'enhei, hasu'uj awitji'iji' pe'ye' pakhape', ek'enets qa' iwqinhet iye atata qa enene iye."*— *(Ex 20:12-16)**

---

* **10:5** Mr 16:14 * **10:6** Jn 1:1,3; Hch 26:4; Ap 3:14; Gn 5:2 * **10:9** 1Co 7:10-15; He 7:26 * **10:11** 1P 3:1; 1Ti 5:14; Mt 5:27-28 * **10:12** Mt 1:19 * **10:13** Lc 1:7; 2Ti 4:2 * **10:14** Lc 13:14; 14:26; 1Co 14:39; Mr 1:15 * **10:15** Sal 72:19; Ap 22:21; Hch 17:11; Lc 1:7 * **10:16** 1Ti 5:22; Gn 48:15 * **10:17** Mr 1:40; 4:38; 8:27; Mt 17:14; 27:29; Gn 1:31; Ef 4:11; Ap 21:7; Lc 10:25-28; Jn 12:25; Hch 13:48 * **10:18** Sal 69:16 * **10:19** Mt 5:21,27-28; Ef 4:28; Pr 6:19; 1Co 6:7-8; 7:5; 1Ti 6:5; Stg 5:4; 1Ti 5:3; Dt 5:16-20; Ex 21:15

20 Hakha'an qa yeku'ł: —Maestro, hats week ekewe'en hayiits heik'eenik'iha in mente' ye'qi.—*
21 Ha' Jesús qa yejełju', qa qi in yisu'un, qa yit'ijets: —Ewii'ɬɬi'ija pa' ham e'm. Yape ma. Qa ihinijkii week pe' na'l e'm qa' łisij ne' ham yiwq'axine'. Ma' qa' nana'l e'm pa'qu' enisit'e na' wa'sji', qa' etpil iye, qa' atsjayan.—*
22 Qa hakha'an in yepi'ye' ek'i aka'an, qa selelju', qa qi in uł'axi'mkii in ik, qe łakha' yiwq'axinija pe' wekwek.
23 Ha' Jesús qa yejeł ji'teje'mkii hekhewe' yeqewuk'un, qa yit'ijji'ju' he' ł'ijatshenhei: —¡Hayits qa jutsitax nekhewe' yiwq'axin wekwek qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios!—*
24 He' ł'ijatshenhei qa yitjułaxijpha'mkii ekewe' yit'ij. Qa ewi'ɬij iye ha' Jesús in wapilijupji' iye in yit'ijets: —Yilits, ¡hayits qa jutsitax qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios!*
25 Les qu' nite' jutsitaxe' pa'qu' ewi'ɬe' ats'etax qu' nuyii ne'ej tawjena'x łoto', qa nite' hik łunye'j pa'qu' ewi'ɬe' yiwq'axin wekwek in jutsitax wiikfik'i qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.—*
26 Qa hekhewe'en qa les in qi in yitjułaxijpha'mkii iye, qa watfaakateji'ijju', qa yit'ijju': —Maa, ¿qa łekpa' ek qu' łeke'ye' qu' namii na' wa's?—*
27 Qa ha' Jesús yejeł ji'teje'm, qa yit'ijji'ju': —Ene' jukhew nite' łeke' qu' naqsiijkii aka'an. Ewi'ɬɬe na' Dios in łeke', qe week eke' wekwek nite' jutsitetsi'm na' Dios.—*
28 Ma' qa ha' Pedro qa yit'ijets ha' Jesús: —Jeł, yekheweli'ł week henejeti'ł he' na'ltaxi'ł ye'm, ma' qa k'ajayani'ł.—*
29 Qa ha' Jesús, qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' hit'ij ewets, in ham pakha' qu' hats niwejinɬi'i pe'qu' łetsi'ye', i'nɬi'i pe'qu' łamatsitse' qa łek'injats iye, i'nɬi'i pe'qu' łekutiiye' qa łek'injai iye, i'nɬi'i pe'qu' łeneneye', i'nɬi'i pa'qu' łatataye', i'nɬi'i pe'qu' łelitse', i'nɬi'i pa'qu' łeq'ejinqa'wet'e in ta'ł yiwets qa eke' yi'lijei iye,*
30 qu' nite' nat'ani'ipji' qu' cien (100) ni'ij ne'ej testi'yij ha'ne hane'ej łahats'ij: axe'm łetsil, łamatsits qa łek'injats iye, łekutii qa łek'injai iye, łenenel, qa łelits iye, qa łeq'ejinqa'wetits iye. Qa na'lɬi'ijup iye pe'qu' wekweke' qu' naats'e'ej qu' natawitjaxtii. Qa pa' mexe hamik'ui qa hikpa' pa' witiła'x nite' yili'ij.*
31 Qa olotsłe nekhewe' hane'ej yojo, qa' hik nekhewe'ye' hatse' qu' netke'lenju'. Qa olots iye nekhewe' hane'ej teke'lenju' qa' hik nekhewe'ye' hatse' qu' nojo.—*

Jesús qa nifel iye qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 20:17-19; Lucas 18:31-34)

32 Hekhewe'en in ikik'i ha' wit'ikheyi'j qu' namii ha' Jerusalén. Ha' Jesús yojo'ok'oi hekhewe'en, he' ł'ijatshenhei qi in nite' nikfe'lijkii pa'n łunyee'jkiiha, qa hekhewep hekhewe' nijayanik'i qa qi in nijiwei. Ha' Jesús qa t'eku'mi' iye he' doce (12) ł'ijatshenhei qa wetqetheni'łju' iye. Ma' qa nifeli'mha kakha' qu' łunye'je'kii hatse'.*

---

* **10:20** Mr 4:38; Ef 4:11 * **10:21** Lc 6:35; 12:33; 2Ts 2:13; He 12:6; Mr 14:7; Ro 15:26; 2Co 4:7; Mt 6:20; 13:44; Jn 8:12; 2Co 2:2; Hch 2:45; 5:1 * **10:23** Hch 4:37; 8:18,20; 24:26; Mr 1:15 * **10:24** Lc 1:7 * **10:25** Gn 24:35; Ap 2:9 * **10:26** Hch 16:30; Ef 2:8 * **10:27** He 6:4 * **10:28** Lc 6:14; Hch 10:32 * **10:29** Ap 22:21; Mr 1:1; Fil 1:5 * **10:30** Lc 20:10,35; 21:8; Mt 12:32; 13:21; Jn 12:25; Hch 13:48; Ef 1:21; 2:7 * **10:31** Mr 9:35 * **10:32** Sal 79:1; Mt 23:37; Sal 147:11; Pr 1:7; Ap 14:7; Jn 6:61

33 Qa yit'ij: —Ek'en qeku'ni'łek, hane'ej qu' jinamtaxiipha'm na' Jerusalén. Qa hik nakha'yi'i' ha'ne Ła's na' Jukhew qa' netesti'yij nekhewe' tenek'enhe'yij ne' pa'il, qa nekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa' ninaqyaji'ij qu' natlanhetii qa' netisij nekhewe' jukhewiikal nite' judiol.*
34 Qi qu' nawitji'iji' pe'qu' łe'lijeye' qa' nilakijukii qa' netk'iyikii iye, qa' neqsilanje'mkii ma' qa' nilaanija qa' nawa'm. Qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa' iła'xe' iye.—*

Pa' Santiago qa pa' Juan yisu'un qu' niyinijets pe'ye' pa' Jesús.
(Mateo 20:20-28)

35 Ma' qa ha' Jacobo (Santiago) qa ha' Juan, hik hekhewe' he' wetsjuk łelits ha' Zebedeo, qa ikets qa we'tmetinheti'm ha' Jesús, qa yit'ijets: —Maestro, hisu'untaxi'ł qu' aqsi'ji'ł ye'mijkii aka' qu' nek'iyini'łij ewets.—*
36 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —¿Łekpa' łisu'uni'ł qu' haqsi'ji'ł e'mijkii?—
37 Hekhewe'en qa yit'ijets: —Ets'eni'łi' hatse' qu' enek'enheitax qu' ewi'łe' pa'qu' na'ni'ju' na' łeniyayik'i qa pakhap qa' na'ni'ju' ek na' efeyi'j.—*
38 Ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —Aka' ł'iyintaxi'łets nite' łenikfe'li'łets. ¿Me łeke' qu' iya'ałji' nakha' qi ek'imiiji' k'iya'ji' hatse'? ¿Me łeke' iye qu' mempulijiłijju' nakha' hempuli'jji' hatse'?—*
39 Hekhewe'en qa yeku'ł: —Ehe, łeke'.— Ha' Jesús qa yit'ijets: —Ekheweli'ł ł'iya'ałji' hatse' na' ek'imiiji' k'iya'ji' hatse', qa' mempulijiłijju' iye nakha' qu' hempuli'jji' hatse'.*
40 Qa qu' niłi'iłiju' ha'ne ts'iyayik'i i'nłi'i ha'ne yifeyi'j, qa nite' yakha' qu' k'ełisiłij, qe uja'xłe pekhewe' hats watji'leti'm.—
41 Hekhewe' diez (10) ł'ijatshenhei in yepi'ye' ek'i aka'an, ma' qa nayu'um hekhewe' Jacob (Santiago) qa ha' Juan.*
42 Qa ha' Jesús qa taya'yets week hekhewe'en qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'ł łenikfe'li'łets nekhewe' tenek'enhe'yipji' ne' nite' judiol in ewi'łłe in yisu'un qu' nenethinijkii pa' łet'unhaxits in tenek'enhei. Qa nekhewe' te'weyik'uiju' nekhewe'en qa yisu'unek in inaqyaji'ijkii pe'ye'.*
43 Qa ekhewełi'il qa' hasu'uj ejunyejeyi'ił aka'an, qe pakha' qu' nisu'un qu' neniwqinhetji' ekheweli'ł, qa' hik pakha'ye' qu' nithayiki'ił.*
44 Qa pa'qu' łunye'je' iye ekheweli'ł in yisu'un qu' nojo, qa' hik łunye'je' qu' łeqejkunenek'e ene' week.*
45 Qe ha'ne iye Ła's na' Jukhew nite' nam ma' qa' neteniftitshiyets, qe nam yijat'ij qe qa' net'iftits'ets ene' week qa' net'ihinij iye na' łiła'x, hats'inha qu' nilithinik'ui pa' witaxtanithenkeye'j pe'qu' olotse'.— *

Jesús qa yi'wenkitkii pa' Bartimeo.
(Mateo 20:29-34; Lucas 18:35-43)

---

* **10:33** Mr 2:10; 8:31; 9:31; Mt 2:4; Ga 1:16 * **10:34** Mt 16:21; Hch 2:24; Lc 9:22 * **10:35** Hch 12:2; Jn 21:2,7; Mr 4:38; Ef 4:11 * **10:37** Mt 19:28; Lc 9:26 * **10:38** Jn 11:22; Sal 75:8; Lc 12:50; Hch 22:16; Ro 6:3; 2Co 4:10-11; Ga 2:20 * **10:39** Hch 12:2; Ap 1:9 * **10:41** Jn 21:7 * **10:42** Hch 19:16; 1P 5:3 * **10:43** Mr 9:35; 10:45; 1Co 3:5; Lc 22:26 * **10:44** Mt 10:24; Fil 2:7; Ap 1:1 * **10:45** Mr 2:10; Jn 13:13-15; Fil 2:7; Jn 6:51; 10:15; Ga 2:20; Lv 27:31; Sal 49:8; Mt 26:28; Ef 1:7; Is 52:13–53:12; Mt 20:28

46 Ma' qa yamets ha' Jericó. Qa in hats ikik'uifik'i iye ha' Jericó qa week iye
ɬ'ijatshenhei qa hekhewe' iye olots jukhew qa efuts. Ewi'ɬ ha' puk'al iyiniikii
łaq'astaye' ɬii Bartimeo, Timeo ła's, i'niju' łekuwe'e' ha' wit'ikheyi'j.*
47 In impi'ye'ej in hik kakha'ija Jesús Nazaret łeiłe', qa yapełek qa tayai, qa
yit'ij: —¡Jesús, ła's pa' David'ik'i, enq'eletyij wat'ij!—*
48 Qa olots he' yaq'ayintaxij in tayaikii. Qa yape'enhałe les in
yit'unhetik'ikii in tayai: —¡Ła's pa' David'ik'i, enq'eletyij wat'ij!—
49 Ma' qa ha' Jesús qa teke'lenijupju' qa yit'ij: —Aya'yi'ɬii.— Ma' qa teniya'yii
ha' puk'al qa wenit'ijets: —Ment'unhet, hasu'uj e'nijiwei, eniipha'm, qe hats
tayai ei.—*
50 Qa yiwu'mi'ju' ha' łe'ntilafit qa ts'enpha'm qa ikii ha' Jesús.*
51 Ha' Jesús qa nifaakan: —¿Łek pakha' łisu'un qu' haqsi'j e'mijkii?— Ha'
puk'al qa yeku'ɬ: —Maestro, hiyee' hisu'untax qu' hi'wenkii.—*
52 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yape ma, pa' nite' eqekuye'j hikpa' ta'łets in hats
łanaxpa'l.— Qa hik akaa'ijha ha' puk'altax ma' qa yi'wenkii, qa yijayan ha'
Jesús.*

11

Jesús qa yamji'teje'm pa' Jerusalén.
(Mateo 21:1-11; Lucas 19:28-40; Juan 12:12-19)

1 Ha' Jesús in hats k'esiyu'ui ha' Jerusalén, qe hats meti'm hekhewe'
witsetits łelits Betfagé qa ha' Betania, metitsi'm ke' utek łii Olivo. Ma' qa yukin
he' wetsjuk hekhewe' ɬ'ijatshenhei*
2 qa yit'ijets: —Ma'ałiiteje'm na' witset ła's, qa qu' uyi'ɬ ji'teje'm qa' aje'eɬ
i'weni'ɬ pa'qu' nonophe'ɬ matikatax ła's mexe ham i'ni' ipji'. Qa' enit'iɬijii qa'
enka'xi'ɬ.
3 Qa qu' nana'l pa'qu' ni'ttaxi'ɬij ewets: "¿Inhats'ek in eqfenyejeyi'ɬij
kakha'an?" qa' it'iɬijiju'ɬ: "Ha' Yatsat'ax'inij yisu'un. Aje'eɬłete' ek tit nenpilet
iye hatse'."—
4 Hekhewe'en qa ikiiteje'm ha' witset qa yi'wen ha' matikatax ła's
wo'nophe'ɬi' pa' ipɬu'umets pa' łeji' pa' wit'ikheyi'jji'. Qa nit'ijii pa'aj.
5 Qa pe' uja'x pekhewe' i'ni' pakha'an, qa yit'ijets pa'aj: —¿Inhats'ek in
łenit'iɬijii na' matikatax ła's?—
6 Ma' qa hekhewe'en qa yeku'ɬijiju'ɬ pa'aj kekhewe' hats ɬ'anye'jets ha' Jesús.
Ma' qa łexkeliji'm qu' nenka'xii.
7 Ma' qa neka'xii ha' Jesús ha' matikatax ła's, qa yipk'eni'pji' he' łe'ntaafitits
łaqlatiyij, ha' Jesús qa i'nipji' hakha'an.
8 Qa olots he' yipk'enik'uyiju'kii ha' wit'ikheyi'jik'i he' łe'ntaafitits, qa
hekhewep iye qa yifekinik'i ek ke' najak łesejets qa yenik'uiji'kii iye ha'
wit'ikheyi'jik'i.*
9 Hekhewe' yojo'ok'oi qa he' teke'lenijupju' iye, week taya'yijipji': —
¡Łe'wisija ha'ne nam inii! *Łe'wis ha'ne namij aka' łiiji' pa' Yatsat'ax'inij.* *(Sal*
*118:26)**

---

* **10:46** Mt 20:29-34; Lc 18:35-43; Nm 22:1; Mt 15:14; Jn 9:8; Mr 8:27 * **10:47** Mr 5:19; 10:47; 14:67; 2Cr 1:1; Mt 1:1; 5:7; 15:22; 17:15; Ro 1:3; Lc 1:50; 16:24 * **10:49** Jn 16:33 * **10:50** Lc 19:36 * **10:51** Mr 1:40; Jn 20:16 * **10:52** Mt 9:22; Mr 6:56; Lc 5:20 * **11:1** Mt 23:37; 26:6; Hch 8:1; Lc 24:50; Jn 11:1,18; 12:1 * **11:8** Mr 8:27 * **11:9** Lc 1:42; He 6:14; Jn 10:25

10 ¡Qi in łe'wis in nam qu' netnek'enhei qu' hik łunye'je' pa' i'nalek'ik'i
David'ik'i in tenek'enhei pa'aj! ¡Łe'wisija pakha' i'ni' pa' les in toxpha'm!—*
11 Ma' qa hats uiji'teje'm ha' Jerusalén, qa yamets ke' witlijtsitjii qa uyifi.
Ma' qa in hats yejełkii ke' wekwek ha' łatawejifi, qa ikik'uifik'i iye, ma' qa
wapilik'i iye qe qa' nakii ha' Betania qe hats metiyu'ju' junu' qa week iye he'
doce (12) ł'ijatshenhei.*

Pe' najkak łii higo.
(Mateo 21:18-19)
12 Qa kakhap nełuji', in ikik'uifik'i iye ha' Betania, ha' Jesús qa yoksi'wen in
iyipkun.*
13 Qa mexe toxii in yi'wenii ke' ewi'ł najkak higokuk hats tesejeitax. Ma'
qa iktaxets qu' nejełji'teje'm me na'ltu'u pe'qu' łe'ye', qa in yamtaxets qa ham
yi'wene' uja'xłe ke' łesejets, qe mexe nite' łahats'ij ne'ej higokuk qu' netei.*
14 Ha' Jesús qa yiyaji'ets ke' najkak, qa yit'ijets: —Nite' ł'anuuyi'i pa'qu' netuj
pe'qu' eiye'.— Qa he' ł'ijatshenhei qa yepi'ye' ej aka' yit'ij.*

Jesús qa yiwutshenfik'ikii pe' taqhaitaxifi pe' witlijtsitjii.
(Mateo 21:12-17; Lucas 19:45-48; Juan 2:13-22)
15 Ma' qa yamets iye ha' Jerusalén, ha' Jesús qa uyifi iye ke' witlijtsitjii, ma'
qa yapełek qa yiwutshenfik'ikii hekhewe' t'ihintaxij ke' wekwek qa hekhewe'
iye taqhayetskii ke' wekwek in i'nijifi ke' witlijtsitjiyifi. Qa yiwu'mkii ke' łeqe
mesal hekhewe' wetpiletetskii ł'astai, qa kekhewe' iye łots'oji'laxits hekhewe'
t'ihinij ke' ofol.*
16 Qa nite' łexke'ej iye pa'qu' ł'ikheyi'jeł'ij qu' nijaqhitjiteje'm ke' witlijtsitjii
in yeka'x pe'qu' wekweke'.
17 Qa yit'ij in yijatshenij: —¿Me nite' yit'ij ke' we'nika'ajji': *“Ene' yitsi' qu'
łenqiyi'ij ł'iyinhetjii pe' week witsetits”? (Is 56:7)* Qa ekhewełł'i'ił qa łaqsi'ji'łijkii in
“łewejij ne' ejtenhetsilets.”— *(Jer 7:11)**
18 Qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés
łe'lijei yepi'ye' ej ekewe' yit'ij, ma' qa wo'oikii pa'n qu' łeqfenye'ji'ij qu' nilan,
qe hats nijiweyiju'ł, qe week hekhewe' olots jukhew qa efuts iye yisu'unik'i
kekhewe' i'nq'ijatshenij.*
19 Qa in hats uiju' ke' junu' ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei qa ikik'uifik'ikii ha'
witset.

Pe' higokuk qa hats yisłax.
(Mateo 21:20-22; Lucas 21:9-19)
20 Ma' qa hats nełukii iye, qa leefiju' in nekijup iye ke' higokuk'ik'i. Qa
yi'wen in hats week yisłax qa yamijiiju' ke' łefitetsiyik'i.
21 Ha' Pedro qa yijamti'ik'i, ma' qa yit'ijets ha' Jesús: —Maestro, jeł qeku'n,
eke' łiyaji'ets najkak'ik'i. Hats wa'mji', hats yisłax.—*
22 Ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ijets hekhewe'en: —Hasu'uj eqeku'uł na' Dios.*
23 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets pa'qu' łunye'je'łe qu' niyaji'ets ene' utek qu'
nit'ijets: “Ma'ak'ui hane'e'in qa' anamji'ju' na' qi iweli'.” Qa qu' nite'

---

* **11:10** Mr 1:15; 9:1; 11:9; Hch 2:29; 4:25; Lc 1:27 * **11:11** Mt 23:37; Hch 21:26; Mr 11:1 * **11:12** Lc 19:45-48 * **11:13** Lc 6:44; Jn 1:48 * **11:14** Mt 3:8; 7:16-21; Jer 8:13; Mr 10:10 * **11:15** Mt 23:37; Hch 21:26; Jn 2:15 * **11:17** Mr 1:2; Hch 12:5; 15:15; 16:13; Lc 11:51; Jn 2:17 * **11:18** Mt 2:4; Sal 147:11; Pr 1:7; Ap 14:7 * **11:21** Lc 6:14; Hch 10:32; Jn 11:8; Stg 3:9 * **11:22** Mt 17:20

neqeku'yi'ik'i, qe yumti'ija pa' łatawe'j qu' łunye'je' pakha' hats yit'ij, ma' qa' hik pakha' qu' łunye'je'.*
24 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'iłij ewets in week ekewe' wekwek pa'qu' iyini'łets qu' iyini'ł, hasu'uj eqeku'ułik'i in hats ł'estiyiłij, ma' qa' hik aka' qu' łunye'je'.*
25 Qu' iyini'ł, yojo qu' e'łe'sitse' eku'ni'ł wetju'ł qu' nana'l pakha' qu' mexe nite' e'łe'sitsi'iłij wetju'ł, hats'inha qa' łunyeje'ji'jek na' Atata'ał i'ni' na' wa's qu' niwu'mił'ek'ui pe' ewuł'etsi'ł.*
26 Qa qu' nite'łe isu'uni'ił qu' e'łe'sitsi'ił wetju'ł, qa' łunyeje'ji'jek na' Atata'ał i'ni' na' wa's qu' nite' niwumi'ił ek'ui pe' ewuł'etsi'ł.—*

Pa' łet'unha'x in tenek'enhei pa' Jesús.
(Mateo 21:23-27; Lucas 20:1-8)
27 Ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei qa yamii iye ha' Jerusalén. Ha' Jesús in mexe yijalkisifikii ke' witlijtsitjii, qa namets he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa hekhewe' iye tenek'enheiji' na' witset.*
28 Hekhewe'en qa nifaakan: —¿Łekpa' tenek'enhei nełisij qu' aqsiiji'kii hane'e'in ekewe' wekwek? i'nłi'i ¿łekpa' nełisij pa' łet'unha'x in tenek'enhei hats'inha qu' aqsiijkii ekewe'en?—*
29 Ha' Jesús qa yeku'łiju'ł, qa yit'ijets: —Yakhap ji'jek qu' k'afaakanjiiłek, ojo'ołij qu' enfeli'ł ye'm aka' qu' k'afaakani'łij, ma' qa henfeljii'ł e'mek hatse' nakha' ta'łets in haqsiijkii aka'an.*
30 In wenqimpulijin ka' Juan, ¿Me ta'łets na' Dios? ¿Me i'nłi'i ene' jukhewłe? ¡Enfeli'ł ye'm!—*
31 Ma' qa wapilłi'ij wetju'ł in iyetijju', qa yit'ijju': —Qu' jintit'ijets "ta'łets pa' Dios," ma' qa nit'ij inwets nakha'an: "¿Qa inhats'ek in nite' ł'ek'eni'łets?"*
32 Qa qu' jintittaxijets "jukhewłe ene' ta'łets."— Hekhewe'en qa nite'łe łeke' qu' nit'ij, qe nijiweyiju'ł hekhewe' olots jukhew qa efuts, qe week yumti ka' Juan in yijaa'ija in ewi'ł profeta.*
33 Ma' qa yit'ijiju'ł hekhewe'en in yeku'ł ha' Jesús: —Nite' tsikfe'li'łets.— Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijiju'łek: —Qa' yakhape' ji'jek qu' nite' henfeli'ł e'm na' hata'łijets in haqsiijkii ekewe' wekwek.—

12

Pe' uł'ets witq'ithayinenheyij pa' uwaket.
(Mateo 21:33-46; Lucas 20:9-19)
1 Ma' qa yejeyumtsheni'mijupi' ke' wekwek hekhewe'en: —Ewi'ł pa' jukhew *yeni'ju' pa' łeq'ejinqa'wet pa' uwaket, qa yeqetsitenijijup pe' utel. Qa tijju' pa' ewi'ł łeq'itset'ij qu' nenq'umutju' pe'qu' łeye'. Qa yaqsiijkii iye pe' ewi'ł qipha'm t'ejuyets qu' nejełipji'kii pa' uwaket.* *(Is 5:1,2)* Ma' qa i'nk'ałe qa yatkinhenets pe' jukhew pa' uwaket, ma' qa ik inji'witshen.*

---

* **11:23** Sal 72:19; Ap 22:21; Hch 10:20,43; Jn 3:16; 11:22; Ro 10:9; 1P 1:8-10; Mr 9:23 * **11:24** Mt 5:44; 7:8; Hch 12:12; Jn 14:13; Stg 1:5 * **11:25** Lc 11:13; 12:33; 18:11; Mt 5:16; 6:1,12; 9:2; Sal 25:11 * **11:26** Mt 24:35; Hch 17:24; Ef 6:9; Ap 21:10 * **11:27** Mt 23:37; Hch 21:26; Mt 2:4; 3Jn 1 * **11:28** Mr 1:22 * **11:29** Mr 4:14 * **11:30** Lc 7:29; Hch 18:25; 19:3 * **11:31** 1Jn 5:10 * **11:32** Mt 2:23; Hch 7:52 * **12:1** Gn 9:20

2 Ma' qa in hats yamets łahats'ij qu' netenifte'ji', qa pa' ewi'ł łeqejkunenek qa yukinii pekhewe' yatkinheninets pa' łeqe uwaket, hats'inha pekhewe' natkin pa' uwaket qa netisij pa' łapk'as pekhewe' łei pa' uwaket.*
3 Qa pekhewe'łe'en qa t'eku'mi' pa' wit'ukinektax, qa niyejinijju' in yilanje'mkii, ma' qa yiwutshenik'uifik'i iye ham tisi'ij.*
4 Ma' qa pa' yatsat'axij qa yukintax iye hakhap iye łeqejkunenek, qa hik pakha' qa wiikfi' yeqfe'meten pa' łeiła' qa qi iye in yawitji.
5 Qa yukintax iye pakhap iye qa hikpa' qa yilaanija. Qa hik łeqfenyejeijiij iye pe' hats olots in yukinji'ijtax iye, yilanje'mkii pe' uja'x, qa pekhewep qa nilaanju'ha.
6 Qa mexe ewi'łtax pa' amanij, hik pakha' pa' łaa'sija qi in yisu'un. Ma' qa yukintax iye ha'ne hats ewi'łłe, qe yit'ij: "Tek'enets lemets qa' niwqinhetji' iye ha'ne ya's."*
7 Qa pekhewe'łe t'ithayii qa yit'ijju' in watfaakateji'ijju': "Hik ha'ne hakha' qu' naya'xtaxij hatse', ¡yape jitalan hats'inha qa' inekhewele' qu' jinatsat'etsij hatse'!"
8 Ma' qa t'eku'mi' qa yilan qa yahinik'uifik'i pa' uwaket, qa yiwu'młi'i pakha'a'.
9 ¿Pa'n qu' łeqfenyeje' łewek hatse' pa' yatsat'axij pa' uwaket? Pakha'an nam hatse' qa' nanlanju' pe' t'ithayii qa pa' uwaket qa' netisij pekhewep iye.*
10 ¿Ye' me nite' łejełi'ł aka' we'nika'ajji' in yit'ij: *"Ne' ute yuten qa yiwu'mfik'i ne' niihinpha'm ne' wititsi', hane'ej qa hats ewi'ł ute les weju'łij in teniihinijpha'm ne' wititsi'.*
11 *Pa' Yatsat'ax'inij hikpa' yaqsiijkii aka'an qa in jiteje*łju' *qa qi in łe'sits ine'm."*— *(Sal 118:22,23)**

12 Ma' qa hekhewe'en qa yisu'untax qu' net'eku'mi' noq'opheł*ineyu'taxij*, qe nikfe'lik'i in łekhewełłe in t'ejuyets kakha' yejeyumtshenijupi', qa nijiweiłi'iju'ł iye hekhewe' olots jukhew qa efuts iye. Ma' qa yiwejinłe, qa ikik'uikii.

Pe' wekwek in yijaninkii t'ejuyets pa' Roma łatata.
(Mateo 22:15-22; Lucas 20:20-26)

13 Hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa nukintaxii ha' Jesús he' uja'x hekhewe' fariseol qa hekhewe' t'ithayi'yi'mek pa' Herodes (herodianos), qe qa' nit'ijets kakha' yumti qu' nopheł*ipji'*.*
14 Ma' qa in namii hekhewe'en, qa yit'ijets: —Maestro, tsikfe'li'łets in yijaa'ija na'aj łit'ij qe ł'iyet qa nite' łeqethenijii pakhape' ne'ej łit'ij, qe week eqjunyejeyij ene' jukhew, qa yijaa'ija iye in ł'inq'ijatshentaxij pa' ł'ikheyi'j pa' Dios. ¿Me łe'wisijupi' in jitajaninkii eke' wekwek qu' net'ejuyets pa' Roma łatata, César, me nite'?*
15 ¿Me jitajanin, me hasu'uj jitajanin?— Ha' Jesús qa hatsłe nikfe'lets in we'nenłetaxi' pekhewe'en qu' łunyejeye' aka'an, ma' qa yit'ijiju'ł: —¿Inhats'ek in ł'ewqeleitaxi'ł yik'ui? Entsheni'ł ewi'łe' nijket kekhewe' łaq'astai ne' Roma łeiłets ne'ej denario* qa hi'wen.—*

---

* **12:2** Mr 3:14; Mt 3:8; 7:16; 10:24 * **12:3** Lc 22:63; Col 2:8 * **12:6** Ef 1:6; Flm 1; He 1:1-2 * **12:9** Col 3:22 * **12:10** Mt 26:54; 2P 1:20; Hch 4:11; 1P 2:7 * **12:11** Col 4:1; Jud 5 * **12:13** Mr 3:6; 7:3; Lc 11:54 * **12:14** Dt 1:17; Mt 17:25 * **12:15** Ewi'ł denario, łajanye'j pakha'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii. * **12:15** Mt 18:28; 23:28; Lc 12:1; Ga 2:13; 1Ti 4:2; 1P 2:1; Stg 1:13

16 Ma' qa tetka'xii, ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Łek łeju's qa łek łii iye ha'ne i'nji' ene' ł'astaki'?— Qa yeku'ł hekhewe'en: —Pa' Roma łatata, César.—*
17 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Łisi'łij pa' César pekhewe' yatsat'etsłi'ijek pa' César, qa na' Dios pekhewe' yatsat'etsłi'ijek in Dios.— Hekhewe'en qa qi in yitjułaxijpha'mkii aka' yit'ij.*

Pe' saduceol yumti pe' naxju' in nite' iłii iye.
(Mateo 22:23-33; Lucas 20:27-40)

18 Ma' qa he' uja'x saduceo, qa nekets iye ha' Jesús (hik hekhewe' saduceo yumti ek pe' naxju' in nite' iłii iye, wa'mti'ija.) Ma' qa nifaakanij, qa yit'ijets:*
19 —Maestro, pa' Moises'ik'i nejet'inij pa'aj in yika'ajji' qa yit'ij: *"Pa'qu' jukhewe' qu' nawa'm qa hamłe łelitsi'ił pe'qu' łewhe'ye'ye', qa pa'qu' łek'inije' i'nłi'i qu' łamats'e pakha' wa'm, qa' hikpa' qu' łewhe'ye'yi'ij pe' łewju'lelaxtax, ma' qa qu' nataltsa'yi'ł, qa pa' yojo qa' hikpa' qu' ła'si'ij pa' łejefe'ek'i, hats'inha qu' neniihinik'uipha'm pe'qu' nata'łetsek pa' łejefe'ik'i."* *(Dt 25:5)**
20 Na'l pa'aj pe' wetsjuk tatsai (7) witk'injayek. Pa' yojo'oj in tewhe'yeitax, qa wa'młe pa'aj, mexe hamtax ła'si'ił pe' łewhe'ye'.
21 Qa yaya'xij iye pakhap in łewhe'ye'ej iye pe' wikiihale' qa wa'młe iye pa'aj, mexe hamtax iye ła'si'ił, qa hik łunye'j iye pakha' wetshetk'ewi'ł in łewhe'ye'taxij iye.
22 Pekhewe' wetsjuk tatsai (7) witk'injayek ham pa'qu' nataltsa'yi'ł pe' efu. Ma' qa teke'lenju' qa wa'mek pe' efu'uk'i.
23 Ma' qa qu' iłiye'tax iye pe' naxju', ¿pa'n łii qu' namijfik'i qu' łewhe'ye'yi'ij? Qe pe' wetsjuk tatsai (7) hats week łewhe'yetstaxij pe' efu?—
24 Ha' Jesús qa yeku'łiju'ł: —¿Me nite' łenikfe'li'łets aka' ta'łijupi' in łijaniłik'i: in nite' łenikfe'li'łets eke' Intata łe'lijei qa in nite' łenikfe'li'łets iye na' łet'unha'x na' Dios?*
25 Qe qu' iłiye'tax iye pe' naxju', hats nite' tewhe'yei hatse', qa nite' łeke' iye qu' netesti'yij qu' netewhe'yeiju', qe hik qu' łunyejeye' yijat'ij ne' angelits, wa's łeiłets.*
26 Ye'ehe, hane'ej qu' jintafaakateji' in t'ejuyets qu' iłiye'tax pe' naxju', ¿me nite' łejełi'ł na' łafaakanek ka' Moises'ik'i, kakha' ł'anye'jets na' Dios in i'nijupi' ji'teje'm pe' najkak łasi' tujje'm, qa yit'ijets: *"Yakha' łeqe Dios na' Abraham, na' Isaac qa na' Jacob"?* *(Ex 3:6)**
27 Na' Dios nite' łeqe Dios pe' naxju', qe łeqe Dios yijat'ij pe' iłii. Qa hik ta'łijupi' in ekheweli'ł qi in łijaniłik'i.—

Pakha' les in qiji' kekhewe' wenit'ij (ley).
(Mateo 22:34-40)

28 Qa nekets iye ha' ewi'ł i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qe ha' Jesús in yasiinik'iha ka' yit'ijiju'ł hekhewe'en, qa nifaakanij: —¿Pa'n łunye'j pakha' les qiji' kekhewe' wenit'ij (ley)?—*
29 Ha' Jesús qa yeku'ł hakha'an: —Aka' les in qiji' t'anipji' kekhewe' week wenit'ij, aka'an: *"Ek'en qeku'nek, Israel, pa' Yatsat'ax'inij inqe Dios, Pa' Yatsat'ax'inij ewi'łłe.*

---

* **12:16** Ap 13:14; Mr 15:26; Lc 23:38 * **12:17** Ro 13:7; Ap 17:6 * **12:18** Hch 1:22; 23:6 * **12:19** Mr 4:38; Ef 4:11; Sal 77:20; Mt 1:6; 8:4; He 3:2; Lc 1:7; Gn 38:8 * **12:24** Mt 26:54; 2P 1:20; Lc 1:35; 6:19; 2Co 13:4; Ap 11:17 * **12:25** Lc 18:33; Jn 5:25; 20:9; 1Ti 5:14; Mt 13:49; Hch 5:19; Ap 14:6 * **12:26** Ex 3:15-16; Ga 3:6; Stg 2:21; Mt 1:2; Lc 1:33 * **12:28** Mt 2:4 * **12:29** Col 4:1; Jud 5

30 *Isu'unija pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios weekij pa' atawe'j, weekij pa' iłaˈx, weekij pa' aqjamtikineye'jkii qa weekij iye pa' et'unha'x."* *(Dt 6:4,5)*[*]
31 Qa ka' yojo'opji', qa aka'an: *"Isu'un week pa'qu' mete' e'm jukhew qa efuts in ejunye'jek in łewetsu'unłe."* *(Lv 19:18)* Qa ham pakhape' iye qu' nenit'ij qu' nat'anipji' ekewe' wetsjuk.—[*]
32 Qa ha' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa yit'ij: —Hayits yijat'ij Maestro, kakha' łit'ij yijaa'ija, *in ewi'łłe pa' Dios, ham iye pe'ye' iye,* *(Dt 4:35)*[*]
33 *qa' jintesu'unija iye weekij pa' intawe'j, weeki'ij pa' inaqjamtikineye'jkii qa weeki'ij iye pa' int'unha'x, qa' jintesu'un week pa'qu' mete' ine'm in injunye'j intijek in jiwetsu'unłe inte'm.* *(Dt 6:5)* Ekewe'en t'anipji' week na'aj testiitaxij i'nłiˈi qu' natlanhetiitaxifi pa' Dios.—[*]
34 In yepi'ye' ej ha' Jesús ha' jukhew in yasiinik'iha ka' yit'ij in yeku'ł, qa yit'ijets: —Nite' itoxi'mii na' tenek'enheiji' na' Dios.— Ma' qa hik aka'aj qa ham iye pakhape' qu' ifiyaxi'im qu' nanfaakanijkii iye pe'ye'.[*]

¿Łek pakha' pe' ława'mhitsik'i qu' nata'łets pa' Cristo?
(Mateo 22:41-46; Lucas 20:41-44)

35 Ha' Jesús in mexe i'nq'ijatshen ke' witlijtsitjiyetsji', qa inaqfaakanij qa yit'ij: —¿Inhats'ek nekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei in yit'ijets pa' Cristo qu' ła'se' ka' David'ik'i?[*]
36 Qe na' Espíritu Santo hik nakha' yitijinenij ka' David'ik'i in łakha'ija in yit'ij: *"Pa' Intata qa yit'ijets pa' Yatsat'axyij: 'Niju' ni'iju' ha'ne ts'iyayik'i ipłuˈui qu' hentaxiiju' ne' ef'iyei qa' otsi'pji'kii ne' ejuihifets.' "* *(Sal 110:1)*[*]
37 Pa' David'ik'i in yit'ijets, "Yatsat'axyij." ¿Qa pa'n łunye'j iye qu' nit'ijets qu' ła'se'?— Qa hekhewe' olootsija he' jukhew qa efuts iye ma' qa yisu'unija qu' nepiye' ha' Jesús.

Jełi'łijuˈł nekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei.
(Mateo 23:1-36; Lucas 11:37-54; 20:45-47)

38 Qa in mexe i'nq'ijatshen qa yit'ij iye: —Jełi'łijuˈł ne' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, nekhewe' yisu'unłe qu' nijalkisijkii ne' juffufuf łeqhinatai, qa yisu'unłe in weniwqinhetji' in teniwetfelhi'yi'mkii ne' witaqhawetitsji'.[*]
39 Qa yisu'un iye qu' na'nipji' ne'ej wits'ojilaxits t'ejuyets ne'ej qitsji' ne'ej witlijtsitjiyifi, qa yisu'un iye qu' na'ni' na'aj łetset ne'ej qitsji' na'aj witkujiiji' łe'wis nełu.[*]
40 Nitka'mij iye ne' wikiihalei ne' łetsil. Qa yape'ejets iye qe iyin qe yisu'unłe qu' ne'twenhetii, ma' qa' netjumtaxtii qu' yijaayi'ija qu' nijayan na' Intata. Enewe'en les qu' qiye' qu' nattanithenhetii hatse'.—[*]

Pe' łeqe ofrenda pe' wikiihale'.
(Lucas 21:1-4)

41 Ha' Jesús i'nijupju' ke' witlijtsitjiyifi ke' ewi'ł hekhewe' tinajkii we'nenik'iju' ł'astai. Yejełijju' hekhewe' olots jukhew qa efuts iye in yenik'iju'kii ke' łaq'astai. Qa olots he' patunits in yenik'iju' ke' olots łaq'astai.[*]

---

[*] **12:30** Lc 6:35; 10:27; 1Jn 5:20; Jos 22:5 [*] **12:31** Lc 10:29; 1Jn 4:21; Mr 7:8 [*] **12:32** Ro 3:30; Dt 4:39; 6:4; Is 37:20; 43:10; 44:6; 45:21 [*] **12:33** Lc 6:35; 1S 15:22; Sal 51:16; Os 6:6; Am 5:22; Mi 6:6-8 [*] **12:34** Mr 1:15; Lc 20:40 [*] **12:35** Hch 21:26; Mt 1:1,17; 2:4; Ef 5:2; 2Cr 1:1; Ro 1:3 [*] **12:36** Lc 1:27; 17:5; Jn 1:33; Hch 19:21; Mt 20:21 [*] **12:38** Ap 7:14; Mr 6:56 [*] **12:39** Lc 11:43; 14:7-8; Stg 2:2; Jn 13:2 [*] **12:40** Ga 5:15; Stg 1:27; Mt 5:44; Hch 12:12 [*] **12:41** Jn 8:20; Gn 24:35; Ap 2:9

42 Qa nam ke' ewi'ɬ wikiihale' if'iljetsax ham yiwq'axine'. Qa yenik'iju' ke' wetsjuk ɬelimmits nijketits ɬelits ɬaq'astai, nite' inyetets.*
43 Ma' qa taya'yets he' ɬ'ijatshenhei, qa yit'ijji'ju': —Yijaa'ija aka' qu' hit'iɬij ewets, ene' wikiihale' ham yiwq'axine' in les olots ke' yenik'iju' t'anipji' he' week in yentaxik'iju' ke' ɬaq'astai ne' ɬ'astai ɬejiiki',*
44 qe week enewe'en kekhewe' yenik'iju' hik kekhewe' ɬammi'sɬe pekhewe' olots ɬaqaxpalii ɬaq'astai pe' ɬetsilii, qa ene'ɬe wikiihale' in hamtax yiwq'axine' qa week yenik'iju' ke' na'ltaxi'm ɬaq'astayik'i qa ham amani'i' pe' ɬetsi'ii.—*

13

Jesús qa nifel pe' witlijtsitjii qu' week nonopɬaxju' hatse'.
(Mateo 24:1-2; Lucas 21:5-6)
1 In hats k'esiyufik'i qu' nakik'uifik'i iye ha' Jesús ke' witlijtsitjii, qa ha' ewi'ɬ hekhewe' ɬ'ijatshenhei qa' yiyaji'ets: —Maestro, jeɬ qeku'n ene' witlijtsitjii. ¡Hayits qa ɬe'sits ene' utel! ¡Hayits qa ɬe'sits ene' wititsil!—*
2 Ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Me hats ɬi'wen enewe' qits wititsil ene' witlijtsitjiyifi? Nite' ewii'ɬe' hatse' pe'qu' uteye' qu' amani'ipji' pekhepe' iye uteye' qu' nite' nonopɬaxeju'.—*

Pekhewe' wekwek ɬunyejeikii yamɬi'ijii qu' hats namets pa' ɬahats'ij.
(Mateo 24:3-28; Lucas 21:7-24; 17:22-24)
3 Ma' qa i'nk'ałe, ha' Jesús qa i'niju' ke' utek'ik'ipha'm Olivos, t'ejuyiiteje'm ke' qi witlijtsitjii. Qa ha' Pedro qa ha' Jacob (Santiago) qa ha' Juan qa ha' Andrés iye qa uja'xɬi'iɬ wetju'ɬ in nifaakanij, qa yit'ijets:*
4 —Enfeeli'ɬ ye'mha, ¿pa'n ipɬu'uk'ui qu' namets kakha' ɬit'ij? ¿Pa'n ɬunye'j iye pa'qu' jutsiqaxi'ij qu' hats namiyu'ets qu' ɬunyejeye'kii week eke' ɬit'ij?—
5 Ha' Jesús qa yapeɬek in nifeli'm, qa yit'ijets: —Jeɬi'ɬiju'ɬha, hasu'uj pa'qu' nawitji'iɬ ma' qa' naqani'ɬkii.
6 Olots hatse' pe'qu' nanam qa' netyinenyij, qa nit'ij: "Yakha' ye' Cristo." Ma' qa' naqankii pe'qu' olotse'.*
7 Qa qu' impi'ye'eɬij pe'qu' nawatlan qa pe'qu' nanwatlanheyu' iye, qa' hasu'ujɬe e'nijiwe'yi'ɬ, qe les ɬe'wis qu' ɬunyejeye'kii ekewe'en, qa mexeɬe nite' yamets pa' ɬ'aka'the'ju'.*
8 Qe ewi'ɬ pa'qu' witset'e qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye witsetiika'ye', qa ewi'ɬ pa'qu' wittataye' qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye wittataye'. Qa' nana'l iye pe'qu' me'le'le' witsetitse', qa pe'qu' qi qu' niyipkunju' iye. Qa hikɬe ɬunyejei ekewe'en ne'ej iwkajitshen in i'nk'a yoksi'wen pa'qu' ɬaqati'yi'ij hatse'.*
9 Qa ekheweli'ɬ, matjanitheni'ɬkii, qe ɬ'ekekiti'yi'ɬiikii hatse' pekhewe' qu' nejeɬik'ui pa'qu' ɬunye'je'kii (tribunal), qa' eqsilanheti'yi'ɬ je'mkii iye nekhewe' judiol ɬe'lijtsitjiyitsifi, qa' ami'ɬetsji' iye pekhewe' wit'alheiji' pe' witsetits (gobernadores) qa pe' qitsji' wittatal iye (reyes), qe ta'ɬ yiwets in ɬatsjayani'ɬha, hats'inha qu' iwq'axini'ɬij qu' enfeli'ɬi'mha pekhewe'en aka' yijunye'j.*

---

* **12:42** Mr 14:7 * **12:43** Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1; Sal 72:19; Ap 22:21; Jn 8:20 * **12:44** 1Co 15:58; Fil 4:11; Lc 15:12; 1Jn 3:17 * **13:1** Hch 21:26; Mr 4:38; 1Co 14:3 * **13:2** Mr 14:58 * **13:3** Mt 21:1; Hch 21:26; Lc 6:14; Hch 10:32; 12:2; Jn 6:8; 21:7 * **13:6** Jn 8:24; 10:25; 14:13; Ex 3:14; Sal 45:8; 1Jn 4:6 * **13:7** Jer 51:46; Dn 2:28-29; 11:44; 2Ts 2:2 * **13:8** Is 19:2; Hch 26:4; Ga 4:19 * **13:9** Mt 10:17; Lc 22:63; Hch 5:40; 16:19-23,37; 24:10-27; 25:1-12,23-27; Ro 8:36; Mr 6:11; 1Ti 2:6; Fil 1:12; Stg 2:2

10 Qa lesłe łe'wis qu' nojo qu' week netfelhitiyi'm pe' week witsetiikal ha'ne
sehe' epji', in mexe nite' yamets pa' ł'aka'the'ju' qa' hame' ha'ne week.*
11 Ma' qa qu' ekekiti'yi'łii pe'qu' wit'alheyeji' pa'qu' witset'e, hasu'uj
natawje'meteni'ł pa'qu' it'iłijiju'ł, it'iłij yijat'ij pakha' qu' nełisi'łij na' Dios in
hats yamets qu' iyeti'ł, qe nite' ekheweli'ł qu' iyeti'ł, nakha'łe Espíritu Santo
hik nakha' qu' niyet.
12 Ma' qa ene' jukhew qa' ninaqyaji'ij qu' natlanhetii pa'qu' łek'inije' i'nłi'i
pa'qu' łamats'e. Qa pa' łatata qa ninaqyaji'ij qu' natlanhetii pa' ła's qa i'nłi'i
pe'qu' łasi'ye', qa pe' witlitstax qa' ł'ejuihifetsi'ij pe'qu' ł'alheye' qa' ninaqyaji'ij
qu' natlanhetiiju'.*
13 Week ha'ne sehe' epji' qi qu' nuteni'ł qe ta'ł yiwets in łatsjayani'łha, qa pa'
qu'nte' niliye'yij qu' namijii pa' ł'aka'the' qa' hikpa' qu' iła'xe'.*
14 Qa qu' i'weni'ł hatse' *pakha' qi uł'ax yeq'ilatkii hatse'* *(Dn 9:27; 11:31; 12:11)* qa' ne'nenifi nakha' nite' łeke'tax qu' na'ni' (pakha' qu' niyinenik'i,
nenikfe'lik'i aka'an) ye'ehe, qa pekhewe' qu' na'ni' na' sehe' Judea aje'eł
nilatii ne' utekui.*
15 Qa pa'qu' na'nipji' pe'qu' łetsi'ye' na'aj k'eewe'epji', qa' hasu'uj net'ilitju'
qu' nenuihiyu'ufi pe'qu' łetsi'ye' qa' neka'xfik'i pe'qu' łewekwekitse'. Aje'eł nilat
yijat'ij.*
16 Qa pa'qu' na'nji' pa'qu' ł'ejinqa'wet, hasu'uj netpilii iye ł'uihitjiye'. Aje'eł
nilat yijat'ij.*
17 Qa ¡hiyee'łe enewusits pekhewe' qu' niwkajitshenju' qa pekhewe' qu'
mexe nifunen pe'qu' łelitse' qu' namtaxets pekhewe' nełutsji' qu' łunye'je'
aka'an!*
18 Iyini'łijets na' Dios qu' hasu'uj namets aka'an qu' lop'e.*
19 Qe pe' nełutsji' hatse' qii'ija pa'qu' a'taxe' qa iftsitsji'ha iye, qa ham pa'qu'
hayiits łunye'ji'iju'ł in ipłu'uk'i ek in i'nk'a wanaqsiijkii ha'ne sehe' qa yamijii
hane'ej, qa nite' ł'anuuyi'i iye qu' łunye'je'kii iye hatse'.*
20 Qa na' Yatsat'ax'inij qu' nite' niwk'itsini'ijuł pekhewe' nełutsji' hatse', qa'
ham pa'qu' iła'xe'. Qa in ta'łłe'ets pekhewe' hats te'nekumhi'yiiji' t'eku'miiji'
nakha'an, ma' qa yiwk'itsiniju'ł kekhewe' nełutsji'.*
21 Qa qu' nana'l pa'qu' ni'ttaxi'łij ewets hatse': "Ek'en qeku'ni'ł, hik ha'nete'
i'ni' pa' Cristo," i'nłi'i qu' nit'ij "hatsiite' pa' i'ni'". Qa' hasu'ujłe umti'ił qu'
yijaayi'ija.*
22 Qe na'l hatse' pe'qu' nit'ij łetets qu' Cristoye' qa pe'qu' nit'ij łetets qu'
profetaye'. Qa' ni'nq'ethinij pe'qu' qits ham łunyejeyi'iju'ł qa pe'qu' qi qu'
nitjułaxijpha'mkii iye, qe qa' naqankii ene' week, qa qu' łeke'ye', qa' naqankii
iye nekhewe' hats t'eku'miiji' na' Dios.*
23 Qa ekheweli'ł qa' matjanitheniłiju'ł, hats łek week henfeli'ł e'm aje'eł
ekewe'en in mente' yamets qu' nana'l.—

Qu' netpiltaxju' pa' Ła's pa' Jukhew.
(Mateo 24:29-35,42,44; Lucas 21:25-36)

---

* **13:10** Mr 1:1; Fil 1:5 * **13:12** Jn 13:21; Is 19:2; Mi 7:6 * **13:13** Mt 10:22; Lc 6:22; Jn 15:18-21; 1Co 4:12; 2Ts 1:4; 2Ti 2:12; Stg 1:12 * **13:14** Mt 16:9; Lc 1:5 * **13:15** Lc 17:22-36 * **13:16** Lc 19:36 * **13:17** Ap 9:12 * **13:18** Mt 5:44; Hch 12:12 * **13:19** 1Co 1:4; Hch 26:4; Jn 1:3; Ap 3:14 * **13:20** Col 4:1; Jud 5; Is 60:21-22; Mt 24:22; Ef 1:4 * **13:21** Mt 1:17; Ef 5:2 * **13:22** Ex 7:3; Dn 6:27; Jn 4:48; Hch 4:30; Ro 15:19; 2Ts 2:9; He 2:4

24 —Qu' nanaxijik'i hatse' pekhewe' neɬutsji' qi iftsitsji' qa a'tits iye, *ma' qa ne' junu' qa' aje'eɬ nom, qa juwel iye qa'nte' nana'leji' iye,* *(Is 13:10)**
25 *qa ne' footekii qa' nanamiiju'kii iye* *(Is 34:4)* qa pa' qi ɬet'unha'x ne' wasits qa' nawapja'.*
26 Ma' qa' ne'twenhetii ha'ne *Ła's na' Jukhew qu' netpiltaxju' iye i'nji'teje'm pe' wasil in ta'ɬiipha'm na' wa's,* *(Dn 7:13)* qi pa'qu' ɬet'unha'xe' qa qi iye pa'qu' ɬesa'xe'.*
27 Ma' qa' nukinkii ne' angelits, qa' nonothet wetju'ɬ week pe' hats t'eku'miiji' i'ni' enewe' ikwetju'ɬ (4) ta'ɬji' na'aj t'unik'i, in uja'xek pe' week in i'nipji' ha'ne sehe' qa ha'ne wa'sji' iye.*
28 Maxtayit qekuni'ɬijupi' ek ne'ej ewi'ɬ higokuk aka' jiyijatshenij, in hats esufui iye ne'ej ɬenuts ma' qa ta'ɬji' iye ne'ej ɬesejets, qa hats ɬenikfe'li'ɬets in hats k'esets na'aj jinawa'p.*
29 Qa hik ɬunye'j, ekheweli'ɬ qu' i'weni'ɬ week ekewe' wekwek tefelhitii, qa' menikfeliti'ɬets na' Ła's na' Jukhew in hats metifikii na' ɬeji'.
30 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets in nite' hamits hatse' pekhewe' qu' nanamji'ju'kii pakha' ɬahats'ij hatse', qa namɬi'ijii qu' week ɬunye'je'kii ekewe' hats hit'ij.*
31 Na' wa's qa ha'ne sehe' hamits hatse', qa ekewe'ɬe hats hit'ij qa nite' ɬeke' qu' hamitse'.*
32 Qa pakha'ɬe i'niha pa' neɬuji' hatse' i'nɬi'i pa'qu' na'ni'ha pe'qu' horaye', ham nikfe'le'ets, nite' nikfe'lets iye ne' angelits wa's ɬeiɬets, nite' iye ha'ne Ła's, ewi'ɬɬe na' Łatata in nikfe'lets.*
33 Qa hik ta'ɬijupi', matjanitheni'ɬkii, qa' jeɬi'ɬkiiha iye, qe nite' ɬenikfe'li'ɬets pa' neɬuji' qu' namets qu' nanam.*
34 Hik ɬunye'j pa'qu' ewi'ɬ jukhewe' in ikji' pa'qu' toxeji', qa in hats nikheyu'uk'ui pe' ɬetsi' qa nejetij pe' ɬeqejkunenhei qu' nejeɬipji', qa week yejeyumtshenij pe'qu' nithayiki, qa pa' yejeɬinenij pa' ɬeji' qa yiyaji'ets qu' natjanithenkii.*
35 Qa hik ta'ɬijupi', matjanitheni'ɬkiiha, qe nite' ɬenikfe'li'ɬets pa'n i'ni' junu' qu' nanam pa' yatsat'axij pe' wititsi', i'nɬi'i qu' na'najaleikii, i'nɬi'i qu' ɬeqewuk'uye'ji' naja'x, i'nɬi'i qu' ipɬu'yi'iju'ɬ neɬu, i'nɬi'i qu' leefi'iju' qu' nanam.*
36 In nitjułati'ɬ qu' nanam, hasu'uj qu' nanami'ɬ ewets qu' ama'ałju'.*
37 Aka' hit'iɬij ewets, aka'an hit'ijets iye ne' weekji': ¡Matjanitheni'ɬkiiha!—

14

Yisu'untax qu' net'eku'mi' pa' Jesús.
(Mateo 26:1-5; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

* **13:24** Is 34:4; Jl 2:10,31; 3:15; 2Co 1:4 * **13:25** Ap 1:16 * **13:26** Mr 2:10; 8:38; 10:37; 1Ts 4:16; Lc 6:19; 9:32 * **13:27** Mt 13:49; 22:14,22; Hch 5:19; Ap 14:6; Zac 2:6 * **13:28** Jn 1:48; 7:15; Mr 12:1; Ap 1:1 * **13:30** Sal 72:19; Ap 22:21 * **13:31** Lc 10:21; 16:17; 2P 3:10; Sal 102:25-27; Is 40:6-8; 51:6; Mt 5:18 * **13:32** Mt 5:16; 11:27; 13:49; 25:13; Jn 5:6,19; 8:42; He 1:2 * **13:33** Lc 20:20; Hch 1:7; 1Ts 5:1-2; 1P 5:6 * **13:34** Lc 12:35-40; Mt 10:24 * **13:35** Ap 16:15; Col 3:22 * **13:36** Pr 6:4

1 Hats wetsjuk nełuts hamitsik'ui qu' namets ka' łe'wis nełu łii Pascua* qa
pa' łeqe łe'wis nełu iye ne'ej pan nite' yetsji'ł pe'qu' levaduraye'. Hekhewe'
tenek'enhe'yipji' he' pa'il qa hekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei
qa wo'taxiikii pakha' qu' łeqfenyejeyi'ij qu' naqankii ha' Jesús, hats'inha qu'
net'eku'mi' qa' nophe'ł qa' nilan.*
2 Qa yi'tłi'ijju' iye: —Qa hasu'ujłe eku'n enewe' łe'sits nełutsji', hats'inha qa'
nite' nat'ayeji' qu' na'nayu'kii ene' jukhew.—

Pe' efu yatsiyijipji' łeiła' pa' ewjisii pa' Jesús.
(Mateo 26:6-13; Juan 12:1-8)

3 Ha' Jesús i'ni' ha' Betania ke' łetsi'ii ha' Simón łenqii iye leproso, i'nijupju'
ha' łeqe mesa. Qa nam ke' ewi'ł efu neka'x ke' ewi'ł ute ełi'ni'ij ta'łets pe' ute łii
alabastro, topo'oj ka' ewjisii inyetax yaqamaxju'ha pa' łits'i ta'łets pe' najkak
łii nardo. Qa yilanje'm in yit'ij qhof ke' łejiiki', qa yatsi'yipji' ha' łeiła' ha' Jesús.*
4 Qa hekhewe' uja'x hekhewe' i'ni' hakha'a' qa nayu'uk'ikii qa yit'ijju' in
watfaakateji'ijju': —¿Inhats'ek in yaq'ayinłekii ka' ewjisiyik'i?
5 Qe aka' ewjisiyik'i łeke'tax qu' ne'tninei t'antaxi' trescientos (300) denar-
ios,† ma' qekha netestiitaxij pe' qek ł'astayetax nekhewe' if'iljetsits.— Ma' qa
yaq'ayintaxij ka' łeqfenye'j łewek ke' efu.*
6 Qa ha' Jesús qa yit'ij: —Iwejinłi'ił, ¿Inhats'ek in ł'ikesime'metentaxi'ł ene' efu?
Aka' łeqfenye'jyij qi in łe'wis yijat'ij.*
7 Qe enewe' if'iljetsits nite' yili'ij week łahatsiyij qu' nana'li'ł ejup. Qa qu'
isu'uni'ł qu' iftits'iłets qa łeke' qu' iftits'iłets. Qa yakha'łe qa nite' week łahatsiyij
qu' natsa'li'ł ejup.*
8 Ene' efu yaqsiijkii aka' weju'łij qu' naqsiijkii. Hats yewjisit aje'eł ha'ne yaj
in mexe nite' hayajkati'yik'ui.*
9 Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets: Pa'qu' na'ne'łi'i ha'ne week sehe' epji' qu'
netfelhitii eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets na' witiła'x, qa aka' łeqfenye'jyij ene' efu
qa' netfelhitiiji'ij, qa' natjamtaxtiijiik'i iye.—*

Judas qa wotk'onijkii pa' Jesús.
(Mateo 26:14-16; Lucas 22:3-6)

10 Ma' qa hik aka'aj ka' Judas Iscariote, hikka' ta'łtaxets he' doce (12)
ł'ijatshenhei. Qa ikii pa'aj he' tenek'enhe'yij pe' pa'il qe qa' netisij hatse' ha'
Jesús.*
11 Hekhewe'en in yepi'ye' pa'aj qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj qa yiwjut-
siqeni'mha qu' netisij hatse' pe'qu' ł'astaye'. Ma' qa ka' Judas qa wo'oikiiha
pa'aj pa'qu' iwemetsaxe'ji' qu' net'ihinij ha' Jesús.*

Pa' yojo Santa Cena.
(Mateo 26:17-29; Lucas 22:7-23; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

---

* **14:1** Pascua ikji', łahats'ij pa'aj pe' week judiol in yilan na'aj kots'etax qa yilinij pe' ł'athits pe' łekuwelii pe' łeqejiłe wetju'ł in mexe i'ni' pa'aj pa' sehe' Egipto, qe qa' naqsi'jij pakha' yilan na'aj ajit wita's, hik pakha'aj qa ikik'uifik'i pa' Egipto. * **14:1** Ex 12:11; Ex 23:15; Jn 5:1,18; Mt 2:4; Sal 10:7 * **14:3** Mr 11:1; Mt 11:5; Lv 19:34; Ro 12:13 † **14:5** Ewi'ł denario, łajanye'j pakha'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii. * **14:5** Mt 18:28; Ro 15:26 * **14:6** 1P 2:12 * **14:7** Dt 15:11; Lc 10:38-42 * **14:8** Lc 12:4; Jn 19:40 * **14:9** Sal 72:19; Ap 22:21; Mr 1:1; Fil 1:5; Mt 13:38; 1Jn 2:2 * **14:10** Mr 3:19; 9:31; 11:11; Mt 2:4 * **14:11** Lc 19:15; Jn 13:21

12 Kakha' yojo nełu kekhewe' ɬe'sits łeqe nełutsji' ne'ej pan nite' yetsji'ɬ pe'qu' levaduraye', in hats talanhetii na'aj kots'etaxik'i t'ejuyets na'aj ɬe'wis nełu Pascua,‡ he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —¿Pa'n i'ni' pa'qu' isu'un qu' haki'ɬii qa haqsiiɬijkii qu' hajileti'ɬ pa'qu' etuj ha'ne ɬe'wis nełuji' Pascua?—*

13 Ma' qa yukin he' wetsjuk ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —Ma'ałiiteje'm na' witset. Qa hik nakha' qu' i'weni'ɬi' pa'qu' jukhewe' qu' nekaxij pe'qu' kamusiye' pa'qu' iweli'ye', qa' ijayani'ɬpha'mkii.

14 Qa pakha' qu' nuyiteje'm pakha'an, qa' it'iɬijets pa' yatsat'axij pe' wititsi': "Ha' Maestro yit'ij: '¿Pa'n i'ni' pakha' łatawe'j ene' wititsi', pakha' łeke' qu' haqsiiɬiji'kii ene' yijatshenhei qu' heyeki'ɬji' ha'ne ɬe'wis nełu Pascua?' "

15 Ma' qa' nethiniɬij nakha' qu' jina'niji' epk'etsaxifi na' te'weipha'm ne' wititsi', hats week yijat'axju'. Qa' aqsi'ji'ɬijkii qu' aje'eɬ ajileti'ɬ week pe'qu' net'ejuyets ha'ne ɬe'wis nełu qu' jinteɬuj.—

16 Ma' qa ikkii he' ɬ'ijatshenhei qa yamii pa'aj ha' witset qa week yi'wen ka' hats yit'ijets ha' Jesús. Ma' qa yaqsi'jju' aje'eɬ week kekhewe' qu' netuj t'ejuyets ka' ɬe'wis nełu Pascua.*

17 Qa in hats lef'ekii, ma' qa hats namii ha' Jesús qa he' doce (12) ɬ'ijatshenhei.*

18 Qa in hats week i'nijupkii ha' łeqe mesa qa tekju', ha' Jesús qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets. Na'l na' ewi'ɬ ekheweli'ɬ yekufe hane'ej, t'ihinyij hatse'.—

19 Ma' qa hik aka'aj qa yoksi'wen in qi in ika'metetskii hekhewe'en, qa week ewiɬei in yitjiijets: —¿Me yakha'?—

20 Ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Nakha'an hik nakha' ewi'ɬ ta'ɬets enewe' doce (12), nakha' ewi'ɬ na' yoqotok'o'oɬ in hilke'eɬijetsju'kii ne' pan.

21 Qe ha'ne Ła's na' Jukhew hats ikɬi'ij qu' ɬunye'je' in ɬ'anyejeyek kekhewe' hats we'nika'ajji' t'ejuyets nakha'an, qa ¡hiyee'ɬe ha'nus nakha' jukhew t'ihinij hatse' ha'ne Ła's na' Jukhew! Les in ɬe'wistaxju' qu' hasu'uj nenekfik'i pa'aj hakha' jukhew.—*

22 In mexe tekju', ha' Jesús qa t'eku'mi' ka' pan, qa yit'ijetspha'm ɬe'wisij pa' Dios, ma' qa napk'asiti'mju' qa tisijets hekhewe'en, qa yit'ijji'ju': —Łuji'ɬ, hane'en hik ha'ne yese'n.—*

23 Qa t'eku'mi' iye ha' ewi'ɬ tok'o qa yit'ijetspha'm iye ɬe'wisij pa' Dios, qa tisijets iye hekhewe'en, ma' qa week iya'aj iye ha' ewi'ɬ tok'o.*

24 Qa yit'ijji'ju' iye: —Ha'ne i'nji' ha'ne tok'o hik enewe' yathits, hik enewe' qu' nata'ɬets pakha' ink'ayik qu' nenit'ij, qa' nawantsiifik'i qe qa' net'ejuyets pe'qu' olootse'.*

25 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, in hats nite' k'iya'ji' iye ni'khap iye uwa ɬ'i', ipłu'ui qu' namtaxets pa' nełuji' qu' ji'niyataxji' iye na' ink'ayik uwa ɬ'i' na' tenek'enhe'yi' na' Tata.—*

---

‡ **14:12** Pascua ikji', łahats'ij pa'aj pe' week judiol in yilan na'aj kots'etax qa yilinij pe' ɬ'athits pe' łekuwelii pe' łeqejiłe wetju'ɬ in mexe i'ni' pa'aj pa' sehe' Egipto, qe qa' naqsi'jij pakha' yilan na'aj ajit wita's, hik pakha'aj qa ikik'uifik'i pa' Egipto.

* **14:12** Ex 12:21; Mt 9:10; Mr 4:38; 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1; Ef 4:11 * **14:16** Mr 10:10 * **14:17** Mt 26:20-25; Lc 22:21-23; Jn 13:21-30; Mr 11:11 * **14:21** Mr 1:2; 2:10; Hch 15:15; Dn 7:21,25; 9:26; Ap 9:12 * **14:22** Mt 14:19; 15:36; 26:26-30; Lc 12:4; 22:17-20; 24:30; 1Co 10:16; 11:23-25; Hch 2:46; 20:7,11; 27:35; Jn 2:21; 6:51 * **14:23** Mr 8:6 * **14:24** Ex 24:8; Zac 9:11; He 9:18-20; 10:29; 13:20; Gn 4:11; Nm 35:33; Lm 4:13; Mt 23:35; Is 52:13–53:12 * **14:25** Ap 22:21; Is 32:12; Hab 3:17; Stg 3:12; Is 25:6; Lc 13:28-29; 14:15-24; Mr 1:15

26 In yili'ijju' in te'lijtsii yiji'ik'i ka' ewi'ł witlijtsine', ma' qa ikfik'ikii qu' nakiiteje'm ke' utek Olivos.*

Jesús qa nifel qu' newelkut'ijkii pa' Pedro.
(Mateo 26:30-35; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

27 Ha' Jesús qa yit'ijji'ju' iye: —Week hatse' ekheweli'ł qu' anak'esi'ł yik'uikii, qe kekhewe' we'nika'ajji' yit'ij: *"Hilan hatse' na' kots'etets łenilayets qa ne' kots'etets qa' nak'eskii."* *(Zac 13:7)** 28 Qa qu' yi'ła'xe'tax iye qa' hathayini'ł ek'uyii ha' Galilea.—* 29 Ma' qa ha' Pedro qa yit'ijets: —Yemjeetax qu' week ne'nitontax e'mets hatse' qa yakha'łe qa' nite' ł'anuuyi'i qu' haqsiijkii kakha'an.—* 30 Qa ha' Jesús qa yit'ijiju'ł: —Yijaa'ija aka' qu' hit'ij ewets in akha' hane'ej ha'ne naja'xji', in mente' wetsjuk'ij qu' nap pa'qu' ta'a'aye' qa' hats wetshetk'ewi'łij qu' mewelku'tyijkii.—* 31 Qa ha' Pedro qa hamłe yami'ik'ui in yit'ijetskii: —Łunye'j ji'ij qu' k'eyiwamhifeye', nite' hewelku't ejkii.— Qa week in ł'anyejeitax aka'an hekhewe'en.

Jesús qa iyini' pa' Getsemaní.
(Mateo 26:36-46; Lucas 22:39-46)

32 Ma' qa yamets ha' najkaket łii Getsemaní. Qa ha' Jesús qa yit'ijets he' ł'ijatshenhei: —Hik ha'ne ni'ekuni'łi'ju'kii qa yakha'łe qa' mexe nek'iyin.—* 33 Qa t'eqe'mets ha' Pedro qa ha' Jacobo (Santiago) qa ha' Juan iye. Ha' Jesús qa hik aka'aj qa yoksi'wen in qi in ika'metkii qa itawje'met iye.* 34 Qa yit'ijets hekhewe'en: —Qi in k'ikametkii, qa hats naq'aliyuyij, hik ha'ne a'maneyi'iłi', mama'kite' e'łju'—* 35 Ma' qa les ha'nii ha' ikji', qa we'niyipiniju' sehe', qa iyinijii pa' Dios qu' łeke'ye' qu' hasu'uj namitets pakha' łunye'jkii hatse' qi a'tax.* 36 Qa yit'ij in iyin: —¡Abba,§ Tata! Akha' ham pa'qu' iwjutsiten eke' week wekwek, anamitkitek yiwets wat'ij qu' nek'iya'aj nakha' tok'o i'nji' na' qi in ek'imiiji', qa hasu'ujłe pa'qu' yakha' ye'łe qu' hisu'un, akha' yijat'ij pa'qu' isu'un.—* 37 Ma' qa tepilii iye he' ł'ijatshenhei qa yi'wenij in ima'ju', qa yit'ijets ha' Pedro: —Simón, ¿me łama'? ¿Me nite' eke' qu'nte' ama'ye' qu' ewi'ł horaye'?* 38 Hasu'uj mama' a'łju', iyini'ł hats'inha qa'nte' nanami'ił ewets na' witaqjaajinkeye'j. Ekheweli'ł hats qi in łisu'untaxi'łha qu' aqsiiłijkii kakha'an, qa nite'łe t'units ne' esenitsi'ł.—* 39 Qa ik iye qa iyin iye, qa yiyeketij iye kekhewe' hats yit'ij. 40 Qa tepiltaxii iye qa yi'wen iye in ima'ju' iye, qe nite' weju'łiju'ł in qi in nijatiyu'ju'ha. Qa' nite' nikfe'lets hekhewe'en pa'qu' nit'ijiju'ł qu' neku'ł.* 41 Qa tepiltaxii iye qa hats wetshetk'ewi'łij in tepilii ma' qa yit'ijji'ju': —¿Me menjiit łama'ałju', qa ławapiyi'łju' iye? Hats ł'ajłu'uj je'm in łama'ałju'. Hats

---

* **14:26** Mt 21:1 * **14:27** Hch 15:15; Mt 7:15 * **14:28** 1Co 15:4; Mt 17:22 * **14:29** Lc 6:14; Hch 10:32 * **14:30** Mr 14:72 * **14:32** Mr 10:10; Mt 5:44; Hch 12:12 * **14:33** Lc 6:14; Hch 12:2; Jn 21:7 * **14:34** Ap 16:15 * **14:35** Jn 2:4 § **14:36** Abba ikji' iye Tata. * **14:36** Ro 8:15; Ga 4:6; Mt 5:16; 11:27; 19:26; Jn 8:42; Mr 9:23; 10:38-39; Sal 11:6; Is 51:17,22; Lm 4:21; Ez 23:32-34; Jn 18:11 * **14:37** Mt 16:17; Lc 6:14 * **14:38** Mt 5:44; 6:13; Lc 4:13; Sal 51:12; Fil 3:3 * **14:40** Mr 4:40

yamets nekhe' hora, qa ha'ne Ła's na' Jukhew netesti'yij nekhewe' uł'ets jukhew.*

42 Eniyi'łpha'mkii, yape ju'ukkii, hats na'liju'ł na' wotk'onyijkii.—*

Te'nekumhi'yi' pa' Jesús.
(Mateo 26:47-56; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

43 Hik aka'aj ha' Jesús mexe iyettax, qa namets ka' Judas, hik kakha' ewi'łtax iye hekhewe' doce (12) ł'ijatshenhei, qa olots he' łijts'eyek neka'x he' łaqatsjikinetits qa he' najak łeqek'unetits, nukin he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa hekhewe' iye tenek'enheiji' na' witset.*

44 Qa kakha' t'ihinij qa hayiits nifeli'm pa'aj kakha' qu' niwjutsiqenij, qa yit'ij pa'aj: —Hakha' qu' hetu'je'm qa' hik hakha'ye'. Qa' ku'mi'łi' qa' matjanitheni'łij qu' eka'xi'ł.—

45 Ma' qa in namets qa aje'eł nekets ha' Jesús, qa yit'ijets: —¡Maestro!— Qa tu'je'm.*

46 Ma' qa hekhewe'en qa nekets ha' Jesús qa t'eku'mi' qa niyejinju'ha.

47 Qa ha' ewi'ł hekhewe' metitsi'm qa nit'ijpha'm ha' łaqa'tsjikinet qa yifekin je'm hakha' łeqejkunenek ha' qiji' pa'il łatata qa yasinijii ke' łekfi'ik'i qa k'itsji'.

48 Qa ha' Jesús qa yit'ijets hekhewe'en: —¿Inhats'ek in łenka'xi'ł ne' aqa'tsjikinetitsi'ł qa ne' najak eqek'unetitsi'ł qu' ots'opheł-i'ł? ¿Me hik yi-junye'j na'aj ejtenhetsax?

49 Week neł-uts ewi'ł ju'uni' ne' qi witlijtsitjiyifi qa k'inq'ijatshenji'ij, qa nite' łots'opheł-ił. Qa hatsłe łunye'jłe aka'an qe qa' nafits kekhewe' hats we'nika'ajji'.—*

50 Ma' qa he' ł'ijatshenhei qa yiwejinł-i'i qa week ilatkii.*

51 Qa ewi'ł ha' jutjana'x yijayanpha'mkii, ewi'ł-i'i' ha' wentila'fij qa t'eku'mtaxi' iye qu' neka'x

52 ma' qa yiwu'mł-i'i ha' łe'ntilafit qa ilat laxaxłekii in ilat.*

Jesús qa wetka'xii qa wats'ap'anhetji'ju' pe' week tenek'enhei.
(Mateo 26:57-68; Lucas 22:54-55,63-71; Juan 18:12-14,19-24)

53 Ma' qa wetka'xii ha' Jesús ha' qiji' pa'il łatata, ma' qa not'ax wetju'ł he' week hekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa he' tenek'enheiji' ha' witset qa hekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei.*

54 Ha' Pedro yijayantaxpha'mkii qa toxł-i'imii yamł-i'iji'ha hakha' joofji'ju' ke' łetsi' ha' pa'il łatata, ma' qa i'nijupju' he' oq'opheł-inetsilets t'ałijup ka' fe't.*

55 He' tenek'enhe'yij he' pa'il qa weekji' hekhewe' tenek'enhei (Junta Suprema)* qa wo'taxiikii pekhewe' qu' wi'tlijeye' qu' net'ejuyiju'ł ha' Jesús hats'inha qu' nilan, qa nite'łe yi'wen. *

56 Yemjeetax in olotstax hekhewe' wotk'ontaxijkii, qa nite'łe ł'anyejeyij wetju'ł.*

57 Qa uja'x he' niyijpha'mkii iye qa yittaxij iye kekhewe' wotk'onł-i'ijkii iye in t'ejuyiju'ł ha' Jesús, qa yit'ijju' hekhewe'en:

---

* **14:41** Mr 2:10; 8:31; 9:31; 10:33-34 * **14:42** Mr 5:41 * **14:43** Mr 3:19; 11:11; Mt 2:4; 3Jn 1 * **14:45** Jn 11:8 * **14:49** Hch 21:26; 2P 1:20; Mt 1:22; Mr 9:12 * **14:50** Mr 4:40; Stg 4:7 * **14:52** Am 2:16 * **14:53** Mt 2:4; 26:3; Mr 8:31; 10:33 * **14:54** Lc 6:14; Jn 18:18 * **14:55** Junta Suprema ikji' tenek'enhe'yij qa yejeł iye pa' sehe' Israel, pe' jukhew yamets 71. * **14:55** Mr 13:9; Mt 10:21 * **14:56** Pr 6:19; 1Jn 5:10

58 —Yekheweli'ł hepi'ye'ełij in yit'ijets nakha'an: “Yakha' hiwu'm hatse' ene' qi witlijtsitjii łaqsijki'ijkii ene' jukhew, qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa' heniihinpha'm pekhepe' iye nite' łaqsijki'ijkii ene' jukhew.”—*
59 Nite'łe week ł'anyejeyij aka' yittaxijju'. Nite' yeqet'etskii.*
60 Ma' qa ha' qiji' pa'il łatata qa niipha'm qa ts'ap'aji'ju' łeqewuk'u, qa nifaakan ha' Jesús: —¿Me ham pa'qu' eku'łik'i? ¿Pa'n łunye'jkii aka' yit'ij ewets enewe'en?—
61 Qa hakha'łe Jesús qa ham yit'i'ij, ham pa'qu' nekułik'i. Qa ha' pa'il łatata qa wapilijets iye in nifaakan, qa yit'ijets iye: —¿Me hik akha' pa' Cristo, pakha' Ła's pa' łe'wis Dios?—*
62 Jesús qa yit'ij: —Ehe yakha', qa łi'weni'ł hatse' ha'ne *Ła's na' Jukhew qu' na'ni'ju' na' yiya'yik'i nakha' qi in t'un qa' nenekijju' ne' wasil.— (Sal 110:1; Dn 7:13)**
63 Ma' qa ha' pa'il łatata qa yiwjaf'itik'i ka' ł'uihitjiiłe, qa yit'ij: —¿Inhats'ek qu' menjiit hami'ik'ui iye pakhape' iye qu' nenfelijkii pa'qu' łunye'je' hane'en?*
64 Hats łepi'ye'eł in uł'etsik'i łe'lijeyets pa' Dios. ¿Pa'n łumti'ił?— Ma' qa week yisu'un qu' nattanithenhetii, qa yit'ijju' in ewi'łłe in weju'łij qu' nawa'm.*
65 Ma' qa yapełek pe' uja'x qa tek'iyi'kii pa'aj, qa yit'onjo' iye pa'aj łeju's qa yi'wiłtenje'mkii iye pa'aj, qa yitjiijets iye: —Enfeli'ł ye'm ¿łek pakhate'ek nalan?— Qa he' oq'opheł inetsilets testi'yij qa yeqsilanje'm kiyek łeju's pa'aj.*

Pedro qa' welkut'ijkii pa' Jesús.
(Mateo 26:69-75; Lucas 22:56-62; Juan 18:15-18,25-29)

66 Ha' Pedro i'niju' ha' joofji'ju' ke' wititsi'. Ma' qa namets ke' ewi'ł hekhewe' łeqejkunenkii ha' qiji' pa'il łatata.*
67 Qa in yi'wen ha' Pedro in t'ałets ka' fe't, qa ts'in in yejełju', qa yit'ijets: —Qete'e' hik akha' iye hekhewe' łijts'eyekkii ha' Jesús, Nazaret łeiłe'.—*
68 Qa ha' Pedro qa welkutłi'ijkii, qa yit'ij: —Nite' tsikfe'lij, qa nite' tsikfe'lets iye kakha' łit'ij yiwets.— Qa ikik'ui ka' fe't qa ts'ap'a'a' ha' łekuwe'e' meti'm ha' epk'etsaxii łeji', ma' qa ip pa' ta'a'a'.
69 Qa ke' witqejkunenki' in yi'wen iye, ma' qa hats yit'ijets hekhewe' i'ni' hakha'a': —Hik ha'ne hakha' ewi'ł hekhewe'en.—
70 Qa welkutłi'ijkii iye hakha'an. Qa suujłe iye hekhewe' i'ni' hakha'a' qa wapilijets iye in yit'ijets ha' Pedro: —Qete'e' yijaa'ija in akha' łata'łets hekhewe'en, qe akha' iye Galilea łeiłe'.—*
71 Ma' qa hik aka'aj ha' Pedro qa yapełek in uł'axik'i ł'anye'j qa weniwjut-siqentaxijha iye in yit'ij: —Nite' tsikfe'lij pakha' jukhew łiyineni'łkii.—*
72 Qa hik pakha'aj qa ip iye pa' ta'a'a', ma' qa hats wetsjuk'ij in ip. Ma' qa ha' Pedro qa yijamti'ik'i kakha' ł'anye'jets ha' Jesús in yit'ijets: —Qu' hats wetsjuk'i'ij qu' nap pa'qu' ta'a'aye' qa akha' qa' hats wetshetk'ewi'łij qu' mewelku'tyijkii.— In yijamti'ik'i aka'an, ma' qa qi in ip.*

---

* **14:58** Col 2:11 * **14:59** Nm 35:30; Dt 17:6; 19:15; Fil 2:6 * **14:61** Is 53:7; Mt 1:17; 27:12,14; Mr 15:5; Lc 23:9; Jn 5:19; 19:9; Ef 5:2; He 1:2; Lc 1:68; Ro 1:25; 9:5; 2Co 1:3; 11:31; Ef 1:3; 1P 1:3 * **14:62** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24; Mr 2:10; 13:26; Hch 7:56; 17:24; Mt 20:21; 24:35; 26:64; Lc 12:33; Ef 6:9; Ap 21:10 * **14:63** Mt 26:3; Lv 10:6; 21:10; Nm 14:6; Jn 19:23; He 12:1 * **14:64** Jn 10:33; Ap 13:6; Mr 10:33 * **14:65** Jn 11:51; Jn 18:18 * **14:66** Lc 6:14 * **14:67** Mr 1:24; 10:47; 16:6; Lc 4:34; 24:19 * **14:70** Jn 4:45 * **14:71** Mt 5:34 * **14:72** Mr 14:30

15

Jesús qa wetka'xii pa' Pilato.
(Mateo 27:1-2,11-14; Lucas 23:1-5; Juan 18:28-38)

1 Qa mexe leeɬi'iju' iye hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa aje'eɬ yaqsi'jju' iye qu' nonot'axi'ɬ wetju'ɬ iye hekhewe' tenek'enheiji' na' witset qa hekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei, qa week in uja'xju' ek in tenek'enhei (Junta Suprema.) Ma' qa in hats ɬe'sitsijju' iye pa'qu' nit'ijju', qa yophe'ɬ ha' Jesús qa yeka'xii qa tisij ha' Pilato.*

2 Ha' Pilato qa nifaakan ha' Jesús: —¿Me akha' pakha' ɬatata ne' judiol?— Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Ehe, ɬ'asiinik'iha ka' ɬit'ij.—*

3 Qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa yit'ijetskii kekhewe' olots wekwek uɬ'etsik'i yit'ijets in yaqsiijkii ha' Jesús.

4 Ma' qa ha' Pilato qa ewi'ɬij iye in nifaakan ha' Jesús, qa yit'ijets: —¿Me nite' ɬ'inku'ɬ? Jeɬ qeku'nek, eke' olots wekwek uɬ'etsik'i titijiti'yijets in ɬaqsiijkii.—*

5 Qa hakha'ɬe Jesús qa hats nite' inku'ɬ iye, qa hik ta'ɬijupi' pa' Pilato in yitjuɬaxijpha'm.

Pilato qa inaqyaji'ij qu' ne'nenji'pha'm pe' cruz pa' Jesús.
(Mateo 27:15-31; Lucas 23:13-25; Juan 18:38-19:16)

6 Ma' qa ha' Pilato in weekji'ij ininqapits ɬeqfenye'jji'ij ɬewek qa ɬe'wisji'ij neɬu Pascua* qa yiwejinji'ij na'aj wit'opheɬik pa'qu' niyinji'jets pekhewe'en qu' netwejinhetii.*

7 Ewi'ɬ pa' wit'opheɬik ɬii Barrabás, ewi'ɬ i'ni'ɬi' pekhewep iye ɬe'fetsijup pa'aj in t'ilittax, ma' qa teqek'uiju' pa'aj.*

8 Qa namii pa'aj pe' olotsjo' jukhew. Ma' qa yapeɬek qa iyinijets pa'aj ha' Pilato qu' ɬeqfenyeje' ɬewek pa' hayiits ɬeqfenye'jji'ij ɬewek.

9 Ma' qa ha' Pilato qa yeku'ɬ pa'aj: —¿Me ɬisu'uni'ɬ qu' hiwejin ha'ne Ɬatata ene' judío?—*

10 Qe ha' Pilato nikfe'lets hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il in tisij ha' Jesús qe teqhemtshenetskii.*

11 Ma' qa hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa yiyaji'etskii pa'aj pekhewe' olots jukhew qu' niyinijets yijat'ij qu' netwejinhetii pa' Barrabás qa' hasu'uje' ha' Jesús.

12 Ma' qa ha' Pilato qa nifaakanji'ju' iye pa'aj: —¿Pa'n ɬii pa'qu' isu'uni'ɬ qu' yeqfenye'ji'ij ha'ne eqiyi'ɬij, judiol Ɬatata?—

13 Qa pekhewe'en qa yeku'ɬ pa'aj, taya'yijipji'kii pa'aj in yit'ijju': —¡Eni'ɬji'pha'm cruze'!—

14 Ha' Pilato qa yittaxijets iye pa'aj: —¿Inhats'ek? ¿Pa'n ɬii pa' uɬ'ax yaqsi-ijkii?— Qa yape'enha les in taya'yijipji'kii in yit'ijju': —¡Eni'ɬji'pha'm cruze'!—

15 Qa ha' Pilato in yisu'un pakha' qu' ni'wejuɬenij pekhewe' olots jukhew, ma' qa yiwejin pa'aj pa' Barrabás. Ma' qa in yaqhat'etsij in inaqyaji'ij in teqsi-lanhetiikii ha' Jesús, qa tisij he' oq'opheɬinetsilets, hats'inha qu' nenji'pha'm ke' cruz.

---

* **15:1** Lc 23:25; 3Jn 1; Mt 2:4; Mr 13:9; 1Ti 6:13 * **15:2** Lc 19:38; Jn 19:21 * **15:4** 1Ti 6:13 * **15:6** Pascua ikji', ɬahats'ij pa'aj pe' week judiol in yilan na'aj kots'etax qa yilinij pe' ɬ'athits pe' ɬekuwelii pe' ɬeqejiɬe wetju'ɬ in mexe i'ni' pa'aj pa' sehe' Egipto, qe qa' naqsi'jij pakha' yilan na'aj ajit wita's, hik pakha'aj qa ikik'uifik'i pa' Egipto. * **15:6** Mr 14:1; 1Ti 6:13 * **15:7** Pr 1:16; Hch 23:7 * **15:9** Lc 19:38; Jn 19:21 * **15:10** Sal 37:1

16 Ma' qa pe' oq'opheɬinetsilets qa yeka'xifi pa'aj ke' palacio, qa yenifi pe' ɬenextsi'ij pekhewe' yejeɬ ke' palacio (pretorio). Ma' qa taya'yii pe' week pekhewe' i'nifi pekhe'en oq'opheɬinetsilets qa not'axij wetju'ɬ.*
17 Qa yi'ntaafinij pa'aj pa' penyilo witpalinek, qa in hats yaqhat'etsij iye in yiftii pe' tii qu' ɬ'iwat'i'ij, qa yuihinji'ju' iye.*
18 Ma' qa yawitji'etskii qa yit'ijiijetskii: —E'ɬe'wisi'imkii, qi ɬatata ene' judiol.—*
19 Qa yilanijkii pa'aj ɬeiɬa' pa' ewi'ɬ tutsi'latax, qa tek'iyi'kii iye pa'aj qa wonokok'enjiijupju'kii qa totjoiji'ijju'kii yitjiij qhup qhup ɬeiɬal.*
20 In yili'ij pa'aj in yawitji qa nit'ijji' pa' yintilafinij witpalinek qa yuihinik'ipha'm iye pe' ɬeqhinataayija, ma' qa yeka'xfik'i pa'aj qe qa' nenji'pha'm ke' cruz.*

Jesús qa we'nenji'pha'm pe' cruz.
(Mateo 27:32-44; Lucas 23:26-43; Juan 19:17-27)

21 Qa ewi'ɬ ha' jukhew ta'ɬiifik'i pa'aj ha' ɬ'ejinqa'wet, ɬii Simón, Cirene ɬeiɬe', ɬatata ha' Alejandro qa ha' Rufo, qa tayajaxti'yijets pa'aj qu' neka'xi'm ke' ɬeqe cruz ha' Jesús.*
22 Ma' qa yeka'xii pa'aj ha' ewi'ɬ tseenepha'm ɬenqii Gólgota, ikji' witjiɬa'ak'i ɬetset.*
23 Qa testiitaxij ka' wino wenetsjiɬkinij na'aj mirra,† qa nite'ɬe iya'ji' ha' Jesús.*
24 Ma' qa in hats yenji'pha'm ke' cruz, qa he' oq'opheɬinetsilets qa watk'esaxijju' ke' ɬeqhinatai, qa ikij wetju'ɬ pa'n ɬunye'j pa'qu' neka'x week ewiɬei.*
25 Qa juufik'ipha'm junu' (las nueve) in yenji'pha'm ke' ɬeqe cruz.
26 Qa yeni' ka' ɬe'nikahat nifel ka' ta'ɬijupi' in talanhetii, yit'ij: —Ɬatata ene' judío.—*
27 Ha' Jesús ɬe'nenhifetsji'pha'm iye ke' cruzits ke' wetsjuk ejtenhetsits, ewi'ɬ ka' te'weyij yiya'yik'i qa kakhap qa ɬefeyi'j te'weyijek.*
28 (Ma' qa hats yafits kekhewe' we'nika'ajji' in yit'ij: —*Tojonkaxti'yik'i pekhewe' uɬ'ets jukhew.—)* *(Is 53:12)**
29 He nekjiijup qa yawitjijeetspha'mkii, qa yitjiij qhet tetet ɬeiɬal, ma' qa yiyajije'etspha'm: —¡Haa, haa! Akha' in ɬit'ijets qu' onopɬetju' ne' qi witlijtsitjii qa' wetshetk'ewi'ɬ neɬutse' qu' eniihinpha'm iye,*
30 ¡meteɬinɬe qa' ilit'ik'uiju' ne' cruz in ɬ'enhetiijipha'm!—*
31 Qa hik ɬunyejei iye hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei in yawitji'etspha'mkii iye qa watfaakateji'ijju' qa yit'ijju': —Yiɬinji'ij pekhewep qa ɬakha'ɬe qa nite' ɬeke' qu' neteɬinɬe.*

---

* **15:16** Jn 18:28,33; 19:9; Hch 23:35; Fil 1:13 * **15:17** Mr 15:20; Lc 16:19; Ap 12:1; 18:12; Jn 19:2,5 * **15:18** Mt 26:49; Lc 1:28; 19:38; Jn 19:3 * **15:19** Mr 5:6; Lc 22:41; Ef 3:14 * **15:20** Mr 10:34 * **15:21** Lc 9:23; Hch 6:9; Ro 16:13 * **15:22** Mt 27:33-37; Lc 22:32-34; Jn 19:17 † **15:23** Mirra, hik aka' ɬii pe' najkak ɬasi' tanatkinhei pakha'aj na'aj ɬits'i. * **15:23** Gn 9:21; Dt 7:13; Sal 4:7; Pr 3:10; Lc 5:37; Sal 69:21 * **15:24** Sal 22:18 * **15:26** Lc 19:38; Jn 11:36 * **15:27** Mt 27:38,44; Lc 23:39-43; Mr 14:48 * **15:28** Is 53:12 * **15:29** Mt 27:39-43; Lc 23:35-38; Ex 22:28; Mr 3:29; Ap 13:6; Sal 22:7; Jn 2:19 * **15:30** Lc 23:26 * **15:31** Mt 2:4

32 Qu' hik nakha'ye' pa' Cristo'ija, pakha' Łatata ene' judiol, qa' net'ilit'ik'uiju' hane'ej ne' cruz, hats'inha qu' jinte'wenij ma' qa' nite' jinteqekuye' yijat'ij.— Qa kekhewe' iye łenenhefetspha'm ke' cruzits uł'etsik'ikii iye ke' łe'lijeyets.*

Wa'm pa'aj pa' Jesús.
(Mateo 27:45-56; Lucas 23:44-49; Juan 19:28-30)

33 In hats natsathenju' junu' ma' qa week ha' sehe' in nookii qa yamijii las tres metiyu'ju' junu'.*

34 Qa hik aka'aj ha' Jesús qa t'unik'i in tayai, qa yit'ij: —Eloi, eloi ¿lama sabactani?— Ikji' aka'an: —*Dios yatsat'axyij, Dios yatsat'axyij, ¿inhats'ek in łetswu'm?*— *(Sal 22:1)*

35 Na'l he' uja'x metitsi'm yepi'ye' in iyet, qa yit'ijju': —Ek'en qeku'ni'łets, hats taya'yiikii pa' Elias'ik'i.—

36 Ma' qa ewi'ł ha' wekuma'xii qa yuihinji'ju' ke' ewi'ł jupayek (esponja) ka' wino na'aj ewtsik'iiji', qa yenji' ka' ewi'ł najak tutsi'latax qa yetshenetspha'm qe qa' netufij, ma' qa yit'ij: —Jitewejinłe eku'n, jitejeł eku'nijju' q'ax qu' nentenilit'etsju' pa' Elias'ik'i qu' nilithinju' nakha'an.—*

37 Ha' Jesús qa t'unik'i in tayai, ma' qa wa'm.

38 Qa ka' penyilo łenjilafi' ke' witlijtsitjii qa' ja'fik'iju' łeqewuk'u pa'aj.*

39 Qa ha' ewi'ł centurión‡ ts'ap'a'afi ka' Jesús, hakha'an in yi'wenij in tayai qa wa'm, ma' qa yit'ij: —Qete'e' yijaa'ija aka' jukhew in Ła'staxija pa' Dios.—*

40 Na'l iye he' efuts neełiikii totsii ha' i'ni' i'nji'teje'm kikhe' María Magdalena qa ke' Salomé qa ke' María łenene ha' omehe' Jacobo (Santiago) qa ha' José.*

41 Enewe' efuts yijayanik'ikii qa t'ifti'ts'etskii ha' Jesús in mexe neki'kii ha' Galilea, qa olots iye hekhewep iye yijayanik'i in hats yamii ha' Jerusalén.*

Jesús qa we'nenifi pe' łenimełuk.
(Mateo 27:57-61; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42)

42 Qa hats metju' junu', ka' nełuji' in mexe watji'letji' pe'qu' wekweke', ehe, qa hats k'esik'iha qu' witwapiihijiye'.

43 Ma' qa nam ha' José Arimatea łeiłe', hikha' iye i'nji'teje'm hekhewe' Junta Suprema,§ hikha' ewi'ł hekhewe' les te'nekumhi'yi' na'aj yit'ij, łakha' iye notkiji'ijtaxik'uyek pa' tenek'enheiji' pa' Dios, ma' qa we'nt'unhet in uyetsji' pa'aj pa' i'ni' pa' Pilato qu' niyinijets pa' Jesus'ik'i.*

44 Ha' Pilato ts'iłimkii pa'aj in aje'eł wa'm pa'aj, ma' qa taya'yii pa'aj hakha' centurión, qa nifaakanij qu' yijaayi'ija qu' hats nawa'm.

45 Ma' qa jutsiqaxi'mha qe ta'łets ha' centurión, ha' Pilato qa tisij pa'aj ha' José ka' Jesus'ik'i qu' neka'x.

46 Ma' qa taqha'yets pa'aj ha' José pa' ewi'ł penyilo fo' qa inyetax iye, qa nit'ijju' pa'aj ka' Jesus'ik'i. Ma' qa yijuphe'łji' pa'aj pa' penyilo qa yeka'x qa

---

* **15:32** Mt 1:17; Ef 5:2; Lc 19:38; 23:26; Jn 1:49; 3:16; Mr 8:11-12; 11:24; Hch 10:43; Ro 10:9; 1P 1:8-10 * **15:33** Am 8:9 * **15:36** Sal 69:21 * **15:38** Ex 26:31-33; 2Cr 3:14; He 6:19; 9:3; 10:20 ‡ **15:39** Centurión ikji', tenek'enhe'yipji' ek pe' cien (100) oq'opheł inetsilets, Roma łeiłe'. * **15:39** Jn 5:19; He 1:2 * **15:40** Mt 27:55-56; 28:1; Lc 8:2; 23:49; 24:10; Jn 19:25-27; 20:1-18; Mr 16:1,9 * **15:41** Mt 17:22; 23:37 § **15:43** Junta Suprema ikji' tenek'enhe'yij qa yejeł iye pa' sehe' Israel, pe' jukhew yamets 71. * **15:43** Jud 21; Mr 1:15; 1Ti 6:13; Lc 12:4; Jn 2:21

yenifi ke' inqajkaninijju' pa'aj ke' utekji'teje'm łenimełuk qa yiwkoyoyinets ke' qi ute pa' łeji' qa yit'onji'.*
47 Ke' María Magdalena qa kikhep iye María łenene ha' José, yejełijik'ikii qe qa' nenikfe'lets pa'n qu' neni'.*

16

Iła'x iye pa' Jesús.
(Mateo 28:1-10; Lucas 24:1-12; Juan 20:1-10)
1 In hats naxijik'i ka' witwapiihijii (sábado), qa ke' María Magdalena qa ke' Salomé qa ke' María iye łenene ha' Jacobo (Santiago), qa taqha'yets pa'aj ne'ej ewjisiiji' (especias) qe qa' nakii qu' newjisitipji' ka' Jesus'ik'i.*
2 Qa leefiju' pa'aj kakha' yojo nełuji' ka' semana (domingo), qa hats yamets pa'aj ke' nimełuk in hats nekiyupha'm pa'aj junu'.*
3 He' efuts qa yit'ijju' pa'aj: —¿Qa pa'n łii pa'qu' nikoyoyinhet ke' qi ute qu' nit'ij i'nemii qhof ha' łeji' ke' nimełuk?—
4 Ma' qa yejełtax pa'aj, qa yi'wen in hayiits qhofij pa'aj ke' nimełuk, yemjeetax in qitax ke' ute łit'o'oj.
5 In uyifi pa'aj ke' łenimełuk, qa yi'wen pa'aj pa' ewi'ł jutjana'x i'niju' pa' yiya'yik'i pa' te'weiji' pa'aj. Pe' łeqhinatai yamik'iju' qa fo' iye, ma' qa he' efuts qa qi in nijiwei pa'aj.*
6 Qa pakha'an qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj e'nijiwe'yi'ł, tsikfe'lets in łowotaxiłiikii ha' Jesús Nazaret łeiłe', hikha' t'enhetiijipha'm ke' cruz. Hats iła'x iye, ham hane'e'in. Jeł qeku'ni'łek ha'ne we'nentaxi'.*
7 Yape ma'ałkii qa aka' qu' it'iłijets he' ł'ijatshenhei qa hakha' iye Pedro: "Ha' Jesús wathayinti'ił ek'uyii ha' Galilea, hikna' tit i'weni'łi' hatse' in łunye'jek ka' hayiits yit'iłij ewets."—*
8 Hekhewe'en qa ikfik'ikii pa'aj, ilatik'uifik'ikii ke' nimełuk, qe qi in tsalal wetju'ł, nijiwei pa'aj. Qa ham pa'qu' nithinets, qe nijiwei.*

Jesús qa we'nethinets pe' María Magdalena.
(Juan 20:11-18)
9 In hats iła'x iye ha' Jesús, ka' yojo nełuji' ka' semana (domingo) mexe leefiju' pa'aj. Qa ke' María Magdalena qa hik kikhe' yojo'oj pa'aj in yi'wen, hik kikhe' yukinik'uifik'i pa'aj pe' wetsjuk tatsai (7) inwo'metets i'ntaxji'.*
10 Ma' qa kikhe'en qa ikii pa'aj qu' nenfeli'm hekhewe' łijts'eyekji'ijtaxkii hakha'an. Hekhewe'en qi in ika'metetstaxkii qa qi in ipju' iye.
11 Hekhewe'en in impi'yelij hakha'an in hats iła'x iye qa kikhe'en iye in yi'wenija, qa hekhewe'en qa nite'łe yisu'un qu' netk'enik'i.

Jesús qa we'nethinets pe' wetsjuk ł'ijatshenhei.
(Lucas 24:13-35)
12 Qa i'nk'ałe iye pa'aj, ha' Jesús qa we'nethinets iye tujtseika'łe pa' łunye'j in we'nethinets he' wetsjuk hekhewe' ł'ijatshenhei in nekik'iju' pa' wit'ikheyi'j qu' namii pa' ł'ejinqa'wet.*

---

* **15:46** Jn 5:28; 11:38; Jn 20:1; Hch 13:29 * **15:47** Mt 27:61-66; Lc 23:55-56 * **16:1** Mr 15:40 * **16:2** Hch 20:7; 1Co 16:2; Jn 5:28 * **16:5** Jn 5:28; Lc 7:14; 12:27; Ap 3:4 * **16:6** Mr 14:67; 1Co 15:4 * **16:7** Lc 6:14; Mt 17:22 * **16:8** Jn 5:28; Mr 1:44; 4:40 * **16:9** Lc 24:1; Hch 20:7; 1Co 16:2; Lc 18:33; Hch 2:24; Mr 3:15; 15:40; Lc 8:2; 24:5,11,23 * **16:12** Jn 21:1; 2Co 4:11

13 Qa tepilii iye ha' Jerusalén qa nifeltaxii iye aje'eł hekhewep, qa yeqekuł'ij iye.

Jesús qa yukinijkii pe' ł'ijatshenhei qu' nenfel eke' łe'sits wi'tlijei.
(Mateo 28:16-20; Lucas 24:36-49; Juan 20:19-23)

14 Ma' qa i'nk'ałe qa we'nethinetsha hekhewe' once (11) ł'ijatshenhei hekhewe'en in mexe i'nijupju'kii week ha' ewi'ł mesa in tekju', ma' qa yaq'ayinij pakha' łeqekuyejei qa in t'units iye pe' łatawjets, qe yeqeku'uj hekhewe' yojo'oj in yi'wen in hats iła'x iye.*

15 Qa yit'ijji'ju': —Yape, ma'ałik'i ha'ne week sehe' ipji' qa' enfeli'łi'm eke' łe'sits wi'tlijei week pa'qu' łunye'je'łe.*

16 Pa'qu' hats netk'eenik'iha qa' nempuli'jij ma' qa' iła'xe'. Qa pakha'łe qu' neqeku'uk'i ma' qa hats jutsiqaxe' qu' nattanithenhetii hatse'.*

17 Ekewe'en kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł qu' łijts'eyek'ekii pekhewe' qu' hats nite' neqekuyi'ik'i: Aka' yii qu' nit'iji' qu' nukinfik'ikii pe' inwo'metets, qa' nit'ij iye pe'qu' i'nk'aihitse' łe'lijeye'.

18 Q'oiq'oyits qu' net'eku'mi', qa qu' niyataxji' pe'ye' na'aj yaq'alij pa'qu' jukhewe', qa' nite'łe neqenijani'ij, ham łunyeji'ijkii. Qa qu' net'eku'mjiipji' pe'qu' nanqaats'eju' ma' qa' łe'sitse'ji'ijju'.—*

Jesús qa wapiletspha'm na' wa's.
(Lucas 24:50-53)

19 Ma' qa ha' Yatsat'ax'inij Jesús in yili'ij in iyetik'ui hekhewe'en, ma' qa tenilesiyiju'ł na' wa'sji', qa i'niju' pa' yiya'yik'i pa' Dios.*

20 Ma' qa hekhewe'en qa ikij qu' nenfel eke' łe'sits wi'tlijei week ha'ne sehe' ipji'. Ha' Yatsat'ax'inij qa qi in yi'fen, qa qu' niwjutsiqenija kekhewe' łe'sits wi'tlijei in yijaalija qa ta'łets kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł in łijts'eyekkii.

---

* **16:14** Lc 24:9,38,41 * **16:15** Mt 28:16-20; Mt 13:38; 1Jn 2:2; Ro 8:22 * **16:16** Mr 11:24; Jn 3:16; Hch 2:38; 10:43; 22:16; Ro 10:9; 1P 1:8-10; Mt 12:41; Jn 3:18,36; 5:11; 20:23 * **16:18** Lc 10:19; Hch 28:3-6; 9:12,17; 1Ti 5:22 * **16:19** Lc 22:69; 24:3; Hch 1:2,11,22; 1Ti 3:16; He 10:12

SAN LUCAS

Pa' Lucas yika'ajji' pa'aj pa' łunye'jkii pa' Jesús.

1 Olots hekhewe' t'eku'mi' qu' nika'aji' kakha' łunye'jkii pe' wekwek
te'wenhetii ha'ne hane'ej jinamji'ju',*
2 qa jinikfe'lets ekewe'en qe ta'łets in nifel ine'm hekhewe' ta'łijii in
i'nk'aa'ija pa'aj in yi'wenijha qa hik hekhewe' iye nifel eke' wi'tlijei.*
3 Yakha' Lucas, yakhap iye in qi in week hejeełtaxik'uiha in ipłu'uk'i ek in
i'nk'a, qa humti qu' les łe'wise' qu' hata'łijii qa' heyeiłi'ijpha'm qa' natsamijii
ka' ł'aka'the' qu' hika' e'm tenek'enhei Teófilo.*
4 Hats'inha qu' enikfee'letsha in yijaalija kekhewe' wekwek
ł'ijatshenheti'yij.*

Pa' ewi'ł ángel nifelkii qu' nenekfik'i pa' Juan Bautista.

5 Qa łunye'jkii kekhewe' nełutsji' in mexe wittata'a' ka' Herodes ha' sehe'
Judea, hikha' i'ni' pa' ewi'ł pa'i łii Zacarías. I'nji'teje'm pe' pa'il łiyinyejeyek
Abías, ł'ithayifetskiyek. Pe' łewhe'ye' łii Elisabet ta'łets pekhewe' ława'mhitsik'i pe'
ta'łets pa' Aaron'ik'i.*
6 Pa' Zacarías qa pe' łewhe'ye' Elisabet enewe'en wattsathenketik'uiha pa'
Dios, qa yijayanija iye week kekhewe' yit'ij pa'qu' nanaqsiijkii. Ham pa'qu'
nit'ijets qu' nijanik'i in yijayaanija.*
7 Qa hamłe łelitse' qe ints'ateki' pe' Elisabet qa hats ława'mhits iye.
8 Ewi'ł pa' nełuji' pa'aj pekhewe' pa'il i'nji'teje'm pa' Zacarías, qa yasinji'
pa'aj qu' net'ithayii pekhe' qi witlijtsitjii.*
9 Pa' hats łeqfenyejeiji'jij pe' pa'il, qa yasinji' pa'aj pa' Zacarías qu' nuyetsji'
pakha' fołetsji' pe' witlijtsitjii pa' łe'wis wititset t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij, qe
qa' nene'łju' pa' ewjisii (incienso).*
10 In mexe ne'łju' pa'aj pa' yejutshenets ewjisii (incienso), qa pe' i'nfik'i olots
qa iyinek pa'aj.
11 Qa hik pa'aj qa we'nethinets pa' ewi'ł łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij, ts'ap'a
pa'aj, te'weyij pa' yiya'yik'i pa' ts'eewe'epji' (altar) t'ejuyets in tene'łju' pa'
ewjisii (incienso).*
12 Pa' Zacarías in yi'wen pa'aj pa' ángel qi in yitjułaxijpha'm qa qi iye in
nijiwei pa'aj.
13 Qa pa' ángel qa yit'ijets pa'aj: —Zacarías, hasu'uj e'nijiwei. Na' Dios hats
t'eku'mij eju'ł ka' iyinheye'j qa ke' ewhe'ye' Elisabet qa' nana'l pa' łа's qa'
eqiyi'ij hatse' Juan.*
14 Akha' qi qu' ne'sinheti'mkii qa olots iye pe'qu' qi qu' łe'sitsi'imkii qu'
nenektaxfik'i.

---

* **1:1** Ro 4:21; 14:5; Col 2:2; 4:12; 1Ts 1:5; 2Ti 4:17; He 6:11; 10:22 * **1:2** Jn 15:27; Hch 1:21; 26:16; 2P 1:16; 1Jn 1:1; 1Co 4:1; He 2:3 * **1:3** Hch 1:1; 23:26; 24:3; 26:25 * **1:4** Hch 18:25; Ro 2:18; 1Co 14:19; Ga 6:6 * **1:5** Mt 2:1; 1Cr 24:10 * **1:6** Gn 7:1; Hch 2:25; 8:21; Fil 2:15; 3:6; 1Ts 3:13 * **1:8** 1Cr 24:19; 2Cr 8:14; 31:2 * **1:9** Ex 30:7-8 * **1:11** Mt 2:13-14; 28:2; Lc 2:9; Hch 5:19; 8:26; 12:7 * **1:13** Gn 15:1; 16:11; 17:19; Mt 11:18; 14:27; Lc 1:30,60,63; 7:33; Nm 6:3; Jue 13:3-5

15 Qe pakha'an qi qu' qiyi'imji' hatse' na' Dios. Nite' iya'ji' hatse' pa'qu' winoye' qa niyatsik'e iye, qa aje'eł qu' notpo'oj pa' Espíritu Santo qu' mente' neneketaxfik'i.*
16 Łakha' yepiletets hatse' pe'qu' olotse' enewe' łelits ka' Israel na' Yatsat'ax'inij hikna' łeqe Dios.*
17 Qa hik pakha' iye nojo'ok'oi hatse' nakha' Yatsat'ax'inij. Pakha'an hik łunye'j qa hik łet'unhenye'j iye hatse' ka' profeta'ik'i* Elías, *qe qa' naqsiijkii pe' łatawjets pe' ł'alhei qu' nenpiletetsju' pe' łelits,* *(Mal 4:6)* qa nekhewe' nite' nek'enheyutax qa' hik łunyejeye' ka' łunyejei ne' yatsathen, hats'inha qu' nanamtax na' Yatsat'ax'inij qa' hatsłe nawatjilet'ik'ui.—
18 Ma' qa pa' Zacarías qa yit'ijets pa'aj pa' ángel: —¿Pa'n łunye'j pa'qu' łeke'ye' qu' humtii'ija aka'an? Qe yakha' hats yaława'ma'x qa ke' yiwhe'ye' iye hats ławamhi'.—
19 Qa yeku'ł pa'aj pa' ángel: —Yakha' Gabriel. Yakha' ye'meti'mkii nakha' Dios, hik nakha' ts'ukin ewetsju' qu' jintafaakateiju' qu' henfel e'm ekewe' łe'sits ink'aihits.*
20 Qa hane'ej in nite' łumti qu' yijaayi'ija ke' k'efe'ltaxi'm. Ma' qa' ham e'lijeye' hane'ej yamijii qu' nana'ltax aka' hats hi'ttaxij ewets qe yijaa'ija hatse' qu' nana'l aka'an.—
21 Qa pe' i'nfik'i olots qa hats nitatsittaxets pa'aj qu' nentenuifik'i pa' Zacarías, qa yiwjutsiten inhats'ek in yape'efi pa' fołetsji' pe' witlijtsitjii pa' łe'wis wititset.
22 Ma' qa in hats t'atsji'łtaxfik'i pa'aj, qa hatsłe ham łe'lijeye', qa aje'eł tumtaxtii qu' ni'weni' pe'ye' pakha' fołetsji' pe' witlijtsitjiiyifi. Qa łokoyeiłetax pe' jutsiqetsij in iyettax, qa hats amanłi'ij pa'aj in ham łe'lijeye'.*
23 Ma' qa in yamik'ui pa' uja'x pe' nełuts in t'ithayi'yifi pe' witlijtsitjii, qa wapilii pa'aj pe' łetsi'.
24 In hats tełuyik'i pa'aj ekewe' nełutsji' in t'ithayii, pe' łewhe'ye' Elisabet qa iwkajitshen pa'aj, qa lee'fij (5) pe' juwelits in nite' wi's pa'aj, qa yit'ij pa'aj:
25 —Yaqsi'j ye'mijkii pa' Yatsat'axyij aka'an qe qa' nili'ij ne' tsutentax.—*

Pa' ángel qa nifelkii iye qu' nenekfik'i pa' Jesús.

26 Qa in hats ewi'ł tatsai (6) pa'aj łeqe juwelits pe' Elisabet, pa' Dios qa nukinetsju' iye pa' ángel Gabriel pa' ewi'ł witset ła's łii Nazaret, na' sehe' Galilea*
27 pe' ewi'ł inanyi' mexe ham yawitjiye', łii María. Qa hats jutsiqetsi'ł wetju'ł qu' łewhe'ye'yi'ij pa' ewi'ł jutjana'x łii José ta'łets pa' David'ik'i.*
28 Pa' ángel qa we'tmetinheti'm pa' i'ni' pe' inanyi', qa yit'ijets: —¡Hewetfel e'm, akha' qi pa' łenekumhiyijiiji'! Na' Yatsat'ax'inij qu' na'n ejupkii.—
29 Ke' María qa qi in yitjułaxijpha'm pa'aj pe' łe'lijeyets pa' ángel, qa łatawe'jłeji' pa'aj in watfaakanłe in yit'ij qetuk pa' ikji'ha aka' witwetfelhewo.*
30 Pa' ángel qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj e'nijiwei, María, qe na' Dios t'eku'm eiji'.*

---

* **1:15** Is 44:2; Lc 1:41,44 * **1:16** Mal 4:5-6; Lc 1:76 * **1:17** Profeta ikji' aka'an ewi'ł jukhew nifel pa' Intata pe' yit'ijets. * **1:19** Dn 8:16; 9:21; Lc 1:26; Mt 18:10 * **1:22** Lc 1:62 * **1:25** Gn 30:23; Is 4:1; 25:8 * **1:26** Lc 1:19; Mt 2:23 * **1:27** Dt 21:23; Is 7:14; Mt 1:18,20,23; Lc 2:4 * **1:29** Lc 1:12 * **1:30** Mt 14:27; Lc 1:13

31 Hane'ej qa' iwkajitshen qa' nenekfik'i hatse' pa' oqwomehe', qa' eqiyi'ij Jesús.*
32 Pakha'an qiji'ha hatse' qa' łeqiyi'ij iye, Łaˈs pa' Qiji'ha. Na' Yatsat'ax'inij Dios qa' netisij hatse' qu' nayaxipji' na' łots'oji'la'x kakha' aqwa'maxi'łik'i wittata'ik'i David.*
33 Qa' nite' niliyi'ij qu' qiye' qu' netnek'enhe'yipji' ne' łetsi' ka' Jacob,† qu' netnek'enhei ham pa'qu' ł'aka'the'ye'.—*
34 Ke' María qa yit'ijets pa'aj pa' ángel: —¿Pa'n łunye'j qu' nana'l hatse' aka'an in mexe nite' yaqapi' pa'qu' jukhewe'?—
35 Qa pa' ángel qa yit'ijiju'ł pa'aj: —Na' Espíritu Santo qu' nanam ewetsju' qa na'n'epji', qa na' łet'unha'x na' Qiji'ha qa' na'n'epji' iye hik qu' łunye'je' na'aj łeq'enełeya'x ne'ej wasi'. Qa hik ta'łijupi' pakha' qi in Łe'wis qu' nenektaxfik'i qa łenqiyi'ij "Łaa'sija pa' Dios."*
36 Jeł qeku'nek, ke' ejefeki' Elisabet in na'l iye hatse' pa' łaˈs, yemjeetax in hats k'utshetax, kikhe'en titijiti'yijets in ham łaˈse' qa hane'ej qa hats ewi'ł tatsai (6) łeqe juwelits in iwkajitshen.
37 Qe ham pa'qu' wekweke' qu' jutsitaxi'im na' Dios.—*
38 Ma' qa yit'ij pa'aj pe' María: —Yakha' łeqejkunenki'yij pa' Yatsat'ax'inij. Naqsi'jijkii pa' Dios in łunye'jek kakha' hats łenfel ye'm.— Ma' qa pa' ángel qa ikik'ui iye pa'aj.

Pe' María qa yamii pe' Elisabet.

39 Qa hik pekhewe' pe' nełutsji' pa'aj, ke' María qa itaqsunii qu' namii pa' ewi'ł pe' witsetits łelits pa' uteket i'ni' na' sehe' Judea.
40 Qa uyifi pa'aj pe' łetsi' pa' Zacarías qa wetfeli'm pe' Elisabet.
41 In yepi'ye' pa'aj pe' Elisabet pa' łewetfelhinye'j ke' María, ma' qa pa' omeła'ˈs qa t'otspha'mkii pa'aj łatawe'jji' pe' Elisabet. Qa pe' Elisabet qa topo'oj pa'aj pa' Espíritu Santo.*
42 Ma' qa pe' Elisabet qa yit'unhetik'i pa'aj in yit'ij: —Pa' Dios les qi'ija in łe'wis pa' nełisij qa nite' hik łunyejei ene' week efuts pe' tisij, qa les in łe'wis iye pa' tisij pakha' omeła'ˈs i'nji' ne' ekutjii.
43 ¿Inhats'ek in yijunye'jkii aka'an, in namyii ene' łenene pa' Yatsat'axyij?
44 Qe in i'nk'a k'epiye'ej kakha' ewetfelhinye'j qa pa' ya's ene' yikutjiiji' qa aje'eł t'otspha'mkii qe qi in łe'wisi'mkii.
45 Łe'wisi'mkii ene' nite' yeqeku'uk'i qu' yijaayi'ija qu' nana'l hatse' week pekhewe' hats nifeli'm pa' Yatsat'ax'inij.—
46 Ma' qa ke' María qa yit'ij pa'aj: —Pa' yitawe'j qi in yiwqinhetji'ha pa' Yatsat'ax'inij,*
47 qa pa' yeqe espíritu łe'wisi'mkiiha qe ta'łets pa' Dios hik pakha' eqiłina'x tsiłin hatse'.*
48 Qe nejeł yiwetsju' in yi'f'iljetsaxtax in łeqejkunenki'yij, qa hane'ej qa week łahatsiyij qu' nenit'ij yiwets in qi pa' łe'wis heyesti'yij.*

---

* **1:31** Is 7:14; Mt 1:21,25; Lc 2:21 * **1:32** Lc 1:76; 6:35; 8:28; Hch 7:48; 2S 7:12-13; 1R 2:12; Sal 132:11; Is 9:7; Jer 33:17 † **1:33** Jacob łii iye pa' Israel'ik'i. * **1:33** Ex 19:3; Sal 114:1; Is 14:1; 29:22; 46:3; 9:6; Dn 7:14 * **1:35** Mt 1:18; 14:33; Lc 4:3,9,41; 22:70 * **1:37** Gn 18:14; Lc 18:27 * **1:41** Lc 1:67; Hch 2:4; 4:8; 9:17; 13:9 * **1:46** 1S 2:1-10 * **1:47** Sal 35:9; Hab 3:18; 1Ti 1:1; 2:3; Tit 1:3; 2:10; 3:4; Jud 25 * **1:48** Lc 11:27

49 Qe pa' Qi T'un Ham Łunye'ji'iju'ł yaqsi'j ye'mijkii pe' qits wekwek ham
łunyejeyi'iju'ł. ¡Qiji'ha qa łe'wisija iye aka' łii pa' Dios!*
50 *Qa ene' week łahatsiyij qu' ne'nq'eletij pekhewe' qu' ne'nijiweyiju'łha.* *(Sal 103:17)**
51 Pa' łokoi yaqsiijkii pe' qits wekwek, yak'esaxik'uikii pa' yijamtitaxets pe'
qi nikfe'ltaxets wekwek.*
52 Yiwu'mik'uifik'i pe' t'unitstax in tenek'enhei pe' łots'ojilaxitstax, qa yen-
pha'm qu' netnek'enhei ene' wetf'iljetsin.
53 *Pe' qi iyipkuntaxju' qa tisij pa' qi qa łe'wis łaq,* *(Sal 107:9)* qa pe' qi
yiwq'axintax wekwek qa ham pa'qu' netisij.*
54 Qi in t'ifti'ts'ets ha'ne Israel. Hik ha'ne łeqejkunenek, qe nite' nitapi'ii pa'
qi łeq'iltiye'j pa'aj
55 in yiwjutsiqeni'm pa' i'nalek'ik'i Abraham'ik'i qa week pekhewe' ta'łets.
—
56 Ke' María qa wetshetk'ewi'ł juwelits in amanijup pa'aj pe' Elisabet, ma'
qa i'nk'ałe qa wapilii iye pa'aj pe' łetsi'.

Nekfik'i pa' Juan Bautista.

57 In yamets pa' łahats'ij qa nekfik'i pa'aj pa' ła's pe' Elisabet.
58 Pe' metitsi'm qa pe' łejefets iye qi in łe'sitsi'mkii in impi'yelij pa' Yat-
sat'ax'inij in hats yethinij pa' łeq'ilta'xij pe' Elisabet, ma' qa week łesitsił'mkii
pekhe'en.*
59 Qa in hats yamets pa'aj wetshetk'ewi'ł tatsai (8) pe' łeqe nełuts, qa namii
pekhewe'en, qe qa' ne'nisa'xii łaxpa's pa' omeła's, qa yisu'untax qu' łiyifeyi'ij
pa' łatata Zacarías.*
60 Qa ke' łenene qa yit'ij: —Nite', qe aka' qu' łiyi'ij yijat'ij Juan.—*
61 Qa yit'ijju' iye pekhewe'en: —Ham inek pa'qu' łiyi'ij kakha'an ene'
ejefets.—
62 Ma' qa łokoyeiłe pe' yittaxiji' in nifaakantaxij iye pa' łatata, pa'n qu' łiyi'ij.*
63 Qa pakha'an qa iyinets pa' ewi'ł najak k'eewe, qa yika' pa'aj aka'an in
yit'ij: —Aka' qe łii hane'en Juan.— Qa week yitjułaxijpha'mkii pa'aj pekhewe'en.
64 Ma' qa aje'eł pa' Zacarías qa wejje'm pa' łeji' qa q'ul iye pa' łelepep, qa yape
qa iyetłek pa'aj yiwqinhet pa' Dios.
65 Qa week pekhewe' metitsi'm qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj. Ma' qa week
pa'aj pe' witsetits łelits pa' uteket na' sehe' Judea in i'ye'ej pa'aj.
66 Week pekhewe' impi'yelij aka'an qa yaqsi'j pe' łatawjetsji', qa yitjiijju': —
¿Qetuk pa' łunye'j hatse' ha'ne omeła's? Qe pa' łokoi pa' Yatsat'ax'inij yijaa'ija in
i'nijup nakha'an.—*

Pa' Zacarías qa iyetij pakha' mexe hamik'ui qu' łunye'je'kii pa'aj.

67 Pa' Zacarías hikpa' łatata pa'aj pa' omeła's, qi in topo'oj pa'aj pa' Espíritu
Santo, ma' qa nifel pakha' mexe hamik'ui qu' łunye'je'kii pa'aj, qa yit'ij:*
68 —Neniwqinhetji'ha pa' Yatsat'ax'inij, łeqe Dios ene' Israel, qe te'nilitju' qe
qa' niłin ha'ne łetset.*

---

* **1:49** Sof 3:17; Sal 71:19; 89:8; 99:3; 111:9; 126:2,3; Is 57:15 * **1:50** Sal 100:5; 103:11 * **1:51** Sal 89:10; 98:1; 118:15 * **1:53** Sal 34:10; 107:9; Lc 6:21,24-25 * **1:58** Gn 19:19 * **1:59** Gn 17:12; Lv 12:3; Lc 2:21; Fil 3:5 * **1:60** Lc 1:13,63 * **1:62** Lc 1:22 * **1:66** Hch 11:21 * **1:67** Lc 1:41; Jl 2:28 * **1:68** Sal 41:13; Lc 1:71; 2:38; He 9:12

69 Ma' qa hats niihin ink'uipha'm pa' ewi'ł qi t'un eqiłina'x ta'łets pa' David'ik'i, hikpa' łeqejkunenek pa'aj.*
70 Qa in ł'anye'jek pa'aj in nifel qa i'nijji' pe' qi łe'sits łeqe profetalik'i, pakhaa'ij pa'aj.*
71 Qe qa' jinaqsi'jij pekhewe' inejuihifets, *qa' jinaqsi'jij iye pa' łokoi pekhewe' week napjaxtax ine'm.* *(Sal 106:10)*
72 Qe qa' ni'nq'ethinij pa' łeq'iltiyejij pe' i'nalheyik'i qa qu' naqsiijkii iye pakha' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj.*
73 Qa aka' yiwjutsiqen pa'aj hik aka' nifeli'm pa'aj pa' i'nalek'ik'i Abraham,*
74 qe qa' jinilithinik'ui pa' łokoi pe' inejuihifets, ma' qa' ham i'nijiweya'xe'kii qu' ji'nt'ithayiyi'm
75 in ji'we'neni'ha qa jiwattsathenketetsha iye pakha'an week pekhewe' inqenełutsji'.
76 Qa akha', omeła's, łenqii'ej hatse' łeqe profeta pa' Qiji'ha, qe *łojo'ok'oi hatse' pa' Yatsat'ax'inij qe qa' ajiletik'ui pe'qu' ł'ikheijeye',* *(Mal 3:1)**
77 hats'inha qu' ikfelitets aje'eł na' łetset in łeke' qu' iłiye' qu' nata'łets qu' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets,*
78 qe ta'łets pa' qi'ija in łeq'iltiye'j inij pa' inqe Dios, ma' qa pa' hik łunye'j ne' junu' na'aj ink'ayik nełukii qa' nanam inwetsju' ta'łiipha'm pakha' les in toxpha'm,*
79 qe *qa' nanaliti'pji' pekhewe' i'ni' pa' qi in nookii qa i'ni' iye pa' łeq'enełeya'x pa' witwamhi'.* *(Is 9:2)* Hats'inha qa' nojo i'nk'uyii pa' łenikheyij pa' wit'ikesimeya'xłekii.—*
80 Pa' omeła's qa teiłem in hats qiyu' pa'aj qa in t'unij iye pa' łeqe'spiritu. Qa i'ni'kii pa'aj pa' ham i'ni'i' qa yamijii pa' nełuji' in hats nifeli'm pekhewe' Israel łeiłets.*

2

Nekfik'i pa' Jesús.
(Mateo 1:18-25)
1 Qa łunye'jkii pa'aj pekhewe' nełutsji' in t'atsji'łfik'i pa' łafaakanek pa' qi Roma łatata łii Augusto, hats'inha qu' ne'nika'ajji' (censo) pe' week jukhew, efuts, omehets in uja'xek pe' week witsetits pa' Roma łeqe sehe'.*
2 Aka'an hik aka' pa' yojo pa'aj in i'nk'ałe wanaqsiijkii in wenika'ajji'kii (censo), hik pakha'aj pa' łahats'ij pa' Cirenio mexe gobernador ipji' pa' sehe' Siria.*
3 Ma' qa week ikiikii qu' namiikii pekhewe' łetsetits pe' ta'łetskii ława'mhitsik'i, hats'inha qu' ne'nika'ajji'kii.
4 Qa hik ta'łijupi' pa'aj pa' José in ikik'ui pa' witset Nazaret, i'ni' pa' sehe' Galilea, qa yamii pa'aj na' łetset'ek pa' David'ik'i witset łii Belén nakha' sehe' Judea, qe pa' José ta'łets pa'aj pa' David'ik'i,*
5 qe qa' ne'nika'ałijji' ke' María, hikke' hayiits jutsiqaxij pa'aj qu' łewhe'ye'yi'ij, kikhe'en iwkajitshen pa'aj.

---

* **1:69** 1S 2:1,10; 2S 7:26; Sal 18:2; 89:3,17,20; 132:17; Ez 29:21; 34:23-24; 37:24-25 * **1:70** Hch 3:21; Ro 1:2 * **1:72** Mi 7:20; Sal 105:8-9,42; 106:45 * **1:73** Gn 22:16-17; He 6:13 * **1:76** Mt 11:9; Lc 1:17 * **1:77** Jer 31:34; Mr 1:4 * **1:78** Is 58:8; Jer 23:5; Zac 3:8; 6:12; Mal 4:2; Lc 24:49; Ef 4:8; 2P 1:19 * **1:79** Is 60:2-3 * **1:80** Lc 2:40 * **2:1** Mt 22:17; Lc 3:1 * **2:2** Mt 4:24 * **2:4** Lc 1:27

6 Qa łunye'jkii pa'aj pekhewe'en in mexe i'ni' pa'aj ha' Belén, ke' María qa
yamets pa'aj łahats'ij qu' nanqala'x.
7 Qa nekfik'i pa'aj pa' yojo in ła's, qa yijupheł̓iji' pa'aj pe' penyilots qa
yiwhinjiju' pa' wakka łenexkutjiyij, qe hats ham pa'aj pa'qu' łetset'e pekhewe'
łewhitil.

Pe' angelits qa pe' yejeł pe' kots'etets.

8 Meti'm ha' Belén pa'aj pe' uja'x kots'etets yejeł i'wiji' pa'aj pe' łeł̓inhei in
naja'xij pa' ł'ejinqa'wet.
9 Qa te'nethinets pa'aj pa' ewi'ł̓ łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij, qa pa' łesa'x pa'
Yatsat'ax'inij qa napjuyit'ipji' pekhewe'en. Qa qi in nijiwei pa'aj.*
10 Qa pa' ángel qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj e'nijiwe'yi'ł̓ qe yakha' henka'xi'ł̓
ewetsju' ka' ewi'ł̓ qi łe'wis witiihet, qa hikka' week qu' ni'sinheti'mkii*
11 qe hane'ej hats neki'ł̓ ewetsfik'i na' łetset'ii ka' David'ik'i, na' ewi'ł̓
Eqił̓ina'x, hik nakha' Cristo Yatsat'ax'inij.*
12 Na'l ka' jutsiqaxij qu' i'weni'ł̓ na' omeła's, wetjuphe'ł̓ji' ne' penyilots qa
weniwhinjiju' ne' wakka łenexkutjiyij.—*
13 Qa hik pakha'aj qa laxa pekhewep iye olots angelits ewi'ł̓ i'ni'ł̓i' pa'
hayiits we'nethinetsju' pa'aj, qa yiwqinhetji'ha pa' Dios, qa yit'ijju':
14 —¡Qi'ija in łe'wis pa' Dios i'ni' pa' les toxpha'mha! ¡Wit'ikesimeya'xłekii ha'ne
sehe' ipji' pekhewe' qu' netk'enetsha nakha'an!—*
15 Ma' qa in hats wapiletspha'mkii iye pe' angelits na' wa's, qa pe' kots'etets
yejeł qa yifaakateji' pa'aj: —Yape jiyamii ha' Belén qa jinte'wen pakha' nifel
ine'm iku'uj pa' Yatsat'ax'inij.—
16 Qa qi in itaqsunii pa'aj, ma' qa wo'oikii qa yi'wen pa'aj ke' María qa pa'
José qa pa' omeła's i'wji'ju' pa'aj pe' wakka łenexkutjiyij.
17 In yi'wen pa'aj, ma' qa nifelimik'i week pa' yit'ijets pa'aj pa' ángel in
t'ejuyets pa' omeła's.
18 Qa week pekhewe' yepi'ye'ji'jij qa yitjułaxjiijpha'mkii pe' wekwek tefel-
hiti'yi'm pa'aj pe' kots'etets yejeł.
19 Ke' María yaqsi'jija pa'aj week na'aj yepi'ye'jiik'i ekewe' wekwek
łunyejeikii, ma' qa yijamtijiijupkii.*
20 Qa pe' kots'etets yejeł in hats wapilkii pa'aj, qi in yiwqinhetji'ha pa'aj pa'
Dios, qe ta'łets week pekhewe' yepi'ye' qa yi'wen iye, qa hik łunye'j pakha' hats
tefelhiti'yi'm pa'aj.*

Pa' omeła's Jesús qa wetka'xii pe' witlijtsitjii.

21 Qa in yamets wetshetk'ewi'ł̓ tatsai (8) łeqe neł̓uts in teł̓uifik'i qa yisaxji' pa'
łaxpa's qa testi'yij qu' łiyi'ij Jesús. Hik aka' hayiits yit'ijets pa'aj pa' ángel ke'
María qu' łiyi'ij in mexente' iwkajitshen pa'aj.*
22 Ma' qa in yafits iye pa'aj pa' uja'x pe' neł̓uts pekhewe'en qu' naqsiijkii
qu' hik łunye'je' qu' mexe netetlij eku'uk'uiju' pe' witlijtsitjii, in ł'anye'jek
pakha' wenit'ij yika' pa'aj pa' Moises'ik'i. Qa neka'xii pa'aj pa' omeła's ne' qi
witlijtsitjii na' Jerusalén qe qa' netisij pa' Yatsat'ax'inij,*

* **2:9** Lc 1:11; 24:4; Hch 5:19; 12:7 * **2:10** Mt 14:27 * **2:11** Mt 1:16,21; 16:16,20; Jn 4:42; 11:27; Hch 2:36; 5:31; 10:36 * **2:12** 1S 2:34; 2R 19:29; 20:8-9; Is 7:11,14 * **2:14** Mt 21:9; Lc 3:22; 12:51; 19:38; Ef 1:9; Fil 2:13 * **2:19** Lc 2:51 * **2:20** Mt 9:8 * **2:21** Lc 1:31,59 * **2:22** Lv 12:6-8

23 in ł'anye'jek kakha' we'nika'ajji' yit'ij (ley) pa'aj pa' Yatsat'ax'inij in yit'ij:
—*Pakha' qu' nojo qu' wita'se' jukhew pakha'an yatsat'axij na' Yatsat'ax'inij.—*
(Ex 13:2,12; Nm 11:13)
24 Qa qu' nilanifi pe'qu' inqa'metetse' ma' qa yaqsiijkii kakha' hats yit'ij pa'aj (ley) pa' Yatsat'ax'inij: —*wetsjuk pe'qu' k'iwukitetse' i'nti'i qu' wetsjuk'e pe'qu' ofotets łelitse'.—* *(Lv 12:6-8)**

Pa' Simeón qa yi'wen pa'aj pa' omeła's Jesús.

25 Na'l pa'aj pa' ewi'ł jukhew na' witset Jerusalén łii Simeón, ha'ne jukhew yatsathen qa yijayaanija iye pa' Intata. Notkitaxiikiiha qu' nanam pakha' qi qu' ni'fen ene' Israel. Pa' Espíritu Santo i'nipji' pakha'an.*
26 Pa' Espíritu Santo qa yikfelitets in nite' wa'm qu' mexe nite' ni'wene' pa' Cristo nukinju' hatse' pa' Yatsat'ax'inij.*
27 Pa' Simeón qa ikii pa'aj ne' qi witlijtsitjii qe pa' Espíritu Santo hik pakha'łe in ta'łets. Qa pekhewe' ł'alhei pa' omeła's Jesús in neka'xii qu' naqsiijkii pakha' hats wenit'ij pa'aj qu' net'ejuyets pa' omeła's,
28 pa' Simeón weikuti'ł wetju'ł pekhewe'en pe' witlijtsitjiyifi qa tik'eyij pa'aj pa' omeła's, qa iyinetspha'm pa' Dios, qa yit'ij pa'aj:
29 —Hane'ej, Yatsat'axyij, yape exke'yi'ij qu' łe'wise'łe qu' hats nawa'm ha'ne eqejkunenek, in łunye'jek kakha' hats łit'ij,
30 qe ene' yitooyija in hats yi'wen ha'ne eqiłinkeye'j.*
31 Ha'ne hayiits łajilet pa'aj qu' ni'wen hatse' ene' week witsetits.
32 *Hik qu' łunye'je' fetitjii qa' nanaliti'pji' pe' nite' Israel łelits,* *(Is 42:6)* qa' nata'łets iye qu' niwqinhetji' pe' nite' Israel ha'ne etse't Israel.—*
33 Qa pe' ł'alhei pa' omeła's qa qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj ekewe' wekwek yit'ij pa'aj pa' Simeón in t'ejuyets pa' Omeła's Jesús.
34 Pa' Simeón ma' qa iyinipji' pa'aj pekhewe'en. Ma' qa yit'ijets pa'aj ke' María łenene ha' Jesús: —Ek'en qeku'nek, ha'ne omeła's taqsijkitiyijkii qu' nata'łets qu' olotse' pe'qu' nanamju'kii qa pe'qu' neniipha'mkiyek ene' Israel. Hik ha'ne iye qu' jutsiqaxi'ij pe'qu' net'ejuyiju'ł,*
35 qe qa' netwenhetiyetsju' pa' łunyejeeyija pe' łaqjamtikineyejeikii pe' olots wittawjets, qa akha'łe qa' qi qu' aats'e' qa qu' ika'metkii iye, María, hik qu' łunye'je' qu' nat'atsjił'ejfik'i pa'qu' witqatsjikinet'e.—
36 Na'l iye pa'aj pe' ewi'ł profetaki' łii Ana, łasi' pa' Fanuel'ik'i ta'łetsek pa'aj pe' ława'mhitsik'i pekhewe' ta'łetsek pa' Aser'ik'i. Pekhe'en hats ława'mhi'ija pa'aj. Mexe inanyi' pa'aj in tewhe'yei qa wetsjuk tatsai (7) łeqe'ninqapitsij pa' łewhe'ye' qa wa'm pa'aj, qa nite'łe tewhe'yei iye.*
37 Qa in hats wikiihale'ej pa'aj qa yamijets ochenta y cuatro (84) łeqe'ninqapitsij. Nite' ikik'uifik'i pe' qi witlijtsitjii, qe t'ithayi'yi'm yijat'ij pa' Dios nełuts qa najai iye, yaqsi'j jiijkii qa nite' tekji'ij qa iyiinjiija iye pa'aj.*
38 Ma' qa pe' Ana qa namijets pa'aj pa' łunye'jkii, ma' qa yit'ijetspha'm pa'aj łe'wisij pa' Dios, ma' qa nifelji'ijkii pa' omeła's, nifelji'ji'm week pekhewe' notkitaxik'ui pakha' yiwejinfik'i hatse' na' Jerusalén.*

José qa pe' María qa pa' omeła's qa wapilii iye pa' łetset'ija Nazaret.

---

* **2:24** Lv 5:11 * **2:25** Lc 1:6; 2:38; 23:51; Mr 15:43 * **2:26** Mt 2:12; Sal 89:48; Jn 8:51; He 11:5 * **2:30** Sal 119:166,174; Is 52:10; Lc 3:6 * **2:32** Is 9:2; 46:13; 49:6,9; Hch 13:47; 26:23 * **2:34** Mt 21:44; 1Co 1:23; 2Co 2:16; 1P 2:8 * **2:36** Lc 2:38; Hch 21:9; Jos 19:24; 1Ti 5:9 * **2:37** Lc 5:33; Hch 13:3; 14:23; 1Ti 5:5 * **2:38** Is 52:9; Lc 1:68; 2:25

39 Ma' qa in hats week naq'axijipji' pa'aj in yaqsiijkii pekhewe' yit'ij pa'aj
pa' Yatsat'ax'inij qu' nanaqsiijkii (ley), qa wapilii iye pa'aj ha' sehe' Galilea
pa' łetset'ija Nazaret.*
40 Pa' omełas qa hats qiyu' pa'aj qa hats t'uniyu' iye pa'aj, week nełuts
t'ijayijfik'i pa' łikfeliya'xkii, qa pa' łeqi'fenkeye'j pa' Dios qa i'nipji' pakha'an.*

Pa' Omełas Jesús qa amanifi pe' qi witlijtsitjii.

41 Pe' ł'alhei hayiitsłe yamji'jii ha' Jerusalén week ininqapits yaqsiijkii qa
yamji'jets pe' łe'sits nełuts Pascua.*
42 In hats doce (12) pa'aj łeqe'ninqapits pa' Jesús qa yamets iye pa'aj łahats'ij
qu' nami'łii pe' ł'alhei pa' Jerusalén, pakha' hats łunyejeiji'ij qa yamji'jets pa'
łe'wis nełu.*
43 Qa in hats wapiltaxkii iye pa'aj pekhewe'en, in hats week naxijik'i pa'aj
pe' łe'sits nełutsik'i, qa pa' omełas Jesús qa amanji' pa' witset Jerusalén. Nite'
nikfe'lets pe' ł'alhei in amanji' pa' witset.*
44 Yumtitax qu' na'n ji'teje'm pekhewepe' pekhewe' olots in ikkii pa'aj qa
hats ewi'ł nełu pa'aj in ikijje'm in ikkii, qa yapełek qa wo'taxiikii pa'aj qa
nifaakantaxij pe' łejefets qa pe' nikfe'li'ł wetju'ł iye.
45 Qa hamłe yi'wene' pa'aj. Ma' qa wapilijii pa'aj ha' Jerusalén qu'
nowo'oikii.
46 Qa łunye'jkii pa'aj in hats wetshetk'ewi'ł nełuts qa yi'weni' pa'aj ke'
qi witlijtsitjiyifi, i'nji'ju' łeqewuk'u pa'aj pekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés
łe'lijei. Tek'enets in iyetik'ui qa nifaakankii iye pa'aj.
47 Week pekhewe' yepi'ye' pa'aj in iyet qi in yitjułaxijpha'mkii pa' łikfeliya'xets
qa in yasiinjiik'iha iye qa yeku'łjiik'i na'aj tafaakanhetiiji'ijtaxij.
48 In yi'wenij pa'aj aka'an pe' ł'alhei qa qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj, qa pe'
łenene qa yit'ij: —Ya's, ¿inhats'ek in eqfenyejeyi'łyij aka'an? Ha'ne atata qa
yakha' qi in howotaxi'ł eikii qa qi iye in łesł'ileheti'ł iye.—*
49 Ha' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —¿Inhats'ek in pekhel łamiłijji'kii in łowotaxiłyiikii?
¿Inhats'ek in nite' łenikfe'li'łets in les łe'wis qu' ha'nifi ene' łetsi' na' Tata?—
50 Qa pe' ł'alhei qa nite'łe nikfe'lik'i kakha' yit'ijets pa'aj.*
51 Ma' qa łijts'eyek pa'aj in wapilkii qa yamii iye pa'aj ha' Nazaret. Qi in
tek'en pa' omełas, tek'eenetsha pe' ł'alhei. Qa ke' łenene yaqsi'jija pa'aj week
na'aj yepi'ye'jiik'i ekewe' wekwek łunyejeikii.*
52 Pa' Jesús hats t'ijaipha'mha pa'aj pa' łikfeliya'xkii qa pa' ł'a'j iye, qa
yape'enha iye les in yisu'un pa' Dios qa pe' jukhew pakha' łunye'j pa' Jesús.*

3

Pa' Juan Bautista qa hats i'nq'ijatshen pa'aj.
(Mateo 3:1-12; Marcos 1:1-8; Juan 1:19-28)

1 Pa' qi wittata Tiberio qa hats yamijets pa'aj quince (15) łeqe'ninqapitsij in
wittata pa' Roma. Pa' Poncio Pilato hikpa' gobernadorijek na' sehe' Judea,
qa pa' Herodes qa gobernadorijek na' Galilea, qa pa' łek'inij pa' Herodes
łii Felipe qa gobernadorijek pa' Iturea qa pa' Traconite, qa pa' Lisanias qa
gobernadorijek pa' Abilinia.*

* **2:39** Mt 2:23; Lc 1:26; 2:51; 4:16 * **2:40** Lc 1:80; 2:52 * **2:41** Ex 12:11; 23:15; Dt 16:1-6 * **2:42** Dt 16:16-17 * **2:43** Ex 12:15 * **2:48** Mt 12:46; Lc 2:49; 3:23; 4:22 * **2:50** Mr 9:32; Lc 9:45; 18:34 * **2:51** Lc 2:19 * **2:52** Lc 2:40 * **3:1** Mt 14:1; 27:2

2 Pa' Anás qa pa' Caifás hik pekhewe' uja'xłe in qitsji' in pa'il łatatal, hik
pakha'aj pa' Dios qa nithinetsju' pa' Juan łа's pa' Zacarías, in i'ni' pa' ham
i'ni'i'.*
3 Qa pa' Juan qa ikijik'iju' pa' łekuwe' pa' week haqqi' Jordán. Qa nifeli'm
pe' week qu' nili'ij in yaqsiijkii pe' uł'ets qa' nempuli'jju', hats'inha qu'
netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets.
4 Qa in ł'anye'jek pa'aj kakha' we'nika'ajji' pa' witfaakanek łe'lijei pa' pro-
feta'ik'i Isaías in yit'ij pa'aj: —Ewi'ł pa' wit'ax taya'yi'kii pa' ham i'ni'i',
yit'ij: *"Aqsi'ji'łik'i pa'qu' łikheyije' pa' Yatsat'ax'inij. Qa' natsathen iye hasu'uj
q'if'imme' pe'qu' ł'ikheijeye'.*
5 *Week pa'qu' kiimiyetaxju' qa' nenenjiju' sehe'ye' qa' ł'ajaye' wetju'ł, week
ne' utekui qa ne' utekui łelits qu' newetts'ejinhetifikii qa' week ł'ajaye' wetju'ł
pa' wit'ikheyi'j. Ne' q'if'imtax wit'ikheijei qa' nawattsathenket iye, qa ne'
f'ulummik'i wit'ikheijei qa' nete'nila'sju' qa' lememmi'ik'i iye.*
6 *Week aka' wit'eseninye'j qu' ni'wen hatse' pa' łeqiłinkeya'x pa' Dios."— (Is
40:3-5)*
7 Qa hik ta'łijupi' pa'aj pa' Juan in yit'ijji'ju' pekhewe' olots nektaxii qu'
nenimpulijinju': —¡Hik ejunyejeyi'ł q'oiq'oyits łelits! ¿Łekpa' nefeliłi'm qu'
łeke'ye' qu' ilati'łik'ui hatse' pa' qi iftsax ławak pa' Dios qu' nanamtax?*
8 Manaqsiji'łju'ha yijat'ij pa'qu' ejunyejeyi'ił qu' yijaayi'ija qu'
menink'aihiti'ł hats'inha qa' ne'twenhetii, qa hasu'uj umti'ił qu'
nelithiniłik'ui hatse' pa' qi ławak hatse' pa' Intata qu' it'iłij: "Yekheweli'ł
hata'łi'łets pa' Abraham'ik'i" qe yijaa'ija qu' hit'iłij ewets pa' Dios in łeke' qu'
naqsiijkii ene' utel qu' łelitsi'ij pa' Abraham'ik'i.*
9 Qa pe' witfejinetki' qa hats we'nenijupju' pa' łefitets pe' najkakui. Qa hik
ta'łijupi', week pe'qu' najkak'e qu' nite' łe'sitse' pe'qu' łeye' qa' newetfekinifi qa'
netwumhitiiji'ju' pa' fe't.—*
10 Ma' qa pe' olots jukhew qa efuts qa nifaakanij pa'aj: —¿Pa'n łiyek pa'qu'
haqsiiłijkii?—*
11 Pa' Juan qa yeku'ł pa'aj: —Pa'qu' nana'li'm wetsjuk'e ł'uihitjiyitse' qa
netisij ewi'łe' pa'qu' wiikfi' ham ł'uihitjiye'. Qa pa'qu' nana'li'm pe'qu' łaqatse'
qa' netisij iye pe'ye' pa'qu' wiikfi' ham łaqe'.—*
12 Qa nekets iye pekhewe' yijaninkii wekwek qu' nenimpulijinju' iye,
pekhewe'en qa yit'ijets iye: —Maestro, ¿pa'n qu' yeqfenyejeyi'ił yiwekek?—*
13 Ma' qa pa' Juan qa yeku'ł iye: —Hasu'uj anhinłi'iłi' pa' hats uja'x pa'
ł'ayajaxtiyiłijets qu' ijanini'łkii ekewe' wekwek.—
14 Qa na'l iye pe' uja'x oq'opheł inetsilets qa nifaakan iye pa'aj: —Qa
yekheweli'ł, ¿łekpa' qu' haqsiiłijkiyek?— Qa yeku'ł iye pa'aj pa' Juan: —Hasu'uj
aqani'łijkii pe'qu' e'lijeyi'ił ma' qa' neł isij pe'qu' ł'astaye' pa'qu' ijiweikiti'łkii.
Hasu'uj iye mowotk'oniłijkii iye qu' it'iłijets qu' naqsiijkii pa'qu' uł'axe' pa'qu'
hamtax uł'axe' qu' naqsiijkii. I'weju łeni'łij yijat'ij pekhewe' qu' ajaleji'ji'ł in
oq'opheł inetsiletsi'ł.—
15 Qa in łunyejeyek pekhewe' jukhew qa efuts in na'l pakha' notkitaxiikii, qa
week łatawjetsłeji' in watfaakanłeji'ij, yijamtijijets pa' Juan qu' hik pakha'ye'
pa' Cristo.*

---

* **3:2** Jn 18:13,24; Hch 4:6; Mt 26:3 * **3:7** Mt 12:34; 23:33 * **3:8** Jn 8:33 * **3:9** Mt 7:19; Lc 13:6-9
* **3:10** Hch 2:37-38 * **3:11** Is 58:7 * **3:12** Mt 9:10-11; 21:31-32; Lc 5:29-30; 7:29; 15:1 * **3:15** Jn
1:19-20

16 Qa pa' Juan qa yeku'łik'i pa'aj aka'an, qa yit'ijji'ju' pekhewe' week:
—Yakha' k'empuujini'łji' ha'ne iweli'łe, qa pakha'łe teke'lenju' qu' nanam
hatse', pakha'an les t'un, t'anyipji', hik pakha' nite' ye'weju'łij iye qu' henit'ijji'
pe' łeqniihayij pe' ł'otshilaxtii, pakha'an qa' nempuujini'łji'ek pa' Espíritu Santo
qa pa' fe't iye.*
17 Hats t'eku'mi'kii pe' łeqe tseyem qe qa' niwu'mpha'mkii qu' naqsijijji' pe'
trigo hats'inha pa' t'unik'i qa' niwu'mkii pe' ł'ajits. Qa pe' łoi qa' naqsi'j qa'
nenifi pe' łextsi'ij, qa pekhewe'łe ł'ajits qa' niwu'mji'ju'kii pa' fe't nite' yom.—*
18 Qa olots iye pekhewep iye nifel pa' Juan in yakakłinij eke' łe'sits wi'tlijei pe'
jukhew qa efuts iye.
19 Pa' Juan yaq'ayintaxij iye pa'aj pa' tenek'enhei Herodes in łewhe'ye'ej pe'
Herodías łewhe'ye'tax pa'aj pa' łek'inij łii Felipe, qa week iye pekhewep iye uł'ets
in yaqsiijkii yaq'ayintaxij iye pa'aj.*
20 Qa week ekewe'en in hats uł'etstax in yaqsiijkii qa yukinets iye aka'an in
yaqsiijkii: in yophe'ł pa'aj pa' Juan.

Pa' Juan Bautista qa yimpuujin pa' Jesús.
(Mateo 3:13-17; Marcos 1:9-11)

21 Qa łunye'jkii pa'aj in nimpulijinju' pekhewe' olots pa' Juan, pa' Jesús qa
wempili'j iye pa'aj. Qa in mexe iyin pa'aj pa' Jesús, qa qhofii pa'aj na' wa's.*
22 Qa pa' Espíritu Santo qa te'nilit'etsju' pa'aj qa i'nipji' hik łunye'jtax na'aj
ofo'. Qa pa' wit'ax qa nokesji'pha'm pa'aj na' wa's, qa yit'ij: —Akha' K'ayaasija
qi in k'esu'un. Akha' qi in łets-sinheti'mkii.—*

Pe' ława'mhitsik'i pe' ta'łets pa' Jesucristo.
(Mateo 1:1-17)

23 In hats i'nju' pa'aj qu' nenfel eke' łe'sits wi'tlijei, pa' Jesús qa hats yamets
pa'aj treinta (30) pe' łeqe'ninqapits. Titijiti'yijets qu' ła'se' pa' José. Ta'łets pa' Elí,
*
24 pa' Eli'ik'i pa' łatata łii Matat. Pa' Matat'ik'i pa' łatata łii Leví. Pa' Levi'ik'i
pa' łatata łii Melquí. Pa' Melqui'ik'i pa' łatata łii Jana. Pa' Jana'ik'i pa' łatata łii
José.
25 Pa' Jose'ik'i pa' łatata łii Matatías. Pa' Matatias'ik'i pa' łatata łii Amós. Pa'
Amos'ik'i pa' łatata łii Nahúm. Pa' Nahum'ik'i pa' łatata łii Esli. Pa' Esli'ik'i pa'
łatata łii Nagai.
26 Pa' Nagai'ik'i pa' łatata łii Maat. Pa' Maat'ik'i pa' łatata łii Matatías. Pa'
Matatias'ik'i pa' łatata łii Semei. Pa' Semei'ik'i pa' łatata łii Josec. Pa' Josec'ik'i
pa' łatata łii Judá.
27 Pa' Juda'ik'i pa' łatata łii Joanán. Pa' Joanan'ik'i pa' łatata łii Resa. Pa'
Resa'ik'i pa' łatata łii Zorobabel. Pa' Zorobabel'ik'i pa' łatata łii Salatiel. Pa'
Salatiel'ik'i pa' łatata łii Neri.
28 Pa' Neri'ik'i pa' łatata łii Melquí. Pa' Melqui'ik'i pa' łatata łii Adí. Pa' Adi'ik'i
pa' łatata łii Cosam. Pa' Cosam'ik'i pa' łatata łii Elmadam. Pa' Elmadam'ik'i pa'
łatata łii Er.
29 Pa' Er'ik'i pa' łatata łii Josué. Pa' Josue'ik'i pa' łatata łii Eliezer. Pa'
Eliezer'ik'i pa' łatata łii Jorim. Pa' Jorim'ik'i pa' łatata łii Matat.

---

* **3:16** Mt 3:11-12; Mr 1:7-8 * **3:17** Is 30:24; Mr 9:43,48 * **3:19** Mt 14:1,3; Mr 6:17; Lc 3:1 * **3:21** Mt 14:23; Lc 5:16; 9:18,28-29 * **3:22** Sal 2:7; Is 42:1; Mt 17:5; Lc 9:35; 2P 1:17 * **3:23** Ta'łets pa' Elí: Ikji', María ta'łets pa' Elí.

30 Pa' Matat'ik'i pa' łatata łii Leví. Pa' Levi'ik'i pa' łatata łii Simeón. Pa' Simeon'ik'i pa' łatata łii Judá. Pa' Juda'ik'i pa' łatata łii José. Pa' Jose'ik'i pa' łatata łii Jonam. Pa' Jonam'ik'i pa' łatata łii Eliaquim.
31 Pa' Eliaquim'ik'i pa' łatata łii Melea. Pa' Melea'ik'i pa' łatata łii Mena. Pa' Mena'ik'i pa' łatata łii Matata. Pa' Matata'ik'i pa' łatata łii Natán.
32 Pa' Natan'ik'i pa' łatata łii David. Pa' David'ik'i pa' łatata łii Isaí. Pa' Isai'ik'i pa' łatata łii Obed. Pa' Obed'ik'i pa' łatata łii Booz. Pa' Booz'ik'i pa' łatata łii Sala. Pa' Sala'ik'i pa' łatata łii Naasón.*
33 Pa' Naason'ik'i pa' łatata łii Aminadab. Pa' Aminadab'ik'i pa' łatata łii Admin. Pa' Admin'ik'i pa' łatata łii Arni. Pa' Arni'ik'i pa' łatata łii Esrom. Pa' Esrom'ik'i pa' łatata łii Fares. Pa' Fares'ik'i pa' łatata łii Judá.
34 Pa' Juda'ik'i pa' łatata łii Jacob. Pa' Jacob'ik'i pa' łatata łii Isaac. Pa' Isaac'ik'i pa' łatata łii Abraham. Pa' Abraham'ik'i pa' łatata łii Taré. Pa' Tare'ik'i pa' łatata łii Nacor.*
35 Pa' Nacor'ik'i pa' łatata łii Serug. Pa' Serug'ik'i pa' łatata łii Ragau. Pa' Ragau'ik'i pa' łatata łii Peleg. Pa' Peleg'ik'i pa' łatata łii Heber. Pa' Heber'ik'i pa' łatata łii Sala.
36 Pa' Sala'ik'i pa' łatata łii Cainán. Pa' Cainan'ik'i pa' łatata łii Arfaxad. Pa' Arfaxad'ik'i pa' łatata łii Sem. Pa' Sem'ik'i pa' łatata łii Noé. Pa' Noe'ik'i pa' łatata łii Lamec.*
37 Pa' Lamec'ik'i pa' łatata łii Matusalén. Pa' Matusalen'ik'i pa' łatata łii Enoc. Pa' Enoc'ik'i pa' łatata łii Jared. Pa' Jared'ik'i pa' łatata łii Mahalaleel. Pa' Mahalaleel'ik'i pa' łatata łii Cainán.
38 Pa' Cainan'ik'i pa' łatata łii Enós, Pa' Enos'ik'i pa' łatata łii Set. Pa' Set'ik'i pa' łatata łii Adán. Pa' Adan'ik'i łatata pa' Dios.

4

Pa' Jesús qa yamijets cuarenta (40) nełuts in i'ni'kii pa' ham i'ni'i'.
(Mateo 4:1-11; Marcos 1:12-13)

1 Pa' Jesús qi in topo'oj pa'aj pa' Espíritu Santo, qa tepilik'uipha'm pa'aj ha' haqqi' Jordán qa pa' Espíritu Santo qa yeka'xii pa' ham i'ni'i',*
2 qa yamijets pa'aj cuarenta (40) nełuts in i'ni'kii. Qa pa' inwo'met qa yijaajintax pa'aj. Ham tuje' pa'aj pe' nełutsji' in i'ni'kii pa' ham i'ni'i'. Ma' qa i'nk'ałe yoksi'wen in iyipkun.
3 Ma' qa pa' inwo'met qa yittaxijets pakha'aj: —Qu' yijaa'ija qu' o' Dios Ła'se' qa it'ijets ene' ute qu' pani'ij.—
4 Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús: —Kekhewe' we'nika'ajji' yit'ij: *"Nite' ewi'łłe pa'qu' pane' qu' niłin pa'qu' jukhewe'."—* *(Dt 8:3)*
5 Ma' qa pa' inwo'met qa yeka'xiipha'm pakha' les in toxpha'm ma' qa aje'eł yethinij pe' week witsetits ha'ne sehe' epji'.
6 Qa yit'ijets: —Yakha' qu' k'ełisij enewe' łet'unhaxitstax qa week iye aka' łe'sinyejeitax enewe' witsetits, qe yakha' hats heyesti'yij enewe'en, qa łeke' qu' hetisij pakha' qu' hisu'un qu' hetisij.*
7 Qa hik ta'łijupi', qu' monokok'enyifi qa' iyinyii ma' qa' week antsat'etsij enewe'en.—
8 Pa' Jesús qa yeku'ł iye pa'aj: —Ke' we'nika'ajji' Dios łe'lijei yit'ij: *"Iyinii pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios. Ewi'łłe qu' aqsiijkii pa'qu' nit'ij."—* *(Dt 6:13)**

* **3:32** Mt 1:1-6 * **3:34** Gn 11:26-30; 1Cr 1:24-27 * **3:36** Gn 5:3-32; 1Cr 1:1-4 * **4:1** Lc 3:3 * **4:6** 1Jn 5:19 * **4:8** Dt 13:4

9 Ma' qa pa' inwo'met qa yeka'xii iye na' Jerusalén qa yeka'xiipha'm
łesinje'eipha'm pe' qi witlijtsitjii, qa yit'ijets iye pa'aj: —Qu' yijaa'ija qu' o' Dios
Ła'se' qa' ilit'iiju' na' sehe',
10 qe ke' we'nika'ajji' Dios łe'lijei yit'ij iye: *“Qa' nenukinju' ne' łaqa angelits qa'
nejeł ewets,”* *(Sal 91:11)*
11 qa yit'ij iye: *“Qa pe' łokoyei qa' net'eku'm e' hats'inha qa'nte' neqfe'metene'
ne' utel ne' ef'iyei.”*— *(Sal 91:12)*
12 Pa' Jesús qa yeku'ł iye pa'aj: —Yit'ij iye ke' Dios łe'lijei: *“Hasu'uj ijaajin pa'
Yatsat'ax'inij eqe Dios.”*— *(Dt 6:16)*
13 Pa' inwo'met in hats ham pa'qu' łeqfenye'ji'ij iye in yijaajintax pa'aj, ma'
qa mexe ikik'ui iye pa'aj qe qa' nonotki'ets pakha' qu' niwemetsintaxij iye qu'
nijaajin.

In i'nk'a i'nju' pa'aj qu' net'ithayii pa' Jesús pa' Galilea'ai.
(Mateo 4:12-17; Marcos 1:14-15)

14 Pa' Jesús qa wapilii iye pa'aj ha' Galilea topo'oj pa' łet'unha'x pa' Espíritu
Santo. Ma' qa weekij pe' witsetits na' sehe' Galilea in i'ye'ej wetju'ł pa'aj pa'
łunye'j.*
15 Qa i'nq'ijatshenjiifi pe' łe'lijtsitjiyits pe' witsetits, qa qi in yiwqinhetji'
pekhewe' week.*

Jesús qa yamii pa' Nazaret.
(Mateo 13:53-58; Marcos 6:1-6)

16 Pa' Jesús qa yamii iye pa'aj ha' Nazaret, hik hakha' qi'i' pa'aj. Qa
hayiitsłe yaqsi'j jiijkii qa yamji'jets na'aj witwapiihijii (sábado) qa uyifi pa'aj
pe' witlijtsitjii. Qa niipha'm pa'aj qe qa' niyinenik'i ke' Intata łe'lijei.*
17 Qa testi'yij pa'aj pakha' łafaakanek pa' profeta'ik'i Isaías. Qa mexe yejełiikii
pa'aj pakha' yisu'un qu' niyinenik'i, qa yi'wen pa'aj pakha' yiyinenik'i, qa
yit'ij:
18 —*Na' łeqe Espíritu na' Yatsat'ax'inij i'nyipji', qe tsiwjutsiqen in tseqethenju'
qe qa' henfeli'm eke' łe'sits wi'tlijei nekhewe' if'iljetsits. Ts'ukinju' qe qa' henfeli'm
qu' netwejinhetiikii nekhewe' wit'opheł iitax, qa' ni'wen wetju'ł iye nekhewe'
puk'aletstax. Qa' netwejinhetiikii iye nekhewe' qi in tawitjaxtiitax.*
19 *Qe qa' henfel iye pa'n łunye'j hatse' pakha' łeqe'ninqa'pji' pa' qi łeqi'fenkeye'j pa'
Yatsat'ax'inij.*— *(Is 61:1,2)*
20 Ma' qa yili'ij in yejeł qa yepiletje'm iye pa'aj pa' witfaakanek qa tisij
iye pa' yejełik'ui pe' witfaakanhei, qa i'nju' pa'aj. Week pekhewe' i'nifi pe'
witlijtsitjii qa nite' nitalket'ij in yejełju' pa'aj.*
21 Ma' qa iyet pa'aj pa' Jesús, qa yit'ij: —Hane'ej ha'ne nełuji' hats yafits aka'
we'nika'ajji' pa'aj łepi'ye'ełik'i.—
22 Qa week qi in łe'sitsik'i pe' łe'lijeyij pa'aj qa yitjułaxijpha'mkii iye pekhewe'
yit'ij in qi in łe'sitsik'i, ma' qa yit'ijju' pa'aj: —¿Me nite' hik ha'ne ha' ła's ka' José?
—*
23 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Tsikfe'letsha qu' it'iłij yiwets iye
kakha' yi'niyayetsju' qe wenit'ij: “Weihetax metełinłe ete'm. Week kekhewe'
k'impiye'ełij in łaqsiiji'kii ha' Capernaum, aqsiiji'kii iye ha'ne etsetiitsija.”—*

---

* **4:14** Mt 9:26; Lc 4:37 * **4:15** Mt 4:23 * **4:16** Lc 2:39,51; Hch 13:14-16 * **4:18** Mt 11:5; 12:18; Jn 3:34 * **4:20** Mt 26:55 * **4:22** Mt 13:55; Mr 6:3; Jn 6:42 * **4:23** Mt 11:23; Mr 2:1-12; Jn 4:46-53

24 Qa yit'ij iye: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in ham pa'qu' ewii'łe' profeta qu' qi qu' nineqju'nu qe yamtaxii na'aj łetsetitsija.*
25 Qa yijaa'ija iye aka' qu' hit'iłij ewets kekhewe' łeqe nełutsji' ka' Elias'ik'i olotstax kekhewe' wikiihaleiyik'i ha'ne Israel, hik aka'aj hik łunye'j qu' netit'oiji' na' wa's yamijets wetshetk'ewi'ł ininqapits qa ewi'ł k'itsje'm, qa qi in iyipkunju' ha'ne week sehe'.*
26 Qa ka' Elias'ik'i qa nite' ewii'łe' pe'qu' net'ukinhetiyii ke' wikiihaleyik'i Israel łeiłekiyik'i, qe t'ukinheti'yii yijat'ij ke' ewi'łłe efu wikiihale' Sarepta łeiłeki', meti'm na' witset Sidón.
27 Qa hik łunye'j iye ha'ne Israel in olotstax kekhewe' i'nij ka' witja'me't lepra kekhewe' łeqe nełutsji' ka' profeta'ik'i Eliseo. Qa ham pa'qu' ewii'łe' qu' nanaxpa'lij kekhewe'en, qe ewi'łłe yijat'ij kakha' Naamán in naxpa'lij, Siria łeiłe'.—*
28 Qa week pekhewe' i'nifi pe' witlijtsitjii qa qi in nayu'kii in yepi'ye' ek'i ekewe' wekwek.
29 Qa niyijupha'mkii pa'aj, qa yukinik'uifik'i pa' witset, qa yeka'xii pa' koomo'oijo' pe' utek, hik pekhe' i'nipji' pa' witset, ma' qekha niwu'mtaxiiju'.*
30 Qa pa' Jesús qa tetwek'elaxiju'ł qa ikji'teje'm pa'aj łeqewuk'u, qa ik iye.*

Pa' ewi'ł jukhew i'nji' pa' ewi'ł inwo'met.
(Marcos 1:21-28)

31 Pa' Jesús qa yamii iye pa'aj ha' witset Capernaum, i'ni' na' sehe' Galilea. Qa i'nq'ijatshenji'ij week qa yamji'jets na'aj witwapiihijii (sábado),
32 qa qi qa yitjułaxjiijpha'mkii pe' i'nq'ijatshenij qe in iyet hik łunye'j na'aj qi qe tenek'enhei.*
33 Qa na'ł pa'aj pe' witlijtsitjiyifi pa' ewi'ł jukhew i'nji' pa' ewi'ł espíritu uł'ax. Pakha'an qa tayai pa'aj qi in t'unik'i in yit'ij pa'aj:
34 —Etswejinłi'ił. ¿Łekpa' łanami'ł yijii, Jesús Nazaret łeiłe'? ¿Ye' me hats łanami'łyii qu' etswuł'enheti'łju'? Yakha' tsikfe'l ewets pa'n ejunye'j: Akha' eł'ewi'łłe in łatałiiha pa' Dios.—
35 Pa' Jesús qa yaq'ayinij pa'aj pa' inwo'met, qa yit'ijets: —¡Ewuikitek qa' ma'ak'ui nakha'an!— Qa pa' inwo'met qa niwu'metsju' pa'aj sehe' pa' jukhew łeqewuk'uji'ju' pekhewe'en, ma' qa ikik'uifik'i pa'aj, qa nite'łe yeqfe'meten.*
36 Qa week qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj, qa yifaakateji', qa yit'ijju': —¿Pa'n łunyejei ekewe' wi'tlijei? Qe ekewe'en na'li'm pa' łenek'enheye'jipji' qa pa' łet'unha'xipji' iye in yukinfik'ikii pe' espíritu uł'ets, qa ikfik'ikii.—
37 Ma' qa pa' łeniihe't qa weekij in yamipji' pe' metitsi'm witsetits.

Pe' łeqewketi' pa' Simón Pedro.
(Mateo 8:14-15; Marcos 1:29-31)

38 Pa' Jesús qa niipha'm pa'aj, ma' qa ikik'uifik'i pa'aj pe' witlijtsitjii, qa iki'łii qa uyi'łifi pa'aj pe' łetsi' ha' Simón. Pe' łeqewketi' ha' Simón qi in wanqaats'e' qe qi'ij in iwilhan pa'aj, ma' qa iyinijets pa'aj wete'm pa' Jesús qu' ni'fen.
39 Pa' Jesús qa t'upi'yetsju' pa'aj pekhe'en qa yaq'ayinij pa' witwilhat, qa pa' witwilhat qa ikik'uifik'i pa'aj pekhe'en. Pekhe'en qa aje'eł niipha'm pa'aj ma' qa yithayiki'im pa' łaq.

---

* **4:24** Mt 13:57; Mr 6:4; Jn 4:44 * **4:25** 1R 17:1; 18:1; Stg 5:17 * **4:27** 2R 5:1-14 * **4:29** Nm 15:35; Hch 7:58; He 13:12 * **4:30** Jn 10:39 * **4:32** Mt 7:28-29; Jn 7:46 * **4:35** Mt 8:26; Mr 4:39; Lc 4:39,41; 8:24

Jesús qa olots pe' niłinju' wanqaats'eju'.
(Mateo 8:16-17; Marcos 1:32-34)

40 In uiju' pa'aj pe' junu', ma' qa tetka'xii pa'aj pa' Jesús week pekhewe' wanqaats'eju' ławtshenyejeiłe wetju'ł. Qa t'eku'mipji'kii week pekhewe'en, ma' qa iłii.*

41 Qa olots iye pe' ikik'uifik'ikii pe' inwo'metets, qa tayaiji'ij qa yitji'jij: —¡Akha' Łaa'sija pa' Dios!— Qa pa' Jesús qa yaq'ayinłeji'jij, nite' yiwejini'm qu' niyet, qe pekhewe'en nikfe'lets in łakhaa'ija pa' Cristo.*

Jesús qa ikijik'i pe' judiol łe'lijtsitjiyits in i'nq'ijatshen.
(Marcos 1:35-39)

42 Qa in hats nełukii iye pa'aj, pa' Jesús qa ikik'uifik'i pa'aj pa' witset qa ikii pa' ham i'ni'i'. Qa pe' olots jukhew qa efuts iye qa wo'taxiikii pa'aj, ma' qa in yafits'ii pa' i'ni' pa'aj, qa yisu'untax qu' nenyejinju' hats'inha qu'nte' toxi' imets pekhewe'en.

43 Qa pakha'łe Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Nite' łeke' qu' ya'maneł'ikii hane'e'in qe les łe'wis iye qu' henfeljiimek eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets na' tenek'enheiji' na' Dios nekhewep witsetits, qe hik aka' he'yukinheti'yijetsju' ha'ne sehe' epji'.—

44 Ma' qa ikijik'i in nifel eke' ink'aihits wi'tlijei pe' łe'lijtsitjiyits pe' judiol.*

5

Pe' witq'ehemkinel topolij pa'aj pe' witinhitjiyits.
(Mateo 4:18-22; Marcos 1:16-20)

1 Ewi'ł pa' nełuji' pa'aj pa' Jesús in i'ni' łotkoyek ke' kałi' Genesaret (Galilea). Qa qi in puk'u'uk'ui pa'aj pe' olots jukhew qa efuts iye watkatitij wetepji' qe nexpiikeyu'uj ke' łe'lijei pa' Dios.*

2 Pa' Jesús qa yi'wen pa'aj pe' wetsjuk witinhitjiyits wo'nophe'łi'ju' pa' łotkoyek ke' kałi'. Ham ineji' qe pe' tenhitjiyii mexe t'ili'tjukii nimpuujinju' pe' łeq'ehemkil.

3 Qa pa' Jesús t'ilitji'ju' pa'aj pe' ewi'ł pekhewe' witinhitjiyits pekhe' łenhitjii pa'aj ha' Simón, qa yiyaji'ijets qu' les niwu'mijetsji' pa' akaptax. Ma' qa i'nji'ju' pa'aj pe' witinhitjii, qa iyetik'ui qa yijatshen pe' olots jukhew qa efuts iye.*

4 In yili'ij in iyet pa'aj, qa yiyaji'ets pa'aj ha' Simón: —Yape ma'ajiiji' na' les akaptax ene' witinhitjii qa hikna' iwu'mi'łi'ju' ne' eq'ehemkili'ł hats'inha qu' eq'ehemki'yi'łju'.—*

5 Qa ha' Simón qa yeku'ł pa'aj: —Maestro, hats najamet in qi in he'yithayiitaxi'ł qa hamłe yeq'ehemkineli'ił. Qa hane'ej qa' heiq'ehemkiyi'łju iye qe łit'iłij yiwets.—*

6 Ma' qa in hats teq'ehemkiiju' pa'aj, qa olots pe' łeq'ehemkinel pa'aj, qa hats k'esik'i pa'aj qu' neniwk'itsinju' pe' łeq'ehemkil.

7 Ma' qa k'es k'ek'es yit'ij pa'aj pe' łokoyei in taya'yiikii pa'aj pe' łeq'ehemkifetskii i'nji'ju'kii pekhep witinhitjii qe qa' nifenijiiji'. Ma' qa namii pa' i'ni', qa week topolij pe' wetsjuk witinhitjiyits pe' łejits. Yaqaamij qu' nuyij.

---

* **4:40** Mt 4:23; Mr 5:23 * **4:41** Mt 4:3; Mr 3:11-12 * **4:44** Mt 4:23 * **5:1** Jn 1:40-42; Nm 34:11; Dt 3:17; Jos 12:3; 13:27 * **5:3** Mt 13:2; Mr 3:9-10; 4:1 * **5:4** Jn 21:3-6 * **5:5** Lc 8:24; 9:33,49; 17:13

8 In yi'wen pa'aj aka'an ha' Simón Pedro, qa wonokok'enifi pa'aj pa' Jesús,
qa yit'ijets: —Me'niton ye'mets, Yatsat'axyij, qe yakha' qi in yuł'ax.—
9 Qe ha' Simón qa week iye pekhewep łenhifetsji' qi in niju's pa'aj in olots
wiikfik'i pe' łejits łeq'ehemkinel.
10 Qa hik łunyejei iye pa'aj pakha' łunyejei pekhewe'en ha' Jacobo (Santiago)
qa ha' Juan, łelits pa' Zebedeo, hik enewe' łeq'ehemkifetskii pa'aj ha' Simón.
Qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj ha' Simón: —Hasu'uj e'nijiwei. Hane'ej qa'
eq'ehemki'yii ene' jukhew qa efuts iye.—*
11 Ma' qa in hats yamijetspha'mkii pa' ł'isła'wet pe' witinhitjiyits, qa hikpa'
yiwu'mi' pe' week, ma' qa yijayan pa'aj pa' Jesús.*

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł i'nij pa' witja'me't lepra.
(Mateo 8:1-4; Marcos 1:40-45)

12 Ewi'ł pa' nełu pa'aj pa' Jesús in i'ni' pa'aj pa' ewi'ł witset, qa namii
pa'aj pa' ewi'ł jukhew wanqaats'e' weekij pa' ł'aj in i'nij pa' witja'me't lepra.
Pa' jukhew in yi'wen pa'aj pa' Jesús, qa wonokok'enju' yamitetsju'ha pa'aj
łotkoyek pa' sehe', qa iyinets: —Yatsat'axyij qu' isu'un, qa' łeke'ye' qu' enli'j
ye'mju' ha'ne yawtshek.—
13 Pa' Jesús qa yijin pa' łokoi qa t'eku'mets, qa yit'ijets: —Ehe, hisu'un.
¡Hane'ejija qu' etetli'jju'!— Qa hik pakhaa'ijha qa naxpa'lij pa' łaatshektax pa'
jukhew.
14 Pa' Jesús qa yiyajitaxetskii pa'aj, qa yittaxijets: —Hasu'uj enfeli'm pe'ye'.
Mał'ii qa' menethinets pa'qu' pa'iye'. Qa' eyijii pa'qu' eqisit'e (ofrenda) qu'
net'ejuyets in hats łetetlijju' qe hikka' inaqyaji'ij pa'aj ka' Moises'ik'i, hats'inha
qa week nenikfe'lets in hats łanaxpa'lijha ka' aja'me'ttax.—
15 Qa week nełuts les qi in te'niihei pa'aj pa' Jesús. Ma' qa olootsija
pa'aj pekhewe' namiikii qe qa' nepi'ye'ija qa qu' nihaminheti'miikii iye pe'
łaatsheitax.
16 Qa pa' Jesús qa ikji'jii pa' ham i'ni'i' qu' niyinji'ij.*

Jesús qa yotshinju' pa' ewi'ł onqoktax.
(Mateo 9:1-8; Marcos 2:1-12)

17 Ewi'ł pa'aj pa' nełu pa' Jesús in yijatshen pe' jukhew qa efuts iye,
i'nji'teje'm iye pe' uja'x fariseol qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei ta'łiikii
pe' week witsetits Galilea qa pa' Judea, qa ha' Jerusalén iye. Qa pa' łet'unha'x
pa' Yatsat'ax'inij Dios qa i'nji'teje'm pa' Jesús qe qa' ninqiłinijkii.*
18 Ma' qa namii pa'aj pe' uja'x jukhew nekaxij pa' witiwhi'la'x pa' ewi'ł
jukhew onqok nite' p'e's. Qa yisu'untax qu' neka'xetsji' pa' i'ni' pa' Jesús pe'
witits'ifi.
19 Qa hamłe ł'ikheyi'ji'ij pa'aj qe olots pe' jukhew qa efuts iye. Ma' qa weł'ijipji'
pe' witits'i' qa yitju'etsju' pa' wankaajułiju'. Qa hikpa' yuihinijii pa' łewhi'la'x
pa' wanqaats'e'. Qa yetshenetsju' pa' łeqewuk'uji'ju' pe' jukhew pa' ł'ejuyi'jii pa'
Jesús.
20 Pa' Jesús in yi'wen pa'aj pekhewe'en in nite' yeqeku', qa yit'ijets pa'aj pa'
wanqaats'e': —Jukhew, pe' ewuł'ets hats tewu'mhitii'ek'ui.—
21 Ma' qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa pe' fariseol iye qa yapełek
pa'aj in yijamti'ets, qa yit'ijju': —¿Pa'n łunye'j ha'ne t'ejuyiju'ł pa' Dios

---

* **5:10** Mt 14:27; 2Ti 2:26 * **5:11** Mt 4:20,22; 19:29; Mr 1:18,20; Lc 5:28 * **5:16** Mt 14:23; Lc 6:12
* **5:17** Hch 5:34; 1Ti 1:7; Mr 5:30; Lc 6:19; 8:46

kekhewe' yit'ij? ¿Pa'n łii pa'qu' łeke'ye' qu' niwu'm pe' witwuł'ets? Ewi'łłe inek pa' Dios qu' niwu'm.—*

22 Qa pa' Jesús hatsłe nikfe'lets pe' łaqjamtikineyejeikii pekhewe'en, qa yeku'ł pa'aj: —¿Inhats'ek pe' atawjetsi'ł in yijamti'ets qu' hik aka' łunye'je'?

23 ¿Pa'n łunye'j pa'qu' les nite' jutsitaxe' qu' jintit'ij: "Me pe' ewuł'ets hats tewu'mhitii ek'ui," me i'nłi'i qu' jintit'ijets "eniipha'm qa' ma"?

24 Qa qu' enikfe'li'łets hane'ej ha'ne Ła's na' Jukhew in na'li'm na' łet'unha'xijup ha'ne sehe' ipji' qe qa' niwu'm pe' witwuł'ets. — Ma' qa yiyaji'etsju' pa' onqok: —Akha' hit'ij ewets, eniipha'm, ku'mi' na' ewhi'la'x qa mapilii pe' etsi'.—

25 Qa hik pakhaa'ijha pa' wanqaats'e' qa niipha'm pa'aj qa week yi'wenij pekhewe'en, qa t'eku'mi' pa' łewhi'la'x, qa wapilii pe' łetsi' qi in yiwqinhetji' pa' Dios.

26 Qa qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj pe' week qa yiwqinhetji' iye pa' Dios, ma' qa qi in nijiwei pa'aj, qa yit'ijju': —Ha'ne nełuji' ham łunyejeyi'iju'ł ekewe' jite'wen.—*

Jesús qa taya'yets pa' Mateo.
(Mateo 9:9-13; Marcos 2:13-17)

27 In yili'ij pa'aj ekewe'en pa' Jesús qa ikik'uifik'i pe' wititsi', qa yi'wen pa'aj pa' ewi'ł pe' yijaninkii pe' wekwek t'ejuyets pa' witset Roma, łii Leví (Mateo). I'nju' i'nifi pe' wititsi' pa' i'niji'kii in yijaninkii pe' wekwek. Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Atsjayan.—

28 Pakha'an qa niipha'm pa'aj, qa yiwu'młi'i pe' week ł'ithayijkititstax qa yijayan pa' Jesús.

29 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj pa' Leví qa yaqsiimijkii pa' Jesús pa' ewi'ł qi łekujii pe' łetsi'ii, qa olots iye pekhewep yijaninkii pe' wekwek qa pekhewep iye jukhew in łekufetsij pa'aj.*

30 Qa pe' fariseol qa pekhewep iye fariseol pekhewe' łeq'ikanenheyijji' ke' Moisés łe'lijei, qa iyettaxijets pa'aj he' Jesús ł'ijatshenhei: —¿Inhats'ek in ekufetsi'łij qa iyafetsi'łij iye ne' yijaninkii wekwek qa ne' qi iye pa' łewuł'ax? —*

31 Pa' Jesús qa yeku'łik'i pa'aj aka'an, qa yit'ij: —Ne'ej ham yaats'eyi'iju' nite' wo'oikii pa'qu' weihetaxe' witeqjunhetits łeiłe'ye', qe uja'xłe yijat'ij ne'ej wanqaats'eju' qa wo'oikii na'aj weihetax witeqjunhetits łeiłe'.

32 Nite' tsamijju' ma' qa' haiya'yii ne' yatsathen, qe tsamijju' yijat'ij ma' qa' haiya'yii ne' uł'ets hats'inha qu' nili'ij pe' uł'ets in yaqsiijkii qa ni'nk'aihit pe' łatawjets.—

Jesús qa tafaakanheti'yij in t'ejuyets na'aj yaqsiijkii in nite' tek (ayuno).
(Mateo 9:14-17; Marcos 2:18-22)

33 Ma' qa titijiti'yijets pa'aj pa' Jesús: —He' ł'ijatshenhei ka' Juan Bautista yaqsi'j jiijkii qa'nte' tekji'ijju' qa iyiinjiija iye, qa ne' fariseol ł'ijatshenhei iye qa hik kakha' łunyejei iye, qa nekhewe'łe ijatshenhei qa nite' les qu' nili'ij in tek qa iya' iye.—

34 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: —¿Me łeke' ekheweli'ł qu' nite' ekunheni'ił pe'qu' nanamii pa'qu' witiwhe'yejiye' in mexe i'nji'teje'm pa' niwhe'yeyu' pekhewe'en?

---

* **5:21** Mt 23:2; Lc 11:53; Jn 8:3; Is 43:25 * **5:26** Lc 1:65; 7:16 * **5:29** Lc 15:1 * **5:30** Mr 2:16; Hch 23:9

35 Yamets hatse' pa' neɬuji' qu' newetkax pa' niwhe'yeyu', ma' qa hayitse' yijat'ij qu'nte' neteke'ju' pekhewe' neɬutsji' hatse'.—*
36 Qa nifeli'm iye pa' ewi'ɬ yejeyumtshenijupi' qu' ɬunye'je': —Ham pa'qu' niwjaf'itets ɬepk'eye'en pa'qu' ink'ayik'e witqhinawat'e ma' qa' nok'oyinij pa'qu' hats ɬawa'ma'xe' witqhinawat, qe qu' hik aka' ɬeqfenye'ji'ij ma' qa yiwuɬ'enhetɬe pa' ink'ayiktax, qa pa' ɬok'opɬe' pa' ink'ayik qa les yiwuɬ'enhet pa' ɬawa'ma'x.
37 Nite' ɬeke' iye qu' ne'nenji' pa'qu' ink'ayik'e winoye' pe'qu' ɬawa'mhitse' eɬi'nil inqa'met ɬ'ajits, qe pa'qu' ink'ayik'e winoye' ja'fijje'm ma' qa' week hamitse' pa'qu' winoyi'ik'i qa pe'qu' eɬi'nili'ik'i inqa'met ɬ'ajits.
38 Ma' qa hik ta'ɬijupi' qu' eni'ɬji' yijat'ij pa'qu' ink'ayik'e winoye' qa pe'qu' ink'aiki'ye' iye ɬ'aje' eɬi'niye', hats'inha qa' week ɬunyejeyi'iɬ yijat'ij.
39 Qa ham iye pa'qu' niya'ji' pa'qu' ɬawa'maxe'ji' winoye' qa' i'nk'ałe qa' ne'niyayuji' iye pa'qu' ink'ayik'e winoye', qe yit'ij: "Ka' ɬawa'maxji' hik kakha' in les yimax."—

6

Pe' ɬ'ijatshenhei qa teiɬi'ijkii in nit'ijji' pe' ɬei trigo.
(Mateo 12:1-8; Marcos 2:23-28)

1 Yamets pa'aj pa' neɬuji' witwapiihijii (sábado), pa' Jesús in ikji'teje'm pe' wit'enheiju' qa pe' ɬ'ijatshenhei qa teyijkii in nit'ijji' pe' ɬei trigo (fooji'ij), qa yit'iji' ɬokoyei in yosja' qa namju'kii pe' ɬ'ajits qa tuj pe' ɬoi.
2 Ma' qa pe' uja'x fariseol qa yit'ijets pa'aj: —¿Inhats'ek in ɬaqsiiɬijkii kakha' nite' ɬenexke'ej qu' nanaqsiijkii na'aj witwapiihijiiji' (sábado)?—*
3 Qa yeku'ɬiju'ɬ pa'aj pa' Jesús: —¿Ye' me nite' ɬejeɬi'ɬ iye qu' iyineni'ɬik'i kakha' yaqsiijkii ka' David'ik'i in qi in iyipkun? Kakha'an qa week iye ke' ɬijts'eyekkii,*
4 in uyetsji' pa'aj pe' t'ejutshenheti'yets na' Dios qa t'eku'mi' qa tuj pe' pan testiitaxij na' Dios, ma' qa tisijets iye pe' ɬijts'eyek ma' qa week tuji'ɬ pa'aj pekhewe' nite' ɬenexketaxij pa'qu' netuj, qe uja'xɬe yijat'ij pe' pa'il in ɬenexkeliji'm qu' netuj.—
5 Qa yit'ij iye pa'aj: —Ha'ne Ła's na' Jukhew tenek'enhe'yipji' na' neɬu witwapiihijii (sábado).—

Pa' jukhew yisɬax pa' ɬokoyik'i.
(Mateo 12:9-14; Marcos 3:1-6)

6 Ewi'ɬ iye pa'aj pa' neɬuji' witwapiihijii (sábado), pa' Jesús qa uyifi iye pa'aj pe' witlijtsitjii qa i'nq'ijatshen pa'aj, qa hik pekhe' qa i'nifi iye pa'aj pa' ewi'ɬ jukhew yisɬax pa' yiya'yik'i ɬokoyik'i.
7 Qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa pe' fariseol iye qa ts'in pa'aj in yejeɬijju' pa' Jesús me yiɬin tu'u in mexe witwapiihijiitax (sábado), qe wo'taxiikii pa'qu' nit'ijets qu' uɬ'axe' in yaqsiijkii.*
8 Pa' Jesús qa hatsɬe nikfe'lets pa'aj aka' yijamti'ets pekhewe'en qa yit'ijets pa'aj pa' jukhew yisɬax pa' ɬokoyik'i: —Eniipha'm qa' te'ɬun hane'e'in.— Pa' jukhew qa niipha'm pa'aj qa ikii.*
9 Pa' Jesús qa yit'ijji'ju' pa'aj pekhewe'en: —Hisu'un qu' k'afaakani'ɬ: ¿Ɬekpa' ɬenexke'ej qu' jintaqsiijkii pa'qu' neɬuyeji' in witwapiihijii? ¿Me pa' ɬe'wis me i'nɬi'i pa' uɬ'ax? ¿Me jitiɬin pakhape'? ¿Me i'nɬi'i qu' jintewuɬ'enhetju'?—*

---

* **5:35** 1S 2:31; Sal 37:13; Ec 2:16; 12:1; Lc 17:22 * **6:2** Ex 25:30; Lv 24:5-9 * **6:3** 1S 21:6 * **6:7** Lc 14:1; 20:20; Jn 8:6 * **6:8** Mt 9:4 * **6:9** Lc 14:3

10 Ma' qa yejeł ji'teje'm pa'aj pe' week, qa i'nk'ałe qa yit'ijets pa'aj pa' jukhew: —¡Ijin na' okoi!— Qa pa' jukhew qa yijin pa'aj pa' łokoi. Ma' qa hik pakhaa'ijha pa'aj in hats łe'wisju' pa' łokoi.*
11 Qa pekhewe'łe'en qa qi in nayu'kii pa'aj, ma' qa tafaakateitaxijju' pa'qu' łeqfenyejeyi'ij pa' Jesús.

Jesús qa t'eku'miiji'kii pe' doce (12) ł'ijatshenhei.
(Mateo 10:1-4; Marcos 3:13-19)
12 Hik pekhewe' pe' nełutsji' pa'aj pa' Jesús in ikii pe' utek qa niyini'. Qa najamet pa'aj in i'ni' iyinii pa' Dios.*
13 Ma' qa nełukii pa'aj qa taya'yets pe' week ł'ijatshenhei qa t'eku'miiji'kii pe' doce (12) jukhew, qa hik pekhewe' qa łenqiyits apóstoles.*
14 Enewe'en łiyits: Simón hikha' łeqiyij Pedro qa ha' łek'inijłe Andrés, Jacob (Santiago) qa ha' Juan, Felipe qa ha' Bartolomé,
15 Mateo qa ha' Tomás, Jacobo (Santiago) hikha' ła'sek pa' Alfeo qa ha' Simón łenqii iye Zelote,*
16 Judas hikha' ła'sek pakha' łii Jacobo (Santiago) qa pa' Judas Iscariote, hik pakha' wotk'onijkii pa'aj pa' Jesús.

Jesús qa yijatshen pe' olots jukhew qa efuts.
(Mateo 4:23-25)
17 Pa' Jesús qa tepilik'uiju' pa'aj pe' utek łijts'eyekju' pa'aj pekhewe'en qa nametsju' pa' łe'wisju' sehe' qa hikpa' tekeleni'ju', qa hik pakha' i'ni' pa'aj pe' olootsija ł'ijatshenhei qa pekhewep iye qa les olootsija iye pe' pekhel ta'łji'kii na' sehe' Judea, na' Jerusalén qa week pekhewe' ta'łiikii pe' łekuwelii pa' qi iweli' hik pakha' i'ni' iye pe' witsetits Tiro qa Sidón.*
18 Pekhewe'en namii qe nexpiikeyu'uj qa namijii iye qu' nanpaliti'mju' pe' ławtshei wetju'łkii. Qa pekhewe' yawtshetenkii pekhewe' uł'ets espíritus qa iłii iye pa'aj.
19 Qa week iye pa'aj in yisu'untax qu' net'eku'mets pa' Jesús, qe pakha'an ta'łji'teje'm pa' ewi'ł qi witt'unha'x qa yiłin pe' week.*

Pakha' yi'wejułenij yijat'ij pa' Dios.
(Mateo 5:1-12)
20 Pa' Jesús qa yejełipji' iye pa'aj pe' ł'ijatshenhei, qa yit'ij: —E'łe'sitsi'iłi'mkii ekheweli'ł in if'iljetsitsi'ł, qe ekheweli'ł hats ła'ni'ł ji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.
21 E'łe'sitsi'iłi'mkii pekhewe' qu' hane'ej niyipkuntaxju', qe ekheweli'ł hats ł'iłini'łju' hatse'. E'łe'sitsi'iłi'mkii ekheweli'ł pe'qu' hane'ej napju', qe ł'ijuye'ełju' hatse'.
22 E'łe'sitsi'iłi'mkii ekheweli'ł qu' qi qu' i'napjaxtaxi'ł, qa qu' ewutshenheti'yi'łfik'i iye. Qa qu' uł'etsi'ik'i pe'qu' ene'lijeyi'ił qa qu' netutenhetii iye pa'qu' iyi'ił hik łunye'j qu' wekwek łiye' qe ta'łijupi' in łijayani'ł ha'ne Ła's na' Jukhew.*
23 Qa hik pakha' pa' nełuji' e'łe'sitsi'iłi'mkii ilit'iłijpha'mkii qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii, qe nakha' enisit'ił qi'ija i'ni' na' wa'sji'. Qe hik łunyejei iye ke' łaqa'jteyik'i in hik łeqfenyejeyij iye kekhewe' profetas'ik'i.*

---

* **6:10** Mr 3:5; 1R 13:4 * **6:12** Mt 14:23; Lc 5:16; 9:18,28 * **6:13** Hch 1:13; Mr 6:30 * **6:15** Mt 9:9 * **6:17** Mt 11:21 * **6:19** Mt 9:21; 14:36; Mr 3:10; Lc 5:17 * **6:22** Jn 9:22; 15:21; 16:2; He 11:26; 1P 4:14 * **6:23** Neh 9:26; Ez 2:1-7; Hch 7:52

24 Qa hiyee' e'newusitsi'ł ekheweli'ł yiwq'axin wekwek, qe hane'ej hats ł'estiyiłij in e'łe'sitsi'łi'mkii.
25 Hiyee' e'newusitsi'ł ekheweli'ł pekhewe' hane'ej iłinju', qe ekheweli'ł qi qu' iyipkuni'łju' hatse'. Hiyee' e'newusitsi'ł ekheweli'ł pekhewe' hane'ej qi in ijuyeju', qe qi qu' ika'metetsi'łkii hatse' qa qi iye qu' mapi'łju'.
26 Hiyee' e'newusitsi'ł ekheweli'ł, in nesu'uni'ł qa łe'sitsik'i iye łe'lijeyi'ł ej ene' week, qe hik aka' łunyejeyij iye ke' aqa'jteyi'łik'i kekhewe' yit'ij łetets qu' profetaye'.—*

Isu'uni'ł pe'qu' na'napjaxtaxi'ł e'm.
(Mateo 5:38-48; 7:12)

27 —Qa ekheweli'ł pekhewe' qu' nespi'ye', qa hit'iłij ewets: Isu'uni'ł pe'qu' ejuihifetsetaxi'ł, aqsi'ji'łi'mijkii pa'qu' łe'wise' pekhewe' qu' na'napjaxtaxi'ł e'm.
28 Łe'sits e'lijeyi'iłets pekhewe' qu' uł'ets łe'lijeyetaxi'ł ewetskii qa' iyini'łipji'kii iye pekhewe' qu' nawitjitaxi'ł.
29 Qu' nana'l pa'qu' nilanje'm ewi'łe' ne' ekukii qa' łisijets iye ni'khep qu' nilanje'm iye. Qa qu' nana'l pa'qu' netka'mij pa'qu' e'ntilafit'e qa' iwejinłi'ij, qa qu' nisu'un iye qu' neka'x pa'qu' uihitjiye' qa' łisij iye qu' neka'x.
30 Week pa'qu' niyinij ewets pe'ye', qa' łisij, qa pa'qu' netka'mij pa'qu' antsat'axij, qa' hasu'uj iyinijets qu' nenpilet ewets iye.
31 Qa pa'qu' isu'uni'ł qu' naqsi'ji'ł e'mijkii pekhewepe', qa' hik pakha' qu' aqsi'ji'łi'mijkii.
32 Qu' uja'xe'łetax qu' isu'uni'ł pekhewe' qu' nesu'uni'ł, ¿me qa hats pakha' ejunyejeyi'ł? Qe nekhewe' mexe na'l pe' łewuł'ets hik łunyejei iye aka'an uja'xłe in yisu'un pekhewe' qu' nisu'un nekhewe'en.*
33 Qu' uja'xe'łetax qu' aqsi'ji'łi'mijkii pa'qu' łe'wise' pekhewe' qu' łe'wise' pa'qu' naqsi'ji'ł e'mijkii, ¿me qa pakha' ejunyejeyi'ł iye? Qe hik aka' iye yaqsiijkii nekhewe' mexe na'l pe' łewuł'ets.
34 Qa qu' uja'xe'łetax qu' anatkinheni'łets pe'ye' pekhewe' qu' umti'ił qu' nenpileti'ł ewets iye, ¿me qa pakha' ejunyejeyi'ł iye? Qe hik aka' łeqfenyejei łewek iye ene' mexe na'l pe' łewuł'ets in yatkinhenetskii pekhewep iye na'l pe' łewuł'ets, qe qa' nijanin pakha' hats uja'x pe' tanatkinhe'yij.*
35 Aka' yijat'ij ejunyejeyi'ił, isu'uni'ł pekhewe' qu' ejuihifetsetaxi'ł, łe'wis pa'qu' aqsiili'mijkii, łisi'łij qu' nanatkinheyu'uł ewets qa hasu'uj onotki'iłiikii qu' nenpileti'ł ewets iye. Ma' qa pa'qu' enisit'i'ił qa' qiye', qa' ninikfe'l iye in łelitsił'ejha na' Dios toxpha'm, qe nakha'an qi in neq'eletij iye nekhewe' nite' t'esiji'yij na'aj tistaxij qa uł'ets iye.*
36 Les łe'wis qu' eq'iltinhetsi'ił in łunye'jek na' Atata'ał in qi in eq'iltinhetsax.—*

Hasu'uj ejefitki pekhewepe'.
(Mateo 7:1-5)

37 —Hasu'uj it'iłijets qu' uł'etse' pekhewepe' hats'inha qa'nte' jeek nenit'i'iłij ewets qu' uł'etsi'ił. Hasu'uj it'iłijets qu' les łe'wise' qu' nattanithenhetii pakhape', hats'inha qa'nte' jeek nenit'i'iłij ewets qu' les łe'wise' qu' atanithenheti'yi'ł. Iwejinłi'ił pekhewe' qu' naqsi'jtaxi'ł e'mijkii pa'qu' uł'axe', hats'inha qu' niwu'mjii'ł ek'uyek pa' Intata pe' ewuł'etsi'ł.*

---

* **6:26** Jer 5:12-13; 6:13-15; Mi 2:11 * **6:32** Mt 5:46 * **6:34** Pr 19:17; Mt 5:42; Lc 14:12-14 * **6:35** Mt 5:45; Lc 1:32 * **6:36** Mt 5:7,48; Stg 5:11 * **6:37** Mt 6:14; 18:23-35; Lc 23:16; Hch 3:13

38 Łisłi'iłij pa'qu' hami'im pekhewepe' qa na' Dios qa' hikna' qu' nata'łets qu' les olotse' pe'qu' esti'yi'łij. Yoponhetij pa'qu' eqe ti'naje' qa' naqat'etijik'iju' iye qa' naqfiijik'iju' iye qa qi qu' tsektsek'i'ijha, qe pakha' łuk'e' pa' eqe ti'najij pekhewe' ł'ihinij qa' hik łuk'eyeji'jek pa'qu' ti'naje' pe'qu' esti'yij.—*
39 Pa' Jesús qa yeni' pa' ewi'ł yejeyumtshenijupi', qa yit'ij: —¿Me łeke' pa'qu' puk'ale' qu' nojo'ok'oi pakhape' iye puk'ale'? ¿Me nite' week qu' nanamik'iju' pe'qu' witijkiye'?*
40 Ham pa'qu' ewi'łe' wit'ijatshenek'e qu' nat'anipji' pa'qu' łaqa maestroye', qa qu' nanq'axiji'pji' pekhewe' qu' net'ijatshenhetiyij ma' qa hik łunye'je' pa'qu' łaqa maestroye'.*
41 ¿Qa inhats'ek in łenjusij na' ejefe in i'nji' łoto' na' jup'el qa akha' qa nite' łetetju'sij in i'nji' ne' oto' na' qi'ik'i najak?
42 ¿Qa pa'n łunye'j qu' it'ijets na' ejefe: "Yejefe, etswejinij qu' hiwu'm ek'ui na' jup'el i'nji' ne' oto'" in akha' nite' łi'wenetsju' na' qi'ik'i najak i'nji' ne' oto'? ¡E'jtitsaxłe hik ejunye'j qu' wetsjuk'e ejusitse'! Ojo'oj yijat'ij qu' iwu'm na' qi'ik'i najak i'nji' ne' oto' ma' qa' i'wenetsju' yijat'ij qu' iwu'mik'ui na' jup'el i'nji' ne' łoto' na' ejefe.—

Ne'ej najkak jutsiqetsij ne'ej łei.
(Mateo 7:17-20; 12:34-35)

43 —Qe ham pe'qu' najkak'e qu' łe'wise' qa' uł'etse' pe'qu' łeye'. Qa pe'qu' uł'ax najkak'e qa nite' łeke' qu' łe'sitse' pe'qu' łeye'.
44 Week ene' najkakui jutsiqetsij ne'ej łei. Nite' łeke' qu' nata'łets ne'ej higo pe'qu' ti'ye'. Nite' łeke' iye qu' nata'łets iye ne'ej uwa pe'qu' newekitetse'.
45 Na'aj łe'wis ene' jukhew qa efuts iye, qa yit'ij pe' wekwek łe'sits qa pa'qu' łunye'je' iye łe'wis, qe ta'łiiju' pa' łatawe'j in łe'wis. Qa na'aj uł'ax ene' jukhew qa efuts iye, qa yit'ij pe' wekwek uł'ets qa pa'qu' łunye'je' iye uł'ax, qe ta'łiiju' pa' łatawe'j in uł'ax, qe pa' topo'oj pa' łatawe'j qa hikpa' nekii łeji'.—

Pe' wititsi' na'l pe' łetuk qa pe' wititsi' ham łetuk'e.
(Mateo 7:24-27)

46 —¿Qa inhats'ek in łit'iłij yiwets, "Yatsat'axyij, Yatsat'axyij," qa nite' łaqsiiłijkii na'aj hi'ttaxi'łij ewets?*
47 Hane'ej qa' henfeli'ł e'm aka' ewi'ł hik łunye'j pakha' qu' nenek yiwets qa tsepi'ye' iye qa yaqsiijkii pa'qu' hit'ij.
48 Hik łunye'j pa'qu' ewi'ł jukhewe' in yaqsiijkii pe'qu' łetsi'ye'. Yojo in ti'jik'ui qa yakaptinik'ui. Qa yamiiju' pa' t'un sehe'. Qa hikpa' qa yaqsi'jipji' pe' łextuk'ij. Qa qitax pa'qu' haqqi'ye' qa ikifi qa qi in t'unik'i pa' iweli' qa pe' łeqe t'uyuyuyits qa yeqsilanje'mkii pe' wititsi', qa nite'łe nopłetju' qe yijanit'ax in we'nithayiki.
49 Qa pa'qu' nespi'ye'tax qa nite'łe yaqsiijkii pa'qu' hit'ij, qa hik łunye'j pa'qu' ewi'łe' jukhew in yaqsiijkii pe'qu' łetsi'ye'. Qa yenłi'ipji' pa' sehe' nite' t'un qa ham łextuk'i'ij. Qa qi pa'qu' haqqi'ye' qa ikifi qa qi iye in t'unik'i pa' iweli', ma' qa pe' łeqe t'uyuyits qa yeqsilanje'mkii pe' wititsi', ma' qa aje'eł nopłetju' qa week yiwuł'enhet.—*

---

* **6:38** Sal 79:12; Is 65:6-7; Jer 32:18; Mr 4:24 * **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24; Jn 13:16; 15:20
* **6:46** Mal 1:6 * **6:49** Ez 13:10-16

7

Pa' Jesús qa yiłin pa' łeqejkunenek pa' ewi'ł Roma łeiłe'.
(Mateo 8:5-13)

1 Pa' Jesús in yili'ij pa'aj in iyetik'ui pe' jukhew qa efuts iye, ma' qa ik pa'aj
qu' namii ha' Capernaum.
2 Hikha' qa i'ni' pa'aj pa' ewi'ł qi wanqaats'e' hats niwamhiyu' łeqejkunenek
pa' ewi'ł centurión,* hik pakha' qi in yisu'un pa'aj in łeqejkunenek.
3 Pa' centurión in yepi'ye' pa'aj in tenifaakateji' pa' Jesús, ma' qa yukinii
pa'aj pe' uja'x pekhewe' tenek'enhei judiol qu' niyinijets qu' nanamii qa'
niłini'm pa' łeqejkunenek pakha'an.
4 Pekhewe'en in yamii pa'aj pa' Jesús, qa qi in iyinijets pa'aj, qa yit'ijets: —
Ha' centurión les łe'wistax qek iftits'ets wat'ij
5 qe hakha'an hik hakha' qi in yisu'un ha'ne initset. Qa hikha' iye inqaqsi-
jkinenijkii ke' yilijtsitjiyi'ł.—*
6 Pa' Jesús qa yijayan pa'aj pekhewe'en. Qa in hats metitsi'm pe' łetsi' pa'
centurión qa aje'eł nukiniju'ł pe' uja'x pe' łejuwaikal qu' nit'ijets: —Yatsat'axyij,
yape hasu'uj me'nithayi'metenłekii, qe nite' ye'weju'łiju'ł qu' uyifi ene' yitsi'.
7 Qa hik ta'łijupi' in nite' yakha'ija iye qu' henek eju'ł, itłi'ij pa'qu' e'lijeye', qa
na' yeqejkunene'k qa' iła'xe'.*
8 Qe yakha' iye na'l ne' tenek'enhe'yipji', qa yakha' iye qa na'l ye'm ne'
heinek'enhe'yipji' ek oq'opheł inetsilets, qe hit'ijets na'aj ewi'ł, "Ma", ma' qa
ik. Qa qe hit'ijets iye nikhapij, "Te'łun", ma' qa nek iye. Qa na'aj hiyaji'ijets
ha'ne yeqejkunene'k qu' naqsiijkii, qa yaqsiijkii.—
9 Pa' Jesús in yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, ma' qa qi in yitjułaxijpha'm pa'aj. Qa
tetwek'elaxiju'ł pa'aj pe' olots nijayanik'i, qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Yijaa'ija aka'
hit'iłij ewets, in hami' iye ha'ne week Israel pa'qu' hi'weni' qu' hik łunye'je'
ha'ne jukhew in qi in nite' inqeku'.—
10 In wapiltaxii iye pe' wititsi' pekhewe' wit'ukinhei, qa yi'wen pa'aj pa'
witqejkunenek in hats t'un.

Pa' Jesús qa yiłin pa' ła's pe' wikiihale' in hats wa'mtax.

11 Qa in hats ł'anu'upji' iye pa'aj ekewe'en, pa' Jesús qa ik iye qa yamii
pa' ewi'ł witset łii Naín. Qa łijts'eyek pa'aj he' ł'ijatshenhei qa olootsija iye
pekhewep iye.
12 Ma' qa in hats k'esitsiyu'etsha pa'aj pa' łeji' pa' witset, qa weikutijiju'ł pe'
yeka'x qu' netijik'ui pa' ewi'ł wa'm pa'aj, ewi'łhi'i' in ła's pe' efu qa wikiihale'
iye. Olots iye pa'aj pe' nijayanik'i tetseti'yi' pa' witset.*
13 Pa' Yatsat'ax'inij in yi'wen pa'aj pe' efu qa qi in neq'eletij pa'aj, ma' qa
yit'ijets pa'aj: —Mapkitek.—*
14 Ma' qa ikets pa'aj pe' łejiiki' pa' wa'm ham łit'oye' qa t'eku'mets, qa pe'
yeka'x qa tekelenijju'kii pa'aj. Pa' Jesús qa yit'ijetsju' pa' wa'mtax: —Jutjana'x,
akha' hit'ij ewets. ¡Eniipha'm!—*
15 Ma' qa pa' wa'mtax qa niipha'm pa'aj qa i'nju', qa iyet pa'aj. Qa pa' Jesús
qa tisij pa'aj pe' łefti'.*

---

* **7:2** Centurión ikji', tenek'enhe'yipji' ek pe' cien (100) oq'opheł inetsilets, Roma łeiłe'. * **7:5** Hch 10:22
* **7:7** Sal 107:20; Mt 8:16 * **7:12** Jue 11:34; Lc 8:42; 9:38; He 11:17 * **7:13** Mt 20:34 * **7:14** Mt
11:5; Mr 5:41; Lc 7:22; 8:54; Jn 11:43; Hch 9:40 * **7:15** 1R 17:23; 2R 4:36

16 In yi'wen pa'aj aka' łunye'jkii ma' qa week in qi in nijiwei pa'aj. Qa yiwqinhetji'ha pa'aj pa' Dios. Qa yit'ijju' pekhewe'en: —Hats nam inwets ha'ne qi profeta.— Qa yit'ijju' iye pekhewe'en: —Pa' Dios hats nametsju' ha'ne łetset qu' ni'fen.—*
17 Weekij pa' sehe' Judea qa pe' łekuweliikii iye witsetits in i'ye'ej wetju'ł pa' yaqsiijkii pa'aj pa' Jesús.

Pe' ł'ijatshenhei pa' Juan Bautista qa namii pa'aj pa' Jesús.
(Mateo 11:2-19)

18 Pe' ł'ijatshenhei pa' Juan Bautista qa nifelimik'i pa'aj week ekewe' wekwek.
19 Qa pa' Juan qa taya'yets pa'aj pe' wetsjuk pekhewe' ł'ijatshenhei, qa yukinii pa'aj pa' Yatsat'ax'inij, qu' nanfaakanijha pa'aj, qa' nit'ijets: —¿Me hik akha' pakha' hats jutsiqaxik'ui qu' nanam, me i'nłi'i qu' honotki'iłik'ui pakhape' iye?—*
20 Pe' jukhew in hats yamii pa'aj pa' Jesús, qa yit'ijets pa'aj: —Ha' Juan Bautista ts'ukini'ł ei, qa yit'ij ei: "¿Me hik akha' pa' hats jutsiqaxik'ui qu' nanam? ¿Me i'nłi'i qu' honotki'iłik'ui pakhape' iye?"—
21 In i'nk'a namets pa'aj pekhewe'en qa hik pakhaa'ijha pa'aj pa' Jesús in niłinju' pe' olots pekhewe' taja'meteiju' qa pe' pekhel yaats'e'eju'kii, qa pe' i'ntaxji' pe' espíritu uł'ets qa yi'wenkitkii iye pe' puk'aletstax.*
22 Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ijets: —Yape mapiliłii ha' Juan Bautista qa' enfeli'łi'm aka' łi'weni'ł qa aka' łepi'ye'ełik'i iye. Enfeli'łi'm *ene' puk'aletstax qa hats yi'wenkii,* *(Is 35:5)* ene' onqokitstax qa hats t'otsjo' qa ene' otshimetetstaxju' qa hats otshimetsitsju' iye, enewe' i'nij ka' witja'met lepra qa hats naxpa'lij iye, ene' nite' yepi'ye'taxkii qa hats yepi'ye'kii, hekhewe' hats naxtaxju' qa iłii iye, qa *enewe' if'iljetsits qa tefelhiti'yi'm eke' wi'tlijei t'ejuyets na' witiła'x nite' yili'ij.* *(Is 61:1)**
23 Qa łe'wisi'mkii pakha' qu' nite' na'nayu'ye' yi'ij ye'm pe'ye'.—
24 In hats ikkii pa'aj pekhewe' ł'ukinhei pa' Juan Bautista, qa pa' Jesús qa iyetik'ui pa'aj pe' jukhew qa efuts in t'ejuyets pa' Juan Bautista, qa yit'ij pa'aj: —¿Łekpa' łami'łijii pa'aj qu' i'weni'łi' ha' ham i'ni'i'? ¿Me fapuk pe'qu' nime'lejit pa'qu' t'uni'ik'i?
25 Qa qu' nite'ye', ¿łekpa' łami'łijii qu' i'weni'ł? ¿Me ewi'ł pa'qu' jukhewe' qu' neqhinataji' pe'qu' inyetetse' witqhinatai? Ekheweli'ł łenikfe'li'łets nekhewe' yeqhinataji' ke' łe'sits qa inyetets iye, qa qi iye in łe'sitsju' in ham hamitsi'im qa i'nifi nekhewe' łetsil ne' wittatal.
26 Qa qu' nite'ye', ¿łekpa' łami'łii qu' i'weni'ł? ¿Me ewi'ł pa'qu' profetaye'? Ehe, yijaa'ija in ewi'ł profeta, qa lesłe in qiji' nite' hik łunyejei kekhewep profeta'ik'i.*
27 Ha'ne Juan Bautista hik ha'ne t'ejuyets kakha' we'nika'ajji' in yit'ij: *"Jeł qeku'nek, yakha' hiwathayinket ek'ui hatse' nakha' yukine'k qa' hikna' najilet'ek'ui pa'qu' ikheyi'je'."* *(Mal 3:1)**
28 Yakha' hit'iłij ewets in week pekhewe' nekfik'i ta'łets ne'ej efu in ham pa'qu' nat'anipji' ha' Juan Bautista in qiji'ha. Qa pakha'łe qu' nite' qiyetaxji' pe' i'nji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios qa t'anipji' ek hakha'an.—

---

* **7:16** Mt 5:16; 21:11; Lc 1:68; 2:20; 5:26; 7:39; 13:13; 23:47; Hch 4:21; 11:18; Dt 18:15; Jn 7:40 * **7:19** Jn 4:25; 6:14; 11:27; Ro 5:14; He 10:37 * **7:21** Mt 4:23; 9:30; 12:22; Mr 1:34; 8:25; Lc 18:42; Jn 9:7 * **7:22** Is 29:18; Lc 4:18 * **7:26** Mt 14:5; Lc 1:76; 20:6 * **7:27** Mt 11:10; Mr 1:2; Lc 1:17

29 Week pe' jukhew qa efuts qa pekhewe' iye yijaninkii pe' wekwek
t'ejuyets pa' Roma in yepi'ye' pa'aj, ma' qa nikfe'lets pa' Dios in hats yaqsiijkii
in hats yatsathen pekhewe'en, qe nimpuujinju' pa'aj pa' Juan.*
30 Qa pekhewe'łe fariseol qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa nite'
nimpuujinju' pa'aj pa' Juan Bautista, qe pekhewe'en nite' t'eku'miju'ł yuten
pakha' yisu'untax pa' Dios qu' łeqfenyejeyi'ij pekhewe'en.*
31 Ma' qa yit'ij pa'aj pa' Jesús: —¿Pa'n łii pa'qu' hejeyumtshenijupi' enewe'
hane'ej łahats'ij? ¿Łekpa' qu' hik łunyejeye'?
32 Hik łunyejei ne'ej omehets qe i'niju'kii na'aj joofji'ju' qe t'otoijo' qa
taya'yi'ł wetju'łkii ne'ej ł'otoihifetsju', qa yit'ijiikii: "In hifuyutaxi'ł e'mik'i ne'
foj qa nite'łe ł'otoyi'ł. Hijitaxi'ł e'mik'i ke' if'iljetsitsik'i witlijtsinel qa nite'łe
łapi'łju'."
33 Qe in nam ha' Juan Bautista qa nite' tuj pa'qu' pane', nite' iya'ji' iye pa'qu'
winoye', qa ekheweli'ł qa łit'iłij: "I'nji' pa' ewi'ł inwo'met."*
34 Qa in nam ha'ne Ła's na' Jukhew qa tek qa iya' iye. Qa ekheweli'ł qa łit'iłij:
"Jeł qeku'ni'łek na' jukhew hayits qa ekuna'x qa iyana'x iye, qi iye in łejuwaika'
ne' yijaninkii eke' wekwek qa ne' qi iye in uł'ets."*
35 Qa pakha'łe qi łikfeliya'xkii pa' Dios qa jutsiqaxłi'ij pa' łunyejei pekhewe'
week hats łelitsij.—

Jesús qa i'ni' pe' łetsi' pa' ewi'ł fariseo łii Simón.

36 Ewi'ł pa' fariseo t'eqe'mets pa'aj pa' Jesús qu' netekiłi'ju' pe' łetsi'ii. Ma' qa
yijayanii pa'aj pe' łetsi'ii, qa i'nijupju'kii pa' łekula'x.* 37 Pakha' witset na'l pa'aj
pe' ewi'ł efu qi in uł'ax. Pekhe'en in nikfe'lets pa'aj pa' Jesús in mexe i'nijupju'
pa'aj pa' mesa in teki'ju' pe' łetsi'ii pa' fariseo. Ma' qa namets pa'aj teneyij pa'
ewjisii topo'oj pe' łejiiki' ta'łets na'aj alabastro.*
38 Pekhe'en ip pa'aj ł'anu'ui i'nii pa' Jesús qa pe' łet'ilii qa tsapetsju'kii pe'
łef'iyei pa' Jesús, ma' qa nili'jijju' pa'aj pe' ł'ewkujits qa tu'je'm iye pa'aj pe' łef'iyei
qa i'nk'ałe qa yatsi'yipji' pa'aj pa' ewjisii pe' łef'iyei pa' Jesús.*
39 Qa pa' fariseo pakha' t'eqe'mets pa'aj pa' Jesús in yi'wenij pa'aj aka'an,
qa yit'ij in iyet pa' łatawe'j: —Qek yijaayi'ija qek profetaye' ha'ne jukhew ma'
qekha nenikfe'ltaxets pa'n łunye'j nekhe' efu t'ekumetskii, nekhe'en uł'ax.—*
40 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj pa' fariseo: —Simón, na'l ka' tse-
qitijineyu'uj ewets.— Qa yeku'ł pa'aj pa' fariseo: —Enfel ye'm, Maestro
pakha'an.—
41 Qa pa' Jesús qa yit'ij: —Wetsjuk pe' jukhew t'eku'mi' pe' łaq'astai pa' ewi'ł
jukhew inq'eku'mhini'kii pe' łaq'astai. Ewi'ł pa' t'eku'mi' pe' quinientos (500)
denarios† qa pakhap iye qa cincuentałe (50) pe' t'eku'mi'.*
42 Pekhewe'en qa nite'łe weju'łij qu' nijanin, qa pa' inq'eku'mhini'kii pe'
łaq'astai qa yiwejinłe qu'nte' nijanine' pe' ł'ekumhifkinel pe' wetsjuk. Qa hane'ej
qa' enfel ye'm, ¿łek pakha' enewe' wetsjuk pakha' les qi in yisu'un pa'
inq'eku'mhini'kii pe' łaq'astai?—*

---

* **7:29** Mt 21:32; Lc 3:12; Hch 18:25; 19:3 * **7:30** Mt 21:25,32; 22:35; 23:13; Lc 10:25; 11:45-46,52; 14:3; Mr 7:9 * **7:33** Lc 1:15 * **7:34** Mt 9:10-11; Lc 15:2; 19:7 * **7:36** Lc 11:37; 14:1 * **7:37** Mt 26:6-13; Mr 14:3-9; Jn 12:1-8 * **7:38** Jn 11:2 * **7:39** Lc 7:16; Jn 4:19 † **7:41** Ewi'ł denario, łajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii. * **7:41** Mt 18:28; Mr 6:37 * **7:42** Mt 18:25

43 Qa yeku'ł pa' Simón: —Humtitax pakha' les olots ł'ekumhifkinel qu' hik pakha'ye' pakha' les in yisu'un.— Qa yit'ij pa'aj pa' Jesús: —Hats i'woyaxijik'iha.—
44 Ma' qa pa' Jesús qa tetwek'ela'xets pa'aj pe' efu qa yit'ijets pa'aj pa' Simón: —¿Me hats łi'wenij ene' efu? In k'uyifi ene' etsi' qa nite' łesłisij pa'qu' iweli'ye' qu' himpulijinji' ene' yif'iyei. Qa ene'łe efu qa nili'jijju' ene' yif'iyei ke' łet'il qa yit'iji' in yisłatij ne' ł'ewkujits.*
45 Nite' łesłu'je'm iye, qa ene'łe efu, in i'nk'a hente'nuiteje'm, qa nite' yili'ij tu'je'mkii ene' yif'iyei.*
46 Nite' ł'atsiyipji' aceitiye' ha'ne yijiła', qa ene'łe efu qa yatsi'yipji' ka' ewjisii ene' yif'iyei.*
47 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'ij ewets, in hats tewumhiti'yik'ui pe' olots łewuł'ets ma' qa qi in ineqsu'un. Qa pakha'łe qu' nite' qiye' qu' tewumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets, qa nite' qi qu' nineqsu'un.—
48 Ma' qa yit'ijets pa'aj pe' efu: —Pe' ewuł'ets hats tewu'mhitii ek'ui.—*
49 Ma' qa pekhewep pekhewe' łekufets qa tajawehenij wetju'łkii in yit'ijju': —¿Łekpa' yumtitax qu' łakha'ye' ha'ne jukhew in yit'ijets qu' niwu'm pe' witwuł'ets?—*
50 Qa pakha'łe Jesús qa yit'ijets iye pa'aj pe' efu: —Pa' nite' eqekuye'j hikpa' ta'łets qa hats iła'x. Yape ma, hasu'uj itawje'met'e'.—*

8

Pekhewe' efuts t'ifti'ts'ets pa'aj pa' Jesús.

1 Ma' qa in hats suujik'i pa'aj aka'an, pa' Jesús qa ikijik'i pe' olots witsetits qa pe' witsetits łelits iye in nifel eke' łe'sits łe'lijei t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios. Łijts'eyek he' doce (12) ł'ijatshenhei.*
2 Qa uja'x iye pe' efuts łijts'eyek iye pa'aj, hik pekhewe' niłinju' iye pa'aj yukinik'uifik'ikii pe' i'ntaxji' inwo'metets qa pe' łaatsheitax iye. Pekhewe'en łiyits María, łenqii iye Magdalena. Hik pekhe' ikik'uifik'ikii pa'aj pe' wetsjuk tatsai (7) inwo'metets.*
3 Qa pekhe' Juana łewhe'ye' pa' Cuza, łeqjełinenek pa'aj pa' Herodes. Qa pe' Susana, qa olots iye pekhewep, qa łekhewełłe in yatsat'etsłi'ij pekhewe' natkiniji' in t'iftits'ijetskii pa'aj pa' Jesús qa pe' ł'ijatshenhei.

Pa' iwenq'enhena'x.
(Mateo 13:1-9; Marcos 4:1-9)

4 Qa olootsija pa'aj pe' jukhew qa efuts iye, ta'łiikii pe' olots pekhelji'kii witsetits, namii pa'aj qu' ni'wen pa' Jesús. Ma' qa yit'iji' pa'aj pa' ewi'ł yejeyumtshenijupi' in iyetik'ui:
5 —Pa' iwenq'enhena'x ikijfik'i pe' łoqołoi qu' nenju'. Ma' qa in hats we'nq'en qa uja'x pe' łoi namji'ju'kii pa' wit'ikheyi'j qa tonotshiyipji'kii qa pe' junatai qa tuj.
6 Qa pekhewep łoi qa namji'ju'kiyek pa' uteket leseesłi'ik'i pa' sehe' ija, qa in ta'łtax pekhewe'en qa aje'eł yisłax qa wa'mji' iye qe nite' eqhimiyifi.

---

* **7:44** Gn 18:4; 19:2; 43:24; Jue 19:21; 1Ti 5:10 * **7:45** 2S 15:5; 19:39; 20:9 * **7:46** 2S 12:20; Sal 23:5; Ec 9:8; Dn 10:3 * **7:48** Mt 9:2; Mr 2:5; Lc 5:20; Stg 5:15; 1Jn 2:12 * **7:49** Lc 5:21 * **7:50** Mt 9:22; Mr 5:34; 10:52; Lc 8:48; 17:19; 18:42; 1S 1:17 * **8:1** Mr 6:6; Mt 4:23; Lc 4:43 * **8:2** Mt 27:55,56,61; 28:1; Mr 15:40-41; Lc 16:9; 23:49,55; 24:10; Hch 1:14; Jn 19:25; 20:1,18

7 Qa pekhewep iye qa namji'ju'kiyek pa' tiiket. Qa ta'łi'ł pe' tii qa tik'eyijju'.
8 Qa pekhewepłe qa namji'ju'kiyek pa' łe'wisji' sehe' qa ta'ł ma' qa qipha'm qa na'l pe' łei łe'sits qa olots iye qa yamets cien (100) pe' łei in ewi'ł łenu.—Ekewe'en in yit'ij pa'aj pa' Jesús qa yit'unhetik'i in yit'ij iye pa'aj: —¡Pekhewe' qu' nana'l łekfiiye', nepiye'ek'iha aka'an!—*

Inhats'ek in yit'ij eke' yejeyumtshenłi'ijupi'.
(Mateo 13:10-17; Marcos 4:10-12)

9 He' ł'ijatshenhei qa nifaakanij pa'aj pa' ikji'ha kakha' yejeyumtshenijupi'.
10 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Ekheweli'ł łenexke'ej qu' enikfe'li'łetsha kekhewe' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets t'ejuyets na' tenek'enheiji' na' Dios. Qa nekhewepłe qa hit'iji' in k'iyetik'ui kekhewe' hejeyumtshenłi'ijupi'kii, hats'inha *qu' ni'wentax hikłe łunye'j qu'nte' ni'wene', qa qu' nepi'ye'taxik'i qa nite'łe nikfe'lik'i pa' iikji'ha.—* *(Is 6:9)**

Pa' ikji'ha in yejeyumtshenijupi' pa' iwenq'enhena'x.
(Mateo 13:18-23; Marcos 4:10-12)

11 —Aka'an kakha' ikji'ha ka' wetjeyumtshenijupi'. Pe' łoi hik łunyejei ekewe' łe'lijei na' Dios.*
12 Qa pa' wit'ikheyi'j qa hik łunyejei pekhewe' qu' nepi'ye'taxik'i eke' Dios łe'lijei, qa i'nk'ałe qa namets na' inwo'met qa nitkamijik'i in we'nentaxji'ju' pe' łatawjets. Hats'inha qa yeqeku'uk'i ma' qa'nte' iłiye'.
13 Qa pa' uteket in leseesłi'ik'i pa' sehe'taxija, qa hik łunyejeyek pekhewe' yepi'ye' ek'i eke' łe'lijei na' Dios, ma' qa qi in yisu'unik'i qa t'eku'mi', qa hamłe łefitetsiye'. Ł'ajłi'ij in tek'entaxik'i, qa in namets pa'qu' witaqjaajinkeyeje', ma' qa yili'ijju'.*
14 Qa pa' tiiket qa hik łunyejeyek pekhewe' yepi'ye'taxik'i eke' łe'lijei na' Dios, qa in iktaxij pa' ł'ikheyi'j, qa yułametenłe in yitawje'meten wekwek, łaq'astaye' qu' olotse' qa pa'qu' łakha' ye'łe qu' nisu'un qu' ni'sinheti'mkii. Ma' qa nite' yuji' pe' łeitax.*
15 Qa pa' łe'wisji' sehe', qa hik łunyejeyek pekhewe' yepi'ye' ek'i ke' łe'lijei na' Dios, ma' qa weekijha pe' łatawjets in yatsathen qa łe'sits iye in t'eku'mi' qa went'unhetij watjanithenijha. Ma' qa nite' yili'ij in na'l pe'qu' łeye'.—*

Yejeyumtshenijupi' ne'ej fetitjii.
(Marcos 4:21-25)

16 —Ham pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' nene'łji' pe'qu' fetitjiye' qa' nit'onijju' pe'ye', i'nłi'i qu' nenifi łatawe'j pa'qu' witiwhi'la'xe'. We'nitonpha'm yijat'ij qe we'nenpha'm hats'inha qa yi'wenkii ne'ej te'nuiteje'm.*
17 Qe ham pa'qu' natat'inhetiikii qu'nte' ne'twenheti'ye' hatse', qa ham iye pa'qu' nite' netfelhiti'ye' qu'nte' ninikfe'le' hatse', qa' ninikfe'l hatse'.*
18 Qa hik ta'łijupi', jełi'łiju'ł pa'n łunye'j in łepi'ye'ełik'i, qe pa'qu' hats nana'li'm qa' les netesti'yij iye. Qa pa'qu' hami'im, qa' netitkamhiti'yij iye pakha' yumtitax qu' nana'li'm.—*

Pe' łenene qa pe' łek'injats pa' Jesús.
(Mateo 12:46-50; Marcos 3:31-35)

---

* **8:8** Gn 26:12; Mt 11:15 * **8:10** Mt 19:11 * **8:11** Mr 4:13-20; Lc 8:21; 11:28; Hch 18:11; Stg 1:21; 1P 1:23 * **8:13** Ez 33:31-32; Ga 1:6 * **8:14** Mt 6:25 * **8:15** He 10:36; Stg 5:7 * **8:16** Mt 5:15-16; Lc 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lc 12:2; 1Ti 5:25 * **8:18** Mt 13:12

19 Ke' łenene qa he' łek'injats pa' Jesús namtaxii pa'aj pa' i'ni', qa nite'łe łeke' qu' nametsji' pe' wititsi'ifi qe olots pe' jukhew, efutsji'kii.*
20 Qa tefelhitiitaxi'm pa'aj pa' Jesús: —Ke' enene qa he' ek'injats iye ha'nii qe amaneyi'fik'i. Yisu'untax qu' ne'wen.—
21 Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús: —Pekhewe' yepi'ye' ek'i qa yaqsi'jijkiiha iye ekewe' yit'ij eke' łe'lijei na' Dios, qa' hik pekhewe' nenel qa' k'injats iye.—*

Jesús qa yaq'ayinij pa' t'unik'i qa pa' iweli'.
(Mateo 8:23-27; Marcos 4:35-41)

22 Ewi'ł pa' nełuji' pa'aj pa' Jesús qa pe' ł'ijatshenhei qa t'ilitji'ju'kii pe' ewi'ł witinhitjii, qa yit'ijets: —Ju'ukiiteje'm na' łajaika' ene' kałi'.— Ma' qa ikkii pa'aj.*
23 In ikteje'mkii pa'aj qa pa' Jesús qa ima'. Qa nam pa'aj pa' qi t'unik'i. Qa pe' witinhitjii qa tsxiłtsxiłji'ju'kii pa' iweli'. Qa qi in iftsaxets pa'aj qu' nuihin.
24 Ma' qa ikii pa'aj qa nijt'otshenii pa' Jesús, qa yit'ijets pa'aj: —¡Maestro! ¡Maestro! ¡Hats k'esik'i qu' jinanaxju'!— Pa' Jesús qa niipha'm pa'aj qa yaq'ayinij pa' t'unik'i qa pe' qitsik'i łeqe t'uyuyits iye, qa aje'eł qesik'ui pa'aj pa' t'unik'i qa ikesimen iye pa' iweli'.*
25 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj he' ł'ijatshenhei: —¿Khaye'ek pa'nte' eqekuye'ji'ł? ¿Pa'n ikji'?— Qa hekhewe'łe'en qa qi in nijiwei pa'aj qa yitjułaxijpha'mkii iye. Qa yifaakateji' pa'aj, qa yit'ijju': —¿Pa'n łunye'j ha'ne jukhew in tek'enets iye in yaq'ayinij ka' t'unik'i qa ha'ne iweli' iye?—*

Pa' sehe' Gadara i'ni' pa' ewi'ł i'nji' pe' inwo'metets.
(Mateo 8:28-34; Marcos 5:1-20)

26 Ma' qa yametsteje'm pa' sehe' łii Gadara* łajaika' ai wankaajułetsteje'm ha' sehe' Galilea.
27 Qa in hats t'ilitpha'm pa'aj pa' Jesús, qa te'nilitfik'i pa'aj qa nekets pa' ewi'ł jukhew i'nji' pe' inwo'metets hayiits ta'łtaxets pa'aj pa' witset'ija qa hatsłe nite' i'nji'. Qa hats toxik'i pa'aj in nite' yeqhinataji' pe'qu' witqhinataye', qa nite' iye i'nifi pe'qu' wititsi'ye', qe pa' nimełkuket hikpa' i'nji'kii.
28 Pakha'an in yi'wen pa'aj pa' Jesús, ma' qa yejtsi'le' pa'aj qa wonokok'enifi qa yit'unhetik'i in yit'ij pa'aj: —¿Inhats'ek in łanamyii, Jesús, Łaa'sija pa' Qiji'ha in Dios? K'iyinij ewets qu' hasu'uj atsawtsheten wat'ij.—*
29 Yit'ij pa'aj aka'an qe pa' Jesús yiyaji'ets pa'aj pa' espíritu uł'ax qu' nakik'uifik'i pa' jukhew in i'ntaxji', qe hats olotsij in uijiik'i. Qa pe' jukhew in yophe'ł ji'ijtaxij łokoyei qa łef'iyei iye pe' fołołik'il qa yejełji'ijtaxetsha iye, qa niwk'itsinłeji'ijju' qa pa' inwo'met qa yilithinji'jii pa' ham i'ni'i'.
30 Pa' Jesús qa nifaakan pa'aj: —¿Pa'n ii?— Qa pakha'an qa yeku'ł: —Yakha' yii Legión.—† Qe olots pe' inwo'metets i'nji' pa'aj pa' jukhew.*
31 Pekhewe'en qa qi in iyinijets pa' Jesús qu' hasu'uj nit'ij pa'qu' łeji'ye', pekhewe'en qa' nakiiju' pa' koomojo' ham ł'aka'the'ye' (abismo).*

---

* **8:19** Mt 13:55; Mr 6:3; Jn 2:12; 7:3,5,10; Hch 1:14; 1Co 9:5; Ga 1:19 * **8:21** Lc 11:28; Stg 1:22 * **8:22** Jn 6:16-21; Lc 5:1 * **8:24** Sal 65:7; 104:7; Mt 14:32; Mr 6:51; Lc 4:39 * **8:25** Mt 21:10; Lc 1:66; 5:21; 7:49; 9:9 * **8:26** Pa' Gadara łii iye Gerasa. * **8:28** Lc 1:32; 4:33-34; Hch 8:7; 16:17; Jn 2:4; Gn 14:18; Sal 57:2; Dn 3:26 † **8:30** Ewi'ł legión, ikji' ewi'ł tatsai mil (6.000) yamets pe'qu' oq'opheł inetsiletse'. * **8:30** Mt 26:53 * **8:31** Sal 140:10; Ro 10:7; Ap 9:1-2,11; 11:7; 17:8; 20:1,3

32 Qa na'l pa'aj pe' olots tafitets taqakiyi'ju' pe' utek ipji'. Qa pe' inwo'metets
qa iyinijetskii pa'aj pa' Jesús qu' nuyik'i pekhewe'en pe' tafitets. Qa pa' Jesús
qa łexke'ej pa'aj.
33 Ma' qa pe' inwo'metets qa ikik'uifik'ikii pa'aj pa' jukhew qa uijiteje'mkii
pe' tafitets. Ma' qa pe' tafitets qa wekuma'xik'iju'kii pa' kiimiju' qa yamjeet-
sju' pa' iweli' qa hikpa' qa uyi'kii qa naxiju'.
34 Pe' yejełtax pe' tafitetsik'i, in yi'wen pa'aj aka' łunye'jkii qa wekuma'xii
pa'aj pa' witset qu' nenfelkii. Qa' nenfeli'm iye pe' i'ni' pa' ł'ejinqa'wet.
35 Pe' jukhew qa efuts iye qa neełii pa'aj pa' łunye'jkii. In namii pa' i'ni'
pa' Jesús qa yi'wen pa' jukhew i'ntaxji' pa'aj pe' inwo'metets. I'nijupju' pe'
łef'iyeyiiju' pa' Jesús. Hats teqhinatai pa'aj qe hats teik'uneikii. Qa qi pa'aj in
nijiwei pa'aj pekhewe'en.*
36 Qa pekhewe' yi'wenijha pa'aj pa' łunye'jkii, qa nifelimik'i pa'aj pa'
łunyee'jkiiha pakha' i'ntaxji' pe' inwo'metets in hats łe'wisju'.*
37 Week pekhewe' tetseti'yi' pa' sehe' Gadara, iyinijets pa'aj pa' Jesús qu'
nakik'ui iye pa' sehe', qe qi in nijiwei pa'aj pekhewe'en. Ma' qa pa' Jesús qa
t'ilitji'ju' iye pa'aj pe' witinhitjii qa ik iye pa'aj.*
38 Pa' jukhew pakha' i'ntaxji' pa'aj pe' inwo'metets qa iyintaxijets qu'
nijayan pa' Jesús. Qa pakha'łe Jesús qa nite' łexke'ej, qa yit'ijets pa'aj:
39 —Mapilii yijat'ij pe' etsi' qa' week enfel ka' łeqfenye'j ej na' Dios.— Pa'
jukhew qa ik pa'aj. Ma' qa week nifelimik'i pa' witset pa' łeqfenye'jij pa'aj pa'
Jesús.

Pe' Jairo łasi' qa pekhe' t'eku'mets pa' ł'uihitjii pa' Jesús.
(Mateo 9:18-26; Marcos 5:21-43)

40 Ma' qa in hats yamiiteje'm iye pa'aj pa' łajaika' pe' kałi', qa pe' olots
jukhew, efutsji'kii qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj in hats namets iye pa'aj, qe week
hayiits notki'iikii pa'aj.*
41 Qa hik pa'aj qa namets pa' ewi'ł jukhew łii Jairo. Pakha'an tenek'enhe'yij
iye pe' witlijtsitjii. Ha'ne jukhew we'niyipinifi pa'aj łef'iyei pa' Jesús, qa qi in
iyinijets pa'aj qu' namiłii pe' łetsi'.*
42 Qe pakha'an na'l pa'aj pe' ewi'łhi'i' in łasi', doce (12) łeqe'ninqapits, qa
pekhe'en qa hats k'esik'iha pa'aj qu' nawa'm. Qa in hats iktax pa'aj pa' Jesús,
qa olotsłe pe' jukhew qa efuts watkatitij wetepji' in nijayanik'i.*
43 Pekhewe'en i'nji'teje'm pe' ewi'ł efu hats doce (12) łeqe'ninqapits in nite'
hamitsik'ui pe' ł'athits. Qa hats olots pe' naq'axiji' łaq'astayik'i pe' weihetets
witeqjunhetits łeiłets qa ham pa'qu' napaliti'm pekhewe'en pa' ławtshek.*
44 Pe' efu qa wetjuk'etetsji' pa'aj pa' Jesús ł'anu ta'łii qa t'eku'mets pa'aj pa'
ł'aka'the' eiju' pa' ł'uihitjii. Ma' qa hik pakhaa'ijha qa aje'eł qesitsik'ui pa'aj pe'
ł'athits.*
45 Qa pa' Jesús qa inaqfaakanij pa'aj: —¿Łekpa' t'eku'm yiwets?— Qa week
welkut'ijkii pa'aj pekhewe'en pa'qu' net'eku'mi'. Qa pa' Pedro qa yit'ij: —
Maestro, ene' olots najayanpha'm qi in puk'upha'm wetwumij wetepji'.—*
46 Qa pa' Jesús qa yit'ij: —Na'l pa' t'eku'm yiwets qe hoksi'wen in ikfik'i pa'
yit'unha'x.—*

---

* **8:35** Lc 8:41; 10:39 * **8:36** Mt 4:24 * **8:37** 1R 17:18; Lc 5:8; Hch 16:39 * **8:40** Lc 9:11 * **8:41** Lc 13:14; Hch 13:15; 18:8,17 * **8:42** Lc 7:12; Mr 3:9 * **8:43** Mt 9:20-22; Mr 5:25-34; Lv 15:25 * **8:44** Nm 15:38-39; Dt 22:12; Mt 14:36; 23:5 * **8:45** Lc 5:5 * **8:46** Lc 5:17; 6:19; Hch 10:38

47 Pe' efu, in nikfe'lets in nite' łeke' qu' nanat'inij, qa tsalalkii pa'aj in nekets
qa wonokok'eniiju' pa'aj łef'iyei pa' Jesús. Qa tetfeliji'm pa'aj week yepi'ye' ej
pe' week in nifel pa' ta'łijupi' in t'eku'mets pa' ł'uihitjii pa' Jesús, qa in aje'eł
naxpa'lij iye pa' łaatshektax.
48 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Yasi', pa' nite' eqekuye'j ta'łets in łanaxpa'lij pa'
ejunye'jtax. Hasu'uj natawje'meten. Yape ma.—*
49 In mexe iyettax pa'aj pa' Jesús qa namets pa' ewi'ł ta'łii pe' łetsi' pa'
tenek'enhe'yij witlijtsitjii, qa yit'ijets pa'aj: —Ke' oqwomeki'ik'i hats wa'm.
Yape iwejinłe na' Maestro.—*
50 Qa pa' Jesús qa yepi'ye' ej pa'aj, qa yit'ijets: —Hasu'uj e'nijiwei.
E'meheyi'ij yijat'ij qu' hasu'uj inqeku' qa pe' oqwomeki' qa' łe'wise'ju'.—
51 In yamets pa'aj pe' wititsi', qa nite' łexke'ej pa'qu' nijayanteje'm in uyetsji'.
Uja'xłe in t'eqe'mets ha' Pedro qa ha' Juan qa ha' Jacobo (Santiago) qa pa' łatata
qa pe' łenene pe' ome'łaski'ik'i.*
52 Week pekhewe' nekii ipju' qa yilanje'mkii iye pe' ł'ejuijets in yayinju' pa'aj
pe' ome'łaski'ik'i. Qa pa' Jesús qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Hasu'uj mapi'łju', qe ne'
ome'łaski' nite' wa'm, ima'łe.—*
53 Qa yilaki'ijju' pa'aj aka' yit'ij, qe nikfe'lets in hats waa'mija.
54 Ma' qa pa' Jesús qa t'eku'mi' pa'aj pa' łokoi, qa yit'unhetik'i in yit'ij pa'aj:
—¡Ome'łaski', eniipha'm!—*
55 Ma' qa tepilets iye pa' łiła'x pe' ome'łaski'. Qa aje'eł niipha'm pa'aj. Qa pa'
Jesús qa inaqyaji'ij qu' netesti'yij pa'qu' łaqe'.*
56 Pe' ł'alhei qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj. Qa pa' Jesús qa yiyaji'ijets qu'
hasu'uj nenfeli'm pe'ye' aka' łunye'jkii.*

9

Jesús qa yukinijkii pe' ł'ijatshenhei qu' nenfel ke' łe'lijei.
(Mateo 10:5-15; Marcos 6:7-13)

1 Pa' Jesús qa no'thet wetju'ł pe' doce (12) ł'ijatshenhei qa tisij pa'
łet'unhaxitsijup qa qu' netk'enets iye pe' inwo'metets qu' nukinji'ijfik'i, qa qu'
nanpalit iye pe' week witja'metets.*
2 Ma' qa yukinijkii pa'aj qu' nenfel pa' tenek'enheiji' pa' Dios, qa' nenłinju'kii
iye pekhewe' qu' nanqaats'etaxju'.*
3 Qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj eka'xi'ł pe'ye' in łaki'łkii, hasu'uj iye awaika-
jiti'yi'ł, hasu'uj iye eqe ti'naji'yi'ł, hasu'uj iye aqatsi'ił pan, hasu'uj iye
aq'astayi'ił, hasu'uj iye eqhinatayi'ił, uja'xłe pe'qu' hats eqhinataji'ił.*
4 Qu' ami'łets pa'qu' witset'e qa pe'qu' mewi'iłifi wititsi'ye' qa hasu'uj
i'nk'aihiti'ł iye ami'łijii qu' mataxiłik'ui iye pa'qu' witset'e.
5 Qa pa'qu' witset'e in nite' neqjunu'ułij ewetskii, qa qu' ma'ałik'uifik'i iye
qa' enfuluti'łju' pa'qu' sehe'ye' qu' namtaxij ne' ef'iyeyi'ł qa jutsiqetsi'im in
uł'ets.*
6 Ma' qa ikkii pa'aj pekhewe'en, qa ikijik'i pe' witsetits łelits in nifeli'm eke'
łe'sits wi'tlijei qa niłinju'kii iye pe' wanqaats'etaxju'.—

---

* **8:48** Lc 7:50 * **8:49** Mt 9:23-26; Mr 5:35-43; Lc 7:6; Jn 11:28 * **8:51** Mr 3:17; 14:33; Lc 9:28
* **8:52** Mt 11:17; Lc 7:13; 23:27; Jn 11:4,11; Hch 20:10 * **8:54** Mr 1:31; Mt 11:5; Lc 7:14,22; Jn 11:43
* **8:55** Jue 15:19; 1S 30:12 * **8:56** Mt 8:4 * **9:1** Lc 6:12-16; Mt 10:1; Mr 3:13-15 * **9:2** Lc 4:43;
9:11,60; 10:1,9 * **9:3** Lc 10:4-12; 22:35 * **9:5** Neh 5:13; Hch 13:51; 18:6

In wa'm pa'aj pa' Juan Bautista'ik'i.
(Mateo 14:1-12; Marcos 6:14-29)

7 Pa' wittata Herodes qa i'ye'ej pa'aj week pe' yaqsi'jijkii pa' Jesús, ma' qa in
nite' nikfe'lijkii pa'n qu' numti, qe uja'x pe' yit'ijets in hik pakhate' pa' Juan
Bautista'ik'i qu' iła'xe' iye.*
8 Qa na'l pe' yit'ijetsek qu' hik pakha'ye' pa' Elias'ik'i. Qa pekhewep iye qa
yumti ek qu' ewi'łe' pekhewe' hayiits profeta'ik'i qu' iła'xe' iye.*
9 Ma' qa pa' Herodes qa yit'ij pa'aj: —Ka' Juan'ik'i yakha' k'inaqyaji'ij
qu' ne'nisa'xii ka' łeiła'. ¿Qa pa'n łunye'j pakha'an, pakha' k'impi'ye'ejkii pa'
łeqfenye'j łewek?— Qa yisu'untax qu' ni'wen pa'aj.*

Jesús qa tisij pe' łaqats pe' yamets cinco mil (5.000).
(Mateo 14:13-21; Marcos 6:30-44; Juan 6:1-14)

10 Pe' apóstoles in hats tepilkii iye pa'aj, qa nifelimik'i pa' Jesús week
pekhewe' yaqsiijkii. Pa' Jesús qa iki'łiiteje'm pa' witset Betsaida qe qa' uja'xe'łe
eku'ni'łkii.*
11 Qa in nikfe'lets pe' jukhew qa efuts qa yijayanpha'm iye pa'aj. Qa nite'łe
t'oqowe'yiju'ł pa' Jesús. Ma' qa nifeli'm pa' łunye'j pa' tenek'enheiji' pa' Dios,
qa niłinju' iye pa'aj pe' wanqaats'etaxju'.*
12 Qa in hats metiyu'ju' pa'aj junu', qa pe' doce (12) ł'ijatshenhei qa nekets
pa'aj pa' Jesús, qa yit'ijets pa'aj: —Yape mewetfeli'm week nekhewe' jukhew
qa efuts, hats'inha qu' nakiikii ne' metits witsetits łelits qa nekhewe' iye
wititsil i'ni' na' ł'ejinqa'wet, qa' ni'wen pa'qu' łewhi'wet'e' qa pa'qu' łaqe' iye, qe
ha'ne ju'uni' ham wekweki'i'.—*
13 Qa pakha'łe Jesús qa yit'ij pa'aj: —Łisi'łij pa'qu' netuj.— Pekhewe'en qa
yeku'ł pa'aj: —Nite' inek olots he' inqats, i'nłi'i qu' leefijłe (5) he' pan qa
wetsjuk tu'u he' sehets, qa qu' isu'un qa' mexe hayaqhai eku'ni'łii pa'qu' netuj
week enewe'en.—*
14 (Qe i'nłi'i tit namets pa'aj lee'fij mil (5.000) pe' jukhew.) Qa pa' Jesús qa
yit'ijets pa'aj he' ł'ijatshenhei: —Iyaji'iłets qu' na'nju'kii qa' pumume'pha'mkii
cincuentaye'kii (50) qu' namets ewiłei pe'qu' pumume'pha'mkii.—
15 Ma' qa hik aka' łeqfenyejeyij pa'aj, qa week i'nju'kii.
16 Pa' Jesús qa t'eku'mi' pe' lee'fij (5) pan qa pe' wetsjuk sehets, qa yejełpha'm
pa'aj qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Dios. Ma' qa napk'asitju' qa tisij pa'aj he'
ł'ijatshenhei qa hikhe' qa netisijju' pekhewe' week jukhew qa efuts iye.*
17 Week tekju' pa'aj qa iłiinłi'ijju'ha iye. He' ł'ijatshenhei qa ewi'ł yeni' pe'
łaqaxpalii qa yenji' pe' doce (12) canastul qa week topolij iye pe' łaqaxpalii.

Pedro qa yit'ijets pa' Jesús in łakha' pa' Cristo.
(Mateo 16:13-19; Marcos 8:27-29)

18 Ewi'ł pa' nełuji' pa'aj in iyin pa' Jesús. Uja'xłi'iłkii pa'aj he' ł'ijatshenhei, qa
nifaakanji'ju' pa'aj: —¿Pa'n yit'ij ene' jukhew qu' yakha'ye'?—
19 Hekhewe'en qa yeku'ł pa'aj: —Na'l he' yit'ijets qu' akha'ye' ka' Juan
Bautista'ik'i, hekhewep qa yit'ijetsek in akha'te' pa' Elias'ik'i qa hekhewep
iye qa yit'ijetsek qu' ewi'łe' pe' profeta'ik'i qu' iła'xe'.—*

---

* **9:7** Lc 3:1,19; 13:31; 23:7; Hch 13:1 * **9:8** Mt 11:14; 16:14; 17:3-4,10-12; Lc 1:17; 4:26 * **9:9** Lc 23:8 * **9:10** Mt 11:21; Mr 8:22; Jn 1:44; 12:21 * **9:11** Lc 8:40 * **9:12** Lc 24:29; Mt 15:23 * **9:13** Mt 16:9; Mr 8:19 * **9:16** Mr 7:34; 8:7; 14:22; Jn 11:41; 17:1; Mt 26:26; Lc 24:30 * **9:19** Lc 9:7-8

20 Pa' Jesús qa yit'ijets: —Qa ekheweli'ł, ¿Qa łekpa' łit'iłijets qu' yakha'ye'?—
Qa ha' Pedro qa yeku'ł pa'aj: —Hik akha'ija pa' Cristo ta'łiiha pa' Dios.—*
21 Pa' Jesús qa qi in yiyaji'ijetskiiha pa'aj qu' hasu'uj nenfeli'm pe'ye' in
łakha'ija pa' Cristo.

Jesús qa nifel qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 16:20-28; Marcos 8:30-9:1)

22 Ma' qa yit'ijets pa'aj: —Ha'ne Ła's na' Jukhew les łe'wis hatse' qu' nataat-
shenhetii, qa qu' qi iye qu' nuten nekhewe' tenek'enheiji' na' witset qa ne'
tenek'enhe'yij ne' pa'il qa nekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, qa'
nawa'm iye, qa' iła'xe' iye qu' namets wetshetk'ewi'ł pe'qu' nełutse'.—*
23 Ma' qa i'nk'ałe qa yit'ijets iye pa'aj pe' week: —Qu' nana'l pa'qu' nisu'un
qu' natsjayanija qa' nili'ij pa'qu' łakha' ye'łetax qu' nisu'un, net'eku'mi' yijat'ij
pe'qu' łeqe cruze'* qa' natsjayan.*
24 Qe pakha' qu' nisu'un qu' niłin pa'qu' łiła'xe', qa' hami'im hatse' pa'qu'
łiła'xe' nite' yili'ij. Qa pakha'łe qu' naqamij pa'qu' łiła'xe' qe ta'ł yiwets, qa'
iła'xe'.*
25 Qe, ¿łek pakha' qu' ne'weju'łij pa'qu' jukhewe' qu' nanaxtaxij ha'ne week
sehe' ipji', qu' łakha'ye'łi'ij łete'm qu' netwuł'enhetijju' pa' witiła'x nite' yili'ij?*
26 Qe pakha' qu' newepinyij qa wepinij iye ke' yi'lijei, pakha'an qa'
newepinjiijek hatse' ha'ne Ła's na' Jukhew qu' nanamtaxijju' na' qi łesa'x qa
na' łesa'x iye na' Łatata qa ne' łesaxits ne' łe'sits angelits.*
27 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in na'l ene' uja'x ha'ne i'ni'in mente' naxju' qa'
ni'wen hatse' pa'n łunye'jija na' łesa'x na' tenek'enheiji' na' Dios.—*

Jesús qa tujtseika' pa'aj pa' łunye'j.
(Mateo 17:1-8; Marcos 9:2-8)

28 I'nłi'i qu' hats wetshetk'ewi'ł tatsai (8) nełutsik'i pa'aj ekewe' yit'ijets,
qa pa' Jesús qa ikik'ipha'm pa'aj pe' utek qu' niyin, qa t'eku'miiji' pa'aj in
t'eqe'mets ha' Pedro qa ha' Juan qa ha' Jacobo (Santiago) iye.*
29 Qa in mexe iyin pa'aj, qa pa' łeju's qa hats tujtseika' pa' łunye'j pa'aj, qa pe'
łeqhinatai qa hats fo'ija pa'aj qa leppepep iye.*
30 Ma' qa na'lji' iye pa'aj pe' wetsjuk jukhew tafaakate'yi'łju' pa'aj pa' Jesús.
Pekhewe'en hik pekhewe' pa' Moises'ik'i qa pa' Elias'ik'i.
31 Pekhewe'en tujji'ha iye pa'aj pa' łunyejei, qa iyeti'łijju' pa' ławamhijii hatse'
pa' Jesús, in hats k'esik'iha qu' łunye'je'kii na' Jerusalenii.
32 Ha' Pedro qa hekhewep iye łijts'eyek pa'aj, qi in nite' łekheweliju'ł pa'aj in
nijatiyu'ju' qa imaa'ju'ha pa'aj, qa in nompha'mkii pa'aj qa yi'wen in koojo
pa'aj pa' Jesús qa pekhewe' iye wetsjuk jukhew i'nijup pa'aj pakha'an.*
33 Qa łunye'jkii pakha'aj in hats nikheyu'uk'ui iye pekhewe'en pa' Jesús, pa'
Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Maestro, hayits qa łe'wisi' hane'e'in qu' jina'nji'ji',
qek haqsiiłijkii wetshetk'ewi'ł witítsil łelitse', ewi'ł pe'qu' akha'yi'ij qa pekhep

---

* **9:20** Mt 1:17; Lc 23:35; Hch 3:18; Ap 12:10 * **9:22** Lc 13:33; 17:25; 18:31; 20:1,17; 22:66; 24:7; Mt 17:12,22-23; 27:63; 1P 2:4; Jn 2:19 * **9:23** T'eku'mi' pe'qu' łeqe cruze' ikji' qu' nijayanija pa' Jesús yemjeetax qu' qiye'tax pa'qu' uł'axe'. * **9:23** 2Ti 2:12-13; Mt 10:38-39; Lc 14:27; 1Co 15:31 * **9:24** Lc 17:33; Jn 12:25 * **9:25** Lc 12:20 * **9:26** Mt 10:33; 24:30; Ro 1:16; 2Ti 1:8; He 11:16; 1Jn 2:28; Dn 7:10; Zac 14:5; Jn 1:51; Hch 1:11; 1Ts 1:10; Lc 12:9; Ap 14:10 * **9:27** Jn 8:52; He 2:9; Mt 10:23; 23:36; 24:34; Mr 13:30; Lc 21:31-32 * **9:28** Lc 3:21; 5:16; 6:12; 8:51; 9:18; Mr 14:33; Mt 14:23 * **9:29** Mr 16:12; Sal 104:2; Dn 7:9; Mt 28:3 * **9:32** Gn 2:21; 15:12; 1S 26:12; Dn 8:18; 10:9; Mt 26:43

qa' łakha'yi'ijek na' Moisés qa pekhep iye qa' łakha'yi'ijek na' Elías.— Ha' Pedro nite' nikfe'lik'i aka' yit'ij pa'aj.*

34 In mexe yit'ij pa'aj aka'an ha' Pedro, ma' qa nametsju' pe' ewi'ł wasi' qa ts'iłijipji' pa'aj. Pekhewe'en qa qi in nijiwei pa'aj in hats week ts'iłijipji' pe' wasi'.*

35 Ma' qa pe' wasi' qa nokes ji'teje'm pa'aj pa' wit'ax, qa yit'ij pa'aj: —Hane'en hik ha'ne Yaa'sija, hik ha'ne he'yeku'miiji'. Ek'eni'łetsha.—*

36 In hats yili'ij pa' wit'ax in nokes, qa yeełtax iye pa'aj ma' qa hats ewi'Ɬekii pa'aj pa' Jesús pa' i'ni'. Hekhewe'en qa ham pa'qu' nenfeli'm pa'aj aka' yi'wen pekhewe' nełutsji' pa'aj.

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł omeła's i'nji' pa' inwo'met.
(Mateo 17:14-21; Marcos 9:14-29)

37 Qa łunye'jkii iye pa'aj pakhap nełukii, in hats nekik'iju' in tepilik'uiju'kii pe' utek, qa olootsija iye pa'aj pe' jukhew qa efuts nejelu'uk'ui pa'aj pa' Jesús.

38 Qa ewi'ł pa' jukhew i'nji'teje'm pa'aj pekhewe'en, qa yit'unhetik'i in tayai pa'aj, qa yit'ij: —Maestro, e'nq'elet qeku'nyij wat'ij, k'iyintaxij ewets qu' jeł qeku'n wat'ij ha' ya's, qeku'n ewi'Ɬeyi' in ya's.*

39 Qa aka' łunye'j ji'ijkii qa i'nk'a t'ilitji'jets pa' ewi'ł inwo'met, qa mexe yiyaiyayinhetji'ijkii, qa i'nk'ałe qa yik'elelinhetji'ijkii ma' qa hufji'ijje'm na' łeji'. Qi qa uł'axji'ij qa yawtshetenji'ij ma' qa mexe yiwejinji'ijtax.

40 Hats k'iyintaxijets ne' ijatshenhei qu' nukinik'uifik'i, qa nite'łe łeke' qu' nukinik'uifik'i.—*

41 Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Peijaat'ij, enewe' hane'ej namji'ju' ha'ne łahats'ij hayits qa qi in inqeku' qa uł'ets iye. ¿Pa'n ipłu'uk'uí qu' mexe ha'ni'ł etji'teje'mkii? ¿Pa'n łahats'ij qu' mexe ye'weju'łi'ił eju'ł? Enka'x met hane'e'in pa' oqwomehe'.—*

42 In hats k'esiyu'ets pa'aj pa' omeła's, qa pa' inwo'met qa nijele'ijetsju' pa'aj pa' sehe' qa yik'elelinhetkii iye. Qa pa' Jesús qa yaq'ayinłi'ij pa'aj pa' espíritu uł'ax. Ma' qa hik pakha'aj in łe'wisju' pa' omeła's ma' qa testi'yij iye pa'aj pa' łatata.*

43 Qa week qi in yitjułaxijpha'mkii pa' łuk'eji' in qiji'ha in tenek'enhei pa' Dios.*

Jesús qa nifel qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 17:22-23; Marcos 9:30-32)

Qa in mexe qi in yitjułaxijpha'mkii pa'aj pe' week aka' yaqsiijkii pa'aj pa' Jesús, pa' Jesús qa yit'ijji'ju' pa'aj he' Ɬ'ijatshenhei:

44 —Ek'eni'łik'i qa hasu'uj qu' antapi'iłik'i aka' qu' hit'iłij ewets, qe ha'ne Ła's na' Jukhew testi'yij hatse' ene' jukhew ma' qa' net'eku'mi'.—*

45 Qa pekhewe'en qa nite' nikfe'lik'i aka' yit'ij pa'aj, qe mexe nite' łexke'ej pa' Dios qu' nenikfe'lik'i. Qa pekhewe'en qa wetjeyepunijets iye pa'aj pa' Jesús qu' niyinijets qu' nenfeeli'mha pa' ikji'ha.*

---

* **9:33** Lc 5:5; 9:49; Mr 14:40 * **9:34** Lc 1:35; Hch 5:15 * **9:35** Ex 4:23; 24:15-16; 2P 1:16-18; Sal 2:7; 89:3; Os 11:1; Hch 3:22; 13:33; He 1:5; Is 42:1; Lc 23:35 * **9:38** Lc 7:12 * **9:40** Lc 9:1; 10:17 * **9:41** Fil 2:15; Jn 14:9 * **9:42** Zac 3:2; Mt 8:26; Mr 1:25; Lc 4:35,39; 7:15; Jud 9 * **9:43** Mt 17:22-23; Mr 9:30-32; 2P 1:16 * **9:44** Lc 9:22 * **9:45** Mr 6:52; Lc 2:50; 8:34; 18:34; 24:16,25; Jn 10:6; 12:16; 16:17-19

¿Pa'n łii pa'qu' les qiye'ji'?
(Mateo 18:1-5; Marcos 9:33-37)

46 Ma' qa he' ł'ijatshenhei qa watfaakateji'ijju' pa'aj pa'n łii pakha' qu' les qiye'ji' hatse' pekhewe'en.*
47 Pa' Jesús qa hatsłe nikfe'lets pakha' yumtitax pekhewe'en qu' łunye'je'. Qa t'eku'mi' pa'aj pa' omeła's qa yenłetijup pa'aj,*
48 ma' qa yit'ij pa'aj: —Pakha' qu' neneqjunu'uji' aka' yii ha'ne omeła's, yakha'łe in neqjunu'yij. Qa pakha' qu' neneqjunu'yij, nakha'łe ts'ukinju' hikna' neqjunu'uj. Qe pakha' qu' nite' neniwqinhete'ji' qa hik pakha' pa' les in qiji'.—*

Pe' nite' inejuihifets hikpe' inifetsij.
(Marcos 9:38-40)

49 Qa ha' Juan qa yit'ijets pa'aj: —Maestro, hi'weniłij ha' ewi'ł jukhew yit'iji' ka' ii in yuki'nfik'ikii pe' inwo'metets, qa haq'ayini'łij qe nite' i'ni'ł yitji'teje'm.—*
50 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Hasu'uj aq'ayini'łij, qe pakha' qu' nite' i'nejuihifeyi'ij, pakha'an inife'ej.—*

Jesús yaq'ayinij pa' yijamtitaxets pa' Jacobo (Santiago) qa pa' Juan.

51 Qa łunye'jkii iye pa'aj pa' Jesús in hats k'esiyu'ets pa' łahats'ij qu' napiletspha'm iye na' wa's, ma' qa we'neni'ha pa'qu' łet'unha'xi'ii qu' namii ha' Jerusalén.*
52 Pa' Jesús qa yiwathayinket aje'eł pe' ł'ukinhei, pekhewe'en qa ikkii pa'aj, qa uyetsji' pa' ewi'ł łetset ła's pe' Samaria łeiłets qe qa' najilet pa'qu' łewhi'wet'e'.*
53 Qa pekhewe'łe Samaria łeiłets qa nite' łexkelij pa'aj, qe nikfe'lets in t'ejuyii ha' Jerusalén.*
54 Hekhewe' ł'ijatshenhei Jacobo (Santiago) qa ha' Juan, yi'wen pa'aj pakha' łunyejeyij pekhewe'en, ma' qa yit'ijets pa'aj pa' Jesús: —Yatsat'axyij, ¿me łisu'un qu' nek'iyiniłetspha'm pa'qu' fet'e' qu' nata'łji'pha'm na' wa'sji' qa' nanq'axijju' ha'ne witset ła's?—*
55 Qa pa' Jesús qa tetwek'ela'xets qa yaq'ayinij pa'aj, qa yit'ijets: —Ekheweli'ł nite' łenikfe'li'łets pa'n łunyejei ne' eqe'spirituli'ł,
56 qe ha'ne Ła's na' Jukhew nite' namijetsju' qu' niwuł'enhetju' pekhewe' łiłaxits ene' jukhew, qe namijetsju' yijat'ij qu' nenłinju'.— Ma' qa ikkii iye pa'aj qa yamii iye pakhap iye witset ła's iye.

Pa' ł'enyetenye'j qu' jintajayan pa' Jesús.
(Mateo 8:19-22)

57 In mexe ikik'i pa'aj pa' wit'ikheyi'j, qa ewi'ł pa' jukhew yit'ijets pa'aj pa' Jesús: —Yatsat'axyij, hisu'untax qu' k'ajayanik'i pa'qu' maji'ijji'.—
58 Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Ne' ejenelits na'l ne' łewjets qa ne' junatai qa na'l ne' łupits, qa ha'nełe Ła's na' Jukhew qa ham pa'qu' łewhiwet'i'ija.—

---

* **9:46** Lc 22:24 * **9:47** Mt 9:4 * **9:48** Mt 10:40,42; Lc 10:16; 22:26; Jn 13:20 * **9:49** Mt 7:22; 12:27; Mr 16:17; Lc 10:17; Hch 19:13; Nm 11:28 * **9:50** Mt 12:30; Lc 11:23; Mr 16:19 * **9:51** 2R 12:17; Is 50:7; Jer 42:15; Lc 13:22; 17:11; 18:31; 19:11,28 * **9:52** Lc 10:1; Mt 10:5 * **9:53** Jn 4:9,20 * **9:54** 2R 1:9-16; Ap 13:13

59 Pa' Jesús qa yit'ijets iye pakhap jukhew: —Atsjayan.— Pakha'an qa yeku'ł pa'aj: —Yatsat'axyij, etswejinłe eku'n hojohontax hatse' qu' hetijik'ui ha' tata.—
60 Pa' Jesús qa yeku'ł iye pa'aj: —Iwejinłi'ij pekhewe' hik łunyejei qu' nanaxju' qu' netijik'ui pekhewe' wa'm. Qa akha'łe qa' yape ma, qu' enfeli'm ene' week pekheli'kii na' tenek'enheiji' na' Dios.—*
61 Qa pakhap iye qa yit'ijetsek: —Yatsat'axyij, hisu'untax qu' k'ajayanija hatse', qa hisu'unłe qu' etswejinłe eku'n qu' mexe hewetfel eku'ni'm he' yalhei qa he' yejefets iye.—*
62 Qa pa' Jesús qa yeku'ł iye pa'aj: —Ham pakha' qu' hats nenipji' łokoyei ne'ej witexp'ilasineti' yetsin ne'ej wakka qu' nejełik'i pakha' qu' nata'łji', qu' ne'weju'łij qu' na'n ji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.—*

10

Jesús qa yiwathayinket pe' setenta (70) jukhew.

1 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj pa' Yatsat'ax'inij qa t'eku'miiji'kii pekhewep iye setenta (70),* qa wetsjukkii in yiwathayinketiikii pe' witsetits qu' namets hatse'.
2 Ma' qa yit'ijets: —Olotsija nekhewe' łei na' wit'enekju' hats yuji', qa nekhewe'łe yithayikitax qa nite' olots. Qa hik ta'łijupi', qu' iyini'łijets na' Yatsat'axij na' wit'enekju' qu' nenukin pe'qu' nithayiki qu' nenit'ijji' ne' łei.*
3 Yape ma'ałkii. Menikfelitiłetsha in k'ukini'łkii hik ejunyejeyi'ł ne'ej kots'etets łelits qu' na'n ji'teje'm pe'qu' wowole'.*
4 Hasu'uj eka'xi'ł pa'qu' aq'astajiwoyi'ił ti'naj, hasu'uj iye eka'xi'ł pa'qu' eqe'lhuyitaxi'ił, hasu'uj iye wetsjuk'e otshilaxtiyi'ił. Qa hasu'uj etke'leni'łijupju' pe'ye' qu' mewetfeli'm pa'qu' wit'ikheyije'ji'.*
5 Qu' ami'łets pe'qu' wititsi'ye' qu' mewi'iłifi, qa' nojo qu' mewetfeliłi'm qa' it'iłijets: "Pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'nipji' ene' wititsi'."*
6 Ma' qa qu' nana'l pakha' qu' hats ła'si'ij pa'aj pa' wit'ikesimeya'xłekii, ma' qa pa' wit'ikesimeya'xłekii ta'łi'ł ewets qa amani'ijup pakha'an. Qa qu' hame'łe qa pa' wit'ikesimeya'xłekii łetistaxi'łij qa' netpiłłi'ił ewets iye.*
7 Hasu'uj e'wisitsi'iłi' pekhe' qu' hats ni'iłifi wititsi'ye', łuji'ł i'nłi'i qu' iya'ałji' pakha' qu' nełisi'łij, qe na'aj t'ithayii weju'łij qu' natjai. Hasu'uj tujtseika'ye'ji'ij qu' mewijiiłifi pe'qu' wititsile'.*
8 Week pa'qu' witset'e in łami'łets qa t'eku'mi'ł eju'ł, qa' łuji'ł week pa'qu' nełisi'łij.*
9 Iłini'ł pe'qu' nanqaats'etaxju' tetseti'yi' pakha'an, qa' it'iłijets iye: "Na' tenek'enheiji' na' Dios hats metitsi'ł e'm."*
10 Qa pakha'łe qu' witset'e qu' uitaxi'ł ji'teje'm qa nite' neqjunu'uł'eju'ł, qa' ma'ałijetsfik'i pe'qu' ł'ikheijeye', qu' it'iłijets:

---

* **9:60** Lc 8:1; 9:2; 16:16 * **9:61** 1R 19:20 * **9:62** Fil 3:13 * **10:1** Na'l ne' witfaakanhei yenji' ek in setenta y dos (72), qe yumti qu' nakets iye pekhewe' wetsjuk. * **10:2** Mt 9:37-38; 20:1; Jn 4:35; Ap 14:15; 2Ts 3:1 * **10:3** Mt 7:15; 10:16; Jn 10:12; Hch 20:29 * **10:4** Lc 9:3; 12:33; 22:35-36; Mr 6:8; Mt 10:9-10 * **10:5** Mt 11:26; Lc 10:21; 12:51 * **10:6** Lc 7:50; 8:48; 24:36; Jn 20:19; Hch 15:33; 1Co 16:11; Stg 2:16 * **10:7** Mt 10:10; 1Ti 5:18; 2P 2:13 * **10:8** 1Co 10:27 * **10:9** Mt 10:7,8; 12:28; 1Ts 5:14; Lc 11:20; 17:20; Mr 1:15; 1P 4:7

11 “Ha'nep iye ɬ'eqhip ha'ne sehe' ha'ne etset'iɬ yamtaxij ene' yif'iyeyi'ɬ, qu' henfuluti'ɬju' iye, qe qa' jutsiqetsi'iɬ e'm in uɬ'ax aka' ɬaqsiiɬijkii. Qa lesɬe ɬe'wis qu' menikfelitiɬetsha aka'an, pa' tenek'enheiji' pa' Dios hats met.”*
12 Yakha' hit'iɬij ewets qu' namtaxets hatse' pa' neɬuji' les qi qu' nat-tanithenhetii hatse' pekhewe'en, tees qu' ɬunye'ji'iju'ɬ na' ɬantanithenkeye'j hatse' kekhewe' tetsetii ka' witsetik'i Sodoma.—*

Pekhewe' uja'x witsetits yeqeku' pa' Jesús.
(Mateo 11:20-24)
13 —¡Hiyee' ha'nus witset Corazín! ¡Hiye' ha'nus iye witset Betsaida! Qe qek hakha'ye' Tiro qa ha' Sidón qu' nanaqsiiji'kii kekhewe' ham ɬunyejeyi'iju'ɬ wanaqsi'jtaxi'ɬ e'mijkii, ma' qekha hayiits nilitaxij in yaqsiijkii pe' uɬ'ets. Qa hik ta'ɬijupi' qekha ninq'ethintaxij in yijaa'ija qu' netf'iljetsin ɬeqhinatai qekha uɬ'etse'tax qa ɬeiɬa' qekha nilintaxij na'aj lo.*
14 Qa hik ta'ɬijupi', qu' ejeyumtshenhetiitaxi'ɬ hatse' les qu' iftsaxe' qu' atanithenheti'yi'ɬ hatse' qa nite' ɬunyejeyiju'ɬ hatse' ne' tetseti'yi' na' Tiro qa na' Sidón.*
15 Qa akha' witset Capernaum, ¿me ɬumti qu' ekekiti'yetspha'm na' wa's? Akha' ɬ'ewumhiti'yiiju' hatse' na' fe't ɬe'nq'itset'ij ne' naxju' (Hades).*
16 Pakha' qu' netk'eni'ɬ ewets, yakha'ɬe in tek'enyitwets. Qa pakha' qu' not'oqowe'yi'ɬ eju'ɬ, qa yakha'ɬe in t'oqoweiyiju'ɬ. Qa pakha' qu' not'oqoweiyiju'ɬ, qa nakha'ɬe ts'ukinju' hik nakha' pa' t'oqowe'yiju'ɬ.—*

Tepilkii pekhewe' setenta (70) jukhew.
17 Pekhewe' setenta (70) jukhew in hats tepilkii iye pa'aj qi in ɬe'sitsi'mkii, qa yit'ijets pa'aj: —Yatsat'axyij, yamijii pe' inwo'metets in tek'eni'ɬ yiju'ɬ in hit'iɬij aka' ii.—*
18 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Ehe, hats hi'wen na' inwo'met (Satanás) in namiiju' ha'ne sehe' hik ɬunye'j na'aj tejen.*
19 Jeɬ qeku'ni'ɬek, yakha' in k'eɬisiɬij pa'qu' et'unhaxitsi'iɬ qe qa otsi'ɬipji'kii ne' hik ɬunyejei q'oiq'oyits qa neyeyits iye, qa week iye na' ɬet'unha'x na' wit'ejuihife, qa' ham pa'qu' ɬeke'ye' qu' nawtsheteni'ɬ.*
20 Qa hasu'ujɬe qu' ne'sinheti'ɬi'mkii in tek'eni'ɬ eju'ɬkii in ɬukini'ɬfik'ikii pe' inwo'metets. Les ɬe'wis yijat'ij qu' ne'sinheti'ɬi'mkii ke' iyitsi'ɬ in hats we'nika'ajji' na' wa'sji'.—*

Jesús qa ɬe'wisi'mkii.
(Mateo 11:25-27; 13:16-17)
21 Qa hik pakha'aj pa' Espíritu Santo qa qi in yi'sinheti'mkii pa'aj pa' Jesús, ma' qa yit'ij pa'aj: —Qi in ɬe'wisij, Tata, Yatsat'axij na' wa's qa na' sehe' iye, qe ɬat'ini'm nite' ɬ'ethinij ekewe' wekwek pekhewe' wekwek nikfe'lets qa

* **10:11** Mt 10:14; Mr 6:11; Lc 9:5; Hch 13:51; 18:6 * **10:12** Mt 7:22; 13:1; 10:15; 11:22,24; Lc 10:14; 17:31; 2P 3:10; Ap 11:8 * **10:13** Ez 16:23; Mt 23:13-16; Lc 6:17,24; 19:37; Ap 9:12; Jn 12:21; Ex 3:20; Hch 2:22; Esd 3:7; Jer 25:22; 47:4; Jl 3:4; Est 4:1,3; Dn 9:3; Jon 3:6 * **10:14** Sal 1:5; Mt 12:41 * **10:15** Mt 4:13; Lc 4:23,31; 7:1; Hch 2:27,33; Is 14:12-15 * **10:16** Mt 10:40; 25:45; Jn 5:23; 12:48; 13:20; Lc 9:48; 1Ts 4:8 * **10:17** Mr 16:17-18; Jn 10:25; 12:31; 14:13; Ez 8:11; Ap 9:20 * **10:18** Mt 4:1,10; 28:3; Hch 13:10; Ap 12:9; Col 2:15 * **10:19** Mr 1:22; 16:18; Lc 11:12; 21:24; Ap 9:3,19; 11:2; Gn 3:16; Mt 13:39; 23:33; 1Co 15:25; Sal 91:13; Hch 28:5 * **10:20** 1Ti 4:1; 1Jn 4:1; Mt 7:22-23; Ex 32:32; Neh 9:38; Mal 3:16

pekhewe' iye wekwek yiya'yij, qa ɬ'ethinij enewe' hik łunyejei omehets nite' weniwqinhetji'. Ehe, Tata, qe hik aka' łisu'un qu' łunye'je'.*

22 Week ene' wekwek hats tseɬisij na' Tata qu' heinek'enhe'yij. Qa ham nikfe'le'ets pa'n łunye'jija na' Ła's, ewi'ɬe na' Łatata in nikfe'lets. Qa ham iye pa'qu' nenikfe'lets na' Łatata, qe ewi'ɬe na' Ła's in nikfe'lets, qa nekhewe' iye yisu'un ha'ne Ła's qu' nikfelitets qa yikfelitets.—*

23 Qa tetwek'ela'xets pa'aj he' ɬ'ijatshenhei qa yejeɬ ji'teje'm. Qa uja'xɬi'ijkii in yit'ijets pa'aj: —Łe'sitsi'imkii pekhewe' qu' ni'wen aka' ɬi'weni'ɬ.

24 Qe yakha' hit'iɬij ewets in olots ke' profeta'ik'i qa ke' qitsji' wittatalik'i iye qi in neqwenkeyu'taxij aka' hane'ej ɬi'weni'ɬ, qa nite'ɬe yi'wen. Qa qi in yisu'untax iye qu' nepiye'ek'i ekewe' hane'ej ɬepi'ye'eɬik'i, qa nite'ɬe yepi'ye'.—*

Pakha' teik'unei Samaria ɬeiɬe'.

25 Ma' qa niipha'm pa'aj pa' ewi'ɬ pa' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qe qa' nijaajin pa' Jesús, qa nifaakan pa'aj: —Maestro, ¿pa'n yeqfenye'j yiwek qu' nana'l ye'm pa' witiɬa'x nite' yili'ij?—*

26 Qa yeku'ɬ pa'aj pa' Jesús: —¿Pa'n łunye'j pa' we'nika'ajji' ke' Moisés ɬe'lijei? ¿Pa'n yit'ij kekhewe'en pa' ɬenikfe'lets?—

27 Qa inku'ɬ pa'aj pakha'an, qa yit'ij: *—Isu'unija pa' Yatsat'ax'inij eqe Dios weekij pa' atawe'j, weekij pa' iɬa'x, weekij pa' et'unha'x qa weekij iye pa' aqjamtikineye'jkii. Qa' isu'un week pa'qu' mete' e'm jukhew, efuts in ejunye'jek in ɬewetsu'unɬe.—* *(Dt 6:5)**

28 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: *—Ł'asiinik'iha in ɬ'inku'ɬ. Aqsiijkii aka'an qa' iɬa'xe'.—* *(Lv 18:5)**

29 Qa in łunye'jek pa' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei in wo'ɬetaxii qu' netitijitiyijets qu' natsathen, qa yit'ijets pa'aj pa' Jesús: —¿Qa pa'n łii pakha' qu' mete' ye'm qu' hisu'un ene' jukhew qa efuts?—*

30 Pa' Jesús qa yeku'ɬ pa'aj, qa yit'ij: —Ewi'ɬ pa'aj pa' jukhew ta'ɬii na' Jerusalén nekik'iju' pa'aj na' wit'ikheyi'j yamii ha' Jericó. Qa weikutiju'ɬ pe' ejtenhetsilets qa t'ilit'ets pa'aj qa nitka'mij pe' ɬewekwekits qa ɬeqhinatai iye. Qa yilanje'mkii iye pa'aj. Ma' qa yiwu'mɬi'iju' qa ikik'uikii, yaqwamitaxijkii pa'aj.

31 Ma' qa ewi'ɬ pa' pa'i nekik'iju' iye ha' wit'ikheyi'j. Qa in yi'wen qa ikijup pa'aj qa yape'enha ikik'ui pa'aj.

32 Qa in namtaxets iye pa'aj pa' ewi'ɬ pekhewe' ta'ɬets pa' Levi'ik'i (levitas). In yi'wentax iye pa'aj qa ikijup iye qa yape'enha ikik'ui iye pa'aj.

33 Qa namets iye pa' ewi'ɬ jukhew, Samaria ɬeiɬe'. In yi'wen pa'aj qa qi in neq'eletij.*

34 Ma' qa ikets pa'aj, qa yatsi'yipji' pe' ɬenqek'uwjei pa' aceite qa pa' wino iye, qa yilophe'ɬijipji' pe' penyilots. Ma' qa yinhini'pji' pa'aj pa' ɬe'wut qa yeka'xii pe' ewi'ɬ witiwhiti' qa i'wi'ɬi' qa yejeɬets pa'aj.*

---

* **10:21** Lc 2:14,27; 4:1; 19:21; 23:34,46; Hch 2:4; 13:7; 17:24; Mt 7:21; 21:16; Jn 8:42; 11:41; 12:27-28; 17:1-25; Gn 14:19; Is 44:25; Jer 8:9; 1Co 1:19-27; 3:19-20; Sal 8:2 * **10:22** Jn 1:18; 6:46; 7:29; 8:19; 10:15; 17:25-26 * **10:24** Jn 8:56; He 11:13; 1P 1:10-12 * **10:25** Mt 8:19; 22:34-40; 16:1; 19:3,29; Mr 12:28-34; Lc 3:12; 7:30; 18:18; Jn 1:38; 12:25; Ap 21:7 * **10:27** Lc 4:8; Lv 19:18 * **10:28** Lv 18:5; Neh 9:29; Ez 20:11; Ro 10:5; Ga 3:12 * **10:29** Lc 16:15; Ex 20:16-17; Lv 6:2; 19:13-18; Pr 3:28-29; Mt 5:43; 19:19; Ro 13:9-10 * **10:33** Mt 10:5; Lc 7:13; 9:52; 15:20; Hch 1:8 * **10:34** Is 1:6; Stg 5:14

35 Qa nełukii pa'aj, qa pa' Samaritano qa t'eku'metsju' pe' wetsjuk denarios,† qa tisij pakha' yatsat'axij pe' witiwhiti', qa yit'ijets pa'aj: "Jełets ha'ne jukhew. Qu' nat'anipji' ene' k'ełisij pe'qu' anq'axiji' qa' qu' hetpiltax iye ma' qa' k'ajanin."
36 Kha'ye', ¿pa'n łii enewe' wetshetk'ewi'ł pakha' łumti qu' ni'nq'ethinij in meti'm qa yisu'un pa' jukhew t'ilit'ets pe' ejtenhetsilets?—
37 Qa pa' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, qa yeku'ł pa'aj: —Pakha' neq'eletij pakha'an.— Qa pa' Jesús qa yit'ijets: —¡Yape ma, qa' aqsi'jijkii aka' łunye'j!—*

Jesús qa i'ni' pa'aj pe' łetsi' pe' Marta qa pe' María.

38 Ma' qa ikkii iye pa'aj pa' Jesús qa he' ł'ijatshenhei, ma' qa yamets pa'aj ha' witset ła's, hik hakha' qa i'ni' pa'aj pe' ewi'ł efu łii Marta qa yiwhini' pa'aj pe' łetsi'.*
39 Pe' Marta na'l pa'aj pe' łejefeki' łii María, pekhe'en i'nijupju' pa'aj pe' łef'iyeyifi pa' Yatsat'ax'inij tek'enets pa'aj in iyet.*
40 Qa pekhe'łe Marta qa qi in mehe'ej in yithayiki'im pe' wekwek qa pa'qu' netuj iye, ma' qa nekets pa'aj pa' Jesús, qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¿me nite' łijamti'ij yiwets ne' yejefeki' in nite' tsi'fenij ene' hithayikitaxi'ł e'm? Iyaji'ets qu' netsi'fenij.—*
41 Pa' Yatsat'ax'inij qa yeku'ł pa'aj: —Marta, Marta, hayits qa natawje'meten qa e'mehe'ej iye wiikfik'i enewe' olotsiiji' wekwek qu' aqsiijkii.*
42 Qa na'łłe ka' ewii'łija les łe'wistax qu' nana'l e'm. Ene' María na' yaftsin in t'eku'miiji' hik ha'ne les qi in łe'wis, qa ham pa'qu' nenitka'mij.—*

11

Jesús qa i'nq'ijatshenij pa' wit'iyinheye'j.
(Mateo 6:9-15; 7:7-11)

1 Qa łunye'jkii iye pa'aj pa' Jesús in iyin qa pa'n qu' na'ni'iji' iye pa'aj in iyin, qa in yili'ij pa'aj, qa pa' ewi'ł pekhewe' ł'ijatshenhei, qa yit'ijets pa'aj: —Yatsat'axyij, ets'ijatsheni'łij qu' nek'iyini'ł, in łunye'jek ka' Juan Bautista'ik'i in yijatshenij he' ł'ijatshenhei.—*
2 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Qu' iyini'ł qa it'iłij: "Intata, neniwqinhetji'ha aka' qiji' ii. Yape namets pa' łahats'ij qu' qi'ija qu' enek'enhei.*
3 Esłisi'łij ha'ne nełuji' pa'qu' hetuji'ł in łunye'jek week nełuts.*
4 Iwu'mi'łyik'ui pe' uł'ets haqsi'ji'łijkii in yijunyejeyi'łek in hiwejinłi'iłij week nekhewe' uł'ax yaqsi'jtaxi'ł ye'mijkii. Hasu'uj etswejinłi'iłij qu' netswumi'łju' pa' witaqjaajinkeye'j."—*
5 Qa yit'ij iye pa'aj pa' Jesús: —Jit'enqeku'ni' ek pa'qu' ewi'łe' ekheweli'ł qu' nana'l pa'qu' łejuwaika'ye', qa' nakii in hats łeqewuk'uji' naja'x, qa' nit'ijets: "Waika', atsatkinhenin qeku'nets wetshetk'ewi'łe' pane',
6 qe hanee'ij namyii ha' ewi'ł waika' iye toxii pa' ta'łji'. Ham yaqi'ijup qu' hetisij."

---

† **10:35** Ewi'ł denario, łajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii.

* **10:37** Mt 23:23; Lc 1:72; Stg 2:13 * **10:38** Jn 11:1,19-20; 12:2-3 * **10:39** Lc 8:35; Hch 22:3 * **10:40** Mr 4:38; 1P 5:7; Ro 8:26 * **10:41** Lc 12:22; 1Co 7:32; Fil 4:6 * **10:42** Sal 16:5; 27:4; Jn 6:27 * **11:1** Lc 3:21; 5:33 * **11:2** Jn 10:25; 17:6; 20:17; 1P 1:17; 3:15; Sal 9:10; Is 29:23; Lc 1:49; Mr 9:1 * **11:3** Pr 30:8 * **11:4** Lc 4:13; 6:12; 7:48; 24:47; 22:40,46; Mt 18:23-35; 26:41; 1Co 10:1

7 Pakha'an qa nekułetsfik'i qa' nit'ij: “Hasu'uj atsjati'meten. Hats yi-
janit'axji' na' łeji' qa yiwhifetsju' iye ene' yilits. Qa nite' łeke' qu' netsiipha'm
qu' k'ełisij pe'ye'.”
8 Hit'ij ewets, in yemjeetax in łejuwaika'tax qa nite' ni'yijupha'm qu' netisij
pe'ye', qa hastaax qa' niipha'm qe ta'łets in nite' yili'ij in iyinijetsji'kii. Ma' qa
week tisij pe'qu' hami'im.*
9 Qa hik ta'łijupi' qu' hit'iłij ewets: “Iyini'łetskii qa' esti'yi'łij. Mowo'ołiikii qa'
i'weni'ł. Ilani'łetskii na' łeji' qa nenit'iłij e'mii qhof.”*
10 Qe week na'aj iyinkii qa testii. Qa na'aj wo'oikii qa yi'wen iye. Qa na'aj
yilanetskii na'aj łeji' qa' wenit'iji'mii qhof.
11 Jit'enqeku'ni' ek iye pa'qu' ewi'łe' ekheweli'ł qu' hats nana'li'm pe'qu'
łelitse', qa pa'qu' ła'se' qu' niyintaxijets sehetse', ¿me qa' netisij pa'qu'
q'oiq'oye' in iyintaxijets sehetse'?
12 I'nłi'i qu' niyintaxijets pe'qu' łihi'ye', ¿me qa' netisij pe'qu' neyeye'?
13 Qe ekheweli'ł in uł'etstaxi'ł qa łe'niyayi'łij pa'qu' łisi'łij wekwek łe'wis ene'
elitsi'ł, qa na' Atata'ał i'ni' na' wa's in łe'wiisija, qa les in łe'wis wiikfik'i qu'
netisij na' Espíritu Santo pekhewe' qu' niyinijets.—*

Jesús qa titijiti'yijets pa' łet'unha'x qu' nata'łijets pa' Beelzebú. (Mateo 12:22-30; Marcos 3:20-27)

14 Qa pa' Jesús qa yukinik'uifik'i pa'aj pa' jukhew pa' i'ntaxji', ewi'ł inwo'met
ham łe'lijeye'. Qa łunye'jkii pakha'aj pa' inwo'met in hats ikfik'i, qa pa' jukhew
qa hats iyet pa'aj. Qa pe' olots jukhew qa efuts qa qi in yitjułaxijpha'm pa'aj
aka' łunye'jkii.*
15 Qa uja'x pe' yit'ijju': —Pakha'łe Beelzebú, łatata pe' inwo'metets, tisij
hane'en pa' łet'unha'xijup qa łeke' in yuki'nfik'ikii pekhewe' inwo'metets.—*
16 Qa pekhewepłe qa naqjaajinkeyu'ujek, ma' qa yiyajitaxijets qu' nethinij
pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł qu' nata'łetspha'm na' wa's.*
17 Pa' Jesús qa hats nikfe'lets pa' łaqjamtikineyejeitaxkii pekhewe'en, qa
yit'ijji'ju': —Na'aj qi witset qu' nawatlanju'kii ma' qa łakha'łe łete'm qu'
netwuł'enhetju', qa hik łunye'j iye na'aj ewi'ł jukhew qa łelits qa łewhe'ye' iye
in watlanju'kii, qa łekhewełłe łete'm iye in wetwuł'enhetju'.*
18 Qa hik łunye'j iye nakha' Satanás qu' neqet'ets wetju'łkii qa wapiłłe
wetju'łkii, ¿qa pa'n łunye'j qu'nte' niliyi'ij pa' łet'unha'x? Aka'an hit'iłij ewets
qe łit'iłijets in hata'łijets pa' łet'unha'x pa' Beelzebú qa łeke' in hukinfik'ikii ne'
inwo'metets.*
19 Ekheweli'ł in łit'iłijets qu' hukinfik'ikii pe' inwo'metets qu' nata'łets
pa' łet'unha'x pa' Beelzebú, ¿qa łek łet'unha'xek pa' yit'iji' nekhewe' elitsi'ł
in yiwu'mfik'i pe' inwo'metets? Qa hik ta'łijupi', nekhewe'en qu' hik
nekhewe'ye' qu' nejełiłijik'ui aka' łit'iłijju'.*

---

* **11:8** Lc 18:1-6 * **11:9** Mt 7:7-11; 18:19; 21:22; Jn 14:13-14; 15:7; 16:24; Mr 11:24; Stg 1:5-6,17; 1Jn 3:22; 5:14-15; Dt 4:29; 1Cr 28:9; 15:2; Pr 8:17; Is 55:6; Jer 29:13; Lc 11:10; 12:36; 13:25; Hch 12:13,16; Ap 3:20 * **11:13** Ro 8:9; 12:17; 1Ts 5:22; 2Ti 3:13; Mt 5:48; Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4,38 * **11:14** Mt 9:32-34; Jn 7:20; 8:48,52; 10:20; Mr 7:26,37; 9:15-25; Lc 7:22 * **11:15** 2R 1:2; Mt 10:25; Lc 12:58; Jn 12:31; 14:30; 16:11; Ef 2:2 * **11:16** Lc 10:25; Jn 2:11; 8:6 * **11:17** Lc 5:22; 12:52-53; Fil 2:6; Dn 5:28; 11:4 * **11:18** Mt 4:1,10; Hch 13:10; Lc 4:5 * **11:19** Ga 3:7; 1P 5:13

20 Qa yakha' in hukinfik'ikii ne' inwo'metets qa hit'iji' pe' łayaqsi'łe na' Dios, qa aka'an qa hats jutsiqaxij na' tenek'enheiji' na' Dios hats namtaxi'ł ewetsju'.*
21 Pa'qu' jukhewe' in t'un, watjanithen week na'l łatjanetits, qa yejeełija pe'qu' łetsi'ye', qa pekhewe' i'nifi wekwek pekhe'en qa ham peeyi'ijkii qe tejełitii.
22 Qa na'łłe iye pakha' les t'un iye wiikfik'i t'anipji' pakha'an, ma' qa t'ilit'ets qa naxij, qa nitka'mij week pe' łatjanetistax hik pekhewe' qi in wetjumtitaxets. Qa yeka'xik'ui pe' week łewekwekitstax qa week t'ihinijkii.*
23 Pakha' qu' nite' yi'feyi'ij pakha'an yejuihife'ej. Qa pakha' nite' tsi'fenij in haqsi'jje'mkii qa yak'esa'xłekii.—*

Pa'qu' inwo'met'e qu' netpilii iye pa'qu' jukhewe'.
(Mateo 12:43-45)
24 —Pa'qu' ewi'łe' espíritu uł'ax in ikik'uifik'i na'aj jukhew, ma' qa nekłi'ikii pa' ham i'ni'i' yisłaxkii, wo'taxiikii ławapiihiwet'e. Qa in nite' yi'wen pa'qu' nawapi'yi', qa yijamtikii: "Maa, ma hapiliyek ke' yitsi' ke' hata'łifi."*
25 Qa in tepilii qa yi'wen in hats wetp'ilastaxifi qa hats wanaqsi'jtaxifi iye.
26 Ma' qa ik iye qa yi'wen qa t'eqe'mets pekhewep iye wetsjuk tatsai (7) espíritu les uł'ets wiikfi' nite' hik łunyejei pakha'an. Ma' qa week enewe'en qa uiji'teje'm iye qa i'nji' iye pakha' jukhew. Pakha'an ma' qa les qi'ija in uł'ax, nite' hik łunye'j in yojo.—*

Pakha' les qu' jini'sinheti'mkii yijat'ij.
27 In mexe iyetij pa'aj pa' Jesús ekewe' wekwek, qa ewi'ł pe' efu i'nji'teje'm pekhewe' olots, qa taya'yij pa'aj in yit'ij: —Qi qu' łe'wisi'imkii pe' efu łata'łets in łenekfik'i qa nefunenkii iye.—*
28 Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús: —Ehe, qa lesłe qu' qi qu' łe'sitsi'imkiiha pekhewe' qu' nepiye'ek'i eke' łe'lijei na' Dios qa yaqsi'jijkiiha iye.—*

Jesús qa wetjeyumtshenijupi' pa' profeta'ik'i Jonás.
(Mateo 12:38-42; Marcos 8:12)
29 Pekhewe' olots jukhew qa efuts, in hats les t'ijaifik'i qa olots wiikfik'i, ma' qa pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Ene' hane'ej na'l ha'ne łahats'ij qi in uł'ets, iyintaxets qu' net'ethinheti'yij pa'qu' ewi'ł ham łunye'ji'iju'ł, qa teesłe qu' net'ethinheti'yij, qa ewi'łłe hatse' qu' net'ethinheti'yij ka' łunye'jkii ka' Jonas'ik'i.*
30 Qe hik qu' łunye'ji'ija ka' łunye'jkii ka' Jonas'ik'i in yamii ma' qa jutsiqetsi'm kakha' qek łunyejeye'taxkii kekhewe' Nínive łeiłetsik'i, qa hik aka' qu' łunyeji'ijek ha'ne Łas na' Jukhew enewe' hane'ej łahats'ij.*
31 Kekhe' qi witnene efu'uk'i ta'łiiju' na' i'wk'uyi'liiju' niipha'm hatse' qu' newetjeyumtshentax ene' jukhew ha'ne hane'ej łahats'ij, ma' qa' nit'iłij ewets qu' qiye' qu' uł'etsi'ił, qe kekhe'en toxii pa' ta'łji' qa namii qe qa' nepi'ye'ej ka'

---

* **11:20** Ex 8:19; 31:18; Dt 9:10; Sal 8:3; Mt 19:24; 21:31,43; Lc 17:21 * **11:22** Jn 16:33; 1Jn 2:13; Ef 6:11,13; Hch 26:28; Is 49:24-26 * **11:23** Mr 9:40; Lc 9:50 * **11:24** Mr 1:23-27; Lc 8:29; 9:42; Mt 11:29; Ap 4:8; 14:11; 18:2 * **11:26** Lv 26:18-28; Dt 7:1; Pr 6:31; 26:25; Lc 8:2; Jn 5:14; 2P 2:20-22 * **11:27** Lc 1:48; 5:1; 8:21; 12:3; 23:29; Hch 13:7 * **11:28** Lv 22:31; Jn 13:17; Stg 1:22; Ap 1:3; 22:7 * **11:29** Lc 7:31; 11:16; 17:25; 21:32; Jon 1:1–4:9; Mt 16:4 * **11:30** Mr 2:10; Lc 5:24

qi łikfeliya'xkii ka' Salomon'ik'i. Qa hane'ej, jeł qeku'ni'łek nakha' les t'anipji'ha ka' Salomon'ik'i hats ha'ne i'ntaxi'in.*

32 Kekhewe' Nínive łeiłetsik'i niipha'mkii hatse' qu' newetjeyumtshentax ene' jukhew ha'ne hane'ej łahats'ij, ma' qa' nit'iłij ewets qu' qiye' qu' uł'etsi'ił, qe kekhewe'en yili'ij pe' uł'ets in yaqsiijkii in yepi'ye' ek'i ke' łe'lijei pa' Dios nifeli'm kakha' Jonas'ik'i. Qa hane'ej, jeł qeku'ni'łek nakha' les t'anipji'ha ka' Jonas'ik'i hats ha'ne i'ntaxi'in.—

Ne' otoi hik łunyejei qu' łefetitjiye' na' ese'n.
(Mateo 5:15; 6:22-23)

33 —Ham pa'qu' nene'łji' fetitjiye' qa nat'inkii, qa nite' łeke' iye qu' nit'onijju' pe'qu' ti'najki'ye' łasi'ye'. We'nitonpha'm yijat'ij qe we'nenpha'm hats'inha qa week yi'wenkii pe'qu' nuiteje'mkii.*

34 Ne' otoi hik łunyejei qu' łefetitjiye' na' ese'n, qa hik ta'łijupi', ne' otoi qu' łe'sitse' qa' nana'ljiim kiyek na' ese'n. Qa qu' uł'etse'łe ne' otoi qa' nooye'jiimkiyek na' ese'n.*

35 Jeł etij pa' na'lkii in'etji' qa hasu'uj qu' noo'ye'kii.

36 Qe qu' weeke' na' ese'n qu' hik łunye'je' qu' nana'lkii qa ham pa'qu' łuk'eye' qu' noo'ye'kii, ma' qa' qi'ija qu' nana'l e'mkii hik qu' łunye'je' ne'ej fetitjii qu' nanalit epji' pa'qu' ł'ułaxe'.—

Jesús qa iyetij pa' łunyejei pekhewe' fariseo.
(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 20:45-47)

37 In yili'ij pa'aj pa' Jesús in iyet, qa pa' ewi'ł fariseo qa t'eqe'mets qu' netekiłi'ju' pe' łetsi'ii. Qa pa' Jesús qa yijayan pa'aj qa uiteje'm qa i'nijupju' pa' łekula'x.*

38 Pa' fariseo qa qi in yitjułaxijpha'm pa'aj in yi'wen pa' Jesús in nite' yijayanij pakha' yit'ij pe' ława'mhitsik'i qu' nojo qu' nawa'nqa' qa' i'nk'ałe netek.

39 Qa pakha'łe Yatsat'ax'inij qa yit'ijets pa'aj: —Ek'en qeku'ni'łek ekheweli'ł fariseol, ekheweli'ł łenliji'łju' na' i'nfik'i na' wasu qa tok'o iye, qa nakha'łe łatawe'jji' qa topo'oj nakha' wit'ejtenheye'j qa na' uł'ax iye.*

40 Ham łenikfe'li'iłets. Nakha' yaqsiijkii na' i'nfik'i, ¿me nite' yaqsiijkii iye na' i'nteje'm?*

41 Ihini'łij yijat'ij nekhewe' wekwek topo'oj nakha' i'nteje'm qa' łisi'ł ne' ham yiwq'axine', ma' qa' hayitse' yijat'ij qu' ham łejili'ye' na' i'nteje'm qa na' i'nfik'i.*

42 ¡Qa hiyee'łe e'newusitsi'ł fariseol! Qe in łeqethentaxi'łfik'i ne'ej menta qa ne'ej ruda qa week iye ni'khewepij łesejets, in yamets qu' diezse' qa ewi'ł na'aj łetisi'łij na' Dios. Qa ł'anłi'iłipji'kii nite' łaqsiiłijkii pa' yatsathen qa pa' witeqsu'unka'xij iye pa' Dios. Hik ekewe'tax qek aqsiiłijkii yijat'ij, qa hasu'ujłetax qek ili'iłij kekhewep iye hats łaqsi'ji'łijkii.*

43 ¡Hiyee' e'newusitsi'ł fariseol! Qe łisu'uni'ł wiikfik'i qu' ni'iłipji' ne'ej łots'oji'laxits ne'ej tenek'enhei ne' witlijtsitjiyitsifi, qa łisu'uni'ł iye qu' eniwetfelhe'yiłi'mkii ne' witaqhawetitsji'.*

---

* **11:31** 1R 4:34; 10:1; 2Cr 9:1; Lc 10:14; He 11:7; Pr 1:1 * **11:33** Mr 4:21; Lc 8:16 * **11:34** Jer 24:8; Mt 7:17 * **11:37** Lc 7:36 * **11:39** Mt 23:25; Lc 12:20; 16:14; He 10:34; Mr 7:22 * **11:40** Mt 23:17; Lc 12:20 * **11:41** Lc 12:33; Hch 24:17; Sal 24:4; Tit 1:15 * **11:42** Lc 10:13,27; 18:12; Dt 14:22; Mi 6:8; Zac 7:9; Mt 12:18,20; Jn 5:42; 7:24; Hch 8:33; Dt 6:5; 2Ts 3:5 * **11:43** Mt 23:6; Mr 12:39; Lc 20:46; Stg 2:2

44 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ! Qe hik ejunyejeyi'ɬ ne'ej nimeɬkui qe hats nite' yeqet'etsiikii na'aj i'ni' qa t'otsipji'kii ene' jukhew qa efuts qe nite' nikfe'lets.—*

45 Qa yeku'ɬ pa'aj pa' ewi'ɬ i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei: —Maestro, in ɬit'ij aka'an yekheweli'ɬ iye in ɬatswakanini'ɬkii iye.—*

46 Pa' Jesús qa yit'ij: —¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ iye ekheweli'ɬ, i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei! Qe ɬiɬkonini'ɬij ene' jukhew pe' niihetits witqatai jutsitets qu' jinteka'xtax, qa ekheweli'ɬ qa nite' ɬisu'uni'ɬ qu' eka'xi'ɬ nite' ewii'ɬe' iye pe'qu' ayaqsiyi'iɬ qu' ekumhini'ɬi'.*

47 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ! Qe ɬeniihini'ɬpha'm qa ɬaqsi'ji'ɬ ne' ɬenimeɬkui ke' profetalik'i in hik ekewe' ɬalanhei iye ke' aqa'jteyi'ɬik'i.*

48 Qa aka'an in ɬaqsiiɬijkii, ma' qa hats ɬi'sinhetiɬijupi' aka' yaqsiijkii ke' aqa'jteyi'ɬik'i, qe kekhewe'en nilanju' qa ekheweli'ɬ qa ɬeniihini'ɬpha'm ɬaqsi'ji'ɬ ne' ɬenimeɬkui.*

49 Qa hik ta'ɬijupi' na' qi ɬikfeliya'xkii na' Dios in yit'ij iye: "He'nukini'ɬ ei hatse' pe'qu' profetale' qa apóstoles iye, pekhewe'en qa' natlanhetiiju' pe'qu' uja'xe' qa pekhewep iye qa' natawitjaxtii."*

50 Qa hik ta'ɬijupi' ene' hane'ej ha'ne ɬahats'ij qu' netitijitiyijets hatse' qu' ɬekhewele' qu' nanlanju' pe' week profetalik'i in uja'xek pe' talanhetii'ju'kii ta'ɬijii in i'nk'a wanaqsiijkii ha'ne sehe'.*

51 Qa' nata'ɬijii in talanhetii ka' Abel'ik'i qa' namijii in talanhetii ka' Zacarias'ik'i. Hikka' talanheti'yi' nakha' ɬeqewuk'uji'ju' na' ts'eewe'epji' (altar) qa ne' t'ejutshenheti'yets na' Dios. Ehe, yakha' hit'iɬij ewets, aka'an in t'enhetiyipji' iye enewe' hane'ej ɬahats'ij.*

52 ¡Hiyee' e'newusitsi'ɬ, i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei! Qe ekheweli'ɬ ɬaqsi'jtaxi'ɬ ne' ɬejinje' na' witikfeliya'xkii. Qa ekheweli'ɬ nite' ɬe'nuihiyu'uɬii qa nite' ɬiwejiniɬi'm iye nekhewe' hats nuihiyu'taxii.—*

53 In ikik'uifik'i pa'aj pa' Jesús pe' wititsi', qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa pekhewe' iye fariseol, qa yijayanfik'i pa'aj, ma' qa yapeɬek qa iyetɬe etsek pa'aj qe qi in nayu'um, qa pekhel ɬ'anyejeyetskii in nifaakankii,*

54 qe tewqeleiɬetaxijik'ui qu' nophe'ɬji' pa'qu' nit'ij.*

12

Jeɬi'ɬiju'ɬ ne' ɬeqe levadura ne' fariseol.

1 Ma' qa i'nk'aɬe pa'aj, qa not'axets iye pa'aj pe' olootsija milits yamets pe' jukhew qa efuts iye, watkatitij wetepji' pa'aj. Pa' Jesús qa iyet, me yojo in iyetik'ui pe' ɬ'ijatshenhei: —Jeɬi'ɬiju'ɬ ne' ɬeqe levadura ne' fariseol, ikji' in hik ɬunyejei qu' wetsjuk ɬejusitse'.*

2 Qe ham pa'qu' natat'inhetiikii qu'nte' ne'twenheti'ye', qa ham iye pa' qu'nte' netfelhiti'ye' qu'nte' ninikfe'le'.*

---

* **11:44** Mt 23:27 * **11:45** Lc 7:30 * **11:46** Mt 11:28-30; 23:4; Hch 15:10; 27:10; Ga 6:5 * **11:47** Mt 2:23; Hch 7:52; Lc 20:15 * **11:48** Mt 23:31; Hch 22:20; Ro 1:32 * **11:49** Pr 1:20-33; 8:1-36; Mt 23:34; Lc 11:27; 13:1; 15:32; 21:9-10; Jn 13:16; Hch 1:2; 1Ts 2:15; 2Ti 3:12 * **11:50** Lc 11:29; He 9:26; Ap 18:24 * **11:51** Gn 4:9-10; He 12:24; 1Jn 3:12; 2Cr 24:20-22 * **11:52** 1Co 14:6,39 * **11:53** Mr 6:19; Ga 5:1 * **11:54** Hch 23:21; Is 29:21; Mt 22:15; Mr 3:2; 12:13; Lc 20:20; Jn 8:6 * **12:1** Lc 8:5; 13:21; 17:3; Mt 16:5-6; 23:28; Mr 8:14-15; 12:15; Jer 9:4; Hch 20:28; Ga 5:9; 2:13; 1P 2:1 * **12:2** Mt 10:26-33; Mr 4:22; Lc 8:17; 6:44

3 Qa hik ta'łijupi', week pe'qu' it'iłij na' nookii qa' netpiikaxti'yi' na' na'lkii,
qa pe'qu' it'iłij qu' ajawehentaxi'łij wetju'ł pe'qu' wititsiyi'ifi, qa' netniya'yijkii
qu' netfelhitii pa'qu' ł'anuyi'ipji' pe'qu' wititsi'ye'.—*

¿Pa'n łii pa'qu' les jine'nijiwe'yiju'ł?
(Mateo 10:26-31)

4 —Qa yakha' qa hit'iłij ewets, ekheweli'ł yijuwaikal, e'nijiweikitek'iłiju'ł
ene' yilanłe ne' esenitsi'ł, qe qu' hats nalan qa hats ham iye pa'qu'
łeqfenyeje'ej.*
5 Qa yakha'łe qa' k'efeli'łi'm pa'n łii pa'qu' les e'nijiwe'yi'łiju'ł.
E'nijiwe'yi'łiju'ł nakha' qu' hats nalan qa na'li'm iye na' łet'unha'x qu'
newu'miiju' nakha' fe't qi iftsax. Ehe, yakha' hit'iłij ewets, ¡Hane'en hik
ha'ne e'nijiwe'yi'łiju'łha yijat'ij!*
6 ¿Me nite' te'ninei ne'ej lee'fij (5) papaye'mtsil in łaja'aju'ł ne'ej wetsjuk
ł'astakii nijketits łelits? Qa nakha'łe Dios qa nite' ewii'łe' pe'qu' nantapi'ii
enewe'en.*
7 Qa hik łunyejei iye, ne' ewkujitsi'ł hats week wetjeyumtshen. Qa hik
ta'łijupi' qu' hasu'uj e'nijiwe'yi'ł, ekheweli'ł e'weju'łi'łij ł'ani'łi'pji' pe'qu' olot-
setax papaye'mtsile'.—

Pekhewe' welkut'ijkii qa pekhewe' nite' welkut'ijkii pa' Jesús.
(Mateo 10:19-20,32-33; 12:32)

8 —Yakha' hit'iłij ewets, week pakha' qu' nite' newelkut'e' yijkii qa tetfeliji'm
ene' jukhew in tsijayan, qa ha'ne Ła's na' Jukhew qa' netetfeljiiji'mek ne' łaqa
angelits na' Dios.*
9 Qa pakha'łe qu' newelkutyijkii nite' tetfeliji'm ene' jukhew, qa ha'ne Ła's
na' Jukhew qa' newelkutjiijets kiyek ne' łaqa angelits na' Dios.*
10 Qa week pakha' qu' nit'ij pa'qu' ewi'ł wi'tlijeye' t'ejuyiju'ł ha'ne Ła's
na' Jukhew, qa łeke'łe qu' netwumhiti'yik'ui aka'an. Qa pakha'łe qu'
nit'ij pekhewe' qu' net'ejuyiju'ł nakha' Espíritu Santo qa nite' łeke' qu'
netwumhiti'yik'ui pekhewe'en.*
11 Qu' ekekiti'yi'łii nekhewe' witlijtsitjiyits qa qu' ekekiti'yi'łetsji' iye
nekhewe' wittatal qa nekhewep iye wit'alhei, qa hasu'uj natawje'meteni'ł
pa'qu' eqfenyejeyi'ił ewek qa pa'qu' it'iłijiju'ł iye.*
12 Qe nakha' Espíritu Santo hik nakha'ija qu' nijatshenij pa'qu' it'ij qu' hats
namets qu' iyet.—*

Jesús qa iyetij pakha' qu' namittaxfik'i wiikfik'i qu' nanaitaxij eke' wekwek.

13 Ma' qa ewi'ł pa'aj pa' jukhew i'nji'teje'm pekhewe' olots pakha'aj, qa
yit'ijets pa' Jesús: —Maestro, it'ijets ha' mats qu' nesłisij pe'ye' qu' nat-
sak'esijek pe' ta'łets ka' tata'ałik'i.—*
14 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Jukhew, ¿pa'n łii pa' ts'entaxi' qu' yakha'ye'
qu' k'ejeyumtsheni'łij pe' ewekwekitsi'ł?—

---

* **12:3** Mt 6:6; 24:26; Lc 12:24; Hch 10:9 * **12:4** Hch 27:3; Is 8:13; 51:12; Jer 1:8; Jn 6:20 * **12:5** Sal 147:11; Pr 1:7; Hch 10:2; Ap 14:7; Mr 9:43; Stg 3:6 * **12:6** Sal 50:11 * **12:8** Mt 7:23; Jn 1:51; 9:22; Lc 5:24; 11:30; 15:10; Hch 10:3; Ro 10:9; Ap 3:5 * **12:9** Lc 9:26 * **12:10** Mr 3:28-30; Lc 1:15,35; 2:25-26; 3:22 * **12:11** Mt 10:19-20; Mr 13:11; Lc 20:20; 21:14-15; Ef 3:10; Fil 4:6; Col 2:15; Hch 26:24 * **12:12** Pr 1:23; Jn 14:26 * **12:13** Lc 11:45

15 Qa pa' Jesús qa yit'ijets pe' weekji': —Jeɬi'ɬiju'ɬ week eke' ɬunyejeiɬe wetju'ɬ ejunyejeyi'ɬij in ɬisu'uni'ɬ eke' wekwek, qe ha'ne witiɬa'x nite' yeqethenii qu' olotsi' i'm pe' wekwek.—*
16 Qa nifeli'm pa' ewi'ɬ yejeyumtshenijupi': —Ewi'ɬ pa' jukhew qi in yiwq'axin wekwek qa olots iye pe' ɬaq'astai, qa pa' ɬeq'ejinqa'wet in hats yamets in yuji' pe' ɬ'enheiju' qa olots iye pe' ɬei.*
17 Qa pa' patun qa yijamtikii: "¿Paa's qu' yeqfenye'ji'ij ha'ne yenekju'? Hats ham yeqitset'i'ij ene' ɬei."
18 Ma' qa yit'ij pa'aj: "Ye'ehe aka' qu' yeqfenye'ji'ij. Heni'ttaxijju' enewe' yeqjiikiyij qa' heniihinpha'm iye qa' les hiwqinhet ma' qa' week henifi yijat'ij ene' yenheiju' qa ene' na'l ye'm."
19 Ma' qa' hitɬi'ij yitets: "Jukhew, hayits qa olots ene' ɬaqsi'j. Weju'ɬij pe'qu' olots ininqapitse', mawapii, qa' ek, qa' iya' qa' e'ɬe'wisi'imkii iye."*
20 Qa nakha'ɬe Dios qa yit'ijets: "Nite' ɬ'eqeneɬuikii, hane'ejija ha'ne naja'xji' qu' awa'm qa ne' na'l e'm ɬaqsi'jtax, ¿pa'n ɬii pa'qu' naya'x e'j?"*
21 Aka'an hik aka' ɬunye'j pakha' qu' naqsi'jtax pe'qu' olootse' qu' ɬakha' ye'ɬe qu' net'ejuiɬe'ets, qa hamɬe yiwq'axine' ekewe' t'ejuyets na' Dios.—*

Dios yejeɬ pe' ɬelits.
(Mateo 6:25-34)

22 Ma' qa yit'ijji'ju' he' ɬ'ijatshenhei: —Qa hik ta'ɬijupi' qu' hit'iɬij ewets aka'an. Hasu'uj natawje'meteni'ɬ pa'qu' etuji'ɬ qa pe'qu' eqhinatayi'iɬ iye in mexe i'ɬiyi'ɬ,*
23 qe na' witiɬa'x les t'anipji' na'aj inaq, qa ha'ne i'naj i'nese'n qa les t'anipji' ek ekewe' witqhinatai.
24 Jeɬ qeku'ni'ɬju' ek ne'ej o'powil, in nite' wenq'entax qa nite' nit'ijji' iye pe'qu' ɬ'enheyeju', qa hamtax iye pe'qu' ɬextsili'ij qu' naqsi'j pe'qu' ɬeqeye', ɬa'mek na' Dios qa tisijkii pa'qu' netuj. Qa ekheweli'ɬ ¡hayits qa qi qu' e'weju'ɬi'iɬij yijat'ij ɬ'ani'ɬi'pji' ne' junatai!*
25 ¿Pa'n ɬii ekheweli'ɬ pa'qu' itawje'met'e' qa' naqsiijkii qu' les nijetin eku'nij iye pa' ɬiɬa'x?*
26 In nite' ɬeke' qu' aqsiiɬijkii aka' nite' qi ɬammi's, ¿qa inhats'ek in natawje'meteni'ɬ kekhewep iye wekwek?
27 Jeɬi'ɬju' ne' ɬop'omits (lirios) in t'ijaifik'i. Nite' t'ithayiitax qa nite' taftiɬintax iye. Qa yakha'ɬe qa hit'iɬij ewets ka' Salomon'ik'i in wanaqsii'jtaxija, qa nite' ɬunyejeyiju'ɬ ene' ɬop'om in ɬe'sitswikfi.*
28 Qa na' Dios in ɬeqjunyejeyij aka'an enewe' uje' qu' nonoxp'onhetji qa' lomomeji' hane'ej na'l jup'elket ta'ɬi' na' ɬ'ejinqa'wet, ye'ehe, qa ekheweli'ɬ qa' les qu' qiye' pa'qu' ɬeqjunyejeyi'iɬ ej, ¡jukhew hayits qa ɬ'inqekuteetsi'ɬkii!*
29 Ekheweli'ɬ, hasu'uj natawje'meteni'iɬ qu' mowo'oɬiikii pa'qu' etuji'ɬ qa pa'qu' iya'aɬji' iye.

---

* **12:15** 1Ti 6:20; 2Ti 1:14; 4:15; 2P 3:17; 1Jn 5:21; Ef 5:3; Gn 12:5; Job 20:20; 31:24; Sal 62:10 * **12:16** Lc 6:24; 5:36; 8:11; 16:19; 18:23; 19:2; 21:1 * **12:19** Mt 11:28; Mr 6:31; Ap 6:11; 14:13; Ec 2:24 * **12:20** Jer 17:11; Lc 11:40; Sal 39:6; 49:10; Mt 16:26 * **12:21** 2P 3:7; Mt 6:19-20 * **12:22** Pr 31:25 * **12:24** 1R 17:4,6; Job 38:41; Sal 147:9; Pr 30:17; Ap 12:6 * **12:25** Fil 4:6 * **12:27** 1R 10:4-7 * **12:28** Mt 8:26; 14:31; 16:8

30 Qe week ene' nite' yijayan na' Dios witsetits ha'ne sehe' epji' enewe'en qi
in wo'oi week ekewe' wekwek. Qa nakha'ɬe Atata'ał qa hats nikfe'lets in nite'
ɬisu'untaxi'ɬ qu' hamitsi'ił ejup ekewe' wekwek.*
31 Qa hik ta'ɬijupi', ekheweli'ɬ qa' aftsini'ɬek na' tenek'enheiji' na' Dios, ma'
qa' esti'yi'ɬij week ekewe' wekwek.—*

Pe' ɬe'sits wekwek na' wa'sji'pha'm.
(Mateo 6:19-21)

32 —E'nijiweikitek'ił kots'etets nite' olots, qe na' Atata'ał hats yiwjutsiqenija
qu' neɬisi'ɬij na' tenek'enhe'yi'.*
33 Ihini'ɬij pekhewe' qu' nana'lił'em qa pekhewe' qu' ɬ'astaye' qa' ɬisi'ɬijkii
pekhewe' ham yiwq'axine'. Aqsi'ji'ɬijkii aq'astajiwotsi'ił ti'naj nekhewe' nite'
ɬipipji' yijat'ij, hik nekhewe' wekwek ɬe'sits na' wa'sji' nite' yili'ij yijat'ij in na'l.
Hik nakha'a' yijat'ij ham pa'qu' ejtenhetsaxe' qu' namii, ham iye nosositetsi'i'
qu' netuj.*
34 Qe pakha' qu' eni'ɬi' pekhewe' qu' ewekwekitsi'ił, qa' hikpa' jeek qu' na'ni'
ne' atawjetsi'ɬ.—*

Matjanitheni'ɬkii.

35 —Matjanitheni'ɬkii, qa' itujinheti'ɬji' iye pe' efetitjiyitsi'ɬ.*
36 Hik ejunyejeyi'ił pa'qu' jukhewe' qu' natjanithenik'uikii pa'qu' ɬaqa
patune' in yamii pa'qu' ewi'ɬ ɬe'wis neɬu witiwhe'yejii, qa in nam qa yilanetskii
pa' ɬeji' qa aje'eɬ yit'ijimiiqhof.*
37 Ɬe'sitsi'mkii pe' jukhew in nam pa' ɬaqa patun qa yi'wen in nite' ima'ju'.
Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets pa' patun qa' naya'x eku'nijek pe' ɬeqejkunenhei qa
ninhinijupjukii pa' mesa qa' nenkunhenju' pekhewe'en.*
38 Ɬe'sitsi'mkii pekhewe'en in nite' yif'eli' iju'ɬ inye'jɬu' qu' ɬeqewuk'uyetaxji'
naja'x, i'nɬi'i qu' ipɬu'yi'iju'ɬ neɬu.
39 Menikfeliti'ɬets aka'an, pa'qu' ewi'ɬ natsat'axij pe'qu' wititsi'ye' qu'
nenikfe'lets pa'n uja'x hora qu' na'naja'xij qu' nanamets pa'qu' ejtenhetsi'le',
qa' qi qu' natjanithenik'uikii qa'nte' name'etsji' pe'qu' ɬetsi'ye' qu' net'ejtenij
pe'qu' ɬewekwekitse'.*
40 Ekheweli'ɬ iye matjanitheni'ɬkii, qe ha'ne Ɬa's na' Jukhew namji' hatse'
pe'qu' horaye' qu'nte' umtiyetaxi'ɬ qu' nanamji'.—*

Pakha' tek'en witqejkunenek qa pa' nite' tek'en.
(Mateo 24:45-51)

41 Ma' qa ha' Pedro qa nifaakan pa'aj: —Yatsat'axyij, ¿me yu'ja'xɬi'iɬ qu' it'iɬij
yiwets aka' ɬejeyumtshenijupi', me week iye qu' it'ijets?—
42 Pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ij pa'aj: —¿Pa'n ɬii pakha' witqejkunenek tek'en
qa nikfe'lkiiha iye, hik pakha' pa' ɬaqa patun qa' neni' qu' nejeɬipji' pe' week
ɬeqejkunenhei hats'inha qu' netisji'jij ɬaqe' in hats yamji'jets ɬekujii?*
43 Ɬe'wis pakha' witqejkunenek in ɬunye'j aka'an, qe pa' ɬaqa patun in nam
qa yi'wenij in yaqsi'jijkiiha pakha' ɬ'ithayijkit.

---

* **12:30** He 11:14; 13:14; Mt 5:16; 6:1; 11:27; Jn 8:42 * **12:31** Mt 5:6,20; 19:29; Lc 11:2; 1R 3:11-14; Mr 10:29-30 * **12:32** Lc 10:21; 12:4,7; 22:29; Is 40:11; Hch 20:28; 1P 5:2-3; Mt 11:26; Ef 1:5,9; Fil 2:13 * **12:33** Hch 2:44-45; 24:17; Lc 10:4; Mr 10:21; 2Co 4:7 * **12:34** 1P 1:4 * **12:35** Mt 24:42-51; 25:1-13; Mr 13:33-37; Jn 13:4-5 * **12:36** 2P 3:12; Jn 2:1; Ap 3:20 * **12:37** Ro 13:11; Lc 17:8; 22:27 * **12:39** 1Ts 5:2 * **12:40** Lc 21:36; Mr 2:10; 1Ts 5:2; 2P 3:10; Ap 3:3; 16:15 * **12:42** Lc 16:1; 1Ti 6:8

44 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets pa' patun qa' neni' qu' week netnek'enhe'yij pe' ɬewekwekits.
45 Qa qu' nitɬi'ij pa' witqejkunenek pa' ɬatawe'j: "Ha' yaqa patun tees qu' nanam aje'eɬ." Ma' qa' yapeye'ɬek qa' nilanje'mkii pekhewep ɬ'ithayifets jukhew qa pe' efuts iye, qa tek, qa iya', qa yek'uwet iye.*
46 Pa' ɬaqa patun pa' witqejkunenek qa' nanam pakha' neɬuji' nite' notkitaxji'kii, qa pe' hora iye nite' nikfe'lets qu' nanamji', ma' qa' qi qu' nitanithen qa neni' pakha' ɬeq'itset'ij pekhewe' inqeku'.
47 Qa pakha'ɬe qu' witqejkunenek'e in hats nikfe'ltaxets pakha' qu' nisu'untax pa' ɬaqa patun, qa nite'ɬe watji'let, nite' yaqsi'jijkii iye pakha' hats yisu'untax pa' ɬaqa patun, ma' qa' qi iye qu' nitanithen.*
48 Qa pakha'ɬe qu' nite' nenikfe'le'ets pakha' qu' nisu'untax pa' ɬaqa patun, qa yaqsi'jɬi'ijkii pe' yutentax, qa nite' qi'ija qu' nitanithen. Week pakha' qu' hats netesti'yij pe'qu' olotse', qa' olotse'ji'jek pe'qu' natyajaxti'yijets pakha'an, qa pakha' qu' les olotse' pe'qu' netesti'yij, qa' les olotse'ji'jek pe'qu' netniyinheyijets qu' naqsiijkii.—*

Jesús, ta'ɬets in yeqet'ets wetju'ɬkii.
(Mateo 10:34-36)

49 —Yakha' in tsam qe qa' hitujinhetje'm pa'qu' fet'e' ha'ne sehe' ipji'. ¡Hayits qa qi in hisu'untaxija qu' hats netujje'm!*
50 Qa mexeɬe qu' nojo qu' hempuli'jji' pa' qi a'tax. ¡Hayits qa qi in tsitawje'meten qa' naamɬi'ijii qu' week nijat'etstax!*
51 ¿Me ɬumti'iɬ in tsam qa' hetisij pa'qu' ɬ'ikesimeyaxitse'ɬekii ha'ne week sehe' ipji'? Nite', yakha' hit'iɬij ewets, in tsam qe qa' neqet'etsju'kii ene' jukhew.*
52 Qe hane'ejija qu' nata'ɬi', lee'fij (5) pe'qu' na'nifi pe'qu' ewi'ɬ wititsi'ye' qa' neqet'etsju'kii ɬunyejei, pe' wetshetk'ewi'ɬ qa' ɬ'ejuihifetsi'ij pekhewe' wetsjuk, qa pekhewe' wetsjuk qa' ɬ'ejuihifetsi'ij pekhewe' wetshetk'ewi'ɬ.
53 Qa' neqet'ets wetju'ɬkii iye, pa' ɬatata qa' ɬ'ejuihifeyi'ij pa' ɬa's, pa' wita's qa' ɬ'ejuihifeyi'ij pa' ɬatata, pe' ɬenene qa' ɬ'ejuihifekiyi'ij pe' ɬasi', pe' ɬasi' qa' ɬ'ejuihifekiyi'ij pe' ɬenene, qa pe' ɬeqewketi' qa' ɬ'ejuihifekiyi'ij pe' ɬefelits, qa pe' ɬefelits qa' ɬ'ejuihifekiyi'ij pe' ɬeqewketi'.—*

Yejeyumtshenijupi' ne'ej jutsiqetsij in yamets na'aj ɬahats'ij.
(Mateo 16:1-4; Marcos 8:11-13)

54 Ma' qa yit'ijji'ju' iye pe' oloots jukhew qa efuts: —In ɬi'weni'ɬii pe'qu' wasi'ye' in nekpha'm ta'ɬiiju' na' tefeji', ma' qa aje'eɬ ɬit'iɬijju': "Nekju'kii hatse'" qa hik aka' ɬunye'j.*
55 Qa na'aj t'unik'i in ta'ɬji' na' i'wk'uyi'lii, qa ɬit'iɬijju': "Elejei hatse'" qa hik aka' ɬunye'jkii iye.
56 ¡Wetsjuk ɬejusits! In ɬenikfe'li'ɬets in ɬejeɬiɬijupkii ekewe' ɬunyejeikii ha'ne sehe' epji' qa na' wa'sji'pha'm iye, ¿qa inhats'ek qu' nite' enikfe'li'iɬets qu' jeɬi'ɬijupkii ha'ne hane'ej ɬahats'ij?—*

E'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ pakha' qu' uɬ'etse'taxi'ɬ wetju'ɬ.
(Mateo 5:25-26)

---

* **12:45** 1Jn 2:28 * **12:47** Dt 25:2; Stg 4:17 * **12:48** Lv 5:17; Nm 15:29; Mt 13:12; Ro 1:20; 2:14; 1Ti 1:13 * **12:49** Mr 10:38 * **12:50** Hch 22:16; Ro 6:3; Ef 4:5; 2Co 5:14; Jn 19:28; 19:30 * **12:51** Lc 2:14 * **12:53** Mi 7:6 * **12:54** 1R 18:43-44 * **12:56** Lc 6:42; 20:10; 21:8,30

57 —¿Qa inhats'ek in nite' ekhewełi'ił ete'm qu' ejełi'łji' qu' ku'mi'łi' pa' yatsathen?
58 Qe in mexe łijayan pakha' qu' net'ejui eju'ł qu' neka'xii pekhewe' qu' netnek'enhei, e'meheyi'ij qu' mowo'oi qu' aje'eł e'łe'sitsi'ił wetju'ł pakha' wit'ikheyi'jik'i, qa hasu'uj qu' nejufta'xłi'ij qu' neka'xii pa'qu' jueze', ma' qa pa' juez qa netis e'j pa'qu' oq'opheł*inetsi'le'*, qa pa' oq'opheł*inetsi'l* qa' nuihinifi'ek pe'qu' witq'opheł*itjiye'*.*
59 Yakha' hit'ij ewets, in nite' ł'atsji'łfik'i aje'eł ipłu'ui qu' week ijanin.—*

13

Ili'iłij pa' uł'ax in łaqsiiłijkii qa ijayani'ł pa' Dios.

1 Hik pakha'aj pa' neł*uji'* na'l pa'aj pe' uja'x jukhew pakha' i'ni' pa' Jesús, qa nifelimik'i pa' ł*unyejeikii* pa'aj pe' jukhew'ik'i Galilea łeiłetsik'i, pa' Pilato in nilanju' pa'aj qa pe' ł'*athits* pekhewe'en qa yetsjiłkinij pe' ł'*athits* pe' inqa'metetsik'i łeqististax pa'aj pekhewe'en.*
2 Pa' Jesús qa yit'ijiju'ł pa'aj: —¿Me łumti'ił ekheweli'ł aka' ł*unyejeikii* pe' jukhew'ik'i Galilea łeiłetsik'i qu' nata'łets qu' lees uł'*etse'* wiikfik'i qa' nite' ł*unyejeye'* pekhewep Galilea łeiłets iye?*
3 Qa yakha'łe qa hit'iłij ewets in nite'. Hik qu' ejunyejeyi'ił iye qu' nite' menink'aihiti'ił pa'qu' ejunyejeyi'ił qa' anaxi'łju' iye hatse'.
4 ¿*Ye'* me łumti'ił iye kekhewe' dieciocho (18) jukhew'ik'i in jałaq'ipji' ke' qaaxapha'm witit*si'ik'i* (torre) na' Siloé ei qu' nata'łets iye qu' les uł'*etse'* qa' nite' ł*unyejeye'* nekhewe' week i'ni' na' Jerusalén?*
5 Qa yakha'łe qa hit'iłij ewets iye in nite'. Hik qu' ejunyejeyi'ił iye qu' nite' menink'aihiti'ił pa'qu' ejunyejeyi'ił qa' anaxi'łju' iye hatse'.—

Yejeyumtshenijupi' pe' higokuk nite' tei.

6 Ma' qa nifeli'm iye aka' yejeyumtshenijupi': —Ewi'ł pa' jukhew na'li'm pe' ewi'ł ł'*enkiju'* higokuk yeni'ju' pa' łeq'ejinqa'wet. Qa yejeł*taxii* qu' hats netei qa hamłe pe'qu' ewii'łe' łe'ye' qu' ni'wen.*
7 Qa yit'ijets pa' łeqjeł*inenek'ij* pa' łeq'ejinqa'wet: "Jeł, hats wetshetk'ewi'ł ke' ininqapits in henjeł*ji'ijtaxii* ene' higokuk qa ham ji'ij hi'wene' łeye'. Enfekinju' hatse'. ¿*Inhats'ek* in natkinł*etax* qa yothetł*etaxi'kii* ha'ne łe'wisji' sehe'?"*
8 Pakha'an qa yit'ijiju'ł pa'aj: "Yaqa patun, taaqu' ewi'łi'ij qu' iwejinłe eku'n ha'ne ininqa'pji'. Qa' hef'uł'*utifikii* qa' hiwu'mifi iye ne' wakka łi'*mhui*,*
9 ma' qa i'nłi'i qu' hats nana'l hatse' łeiye'. Qa qu' ham łeiye' iye ma' qa' henfekinju' yijat'ij."—

Ewi'ł pa' sabadoji' pa' Jesús qa yiłin pe' ewi'ł efu.

10 Pa' Jesús i'nq'ijatshenifi pa'aj pe' ewi'ł pekhewe' łe'lijtsitjiyits pe' judío pa' ewi'ł neł*uji'* witwapiihijii (sábado).*
11 Qa hik pakha' i'ni' pa'aj pe' ewi'ł efu hats dieciocho (18) łeqe'ninqapitsij pa' ewi'ł łaatshek ta'łets pa' ewi'ł inwo'met in i'nji', qa hikpa' nite' yatsathenket qa yit'ij tuufufuf, qa nite' łeke' qu' natsathen pa' ł'anu.*

---

* **12:58** 1P 5:8; 2Ti 4:8; Pr 25:8 * **12:59** Lc 21:2 * **13:1** Mt 21:18-19; 27:2; Mr 11:12-14; Jn 4:45 * **13:2** Jn 9:2 * **13:4** Jn 9:7 * **13:6** Lc 5:35; 12:16; Mt 21:18-19; Mr 11:13 * **13:7** Mt 7:19; Lc 3:9; Jn 15:2; Ro 11:22; Is 5:2 * **13:8** Lc 16:3 * **13:10** Lc 4:31; 6:6 * **13:11** Mt 8:17; Lc 4:33; 6:18; 7:21; 8:2,29; 9:39

12 Pa' Jesús in yi'wen pa'aj qa taya'yii, qa yit'ijets pa'aj: —Efu, hats
ik'ek'uifik'i pa' awtshektax.—
13 Pa' Jesús qa t'eku'mipji' pa'aj pekhe'en, qa hik pakha'aj pe' efu qa łeke' in
yatsathen pa' ł'anu, ma' qa yiwqinhet pa' Dios.*
14 Qa pa' tenek'enhe'yij pe' judío łe'lijtsitjii qa qi in nayu'kii, qe pa' Jesús
inqiłinji' pa'aj pa' nełu witwapiihijiitax. Qa pa' tenek'enhe'yij pe' judío
łe'lijtsitjii, qa yit'ijji'ju' pe' jukhew qa efuts: —Olots kekhewe' ewi'ł tatsai (6)
nełuts qu' ji'nt'ithayiiji', qa hik kekhewe'tax ke' nełutsji' qu' eneki'łijii qa'
menqiłini'łji', qa' hasu'uje' pe' nełutsji' witwapiihijiyits (sábados).—*
15 Ma' qa pa' Yatsat'ax'inij qa yeku'ł pa'aj: —Ejtitsits hik łunyejei qu' wet-
sjuk'e łejusitse', ¿me nite' łenit'iłijii week ewiłei ekheweli'ł pa'qu' wakkaye'
oqokoyoyiwo'oł i'nłi'i qu' matikataxe' in yamets na'aj nełuji' witwapiihijii qu'
eka'xi'łiiju' pa'qu' iweli'ye' qu' niya'?*
16 Qa ene' efu, ene'en ta'łets ka' Abraham'ik'i qa na' Satanás qa yophe'łtaxji'
aka' łeqfe'met hats dieciocho (18) łeqe'ninqapitsij, ¿me nite' łe'wisij qu' netenit'ijii
na' łaatshek ha'ne nełuji' in witwapiihijiitax?—*
17 In yit'ij pa'aj aka'an pa' Jesús, qa pe' ł'ejuihifets qa qi in wepin wetju'ł pa'aj.
Qa pekhewe'łe week jukhew qa efuts iye qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj in yi'wen
eke' qits wekwek yaqsiijkii pa'aj pa' Jesús.*

Ne'ej mostaza łoˈ.
(Mateo 13:31-32; Marcos 4:30-32)

18 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ij iye pa'aj: —¿Pa'n łii pa'qu' hik łunye'je' na'
tenek'enheiji' na' Dios? ¿Qa pa'n łunye'j pa'qu' hejeyumtshenijupi'?
19 Hik łunye'j ne'ej ewi'ł mostaza łoˈ in yeni'ju' na'aj jukhew pa'qu'
łewenq'enhe'wet'e, qa łeyijłem in ta'ł ma' qa najkak'ij, qa *ne' junatai qa tupiiji'*
pe' łakjil.— *(Ez 17:23)*

Ne'ej levadura.
(Mateo 13:33)

20 Qa yit'ij iye pa'aj pa' Jesús: —¿Pa'n łii pa'qu' hejeyumtshenijupi' na'
tenek'enheiji' na' Dios?
21 Hik łunye'j ne'ej levadura pe'qu' ewi'ł efuye' in yetsjiłkinij pa'qu' fo'ji'ye'
qa wetshetk'ewi'ł yamitets pa' łeqjeyumtshela'xij in yenpha'm, ma' qa notki'ets
ipłu'ui in hats week yiju'fjufinhetik'i.—*

Pa' epk'iyit'ii łejiˈ.
(Mateo 7:13-14,21-23)

22 Pa' Jesús in ik pa'aj qu' namii ha' Jerusalén, qa teiłi'ij iye pa'aj in
yijatshenji'ij pe' witsetits qa pe' witsetits łelits iye.
23 Qa ewi'ł pa' nifaakan pa'aj: —Yatsat'axyij, ¿me nite' olots pe'qu' iłiye'?—
Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús:*
24 —Ment'unhetiłets qu' uyi'łii na' epk'iyit łeji', qe yakha' hit'iłij ewets in olots
pe'qu' nenuihiyu'taxii qa nite'łe łeke'.

---

* **13:13** Mt 19:15; Mr 5:23; 6:2,5; 8:23; Lc 4:40; Hch 15:16; He 12:12; Jn 11:4 * **13:14** Mt 20:24; 21:15; 26:8; Mr 10:14,41; 14:4; Ex 20:9; Ez 46:1 * **13:15** Lc 2:7,12,16; 6:42; 14:5,19; 1Co 9:9; Mt 12:11 * **13:16** Gn 16:15; Jn 8:37; He 2:16; Mt 4:1,10; Hch 13:10; Mr 5:3; 15:1; 2Ti 2:9 * **13:17** Lc 21:5; 1Co 16:9; Fil 1:28; 1Ti 5:14; Sal 132:18; Is 12:5; 45:16; 1P 3:16 * **13:21** Mt 16:6,11-12; Mr 8:15; Lc 12:1; 1Co 5:6-8; Ga 5:9 * **13:23** Mt 22:14; Lc 18:26; Hch 2:21; Ro 9:27; Ef 2:8; 1P 3:20; Ap 3:4

25 Qa' ink'aye'ɬe na' yatsat'axij ne' wititsi' qa' neniipha'm qa' nit'onji' na' ɬeji', qa ekheweli'ɬ qu' a'maneyi'iɬfik'i qa' ilantaxi'ɬetskii, qa' i'ttaxi'ɬij: "Yatsat'axyij, i'tqeku'ni'ɬij ye'mii qhof." Qa' neku'ɬi'ɬ nakha'an, qa' nit'ij: "Nite' tsikfe'li'ɬ ej pa'n ɬataɬi'ɬji'."*
26 Ma' qa' yapeye'ɬek qu' ittaxi'ɬijju': "K'eyekufe'ini'ɬkiyek qa k'eyiyafe'eɬkii iye qa akha' iye ɬinq'ijatshenikii ne' yikheijeyi'ɬik'i."
27 Ma' qa' neku'ɬiɬ nakha'an: "Hats inek hit'iɬij ewets in nite' tsikfe'li'ɬ ewets pa'n ɬataɬi'ɬji'. *Me'nitoni'ɬ ye'mii, week nekhewe' yaqsiijkii na' uɬ'ax."* *(Sal 6:8)**
28 Qa' hik nakha'yi'i' qu' qi qu' mapiɬi'ju' qa' nat'aiji' iye ek'unhetiyi'ɬ qu' i'weni'ɬii ka' Abraham qa ka' Isaac qa ka' Jacob qa week iye ke' profetas'ik'i qu' na'ni' na' tenek'enhe'yi' na' Dios. Qa ekhewelɬi'iɬ qa' ewumhiti'yi'ɬfik'i.*
29 Qa' nanam hatse' pekhewe' qu' nata'ɬii na' neɬu'uju'ɬ, na' tefeji', na' ima'xii, qa na' i'wk'uyi'lii, ma' qa' na'nijupju'kii na' mesa qu' netekiju' na' tenek'enhe'yi' na' Dios.*
30 Ma' hayits, hane'ej na'l ne' teke'lenju' qa' nojo hatse', qa na'l ne' hane'ej yojo qa' netke'lenju' hatse'.—*

Jesús qa neq'elettaxij pa' witset Jerusalén.
(Mateo 23:37-39)

31 Ma' qa hik pakha'aj qa namets pe' uja'x fariseol qa yit'ijets pa'aj pa' Jesús: —Yape ma'ak'uifik'i iye hane'e'in qa' ma, qe ha' Herodes yisu'un qu' nalan.—*
32 Qa yeku'ɬ pa'aj: —Ma'aɬii qa' it'iɬijets hakha' ejene'l: "Yakha' hukinfik'ikii ne' inwo'metets, qa henɬinju' iye ne' wanqaats'etaxju', hane'ej qa uje' iye, qa qu' namets wetshetk'ewi'ɬ neɬuts qa' nasqhat'axij aka' yithayijkit."*
33 Qa yakha'ɬe qa mexe hakij na' yikheyij, hane'ej, uje' qa neɬukii iye, qe nite' ɬe'wisijupi' pa'qu' ewi'ɬ profetaye' qu' na'nik'uifik'i na' Jerusalén qu' nawa'm.*
34 Jerusalén, Jerusalén, ɬanlanju'kii ke' profetas'ik'i, ɬenjele'ejkii utel kekhewe' t'ukinhetiiji'ijtax ei, ¡Pa'n uja'xij in hisu'untax qu' ewi'ɬ heni' ne' elits, qu' hik ɬunye'je' ne'ej ta'a'a' qe ewi'ɬ yeni' ne'ej ɬelits qa uyifi ɬefets, qa nite'ɬe ɬisu'un!*
35 Jeɬ qeku'ni'ɬju' ek na' etset'iɬ qu' hats ham na'ni'i hatse'. Qa hit'iɬij ewets in hats nite' ɬetsweni'ɬ iye hatse', ipɬu'ui qu' hats namets pa' ɬahats'ij qu' ittaxi'ɬij: *"¡Qi in ɬe'wis ha'ne namij aka' ɬii pa' Yatsat'ax'inij!"*— *(Sal 118:26)**

14

Jesús qa ewi'ɬij iye in inqiɬinji' pa' witswapiihijii (sábado).

1 Qa ɬunye'jkii iye pa'aj pa' Jesús in uyifi pe' ɬetsi' pa' ewi'ɬ pekhewe' tenek'enhe'yij pe' fariseol, qe qa' neteki'ɬju' pa' neɬuji' witwapiihijii pa'aj (sábado). Qa pekhewe'en qa aje'eɬ nite' nitalket'ij pa'aj in yejeɬijkii pa'qu' ɬeqfenyeje' ɬewek pa' Jesús.*
2 Hik pakha' i'ni' pa'aj, ɬ'ejuyi'jii pa' Jesús, pa' ewi'ɬ jukhew wanqaats'e' qhofqhofi'k'i pa' ɬ'ajik'i.

---

* **13:25** Mt 7:22-23; 10:33; 25:12 * **13:27** 2Ti 2:19; He 3:12 * **13:28** Mt 8:11-12; 13:42,50; 22:13; 24:51; 25:30; Mr 1:15; Lc 4:43 * **13:29** Lc 12:37 * **13:30** Mt 19:30; 20:16; Mr 10:31 * **13:31** Mt 14:1,5; Mr 6:19; Jn 7:19-25; Hch 5:33 * **13:32** He 2:10; 5:9; 7:28 * **13:33** Hch 3:21; 17:3; Mt 2:23; 21:11; Mr 8:31 * **13:34** Lc 19:41-44; 20:15; He 11:37; 2Cr 24:20-22; Mt 21:35; Sal 17:8; 36:7; 147:2; Is 62:1,4; Dt 32:11; Jn 5:40 * **13:35** Is 64:11; Jer 12:7; 22:1-8; Mt 21:9; Lc 19:38; Jn 12:13 * **14:1** Lc 6:7; 7:36; 11:37; 20:20; Mr 3:2

3 Pa' Jesús qa nifaakan pa'aj pekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa
pe' fariseol iye: —¿Me ɬenexke'ej qu' netiɬinhetii pa'qu' nanqaats'etax pa'qu'
neɬuyeji' in witwapiihijii (sábado)? ¿Me i'nɬi'i qu' nite' ɬene'xkeyi'ij?—*
4 Qa pekhewe'en qa hamɬe iyete' pa'aj. Qa t'eku'mets pa'aj pa' wanqaats'e',
ma' qa yiɬin pa'aj qa yit'ijets qu' nak.
5 Pa' Jesús qa yit'ijets iye pa'aj pe' fariseol: —¿Pa'n ɬii ekheweli'ɬ pa'qu'
nanamík'iju' pe'qu' witijkiye' pa'qu' ɬa'se', i'nɬi'i qu' ɬoqokoyoyiwoye' wakka
pa'qu' neɬuyeji' in mexe witwapiihijii, qa' nite' nentsine'pha'm aje'eɬ?—*
6 Qa nite'ɬe weju'ɬiju'ɬ pekhewe'en qu' nekuɬik'i aka'an.

Pakha' t'ejuyets pa' nite' witiwqiye'jji'.

7 Pa' Jesús in yi'wenij pa'aj pekhewe' wit'iyinhei in yejeɬji' qa i'niju'kii pe'
ɬetsetitits ne' qitsji' pa' mesa'ajup, ma' qa yit'ijets pa'aj aka' ewi'ɬ yejeyumt-
shenijupi':*
8 —Qu' nana'l pa'qu' niyinij'ejupi' pa'qu' ɬe'wis neɬuye' witiwhe'yejiye',
hasu'uj ni'iju' pa'qu' ɬetset'e pa'qu' qiye'ji', qe q'ax iye pakha'an qu'
net'eqe'mets iye pakhape' iye qu' les nat'an epji' qu' qiye'ji'.*
9 Qa pa' iyini'ɬ ei qa' nenek ei qa' nit'ij ewets: "Ɬisij qu' na'ni'ju' nakha' ɬa'niju'
hane'en." Ma' qa' ijayik'ui qi qu' mewepinkii qu' ni'iju' pa'qu' netweifik'i.
10 Les ɬe'wis yijat'ij qu' e'niyinhei, qa' ni'iju' pa'qu' netweifik'i. Hats'inha qu'
nanam pakha' qu' niyin'ei qa' nit'ij ewets: "Waika', eniipha'm les ente'nijai
teje'm yijat'ij." Ma' qa' hayitse' yijat'ij qu' newqinhetji' week pekhewe'
i'nijupju'kii pa' mesa.*
11 Qe pakha' qu' ɬakha' ye'ɬetax ɬete'm qu' neniwqinhetɬetaxji', qa' hik
pakha'ye' qu' newepinkii qu' nite' netiwqinheti'ye'ji'. Qa pakha'ɬe qu' nite'
neniwqinhete'ji' qa' hik pakha'ye' yijat'ij qu' netiwqinhetii.—*
12 Pa' Jesús qa yit'ijets iye pa'aj pakha' iyinii: —Qu' aqsiijkii pa'qu' etuj
in neɬu'uj, i'nɬi'i qu' naja'xi'ij, qa' hasu'uj iyinii pe'qu' ejuwaikale', hasu'uj
iye iyinii pe'qu' ejefetsi'ija qa hasu'uj iye iyinii pe'qu' e'metitsi'im yiwq'axin
wekwek qe enewe'en q'ax qu' natqa'tjai ej qu' niyin eyek, ma' qa hats aja'ɬi'ij
in neɬis.
13 Qu' aqsiijkii ɬe'wis neɬuye' qa' les ɬe'wis yijat'ij qu' iyinii pekhewe' qu'
if'iljetsitse', pekhewe' qu' uɬ'etse' ɬewek, pe'qu' onqokitse' qa pe'qu' puk'aletse'
iye.*
14 Ma' qa' qiye' yijat'ij qu' e'ɬe'wisi'imkii, qe pekhewe'en ham pa'qu' na-
janinij. Qa akha' qa' nana'l hatse' pa'qu' aja'ye' qu' iɬiye'tax iye kekhewe'
yatsathen.—*

Yejeyumtshenijupi' pa' qi witkujii.
(Mateo 22:1-10)

15 In yepi'ye' ek'i aka'an pa' ewi'ɬ pekhewe' i'nijup pa' mesa, pakha'an qa
yit'ijets pa' Jesús: —Ɬe'wisi'mkii week pa'qu' na'nij ji'teje'm pakha' qi witkujii
hatse' pa' tenek'enhe'yi' pa' Dios.—*
16 Qa pakha'ɬe Jesús qa yit'ijets pa'aj pakha'an: —Ewi'ɬ pa' jukhew yaqsiijkii
qu' qi qu' netekju', qa olots pe' iyinii.

---

* **14:3** Lc 6:2,9; 7:30; 13:14; 14:30; Mt 12:2; Mr 3:4; Jn 5:10 * **14:5** Ex 21:33; Dt 22:4; Mt 12:11; Lc 13:15 * **14:7** Lc 5:36; 13:6; 11:43 * **14:8** Lc 7:2; Fil 2:29; 1P 2:4 * **14:10** Jn 5:44; 7:18; Ro 2:7; Pr 25:6-7; 29:23 * **14:11** Ez 21:26; Mt 18:4; 23:12; Lc 1:51; 3:5; 18:14; Stg 4:10; 1P 5:5-6 * **14:13** Lc 5:29; 14:21; Lv 22:22; Ro 11:35; 12:19; 1Ts 3:9; 2Ts 1:6; He 10:30 * **14:14** Hch 24:15 * **14:15** Lc 13:29; 22:16,30; Ap 19:9

17 Qa in yamets pe' hora qu' netekju', qa yukin pa' łeqejkunenek qu' niyaji'ik'i
pe' hats jutsiqets qu' łekufetse': "Yapete' eneki'ł. Hats yijat'ets he' aqatsi'ł."
18 Qa weekłe łunyejei pekhewe'en in welku't iju'łkii. Pa' yojohontax pa'aj
qa yit'ij: "Peyijaat'ij, hanee'ij hayaqha'yets pa' ewi'ł sehe' qa' hejeł eku'nii qe
nite' łeke' qu'nte' hi'wene'. Qa k'iyinij ewets qu' hasu'uj utenij wat'ij."
19 Qa pakhap qa yit'ijek: "Peyijaat'ij, i'nk'aa'ija hayaqha'yets he' week
inyaqsii (10) wakka koyoyoyiwots, Qa' mexe eku'n qu' hijaajin. Qa k'iyinij
ewets qu' hasu'uj utenij wat'ij."
20 Qa pakhap iye qa yit'ijek: "Peyijaat'ij, i'nk'aa'ija naxijik'i in heyewhe'yei
qa nite' łeke' qu' henek."*
21 Qa pa' witqejkunenek qa wapilii pa' łaqa patun qa week nifeli'm
ekewe'en. Ma' qa pa' patun qa qi in nayu'kii, qa yit'ijets pa' łeqejkunenek:
"If'elitik'i qu' ma'atsfik'i ne' wit'ikheijei ha'ne witsetji' qa' eqe'mets pe'
if'iljetsits, pe' uł'ets łewek, pe' puk'alets qa pekhewe' iye onqokits."*
22 Ma' qa nam iye pa' witqejkunenek qa yit'ijets pa' łaqa patun: "Yat-
sat'axyij, hats week haqsi'jijkii ka' hats łit'ij yiwets qa menjiit qi ha'ne ham
i'ni'i'."
23 Ma' qa pa' patun qa yit'ijets pa' łeqejkunenek: "Yape, ma iye qa ma'ak'i
ne' i'nfik'i ne' qits wit'ikheijei qa ne' wit'ikheijei łelits iye qa' eqe'mets pa'qu'
i'wen qa' enka'x met iye, hats'inha qa' notpo'oj ene' yitsi'.
24 Qe yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in nite' ewii'łe' hekhewe' jukhew k'iyintaxii
qu' łeke'ye' qu' nijaajin ha'ne qu' netnekui."—

Pakha' les jutsitax łunye'j qu' jintajayan pa' Cristo. (Mateo 10:37-38)

25 Olootsija pa'aj pe' nijayanik'i pa' Jesús, ma' qa tetwek'elaxiju'ł pa'aj qa
yit'ij:
26 —Qu' nana'l pa'qu' ewi'łe' qu' nisu'un qu' natsjayan, qa qu' nite' les
qiyi'ija qu' netsu'un qa' namitfik'i qu' nisu'unija pa'qu' łatataye' qa łenene iye,
qa pe'qu' łewhe'ye'ye' qa łelitse' iye, qa pe'qu' łamatsitse' qa łek'injats iye, qa
łekutii qa łek'injai iye qa łakha' iye pa' łiła'x qu' namitfik'i wiikfik'i qu' nisu'un,
qa' nite' łeke'ye' qu' yijatshenek'i'ij.*
27 Qa pa'qu' nite' net'ekumi'i pe'qu' łeqe cruze'* qa' natsjayantax, nite'
łeke'ye' qu' yijatshenek'i'ij.*
28 Qe, ¿pa'n łii ekheweli'ł pa'qu' qu' nisu'un qu' naqsiijkii pe'qu' ewi'ł
qaaxaye'pha'm wititsi' (torre), qu' nite' nojoye' qu' na'n eku'nijju' qu' ne-
jeyumtshenji' pa'qu' uja'xe' pe'qu' nanaxi', hats'inha qu' nenikfe'lets me
weju'łij pe' łaq'astai qu' nijat'ax?*
29 Qu' naf'aliłi'ij qu' nitsupintaxju' pe'qu' łetku'ye' qa nite' nijat'axe' qe nite'
weju'łij pe'qu' ł'astaye', ma' qa week pe'qu' niwenji'ij qa' nawitjijiijikii łe'lijei.
30 Qa' nit'ijju': "Ha'ne jukhew in yitsupintaxju' ne' wititsi' qa nite'łe
yaqhat'axij."
31 I'nłi'i pa'qu' ewi'ł wittataye' qu' nanwatlanheyu'uł pakhape' iye wit-
tataye' ¿me nite' yojo iye qu' mexe na'n eku'nijju' qu' nijamti eku'nijupkii pe'
diez mil (10.000) oq'opheł inetsilets me les qu' t'unitse' qu' nat'anipji' pe' veinte
mil (20.000) oq'opheł inetsilets łelits pakha' t'ejuyiju'ł?

---

* **14:20** Dt 24:5 * **14:21** Lc 14:13 * **14:26** Mt 11:28; Mr 10:14; Lc 6:47; 16:13; Jn 5:40; Dt 21:15; 22:13; 24:3 * **14:27** "T'eku'mi' pe'qu' łeqe cruze'" ikji' qu' nijayanija pa' Jesús yemjeetax qu' qiye'tax pa'qu' uł'axe'. * **14:27** Jn 19:17 * **14:28** Pr 24:27

32 Qa qu' nite'ɬe ɬeke'ye' qu' net'ejuyiju'ɬ, qa pa' wittata in mexe toxiju'ɬ ma' qa' nukiniju'ɬ aje'eɬ pe'qu' ɬeqejkunenheye' qu' niyinijets pa'qu' nisu'un qa' week netisij hats'inha qu' ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ.
33 Hik aka' ɬunye'j, pa'qu' ɬunye'je'ɬe ekheweli'ɬ qu' nite' weeke' qu' niwu'm pe'qu' nana'li'm, qa nite' ɬeke' qu' yijatshenek'i'ij.*
34 Qe na'aj witlepinek ɬe'wistax. Qa qu'nte' ek'eme'ye'ji', ¿pa'n qu' ɬunye'je' qu' ɬeke'ye' qu' newetk'emetji' iye?*
35 Ham weju'ɬi'ij, nite' weju'ɬij iye ha'ne sehe' epji', qa nite' weju'ɬij iye na'aj yi'sinhetji' sehe' (abono), qa' netwu'mhitiiɬefik'i. Pakha' qu' nana'l ɬekfiye' qa' nepiye'ek'iha aka'an.—*

15

Pe' kots'etax hamiikii.
(Mateo 18:10-14)

1 Week pekhewe' yijaninkii wekwek t'ejuyets pa' witset Roma, qa pekhewe' iye titijiti'yijets in qi in uɬ'ets jukhew qa efuts iye, qa nekets pa'aj pa' Jesús qu' nepiye'.*
2 Pe' fariseol qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa yejefitki'ijipji' pa'aj qa yit'ijju': —Ha'ne jukhew t'eku'miju'ɬ ene' qi uɬ'ets jukhew qa efuts iye, qa ɬekufetskii iye.—*
3 Ma' qa pa' Jesús qa nifeli'm aka' ewi'ɬ yejeyumtshenijupi':*
4 —¿Pa'n ɬii ekheweli'ɬ pa'qu' nana'li'm cien (100) kots'etetse' qa ewi'ɬ pe'qu' hami'iikii, me nite' yiwejinɬe eku'ni' pe' noventa y nueve (99) pa' ɬ'ejinqa'wet, qa qi qu' nowo'oikii pe' hamiikii ipɬu'ui in yi'wen?*
5 Ma' qa in yi'wen qa tik'eyifi qa yeni' ɬowonje' qa qi in ɬe'wisi'mkii qe hats yi'wen pe' hamtaxiikii.
6 Qa in yamii pe' ɬetsi' qa no'thet wetju'ɬ week pe' ɬejuwaikal qa pe' metitsi'm iye qa yit'ijets: "Week je'ɬe'sitsi'imkiiha qe hats hi'wen ha'ne hamtaxiikii kots'etax."
7 Yakha' hit'iɬij ewets in hik ɬunye'j aka'an, pa'qu' ewi'ɬe' in yili'ij in yaqsiijkii pa' uɬ'ax qa yi'nk'aihit pa'qu' ɬunye'je', ma' qa qi in ɬe'sitsi'mkiiha na' wa'sji', qe ta'ɬets pakha'an, qa nite' hik ɬeqjunyejeyij pe' noventa y nueve (99) yatsathen in hats nite' hamik'ui qu' ni'nk'aihit pa'qu' ɬunyejeye'.—*

Pe' ɬ'astaki' hamiikii.
8 —I'nɬi'i pe'qu' efuye' qu' nana'li'm week inyaqsii (10) ɬ'astai nijketitse' (plata) inyetets, qa ewi'ɬ pe'qu' nanamju'. ¿Me nite' aje'eɬ yitujinhetji' pe' fetitjii qa yit'iji' pe' ɬexp'ilasineti' in wo'oikii ipɬu'ui in yi'wen qa yili'ij?
9 Qa in yi'wen qa no'thet wetju'ɬ pe' ɬejuwaikakii qa pe' metitsi'm iye, qa yit'ijji'ju': "Week je'ɬe'sitsi'imkiiha qe hats hi'wen ene' hamtaxiikii yaq'astaki'."
10 Hit'iɬij ewets, in hik ɬunyejei aka'an ne' ɬaqa angelits na' Dios, in qi in i'nji'teje'm pa' witisa'xi'mkii nekhewe'en, qe ta'ɬets pa'qu' ewi'ɬe' in wenink'aihit qa yili'ij pa' uɬ'ax in yaqsiijkii.—*

Pa' wita's qa pa' omehe'.

---

* **14:33** Mt 19:21; Fil 3:7; He 11:26 * **14:34** Jue 9:45 * **14:35** Mt 11:15; 13:9; Mr 4:9 * **15:1** Mt 11:19; Lc 5:29 * **15:2** Lc 5:30; 7:39; Hch 11:3; Ga 2:12 * **15:3** Mr 12:1 * **15:4** Sal 119:176; Jer 50:6; Zac 11:16; Mt 10:6; 15:24 * **15:7** Jer 51:48; Ap 18:20 * **15:10** Lc 2:10

11 Pa' Jesús qa yit'ij iye: —Ewi'ł pa' jukhew wetsjuk pe' łelits.
12 Pa' omehe' qa yit'ijets pa'aj pa' łatata: "Tata, esłisij hane'ej week pa' uja'x pekhewe' tsatsat'etsijek." Ma' qa pa' łatata qa yejeyumtshenij pekhewe'en pe'qu' natsat'etsijek.
13 Ma' qa uja'x pe' nełutsik'i pa'aj, pa' omehe' qa ewi'ł yeni' pe' week łewekwekits, ma' qa ik qa yamii pa' toxii witset. Qa hikpa' naq'axiji' nite' yoksi'wenik'i pe' łaq'astayik'i wekwekłe pe' taqhayijets.*
14 Ma' qa in hats week naq'axij pe' łaq'astayik'i, qa nam pa'aj pa' qi yipku' pakha' witset. Ma' qa yapełek pa'aj pakha'an qa qi in iyipkun pa'aj.
15 Ma' qa wo'oikii ł'ithayiwet'e. Qa yi'wen pa' ewi'ł jukhew tetseti'yi' pakha'an, ma' qa yukinii pa' łeq'ejinqa'wet qa yithayinenij pe' łełinhei tafitets.*
16 Qa yaqaamij qu' netuj pe' tafitets łaqats łei ne'ej najkak algarroba,* qe ham testiyi'ij łaqe'.
17 Ma' qa yijamtikii pa'aj, qa yit'ij: "Olots he' t'ithayi'yi' ke' łetsi' ha' tata qa na'l na'aj amanfik'i wityejket, qa hane'ej yakha' qa naq'aliyuyij yiyipku' ha'ne ha'ni'."
18 Qa' hapilii hane'ej ha' tata, qa hit'ijets: "Tata, yakha' yuł'ax. Nite' heik'enets pa' Dios qa akhap iye qa nite' heik'en ewets iye.*
19 Nite' ye'weju'łij qu' it'ij yiwets, ya's. Umti yijat'ij qu' eqejkunenek'eyij."*
20 Ma' qa niipha'm, qa ik pa'aj qu' napilii pa' łatata. Qa k'esiyu'ui pa'aj pe' łetsi', ma' pa' łatata qa yi'weniju'ł qa qi in neq'eletij pa'aj. Qa wekuma'xiju'ł pa'aj, qa tik'eyi'ł wetju'ł, qa wetłu'uł iye pa'aj.*
21 Ma' qa iyet pa'aj pa' jutjana'x, qa yit'ij: "Tata, yakha' yuł'ax. Nite' heik'enets pa' Dios qa akhap iye qa nite' heik'en ewets iye. Nite' ye'weju'łij qu' it'ij yiwets, ya's."
22 Qa pakha'łe łatata qa yit'ijets pa'aj pe' łeqejkunenhei: "If'elitiłik'i qu' enka'xi'ł ne' les łe'sits witqhinatai qa' uihiniłik'ipha'm. Enka'xi'ł iye łayaqsi'ye' qa' iyaqsineni'łji' iye, qa' ł'otshilaxtiye' iye qa' otshini'łji' iye.*
23 Enka'xi'ł hakha' we'nujeninłe wakka ła's, qa' ilani'ł, qa' hikha' jintełuj qu' jintaqsiijkii pa'qu' łe'wis nełuye'.*
24 Qe ha'ne ya's humtitax qu' hats nawa'm qete'e' mexe iła'x iye. Hamtaxi-ikii qa hane'ej qa jite'wen iye." Ma' qa hik pakha'aj qa yenju' qu' naqsiijkii pa' łe'wis nełu.*
25 Qa pakha'łe ajit wita's qa mexe i'ni' pa'aj pa' ł'ithayi'wet pa' ł'ejinqa'wetji'. Ma' qa in tepil pa'aj, qa k'esiyuu'etsha pe' łetsi' qa yepi'ye' pe' fiłii qa pe' t'otoi iye.
26 Ma' qa taya'yii pa' ewi'ł pekhewe' łeqejkunenhei qa nifaakanij pa'aj: "¿Pa'n łunye'jkii pe' t'otoi?"
27 Qa pa' witqejkunenek qa yeku'ł pa'aj qa yit'ij: "Qe hats nam ha' ek'ini'j. Qa ha' atata qa inaqyaji'ij kakha' we'nujenin wakka łasik'i qa talanhetii, qe ha' ek'ini'j ham łunye'je'kii in nam."
28 Ma' qa nayu'kii pa'aj pakha'an, qa nite' nuihiyu'ufi pe' wititsi'. Ma' qa pa' łatata qa uyetsfik'i pa'aj, qa qi in iyintaxijets qu' nuiteje'm.

---

* **15:13** Lc 16:1; Ro 6:2; 8:12; Ga 2:14; Col 3:7 * **15:15** Lv 11:7; Dt 14:8 * **15:16** Pe' najkak algarroba, pe' łei hikte' łunyejeitax ne'ej anheyiweyits. * **15:18** Ex 10:16; Mt 21:25; Jn 3:27 * **15:19** Lc 7:6-7 * **15:20** Mt 9:36; Mr 1:41; Lc 7:13; 10:33; Gn 29:13; 33:4; 45:15; 2S 14:33 * **15:22** Zac 3:3-5; Gn 41:42; Est 3:10; 8:2; Ez 16:10 * **15:23** 1S 28:24 * **15:24** Lc 15:32; Ro 11:15; 2Co 4:10; Col 2:13

29 Ma' qa yeku'ł pa'aj qa yit'ijets pa'aj pa' łatata: "Akha' łenikfe'lets in olots
ininqapits in he'yithayii e'mkii, qa ham pa'qu' nite' heik'eni'ik'i qu' it'ij
yiwets, ła'mek qa nite' les qu' esłisi'ij pe'qu' ewi'łe' kots'eteika'ye' qu' hilan qa'
hekunhenij ne' waikal.
30 Qa hane'ej in nam na' oqwomehe', hik nakha' naq'axłi'iji' ke' aq'astayik'i
pe' witqesul, qa hane'ej qa łilanik'ui ka' t'ujei wakka łasik'i."*
31 Ma' qa pa' łatata qa yit'ijets pa'aj: "Ya's, akha' ła'nyijupkii. Qa week ene'
yiwekwekits akha' eł'ewi'łhe in łantsat'etsij.*
32 Qa lesłe łe'wisij qu' jitaqsiijkii pa'qu' łe'wis nełuye' qa' łe'sitse' ine'mkii,
qe hane'en, ha'ne ek'ini'j humtitax qu' hats nawa'm qete'e' mexe iła'x.
Hamtaxiikii qa hane'ej qa jite'wen iye."—

16

*Yejeyumtshenijupi' pa' ewi'ł witeqjeł*inenek *iyowk'elax.*

1 Pa' Jesús nifeli'm pe' ł'ijatshenhei aka' ewi'ł łunye'jkii: —Na'l pa'aj pa' ewi'ł
jukhew qi in yiwq'axin wekwek. Qa na'l pa'aj pa' ewi'ł łeqjełinenek'ijik'ui pe'
yatsat'etsij. Pa' patun qa tefelhiti'yi'm pa'aj in hats naq'axłi'ijik'iju' pekhewe'
yejełinentaxij ł'astai.*
2 Pa' patun qa iyinii pa'aj, qa yit'ijets: "¿Inhats'ek aka' heifelhiti'yi'm
eq'inye'j? Ika'ajji' pa'qu' witfaakanek'e week pekhewe' hane'ej ithayijkitits,
qe hats nite' łeke' qu' k'eyeqjeł*inenek'i'ij*."*
3 Pa' witeqjeł*inenek* qa qi in yijamtikii pa'aj, qa yit'ij: "¿Pa'n łii pa'qu' łeke'ye'
qu' haqsiijkii hane'ej in hats tsilinenij ha' yaqa patun ha'ne yithayijkittax?
Hats nite' yet'un qu' hithayiki ha'ne sehe'. Qa hewepinij iye qu' nek'iyinłekii."
4 Ye', hats tsikfe'lets aka' qu' yeqfenye'je' yiwek hatse', qa' nana'l pe'qu' qi
qu' neneqjunu'yij qu' natsamji'jii pe'qu' łetsile qu' hamtax hatse' yithayijkit'e.
5 Ma' qa iyinji'jii ewii'łji'ij pekhewe' t'eku'mi' pa'aj pa' patun. Pa' nojo'oi qa
nifaakan pa'aj: "¿Pa'n uja'x pe' ł'eku'mi' ha' yaqa patun?"
6 Qa yeku'ł pa'aj: "Cien (100) yamijets ke' łeqjeyumtshenki' ełi'ni ka' aceite."
Qa pa' witeqjeł*inenek* qa yit'ijets: "Ehe, hane'en afaakane'k, if'elitik'i qu' niju'
qa' ika'ajji' qu' cincuentaye'łi'ij (50)."
7 Qa pakhap iye qa nifaakan iye: "Qa akha', ¿pa'n uja'xek pe'
ekumhifkinel?" Qa yeku'ł qa yit'ij: "Ciennij (100) ke' łeqjeyumtshenki'ij
coro* ke' trigo fooji'ij." Qa yit'ijets iye: "Ehe, hane'en afaakane'k, ika'ajji' qu'
ochentaye'łe (80)."
8 Pa' patun qa yaqan in teqenij pakha' nite' yatsathen łeqjeł*inenektax*,
qe pakha'an yiya'yij łewek pa'qu' łeq'inye'je' in iyowk'elax. Qe pekhewe'
yatsat'etsij ha'ne sehe', pekhewe'en les in nikfe'lets pa'n łunye'j in i'nji'teje'm
ha'ne sehe' ipji', qa nite' hik łunyejei nekhewe' i'ni' na' na'lkii in nite'
nikfe'letsha pa'n qu' łunyejeyi'ija in i'nji'teje'm na' na'lkii.*
9 Qa yakha'łe qa hit'iłij ewets, anaxi'łij pe'qu' ejuwaikali'ił qu' nata'łets qu'
łe'wis qu' anatkini'ł ekewe' nite' łe'sits wekwek qa ł'astai iye ha'ne sehe' epji'
qu' i'feni'ł pekhewepe', hats'inha qu' hamitse'tax ejup ekewe'en, hats łek na'l
pe'qu' neneqjunu'uł eju'ł qu' amtaxi'łii ne' etsili'ł na' wa'sji'.*

* **15:30** Pr 29:3 * **15:31** Jn 8:35 * **16:1** Lc 12:42; 15:13; 16:19 * **16:2** 1Ti 1:4 * **16:7** Ewi'ł coro yamets diez (10) łejiyits pe'qu' trigoye' pakha'aj. * **16:8** Lc 18:6; 20:34; Mt 12:32; Jn 12:46; Ef 5:8; 1Ts 5:5 * **16:9** Lc 11:41; Mt 6:24; 1Ti 6:10

10 Pakha' qu' net'ekumi'ha pa'qu' łammi'se'łetax, qa' net'ekumjiiha'ek pa'qu' qiye'. Qa pakha' qu' nite' net'ekumi'iha pa'qu' łammise', qa' nite' jeek net'ekumi'iha pa'qu' qiye'tax.*
11 Qa hik ta'łijupi', qu' nite' ku'mi'iłi'ha qu' łe'wis qu' anatkini'ł ekewe' nite' łe'sits wekwek qa ł'astai iye ha'ne sehe' ipji', ¿qa pa'n łii pa'qu' nite' na'nuteni'iłij hatse' qu' nełisi'łij nekhewe' yijaalija yijat'ij in łe'sits wekwek?
12 Qa qu' nite' ku'mi'iłi'ha qu' anatkini'ł ekewe' nite' łantsat'etsi'łij, ¿qa pa'n łii pa'qu' nełisi'łij hatse' pekhewe' łantsat'etstaxiłijha?
13 Ham pa'qu' witqejkunenek'e qu' łeke'ye' qu' net'ithayi'yi'm pe'qu' wetsjuk'e patunits, qe i'nłi'i qu' nuten pa'qu' ewi'łe' qa pakhape' qa' nisu'un, qa i'nłi'i qu' nite' nanqatsit'i'ij pakhap qa pa' ewi'ł qa' nuten. Nite' łeke' qu' week aqa patunitsi'iłij na' Dios qa eke' ł'astai.—*
14 Pekhewe' fariseol, in uja'xłi'i in qi in yisu'un eke' ł'astai, pekhewe'en qa yilaki'ijju' yawitji'iji' łe'lijei pa'aj pa' Jesús in yepi'ye' ej in yit'ij pa'aj ekewe' wekwek.*
15 Pa' Jesús yit'ijets pa'aj: —Ekheweli'ł, hik ekheweli'ł nekhewe' wattsathenketłetaxik'ui qe yi'wen ene' jukhew, qa nakha'łe Dios qa hats nikfe'lets ne' atawjetsi'ł, qe ene' jukhew na'aj qi qe yiwqinhettax qa nakha'łe Dios qa qi in yutenija.—*

In hats i'nju' pa'aj pa' tenek'enheiji' pa' Dios.

16 —Kekhewe' hayiits qa kekhewe' iye łe'lijei ke' profetas'ik'i yamijii in hats nam ka' Juan Bautista'ik'i. Ma' qa hik aka'aj tefelhitii na' tenek'enheiji' na' Dios, qa week in qitax in went'unhetetsji' qu' nuiji'teje'm nakha'an.*
17 Nite' jutsitax qu' nili'ij pa' łunye'j na' wa's qa ha'ne sehe', qa nite' hik łunyejei ekewe' yika'ajji' pa'aj ka' Moises'ik'i wenit'ij qu' nanaqsiijkii, in jutsitax qu' nawa'mik'i nite' iye pe'qu' ewii'łe' witq'ikati'ye'.—*

Jesús qa nifel pa'qu' neweqle.
(Mateo 19:1-12; Marcos 10:1-12)

18 —Pa'qu' jukhewe' qu' nili'ij pe'qu' łewhe'ye'ye' qa' tujtseika'ye' pe'qu' łewhe'ye'yi'ij, ma' qa hats yaqsiijkii aka' witwuł'ax (adulterio), qa pakha' qu' łewhe'ye'yi'ij pekhe' qu' neweqle, ma' qa hats yaqsiijkii iye aka' witwuł'ax (adulterio).—*

Pa' yiwq'axin wekwek qa pa' Lázaro.

19 —Na'l pa'aj pa' ewi'ł jukhew qi in yiwq'axin pe' wekwek, yeqhinataji'kii pa' witpalinek pe' łe'sits qa inyetets iye witqhinatai. Qa week nełuts qa qiji'ij qa tekji'ijju'.*
20 Qa na'l iye pa'aj pa' ewi'ł jukhew ham yiwq'axine' łii Lázaro. Qi in łoq'oqkii pa' ł'ajik'i qe tajametei qa i'njiikii pa' łeqeji'ji' pa' yiwq'axin wekwek.*
21 Pakha' if'iljetsax yisu'untax qu' niłinij pekhewe' łaqamhiltiiju'kii łapk'asil pe' łaqats pa' yiwq'axin wekwek. Qa pe' nunajits qa nilepinkii pa' łoq'oqkii ł'ajik'i pa' jukhew if'iljetsax.*

---

* **16:10** Mt 25:21-23; Lc 19:17 * **16:13** Mt 6:24; Lc 14:26 * **16:14** 2Ti 3:2; Lc 23:35 * **16:15** Lc 10:29; 18:9; 1S 16:7; Sal 17:3; Pr 21:2; Ro 8:27; Dt 24:4 * **16:16** Mt 4:23; 5:18; 11:12-13; 7:12; 22:40; 24:35; Mr 13:31; Hch 13:15; Ro 3:21 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mt 5:32; 1:19; Ex 20:14; Lv 20:10; Pr 6:32; 2P 2:14 * **16:19** Ex 28:6; 35:35; Est 8:15; Pr 31:22; Ez 27:16; Ap 18:16 * **16:20** Hch 3:2 * **16:21** Lv 15:16; Mt 15:27; 1R 21:19

22 Qa yamets pa'aj pa' ewi'ł nełu ma' qa wa'm pa'aj pa' if'iljetsax jukhew'ik'i. Qa pe' angelits qa yeka'xii na' i'ni' ka' Abraham'ik'i. Qa wa'm iye pa'aj pa' wekwek yiwq'axin qa tajkati'yik'ui pa'aj.*
23 Qa yamii pa' fe't łe'nq'itset'ij pe' naxju' (Hades), qa qi in yejtsi'le'kii qe yaats'etax. Ma' qa nejełtaxpha'm pa'aj, qa yi'weniiteje'm pa'aj ka' Abraham'ik'i, ewi'ł i'ni'łi' pa' Lazaro'ik'i.*
24 Ma' qa tayaitax pa'aj qa yit'ij: "Tata Abraham, e'nq'elet qeku'nyij wat'ij. E'nukin qeku'nyii na' Lázaro qu' neqhimit ne' łayaqsi' qa' e'nukinij met qu' neqhimit ha'ne yilepep. Hats qitax in elejeitax ye'mji' ha'ne fe't."*
25 Qa kakha'łe Abraham yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: "Ya's, menikfelitik'i akha' qi in e'łe'wisju' in mexe iła'x. Ham hame'em. Qa ha'nełe Lázaro qa qi in if'iljetsax in mexe iła'x. Qa hane'ej qa yineq'elet qa tetka'xii hane'e'in qa akha'łe qa qi'ek qu' enejtsi'le'kii.*
26 Qa na'l iye ha'ne qi in akaptax jite'wetshen wetju'ł. Qa hik ta'łijupi' ene' hane'e'in in nite' łeke' qu' namii nakha' ła'ni'. Qa nekhewe' nakha' i'ni' ek qa nite' łeke' iye qu' nanamii ha'ne ha'ni'łi'."
27 Ma' qa pa' yiwq'axin wekwek qa yittaxij iye pa'aj: "Enq'elet qeku'nyij wat'ij tata Abraham, qu' ukinii na' Lázaro ke' łetsi' ha' tata.
28 Hikha' i'ni' he' lee'fij (5) yejefets qu' niyetik'ui, hats'inha qa'nte' nanami'ii iye hatse' ha'ne łetset pa' qi a'tax."*
29 Qa ka' Abraham'ik'i qa yit'ijiju'ł iye pa'aj: "Hekhewe'en hats inek na'li'm ke' łe'lijei ka' Moises'ik'i qa ke' profetas'ik'i. Hik kekhewe'tax qek netk'enets."*
30 Qa yeku'ł iye pa'aj pa' wekwek yiwq'axintax pa'aj: "Ehe, tata Abraham, na'ltaxi'm. Qa lesłe łe'wis qu' nenethinets pa'qu' iła'xe' iye qu' hats nawa'mtax, ma' qa' hayitse' yijat'ij qu' netk'enetsha hekhewe'en ma' qa' nili'ij pe' uł'ets in yaqsiijkii qa ni'nk'aihit pa'qu' łunyejeye' pe' łatawjets."
31 Ka' Abraham'ik'i qa yit'ijiju'ł iye pa'aj: "Qu'nte' ne'nk'enhe'yuyiik'i ke' łe'lijei ka' Moises'ik'i qa ke' profetas'ik'i iye, qa'nte' jeek ne'nk'enhe'yuye'ets pa'qu' nittaxijets qu' nenethintaxets pa'qu' iła'xe' iye qu' hats nawa'mtax."—*

17

Pakha' qu' niwuł'enhetju' ene' mente' qits.
(Mateo 18:6-7,21-22; Marcos 9:42)

1 Pa' Jesús qa yit'ijets iye he' ł'ijatshenhei: —Nite' łeke' qu' hami'ik'ui pakha' qu' nilanheninijifi pe'ye' pakhape' iye, qa ¡hiyee' ha'nus pakha' qu' ninaqlanhenijifi pe'ye'!*
2 Les in nite' iftsax qu' nonopheł¡ifi łaqawe'j ne'ej qi ute t'ejuyets na'aj we'neqhipitju' qa' netwumhitiiji'ju' pa' qi iweli', qa nite' hik łunye'j in uł'ax wiikfik'i in yaqsijkinenijkii pa'qu' uł'axe' enewe' hik łunyejei mente' qits.*
3 ¡Jeł¡i'łwet otok'oiha! Pa'qu' ejefeye' qu' naqsi'j e'mijkii pa'qu' uł'axe', aq'ayinij. Qa qu' niliłi'ij qa yi'nk'aihit pa'qu' łatawe'je', qa ku'miju'ł qu' e'łe'sitsi'ił wetju'ł iye.*

---

* **16:22** Jn 13:23 * **16:23** Is 50:11; Mt 11:23 * **16:24** Lc 3:8; 16:30; 19:9; Jn 8:33,39,53; Is 66:24; Mt 25:41 * **16:25** Lc 6:24; Mt 11:28 * **16:28** Hch 2:40; 8:25 * **16:29** Lc 24:27,44; Jn 1:45; Hch 26:22; 28:23 * **16:31** Mt 28:11-15; Jn 12:10-11 * **17:1** 1Co 11:19; Lc 22:22; Mt 13:41 * **17:2** 1Co 8:9 * **17:3** Mt 6:14; 18:15,21-22; Lv 19:17

4 Qu' sieteyi'ij (7) qu' naqsi'j e'mijkii pa'qu' uł'axe' in ewi'ł neł*u*, qa siete'ej
(7) iye qu' netpilij ewetskii, qu' ni'tjiij ewets: “Tsaf'ali'ł*i*'ij,” qa' ku'mjiiju'ł qu'
e'ł*e*'sitse'jiił wetju'ł.—

*Pa' ł*et'unha'x *pa' nite' witqekuye'jij pa' Yatsat'ax'inij.*

5 Ma' qa he' apóstoles qa yit'ijets pa'aj pa' Yatsat'ax'inij: —Ijatshenfik'iha
wat'ij qu' iwqinheti'ł ye'mha pakha' nite' yeqekuyejeitaxi'ł.—*

6 Pa' Yatsat'ax'inij qa yeku'ł pa'aj: —Qek hik ł*u*k'eye' pa'qu' nana'lił'em
nite' eqekuyejeyi'ł ne'ej mostaza ł*o*', ma' qekha ł*e*ke'ye'tax qek it'iłijets ene'
najkak: “Ijayik'ui ha'ne ł*a*'ni' qa' niji'ju' na' qi iweli'.” Ene' najkak qekha
netk'entaxik'i.—*

Yekheweli'ł ye'witqejkunenheiłi'ij.

7 —¿Pa'n łii ekheweli'ł pa'qu' nana'li'm pa'qu' łeqejkunenek'e in yefuł'ut pa'qu'
sehe'ye' i'nłi'i qu' naqakinenkii pe'qu' łełinheye' kots'etets, qa in tepilik'ui
pa'qu' ł'ejinqa'wet'e, me qa' nit'ijets: “Te'ł*u*n qa niju' qa ek”? 8 ¿Me nite' yit'ijets
yijat'ij: “Aqsi'j eku'n ye'mijkii pa'qu' yaqe'. Manaqsi'j qa' ets'ithayiki eku'niji'
ipł*u*'ui qu' hats hili'ij qu' heyek, ma' qa' ink'aye'ł*e* qu' ekek eku'nek”?*

9 ¿Me qa wetfeliji'm iye qu' nit'ijets ł*e*'wisij qe yaqsi'ji'mijkii pakha' hats
yiyaji'ijets?

10 Qa hik ejunyejeyi'ł ekheweli'ł, qu' hats week aqsiiłijkii pe'qu' hats aya-
jaxti'yi'łijets qa' les ł*e*'wis qu' it'iłij: “Yekheweli'ł yewitqejkunenheyił, ham
yewejuł'iłij, qe uja'xłe in haqsi'ji'łijkii kekhewe' hats haiyajaxti'yi'łijets qu'
haqsiiłijkii.”—*

Jesús qa yiłin pekhewe' week inyaqsii (10) i'nij pa' witja'me't lepra.

11 Qa ł*u*nye'jkii iye pa'aj, pa' Jesús in ik qu' namii ha' Jerusalén qa nek ji'teje'm
pa'aj pa' ł'axka'thel wetju'ł pe' sehel Samaria qa Galilea.

12 In hats k'esiyu'uiha pa'aj qa' nakji'teje'm pa' ewi'ł witset ł*a*'s, qa nek-
fik'ikii pa'aj pe' week inyaqsii (10) yamets jukhew i'nij pa' witja'me't lepra.
Pekhewe'en qa mexeł*e* totsi'mii pa'aj pa' ts'ap'a'aju',

13 qa yit'unhetik'i pa'aj in yithiniju'ł, qa yit'ijju' pa'aj: —Jesús, Maestro,
enq'eleti'łyij wat'ij.—*

14 Qa pa' Jesús in yi'wenii pa'aj qa yit'ijets: —Ma'ałii qa' me'nethiniłets
pekhewe' pa'il.— Qa in ikkii pa'aj qa hamitsiikii pe' ł*a*ja'metets pa'aj.*

15 Ma' qa pa' ewi'ł pa'aj pekhewe'en, in wetjeł in hats naxpa'l, qa mexe
tepiłł*e*tepji' pa'aj qi in yit'unhetik'i pa'aj in qi in yiwqinhetji' pa' Dios.*

16 Qa wonokok'enifi pa'aj pa' Jesús yamitetsju' ł*o*tkoyek sehe', qe yiwjut-
siqeni'm in qi in ł*e*'wisij in yiłin. Ha'ne jukhew Samariałe łeiłe'.*

17 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —¿Me nite' week inyaqsii (10) hekhewe' hats
naxpa'lij? ¿Qa kheweye'ek hekhewep ikwetju'ł tatsai (9)?

18 ¿Me hamija pa'qu' ewi'ł*e*' qu' netpil eku'nł*e*tepji' qu' niwqinhetji' na' Dios,
qa ewi'łłe ha'ne jukhewiika'?—

19 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj pa' jukhew: —Eniipha'm qa ma, pa' nite'
eqekuye'j ta'ł*e*ts in ł*a*naxpa'lij ka' awtshektax.—*

---

* **17:5** Mt 17:19-21; Mr 9:24,28-29; Lc 6:13 * **17:6** Mt 13:31; Mr 4:31; Lc 13:19 * **17:8** Lc 12:35-37
* **17:10** Job 22:2-3; 35:7; Mt 25:30; Ro 11:35 * **17:13** Lc 5:5 * **17:14** Lv 13:2–14:32; Mt 8:4; Lc 5:14
* **17:15** Mt 9:8; Mr 2:12; Lc 2:14; 5:26; Jn 9:24; Hch 4:21; 12:23; Ro 4:20 * **17:16** 1S 20:41; 2S 14:22;
Mt 10:5; 17:6; 1Co 14:25; Jn 4:9 * **17:19** Mt 9:22; Mr 10:52; Lc 5:20; 18:42

Pa'n łunye'j qu' nanam pa' tenek'enheiji' pa' Dios.
(Mateo 24:23-28,36-41)

20 Pekhewe' fariseol qa nifaakan pa'aj pa' Jesús: —¿Pa'n ipłu'uk'ui qu' nanam
pa' tenek'enheiji' pa' Dios?— Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Na' tenek'enheiji' na'
Dios in nam nite' hik łunye'j na'aj na'l na'aj jutsiqaxij in jite'wen.*
21 Nite' łeke' iye qu' netitijitiyijets: "Ha'ne i'ni'in," i'nłi'i qu' nenit'ij
"ha'niite'ji' pa' i'ni'," qe na' tenek'enheiji' na' Dios hats i'ntaxi'ł etji'teje'm.—
22 Qa yit'ijets pa'aj he' ł'ijatshenhei: —Yamets hatse' pa' łahats'ij ekheweli'ł qu'
qi qu' eneqwenkeyu'taxi'łij pa'qu' ewi'łe' nełuyeji' ha'ne Ła's na' Jukhew. Qa
teesłe qu' łeke'ye' qu' i'weni'ł.*
23 Ma' qa' nenit'iłij ewets: "¡Ha'ne qe i'ni'in! ¡Ha'niite'ji' pa' i'ni'!" Makitek'iłii,
hasu'uj iye ijayani'łii pekhewe'en.*
24 Qe hik qu' łunye'je' na'aj etheluna'x qe lepep lepep qa pekhel na'likii na'
wa'sji'pha'm qa toxii in jite'wenii, qa hik qu' łunye'je' hatse' qu' nanamtax iye
ha'ne Ła's na' Jukhew.
25 Qa lesłe łe'wis qu' nojo qu' qi qu' nataatshenhetii ha'ne Ła's na' Jukhew qa
qu' nuten enewe' hane'ej ha'ne łahats'ij.—*

Hik qu' łunye'je' pekhewe' łeqe nełutsji' pa' Noe'ik'i qa pa' Lot'ik'i.

26 —In łunye'jek kakha' łunye'jkii kekhewe' łeqe nełutsji' ka' Noe'ik'i, qa
hik łunye'je' iye hatse' pekhewe' nełutsji' qu' netpiltaxju' iye ha'ne Ła's na'
Jukhew.*
27 Ke' jukhew'ik'i qa efuts iye tekłe, iya'łe, tewhe'yeiju'kii qa testiiji'jij iye qu'
netewhe'yeiju'kii qa yamłi'ijii ka' nełuji' ka' Noé in hats i'nji'ju' ke' qi tokoyei,
ma' qa nam ka' qi piłei qa ka' iwelitax qa week naq'axijju' ha'ne sehe' ipji'.*
28 Qa hik łunye'j iye kakha' łunye'jkii kekhewe' łeqe nełutsji' ka' Lot, ke'
jukhew'ik'i tekłe, iya'łe taqhayetskii wekwek, t'ihinij wekwek, we'nq'en qa
naqsi'jju' iye łetsil.*
29 Qa kakha'łe nełuji' ka' Lot in hats ikik'uifik'i ka' witset Sodoma, qa te'nilit
ka' piłei qa fe'tłe azufre ta'łetspha'm na' wa's, ma' qa week naq'axijju'.*
30 Qa hik aka' iye qu' łunye'je' iye hatse' pa' nełuji' ha'ne Ła's na' Jukhew qu'
ne'twenhetiitaxija.*
31 Pakha' nełuji' hatse' pakha' qu' na'nipji' ts'eeweyi'ipji' pe'qu' łetsi'ye' qa
pe'qu' łewekwekitse' qa i'nifi łatawe'j pe'qu' łetsi'ye'. Hasu'uj net'ilitetsju' qu'
nenkaxfik'ikii pe'qu' łewekwekitse'. Qa pakha' qu' na'ni' pa'qu' ł'ejinqa'wet'e qa
hasu'uj netpilii pe'qu' łetsi'ye', aje'eł nilat yijat'ij.
32 Qa' menikfelitiłik'i pekhe' łewhe'ye'ek'i pa'aj pa' Lot.*
33 Week pakha' qu' nanaitaxij pa'qu' łunye'je' pa'qu' łiła'xe', qa' naqamij, qa
pakha' qu' naqamij pa'qu' łunye'jetax pa'qu' łiła'xe', qa' iła'xe'.*
34 Qa hit'iłij ewets pakha' naja'xji' hatse' pakha'an wetsjuk pe'qu' witi-
whifeyek'eju', qa' ewi'ł pa'qu' newetkax qa pakhape' qa' amane'.*

---

* **17:20** Mr 13:21; Lc 19:11; Hch 1:6 * **17:22** Dt 32:35; Is 2:12; Jer 7:32; Am 4:2; 5:18; Lc 5:35; 19:43; 21:6; 23:29 * **17:23** Mr 13:21; Lc 21:8 * **17:25** 1Co 1:8; Mt 16:21; Lc 9:22 * **17:26** Mt 24:37-38 * **17:27** Lc 20:34-35; Gn 6:14 * **17:28** Gn 19:1-26 * **17:29** Gn 19:24-25 * **17:30** Mt 16:27; 24:17,39-41,44; Mr 13:15; 1Co 1:7; 2Ts 1:7; 1P 1:7; 4:13 * **17:32** Gn 19:26 * **17:33** Mt 10:39; Jn 12:25 * **17:34** Lc 1:78-79

35 Wetsjuk pe'qu' efutse' taqfijinju' qa ewi'ł pe'qu' newetkax iye qa
pekhepe' qa' amane' iye.
36 Wetsjuk pe'qu' jukhewe' qu' na'ni' pa'qu' ł'ejinqa'wet'e, qa ewi'ł pa'qu'
newetkax qa pakhape' qa' amane'.—
37 Pekhewe'en qa nifaakanij pa'aj: —Yatsat'axyij ¿Pa'n i'niji' hatse' aka'an
qu' namets?— Qa yeku'ł pa'aj: —Pakha' qu' na'ni' pa'qu' iwamhi'le' qa' hik
pakha' jeek qu' nonot'axii pe'qu' o'powile'.—*

18

Yejeyumtshenijupi' pe' wikiihale' qa pa' juez.

1 Pa' Jesús qa nifeli'm pa' ewi'ł yejeyumtshenijupi' qe qa' nijatshenij
pekhewe'en pa'qu' łunyejeyi'ij qu' niyin week łahatsiyij, qa hasu'uj qu' tha-
lali'ijju'.*
2 Qa yit'ij pa'aj: —Na'l pa'aj pa' ewi'ł juez i'ni' pa' ewi'ł witset, pakha'an nite'
nijiweyiju'ł na' Dios qa nite' nijiweyiju'ł iye pa'qu' łunye'je'łe ene' jukhew, ham
nijiwe'yi'iikii.*
3 Pakha' witset i'ni' iye pa'aj pe' ewi'ł wikiihale', hik pekhe' week łahatsiyij
namji'jiii pakha'an, qa yitjiijets: "E'wei qeku'n ye'miju'ł wat'ij hekhewe'
yejuihifets."*
4 Olotsij pa'aj in yamji'ijtaxii, qa nite'łe yejełjiiju'ł pa'aj. Ma' qa i'nk'ałe pa'aj
qa yijamtikii pa'aj, qa yit'ij: "In yemjeetax in nite' ts'ijiwe'yiju'ł pa' Dios qa
ene' jukhew iye.
5 Qa lesłe łe'wis qu' hi'fen ene' wikiihale', qe nite' yili'ij wiikfik'i in namyiikii,
hats'inha qa' nite' nasnalkete'kii in week nełuts namyii."—*
6 Qa pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ij iye pa'aj: —Jeł qeku'ni'łek aka' yit'ij pakha' juez
nite' yatsathen.
7 ¿Me qa' nite' netweyi'ik'i na' Dios pekhewe' hats t'eku'miiji'kii in iyiniikii
ene' week nełuts qa najai iye? ¿Me qa' qiye' iye qu' nonotki'ets qu' nenjełiju'ł?*
8 Yakha' hit'iłij ewets in nite' optoxij qu' netweyik'i. Qa ha'nełe Ła's na'
Jukhew qu' netpiltaxju' iye hatse', ¿me mexe na'l pa'qu' nite' witqekuye'je'
qu' ni'wen hatse' ha'ne sehe' ipji'?—*

Wetsjuk pe' jukhew yamii pe' qi witlijtsitjii qu' niyin.

9 Qa pa' Jesús qa iyetij iye pa'aj aka' ewi'ł yejeyumtshenijupi' qu' net'ejuyets
pekhewe' uja'x in yumtiitaxija qa wanamitłetaxij łewek qu' natsathen, ma' qa
yuten pekhewepe',*
10 qa yit'ij pa'aj: —Wetsjuk pa'aj pe' jukhew uyetsji' ne' qi witlijtsitjii qu'
niyin. Ewi'ł pa' fariseo qa pakhap qa nekhewe' yijaninkii wekwek t'ejuyets
pa' Roma.*
11 Pa' fariseo ts'apa'aj pa'aj, ma' qa iyintax pa'aj łakha'łe in iyinłetets pa'aj,
qa yit'ij: "Dios, hit'ij eipha'm in qi in łe'wisij qe nite' yijunyejeyiju'ł nekhewep
jukhew. Nekhewe'en ejtenhetsits, qa nite' yatsathen iye, efunajats iye. Nite'
hik yijunye'j iye ha'ne yijaninkii ke' wekwek.*

---

* **17:37** Lc 17:20; Ez 29:5; 32:4; 39:17-20 * **18:1** Lc 11:5-13; 21:36; 1Ts 5:17; 2Co 4:1 * **18:2** Sal 147:11; Pr 1:7; Hch 10:2; Ap 14:7 * **18:3** Lc 2:37; 4:26; 7:12; 21:2 * **18:5** Lc 11:8 * **18:7** Is 63:4; Ap 6:10; Mt 24:22; Ro 8:33; 2Ti 2:10; Tit 1:1; Sal 88:1; 2P 3:9 * **18:8** Dn 7:13; Lc 9:26; 12:40 * **18:9** Mt 5:20; 18:4; 23:12; Lc 14:11; 16:15; 23:11; 2Co 1:9; Hch 4:11; Ro 14:3,10 * **18:10** 1R 10:5; 2R 20:5,8; Hch 3:1 * **18:11** Mt 6:5; 7:15; Mr 11:25; 1Co 5:10-11; 6:9,10; Lc 16:10; Ex 20:14; He 13:4

12 Yakha' wetsjuk'ij nełuts qe nite' heyek na'aj ewi'ł semana, qa week ne'ej
ha'yanij ł'astai qe yamets week inyaqsii (10) qa ewi'ł ne'ej k'ełisij."*
13 Qa pakha' yijaninkii wekwek, qa ts'ap'a'aji' ek pa' ipłu'ui pa'aj in iyin nite'
yisu'un iye qu' nejełijetspha'm na' wa's mehe'ej in yilanje'mkii ł'ejuyi'j, qa yit'ij
pa'aj: "Dios, e'nq'elet qeku'nyij wat'ij qe tsikfe'lets in qi in yuł'ax."*
14 Hit'iłij ewets pa' yijaninkii pe' wekwek in wapilii pe' łetsi' qa
hats yiwu'mik'ui na' Dios pe' łewuł'ets. Qa pakha'łe fariseo qa nite'
tewumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets. Qe pakha' qu' łakha'ye' łetaxłete'm qu'
neniwqinhettaxji' qa' hik pakha'ye' qa' nite' qiye'ji'. Qa pakha'łe qu' nite'
neniwqinhete'ji' ma' qa hikpa' qa' neniwqinhetji'.—*

Jesús qa iyinipji' pe' omehets.
(Mateo 19:13-15; Marcos 10:13-16)

15 Qa tetka'xii pa'aj pa' Jesús pe' omehets weekji' pekhewe' mexeelija qu'
net'eku'mipji'. Qa in yi'wenij pa'aj he' ł'ijatshenhei qa nite' łexkeltaxij qa
t'oqowe'itaxijiju'ł pa'aj pekhewe' nekaxtaxetskii pe' łelits.*
16 Ma' qa pa' Jesús qa taya'yets pe' ł'ijatshenhei, qa yit'ijji'ju': —Enwejinłi'ił
yiwets ne' omehets qu' nenek yiwets. Hasu'uj oqowe'yi'łiju'ł, qe nekhewe' hik
łunyejei enewe'en hik nekhewe' ne' yatsat'etsipji' na' tenek'enheiji' na' Dios.*
17 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nite' net'eku'miju'ł na'
tenek'enheiji' na' Dios qu' nite' hik łunye'je' na'aj omeła's in nite' inqeku',
nite' łeke' qu' nuiji'teje'm nakha'an.—*

Pa' jutjana'x yiwq'axin wekwek.
(Mateo 19:16-30; Marcos 10:17-31)

18 Ewi'ł pa' jukhew pekhewe' tenek'enhei qa nifaakan pa'aj pa' Jesús: —
Teik'unei Maestro, ¿pa'n yeqfenye'j yiwek qu' nana'l ye'm pa' witiła'x nite'
yili'ij?—*
19 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —¿Inhats'ek in łit'ij yiwets teik'unei? Ham
pa'qu' neteik'unei, ewi'łłe na' Dios.
20 Akha' hats inek łenikfe'lets ke' yit'ij na' Dios qu' nanaqsiijkii: *"Hasu'uj
mowo'oi efu qu' hats ewhe'yei qa hik łunye'j iye ne'ej efu, hasu'uj eqek'ui, hasu'uj
ejtenkii, hasu'uj mowotk'onimkii pakha' qu' netnek'enhei. Ek'eenetsha qa
iwqinhetji'ha iye pa'qu' atataye' qa pe'qu' eneneye' iye."*— *(Ex 20:12-16)**
21 Qa yeku'ł pa'aj pakha'an qa yit'ij: —Week ekewe'en hayiits heik'enik'iha
qa hijayanija iye in i'nk'a ye'jutjanax ła's.—
22 Pa' Jesús in yepi'ye' ek'i aka'an qa yit'ijets pa'aj: —Mexe na'l pa' ewi'ł
hamik'ui qu' aqsiijkii. Ihinijkii week pe' ewekwekits qa pekhewe' qu' łajale'
qa' łisij ne' if'iljetsits, ma' qa' nana'l e'm yijat'ij pe'qu' ewekwekitse' na' wa'sji',
qa' etpil iye qa' atsjayan.—*
23 Qa pakha'łe'en in yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, qa qi in uł'axi'mkii pa'aj, qe
pakha'an qi in yiwq'axin pe' wekwek.*
24 Pa' Jesús in yejełju' pa'aj, ma' qa yit'ij: —¡Hayits qa jutsitax qu' nuiji'teje'm
na' tenek'enheiji' na' Dios enewe' yiwq'axin wekwek!

---

* **18:12** Lc 5:33-35; 11:42; 17:12; Hch 13:2-3 * **18:13** Esd 9:6; Lc 23:48; He 2:17; 1Ti 1:15 * **18:14** Lc 1:52; 3:5; 14:11; 16:15; Fil 3:8; Is 2:11 * **18:15** Mt 18:3 * **18:16** Lc 14:26 * **18:17** Sal 72:19; Ap 22:21; Lc 8:13; 1Co 14:20; 1P 2:2 * **18:18** Lc 8:41; 10:25; 12:58; 22:28-30; Jn 3:15 * **18:20** Dt 5:16-20 * **18:22** Lc 5:11,27; 12:33; 19:8; Hch 2:45; 4:34; Mt 6:19-20 * **18:23** Mt 26:38; Mr 6:26; 14:34

25 Qe les qu' nite' jutsitaxe' pa'qu' ewi'łe' ats'etaxe' qu' nuyii ne'ej tawjena'x
łoto', qa' nite' hik łunye'je' pa'qu' ewi'łe' yiwq'axin wekwek in jutsitax wiikfik'i
qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.—
26 Qa pekhewe' yepi'ye' ej pa'aj aka'an, qa yit'ijju' pa'aj: —Maa, ¿qa pa'n łiyek
pa'qu' łeke'ye' qu' iła'xe'?—*
27 Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Pakha' qu' nite' łeke'ye' qu' naqsiijkii ene'
jukhew qa efuts iye, qa nakha'łe Dios qa łeke' qu' naqsiijkii.—*
28 Ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Yatsat'axyij, yekheweli'ł week henejeti'ł he'
yiwekwekitsi'ł qa k'aftsini'ł in k'ajayani'ł.—*
29 Qa yeku'ł pa'aj: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, in ham pakha' qu' hats
niwejinłi'i pe'qu' łetsi'ye', i'nłi'i łewhe'ye'ye', i'nłi'i qu' łamatsitse' qa łek'injats iye,
i'nłi'i qu' ł'alheye' qa i'nłi'i qu' łelitse' qe ta'łijupi' na' tenek'enheiji' na' Dios
30 qu' nite' les olotsi'ij qu' netesti'yij ekewe'en ha'ne hane'ej łahats'ij, qa
pakha' mexe hamik'ui, qa pa' witiła'x nite' yili'ij.—*

Jesús qa nifel iye qu' natlanhetii hatse'.
(Mateo 20:17-19; Marcos 10:32-34)

31 Pa' Jesús t'eku'mi' pa'aj he' doce (12) ł'ijatshenhei qa wetqhetheni'łfik'i
pa'aj, qa yit'ijji'ju': —Jeł qeku'ni'łek, hane'ej in jiteyii qu' jinamii ha' Jerusalén,
qa' hik nakha'yi'i' ma' qa' hats nafits week kekhewe' wekwek yika'ajji' pa'aj
ke' profetas'ik'i in t'ejuyets ha'ne Ła's na' Jukhew.*
32 Qe hik nakha'a' hatse' qu' netesti'yij ne' jukhewiikal, qa' qi qu' nawitji'iji'
pe'qu' łe'lijeye', qa' uł'etsi'ik'i iye pe'qu' łe'lijeye'ets qa' netk'iyikii iye.
33 Qa' ink'aye'łe qu' hats neqsilanje'mkii, ma' qa' nilan, qa qu' namets
wetshetk'ewi'ł nełuts qa' iła'xe' iye.—*
34 Qa he' ł'ijatshenhei qa nite' nikfe'lik'uyii aka' yit'ijets pa'aj, qe mexe nite'
łenexke'ej qu' nenikfelik'uiyii, qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' nenikfe'lik'i.*

Jesús qa yi'wenkitkii pa' puk'al.
(Mateo 20:29-34; Marcos 10:46-52)

35 In hats k'esets pa'aj pa' Jesús pa' witset Jericó, ewi'ł pa' puk'al i'niju' pa'aj
łekuwe' pa' wit'ikheyi'j, iyiniikii łaq'astaye'.
36 Pa' puk'al in yepi'ye' pa'aj in olots pe' jukhew nekijup, qa inaqfaakanij
pa'aj pa'n łunye'jkii.
37 Qa tefelhiti'yi'm pa'aj in neki' pa' Jesús Nazaret łeiłe'.*
38 Ma' qa pa' puk'al qa tayaiłek pa'aj, qa yit'ij: —Jesús, Ła's pa' David'ik'i,
¡enq'eletyij wat'ij!—*
39 Pekhewe' nojo'ok'oi qa yaq'ayintaxij qe qa'nte' net'ewu'ye'. Qa pakha'an
qa yape'enhałe les in yit'unhetik'i in tayai: —Ła's pa' David'ik'i, ¡enq'eletyij
wat'ij!—
40 Qa pa' Jesús qa teke'lenju' pa'aj qa inq'ukinii qu' netetka'xii, qa in hats
meti'm, qa nifaakan pa'aj:
41 —¿Łekpa' łisu'un qu' haqsi'j e'mijkii?— Qa pa' puk'al qa yeku'ł pa'aj: —
Yatsat'axyij, hisu'untax qu' hi'wenkii iye.—

---

* **18:26** Lc 18:42; Ef 2:8 * **18:27** Gn 18:14; Job 42:2; Jer 32:17; Zac 8:6; Lc 1:37; Ro 4:21; 11:22 * **18:28** Lc 5:11; Jn 8:12 * **18:30** Job 42:10; Mt 6:33; Lc 21:8 * **18:31** Lc 9:51; 22:37; Sal 22; Is 52:13–53:12; Mt 1:22; 26:24; Jn 19:28 * **18:33** Mt 16:21; Lc 9:22 * **18:34** Mr 9:32; Lc 1:29; 2:50; 9:45; 24:16 * **18:37** Mt 2:23; Jn 18:5; 19:19; Hch 2:22 * **18:38** Lc 18:7; Mt 1:1; 9:27; Lc 1:32; 16:24; Ro 1:3

42 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Hane'ej qu' i'wenkii iye. Na' nite' eqekuye'j
hik nakha' nełin.—*
43 Qa hik pakha'aj qa yi'wenkii, qa yijayan pa' Jesús qi in yiwqinhetji' pa'
Dios. Qa week iye pekhewe' yi'wenij pa'aj aka'an qa qi in yiwqinhetji' iye pa'
Dios.*

19

Jesús qa pa' Zaqueo.

1 Pa' Jesús qa yamji'teje'm pa'aj pa' witset Jericó, ma' qa nek ji'teje'm pa'aj
pa' witset.
2 Qa ewi'ł pa'aj pa' jukhew łii Zaqueo, tenek'enhe'yipji' pekhewe' yijaninkii
wekwek t'ejuyets pa' Roma, pakha'an qi yiwq'axin iye pa'aj wekwek.
3 Pakha'an neqwenkeyu'taxij pa'aj pa'n łunye'jija pa' Jesús, qa nite'łe łeke' qu'
ni'wen qe olots pe' jukhew qa efuts iye, qe ik'ajiyit pa'aj pa' Zaqueo.
4 Hik ta'łijupi' in wekuma'x pa'aj qu' yojo'ok'oyii pa' teiji', qa wełik'ipha'm
pa'aj pe' najkak hats'inha qu' ni'wen, qe pa' Jesús hats k'esiyu'ui qa' neneki'
pakha'an.
5 Qa pa' Jesús in yamets pa'aj, qa yeełik'ipha'm pe' najkak, qa yit'ijetspha'm
pa'aj: —Zaqueo, if'elitik'i, ilitju', qe hane'ej qu' ya'mane' eku'ni' pe' etsi'ii.—
6 Ma' qa pa' Zaqueo qa yif'elitik'i pa'aj in t'ilitju', qi in łe'wisi'mkii pa'aj qu'
namiłii pe' łetsi'.
7 In te'wenheti'yij pa'aj aka'an, ma' qa week in t'ayijji' pa'aj, qa yit'ijju': —
Hats ikii qu' amani'i' pe' łetsi'ii aka' ewi'ł jukhew uł'ax.—*
8 Pa' Zaqueo qa niipha'm pa'aj, ma' qa yit'ijets pa'aj pa' Yatsat'ax'inij: —Ma'
hayits, Yatsat'axyij, pa' łapk'as enewe' na'l ye'm qa' hetisij nekhewe' if'iljetsits.
Qa qu' nana'l pa'qu' he'yejteni'm pa'qu' łuk'eye'en qa' les łe'wis qu' ikwetju'łi'ij
(4) qu' hanhinipji' qu' hepiletets.—*
9 Pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Hane'ej na' witiła'x nite' yili'ij hats namets
ene' wititsi', qe ha'ne jukhew ła's iye ka' Abraham'ik'i qe hik łunye'j in nite'
inqeku'.*
10 Qe ha'ne Ła's na' Jukhew nam qa' nowo'oikii qa' nenłinju' iye pekhewe'
hamitstaxiikii.—*

Yejeyumtshenijupi' pa' netisijju' pe' łaq'astai qu' net'ithayi'yij.
(Mateo 25:14-30)

11 Pe' jukhew in yepi'ye' ek'i pa'aj ekewe' wekwek, pa' Jesús qa ewi'łij iye in
nifel pa' ewi'ł yejeyumtshenijupi' iye, qe hats meti'mii ha' pa'aj ha' Jerusalén,
qa pekhewe'en qa yumtitax pa'aj qu' hats k'esiyuye'etsha qa' na'nju' pa'
tenek'enheiji' pa' Dios.*
12 Qa hik ta'łijupi' in yit'ij pa'aj: —Na'l pa'aj pa' ewi'ł qiji' patun pa' ewi'ł
witset, yamii pa' toxii witset qa' netestiyiji' qu' wittatayi'i pakha' ta'łi', ma'
qa' ink'aye'łe qa' netpil iye.
13 Qa mexe taya'yii pa'aj pekhewe' week inyaqsii (10) łeqejkunenhei, qa
week ewiłeyi'mkii tinajits łelits pe' ł'astai in netisijju', qa yit'ijets iye pa'aj:
“Ithayi'yi'łij enewe'en ipłu'ui qu' hetpiltax iye.”

---

* **18:42** Jn 9:11; Hch 9:12; Mt 9:22; Lc 5:20; 7:22,50; 8:48; 17:19; 18:26 * **18:43** Lc 2:10; 7:16; 13:13
* **19:7** Lc 15:2 * **19:8** Lc 3:14; 18:22; Ex 22:1; 2S 12:6 * **19:9** Lc 1:77; 3:8; 13:16; Ga 3:7,29 * **19:10**
Ez 34:16; Mt 9:13; 10:6; 15:24; 18:12; Lc 15:4 * **19:11** Mr 13:34; Lc 9:51; 17:20; Hch 1:6

14 Qa pekhewe'ɬe ɬetsetifets qa qi in napjaxi'm, ma' qa yijayankeninijpha'm
pe' uja'x jukhew, qu' nit'ijets: "Nite' hisu'uni'ɬ qu' wittatayi'i ha' yitset'iɬ."
15 Qa hasɬe testi'yij qu' wittatayi'ij, qa tepilii iye pa' ɬetset. Ma' qa in namii
pa'aj qa iyinii iye pekhewe' ɬeqejkunenhei netisijju' pa'aj pe' ɬaq'astai, qe qa'
nenikfe'lets pa'n uja'x pe'qu' ɬaxifkinele' in t'ithayi'yij.
16 Pa' yojo qa nekets pa'aj, qa yit'ijets: "Yaqa patun, ene' aq'astai qi in
ha'yanijfik'i, qa week inyaqsii (10) ene' tinajits ɬelits ene' ha'yanij."
17 Qa yit'ij pa' wittata: "¡Hayits yijat'ij! Akha' ɬeniyayij in e'witqejkunene'k,
qe in nite' ɬawitjiɬe ke' nite' olotstax, qa hane'ej qa' k'eɬisij qu' enek'enhe'yipji'
nekhewe' week inyaqsii (10) witsetits."*
18 Ma' qa nekets iye pakhap iye, qa yit'ijets: "Yaqa patun, ene' aq'astai qi in
ha'yanijfik'i lee'fij (5) ene' ti'najits ɬelits ene' ha'yanij."
19 Qa yeku'ɬ iye pa'aj pakha'an, qa yit'ijets: "Akha' qa' leefi'ijek (5) pe'qu'
enek'enhe'yipji' ek witsetits."
20 Qa pakhap iye qa nekets iye, qa yit'ijets iye pa'aj: "Yaqa patun, enewe'en
he' aq'astai. Hijuphe'ɬji' ka' penyilo in hat'inkii.
21 Qe ts'ijiwei eju'ɬ qe akha' ewi'ɬ jukhew its'iyoptox, ɬ'eku'mi' qa ɬeka'x na'aj
nite' akha' qu' eni' pakha' we'nentaxi' qa ɬenit'ijji' iye ne'ej ɬei ne'ej nite' akha'
qu' enju'."*
22 Ma' qa pa' wittata qa yit'ij: "Akha' ham e'weju'ɬi'ij in e'witqejkunene'ktax,
kekhewe' akha'ɬe in e'lijei hik kekhewe' qu' nata'ɬets qu' atanithenhetii. In
ɬenikfe'l yiwets in yits'iyoptox qa he'yeku'mi' qa heka'x iye na'aj nite' yakha'
qu' heni' pakha' we'nentaxi' qa henit'ijji' iye ɬei ne'ej nite' yakha' qu' henju'.
23 ¿Qa inhats'ek in nite' ɬekaxii ne' yaq'astai pe'qu' bancoye', hats'inha qekha
nana'ltax pe' qek nat'antaxfik'i in hetpil iye?"
24 Qa yit'ijets pekhewe' i'nijup: "Enitka'mi'ɬij ne' ɬ'astai qa' ɬisi'ɬij nakha' t'anij
ne' week inyaqsii (10) ti'naj ɬelits."
25 Pekhewe'en qa yit'ijju': "Yaqa patun, qa in hats week inyaqsii (10) iye ne'
t'anij nakha'an."
26 Qa yeku'ɬ pa' wittata: "Yakha' hit'iɬij ewets pakha' qu' ɬunye'je'ɬe qu' hats
nana'li'm qa' les netesti'yij iye, qa pa'qu' hami'im qa' netitkamhiti'yij iye
pa'qu' nana'ltaxi'm.*
27 Qa nekhewe' yejuihifets, hik nekhewe' ne' nite' yisu'untax qu' ɬatataye'yij
in ye'wittata, enka'xi'ɬ met hane'e'in qa' k'eweni'ɬij qu' anlani'ɬju'."—*

Jesús qa yamji'teje'm pa' Jerusalén.
(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Juan 12:12-19)

28 In yili'ij in yit'ij ekewe'en pa' Jesús, ma' qa yojofik'i iye qu' namii ha'
Jerusalén.*
29 In hats meti'm pa'aj ha' witset ɬa's Betfagé qa ha' Betania meti'm ha'
puumupha'm uteket ɬii Olivos, qa yukin pa'aj he' wetsjuk ɬ'ijatshenhei.*
30 Qa yit'ijets: —Ma'aɬii na' witset ɬa's, nakha' jiwankaajuɬesteje'm, na' les in
met. Qa qu' ami'ɬetsteje'm qa' i'weni'ɬi' pa'qu' ewi'ɬ matikataxe' wo'nophe'ɬ,
mexe ham i'ni' ipji'. Qa' enit'iɬijii qa' enka'xi'ɬ met.
31 Qa qu' nana'l pa'qu' nafaakantaxiɬij: "¿Inhats'ek in ɬenit'iɬijii?" qa' it'iɬijiju'ɬ:
"Yisu'un ha' Yatsat'ax'inij."—

---

* **19:17** Lc 16:10; 1Co 4:2 * **19:21** 2Co 8:12 * **19:26** Mt 13:12; Mr 4:25; Lc 8:18 * **19:27** Lc 19:14
* **19:28** Lc 9:51 * **19:29** 2S 15:30; Zac 14:4; Lc 21:37; 22:39

32 Ma' qa ikkii pa'aj pekhewe' t'ukinhetii. Qa week yi'wen ekewe' hats
yit'ijets pa'aj pa' Jesús.*
33 In mexe nit'ijii pa'aj pa' matikatax, qa pe' yatsat'etsij qa nifaakan pa'aj:
—¿Inhats'ek in łenit'iłijii?—
34 Qa yeku'ł pa'aj pekhewe'en: —Qe ha' Yatsat'ax'inij yisu'un.—
35 Ma' qa neka'xii pa'aj pa' Jesús, qa yipk'enipji'kii pe' łe'ntaafitits, ma' qa
yinhini'pji' pa'aj pa' Jesús.*
36 Qa in ikij pa'aj pa' Jesús, ma' qa pe' jukhew qa efuts iye qa
yipk'enik'uiyi'jukii pa' witikheyijji' pe' łe'ntaafitits.*
37 In hats meti'm pa'aj ha' kiimiju' ma' qa' hats nakik'iju' ke' uteket Olivos,
qa week pekhewe' olots ł'ijatshenhei qa taya'yijipji'kii qe łe'sitsi'mkii qa qi in
yiwqinhetji' iye pa' Dios, qe hikpa' ta'łets pekhewe' week ham łunyejeyi'iju'ł in
yi'wenij pa'aj.
38 Qa yit'ijju': *—¡Qi in łe'wis ha'ne wittata namij aka' łii pa' Yatsat'ax'inij! (Sal 118:26)* ¡Wit'ikesimeya'xłekii hatse' pa' wa'sji'pha'm qa' neniwqinhetji'ha iye
pakha' i'ni' pa' les toxpha'mha!—*
39 Qa uja'x pekhewe' fariseol i'nji'teje'm pa'aj pekhewe' jukhew, qa yit'ijets
pa'aj: —Maestro, aq'ayinij aka' yit'ijju' enewe' ijatshenhei.—
40 Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús, qa yit'ij: —Yakha' hit'iłij ewets, qu'nte'
net'ewuyetax enewe'en qa' nekhewe'ye' utel qu' natyai wetju'ł.—*
41 Qa in hats meti'm pa'aj ha' Jerusalén, qa pa' Jesús in hats yi'wenii pa'aj
ha' witset, ma' qa yayinju' pa'aj*
42 qa yit'ij pa'aj: —Qek akha'ye'łe iye qek enikfe'lets ha'ne nełuji' nakha' qek
k'ełistaxij wit'ikesimeya'xłekii. Qa ha'neł'ij qa hats wanat'in ek'uikii qa' nite'
i'wene'.*
43 Qe nam ewets hatse' nekhewe' uł'ets nełuts. Ma' qa nekhewe' ejuihifets
qa' nam ejupkii, qa' neqetsitenij ejup pa'qu' qiye'pha'm qa'nte' maye'fik'i.*
44 Week qu' nonopłaxju' na' witset qa week qu' nalani'łju' iye akha' qa ene'
elits. Ham nejete'pha'm pe'qu' uteye' qu' amani'ipji' pekhepe' iye uteye', qe
nite' łenikfeliyu'ets ha'ne łahats'ij in hats namtax ei ha'ne Dios.—*

Jesús qa yiwutshenfik'ikii pekhewe' taqhaitaxifi pe' qi witlijtsitjii.
(Mateo 21:12-17; Marcos 11:15-19; Juan 2:13-22)

45 Pa' Jesús qa uyifi pa'aj ke' qi witlijtsitjii. Ma' qa yiwutshenijfik'ikii pa'aj
pekhewe' i'ntaxijifi pe' t'ihinij,*
46 qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Ke' we'nika'ajji' łe'lijei na' Dios yit'ij: *"Ene' yitsi' qu'
łetsiyi'ij pa' wit'iyinheye'j"* *(Jer 7:11)* qa ekheweli'ł qa eqiwe'jtaxiłij nekhewe'
ejtenhetsilets.—*
47 Qa week nełuts i'nq'ijatshenifi pa'aj pa' Jesús ke' qi witlijtsitjii. Qa
pekhewe'łe tenek'enhe'yipji' pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei
qa pekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset qa wotaxiikiyek pa'qu' łeqfenyejeyi'ij
qu' nilan.*

---

* **19:32** Lc 22:13 * **19:35** Jn 12:12-15; Zac 9:9 * **19:36** 2R 9:13 * **19:38** Mt 2:2; 25:34; Sal 118:26; 148:1; Lc 2:14; 13:35; Job 16:19; Mt 21:9; Mr 11:10 * **19:40** Hab 2:11 * **19:41** Lc 13:34-35; Jn 11:35; He 5:7 * **19:42** Lc 8:9-10; 10:21; 23:34 * **19:43** Lc 17:22; 21:20; Is 29:3; Jer 6:6; Ez 4:2 * **19:44** Mt 24:2; Mr 13:2; Lc 1:68; 7:16; 21:6; Ex 3:16; 1P 2:12 * **19:45** Jn 8:1-2; 11:45-53 * **19:46** Is 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Mt 26:55; Lc 6:11; 11:53-54; 20:1,19

48 Qa nite'ɬe yi'wen pa'qu' ɬeqfenyejeyi'ij, qe week pakha' witset yisu'unjiija
qu' nepiye' qa i'nq'ijatshenji'ij pa'aj pa' Jesús.*

20

Pa' ɬet'unha'x in tenek'enhei pa' Jesús.
(Mateo 21:23-27; Marcos 11:27-33)

1 Qa ɬunye'jkii iye pakha'aj pa' ewi'ɬ neɬuji' pa' Jesús in mexe yijatshen pa'aj
pe' jukhew ke' qi witlijtsitjiyifi qa nifeli'm eke' ɬe'sits wi'tlijei, qa namets pa'aj
pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés ɬe'lijei qa
pekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset.*
2 Pekhewe'en qa nifaakan pa'aj pa' Jesús, qa yit'ijets pa'aj: —¿Pa'n ɬunye'j pa'
witt'unha'x ta'ɬets in ɬaqsiijkii aka'an? ¿Pa'n ɬii pa' tenek'enhei neɬisij aka'an qu'
aqsiijkii?—
3 Qa yeku'ɬ pa'aj pa' Jesús: —Yakhap ji'jek qu' k'afaakani'ɬij pa'qu' ewi'ɬe', qa'
enfeli'ɬ ye'm:
4 In wenqimpuujinkii ka' Juan, ¿me ta'ɬets na' Dios, me i'nɬi'i ene' jukhewɬe?
—
5 Ma' qa wapilij wetju'ɬ pa'aj in iyetijju', qa yit'ijju': —Qu' jintittaxijets nukin
pa' Dios, ma' qa nit'ij inwets: "¿Inhats'ekek in nite' ɬ'ek'eni'ɬets?"
6 Qa nite' ɬeke' iye qu' jintit'ijets qu' enewe'ye' jukhewɬe qu' nata'ɬets, qe
qu' jintit'ijets ma' qa jinijele'ejkii ne' utel qu' jinilanju'ha, qe enewe'en week
yumti in yijaa'ija ka' Juan in profeta.—*
7 Ma' qa in yeku'ɬ pa'aj pekhewe'en, qa yit'ijets in nite' nikfe'lets pa' ta'ɬets
in inqimpuujinkii ka' Juan.
8 Qa pa' Jesús qa yeku'ɬ pa'aj: —Yakhap ji'jek qa'nte' k'efeli'ɬi'm nakha'
hata'ɬijets aka' yit'unha'x in haqsiijkii aka'an.—

Pe' uɬ'ets witq'ithayinenheyij pa' uwaket.
(Mateo 21:33-44; Marcos 12:1-11)

9 Ma' qa hik pakha'aj qa yit'ijets iye pa'aj pekhewe' jukhew qa efuts aka'
yejeyumtsheniJupi': —Ewi'ɬ pa' jukhew yeni'ju' pa' ɬeq'ejinqa'wet pa' uwaket.
Ma' qa yatkinheninets pekhewe' jukhew qa' hikpe' nejeɬets qa qu' netei qa'
niwjafiti'ɬje'm. Ma' qa ik pa'aj qa yamii pa' toxii witset qa yape'eikii pa'aj.*
10 Qa in yamets in tei qa yukinii pa' ewi'ɬ ɬeqejkunenek pekhewe' jukhew qu'
niyinijets pa' uja'xek pekhewe' qu' ɬekheweli'ijek pa' t'enheiju'. Pe' jukhew qa
yilanje'mkii pa' wit'ukinektax qa yipilhenin iye, ham tisi'ij.
11 Qa yukintax iye pakhap iye ɬeqejkunenek, qa hik ɬeqfenyejeyij iye in qi in
yilanje'mkii iye, tejitheyetskii qa yipilhenin iye, ham tisi'ij iye.
12 Qa yukintax iye pakhap iye ma' qa hats wetshetk'ewi'ɬ, qa pakha'an qa
yeqfe'meten iye pa'aj, qa yiwutshenfik'i pa'aj.
13 Qa yit'ij pa' yatsat'axij pa' uwaket: "¿Paa's qu' yeqfenye'ji'ij? Ye'ehe,
nakha' yaa'sija qi in hisu'un qu' hukinii iye, axe'm qu' hik nakha'ye' qu'
niwqinhetji' qa' netk'enets."*
14 Pekhewe' jukhew in yi'wen iye pa'aj, qa yit'ijju' pa'aj: "Hik nakha' qu'
naya'xtaxij hatse' ha'ne ɬeq'ejinqa'wet. Jitalan hats'inha qa' inekhewele' qu'
jinatsat'etsijha hatse' ha'ne ɬ'ejinqa'wet."*

---

* **19:48** Lc 18:43; 20:6 * **20:1** Lc 4:18; 8:1; 9:22; 22:66; 19:47 * **20:6** Lc 7:29-30; 19:48; Mt 11:9
* **20:9** Is 5:1-7 * **20:13** Mt 17:5; Lc 3:22 * **20:14** Lc 16:16

15 Ma' qa t'eku'mi' pa'aj qa yeka'xik'uifik'i pa' ł'ejinqa'wet, ma' qa yilan
pa'aj.— Qa yit'ijets pa'aj pa' Jesús pekhewe' jukhew qa efuts: —Ye'ehe, ¿qa pa'n
qu' łeqfenye'ji'ij hatse' pa' yatsat'axij pa' uwaket pekhewe'en?
16 Namii hatse' qa' nanlanju' pekhewe' jukhew, qa pa' uwaket qa' netisij
pekhewepe' iye.— In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an pe' jukhew qa efuts iye, qa
yit'ijju': —Hasu'uj qek nana'l pa'qu' łunye'je' kakha'an.—*
17 Pa' Jesús qa yejeł ji'teje'mkii pa'aj, qa yit'ij: —¿Qa pa'n ikji' ek kakha' yit'ij
ke' hats we'nika'ajji' Dios łe'lijei, in yit'ij: *"Ne' ute yuten qa yiwu'mfik'i nekhewe'
niihinpha'm ne' wititsi', hane'ej qa hats ewi'ł ute les in weju'łij in teniihinijpha'm
ne' wititsi'"?* *(Sal 118:22)**
18 Week pakha' qu' nilantaxifi qa' nanamipji' ene' ute qa' nenepłetju'
łenutsik'i, qa ene'łe ute pa'qu' nanamipji' qa' nił*ipipinhetji'ha.—**
19 Qa hik pakha'aj pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij
iye ke' Moisés łe'lijei qa nilithiyu'taxets pa'aj qu' net'eku'mi' pa' Jesús, qe
nikfe'lik'i aka' iyetij pa'aj pa' Jesús in t'ejuiłe'ets pekhewe'en. Qa nijiweił*i'iju'ł*
pa'aj pe' jukhew.*

T'ejuyets pe' wekwek in tajaikii.
(Mateo 22:15-22; Marcos 12:13-17)

20 Qa pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei,
ma' qa yejeł*ijupkii* pa'aj. Ma' qa yukinii pa'aj pe' uja'x qa' notjonketi'k'i
qu' natsathen, qe qa' nitjułatij pe'qu' łe'lijeye' qe wo'taxii qu' uł*'axi'ik'uyi'*
pa'qu' nit'ij qa' iwemetsaxe' qu' net'eku'mi' qa' netisij pakha' gobernador pa'
witset.*
21 Pekhewe'en qa nifaakan pa'aj, qa yit'ijets: —Maestro, tsikfe'li'łets
kekhewe' łit'ij qa ke' ł*i'nq'ijatshenij* iye in yatsathenik'iha. Akha' week eqjun-
yejeyij iye ene' week. Akha' ł*inq'ijatshenijha* pakha' yijaa'ija in ł*unye'j* pa'
ł*'ikheyi'j* pa' Dios.*
22 ¿Me łe'wisijupi' in jitajaninkii eke' wekwek qu' net'ejuyets pa' Roma łatata
(César), me i'nłi'i qu' nite' łe'wisi'ijupi'?—*
23 Pa' Jesús qa hatsłe nikfe'lets in tewqeleił*etaxik'ui* pekhewe'en, qa yit'ijets
pa'aj:
24 —Ets'ethini'łij ewi'łe' ł'astaki'ye' ne'ej denario. * ¿Łek łesi'nq'al ha'ne i'nji' qa
ha'ne witii, łek łii iye?— Pekhewe'en qa yeku'ł pa'aj: —Pa' Roma łatata (César)
łesi'nq'al.—
25 Qa pa' Jesús qa yit'ij: —Ye'ehe, qa' łisi'łij pa' Roma łatata (César) pekhewe'
yatsat'etsł*i'ijek* in Roma łatata, qa na' Dios qa pekhewe' yatsat'etsł*i'ijek* in
Dios.—*
26 Qa pakha'an qa ham pa'qu' nit'ij in iyet qu' net'ejuyiju'ł pekhewe'
week in yepi'ye' pa'aj, ma' qekha niwq'axintaxij qu' net'eku'mi'. Qa qi in
yitjułaxijpha'mkii, qa ham pa'qu' nit'ijju' pa'aj pekhewe' tewqeleił*etaxik'ui.**

---

* **20:16** Lc 19:27; Ro 3:4; 1Co 6:15; Ga 2:17 * **20:17** Lc 4:17; 18:31; 21:22,37; 24:44; Hch 4:11; Ef 2:20; 1P 2:4-7 * **20:18** Is 8:14-15; Dn 2:34-35,44-45; Ro 9:32-33; 1P 2:8 * **20:19** Mt 2:4; 20:18; 21:15; Lc 19:47; 21:12; 22:2; 23:10 * **20:20** Lc 6:7; 11:54; 14:1; 21:12; 24:20; Hch 3:13; Ro 8:32; Mt 27:2 * **20:21** Jn 3:2; Dt 1:17; 10:17; Mal 2:9; Hch 13:10; 18:25-26 * **20:22** Lc 2:1; 3:1; 6:9; 14:3; 20:24-25; 23:2; Mt 17:25; Ro 13:6-7 * **20:24** Ewi'ł denario, ł*ajanye'j* pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł ne*ł*u qu' net'ithayii. * **20:25** Mt 22:21 * **20:26** Lc 9:36; 14:4

Pe' saduceol yumti pe' naxju' qu' nite' iłiye' iye hatse'.
(Mateo 22:23-33; Marcos 12:18-27)

27 Ma' qa uja'x pe' saduceol namii qu' ni'wen pa'aj pa' Jesús. Pe' saduceol
yit'ijetsek in nite' iłii iye pe'qu' hats nanaxju'. Qa hik ta'łijupi' in nifaakanij
pa'aj aka' ewi'ł łunye'jkii qa yit'ijets:*
28 —Maestro, pa' Moises'ik'i yika' ine'm pa'aj in yit'ij: *"Pa'qu' jukhewe' qu'*
nawa'm qa mexe hamtax łelitsi'ił pe'qu' łewhe'ye'ye', qa pa' łek'inij i'nłi'i qu' łamats'e
qa' łewhe'ye'yi'ij pe' łewju'lelaxtax, ma' qa qu' nataltsa'yi'ł qa' ła'si'ij pa' łejefe'ik'i." *(Dt*
25:5)
29 Na'l pa'aj pe' wetsjuk tatsai (7) witjefeye'k. Pa' yojo'oj in tewhe'yei qa
wa'm pa'aj qa mexe hamtax ła'si'ił pe' łewhe'ye'tax.
30 Ma' qa łewhe'ye'ej iye pa'aj pa' te'weyiju'ł, qa wa'm iye pa'aj qa mexe
hamtax iye ła'si'ił pekhe'en.
31 Qa pa' te'weiji' iye łeqewuk'u qa łewhe'ye'ej iye pa'aj qa hik łunye'j iye
pa'aj, qa week in łunyejei pa'aj aka'an in naxju' pekhewe' wetsjuk tatsai (7)
witjefeye'k, ham taltsayi'ił pe' efu.
32 Qa teke'lenju' qa wa'm iye pa'aj pe' efu'uk'i.
33 Qa hane'ej, qu' iłiye' iye pe' hats naxtaxju', ¿pa'n łii pa'qu' namijfik'i
qu' łewhe'yeyi'ijha pe' efu in hats week łewhe'ye'tsij pe' wetsjuk tatsai (7)
witjefeye'k?—
34 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: —Enewe' hane'ej łahats'ij
tewhe'yeiju'kii, qa testiiji'jij iye qu' netewhe'yeiju',*
35 qa pekhewe'łe hats jutsiqets qu' namets hatse' nakha' ink'ayik hatse'
łahats'ij qa na' łiłijii iye kekhewe' hats naxtaxju', qa hats nite' tewhe'yei hatse'
nite' testi'yij iye qu' netewhe'yeiji'ijju',*
36 qe hats nite' łeke' qu' nawa'm hatse', hik qu' łunyejeye' ne' angelits.
Pekhewe'en łelitsijha hatse' na' Dios qe łelitsij na' witiłijii.*
37 Pe' hats naxtaxju' iłii iye hatse', ka' Moises'ik'i i'nq'ijatshenij qa yenji'
pa' łafaakanek qa yika'ajji pa' łunye'jkii pekhe' tujje'm pa'aj najkak łasi', in hik
pakha'a' pa'aj in taya'yets nakha' Yatsat'ax'inij, *łeqe Dios ka' Abraham, ka'*
Isaac qa ka' Jacob. *(Ex 3:6)**
38 Nakha'an nite' łeqe Dios pe' naxju', qe łeqe Dios yijat'ij pe' iłii, qe nakha'an
week iłiyi'm.—*
39 Qa uja'x pe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, qa yit'ijets pa'aj: —Maestro
¡hayits qa ł'asinik'iha kakha' łit'ij in ł'inku'ł!—
40 Ma' qa hik pakha'aj pa'aj qa hats wetjeyepunets qu' nanfaakanij iye
pe'ye' iye.

¿Łek pakha' ta'łets pa' Cristo pe' ława'mhitsik'i?
(Mateo 22:41-46; Marcos 12:35-37)

41 Ma' qa pa' Jesús qa nifaakanek pa'aj, qa yit'ijets: —¿Pa'n łunye'j in
titijiti'yijets pa' Cristo qu' ła'se' ka' David'ik'i?*
42 Ka' David'ik'i hik kakha'ija in yit'ij qa yika'ajji' na' łafaakanek Salmos, in
yit'ij: *"Pa' Yatsat'ax'inij yit'ijets pa' Yatsat'axyij: 'Niju' ni'iju' ha'ne ts'iyayik'i,*

---

* **20:27** Mt 22:46; Mr 12:34; Hch 23:6 * **20:34** Lc 16:8; 17:27 * **20:35** Hch 5:41; 2Ts 1:5; Mr 10:30
* **20:36** 1Co 15:54-55; Ap 21:4; Sal 82:6; Mt 5:45; Ro 8:14,19; Ga 3:26 * **20:37** Ex 3:15-16; 4:5; Mt 1:2;
Hch 3:13; 7:30-32 * **20:38** Ro 6:10-11; 14:7-8; 2Co 5:14-15; Ga 2:19-20; 1Ts 4:14; 5:10 * **20:41** Mt
1:1,17; Lc 1:27; Ro 1:3; Ef 5:2 * **20:42** Hch 1:20; 2:34-35; 1Co 15:25; He 1:13; 10:13; Lc 24:44

43 *ipłu'ui qu' hentaxiiju' ne' week ejuihifets ne' ef'iyei.' "* *(Sal 110:1)*
44 Ma' hayits, ka' David'ik'i in yit'ijets: "Yatsat'axyij," ¿qa pa'n łunye'j in wenit'ijets qu' ła'se'?—*

Jesús qa iyetij pe' i'nq'ijatshenij pe' Moisés łe'lijei.
(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54)
45 Week pekhewe' jukhew qa efuts iye in mexe tek'enets pa'aj, qa yit'ijets pa'aj he' ł'ijatshenhei:
46 —Jełi'łiju'ł nekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei, nekhewe'en yisu'unłe qu' nijalkisijkii ne' ł'uihitjiyits juffufuf, qa qi'ija iye in yisu'un qu' neniwqinhetji'ha qu' netniwetfelhiyi'm in neki'kii na'aj joofji'ju', wo'oiji' iye qu' na'nipji' ne'ej łots'oji'laxits ne'ej tenek'enhei nekhewe' witlijtsitjiyitsifi, wo'oiji' iye qu' na'nipji' ne'ej qitsji' łots'oji'laxits na'aj qi łekujiiji'.*
47 Nitka'mij iye ne' wikiihalei ne' łetsil. Qa yape'ejets iye qe iyin qe yisu'unłe qu' ne'twenhetii ma' qa' netjumtaxtii qu' yijaayi'ija qu' nijayan na' Intata. Nekhewe'en les qu' qiye' qu' nattanithenhetii hatse'.—

21

Pe' łeqe ofrenda pe' wikiihale'.
(Marcos 12:41-44)
1 Pa' Jesús qa nejełpha'm pa'aj, qa yi'wenij pekhewe' wekwek yiwq'axin in yenik'iju'kii pe' łaq'astai łeqe ofrenda pe' ti'najki' pe' qi witlijtsitjii.*
2 Qa yi'wenij iye pa'aj pe' ewi'ł wikiihale' if'iljetsax in yenjiik'iju' ek iye pa'aj pe' wetsjuk uja'xłi'i in łaq'astai nijketits nite' inyetets.*
3 Qa yit'ij pa'aj: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets ene' wikiihale' in qi in if'iljetsaxtaxija, qa łakha' qa les olots ke' yenik'iju' week t'anipji'.*
4 Qe week hekhewe' yenik'iju'kii mexe na'l yijat'ij pekhewe' qu' amaneyi'ij, qa nekhe'łe efu if'iljetsax, qa week yakapilenets kekhewe' qek netektaxij.—

Pe' qi witlijtsitjii week qu' nonopłaxju' hatse'.
(Mateo 24:1-2; Marcos 13:1-2)
5 Qa pekhewe' uja'x in mexe yifaakatetaxji' pa'aj pe' qi witlijtsitjii, in qi in łe'sits pe' utel, qa pe' yik'eihini'kii iye wekwek łenistitskii pekhe'en qa qi in łe'sits iye, qa pa' Jesús qa yit'ij pa'aj:
6 —Nam hatse' pe' nełutsji' qa enewe' hane'ej łi'weni'ł qa' ham pe'qu' ewii'łe' uteye' qu' amani'ipji' pekhepe' iye uteye'. Week qu' jałaq'eju'kii hatse'.—*

Pekhewe' wekwek łunyejeikii yamłi'ijii qu' hats namets pa' łahats'ij.
(Mateo 24:3-28; Marcos 13:3-23)
7 Ma' qa nifaakanijha pa'aj pekhewe'en, qa yit'ijets pa'aj: —Maestro, ¿pa'n ipłu'uk'ui qu' namets kakha' łit'ij? ¿Pa'n łunye'j iye pa'qu' jutsiqaxi'ij hatse' ekewe' wekwek qu' hats k'esiyuye'ets qu' namets qu' łunye'je'kii?—*
8 Qa pa' Jesús qa yit'ij pa'aj in yeku'ł: —¡Jełi'łiju'łha, hats'inha qa'nte' awit-jaxti'yi'ił! Qe olots hatse' pe'qu' nanam qa' netyinenyij, qa' nit'ijju': "Yakha' Cristo." Qa' nit'ij iye: "Hats yamets hane'ej pa' łahats'ij." Qa' hasu'uj ijayani'ł.*
9 Qa qu' impi'ye'ełij pe'qu' nawatlan qa pekhewe' qu' natya'yij wetju'łkii pa'qu' nuten, qa' hasu'uj e'nijiwe'yi'ł, qe les łe'wis qu' nojo qu' łunye'je'kii

* **20:44** Ro 1:3-4 * **20:46** Mt 16:6; Lc 11:43 * **21:1** 2R 12:9; Mt 27:6; Jn 8:20 * **21:2** Lc 12:59
* **21:3** 2Co 8:2,12 * **21:6** Lc 17:22; 19:44 * **21:7** Hch 1:6-7 * **21:8** Jer 14:14; 29:8; Ef 5:6; 2Ts 2:3; 1Jn 2:18; Jn 8:24; Lc 17:23

ekewe' wekwek. Qa nite'ɬe aje'eɬ qu' namets pakha' ɬ'aka'the'ju' ha'ne hane'ej ɬahats'ij.—
10 Ma' qa yit'ijets iye pa'aj: —Pa'qu' witset'e qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye witset'e. Ewi'ɬ pa'qu' wittataye' qa' nawatlani'ɬ pakhape' iye wittataye'.*
11 Na'l hatse' pe'qu' qi qu' nawapja' sehel. Witja'metets qa yipku' iye qu' nana'li' pe'qu' uja'xe' witsetitse'. Qa na' wa'sji' qa' ne'twenhetiiji'pha'm pe'qu' wekweke' qi qu' ni'nijiwei qa pakha' ɬunyejei iye.*
12 In mexe nite' ɬunyejeikii hatse' week ekewe'en, ekheweli'ɬ qa' e'nekumhi'yi'ɬi'kii qa' awitjaxti'yi'ɬ. Nite' yili'iɬ ej qu' nowo'oɬ eikii. Qa ekekiti'yi'ɬiikii iye ne' ɬe'lijtsitjiyits ne' judiol qa' opheɬitiyi'ɬ ju'kii iye. Qa ekekiti'yi'ɬetsji'kii iye pe'qu' wittatale' qa pe'qu' netnek'enhei iye (gobernadores), qe ta'ɬ yiwets in ɬatsjayani'ɬ.*
13 Ma' qa' iwq'axini'ɬij qu' enfeli'ɬi'm pa'n ɬunye'j in ɬatsjayani'ɬ.*
14 Eni'ɬji'ha pe' atawjetsi'ɬ qu' hasu'uj matji'leti'ɬij pa'qu' it'iɬij qu' me'tweiɬeti'ɬik'i,*
15 qe yakha' qu' k'eɬisiɬij pe'qu' e'lijeyi'iɬ qa pa'qu' ikfeliyaxitsi'ɬkiiha iye, qa pekhewe' qu' ejuyi'ɬiju'ɬ qa' ham pa'qu' ɬeke'ye' qu' neweju'ɬiju'ɬ qa qu' nittaxijets iye qu' nite' natsathenik'i pa'qu' it'iɬijiju'ɬ.*
16 Qa' eniwotk'onhe'yi'ɬijkii iye hatse' yemjeetax qu' alheye'taxi'ɬha, qu' ejefetstaxija, qa e'witk'injayektaxi'ɬha iye, qa ejuwaikaltaxija iye. Qa pe'qu' uja'xe' ekheweli'ɬ qa' natlanhetiiju'ha.*
17 Qa' week qu' na'napjaxi'ɬ e'm ha'ne sehe' epji' qe ta'ɬets in ɬatsjayani'ɬ.*
18 Qa hamɬe hami'iikii pa'qu' ewii'ɬe' ne' ewkujitsi'ɬ.*
19 Me'nt'unheti'ɬ hasu'uj neqenijani'ɬ ej qa' anaxi'ɬij pe'qu' iɬaxitsi'iɬ.*
20 Qu' i'wentaxi'ɬ ha'ne Jerusalén qu' namijupkii pe'qu' oq'opheɬinetsiletse', ma' qa' hats enikfe'li'ɬets pa' ɬewuɬ'eye'jju' in hats k'esetsha.*
21 Ma' qa pe'qu' na'ni' na' sehe' Judea qa' nilatii ne' utekui, qa pe'qu' na'ni' ha'ne Jerusalén qa' nilatik'uifik'i ha'ne witset, qa pe'qu' na'ni'kii na' ɬ'ejinqa'wet qa' hasu'uj nenek ji'teje'm ha'ne Jerusalén.*
22 Qe pekhewe'en pe' neɬutsji' hatse', hik pakha' pa' witqatja' hatse', hats'inha qa' nafits week kekhewe' wekwek hats we'nika'ajji'.*
23 ¡Hiyee' enewusits pekhewe' qu' efutse' qu' iwoyitsi'ij ji'teje'm qu' mexe niwkajitshenju' qa pekhewe' qu' mexe nifunen iye pe'qu' ɬelitse' pe' neɬutsji' hatse'! Qe qi hatse' pa'qu' a'taxe' ha'ne sehe' Israel, qa qi iye pa'qu' ɬantanithenkeye'je' pekhewe'en.*
24 Uja'x pe'qu' naq'alij witqatsjikinet, qa pekhewepe' qa' not'opheɬitiiju' qa newetkaxik'i week pekhewe' witsetiikal. Qa pekhewe' nite' judiol qa' na'ni' na' Jerusalén, qa namɬi'ijii qu' hats nafits pa' ɬahats'ij qu' newetlinenij iye.—*

* **21:10** 2Cr 15:6; Is 19:2 * **21:11** Is 29:6; Zac 14:5; Ap 6:8,12; Lc 11:16; 12:33 * **21:12** Mt 10:19-22; Mr 13:11-13; Sal 119:84; Hch 4:3; 5:18; 8:3; 12:4; 16:23; 17:6; 18:12; 22:19; 24:1,27; 25:6; 26:11; 27:24; 2Co 11:23 * **21:13** Fil 1:12-19 * **21:14** Lc 12:11 * **21:15** Ex 4:12; Hch 4:14; 6:10 * **21:16** Mt 10:35; Lc 12:53 * **21:17** Lc 6:22; Jn 15:18-19 * **21:18** 1S 14:45; Mt 10:30; Lc 12:7; Jn 10:28 * **21:19** Mt 10:22; 24:13; Ro 2:7; 5:3; He 10:36; Stg 1:3 * **21:20** Lc 19:43; Dn 9:27 * **21:21** Lc 17:31; Mt 4:8 * **21:22** Is 34:8; 63:4; Dn 9:24-27; Os 9:7; Lc 18:7-8 * **21:23** Lc 23:29 * **21:24** He 11:34; Sal 79:1; Is 63:18; Dn 8:13; 12:7; Ap 11:2; Ro 11:25

Qu' netpiltaxju' iye pa' Łaˈs pa' Jukhew.
(Mateo 24:29-35,42-44; Marcos 13:24-37)

25 —Na'l pe'qu' jutsiqetsi'ij, axe'm pa'qu' łunye'je' ne' junu', ne' juwel qa ne' footekii iye, qa ha'ne sehe' epji' iye, qi qu' neł'ilaxtax ene' witsetits, qa' nenq'ijiweyij pa' qi iftsax ł'anye'j na' qi iweli' qa pe'qu' łeqe t'uyuyitse' iye.*

26 Ene' jukhew qa efuts iye ha'ne sehe' epji' qa nanaxkat'axijju' pa'qu' ł'ijiweyaxitse' qu' nijamti'ets pa'qu' łunye'je'kii hatse' ha'ne sehe' epji'. Qa pe' qits łet'unhaxits ene' wasits qa' nawapja'.*

27 Ma' qa' ne'twenhetii *ha'ne Łaˈs na' Jukhew qu' nenekijju' pe'qu' wasi'ye'.(Dn 7:13)* Qi pa' łet'unha'x qa qi iye qu' netujjiha.*

28 Qu' namtaxets qu' łunyejeye'kii ekewe' wekwek, eniipha'm qa' jełpha'm qe hats k'esets qu' hats ewejinhetiiłi'ił.—*

Yejeyumtshenijupi' pe' najkak higokuk.

29 Ma' qa nifel pa'aj aka' ewi'ł yejeyumtshenijupi': —Jeł qeku'ni'łek ne'ej ewi'ł higokuk, i'nłi'i pekhepe' iye najkak'e.

30 Qu' i'weni'ł qu' hats nata'łji' pe'qu' łesejetse' qa hats łenikfe'li'łets in hats ininqapiyu'.

31 Qa hik łunye'j qu' i'weni'ł qu' namets ekewe' wekwek qa' menikfeliti'łets na' tenek'enheiji' na' Dios in hats met.

32 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets in nite' hamits hatse' pekhewe' qu' nanamji'ju'kii pakha' łahats'ij hatse', qa namłi'ijii qu' week łunye'je'kii ekewe' hats hit'ij.*

33 Na' wa's qa ha'ne sehe' hamits hatse', qa ekewe'łe hats hit'ij qa nite' łeke' qu' hamitse'.*

34 Matjanitheni'łkiiha, iwejinkitek'iłij pe' atawjetsi'ł qu' naqamaxji' na'aj łisu'uni'łji' qe łaqsiiłijkii, qa pa' witk'uwetax iye, qa pa' wittawje'mete'ej eke' wekwek ha'ne witiła'x. Hats'inha qu' namtaxets pa' neł*uji'* hatse' qa'nte' enf'eliyi'iłiju'ł qu' hik łunye'je' na'aj witiwqe'l,*

35 qe week qu' na'nipji' ene' witsetits ha'ne sehe' epji' hatse'.

36 Qa hik ta'łijupi', matjanitheni'łkii qa' hasu'uj ili'iłij qu' iyini'ł hats'inha qu' nana'li'ł e'm pa'qu' et'unhaxitsi'iłijup qu'nte' neqenijani'ił ej week ekewe' wekwek qu' namtaxets qu' nana'l, ma' qa' łeke'ye' qu' ats'ap'ayi'iłifi hatse' na' Łaˈs na' Jukhew, ham ijiweyaxitsi'iłi'm.—*

37 Pa' Jesús neł*uji'jij* qa i'nq'ijatshenjiifi ke' qi witlijtsitjii, qa najaiłe qa ikji'jii qa amaneiji'ji' ke' utek łii Olivos.*

38 Qa week pekhewe' jukhew qa efuts iye mexe ham ji'ij junuye' qa wekiya'fji'jii ke' qi witlijtsitjii qu' nepiye'ji'ij.*

22

Judas qa t'ihinij pa' Jesúsˈ.
(Mateo 26:1-5,14-16; Marcos 14:1-2,10-11; Juan 11:45-53)

---

* **21:25** Is 13:10; 17:12; 24:23; Ez 32:7; Jl 2:10,30-31; 3:15; Hch 2:20; Ap 6:12-13; Sal 46:2-3; 65:7 * **21:26** Is 34:4; Hag 2:6 * **21:27** Dn 7:13; Ap 1:7; Mt 16:27; 26:64; Mr 9:1 * **21:28** Lc 2:38; 24:21; Ro 8:23; 13:11 * **21:32** Lc 9:27 * **21:33** Sal 102:26; 119:89; Is 40:8; 51:6; 2P 3:10; Mt 5:18; Lc 16:17; 1P 1:23,25 * **21:34** Lc 12:40; 17:3; Ro 13:13; Mt 13:22; Mr 4:19; 1Ts 5:3,6-7; 1P 4:7 * **21:36** Mt 25:13; 26:41; Mr 14:34-38; Lc 12:37; Hch 20:31; 1Co 16:13; Ef 6:18; 1Ts 5:3,6; 1P 5:8; Ro 2:3; He 2:3 * **21:37** Jn 8:1-2; 18:2; Mt 21:1; 26:55; Lc 22:39 * **21:38** Jn 8:2

1 Hats k'esetsha pa'aj qu' namets pa' łe'wis nełu witkujiiji' pe' pan nite' yetsji'ł pe'qu' levaduraye', qa łenqii iye Pascua.*
2 Pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei qa wo'oikii pa'aj pa'n qu' łeqfenyejeyi'ij qu' nanat'inij qu' nilan pa' Jesús, qe nijiweyiju'ł pe' week jukhew.*
3 Ma' qa pa' Satanás qa uiji'teje'm pa'aj pa' Judas, łenqii iye Iscariote, hik pakha' i'ntaxji'teje'm pe' doce (12) ł'ijatshenhei.*
4 Pakha'an qa ikii pa'aj qu' natfaakateyi'łju' pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pekhewe' iye yejeł ke' qi witlijtsitjii, qa nifeli'm pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' netisij pa' Jesús pekhewe'en.*
5 Pekhewe'en qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj qa yiwjutsiqeni'mha pa'aj qu' netisij hatse' pe'qu' ł'astaye'.
6 Pakha'an qa t'eku'miju'ł pe' tefelhiti'yi'm. Ma' qa wo'oikii pa'aj pa'qu' iwemetsaxe' qu' łeke'ye' qu' net'ihinij pa' Jesús qu' nite' na'ni'ijup pe' jukhew qa efuts iye.

Pa' Santa Cena.
(Mateo 26:17-29; Marcos 14:12-25; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

7 Qa hats yamets pa'aj pa' łe'wis nełu witkujiiji' pe' pan nite' yetsji'ł pe' levadura qa łenqek'ujiiji' iye na'aj kots'etax ła's qu' net'ejuyets pa' łe'wis nełu Pascua.*
8 Ma' qa pa' Jesús qa yukin pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan, qa yit'ijets: —Mathayini'ł qa' ajileti'ł pa'qu' jinteł*uj* qu' net'ejuyets pa' łe'wis nełu Pascua.—*
9 Hekhewe'en qa yit'ijets pa'aj: —¿Pa'n i'ni' pa' łisu'un qu' hajileti'łi' pa'qu' inaqe'?—
10 Pa' Jesús qa yeku'ł: —Qu' ami'łets na' witset qa hikna' i'weni'łi' pa'qu' ewi'ł jukhewe' qu' neka'x pe'qu' camusiye' i'nji' pa'qu' iweli'ye' qa' ijayani'łpha'm, amłi'iłijii pe'qu' nuyifi wititsi'ye'.
11 Qa' it'iłijets pakha' tetsii: "Ha' Maestro yit'ij ei: '¿Pa'n i'ni' pakha' łatawe'j ene' wititsi' qu' ha'ni'łiji' ene' yijatshenhei qu' heyeki'łju' qu' net'ejuyets pa' łe'wis nełu Pascua?' "
12 Pakha'an qa' nethiniłij na' te'weipha'm ne' wititsi' epk'etsaxifi qa week hats q'axitsju' ne' wekwek. Qa' hikna' aqsiiłiji'kii qu' ajileti'ł pa'qu' jinteł*uj* hatse'.—*
13 Ma' qa pekhewe'en qa ikkii pa'aj, qa week yi'wen aka' hats yit'ijets pa'aj pa' Jesús. Ma' qa yaqsiijkii pa'aj qu' najilet pa' łaq t'ejuyets pa' łe'wis nełu Pascua.*
14 In hats yamets pa'aj pa' uja'x pe' hora, qa pa' Jesús qa he' apóstoles iye qa i'nijupju'kii pa' mesa.*
15 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Hayits qa qi'ija in hisu'un qu' k'eyekufetsi'łji' ha'ne łe'wis nełu in mente' yamets pakha' qi qu' haats'e'ej.
16 Qe yakha' hit'iłij ewets in hats nite' k'eyekufetsi'ł iye, ipłu'łi'ii iye hatse' nakha' tenek'enhe'yi' na' Dios.—*

---

* **22:1** Ex 12:11; 23:15; Jn 6:4; 11:55; 13:1 * **22:2** Mt 12:14; 21:46; Lc 19:47-48; 20:19 * **22:3** Jn 13:2,27; Hch 5:3; Lc 6:16 * **22:4** Lc 22:52; Hch 4:1; 5:24,26; 16:20,22,35-36,38; Mr 9:31 * **22:7** Ex 12:21; 1Co 5:7 * **22:8** Hch 3:1; 8:14 * **22:12** Hch 1:13 * **22:13** Lc 19:32 * **22:14** Mt 26:20; Mr 14:17 * **22:16** Lc 14:15; Ap 19:9

17 Ma' qa t'eku'mi' pa'aj pa' tok'o qa in hats yit'ijetspha'm pa'aj łe'wisij pa' Dios, qa yit'ij pa'aj: —Iya'ałji' hane'en, e'weeki'iłij.*
18 Qe yakha' hit'iłij ewets in hane'ej qu' nata'łi' qa hats nite' nek'iya'ye'ji' iye pa'qu' uwa ł'iye', ipłu'ui qu' nanamtax na' tenek'enheiji' na' Dios.—
19 Qa t'eku'mi' iye pa'aj pa' pan, qa in hats yit'ijetspha'm iye pa'aj łe'wisij pa' Dios, qa napk'asitju' pa'aj, qa netisijju' pa'aj he' ł'ijatshenhei. Ma' qa yit'ijji'ju' iye pa'aj: —Aka'an yese'n, wetłisłetij qu' nawa'm qe ta'łi'ł ewets. Aqsi'ji'łijkii aka'an hats'inha qu' anjamtijiiłyik'i.—*
20 Qa hik łunye'j iye pa'aj in t'eku'mi' pa' tok'o in hats yili'ij pa'aj in tek, qa yit'ij pa'aj: —Ha'ne i'nji' ha'ne tok'o hik ha'ne pakha' ink'ayik qu' nenit'ij qa hik enewe' yathits, t'ilitfik'i hatse' qe ta'łi'ł ewets.*
21 Qa ha'neł'ij nakha' łokoi na' t'ihinyij hatse' hats i'nyijup ha'ne mesa ijup.*
22 Qe yijaa'ija, ha'ne Ła's na' Jukhew hats ikł'ij qa' hik łunye'je', in ł'anyejeyek kekhewe' hats we'nika'ajji' t'ejuyets nakha'an, qa ¡hiyee'łe ha'nus nakha' t'ihinyij hatse'!—*
23 Ma' qa pekhewe'en qa watfaakateji'ijju' pa'aj łek pakha' pa' yaqsiijkii hatse' aka'an.*

¿Łek pakha' les qu' qiye'ji' pekhewe'en?

24 Hekhewe' ł'ijatshenhei qa tek'ełeyiteetsijju' pa'aj łekpa' qu' les qiye'ji'ha pa'qu' łunye'je' hatse' pekhewe'en.*
25 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Nekhewe' wittatal ne' witsetits nite' judiol, ewi'łłe in yisu'un qu' nethinkii pa' łet'unhaxits in tenek'enhei qa na'aj in-aqyaji'ij qa wanaqsiijkii. Qa nekhewe' te'weyik'uiju' nekhewe'en qa titi-jiti'yijetsek in łe'wis pa'qu' naqsiijkii.*
26 Qa ekhewełłi'ił qa hasu'uj qu' hik ejunyejeyi'ił aka'an. Pakha' qu' les qiye'ji' ekheweli'ł, naqsiijkii qu' hik łunye'je' qu' nite' qiye'ji'. Qa pa'qu' netnek'enhei qa naqsiijkii qu' hik łunye'je' qu' witqejkunenek'e.*
27 ¿Qa łek pakha' les qu' qiye'ji'? ¿Me pakha' qu' na'nijup pa'qu' mesaye' qu' netek? ¿Me i'nłi'i pa'qu' witqejkunenek'e? Ehe, pakha' i'nijup pa' mesa hik pakha' les in qiji'. Qa yakha'łe in ha'ni'ł etji'teje'm qa hik yijunye'j qu' yewitqejkunenek'e.*
28 Ekheweli'ł week łahatsiyij ła'ni'ł yijijup kekhewe' yinjaajinkeyejeikii.*
29 Qa in łunye'jek na' Tata in tseł'isij nakha' qu' heinek'enhe'yi', qa yakha' qa' k'eł'isjiiłijek*
30 qu' eki'łipji' na' yeqe mesa nakha' qu' heinek'enhe'yi'. Qa' ni'iłipji' ne' qitsji' wits'ojilaxits qu' ejeyumtsheni'ł nekhewe' doceju' (12) witsetits ta'łetskii ke' łelits ka' Israel'ik'i.—*

Jesús qa nifeli'm pa' Pedro qu' newelkut'ijkii hatse'.
(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Juan 13:36-38)

---

* **22:17** Mt 14:19; 15:36; 26:26-29; Mr 14:22-25; 1Co 11:23-25 * **22:19** Jn 6:51-53; He 10:3 * **22:20** Ex 24:8; Jer 31:31; Zac 9:11; 1Co 10:16; 11:25; 2Co 3:6; He 7:22; 8:8,13; 9:15; 12:24; 13:20 * **22:21** Mt 26:21-24; Mr 14:18-21; Jn 13:18-26; Sal 41:9 * **22:22** Hch 2:23; 10:42; 17:26,31 * **22:23** Mt 21:25; Mr 9:10; Lc 24:15 * **22:24** Mr 9:34; Lc 1:32 * **22:25** Mt 20:25-28; Mr 10:42-45 * **22:26** Lc 9:48; 1P 5:3 * **22:27** Mt 20:28; Jn 13:1-17 * **22:28** He 2:18; 4:15 * **22:29** Mt 25:34; 2Ti 2:12 * **22:30** Lc 22:16; Mt 19:28

31 —Simón, Simón, ek'en qeku'nek, na' Satanás hats iyini'ł ewets qu' najaajini'ł, qa' hik łeqfenyejeyi'ił ej ne'ej trigo qe wanaqsi'jji' qa wenit'ijkii ful ful.*
32 Qa yakha'łe qa k'iyin'epji' hats'inha qu' nite' hame'em pa'qu' nite' eqekuye'je', qa akha' qu' hats etpiltax yiwets iye qa iftits'ijets ne' ejefets qu'nte' niliyi'ij qu' net'units.—*
33 Ha' Simón qa yit'ij pa'aj: —Yatsat'axyij, inye'jłu' qu' k'oyopheł*ifeye'* i'nłi'i qu' k'eyiwamhifeye'. Nite' ts'ijiwei.—
34 Pa' Jesús qa yit'ij: —Pedro, hit'ij ewets hane'ej ha'ne naja'xji' in nite' ip pa'qu' ta'a'aye', ipłu'ui qu' hats wetshetk'ewi'łij qu' mewelku'tyijkii, qa it'ijets qu' nite' enikfe'le'yij.—
35 Pa' Jesús qa nifaakanji'ju' pa'aj, qa yit'ij: —In k'ukini'łijkii hik aka'aj qu' enfeli'ł eke' wi'tlijei qa k'ayaji'iłijets qu' hasu'uj eka'xi'ł pe'qu' aq'astayi'ił qu' ijutsjayiłik'iju' eqelutsitsi'ł, qa pa'qu' eqe ti'naji'iłij pe'qu' aqatsi'ił qa pe'qu' eqjefetsi'ił iye otshilaxtiyi'ił, ¿me qa hamitsi'ł e'm pe'ye' hik aka'aj?— Hekhewe'en qa yeku'ł pa'aj: —Ham hami'ił ye'm hik aka'aj.—*
36 Ma' qa yit'ijets iye: —Qa ha'neł*i'ij* qa hats tujtseika' łunye'je', pa'qu' natq'astajiyii qa' neka'x. Qa pa'qu' nana'li'm łeqeti'naje' ne'ej łaqats qa' neka'x. Qa pa'qu' ham łaqatsjikinet'e qa' net'ihinij pa'qu' ł'uihitjiye' qa' nataqha'yets pa'qu' łaqatsjikinet'e.
37 Qe yakha' hit'iłij ewets in les łe'wis qu' na'nyi'pji' qa' nafits aka' hats we'nika'ajji' in yit'ij: *"Tojonkaxti'yik'i pekhewe' uł'ets jukhew."* *(Is 53:12)* Qe yijaa'ija kekhewe' week hats we'nika'ajji' qu' yijunye'je'kii, nite' łeke' qu' nijanik'i.—*
38 Hekhewe'en qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, jeł qeku'nek, enewe'en wetsjuk witqatsjikinetits.— Qa yeku'ł pa'aj pakha'an qa yit'ij: —Hayits hats ujaxłu'.—

Jesús qa' iyini' pa' Getsemaní.
(Mateo 26:36-46; Marcos 14:32-42)

39 Pa' Jesús qa ikik'uifik'i pa'aj pa' witset, qa pa' hats łunye'j ji'ij, ma' qa ikji'jii ke' utek Olivos, qa he' ł'ijatshenhei qa yijayanjiik'i pa'aj.*
40 Ma' qa yamets pa'aj pakha' i'nji'ji', qa yit'ijets hekhewe'en: —Iyiini'łha, hats'inha qu' nite' neqenijani'ił ej na' witaqjaajinkeye'j.—
41 Pa' Jesús qa ikik'ui pa'aj pa' ha'niiji'in in ipłu'uk'i ek ne'ej ute qe jitewu'm, qa wonokok'eni'ju' pa'aj qa iyin.*
42 Qa yit'ij pa'aj: —Tata, qu' isu'un qa' iwu'myik'ui nakha' qu' nek'iya'aj tok'o i'nji' na' qi in ek'imiiji'. Qa hasu'ujłe qu' nanaqsiijkii pakha' qu' yakha' ye'łe qu' hisu'un. Akha' yijat'ij pa'qu' isu'un.—*
43 Ma' qa nametsju' pa'aj pa' ewi'ł ángel ta'łiipha'm na' wa's qu' netisij pa'qu' łet'unha'xe'.*
44 Pa' Jesús qi in yoksi'wen pa'aj pakha' qi a'tax hatse', ma' qa qi'ija in we'nt'unhet pa'aj in iyin qa pa' łenejut'ax qa hik łunye'j ne'ej wit'athits in qitsju' qe tsaptsapijukii sehe'.*
45 In yili'ij in iyin pa'aj qa niipha'm qa ikii pe' ł'ijatshenhei pa' i'ni'. Qa hats ima'ju' pa'aj hekhewe'en qe yeqiwefijju' in qi in itawje'metets.

---

* **22:31** Mt 4:10; Am 9:9 * **22:32** Jn 17:9-15; 21:15-17; Ro 8:34; 1Co 1:9; Fil 1:6; 1Ts 5:24; 2Ti 2:13 * **22:35** Mt 10:9-10; Mr 6:8; Lc 9:3; 10:4 * **22:37** Jn 17:4; 19:30 * **22:39** Mt 26:30; Mr 14:26; Lc 4:30; 21:37; Jn 18:1; Mt 21:1 * **22:41** Lc 18:11 * **22:42** Jn 18:11 * **22:43** Mt 4:11; He 1:14 * **22:44** He 5:7

46 Qa yit'ijets pa'aj: —¿Inhats'ek in łama'ałju'? Eniyi'łpha'mkii qa' iyini'ł, hats'inha qu' nite' neqenijani'ił ej na' witaqjaajinkeye'j.—

Te'nekumhi'yi' pa' Jesús.
(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Juan 18:2-11)

47 In mente' yili'ij pa'aj in iyet pa' Jesús qa namets pa'aj pe' olots jukhew, qa pakha' łii pa'aj Judas hik pakha' i'ntaxji'teje'm iye pa'aj he' doce (12) ł'ijatshenhei, nojo'ok'oi pa'aj pekhewe'en. Qa nekets pa'aj pa' Jesús qe qa netuje'm.

48 Qa pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Judas, ¿me in łetuje'm qa ł'ihinij ha'ne Ła's na' Jukhew?—

49 Pekhewe' metitsifi pa'aj pa' Jesús in yi'wen pa' łunye'jkii, qa yit'ijets pa'aj: —Yatsat'axyij, ¿me łisu'un qu' heqfekini'łij je'm ene' yaqa'tsjikinetitsi'ł?—

50 Ma' qa pa' ewi'ł pa'aj hekhewe'en qa yifekin je'm pa' łeqejkunenek pa' qiji' łatata pe' pa'il qa yasinii pa'aj qa k'itsii pe' łekfi'ik'i yiya'yik'i te'weiji'.

51 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Hasu'uj meqfekini'ł je'm. ¡Ili'iłij!— Pa' Jesús qa t'eku'mets pa'aj pe' łekfi' pa' witqejkunenek qa yiłin pa'aj.

52 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' tenek'enhe'yipji' pe' yejeł pe' qi witlijtsitjii qa pekhewe' iye tenek'enheiji' pa' witset: —¿Inhats'ek in łenteneyi'łij ne' aqa'tsjikinetitsi'ł qa ne' ek'uli'ł najak? ¿Me hik yijunye'j pa'qu' ewi'łe' ejtenhetsax?*

53 Yakha' in ha'ni'ł etji'teje'mkii week nełuts ne' qi witlijtsitjiyii, qa ham pa'qu' ewi'łe' ekheweli'ł qu' net'eku'myi'. Qa łantsat'etsłi'iłij ene' hane'ej hora qa nakha' iye łet'unha'x na' nookii łantsat'etsi'łij iye.—*

Pa' Pedro qa welkut'ijkii pa'aj pa' Jesús.
(Mateo 26:57-58,69-75; Marcos 14:53-54,66-72; Juan 18:12-18,25-27)

54 Ma' qa pekhewe'en qa t'eku'mi' qu' nophe'ł pa' Jesús, qa yeka'xii pa'aj pe' łetsi' pa' qiji' łatata pe' pa'il. Qa ha' Pedro qa yijayantaxij pha'mkii pa'aj qa toxłi'iju'łkii.

55 Pekhewe'en in hats niłani' pa'aj pa' fe't pa' joofji'ju' pe' wititsi'ii, qa i'nijup pa'aj, qa ha' Pedro qa i'nji'teje'm pa'aj pekhewe'en.*

56 Qa pe' ewi'ł witqejkunenki', in yi'wen pa'aj in i'nijupju' pa' fe't qa nalitetsju', ma' qa ts'in pa'aj in yejełju', qa yit'ij: —Hane'en, qete'e' hik ha'ne iye hakha' łijts'eji'ijjkii.—

57 Qa welkutłi'ijkii pa'aj ha' Pedro, qa yit'ijets pe' efu: —Efu, nite' tsikfe'lets pakha'an.—

58 Qa sujłe iye pa'aj qa na'l iye pe' yejełju' iye qa yit'ijets: —¡Qete'e' hik akha' iye ła'nji'teje'mkii hekhewe'en!— Ha' Pedro qa yit'ij iye pa'aj: —¡Efu, nite'! ¡Nite' yakha' pekhewe'en!—

59 Qa hats ewi'ł pa'aj hora t'ani' qa na'l iye pa' yumti'ija qa yit'ij: —Yijaa'ija in hik ha'ne hekhewe' łijts'eyekkii, qe hane'en Galilea łeiłe' iye.—

60 Ha' Pedro qa yit'ij iye pa'aj: —Jukhew, ¡nite' tsikfe'lets kakha' łit'ij!— In mexe nite' naq'axtaxijik'i pakha' yit'ij in welkut'ijkii, ma' qa iipłek pa'aj pa' ta'a'a'.

61 Ma' qa pa' Yatsat'ax'inij qa hik pakha'aj t'atsji'łfik'i qa lee'sii pa'aj in nejełii ha' Pedro, ma' qa ha' Pedro qa yijamti'ik'i pa'aj ke' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij

* **22:52** Lc 2:46; Jn 18:20 * **22:53** Jn 12:27; 16:4; Hch 26:18; Ef 6:12; Col 1:13 * **22:55** Mt 26:3

in yit'ijets pa'aj: —Ha'ne naja'xji' tees qu' nap pa'qu' ta'a'aye' ipłu'ui qu' hats wetshetk'ewi'łij qu' mewelku'tyijkii.—*

62 Ma' qa ikfik'i pa'aj ha' Pedro qa qi in ip pa'aj.

Jesús qa tawitjaxtii pa'aj.
(Mateo 26:67-68; Marcos 14:65)

63 Pekhewe' jukhew testi'yij pa'aj pa' Jesús qu' nejełets, qa qi in yawitji pa'aj qa yilanje'mkii iye.*

64 Yit'onjo' iye pa'aj łotoi, qa nifaakanji'ij: —¿Łek pakha' te'ek nalan?—

65 Qa olots iye pekhewep iye wekwek yit'ijetskii t'ejuyiju'ł pakha'an, in uł'etsik'i łe'lijeyetskii.*

Pa' Jesús qa wetka'xetsji' pekhewe' tenek'enhei (Junta Suprema).
(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Juan 18:19-24)

66 In hats nełukii pa'aj qa not'ax wetju'ł pekhewe' tenek'enheiji' pa' witset qa pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei, ma' qa wetka'xii pa'aj pa' Jesús pa' not'axi' wetju'ł pekhewe'en. Qa hikpa' qa tafaakanheti'yi'kii pa'aj:*

67 —Qu' hik akha'ye' pa' Cristo, yape enfeli'ł ye'm.— Pa' Jesús qa yeku'ł: —Qu' hi'ttaxi'łij ewets: "Ehe, yakha'," qa' esqeku'łi'iłij iye.

68 Qa qu' k'afaakantaxi'łij pe'ye', tees qu' esku'łi'ł.

69 Qa ha'neł'ij qu' nata'łi', qa *ha'ne Ła's na' Jukhew qa na'ni'ju' na' yiya'yik'i nakha Ham Łet'unhenye'ji'iju'ł in Dios.— (Sal 110:1)**

70 Ma' qa yit'ijju' pa'aj pe' week: —Ye'ehe, ¿me qa hik akha' pa' Łaa'sija pa' Dios?— Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Ehe, yakha', ł'asiini'łik'iha in łit'iłij yiwets.—*

71 Ma' qa yit'ijju' pa'aj pekhewe'en: —¿Inhats'ek qu' menjiit hami'ik'ui iye pakhape' iye qu' nenfelijkii pa'qu' łunye'je' hane'en? Inekhewel hats jitepi'ye'ejha kakha' yit'ij.—

23

Jesús qa wetka'xii pa' Pilato.
(Mateo 27:1-2,11-14; Marcos 15:1-5; Juan 18:28-38)

1 Ma' qa week niipha'mkii pa'aj pekhewe'en, qa yeka'xii pa' Jesús pa' Pilato.

2 Qa in yamijii pa'aj, ma' qa hik pakha'aj qa yit'ijetskii pekhewe'en pe' wekwek yit'ijets in yaqsiijkii pakha'an, qa yit'ijju' pa'aj: —Hats hi'weni'ł ha'ne jukhew in yink'aihittaxik'ui qa yiwuł'enhettaxijkii aka' łunye'jtax ha'ne initset, ma' qa inqaq'ayintaxij in tajaikii eke' wekwek qu' net'ejuyets pa' Roma łatata (César), qa yit'ij łetets iye in łakhaati'ija pa' Cristo, qi wittata.—*

3 Ma' qa pa' Pilato qa nifaakan pa'aj: —¿Me akha' pa' qi łatata ene' judiol?— Qa yeku'ł pa'aj pa' Jesús: —Ehe, yakha'.—*

4 Qa pa' Pilato qa yit'ijji'ju' pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pekhewe' iye olots jukhew: —Ham hi'weni'ij pa'qu' uł'axe' ha'ne jukhew.—*

---

* **22:61** Mr 10:21; Lc 22:31-34; Hch 3:13-14 * **22:63** Jn 18:22-23 * **22:65** Mr 3:29 * **22:66** Mt 27:1; Mr 13:9; 15:1; Jn 18:28; Lc 9:22; 20:1 * **22:69** Mr 16:19; Hch 7:56; He 1:3 * **22:70** Mt 4:3; 26:64; 27:11; Lc 1:32,35; 23:3 * **23:2** Lc 20:22-25 * **23:3** Mt 2:2; Lc 23:37-38; Jn 18:39; 19:3 * **23:4** Mt 27:24; Lc 23:14,22; Jn 19:4,6; 1P 2:22

5 Qa pekhewe'en qa yape'enhałe yit'ijju': —Kekhewe' i'nq'ijatshenij nakha'an t'ayijji' in yeł'ilehet ha'ne week witset. Hats naq'axij in yijatshenij ha'ne week Judea, ta'łijii ha' Galilea qa namłi'ij met hane'e'in.—*

Jesús qa wetka'xii pa' Herodes.

6 Pa' Pilato in yepi'ye' ek'i pa'aj ekewe'en, qa inaqfaakanij: —¿Me Galilea łeiłe' ha'ne jukhew?—*

7 Pa' Pilato in nikfe'lets pa'aj pa' Jesús in ta'łii pakha' sehe' tenek'enheiji' ek pa' Herodes, ma' qa yukinii pa'aj pa' Herodes, hik pakha' namii iye pa'aj na' Jerusalén pekhewe' nełutsji'.*

8 Pa' Herodes in yi'wen pa'aj pa' Jesús, qa qi'ija in łe'wisi'mkii, qe hats tooxik'i pa'aj in neqwenkeyu'taxij qe ta'łets pekhewe' impiye'ji'jij yaqsiijkii pakha'an. Qa neqwenkeyu'uj qu' naqsiijkii pa'qu' ewi'łe' ham łunye'ji'iju'ł.

9 Ma' qa qi in nifaakantaxkii pa'aj, qa pakha'łe Jesús qa nite' yeku'ł pa'aj.*

10 Pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' i'nq'ijatshenij iye ke' Moisés łe'lijei, hik pakha' ts'ap'a'aju' iye pa'aj, qa qi in yit'ijetskii pekhewe' wekwek yit'ijets in yaqsiijkii pa' Jesús.

11 Ma' qa pa' Herodes qa pe' łeqejkunenhei oq'opheł inetsilets in hats yili'ij pa'aj in qi in yawitji pekhel łeqfenyejeyijkii, ma' qa pa' Herodes qa yui-hinik'ipha'm pa'aj pa' łe'wis łe'ntilafittax qa yepiletii iye pa'aj pa' Pilato.*

12 Ma' qa hik pakha'aj pa' nełuji' qa witjuwaikayek'ił pa'aj pa' Pilato pa' Herodes qe mexe wanapjajitax pa'aj.*

Pilato qa inaqyaji'ij pa'aj qu' ne'nenji'pha'm pe' cruz pa' Jesús.
(Mateo 27:15-26; Marcos 15:6-15; Juan 18:39-19:16)

13 Pa' Pilato qa taya'yii pekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' pa'il qa pe' tenek'enheiji' pa' witset qa week pakha' witset.*

14 Qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'łenkaxi'łyii ha'ne jukhew, łit'iłijets in qi in t'ayijji' qa yeł'ilehet ha'ne witset. Qa yakha' qa hats łe'tsweni'łij in hanfaakantaxkii, qa ham pa'qu' ewi'łe' qu' hi'wenij qu' uł'axi'ijupi' ha'ne jukhew, qu' hik łunye'je' kekhewe' łit'iłijets in uł'ets in yaqsiijkii.*

15 Qa hik łunye'j iye ha' Herodes, qe nepiletmet iye. Hane'en hats łi'weni'ł, ham ta'łi'ijupi' qu' łeke'ye' qu' natlanhetii.

16 Qa hik ta'łijupi', mexe qu' hitani'then qa i'nk'ałe qa' hiwejin hatse'.—*

17 Pa' Pilato in hayiits łeqfenye'jji'jij qa yamji'jets aka' łe'wis nełu qa yiwe-jinji'ij pa'qu' ewi'łe' wit'opheł ik'e.

18 Qa week taya'yijipji' pa'aj pekhewe' jukhew, ewi'łik'i ka' yit'ijju': —¡Natlanhetii nakha'an qa' netwejinhetii ha' Barrabás!—*

19 Qe pa' Barrabás in t'opheł itii pa'aj qe ta'łijupi' in taya'yijipji'kii in yutentax pe' tenek'enhei qa teqek'ui iye pa'aj.

20 Pa' Pilato yisu'untax qu' niwejinłe pa' Jesús, ma' qa ewi'łij iye in iyet-taxji'ju' iye pe' jukhew.*

21 Qa pekhewe'łe'en qa yape'enha taya'yij wetju'ł in yit'ijju': —¡Ne'nenji'pha'm cruze'! ¡Ne'nenji'pha'm cruze'!—

---

* **23:5** Hch 17:5-8,13; Mt 4:12,23; Lc 4:14; Jn 1:43; 2:11 * **23:6** 1Ti 6:13 * **23:7** Lc 3:1; 9:7-9; 13:31 * **23:9** Is 53:7; Mt 27:12,14; Mr 15:4-5; Jn 19:9 * **23:11** Is 53:3; Mr 9:12; 15:17; Lc 18:32; Hch 4:11; Mt 27:28 * **23:12** Sal 2:2; Hch 4:27 * **23:13** Lc 23:35; 24:20; Jn 7:26,48; 12:42 * **23:14** Lc 23:2,4 * **23:16** Jn 19:1; Hch 5:40 * **23:18** Hch 21:36; 22:22 * **23:20** Hch 3:13-14

22 Qa pa' Pilato qa yittaxijji'ju' iye ma' qa hats wetshetk'ewi'ɬij: —¿Inhats'ek
qu' natlanhetii? ¿Pa'n ɬunye'j pa' uɬ'ax in yaqsiijkii hane'en? Ham hi'weni'ij
hane'en pa'qu' uɬ'axe' qu' hikpa' nata'ɬets qu' natlanhetii, qa hik ta'ɬijupi', mexe
qu' hitani'then eku'n qa' i'nk'ałe qa' hiwejin hatse'.—*
23 Pekhewe'en qa yape'enha qi in taya'yijipji'kii in iyinijets qu'
ne'nenji'pha'm cruze'. Ma' qa pa' Pilato qa ɬexke'ej.
24 Pa' Pilato ma' qa inaqyaji'ij pa'aj qu' nanaqsi'ji'mijkii pakha' iyinets
pekhewe'en.*
25 Qa yiwejin pa'aj pakha' iyinets pekhewe'en qu' netwejinhetii, pakha'
t'opheɬiti'yipji' pa'aj in taya'yijipji'kii in yutentax pe' tenek'enhei qa teqek'ui
iye pa'aj. Qa pakha'ɬe Jesús qa tisij pakha' yisu'un pekhewe'en qu'
ɬeqfenyejeyi'ij.*

Jesús qa we'nenji'pha'm pe' cruz.
(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Juan 19:17-27)

26 In wetka'x pa'aj pa' Jesús qu' ne'nenji'pha'm pe' cruz, qa te'nekumhi'yi'
pa'aj pa' ewi'ɬ jukhew Cirene ɬeiɬe' ɬii Simón ta'ɬiifik'i pa' ɬ'ejinqa'wet, qa
tayajaxti'yijets qu' neka'x pe' cruz, qa yeka'xi'm pa'aj. Pa' Jesús yojo'ok'oi qa
pakha'an qa teke'lenijju' pa'aj pe' cruz.*
27 Olootsija pa'aj pe' jukhew yijayanpha'mkii pa'aj, qa pe' efuts iye pa'aj qi
in yayinju' neq'elettaxij.*
28 Pa' Jesús qa tetwek'elaxiju'ɬ pekhewe'en, qa yit'ijets pa'aj: —Efuts,
Jerusalén ɬeiɬekii, hasu'uj ats'ayini'ɬju'. Ekheweli'ɬ yijat'ij qu' manayinɬi'iɬju' qa
pe'qu' elitsi'iɬ iye.*
29 Qe nam hatse' nekhewe' neɬutsji' qu' it'iɬijju': "Ɬe'sitsi'mkii pekhewe' qu'
ints'atekiiye', pekhewe' qu' mexe ham pe'qu' ɬelitse' qa pekhewe' iye qu'
mente' neqfunene'."*
30 Ma' qa' yapeye'ɬek *qa ittaxi'ɬijets ne' utekui: "¡Anami'ɬyipji'!" qa nekhewe'
pumumpha'mkii utekui ɬelits qa ittaxi'ɬijetsek: "¡Atsat'ini'ɬkii!"* *(Os 10:8)*
31 Qe in ɬenifenye'j aka'an nekhe' najkak asaɬ'ai, ¿qa pa'n qu' ɬenifenye'je'
hatse' nekhe' ɬawa'mhine'?—*

Wetsjuk pe' jukhew qi uɬ'ets ɬenenhefetsji'pha'm pa' Jesús.

32 Wetka'x iye pa'aj pekhewe' wetsjuk uɬ'ets jukhew, qe qa' ɬawamhifetse'
iye.*
33 In yamijii pa'aj pa' ɬenqii "Witjiɬa'ik'i" (La Calavera), qa hik pakha' qa
we'nenji'pha'm pe' cruz pa' Jesús qa pekhewe' iye wetsjuk jukhew qi uɬ'ets.
Ewi'ɬ pa' te'weyij yiya'yik'i qa pakhap qa ɬefeyi'j te'weyijek.*
34 Pa' Jesús qa yit'ij pa'aj: —Tata, iwejinɬe enewe'en qe nite' nikfe'lets aka'
yaqsiijkii.— Qa pe' oq'opheɬinetsilets qa ikij wetju'ɬ in watk'esaxijju' pa'aj pe'
ɬeqhinatai pa' Jesús.*
35 Olots pe' nekii pa'aj qa yejeɬju', qa pekhewe' tenek'enhei iye qa qi in yaw-
itji'iji'kii ɬe'lijei qa yilakijukii iye pa'aj, qa yitjiijetspha'm: —Yiɬin pekhewep,

---

* **23:22** Jn 8:46; Lc 23:4 * **23:24** Mt 27:24-26; Mr 15:15; Jn 19:16; Fil 4:6 * **23:25** Lc 24:20; Hch 4:24-28 * **23:26** Ro 16:3; Lc 9:23; 14:27 * **23:27** Lc 8:52; Hch 8:2; Ap 1:7; 18:9 * **23:28** Cnt 1:5; 2:7 * **23:29** Lc 11:27; 17:22; 21:23; Mt 24:19; Mr 13:17 * **23:31** Ez 20:47; Lc 19:41 * **23:32** Is 53:12; Mt 27:38; Mr 15:27; Lc 22:37; Jn 19:18 * **23:33** Mt 27:33-38; Mr 15:22-27; Jn 19:17-24 * **23:34** Mt 5:16; 6:1; 11:25,27; Jn 8:42; Lc 6:29,35; 22:42; Hch 3:17; 1Co 2:6-8; Sal 22:18

yape netełinłe, qu' hik nakha'ye' pa' łeqe Cristo pa' Dios, pakha' T'eku'miiji'.—*

36 Qa pe' oq'opheł*inetsilets* iye qi iye in yawitji'iji' iye pa'aj pe' łe'*lijei*, qa iktaxijets pa'aj qu' niyahanji' na'aj wino ewtsik'iiji' (vinagre).**
37 Qa yit'ijetspha'm pa'aj: —Qu' hik akha'ye' pakha' qi Łatata ene' judío, ¡metełinłe!—*
38 Qa na'l iye pa'aj pa' łe'*nikahat* te'weyik'uipha'm pa' łejiła', qa yit'ij pe' łe'*nikatii*: —Hane'en hik ha'ne pakha' qi Łatata ene' judío.—
39 Qa pakha' ewi'ł pekhewe' uł'*ax* pa' yaqsiijkii łenenhefetsji'pha'm pa'aj pe' cruzits, qa uł'*etsik'i* iye pa'aj pe' łe'*lijeyets*, qa yit'ijets pa'aj: —¿*Me* nite' hik akha' pa' Cristo? ¡Metełinłe qa yekhewepi'ł iye qu' etsiłini'ł!—*
40 Qa yeku'łłe pa'aj pakhap iye, qa yaq'ayinij, qa yit'ijets pa'aj: —¿*Me* qa nite' qu' e'nijiweitaxiju'ł iye pa' Dios, in akhap iye hane'ej hats qi in ł'*atanithenhetii*?*
41 Inekhewel hats weju'ł*ij* aka' jitatanithenheti'yij, qe in jitesti'yij aka'an ta'ł*ets* kekhewe' uł'*ets* in jitaqsiijkii. Qa haneł*e'en* qa ham pa'qu' łuk'*eye'en* qu' uł'*axe'* qu' naqsiijkii.— *
42 Qa yit'ij iye pa'aj: —Jesús, menikfelityiikii hatse' wat'ij qu' anamtax iye qa' enek'enhei.—*
43 Qa pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Yijaa'ija aka' hit'ij ewets, hane'ejija qu' niyijup nakha' qu' ha'ni' łe'*wis* wititset (paraíso).—*

Jesús qa wa'm pa'aj.
(Mateo 27:45-56; Marcos 15:33-41; Juan 19:28-30)

44 Ma' qa in hats natsathenju' pa'aj junu', qa weekij ha' sehe' in nookii pa'aj, qa yamijii in las tres
45 ne' junu' in noo'ii pa'aj. Qa pakha' te'weiteje'm pa' ł*ejilafi'* t'apłii penyilo ke' qi witlijtsitjiyifi, qa ja'fik'iju' łeqewuk'*u* pa'aj.*
46 Qa pa' Jesús qa t'unik'i pa'aj in tayai, qa yit'ij: —Tata, *ne' okoyei hats hetisij na' yeqe'spiritu.*— *(Sal 31:5)* In yili'ij aka'an in yit'ij, ma' qa s'uff pa'aj qa wa'm.*
47 Qa pakha' centurión† in yi'wen pa'aj aka' łunye'*jkii*, qa qi in yiwqinhetji' pa'aj pa' Dios, qa yit'ij pa'aj: —Yijaa'ija aka' jukhew in qi in yatsathen.—*
48 Week pekhewe' olots namii qu' neje*ł*ju' pakha' łunye'*jkii* pa'aj, in yi'wen pa'aj aka'an qa wapilik'uikii pa'aj yilanje'mkii ł'*ejuijets* qe qi in ika'metets wetju'ł.*
49 Qa pekhewe'łe week pe' nikfe'li'ł wetju'ł pa'aj pa' Jesus'ik'i qa pekhewe' iye efuts pe' yijayanik'ikii pa'aj ta'ł*ijii* in nijayan ha' Galilea'ai, qa totsi'mii pa'aj pa' i'nijupi' ek qa week yi'wenij iye ekewe' wekwek łunyejeikii pa'aj.*

---

* **23:35** Mt 1:17; 12:18; 27:43,48; Mr 15:26,29-32; Jn 19:19,29; Sal 22:7,17; Lc 9:20,35; 16:14; 23:13; Is 42:1; 1P 2:4 * **23:36** Pa' wino ewtsik'iiji', pakha'an wino nite' inyetax qa ł*eqiyij* vinagre. * **23:36** Sal 69:21 * **23:37** Lc 23:3 * **23:39** Mt 27:44; Mr 15:32 * **23:40** Sal 147:11; Pr 1:7; Hch 10:2; Ap 14:7 * **23:41** Lc 23:4 * **23:42** Jue 16:28; 1S 25:31; Neh 5:19; Job 14:13; Sal 106:4; Mr 8:38; Hch 20:25 * **23:43** 2Co 12:4; Ap 2:7 * **23:45** Ex 26:31-33; He 6:19 * **23:46** Is 53:12; 1Co 15:55; 1P 4:19
† **23:47** Centurión ikji', tenek'enhe'yipji' ek pe' cien (100) oq'opheł*inetsilets*, Roma łeiłe'. * **23:47** Lc 13:13 * **23:48** Lc 18:13 * **23:49** Mt 27:55-56; Mr 15:40-41; Jn 19:25; Sal 38:11; 88:8

Jesús qa we'nenifi pe' łenimełuk.
(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Juan 19:38-42)

50 Qa na'l iye pa'aj pa' ewi'ł jukhew łii José, i'nji'teje'm pekhewe' Junta Suprema,‡ teik'unei qa yatsathen iye pa'aj,
51 hik pakha' nite' yijayanij pakha' t'eku'mi' pa'aj pekhewe'en in yaqsiijkii, pakha'an Arimatea łeiłe', judiol łetset, qa qi in notkitaxets qu' netnek'enhei pa' Dios.*
52 Pakha'an qa yamiiji' pa'aj pa' Pilato qa iyinijets pa'aj pa' Jesus'ik'i.
53 In hats nit'ijju' qa yijuphe'łji' pa'aj pa' łe'wis penyilo fo' qa inyetax iye, ma' qa yenifi pe' ewi'ł nimełuk wa'najkaninji'teje'm pe' utek, mexe ham we'neni'ifi pa'qu' nawa'm.*
54 Hik pakha'aj pa' nełuji' watji'letji' pe'qu' wekweke', ma' qa hats k'esik'iha pa'aj qu' hats witwapiihijiye'.
55 Qa pekhewe' efuts pekhewe' ta'łijii pa'aj ha' Galilea in nijayan pa'aj pa' Jesús qa yijayanijpha'm pa' José, qa yi'wen pa'aj pe' nimełuk qa pa' łeqfenye'jij iye in yiwhinju'.*
56 Qa in wapilii pa'aj pe' łetsil qa yaji'let ne'ej łesejets yewjisitji' na'aj tenekui qa pe' ewjisiyits iye. Ma' qa pa' witwapiihijiiji' qa wapiiju' pa'aj in ł'anyejeyek kekhewe' wenit'ij qu' nanaqsiijkii yika'ajji' pa'aj pa' Moises'ik'i.*

24

Iła'x iye pa'aj pa' Jesús.
(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Juan 20:1-10)

1 Qa pa' yojo nełu (domingo) in hats fo'iju' pa'aj sehe', qa pekhewe' efuts qa ikii pa'aj pe' nimełuk yeka'xtaxii pekhewe' hats yaji'let łesejets ewjisii.*
2 In yamtaxets pa'aj qa yi'wen pe' łit'otaxij ute pe' nimełuk in nite' i'nji' pa' łeji'.
3 Qa uitaxifi pa'aj pe' nimełuk qa ham qu' ni'wen pe' ł'ajiiki pa' Yatsat'ax'inij Jesús.*
4 Pekhewe'en qa ts'iłitsi'mkii pa'aj in yi'wen aka'an, ma' qa thxuułets iye pa'aj pe' wetsjuk jukhew ts'ap'a'ajupju' leppepep pe' łeqhinatai,*
5 ma' qa qi in nijiwei pa'aj qa wonokok'enju'kii yametsju' sehe' in t'upiijukii pa'aj. Qa pe' wetsjuk jukhew qa yit'ijets pa'aj: —¿Inhats'ek in łenjełtaxiłijii ke' naxju' hakha' hats nite' wa'm?
6 Nite' i'ni' hane'e'in, hats iła'x iye. Menikfelitiłik'i kakha' hats yit'iłij ewets in mexe i'ni'kii ha' Galilea, in yit'ij:*
7 "Ha'ne Ła's na' Jukhew testi'yij hatse' nekhewe' uł'ets jukhew qa' nenji'pha'm pe'qu' cruze' qa' nawa'm. Qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa' iła'xe' iye."—*
8 Ma' qa pe' efuts qa nikfe'lik'i pa'aj ekewe' wi'tlijei.
9 Qa tepilik'uikii pa'aj pe' nimełuk, ma' qa nifelimik'i week ekewe' wekwek pe' once (11) apóstoles qa week iye pekhewep.*

---

‡ **23:50** Junta Suprema ikji' tenek'enhe'yij qa yejeł iye pa' sehe' Israel, pe' jukhew yamets 71. * **23:51** Hch 2:23; Lc 2:25,38 * **23:53** Is 53:9; Mr 11:2 * **23:55** Lc 1:42 * **23:56** Mr 16:1; Lc 24:1; Ex 20:10; Dt 5:14 * **24:1** Hch 20:7; 1Co 16:2 * **24:3** Lc 7:13; 12:4; Hch 1:21 * **24:4** Lc 2:9; 17:24; Hch 12:7 * **24:6** Mt 17:22-23; 26:32; Mr 5:41; 9:27,30-31; Jn 2:19; 1Co 15:4; Lc 9:22,44 * **24:7** Lc 9:22,31,44; 18:32-33; 23:21; 24:46; Mt 17:9,23; Mr 8:31; 9:31; 10:34 * **24:9** Hch 1:15-26; 2:14

10 Enewe' efuts nifelii pa'aj hekhewe' apóstoles, enewe'en: María Magdalena, Juana, ke' María łenene ha' Santiago qa hekhewep iye efuts.*
11 Qa hekhewe'łe apóstoles qa hik łeqjunyejeyij pa'aj eke' wi'tlijei na'aj wenitłi'ij qe tefelhitiyik'i nite' yija' qu' łunye'je'kii, ma' qa nite' tek'enets pa'aj, yeqeku'.*
12 Qa hakha'łe Pedro qa niipha'm qa wekuma'xii pa' i'ni' pe' nimełuk, qa teleqhetinifi pa'aj qa uja'xłe in yi'wen pe' penyilots. Ma' qa ik iye pa'aj qi in yitjułaxijpha'm qa yijamti'ijupkii pa'n łunyee'jkiiha.*

Pa' łunye'jkii pakha' wit'ikheyi'jii pa' Emaús.
(Marcos 16:12-13)

13 Hik pakha'aj pa' nełuji' pe' wetsjuk pekhewe' tek'enets in nekik'iju' pa' wit'ikheyi'j yamii pa' witset ła's łii Emaús, ipłu'umii once (11) kilómetro na' Jerusalén.*
14 Pekhewe'en qi in yifaakateji' pa'aj week aka' łunye'jkii.
15 Qa łunye'jkii pa'aj pekhewe'en in mexe yifaakateji' pa'aj, qa pa' Jesús qa nijayanpha'm ma' qa łijts'eyek pa'aj.
16 Qa pekhewe'łe łotoi pekhewe'en qa mexełe hik łunyejei qu' netit'oijo' qe qa' nite' nenikfe'li'ij.*
17 Pa' Jesús qa nifaakanij: —¿Łekpa' łifaakateji'iłji' ha'ne wit'ikheyi'jik'i?— Qa teke'lenju'kii pa'aj qi in ika'metetskii pa'aj.
18 Qa pakha' ewi'ł pekhewe'en łii Cleofas, qa yeku'ł pa'aj qa yit'ijets: —¿Me akha' eł'ewi'łłe in pakha' łatałik'uiji' na' Jerusalén qu' nite' enikfe'le'ets ekewe' wekwek łunyejeyi'kii nakha'an eke' nełutsik'i?—*
19 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —¿Łek pekhewe' wekwek?— Pekhewe'en qa yit'ijju' pa'aj: —Kekhewe' łunyejeikii kakha' Jesús Nazaret łeiłe', hik kakha' ewi'ł profetatax qi pa' łet'unha'xijup na'aj yaqsiijkii qa ne'ej yit'ij iye, qa yi'wenijha pa' Dios qa week iye ene' jukhew.*
20 Qa hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa he' tenek'enheiji' ha' witset in inaqyaji'ij qu' natlanhetiiyija, ma' qa yenji'pha'm ke' cruz.*
21 Yekheweli'ł qi in humtitaxi'ł qu' hik kakha'ye' pakha' qu' naqsijju'ha qa' netwejinhetiiłe ene' Israel. Qa hatsłe wetshetk'ewiłik'i nełuts kakha' łunye'jkii.*
22 Qa na'l iye he' uja'x efuts i'ni'ł yitji'teje'm qi in ts'itjułati'łij iye, qe ikii pa'aj mexe leefiju' ke' łenimełuk.
23 Qa nite'łe yi'wen pe' ł'ajiiki kakha'an. Qa nami'łyii qa nifelkii in yi'wen pe' angelits qa nifeli'm pa'aj in hatste' iła'x iye ka' Jesús.
24 Qa hekhewe' uja'x hekhewe' i'ni'ł yitji'teje'm qa ikkii qa yejełii iye ke' łenimełuk pa'aj, qa yi'wen ka' hats yit'ijju' he' efuts, kakha'łe Jesús qa nite' te'wenhetii.—*
25 Ma' qa pa' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —¡Hayits qa nite' łenikfe'li'łik'i qa nite' iye aje'eł qu' ek'eeni'łik'iha week ke' hats nifel ke' profetas'ik'i!*

---

* **24:10** Mr 15:40; 16:1; Lc 6:13; 8:2-3 * **24:11** Mt 28:17; Lc 24:41; Jn 20:25,27 * **24:12** Lc 1:21,63; 2:18,33; 4:22; 6:14; 23:53; Hch 2:7; 3:12; 10:32 * **24:13** Ap 21:16; Mt 23:37; Hch 8:1 * **24:16** Lc 9:45; 18:34; Jn 20:14-15; 21:4 * **24:18** Hch 26:26 * **24:19** Lc 4:14,24,34; 18:37,43; Hch 1:1; 2:22; Dt 18:15 * **24:20** Lc 9:44; 18:32; 23:13,21,25; Hch 3:13; 5:30; 13:27-28 * **24:21** Lc 9:22; 13:32; 18:33; 22:20; Hch 1:6 * **24:24** Lc 24:12; Jn 20:2-10 * **24:25** Lc 16:31; 18:31; Hch 26:27; 2P 1:21

26 ¿Me nite' yit'ij qu' les łe'wise' pa' Cristo qu' naats'e'ej week ekewe' wekwek
ma' qa' nuiji'teje'm pa' tenek'enhe'yi' na' wa'sji'?—*
27 Ma' qa nifeeli'mha pa'aj week pekhewe' t'ejuyets pakha'an kekhewe'
hats we'nika'ajji' pa'aj, qa ta'łijii pe' ł'ikahai pa' Moises'ik'i qa teiłi'ij pe' week
ł'ikahai pe' profetas'ik'i.*
28 In yamets pa' witset ła's Emaús hikpa' yamii pa'aj pekhewe'en, qa pa'
Jesús qa we'nitonhiftsin łi'ik'i pa'qu' nakji'.*
29 Qa pekhewe'en qa yinijit qu' mexe amane' eku'nijup, qa yit'ijets pa'aj:
—A'mane' eku'ni'ł yijup. Hats metju' ne' junu'. Hats najaleyiyukii.— Ma' qa
yijayanteje'm pa'aj qa amanijup hekhewe'en.
30 Qa łunye'jkii pa'aj in hats i'nijupju'kii pa' mesa qu' netekju' qa t'eku'mi'
pa' pan qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Dios qa napk'asitju' qa netisijju' pa'aj
pekhewe'en.*
31 Qa hik pakha'aj qa hats łeke' qu' nenikfe'lij in hik pakha' Jesús, qa aje'ełłe
qessiikii pa'aj.*
32 Qa yifaakateji' pa'aj hekhewe'en: —¿Me nite' f'ułfik'ikii pe' intawjets in
i'nk'a nifel ine'm na' wit'ikheyi'jik'i, qa yeqethen inemik'iha iye kekhewe'
hayiits we'nika'ajji' pa'aj?—*
33 Pekhewe'en qa nite' optotskii iye pa'aj, qa aje'eł wapilii iye ha' Jerusalén,
qa iwoyitsii in ewi'ł i'niji' hekhewe' once (11) apóstoles qa pekhewep iye,*
34 in yit'ijju': —Yijaa'ija in hats iła'x iye ha' Yatsat'ax'inij, qa we'nethinets
pa'aj na' Simón.—*
35 Ma' qa he' wetsjuk qa nifelimik'i' ek pakha'aj in łijts'ekii pa'aj wete'm qa
nite'łe nikfe'lij pa'aj, qa i'nk'ałe nikfe'ltaxij in napk'asiti'mju' pa'aj pa' pan.*

Jesús qa we'nethinets pe' ł'ijatshenhei.
(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18; Juan 20:19-23)

36 In mexente' yilitaxijju' pa'aj in yifaakateji' hekhewe'en, ma' qa
we'nethinets pa' Jesús ts'ap'aji'ju' łeqewuk'u, qa yit'ijji'ju' in wetfelji'ju' pa'aj:
—Na' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'ni'ł ejup.—*
37 Qa pekhewe'łe'en qa qi in nijiwei pa'aj, yumtitax qu' ni'wen pa'qu' wit-
si'nq'ale'.*
38 Qa pa' Jesús qa yit'ijji'ju' pa'aj: —¿Inhats'ek in qi in łe'nijiwe'yi'ł? ¿Qa
inhats'ek iye in ł'eni'łji' eke' witaqjamtikineyejeikii ne' atawjetsi'ł?*
39 Jełi'ł ene' yikoyei qa ene' yif'iyei iye. Yakhaa'ija, nite' ye'tujtseika'.
Ku'mi'ł yiwetsha qa' enikfe'li'ł yiwetsha, qe na'aj witsinq'al ham ł'ese'ne' qa
ham iye łenutse' qa yakha'łe qa łetsweni'ł in week na'l ye'm.—*
40 In yit'ijets pa'aj ekewe'en qa yethiinijha pe' łokoyei qa pe' łef'iyei iye.

---

* **24:26** Lc 9:26,32; 21:27; 22:69; 24:44-48; 1Co 15:3-5; Hch 2:33; 7:55; 22:11 * **24:27** Gn 3:15; 12:3; 22:18; Nm 21:9; 24:17; 2S 7:12-16; Is 7:14; 9:6; 52:13–53:12; Jer 23:5-6; Dn 7:13-14; Mi 5:2; Zac 9:9; 12:10; Lc 16:16 * **24:28** Mr 6:48 * **24:30** Lc 9:16; 22:19 * **24:31** 2R 6:17; Lc 24:16; Jn 20:19,26 * **24:32** Hch 17:3; 1Co 15:3-8 * **24:33** Lc 24:9 * **24:34** Lc 22:32; 1Co 15:4-5 * **24:35** Hch 2:42 * **24:36** Lc 2:14; 7:50; 8:48; 10:5; 19:38; Hch 10:36 * **24:37** Lc 24:5; Hch 10:4; 24:25; Mt 14:26 * **24:38** Jn 14:1,27 * **24:39** Jn 20:25,27; Mt 28:9; Hch 2:31; 17:18,31-32; 23:6-10; 24:15,21

41 Qa in łunyejeyek pa'aj pekhewe'en in mexe nite' yumtii'ija qu' hik
pakha'ye' qe ta'łijupi' pa' łesaxitstaxi'mkii qa in yitjułaxijpha'mkii iye pa'aj. Pa'
Jesús qa yit'ijets pa'aj: —¿Me na'li'ł e'm aqi'ił qu' hetuj?—*
42 Qa testi'yij pa' ewi'ł łapk'as pa' wit'osjeyik sehets.
43 Qa t'eku'miju'ł qa tuj pa'aj qa week yi'wenij pekhewe'en.
44 Qa yit'ij iye pa'aj: —Aka'an aka' yinifenye'j hik aka' ka' henfeli'ł e'mkii
in mexe ha'ni'ł etji'teje'mkii, in hit'iłij ewets qu' les łe'wise' qu' nafits qa'
nasini'ik'iha kekhewe' week yika'ajji' pa'aj ka' Moises'ik'i qa kekhewe' iye
łafaakanhei ke' profetas'ik'i qa kekhewe' iye Salmos.—*
45 Ma' qa hik pakha'aj pa' Jesús qa yit'ij qhof pe' łaqjamtikineyejeikii ma' qa
nikfe'lik'i kekhewe' łe'lijei pa'aj pa' Intata.*
46 Qa yit'ijets pa'aj: —We'nika'ajji' pa'aj, pa' Cristo qu' nawa'm qa qu' namets
wetshetk'ewi'ł nełuts qa' iła'xe' iye,*
47 qa aka' łii qa' netfelhitii qa hik aka' nata'łets qu' nenikfe'lłetets qa' nili'ij
pe' uł'ets in yaqsiijkii hats'inha qu' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets ene' week
witsetits, qa' nojo'oj na' Jerusalén.*
48 Qa ekheweli'ł łi'weni'łha week ekewe' wekwek qa' enfeli'ł.*
49 Qa yakha' qa' he'nukini'ł ewetsju' nakha' hats yiwjutsiqen na' Tata.
Qa ekheweli'ł, amaneye' ekuni'łji' ha'ne witset Jerusalén hatse'łu' qu' hats
estiitaxi'łij na' witt'unha'x ta'łetspha'm na' wa's.—*

Jesús qa wapiletspha'm na' wa's.
(Marcos 16:19-20)

50 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj pa' Jesús qa yeka'xik'uifik'i pekhewe'en pa' witset, qa
yamii pa'aj hakha' meti'm ha' Betania, ma' qa yit'ijipji' pa'aj k'eewe łokoyei in
iyinipji' pa'aj.*
51 In mexe iyinipji' pa'aj qa łeyijłem in toxi'mets pa'aj hekhewe'en qa
tenilesi'yiju'ł na' wa'sji'.*
52 Hekhewe'en, in hats yili'ijju' pa'aj in totjoyik'uiju'kii in qi in iyinets, ma'
qa wapilii iye pa'aj ha' Jerusalén qi in łe'sitsi'mkiiha,*
53 qa week nełuts yamji'jii pa'aj ke' qi witlijtsitjii qu' niwqinhetji' pa' Dios.*

---

* **24:41** Lc 22:45; Hch 12:14 * **24:44** Lc 9:22,44; 17:25; 18:31-33; 22:37; Hch 13:15; 28:23; Sal 2:6-9; 16:10; 22:1-18; 34:20; 41:9; 69:1-9,20-21,26; 110:1-7; 118:22-26 * **24:45** Lc 9:45; 18:34; 24:27,31 * **24:46** Sal 16:10; Lc 9:22,44; 17:25; 18:32; Hch 8:26-40; 1Co 15:3-4 * **24:47** Hch 1:4-8; 2:38; 5:31; 8:22; Os 2:23; 14:2; Lc 3:3; Gn 12:3; Sal 22:27; Is 2:2; 49:6; Mal 1:11; Mt 28:19-20; Mr 16:15 * **24:48** Hch 4:20,33 * **24:49** Is 32:15; Jl 2:28-32; Jn 14:26; Hch 2:16-21; 4:33; Ef 1:13; Ro 15:13 * **24:50** Lc 19:29; Hch 1:12; Lv 9:22; 1Ti 2:8 * **24:51** Jn 20:17; Hch 1:9-11 * **24:52** Mt 28:17; Lc 2:10 * **24:53** Hch 2:46; 3:1; 5:42

SAN JUAN

Cristo qa łii iye Wi'tlijei.

1 In mexe ham pakha'aj ha'ne sehe' qa hayiits na'l pa'aj hakha' Wi'tlijei. Hakha' Wi'tlijei qa hayiits i'nijup pa' Dios, qa Diosłe iye.*
2 Hakha' Wi'tlijei, in mexe ham pa'aj ha'ne sehe' qa hayiits i'nijup pakha'aj pa' Dios.*
3 Week ene' wekwek yaqsiijkii pakha'aj Hakha'an, qa qu' hame' hakha'an qa' ham nana'le' enewe' hane'ej na'l.*
4 Hakha'an hayiits na'l ji'teje'm pa'aj pa' witiła'x nite' yili'ij, ma' qa ha'ne witiła'x qa hik ha'ne qa hik łunye'j qu' łefetitjiyi'ij ene' jukhew, qa efuts iye.*
5 Qa ha'ne fetitjii qa nalittaxipji' pa' nookii, qa pakha'łe nookii qa nite' nikfe'lik'uyii.*

Dios qa nukin pa' Juan Bautista.

6 Qa nam kakha' ewi'ł jukhew nukin pa' Dios, kakha'an qa łii Juan.*
7 Kakha'an in nam hik łunye'j pakha' qu' nana'li'm na'aj nifelkii, qe qa' nenfelkii hakha' fetitjii, hats'inha qu' week nite' neqeku'ye' qu' nata'łets kakha'an.
8 Kakha'an nite' hik kakha' hakha' fetitjii, qe nam yijat'ij qe qa nenfelkii hakha' fetitjii.*
9 Hakha' yijaa'ija in na'lkii hik łunye'j fetitjii, in nametsju' ha'ne sehe', qa nalitipji' ene' week jukhew qa efuts.*
10 Hakha' nametsju' ha'ne sehe' epji'. Hik hakha' yaqsi'jijkii ha'ne week sehe' ipji', qa ha'nełe sehe' ipji' qa nite' nikfe'lij hakha'an.*
11 Namtaxii enewe' yatsat'etstaxij, qa enewe'łe yatsat'etstaxij qa nite' neqjunu'uju'ł.
12 Qa weekłe nekhewe' t'eku'miju'ł qa neqjunu'uj, qa nite' iye yeqeku' hakha'an, ma' qa testi'yij qu' łelitsi'ijha pa' Dios.*
13 Hik enewe' in i'nk'a nekfik'ikii iye nite' ta'łets ene' wit'esenits, nite' ta'łets iye qu' łekhewele'łe qu' nisu'un, nite' ta'łets iye pa'qu' jukhewe', qe ta'łets yijat'ij pa' Dios.*
14 Ma' qa hakha' Wi'tlijei qa wanaqsi'jłi'ijkii in jukhewij, qa i'ni'łyit ji'teje'mkiiha, qa hi'weni'łijha ka' qi łesa'x, kakha' łesa'x hik łunye'j in ewi'łłe in Łaa'sija pa' Dios, topo'oj pa' qi łeqi'fenkeye'j qa pa' yijaa'ija iye in łunye'jkii t'ejuyets pa' Dios.*
15 Kakha' Juan Bautista in iyetij hakha'an, qa yit'unhetik'i in yit'ij: —Hane'en hik ha'ne k'iyetij in hit'ijets: "Yakha' qa hakha' teke'lenju' qu'

---

* **1:1** Gn 1:1; Col 1:18; Jn 1:14; 20:28; 1Jn 1:1; Ap 19:13; Fil 2:6 * **1:2** Jn 17:5; 8:38; Hch 26:4 * **1:3** Col 1:16; He 1:2; Ro 11:36; 1Jn 2:5 * **1:4** Sal 36:9; Jn 12:46 * **1:5** 1Jn 2:8; Fil 3:12 * **1:6** Mr 1:4 * **1:8** Jn 15:26 * **1:9** Jn 12:46; 18:37; 1Jn 2:8 * **1:10** Jn 1:3 * **1:12** 2Jn 10; Jn 3:16; 5:43; 10:25; 11:52; Mr 1:22; Hch 9:14; Lc 1:7; Mt 5:9; Ro 8:16; 1Jn 3:1,23 * **1:13** 1P 1:3; 1Co 7:37; 16:12; Ef 2:3; Fil 3:3; 2Ti 2:26; 2P 1:21; 1Jn 2:29 * **1:14** Jn 1:1; 17:24; Fil 2:7; 1Jn 4:2,9; 5:20; Mr 10:37; He 11:17

nanam, hakha'an qiji'ha t'anyipji', qe hakha'an hayiits na'l pakha'aj qa yakha'ɬe qa yi'nk'ałe.”—*
16 Qe week pakha' topo'oj ɬeqi'fenkeye'j hakha'an in jiyeɬisijkii, qa yape'enha les in jiyeɬisijkii nite' yili'ij.*
17 Qe kekhewe' wenit'ij qu' nanaqsiijkii (ley) in jiyeɬisij pa' Intata qa tisij pa'aj pa' Moises'ik'i, qa pakha'ɬe ɬeqi'fenkeye'j qa pa' yijaa'ija in ɬunye'jkii t'ejuyets pakha'an in jiyeɬisij qa i'nijji' ha' Jesucristo.*
18 Haamija pakha' qu' hats ni'wen pa' Dios. Hakha' ewi'ɬɬe in Łaa'sija, hikha' ewi'ɬ i'ni'ɬi'ha pa' Łatata qa hik hakha' qa jiyikfelitets pa' Dios.*

Pa' Juan Bautista'ik'i qa nifel pa'aj pa' Jesucristo.
(Mateo 3:11-12; Marcos 1:7-8; Lucas 3:15-17)
19 Ekewe'en kekhewe' ɬe'lijei ka' Juan Bautista'ik'i, hekhewe' judiol in nukin hekhewe' pa'il ta'ɬii ha' Jerusalén qa hekhewe' iye yithayikikiyek ke' qi witlijtsitjii, ɬiyits levitas, qu' nanfaakan ka' Juan pa' ɬunyee'jija.*
20 Kakha'an qa tetfeltaxi'mha, nite' yat'intaxi'm, qa yit'ij: —Nite' yakha' pa' Cristo.—*
21 Qa ewi'ɬij iye in nifaakan iye: —¿Pa'n ejunye'jek? ¿Me akha' pa' Elías?— Qa yit'ijiju'ɬ iye ka' Juan: —Nite' yakha'.— Qa yit'ijets iye: —¿Me akha' pakha' profeta?— Qa yeku'ɬ iye: —Nite'.—*
22 Ma' qa yit'ijets pa'aj: —¿Qa pa'n ejunye'jek? hats'inha qu' henfeli'ɬi'm hekhewe' ts'ukini'ɬ ei. ¿Qa akha' pa'n qu' it'ij etetsek qu' ejunye'je'?—
23 Qa yeku'ɬ iye ka' Juan Bautista: —Yakha' inek, *pakha' wit'ax taya'yi'kii pa' ham i'ni'i' qa yit'ij: “Atsathenketi'ɬha pakha' ɬ'ikheyi'j pa' Yatsat'ax'inij,” (Is 40:3)* in ɬ'anye'jek kakha' yit'ij pa'aj pa' profeta'ik'i Isaías.—*
24 Hekhewe' wit'ukinhei, hekhewe'en ɬ'ukinhei pa'aj hekhewe' fariseol.*
25 Hekhewe'en qa nifaakan iye, qa yit'ijets: —¿Qa inhats'ekek in ɬ'inqimpulijin in nite' hik akha' pa' Cristo, qa nite' iye pakha' Elías qa nite' iye pakha' profeta?—
26 Ka' Juan Bautista qa yeku'ɬ, qa yit'ijiju'ɬ iye: —Yakha' k'inqimpulijinji' ha'ne iweli', qa hakha'ɬe ewi'ɬ hats i'ntaxi'ɬ etji'teje'm qa nite'ɬe ɬenikfe'li'ɬij.*
27 Hik hakha' pakha' teke'lenju' qu' nanam, yakha' nite' ye'weju'ɬij qu' henit'ijii pe' ɬeqniihayij pe' ɬ'otshilaxtii.—*
28 Ekewe' wekwek ekewe'en ɬunyejeyi'kii hakha' witset ɬa's Betania neɬu'uju'ɬ ɬajaika' ai hakha' haqqi' Jordán. Hik hakha' i'niji' ha' Juan Bautista in wenqinpulijin.*

Jesús, Kots'etax Ła's yatsat'axij pa' Dios.
29 Kakhap neɬuji', ka' Juan Bautista qa yi'wen ha' Jesús in nekets, qa yit'ij: —Jeɬ qeku'ni'ɬek, hik ha'ne hakha' Kots'etax Ła's yatsat'axij pa' Dios, hik ha'ne pakha' nit'ijji' hatse' pa' ɬewuɬ'ax ha'ne sehe' epji'.*

---

* **1:15** Mt 3:11; Mr 1:7; Jn 1:27,30; 3:13; 8:58; 10:30; 14:7-9,23; Col 1:19; Fil 2:6 * **1:16** Hch 15:11; 2P 3:18 * **1:17** Sal 77:20; 119:142; Mt 8:4; He 3:2; Jn 14:6; 2Ts 2:10 * **1:18** 1Jn 2:24; 4:9; Jn 8:42; Mt 5:16; 11:27; Lc 10:22 * **1:19** Mt 23:37; Hch 4:1; Ex 6:19; Lc 10:32 * **1:20** Mt 1:17; Ef 5:2 * **1:21** Mal 4:5; Mt 2:23; 11:14; 17:10-13; Mr 8:28; Lc 1:17; Dt 18:15 * **1:23** Is 40:3; Mt 3:3; 4:14; 12:17 * **1:24** Mr 7:3 * **1:26** Mr 1:8 * **1:27** Jn 1:15 * **1:28** Mr 10:1; Lc 3:3 * **1:29** Is 53:7; Hch 8:32; 1P 1:19; Ap 5:6; Jn 15:22; 1Jn 3:5

30 Hik ha'ne k'iyetij in hit'ijets: “Yakha' qa hakha' teke'lenju' qu' nanam,
hakha'an qiji'ha t'anyipji', qe hakha'an hayiits na'l pakha'aj qa yakha'ɬe qa
yi'nk'ałe.”
31 Yakhap iye nite' hayiits qu' ne' tsikfe'lij nakha'an. Qa aka' ta'ɬijupi' yakha'
in tsam qu' nek'inqimpujinji' pa'qu' iweli'ye', qe qa' nenikfe'lij ene' Israel
nakha'an.—*
32 Ka' Juan Bautista qa nifeelija iye: —Hi'wenijha in te'nilit'etsju' pa'
Espíritu Santo ta'ɬetspha'm na' wa's qa hikɬe ɬunye'j ofo', ma' qa amanipji'
nakha'an.*
33 Yakha' qa mente' tsikfe'ltaxij pa'n ɬunye'j hakha'an, qa pakha'ɬe ts'ukinij
qu' nek'inqimpujinji'kii pa'qu' iweli'ye', qa yit'ij yiwets: “Nakha'an nakha'
qu' i'wenij qu' neketsju' na' Espíritu Santo qa' amani'ipji', nakha'an hik
nakha' hakha' hik ɬunye'j qu' nenqimpulijinji' na' Espíritu Santo.”*
34 Yakha' hi'wenijha qa henfelija iye in hik nakha'ija Ła's pa' Dios.—*

Pe' yojo in tek'enets pa' Jesús.

35 Qa kakhap neɬuikakii ka' Juan Bautista qa hik hakha' i'ni' iye qa wetsjuk
hekhewe' ɬ'ijatshenhei i'nijup.
36 Qa in yi'wenik'i pakha' neki' pa'aj ha' Jesús, qa yit'ij: —Jeɬ qeku'ni'ɬek, hik
kakha' hakha' Kots'etax Ła's yatsat'axij pa' Dios.—
37 Qa hekhewe' wetsjuk ɬ'ijatshenhei yepi'ye' ej aka'an in yit'ij, ma' qa
yijayanpha'm ha' Jesús.
38 Qa ha' Jesús qa nejeɬɬetepji' pa'aj, qa yi'wen in nijayanpha'mkii, qa
yit'ijets: —¿Łekpa' ɬowo'oɬiikii?— Qa yeku'ɬ hekhewe'en: —Rabí, (Maestro) ¿pa'n
i'ni' pakha' ła'wi'?—*
39 Ha' Jesús qa yeku'ɬ pa'aj: —Te'ɬuni'ɬ qa i'weni'ɬ.— Ma' qa ɬijts'eyek qa yi'wen
hakha' i'wi'. Ma' qa mexe amaneyijup qa yamijii in hats metju' junu', qe hats
las cuatro (4) kakha' neɬuji'.
40 Hakha' ewi'ɬ hekhewe' wetsjuk hikhe' yepi'ye' ej ka' Juan Bautista qa
yijayanpha'm ha' Jesús, hakha'an ɬii Andrés, ɬejefe ha' Simón Pedro.*
41 Hakha' Andrés yojohon in wo'oikii ha' ɬejefe Simón, qa yit'ijets: —Hats
hi'weni'ɬ hakha' Mesías (ikji' aka'an Cristo).—*
42 Ma' qa neka'xii hakha' i'ni' ha' Jesús. Ha' Jesús in yejeɬju', qa yit'ijets: —
Akha' Simón, ła's ha' Juan, qa hane'ej qa iyi'ij Cefas (ikji' Pedro, “ute”).—*

Jesús qa taya'yets pa' Felipe qa pa' Natanael.

43 Qa kakhap neɬukii ha' Jesús qa namiyu'ui ha' sehe' Galilea, qa yi'wen ha'
Felipe qa t'eqe'mets, qa yit'ijets: —Atsjayan.—*
44 Ha' Felipe Betsaida ɬeiɬe', hikha' witset ɬetset iye ha' Andrés qa ha' Pedro.
45 Ha' Felipe qa wo'oikii ha' Natanael, qa yit'ijets: —Hats hi'weni'ɬ hakha'
toxik'i yika'ajji' pa'aj pa' Moises'ik'i qa pe' profeta'ik'i iye, hakha' Jesús
Nazaret ɬeiɬe', ła's pa' José.— *

---

* **1:31** Jn 7:28; 1Jn 1:2; 2Co 4:11 * **1:32** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; 1Jn 5:8; Ap 3:22; Stg 4:5 * **1:33** Mt 3:11; Mr 1:8; Lc 3:16; Hch 11:16 * **1:34** Mt 3:17; 4:3; Jn 1:49; 5:19; He 1:2 * **1:38** Jn 11:8 * **1:40** Mt 4:18-22; Mr 1:16-20; Lc 5:2-11 * **1:41** Mt 1:17; Ex 29:29 * **1:42** 1Co 1:12; 3:22; 9:5; 15:5; Ga 1:18; 2:9,11,14 * **1:43** Mr 3:18 * **1:45** Jn 1:46-49; 6:42; 21:2; Mt 1:16; 2:23; Hch 7:52; Ro 3:21; Lc 1:27; 2:4,16,33; 3:23; Mr 1:9

46 Ha' Natanael qa yit'ijets pa'aj: —¿Me łeke' qu' nata'ł ji'ju' pa'qu' łe'wise' hakha' witset Nazaret?— Ha' Felipe qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ijets: —Tełunik'i qa' i'wen.—*
47 Qa ha' Jesús in yi'weniju'ł in hats meti'm ha' Natanael, qa yit'ij: —Jeł qeku'ni'łek ha'ne yijaa'ija in Israel łeiłe' yijat'ij, nakha'an hami'm pa'qu' witqawitjinaxe'.— *
48 Ha' Natanael qa yit'ijets: —¿Pa'n łunye'j in łenikfe'lyij?— Ha' Jesús qa yeku'ł: —In mente' tayai ei na' Felipe ła'nifi ke' higokuk, qa hayiits k'ewen.—
49 Qa ha' Natanael qa yit'ij: —Rabí (Maestro), ¡hik akha' pa' Łaa'sija pa' Dios! ¡Akha' pakha' Qi Łatata ene' Israel!—*
50 Qa yeku'ł ha' Jesús, qa yit'ijets: —¿Inhats'ek in hit'ij ewets in k'ewen in ła'nifi ke' higokuk, ma' qa nite' łesqeku'? Qa' i'wen iye hatse' kekhewe' wekwek les in qits yijat'ij.—
51 Ha' Jesús qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets, łi'weni'ł hatse' na' wa's qu' qhofi'ij qa nekhewe' łaqa angelits na' Dios qa' netf'eyeikiyetsju'kii ha'ne Ła's na' Jukhew.—**

2

Pa' ewi'ł witiwhe'yejii pa' witset'ii Caná.

1 Qa in hats wetshetk'ewiłik'i nełuts* qa na'l ka' ewi'ł witiwhe'yejii hakha' witset'ii Caná, hakha' sehe' Galilea, qa ke' łenene ha' Jesús qa hats i'ni' hakha'an.*
2 Ha' Jesús te'niyinhe'yij iye qa week he' ł'ijatshenhei kakha' witiwhe'yejii.
3 Qa in hats aje'eł yimji' ka' wino'ok'i, qa ke' łenene ha' Jesús qa yit'ijets: —Hatste' yimji' ka' wino'ok'i.—
4 Jesús qa yit'ijets: —Efu, ¿inhats'ek in łit'ij yiwets kakha'an? Mente' yamtaxets łahats'ij qu' haqsiijkii pa'qu' łunye'je'.—*
5 Ke' łenene qa yiyaji'ijets hekhewe' t'ihinijkii, qa yit'ijets: —Aqsiiłijkii week pa'qu' nit'iłij ewets nakha'an.—
6 Qa na'l hekhewe' ewi'ł tatsai (6) kekhewe' qits utel wanaqsiijkii in ełi'nilij, we'neni' hakha'a' qe qa' natnatkinhe'yij kakha' łunyejei nekhewe' judiol qe wa'nqa'. Ewi'ł hekhewe' ełi'nil wejułji'ju' pa'qu' iweli'ye' qu' wetshetk'ewi'łe' ne'ej qits kamusil.*
7 Ha' Jesús qa yiyaji'ijets hekhewe' t'ihinijkii, qa yit'ijets: —Oponhetiłik'i pa'qu' iweli'ye' nekhewe' ełi'nil.— Ma' qa yoponhetik'i he' ełi'nil.
8 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Hane'ej qa' a'natsiyi'łju' łammise'ji qa eka'xi'łii nakha' tenek'enhe'yij ha'ne łe'wis nełu qu' nijaajin.— Ma' qa yeka'xii.
9 Qa ha' tenek'enhe'yij ka' łe'wis nełu in yijaajin kakha' iweli'tax in wino'oj, hakha'an in nite' nikfe'lets pa'n ta'łji' ka' wino, qa hekhewe'łe yithayiki qa nikfe'lets qe łekhewel natsiiju' kakha' iweli'łetax. Ma' qa ha' tenek'enhe'yij ka' łe'wis nełu qa taya'yii ha' tewhe'yei,
10 qa yit'ijets: —Week na'aj jukhew yojohon qe t'ihinij qu' ne'tniyahaiji' na'aj łe'wisji'ha wino, ma' qa in hats yape'ejets qe te'niyahaiji', qa' hats t'ihinij

* **1:46** Gn 1:31 * **1:47** 2Co 11:22 * **1:49** Jn 5:19; 11:8; 12:13; Mt 27:42; Mr 15:32 * **1:51** Ła's na' Jukhew ikji' łii iye pa' Cristo. * **1:51** Lc 12:8-9; 15:10; Hch 10:3; Gn 28:12; Mr 2:10 * **2:1** Wetshetk'ewi'ł nełuts pe' hebreo qa łeqiyij martes. * **2:1** Jn 2:11; 4:46; 21:2; Mt 1:16; 17:22 * **2:4** 2S 16:10; 19:22; Jn 19:26 * **2:6** Lv 13–14; He 1:3

iye qu' ne'tniyahaiji' na'aj les nite' łe'wisji'ha wino. Qa akha'łe qa menjiit łaqsi'j
nite' ł'ihinij qu' ne'tniyahaiji' ha'ne łe'wisji' wino.—
11 Aka'an hik aka' yojo kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł in yaqsiijkii ha' Jesús,
qa yaqsiiji'kii hakha' witset'ii Caná, hakha' sehe' Galilea. Aka'an łunye'j in
hats inq'ethinij pa' qi łewqiye'jji'ha, qa he' ł'ijatshenhei qa qi'ija in nite' yeqeku'
hakha'an.*
12 Qa in hats ł'anu'upji' week ekewe'en, ma' qa yamii ha' Capernaum
łijts'ekikii ke' łenene qa he' łek'injats qa he' ł'ijatshenhei, qa nite'łe olots ke' nełuts
in amaneyi' hakha'an.*

Jesús qa yiwutshenfik'ikii pe' t'ihintaxij pe' wekwek pe' witlijtsitjiyifi.
(Mateo 21:12-13; Marcos 11:15-18; Lucas 19:45-46)

13 Kakha' łeqe łe'wis nełu nekhewe' judiol Pascua hats k'esets, qa ha' Jesús
qa yamii ha' Jerusalén.*
14 Qa in uyifi ke' witlijtsitjii qa yi'wenifi he' t'ihinij he' wakka, he' t'ihinij
he' kots'etets, he' t'ihinij ofol qa hekhewe' iye yepiletetskii ł'astai i'niju'kii
hakha'a'.
15 Ha' Jesús qa yaqsiijkii ka' ewi'ł łeqsilanhet niihai, qa yiwutshenik'uifik'ikii
ke' witlijtsitjiiyifi he' weekji', qa weeki'ł he' łełinhei kots'etets qa he' wakka
iye. Qa niwu'mi'ju'kii iye sehe' kekhewe' ł'astai nijketits hekhewe' yepiletet-
skii ł'astai, qa yiwu'mkii iye ke' łeqe mesalik'i.*
16 Qa yit'ijets he' t'ihinij he' ofol: —¡Eka'xi'łik'uifik'i hane'e'in enewe'en!
¡Hasu'uj eqfenyejeyi'iłij ene' łetsi' na' Tata na'aj witaqhawet!—*
17 He' ł'ijatshenhei qa nikfe'lik'i ma' qa yijamti'ik'i kekhewe' we'nika'ajji'
pa'aj in yit'ij: —*Pakha' nite' yeqwejinka'xtaxiji'm qu' ham niwqinhete'ji' ene'*
etsi', hik pakha' qu' nesłuj.— *(Sal 69:9)**
18 Hekhewe' judiol qa yit'ijets: —Ets'ethini'łij pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł qu'
aqsiijkii hane'ej, hats'inha qu' netsikfe'liłets qu' nata'łets pa' Intata in łaqsiijkii
aka'an.—
19 Qa yeku'ł ha' Jesús: —Iwuł'enheti'łju' qa' onopłeti'łju' iye ene' qi witlijtsitjii,
qa qu' namets wetshetk'ewi'ł nełuts qa' heniihinpha'm iye.—*
20 Ma' qa he' judiol qa yeku'ł iye, qa yit'ij: —Cuarenta y seis (46) ininqapits
in we'nithayiki ene' qi witlijtsitjii, qa akha' ¿me łumti qu' wetshetk'ewi'ł
nełutse' qu' eniihinpha'm iye?—*
21 Qa hakha' Jesús in yit'ij, "ene' qi witlijtsitjii" qete'e' hakha'łe week ł'ese'n
in iyetij.*
22 Qa hik ta'łijupi' in iła'x iye qa he' ł'ijatshenhei qa yijamti'ik'i in hik aka'
hayiits yit'ij, ma' qa les in nite' yeqeku' kekhewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj
qa kekhewe' iye łe'lijei ha' Jesús qa iyetji'ij.*

Qa olots pekhewe' hats tek'enets pa'aj pa' Jesús.

---

* **2:11** Jn 2:1; 17:24; 21:2; Mt 17:22; 2Co 4:11; 1Jn 1:2; Mr 10:37 * **2:12** Lc 8:19-21; 10:15; Mt 12:46-50; Mr 3:31-35; 6:3; Hch 1:14 * **2:13** Ex 12:11; Mt 23:37 * **2:15** Hch 27:32; Mt 7:15 * **2:16** Mt 5:16; 11:27; Jn 2:17; 8:42; Lc 11:51; Jer 7:11; Zac 14:21; Mal 3:1-3 * **2:17** Nm 25:13; Ga 5:15 * **2:19** Lc 1:21; 9:22 * **2:20** Mr 15:29 * **2:21** Mt 26:26; 27:52,58; Mr 14:22; 15:43; Lc 12:4; 22:19; 23:52,55; Jn 19:31,38,40; 20:12; 1Co 10:16; 11:23-26; He 10:5,10; 1P 2:24 * **2:22** Mt 17:9; 26:54; Ap 20:12; Jn 14:26; 2P 1:20

23 Ha' Jesús in mexe i'ni' ha' Jerusalén kekhewe' ɬe'sits neɬutsji' Pascua, ma' qa olots hekhewe' tek'entaxets, qe ta'ɬijupi' in yi'wenijha kekhewe' yaqsiijkii in ham ɬunyejeyi'iju'ɬ.*
24 Qa hakha'ɬe Jesús qa nite'ɬe yija'am pekhewe'en, qe nikfe'letsha pa' ɬunyejei hekhewe' weekji'.
25 Qa hik ta'ɬijupi' in nite' hamik'ui pakha' qu' nenfeltaxi'm pa' ɬunyejei' hekhewe'en, qe hakha'an nikfe'lets week pa'qu' jukhewe'.*

3

Jesús qa pa' Nicodemo.
1 Ewi'ɬ ha' jukhew fariseo, ɬii Nicodemo, hik hakha' ewi'ɬ hekhewe' tenek'enhei ne' judiol.*
2 Hakha'an qa namii ha' Jesús naja'xij hakha' i'ni', qa yit'ijets: —Rabí (Maestro), tsikfe'li'ɬets in ɬata'ɬijiiha pa' Dios in a'maestro, qe ham pa'qu' naqsi'jɬi'ijkii kekhewe' ham ɬunyejeyi'iju'ɬ ɬaqsiijkii qu' nite' na'ni'ijup pa' Dios.—*
3 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Yijaa'ija aka' qu' hit'ij ewets, pakha' qu' nite' ewi'ɬi'ij qu' nenekfik'i iye qa' nite' ɬeke'ye' qu' ni'wen na' tenek'enheiji' na' Dios.—*
4 Ha' Nicodemo qa yit'ijets iye: —¿Pa'n ɬunye'j qu' ɬeke'ye' qu' ewi'ɬij nenekfik'i iye pakha' qu' hats ɬawa'ma'xe'? ¿Me ɬeke' qu' napil ji'teje'm iye ɬeneneye' ma' qa' nenekfik'i iye?—
5 Ha' Jesús qa yeku'ɬ iye: —Yijaa'ija aka' qu' hit'ij ewets, pakha' qu' nenekfik'i qa nite'ɬe nekijfik'i na' Espíritu Santo, nite' ɬeke' qu' nuiji'teje'm na' tenek'enheiji' na' Dios.*
6 Qe na'aj nekijupfik'i aka' wit'eseninye'j, qa wit'ese'nɬe, qa pakha'ɬe qu' nenekijupfik'i na' Espíritu Santo, qa espirituɬe ek.*
7 Hasu'uj e'nitjuɬaxijpha'm in hit'ij ewets: "ekheweli'ɬ les ɬe'wistax qu' ewi'ɬi'ij iye qu' eneki'ɬfik'i." *
8 Na'aj t'unik'i ikji' pakha' qu' nisu'un qu' nakji', qa ɬepiye' na'aj ɬ'anye'j, qa nite'ɬe ɬenikfe'lets pa'n qu' nataa'ɬji'ha, qa pa'n qu' net'ejuiji'ha iye. Aka'an hik aka' ɬunye'j week pakha' qu' nenekijfik'i na' Espíritu Santo.—*
9 Ma' qa ha' Nicodemo qa nifaakan iye: —¿Maa, pa'n ɬunyee'jkiiha aka' ɬit'ij?—
10 Jesús qa yeku'ɬ iye, qa yit'ijets: —Akha' inek a'maestro ha'ne Israel, ¿me qa nite' ɬenikfe'lik'i ekewe' wekwek?
11 Yijaa'ija aka' hit'ij ewets, yekheweli'ɬ hit'iɬij eke' tsikfe'li'ɬets qa eke' hi'weni'ɬ iye, qa ekhewelɬi'iɬ qa nite' ɬ'eku'mi'ɬiju'ɬ ekewe' henfeltaxi'ɬ.*
12 In hats k'efeltaxi'ɬi'm ekewe' wekwek t'ejuyets ha'ne sehe' ipji', qa ɬeqeku'ɬi'iɬik'i, ¿qa pa'n qu' ɬunye'je' qu' nite' eqeku'yi'iɬik'i qu' henfeltaxi'ɬ e'm nekhewe' wekwek wa's ɬeiɬets?
13 Ham pakha' qu' hats namiipha'm na' wa's, qe ewi'ɬɬe nakha' ta'ɬiipha'm na' wa's, ikji', ha'ne Ła's na' Jukhew.*

* **2:23** Mt 23:37; Jn 5:1; 10:25; 1Jn 3:23 * **2:25** Jer 17:10 * **3:1** Mr 7:3; Jn 3:4,9; 7:50; 19:39; Lc 8:41; 12:58 * **3:2** Jn 11:8; 15:24; Mr 1:45; 4:38; Ef 4:11; Ex 3:12; Hch 10:38; Ap 21:3 * **3:3** 1P 1:3; 1Jn 2:29; Mr 1:15; 9:1 * **3:5** Mr 9:43; Ez 36:25-27; Hch 22:16; Tit 3:5 * **3:6** Fil 3:3; Jn 1:33 * **3:7** 1P 1:3 * **3:8** Jn 8:14; 1Co 2:13-16 * **3:11** Jn 1:51; Ap 22:21 * **3:13** Jn 6:38,62; 8:23; 20:17; Dt 30:12; Hch 2:34; Ro 10:6; 1Co 15:47; Ef 4:8-10; Ap 11:12; Mr 2:10

14 Qa in łunye'jek ka' Moisés in yenpha'm ka' yojonketik'i q'oiq'oi hakha' ham i'ni'i' sehe', qu' hik aka' łunye'je' ha'ne Ła's na' Jukhew in les łe'wis qu' ne'nenpha'm hatse'.*
15 Hats'inha qu' weeke' pakha' qu' nite' neqeku'ye' nakha'an, ma' qa' nana'li'm na' witiła'x nite' yili'ij.—*

Pakha' qi łeqsu'unka'xij pa' Dios ha'ne week sehe' ipji'.

16 —Qe na' Intata qi in yisu'un ene' week jukhew qa efuts iye qa nukinju' na' ewi'łłe in Łaa'sija, hats'inha qu' weeke' pakha' qu' netk'eenetsha nakha'an, qa'nte' nami'ii hatse' nakha' fe't qi iftsax. Ma' qa' nana'li'm na' witiła'x nite' yili'ij.*
17 Na' Intata nite' nukinetsju' ha'ne Ła's ha'ne sehe' ipji', ma' qa' nitanithen ha'ne week sehe' ipji', qe nukinju' yijat'ij hats'inha ha'ne week sehe' ipji' qa iłiye' qu' nata'łets nakha'an.*
18 Pakha' qu' netk'enets nite' yeqeku' nakha'an ma' qa' hats nite' nattanithenheti'ye' hatse'. Qa pakha'łe qu' nite' netk'ene'ets yeqeku' qa hayiits jutsiqax qu' nattanithenhetii hatse', qe nite' tek'enets yeqeku' kakha' łii nakha' ewi'łłe in Łaa'sija na' Dios.*
19 Aka'an kakha qu' netjeyumtshenheti'yij, qe na' na'lkii in namtaxetsju' ha'ne sehe' epji', qa enewe'łe jukhew qa efuts iye qa les in yisu'un na' nookii qa nite' yisu'un na' na'lkii, qe pekhewe' yaqsi'jijkii enewe'en uł'ets.*
20 Qe week nekhewe' uł'ax yaqsiijkii qa yuten na' na'lkii. Qa nite' nekets na' na'lkii qe nite' yisu'un qu' ne'twenhetii pekhewe' yaqsiijkii uł'ets.*
21 Qa nikha'łi'ij yaqsi'jijkii pa'łe'wis, qa nekets na' na'lkii, qe qa' ne'twenhetii week pekhewe' yaqsiijkii in ta'łets na' Dios.—*

Pa' Juan Bautista qa ewi'łij iye in iyetij pa' Jesús.

22 Ma' qa i'nk'ałe iye in hats naxijik'i ekewe'en, ha' Jesús qa he' ł'ijatshenhei qa iketsfik'i ha' sehe' Judea, qa hik hakha'a' qa mexe amaneyi' ł'ajłi'ij qa wenqimpuujinju'.
23 Ka' Juan Bautista wenqimpulijin iye hakha' witset'ii Enon meti'm ha' witset Salim, qe hik hakha'a' he' olots iwelii. Qa olots he' namii qa wempuli'jju'.*
24 Qe ka' Juan Bautista hik aka'aj mexente' we'nenifi pe' witq'opheł-itjii.*
25 Qa łunye'jkii pa'aj hekhewe' ł'ijatshenhei kakha' Juan Bautista in tek'ełeyiteetsiłijju'kii pa' ewi'ł judío in t'ejuyets pa' łeqfenyejyij qu' nojo qu' netetlijik'uiju' pa' Dios.*
26 Ma' qa hekhewe'en qa nekii pa'aj ka' Juan Bautista, qa yit'ijets pa'aj: —Maestro, jeł qeku'nek hakha' in'ejup ha' łajaika' ai ha' haqqi' Jordán hikha' łenfeli'ł ye'm iye pa' łunye'j. Hane'ej qa hatste' wenqimpulijin iye qa hatste' week yot'axii hane'ej hakha'an.—*

---

* **3:14** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2; Nm 21:4-9 * **3:15** Mr 10:17; Jn 12:25; Hch 13:48 * **3:16** Jn 5:19; 12:25,43; 1Co 13:1; Ga 2:20; Col 1:13; 3:12; 1Ts 1:4; 2Ts 2:13,16; 1Jn 3:16; 4:7-12; Jud 1; He 1:2; Ro 5:8 * **3:17** Jn 8:11,15; Ap 19:11 * **3:18** Jn 5:11,19,22-30; 10:25; Mt 12:41; Mr 16:16; 1Jn 3:23 * **3:19** Sal 36:9; Jn 12:46; 18:37; 1Jn 2:8 * **3:20** Lc 6:27; 19:14; Mr 14:6; Ga 3:10; Stg 2:14-26 * **3:21** Jn 5:36 * **3:23** Mr 1:4 * **3:24** Mr 1:14 * **3:25** Mt 9:14; 11:2; 14:12; Mr 2:18; 6:29; Lc 5:33; 7:18-19; 11:1; Jn 1:35,37; 6:3; Lv 13–14; He 1:3 * **3:26** Jn 11:8; Mr 1:45; 10:1; Lc 3:3

27 Ka' Juan qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: —Ham pakha' qu' nana'łłi'im pa'qu' łunye'je', qu' nite' netisi'ij pakha' i'nji' ha'ne wa's.
28 Ekheweli'ł łespi'ye'ełijha in hit'ij: "Nite' yakha' pa' Cristo, yakha' hoijohon-hetiił'ik'ui hakha'an."*
29 Pakha' i'nijup pe' witiwhe'ye', hik pakha' pa' witiwhe'ye', pakha'łe łejuwaika' pa' witiwhe'ye' i'nijup qa yepi'ye', qa qi in łe'wisi'mkii in yepi'ye' pa' ł'a'x pa' witiwhe'ye'. Qa hik yijunye'j yakha' in hats qi in ye'łe'wisi'mkii.*
30 Les łe'wis hakha'an qu' les net'ijaifik'iha qu' les qiye'ji'ha, qa yakha'łe qa les łe'wis qu' he'yijayik'iju' ek qu'nte' ye'qiye'ji'.—

Pakha' ta'łetspha'm na' wa's.

31 —Ha' ta'łetspha'm na' wa's hik hakha' week tenek'enhe'yipji'. Qa ha'nełe sehe' tałipji' qa sehe' łe'ek łeiłe' qa iyetij eke' wekwek i'nipji' ha'ne sehe'. Qa hakha'łe ta'łetspha'm na' wa's qa hik hakha' week tenek'enhe'yipji'.*
32 Hakha'an nifel pakha' yi'wen qa yepi'ye' iye. Qa hamłe nek'enheyuye'ets.*
33 Pakha' qu' netk'enetsha nite' yeqeku'uk'i pakha' qu' nit'ij hakha'an, pakha'an qa yiwjutsiqenija qu' nit'ijets pa' Dios in yijaa'ija.*
34 Qe hakha' nukinju' pa' Dios qa nifel pe'qu' łe'lijeye' pa' Dios, qe pakha'an in tisij hakha'an pa' łeqe Espíritu, qa nite' wo'oi pa'qu' łeqjeyumtshelaxi'ijup pa'qu' netisij.*
35 Pakha' Łatata yisu'un hakha' Ła's, qa tisij pa' qi łet'unha'x qa week tenek'enhe'yij ene' week wekwek.*
36 Pakha' qu' netk'enetsha nite' yeqeku' ha' Ła's qa hats na'li'm pa' witiła'x nite' yili'ij. Qa pakha'łe qu' nite' netk'ene'ets ha' Ła's qa' nite' ni'wene' pa' witiła'x, qe pa' qi ławak pa' Dios hik pakha' yijat'ij qu' na'nipji' enewe' week łahatsiyij.—*

4

Jesús qa pe' efu Samaria łeiłeki'.

1 Ha' Yatsat'ax'inij in nikfe'lets hekhewe' fariseol in hats i'ye'ej hakha'an in yaqsiijkii in nimpulijinju' hekhewe' les olots qu' ł'ijatshenheyi'ij iye qa nite' hik uja'x ka' Juan hekhewe' nimpulijinju' ek.*
2 Qa nite'łe hik hakha'tax ha' Jesús qu' ninqinpulijin, hekhewe'łe ł'ijatshenhei hik hekhewe' wenqinpulijin.
3 Ma' qa ikik'ui ha' sehe' Judea, qa wapilii iye ha' sehe' Galilea.*
4 In ikkii, qa les łe'wis qu' nenek ji'teje'm ha' Samaria łeqe sehe'.*
5 Ma' qa yamets ha' ewi'ł witset hakha' Samaria łii Sicar, meti'm hakha' joofji'ju' łeqe sehe' pa' Jacob tisij pa'aj pa' ła's José.*
6 Hik hakha' i'ni' ke' witijki' łejki pa'aj pa' Jacob'ik'i. Ha' Jesús hats yiwef, qa i'nju' wapi'yijup ke' witijki', hats natsatheniyu'ju' junu'.*
7 Ma' qa namets ke' ewi'ł efu Samaria łeiłeki' woł'oljo'oijo' ke' witijki'. Qa ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Entshen qeku'n yat'e'.—*

---

* **3:28** Mt 1:17; Ef 5:2; Lc 1:17 * **3:29** Ap 21:2; Jn 15:11 * **3:31** Stg 1:17; Jn 8:23; 1Jn 4:5-6 * **3:32** Jn 15:26; Hch 26:5 * **3:33** 1Jn 5:20 * **3:34** Jn 1:33 * **3:35** Jn 5:19,20; 10:17; 1Co 13:1 * **3:36** Mr 16:16 * **4:1** Mr 7:3; Mt 1:4; 28:19-20 * **4:3** Lc 1:5; Mt 17:22 * **4:4** Hch 1:8 * **4:5** Sal 22:23; Mt 1:2; Lc 1:33; Gn 30:24; 33:19; 48:22; 49:22 * **4:6** Stg 3:11 * **4:7** Gn 24:11-17; 29:2-12

8 Qe hekhewe' ɬ'ijatshenhei mexe taqhayiiteje'm ha' witset pe'qu' netuj.
9 Qa in ɬunye'jek nekhewe' judío in nite' wetku'ɬił nekhewe' Samaria ɬeiɬets, ma' qa ke' efu qa yit'ijets pa'aj in yeku'ɬ: —¿Inhats'ek, in akha' e'judio, qa ɬ'iyintaxij yiwets pa'qu' at'e' iweli' in yakha' ya'samaria ɬeiɬeki'?—*
10 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Qek enikfe'lets nakha' ɬeqisit na' Dios, qa nakha' iye yittaxij ewets: "Entshen qeku'n yat'e'." Ma' qekha iyintaxets nakha'an, qa nakha'an qekha neɬistaxij na' iweli' witiɬa'x.—*
11 Ke' efu qa yeku'ɬ iye pa'aj: —Jukhew, ham inek eqniyak'i'ijup qa ham iye oqotok'o yi'ijup qu' iwu'miiju' ne' witijki' qe akaptax. ¿Pa'n qu' ata'ɬiji' pakha' iweli' witiɬa'x ɬenqisti'neyutaxyij?*
12 Pa' yaqwa'maxi'ɬik'i Jacob tsejeti'ɬij ene' ɬejki. Hik ene' iya'ji'kii pa'aj qa week iye pe' ɬelitsik'i qa pe' ɬeɬinheiyik'i iye in ɬ'iyafetsjikii iye pa'aj. ¿Qa akha' me les ɬ'anipji' pakha'an?—*
13 Ha' Jesús qa yeku'ɬ pa'aj qa yit'ij: —Week pakha' qu' niya'ji' ha'ne iweli' ene' witijki' nite' yili'ij qu' neniyayuji'ij.
14 Qa pakha'ɬe qu' niya'ji' na' iweli' ta'ɬ yiwets qu' hetisij, qa nite' ɬ'anuuyi'i qu' ne'niyayu'. Qe na' iweli' ta'ɬ yiwets qu' hetisij qa' hik ɬunye'je' qu' ne'niwekɬeji' ɬatawe'j qa' netisij na' witiɬa'x nite' yili'ij.—*
15 Qa yit'ij pa'aj ke' efu: —Jukhew, esɬisij pa' iweli' hats'inha qa'nte' ɬ'anuuyi'i qu' nets'iyayu'. Qa'nte' heneki'iiju' iye ene' witijki' qu' heka'xji'ij pa'qu' iweli'ye'.—
16 Ha' Jesús qa yeku'ɬ iye: —Iihetii pa' ewhe'ye' qa' eneki'ɬmet hane'e'in.—
17 Ke' efu qa yit'ij pa'aj: —Ham yiwhe'ye'ye'.— Qa yit'ij pa'aj ha' Jesús: —Ł'asiinik'iha ka' ɬit'ij in ham ewhe'ye'ye'
18 qe hats lee'fij (5) ewhe'yets, qa hakha' hane'ej in'ejup nite' ewhe'ye' iye. Aka'an hik aka' ɬunye'j in yijaa'ija kakha' ɬit'ij iku'uj.—
19 In yepi'ye' pa'aj ke' efu aka'an qa yit'ij: —Jukhew, qete'e' tu'u qu' o'profetaye'.
20 Pe' yaqwa'mhitsiɬik'i Samaria ɬeiɬets ha'ne i'niji' ek in iyiniikii pa' Dios ene' utek'ipji', qa ekheweli'ɬ in e'judioli'ɬ qa ɬit'iɬijets qu' nakha' Jerusalenii qu' hik nakha'yi'i' qu' netninhiyiji' qu' netniyinheyiikii pa' Dios.—*
21 Ha' Jesús qa yeku'ɬ qa yit'ijets: —Efu, ek'en yiwetsha hasu'uj esqeku', na' ɬahats'ij yamets hatse' qu' nite'ye' ene' utek'ipji' qa nite' iye na' Jerusalenii qu' ni'iɬiji' qu' iyini'ɬii na' Intata.
22 Ekheweli'ɬ nite' ɬenikfe'li'ɬets nakha' ɬ'iyintaxi'ɬii, qa yekheweli'ɬ qa tsikfe'li'ɬets nakha' k'iyini'ɬii, qe na' witiɬijii ta'ɬji'ju' ne' judiol.*
23 In hats k'esets qu' namets hora ma' qa hats yamets hane'ejija, qa pekhewe' qu' yijaali'ija qu' niyinii na' Dios qa niyiinija weekij pe' ɬatawjets qa' yijaayi'ija iye qu' niyin, qe na' Dios hik aka' yisu'un pe'qu' hik ɬunyejeye' aka'an.*
24 Na' Dios in espirituɬe, qa pekhewe' qu' nijayan qa' les ɬe'wis qu' nijayanij pa' espíritu pa' yisu'un, qa' yijaayi'ija iye.—*

---

* **4:9** Jn 11:36; Hch 1:8; 14:1; Ap 2:9; Lc 9:52 * **4:10** Hch 8:20; Gn 26:19; Sal 36:7-9; Is 49:10; 55:1; Jer 2:13; Zac 14:8; Jn 7:38; Ap 7:17; 21:6; 22:1,17 * **4:11** Lc 10:1 * **4:12** Mt 1:2; Lc 1:33 * **4:14** Jn 6:35; 7:37; 12:25; 1Co 4:11; Ap 7:16; 21:6; 22:17; Stg 3:11; Hch 13:48; Ro 8:2; 1Jn 2:25 * **4:20** Dt 11:29–12:14; 27:3; Jos 24:1; Mt 23:37 * **4:22** Gn 12:1-7; Is 2:3; Mal 1:11; Mt 15:24; Jn 11:36; Ro 3:1-2; 9:4-5; 15:8-9 * **4:23** Jn 5:25-29; 16:32 * **4:24** Jn 1:33; 2Ts 2:10; Jud 20

25 Qa pe' efu qa yit'ijets pa'aj: —Tsikfe'lets in nam hatse' pakha' Mesías (ikji' Cristo). Ma' qa qu' nanam pakha'an titha neqethen'inemik'iha week ekewe' wekwek.—*
26 Jesús qa yeku'ł qa yit'ij: —Pakha'an yakha' inek, ha'ne hane'ej ł'afaakateyi'ł.—*
27 Ma' qa namijets he' ł'ijatshenhei, qa qi in nijusij in tafaakate'yi'ɬju' ke' efu ha' Jesús. Qa hamłe pa'qu' nanfaakanij qu' nit'ijets: ¿Łekpa' łanfaakanijkii? i'nɬi'i qu' nit'ijets ¿Inhats'ek in ł'afaakateyi'ł nekhe'en?
28 Ma' qa ke' efu qa nejeti' ke' łeweł'ni' qa wapilii ha' witset, qa nifeli'm hekhewe' jukhew qa efuts iye, qa yit'ijets:
29 —Te'łun qeku'ni'ł qu' i'weni'ł ha' ewi'ł jukhew nifel ye'm week ke' yeq'inye'jeikii. ¿Me hik tu'u hakha'ye' pa' Cristo?—*
30 Ma' qa olots he' ta'łets ha' witset nekii ha' i'ni' ha' Jesús.*
31 Qa in mente' namets hekhewe'en qa he' ł'ijatshenhei qa yiyajitaxets qa yittaxijets: —Rabí (Maestro), ek eku'n.—*
32 Qa yeku'ł ha' Jesús, qa yit'ij: —Na'l ye'm na' qu' hetuj nakha' ekheweli'ł nite' łenikfe'li'łets.—
33 Qa he' ł'ijatshenhei qa watfaakateji'ijju': —¿Maatsek tetka'xii pa'qu' netuj pa'aj?—
34 Qa yit'ij ha' Jesús: —Nakha' qu' hetuj nakha'an in haqsiijkii pa'qu' nisu'un nakha' ts'ukinju', qa qu' nasqhat'axij iye na' ł'ithayijkit.*
35 ¿Me nite' łit'iłijets: "Mexe hamitsik'ui ikwetju'ł (4) juwelits qu' nuji' qa' netenifte'ji' pa'qu' wit'enek'eju'"? Qa yakha' qa hit'ijek: "Jełi'ɬju' ene' jukhew qa efuts hik łunyejei wit'enekju' hats yuji', hats łeke' qu' netenit'ijji'."
36 Na'aj nit'ijji' ne'ej łei na'aj wit'enekju' qa tajayipji', ma' qa nit'ijji' pe' łei pa' wit'enekju' qe qa' net'ejuyets na' witiła'x nite' yili'ij. Hats'inha pakha' yenju' pe' łoi qa' week łe'sitsi'iłi'mkii pakha' nifte'ji' pe' łei.*
37 Qa aka'an in łunye'j qa yasin ji'teje'm kakha' wenit'ij: "Ewi'ł pakha' we'nq'en qa pakhap iye qa nit'ijji'ek pe' łei."*
38 Yakha' in k'ukini'łii qa łenit'iłijji' nekhewe' łei nakha' nite' ekheweli'ł qu' eni'ɬju', tujtseikal ke' yithayiki in yenju' qa hane'ej ekheweli'ł qa hats ł'uyi'ł ji'teje'm nakha' ł'ithayijkit.—

Olots pe' Samaria łeiłets nite' yeqeku' pa' Jesús.

39 Olots he' jukhew qa efuts iye he' ta'łets ha' witset Samaria tek'enets qa nite' yeqeku' iye ha' Jesús, qe ta'łets ke' efu in yit'ij: —Nikfe'l yiwets week ka' yeq'inye'jkii.—*
40 Ma' qa hik ta'łijupi' hekhewe'en in namii ha' Jesús ha' i'ni', qa iyinijets qu' mexe amane' eku'nijup ha' witset. Ma' qa wetsjuk nełuts in mexe amanji'.*
41 In hats yepi'yee'ija in iyet ma' qa les olots he' tek'enets nite' yeqeku'.
42 Qa hekhewe'en qa yit'ijets ke' efu: —Hane'ej in nite' heqeku'uł, hats nite' ewi'łłe qu' nata'łets kakha' łit'iłij yiwets, qe ta'łets iye in hats hepi'yee'iłha in iyet, qa tsikfe'li'łets in yijaa'ija in hik ha'ne pakha' Eqiłina'x ha'ne sehe' epji'.—*

---

* **4:25** Mt 1:17; Ef 5:2; Ex 29:29; Jn 1:41 * **4:26** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24 * **4:29** Mt 1:17 * **4:30** Mr 1:45 * **4:31** Jn 11:8 * **4:34** Ef 1:9; 1Jn 2:17; Jn 5:30,36 * **4:36** Mr 10:17; Jn 12:25; Hch 13:48 * **4:37** Lv 26:16; Dt 20:6; Job 31:8; Mi 6:15; Mt 25:24; Lc 19:21 * **4:39** Lc 9:52; Hch 1:8; 26:5; Jn 15:26 * **4:40** Mr 1:45 * **4:42** 2P 3:18

Jesús qa yiłin pakha' ła's pa' ewi'ł pekhewe' łeqjełinenhei pa' wittata.

43 In t'ani' kekhewe' wetsjuk nełuts, ha' Jesús qa ikik'ui ha' sehe' Samaria, qe qa' namii ha' sehe' Galilea.*
44 Qe ha' Jesús łakhaa'ija in nifel na'aj ewi'ł profeta in nite' yiwqinhetji' pekhewe' qu' łetsetifeetsetaxija.*
45 Ma' qa in yamets ha' Galilea, hekhewe' Galilea łeiłets qa lesitsiju'ł, qe hayiits yi'wenij week kekhewe' yaqsiijkii ha' Jerusalenii kekhewe' łe'sits nełutsji' Pascua, qe łekhewel yamii iye kekhewe' łe'sits nełuts.*
46 Ha' Jesús qa wapilii iye in ikii ha' witset Caná ha' sehe' Galilea. Hik hakha'a' hayiits yaqsiiji'kii ka' iweli' in wino'oj. Na'l pa'aj ha' ewi'ł łeqe oficial pa' wittata, pa' ła's qi in wanqaats'e' ha' witset'ii Capernaum.*
47 Hakha'an in i'ye'ej pa'aj ha' Jesús in ta'łii ha' Judea qa namets ha' Galilea, qa ikii qu' newetweni'ł ma' qa qi in iyintaxijets qu' łijts'eyi'ii pe' łetsi' qu' niłini'm pa' ła's, qe hats niwamhiyu'.*
48 Ha' Jesús qa yit'ijji'ju': —Qu' nite' i'weni'ił pe'qu' ham łunyejeyi'iju'ł qu' e'nitjułaxiłijpha'mkii, qa' nite' ek'eni'ił ł'inqeku'uł.—*
49 Qa hakha' łeqe oficial pakha' wittata, qa yit'ij: —Jukhew, if'elitik'i wat'ij qu' enek qe mente' wa'm ha' ya's.—*
50 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yape mapilii pe' etsi', pa' oqwomehe' hats iła'x. — Ha' jukhew nite' yeqeku'uk'i ka' yit'ijets ha' Jesús. Ma' qa ik qa wapilii pe' łetsi'.
51 In hats wapilii pa'aj pe' łetsi', qa pe' łeqejkunenhei qa iwoyitsiju'ł pa'aj qa nifeli'm in hats iła'x pa' łoqwomehe'.
52 Ma' qa nifaakanij pa'aj pa' i'ni' junu' in hats wat'ij pa'aj. Qa yeku'ł pa'aj: —Nełu in hats jelji' junu' (la una) qa yili'ij in iwilhantax.—
53 Ha' łatata qa nikfe'lik'i in hik i'ni' junu' ha' Jesús in yit'ij: —Pa' oqwomehe' hats iła'x.— Ma' qa hakha'an qa week iye he' łelits, łewhe'ye' qa nite' yeqeku' iye qa tek'enets ha' Jesús.*
54 Aka'an hik aka' ka' wetsjuk yamets ham łunyejeyi'iju'ł in yaqsiiji'kii ha' Jesús ha' sehe' Galilea in hats tepilik'ui iye ha' Judea.*

5

Jesús qa yiłin pa' ewi'ł jukhew nite' t'otsjo'.

1 Ma' qa i'nk'ałe in hats ł'anu'upji' ekewe'en, ha' Jesús ma' qa yamii iye ha' Jerusalén qa hikha' i'niju' kakha' ewi'ł łeqe łe'wis nełu ne' judiol.*
2 Qa ha' Jerusalenii, na'l ha' ewi'ł meti'm hakha' łeqeji'teje'm ne'ej kots'etets, ha' ewi'ł łajakju' łeqiyij ne' hebreo Betzata,* qa lee'fij (5) he' ts'ewemmifi łeq'enełewetits.*
3 Hekhewe' lee'fij (5) ts'ewemmifi qa weju'łji' he' olots wanqaats'eju', puk'alets, f'oyoq f'oyoq uł'ets łewek, qa hekhewe' iye nite'ija t'otsjo' i'wijupju'kii, (notkitaxets qu' nawapja' ha' iweli',

* **4:43** Is 9:1-2; Mt 17:22 * **4:44** Jn 15:26; Hch 26:5; Mt 13:57; Mr 6:4; Lc 4:24 * **4:45** Mt 4:17; 23:37; 26:69; Mr 1:14-15; 14:70; Lc 13:1-2; 22:59; 23:6; Hch 1:11; 2:7; 5:37; Jn 2:23; 5:1 * **4:46** Jn 2:1,11; 21:2; Lc 10:15 * **4:47** Lc 1:5 * **4:48** Ex 7:3-4; Mr 13:22; Jn 2:23-25; 3:16; 6:26,64; 20:25 * **4:49** Lc 10:1 * **4:53** Lc 11:11; Col 3:21 * **4:54** Jn 2:11; Mt 17:22 * **5:1** Mt 23:37 * **5:2** Betzata qa łiyij iye Betesda. * **5:2** Neh 3:1,32; 12:39

4 qe i'nłi'i qe te' nametsju' pa' ewi'ł łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij ha' łajakju' qa te' wapja' ha' iweli', qa na'aj yojoji'ju' qe te' t'ilitji'ju' qa te' naxpa'lij pa'qu' ławtshek'etax.)
5 Hikha' i'ni' ha' ewi'ł jukhew hatste' yamijets treinta y ocho (38) łeqe'ninqapitsij in qi in wanqaats'e'.
6 Ha' Jesús in yi'wen in i'wju', ma' qa nikfe'lets in hats qu' toxetaxik'i aka' łunye'j, qa nifaakan: —¿Me łisu'un qu' ham awtshek'e'?—*
7 Ha' wanqaats'e' qa yeku'ł: —Jukhew, ham tsi'feni'ij qu' natsahinetsju' na' iweli' qa wapjaji'ij, ma' qa in tsamji'ijtaxetsju' qa hatsłe na'l na'aj yo-joji'ijji'ju'.—*
8 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Eniipha'm. It'ij jof na' ewhi'la'x qa' ma.—
9 Ma' qa hik akaa'ijha ha' jukhew qa t'un, qa yit'ij jof ha' łewhi'la'x ma' qa ik. Ka' nełuji' witwapiihijiitax (sábado).*
10 Qa hik ta'łijupi' he' judiol in yit'ijets hakha' jukhew wanqaats'etax: —Ha'ne nełuji' witwapiihijii (sábado) qa nite' łenexke'ej qu' eka'xkii na' ewhi'la'x.—*
11 Ha' jukhew qa yeku'ł: —Hakha' hane'ej tsiłin yit'ij yiwets: "It'ij jof na' ewhi'la'x qa' ma."—*
12 Hekhewe'en qa nifaakanij: —¿Pa'n łii pa' jukhew yit'ij ewets. "It'ij jof na' ewhi'la'x qa' ma"?—
13 Qa ha' jukhew nite' nikfe'lij hakha' yiłin, qe ha' Jesús ikji'teje'm he' olots jukhew i'ni' hakha'an. *
14 Ha' Jesús qa i'nk'ałe yi'weni' ha' jukhew ke' qi witlijtsitjiiyifi, qa yit'ijets: —Jeł, in hats łanaxpa'lij iye pa' awtshektax. Hasu'uj uł'axe' iye pa'qu' aqsiijkii, hats'inha qa'nte' les qiyi'ija qu' uł'axe' pa'qu' ejunye'je'kii.—*
15 Ha' jukhew qa ik, qa nifeli'm he' judiol ha' Jesús in hik hakha' yiłin.*
16 Ma' qa hik ta'łijupi' hekhewe' judiol in hik łunyejei qu' nijayankii ha' Jesús, qe yaqsi'j jiijkii ekewe' wekwek in mexe witwapiihijiitax (sábado).*
17 Qa ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ij: —Na' Tata nite' yili'ij in t'ithayii, qa yakhap ji'jek iye nite' hili'ij in he'yithayii.—*
18 Qa aka'an in ta'łets iye, he' judiol qa les in yisu'untaxija qu' nilan, qe nite' ewi'łłe qu' nata'łets in t'otsipji'kii pakha' łeqe ley wete'm in t'ejuyets na'aj sábado, qe in yit'ijets iye pakha' Dios in łatataa'ija, qa ikji', hik łunye'j pa' Dios.*

Pa' łet'unha'x in tenek'enhei pa' Ła's pa' Dios.

19 Qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in yeku'łik'i ekewe'en, qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, na' Ła's nite' łeke' pa'qu' łakha' ye'łe qu' nisu'un qu' naqsiijkii, qe yaqsiijkii yijat'ij pakha' qu' ni'wenij na' Łatata qu' naqsiijkii, qe week pakha' qu' naqsiijkii na' Łatata qa' hik pakhaayi'ija qu' naqsi'jjiijkiyek iye na' Ła's.
20 Qe na' Łatata yisu'un na' Ła's, ma' qa yethinij week kekhewe' łakha'ija in yaqsiijkii, qa kekhewe' iye les in qits wekwek łaqsijiyijkii hik kekhewe' qu' nethiniłij iye hatse', ma' qa qi qu' e'nitjułaxiłijpha'mkii.*

---

* **5:6** Is 46:10; Zac 14:7; Jn 5:6; 6:6; 8:14; 9:3; 11:11-15; 13:1-3,11 * **5:7** Lc 10:1 * **5:9** Mr 2:23 * **5:10** Jn 11:36; Lc 14:3 * **5:11** Tit 2:8 * **5:13** Jn 7:28 * **5:14** Hch 21:26 * **5:15** Tit 2:8 * **5:16** Lc 6:28; 13:10; 2Ti 3:12 * **5:17** Mt 5:16; 11:27; Jn 8:42 * **5:18** Mt 12:14; 26:4; 27:1; Mr 3:6; 14:1; Lc 6:11; Jn 7:1,19; 10:33; 11:53 * **5:20** He 3:9; Ap 15:3

21 Qe in łunye'jek na' Łatata in niihinpha'mkii iye pekhewe' qu' hats nanaxtaxju' qa' netisij iye łiłaxitse', qa hik łunye'je'jeek iye na' Ła's qu' netisij iye łiła'xe' pekhewe' qu' nisu'un nakha'an qu' netisij.*
22 Qa nite'łe hik nakha' na' Łatata qu' nit'ijets hatse' pa'qu' łunyejeye' me uł'ax me i'nłi'i qu' łe'wise' ene' jukhew qa efuts iye, qe na' Ła's hik nakha' tisij qu' week naqsiijkii aka'an,*
23 hats'inha qu' weeke' ene' jukhew qa efuts iye qu' niwqinhetji'ha na' Ła's pakha' hats łequk'elijji' in yiwqinhetji' na' Łatata. Pakha' qu' nite' niwqinhete'ji' na' Ła's, nite' yiwqinhetji' iye na' Łatata hik nakha' nukinju'.*
24 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nepiye'ek'i kekhewe' hit'ij qa nite' yeqeku' nakha' ts'ukinju', pakha'an hats na'li'm na' witiła'x nite' yili'ij, qa' hats nite' nami'ii na' witaxtanithenkeye'j, qe hats ikik'uifik'i na' witwamhi' qa hats uiji'teje'm na' witiła'x.*
25 Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets, nakha' łahats'ij hats nam, hane'ejija in hats nam, qa nekhewe' hik łunyejei qu' nanaxju' qa' nepiye' na' ł'a'x nakha' Ła's na' Dios, qa pekhewe' qu' nepi'ye' qa' iłiye'.*
26 Qe in łunye'jek iye na' Łatata in na'l ji'teje'm na' witiła'x, qa hik łunye'je' iye na' Ła's in tisij qa' nana'lji'ij ji'teje'mek na' witiła'x.*
27 Ma' qa tisij iye na' łet'unha'xijup qu' nitanithen ene' jukhew qa efuts iye, qe łakha' Ła's na' Jukhew.*
28 Hasu'uj e'nitjułaxi'łijpha'm aka'an, qe yamets hatse' łahats'ij qu' weeke' ke' naxju' qu' nepiye' na' ł'a'x nakha'an,
29 ma' qa' nenekfik'ikii. Pekhewe' qu' naqsiijkii pakha' łe'wis qa' iłiyi'ijup na' witiła'x. Qa pekhewe'łe qu' naqsiijkii pa' uł'ax qa' iłiyi'ijupek qu' newetjeyumtshen.—

Pe' fariseol qa nite' yumti pa' Jesús qu' nata'łii pa' Dios.

30 —Yakha' nite' łeke' qu' haqsiijkii pe'ye' qu' yakha' ye'łe qu' nata'ł yiwets. Pakha' hepi'ye' qa hikpa' qa hit'ij, qa pakha' hit'ij qa yatsathenik'iha qe nite' howo'oi pakha' qu' yakha' ye'łe qu' hisu'un, qe howo'oi yijat'ij qu' haqsiijkii pakha' hats yisu'un nakha' ts'ukinju'.*
31 Qu' yakha'ye' łetax yite'm qu' hetetfełłetaxyik'i, pekhewe' qu' hi'ttaxij ham weju'łi'ij.
32 Qa na'łłe hakhap iye in iyetyij qa tsifel, qa yakha' qa tsikfe'lets hakha'an in iyetyij qu' netsfel in yijaa'ija.*
33 Ekheweli'ł ł'ukiniłii he' jukhew qu' nanfaakan kakha' Juan Bautista. Qa kakha'an qa yit'ijiju'ł kakha' yijaa'ija in łunyee'jkiiha.*
34 Qa nite'łe enewe' jukhewłe qu' nata'łets kakha' witlijei in tsifelkii, qa lesłe łe'wis qu' hitjiiłij ewets aka'an qe qa' i'łiyi'ił.
35 Kakha' Juan hik łunye'jtax ne'ej fetitjii qe tujji'ha qa nalitkii, ma' qa ka' ł'uła'x qa łisu'uni'ł qu' ne'sinheti'łi'mkii, qa nite'łe ijetaxijje'm ł'ajłi'ij.*

* **5:21** Jn 2:19; 11:25-26; Mr 9:27 * **5:22** Mt 11:27 * **5:23** Jn 15:23; Lc 10:16 * **5:24** Jn 6:53; 12:25; Hch 13:48; 1Jn 2:25 * **5:25** Jn 4:23; Fil 1:21 * **5:26** Jn 5:19; Col 1:19 * **5:27** 2Ts 1:5; Mr 2:10; He 2:6; Ap 1:13; 14:14 * **5:30** Mt 6:33; 12:41; 26:39; 2Ts 1:5; Jn 4:34; 6:38; 7:16-18; 8:16,28; 14:10; Ro 8:27; Ef 1:9 * **5:32** 1Jn 5:20 * **5:33** Sal 119:142; Jn 14:6 * **5:35** Mr 1:4; 2S 21:17; Mt 5:14-15; Lc 12:35; 2P 1:19; Ap 21:23; Sal 36:9; Jn 12:46

36 Qa kakha'ɬe na'l ye'm qu' henfelek qa les t'anipji' kakha' nifelek ka' Juan, qe kekhewe' wit'ithayijkitits tseɬisij na' Tata qu' haqsiijkii, hik kekhewe' hane'ej haqsiijkii, qa hik kekhewe' tsifeltax, na' Tata in hikna' ts'ukinju'.*
37 Qa nakha' ts'ukinju' Tata, ɬakha' iye in tsifeelija iye. Qa nite'ɬe ɬepi'ye'eɬ ka' ɬ'a'x, nite' ɬi'weni'ɬ iye kakha' ɬunye'j.*
38 Qa kekhewe' ɬe'lijei qa nite' amaneyi'ɬ etji'teje'm qe ɬeqeku'uɬ nakha' nukinju' nakha'an.
39 Ekheweli'ɬ qi in ɬejeɬtaxi'ɬ kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj, qe ɬumtitaxi'ɬ qu' hik kekhewe'ye' qu' ata'ɬi'ɬijets qu' nana'liɬ'em na' witiɬa'x nite' yili'ij, qa hik kekhewe' ke' tsifeltaxkii,*
40 qa nite'ɬe ɬisu'uni'ɬ qu' eneki'ɬ yiwets ma' qekha nana'ltaxi'ɬ e'm na' witiɬa'x nite' yili'ij.*
41 Yakha' nite' he'yeku'mijiju'ɬ in tsiwqinhetɬetaxji' ene' jukhew,*
42 qe tsikfe'li'ɬ ewets ekheweli'ɬ, in nite' yija'aj qu' isu'uni'ɬ na' Dios.*
43 Yakha' henekijju' aka' ɬiiji' na' Tata, qa ekhewelɬi'iɬ qa nite' ɬ'ekumi'ɬ yiju'ɬ. Qa qu' pakhape' qu' nanamij iye pakha' qu' ɬakha' ye'ɬe in ɬii, ma' qa hik pakha' yijat'ij qa' ku'mi'ɬiju'ɬ. *
44 ¿Pa'n ɬunye'j qu' nite' esqeku'yi'iɬ, in ekheweli'ɬ ɬiwetwumhiti'ɬ wetju'ɬkii in ɬeniwqinheti'ɬji', qa nite' ɬowo'oɬii yijat'ij qu' newqinheti'ɬji' na' ewi'ɬɬe Dios?*
45 Hasu'uj umti'iɬ qu' yakha'ye' qu' hit'iɬij ewets hatse' qu' uɬ'etsi'iɬ qa' nespiye'ej na' Tata. Kakha' Moisés hik kakha' qu' nit'iɬij ewets hatse' yijat'ij qu' uɬ'etsi'iɬ, hik kakha' ɬetjumtitaxiɬifi. *
46 Qe qu' nite' eqeku'yi'iɬ ka' Moises'ik'i, qekha nite' esqeku'ye'ji'ijtaxi'ɬek, qe ka' Moises'ik'i kekhewe' yika'ajji' yakha' t'ejui yiwets.
47 Qa qu' nite'ɬe ek'eni'iɬik'i kekhewe' yika'ajji' kakha'an ¿qa pa'n ɬunye'j qu' nite' eqeku'yi'iɬik'i kekhewe' yi'lijei?—*

6

Jesús qa tisij pe' ɬaqats pe' jukhew yamets lee'fij mil (5.000).
(Mateo 14:13-21; Marcos 6:30-44; Lucas 9:10-17)

1 In yili'ij ekewe'en ha' Jesús, qa ikii ɬajaika' ke' kaɬi' Galilea qa ɬii iye Tiberias.*
2 Qa olots he' nijayan jukhew, efutsji'kii, qe yi'wenij kekhewe' ham ɬunyejeyi'iju'ɬ yaqsiimijkii hekhewe' wanqaats'etaxju'.
3 Ha' Jesús qa ikik'ipha'm ke' utek qa i'nju' qa he' ɬ'ijatshenhei iye.
4 Qa hats k'esets ka' ɬe'wis neɬu Pascua, ɬeqe ɬe'wis neɬu ne' judiol.
5 Ma' qa ha' Jesús qa nejeɬtaxpha'm ma' qa yi'wen in hats namets hekhewe' olots, qa yit'ijets ha' Felipe: —Felipe ¿Pa'n qu' jintaɬi'iji' qu' jintaqhayets pe'qu' pane' qu' weeki'ij ene' jukhew?— *
6 Yit'ijets aka'an qe qa' nijaajinij pa'qu' nit'ij ha' Felipe, qe ha' Jesús hats nikfe'ltaxets pa'qu' ɬeqfenye'ji'ij.*

---

* **5:36** Jn 1:6,33; 15:24; Mr 9:37 * **5:37** 1Jn 5:9; Ex 33:11; Dt 4:12; Is 6:1; Lc 3:22; Jn 1:18; 6:46-47; 14:9; 1Ti 1:17 * **5:39** Mt 26:54; 2P 1:20; Lc 24:27,44; Hch 13:27 * **5:40** Lc 13:34; 14:26 * **5:41** Jn 17:24; Fil 3:19; 1P 5:4 * **5:42** Lc 10:27; 11:42; 1Jn 4:20 * **5:43** Jn 1:12; 10:25; 12:48; 13:20; 14:13; 17:8; Hch 15:14; Ap 14:1; Mr 4:16 * **5:44** Dt 6:4; Jn 17:3; Ro 3:30; 16:27; 1Ti 1:17; 6:15-16; Jud 25; Ap 15:4; 1Ts 2:4 * **5:45** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **5:47** Mt 26:54; Ro 1:2; Lc 16:29-31 * **6:1** Mr 1:16; Jn 6:23; 21:1 * **6:5** Mr 1:45; 3:18 * **6:6** Ex 15:25

7 Ha' Felipe qa yeku'ɬ, qa yit'ij: —Nite' weju'ɬij pe'qu' doscientos (200) denariose'* qu' namiju'ɬ pe'qu' pane' qa' ɬuk'eli'imkii pe'qu' netuj.—*
8 Qa hakha' ewi'ɬ iye hekhewe' ɬ'ijatshenhei, Andrés, ɬek'inij ha' Simón Pedro,
qa yit'ijets ha' Jesús:*
9 —Hane'en omeɬa's na'li'm ne' ɬaqats lee'fij (5) ne' pan ta'ɬets ke'ej cebada
qa wetsjuk iye ne' sehets, ¿qa pa'n qu' ɬenifenye'je' in olots ene' jukhew, efuts
iye?—
10 Ha' Jesús qa yit'ij: —Iyaji'iɬets qu' week na'nju'kii.— Qi'ii ha' qheele
jup'elket qa i'nju'kii. Uja'x yamets he' jukhew lee'fij mil (5.000).*
11 Ha' Jesús qa t'eku'mi' ke' pan, qa in hats yit'ijetspha'm ɬe'wisij pa' Dios, ma'
qa tisij hekhewe' i'nju'kii. Qa hik ɬeqfenyejeyij iye ke' sehets, qa tisji'jij week
pa'qu' ɬequk'eleɬi'ij.*
12 In hats week iɬinijju', ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets he' ɬ'ijatshenhei: —Ewi'ɬ
eni'ɬi' ne' ɬexpelthil hats'inha qa ham pa'qu' netwumhitiiɬe'.—*
13 Ma' qa ewi'ɬ yeni', qa topolij he' doce (12) canastul ke' ɬapk'asil ke' lee'fij
(5) pan ta'ɬets ke'ej cebada, ɬexpelthil hekhewe' tuj.
14 Hekhewe' week in yi'wenij aka' yaqsiijkii ha' Jesús in ham ɬunye'ji'iju'ɬ, qa
yit'ijju': —Qete'e' yijaa'ija in hik ha'ne pakha' Profeta hayiits jutsiqaxik'ui qu'
nanametsju' ha'ne sehe' ipji'.— *
15 Qa ha' Jesús qa hatsɬe nikfe'lets pa' yisu'untax pekhewe'en qu'
net'eku'mi' qa' neka'x qa nenpha'm qu' ɬatatayi'ij. Ma' qa ikik'ipha'm iye ke'
utek ewi'ɬɬekii.*

Jesús qa t'otsipji' pa' iweli'.
(Mateo 14:22-27; Marcos 6:45-52)

16 In hats najaleyiyu'kii qa he' ɬ'ijatshenhei qa hats tepiletsju'kii ke' kaɬi',
17 qa t'ilitji'ju'kii ke' ewi'ɬ witinhitjii, qa' namiiteje'm iye ha' ɬajaika', hakha'
witset'iiteje'm Capernaum. Qa hats najaleikiiha, qa ha' Jesús qa menjiit nite'
tepilii hekhewe'en.*
18 Qa ha' qi iweli' qa nite' ikesimen qe ta'ɬets in qi ka' t'unik'i qa yiwqin-
hetik'i ke' ɬeqe t'uyuyits.
19 Hekhewe'en hats lee'fij (5), i'nɬi'i qu' ewi'ɬ tatsaye' (6) kilómetros pa'
yamiji'kii in ti'jifi ke' witinhitjii, qa yi'wen ha' Jesús in hats meti'm ke'
witinhitjii, t'otsipji' ha' iweli'. Ma' qa qi in nijiwei hekhewe'en.
20 Ha' Jesús qa yit'ijets: —¡Yakha'ɬe, hasu'uj e'nijiwe'yi'ɬ!—*
21 Ma' qa hekhewe'en qa yisu'unija qu' net'ilitji'ju' ha' Jesús ke' witinhitjii,
ma' qa ke' witinhitjii qa aje'eɬ yametsteje'm ha' sehe' hakha' hats jutsiqax qu'
nametsteje'm.

Pe' jukhew qa efuts wo'oikii pa'aj pa' Jesús.

22 Qa kakhap neɬuikakii, hekhewe' olots jukhew qa efuts iye amaneyiiteje'm
hakhap iye ɬajaika' ke' kaɬi', hekhewe'en nikfe'lets in ewi'ɬɬe kekhe' witinhitjii
hakha'a', qa ha' Jesús qa nite' i'netsju' iye he' ɬ'ijatshenhei, qe uja'xɬe he'
ɬ'ijatshenhei in ikijteje'm ke' witinhitjii.*

---

* **6:7** Ewi'ɬ denario, ɬajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ɬ neɬu qu' net'ithayii. * **6:7** Mt 18:28 * **6:8** Mt 4:18; 10:2; 16:17; Mr 1:16,29; 3:18; 13:3; Lc 6:14; Jn 1:40,44; 12:22; Hch 1:13; 10:32 * **6:10** Mt 14:21 * **6:11** 2R 4:42-44 * **6:12** Lc 15:4 * **6:14** Dt 18:15; Mt 11:3; Lc 7:19-20; Ro 5:14; He 10:37; Jn 18:37 * **6:15** Jn 19:21 * **6:17** Lc 10:15 * **6:20** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24 * **6:22** Jn 21:8

23 Ma' qa uja'x he' witinhitjiyits ta'ɬii ha' witset Tiberias, qa namets ha' meti'm hakha' tuji' ke' pan in hats yit'ijetspha'm ha' Jesús ɬe'wisij pa' Dios.*
24 Ma' qa hik ta'ɬijupi', hekhewe'en in hats nite' yi'weni' hakha'a' ha' Jesús qa he' ɬ'ijatshenhei iye, qa t'ilitji'ju'kii pa'aj he' witinhitjiyits qa nijayaniiteje'm ha' Capernaum qu' nowo'oikii ha' Jesús.

Jesús, ɬakha' pa' pan ta'ɬets pa' witiɬa'x nite' yili'ij.

25 In yametsteje'm hekhewe'en ha' ɬajaika' qa we'tweni'ɬ ha' Jesús, qa nifaakanij: —Rabí (Maestro), ¿pa'n ipɬu'uk'i in ɬanametsteje'm hane'e'in?—*
26 Qa ha' Jesús qa yeku'ɬ, qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' qu' hit'iɬij ewets, ekheweli'ɬ in ɬowo'oɬyiikii nite' kekhewe' ham ɬunye'ji'iju'ɬ in haqsiijkii qu' owo'oɬijyiikii, qe ɬowo'oɬyijiikii yijat'ij in ɬetuji'ɬ ke' pan ma' qa qi in ɬ'iɬini'ɬju'.
27 Ithayi'yi'ɬ, qa hasu'ujɬe pa'qu' aqe'ɬi'iɬ nite' yape qu' net'ejuyets, net'ejuyets yijat'ij nakha' yape witaq nakha'an t'ejuyets hatse' na' witiɬa'x nite' yili'ij. Nakha' witaq hik nakha' ha'ne Ła's na' Jukhew qu' neɬisi'ɬij, hik ha'ne na' ɬatata, Dios, hats yeni' ne' ɬeq'ikati'.—*
28 Ma' qa pekhewe'en qa yit'ijets: —¿Pa'n ɬunye'j pa'qu' wit'ithayijkit'e qu' haqsiiɬijkii qu' nisu'un pa' Dios?—
29 Ha' Jesús qa yeku'ɬ, qa yit'ijets: —Aka'an kakha' wit'ithayijkit yisu'un na' Dios, qu' ek'eni'ɬets hasu'uj eqeku'uɬ nakha' nukinju' nakha'an.—*
30 Ma' qa yit'ij iye hekhewe'en in yeku'ɬ: —¿Pa'n ɬunye'j pa'qu' aqsiijkii qu' e'jutsiqaxi'ij hats'inha qu' hi'weni'ɬ qa' nite' k'eqekuyi'iɬ? ¿Ɬek pakha' qu' aqsi'jijkii?
31 Pe' yaqwa'mhitsiɬik'i tuj pa'aj pe' maná in neki'kii pa'aj pa' ham i'ni'i', in yit'ijek ke' we'nika'ajji': "Tisij qu' netuj pe' pa'n ta'ɬiipha'm na' wa's."— *
32 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Yijaa'ija aka' qu' hit'iɬij ewets, nite' kakha' Moises'ik'i qu' neɬisi'ɬij kekhewe' pan ta'ɬiipha'm na' wa's. Nakha'ɬe Tata hik nakha' tisij qa hik nakha' iye qu' neɬisi'ɬij na' yijaa'ija in pan ta'ɬiipha'm na' wa's.*
33 Qe nakha' pan ta'ɬets na' Dios hik nakha' hats t'ilitju' ta'ɬiipha'm na' wa's, qa tisij na' witiɬa'x ha'ne week sehe' epji'.—
34 Ma' qa hekhewe'en qa yit'ijets: —Jukhew, esɬisi'ɬijkii pakha' pan.—
35 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yakha' nakha' pan ta'ɬets na' witiɬa'x, pakha' qu' nenek yiwetsha qa' nite' ɬ'anuuyi'i qu' niyipkun. Qa pakha' qu' nite' nesqeku'ye' nite' ɬ'anuuyi'i iye qu' ne'niyayu'.*
36 Qa hatsɬe hit'iɬij ewets in yemjeetax in ɬetswentaxi'ɬha, qa nite'ɬe ɬ'ek'eni'ɬ yiwets ɬesqeku'uɬ.
37 Week pakha' qu' nesɬisij na' Tata, qa' nenekji'ij yiwets, qa pakha' qu' nenek yiwets nite' ɬeke' qu' hoyoqoweyiju'ɬ qa nite' ɬeke' iye qu' hiwu'mfik'i.*
38 Qe in hata'ɬetspha'm na' wa's in hente'nili'tju', nite' tsamijju' qu' haqsiijkii pa'qu' yakha' ye'ɬe qu' hisu'un, qe tsamijju' yijat'ij qu' haqsiijkii pa' yisu'un nakha' ts'ukinju'.*

---

* **6:23** Jn 6:1; 21:1 * **6:25** Jn 11:8 * **6:27** Is 55:2; Jn 6:53,62; 12:25; Hch 13:48; 1Jn 2:25; Dn 7:13; Mr 2:10; 1Co 8:6; 15:24; Ef 5:20 * **6:29** Jn 1:6; 5:36; Mr 9:37 * **6:31** Ex 16:4,15,31; Ap 12:6; Sal 78:24 * **6:32** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **6:35** Jn 4:14; 7:37,38; 8:24; 11:25-26; 12:44,46; 14:12; 16:9; Lc 14:26; Ap 7:16; Mt 18:6; Mr 9:42 * **6:37** Mt 24:22 * **6:38** Ex 3:8; Pr 30:4; Dn 4:13,23; Mt 28:2; Jn 1:51; 3:13; Ef 1:9; 4:10; Ap 10:1; 18:1; 20:1; 1Jn 2:17

39 Qa aka'an kakha' yisu'un nakha' ts'ukinju' qu' weeke' nekhewe' hats tsełisij nakha'an qu' hasu'uj natsqamij pe'ye', qe qu' henłinju' yijat'ij qa' iłiye' hatse' iye nakha' teke'lenju' nełuji' hatse'.*
40 Qe aka'an kakha' yisu'un na' Tata qu' weeke' pakha' qu' ni'wen ha'ne Ła's qa nite' yeqeku', ma' qa hats na'li'm na' witiła'x nite' yili'ij. Qa' yakhaayi'ija qu' hiłin qa' iła'xe' iye hatse' nakha' teke'lenju' nełuji' hatse'.—*
41 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' judiol in tajawehenij wetju'łkii in yuten ha' Jesús, qe łakha' yit'ij: —Yakha' pan ta'łetspha'm na' wa's in te'nilitju'.—
42 Qa yit'ijju': —¿Me nite' hik ha'ne hakha' Jesús, ła's ka' José, kakha' łatata qa ke' łenene iye inekhewel jinikfe'lij? ¿Qa pa'n łunye'j hane'ej in yit'ij łetets: "Yakha' hata'łetspha'm na' wa's"?—*
43 Qa yeku'ł ha' Jesús qa yit'ijets: —Ili'iłij in ł'ajaweheni'ł wetju'łkii.
44 Ham pa'qu' łeke'ye' qu' nenekłe yiwets qu' nite' nenka'xe' yiwets na' Tata, hikna' ts'ukinju'. Qa yakha' qa' hiłin qa' iła'xe' iye hatse' nakha' teke'lenju' nełuji' hatse'.
45 Kekhewe' yika'ajji' ke' profetas'ik'i yit'ij: *"Pa' Dios qu' nijatshen week enewe'en." (Is 54:13)* Week pakha' qu' nepiye' na' Tata qa hats nikfe'lets, ma' qa nek yiwets. *
46 Nite' ikji' aka'an qu' hats nana'l pakha' qu' ni'wen na' Intata, qe ewi'łłe ha'ne ta'łiipha'm na' Dios, hik ha'ne yi'wen yijat'ij na' Intata.*
47 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nite' nesqeku'ye', ma' qa hats na'li'm na' witiła'x nite' yili'ij.
48 Yakha' pakha' pan ta'łets pa' witiła'x.
49 Kekhewe' alheyi'łik'i tuji' kekhewe' maná hakha' ham i'ni'i', qa naxłeju'.*
50 Qa hane'en hik ha'ne pan ta'łetspha'm na' wa's, hats'inha pakha' qu' netuj hane'en, pakha'an nite' wa'm.*
51 Yakha' pan iła'x ta'łetspha'm na' wa's. Pakha' qu' netuj ha'ne pan, qa' pakhaaye'łi'ij qu' iła'xe'. Nakha' pan qu' he'yihinij hatse' qa' łaja'yi'ij pe'qu' łiłaxitse' ene' week ene' sehe' epji', hik nakha' yese'n.—*
52 Ma' qa he' judiol qa tek'ełeyiteetsijju'kii, in yit'ijju': —¿Pa'n łunye'j hane'en qu' jinełisij na' ł'ese'n qu' jintełuj?—*
53 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets: qu' nite' etuji'ił na' ł'ese'n na' Ła's na' Jukhew qa nite' iye ł'iya'ałji' ne' ł'athits, qa' hami'ił etji' na' witiła'x. *
54 Pakha' qu' netuj na' yese'n qa iya'ji' iye ne' yathits, pakha'an hats na'li'm na' witiła'x nite' yili'ij, qa yakha' qa' hiłin qa' iła'xe' iye hatse' nakha' teke'lenju' nełuji' hatse'.*
55 Qe na' yese'n yijaa'ija yijat'ij in witaq, qa ne' yathits qa yijaa'ija iye in witaat'ija.
56 Pakha' qu' netuj na' yese'n qa iya'ji' iye ne' yathits, pakha'an i'nyit ji'teje'mha qa yakhap ji'jek qa ha'nji'ij ji'teje'mha'ek pakha'an.*

---

* **6:39** Lc 18:33 * **6:40** Mt 11:27; 16:21; Jn 5:19 * **6:42** Jn 1:45 * **6:45** Mt 2:23; Hch 7:52; 1Co 2:13; 1Ts 4:9; 1Jn 2:20 * **6:46** Ex 33:20; Jn 5:47; 8:38; 14:9; 16:27; Lc 10:22 * **6:49** Ex 16:12-36; Ap 12:6 * **6:50** Jn 11:26 * **6:51** Fil 1:21; 3:3; Ap 4:9; Jn 5:26; 6:53; He 10:10 * **6:52** 2Ti 2:24; Jn 9:16; 10:19 * **6:53** Mr 2:10; He 9:12 * **6:54** Mt 16:21; 26:26-29; Mr 14:22-25; Lc 22:15-20; 1Co 11:23-25 * **6:56** Jn 15:4-5; 1Jn 3:24; 4:13-16

57 Na' Tata, hikna' ts'ukinju', na'li'm na' łiła'x, qa yakha' qa na'lji'ij ye'mek
na' yiła'x qe ta'łets nakha'an. Qa hik łunye'j pakha' qu' netuj na' yese'n, qa'
nata'ljiij yiwetsek łiła'xe'.*
58 Hane'en hik ha'ne pan ta'łetspha'm na' wa's in te'nilitju', hane'en nite' hik
łunye'j pekhewe' tujtax ke' aqa'jteyi'łik'i, qa naxłeju'. Qa pakha' qu' netuj ha'ne
pan ta'łetspha'm na' wa's qa' pakhaaye'łi'ij qu' iła'xe'.—*
59 Ekewe'en hik ekewe' ke' yit'ij ha' Jesús ke' witlijtsitjiyifi in i'nq'ijatsheni'
ha' witset Capernaum. *

Olots pe' yo'qmositij pa' Jesús.

60 Qa olotsłe hekhewe' ł'ijatshenheitax in yepi'ye' ek'i kekhewe' yit'ij, ma'
qa yit'ijju': —Ka' yit'ij nakha'an jutsitax qu' jint'eku'mi'. ¿Pa'n łii pakha' qu'
łeke'ye' qu' net'eku'miju'ł kakha'an?—
61 Ha' Jesús qa nikfe'lłi'ik'uyi' hekhewe'en in tajawehenij wetju'łkii in nite'
yisu'un kekhewe' yit'ij, qa yit'ijji'ju': —¿Me nawakanini'łkii ekewe'en?*
62 ¿Qa pa'n qu' ejunyejeyi'iłek qu' i'wentaxi'ł hatse' ha'ne Ła's na' Jukhew qu'
napiletspha'm iye na' hayiits i'ntaxi'?*
63 Na' Espíritu Santo hik nakha' ta'łets nakha' witiła'x, ha'ne i'nese'n ham
weju'łi'ij. Kekhewe' wekwek hit'iłij ewets espiritułe qa witiła'x iye.*
64 Qa na'łłe ne' uja'x ekheweli'ł ne' yeqeku'uk'i.— Qe ha' Jesús hayiits pa'aj
in nikfe'lets pekhewe' yeqeku' qa kakha' iye wotk'onijkii.*
65 Qa yit'ij iye: —Qa hik ta'łijupi' in hit'iłij ewets, in ham pakha' qu' nenekłe
yiwets qu' nite' nesłisi'ij na' Tata.—*
66 Qa aka'an qa hik aka' ta'łets in olots hekhewe' yak'esik'uikii yijayantax,
qa hats nite' yijayan.
67 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets he' doce (12) ł'ijatshenhei: —Qa ekheweli'ł, ¿me
łenikheyu'u'ł yik'ui iye?—*
68 Ha' Simón Pedro qa yeku'ł: —Yatsat'axyij ¿pan łii pa'qu' hijayani'ł? Ke'
e'lijei ta'łets pa' witiła'x nite' yili'ij.*
69 Qa yekheweli'ł qa nite' heqeku'ułik'i qa tsikfe'li'łets iye in hik akhaa'ija
pakha' ewi'łłe in ta'łiiha pa' Dios.—*
70 Ha' Jesús qa yeku'ł: —¿Me nite' yakha' he'yeku'mi'ł eiji'kii qa o'doce'eł?
Ła'mek nakha' ewi'ł ekheweli'ł qa hik nakha' ewi'ł inwo'met.—*
71 In yit'ij aka'an ha' Jesús qete'e' kakha' Judas, ła's pakha' Simón Iscariote,
in yekelki'sijkii. Qe kakha'an hik kakha' t'ihinij hatse' Jesús yemjeetax in
i'ntaxji'teje'm hekhewe' doce (12).*

7

Pekhewe' łek'injatstaxija qa yeqeku' pa' Jesús.

---

* **6:57** Mt 25:31-46; He 10:31; Fil 1:21; 1P 1:18 * **6:58** Ap 4:9 * **6:59** Stg 2:2; Lc 10:15 * **6:61** Mr 10:32; Jn 1:47-48; 2:24-25; 4:17-18; 9:3; 11:4,11; 13:10-11,38 * **6:62** Mr 2:10; Jn 3:13; 20:17; Hch 1:9 * **6:63** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22 * **6:64** Jn 13:21; 16:30; Hch 26:4; Mt 10:4 * **6:65** Lc 14:26 * **6:67** Mr 11:11 * **6:68** Lc 6:14 * **6:69** Mr 1:24 * **6:70** Jn 13:2,18,27; Mt 4:1,10; Hch 13:10 * **6:71** Mr 3:19; Mt 10:4; Jn 13:21

1 In yili'ij ekewe'en ha' Jesús qa i'nk'ałe qa ikik'i he' witsetits ha' sehe' Galilea. Nite' yisu'un qu' neneki'kii hakha' sehe' Judea, qe hik hakha'a' hekhewe' judiol wo'taxiikii qu' nilan.*
2 Qa in hats k'esets kekhewe' łeqe łe'sits nełuts nekhewe' judío, łeqiyij tabernáculos.**
3 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' łek'injats in yit'ijets: —Hasu'uj a'mani'iju' hane'e'in. Amii ha' Judea hats'inha qa ne'wenij pa'qu' aqsiijkii he' hikna' i'ni' najayan iye.*
4 Qe ham pa'qu' ewii'łe' qu' nanat'inijkii pe'qu' naqsiijkii in yisu'un qu' ninikfe'l. Qu' yijaayi'ija qu' aqsi'jijkii ekewe' wekwek, qa' yape menethinijets ha'ne week sehe' epji' qu' aqsiijkii iye.—
5 Qe in yemjeetax in łek'injatstaxija qa yeqeku' iye hekhewe'en hakha'an.
6 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Pakha' yinjeyumtshenek'ii hatse' mexente' yamets, qa ekhewelłi'ił qa pakha'łe qu' łahats'i'ij qu' ami'łii qa hats łe'wisijupi'.*
7 Ene' week sehe' epji' nite' łeke' qu' na'napjaxi'ł e'm, qa yakha'łe qa napjax ye'm qe ta'łijupi' in henfeli'mha kekhewe' yaqsiijkii in uł'ets.*
8 Ami'łii pakha' łe'wis nełu, yakha'łe qa' mexe nite' natsami'ii, qe pakha' yinjeyumtshenek'ii mexe nite' yafits pa' łahats'ij.—
9 Aka'an in yit'ijets, qa ha' Jesús qa amani'ju' ha' sehe' Galilea.

Jesús qa ik yamii pa' łe'wis nełu.

10 Qa in hatsłe ikkii he' łek'injats yamii ka' łe'wis nełu, ma' qa ha' Jesús qa ikek iye, qa nite'łe watanalitij wanat'inkii.
11 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' judiol in wo'taxiikii kakha' łe'wis nełuji' qa yit'ijju': —¿Pa'n qu' na'ni'i' hakha' jukhew?—
12 Qa week in tajawehenij wetju'łkii yifaakateji' hakha' Jesús. Uja'x he' yit'ijju': —Hakha' teik'unei.— Qa uja'x he' yit'ijju'ek: —Nite', hakha'an yaqanłekii ene' jukhew.—*
13 Qa łunye'j ji'ij in ham pakha' qu' nit'unhetijpha'm qu' niyet in yijamti'ets ha' Jesús qe nijiweyiju'ł hekhewe' judiol.
14 Qa in hats łeqewuk'uje'm yamijets ke' łe'sits nełuts, ha' Jesús qa uyifi ke' qi witlijtsitjii, ma' qa i'nq'ijatshen.*
15 Ma' qa hekhewe' judiol qa qi in yitjułaxijpha'mkii, qa yit'ijju': —¿Pa'n łunye'j hane'en in qi in nikfe'lets ekewe' wekwek in nite' qu' nenq'ikataxij?—*
16 Ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ij: —Ekewe' k'inq'ijatshenij nite' ta'ł yiwets, nakha'łe ts'ukinju' hikna' ta'łets.*
17 Qu' nana'l pakha' qu' nisu'un qu' naqsiijkii pakha' yisu'un nakha'an, qa hik pakha'ye' qu' nenikfe'lets kekhewe' k'inq'ijatshenij me ta'łets na' Dios, me i'nłi'i qu' yakha' ye'łe qu' nek'iyetłeyitij.*
18 Pakha' qu' łakha' ye'łe qu' nata'łets pekhewe' qu' nit'ij wo'łi'ii qu' neni-wqinhetji'. Qa pakha'łe qu' nowo'oi qu' neniwqinhetji' pakha' yukin, hik ha'ne yijat'ij pakha' iyetij yijaa'ija qa hami'm pakha' witwejtitsi' hane'en.*

---

* **7:1** Mt 17:22; Lc 1:5; Jn 5:18; 11:36 * **7:2** "Tabernáculos" ikji', pe' judiol qa yamji'jets ekewe' łe'sits nełuts qa naqsi'jju' pekhewe' łetsil ne'ej łesejetsłe qa i'wifi yamijii in ewi'ł semana. Inekhewel qa inqiyij wit'atjaja'wetsits i'nłi'i tetsiiju'. * **7:2** Ex 23:16 * **7:3** Mr 3:21,31-35; 6:3; Lc 8:19; Mr 6:28; Jn 5:36; He 3:9; Ap 15:3 * **7:6** Sal 37:39; Lc 20:10; Jn 7:8 * **7:7** Lc 6:27; 19:14 * **7:12** Gn 1:31; Ap 20:10 * **7:14** Hch 21:26 * **7:15** Mt 26:54 * **7:16** Jn 5:19,30 * **7:17** Ro 8:27; Ef 1:9 * **7:18** Fil 3:19; Lc 9:32; Jn 8:14; 17:24; 2Co 3:18; 1P 5:4; 2P 3:18; 1Jn 3:5; 5:20

19 ¿Me nite' neɬisi'ɬij ka' Moises'ik'i kekhewe' wenit'ij qu' nanaqsiijkii
(leyes)? Qa ɬa'mek qa ham pa'qu' ewii'ɬe' qu' naqsi'jijkii kekhewe'en. ¿Inhats'ek
in ɬenqek'uyutaxi'ɬyij?—*
20 Hekhewe' olots jukhew qa efuts iye qa yeku'ɬ, qa yit'ijju': —¡In'etji' pa'
ewi'ɬ inwo'met! ¿Ɬek pakha' qu' nenqek'uyu' ej?—
21 Qa yeku'ɬ ha' Jesús qa yit'ijets: —Ewi'ɬɬe kakha' haqsiijkii qa e'weeki'ɬ in
ɬenitjuɬaxiɬijpha'm.*
22 Qa kakha' Moises'ik'i in neɬisi'ɬij kakha' circuncisión,† qa yemjeetax in
namtaxji'ju' na'aj witwapiihijiitax qa ɬunye'j ji'ij qa ɬaqsi'ji'ɬi'mijkii kakha'an
na'aj omeɬa's. Qa ka' Moises'ik'i qa nite' hik kakha'tax qu' nata'ɬets kakha'
ɬunye'jkii, qe hayiits kekhewe' aqa'jteyi'ɬik'i in hik kekhewe' in ta'ɬets yijat'ij.
23 Qa qu' nite' notnotshiyi'ipji'kii kakha' ley ma' qa we'nisa'xii ɬaxpa's
na'aj omeɬa's in yemjeetax qu' witwapiihijiye'tax, ¿qa hane'ej qa inhats'ek
in ɬanayu'uɬij ye'm in hiɬinji' ka' ewi'ɬ neɬuji' witwapiihijii ha' ewi'ɬ jukhew qi
wanqaats'etax?
24 Hasu'uj it'iɬijets qu' hik pakhaayi'ija qu' ɬunye'je' pakha' qu' nite'
iweeni'iɬha, mowo' eku'ni'ɬii yijat'ij qu' enikfee'liɬetsha, ma' qa' hayitse' yijat'ij
qu' it'iɬij.—*

Jesús qa nifel pa' ta'ɬji'ha.

25 Ma' qa he' uja'x hekhewe' tetseti'yi' ha' Jerusalén qa watfaakateji'ijju':
—¿Me nite' hik ha'ne ha' teniwohoitaxiikii qu' natlanhetii?*
26 Jeɬ qeku'ni'ɬek, hats iyetik'ui ene' jukhew qa efuts iye, qa ham pa'qu'
nit'ijets. ¿Maatsek yumti iye nekhewe' wit'alhei qu' hik nakha'ye' pa' Cristo?*
27 Inekhewel jinikfe'lets hakha' ta'ɬji' nakha'an, qa pakha'ɬe Cristo qu'
nanamtax qa ham nenikfe'lets pa'qu' nata'ɬji'.—*
28 Ha' Jesús in mexe i'nq'ijatshenifi ke' qi witlijtsitjii, qa yit'unhetik'i in
yit'ij: —Ekheweli'ɬ ɬenikfe'li'ɬyij qa ɬenikfe'li'ɬets iye pa'n hata'ɬji'. Yakha' nite'
ta'ɬɬe yiwets in tsam, qe ts'ukin yijat'ij nakha' ewi'ɬ yijaa'ija kakha' ɬunye'j, hik
nakha' nite' ɬenikfe'li'ɬets.*
29 Yakha' tsikfe'lets nakha'an, qe hikna' hata'ɬii, qa nakha'an qa hik nakha'
ts'ukin.—*
30 Ma' qa yisu'untax qu' net'eku'mi', qa hamɬe pakha' qu' net'eku'mets, qe
mexente' yamets pakha' ɬenjeyumtshenek.
31 Qa olotsɬe hekhewe' tek'enets nite' yeqeku', qa yit'ijju': —Qu' nanamtax
pa' Cristo, ¿me qa' naqsiijkii iye pe'qu' ham ɬunyejeyi'iju'ɬ qu' les nat'anipji'
kekhewe' yaqsiijkii ha'ne jukhew?—

Pe' fariseol yisu'untax qu' nophe'ɬ pa' Jesús.

32 He' fariseol yepi'ye' ej hekhewe' olots in tajawehenij wetju'ɬkii ekewe'
wekwek t'ejuyets ha' Jesús. Ma' qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe'
iye fariseol qa yukintaxii he' yejeɬ ke' qi witlijtsitjii qu' nophe'ɬ ha' Jesús.*

---

* **7:19** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2; Ro 2:12-29; 3:9-10,20-23,27-28 * **7:21** Jn 5:36; He 3:9; Ap 15:3 † **7:22** Circuncisión: Wanaqsiimijkii na'aj omeɬa's in hats yamets wetshetk'ewi'ɬ tatsai (8) ɬeqe neɬutsfik'i, ma' qa we'nisa'xii pa' ɬ'aj pa' ɬoso', yemjeetax qu' witwapiihijiye'tax. * **7:24** Lc 6:37; He 9:27 * **7:25** Mt 23:37 * **7:26** Lc 8:41; 12:58; Mt 1:17; Ef 5:2 * **7:27** Mt 13:55; 21:11; Lc 4:22; Jn 6:42 * **7:28** Hch 21:26; Jn 1:26-33; 5:13,19; 8:14,19,55; 9:29-30; 12:35; 13:7; 14:5; 15:15,21; 20:14; Ga 4:8; 1Ts 4:5; 2Ts 1:8; Tit 1:16 * **7:29** Mr 9:37; Lc 10:22; Jn 1:6; 9:16 * **7:32** Mr 7:3; Mt 2:4

33 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ij: —Hats nite' toxik'ui qu' hats nite' ha'ni'ił
etji'teje'm, ma' qa hapilii iye na' ts'ukinju'.*
34 Ekheweli'ł qa' mowotaxi'łyiikii, qa' nite'łe e'tsweni'ił, qa nakha' qu' ha'ni',
ekheweli'ł nite' łeke' qu' ami'łii.—*
35 Ma' qa hekhewe' judiol qa watfaakateji'ijju': —¿Qetuk pa'qu' nakji'
hane'en in yit'ijets qu'nte' jinte'wene'? ¿Me i'nłi'i qu' namii pekhewep judiol
i'nji'kii pe' griego łetsetits qa' nijatshen pe' griego? *
36 ¿Pa'n qu' nukinji'ha aka' yit'ij inwets: "Ekheweli'ł qa' mowotaxi'łyiikii, qa'
nite'łe e'tsweni'ił, nakha' qu' ha'ni' ekheweli'ł nite' łeke' qu' ami'łii"?—*

Pakha' iweli' witiła'x.

37 In hats ewi'łłe ka' nełu aman qa' nanaxijik'i ke' łe'sits nełuts, hik kakha'
les in łe'wisija kakha' nełu. Ha' Jesús qa niipha'm qa ts'ap'a, qa yit'unhetik'i in
iyet: —Qu' nana'l pakha' qu' ne'niyayu' qa nenek yiwets qa' niya'.*
38 Pakha' qu' netk'en yiwets nite' tseqeku', qa hik łunye'je' kakha' yit'ij
kekhewe' hats we'nika'ajji': "Pakha' les toxiiju' pa' łatawe'j qu' ne'niwekłeji'
pe'qu' iweliiye' haqqil witiła'x."—*
39 Ha' Jesús in yit'ij aka'an, pakha'łe Espíritu Santo hik pakha' nifel, qu'
netesti'yij hatse' pekhewe' qu' netk'enets nite' yeqeku' hakha'an, qe pakha'
Espíritu Santo mexente' namju', qe ha' Jesús mente' wapiletspha'm na' wa's
ma' qa' ne'nenpha'm qa' hats qiye'ji'ha.*

Pe' jukhew nite' ł'anyejeyij wetju'ł.

40 Ma' qa he' uja'x hekhewe' olots jukhew qa efuts iye, in yepi'ye' ek'i
ekewe' yit'ij ha' Jesús, qa yit'ijju': —Yijaa'ija in hik ha'ne pakha' profeta
t'otkaxtiitaxik'uikii.—*
41 Hekhewep qa yit'ijetsek: —Hik ha'ne pakha' Cristo.— Qa yi'tłi'ijju' iye
hekhewep iye: —Nite', ¿me łeke' pa' Cristo qu' nata'łii na' sehe' Galilea?
42 ¿Me nite' yit'ij kekhewe' we'nika'ajji' Intata łe'lijei pa' Cristo qu' nata'łets
hatse' pekhewe' ta'łets pa' David'ik'i, qa' nata'łets iye na' Belén hik nakha' łetset
pa'aj pa' David'ik'i?— *
43 Ma' qa he' olots jukhew qa efuts iye qa nite' ł'anyejeyij wetju'ł ha' Jesús. *
44 Qa he' uja'x hekhewe'en qa yisu'untax qu' net'eku'mi' qu' nophe'ł, qa
hamłe pa'qu' net'eku'mets.*

Pekhewe' tenek'enhei yeqeku' pa' Jesús.

45 Ma' qa hekhewe' yejeł ke' qi witlijtsitjii qa tepilii iye ha' i'ni' hekhewe'
tenek'enhe'yipji' he' pa'il qa he' fariseol, qa enewe'en qa nifaakantaxij, qa
yittaxijets: —¿Inhats'ek in nite' łenka'xi'ł?—*
46 Hekhewe' yejeł ke' qi witlijtsitjii qa yeku'ł: —¡Ham pa'qu' jukhewe' qu'
niyet qu' hik łunye'je' hakha' jukhew in iyet!—*
47 Ma' qa he' fariseol qa yit'ijets: —¿Ye' me ekhewepi'ł iye nawitji'ił iye?*

---

* **7:33** Jn 12:35; 14:12,19; 16:5,10,16,17,28 * **7:34** Jn 8:21; 13:33 * **7:35** Jn 11:36; Stg 1:1; 1P 1:1; Ga 2:3 * **7:36** Jn 8:21 * **7:37** Lv 23:34-36; Nm 29:35; Dt 16:13-14; Neh 8:18; Jn 5:1; Lc 14:26; Is 55:1; Ap 22:17 * **7:38** Jn 4:10-14; 6:35; Mt 26:54; Ex 17:1-6; Sal 78:15-16; 105:40-41; Pr 18:4; Is 12:3; Ez 47:1-11; Zac 14:8; Ap 22:1-2 * **7:39** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4,33; 8:15; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22 * **7:40** Jn 6:14 * **7:42** 2P 1:20; Lc 1:27; Gn 35:19 * **7:43** Jn 9:16; 1Co 1:10 * **7:44** Jn 10:39 * **7:45** Jn 18:18; Mt 2:4 * **7:46** Mt 7:28-29 * **7:47** Ap 20:10

48 ¿Me na'l pa'qu' ewii'łe' nekhewe' tenek'enhei qu' netk'enets hakha'an,
i'nłi'i ene' fariseol?*
49 Qa enewe'łe olots jukhew qa ne' efuts iye in nite' nikfe'lets kekhewe'
wenit'ij (ley), hats qi in i'nipji' pa' uł'ax.—
50 Ha' Nicodemo, hikha' fariseo namii hik aka'aj ha' Jesús, hikha' i'nji'teje'm
iye hekhewe'en, qa yit'ij:*
51 —¿Me nite' yit'ij kakha' inqe ley qu' hasu'uj jintit'ijets qu' uł'axe' pa'qu'
naqsiijkii pa'qu' ewi'ł jukhewe' qu' nite' nojoye' qu' natfaakanhetiikii ma' qa
jutsiqax pa'qu' naqsiijkii?—*
52 Ma' qa hekhewe'en qa yeku'łiju'ł, qa yit'ijets: —¿Me akhap iye Galilea
łeiłe'? Jełijupkii ke' Intata łe'lijei, qa' enikfe'lets in ham pa'qu' profetaye' qu'
nata'łii ha' Galilea.—*
53 Ma' qa week wapiliikii pe' łetsil.

8

Pe' efu wanawitji'ił pakha' nite' łewhe'ye'tax.

1 Qa hakha'łe Jesús qa ikii ke' utek Olivos.*
2 Qa kakhap nełukii qa wekiyaafii iye ke' qi witlijtsitjii. Ma' qa nekets
hekhewe' olots jukhew qa efuts iye, ha' Jesús qa i'nju' qa yijatshen.*
3 Hekhewe' i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei qa he' fariseol iye t'ilit'ijets pa'aj
ke' ewi'ł efu in wanawitji'ił pa'aj pa' jukhew nite' łewhe'ye'tax. Qa neka'xii ha'
Jesús qa yenji'ju' łeqewuk'u pe' week jukhew qa efuts iye.*
4 Hekhewe'en qa yit'ijets ha' Jesús: —Maestro, ene' efu titkamhitiił'ij in
yawitjitax ha' ewi'ł jukhew nite' łewhe'ye'tax.*
5 In t'ejuyets kakha' ley, pa' Moises'ik'i yit'ij inwets qu' netje'laxti'yijkii
pe'qu' utele' qa' naq'alł'ij pe'qu' efuye' qu' hik łunye'je' aka'an. Qa akha' ¿pa'n
qu' it'i'ij?—*
6 Hekhewe'en nifaakanij aka'an, qe yijaajintax ha' Jesús, hats'inha qu'
nana'li'm pa'qu' nit'ijju' qu' nit'ijets qu' uł'axe' in yaqsiijkii. Ma' qa totjoijo'
ha' Jesús qa yika' ha' sehe' yit'iji' łayaqsi'.*
7 In menjiit nite' yili'ij in nifaakanijkii, ma' qa nejełpha'm ha' Jesús qa yit'ij:
—Pakha' qu' haamija łewuł'axe' ekheweli'ł qa' hik pakha'ye' qu' nojo'oj qu'
nenjele'ej pe'qu' uteye'.—*
8 Ma' qa totjoijo' iye qa yika' iye ha' sehe'.
9 In yepi'ye' ek'i aka'an hekhewe'en ma' qa wapiłłe kiyek yojo'oj in wapilkii
he' ława'mhits ma' qa teiłem in week wapilik'uikii, qa hats yiwejinłe ha' Jesús
qa kikhe' iye efu we'nenji'ju' łeqewuk'u.
10 Ha' Jesús qa nejełpha'm iye qa nifaakan: —Efu, ¿kheweye'ek hekhewe'
neqek'uyutax'ej? ¿Me ham pakha' qu' nisu'un qu' natanithenij pa' uł'ax
łaqsi'jijkii?—
11 Kikhe'en qa yeku'ł: —Ham, jukhew.— Ha' Jesús qa yit'ijets: —Qa' yakhape'
jeek iye qu' nite' k'atanitheni'ij. Yape ma. Hane'ej qu' nata'łi' qu' hasu'uj
mapilets iye qu' aqsiijkii pa'qu' uł'axe'.—*

* **7:48** Lc 8:41 * **7:50** Jn 3:1; 19:39 * **7:51** Dt 1:16; 17:6; 19:15 * **7:52** Mt 17:22; 2R 14:25 * **8:1** Mt 21:1 * **8:2** Hch 21:26; Mr 1:45; 9:35 * **8:3** Mr 7:3; Nm 5:11 * **8:4** Mt 5:27-28 * **8:5** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2; Lv 20:10; Dt 22:22-24; Ez 16:38-41 * **8:6** Lc 11:54 * **8:7** Ro 2:1,22; 3:23; 6:23; Dt 17:7 * **8:11** Jn 3:17

Jesús, łefetitjii ha'ne week sehe' ipji'.

12 Ma' qa iyetik'ui iye ha' Jesús he' jukhew qa efuts, qa yit'ij: —Yakha' łefetitjii ha'ne week sehe' ipji'. Pa'qu' natsjayan qa' nite' ł'anuuyi'i qu' nijalki'sji'kii na' nookii, qe nakha' na'lkii ta'łets na' witiła'x hik nakha' qu' nana'li'm yijat'ij.—*

13 Ma' qa he' fariseol qa yit'ijets: —Akha'łe ete'm in łetetfeltax. In łetetfeltax nite' weju'łij.—

14 Ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ij: —In yemjeetax in yakha'łetax yite'm in hetetfełłetax, qa yijaalłi'ija kekhewe' hit'ij, qe yakha' tsikfe'lets pa'n hata'łji' qa' pa'n hakji' iye. Qa ekhewelłi'ił qa nite' łenikfe'li'ł yiwets pa'n hata'łji' qa pa'n qu' hakji' iye.*

15 Ekheweli'ł ewi'łłe in łejełi'ł pa' łunyejei ene' i'nipji' ha'ne sehe', qa yakha'łe qa ham pa'qu' hats hit'ijets qu' uł'axe' pa'qu' łunye'je'.*

16 Qa qu' hit'ijets pe'ye' pa'qu' łunye'je' me uł'ax me i'nłi'i qu' nite' uł'axe', qa yijaa'ija yijat'ij in hik pakha' qu' łunye'je', qe nite' yeł'ewi'ł łi'ijkii qu' hit'ijets, qe nakhapji'ij iye Tata hik nakha' ts'ukin hikna' yeweeki'łij.*

17 Qa kakha' we'nika'ajji' eqe leyi'ł qa yit'ijets iye qu' wetsjuk'e pe'qu' jukhewe' in week ł'anyejeyi'ij pa'qu' nenfelkii, ma' qa hats yijaa'ija yijat'ij.*

18 Qa hik yijunye'j, yakha' in yakha'łe yite'm in hetetfel, qa nakha' ts'ukin, Tata, hik nakha' iye tsifel iye.—*

19 Ma' qa hekhewe'en qa yit'ijets: —¿Pa'n i'ni' pa' atata?— Qa yeku'ł ha' Jesús, qa yit'ij: —Ekheweli'ł nite' łenikfe'li'ł yiwets qa nite' łenikfe'li'łets iye na' Tata. Qek enikfe'li'ł yiwets qekha enikfe'lji'ijtaxi'łetsek na' Tata.—*

20 Ha' Jesús in yit'ijji'ju' ekewe'en in i'nq'ijatshenifi ke' qi witlijtsitjii, qa i'niji' hakha' i'ni' hekhewe' łeqjiikilij ne'ej ł'astai ofrendas, qa ham pa'qu' net'eku'mi' qu' nophe'ł, qe mexe nite' yamets pa' łenjeyumtshenek.*

Jesús qa nifeltaxi'mha pekhewe' inqeku'.

21 Ma' qa ha' Jesús qa ewi'łij iye in yit'ijets: —Qu' haktax qa ekheweli'ł qa mowotaxi'łyiikii, ma' qa' anaxłi'iłijju' ne' ewuł'etsi'ł. Nakha' qu' hakji', ekheweli'ł nite' łeke' qu' ami'łii.—*

22 Qa hik ta'łijupi' he' judiol qa yit'ijju': —¿Ma yijamti'etsek qu' łakha' ye'łe łete'm qu' natwamhit, qe yit'ij: "Nakha' qu' hakji', ekheweli'ł nite' łeke' qu' ami'łii"?—*

23 Ha' Jesús qa yit'ij: —Ekheweli'ł yatsat'etsi'ł epji' ha'ne metju', qa yakha'łe qa na' toxpha'm. Ekheweli'ł yatsat'etsi'ł epji' ha'ne sehe' qa yakha'łe qa nite' yatsat'axyipji' ha'ne sehe' epji'.*

24 Hik ta'łijupi' in hit'iłij ewets qu' anaxłi'iłijju'ha hatse' ne' ewuł'etsi'ł, qe qu' esqeku'uł in hik yakha'taxija (aka' hit'ij), qa' anaxłi'iłijju' ne' ewuł'etsi'ł.—

25 Ma' qa nifaakan iye: —¿Pa'n ejunye'jija?— Ha' Jesús qa yeku'ł: —Yakha' inek week łahatsiyij k'efeljiiłi'm kakha' yijunye'j.

26 Olotstax kekhewe' tseqitijineyutaxi'łij ewets in t'ejuyets kakha' uł'ax ejunyejeyi'ł, qa nite'łe łeke', qe ewi'łłe qu' hit'ij pakha' qu' nit'ij yiwets nakha'

---

* **8:12** Ex 3:14; 13:21-22; 14:19-25; Is 42:6; 49:6; 60:19-22; Sal 36:9; 45:8; Jn 8:24; 9:5; 12:46; 1Jn 2:8; Zac 14:5-8 * **8:14** Jn 3:8; 7:28; 9:29; 12:35; 13:3,36; 14:5; 16:5,28; 1Jn 2:11 * **8:15** Lc 6:37; Ap 19:11; Fil 3:3; Jn 3:17; 12:47 * **8:16** Mt 12:41; 2Ts 1:5; Jn 16:32 * **8:17** Nm 35:30; Jn 8:14 * **8:18** 1Jn 5:7,9 * **8:19** Jn 7:28; 17:3; 1Jn 2:23; 4:8; Lc 10:22 * **8:20** Mr 12:41,43; Lc 21:1 * **8:21** Jn 7:34,36; 8:22; 13:33; 14:2; 15:22; 16:5; Dt 24:16; Ez 3:18; 33:8; Ro 3:23; 6:23 * **8:22** Jn 8:21 * **8:23** Jn 3:13,31; 15:19; 17:14-16; 18:36; Col 3:1-2; 1Jn 4:5

ts'ukinju', qa hik nakha' yijaa'ija na'aj yit'ij. Yakha', kekhewe' wekwek hepi'ye'ej nakha'an, hik kekhewe' henfeltaxi'm ene' sehe' epji'.—*

27 Hekhewe'en nite' nikfe'lik'i in iyetij pa' Intata in hikpa' nukin.

28 Qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in yit'ij: —Ekheweli'ł qu' entaxi'łpha'm na' Ła's na' Jukhew, ma' qa' enikfe'li'łets in hik yakhaataxija, qa' enikfe'li'łets iye in ham pakha' qu' haqsiijkii qu' yakha' ye'łe qu' hisu'un, qe k'iyetij yijat'ij ekewe' wekwek in łunyejeyek kekhewe' hats ts'ijatshenij na' Tata.*

29 Qa Nakha'an, nakha' ts'ukin qa i'nyijupha, nite' ts'iton, qe yakha' haqsi'jijkii week na'aj yi'sinhetij.—*

30 Ha' Jesús in iyetij ekewe' wekwek, qa olots hekhewe' tek'enets nite' yeqeku'.

Łeł inheyij pa' witwuł'ax.

31 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets he' judiol hekhewe' nite' yeqeku'tax hakha'an: —Ekheweli'ł qu' nite' anqatsit'i'iłij kekhewe' yi'lijei, ma' qa yijaayi'ija qu' k'eyijatshenheiyi'iłij,*

32 ma' qa' enikfe'li'łets nakha' yijaa'ija, qa nakha' yijaa'ija qa' hik nakha' newejini'łkii.—*

33 Hekhewe'en qa yeku'ł, qa yit'ijets: —Yekheweli'ł hata'łi'łets pa' Abraham'ik'i, qa ham pa'qu' łeł inheiyi'iłyij. ¿Qa pa'n łunye'j in łittaxiłij yiwets: "Qa' ewejinheti'yi'łkii"?—*

34 Ha' Jesús qa yeku'ł iye: —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, week pakha' qu' naqsiijkii pa' uł'ax, pakha'an łeł inek'ij pa' uł'ax.*

35 Na'aj jukhew witłinek nite' łeke' qu' pakhaaye'łi'ij qu' amani'ijupkii ne'ej witits i'. Qa na'aj łaa'sija na'aj yatsat'axij ne'ej witits i' qa hik na'aj yijat'ij in amanijup ne'ej łetsi'.*

36 Qa hik ta'łijupi' qu' pakha'ye' Wita's qu' nelineniłij qu' hats nite' e'witłinheyi'iłij, qa' yijaayi'ija qu' hats nite' e'witłinheyi'iłij, qa pakhaaye'łi'ij qu' a'maneyi'iłijupkii.

37 Tsikfe'lets in łata'łiłets kakha' Abraham'ik'i, ła'mek qa łenqek'uyu'ułyij qe ta'łijupi' in nite' ł'eku'mi'łi' kekhewe' yi'lijei.*

38 Yakha' k'iyetij kekhewe' hi'wen in ha'nijup na' Tata, qa ekheweli'ł qa łaqsiiłijkiyek pa' yit'iłij ewetsek na' atata'ał.—*

39 Hekhewe'en qa yeku'ł iye, qa yit'ijju': —Pa' Abraham'ik'i hik pakha' tata'ał.— Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qu' yijaayi'ija qu' atatayi'ił kakha' Abraham'ik'i, aqsiiłijkii kakha' yaqsiijkii ka' Abraham'ik'i.*

40 Qa ha'neł i'ij qa łenqek'uyu'ułyij, yakha' in henfeltaxi'ł e'm kakha' yijaa'ija hepi'ye'ej na' Dios. Ka' Abraham'ik'i nite' yaqsiijkii aka'an in łenqek'uyu'taxi'łyij.*

41 Ekheweli'ł łaqsiiłijkii pakha' yisu'un na' atata'ał.— Qa yeku'ł hekhewe'en qa yit'ijets: —Yekheweli'ł nite' heneki'łijfik'ikii qu' yewitqa'łetsi'ił. Na'l pa' ewi'łłe in tata'ał, pakha'an Dios.—*

---

* **8:26** Jn 3:32; 5:19; 15:15 * **8:28** Mr 2:10; 6:5; Jn 8:24; 9:33; 15:5 * **8:29** Jn 16:32; Hch 10:38 * **8:31** Jn 2:22; 18:32 * **8:32** Sal 119:142; Jn 14:6; 2Ts 2:10 * **8:33** Gn 16:15; Jn 8:37; He 2:16 * **8:34** Ro 6:17-20; 2P 2:19 * **8:35** 1Jn 2:17; Gn 21:10; Lc 15:31; Ga 4:30 * **8:37** Lc 19:9; Jn 8:31-47; Hch 13:26; Ro 4:11,16; Ga 3:7 * **8:38** Jn 3:32; 5:19; 6:46; 8:42; Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13 * **8:39** Ga 3:7,9 * **8:40** Sal 119:142; Jn 14:6 * **8:41** 2Jn 9; 1Jn 2:29; Os 2:4; 1Ts 4:3; Dt 32:6

42 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qek yijaayi'ija qek atatayi'ił na' Dios, ma' qekha ets-
su'untaxi'ł, qe yakha' hata'łii na' Dios, ma' qa tsam. Nite' yakha'łe yite'm qu'
natsam, nakha'łe Dios ts'ukinju' qa tsam.*
43 ¿Inhats'ek in nite' łenikfe'li'łik'i kekhewe' hit'ij? Qe nite' łisu'uni'ł qu'
ek'eni'łik'i kekhewe' yi'lijei.*
44 Ekheweli'ł na' atata'ał nakha'an inwo'met (Satanás), qa łisu'uni'ł qu'
aqsiiłijkii kekhewe' yisu'un na' atata'ał. Nakha'an hayiitsłe in eqek'una'x
ta'łijii in i'nk'aa'ija. Nite' aman ji'teje'm na' yijaa'ija qe hamji' na' yijaa'ija
nakha'an, in iyet yaqanłekii, iyetłi'ij kakha' hats łunye'jłe nakha'an, qe
nakha'an ejtitsax qa łatata iye na' witwejtitsi'.*
45 Qa yakha' in yijaa'ija na'aj hi'ttaxi'łij ewets, qa nite'łe ł'ek'eni'ł yiwets,
łesqeku'uł.
46 ¿Łek pakha' ekheweli'ł pa'qu' ni'nq'ethinij qu' na'nyitji' pa' uł'ax? Qa qu'
hit'ij pa' yijaa'ija, ¿qa inhats'ek in łesqeku'uł?*
47 Na'aj yatsat'axij na' Dios qa tek'enets ke' łe'lijei na' Dios. Qa ekhewełi'ił
qa nite' ł'ek'eni'łets, qe nite' yatsat'etsi'ł ej na' Dios.—

Jesús hayiits na'l pa'aj in mexe ham pa' Abraham'ik'i.

48 Hekhewe' judiol qa yeku'ł iye: —Yekheweli'ł hasiniłik'iha ka' hit'iłij ewets
in a'samaritano* qa in'etji' iye pa' ewi'ł inwo'met.— *
49 Ha' Jesús qa yeku'ł iye, qa yit'ij: —Ham yitji' pa'qu' inwo'met'e, qe
hiwqinhetji' yijat'ij na' Tata, qa ekhewełi'ił qa nite' łetsiwqinheti'łji'.
50 Qa nite'łe howo'oiji' qu' heniwqinhetji', qa na'łłe nakha' wo'oiji' qu'
netsiwqinhetji', qa hik nakha' iye qu' nejełik'ui yijat'ij me łe'wisju' me i'nłi'i
qu' nite' łe'wise'ju'.*
51 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' netk'enik'iha eke' yi'lijei, qa' nite'
ł'anuuyi'i qu' ni'wen na' witwamhi'.—*
52 Qa yeku'ł hekhewe' judiol, qa yit'ijju': —Hane'ej hats tsikfe'li'łetsha in
i'n'etjiha pa' ewi'ł inwo'met. Pa' Abraham'ik'i wa'm, qa week pekhewe'
profetas'ik'i iye in naxju'. Qa akha' qa łit'ij: "Pakha' qu' netk'enik'iha eke'
yi'lijei qa' nite' nijaajine' na' witwamhi'."
53 ¿Me akha' les qu' anipji' pakha' tata'ałik'i Abraham'ik'i hikpa' wa'm iye
pa'aj? Pe' profetas'ik'i naxju' iye pa'aj. ¿Łek pakha' łumtitax qu' akha'ye'?—
54 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qu' yakha'ye' łetax yite'm qu' heniwqinhettaxji',
pa'qu' yiwqiyejeji ham weju'łi'ij. Na' Tata hik nakha' tsiwqinhetji', hik nakha'
ekheweli'ł łit'iłijets: "Pakha'an hik pakha' inqe Dios."
55 Qa ekheweli'ł qa nite'łe łenikfe'li'łets nakha'an, qa yakha'łe qa
tsikfe'letsha nakha'an. Qa qu' hit'ijets qu' nite' netsikfe'le'ets, yakha' hats
ye'jtitsaxłe in ejunyejeyi'łek. Qa tsikfe'łłe'ets nakha'an ma' qa heik'enik'iha
kekhewe' łe'lijei.*
56 Kakha' aqwa'maxi'łik'i Abraham'ik'i qi in łe'wisi'mkii in nikfe'lets qu'
ni'wen hatse' kakha' yeqe neł̨u. Qa hats yi'wen, ma' qa qi'ija in łe'wisi'mkiiha.
—*

---

* **8:42** Dt 6:5; Lc 10:27; 1Jn 5:1,20; Jn 13:3; 16:27 * **8:43** Lc 6:47; Jn 18:32 * **8:44** Mt 4:1; Jn 13:2,27; 14:6; Ef 2:1-3; Gn 3:1-4; 4:8-9; Hch 26:4; 2Co 11:3; 1Jn 3:8-15; Ap 12:9; Ro 3:7 * **8:46** Jn 15:22; 1Jn 3:5 * **8:48** Samaritano: pe' judiol na'aj hats les qu' na'nayu'kii ma' qa te' natkin aka' wi'tlijei. * **8:48** Lc 9:52; Hch 1:8; Jn 7:20; 10:20; Ap 9:20; 18:2 * **8:50** Jn 17:24; Fil 3:19; 1P 5:4 * **8:51** Jn 8:52,55; 14:23-24; 15:20; 17:6; 18:32; 1Jn 2:5; Ap 1:3; 3:8,10; 22:7,9 * **8:55** Jn 7:28; Mt 11:27 * **8:56** Lc 10:24; He 11:13-19

57 Qa hik ta'ɬijupi' he' judiol in yit'ijets ha' Jesús: —Mente' enek cincuenta
(50) yamets eqe'ninqapits, ¿me qa ɬi'wen pa' Abraham'ik'i?—
58 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, in mexe nite' nekfik'i
ka' Abraham'ik'i, yakha' tsa'l.—*
59 Hekhewe'en qa t'eku'mtaxi' he' utel qu' nenjele'ejkii, qa wanat'inɬekii
aje'eɬ ha' Jesús, ma' qa ikik'uifik'i ke' qi witlijtsitjii.*

9

Jesús qa yi'wenkitkii pakha' ewi'ɬ nekijfik'i in puk'al.

1 Hakha' neki'kii ha' Jesús, qa yi'wen ha' ewi'ɬ jukhew, hayiits ta'ɬij ji'teje'm
wittawe'j in puk'al.
2 He' ɬ'ijatshenhei qa nifaakanij: —Rabí (Maestro), ¿inhats'ek in ta'ɬij ji'teje'm
wittawe'j in puk'al ha'ne jukhew? ¿Me ta'ɬets qu' uɬ'etse' pe' ɬ'alhei? ¿Me i'nɬi'i
qu' ɬakha' ye'ɬe qu' uɬ'axe'?—*
3 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Nite' ta'ɬets hane'en qu' uɬ'axe', qa nite' ta'ɬets
iye pe' ɬ'alhei qu' uɬ'etse', qe ta'ɬets yijat'ij hane'en in puk'alij qe qa'
ne'twenhetiiji'teje'm pakha' yisu'un na' Dios qu' nanaqsiijkii. *
4 Inekhewel jit'ithayiki' pekhewe' yisu'un nakha' ts'ukinju' qu' ji'nt'ithayiki
in mexe neɬukii, qe na' naja'x in nam qa hats ham pa'qu' net'ithayii.*
5 Yakha' in mexe ha'nipji' ha'ne sehe', yakha' ɬefetitjiiyij ha'ne sehe' ipji'.—*
6 In yili'ij ekewe'en in yit'ij, ma' qa tek'iyiju' ha' sehe' qa ke' ɬaq'astalii qa
yaqasja'ajji'kii ka' sehe'. Ma' qa yilinipji' he' ɬotoi ha' puk'al.*
7 Ma' qa yit'ijets: —Ma'ai qu' matanaxtapulijji' na' ɬajakju' ɬa's ɬii Siloé.— (Siloé
ikji' "wit'ukinek".) Ha' puk'al qa ik qa yamii qa watanaxtapulijji' ma' qa in
hats tepilik'ui qa hats yi'wenkii.*
8 Ma' qa hik ta'ɬijupi' hekhewe' metitsi'm ke' ɬetsi' qa hekhewe' yi'wenji'ijkii
qa iyinji'ijkii, qa yit'ijju': —¿Me nite' hik ha'ne ha' i'nɬe'kji' ha' wit'ikheyi'j qa
iyinji'ijkii?—
9 Qa uja'x he' yit'ij: —Hik nakha'.— Qa hekhewep qa yit'ijju'ek: —Tujtseika',
hikɬe ɬunye'jtax.— Qa ha' puk'altax, qa yit'ij: —Ehe, hik yakhaa'ija.—
10 Ma' qa nifaakan: —¿Pa'n ɬunye'j in ɬi'wenkii?—
11 Qa yeku'ɬ hakha'an: —Hakha' jukhew ɬiite' Jesús ke' ɬaq'astalii
yaqasja'ajji'kii ha' sehe' qa yilinipji' ene' yitoi, qa yit'ij yiwets: "Ma'aiju'
na' ɬajakju' ɬa's ɬii Siloé qa matanaxtapulijji'." Qa hak qa tsamiiju' qa
hatanaxtapuli'jji' ma' qa hats hi'wenkii hane'ej.—*
12 Qa nifaakanij iye: —¿Pa'n i'ni' hakha'an?— Qa yit'ijiju'ɬ: —Axe'm, nite'
tsikfe'lets.—

Pe' fariseol qa nifaakankii pakha' puk'altax pa'aj.

13 Qa hekhewe'en qa' yeka'xii hekhewe' fariseol hakha' puk'altax.*
14 Qa hik kakha' ka' neɬuji' witwapiihijiitax (sábado) ha' Jesús in yaqasja'ajji'
ke' ɬaq'astalii ka' sehe' qa yilinipji' he' ɬotoi ha' puk'altax qa yi'wenkii.*

---

* **8:58** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 1:15; 8:24; 17:5; Col 1:17 * **8:59** Jn 10:31,33; 11:8; 12:36; Ex 17:4; Lv 24:16; 1S 30:6; 1R 21:10-13; Lc 4:30; Hch 21:26 * **9:2** Jn 11:8; Ez 18:20; Ex 20:5; Job 21:19 * **9:3** Jn 5:36; 6:28-29; Ro 14:20; He 3:9; Ap 15:3 * **9:4** Jn 5:17; 11:9; 12:35; 2Jn 8; Ro 13:12 * **9:5** Mt 5:14; Jn 8:12; 12:46 * **9:6** Gn 2:7 * **9:7** Lc 13:4; Jn 9:11; Is 35:5 * **9:11** Jn 9:7; Hch 9:12 * **9:13** Mr 7:3 * **9:14** Mr 2:23

15 Ma' qa he' fariseol qa nifaakankii iye: —¿Pa'n łunye'jkiiha in hats łi'wenkii?
— Qa yeku'ł hakha'an: —Yilinipji' ene' yitoi ka' ołoq'oi qa hatanaxtapuli'j ma'
qa hane'ej qa hats hi'wenkii.—
16 Qa hik ta'łijupi' in yit'ijju' hekhewe' uja'x he' fariseol: —Hakha' jukhew
nite' ta'łii pa' Dios, qe nite' yiwqinhetji' ka' nełu witwapiihijiitax.— Qa uja'x
he' yit'ijju'ek: —¿Me łeke' pakha' qu' uł'axe' jukhewe' qu' naqsiijkii ekewe' ham
łunye'ji'iju'ł?— Ma' qa nite' ł'anyejeyij wetju'ł.*
17 He' fariseol qa wapilijets iye pa'aj in nifaakan iye ha' puk'altax: —Hakha'
ne'wenkitkii ¿pa'n łumti qu' łunye'je' hakha'an?— Qa yeku'ł: —Hakha'an ewi'ł
profeta.—*
18 Ma' qa he' judiol qa hats yeqeku'uj pa'aj hakha'an qu' puk'ale'tax pa'aj,
qa i'nk'ałe qa' ni'wenkii iye. Qa inq'ukinii iye pa'aj qu' nanamii pekhewe'
ł'alhei hakha' puk'altax.
19 Qa nifaakanij: —¿Me oqwo'mehe'ełha hane'en? ¿Me yijaa'ija qu' hayiits
nata'łij ji'teje'm wittawe'j in puk'altax pa'aj? ¿Qa pa'n łunye'j hane'ej in hats
yi'wenkii?—
20 Pe' ł'alhei qa yeku'ł pa'aj: —Tsikfe'li'łets in hik nakhaa'ija hakha' ya'si'ł, qa
ta'łij ji'teje'm wittawe'j in puk'altax,
21 qa nite'łe tsikfe'li'łets pa' łunye'jkii in hats yi'wenkii, nite' tsikfe'li'łets iye
pa' yi'wenkitkii. Anfaakaani'łijha nakha'an. Hats łek yamets łilanye'j, łakha'
qu' nenfeli'ł e'mik'i yijat'ij.—
22 Pe' ł'alhei yit'ij pa'aj aka'an qe nijiweyiju'ł hekhewe' judiol, qe hekhewe'
judiol hats yit'ijets qu' niwumik'uifik'i hekhewe' łe'lijtsitjiyits pakha' qu'
netetfelij qu' nit'ijets ha' Jesús qu' hik hakha'ye' pa' Cristo.*
23 Qa hik ta'łijupi' in yit'ijets he' ł'alhei: —Anfaakani'łha nakha'an. Hats łek
yamets łilanye'j.—
24 He' judiol qa ewi'łij iye in taya'yii hakha' jukhew puk'altax, qa yit'ijets:
—Iwqinhet yijat'ij pa' Dios, qe yekheweli'ł tsikfe'li'łets ha' jukhew in uł'ax pa'
yaqsiijkii.—*
25 Hakha'an qa yeku'ł pa'aj: —Qu' uł'axe' pakha' yaqsiijkii, nite' tsikfe'lets.
Ewi'łe aka' tsikfe'lets: yakha' in mexe yepuk'altax qa hane'ej qa hats
hi'wenkii.—
26 Ma' qa yit'ijets iye hekhewe'en: —¿Pa'n łeqfenye'j ej? ¿Pa'n łeqfenye'jij in
ne'wenkitkii?—
27 Qa yeku'ł iye hakha'an: —Hats inek k'efeltaxi'łi'm qa nite'łe ł'eni'łji'
ekfiyi'ł. ¿Inhats'ek in łisu'uni'ł qu' hiyeketij iye qu' hit'iłij ewets? ¿Ye' me
ekhewepi'ł iye łisu'uni'ł qu' ł'ijatshenheyi'ił ej?—
28 Hekhewe'en qa nayu'um, qa yit'ijets: —Akha' łijayan hakha' jukhew qa
yekhewełi'ił qa hijayani'łek pa' Moises'ik'i.*
29 Yekheweli'ł tsikfe'li'łets pa' Dios in tafaakate'yi'łkii pa'aj pa' Moises'ik'i,
qa hakha'łe jukhew qa nite' tsikfe'li'łets pa'n ta'łji'.—*
30 Qa yeku'ł iye ha' jukhew: —¡Peyijaat'ij aka'an in tsitjułaxijpha'm, in
ekheweli'ł nite' łenikfe'li'łets pa' ta'łi', ła'mek qa tsi'wenkitkii hakha'an!
31 Jinikfe'letsha pa' Dios in nite' t'eku'miju'ł pe' uł'ets, qa pakha'łe qu'
ne'nijiweyiju'ł pa' Dios qa yaqsiijkii pa'qu' nisu'un pakha'an, ma' qa hik

* **9:16** Jn 7:29,43; 9:24; 10:19; Mt 26:45; Lc 24:7; Ro 5:19; 1Co 1:10 * **9:17** Jn 6:14 * **9:22** Mt 1:17; Ef 5:2 * **9:24** Jn 17:24; Jos 7:19; 1S 6:5; Is 42:12; Jer 13:16; Lc 2:14; Ro 4:20 * **9:28** Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **9:29** Jn 7:27-28; 8:14

ha'ne yijat'ij in t'eku'miju'ł.*
32 In ipłu'uk'i ek in i'nk'aa'ija pa'aj ha'ne sehe' qa ham pa'qu' nek'impi'ye'ej
pakha' qu' ni'wenkitkii pa'qu' nata'łij ji'teje'm wittawe'j qu' puk'ale'.*
33 Hakha' jukhew qu' nite' nata'łi'ii pa' Dios, qekha hamtax łeke'ye' qu'
naqsiijkii.—*
34 Hekhewe'en qa yeku'ł, qa yit'ijets: —Akha', in topo' ej pa' uł'ax in łenekfik'i
pa'aj, ¿me qa łets'ijatshentaxi'ł?— Ma' qa yiwu'mfik'i.*

Hik łunyejei puk'alets.
35 Qa i'ye'ej ha' Jesús in tewu'mhitiifik'i ha' puk'altax, ma' qa wo'oikii qa
yi'wen, qa nifaakan: —¿Me nite' łeqeku' na' Ła's na' Jukhew?—*
36 Qa yeku'ł hakha'an: —Jukhew, ¿pa'n łii pakha'an, hats'inha yakha' qa'
nite' heqeku'ye' pakha'an?—*
37 Qa yeku'ł ha' Jesús: —Hats łi'wen, ha'ne hane'ej ł'afaakateyi'ł hik ha'ne.—
38 Ha' jukhew qa yit'ijets: —Nite' k'eqeku', Yatsat'axyij.— Ma' qa
wonokok'enju'.
39 Ha' Jesús qa yit'ij: —Yakha' tsametsju' ha'ne sehe' ipji' qe qa' hujtse
wetju'ł, hats'inha nekhewe' puk'aletstax qa' ni'wen wetju'ł, qa nekhewe'
yi'wentax wetju'ł qa' puk'aletsi'ij.—*
40 Uja'x hekhewe' fariseol i'nji'teje'm yepi'ye' ej ha' Jesús in yit'ij aka'an, qa
yit'ijets: —¿Me yekheweli'ł iye qu' yepuk'aletsi'ił?—
41 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qek e'puk'aletsi'ił qekha hamtax ewuł'etsi'ił, qa
łi'tłi'iłijju' "Hi'weni'ł wetju'ł" ma' qa pa' ewuł'axitsi'ł qa amaneyi'ł etji'.—*

10

Jesús, hik pakha' łe'wis kots'etets yejeł.
1 —Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nite' nuyi'ii na' łeji' na' łenqetsitax
ne' kots'etets qa tujtseika' uyi'teje'm, pakha'an ejtenhetsaxłe qa eqitkamhit-
sax iye.*
2 Qa pakha'łe qu' nuyii yijat'ij pa'qu' łeji'ye' qa hik ha'ne yijat'ij pakha'
kots'etets yejeł.*
3 Pakha' yejeł pa' łeji' qa yit'iji'mii qhof, ma' qa pa' kots'etets yejeł qa taya'yii
yiyinenik'i pe' łiyitsłe wetju'ł, qa pe' kots'etets qa nikfe'lik'i pa' ł'a'x pakha'an,
ma' qa pakha'an qa yojo'ok'oifik'i pe' kots'etets.
4 Qa in hats yot'axfik'i pe' yatsat'etsij, ma' qa yojo'ok'oi, qa pe' kots'etets qa
yijayanpha'm, qe nikfe'lik'i ł'anye'j.
5 Qa pakhape'łetax qu' nojotaxik'ui, nite' yijayan, ilatik'uikii, qe nite'
nikfe'lik'i pa'qu' ł'anye'je'.—
6 Aka'an kakha' yejeyumtshenijupi' ha' Jesús tistaxij hekhewe'en, qa nite'łe
nikfe'lik'i pakha' ikji'ha.*
7 Ma' qa ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets, yakha' łeji'
na' łentsitax ne' kots'etets.*

---

* **9:31** Job 27:9; Sal 34:15,16; 66:18; 145:19; Pr 15:20; 28:9; Is 1:15; 1Jn 3:21; 5:14-15; Ef 1:9; Stg 5:16-18 * **9:32** Jn 15:24 * **9:33** Jn 8:28 * **9:34** Sal 51:5; Is 66:5 * **9:35** Mr 2:10 * **9:36** Lc 10:1 * **9:39** Jn 3:19; 5:22-30; 12:47-50; 18:37; Mr 12:40; Lc 4:18 * **9:41** Jn 15:22,24; 1Jn 1:8; 3:5 * **10:1** Jer 7:11; Os 6:9; 1Ts 5:2,4; 2P 3:10; Ap 3:3; 16:15 * **10:2** Gn 4:2; Sal 23:1; Mt 7:15 * **10:6** Mr 9:32; Lc 2:50; 9:45; 18:34; Jn 2:24; 12:16 * **10:7** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24; Mt 7:15

8 Week nekhewe' nojo in namtax ejtenhetsitsłe qa eqitkamhitsitsłe iye, qa
nekhewe'łe kots'etets qa nite' tek'enets.
9 Yakha' łeji' na' łentsitax, pakha' qu' nuyii ha'ne łeji' qa' iła'xe'. Qa' hik łunye'je'
ne'ej kots'etax in uiteje'm qa uifik'i iye qa yi'wen na'aj jup'elket.
10 Na'aj ejtenhetsi'l in nam ewi'łłe in wo'oi qu' net'ejtenkii, qu' netqek'ui,
qa qu' nineqwuł'enhetju' iye. Qa yakha' in tsam qe qa' nana'li'ł e'm pe'qu'
iłaxitsi'ił, qa' qitsi'ił e'mha iye.*
11 Yakha' qi łe'wis kots'etets łenilayets. Ha'ne qi łe'wis kots'etets łenilayets nite'
yiwejin ne' kots'etets qa wa'mifi.*
12 Qa pakha'łe qu' net'ithayiiłi'ipji' pa'qu' łaja'ye', qa nite' łenilayets pe'
kots'etets, nite' hik pakha' pa' yatsat'axij pe' kots'etets, ma' qa in yi'weniju'ł
pa' wowo, qa yiwu'młi'i pe' kots'etets qa ilat. Ma' qa pa' wowo qa t'ilit'ets pe'
kots'etets qa yak'esa'xkii iye.*
13 Pakha'an in ilat qe t'ithayiiłetaxiikii łaja'ye', qa nekhewe'łe kots'etets qa
nite' nekewet'ets yiwejinłe.
14 Yakha' qi łe'wis kots'etets łenilayets, qa tsikfe'lets nekhewe' tsatsat'etsij
kots'etets qa łekhewel qa nikfe'lji'ij yiwetsek.
15 Qa hik łunye'jija aka'an na' Tata in nikfe'l yiwets, qa yakha' qa
tsikfe'ljeetsek na' Tata. Qa yakha' qu' hawa'mifi nekhewe' kots'etets qa'
iłiye'.*
16 Na'l ye'm iye nekhewep kots'etets nite' ha'ne i'ni'in. Qa hisu'un qu'
henka'x iye nekhewe'en. Nekhewe'en yepi'ye' hatse' na' ya'x qa ewi'ł hatse'
pa'qu' na'ni' qa ewi'łłe iye pa'qu' łenilayets'e.*
17 Qa hik ta'łijupi' na' Tata in qi in tsisu'un, qe yakha' he'yihinij na' yiła'x, qa'
ink'ałe qa' hepilet iye.*
18 Hamtax pa'qu' netsitka'mij na' yiła'x, qe yakha'łe in ta'ł yiwets qa
he'yihinij. Yakha' heyesti'yij na' yit'unha'xijup qu' he'yihinij na' yiła'x, qa
heyesti'yij iye na' yit'unha'xijup qu' hepilet iye, qe hik aka' ł'anye'j yiwets na'
Tata.—*
19 He' judiol in yepi'ye' ek'i ekewe' wi'tlijei, ma' qa hats yeqet'etsju'kii nite'
ł'anyejeyij wetju'ł.*
20 Olots hekhewe' yit'ijju': —I'nji' pa' ewi'ł inwo'met nakha'an qa hats nite'
teik'uneikii. ¿Inhats'ek in ł'ek'eni'łets?—*
21 Qa hekhewep qa yit'ijju'ek: —Ekewe'en nite' łe'lijei pa'qu' ewi'łe' qu'
na'nji' pa'qu' inwo'met'e. ¿Me łeke' pa'qu' ewi'ł inwo'met'e qu' ni'wenkitkii
ne' puk'alets?—*

Jesús ewi'ł pakha' łunye'ji'ł pa' Łatata.

22 Hik kekhewe' ke' nełutsji' yamets kekhewe' łe'sits nełuts tajamtaxti'yik'i
kekhe' qi witlijtsitjii. Lop łahats'ij ha' Jerusalén.
23 Qa ha' Jesús yijalki'si'kii ke' qi witlijtsitjiyifi ha' łeq'enełeya'x ts'eewe'efi łii
Salomón.*

---

* **10:10** Ef 4:28; Jn 6:27 * **10:11** Sal 23; Is 40:11; Ez 34:12,23; 37:24; Zac 13:7; Jn 21:15-17; He 13:20; 1P 2:25; 5:4; Ap 7:17; Mt 20:28; Mr 10:45; 2Co 5:21; Ga 3:13; 1Jn 3:16 * **10:12** Lc 10:3 * **10:15** Mt 11:27; 20:28; Lc 10:22 * **10:16** Is 56:8; Ez 34:11-13; 34:23; 37:24; Mt 8:11,12; Jn 11:52; 12:32; 17:11,20-22; Hch 10:34-35; 1P 2:25; Ef 2:11-19 * **10:17** Jn 3:35; 5:20; 1Jn 3:16 * **10:18** Jn 5:19 * **10:19** Jn 7:43; 9:16 * **10:20** Jn 7:20; 8:48; Ap 9:20; 18:2 * **10:21** Ex 4:11; Sal 146:8; Jn 9:32-33 * **10:23** Hch 3:11; 5:12

24 Ma' qa hekhewe' judiol qa k'ooyijji' iye, qa yit'ijets: —¿Pa'n ipłu'uk'ui
qu' yape metetfeli'ł ye'mha? Qu' hik akha'ye' pa' Cristo, yape, eqetheni'ł
ye'mkiiha.—*
25 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Hats inek hetetfeltax qa łesqeku'łi'ił, kekhewe'
wekwek in haqsiijkii hit'iji' aka' łiiji' na' Tata, hik kekhewe' tsifeltaxkii.*
26 Qa ekhewełi'ił qa łesqeku'łi'ił qe nite' nekhewe' tsatsat'etsij kots'etets.*
27 Ne' tsatsat'etsij kots'etets nikfe'lik'i yanye'j, qa yakha' qa tsikfe'ljeetsek
iye qa tsijayanija.
28 Ma' qa yakha' qa' hetisij na' łiła'x nite' yili'ij qa nite' łeke' qu' namii pakha'
fe't, qa ham pakha' qu' netsitka'mtaxij ha'ne yikoiji'.*
29 Na' Tata hik nakha' tsełisij enewe'en, nakha'an week t'anipji', qa ham iye
pakha' qu' nenitka'mtaxij na' łokoiji' na' Tata.*
30 Na' Tata qa yakha' ewi'ł aka' yijunyejeyi'ł.—*
31 He' judiol qa t'eku'metsju'kii iye he' utel, qe neqje'lenheyu'taxijkii iye.*
32 Qa ha' Jesús qa yit'ijji'ju': —Yakha' k'ethini'łij kekhewe' olots haqsi'jijkii
łe'sits ta'łii na' Tata. ¿Qa pa'n łunye'j kekhewe'en pa' ta'łets in łeneqje'lenheyu'uł
yijkii ne' utel?— *
33 He' judiol qa yeku'ł qa yit'ij: —Nite' ł'ejelaxti'yipji'kii pa'qu' aqsiijkii qu'
łe'wise', qe ł'ejelaxti'yipji'kii yijat'ij in uł'etsik'i ke' e'lijeyets pa' Dios, qa ta'łijupi'
iye in akha' e'jukhewłe qa łittaxijets qu' o' Diose'.—*
34 Ha' Jesús qa yeku'ł: —¿Me nite' yit'ij kakha' we'nika'ajji' eqe leyi'ł: *“Yakha'
hit'ij: ‘Ekheweli'ł o'diositsi'ł’ ”?* *(Sal 82:6)*
35 Na' Dios in yit'ijets qu' diositse' pekhewe' tisij ke' łe'lijei qa kekhewe'
we'nika'ajji' qa ham pa'qu' łeke'ye' qu' nenwu'mpha'm,*
36 ¿me ha'ne t'eku'miiji' na' Dios qa nukinetsju' ha'ne sehe' epji' pa' łit'iłijets:
“Uł'etsik'i ke' e'lijeyets pa' Dios” qe yakha' hit'ij: yakha' Łaa'sija na' Dios?*
37 Qu' nite' haqsi'ji'ijkii kekhewe' ł'ithayijkitits na' Tata, qa' hasu'uj ek'eni'ł
yiwets, esqeku'uł.*
38 Qa qu' haqsi'jłi'ijkii, inye'jłu' qu' esqeku'taxi'ł, qa' hasu'ujłe eqeku'uł
kekhewe' haqsiijkii, hats'inha qu' enikfe'li'łetsha qa umti'iłha iye na' Tata in
i'nyit ji'teje'm qa yakha' qa ha'nji'ij ji'teje'mek na' Tata.—*
39 Qa hik ta'łijupi' hekhewe'en in ewi'łij iye in yisu'untax qu' net'eku'mi', ha'
Jesús qa aje'ełłe ilatik'ui iye he' łokoyei hekhewe'en.*
40 Ma' qa ikiiteje'm iye łajaika' ha' haqqi' Jordán, hakha' yojo in wenqimpuli-
jini' pa'aj ka' Juan, qa hikha' qa amani'.*
41 Olots hekhewe' nekii ha' i'ni', qa yit'ijju': —In yemjeetax kakha'
Juan Bautista in nite' yaqsi'jtaxijkii pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł, ła'mek qa week
kekhewe' yit'ij t'ejuyets ha'ne jukhew qa yijaalija.—*
42 Ma' qa olots iye he' tek'enets nite' yeqeku' ha' Jesús hakha' i'ni'.

---

* **10:24** Mt 1:17; 26:63; Ef 5:2; Lc 22:67; 2Co 3:12 * **10:25** Jn 5:36; 6:28-29; Ro 14:20; He 3:9; 2Jn 8; Ap 15:3 * **10:26** Jn 6:37; 8:47 * **10:28** Hch 13:48; 1Jn 2:25; Mt 10:42; Mr 9:41; Lc 21:18; Jn 3:16; 6:27,39; 12:25; 17:12; 18:9; 2Co 4:9; 2Jn 8; 1Ts 4:17 * **10:29** Mt 11:27 * **10:30** Jn 1:15; 14:10; 17:11; 1Jn 2:24 * **10:31** Jn 11:8 * **10:32** Jn 5:36; 15:24 * **10:33** Lv 24:16; Mt 9:3; 26:62-66; Jn 5:18; 8:59 * **10:35** Lc 8:21; Jn 2:22; 18:32; Mt 26:54 * **10:36** Jn 5:19; He 1:2 * **10:37** Jn 5:36; 15:24; He 3:9; Ap 15:3 * **10:38** Jn 14:10; 1Jn 5:20 * **10:39** Jn 7:44; Lc 4:30 * **10:40** Mr 1:4; 10:1; Lc 3:3 * **10:41** Mr 1:45

11

Wa'm pa' Lazaro'ik'i.

1 Ewi'ɬ ha' jukhew wanqaats'e' ɬii Lázaro, Betania ɬeiɬe', ɬetset ke' María qa ke' ɬejefeki' (ɬekuti') Marta.*
2 Ke' María ha' ɬejefe (ɬek'inij) Lázaro qi in wanqaats'e', hikke' yatsi'yipji' ka' ewjisii he' ɬef'iyei ha' Yatsat'ax'inij qa nili'jijju' iye he' ɬ'ewkujits.*
3 Enewe' wetsjuk witk'injayek qa inq'ukinii qu' netfelhiti'yi'm ha' Jesús qa' nit'ijets: —Yatsat'axyij, nakha' qi ɬisu'un ejuwaika' qi in wanqaats'e'.—
4 Ha' Jesús in impi'ye'ej qa yit'ij: —Hane'en ha'ne witaatshek nite' t'ejuyets pa' witwamhi', qe t'ejuyets yijat'ij qu' neniwqinhetji' na' Dios, hats'inha ha'ne Ła's na' Dios qa' neniwqinhetji' qu' nata'ɬets nakha' witaatshek.—*
5 Qa ha' Jesús yisu'un ke' Marta qa ke' ɬejefeki' (ɬek'inja') qa ha' Lázaro iye.
6 In tefelhiti'yi'm in qi in wanqaats'e' ha' Lázaro, qa hik ta'ɬijupi' mexe wetsjuk ke' neɬuts in amaneyiju' iye hakha' i'ni'.
7 Ma' qa i'nk'ałe qa yit'ijets he' ɬ'ijatshenhei: —Yape jiwapilii iye ha' Judea.—*
8 Qa he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —Rabí (Maestro), mexe ink'a'ak'i he' judiol neqje'lenheyu'tax ejkii ke' utel qu' nalan. ¿Me qa' amii iye hane'ej?— *
9 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Me nite' doceji' (12) ne'ej hora na'aj neɬu? Pa'qu' ewi'ɬe' qu' nijalki'sji'kii pa'qu' neɬuye' ham yilani'ifi, qe mexe yi'wenji'kii na' na'lkii ha'ne sehe' epji'.*
10 Qa pakha'ɬe qu' nijalki'sji'kii naja'x qa yilanifi pe'ye', qe hats nite' i'nji'teje'm na' na'lkii.—*
11 Yit'ij aka'an, qa i'nk'ałe qa yit'ij iye: —Hakha' injuwaika' Lázaro hats imaa'ija, qa' natsamii qa' henijt'otshen.—*
12 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, hakha'an in hats ima', ikji' in hats wat'ij.—
13 Qa iyetɬi'ij ha' Jesús ka' Lazaro'ik'i in hats wa'm pa'aj, qa hekhewe'ɬe ɬ'ijatshenhei qa yumtitax qu' nit'ijets na'aj ima'ija.
14 Ma' qa ha' Jesús, qa hik ta'ɬijupi' in yatsathenkeetik'iha in nifeli'm: —Ka' Lazaro'ik'i hats wa'm.
15 Ła'wis ye'mkii in nite' ha'nijup, qe hik aka' kakha' les in ɬe'wisju' qu' net'ejuyi'ɬ ewets, hats'inha qa' les nite' inqekuyi'iɬ. Yape ju'ukii hakha' i'ni' kakha'an.—
16 Ma' qa ha' Tomás ɬenqii iye wetsjukji' qa yit'ijets hekhewep iye. —Yape jiyamii hats'inha qa' je'weeke' qu' jinanaxi'ɬju' nakha'an.—*

Jesús hik pakha' ɬiɬijii pe' naxju'.

17 In hats yamets, ma' qa ha' Jesús qa impi'ye'ej in hats ikwetju'ɬ (4) pe' neɬutsik'i in i'nifi ke' ɬesehek ka' Lazaro'ik'i.*
18 Ha' Betania ipɬu'umets ha' Jerusalén wetshetk'ewi'ɬ kilómetro ets.*
19 Olots he' judiol namii ke' ɬetsi' ke' Marta qa ke' María, qe qa' nisimetsinij pakha' ɬawamhijii kakha' ɬejefe'ek'i.

---

* **11:1** Mr 11:1; Lc 10:38-39,40-42 * **11:2** Lc 7:38; Jn 12:3 * **11:4** Lc 9:32; Jn 5:19; 9:3; 10:38; 11:40; 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18; He 1:2 * **11:7** Lc 1:5 * **11:8** Mt 23:7-8; 26:25,49; Mr 9:5; 11:21; 14:45; Jn 1:38,49; 3:2,26; 4:31; 6:25; 9:2; 10:31 * **11:9** Mt 5:14; Jn 8:12 * **11:10** Jn 9:4 * **11:11** Hch 13:36; 1Co 11:30 * **11:16** Mr 3:18 * **11:17** Jn 5:28 * **11:18** Mt 23:37

20 Ke' Marta in impi'ye'ej ha' Jesús in hats k'esiyu'ets ha' witset qa nejelu'ui.
Qa kikhe'łe María qa amani' ke' łetsi'.
21 Ke' Marta qa yit'ijets ha' Jesús: —Yatsat'axyij, qek ni'i' hane'e'in qekhante'
nawa'metax ka' yejefe'ek'i,
22 qa tsikfe'łłe'ets hane'ej in week pa'qu' iyinijets pa' Dios, qa pa' Dios qa'
nełisij.—
23 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Ha' ejefe iła'x iye hatse'.—*
24 Qa ke' Marta qa yeku'ł: —Ehe, tsikfe'lets in iła'x iye hatse' qu' iłiye'tax
iye week pe' hats naxtaxju' qu' namtaxets pa' nełuji' qu' hats ł'aka'the' ye'łe
hatse'.—*
25 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yakha' łiłijii pe' naxju' qa yakha' iye witiła'x nite'
yili'ij. Pakha' qu' nite' nesqeku'ye', yemjeetax qu' nawa'mtax qa' iła'xe' iye.*
26 Qa week pakha' qu' mexe iła'xe' qa nite' tseqeku', ma' qa' nite' ł'anuuyi'i
qu' nawa'm hatse'. ¿Me nite' łeqeku'uk'i aka'an?—*
27 Qa yeku'ł kikhe'en qa yit'ij: —Ehe, Yatsat'axyij, yakha' nite' heqeku'uk'i
in hik akhaa'ija pa' Cristo Ła's pa' Dios pakha' neketsju' ha'ne sehe' ipji'.—*

Jesús qa ip.

28 In yili'ij in yit'ij ke' Marta aka'an, ma' qa yiihetii ke' łejefeki' María qa
tanqat'inijets in yit'ijets: —Ha' Maestro hats ha'ne i'ni' qa iyin ei.—
29 In yepi'ye' ek'i ke' María aka'an qa aje'eł niipha'm qa ikii hakha' i'ni' ha'
Jesús.*
30 Qe ha' Jesús mente' uitaxetsji'ha ha' witset ła's, qe mexe amantaxi' hakha'
wetweni'łi' ke' Marta.
31 He' judiol he' i'nijup kikhe'en ke' łetsi'ii yisimetsintax, hekhewe'en in
yi'wen ke' María in ts'enpha'm qa ikfik'i, ma' qa yijayanfik'i, yumtitax qu'
nakii ke' łesehek qu' nayinju' iye. *
32 Ke' María in yamii hakha' i'ni' ha' Jesús, ma' qa in yi'wen qa wetjele'efi
łef'iyeyiiju', qa yit'ij: —Yatsat'axyij, qek ni'i' hane'e'in qekhante' nawa'metax
ka' yejefe'ek'i.—*
33 Ha' Jesús in yi'wen in qi in ip ke' María qa hekhewe' iye judiol łijts'eyek,
ma' qa qi in yoksi'wen qa ika'me'tji'ij kiyek iye.*
34 Qa yit'ijets: —¿Pa'n ł'eniłi'?— Hekhewe'en qa yit'ijets: —Te'łun qa' i'wen,
Yatsat'axyij.—
35 Ha' Jesús qa ip. *
36 Qa hik ta'łijupi' he' judiol in yit'ijju': —¡Jeł qeku'ni'łju' hayits qa qi in
yisu'untax pa'aj!—*
37 Qa uja'x he' yit'ijju'ek: —Hane'en hik ha'ne hakha' yi'wenkitkii ha'
puk'altax. ¿Pa'n łahats in nite' łeke' qu' naqsiijkii ka' Lazaro'ik'i qu' nite'
nawa'me'?—*

Lázaro qa iła'x iye.

38 Ha' Jesús qa ewi'łij iye in qi in yoksi'wen pa' łunye'jkii in hats meti'm ke'
łesehek. Ke' łesehek yikumunhetje'm ke' utek qa ha' łit'o qa ute iye.*

---

* **11:23** Mr 9:27 * **11:24** Jn 2:4; 6:39; 1P 1:5; 3:3; 2P 3:3; Jud 18 * **11:25** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 6:35; 8:24; Fil 1:21 * **11:26** Jn 6:50; 8:51 * **11:27** Mt 1:17; Ef 5:2; Jn 5:19; 18:37 * **11:29** Mr 1:45 * **11:31** Jn 5:28 * **11:32** Ap 19:10 * **11:33** Sal 51:12 * **11:35** Lc 19:41 * **11:36** Mr 14:44; Jn 5:20 * **11:37** Jn 9:6-7 * **11:38** Mt 27:60; Mr 15:46; Lc 24:2; Jn 20:1

39 Ha' Jesús qa yit'ij: —¡Iwu'mi'ł ne' ute łeji'ij!— Qa ke' Marta łejefeki' ka' wa'm qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, hats qi qu' ne'nisjut qe hats ikwetju'ł (4) ke' nełutsik'i in i'nji'.—
40 Ha' Jesús qa yit'ijets: —¿Me nite' hit'ij ewets, qu' nite' esqeku'ye' qa' i'wen na' qi łesa'x na' Dios?—*
41 Ma' qa wenit'ij qhof ke' ute łit'o'oj. Ha' Jesús qa yejełetspha'm na' wa's, qa yit'ij: —Tata, hit'ij ewetspha'm qi in łe'wisij qe ł'eku'mij yiju'ł kakha' k'iyinij ewets.*
42 Yakha' tsikfe'ltaxets in ł'eku'mij yiju'ł na'aj k'iyinij ewets, qa hitłi'ij aka'an qe ta'łets enewe' olots tseqewuk'un, hats'inha qu' nite' neqekuyi'ik'i in akha' łets'ukinju'.—*
43 In yili'ij aka'an in yit'ij, qa yit'unhetik'i in iyet: —¡Lázaro, enekik'uifik'i na' ła'ni'!—
44 Qa ka' wa'mtax qa nekfik'i. Ke' łokoyei qa ke' łef'iyei iye wetjuphe'łij ke' penyilots, qa ka' łeju's qa wet-sifinijipji' ka' penyilo ła's. Ha' Jesús qa yit'ij: —Enit'iłijipji' ne' wetjupheł ij qa' łeke'ye' qu' nak.—

Wo'taxiikii pa'qu' łeqfenyejeyi'ij qu' nilan pa' Jesús.
(Mateo 26:1-5; Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2)

45 Qa aka'an in ta'łets qa olots he' judiol hekhewe' namii qu' ni'wen ke' María, in yi'wen aka' yaqsiijkii ha' Jesús, ma' qa tek'enets nite' yeqeku' hakha'an.*
46 Qa na'lłe he' uja'x hekhewe'en qa yamii he' fariseol qa nenfeli'mik'i kakha' yaqsiijkii ha' Jesús.*
47 Ma' qa he' tenek'enhe'yipji' he' pa'il qa he' fariseol iye qa not'axij wetju'ł in uja'xek pe' week Junta Suprema* qa yit'ijju': —¿Pa'n qu' ineqfenyejeye' inwek? Hakha' jukhew hats olots pe' yaqsiijkii ham łunyejeyi'iju'ł.*
48 Qe qu' jintewejinłe, qa' week netk'enets hatse' hakha'an. Ma' qa ne' oq'opheł inetsilets Roma łeiłets qa' nanam qa' niwuł'enhetju' ene' qi i'nlijtsitjii qa' weeke' iye ha'ne initset qu' niwuł'enhetju'.—*
49 Hakha' ewi'ł hekhewe'en, łii Caifás, hik hakha' qiji' pa'il łatata kakha' ininqa'pji', qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'ł ham łenikfe'li'iłets,*
50 qa nite' i'nji' iye pe'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii in les in łe'wisju' qu' ewi'łe' pa'qu' jukhewe' qu' nawa'mifi ha'ne witset, qa' hasu'uje' qu' weeke' qu' nanaxju' ha'ne witset.—*
51 Qa ha' Caifás, qa nite'łe qu' łakha' ye'łe qu' nata'łets in yit'ij aka'an, qe in qiji' pa'il łatata kakha' ininqa'pji', ma' qa pa' Dios qa tisij qu' nit'ij aka'an qu' aje'eł nenfel ha' Jesús qu' nawa'mifi ha'ne witset.*
52 Qa nite' ewi'łłe iye ha'ne witset qu' nawa'mifi, qe wa'mifi iye qu' ewi'ł neni' pe' week łelits pa' Dios pe' mexe yak'estaxkii.*
53 Ma' qa hik akaa'ijha in ta'łi' ka' nełuji' in wo'oikii pa'qu' łeqfenyejeiyi'ij qu' łeke'ye' qu' nilan ha' Jesús.*

---

* **11:40** Jn 17:24; Mr 9:23; 1Jn 3:2 * **11:41** Mr 8:6; Ro 1:8; Jn 9:31 * **11:42** Mr 9:37; Jn 1:6 * **11:45** Jn 2:23; 12:11 * **11:46** Mr 7:3 * **11:47** Junta Suprema ikji' tenek'enhe'yij qa yejeł iye pa' sehe' Israel, pe' jukhew yamets 71. * **11:47** Mr 13:9 * **11:48** Hch 16:21 * **11:49** Mt 26:3,57; Lc 3:2; Jn 18:13-14,24,28; Hch 4:6; Lv 16:32 * **11:50** Is 53:8; Jn 18:14 * **11:51** 2Co 4:10 * **11:52** Lc 1:7 * **11:53** Jn 5:18

54 Qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in hats nite' łeke' qu' nijalki'sji'kii qa' week ni'wen he' judiol. Ma' qa yamii ha' witset łii Efraín meti'm ha' ham i'ni'i'. Qa hikha' mexe i'ni'łi'kii he' ł'ijatshenhei.*
55 Ma' qa hats k'esiyu'ets kakha' qi łeqe łe'wis nełu ne' judiol łii Pascua. Qa olots he' pekhel ta'łji'kii namii aje'eł ha' Jerusalén qe qa' aje'eł naqsiijkii pekhewe' hats jutsiqax qu' naqsiijkii, hats'inha qu' łeke'ye' qu' na'nij ji'teje'm pa' łe'wis nełu łii Pascua.*
56 Ma' qa teniwohoitaxiikii ha' Jesús, qa yifaakateji' pa'aj pekhewe'en in i'nifi ke' qi witlijtsitjii, qa yit'ijju': —¿Łekpa' qu' umti'ił? ¿Me qu' nite' nanami'ii ha'ne łe'wis nełu?— *
57 He' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye fariseol hayiits in-aqyaji'ijji'ju' pakha' qu' nenikfe'lets pa'qu' na'ni' ha' Jesús qa' nenfeli'm hats'inha qu' nophe'ł.*

12

Pe' ewi'ł efu łii María qa yatsi'yipji' pa' ewjisii pa' Jesús.
(Mateo 26:6-13; Marcos 14:3-9)

1 Ma' qa ha' Jesús, in mexe ewi'ł tatsai (6) nełutsets qu' namets kakha' łe'wis nełu Pascua, qa yamii iye ha' Betania. Hikha' łetset ha' Lázaro yiłin ha' Jesús in hats wa'mtax.*
2 Hik hakha'a' qa wanaqsiimiji'kii ka' łaq ha' Jesús. Qa ke' Marta qa yithayiki'iji' ka' łaq, qa hakha'łe Lázaro qa i'nji'teje'm hekhewe' i'nijupju'kii ha' mesa qa łekufets ha' Jesús.*
3 Ma' qa ke' María qa t'eku'mi' ka' ewjisii yamets trescientos cuarenta (340) gramos ka' łuk'eji' ta'łets ne'ej najkak łii nardo qa qi iye in inyetax, ma' qa yatsi'yi he' łef'iyei ha' Jesús qa in yili'ij ma' qa nili'jijju' he' ł'ewkujits yisłatij he' łef'iyei ha' Jesús, qa weekij ha' łatawe'j ke' wititsi' in ikifi ka' ł'ewjisi' ka' ewjisii.*
4 Ma' qa ha' Judas Iscariote, hik hakha' iye i'ntaxji'teje'm he' doce (12) ł'ijatshenhei, hik hakha' t'ihinij hatse' ha' Jesús, qa yit'ij:*
5 —¿Inhats'ek in nite' te'ninei yijat'ij kakha' ewjisii, uja'x yamtaxets pe' qek łaja'ye' trescientos (300) denarios* ma' qekha netestiitaxij nekhewe' ham yiwq'axine'?—*
6 Qa nite' yit'ij aka'an qu' neł'ilaxets nekhewe' if'iljetsits, qe yit'ij yijat'ij aka'an qe łakha' ejtenhetsax qa in łakha' iye yaqsi'j kakha' ti'naj ł'astajii, qa hik kakha' ka' ta'łijetsju'kii kekhewe' yiwu'młekii ł'astayik'i.*
7 Qa ha' Jesús qa yit'ij: —Iwejinłi'ij, qe qa' najilet aje'eł qu' net'ejuyets pa' nełuji' qu' hayajkati'yik'ui.*
8 Qe enewe' if'iljetsits ham yiwq'axine' nite' hamitsi'ł ejup week łahatsiyij qu' nanali'ł ejup, qa yakha'łe qa nite' week łahatsiyij qu' e'tsweni'ł qu' ha'ni'ł ejup.—

Pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il neqek'uyu'uj pa' Lázaro.

---

* **11:54** Jn 7:1; Mt 3:1; Ap 12:6 * **11:55** Ex 12:11; Mt 23:37 * **11:56** Hch 21:26; Jn 2:23 * **11:57** Mt 2:4 * **12:1** Mr 11:1; Jn 11:43-44 * **12:2** Jn 11:1 * **12:3** Jn 11:2 * **12:4** Mt 26:14; Mr 3:19 * **12:5** Ewi'ł denario, łajanye'j pa'aj pa'qu' jukhewe' in ewi'ł nełu qu' net'ithayii. * **12:5** Mt 18:28 * **12:6** Jn 10:1 * **12:7** Jn 19:40; Dt 15:11

9 Ma' qa hekhewe' olotsija judiol in nikfe'lets ha' Jesús in i'ni' ha' Betania,
ma' qa namii, nite' ewi'łłe in neqwenkeyu'uj ha' Jesús qe hakhap iye Lázaro
in neqwenkeyu'uj iye, hikha' yiłin ha' Jesús in hats wa'mtax hakha'an.*
10 Ma' qa hik ta'łijupi' he' tenek'enhe'yij he' pa'il in yijamti'ets iye pa'qu'
łeqfenyejeyi'ij qu' nilan iye ha' Lázaro
11 qe ha' Lázaro hikha' ta'łets in olots pe' judiol yili'ijju' in tek'entaxets he'
pa'il, ma' qa tek'enets nite' yeqeku' ha' Jesús.

Jesús qa yamji'teje'm pa' Jerusalén.
(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40)
12 Qa kakhap nełuikakii, hekhewe' olotsija namii kekhewe' łe'sits nełuts, qa
i'ye'ek'ui ha' Jesús qu' nanametsji'ha ha' Jerusalén.
13 Ma' qa yifekinik'i ke' łesejets he' omhetekui qa nejelu'ujiju'ł, qa
taya'yijipji'kii: —¡Qi'ija in łe'wis! *¡Qi in łe'wis ha'ne namij ka' łii pa' Yatsat'ax'inij!*
(Sal 118:26) Hane'en hik ha'ne pa' qi łatata ene' Israel.—*
14 Ha' Jesús qa yi'wen ha' ewi'ł matikatax ła's mexe ham i'ni' ipji', ma' qa
i'nipji', in ł'anyejeyek kekhewe' hats we'nika'ajji' pa'aj:*
15 *—E'nijiweikitek witset Sión, jeł qeku'nek na' qi Atata'ał hats nami'ł ei i'nipji'*
na' matikatax ła's.— *(Zac 9:9)**
16 In i'nk'a he' ł'ijatshenhei nite' nikfelik'iha ekewe' wekwek. Qa i'nk'ałe ha'
Jesús in wapiletspha'm iye na' wa's qa yijamti'ik'i ke' we'nika'ajji' pa'aj in hik
hakha'ija t'ejuyets kekhewe'en, qa łekhewel iye t'ejuyets iye hekhewe'en in
yaqsiimijkii ke' wekwek.*
17 Qa hik łunyejei iye hekhewe' yi'wenij ha' Jesús in taya'yetsji' ha' Lázaro ke'
łesehekji' qa iła'x iye in hats wa'mtax, hekhewe'en qa nifelji'ijkii iye aka'an.*
18 Qa hik ta'łijupi' in olotsija he' nejelu'ujuł ha' Jesús, qe impi'yelij hakha'an
in hik hakha' yaqsiijkii aka' ewi'ł ham łunye'ji'iju'ł.
19 Ma' qa hekhewe' fariseol qa yit'ijju' in tafaakate'yijju': —¿Me hats łi'weni'ł
in ham weju'łi'ij pakha' łijamtitaxiłets? Jeł qeku'ni'łek, hats week itupi'le'ets
ene' week nakha'an.—*

Pe' uja'x griegos wo'oikii pa' Jesús.
20 Qa uja'x hekhewe' griegos i'nji'teje'm hekhewe' olotsija namii qu' niyi-
inija kekhewe' łe'sits nełutsji'.
21 Enewe'en qa ikii ha' Felipe, hikha' ta'łiyek ha' witset Betsaida ha' sehe'
Galilea, ma' qa qi in iyinijets: —Jukhew, tseqwenkeyu'taxi'łij pa' Jesús.—*
22 Ha' Felipe qa ikii ha' Andrés qa nifeli'm, ma' qa ha' Andrés qa ha' Felipe
qa nifelii ha' Jesús.*
23 Ha' Jesús qa yeku'ł, qa yit'ijets: —Hats yamets łahats'ij ha'ne Łа's na'
Jukhew qu' napiletspha'm iye na' wa's.*
24 Yijaa'ija aka' qu' hit'iłij ewets, ne'ej ło' ne'ej trigo in nite' nami'ju' sehe'
qa wa'młeji', qa ham pe'qu' nata'łets hats ewi'łłe, qa in namłi'iju' yijat'ij na'aj
sehe', qa wa'mji', ma' qa olots yijat'ij pe'qu' nata'łets łei.*

---

* **12:9** Jn 21:14 * **12:13** Lv 23:40; Ap 7:9; Mr 11:9; Lc 1:42; Jn 1:49; 10:25; Sal 118:25-26 * **12:14** Lc 13:15 * **12:15** Jn 6:20 * **12:16** Jn 2:22; 14:26 * **12:17** Jn 5:28 * **12:19** Mr 15:6-15; Lc 19:39-44; Jn 11:47-48; 12:36-43; 19:15 * **12:21** Mt 11:21; 17:22; Mr 3:18; 6:45; 8:22; Lc 9:10; 10:13; Jn 1:44; Col 3:22 * **12:22** Jn 6:8 * **12:23** Mr 2:10 * **12:24** Lc 16:7; 1Co 15:36

25 Pakha' qu' nisu'un pa'qu' łiła'xe' qa' naqamij hatse', qa pakha'łe qu' nuten
pa'qu' łiła'xe' ha'ne sehe' epji', qa' niłin pa'qu' łiła'xe' qe qa' nejutshenets pa'
witiła'x nite' yili'ij.*
26 Pakha' qu' net'ithayii ye'm, qa' natsjayan, qa nakha' qu' ha'ni' qa' hik
nakhajeek qu' na'ni' pakha' yeq'ithayinenek. Pakha' qu' net'ithayii ye'm qa
na' Tata qa' qi qu' niwqinhetji' pakha'an.—*

Jesús qa nifel qu' natlanhetii hatse'.

27 —Hane'ej pa' yitawe'j qi in hoksi'wen in uł'axi'mkii. ¿Qa pa'n qu' hit'ij? ¿Me
hit'ij: "Tata anamitkitek yiwets pakha' iftsax"? Qa hik ta'łijupi' in tsam qe qa'
yijunye'je'kii aka' iftsaxji'.*
28 Tata, iwqinhetji'ha ka' ii.— Ma' qa nokes pa' ewi'ł wit'ax ta'łiipha'm na'
wa's qa yit'ij: —Hats hiwqinhetji'ha aka' Yii qa' ewi'łij iye qu' hiwqinhetji'ha
iye.—*
29 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' olots i'ni' hakha'a' qa yepi'ye', yit'ijets in ewi'łte'
pa' tejen. Qa hekhewep qa yit'ijetsek in ewi'łte' pa' ángel iyeti'ł.
30 Qa ha' Jesús qa yit'ij: —Pakha' t'aiji' nite' yakha' qu' net'ejui yiwets,
ekheweli'ł t'ejuyi'ł ewets.*
31 Hane'ej hats nam ha'ne łahats'ij qa ha'ne week sehe' epji' qa' newet-
jeyumtshenij pa'qu' łunyejeye'. Qa hane'ej nakha' tenek'enheitaxipji' ha'ne
week sehe' epji' qa' netwumhitiifik'i.*
32 Qa yakha', qu' heyiihinhetiitaxik'uipha'm ha'ne sehe', qa yakha' qa
haqsiijkii qu' nonot'ax yiwets ene' weekji'.—*
33 Qa yi'tłi'ij aka'an hats'inha qa yeqethentaxik'iha pa' łunye'jkii hatse' qu'
nawa'm.*
34 Qa he' jukhew qa yit'ijju': —Tsikfe'litiłets kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj
pa' Cristo in tees tit hame' ene' week łahatsiyij. ¿Qa pa'n łunye'j in łit'ijets:
"Ha'ne Ła's na' Jukhew qa' ne'nenpha'm qa na' wa'm"? ¿Łek pakha' pa' Ła's
pa' Jukhew?—*
35 Jesús qa yit'ij: —Mexe, hats łammi'słe pa' hamik'ui, qa nakha' hik łunye'j
na'lkii, qa hats nite' na'ni'ił etji'teje'mkii. Ijalkisi'łji'kii na' na'lkii in mexe i'ni'ł
etji'teje'm, hats'inha qu' nite' e'nitjułaxi'iłijpha'm na' nookii. Na'aj yijalki'sji'kii
na'aj nookii nite' nikfe'lets pa'n ikji'.*
36 In mexe i'ni'ł etji'teje'm na' na'lkii, ek'eni'łets hasu'uj eqeku'uł na' na'lkii,
hats'inha qu' łelitsi'ił ej na' na'lkii.— In yili'ij ekewe'en in yit'ij ha' Jesús qa ik
qa wanat'inik'uikii hekhewe'en.*

Inhats'ek pe' judiol in yeqeku' pa' Jesús.

37 Qa in yemjeetax in hats olotstax ke' yi'wentaxijha in yaqsiijkii ham
łunyejeyi'iju'ł, qa łunye'j ji'ij in yeqeku' hakha'an.
38 Hats'inha qu' nasinik'i kekhewe' yit'ij pa'aj pa' profeta'ik'i Isaías, in yit'ij:
—*Yatsat'axyij, ¿pa'n łii pakha' qu' nite' neqekuyi'ik'i ekewe' jitefeltax? ¿Qa pa'n łii*

* **12:25** Jn 10:28; Lc 6:27; 19:14; Mt 10:39 * **12:26** 1Co 3:5; Jn 14:3; 17:24; 2Co 5:8; Fil 1:23; 1Ts 4:17; 1Ti 5:3 * **12:27** Sal 3:7 * **12:28** Jn 5:37; 10:25; 11:4; 17:1; Hch 15:14; Ap 14:1,13; 1P 2:12 * **12:30** Jn 11:42 * **12:31** Lc 4:6; Jn 3:16; 14:30; 16:11; Col 2:15; 1Jn 3:8 * **12:32** Jn 11:51 * **12:33** Jn 18:32 * **12:34** Sal 89:36; Jn 15:4; 1Jn 2:17; Mr 2:10 * **12:35** Sal 36:9; 118:27; Jn 7:28,33; 8:14; 9:4; 12:46; 1Jn 2:8,11; Fil 3:12 * **12:36** Jn 7:33; 1Ts 5:5; Lc 4:30

*pakha' qu' hats ni'wen in t'ethinhetiitaxij pa' łet'unha'x pa' Yatsat'ax'inij?— (Is 53:1)**

39 Ma' qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' netk'enets, qe pa' Isaias'ik'i yit'ij iye pa'aj:

40 *—Pa' Dios yit'onji' łotoi pekhewe'en qa yit'unhetje'm iye pe' łatawjets, hats'inha qu' nite' ni'wene' qa nite' nenikfeli'ik'i iye, ma' qa' nite' netetwek'elaxe' yiwets qa yakha' qa' nite' henłine'ju'.— (Is 6:10)**

41 Ekewe'en yit'ij pa'aj pa' Isaias'ik'i, qe yi'wen pa' qi łesa'x ha' Cristo qa nifelkii iye pa'aj.*

42 Ła'mek qa łunye'j ji'ij iye in olots hekhewe' tek'enets, nite' yeqeku' hakha'an, qa i'ntaxji'teje'm iye hekhewe' uja'x tenek'enhei qa nite'łe tetfelij, qe nijiweyiju'ł he' fariseol qu' nukinik'uifik'i he' łe'lijtsitjiyits.*

43 Qe les yisu'unji' in yiwqinhetji' ene' jukhew, qa nite' qu' les nisu'un qu' pakha'ye' yijat'ij Dios qu' niwqinhetji' enewe'en.*

Pe' nite' tek'enets pa' Jesús qa' uł'etse'ju' hatse'.

44 Ha' Jesús yit'unhetik'i in yit'ij: —Pakha' qu' nite' nesqeku'ye', nite' yakha' qu' nite' nesqeku'ye', nakha'łe ts'ukinju' hikna' nite' yeqeku'.*

45 Qa pakha' qu' hats netswen, ma' qa hats yi'wen na' ts'ukinju'.*

46 Yakha', fetitjii, tsametsju' ha'ne sehe' ipji', hats'inha qu' weeke' pakha' qu' nite' nesqeku'ye' qa' nite' amane' ji'teje'm na' nookii.

47 Pakha' qu' nepi'ye'taxik'i eke' yi'lijei qa nite'łe tek'enik'i, hane'ej nite' hitani'then, qe nite' tsamijetsju' qu' hitani'then ha'ne week sehe' ipji', tsametsju' qe qa' henłinju'.*

48 Pakha' qu' nite' net'eku'me'yiju'ł qa nite' t'eku'miju'ł iye kekhewe' yi'lijei, ma' qa hats na'l pakha' qu' newetjeyumtshenij hatse', kekhewe' yi'lijei henfeltaxi'ł e'm, hik kekhewe' qu' netjeyumtshenij hatse' pa' nełuji' qu' hats ł'akathe'ye'łeju' hatse'.*

49 Qe yakha' nite' henfel pakha' qu' yakha' ye'łe qu' hisu'unłe, nakha'łe Tata hik nakha' ts'ukinju', hik nakha'łe yit'ij yiwets qu' hit'ij week kekhewe' henfel qa k'inq'ijatshenij iye.*

50 Qa tsikfe'lets iye pakha' qu' nit'ij na' Tata qu' nanaqsiijkii in ta'łets qu' nanali'ł e'm na' witiła'x nite' yili'ij. Qa hik ta'łijupi' kekhewe' hit'ij, qa hit'ij in łunyejeyek kekhewe' hats yit'ij yiwets qu' hit'ij.—*

13

Jesús qa nimpuujinju' pe' łef'iyei pe' ł'ijatshenhei.
(Lucas 7:44)

1 In mexente' tekju' qu' net'ejuyets kakha' łe'wis nełu Pascua,* ha' Jesús nikfe'lets in hats yamets łahats'ij qu' nakik'ui iye ha'ne sehe' ipji' qa' namii

---

* **12:38** Mt 1:22; 3:3; 4:14; 12:17; Ex 15:16 * **12:40** Jn 8:59; He 3:8; Is 56:3,6; Mt 18:3; 23:15; Hch 15:3; 28:27; Ro 16:5; 1Ti 3:6; 1P 2:24 * **12:41** Is 6:1-10; Mr 10:37; Jn 17:24 * **12:42** Lc 8:41 * **12:43** Fil 3:19; Lc 9:32; 2Co 3:18; 1Ts 2:4; 2P 3:18 * **12:44** Jn 6:35 * **12:45** Jn 14:9 * **12:47** Lc 6:37; 11:28; 2Ti 1:14; 2P 3:17; Jn 3:17,18; 8:15; Ap 6:10; Hch 16:30; Ef 2:8 * **12:48** Lc 10:16; Jn 2:4; 6:39; 1P 1:5; 3:3; 2P 3:3; Jud 18 * **12:49** Mt 11:27 * **12:50** Jn 5:19,26; 12:25; 14:24; Hch 13:48; 1Jn 2:25

* **13:1** Pascua ikji', łahats'ij pa'aj pe' week judiol in yilan na'aj kots'etax qa yilinij pe' ł'athits pe' łekuwelii pe' łeqejiłe wetju'ł in mexe i'ni' pa'aj pa' sehe' Egipto, qe qa' naqsi'jij pakha' yilan na'aj ajit wita's. Hik pakha'aj qa ikik'uifik'i pa' Egipto.

iye pa' Łatata. Łakha' in yisu'unija hekhewe' yatsat'etsij in mexe i'nipji' ha'ne sehe' qa nite' yili'ij qu' qi qu' nisu'un yamijii pa' nełuji' qu' hats ł'aka'the' ye'łe hatse'. *
2 In hats nekuyuju' pa'aj, qa pa' inwo'met hats yenji' łatawe'j ka' Judas, ła's pakha' Simón Iscariote, qu' net'ihinij ha' Jesús.*
3 Qa ha' Jesús qa nikfe'łłe'ets pa' Łatata in tisij qu' netnek'enhe'yipji' week ekewe' wekwek, qa nikfe'letsha iye in ta'łiiha pa' Dios qa nikfe'lets iye qu' napiliipha'm iye pa' i'ni' pa' Dios.*
4 Qa in mente' tektaxju' qa niyik'uipha'm, ma' qa nit'ijji' ka' juffufuf ł'uihitjii qa t'eku'mi' ka' ewi'ł toalla qa yeqelutsiji'.*
5 Qa yatsiiji'ju' ka' iweli' ha' k'eeweji' tok'o, ma' qa yapełek qa nimpuujinju' he' łef'iyei he' ł'ijatshenhei qa ha' yeqelutsiji' toalla qa hikha' qa nili'jijju'.
6 Ma' qa yamets ha' Simón Pedro, hakha'an qa yit'ij: —Yatsat'axyij, ¿me łenqempuujitsheneyu'taxij ene' yif'iyei?—*
7 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Hane'ej nite' łenikfe'lets aka' haqsiijkii, qa hatse'łu' enikfe'lets.—*
8 Ha' Pedro qa yit'ij: —¡Nite' yexke'ej qu' impuujin ne' yif'iyei!— Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qu' nite' himpuujine' qa' nite' hik akha'ye' nekhewe' tsatsat'etsij.—
9 Ha' Simón Pedro qa yit'ij: —Ye'ehe, Yatsat'axyij, qa hasu'uj uja'xe'łe qu' impuujin ne' yif'iyei, qe ene' yikoyei iye qu' impuujin qa ha'ne yijiła' iye.—
10 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Na'aj hats wempuli'j hats nite' hamik'ui qu' nempuli'j iye, hats uja'xłe ne'ej łef'iyei qu' nimpulijin qe hats week ham łejili'ye' na'aj ł'aj. Qa ekheweli'ł hats ham ejiliyi'ił, qa nite'łe e'weeki'łha.—
11 Qe nikfe'lets kakha' qu' net'ihinij hatse', qa hik ta'łijupi' in yit'ij: —Nite' e'weeki'ł qu' hats ham ejiliyi'ił.—
12 Ma' qa in hats week yaqhat'etsij in nimpuujinju' he' łef'iyei, qa uyik'ipha'm iye ha' te'nweipha'm ł'uihitjii, ma' qa i'nijupju' iye ha' mesa, qa yit'ij: —¿Me łenikfe'li'łets aka' haqsi'ji'ł e'mijkii?
13 Ekheweli'ł łit'iłij yiwets Maestro qa łit'iłij yiwets iye Yatsat'ax'inij, qa i'woyitsi'łijik'iha, qe yakha' hik aka' yijunye'j.
14 Ehe, in yakha' Yatsat'ax'inij qa Maestro iye, ma' qa' henimpuujinju' ne' ef'iyeyi'ł, qa ekhewepe'jiiłek iye qu' enimpuujini'łju' ne' ef'iyeiłi'ił wetju'ł.*
15 Qe yakha' hojo'oł e'mij, hats'inha qu' ekhewepe'jiiłek qu' aqsiiłijkii aka' hats yeqfenyejeyi'ł ej.*
16 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, ham pa'qu' witqejkunenek'e qu' nat'anipji' pa'qu' łaqa patune', qa ham iye pa'qu' wit'ukinek'e qu' na' t'anipji' pakha' qu' nukin.*
17 Qu' enikfe'li'łik'i aka'an, qi qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii qu' aqsiiłijkii.*
18 Nite' e'weeki'ł qu' nek'iyeti'ł ek'ui. Yakha' tsikfe'lij nekhewe' hats he'yeku'mi', qa t'ejuiłe'ets aka'an qu' nafits kekhewe' we'nika'ajji': *"Pakha' yekufetax yemjee qa yetshenyijupha'm pa' łoqok'o qu' not'otsyit je'mkii, qe hats yejuihife'ej."* *(Sal 41:9)**

* **13:1** Jn 1:11; 6:37; 10:18; 12:23; 16:28 * **13:2** Mt 4:1,10; 10:4; Jn 8:44; 12:4; 13:21; Hch 13:10; Mr 3:19 * **13:3** Mt 11:27; 28:18; Jn 8:14,42; 14:12; 16:27,28; 17:2,8,11 * **13:4** Lc 12:37; 19:36 * **13:6** Mt 16:17 * **13:7** Jn 3:11; 7:28; 12:16 * **13:14** 1Ti 5:10; 1P 5:5 * **13:15** 1Ti 2:8; 1P 2:21 * **13:16** Jn 15:20 * **13:17** Mt 7:24-25; Lc 6:47; 11:28; Stg 1:22-25 * **13:18** Jn 6:70; Ef 1:4; Mt 1:22; 26:54; Sal 41:9

19 Hane'ej hats k'efeli'ɬi'm aje'eɬ in mente' yamets aka'an, hats'inha qu' namtaxets qu' ɬunye'je', qa' nite' eqeku'yi'iɬik'i in yakhaa'ija Cristo.*
20 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, pakha' qu' neneqjunu'uj pa'qu' yukinek'e, qa yakha'ɬe in neqjunu'yij. Qa pakha' qu' neneqjunu'yij qa nakha'ɬe ts'ukinju' hikna' neqjunu'uj.—*

Jesús qa nifel pakha' wotk'onijkii hatse'.
(Mateo 26:20-25; Marcos 14:17-21; Lucas 22:21-23)
21 In yili'ij in yit'ij aka'an ha' Jesús, ma' qa yoksi'wen in qi in itawje'met, qa yatsathenketija in nifel, qa yit'ij: —Yijaa'ija aka' qu' it'iɬij ewets, in na'l na' ewi'ɬ ekheweli'ɬ t'ihinyij hatse'.—*
22 He' ɬ'ijatshenhei qa yejeɬ wetju'ɬkii, qe nite' nikfe'lets pa'n ɬunye'j pakha'an.
23 Ha' ewi'ɬ hekhewe' ɬ'ijatshenhei, hik hakha' ha' yisu'un ha' Jesús, ewi'ɬ i'ni'ɬi' in teki'ɬju'.*
24 Ma' qa ha' Simón Pedro qa yit'ijii k'ewk'ew he' ɬokoyei, qa ɬokoyeiɬe he' yit'ijii in yit'ijets: —Anfaakanij pa'n ɬiiyija pakha'an.—
25 Ma' qa to'siyijets ha' Jesús, qa nifaakanij: —Yatsat'axyij, ¿pa'n ɬii pakha'an?—
26 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Nakha' qu' hetisij ha'ne qu' hilke'ejji'ju' na' ɬ'i' pan ɬapk'as.— Ma' qa yuihinji'ju' ka' pan ɬapk'as ka' ɬ'i', qa tisij ka' Judas ɬa's pakha' Simón Iscariote.*
27 Ma' qa in hats tuj ka' pan, qa pa' Satanás qa uiji'teje'm kakha'an. Ha' Jesús qa yit'ijets: —Pakha' ɬanqaqsijkineyu'ujkii, yape if'elitik'i qu' aqsiijkii.—*
28 Qa nite'ɬe ewii'ɬe' pa'qu' nenikfe'lik'i hekhewe' i'nijup ha' mesa inhats'ek in yit'ijets aka'an.
29 Qe uja'x hekhewe' yumtitax kakha' Judas in hikka' yaqsi'j ka' ti'naj i'nji' kekhewe' ɬ'astai, ha' Jesús qu' nit'ijets: Aqha'yii pekhewe' qu' mexe hamitse' ine'm qu' net'ejuyets ha'ne ɬe'wis neɬu, i'nɬi'i qu' netisij pe'ye' pe' ham yiwq'axine'.*
30 Ma' qa ka' Judas in hats testi'yij ka' pan ɬapk'as, qa yenteje'm qa aje'eɬ niipha'm qa ikfik'i. Hik aka'aj hats najaleikii.*

Pakha' ewi'ɬ ink'ayik wenit'ij qu' nanaqsiijkii.
31 Ma' qa in hats ikfik'i ka' Judas, ha' Jesús qa yit'ij: —Hane'ej qu' neniwqinhetji' ha'ne Ła's na' Jukhew, qa na' Dios qa' neniwqinhetji' iye qu' nata'ɬets hane'en.*
32 Qa qu' nata'ɬets hane'en qu' neniwqinhetji' na' Dios, qa na' Dios qa niwqinhetji'ijji' ek hane'en, qa' aje'eɬ qu' niwqinhetji'.
33 Yilits, hats k'esets qu' hats nite' ha'ni'iɬ etji'teje'm. Ekheweli'ɬ qa' mowotaxi'ɬyiikii. Qa hik ɬunye'j kakha' hit'ijets he' judiol qa hikka' hit'iɬij ewets iye hane'ej: nite' ɬeke' qu' eneki'ɬ nakha' qu' hakji'.*
34 K'eɬisiɬij hane'ej aka' ewi'ɬ ink'ayik wenit'ij qu' nanaqsiijkii: mewet-su'uniɬha ekheweli'ɬ, in yijunye'jek in qi in k'esu'uni'ɬ qa hik aka' ejunye-jeyi'iɬij qu' mewet-su'uni'ɬ.

---

* **13:19** Jn 3:16; 8:24; 13:19; Mr 11:24; Hch 10:43; Ro 10:9; 1P 1:8-10; Ex 3:14; Sal 45:8 * **13:20** Jn 5:43; 2Jn 10 * **13:21** Sal 51:12; Jn 15:26; Hch 26:5 * **13:23** Jn 19:26; 20:2; 21:7,20 * **13:26** Sal 41:9; Mr 14:20 * **13:27** Mt 4:1,10; Jn 8:44; Hch 13:10 * **13:29** Mr 3:19; Jn 2:23 * **13:30** Jn 9:4 * **13:31** Mt 26:31-35; Mr 2:10; 14:27-31; Lc 22:31-38; Jn 11:4; 17:1; 1P 2:12; 2Ts 1:12; 1Jn 2:5 * **13:33** Jn 7:33; 8:21-22; 14:2; 16:5

35 Qa aka'an qa' hik aka' qu' nata'ɬets qu' week nenikfe'letsha in ekheweli'ɬ k'eyijatshenheyi'ɬ, ehe, qu' nanali'ɬ e'm pa'qu' e'qsu'unkaxitsi'iɬ wetju'ɬ.—*

Jesús qa nifel pa' Pedro qu' newelkut'ijkii hatse'.
(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Lucas 22:31-34)

36 Ha' Simón Pedro qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¿pa'n ɬakji' hatse'?— Qa yeku'ɬ ha' Jesús: —Hane'ej nite' ɬeke' qu' atsjayan nakha' qu' hakji', qa' ink'aye'ɬe hatse' qu' atsjayan.—*

37 Pedro qa yit'ij: —Yatsat'axyij, ¿inhats'ek in nite' hane'ej qu' k'ajayan yijat'ij? Nite' hetjeyepun inye'jɬu' qu' hawa'm efi.—*

38 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Me ɬit'ij yiwets qu' mawamyifi? Yijaa'ija aka' qu' hit'ij ewets: in nite' ip pa'qu' ta'a'aye' qu' mente' wetshetk'ewi'ɬi'ij qu' mewelku'tyijkii.—

14

Jesús wit'ikheyi'j qa jiyamitii pa' Dios.

1 —Hasu'uj itawje'metetsi'iɬ. Hasu'uj eqeku'uɬ na' Dios, qa hasu'uj esqeku'uɬ iye.*

2 Ne' ɬetsi' na' Tata olots ne' ɬatawjets. Qek nite' yijaayi'ija aka'an qekha nite' hit'etaxi'ɬij ewets. Qa' hathayinpha'm hatse' qa' haji'let pa'qu' etset'i'iɬ.*

3 Qu' haktax qa' haji'let pa'qu' etset'i'iɬ, qa' hetpilju' iye hatse', ma' qa' k'ekaxi'ɬpha'm qa' ewi'ɬ jina'ni' na' ha'ni'.*

4 Hats ɬek ɬenikfe'li'ɬets nakha' wit'ikheyi'jii nakha' qu' hakji'.—*

5 Ma' qa ha' Tomás qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, qu' nite' netsikfe'li'iɬets pa' ɬakji', ¿qa pa'n ɬunye'j qu' netsikfe'liɬets pa' wit'ikheyi'j?—*

6 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Yakha' yewit'ikheyij, yakha' ye'yijaa'ija, qa yakha' iye ye'witiɬa'x. Yakha' yeɬ'ewi'ɬɬe qu' k'amitiɬii na' Tata.*

7 Qu' hats enikfe'li'ɬ yiwets ma' qa' hats enikfe'li'ɬets na' Tata. Hane'ej hats ɬenikfe'li'ɬij qa hats ɬi'weni'ɬha iye.—*

8 Ha' Felipe qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ets'ethini'ɬij pa' Atata, ma' qa' hats nami'ɬyijju'ha.—*

9 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Me nite' hats tooxik'i in ha'ni'ɬ etji'teje'mkii qa menjiit nite' ɬenikfe'lyij, Felipe? Pakha' qu' hats netswen ma' qa hats yi'wen na' Tata. ¿Qa pa'n ɬunye'j in ɬit'ij: "Ets'ethini'ɬij pa' Atata"?*

10 ¿Me ɬeqeku'uk'i in ha'n ji'teje'mha na' Tata, qa na' Tata qa i'nji'ij yitji'teje'mha ek? Kekhewe' wi'tlijei hit'iɬij ewets nite' yakha'ɬe qu' nata'ɬ yiwets in hit'iɬij ewets, qe nakha' Tata hik nakha' i'nyit ji'teje'mha hik nakha'ɬe yaqsiijkii kekhewe' qits wit'ithayijkitits.*

11 Hasu'uj esqeku'uɬij in ha'n ji'teje'mha na' Tata, qa na' Tata qa i'nji'ij yitji'teje'mha ek. Qa qu' esqeku'ɬi'iɬij in hit'ij qa kekhewe' haqsiijkii qu' hik kekhewe'ye' qu' hasu'uj eqeku'uɬij aka'an.*

---

* **13:35** 1Co 13:1 * **13:36** Jn 14:2; 16:5 * **13:37** 1Jn 3:16; Mr 14:31 * **14:1** Jn 14:27; Hch 16:34; 27:25; Ro 4:3,17,24; Ga 3:6; Tit 3:8; Stg 2:23; 1Jn 5:10 * **14:2** Jn 8:21-22; 13:33,36; 16:7 * **14:3** Mr 8:38; Jn 12:26 * **14:4** Jn 7:28; 8:14; 16:5; 1Jn 2:11 * **14:5** Mr 3:18 * **14:6** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24; He 10:20 * **14:7** Mt 11:27; Jn 17:3; 1Jn 2:23; 4:8 * **14:8** Mr 3:18 * **14:9** Jn 5:19,37; 12:45 * **14:10** Jn 5:30,36; 6:28; 10:30; 14:11,20; 1Jn 2:24; 4:17; He 3:9; Ap 15:3 * **14:11** Jn 10:38

12 Yijaa'ija aka' hit'iłij ewets, pakha' qu' nite' nesqeku'ye', qa kekhewe' haqsiijkii qa' naqsi'jiijkiyek pakha'an, qa pekhewepe' iye les qits qu' naqsi-ijkii iye, qe hats tsamii hatse' na' Tata.*
13 Qa week pakha' qu' iyini'łets qu' it'iłij ka' yii, qa' haqsiijkii, hats'inha na' Tata qa' neniwqinhetji'ha qu' nata'łets ha'ne Ła's.*
14 Pa'qu' łunye'je' qu' iyini'łets qu' it'iłij ka' yii, yakha' qa' haqsiijkii.—*

Jesús qa yiwjutsiqen qu' nenukinju' pa' Espíritu Santo.

15 —Qu' etsu'uni'ł, qa' aqsiiłijkiiha kekhewe' hats hit'ij qu' nanaqsiijkii.*
16 Qa yakha' qa' nek'iyinets na' Tata, qa nakha'an qa' nenukini'ł ewetsju' qu' nełisi'łij nakhap iye Eqi'fenkena'x, hats'inha qa' hikna' na'ni'ł ejupkii, nite' yili'ij qu' na'ni'ł ejupkii,*
17 ikji', nakha' Espíritu ta'łets na' yijaa'ija, hik nakha' ha'ne week sehe' ipji' nite' łeke' qu' netesti'yij, qe nite' yi'wen qa nite' nikfe'lets iye. Qa ekhewełi'ił qa łenikfe'li'łets qe i'ni'ł ejup, qa' ink'aye'łe qa' na'ni'ł etji'teje'mha.*
18 Nite' k'ewu'mi'ł qu' hik ejunyejeyi'ił qu' a'ftiletsi'ił, hetpili'ł ei iye hatse'.
19 Hats nite' toxik'ui qa ha'ne week sehe' ipji' qa' hats nite' netswene', qa ekheweli'ł qa' e'tsweni'ł iye hatse', qe yakha' yi'ła'x iye hatse' qa ekheweli'ł qa' i'łiyejiiłek iye hatse'.*
20 Hik pakha' pa' nełuji' hatse' ekheweli'ł qa' enikfee'liłetsha yakha' in ha'n ji'teje'mha na' Tata, qa ekheweli'ł qa ła'ni'ł yitji'teje'mek, qa yakha' qa' hanił'et ji'teje'mek.*
21 Pakha' qu' nana'li'm ekewe' hit'ij qu' nanaqsiijkii qa tek'enik'iha iye, pakha'an hik pakha' yijat'ij in tsisu'un. Qa pakha' tsisu'un qa na' Tata qa yisu'unek. Qa yakha' qa' hisu'un pakha'an qa' hoksi'wenketij in ha'nijupha.—*
22 Qa ha' Judas (nite' ka' Iscariote) qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¿inhats'ek in yuja'xłi'ił qu' k'eweni'ł iye hatse' qa nite' ha'ne week sehe' ipji'?—*
23 Ha' Jesús qa yeku'ł qa yit'ijets: —Pakha' qu' netsu'un qa' netk'enik'iha eke' yi'lijei. Qa na' Tata qa' nisu'un pakha'an. Na' Tata qa yakha' qa' heneki'łetsju' pakha'an qa' ha'ni'ł ji'teje'mha qa' yitsiyi'iłij.*
24 Pakha' qu' nite' netsu'une, nite' tek'enik'i ke' yi'lijei, qa eke' yi'lijei łepi'ye'ełik'i nite' yakha' qu' yi'lijeye'łe. Na' Tata hik nakha' łe'lijei, hik nakha' ts'ukinju'.*
25 Ekewe'en wekwek hit'iłij ewets hane'ej in mexe ha'ni'ł etji'teje'm.
26 Qa nakha'łe Eqi'fenkena'x, nakha' Espíritu Santo, hik nakha' na' Tata nukinijju' hatse' aka' yiiji', nakha'an qa' nijatsheni'łij week ekewe' wekwek, ma' qa' enikfe'li'łik'i iye qu' ijamti'iłik'i week kekhewe' hats hit'iłij ewets.*
27 K'ejetiłij na' wittawjemetsi', k'ełisiłij na' yitawjemetsi', qa nite'łe k'ełisiłij qu' hik łunye'je' pakha' t'ihintaxij wittawjemetsi'tax ha'ne sehe' ipji'. Hasu'uj itawje'metetsi'ił. Hasu'uj iye e'nijiwe'yi'ł.*

---

* **14:12** Jn 5:20; 6:35; 7:33; 13:1,3; 16:5,10,17,28; 17:11,13; 20:17 * **14:13** Jn 5:19; 11:4; 17:1; 1P 2:12 * **14:14** Jn 10:25; 11:22; 15:6; 16:23-24 * **14:15** 1Jn 5:3 * **14:16** Lc 24:49; Jn 14:26; 15:26; 16:7; 1Jn 2:1; Hch 2:33 * **14:17** Jn 1:33; Sal 119:142; 2Ts 2:10; 1Jn 4:4,6 * **14:19** Jn 7:33; 16:16; Fil 1:21 * **14:20** Jn 14:10 * **14:21** Jn 8:31; 16:27; 1Jn 2:5; Dt 7:12-13 * **14:22** Lc 6:16; Hch 1:13; 10:40-41 * **14:23** Jn 14:2; 1Jn 2:24 * **14:24** Jn 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 * **14:26** Sal 51:11; Jn 1:33; 2:22; 14:16; 15:26; 16:7,13; Hch 2:4,33; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22; Lc 24:49; 1Co 2:10; 1Jn 2:27; 2P 1:21 * **14:27** 2Ti 1:7

28 Hats łespiye'eˈł in hit'iłij ewets: “Hak hatse' qa' hetpili'ł ei iye hatse'.” Qu' yijaayi'ija qu' etsu'uni'ł qa' qi qu' eˈłe'sitsi'iłi'mkii in łenikfe'li'łets qu' natsamii na' Tata, qe łakha' les in qiji' t'anyipji'.*

29 Hane'ej hats k'efeli'łi'm aje'eł in mente' yamets aka'an, hats'inha qu' namtaxets qu' łunye'je', qa' nite' esqekuyi'ił.*

30 Hats nite' qi qu' jintafaakateiju' hane'ej, qe hats nam na' tenek'enhe'yipji' ha'ne sehe'. Yemjeetax nakha'an in nite' yeqenijantaxyij.*

31 Qa lesłe łe'wis qu' nenikfe'lets ha'ne week sehe' ipji' in hisu'un na' Tata, ma' qa' haqsiijkii week pakha' hats łunye'j pa' tsiyaji'ijets qu' haqsiijkii. Yape eniyi'łpha'mkii qinakik'ui ha'ne ju'uni'.—

15

Jesús hik łunye'j ne'ej uwakuk.

1 —Yakha' pe' yijaa'ija uwakuk łetuk, qa na' Tata qa hikna' yejełets.*

2 Week pakha' qu' ham łeye' enewe' yakjil, qa' ne'nisa'xii. Qa week pakha' qu' netei, qa ne'nisa'xik'i pe'qu' łakjile'tax iye, hats'inha qu' les olotse' pe'qu' łeye'.*

3 Ekheweli'ł qa hats te'nisa'xik'i pe' akjitaxi'ł iye, qe ta'łets kekhewe' wi'tlijei k'efeli'łi'm.*

4 E'wisitse'kite'eł yijup, qa yakha' qa' nite' ye'wisitsi'ił ejup. Hik qu' łunye'je' na'aj ewi'ł łakji' ne'ej uwakuk in nite' łeke' qu' neteiłe qu' nite' netije'ets pe'qu' łetuk'e, qa hik aka' qu' ejunyejeyi'ił qu' nite' a'maneyi'ił yijup.*

5 Yakha' pekhe' uwakuk, qa ekheweli'ł qa pekhewe' łakjil pekhe'en. Pakha' qu' nite' wi'se'yijup, qa yakha' qa' nite' jeek ye'wi'si'ijup pakha'an, pakha'an qa olots pe'qu' łeye'. Qe qu' i'totsi'ił ye'mets ham pa'qu' łeke'ye' qu' aqsiiłijkii.*

6 Pakha' qu' nite' amane' yijup, qa' netwumhitiifik'i in łunye'jek na'aj ewi'ł łakji' qe we'nisa'xii ma' qa yisłax, qa ewi'ł we'neni' qa tewumhitiiji'ju'kii na'aj fe't ma' qa naq'axij fe't.*

7 Qu' a'maneyi'ił yijup, qa ekewe' yi'lijei iye qu' amaneyi'ił etji'teje'm, iyini'łets pa'qu' isu'uni'ł qa' esti'yi'łij.*

8 Aka' ta'łets qu' neniwqinhetji' na' Tata aka'an, qu' olotse' pe'qu' eyi'ił, aka'an hik aka' qu' ni'nq'ethinij in ekheweli'ł k'eyijatshenheyi'ł.*

9 In łunye'jek na' Tata in qi in tsisu'un, qa hik yijunye'j yakha' in qi in k'esu'uni'ł, e'wisitse'kite'ełij yijup na' yeqsu'unkaxitsi'ł ej.*

10 Qu' ek'eeni'łik'iha kekhewe' hit'ij qu' nanaqsiijkii, ma' qa' nite' e'wisitsi'iłji' na' yeqsu'unka'x. In yijunye'jek yakha' in heik'enik'iha kekhewe' yit'ij na' Tata qu' nanaqsiijkii, ma' qa nite' ye'wi's ji'teje'm na' qi łeqsu'unka'x.*

11 Ekewe'en wekwek k'efeli'łi'm, hats'inha qu' hik łunye'je' pa' yisa'xi'mkii pa'qu' isaxitsi'iłi'mkii, qa pa' isaxitsi'łi'mkii qa' notpoli'ł ej.*

---

* **14:28** Jn 16:5,10; 10:29; 1Jn 3:20; 4:4 * **14:29** Jn 13:19; 16:4 * **14:30** Mt 4:1; Jn 12:31; Lc 4:6 * **15:1** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24 * **15:2** Mt 3:10; 7:19; 15:13; Lc 3:9; 13:6-9; Jn 15:6; Ro 11:17,22 * **15:3** Sal 24:4; Tit 1:15 * **15:4** Jn 6:56; 8:28; 1Jn 2:5 * **15:5** Stg 3:12; Mr 4:8 * **15:6** Jn 15:2; 2Ts 1:8; 1Ts 1:8; 2P 3:7 * **15:7** Jn 14:14 * **15:8** Jn 11:4; 17:1; 1P 2:12 * **15:9** Col 1:13; 1Jn 5:20; Jud 21 * **15:10** Jn 5:19 * **15:11** 1Jn 1:4; 2Jn 12

12 Aka' yi'lijei hit'ij qu' aqsiiɬijkii, aka'an: “Ekheweli'ɬ qi qu' mewet-su'uni'ɬ,
in yijunyejeyi'ɬ ejek yakha' in qi in k'esu'uni'ɬ.”*
13 Ham pa'qu' nana'li'm pa'qu' ɬeqsu'unka'xe' qu' nat'anipji' aka'an: pa'qu'
ewi'ɬe' in wetɬisij in wa'mifi pe'qu' ɬejuwaikale'.*
14 Ekheweli'ɬ k'eyijuwaikali'ɬ qu' aqsiiɬijkii pakha' qu' k'ayaji'iɬijets.
15 Hats nite' hit'iɬij ewets qu' e'witqejkunenheyi'iɬ, qe na'aj witqejkunenek
nite' nikfe'lets pa'qu' naqsiijkii pa'qu' ɬaqa patune'. Hit'iɬij ewets yijat'ij
qu' k'eyijuwaikali'iɬ, qe yakha' k'eɬisiɬij qu' enikfe'li'ɬets week kekhewe' yit'ij
yiwets na' Tata.*
16 Nite' ekhewelɬi'iɬ qu' ku'mi'ɬyi', yakha'ɬe in he'yeku'mi'ɬ eiji'kii, qa
he'yekumi'ɬij eiji'kii qu' ma'aɬij hats'inha qu' nana'l pe'qu' hik ɬunyejeye' qu'
eyi'iɬ, qa pe'qu' eyi'iɬ qa hasu'uj qu' hamitse', hats'inha na' Intata qa' neɬisi'ɬij
week pe'qu' iyini'ɬijets qu' it'iɬij ka' yii.*
17 Aka' k'ayaji'iɬijets qu' aqsiiɬijkii aka'an: mewet-su'uniɬha ekheweli'ɬ.—

Ha'ne sehe' ipji' yuten pa' Jesús qa pe' tek'enets iye.

18 —Qu' na'napjaxi'ɬ e'm ha'ne sehe' ipji', qa' menikfeliti'ɬets in yakha' yojo
qu' na'napjax ye'm.*
19 Qek natsat'etsi'ɬ ej ha'ne sehe' ipji', qekha nesu'untaxi'ɬ ha'ne sehe' ipji',
in ɬunyejeyijek nekhewe' yatsat'etsij in qi in yisu'un. Qa nite'ɬe yatsat'etsi'ɬ epji'
ha'ne sehe' ipji', qe yakha' hats he'yeku'mi'ɬ eiji'kii qa hats nite' ɬa'ni'ɬ ji'teje'm
ha'ne sehe' ipji', qa hik ta'ɬijupi' ha'ne sehe' ipji' in napjaxi'ɬ e'm.*
20 Maxtayitiɬik'i kakha' wi'tlijei hit'iɬij ewets: “Ham pa'qu' witqejkunenek'e
qu' nat'anipji' pa'qu' ɬaqa patune'.” Qu' hayawitjaxtii qa' ekheweljiiɬek iye qu'
awitjaxti'yi'ɬ. Qu' net'eku'miju'ɬ eke' yi'lijei qa' net'ekumjii'ɬ ejuɬek.
21 Week ekewe'en qu' ɬeqfenyejeyi'iɬ ej hatse' qe ta'ɬets in ɬatsjayani'ɬ, qe nite'
nikfe'lets nakha' ts'ukinju'.*
22 Qek nite' natsame' qa qek nite' henfeli'imha iye, qekha nite'
noksi'wene'tax pe' ɬewuɬ'ets. Qa ha'neɬi'ij qa hats nite' ɬeke' qu' nittaxijets
qu' nite' nenikfe'le'ets pe' ɬewuɬ'ets.*
23 Pakha' qu' na'napjax ye'm, napjaxi'm iye na' Tata.*
24 Qek nite' haqsi'ji'imijkii kekhewe' wekwek ham ɬunyejeyi'iju'ɬ, qekha nite'
noksi'wene'tax pe' ɬewuɬ'ets. Qa ha'neɬi'ij qa hats yi'wen kekhewe' haqsiijkii,
ma' qa napjax ye'm qa napjaxi'm iye na' Tata.*
25 Qa yaqsi'jɬi'ijkii aka'an qe qa' nafits kakha' wi'tlijei we'nika'ajji' nakha'
yit'ijets nekhewe'en qu' ɬeqe leye': *“Hamtax ta'ɬi'ijupi' qa napjaxɬe ye'm.” (Sal
35:19; 69:4)**
26 Qu' nanamtax nakha' Eqi'fenkena'x nakha' qu' he'nukinju' hatse' ta'ɬets
na' Tata, ikji', nakha' Espíritu ta'ɬets na' yijaa'ija ta'ɬii na' Intata, nakha'an qa'
hik nakha' qu' netsfeelija.*
27 Qa ekheweli'ɬ iye qu' etsfeli'ɬ, qe ɬata'ɬi'ɬijii in i'nk'aa'ija in ɬa'ni'ɬ yijupkii.*

---

* **15:12** Jn 3:16 * **15:13** Ro 5:8; 1Jn 3:16 * **15:15** Col 3:22 * **15:16** Mt 24:22; Jn 10:25; 11:22; 14:13; 16:23 * **15:18** Lc 6:27; 19:14 * **15:19** Ef 1:4 * **15:21** Mr 13:13; Jn 3:11; 7:28; 10:25; 20:9 * **15:22** Ez 2:5; 3:7; Jn 9:41; Ro 1:20; 2:1; 6:23 * **15:23** Jn 5:23 * **15:24** He 3:9; Ap 15:3; Jn 3:2; 7:31; 5:36; 9:32,41; 10:32,37 * **15:25** Jn 12:38; 13:18; 17:12; 18:9,32; 19:24,36; Sal 69:4 * **15:26** Sal 119:142; Jn 1:33; 14:16,17,26; 16:13; Ro 3:7; 1Jn 4:6 * **15:27** Hch 4:20

16

1 Henfeli'ł e'm ekewe' wekwek hats'inha qu' hame' pa'qu' ilani'łifi qa' anami'łju'kii.
2 Newumiłik'uifik'i iye hatse' nekhewe' łe'lijtsitjiyits ne' judiol. Qa namłe hatse' nakha' łahats'ij qa pakha' qu' łunye'je'łe qu' nalani'łju' qa' numtitax qu' hik aka' łunye'je' qu' net'ithayiyi'mha na' Dios.*
3 Yaqsiijkii hatse' aka'an qe nite' nikfe'lets na' Tata qa nite' nikfe'l yiwets iye.*
4 K'efeli'łi'm ekewe'en hats'inha qu' namtaxets qu' łunyejeye'kii ekewe'en, ma' qa' ijamti'iłik'i kekhewe'en in hats k'efeli'łi'm. Qa nite' hayiits qu' henfeli'ł e'm ekewe' wekwek qe mexe ha'ni'ł etji'teje'm.—*

Pakha' yaqsiijkii pa' Espíritu Santo.

5 —Qa ha'nełi'ij qa' hats natsamii nakha' ts'ukinju', qa ham ekheweli'ł pa'qu' natsfaakanij qu' nit'ij: "¿Pa'n qu' maji'?"*
6 Qe in ta'łets in k'efeli'łi'm ekewe' wekwek, ma' qa qi in topolij pe' ataw-jetsi'ł pa' ika'metaxitsi'ł wetju'ł.
7 Qa yijaałi'ija aka' qu' hit'iłij ewets: in les łe'wis qu' haki'ł ek'ui, qe qu' nite' hake', qa na' Eqi'fenkena'x qa' nite' nanami'ił ewetsju'. Qa qu' hakłi'ił ek'uipha'm ma' qa' he'nukini'ł ewetsju' hatse'.*
8 Qu' nanamtax hatse' nakha'an, qa hikna' nikfelitets ha'ne week sehe' ipji' pa' łewuł'ax, qa pa' wittsathenkeye'j qa qu' newetjeyumtshentax hatse' ene' week.
9 Pa' łewuł'ax ikji', in nite' tek'en yiwets tseqeku'.
10 Qa pa' wittsathenkeye'j qa ikji', yakha' in hats tsamii na' Tata qa' hats nite' e'tsweni'ił.*
11 Qa pa' wetjeyumtshen ene' week qa ikji', nakha' tenek'enhe'yipji' ha'ne sehe' in hats ta'nanhi'yipji' qa hats jutsiqax qu' qi qu' nattanithenhetii hatse'.*
12 Olots kekhewe' wekwek tseqfelenheyu'ułij e'm, qa mexełe nite' e'weju'łi'łiju'ł ha'ne hane'ej łahats'ij.*
13 Qa nakha'łe Espíritu ta'łets na' yijaa'ija, nakha'an qu' nanamtax qa' hikna' qu' nijatsheni'ł qa' nikfeliti'łets week pa' yijaa'ija, qe tees qu' niyetij pakha' qu' łakha' ye'łe qu' nisu'un, qe iyetij yijat'ij week pakha' qu' nimpi'ye'ej nakha'an, ma' qa nakha'an qa' nikfeliti'łets pekhewe' wekwek mexe hamit-sik'ui łunyejeikii hatse'.*
14 Nakha'an qi qu' netsiwqinhetji' hatse', qe testi'yij hatse' kekhewe' tsat-sat'etsij, ma' qa' nikfeliti'łets.
15 Week nekhewe' na'li'm na' Tata yakha' tsatsat'etsij iye, hik ta'łijupi' in hit'iłij ewets na' Espíritu Santo qu' netesti'yij hatse' nekhewe' tsatsat'etsij, qa nakha'an qa' naqsiijkii qu' enikfe'li'łets.—

Pa' ł'ika'metaxitstaxkii pekhewe'en qa' naya'xipji' qu' qi qu' łe'sitsi'imkii.

16 —Hats k'esetsha hats nite' toxik'ui, ekheweli'ł qa' hats nite' e'tswene' eku'ni'ł, qa ink'aye'łe iye qa' e'tsweni'ł iye.—*

---

* **16:2** Jn 9:22; 12:42; Ex 12:25 * **16:3** Jn 7:28 * **16:4** Jn 14:29; Ap 2:5 * **16:5** Jn 7:33; 8:14,21-22; 13:3,33,36; 14:4-5,28; 16:10,17 * **16:7** Sal 119:142; Jn 14:26 * **16:10** Jn 14:12,28; 16:17 * **16:11** Mt 4:1; 12:41; Jn 5:22; 12:31; 2Ts 1:5; Ap 19:11; Col 2:15; He 2:14 * **16:12** Mr 4:33 * **16:13** Ro 3:7; 1Jn 4:6; 2Ts 2:10; Mt 11:27; Jn 1:17; 5:19; 14:6; 17:10 * **16:16** Jn 7:33; Mr 2:20; 14:19

17 Ma' qa he' uja'x hekhewe' ɬ'ijatshenhei qa yifaakateji': —¿Pa'n ikji'ha in
yit'ij inwets: "hats nite' toxik'ui, ekheweli'ɬ qa' hats nite' e'tswene' eku'ni'ɬ,
qa ink'aye'ɬe iye qa' e'tsweni'ɬ iye" qa yit'ij iye: "qe yakha' tsamii hatse' na'
Tata"?—*
18 Qa yit'ijju' iye: —¿Pa'n yukinji' in yit'ij inwets: "hats nite' toxik'ui"? Nite'
jinikfe'li'k'uyii pa' iyettaxij.—
19 Ha' Jesús qa hatsɬe nikfe'lets hekhewe'en in naqfaakanheyu'uj, qa
yit'ijji'ju': —¿Me ɬifaakateji'iɬji' in hit'ij: "Hats nite' toxik'ui, ekheweli'ɬ qa' hats
nite' e'tswene' eku'ni'ɬ, qa' ink'aye'ɬe qa' e'tsweni'ɬ iye"?
20 Yijaa'ija aka' hit'iɬij ewets, in ekheweli'ɬ ɬapi'ɬju' hatse', qa' qi iye qu'
ika'metetsi'ɬkii. Qa ha'neɬe sehe' ipji' qa qi'ek qu' ɬe'sitsi'imkii. Ekheweli'ɬ
ɬ'ikametetstaxi'ɬkii hatse', qa' naya'xɬi'i hatse' pakha' ika'metaxitstaxi'ɬkii na' qi
witisa'xi'mkii.*
21 Ne'ej efu in hats k'esik'i qu' nanqala'x, qa qi in yaats'eji' ɬekutjii, qe hats
yamets pakha' ɬahats'ij qu' nenekfik'i. Qa in hatsɬe nekfik'i na'aj omeɬa's, ma'
qa hats nitapi'ik'i ɬaqa'ti'ij, qe ta'ɬets pakha' qi ɬesaxi'mkii in hats neketsfik'i
pakha' omeɬa's ha'ne sehe' ipji'.*
22 Qa hik ejunyejeyi'ɬ in qi in ɬ'ikametetsi'ɬ wetju'ɬ qa ɬaats'e'eɬ, qa k'ewenɬi'iɬ
iye hatse', qa ne' atawjetsi'ɬ qa' qi qu' ɬe'sitsi'imkii, qa ham pa'qu' netka'miɬij
pakha' qu' esaxitsi'iɬi'mkii.*
23 Pakha'an pa' neɬuji' hatse' ham pa'qu' atsfaakani'ɬij. Yijaa'ija aka' hit'iɬij
ewets. Na' Tata week qu' neɬisi'ɬij pa'qu' iyini'ɬijets qu' it'iɬij aka' yii.*
24 Hane'ej mexe nite' ɬ'iyiniɬets pe'ye' qu' it'iɬij ka' yii. Iyini'ɬets, qa' esti'yi'ɬij
pa'qu' iyini'ɬets, hats'inha qa' qi qu' e'ɬe'sitsi'iɬi'mkiiha.—*

Jesús qa naxij ha'ne week sehe' epji'.

25 —Ekewe' wekwek in k'iyetij qa hit'iɬij'e' kekhewe' hejeyumtshenɬi'ijupi'.
Qa hatsɬe yamets hatse' nakha' ɬahats'ij qu' hats nite' hit'i'iɬij'e' pe'qu'
hejeyumtshenijupi', qe hats qu' hatsa'thenketik'iha yijat'ij qu' henfeli'ɬ e'm
na' Tata.
26 Hik pakha' pa' neɬuji' hatse' ma' qa' iyini'ɬets pe'ye' qa' it'iɬij aka' yiiji'. Qa
nite' hit'iɬij ewets qu' yakha'ye' qu' nek'iyini'ɬ e'mets na' Tata qu' net'ekumi'ɬ
eju'ɬ,*
27 qe na' Tata ɬakha'ija in qi in nesu'uni'ɬ, qe ekheweli'ɬ ɬetsu'uni'ɬ qa nite'
ɬeqeku'uɬik'i iye in yakha' hata'ɬii na' Dios.*
28 In henek hata'ɬets na' Tata qa heneketsju' ha'ne sehe'. Qa hane'ej qa'
hakik'ui iye ha'ne sehe' qa' natsamii iye na' Tata.—*
29 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa yit'ijets: —Hayits yijat'ij, hats yeqet'aaxik'iha
ka' ɬit'ij in ham pa'qu' ejeyumtshenijupi'.
30 Hane'ej hats tsikfe'li'ɬetsha in week ɬenikfe'lets pe' wekwek. Qa nite'
hamik'ui iye qu' nafaakan pe'ye' qe hayiits ɬenikfe'lets pa'qu' nafaakantaxij.
Qa hik ta'ɬijupi' yekheweli'ɬ in nite' k'eqeku'uɬij in ɬataɬiiha pa' Dios.—*
31 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Ye' me hats nite' ɬeqeku'uɬik'i?

---

* **16:17** Jn 14:12; 16:10 * **16:20** Mt 11:17; Lc 7:32; 23:27; Jn 16:6; 2Co 2:2 * **16:21** Ga 4:19; Lc 1:7
* **16:22** Jn 15:11; 20:20 * **16:23** Jn 11:22; 14:13-14; 15:16 * **16:24** Jn 10:25; Mt 7:8; 1Jn 1:4; 2Jn 12
* **16:26** Jn 10:25; 14:16 * **16:27** Jn 6:46; 8:42; 13:3; 14:21; 16:30 * **16:28** Jn 14:12 * **16:30** Mr 2:8; Jn 1:48; 2:24-25; 6:64; 16:27; 21:17

32 Ek'en qeku'ni'łek, na' łahats'ij hats nek, qa hats nam, ekheweli'ł qa
anak'esi'łkii. Week ewiłei ekheweli'ł qu' ilati'łiikii pekhewe' ewhi'wetitsi'ł,
ma' qa' yeł'ewiiłe'kii qu' etswu'mi'łi'. Qa nite'łe yeł'ewi'łkii na' Tata hik nakha'
qu' na'nyijup.*
33 Ekewe'en hats week k'efeli'łi'm hats'inha in łatsjayani'łha qa' nikesi-
menłekii pe' atawjetsi'ł. Ha'ne sehe' ipji' qi qu' nana'l pe'qu' aats'e'ełij, qa'
yape'enhałe imeheti'łji' qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii, yakha' hats tsaxij ha'ne week
sehe' ipji'.—

17

Jesús qa iyin.

1 Ha' Jesús in yili'ij in yit'ij ekewe' wekwek, qa yejełetspha'm ha'ne wa's,
qa yit'ij: —Tata, hats yamets łahats'ij. Yape iwqinhetji' ha'ne oqwomehe',
hats'inha ji'jek ha'ne oqwomehe' qa' newqinhetji'ijji' ek.*
2 Akha' łetisij ha'ne oqwomehe' na' łet'unha'xipji' ene' week jukhew qa efuts
iye, hats'inha qa' netisij na' witiła'x nite' yili'ij week ne' hats łetisij.*
3 Ha'ne witiła'x nite' yili'ij, hane'en, qu' nenikfe'l ewets in eł'ewi'łłe in
e'yijaa'ija in o' Dios, qa qu' nenikfe'lets iye ha'ne Jesucristo in hik ha'ne
łenukinju'.*
4 Yakha' qi in k'ewqinhetjiha ha'ne sehe' ipji' qa week haqsiijkii qa
tsaqhat'etsij kekhewe' łanyaji'ij yiwets qu' haqsiijkii.
5 Qa hane'ej, Tata, etsiwqinhetji' qa' je'weeke' qu' jineniwqinhetji', qa'
esłisij kakha' hayiits yuk'eji' in ha'n ejup in mexe ham ha'ne week sehe'.*
6 Yakha' hikfelit ewets pa'n ejunye'j nekhewe' łesłisij ha'ne sehe' ipji'.
Nekhewe'en łantsat'etstaxij qa łesłisłi'ij, nekhewe'en qa tek'enik'iha eke'
e'lijei.*
7 Hane'ej hats nikfe'lets in week eke' łesłisij in akha' ta'ł ewets.
8 Yakha' henfeli'm ekewe' wi'tlijei łesłisij, ma' qa t'eku'miju'ł, qa hats
nikfe'lets in yijaa'ija in hata'ł ei, qa nite' yeqeku'uk'i iye in akha' łets'ukinju'. *
9 Yakha' k'iyinij ei enewe'en, qa nite' k'iyinij ei ha'ne week sehe' ipji', qe
uja'xłe yijat'ij enewe' hats łesłisij, qe łantsat'etsij.*
10 Qa week nekhewe' tsatsat'etsij, akha' łantsat'etsij iye. Qa nekhewe'
łantsat'etsij qa tsatsat'etsij iye. Qa yakha' qa heyiwqinhetiiji' qe ta'łets
nekhewe'en.*
11 Yakha' hats nite' ha'nipji' ha'ne sehe' ipji', qa nekhewe'łe'en qa mexe
amaneyi'ipji' ha'ne sehe' ipji', qa yakha'łe qa' hats natsam ei. Qi łe'wis Tata,
jełinenijetsha na' łet'unha'x aka' ii, hik aka' łesłisij, hats'inha qa' week ewi'ł
pa'qu' łunyejeye', in injunyejeyek in ewi'ł kakha' injunyejei.*
12 In mexe ha'nijup nekhewe'en ha'ne sehe' epji', qa qi in hejełetsha hit'iji'
aka' iiji', hik aka' łesłisij łet'unha'x ka' ii. Qa ham pa'qu' ewii'łe' nekhewe'en qu'

---

* **16:32** Jn 4:23; 8:16,29 * **17:1** Jn 5:19; 12:28; He 1:2 * **17:2** Fil 3:3; Jn 12:25; Hch 13:48; 1Jn 2:25; Mt 24:22 * **17:3** Jn 1:6; 4:23; 5:38,44; 6:29; Ro 16:27; 1Jn 5:20; Mr 9:37 * **17:5** Mt 11:27; Mr 10:37; Jn 1:1-2; 8:58; 17:24; 1P 5:1; Pr 8:23 * **17:6** Hch 15:14; Ap 14:1; Mt 24:22; Jn 6:37; 8:23,51; 10:25; 13:1; 15:19; 17:14-16; 18:9,36; 1Co 5:10; 1Jn 2:16; 4:5 * **17:8** Jn 4:24; 5:43; 13:31 * **17:9** Ro 9:11 * **17:10** Jn 16:15 * **17:11** Sal 20:6; 1Co 7:14; Pr 18:10; Jn 10:16,30; 11:52; 13:3; 14:12; 17:22; Ga 3:28

uł'axe'ju', ewi'łłe nakha' hats ła'słe na' witwuł'eye'jju' qe qa' nafits kakha' yit'ij kekhewe' hats we'nika'ajji'.*

13 Qa ha'neł'ij qa' hats natsam ei na' ła'ni', qa aka'an qa hik aka' henfel in mexe ha'nipji' ha'ne sehe', hats'inha qu' nana'l jii'mek nekhewe'en qu' hik łunye'je' na' qi yisa'xi'mkii.

14 Yakha' hats hetisij enewe'en ke' e'lijei, qa ha'ne sehe' ipji' qa qi in napjaxi'm enewe'en, qe enewe'en nite' yatsat'etsipji' ha'ne sehe' ipji', in yijunye'jek yakha' in nite' yatsat'axyipji' ha'ne sehe' epji'.*

15 Nite' k'iyinij ewets enewe'en qu' ilithinik'ui ha'ne sehe' ipji', k'iyinij ewets yijat'ij qu' jełijets nakha' uł'ax.**

16 Enewe'en nite' yatsat'etsipji' ha'ne sehe' ipji', in yijunye'jek iye yakha' in nite' yatsat'axyipji' ha'ne sehe' ipji'.*

17 Eqethenfik'iha nakha' yijaa'ija, eke' e'lijei hik ekewe' nakha' yijaa'ija.*

18 In łunye'jek in łets'ukinetsju' ha'ne sehe' ipji', qa yakha' jeek iye in hukinijkii enewe'en qu' nakijik'i' ha'ne week sehe' ipji'.*

19 Enewe'en in ta'łets, yakha' qa he'neni'ha in haqsiijkii week pa'qu' isu'un, hats'inha qa' hatsłe ye'weeki'łij enewe'en qu' ne'nenjiiha' ek.

20 Nite' uja'xłe enewe'en qu' nek'iyinij ewets, qe k'iyinij ewets iye pekhewe' qu' netk'en yiwets iye hatse' qu' nata'łets pe'qu' łe'lijeye' enewe'en,

21 hats'inha qu' weeke' qu' hik łunyejeye' qu' ewi'łe'. In ejunye'jek akha', Tata, in ła'nyit ji'teje'mha qa yakha' qa ha'nji'ij etji'teje'mha ek, enewe'en qu' nanji'ij initji'teje'mha ek, hats'inha ha'ne week sehe' ipji' qu' nite' neqekuyi'ik'i in akha' łets'ukinju'.*

22 Kakha' yisa'x łesłisij hats hetisij enewe'en, hats'inha qu' hik łunyejeye' qu' ewi'łe', in injunyejeyek in ewi'łija ka' injunyejei,*

23 aka'an ikji' yakha' ha'nji'teje'm enewe'en qa akha' qa ła'nyit ji'teje'mek, hats'inha qa' hik łunyejeyi'ija qu' ewi'łe', ma' qa ha'ne week sehe' epji' qa' nenikfe'letsha in akha' łets'ukinju' qa' nenikfe'letsha iye in qi in łisu'un enewe'en in łunye'jek in qi in łetsu'un.*

24 Tata, hisu'un enewe' łesłisij qu' na'nyijupkii week pa'qu' ha'ni', hats'inha qu' ni'wenija nakha' yisa'x, nakha' yisa'x łesłisij, qe qi'ija in hayiits łetsu'un in mexe ham ha'ne week sehe' ipji'.*

25 Yatsathen Tata, ha'ne week sehe' ipji' in nite' nikfe'l ewets, qa yakha'łe qa tsikfe'l ewets, qa enewe'en qa nikfe'lets in akha' łets'ukinju'.*

26 Yakha' hikfelit ewets enewe'en, qa nite' hili'ij qu' hikfelit ewetskii, hats'inha nakha' e'qsu'unka'x, nakha' łetsit'iji in łetsu'un qa na'nji'ju' enewe'en qa yakha' qa' ha'nji'teje'm iye.—*

18

Jesús qa te'nekumhi'yi' pa'aj.
(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53)

* **17:12** 2Ti 1:14; Mt 26:54; Sal 41:9; Jn 13:18; 15:25; 19:24,36 * **17:14** Lc 6:22,27; 19:14; Jn 8:23; 15:19; 18:23,36 * **17:15** "Nakha' uł'ax" aka'an in yit'ij qa iyetij pa' Satanás. * **17:15** 2Ts 3:3 * **17:16** Jn 18:36; 1Jn 4:17 * **17:17** Lc 11:2; Sal 119:142; 2Ts 2:10; 1Jn 5:20 * **17:18** 1Jn 4:17 * **17:21** Jn 11:52; 17:11; 1Jn 2:24; 5:20 * **17:22** Mr 10:37; Jn 17:24; 1P 5:1,4 * **17:23** 1Jn 4:4; Jn 3:16; 12:43; 15:9; 1Co 13:1; 2Ts 2:13 * **17:24** Jn 12:26 * **17:25** Mt 11:27; Lc 10:22 * **17:26** Jn 10:25; 1Jn 4:4

1 Ha' Jesús in yili'ij ekewe'en in iyinijii pa' łatata, ma' qa iki'łkii he' ł'ijatshenhei
qu' namiiteje'm ha' łajaika' ai hakha' kimi'ik'i ł'ikheyi'j na'aj iweli' łii Cedrón,
hikha' i'ni' ha' wit'enekju' najkaket, qa hikha' qa i'ni'łi' ha' Jesús qa he'
ł'ijatshenhei.
2 Ka' Judas, kakha' t'ihinij ha' Jesús, nikfe'lii hakha' najkaket, qe hats olotsij
qa i'njiłi' he' ł'ijatshenhei.*
3 Ma' qa ka' Judas qa łijts'eyek hekhewe' ewi'ł tup'uje'm (grupo) he' hik
łunyejei oq'opheł inetsilets witeqjeł inenheyij ke' qi witlijtsitjii qa hekhewe' uja'x
tenek'enhei judiol, nukin hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye
fariseol. Ma' qa neka'x he' łek'ul qa he' łefetitjiyits qa ke' łaqapjuyititsijup pha'm
yenji' ke' najak (antorchas).*
4 Qa ha' Jesús in hayiits week nikfe'lets kakha' łunye'jkii, qa ikiju'ł, qa
nifaakan: —¿Łekpa' łowo'ołiikii?—*
5 Hekhewe'en qa yeku'ł: —Pa' Jesús, Nazaret łeiłe'.— Jesús qa yit'ij: —Yakha'
inek.— Qa ka' Judas, kakha' t'ihinij ha' Jesús, i'nji'teje'm hekhewe'en.*
6 Ha' Jesús in yit'ij: —Yakha' inek— qa week t'oqoyik'uikii qa namiju'kii
sehe' hekhewe'en.
7 Ha' Jesús qa ewi'łij iye in nifaakan: —¿Łekpa' łowo'ołiikii?— Hekhewe'en qa
yit'ijju' iye: —Pa' Jesús, Nazaret łeiłe'.—
8 Qa ha' Jesús qa yeku'ł iye, qa yit'ij: —Hats inek hi'ttaxi'łij ewets yakha'
inek. Qu' yakha'ye' pakha' łowo'ołiikii, qa' iwejinłi'ił qu' nakkii enewe'en.—
9 Aka'an hik aka' łunye'jkii in yafits kakha' hayiits yit'ij ha' Jesús in yit'ij: —
Tata, enewe' łesłisij ham pa'qu' ewii'łe' qu' natsqamij.—*
10 Ma' qa ha' Simón Pedro, hikha' na'li'm ha' łaqa'tsjikinet, qa nit'ijpha'm qa
yifekinij je'm hakha' łeqejkunenek ha' qiji' pa'il łatata, qa yasinii qa k'itsji' ke'
yiya'yik'i te'weiji' łekfi'ik'i, ha' witqejkunenek łii Malco.*
11 Ha' Jesús qa yit'ijets ha' Pedro: —Ukinik'iju' iye na' łejii na' aqa'tsjikinet.
Na' Tata in tsełisij qu' nek'iyaji' na' qi ek'imiiji', ¿me qa' nite' nek'iya'ye'ji'?—*

Jesús qa wetka'xii pa' pa'i Anás.
(Mateo 26:57-58; Marcos 14:53-54; Lucas 22:54)

12 Ma' qa hekhewe' ewi'ł tup'uje'm (grupo) he' hik łunyejei oq'opheł inetsilets
witeqjeł inenheyij ke' qi witlijtsitjii, qa hakha' iye yejeł ijipji' hekhewe'en (co-
mandante) qa hekhewe' iye tenek'enhei judíos, qa t'eku'mi' ha' Jesús qa
yophe'ł.
13 Ma' qa yojo in yeka'xii ha' Anás, qe hikha' łeqewket ha' Caifás, qiji' pa'il
łatata kakha' ininqa'pji'.*
14 Ha' Caifás hik hakha' yit'ijji'ju' hekhewe' judiol qu' les qu' łe'wise'ju' qu'
ewi'łe' pa'qu' jukhew qu' nawa'mifi ha'ne witset.*

Pedro qa welkut'ijkii pa' Jesús.
(Mateo 26:69-70; Marcos 14:66-68; Lucas 22:55-57)

15 Ha' Simón Pedro yijayanpha'mkii ha' Jesús in wetka'x qa hakhap iye
ł'ijatshenek. Hik ha'ne ha' nikfe'li'ł wetju'ł hakha' qiji' pa'il łatata, qa hik
ta'łijupi' in łeke' in yijayanetsji' ha' Jesús hakha' jofji'ju' ke' łetsi' ha' pa'il łatata.*

---

* **18:2** Mr 3:19; 9:31; Mt 10:4; Jn 13:21 * **18:3** Mr 7:3 * **18:4** Jn 16:30 * **18:5** Ex 3:14; Sal 45:8; Jn 8:24 * **18:9** Mt 1:22; Jn 17:6,12 * **18:10** Mt 16:17; Lc 6:14; Mr 14:47; He 4:12; 10:32; Lv 16:32 * **18:11** Is 51:22; Jer 49:12; Mt 20:22; 26:39,42; Mr 14:36; Lc 22:42 * **18:13** Lc 3:2; Jn 11:49; 18:24; Hch 4:6; Mt 26:3 * **18:14** Jn 11:50 * **18:15** Lc 6:14

16 Qa hakha'łe Pedro qa amanfik'i ha' łeji'ii. Qa hakha' wit'ijatshenek
nikfe'lij ha' qiji' pa'il łatata, qa tepiliifik'i iye qa tafaakate'yi'ł ke' yejeł ha' łeji'
ma' qa yuihinteje'm iye ha' Pedro.
17 Ma' qa ke' witqejkunenki' yejeł ha' łeji', qa nifaakan ha' Pedro: —¿Me
nite' hik akha' ha' ewi'ł hekhewe' ł'ijatshenhei hakha' jukhew?— Ha' Pedro qa
yeku'ł: —Nite'. Nite' yakha'.—
18 In k'ui qa hekhewe' łeqejkunenhei qa he' witeqjełinenheyij ke' witlijt-
sitjii qa niłani' ka' łefet qa t'ałets. Qa ha' Pedro qa ts'ap'a'ajup i'nji'teje'm
hekhewe'en t'ałets iye ka' fe't.

Pa' pa'il łatata qa nifaakan pa' Jesús.
(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Lucas 22:66-71)
19 Ma' qa ha' qiji' pa'il łatata qa nifaakanij ha' Jesús in t'ejuyets hekhewe'
ł'ijatshenhei qa ke' yijatshenij iye.*
20 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Yakha' in k'iyet nite' hanat'inijik'uikii ene' weekji',
k'inq'ijatshenjiifi nekhewe' łe'lijtsitjiyits ene' judiol qa k'inq'ijatshenjiifi iye
nekhe' qi witlijtsitjii, hik nakha' łothewet ne' week judiol, qa ham pakha' qu'
hit'ij qu' hanat'inijkii.*
21 ¿Inhats'ek in yakha' in łatsfaakan? Anfaakan yijat'ij hekhewe' tsepi'ye'ej
kekhewe' k'iyetij, hik enewe' nikfe'lets kekhewe' hit'ij.—
22 Ha' Jesús in yit'ij aka'an, ma' qa ha' ewi'ł hekhewe' witeqjełinenheyij ke' qi
witlijtsitjii qa yilanje'm łeju's, qa yit'ij: —¿Me hik aka' pa' i'nanye'j qu' jinteku'ł
ha'ne qiji' pa'il łatata?—
23 Ha' Jesús qa yeku'ł: —Qu' uł'axe'ju' pa'qu' hit'ij, enfel ye'm pakha' uł'axju'
in hit'ij, qa qu' łe'wise'łeju' in k'iyet, ¿qa inhats'ek in łaslan?—*
24 Ma' qa ha' Anás qa inaqyaji'ij qu' newetka'xii ha' Caifás, qiji' pa'il łatata,
ha' Jesús wo'nophe'ł he' łokoyei.*

Pedro ewi'łij iye in welkut'ijkii pa' Jesús.
(Mateo 26:71-75; Marcos 14:69-72; Lucas 22:58-62)
25 Ha' Simón Pedro ts'ap'a'ajup ka' fe't, t'ałets, ma' qa titijiti'yijets: —¿Me nite'
hik akha' iye hekhewe' ł'ijatshenhei hakha'an?— Ha' Pedro qa welkut'ijkii, qa
yit'ij: —Nite', nite' yakha'.—
26 Ha' ewi'ł hekhewe' łeqejkunenhei hakha' qiji' pa'il łatata, hik hakha' ha'
łejefe hakha' k'istaxii ke' łekfi' yifekinii ha' Pedro, hakha'an qa yit'ijets iye ha'
Pedro: —¿Me nite' hik akha' k'eweni' hakha' wit'enekju'ui najkaket, in ijts'ekii
hakha'an?—
27 Ha' Pedro qa ewi'łij iye in welkut'ijkii iye, ma' qa hik aka'aj qa ip pa'
ta'a'a'.*

Jesús qa wetka'xii pa' Pilato.
(Mateo 27:1-2,11-14; Marcos 15:1-5; Lucas 23:1-5)
28 Ma' qa wetka'xik'uifik'i iye ha' Jesús ke' łetsi' ha' Caifás, qa wetka'xii
ke' wititsi' łii pretorio, Roma łakha', i'nifi ek hakha' judiol tenek'enhe'yipji'
Roma łeiłe' (gobernador). Mexe leefiju', he' judiol qa nite' uyetsji' ke' wititsi'
pretorio, qe tit nuyetsji' ma' titha hats hik łunyejeye' qu' netjilii in mexe łe'sits
pe' nełuts, qa' nite' łeke'ye' qu' na'nij ji'teje'm pakha' witkujiiji' pe' łe'sits nełuts
Pascua.*

---

* **18:19** Mt 26:3 * **18:20** Stg 2:2; Hch 21:26 * **18:23** Gn 1:31 * **18:24** Jn 18:13 * **18:27** Jn
13:38 * **18:28** Mr 15:16

29 Qa hik ta'ɬijupi' ha' gobernador Pilato in iketsfik'i hekhewe'en, qa yit'ijji'ju': —¿Pa'n ɬunye'j pa' uɬ'ax yaqsiijkii ha'ne jukhew qa ɬenka'xi'ɬmet?—*
30 Hekhewe'en qa yeku'ɬ, qa yit'ijju': —Qu' nite' uɬ'axe' ha'ne jukhew qekha nite' henka'xe'taxi'ɬ ei qu' k'eɬisiɬij.—
31 Ma' qa ha' Pilato qa yit'ijets iye: —Eka'xi'ɬ nakha'an qa' it'iɬiji' pa' hats ɬ'anye'j pa' eqe leyi'ɬ qu' ekhewele'ɬi'iɬij qu' itanitheni'ɬij nakha'an pa' yaqsiijkii.— He' judiol qa yeku'ɬ iye: —Yekheweli'ɬ in ye'judioli'ɬ nite' ɬenexkeli'ɬij ye'm qu' hilani'ɬ pa'qu' jukhewe'.—
32 Aka'an in ɬunye'jkii qe qa' nafits kekhewe' ɬe'lijei ha' Jesús in iyetij qa yeqethenik'iha pa'n qu' ɬawamhinye'je' hatse'.*
33 Ma' qa ha' Pilato qa uyifi iye kekhe' wititsi' pretorio, qa taya'yets ha' Jesús, ma' qa wetka'xetsji', qa yit'ijets: —¿Me hik akha' pakha' qi ɬatata ene' judiol?—*
34 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —¿Me akha'ɬe qu' it'ij aka'an? ¿Me i'nɬi'i qu' nata'ɬɬe'ets qu' nit'ij ewets pekhewepe' qu' yakha'ye'?—
35 Ha' Pilato qa yeku'ɬ iye: —¿Ye' me yakha' ye'judio? Ene' ejefets qa nekhewe' iye tenek'enhe'yij ne' pa'il tseɬis ej. ¿Pa'n eqfenye'j ewek pa'aj?—
36 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Na' heinek'enhe'yi' nite' ha'ne sehe' ipji'. Qe qek hik ha'neyi'i' ha'ne sehe' ipji' na' heinek'enhe'yi', ma' qa nekhewe' tsijayan qekha nawatlantaxyipji', qekha nite' niwejinetaxij ne' judiol in t'eku'myi'. Qa nite'ɬe hik ha'ne i'ni'in nakha' heinek'enheiji'.—*
37 Ma' qa ha' Pilato qa yit'ijets: —¿Ye' me akha' e'wittata?— Ha' Jesús qa yeku'ɬ iye: —Ɬ'asiinik'iha ka' ɬit'ij in yakha' ye'wittata. Qa hik ta'ɬijupi' in tsekfik'i qa hik ta'ɬijupi' iye in tsametsju' ha'ne sehe' ipji', qe qa' henfel na' yijaa'ija. Qa week nekhewe' hats i'nji'teje'm na' yijaa'ija, qa tek'en yiwets.—*
38 Ha' Pilato qa yit'ij: —¿Pakhana's qu' ɬunye'je'kii pa' yijaa'ija?— In yit'ij aka'an, ma' qa uyetsfik'i iye hekhewe' judiol, qa yit'ijji'ju': —Ham hi'wene' pa'qu' uɬ'axe' qu' ɬunye'je' hakha'an.*
39 Qa na'ɬɬe ka' hayiits eqfenyejeijii'ɬ ewek qu' yakha'ye' qu' hiwejinji'ij pa'qu' ewi'ɬe' wit'opheɬik'e' qa yamji'jets ene' ɬe'sits neɬutsji' Pascua. ¿Me ɬisu'uni'ɬ qu' hiwejin ha'ne qi ɬatata ne' judiol?—*
40 Ma' qa ewi'ɬij iye in week tayai wetju'ɬ, qa yit'ijju': —¡Hasu'uj iwejin nakha'an! Hakha' yijat'ij Barrabás qu' iwejin.— Ha' Barrabás hikha' qi in uɬ'ax ejtenhetsax.*

19

Pa' Pilato qa inaqyaji'ij qu' ne'nenji'pha'm pe' cruz pa' Jesús.
(Mateo 27:15-31; Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25)

1 Ma' qa hik ta'ɬijupi' ha' Pilato qa inaqyaji'ij qu' neteqsilanhetiikii ha' Jesús.
2 Qa he' oq'opheɬinetsilets qa yiftii ke' tii qa yiwataninij ha' Jesús, qa yi'ntaafinij iye ka' witpalinek'ij penyilo.
3 Hekhewe'en qa ikets, qa yit'ijets: —¡Pakhaaye'ɬi'ij qu' ɬunye'je' ha'ne ɬatata ne' judiol!— Qa yeqsilanje'mkii ɬeju's.*

---

* **18:29** 1Ti 5:19; 6:13; Tit 1:6 * **18:32** Jn 12:32-33 * **18:33** Jn 19:21 * **18:36** Mr 1:15; Hch 20:25; 26:16; Jn 8:23; 17:6,14,16; 18:18; Lc 1:2; 1Co 4:1 * **18:37** Jn 1:9; 3:19; 6:14; 9:39; 11:27; 12:46; 15:26; 16:28; 1Ti 1:15; Hch 26:5; Sal 119:142; 2Ts 2:10 * **18:38** Mt 27:37; Mr 15:26; Jn 19:4,6; Hch 13:28; 23:28; 25:18; 28:18 * **18:39** Mt 27:15-26; Mr 15:6-15; Lc 23:13-25 * **18:40** Mr 14:48; 15:7 * **19:3** Mr 1:45

4 Ha' Pilato qa wapiletsfik'i iye he' jukhew, qa yit'ijji'ju' iye: —Jeł qeku'ni'ɬek, hane'ej qu' henka'xi'ɬ ewetsfik'i qa' i'weni'ɬ hats'inha qa enikfe'li'ɬetsha in ham hi'wene' pa'qu' uɬ'axe' qu' ɬunye'je' hakha'an.—*

5 Ma' qa ha' Jesús qa nekfik'i wenuihinji'ju' ɬejiɬa' ke' tii weniftii qa weni'ntaafinij ka' witpalinek'ij penyilo. Qa ha' Pilato qa yit'ijji'ju': —¡Hane'en hakha' jukhew!—*

6 Ma' qa in yi'wentax hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye witeqjeɬinenheyij ke' qi ɬe'lijtsitjii, qa taya'yijipji', qa yit'ijju': —¡Eni'ɬji'pha'm cruze'! ¡Eni'ɬji'pha'm cruze'!— Qa ha' Pilato yit'ij: —Eka'xi'ɬ qa' eni'ɬji'pha'm pe'qu' cruze'. Qe yakha' ham hi'wene' pa'qu' uɬ'axe' qu' ɬunye'je' nakha'an.—

7 He' judiol qa yeku'ɬ: —Yekheweli'ɬ na'li'ɬ ye'm ka' yeqe leyi'ɬ, qa kakha' ɬ'anye'j nakha'an qa hikka' ta'ɬets in les ɬe'wis qu' nawa'm, qe yit'ij ɬetets in Ła's pa' Dios.—*

8 Ma' qa ha' Pilato in yepi'ye' ek'i aka'an, ma' qa les qi'ija in nijiwei.

9 Qa wapilijifi iye ke' wititsi' pretorio qa yit'ijets ha' Jesús: —¿Pa'n ɬataɬji'ha? — Qa hakha'ɬe Jesús qa nite' yeku'ɬ.*

10 Ma' qa ha' Pilato qa yit'ijets: —¿Me nite' ɬesku'ɬ? ¿Me nite' ɬenikfe'l yiwets in na'l ye'm pa' yit'unha'x in heinek'enhei qa ɬeke' qu' k'ewejin, qa na'l ye'm iye pa' yit'unha'xijup qu' nek'inaqyaji'ij qu' enhetiiji'pha'm pe'qu' cruze'?—

11 Ha' Jesús qa yeku'ɬ: —Ham pa'qu' et'unha'xe' in ɬ'enek'enhei qu' nite' neɬisi'ij na' Dios. Qa hik ta'ɬijupi' pakha' ta'ɬets in heyestii ej, pakha'an les qi wiikfik'i pa' ɬewuɬ'ax.—*

12 Ma' qa hik aka'aj ha' Pilato qa wo'taxiikii pa'qu' ɬeqfenye'ji'ij qu' niwejin ha' Jesús. Qa hekhewe'ɬe judiol qa taya'yijipji'kii iye, qa yit'ijju': —Qu' iwejin hakha'an ma' qa hats nite' ejuwaika' pa' qiji' Roma ɬatata (César). Week pa'qu' naqsi'jɬetaxijkii qu' qiye' qu' wittatayi'ij, ma' qa hats t'ejuyiju'ɬ pa' qi Roma ɬatata.—

13 Ma' qa ha' Pilato in yepi'ye' ek'i aka'an, qa inaqyaji'ij qu' netetkaxetsfik'i ha' Jesús. Ha' Pilato qa i'nipji' ha' ɬots'oji'la'x t'ejuyets in hik ɬunye'j qu' jueze', i'ni' hakha' ts'eewe'epji' ha' joofji'ju' ɬanfaakanhe'wet'ij ɬenqii Utel Yaqamax, ke' hebreo qa yit'ijek Gabata.

14 Hik kakha' ka' neɬuji' watji'letji' ne'ej wekwek qu' net'ejuyets kakha' ɬe'wis neɬu Pascua, qa hats natsathenju' junu'. Ha' Pilato qa yit'ijji'ju' hekhewe' judiol: —Hane'en hakha' atata'aɬ.—

15 Ma' qa taya'yijipji' iye hekhewe'en, qa yit'ijju': —¡Ilaani'ɬha! ¡Ilaani'ɬha! ¡Eni'ɬji'pha'm cruze'!— Ha' Pilato qa yit'ijji'ju': —¿Me ɬisu'uni'ɬ qu' henji'pha'm pe'qu' cruze' ha'ne qi atata'aɬ?— Qa he' tenek'enhe'yij he' pa'il qa yeku'ɬ: —Yekheweli'ɬ ham pakhape' iye qu' wittatayi'iɬ yipji', ewi'ɬe pa' qi Roma ɬatata. —

16 Ma' qa hik ta'ɬijupi' ha' Pilato in tisij hekhewe'en, hats'inha qu' ne'nenji'pha'm pe'qu' cruze'.

Jesús qa we'nenji'pha'm pe' cruz.
(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43)

17 Ma' qa wetka'x ha' Jesús. Ha' Jesús qa ikijfik'i in yeka'x ke' ɬeqe cruz, qa' namijii hakha' sehe' ɬenqii witjiɬa'ak'i ɬetset, ke' hebreo qa yit'ijek Gólgota.*

* **19:4** Jn 18:38 * **19:5** Lc 19:36; Zac 6:12 * **19:7** Lv 24:16; Jn 5:18; 19:12; 10:33,36; He 1:2 * **19:9** Mr 14:61; 15:16 * **19:11** Jn 15:22; 18:13-14,19-24,28 * **19:17** Lc 9:23; 23:26

18 Ma' qa hik hakha'a' qa yenji'pha'm ke' cruz, qa wetsjuk iye ke' łenenhefetsji'pha'm ke' cruzits hakha'an, ewi'ł ka' te'weyij yiya'yik'i qa kakhap
qa łefeyi'j te'weyij, ha' Jesús qa łeqewuk'u te'weiji'.
19 Ha' Pilato yika' iye ka' ewi'ł k'eewe qa yenipji' ke' cruz. Ka' we'nika' yit'ij:
—Jesús Nazaret łeiłe', qi łatata ene' judiol.—
20 Ma' qa olots he' judiol yiyinenik'i ka' we'nika'ajji', qe hakha' we'neni' in
we'nenji'pha'm ke' cruz meti'm ha' witset. Qa ka' łe'nikahat qa we'nika'ajji'
kekhewe' wi'tlijei hebreo, ke' latín qa ke' griego iye.*
21 Qa hik ta'łijupi' he' tenek'enhe'yij he' łaqa pa'il enewe' judiol, qa yittaxijets
ha' Pilato: —Hasu'uj ika'ajji' qu' nit'ij: "Qi łatata ene' judiol." Ika'ajji' yijat'ij:
"Hane'en yit'ij: Yakha' qi łatata ene' judiol."—*
22 Qa ha' Pilato qa yit'ij: —Pakha' qu' hats hika'ajji', qa hats hika'.—
23 Ma' qa hekhewe' oq'opheł inetsilets in hats yenji'pha'm ke' łeqe cruz
ha' Jesús, qa t'eku'mi' ke' łeqhinatai ma' qa yak'esa'xju'kii yit'ij cuatsuju' in
yak'esa'xju'kii, qa weju'łji' he' ikwetju'ł (4) oq'opheł inetsilets, qa t'eku'mi' iye
ka' te'weiju' yamik'iju' ł'uihitjii, qa kakha' te'weiju' yamik'iju' ł'uihitjii qa ham
łentiłititse', itupi'le'łe in wetłii.
24 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' oq'opheł inetsilets in yit'ijju': —Hasu'uj jitaw-
jaf'itju' hane'en qu' jinawatk'esa'xijju' iye, ju'ukij wetju'ł yijat'ij qa' jutsiqaxe'
pa'qu' nitupilen.— Aka'an in łunye'jkii qe qa' nasinik'iha ka' hats we'nika'ajji'
qu' łunyejeye'kii in yit'ij: —*Wetjeyumtshenij qa watk'esaxijju' ke' yeqhinatai qa*
ikij wetju'ł iye kakha' yeqhinawat.— *(Sal 22:18)* Aka'an hik aka' yaqsiijkii
hekhewe' oq'opheł inetsilets.*
25 Hakha' i'ni' ke' łeqe cruz ha' Jesús, qa metifi ke' łenene qa ke' łejefeki'łe
ke' łenene, qa ke' María łewhe'ye' pa' Cleofas, qa kikhe' iye María Magdalena
(Magdala łeiłeki').*
26 Ma' qa ha' Jesús in yi'wen ke' łenene qa hakha' iye ł'ijatshenek hikha' qi in
yisu'un ts'ap'a'afi iye ke' łeqe cruz, qa yit'ijets ke' łenene: —Efu, nakha'an ha'
oqwomehe'.—*
27 Qa yit'ijetsek iye ha' ł'ijatshenek: —Nekhe'en ke' enene.— Ma' qa hik aka'aj
ta'łi' hakha' ł'ijatshenek qa yejełetsha qa yeka'xii ke' łetsi'.

Jesús qa wa'm pa'aj.
(Mateo 27:45-56; Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49)

28 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj, ha' Jesús in hats nikfe'lets in hats week qu' nafits
pa' łunye'jkii, ma' qa qu' hats nafits'ija kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj, qa yit'ij:
—Ts'iyayu'.—*
29 Na'li' hakha'a' ke' ewi'ł kamusi łasi' topo'oj ka' wino na'aj etsik'iiji' (vina-
gre), ma' qa yenji' ka' ewi'ł tutsi'latax ta'łets ne'ej łii isopo ke' ewi'ł hik łunye'j
jupayek (esponja) wenilke' ijetsju' ka' wino etsik'iiji' ma' qa yilke'ejiipha'm
ha' łeji'.*
30 Qa ha' Jesús in hats tu'fij ka' we'nilke'ejetspha'm wino, qa yit'ij: —¡Hats
uja'xłe!— Ma' qa nososjo', qa wa'm.*

Jesús qa t'ilitfik'i pe' ł'athits qa pa' iweli' iye.

---

* **19:20** He 13:12 * **19:21** Mt 2:2; 27:11,29,37; Mr 15:2,9,12,18,26; Lc 23:3,37-38; Jn 18:33,39; 19:3,19
* **19:24** Mt 1:22; 26:54 * **19:25** Mt 1:16; 27:55-56; Mr 15:40-41; Lc 23:26,49 * **19:26** Jn 13:23; 21:7
* **19:28** Lc 12:50; 18:31; 22:37; Jn 19:30; Hch 13:29; He 10:14; 11:40; Sal 22:15; 69:21 * **19:29** Ex 12:22
* **19:30** Lc 12:50; Jn 4:34; 17:4; 19:28; 1Jn 5:8

31 Ma' qa hekhewe' judiol, kakha' nełuji' in mexe qu' nawatjiletji' pe'qu' wekweke' t'ejuyets kakha' nełuji' sábado, qa nite' yisu'un qu' amaneye' ji'pha'm pe'qu' witlanheye' pe'qu' łeqe cruzitse' in yamets kakha' witwapiihijii, qe kakha' witwapiihijii kakha'an les in qi in yiwqinhetji'ha. Qa hik ta'łijupi' in iyinijets ha' Pilato qu' ninaqyaji'ij qu' natlanhetiiju' łekumkenetits week hekhewe' we'nenji'pha'm ke' cruzits, ma' qa' netenit'ijju'.*
32 Ma' qa he' oq'opheł inetsilets qa ikii qa nilanju' ke' łekumkenetitsik'i ka' yojo qa kakhap iye kekhewe' łenenhefetsji'pha'm ke' cruzits ha' Jesús.
33 Qa in yamtaxets ha' Jesús, qa yi'wen in hats wa'm, ma' qa nite' nilanju' he' łekumkenetits.*
34 Ła'mek hakha' ewi'ł he' oq'opheł inetsilets qa ti'jijetspha'm łe'weł i' ka' łeqilkenet leeseji', qa aje'eł t'ilitfik'i ke' ł'athits qa ka' iweli' iye.*
35 Nakha' yi'wenij ekewe'en qa nifelkii, qa kekhewe' nifelkii qa yijaalija. Qa nakha'an nikfe'lets iye kekhewe' yit'ij in yijaalija, hats'inha qu' ekhewele'jiiłek qu' nite' eqeku'yi'iłik'i.*
36 Qe aka'an in łunye'jkii qe qa nafits kekhewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj in yit'ij: *—Nite' ewii'łe' pa'qu' netenepłet pe' łenuts.—* *(Sal 34:20)**
37 Qa kakhap iye we'nika'ajji' qa yit'ijek: *—Yejełijju' hatse' pekhewe'en pakha' łanajkanewe'j.—* *(Zac 12:10)**

Jesús qa we'nenifi pe' łesehek.
(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56)

38 In hats naxijik'i ekewe' wekwek, ma' qa ha' José, Arimatea łeiłe', hakha'an tek'entaxets iye ha' Jesús qa nite'łe jumumij qe nijiweyiju'ł hekhewe' judiol. Ha' José qa iyinijets ha' Pilato qu' netisij qa' neka'x ka' Jesus'ik'i. Ha' Pilato qa łexke'ej qu' neka'x. Ma' qa ha' José qa ikii ka' Jesus'ik'i qa yeka'x.*
39 Qa hakha' iye Nicodemo, hikha' nekii ka' ewi'ł naja'x ha' Jesús qu' natfaakate'yi'ł. Neka'x ke' treinta (30) kilos yamets ke' mirra yetsjiłił ke' áloe.*
40 Ma' qa t'eku'mifi wete'm ka' Jesus'ik'i yijuphe'łji' ka' łe'wis penyilo qa hatsłe yefulutipji' kekhewe' wanaqfi'j łesejets ewjisii mirra qa ke' áloe, qa in łeqfenyejeyijek ka' hats łeqfenyejeyij ne' judiol qe yenifi ne'ej łesehek na'aj wa'm.*
41 Ha' i'ni' in we'nenji'pha'm ke' cruz, meti'm ha' najkaket qa hikha' i'ni' ke' ewi'ł witnimełuk ink'aiki', mexe ham we'neni'ifi.
42 Ma' qa hikke' qa we'nenifi ka' Jesus'ik'i qe les in met, qe hats k'esets qu' nanaxijik'i kakha' nełu ma' qa' hats namets kakha' ławapiihijii ne' judiol.

20

Jesús qa iła'x iye.
(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12)

1 Ka' yojo nełuji' kakha' semana (domingo) leefiju', ke' María Magdalena mexe nookii pa'aj in ikii ke' nimełuk. Qa yi'wen pa'aj ke' qi ute in hats tenit'ijji' in łit'otaxij ke' nimełuk.*

---

* **19:31** Jn 19:14; Lc 12:4; 23:26; Mr 2:23; Dt 21:22-23; Jos 8:29; 10:26-27 * **19:33** Ex 12:46; Nm 9:12; Sal 34:20 * **19:34** Zac 12:10; Ap 1:7; Jn 20:20; 1Jn 5:6-9 * **19:35** Jn 1:14-15,34; 21:24 * **19:36** Jn 13:18; 17:12; 19:24; Ex 12:46; Nm 9:12 * **19:37** Sal 34:20 * **19:38** Lc 12:4; Jn 2:21 * **19:39** Jn 3:1-9; 7:50 * **19:40** Jn 2:21; 19:40; 20:5; Mr 14:8 * **20:1** Hch 20:7; 1Co 16:2; Mr 15:40,46; Jn 5:28; Mt 27:60,66

2 Ma' qa wekuma'xii ha' i'ni' ha' Simón Pedro qa hakhap iye ɬ'ijatshenek,
hakha' qi yisu'un ha' Jesús, qa yit'ijets: —Wetka'xik'uifik'i pa'aj ke' ɬesehektax
ka' Yatsat'ax'inij, qa nite' tsikfe'li'ɬets pa'n qu' ne'neni'.—*
3 Ha' Pedro qa hakhap iye ɬ'ijatshenek qa yeeɬii ke' nimeɬuk.
4 Enewe' wetsjuk wekuma'xii in yejeɬii. Qa ha' ewi'ɬ hakha' ɬ'ijatshenek qa les
in we'niyitiiha qa yojo'ets in yamets ke' nimeɬuk qa i'nk'aɬe nafits'ii ha' Pedro.
5 Qa t'upi'yijupju' in yejeɬtaak'iteje'm, qa yi'weniiji' ke' wetjuphe'ɬtaxji' ɬe'sits
penyilots in i'ni' hakha'a', qa nite'ɬe uyetsji'ha.*
6 Ma' qa nafits'ii ha' Simón Pedro, qa uyetsji'ha ke' nimeɬuk. Qa yi'wen iye
ke' wetjuphe'ɬtaxji' ɬe'sits penyilots in i'ni' hakha'a'.
7 Qa ka' penyilo kakha' wenik'eihinɬi'ipji' ka' ɬeiɬa', qa nite' ewi'ɬ i'ni'ɬi'
kekhewe' wetjuphe'ɬji' penyilots, qe kakha'an wetpephe'ɬik'i qa tujtseika' ha'
i'ni'.*
8 Ma' qa uyetsji'ek iye hakhap iye ɬ'ijatshenek, hakha' nojo'ets in namets ke'
nimeɬuk, ma' qa yi'wen qa nite' yeqeku'.
9 Qe in i'nk'aa'ija mexe nite' nikfe'ltaxik'iha kekhewe' hayiits we'nika'ajji'
pa'aj, ha' Jesús in les ɬe'wis qu' iɬa'xe' iye.*
10 Ma' qa he' ɬ'ijatshenhei qa wapiliikii iye pe' ɬetsil.

Jesús qa we'nethinets pe' María Magdalena.
(Marcos 16:9-11)

11 Ke' María Magdalena qi in ipi' hakha' i'nfik'i ke' nimeɬuk'ii, qa in mexe ip
qa t'upi'yijupju' in yejeɬifi ke' nimeɬuk.*
12 Qa yi'wen pa'aj pe' wetsjuk angelits fo' pe' ɬeqhinatai, i'nipji' pa'aj
kakha' we'nenipji' ka' Jesus'ik'i. Ewi'ɬ pa' te'weyii ka' t'osiiji' qa pakhap qa
te'weyiyek ka' t'efiiji'.*
13 Pe' angelits qa yithinets pa'aj: —Efu, ¿inhats'ek in ɬap?— Kikhe'en qa yeku'ɬ
pa'aj: —Qe wetka'x ka' Yatsat'axyij, qa nite' tsikfe'lets pa'n qu' ne'neni'.—*
14 In hats yit'ij ekewe'en qa tetwek'elaxtax pa'aj qa yi'wen ha' Jesús in hats
i'ntaxi' pa'aj hakha'a', qa nite'ɬe nikfe'lij in hik hakha'tax ha' Jesús.*
15 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Efu, ¿inhats'ek in ɬap? ¿Ɬekpa' ɬowotaxiikii?— Kikhe'en
qa yumtiɬetax qu' hik hakha'ye' pa' yejeɬ hakha' najkaket, qa yit'ijets: —
Jukhew qu' akha'ye' pakha' yeka'x ka' Jesus'ik'i, enfel ye'm pa' ɬekaxji' qa'
howo'oikii qa' heka'x.—
16 Ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —¡María!— Kikhe'en qa tetwek'elaxetsha pa'aj
qa yit'iji' ke' ɬe'lijei ne' hebreo: —¡Raboni!— (Ikji' yaqa Maestro.)*
17 Ha' Jesús qa yit'ijets pa'aj: —Etswejin qe mexe nite' haketspha'm qu'
natsamii na' Tata. Yape ma, qa' enfelii hekhewe' hane'ej hats k'injatsij qa'
it'ijets aka' yi'lijei: "Haketspha'm hatse' qa' natsamii na' Tata qa Atata'aɬ iye,
na' yeqe Dios qa eqe Diosi'ɬ iye ekheweli'ɬ."—*

---

* **20:2** Lc 6:14; Jn 5:28; 21:7; Hch 10:32 * **20:5** Lc 24:12; Jn 19:40; 20:5-7 * **20:7** Lc 19:20; Jn 11:44; 20:5; Hch 19:12 * **20:9** Mt 26:54; Lc 16:31; 24:46; 18:33; Hch 2:24; 10:41; 13:34; 17:3,31; Mr 9:9-10; 12:25 * **20:11** Jn 5:28 * **20:12** Gn 16:7; Mt 13:49; Hch 5:19; Ap 14:6; Lc 12:4; Jn 2:21 * **20:13** Lc 10:1; 1Co 8:6 * **20:14** Jn 21:4 * **20:16** Mr 4:38; Ef 4:11 * **20:17** Lc 24:51; Jn 3:13; 6:62; 8:42; 14:12; Hch 1:9-11; 2:33-34; 9:30; Ro 10:6; Ef 1:20-21; 4:8; 1P 3:22; Mt 5:16; 11:27; 27:46

18 Ma' qa ke' María Magdalena qa ikii qa nifeli'm hekhewe' ł'ijatshenhei,
qa yit'ijets: —¡Hats hi'wen ha' Yatsat'ax'inij!— Ma' qa yit'ijets kakha' hats
ł'anye'jets pa'aj hakha'an.*
19 Ma' qa in hats najaleikii kakha' yojo nełuji' ka' semana (domingo),
hekhewe' ł'ijatshenhei qa ewi'ł i'ni' yijanithenji' he' łejil qe nijiwe'yik'uikii
hekhewe' judiol. Ha' Jesús qa we'nethinets qa ts'ap'aji'ju' łeqewuk'u he'
ł'ijatshenhei qa wetfeli'm, qa yit'ij: —Łe'sitsi'imkii ne' atawjetsi'ł.—*
20 In yit'ij aka'an qa yethinij he' łokoyei qa ha' łe'weł'i' iye. Qa hekhe'
ł'ijatshenhei qa qi in łe'sitsi'mkii in yi'wen ha' Yatsat'ax'inij.*
21 Ha' Jesús qa ewi'łij iye in yit'ijji'ju' hekhewe'en: —Łe'sitsi'imkii ne' atawjetsi'ł. In łunye'jek na' Tata in ts'ukinju' qa yakha' qa' k'ukiniłek.—*
22 Qa i'nk'ałe in hats yit'ij ekewe'en, qa yifuyu ipji', qa yit'ijji'ju': —Na'
Espíritu Santo qu' esti'yi'łij.*
23 Pekhewe' qu' iwu'mi'łik'ui pe'qu' łewuł'etse', qa' hik pekhewe' qa'
netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets. Qa pekhewe' qu' nite' iwu'mi'iłik'ui pe'qu'
łewuł'etse', qa' hik pekhewe' qa' nite' netwumhitiyi'ik'ui pe' łewuł'ets.—*

Tomás qa inqeku'taxij in iła'x iye pa' Jesús.

24 Ha' Tomás, hikha' i'nji'teje'm he' doce (12) ł'ijatshenhei, łenqii iye Wetsjukji', hakha'an nite' i'nji'teje'm hekhewe'en in we'nethinets ha' Jesús.*
25 Ma' qa hekhewep, hekhewe' ł'ijatshenhei, qa yit'ijets hakha'an: —¡Hi'weni'ł
ha' Yatsat'ax'inij!— Qa ha' Tomás qa yit'ij: —Qu' nite' hi'wene' he' łokoyei in
watlaniji' ke' kanalifi, qa qu' nite' huihini'ik'iju' iye ene' yiyaqsi' ka' watlaniji'
ke' kanalifil, qa ha'ne yikoi iye qu' nite' huihinik'iju' ka' łanajkanewe'j ha'
łeweł'i'je'm, ma' qa' nite' humtiye' qu' hik hakhayi'ija.—*
26 Ma' qa tełuuyik'i iye hats wetshetk'ewi'ł tatsai (8) nełutsik'i, qa ewi'ł iye
i'ni' he' ł'ijatshenhei ma' qa hats i'nji'teje'm ha' Tomás. Yijanithenji' iye he' łejil
ke' wititsi', ha' Jesús qa we'nethinets iye, ts'ap'aji'ju' iye łeqewuk'u hekhewe'en
qa yit'ijji'ju' iye in wetfelji'ju': —Łe'sitsi'imkii ne' atawjetsi'ł.—
27 Qa i'nk'ałe qa yit'ijets ha' Tomás: —Te'łun qu' ikesinenij ene' yikoyei ne'
ayaqsi' qa jeełija iye. Te'łunij na' okoi qa' uihinik'iju' ne' ayaqsii ha'ne yi'weł'i'.
Hasu'uj e'qekuna'xe'. Ek'en yijat'ij.—*
28 Qa ha' Tomás qa yit'ij: —¡Yatsat'axyij qa yeqe Dios iye!—
29 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Qe hats łetswen ma' qa hats nite' łesqeku', łe'sitsi'mkii
pekhewe' qu' nite' netswenetax qa nite'łe tseqeku'.—*

Inhats'ek in we'nika'ajji' ha'ne witfaakanek.

30 Olots kekhewep iye ham łunyejeyi'iju'ł yaqsiijkii ha' Jesús, qa he'
ł'ijatshenhei qa yi'weenijha. Kekhewe'en nite' week we'nika'ajji' ha'ne witfaakanek.*

---

* **20:18** Mr 16:10 * **20:19** Lc 24:1; Hch 20:7; 1Co 16:2; Jn 14:27; 16:33 * **20:20** Lc 24:39-40; Jn 19:34; 20:25-29 * **20:21** Jn 3:17; 13:20; 17:18; He 3:1; Hch 1:2 * **20:22** Gn 2:7; Ez 37:9; Sal 51:11; Jn 1:33; 14:17; 16:7; Hch 2:4; 8:15; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22 * **20:23** Mt 16:19; 18:18; Jn 9:41 * **20:24** Mr 3:18; Jn 11:16 * **20:25** Sal 22:16; Jn 4:48; 6:64; 20:20; Dt 9:23; Mr 16:11; Lc 22:67; Hch 13:41 * **20:27** Nm 12:7 * **20:29** 2Co 5:7; 1P 1:8 * **20:30** Jn 2:11; 21:25; 1Jn 1:4; 2Ti 4:13

31 Qa ekewe'en in we'nika'ajji', qe qa' nite' eqeku'yi'iɬik'i ha' Jesús in hik hakha' pa' Cristo, Łaa'sija pa' Dios, hats'inha qu' nite' eqeku'yi'iɬ hakha'an ma' qa' nana'li'ɬ e'm pa'qu' iɬaxitsi'iɬ qu' nata'ɬets ka' ɬiiji'.*

21

Jesús qa we'nethinets pe' uja'x ɬ'ijatshenhei pa' qi iweli'iiju'.

1 Qa ɬ'anu'upji' iye ekewe'en, ha' Jesús qa ewi'ɬij iye in we'nethinets he' ɬ'ijatshenhei ha' ɬotkoyek'iiju' ke' qi kaɬi' Tiberias.* Qa aka'an kakha' ɬunye'jkii in we'nethinets iye:*

2 Witijts'eyek hik aka'aj Simón Pedro, qa ha' Tomás, ɬenqii iye Wetsjukji', qa ha' Natanael, Caná de Galilea ɬeiɬe', qa he' ɬelits ha' Zebedeo qa hekhewep iye wetsjuk hekhewe' ɬ'ijatshenhei.*

3 Qa ha' Simón Pedro qa yit'ij: —Qa' mexe heiq'ehemkii.— Qa hekhewe'en qa yit'ijju': —Ye'ehe qa k'ajayani'ɬ.— Ma' qa ikkii qa i'nji' ke' witinhitjii qa najamet teq'ehe'mkiitaxju', ham ɬeq'ehe'mkinele'.*

4 In hats na'liyukii, ha' Jesús qa we'nethinets iye i'ni' ha' ɬotkoyek ke' kaɬi'. He' ɬ'ijatshenhei nite' nikfe'lij in hik hakha'tax ha' Jesús.*

5 Ha' Jesús qa nifaakan: —Omehets, ¿me ham eq'ehemkineli'iɬ? — Hekhewe'en qa yeku'ɬ: —Hamija.—

6 Ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Iwu'mi'ɬii ne' eq'ehemki'iɬ na' ɬe'niyayiɬik'i qa' nana'l pe'qu' eq'ehemkineli'iɬ.— Ma' qa yijayanij ka' hats yit'ijets. Ma' qa netsintaxijpha'm ke' ɬeq'ehemki' nite' yamifi qe topo'oj ke' sehets.

7 Ma' qa hakha' yisu'un ɬ'ijatshenek ha' Jesús, qa yit'ijets ha' Pedro: —¡Qete'e' hik nakha' ha' Yatsat'ax'inij!— In yepi'ye' ek'i aka'an ha' Simón Pedro qa aje'eɬ teqhinatai, qe nit'ijji' he' ɬeqhinatai in mexe t'ithayii, qa t'ilitiiju' aje'eɬ ha' iweli'.*

8 Qa hekhewepɬe ɬ'ijatshenhei qa amaneiji' ke' witinhitjii qe hats metiipha'm ha' ɬotkoyek ke' kaɬi', cien (100) metros ipɬu'uipha'm, netsinij ke' ɬeq'ehemki' topo'oj ke' sehets.*

9 In hats yametspha'm ha' ɬ'isɬa'wet, ma' qa t'ilitju'kii qa yi'wen ka' fe't hayiits tujje'm. Qa ewi'ɬ ka' sehets wo'nosjeyijup qa ka' pan.

10 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Enka'xi'ɬ met pe'ye' ne' eq'ehemkineli'ɬ sehets.—

11 Ha' Simón Pedro qa t'ilitji'ju' ke' witinhitjii qa t'eku'mi' ke' witq'ehemki' qa netsinijetspha'm ha' ɬotkoyek ke' kaɬi' topo'oj ke' qits sehets, uja'x yamets ciento cincuenta y tres (153). In olotstaxji' yemjee qa nite'ɬe niwjaf'itju' ke' witq'ehemki'.*

12 Ha' Jesús qa yit'ijets: —Enek eku'ni'ɬ qu' eki'ɬju'.— Ham pakha' qu' nite' netjeyepuni'ijets hekhewe' ɬ'ijatshenhei qu' nanfaakanij qu' nit'ijets: —¿Ɬek akha'?— qa hatsɬe nikfe'ltaxets in hik hakha' ha' Yatsat'ax'inij.

13 Ha' Jesús qa iketsha hekhewe'en, qa t'eku'mi' ka' pan qa netisijju', qa hik ɬeqfenye'jij iye ka' sehets.

---

* **20:31** Mt 1:17; Hch 18:5; 1Jn 2:22; 3:23; 5:1; Jn 5:19; 10:27; He 1:2 * **21:1** Tiberias ɬii iye pe' kaɬi' Galilea. * **21:1** Mr 16:12; Jn 6:1,23; 21:14; 2Co 4:11; 5:10; 1Ti 3:16; He 9:26; 1P 1:10; 1Jn 1:2; 3:5,8 * **21:2** Lc 6:14; Jn 1:45-49; 21:7; Mt 4:21; 10:2; 17:22; 20:20; 26:37; 27:56; Mr 1:19-20; 3:17,18; 10:35; Hch 10:32; 12:2 * **21:3** Lc 5:5 * **21:4** Jn 20:14,19,26 * **21:7** Lc 10:1; 1Co 8:6 * **21:8** Lc 12:25; Mr 3:9; Jn 6:22-24 * **21:11** Lc 5:4-10

14 Aka'an in łunye'jkii ma' qa hats wetshetk'ewi'łij in we'nethinetskii he' ł'ijatshenhei in hats iła'x iye.*

Jesús qa nifaakanija pa' Simón Pedro.

15 Ma' qa in hats naq'axju', ha' Jesús qa yit'ijets ha' Simón Pedro: —Simón, ła's ha' Juan, ¿me les qi qu' etsu'unija qa enewe'łe'en qa' nite' les qiye' qu' isu'un?— Ha' Pedro qa yeku'ł: —Ehe, Yatsat'axyij, akha' łenikfe'lets in k'esu'un.— Ha' Jesús qa yit'ijets: —Aqakinenkii nekhewe' tsatsat'etsij kots'etets łelits.—*

16 Qa ewi'łij iye in nifaakan ma' qa hats wetsjuk'ij: —Simón, ła's ha' Juan, ¿me łetsu'unija?— Ha' Pedro qa yeku'ł iye: —Ehe, Yatsat'axyij, akha' łenikfe'lets in k'esu'un.— Ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Aqakinenkii nekhewe' tsatsat'etsij kots'etets.—*

17 Ma' qa ewi'łij iye in yit'ijets qa hats wetshetk'ewi'łij in nifaakan: —Simón, ła's ha' Juan, ¿me łetsu'un?— Ha' Pedro qa hats yitawje'meten qe in hats wetshetk'ewi'łij in nifaakan qa yi'tłi'ij: —¿Me łetsu'un?— qa yit'ij in yeku'ł: —Yatsat'axyij, akha' week łenikfe'lets. Łenikfe'lets in k'esu'un.— Ha' Jesús qa yit'ijets iye: —Aqakinenkii nekhewe' tsatsat'etsij kots'etets.*

18 Yijaa'ija aka' hit'ij ewets, in mexe e'jutjana'x qa akha'łe in łanaqsi'j qa łakji' iye na'aj łe'nikheyuji'. Qa qu' a'ława'ma'xe'tax qa' etshenłepha'm ne' okoyei qu' it'ij k'eewe qa' tujtseika'ye' pa'qu' neqhinatanin qa' neka'xji' iye pakha' qu' nite' e'nikheyuye'taxji'.—

19 Aka'an in yit'ijets ha' Jesús qa hats yiwjutsiqentaxi'mha pa'qu' ławamhinye'je' hatse' ha' Pedro qu' nata'łets qu' niwqinhetji'ha pa' Dios. Ma' qa yit'ijets: —¡Atsjayan!—*

20 Ha' Pedro in tetwek'elaxtax, qa yi'wen in nijayanpha'mkii ha' qi yisu'un ł'ijatshenek ha' Jesús. Hik hakha' ewi'ł i'ni'łi' in tekju' qa hikha' nifaakanij iye in yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¿łek pakha' pa' t'ihin ej hatse'?—*

21 Ha' Pedro in yi'wen hakha'an, qa yit'ijets ha' Jesús: —Yatsat'axyij qa hane'en, ¿pa'n qu' łunye'je'kiyek hatse'?—

22 Qa ha' Jesús qa yit'ijets: —Yakha' qu' hisu'un qu' nite' nawa'me' nakha'an qa' namijii qu' hetpiltaxju' iye, nite' akha' qu' enikfe'lets aka'an. Akha' atsjayan yijat'ij.—

23 Qa hik ta'łijupi' hekhewe' tek'enets in i'ye'ej wetju'ł hakha' ł'ijatshenek in tees tit nawa'm. Qa ha' Jesús nite'łe yit'ijets qu' nite' nawa'me'. Aka'łe qe yit'ij: —Yakha' qu' hisu'un qu' nite' nawa'me' qa' namijii qu' hetpiltaxju' iye, nite' akha' qu' enikfe'lets aka'an.—

24 Hik ha'ne ha'ne ł'ijatshenek yi'wen qa yepi'ye' iye ekewe' wekwek qa yika'ajji', ma' qa jinikfe'letsha iye ekewe' yika'ajji' in yijaalija.

25 Ha' Jesús olots iye ke' yaqsiijkii wekwek, qu' week ne'nika'ajji' ke' week, yakha' humti qu' nite' newejuł'ipji' ha'ne sehe' epji' pe'qu' witfaakanheye' qu' ne'nika'ajji'.*

---

* **21:14** Jn 20:19,26; 21:1; 2Co 4:11; 1Jn 1:2 * **21:15** Mt 8:30,33; Mr 5:11,14; Lc 8:32,34; 15:15; Jn 21:17; Ap 5:6 * **21:16** Lc 6:35; 10:27; Ap 12:11; 1P 5:2; Mt 7:15; Jn 10:11 * **21:17** Mr 14:44; Jn 5:20; 16:30; 21:15; 2Co 2:2 * **21:19** 2P 1:14; Jn 1:43; 8:12; 10:27; 11:4; 17:1; 1P 2:12 * **21:20** Jn 13:21,23-25; 21:7 * **21:25** Jn 20:30

HECHOS

Lucas qa wenq'ika'ai pa' Teófilo.

1 Ka' yojo yifaakanek, waika' Teófilo, hika' e'm ke' week łeqfenyejeyij pa'aj pa' Jesús in i'nk'a yaqsiijkii ke' ham łunyejeyi'iju'ł qa ke' i'nq'ijatshenij iye*
2 qa yamijii in tenilesi'yiju'ł na' wa'sji'. In mente' yamii na' wa's, qa pa' Espíritu Santo qa hikpa' ta'łets pa'aj pa' Jesús in nifeli'm pakha' qu' naqsiijkii hekhewe' apóstoles t'eku'miiji'kii pa'aj.*
3 In naxijik'i pa' qi in yaats'e'ej qa in wa'm iye, qa łakha'ija in we'nethinetskii pa'aj hekhewe' apóstoles, qa yethinijkii kekhewe' olots jutsiqetsij in hats iła'x iye, qa yamijets cuarenta (40) nełuts in we'nethinetskii qa nifeli'm pe' wekwek t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios.*
4 Pa' Jesús in mexe i'nji'teje'm pa'aj he' apóstoles, qa yit'ijets: —Hasu'uj ma eku'ni'łik'ui na' Jerusalén, o'notki eku'ni'łets yijat'ij qu' nafits kakha' hats yiwjutsiqen na' Tata, hikka' yakha' hats k'efeli'łi'm,*
5 qe ka' Juan Bautista wenqimpuujinji' na'aj iweli', qa ekhewełi'ił qa' mempuliji'łji' ek na' Espíritu Santo, hats nite' toxik'ui.—*
6 Ma' qa pe' not'axi'ł wetju'ł pa'aj apóstoles qa nifaakan, qa yit'ijets: —Yatsat'axyij, ¿me hats yamets hane'ej łahats'ij qu' iwu'mfik'i pe' romano tenek'enhe'yij na' Israel łeqe sehe'?—
7 Pa' Jesús qa yeku'ł pa'aj: —Nite' ekheweli'ł qu' enikfe'li'łets pekhewe' nełutsji' hatse' qa pekhewe' łahatsiyij iye, na' Tata hats yaji'letju' yit'iji' nakha' łet'unha'x in qi in tenek'enhei.*
8 Qa ł'estiił'i'iłij hatse' pe'qu' et'unhaxitsi'ił qu' nanam na' Espíritu Santo qa' na'ni'ł epji', ma' qa' etsfeli'łi' ha'ne Jerusaleni' qa week na' sehe' Judea qa na' Samaria, qa amłi'iłijii pekhewe' totsii witsetits ha'ne sehe' ipji'.—*

Jesús qa wapiletspha'm na' wa's.

9 In yili'ij in yit'ij pa'aj ekewe' wekwek, qa he' apóstoles in mexe yejełtaxju' pa'aj qa ts'eejpha'm pa'aj in ikpha'm, qa uiji'teje'm pe' ewi'ł wasi' ma' qa hats nite' na'l.
10 In mexe yejełtaxiikii pa'aj hekhewe'en na' wa'sji' ha' Jesús in ikpha'm, qa łunye'jkii pa'aj in hats i'nijup hekhewe'en pe' wetsjuk jukhew fo' pe' łeqhinatai.*
11 Pekhewe'en qa yit'ijji'ju': —Jukhew, Galilea łeiłets, ¿inhats'ek in łejełiłik'ipha'm na' wa'sji'? Ha'ne Jesús i'ntaxi'ł etji'teje'm qa hats wetka'xetspha'm na' wa's, hik ha'ne tepilju' iye hatse' qa' hik łunye'je' iye in łi'weni'ł in ikpha'm.—*

*Matías qa teł**iikatiiji'** qu' naya'xi' pa' łetse'ttax pa' Judas'ik'i.*

---

* **1:1** Lc 1:3; 24:19 * **1:2** Mt 28:19-20; Lc 24:47; Jn 20:21 * **1:3** Mt 28:17; Mr 16:14; Lc 24:34,36; Jn 20:19; 1Co 15:5-7 * **1:4** Lc 24:49; Jn 14:1; Hch 2:33 * **1:5** Jl 3:18; Mt 3:11; Hch 11:16 * **1:7** Mt 24:36; Mr 13:32; 1Ts 5:1 * **1:8** Lc 24:48; Hch 2:1,4; 4:33; 8:1,14; 13:47 * **1:10** Mt 28:13; Mr 16:5; Lc 24:4; Jn 20:12 * **1:11** Mt 16:27; Hch 2:7; 1Ts 1:10; 2Ts 1:10

12 Ma' qa tepilik'uikii iye ke' utek łii Olivos, qa tepilets iye ha' Jerusalén,
ipłu'umets ewi'ł kilómetro qe hik ł'a'j na'aj łenexke'ej pa'aj qu' jintajalki'sji' na'aj
witwapiihijiiji' (sábado).
13 In hats uiji'teje'mkii pa'aj ha' witset qa iketspha'mkii pa' toxpha'm pe'
wititsi' hikpa' łewhi'wet'ijkii pa'aj ha' Pedro, ha' Juan, ha' Jacobo (Santiago) qa
ha' Andrés, ha' Felipe qa ha' Tomás, ha' Bartolomé qa ha' Mateo, ha' Jacobo
(Santiago), ła's pa' Alfeo, ha' Simón łenqii iye Zelote (cananista) qa ha' Judas,
ła's pakha' łii iye Jacobo (Santiago).*
14 Week enewe'en ewi'ł we'neniji'ha pa'aj, qa iyiinjiija iye, weekji'
pekhewe' efuts iye, qa kikhe' iye María łenene pa' Jesús, qa hekhewe' iye
łek'injats.*
15 Hik pakha'aj pe' nełutsji', ha' Pedro qa ts'ap'aji'ju' pa'aj łeqewuk'u
pekhewe' tek'enets pa' Jesús, uja'x yamets pa'aj in week pekhewe' not'ax
wetju'ł ciento veinte (120), qa yit'ijji'ju' pa'aj:
16 —Yejefets, hatsłe ł'anye'j pa'aj qa lesłe łe'wis qu' nafits kekhewe' hats
we'nika'ajji' pa'aj łe'lijei pa' David'ik'i yitijinenij pa'aj pa' Espíritu Santo. Qa
nifel pa'aj in t'ejuyets ka' Judas'ik'i, hikka' nojo'ok'oyii hekhewe' t'eku'mi' qa
yophe'ł ha' Jesús.*
17 Qe ka' Judas'ik'i kakha'an week heinekumhiitaxiłiiji' qa na'ltax pa'
testiitaxij aka' wit'ithayijkit.*
18 Kakha'an, pekhewe' łajal pa' łewuł'ax qa yamitiju'ł pa' ewi'ł sehe', qa
namiiju' pa'aj qa tike'ł je'm pa'aj ke' łekutjiyik'i qa lasasfik'ikii pe' łajatayik'i.*
19 In nikfe'lets pa'aj aka'an pe' week Jerusalén łeiłets qa łeqiyij ha' sehe'
kekhewe' łe'lijei yit'ij Acéldama, ikji' wit'athits łetset.
20 Qe nakha' witfaakanek Intata łe'lijei Salmos, we'nika'ajji' pa'aj in yit'ij:
"Ham pa'qu' na'ni' hatse' pakha' łetset. Hasu'uj pa'qu' na'ni' pakha'an." *(Sal 69:25)* Qa yit'ij iye: *"Naya'xi' pakhape' pakha' ł'ithayijki'ttax."* *(Sal 109:8)*
21 Qa hik ta'łijupi', in les łe'wis hekhewe' jukhew, hekhewe' tsijayaniłik'ikii
eke' week łahatsiyij in mexe i'n'init ji'teje'm ha' Yatsat'ax'inij Jesús,
22 hekhewe' ta'łijii in i'nk'a yimpuujin ka' Juan'ik'i hakha'an, qa yamłi'ijii in
in hats ikii na' wa's, pakha' qu' ewi'łe' qu' na'n initji'teje'm iye qa' nenfel iye
in iła'x iye ha' Jesús.—*
23 Ma' qa taya'yiiji' pe' wetsjuk jukhew, hakha' José łii Barsabás qa hik
hakha' iye łii Justo qa ha' Matías.*
24 Ma' qa iyin, qa yit'ijju': —Yatsat'axyij, akha' in łenikfe'lets yijat'ij pe'
łatawjets ene' weekji', ets'ethini'łij wat'ij pa'n łii pakha' qu' hayiits ku'miiji'
pa'aj enewe' wetsjuk jukhew,*
25 hats'inha qu' naya'xi' qa' nithayiki aka' wit'ithayijkit qu' apostoli'ij iye,
hik aka' ka' Judas'ik'i yiwu'mi' qe qa' namii pakha' weju'łij qu' namii.—*
26 Ma' qa ikij wetju'ł, qa t'an pa'aj ha' Matías. Ma' qa i'nji'teje'm he' once (11)
apóstoles. Ma' qa hats doce (12) iye.*

---

* **1:13** Hch 9:37,39; 20:8; Mt 10:2-4; Mr 3:16-19; Lc 6:14-16 * **1:14** Hch 2:46; 4:24; 5:12; 7; 15:25; Ro 12:12; 15:6; Mt 12:46; Lc 23:49,55; Col 4:2 * **1:16** Lc 22:37,47; 24:44; Jn 13:18; 18:3 * **1:17** Jn 6:71; Hch 20:24; 21:19 * **1:18** Mt 26:14-15; 27:5,7-8 * **1:22** Mr 1:4; Hch 2:31; 4:2; 17:18; 23:6; 24:15; 26:23 * **1:23** Hch 15:22; 18:7 * **1:24** Hch 6:6; 13:3; 15:8; 1S 16:7; Jer 17:10; Ap 2:23 * **1:25** Ro 1:5; 1Co 9:2; Ga 1:7-8 * **1:26** Mt 27:35; Mr 15:24; Lc 23:34; Jn 19:24; Hch 8:21; 26:18; Col 1:12; 1P 5:3

2

Pa' Espíritu Santo qa te'nilitju' pa'aj.

1 In yamets pa'aj pakha' łe'wis nełu łii Pentecostés,* qa week pekhewe' tek'enik'i ke' Jesús łe'lijei qa ewi'ł pa' i'ni' pa'aj.*
2 Ma' qa aje'eł pa'aj yepi'ye' pa' nokes hik łunye'j na'aj qi t'unik'i ta'łiipha'm na' wa's, qa weekij pa'aj pe' wititsi'ifi pakha' i'niju'kii.*
3 Ma' qa laxaji' pa'aj pe' hik łunyejeitax fetei. Ma' qa yak'eskii qa week i'nipji' łesinjel pekhewe' jukhew qa pe' efuts iye.
4 Qa week topolij pa' Espíritu Santo, ma' qa yapełek pa'aj in yit'ij pekhewep witlijeikal, pekhewe' tisij pa' Espíritu Santo qu' nit'ij qa yit'ij.*
5 Qa na'l pekhewe' i'ni'kii ha' Jerusalén judiol, yijayan pa' Intata, ta'łiikii pe' week witsetits ha'ne week sehe' ipji'.*
6 In nokes pa'aj pa' kimiim, ma' qa pe' olots jukhew qa efuts iye qa not'axii pa'aj, pekhewe'en qa qhel qhełi'ij wetju'ł pa'qu' numti, qe week ewiłei pekhewe'en in yepi'ye' ej in yit'ij pe' łe'lijeiłe wetju'ł in jukhewiikal.
7 Qa qi in yitjułaxijpha'mkii, qa yit'ijju': —Jeł qeku'ni'łju' ek, ¿me nite' week Galilea łeiłets enewe' iyetju'?*
8 ¿Pa'n łunye'j in week ewiłei inekhewel in jitepi'ye'ej in yit'ij ekewe' i'nlijeyija ekewe' jinekijfik'i?
9 Inekhewel na'l ne' ta'łii pa' Partia, ne' ta'łii pa' Media, ne' ta'łii pa' Elam, ne' ta'łii pa' Mesopotamia qa ene' Judea łeiłets, qa ne' ta'łii pa' Capadocia, ne' ta'łii pa' Ponto, ne' ta'łii pa' Asia,*
10 ne' ta'łii pa' Frigia, ne' ta'łii pa' Panfilia, ne' ta'łii pa' Egipto, ne' ta'łii pa' Libia ipłuli'ł wetju'ł pa' Cirene, ne' ta'łii pa' Roma nekhewe' judiolija qa nekhewe' t'eku'młi'i' ka' łunyejei ne' judiol,*
11 ne' ta'łii pa' Creta qa ne' ta'łii pa' Arabia. Week inekhewel jitepi'ye'ej in iyetij pe' wekwek ham łunyejeyi'iju'ł łaqsijiyijkii pa' Dios yit'ij ekewe' i'nlijeyija.—
12 Week yitjułaxijpha'mkii qa qhel qhełi'ij wetju'ł pa'qu' numti, ma' qa watfaakanijju': —¿Pa'n qu' naakji'ha aka'an?—
13 Qa pekhewepłe qa yawitjitaxiji' ek łe'lijei qa yit'ijju': —Yek'uwetłeju' nekhewe'en.—*

Pa' Pedro qa iyet.

14 Ma' qa ha' Pedro qa ts'ap'a qa week iye hekhewe' once (11), qa yit'unhetik'i, qa yit'ijji'ju': —Jukhew, Judea łeiłets qa week iye ene' Jerusalén łeiłets, menikfeliti'łetsha aka'an qa' ek'eni'łik'iha iye aka' qu' hit'ij,
15 qe enewe'en nite' yek'uwetju' in łumtitaxi'ł qu' nek'uwetju', qe mexe hanee'ij juufik'ipha'm ne' junu',
16 qe hik aka' yijat'ij pakha' nifel pa'aj pa' ewi'ł profeta'ik'i łii Joel, in yit'ij pa'aj:
17 "Pa' Dios yit'ij: *'Qa' łunye'je'kii hatse' pekhewe' teke'lenju' nełutsji' na' yeqe Espíritu qa' hatsi'yipji' ene' week i'nipji' ha'ne sehe', ma' qa pe'qu' elitsi'iłjukhew*

---

* **2:1** Pentecostés ikji' judiol łeqe łe'wis nełu qa t'ejuyets in ink'a nit'ijji' pa' ininqa'pji' pe' łeqei trigo foji'ij.
* **2:1** Lv 23:15; Hch 1:14; 20:16 * **2:2** 1R 19:11; Job 38:1; Ez 1:4; Hch 4:31; 16:26 * **2:4** Hch 4:31; 13:52; Mr 16:17; 1Co 12:10 * **2:5** Mt 28:19; Ro 1:5; Ga 1:16 * **2:7** Hch 1:11; 2:12 * **2:9** Gn 14:9; 2R 17:6 * **2:10** Mt 23:15; Hch 13:13; 15:38; 16:6,21; 18:23 * **2:13** Hch 17:32; 1Co 14:23

*qa efuts qa' nenfel pa'qu' hit'ijets, pe' jutjanhets qa na'nłeji'kii łotoi pa'qu' hetisij qa ne' ława'mhits qa' nits'owoł'ax łi'ij pa'qu' hetisij.**

18 *Qa' hatsi'yipji' iye na' yeqe Espíritu nekhewe' yeqejkunenhei qa nekhewe' yeqejkunenkii iye.'(Jl 2:28,29)* Ma' qa' niyetij pekhewe' qu' nit'ijets pa' Intata.*

19 *'Qa' hethinij hatse' ha'ne wa'sji' pe'qu' ham łunyejeyi'iju'ł, qa pe'qu' jutsiqetsi'ij ha'ne sehe' ipji': wit'athits, fe't qa pa'qu' qi tutsaxe'.*

20 *Ne' junu' qa' noo'yi' ipji' hatse', ne' juwel qa s'e' ye'ji' hik łunye'j wit'athits, ma' qa' ł'anu'upji' qa' namets na' qiji' qa łe'wis iye łeqe nełu ha'ne Yatsat'ax'inij.**

21 *Ma' qa' łunye'je'kii hatse' week pakha' qu' niyinijets łiła'xe' ha'ne Yatsat'ax'inij qa' iła'xe'.' "—* *(Jl 2:30-32)*

22 Ha' Pedro qa yit'ij iye pa'aj: —Jukhew Israel łeiłets, ek'en qeku'ni'łik'i ek ekewe' qu' hit'ij: ha' Jesús, Nazaret łeiłe', pa' Dios hik hakha' yiwjutsiqentaxi'ł e'mha in nukinju', qa hikha' i'ntaxijji' in nethintaxi'łijkii kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł, kekhewe' jiyitjułaxijpha'mkii qa kekhewe' jutsiqetsij in ta'łiiha pa' Dios, in łunyejeyek kekhewe' hats łi'weni'ł.*

23 Hane'en, in testi'yij qu' nawa'm qe ta'łets pakha' hayiits watji'letju' pakha'aj qu' łunye'je'kii qa pakha' iye qi łikfeliya'xkii pa' Dios. Ma' qa łilani'łiji' ke' cruz ła'niłijji' hekhewe' uł'ets jukhew, ma' qa łilani'ł.*

24 Qa yiłinłe iye pa' Dios, yaq'ayinij iye aje'eł pakha' qi łaqa'ti'ij kakha' ławamhijii, qe pa' witwamhi' nite' łeke' qu' nenyejinju'.*

25 Qe pa' David'ik'i iyetij iye pa'aj hakha'an in yit'ij: *"Nite' yili'ij in hi'wen na' Yatsat'ax'inij met ye'mkiiha, qe i'ni' ha'ne ts'iyayik'i hats'inha qu' hame' pakha' qu' netsyejinijik'ui aka'an.*

26 *Qa hik ta'łijupi' in łe'wisi'mkii ha'ne yitawe'j qa ha'ne yilepep qa iyetij pa' łesaxi'mkii. Qa ha'ne yese'n iye qu' nawapiitax qa na'łi'im pa' wetjumti'ik'ui,*

27 *qe akha' tees qu' iwejinłi'i' pa' yiła'x pakha' łetset pe' naxju', nite' exke'ej iye qu' łipipe'ji' ha'ne ł'aj ha'ne ham pa'qu' naqsiijkii uł'axe' eqejkunenek.**

28 *Akha' łetsikfelitets nakha' wit'ikheyi'jii qu' yi'ła'xe' iye. Qi qu' otsponhetij hatse' pa'qu' yisa'xi'imkii qu' natsamtax ei."* *(Sal 16:8-11)*

29 Yejefets, nite' hetjeyepuni'łij ewets qu' hit'iłij ewets pakha' inaqwa'ma'xik'i David in wa'm pa'aj qa we'nenifi pa'aj kekhe' łesehek, kekhe' hane'ej mexe na'l hane'e'in.*

30 Qa pa' David'ik'i in profetałe qa nikfe'letsha *pa' Dios in yiwjutsiqeni'mha pa'aj qu' nayaxipji' hatse' pakha' łots'oji'la'x in qi in wittata pakha' ewi'ł pekhewe' ta'łets hatse'.* *(Sal 132:11)**

31 Pa' David'ik'i yejełii pakha' mexe hamik'ui qa iyetij pakha' łiłijii hatse' pa' Cristo, in nite' tewejinhetiiłi'iiju' pakha' łetset pe' naxju', qa nite' łeke' iye qu' łipipe'ji' pa' ł'aj.*

32 Ha'ne Jesús yiłin pa' Dios, hik ha'ne yekheweli'ł ye'weeki'ł in tsikfe'li'łijets aka'an qe hi'weni'ł.*

---

* **2:17** Jl 2:28-32; Ro 10:13; Is 44:3; Jn 7:38; Hch 10:45; 16:31; 21:9 * **2:18** Hch 21:10; 1Co 12:10 * **2:20** Mt 24:29; 1Ts 5:2; Is 58:13; Ez 13:5; Am 5:18; Abd 15; Sof 1:14; Zac 14:1; Mal 4:5 * **2:22** Jn 3:2; 4:48; Hch 10:38; He 2:4 * **2:23** Mt 26:24; Lc 22:22; 24:20; Hch 3:18; 4:28; 5:30 * **2:24** Ro 8:11; 1Co 6:14; 2Co 4:14; Ef 1:20; Col 2:12; 1Ts 1:10; He 13:20 * **2:27** Mt 11:23; Lc 2:26; Hch 13:35; He 7:26 * **2:29** 1R 2:10; Neh 3:16; Hch 7:8-9; 13:36 * **2:30** 2S 23:2; Mt 22:43; Lc 1:32; Hch 1:8; He 11:32 * **2:31** Sal 16:10; Hch 2:27 * **2:32** Lc 18:33; Hch 2:24

33 Ma' qa hats weniwqinhetji' i'niju' pa' yiya'yik'i pa' Dios, qa pa' Intata qa tisijets pa' Espíritu Santo yiwjutsiqeni'm pa'aj qu' netisij, ma' qa hakha'an qa natsiyi'ł yiwetsju' aka'an aka' hane'ej łi'weni'ł qa łepi'ye'eł iye.*
34 Qe pa' David'ik'i nite' hik pakha' qu' naketspha'm pa'aj na' wa's, qa yi'tłi'ij pa'aj: *“Pa' Yatsat'ax'inij yit'ijets pa' Yatsat'axyij: 'Ni'iju' ha'ne ts'iyayik'i*
35 *ipłu'ui qu' hentaxiiju' ne' ef'iyei qa otsi'pji'kii nekhewe' ejuihifets.' ” (Sal 110:1)*
36 Week ene' Israel łeiłets nenikfelitetsha ha'ne Jesús ha'ne ł'eni'łji'pha'm ke' łeqe cruz, hik ha'ne pa' Dios yaqsiijkii qa yeni' ma' qa Yatsat'ax'inij qa Cristo iye.—*
37 Ma' qa in yepi'ye' ek'i pa'aj ekewe'en pekhewe'en, qa qi in yasin ji'teje'm pe' łatawjets. Pekhewe'en qa nifaakanij pa'aj ha' Pedro qa hekhewep apóstoles: —Yejefets, ¿pa'n łii pa'qu' haqsi'ji'łijkii?—*
38 Ha' Pedro qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Ili'iłij pe' uł'ets in łaqsiiłijkii qa' mempuji'łij week ewiłei ekheweli'ł aka' łiiji' ha' Jesucristo hats'inha qu' netwumhiti'yi'ł ek'ui pe' ewuł'etsi'ł, ma' qa' esti'yi'łij pakha' witqisit pakha'an hikpa' pa' Espíritu Santo.*
39 Qe ha'ne yiwjutsiqen pa'aj pa' Dios, t'ejuyi'ł ewets qa t'ejuyets iye pe' elitsi'ł qa week t'ejuyets iye pekhewe' totsii pa' i'ni', ehe, t'ejuyets pekhewe' qu' natya'yiiji' pa' Yatsat'ax'inij inqe Dios.—*
40 Ekewe'en yit'ij pa'aj ha' Pedro qa olots iye pekhewep iye in nifeeli'mha pa'aj qa yakakłinijha iye pa'aj, qa yit'ijets: —Eneki'łik'uifik'i yijat'ij pakha' łantanithenkeye'j hatse' enewe' hane'ej łahats'ij uł'ets jukhew, ma' qa' i'łiyi'ił.—*
41 Ma' qa pe' tek'enik'i qa t'eku'mi' kekhewe' yit'ij pa'aj, qa wempuli'jju' pa'aj. Ma' qa hats ikets iye pa' nełuji' pekhewe' ink'aihits i'nłi'i qu' namets wetshetk'ewi'ł mil (3.000) pe' jukhew qa efuts iye.
42 Qa we'neniha pa'aj nite' yili'ij in tek'enik'i pekhewe' i'nq'ijatshenij he' apóstoles, we'neniha pa'aj in nite' yili'ij qa not'axji'ij wetju'ł, we'neniha pa'aj in nite' yili'ij qa wetłisjiijju' pe' pa'n qa we'neniha iye pa'aj in nite' yili'ij qa iyinji'ij.*
43 Pe' weekji' qiji'ij qa yitjułaxjiijpha'mkii pekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł yaqsi'j jiijkii hekhewe' apóstoles.*
44 Week nite' yeqeku' tek'enets qa ewi'ł i'njiiji' qa nite' ekuyitsij wetju'ł iye pe' łewekwekits.*
45 T'ihinji'jij pe' łeqe sehel qa pe' łewekwekits iye, ma' qa pe' ł'astai netisjiiju' pe' week pakha' qu' hami'im pe'ye'.
46 Week nełuts nite' yili'ij pa'aj in ewi'ł i'nji'ji' nekhe' qi witlijtsitjiyii qa pe' łetsilii iye qa wetłisjiijju' pe' pan, ewi'ł i'njiiji' iye pa'aj qa tekji'ijju' qa pa' łunyejei pe' łatawjets qa yijaa'ija iye ham yat'ine'kii.*
47 Yiwqinhetji'ha pa'aj pa' Intata qa week pakha' witset in yisu'unij. Qa pa' Yatsat'ax'inij qa week nełuts yenji'teje'mkii pekhewe' łelits pe' ink'aihits qu' iłiye' iye.*

---

* **2:33** Fil 2:9; He 10:12; Jn 7:39; 14:26; 16:7,13; Hch 2:17; 10:45 * **2:34** Sal 110:1; Mt 5:35; 22:44; Mr 12:36; Lc 20:42-43; Jn 3:13; 1Co 15:25; He 1:13 * **2:36** Mt 28:18; Lc 2:11; Ro 14:9; 2Co 4:5 * **2:37** Lc 3:10; Hch 16:30 * **2:38** Lc 24:47; Hch 3:16,19; 5:14; 8:12; 22:16; 26:20 * **2:39** Is 44:3; Hch 3:25; Ef 2:13 * **2:40** Dt 32:5; Mt 17:17; Fil 2:15 * **2:42** Hch 1:14; 5:28; 13:12; 17:19; 1Co 14:6; He 10:25 * **2:43** Mr 16:17,20; Hch 5:12 * **2:44** Mt 19:21; Hch 4:32 * **2:46** Lc 24:53; Hch 5:42; 20:7 * **2:47** Hch 5:14; 11:24; 16:5; Ro 14:18

3

Pa' onqok.

1 Ewi'ɬ pa' neɬu pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan ikik'ipha'm pa'aj ke' qi witlijtsitjii
jelji' junu' las tres pa'aj yamets iye in ɬ'iyinhejii.*
2 Na'l pa'aj pa' ewi'ɬ jukhew onqok, ta'ɬij ji'teje'm pa'aj wittawe'j in onqok.
Week neɬuts wetka'xji'jii ha' ɬeji' ɬenqii Ɬe'wis qa iyinjiijets ɬaq'astaye' pe' uijiifi
ke' qi witlijtsitjii.*
3 Hane'en in yi'wen pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan in hats k'esitsiyu'ets pa' ɬeji'
qa' nuyetsji' ke' qi witlijtsitjii, qa iyintaxijets pa'aj ɬaq'astaye'.
4 Ma' qa ha' Pedro qa ha' Juan qa ts'in pa'aj in yejeɬju' pakha'an, qa yit'ijets
pa'aj: —¡Etsjeɬi'ɬju'ha!—
5 Ha' onqok qa yejeeɬjuha qe yumtitax qu' netisij pe'ye'.
6 Qa ha'ɬe Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Ham yaq'astaye' qa ham iye yoqo oroye',
qa aka'ɬe na'l ye'm qa' hik aka' qu' k'eɬisij: Aka'ɬiiji' ha' Jesucristo, Nazaret ɬeiɬe',
¡eniipha'm qa' ma!—*
7 Ma' qa ha' Pedro qa t'eku'mi' pa'aj pa' yiya'yik'i ɬokoi, qa niihinpha'm pa'aj.
Ma' qa aje'eɬ pa'aj t'unitsik'i pe' ɬef'iyei qa pe' ɬofonjei iye qa hats ɬe'sitju',
8 qa t'ilit'ijpha'm pa'aj qu' ts'ap'aye' qa ik. Qa uyifi pa'aj ke' qi witlijtsitjii
ɬijts'eye'kteje'm pa'aj hekhewe'en hats t'otsjo', qa t'ilitpha'mkii pa'aj qi in
yiwqinhetji' pa' Dios.*
9 Week pe' jukhew qa efuts iye in yi'wen pa'aj in t'otsjo' qa in yiwqinhet iye
pa' Dios,
10 qa nikfe'lij pa'aj in hik pakhaa'ija pakha' i'nɬe'kji' pa' ɬeji' ɬenqii Ɬe'wis
kekhe' qi witlijtsitjii qa iyinjiikii ɬaq'astaye', ma' qa qi in yitjuɬaxijpha'mkii pa'aj
in yi'wen aka' ɬunye'jkii pa'aj.*

Pedro qa i'nq'ijatshenifi pa'aj pe' qi witlijtsitjii.

11 Pa' onqoktax in mexe nite' yaqamij pa'aj in tik'eyijup ha' Pedro qa ha'
Juan, ma' qa pe' week jukhew qa efuts iye qa tekumaxiikii pa'aj pekhewe'en
in i'niji' pakha' ts'eewe'efi ɬii Salomón ke' qi witlijtsitjiyetsji', qa qi in
yitjuɬaxijpha'mkii pa'aj pekhewe'en.*
12 Aka'an in yi'wen pa'aj ha' Pedro, qa yit'ijji'ju' pe' weekji': —Jukhew, Israel
ɬeiɬets, ¿inhats'ek in ɬenitjuɬaxiɬijpha'm aka'an? ¿Inhats'ek in ɬetsjeɬi'ɬju', qa hik
ɬunye'j qu' nata'ɬets pa'qu' yit'unha'xe'ɬi'iɬ i'nɬi'i pa'qu' yijunyejeyi'iɬij pa' Intata
in hotshini'ɬju' ha'ne onqoktax?
13 Pakha' ɬeqe Dios pa' Abraham'ik'i, pa' Isaac'ik'i qa pa' Jacob'ik'i, pakha'
ɬeqe Dios pe' inaqwa'mhitsik'i, hats yiwqinhetji' hakha' ɬa's Jesús, hik hakha'
ekheweli'ɬ ɬ'ihiniɬij qa qi in ɬuteni'ɬ a'ts'ap'a'aɬijets hakha' Pilato, hakha'an in
yisu'untax qu' niwejin.*
14 Qa ekhewelɬi'iɬ qa qi in ɬuteni'ɬ hakha' Hamji' pa'qu' uɬ'axe' qa Yatsathenija
iye, ma' qa ɬ'iyiniɬets qu' netwejinhetii hakha' ewi'ɬ eqek'una'x,*
15 qa ɬetisi'ɬij qu' natlanhetii qa' nawa'm hakha' ta'ɬets pa' witiɬa'x. Qa
pa' Dios qa yiɬinɬe iye niihinik'uipha'm pe' naxju', hik aka' yekheweli'ɬ
hi'weni'ɬha.*

---

* **3:1** Sal 55:17; Mt 27:46; Hch 10:3,30 * **3:2** Lc 16:20; Jn 9:8; Hch 14:8 * **3:6** Hch 4:10; 2Co 6:10 * **3:8** Is 35:4-6; Hch 14:10 * **3:10** Jn 9:8; Hch 3:2 * **3:11** Lc 22:8; Jn 10:23; Hch 5:12 * **3:13** Hch 5:30; 7:32; 13:28; 22:14; Mt 27:2; Lc 23:4; Jn 19:15 * **3:14** Mr 1:24; 15:11; Hch 4:27; 7:52; Lc 23:18,25 * **3:15** Hch 2:24; 5:31

16 Qa in ta'łets pakha' nite' yeqekuyejeyi'łij aka' łiiji', ma' qa aka' łiiji' ha' Jesús qa hik aka' yit'unhet ha'ne jukhew, ha'ne hane'ej łi'weni'ł qa łenikfe'li'łij iye, pakha' nite' witqekuye'j ta'łets ha' Jesús hik pakha' yaqsi'jju'ha ha'ne jukhew, qa ekheweli'ł qa e'weeki'ł in łi'weni'łijha.
17 Qa hane'ej, yejefets, yakha' tsikfe'lets in łaqsi'jłi'iłijkii aka'an in łilani'ł ha' Jesús qe nite' łenikfe'li'łetsha pa' łunyee'jkiiha, in łunyejeyek iye nekhewe' ek'enhejkititsi'ł.*
18 Qa hatsłe yafitsheninłi'ij pa' Dios pakha' hayiits yit'ij pa'aj i'njiijji' pekhewe' week profetalik'i: pakha' łeqe Cristo qu' qi qu' nataatshenhetii qa' nawa'm iye.*
19 Qa hik ta'łijupi', menikfeliti'łij etetsha aka'an in łijaniłik'i qa' etetwek'elaxi'łijets yijat'ij qu' hasu'uj eqeku'uł, hats'inha pe' ewuł'etsi'ł qa' nawatwamhitik'i, ma' qa' e'lefitsi'iłijets qu' ułaije'yi'ł qu' hats ni'iłijup pakha' Yatsat'ax'inij.*
20 Qa pakha'an qa' ne'nukiniłei hatse' ha' Jesús hikha' Cristo, hik hakha' hayiits pa'aj te'nekumhi'yiiji' qu' esti'yi'łij qa' ne'feni'ł hatse',*
21 qa lesłe łe'wis qu' mexe amani'iipha'm na' wa's ipłu'ui qu' namtaxets pa' nełuji' qu' newetpilettaxi' iye pa' hayiits łunyejei ene' wekwek, in ł'anye'jek pakha' hats yit'ij pa'aj pa' Dios i'nijji' pekhewe' łe'sits łeqe profetas'ik'i pakhaa'ij pa'aj.*
22 Pa' Moises'ik'i yit'ij pa'aj: *"Pakha' Yatsat'ax'inij Dios yaqsiijkii hatse' qu' nata'łi'ł etji'ju' pakha' ewi'ł profeta hik yijunye'j. Ek'eni'łets hatse' pakha'an (Dt 18:15,19)* week pakha' qu' nit'iłij ewets.*
23 Qe pakha' qu' nite' netk'ene'ets pakha' profeta, qa' netwumhiti'yik'uifik'i pakha' witset hatse'."
24 Ma' qa hik aka' iyetji'jij iye pa'aj pe' week profetas'ik'i in ta'łi' ek pakha' Samuel'ik'i qa teneiłi'ijpha'm pe' week in nifel pa'aj ekewe' hane'ej łunyejeikii enewe' nełutsji'.
25 Ekheweli'ł łelits pekhewe' profetas'ik'i qa łelits iye pakha' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pekhewe' alheyi'łik'i, qe in yit'ijets pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i: *"Qa pe'łoʼ ta'ł ewets hatse' qa' nata'łets qu' hi'fen enewe' week witsetits ha'ne sehe' ipji'."* *(Gn 22:18)**
26 Pa' Dios in yiłin iye ha' Ła's, qa nojohoni'łij in nukiniłei, qe qa' ne'feni'ł ekheweli'ł qu' menink'aihiti'ł qa' ili'iłij pe' ułets łaqsi'ji'łijkii.—*

4

Pekhewe' tenek'enhei qa yophe'ł pa'aj pa' Pedro qa pa' Juan.

1 Ma' qa ha' Pedro qa ha' Juan in mexe iyettaxik'ui pa'aj pekhewe' jukhew qa efuts iye qa nekii pa'aj pekhewe' pa'il, qa pa' tenek'enhe'yipji' pekhewe' yejeł ke' qi witlijtsitjii qa pe' saduceos.*
2 Qi pa'aj in nayu'kii pekhewe'en qe hekhewe'en i'nq'ijatshenij pa'aj in iłii iye hatse' pe' naxju' qe pa' Jesús hik pakha' inq'ethinij pa'aj aka'an in iła'x iye pa'aj.*

* **3:17** Lc 23:34; Hch 13:27 * **3:18** Lc 24:27; Hch 2:23; 17:3; 26:23 * **3:19** Hch 2:38; 8:22; 17:30; 26:20; Sal 51:1,9; Is 43:25; 44:22; Col 2:14 * **3:20** Hch 22:14; 26:16 * **3:21** Mt 17:10; Lc 1:70; Hch 1:11 * **3:22** Hch 7:37 * **3:25** Gn 12:3; 18:18; 26:4; Hch 2:39; Ro 9:4 * **3:26** Hch 2:24; 13:46; Ro 1:16 * **4:1** Mt 3:7; Lc 22:4; Hch 5:24 * **4:2** Hch 3:15; 17:18

3 Ma' qa t'eku'mi' pa'aj qa yuihinifi pe' łoq'opheł itjii qa yamijii pa'aj in neł ukii,
qe hats metju' pa'aj pe' junu'.
4 Qa hatsłe olots iye pa'aj pekhewe' yepi'ye' pe' nifel pa'aj, qa nite'
yeqeku'uk'i, ma' qa hats i'nłi'i qu' namets lee'fij mil (5.000) in weekji'
pekhewe' jukhew qa efuts iye tek'enets pa'aj.
5 Qa łunye'jkii pa'aj pakhap neł ukii in not'axi' wetju'ł pa'aj na' Jerusalén
pekhewe' tenek'enhe'yij pe' qi witlijtsitjii, pe' tenek'enheiji' pa' witset qa pe'
i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei.
6 I'nji'teje'm iye pa' qiji' pa'il łatata Anás, qa pa' Caifás, qa pa' Juan qa pa'
Alejandro iye, qa pe' week pe' łejefets pa' qiji' łatata pe' pa'il.*
7 Ma' qa tetka'x pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan, qa we'nenji'ju' pa'aj pa'
łeqewuk'uji' pekhewe'en, ma' qa nifaakan pa'aj: —¿Pa'n łii łet'unha'x, axe'm
pa'qu' witiye' qu' łit'iłiji' in łaqsiiłijkii ekewe'en?—
8 Ma' qa ha' Pedro, topo'oj pa'aj pa' Espíritu Santo, qa yit'ijji'ju' pa'aj: —
Wit'alhei qa week iye nekhewe' tenek'enheiji' ha'ne witset,*
9 pakha' łatsfaakani'łij, qu' hik kakha'ye' kakha' łe'wis wanaqsiimijkii nakha'
jukhew wanqats'etax qa pa'n łunye'j iye in hats łe'wisju' nakha'an.
10 Ye'ehe, enikfe'li'łetsha week ekheweli'ł qa week iye ha'ne witset Israel,
ha'ne jukhew in hats łe'wisju' qa hats łi'weni'ł hane'ej hane'e'in, ta'łets aka' łiiji'
hakha' Jesucristo, Nazaret łeiłe', hikha' ekheweli'ł ł'eni'łji'pha'm ke' cruz, qa
hikha' iye pa' Dios niihinik'uipha'm pe' naxju'.*
11 Ha'ne Jesús hik ha'ne *pekhe' ute yuten qa yiwu'mfik'i pekhewe' niihin-*
pha'm pe' wititsi' hik pekhewe' ekheweli'ł, qa hatsłe *ewi'ł ute les weju'łij in*
teniihinijpha'm pe' wititsi'. *(Sal 118:22)*
12 Qa ham iye pakhape' qu' jiniłin, qe ham pakhape' iye witiye' ha'ne week
sehe' ipji' qu' netesti'yij ene' jukhew qu' hik pakha'ye' qu' jiniłin.—*
13 Pekhewe' tenek'enhei in yi'wen in nite' nijiwei pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan
iye, qa nikfe'lets iye hekhewe'en in nite' ikii pe'qu' witq'ikatjiye' qa nite' iye
hayiits qu' nenikfe'lets pe'ye', ma' qa qi in yitjułaxijpha'mkii, qa nikfe'lets in
hik hekhewe' łijts'eyekkii ha' Jesús.*
14 Qa yi'wen iye pa'aj in ewi'ł ts'ap'a'ałi' pakha' jukhew yiłin pa'aj
pekhewe'en, ma' qa ham pakha' qu' nit'ijiju'ł qu' net'ejuyiju'ł aka'an.
15 Qa inaqyajiłi'ij pa'aj qu' mexe nak eku'nik'uifik'ikii pakha' ł'ithi'wet, ma'
qa uja'xe'łe wetju'ł pa'aj qu' natfaakate'yijju',
16 qa yit'ijju' pa'aj: —¿Pa'n ineqfenyejeyij enewe' jukhew? Qe kakha' ewi'ł
na'lij in ham łunye'ji'iju'ł yaqsiijkii nekhewe'en, week nikfe'letsha enewe' i'ni'
ha'ne Jerusalén in yijaa'ija kakha'an, qa ham łeke'ye' qu' jintittaajets qu' nite'
yija'ye'.*
17 Qa qu' nite' weeki'ij ha'ne week witset pekhewe' nifel, yape
jit'ijeweikitijkii pe'qu' i'nlijeye', hats'inha qu' yape hasu'uj nenfeli'm
pakhape' iye jukhewe' aka' witii.—
18 Ma' qa in taya'yiifik'i iye pa'aj qa yiyajitaxijets qu' yape hasu'uj nenfel qa
qu' ninq'ijatshenij iye kakha' łii pa' Jesús.

---

* **4:6** Mt 26:3; Lc 3:2; Jn 18:13 * **4:8** Lc 23:13; Hch 4:5 * **4:10** Hch 2:24; 3:6 * **4:11** Is 28:16; Mt 21:42; Mr 12:10; Lc 20:17; 1P 2:7 * **4:12** Mt 1:21; Hch 10:43; 1Ti 2:5 * **4:13** Mt 11:25; Lc 22:8; Jn 7:15 * **4:16** Jn 11:47; Hch 3:9-10

19 Qa hakha'łe Pedro qa ha' Juan iye, qa yeku'ł pa'aj: —Ekheweli'ł qu' enfeli'ł ye'm ¿me les łe'wisi'm pa' Dios qu' ekheweli'ił qu' heik'eni'ł ewets qa pakha'łe Dios qa' nite'ye',*
20 qe yekheweli'ł nite' łeke' qu' hili'iłij in henfeli'ł eke' hi'weni'ł qa hepi'ye'eł iye?—*
21 Pekhewe' wit'alhei, in hats yili'ijju' in ewi'łij iye in yijiweikittaxkii, ma' qa yiwejinfik'ikii pa'aj, nite' yi'wen pa'qu' łeqfenyejeyi'ij łewek qu' łeke'ye' qu' nitanithen, qe ta'łets pekhewe' week jukhew qa efuts, qe week qi in yiwqinhet pa' Dios qe ta'łets pakha' łunye'jkii pa'aj.*
22 Qe pakha' jukhew pakha' wanaqsiimijkii pa'aj aka' ewi'ł ham łunye'ji'iju'ł, t'ani' qu' cuarenta (40) łeqe'ninqapitse'.

Iyinijetspha'm pakha' qu' nite' ł'ijiweyaxitse'kii in nifel.

23 Ha' Pedro qa ha' Juan in hats t'atsji'łfik'ikii pa'aj, ma' qa ikii pakha' i'ni' pekhewe' hats łejefetsipji', ma' qa nifelimik'i pa'aj week pekhewe' yit'ijets pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe' tenek'enheiji' pa' witset.
24 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an pekhewe'en, qa yit'unhet łi'ijpha'mek pa' ewi'łik'i ł'a'x in iyinii pa' Intata, qa yit'ijiipha'm: —Yatsat'axyij, akha' pakha' *yaqsiijkii pa'aj na' wa's qa ha'ne sehe', qa pakha' qi iweli' iye qa week iye pekhewe' i'nji' enewe'en.* *(Ex 20:11)**
25 Akha' łenukinijetsju' pa'aj pa' Espíritu Santo pe' e'lijei pa' eqejkunenek'ik'i yaqwa'maxi'łik'i David, ma' qa nifel pa'aj in łit'ij: *"¿Inhats'ek in nayu'kii nekhewe' nite' judiol, qa nekhewe' Israel łeiłets qa yijamti'ets qu' naqsiijkii pekhewe' wekwek ham weju'łi'ij?"**
26 *Pekhewe' wittatal ha'ne sehe' yit'ijju' pakha' t'eku'mi' qu' naqsiijkii, qa pe' tenek'enhei qa ewi'ł i'niji' in t'eku'mij wetju'ł qu' net'ejuyiju'ł pa' Yatsat'ax'inij Dios qa pa' łeqe Cristo."* *(Sal 2:1,2)*
27 Qe yijaa'ija ha'ne witset in not'axi' wetju'ł hakha' Herodes qa ha' Poncio Pilato qa week nekhewe' jukhewiikal nite' judiol qa nekhewe' witsetits ha'ne Israel, qa ewi'ł i'niji' in t'ejuyiju'ł hakha' łe'wis oqwomehe' Jesús, hikha' ł'ekumiiji' pa'aj,*
28 qe qa' naqsiijkii enewe'en pakha' hayiits yaji'letju' pa'aj pa' et'unha'x qa pa' ikfeliya'xkii iye qu' łunye'je'kii.
29 Qa hane'ej Yatsat'axyij, jełii wat'ij kakha' ts'ijiweikittaxi'łijkii enewe'en, qa łisij wat'ij ene' eqejkunenhei pakha' qu' nite' ł'ijiweyaxitsi'ipji' qu' nenfel eke' e'lijei,*
30 qa pa' łet'unha'x pa' okoi qa' naqsiijkiyek qu' nenqiłinkii, qa qu' naqsiijkii iye pe'qu' ham łunyejeyi'iju'ł qa pe'qu' qi qu' nitjułaxijpha'mkii iye qu' nata'łets aka' łiiji' hakha' qi łe'wis oqwomehe' Jesús.—*
31 Qa in hats uja'xłi'ik'i pa'aj in iyin, ma' qa pakha' i'niji' in not'ax wetju'ł qa me'le'le'l pa'aj. Qa week topolij pa'aj pa' Espíritu Santo, ma' qa nite' nijiweyipji' in nifel ke' łe'lijei pa' Dios.*

Nite' ekuyitsij wetju'ł pe' łewekwekits.

---

* **4:19** Hch 4:13; 5:28 * **4:20** Hch 22:15; 1Co 9:16; 1Jn 1:1,3 * **4:21** Mt 9:8; 21:26; Lc 20:6,19; 22:2; Hch 5:26 * **4:24** 2Cr 2:12; Neh 9:6; Sal 102:25; 124:8; 134:3; 146:6; Is 37:16 * **4:25** Sal 2:1-2; Dn 9:24-25; Lc 4:18; Hch 1:16; 10:38; He 1:9 * **4:27** Mt 14:1; 27:2; Lc 23:1,12 * **4:29** Hch 9:27; 13:46; 14:3; 19:8; Fil 1:14 * **4:30** Jn 4:48; Hch 3:6 * **4:31** Hch 2:2,4; 16:26; Fil 1:14

32 Pekhewe' tek'enik'i pa'aj week ewi'ł pa' łaqjamtikineyejeikii. Ham pa'qu' nit'ijets qu' natsat'etsijha pekhewe' yatsat'etstaxijha in łewekwekits, qe weekij yijat'ij in yatsat'etsij week pekhewe' wekwek.*
33 Qi pa'aj pa' łet'unha'x hekhewe' apóstoles qa nite' yili'ij pa'aj in nifel in iła'x iye pa' Yatsat'ax'inij Jesús, qa qi pa'aj in yi'fen pa' Dios.*
34 Ham pakha' qu' hami'im pa'aj pe'ye' pekhewe'en, qe week pekhewe' na'li'm łeqe sehel qa pe' łetsil iye qa t'ihinji'jij pa'aj, qa neka'xiikii pe' ł'astai*
35 qa tisji'jij pa'aj he' apóstoles. Ma' qa netisjiiju' pe' weekji' pakha' qu' hame'jiji'm pe'ye'.*
36 Qa pakha' José, Chipre łeiłe', ewi'ł jukhew ta'łets pekhewe' ta'łets pa'aj pa' Levi'ik'i, qa he' apóstoles qa łeqiyij pa'aj Bernabé, ikji' eq'iltinhetsax.*
37 Pakha'an na'li'm pa'aj pa' łeqe sehe', ma' qa t'ihinij pa'aj. Qa pe' ł'astai qa neka'xii pa'aj qa tisij he' apóstoles.*

5

Pa' Ananías qa pe' Safira.
1 Qa pakha'łe ewi'ł jukhew łii Ananías qa pe' łewhe'ye' Safira, t'ihintaxij iye pa'aj pa' łeqe sehe'.
2 Qa amaneiłi'ij pa'aj pe' uja'x pe' ł'astai, qa hatsłe weeki'łij pe' łewhe'ye' in nikfe'li'łets, ma' qa pe' uja'x iye qa tisij pa'aj he' apóstoles.*
3 Ma' qa ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Ananías, ¿inhats'ek pa' inwo'met (Satanás) in yoponhetij pa' atawe'j qa łaqantaxkii pa' Espíritu Santo, ma' qa amaneitaxij pa' łapk'as pe' łaja' pa' sehe'?*
4 In mexe nite' ł'ihinij, ¿me nite' łantsat'axij? Qa in hats ł'ihinij, ¿me qa nite' akha' qu' ejełijkii pa'qu' eqfenye'ji'ij pe' ł'astai? ¿Inhats'ek in ł'enji' pa' atawe'j qu' aqsiijkii aka'an? Nite' ene' jukhew qu' aqankii, qe pa' Dios hikpa' łaqantaxkii.—
5 In yepi'ye' ek'i pa'aj pa' Ananías ekewe' wi'tlijei, qa namju', qa łeyi'jju' pa'aj in wa'm. Qa week pekhewe' i'ye'ej pa'aj qa qi in nijiwei.*
6 Ma' qa niipha'mkii pe' jutjanhets qa yijuphe'ł qa yahi'nfik'i pa'aj qa ti'jik'ui.*
7 Ma' qa in hats suujik'i pa'aj i'nłi'i qu' wetshetk'ewi'ł horayi'ik'i pa'aj in namtax pe' łewhe'ye', nite' nikfe'lets pa'aj pakha' łunye'jkii.
8 Ha' Pedro qa nifaakan pa'aj: —Enfel ye'mha, ¿me ł'ihiniłij pa' eqe sehe' e'ł aka' uja'x?— Pekhe'en qa yeku'ł pa'aj: —Ehe, hik kakha' łajanye'j.—
9 Ma' qa ha' Pedro qa yit'ijets: —¿Inhats'ek in ł'eku'mi'łij wetju'ł in łatyaji'i'łij qu' ijaajini'ł pa' łeqe Espíritu pa' Yatsat'ax'inij? Hats na'liju'ł ne' ti'jik'ui iku'uj ka' ewhe'ye'ek'i qa hane'ej qa' akha'ye' qu' neti'j ek'ui.—*
10 Qa hik pakha'aj pe' efu qa namijupju' łef'iyeyiiju' pa'aj ha' Pedro, qa s'uuf pa'aj. Qa in hats te'nuitaxetsji' iye pa'aj pe' jutjanhets, qa yeełtax iye pa'aj in hats wa'm iye. Ma' qa yeka'xfik'i iye pa'aj qa yimetinheti'm pa' tiji'k'uyi' iye pe' łesehek pa' łewhe'ye'ek'i.

---

* **4:32** Hch 2:44; Fil 1:27 * **4:33** Lc 24:48; Hch 1:8,22 * **4:34** Mt 19:21; Hch 2:45 * **4:35** Hch 2:45; 4:37; 5:2; 6:1 * **4:36** Hch 9:27; 1Co 9:6 * **4:37** Hch 4:35; 5:2 * **5:2** Hch 4:37; 5:3 * **5:3** Mt 4:10; Lc 22:3; Jn 13:2,27 * **5:5** Ez 11:13; Hch 5:10-11 * **5:6** Ez 29:5; Jn 19:40; Hch 8:2 * **5:9** Hch 5:3-4; 15:10; 1Co 10:9

11 Ma' qa week pekhewe' yijayan pa' Jesús qa week iye pekhewe' i'ye'ej aka' łunye'jkii pa'aj, qa qi in nijiwe'yets pa'aj qu' łunyejeye' aka'an.

Olots pe' niłinju' pe' apóstoles.

12 Pe' łokoyei hekhewe' apóstoles i'nijji' pa' Dios in yaqsiimijkii pekhewe' olots ham łunyejeyi'iju'ł qa pekhewe' iye qi in yitjułaxijpha'mkii pekhewe' jukhew qa efuts iye. Week not'axji'ij qu' ewi'ł na'nji'ji' pa' ts'eewe'efi estji' łii Salomón pe' qi witlijtsitjiyetsji'.*

13 Qa hamłe pekhewep pakha' qu' nisu'un qu' nakets iye pekhewe'en, ła'mek, pakha' week witset qa yiwqinhetji' pekhewe'en.*

14 Qa pe' tek'enets nite' yeqeku' pa' Yatsat'ax'inij, qa hats les in t'ijaifik'iha pa'aj, olotsija pekhewe' jukhew qa efuts iye.

15 Qi'ija in nite' yeqeku', ma' qa neka'xijetsfik'ikii iye pe' wanqaats'eju' pe' łewhilaxits qa łalatits iye pa' wit'ikheyi'j, hats'inha qu' nenekik'i pa' wit'ikheyi'j ha' Pedro. Ma' qa nasinipji' pe'ye' pa' łesi'nq'al, łeq'enełeya'x.*

16 Qa pekhewe' iye i'ni' pe' witsetits łelits łekuwelii na' Jerusalén, qa namii iye pa'aj neka'xiikii pe' wanqaats'eju' qa pekhewe' i'nji' pekhewe' uł'ets espíritus, ma' qa week iłii pa'aj enewe'en.

T'opheł itiiju' pe' apóstoles.

17 Ma' qa pa' qiji' łatata pe' pa'il qa pekhewe' iye saduceos* ewi'ł i'ni'łi' pa'aj, qa qi in teqemtshenetskii pa'aj hekhewe' apóstoles.*

18 Qa te'nekumhi'yi' pa'aj he' apóstoles qa wenuihinifi pe' witq'opheł itjii.*

19 Qa pakha'łe ewi'ł łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij, in najaleikii, qa yit'ijik'i qhof pe' łejil qa yeka'xik'uifik'ikii pa'aj, qa yit'ijets:*

20 —Ma'ałii iye ne' qi witlijtsitjii qa' ats'ap'ayi'iłijifi iye qu' enfeli'łi'm ha'ne witset week ekewe' wi'tlijei t'ejuyets na' witiła'x nite' yili'ij.—*

21 In yepi'ye' ek'i aka'an, ma' qa uyifi iye pa'aj in leefiju' kekhe' qi witlijtsitjii ma' qa i'nq'ijatshen iye pa'aj. Pa' qiji' łatata pe' pa'il qa week pekhewe' ewi'ł i'ni'łi' pakha'an, ma' qa iyinii pa'aj qu' nonothet wetju'ł pa'aj pe' week pekhewe' Junta Suprema, ikji' pekhewe' wit'alheiji' pa' Israel. Ma' qa inq'ukintaxii pa'aj pe' witq'opheł itjii qu' netetka'xii he' apóstoles.*

22 Qa pekhewe'łe oq'opheł inetsilets in yamtaxii qa ham pa'qu' ni'wenifi pekhewe'en pe' witq'opheł itjii. Qa tepilii iye pa'aj pekhewe' ł'alhei, qa nifeli'm qa yit'ijets:

23 —In tsami'łets ke' witq'opheł itjii week yijanit'etsji' he' łejil qa he' yejeł qa ts'ap'a'ajup iye he' łejil. Qa in hi'ttaxi'łij qhof qa k'uitaxi'łifi qa ham pa'qu' hi'weni'ł.—

24 In yepi'ye' ek'i pa'aj ekewe'en pakha' tenek'enhe'yipji' (capitán) pekhewe' yejeł ke' qi witlijtsitjii qa pekhewe' iye tenek'enhe'yij pe' pa'il, ma' qa qi in qhel qhelij wetju'ł pa'qu' nit'ijju', ma' qa aje'ł yumti'ijets iye qu' les juffe' pa'qu' łunyejeye' iye pekhewe'en.

---

* **5:12** Hch 2:43; 4:21,32; 14:3; 19:11; Ro 15:19; 2Co 12:12; He 2:4; Jn 10:23 * **5:13** Hch 2:47; 3:11 * **5:15** Mt 14:36; Hch 19:12 * **5:17** Pe' saduceos yit'ijets na'aj wa'm in nite'te' iła'x iye hatse', qa yit'ijets iye in hamte' angelitse' qa hamte' iye łesinq'ale' na'aj wa'm. * **5:17** Hch 4:1; 15:5 * **5:18** Lc 21:12; Hch 4:3 * **5:19** Mt 1:20; Lc 1:11; Hch 8:26; 12:7; 16:26; 27:23 * **5:20** Jn 6:63,68; Fil 2:16 * **5:21** Mt 5:22; Hch 4:6; 5:27,34,41

25 Qa suujɬe in nametsji' pa'aj pa' ewi'ɬ jukhew, qa yit'ijets pa'aj in nifeli'm:
—Hekhewe' jukhew ɬo'nophe'ɬtaxi'ɬju' hats i'ni' iye ne' qi witlijtsitjiyii yijatshen
iye hekhewe' jukhew qa efuts iye.—
26 Ma' qa pa' tenek'enhe'yipji' (capitán) pe' oq'opheɬinetsilets yejeɬ pe' witli-
jtsitjii qa ikii pa'aj he' apóstoles ɬijts'eyek pe' ɬelits oq'opheɬinetsilets, qa neka'x
pa'aj ham ɬeqfenyejeyi'ij, qe nijiweyiju'ɬ pekhewe' jukhew qa efuts iye, qe q'ax
qu' nenjele'ejkii pe'qu' utele'.*
27 In neka'x pa'aj qa yenji'ju' pakha' ɬeqewuk'uji' pekhewe' wit'alhei Junta
Suprema. Ma' qa pakha' qiji' pa'il ɬatata
28 qa yit'ijets pa'aj: —Yekheweli'ɬ hayiits k'ayajitaxi'ɬijetsha' qu' yape hasu'uj
i'nq'ijatsheni'ɬij kakha' witii. Jeɬ qeku'ni'ɬek, hats week topo'oj ha'ne Jerusalén
pekhewe' ɬ'inq'ijatsheniɬij. Qa ɬisu'uni'ɬ iye qu' it'iɬij yiwets qu' yekheweli'iɬ qu'
hilani'ɬ kakha' jukhew'ik'i.—*
29 Qa hakha'ɬe Pedro qa week iye hekhewe' apóstoles qa yeku'ɬ pa'aj, qa
yit'ijiju'ɬ: —Les ɬe'wis qu' nojo qu' heik'eni'ɬets pa' Dios qa' ink'aye'ɬe ene'
jukhew.
30 Pakha' ɬeqe Dios pe' i'nalheyik'i hats yiɬin iye ha' Jesús, hik hakhaa'ija
ekheweli'ɬ ɬilani'ɬ qa ɬ'eni'ɬji'pha'm ke' ewi'ɬ k'ayaji' (cruz).*
31 Hakha'an pa' Dios hats yiwqinhetji' qa yinhiniju' pa' yiya'yik'i, ma' qa
ɬakha' qa Tenek'enhei qa Eqiɬina'x iye, hats'inha ha'ne Israel qa ɬeke'ye' qu'
nenikfelitijɬetets pa' uɬ'ax in yaqsiijkii ma' qa' nawatwamhitik'i pe' ɬewuɬ'ets.*
32 Yekheweli'ɬ tsikfe'li'ɬets qa hi'weni'ɬ iye ekewe' wekwek, qa pa' Espíritu
Santo iye qa yi'wenij iye, hik pakha' pa' Dios tisij pekhewe' qu' netk'enets.—*
33 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, ma' qa qi in nayu'kii pa'aj pekhewe'en qa
neqek'uyutaxijju' pa'aj.*

Iyet pa'aj pa' Gamaliel.

34 Qa pakha'ɬe ewi'ɬ fariseo ɬii Gamaliel, i'nq'ijatshenij iye kekhewe' Moisés
ɬe'lijei, pe' jukhew yisu'un yiwqinhetji' iye pa'aj pakha'an. Qa ts'ap'a pa'aj qa
mexe yuki'nfik'ikii ɬ'ajɬi'ij he' apóstoles.*
35 Ma' qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Jukhew Israel ɬeiɬets, jeɬi'ɬiju'ɬ pakha'
ɬeneqfenyejeyu'uɬij enewe' jukhew.
36 Ijamti'iɬik'i mente' toxik'i pakha' Teudas'ik'i in we'nt'unhettax qa
wo'taxii pa'qu' ɬunye'je'. Qa olots pa'aj pe' yijayan i'nɬi'i qu' cuatrocientoye'
(400) pe' jukhew. Qa talanhetiiɬe pa'aj qa week pe' yijayantax pa'aj qa
yak'eskii, ma' qa yili'ij pa'aj.*
37 Qa ɬ'anu'upji' iye aka'an qa niipha'm iye in we'nt'unhettax iye pakha'
Judas'ik'i Galilea ɬeiɬe', pekhewe' neɬutsji' pa'aj in wetjeyumtshen ene' week
(censo). Qa olots iye pe' yijayan pa'aj jukhew. Qa wa'mɬe iye pa'aj, qa week
pekhewe' yijayantax qa yak'eskii iye, ma' qa yili'ij iye pa'aj.
38 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hit'iɬij ewets: hasu'uj pa'qu' eneqfenyejeyu'uɬij enewe'
jukhew. Iwejinɬi'ij, qe kakha' naqaqsijkineyu'ujkii axe'm qu' hats naqsiijkii
qu' nata'ɬɬe'ets ene' jukhewɬe, ma' qa' nili'ij hatse'.*

---

* **5:26** Hch 4:21; 5:13 * **5:28** Jn 14:13; 1Jn 3:23; Mt 27:25; Hch 2:23,36; 3:15,16; 4:10; 7:52 * **5:30** Hch 2:24; 3:13; 10:39; 13:29; Ga 3:13; 1P 2:24 * **5:31** Hch 2:33; 3:15 * **5:32** Lc 24:48; Jn 15:26; Hch 15:28; He 2:4 * **5:33** Hch 2:37; 7:54 * **5:34** Lc 2:46; 5:17; Hch 22:3 * **5:36** Hch 8:9; Ga 2:6; 6:3 * **5:38** Mt 15:17; Mr 11:30

39 Qa qu' nata'ɬe'ets pa' Dios, qa' nite' amiti'iɬ qu' iwuɬ'enhettaxi'ɬijkii. Jeɬi'ɬiju'ɬ, hasu'uj ejuihifeyi'iɬij pa' Dios.—*
40 Qa week yumti qu' nasiinik'iha. Ma' qa in hats taya'yiifik'i iye pa'aj he' apóstoles qa neqsilanju' pa'aj, qa yittaxijets iye qu' yape hasu'uj nenfel kakha' Jesús ɬii, ma' qa yiwejinfik'ikii pa'aj.*
41 He' apóstoles qa ikik'uifik'i pa'aj pe' wit'alhei. Qa qi in ɬe'sitsi'mkii pa'aj, qe pekhewe'en nikfe'lets pa' Dios in hats nikfe'lets in hats qitsi'm pa' nite' ɬeqekuyejei pekhewe'en, ma' qa yiwejinets qe hats weju'ɬiju'ɬ qu' nataatshenhetii qu' nata'ɬets kakha' Jesús ɬii.*
42 Week neɬuts, kekhe' qi witlijtsitjiyifi qa ɬunye'j ji'ij pe' wititsiliikii in nite' yili'ij in i'nq'ijatshenij qa nifel iye pa' Jesús in hik pakha' pa' Cristo.*

6

T'eku'miiji'kii pe' wetsjuk tatsai (7) jukhew.

1 Pekhewe' neɬutsji' pa'aj, in hats t'ijaifik'iha pa'aj pe' nite' yeqeku', ma' qa pekhewe' judiol Grecia ɬeiɬets qa na'l pa'aj pa' yutenij ɬunyejei pe' judiol itsetina'x, qa yit'ijets pekhewe' ɬeqe wikiihalei pekhewe'en in nite'te' testiiji'ij qa te'nineiji'ijkii pe' witqats week neɬuts.*
2 Ma' qa he' doce (12) apóstoles qa no'thet wetju'ɬ pa'aj pekhewe' week hats yijayan pa' Jesús, qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Nite' ɬe'wisijupi' qu' nite' hejeɬi'iɬets ekewe' ɬe'lijei pa' Dios ma' qa' k'ejeɬiɬijets pekhewe' aqatsi'ɬ.
3 Qa hik ta'ɬijupi', yejefets, jeɬi'ɬji' qa ku'mi'ɬiiji' nekhewe' i'ni'ɬ etji'teje'm pe'qu' wetsjuk tatsai (7) jukhewe' qu' enikfe'li'ɬijets pa'qu' ɬunyejeye' in ɬe'wis, qa qitsi'm iye pa' Espíritu Santo qa pa'qu' ɬikfeliyaxitse'kii iye. Qa hik pekhewe'ye' qu' hetisi'ɬij aka'an qu' nithayiki.*
4 Qa yekhewelɬi'iɬ qa' hetjimaaɬijek qu' nek'iyini'ɬ qa qu' nek'inq'ijatsheniɬij iye ke' ɬe'lijei pa' Dios.—
5 Week yi'sinhetijupi' pa'aj aka' wenit'ij. Ma' qa t'eku'miiji' pa'aj pa' Esteban, hik pakha' qi'imha pa'aj pa' nite' ɬeqekuye'j qa pa' Espíritu Santo iye. Qa t'eku'miiji' iye pa' Felipe, pa' Prócoro, pa' Nicanor, pa' Timón, pa' Parmenas qa pa' Nicolás, hik pakha' ta'ɬiyek ha' Antioquía hatsɬe judio'oj pa'aj.*
6 Ma' qa pekhewe'en qa neka'xets pa'aj he' apóstoles, qa in naxijik'i in iyinipji' pa'aj, ma' qa week he' apóstoles qa t'eku'mipji'kii pa'aj ɬeiɬal pekhewe'en.*
7 Ma' qa kekhewe' ɬe'lijei pa' Dios qa hats qi'ija in t'ijaifik'i pa'aj, qa pakha' uja'x pekhewe' tek'enets pa'aj i'ni' na' Jerusalén qa qi'ija in t'ijaifik'i pa'aj, qa olots iye pa'aj pe' pa'il tek'enik'i eke' witlijei t'ejuyets pa' nite' witqekuye'jij pa' Jesús.*

Te'nekumhi'yi' pa'aj pa' Esteban.

8 Pa' Esteban, qi'im pa'aj pa' nite' ɬeqekuye'j qa pa' ɬet'unha'x iye, qa yaqsi'ji'mijkii pe' qits ham ɬunyejeyi'iju'ɬ qa pe' yitjuɬaxijpha'mkii iye pekhewe' jukhew qa efuts iye.

---

* **5:39** Pr 21:30; Hch 7:51; 11:17 * **5:40** Mt 10:17; Mr 13:9; Hch 4:18 * **5:41** Mt 5:12; Jn 15:21; 1P 4:13 * **5:42** Hch 2:46; 8:35; 11:20; 17:18 * **6:1** Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 2:41; 4:4,35; 5:14; 9:1,10,19,25-26,29,39; 11:20; 21:4,16 * **6:3** Dt 1:13; 1Ti 3:7; Lc 4:1; Hch 7:55; 11:19,24 * **6:5** Hch 6:8-9; 8:5,26; 11:19; 21:8; 22:20; Mt 23:15 * **6:6** Hch 1:24; 8:17; 9:17; 13:3; 2Ti 1:6; Nm 8:10; 1Ti 4:14 * **6:7** Hch 12:24; 19:20; Col 1:6

9 Ma' qa pe' uja'x pekhewe' judiol pe' łe'lijtsitjii łiyek “Libertos”, wenetsji'łił
pe' judiol ta'łii pa' sehe' Cirene qa pe' ta'łii pa' witset Alejandría qa pe' ta'łiyek
pa' sehe' Cilicia, qa pe' ta'łiyek pa' sehe' Asia qa iyeti'łju' pa'aj pa' Esteban qi in
t'unitsik'i pe' łe'lijei pekhewe'en.
10 Qa nite'łe weju'łiju'ł pekhewe'en qe pa' Esteban in iyet qi pa' łikfeliya'xets
pe' wekwek ta'łets pa' Espíritu Santo.
11 Ma' qa pekhewe'en qa wanat'inij pa'aj in yiyaji'etskii qa yijanin
pekhewe' uja'x jukhew qu' nowotk'onijkii pa' Esteban qa' nit'ijju': —
Hepi'ye'ełij in uł'etsik'i kekhewe' łe'lijeyij pa' Moises'ik'i qa pa' Dios iye.—*
12 Ma' qa pekhewe'en qa ta'łets in yiwakaninkii pa'aj pa' witset, qa week iye
pe' tenek'enhei qa pekhewe' iye i'nq'ijatshenij ke' Moisés łe'lijei. Qa t'eku'mi'
pa'aj qa yeka'xii pekhewe' Junta Suprema.
13 Ma' qa yits'apanhetji'ju' łeqewuk'u pekhewe' jukhew qu' nowotk'oni'mkii
pe' wit'alhei, qa yit'ijju' pa'aj: —Ha'ne jukhew nite' yili'ij in uł'ax qa iyetji'jij
in t'ejuyiju'ł ne' qi witlijtsitjii qa t'ejuyiju'ł iye kekhewe' yit'ij pa'aj pa'
Moises'ik'i,*
14 qe hepi'ye'ełij in yit'ijets kakha' Jesus'ik'i, Nazaret łeiłe'ek'i, qu' niwu'm
hatse' ne' qi witlijtsitjii qa' nink'aihitik'ui iye kekhewe' injunyejei jiyejetij
pa'aj pa' Moises'ik'i.—*
15 Ma' qa in yejełtaxje'mha pa'aj pa' łeju's pakha'an, week pekhewe' i'nju'kii
wit'alhei (Junta Suprema), qa yi'wen pa' łeju's in hik łunye'j qu' angele'.

7

Pa' Esteban qa iyet pa'aj.

1 Ma' qa pa' qiji' pa'il łatata qa yit'ijets pa'aj pa' Esteban: —¿Me yijaa'ija
aka'an?—
2 Pakha'an qa yit'ij pa'aj: —Ek'en qeku'ni'ł yiwetsek, yejefets qa wit'alhei
iye. Pakha' łe'wis Dios we'nethinets pa'aj pakha' i'nalek'ik'i Abraham in mexe
i'ni' pa'aj pa' sehe' Mesopotamia, in mexente' i'ni'kii pa'aj pa' witset Harán.*
3 Qa yit'ijets pa'aj: *“Ma'ak'ui ha'ne eqe sehe' qa enewe' iye ejefets, qa' amii na'
sehe' yakha' qu' k'ethinij.”* *(Gn 12:1)*
4 Ma' qa pa' Abraham qa ikik'uifik'i pa'aj pekhewe' łiyits caldeos, qa yamii
qa i'ni'kii pa' Harán. Qa hikpa' qa ta'łi' pa'aj in hats wa'm pa'aj pa' łatata'ak'i,
qa pa' Dios qa neka'xii pa'aj ha'ne hane'e'in sehe', ha'ne hane'ej ekheweli'ł
ła'ni'łi'.*
5 Qa pa' Dios qa nite'łe tisij qu' natsat'axij nite' iye pa'qu' łuk'eye'en ha'ne
sehe'. Ła'mek qa yit'ijets pa'aj in yiwjutsiqeni'm pa' Abraham in mexe
hamtax pa'qu' ła'se' *qu' netisij ha'ne sehe' qa week pekhewe' qu' nata'łets hatse'
pakha'an.* *(Gn 12:7)**
6 Qa yi'tłi'ijets iye pa'aj pa' Dios aka'an: *“Pekhewe' ta'ł ewets hatse' i'nji'kii
hatse' pa'qu' nite' natsat'etsi'ij witset ma' qa jukhewiikali'ij, ma' qa' hikpa' qu'
na'ni' qu' witłinheyi'ij qa' qi qu' natawitjaxtii qa' namijets cuatrocientos (400)
ininqapits.*

---

* **6:11** 1R 21:10,13; Mt 26:59-60 * **6:13** Mt 24:15; Hch 7:58; 21:28; 25:8 * **6:14** Dn 9:26; Hch 15:1; 21:21; 26:3; 28:17 * **7:2** Gn 11:31; 15:7; Sal 29:3; Hch 22:1; 1Co 2:8 * **7:4** Gn 11:31; 12:4-5 * **7:5** Gn 13:15; 15:18; 17:8; Ga 3:16; He 8:8-9 * **7:6** Ex 3:12; 12:40

7 *Qa' hitani'thenłe yakhaa'ija qu' hitatinithen pakha' qu' łunye'je'łe pe' witsetits qu' łeł inheye'taxi'ł ej,"* yit'ij pa'aj pa' Dios, *"qa' ł'anu'upji' aka'an ma' qa ma'ałik'uifik'i pakha' witset qa' iyini'łyii qu' ni'iłiji' ha'ne hane'e'in sehe'."* *(Gn 15:13,14)*

8 Ma' qa pa' Dios qa tisij kakha' ewi'ł qu' łeqfenyeje' łewek łii circunción.* Qa hik aka' łunye'j pa'aj pa' Abraham qa nekfik'i pa' ła's Isaac, qa in hats wetshetk'ewi'ł tatsai (8) łeqe neł utsfik'i pa'aj qa yaqsiijkii kakha' circuncisión. Pa' Isaac qa hikpa' łatata pa' Jacob, qa Jacob qa łatata'ek pekhewe' pe' doce (12) jukhew jita'łets pa'aj.*

9 Ma' qa enewe' jita'łets pa'aj qa teqemtshenetskii pa'aj pa' José, ma' qa t'ihiniŋ qu' newetka'xii pa' Egipto. Qa pakha'łe Dios qa yejeł ets pa'aj pakha'an,*

10 qa yilithinik'ui pe' wekwek yaats'etaxij, qa tisij iye pa' łikfeliya'xets pe' wekwek qa yisu'unkeninij iye pa' Faraón, wittata pa' Egipto, hik pakha' yeni' pa'aj qu' netnek'enhei (gobernador) pa' week Egipto qa week iye pekhe' łetsi'.*

11 Ma' qa nam pa'aj pa' yipku' pakha' week sehe' Egipto qa pa' sehe' Canaán iye, qa qi pa'aj pakha' yaats'e'ej, qa pe' inalheiyik'i qa ham pa'aj yeeł i'ijji' pa'qu' łaqe'.*

12 Ma' qa pa' Jacob in i'ye'ej pa'aj in na'li' pa' Egipto pe' witqats trigo qa yukinii pa'aj pekhewe' łelits i'nalheyik'i, hik pakha'aj i'nk'ałe pa'aj yamii.

13 Qa in wapilii iye pa'aj, ma' qa hik pakha'aj qa tetfeli'm pa' José pekhewe' łejefets. Qa hik aka' łunye'j pa' Faraón in nikfe'lets pa'aj pekhewe' ta'łets pa' José.*

14 Ma' qa pa' José qa inqekenij pa'aj pe' łe'lijei, qa iyinii pa' łatata Jacob qa week pekhewe' yatsat'etsij pakha'an uja'x yamets pa'aj in week setenta y cinco (75) pe' jukhew.

15 Ma' qa hik ta'łijupi' pa' Jacob qa yamii pa' Egipto, pakha'an qa hikpa' wa'mi' pa'aj qa week iye pekhewe' i'nalheyik'i.*

16 Qa pe' łenuts wa'nahinii pa'aj pa' sehe' meti'm pa' witset Siquem, qa we'neni' pa'aj pakha' nimełkuket, pakha' sehe' taqhayijets pa'aj pa' Abraham'ik'i pekhewe' łelits pa' Hamor'ik'i i'ni' pa' witset Siquem.*

17 Qa in hatsłe k'esiyu'ets pa'aj pa' łahats'ij qu' nafits pakha' hayiits yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i, qa pe' Israel qa hats qi in t'ijaifik'i pa'aj in i'ni' pa' Egipto,*

18 yamłi'ijii *in ink'ayik iye pakha' wittata pa' Egipto, pakha'an qa hats nite' nikfe'lets pa'aj pa' Jose'ek'i.* *(Ex 1:8)**

19 Ha'ne ink'ayik wittata pa'aj, qi in yawitji pa'aj pe' inejefetsik'i. Qa inaqyaji'ij pe' i'nk'a nekji'ijtaxfik'i qu' netwumhitiiłeji'ij, ma' qa' nawa'młeji'ij.

20 Qa hik pakha'aj pakha' łahats'ij pa'aj pa' Moises'ik'i qa nekfik'i pa'aj, pakha'an pa' Dios yisu'un pa'aj. Qa pe' ł'alheyik'i qa yejeełetsha pe' łetsi'ii pa'aj yamijets wetshetk'ewi'ł juwelits.*

---

* **7:8** Circuncisión ikji' yisa'xii qa yiwu'm łammi's pa' ł'aj pa' łoso' łaxpa's. * **7:8** Gn 17:9-11; 21:2-4; 25:26; 29:31; 30:5; 35:23 * **7:9** Gn 37:11,28; 39:2,21; 45:4; Sal 105:17 * **7:10** Gn 41:37-43; 42:6; Sal 105:21 * **7:11** Gn 41:54; 42:5 * **7:13** Gn 45:1-4,9-10,16,27; 46:26-27; Ex 1:5; Dt 10:22 * **7:15** Gn 46:5; 49:33; Ex 1:6 * **7:16** Gn 23:16; 33:19; 50:13; Ex 13:19; Jos 24:32 * **7:17** Gn 15:13; Ex 1:7; Sal 105:24 * **7:18** Ex 1:8-10,22; Sal 105:25 * **7:20** Ex 2:2-10; He 11:23

21 Ma' qa in hats nite' łeke' pa'aj qu' naqsi'j, qa yeka'xtaxfik'i ma' qekha
nawa'młetax, qa pe' Faraón łasi' qa t'eku'mi' pa'aj qa yaqsi'j qa hik łunye'j qu'
ła'se'.
22 Ma' qa pa' Moisés qa t'ijatshenheti'yij week pa' łikfeliya'xets wekwek pe'
Egipto łeiłets, qa nikfe'lets pa'qu' nit'ij qa pa'qu' naqsiijkii iye.*
23 Qa in hats k'esiyu'ets qu' cuarenta (40) łeqe'ninqapitse' pa'aj pa' Moisés,
ma' qa yoksi'wen pa'aj pa' łatawe'j in yisu'un qu' nat'alit'ii pe' łejefets, hik
pekhewe' israel'ik'i łelits.*
24 Qa hik pakha'aj qa yi'wenij pa'aj pa' Egipto łeiłe' in qi in yawitji pa'aj pa'
Israel łeiłe'. Qa te'weyik'i pa'aj pa' Moisés qa yilan pa'aj pa' Egipto łeiłe'ek'i.
25 Pa' Moisés yumtitax pekhewe' łejefets qu' hats nenikfe'lik'uyi'
pekhewe'en, pa' Dios qu' nukinfik'ikii hatse' qu' na'nijji' pakha'an, qa
nite'łe nikfe'lik'uyi' pekhewe'en.
26 Qa pakhap nełukii qa yamii pa'aj pekhewe'en, qa yi'wenij pa'aj pekhewe'
wetsjuk in ijenju' wapiłłe wetju'ł pa'aj, qa yaq'ayintax wetju'ł, qa yittaxijets:
"Jukhew, e'witjefeye'k ini'łek, ¿inhats'ek in uł'etsi'ł wetju'ł?"
27 Qa pakha' teqek'uikii pa'aj qa weqwu'm pa'aj, yiwu'm pa' Moisés, qa
yit'ijets: *"¿Łek pakha' neni' qu' enek'enhe'yi'łyipji' qa qu' e'juezi'ił yipji' iye?"**
28 *¿Ye' me łenqek'uyu'yij iye qu' hik łunye'je' ka' łilan nełu egipto'ok'i?" (Ex 2:14)*
29 Ma' qa in yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, *pa' Moisés qa ilatii pa'aj qa i'ni'kii pa'
sehe' łii Madián. (Ex 2:15,22)* Qa hik pakha'a' qa na'l pe' łelits wetsjuk.*
30 Ma' qa in hats yamijets cuarenta (40) łeqe'ninqapits in i'ni'kii pakha'an,
qa we'nethinets pa'aj *pa' ewi'ł ángel i'nji'teje'm pa' ł'elepep pe' ewi'ł najkak łasi' in
tujje'm pa'aj pakha' ham i'ni'i' qa meti'm pe' utek łii Sinaí. (Ex 3:1)*
31 Pa' Moisés yitjułaxijpha'm pa'aj in yi'wen aka'an. Ma' qa in iktaxets pa'aj
qu' netmetinheti'm lees qe qa' itometsaaxji'ijha, ma' qa yepi'ye' pa'aj pa' ł'a'x
pa' Yatsat'ax'inij, qa yit'ij pa'aj:
32 *"Yakha' łeqe Dios ke' alheyik'i Abraham, Isaac qa Jacob." (Ex 3:6)* Pa'
Moisés qa tsalalkii pa'aj, qa nite' yejełju' pa'aj.*
33 *Qa pakha'łe Yatsat'ax'inij qa yit'ijets pa'aj: "Enit'ijji' ne' otshilaxtii (Ex
3:5)qe ha'ne sehe' mexe ha'ni'. (Jos 5:15)**
34 *Hi'wenijha na' yitset in qi in tawitjaxtii in i'ni' na' Egipto, qa hepi'ye' iye in
qi in yeqejtsile'ejkii. Qa he'yili'tju' qe qa' hiwejinkii. Te'łun, hane'ej qu' k'ukinii
na' Egipto." (Ex 3:7-10)*
35 Ha'ne Moisés, hik ha'ne pakha' t'oqowe'yiju'ł pa'aj pekhewe'en in yit'ijets
pa'aj: *"¿Łek pakha' neni' qu' enek'enhe'yi'łyipji' qa qu' e'juezi'ił yipji' iye?" (Ex
2:14)* qa hik hane'ija pakha' yukin pa'aj pa' Dios qe qa' netnek'enhei qa qu'
nineqweji'nfik'i iye qu' nata'łets qu' ni'fen pa' ángel we'nethinets pa'aj pekhe'
najkak łasi' ji'teje'm.*
36 Ha'ne jukhew in yukinik'uifik'i pa'aj pa' Egipto, yaqsiijkii pe' ham
łunye'ji'iju'ł qa qi in yitjułaxijpha'mkii pakha' witset'ii Egipto, qa pa' qi iweli'ii
iye łii Mar Rojo qa in neki'kii iye pakha' ham i'ni'i' qa yamijets cuarenta (40)
ininqapits pa'aj.*

---

* **7:22** 1R 4:30; Is 19:11; Lc 24:19 * **7:23** Ex 2:11-14; He 11:24-26 * **7:27** Lc 12:14; Hch 7:35 * **7:29** Ex 18:3-4 * **7:32** Ex 3:15; Mt 22:32; Mr 12:26; Lc 20:37 * **7:33** Ex 2:14; 3:7-8,10 * **7:35** Ex 14:19; Nm 20:16 * **7:36** Ex 12:41; 14:21; 16:35; 33:1; He 8:9; Nm 14:33; Sal 95:10; Hch 13:18

37 Qa hik hane'ija iye ha'ne Moisés yit'ijets pe' łelits pa' Israel'ik'i: *"Pa' Dios yaqsiijkii hatse' qu' nata'i'ł etji'ju' pakha' ewi'ł profeta hik yijunye'j." (Dt 18:15,18)*
38 Ha'ne Moisés hik ha'ne i'nji'teje'm pa'aj pekhewe' neki'kii pa'aj pa' ham i'ni'i', qa weekji' iye pa' ángel pakha' tafaakate'yi'łkii pa'aj pe' utekji'pha'm łii Sinaí, qa hik pakha' iye pa' tafaakate'yi'ł pa'aj pe' inqa'jteyik'i. Qa hik ha'ne iye ha'ne Moisés testi'yij pa'aj eke' wi'tlijei ta'łets pa' witiła'x qe qa' nayaxkit inwets qu' jineł isij.*
39 Qa hane'en pekhewe' inqa'jteyik'i nite' yisu'un pa'aj qu' netk'enets, qe yutenija yijat'ij, qa pe' łatawjets qa yaqamaxji' in nipilheyu'taxii iye pa' Egipto.*
40 Pekhewe'en qa yit'ijets pa'aj pa' Aarón: *"Anaqsi'ji'ł ye'mju' pekhewe' qu' inqo diositsi'ij qa' hik pekhewe'ye' qu' nojo i'nk'ui, qe hakha' jiyekaxik'uifik'i ha' sehe' Egipto, Moisés, nite' tsikfe'li'łets pa'n qu' łunye'je'kii." (Ex 32:1,23)*
41 Hik pakha'aj pekhewe' neł utsji' qa yaqsiijkii pa'aj pa' ewi'ł wakka ła's qa yilanifi iye pe' inqa'metetsik'i pakha' witeqsi'nq'al, qa qi in yi'sinhet wetju'ł pa'aj pakha' łaqsijikłi'ijkii pe' łokoyeiłe pekhewe'en.*
42 Qa pakha'łe Dios qa we'nitonimets pa'aj pekhewe'en ma' qa tisij aka'an, hats'inha pekhewe'en qa' niyinii week pekhewe' i'nji' ha'ne wa's, in ł'anyejeyek pa'aj pekhewe' łafaakanhei pe' profetas'ik'i: *"Israel'ik'i łelits, ¿me yakha' qu' anlani'ł yifikii qa łesłisi'łij kekhewe' inqa'metetsik'i łami'łijets cuarenta (40) ininqapits in mexe ła'ni'łi'kii hakha' ham i'ni'i'?*
43 *Ekheweli'ł łekaxiłkii ne' eqjiiki'iłij na' witeqsi'nq'al Moloc, qa ne' łoqo footeki' na' dios Renfán, hik enewe' witeqsi'nq'alits łanaqsi'ji'łju' qe qa' iyini'łii. Qa yakhap ji'jek qu' k'ewu'mi'łii na' ł'anu'ui les toxi'mii na' Babilonia." (Am 5:25-27)*
44 Pekhewe' inqa'jteyik'i in i'ni'kii pa'aj ham i'ni' na'li'm pekhe' witlijtsitjii (tabernáculo) jutsiqaxij in i'nijupkiiha pa' Dios. Qa hik łunye'jija pekhe'en pakha' hats yit'ij qu' łunye'je' pakha' tafaakate'yi'ł pa'aj pa' Moisés, ma' qa hik łunye'jija pekhe' yi'wen pa'aj.*
45 Qa pe' i'nalheyik'i iye pa'aj qa yaya'xij iye qu' neka'xkii iye pe' witlijtsitjii in hats yojo'ok'oi pa'aj pa' Josué qu' ninqitka'mij pekhewe'en pe' witsetits, tetsetiitax pekhewe' yiwu'mfik'ikii pa'aj pa' Dios qa' nayaxkiti' pekhewe'en. Ma' qa hik pakha' qa i'ni' iye pa'aj pe' witlijtsitjii yamijii pekhewe' łeqe neł utsji' pa'aj pa' David'ik'i.*
46 Pa' David'ik'i yisu'unija pa'aj pa' Dios, qa pa' Dios qa yi'fenji'jek pa'aj, ma' qa inłe in iyintaxijets pa'aj qu' naqsiimijkii pe'qu' łextsi'yi'ij pakha' łeqe Dios ene' łelits pa' Jacob'ik'i.*
47 Qa Salomonłe pakha' niihinpha'm pa'aj pekhe' łextsi'ij pa' Dios.*
48 Ła'mek, pakha' qiji'ha in Dios qa nite'łe i'nifi pe' łaqsijiiłeju' ene' jukhew, in ł'anye'jek kakha' yit'ij pa'aj pa' profeta'ik'i:*
49 *"Pa' Yatsat'ax'inij yit'ij: 'Ha'ne wa's yits'oji'la'x qa ha'ne sehe' qa yotshi-laxłe. ¿Pa'n łunye'j pe' wititsi' łaqsi'jtaxi'ł ye'mijkii? ¿Pa'n i'ni' pakha' qu' łeke'ye' qu'*

* **7:37** Hch 3:22 * **7:38** Ex 19:17; Is 63:9; Hch 7:53; Dt 5:27; 32:47; Jn 1:17; Ro 3:2; He 4:12; 5:12; 1P 4:11 * **7:39** Ex 16:3; Nm 11:4; 14:3-4; Ez 20:8,24 * **7:41** Dt 9:16; Sal 106:19-20; Ap 9:20 * **7:42** 1R 11:7; Hch 7:36; Jos 24:20; Is 63:10; Dt 4:19; 2R 21:3; Jer 19:13; Sof 1:5 * **7:44** Ex 25:8-9,40; 38:21; He 8:5 * **7:45** Jos 3:14; 18:1; 23:9; 24:18; Sal 44:2 * **7:46** 2S 7:1,8; 1Cr 22:7; Sal 89:19; 132:5 * **7:47** 1R 6:1-2; 8:17-20; 2Cr 3:1 * **7:48** 1R 8:27; 2Cr 2:6

*hawapi'yi'?**
50 *¿Me nite' hik ha'ne ha'ne yikoi yaqsiijkii ene' week wekwek?' "* *(Is 66:1,2)*
51 Ekheweli'ł qi in ham łami'iłik'ui, nite' łenk'enheyu'ułets qa nite' łenexpiikeyu'ułij iye. Hayiitsłe nite' ł'eku'mi'łijiju'ł pe'ye' pa' Espíritu Santo, in łunyejeyek pa'aj pe' alheyi'łik'i, qa hik aka' ejunyejeyi'ł.*
52 ¿Pa'n łii pekhewe' profetas'ik'i pakha' qu'nte' nijayane'kii pa'aj pe' alheyi'łik'i? Pekhewe'en week nilanju' pa'aj pekhewe' hayiits nifeltax pakha' łamijiiju' hakha' yijaa'ija in yatsathen, hik hakha' ekheweli'ł hane'ej qa łowotk'oni'łijkiyek qa łilani'ł iye.*
53 Ekheweli'ł in nełistaxi'łij pa' Dios kekhewe' yit'ij pa'aj qu' nanaqsiijkii (leyes) qa i'nijji' pa'aj pe' angelits, ła'mek qa nite' ł'ek'eni'łets kekhewe'en (leyes).—*

Wa'm pa'aj pa' Esteban'ik'i.

54 Pekhewe'en in yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, qa yamik'ui wiikfik'i in nayu'kii, qa t'aiji' pe' łek'unhetii in qi in nayu'um pa' Esteban.
55 Qa pakha'łe Esteban qa qi in topo'oj pa'aj pa' Espíritu Santo, qa yejełiipha'm pa'aj na' wa's, ma' qa yi'weniipha'm pa'aj pa' łesa'x pa' Dios qa pa' Jesús ts'ap'a'a' pa' yiya'yik'i pa' Dios.*
56 Qa yit'ij pa'aj: —¡Jeł qeku'ułetspha'm! Hi'wen ne' wasits wejje'm qa na' Ła's na' Jukhew qa ts'ap'a'a' na' yiya'yik'i na' Dios.—*
57 Ma' qa pekhewe'en qa taya'yij wetju'ł pa'aj, yit'onji' pe' łekfii qa t'ilit'ij wetju'ł pa'aj pa' Esteban.
58 Qa yeka'xik'uifik'i pa'aj nakha' witset, qa yapełek pa'aj qa nijele'ejkii pe' utel. Pekhewe' yit'ijets in uł'ax pa' yaqsiijkii pa' Esteban qa yenijupju'kii pa'aj pe' łe'ntaafitits łef'iyeyiiju' pa' ewi'ł jutjana'x łii Saulo, qe qa' nejeł'i'mets.*
59 Pa' Esteban in tejelaxti'yijkii pa'aj pe' utel, qa yit'ij pa'aj in iyin: —Yatsat'axyij Jesús, ku'miju'ł pa' yiła'x.—*
60 Qa yenju' pa'aj łaqhutsii qa tayai yit'unhetik'i in yit'ij: —Yatsat'axyij, hasu'uj ijanin aka' qi łewuł'ax enewe'en.— Naq'axłi'ijik'i ek pa'aj aka' yit'ij qa wa'm pa'aj.*

8

Saulo qa yijayankii pe' tek'enets pa' Jesús.

1 Pa' Saulo yi'sinhetijupi'ha pa'aj in talanhetii pa' Esteban'ik'i. Hik pakha'aj pa' łahats'ij qa yape pa'aj qa i'nju' pa' qi a'tax łenifenyejei pekhewe' nite' yeqeku' pa' Jesús nakha' Jerusalenji'. Ma' qa week ilatkii yak'esji'kii pa' week sehe' Judea qa pa' Samaria iye, qa pekhewe'łe apóstoles qa nite' ilatkii pa'aj.*
2 Qa pe' uja'x jukhew yijayan pa' Intata qa ti'jik'ui pa'aj pa' Esteban'ik'i, qi in yayinju' pa'aj.*

---

* **7:49** Mt 5:34-35 * **7:51** Ex 32:9; Dt 10:16; He 3:13; Lv 26:41; Jer 4:4; 6:10; 9:26 * **7:52** 2Cr 36:16; Mt 5:12; 21:35; 23:31,37; 1Ts 2:15; Hch 3:14; 5:28 * **7:53** Hch 7:38; Ga 3:19; He 2:2 * **7:55** Jn 12:41; Hch 6:5 * **7:56** Mt 3:16; Jn 1:51 * **7:58** Lv 24:14-16; Dt 13:9; He 13:12; Hch 8:1; 22:20 * **7:59** Sal 31:5; Lc 23:46; Hch 9:14 * **7:60** Mt 5:44; Lc 22:41; 23:34; Hch 9:40 * **8:1** Hch 9:31; 11:19 * **8:2** Hch 7:58; 22:20

3 Qa pakha'łe Saulo qa hats wo'oyek qu' niwuł'enhetju' qa' hamitse' pekhewe' tek'enets pa' Jesús, qa uyijik'i pe' wititsil, ma' qa yetsinji'ij pe' jukhew qa efuts iye yuihinjiifikii pe' witq'opheł*itjii.**

Felipe qa i'nq'ijatsheni' pa' sehe' Samaria.

4 Qa pekhewe'łe ilatkii yak'eskii pa'aj qa nifełłe iye pa'aj eke' łe'sits wi'tlijei pakha' qu' namji'ijji'.*

5 Pa' Felipe qa yamii pa'aj pakha' witset'ija pa' Samaria, qa i'nq'ijatshenij pa'aj in t'ejuyets pa' Cristo.

6 Qa not'axii pa'aj pe' olootsija, qa qi in tek'enets pa'aj in yepi'ye' pe' nifel pa' Felipe, qe yi'wenij iye pa'aj pekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł in yaqsiijkii.

7 Qe olots pa'aj pekhewe' i'ntaxji' pe' espíritus uł'ets (inwo'metets), pekhewe'en in ikjiik'uifik'i pa'aj qa tayaiji'ij wetju'ł. Qa olots iye pekhewe' onqokitstax qa pekhewe' iye f'oyoq f'oyoqtax in łe'sitsju' iye pa'aj.*

8 Qa pa' witset qa qi in łe'sitsi'mkii pa'aj.

Pa' weihetax (brujo) Simón.

9 Qa na'l pa'aj pa' ewi'ł jukhew łii Simón, hayiits weihetaxji' pa'aj pa' witset. Qa nawitjiju'kii pe' Samaria łeiłets, yit'ij łetets in łakha' ewi'ł jukhew qiji'.*

10 Qa week tek'enets pekhewe' if'iljetsits qa pe' patunits, qa yit'ijju': —Hane'en hik ha'ne pakha' łii Qi Łet'unha'x pa' Dios.—*

11 Tek'entaxetsha pa'aj pekhewe'en qe hats olots pe' ininqapits in ikijje'm in yethinijkii pekhewe' yitjułaxjiijpha'mkii pekhewe'en.

12 Qa pekhewe'en in hats nite' yeqeku' pa' Felipe in nifel eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios qa aka' łii iye pa' Jesucristo, ma' qa wempuli'jijju' pa'aj pe' jukhew qa efuts iye.*

13 Qa pakha' iye Simón qa nite' yeqeku' iye pa'aj. Qa in hats wempuli'jij pa'aj, qa nite' yiton pa'aj pa' Felipe, qa qi qa yitjułaxjiijpha'm qa yi'wenji'ij pekhewe' qits ham łunyejeyi'iju'ł yaqsiijkii pa' Felipe.*

14 Ma' qa hekhewe' apóstoles mexe amaneiji' pa'aj ha' Jerusalén, in i'ye'ej pa'aj pe' Samaria łeiłets in hats testi'yij iye kekhewe' łe'lijei pa' Dios, qa t'ukinheti'yii pa'aj ha' Pedro qa ha' Juan.*

15 Ma' qa in yamii pa'aj qa iyinipji' pa'aj pekhewe'en hats'inha qu' netesti'yij iye pa' Espíritu Santo,

16 qe mexe nite' nametsju' pa'qu' ewii'łe' pekhewe'en pa' Espíritu Santo, ewi'łłe in hats wempuli'jijju' ka' łiiji' pa' Yatsat'ax'inij Jesús.*

17 Ma' qa t'eku'mipji'kii pekhewe'en, ma' qa testi'yij pa' Espíritu Santo.

18 Pa' Simón in yi'wenij pa' Espíritu Santo qu' jintesti'yij qu' nata'łets pe' łokoyei pe' apóstoles, ma' qa neqistineyutaxij pa'aj pe'qu' ł'astaye',

19 qa yittaxijets pa'aj: —Yakhap iye esłisi'łij aka' witt'unha'x hats'inha pa'qu' he'yeku'mjiipji' łesinje' qa' netestiiji'jij pa' Espíritu Santo.—

20 Ma' qa ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Les łe'wis pe' aq'astai qa akha' iye qu' ami'łii pa' fe't, qe łumtitax qu' łeke'ye' qu' aqha'yijets pe'qu' ł'astaye' pakha' łeqisitłe pa' Dios.*

---

* **8:3** Hch 22:4,19; 26:10; 1Co 15:9; Ga 1:13; Fil 3:6; 1Ti 1:13 * **8:4** Hch 6:5; 15:35 * **8:7** Mt 4:24; Mr 16:17 * **8:9** Hch 5:36; 13:6 * **8:10** Hch 14:11; 28:6 * **8:12** Hch 1:3; 2:38 * **8:13** Hch 8:6; 19:11 * **8:14** Lc 22:8; Hch 8:1 * **8:16** Mt 28:19; Hch 2:38; 10:48; 19:2 * **8:20** 2R 5:16; Is 55:1; Dn 5:17; Mt 10:8; Hch 2:38

21 Akha' a'ham ji'teje'm qa nite' iye qu' eneqfeetsiyu'uj aka' witqisit, qe pa' atawe'j nite' wattsathenketik'ui pa' łeqjełinet pa' Dios.*
22 Qa hik ta'łijupi' mewetlinenij aka' ewuł'ax, qa' iyinijetsha pa' Dios, q'axqe qu' niwamhit e'mik'i kakha' naqaqsijkineyu'taxijkii pa' atawe'j.*
23 Qe hi'wen in topo' ej pa' ek'imii qa pa' witwuł'ax qa łełinek'ej iye.—
24 Ma' qa pa' Simón qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: —Iyini'ł ye'mii pa' Yatsat'ax'inij, hats'inha qu' ham pa'qu' yijunye'je'kii kekhewe' łit'iłij yiwets iku'uj.—*
25 Qa hekhewe'en, in hats naq'ajik'i pa'aj in nifeli'm pa' łunye'jkii in t'ejuyets pa' Jesús qa in nifeli'mha iye kekhewe' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij, ma' qa wapilii iye pa'aj ha' Jerusalén qa teneiłi'ij pa'aj in nifeli'm eke' łe'sits wi'tlijei pe' olots witsetits łelits pa' sehe' Samaria.

Pa' Eunuco Etiopía łeiłe'.

26 Ewi'ł pa' łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij qa yiyaje'ets pa'aj pa' Felipe, qa yit'ijets: —Eniipha'm qa' ma, ejuyii na' i'wk'uyi'lii ma'ai hakha' wit'ikheyi'j ta'łii ha' Jerusalén qa yamiiju' ha' Gaza.— (Pakha' wit'ikheyi'j yijawe'j ji'teje'm pakha' ham i'ni'i'.)*
27 Pa' Felipe qa niipha'm pa'aj qa ik, qa pa' wit'ikheyi'jii qa hikpa' qa yi'weni' pa'aj pa' ewi'ł eunuco* Etiopía łeiłe', qiji' łeqjełinenek pe' Candace qi łenene pekhewe' week Etiopía łeiłets, pakha'an tenek'enhe'yipji' pa'aj pe' week łaq'astai pekhe' witnene, qa namii pa'aj na' Jerusalén qe qa' niyinii pa' Intata.*
28 Pakha'an hats wapilii iye pa'aj pa' łetsetits, i'nji'ju' pekhe' łenhitjii koyoyoi, qa yiyinenik'i pekhewe' łe'lijei pa' profeta'ik'i Isaías.
29 Qa Espíritu qa yit'ijets pa'aj pa' Felipe: —Iłun qa' metmetinheti'm ne' łenhitjii.—*
30 Ma' qa pa' Felipe qa wekuma'xipji' pa'aj qu' netmetinheti'm, qa yepi'ye' ej pa'aj in yiyinenik'i pe' łe'lijei pa' profeta'ik'i Isaías, qa yit'ijets pa'aj: —¿Me łenikfe'lik'i na' łiyinenik'i?—
31 Pakha'an qa yit'ijiju'ł pa'aj: —¿Inhats'ek qu' netsikfelik'i in ham pakha' qu' neqethen ye'mik'iha pakha' iikji'ha?— Pakha'an qa yiyaji'ets qu' na'ni'łji' pe' łenhitjii.
32 Pakha' i'ni' pa' yiyinenik'i pa'aj kekhewe' Intata łe'lijei yit'ij: *—Hik łunye'j na'aj kots'etax in wetka'xii pa' łenqek'uwet, qa hik łunye'j iye na'aj kots'etax ła's qe we'ntusij nite' iyet ikesimenij, pakha'an ham yit'i'ij.*
33 *Qi in tawitjaxtii qa nite' tewejinheti'yi'm qu' netniwohoyiikii pa'qu' łunye'ji'ija. ¿Pa'n łii pakha' qu' nenfelkii hatse' qu' nana'l pe'qu' łelitse' pakha'an,? qe hats qu' nilanipji' ha'ne sehe'.—* *(Is 53:7,8)*
34 Pa' eunuco qa yit'ijets pa'aj pa' Felipe: —Enfel ye'm wat'ij, ¿pa'n łii pakha' yit'ijets aka'an pa' profeta'ik'i? ¿Me łakha'łe qu' net'ejuyets, me i'nłi'i pakhape' iye?—

---

* **8:21** 2R 10:15; Sal 78:37 * **8:22** Is 55:6-7; Dn 4:27; 2Ti 2:25; He 12:15 * **8:24** Gn 20:7; Ex 8:8; Nm 21:7; Stg 5:16 * **8:26** Hch 5:19; 8:29 * **8:27** Kakha' eunuco, in i'nk'aa'ija pa'aj mexe ikji' wetwu'm łeqełei, qa tooxik'ui pa'aj hats ikji' aka'an político. * **8:27** Sal 68:31; 87:4; Is 56:3; Sof 3:10; 1R 8:41; Jn 12:20 * **8:29** Hch 10:19; 11:12; 13:2; 20:23; 21:11 * **8:32** Is 53:7-8; Fil 2:8

35 Ma' qa pa' Felipe qa yapełek pa'aj qa iyet, qa ta'łijii pa' hats yiyinenik'i
pa'aj kekhewe' we'nika'ajji', qa nifeli'm kekhewe' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa'
Jesús.*
36 Qa in mexe nekik'i pa'aj pa' wit'ikheyi'j, qa yamii pa'aj pakha' na'li' pa'
iweli'. Qa pa' eunuco qa yit'ij pa'aj: —Jeł qeku'nek, hane'en iweli'. ¿Pa'n łii
pakha' qu' mexe nenyejinik'ui qu' etsimpulijin?—
37 Pa' Felipe qa yit'ij: —Qu' hats weeki'ijha pa' atawe'j qu' nite' eqeku'ye',
qa' łeke'ye'.— Qa yeku'ł pa'aj pakha'an qa yit'ij: —Ehe, nite' heqeku'uk'i pa'
Jesucristo in hik pakha' pa' Ła's pa' Dios.—
38 Ma' qa yiyaji'ets pa' łeqejkunenek qa yitkelenhetju' pe' łenhitjii. Qa
t'ilitijupju'kii pa'aj pa' iweli' qa yimpuujin pa'aj pa' Felipe pa' eunuco.
39 In hats tepilik'uipha'mkii pa'aj pekhewe'en pa' iweli', qa pa' łeqe Espíritu
pa' Yatsat'ax'inij qa aje'eł yeka'x iye pa'aj pa' Felipe. Qa pa' eunuco qa hats
nite' yi'wen iye pa'aj. Ma' qa ik iye pa'aj, qi in łe'wisi'mkii.*
40 Pa' Felipe qa te'wenheti'yi' pa'aj pa' witset Azoto. Qa week na'aj yam-
jeets pe' witsetits qa nifelji'ji' eke' łe'sits wi'tlijei, week pekhewe' witsetits,
yamłi'iiha pa' witset Cesarea.*

9

Saulo qa hats wenink'aihit pa'aj.

1 Ha' Saulo, mexe nite' yili'ij pa'aj in yijiweikit wetju'ł qa neqek'uyu'ujju' iye
pekhewe' tek'enets pa' Yatsat'ax'inij, qa ikii pa'aj pakha' qiji' łatata pe' pa'il,*
2 qa iyinijets pe'qu' witfaakanheye' (cartas) qu' net'ejuyii pekhewe'
judiol łe'lijtsitjiyits pa' Damasco, hats'inha pe'qu' ni'wenjiifi pekhewe'en
pe' yatsat'etsij pakha' Wit'ikheyi'j (Jesús) pekhewe' jukhew qa efuts, qa'
no'nophe'łju' qa' nenka'xii na' Jerusalén.*
3 Qa łunye'jkii pa'aj in hats ik, qa in hats k'esiyu'uiha pa'aj pa' Damasco, qa
aje'eł namju' pa' koojo yamijup pa'aj ta'łiipha'm na' wa's.*
4 Ma' qa pa' Saulo in hats nami'ju' pa'aj sehe' qa yepi'ye' pa' wit'ax in
yit'ijets: —Saulo, Saulo, ¿inhats'ek in łatsawitjitax?—
5 Qa yit'ijets pa'aj: —¿Łek akha' Yatsat'axyij?— Qa yeku'ł pa'aj: —Yakha' Jesús,
hik yakhaa'ija in łatsawitjitax.
6 Eniipha'm qa amets na' witset, qa' hik nakha'yi'i' qu' efelhiti'yi'm kakha'
qu' aqsiijkii.—
7 Pe' jukhew łijts'eyek pa'aj ha' Saulo qa teke'lenju'kii pa'aj ham yit'i'ijju',
yepi'ye'tax pa' wit'ax qa hamłe pa'qu' ni'wen.*
8 Ma' qa niitaxpha'm pa'aj ha' Saulo, qa in yemjeetax in nite' ima'taxpha'm
qa hatsłe nite' yi'wenkii. Ma' qa teneku'mhiiłi'i' pa'aj pa' łokoi qa wetka'xii pa'
witset Damasco.
9 Qa wetshetk'ewi'ł nełuts in nite' yi'wenkii, qa nite' tek iye qa nite' iya'ji'
iye pa'qu' iweli'ye'.
10 Ha' Damasco i'ni' pa'aj pa' ewi'ł yijayan pa' Jesús łii Ananías. Qa i'nji'kii
pa'aj łotoi pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ijets: —Ananías.— Qa yeku'ł pa'aj: —Ha'ne qe
ha'ni'in Yatsat'axyij.—*

---

* **8:35** Lc 24:27; Hch 17:2; 18:28 * **8:39** 1R 18:12; 2R 2:16; Ez 3:12,14; 8:3; 11:1,24; 43:5 * **8:40** Hch 10:1,24; 12:19; 21:8,16; 23:23,33; 25:1,4,6,13 * **9:1** Mt 9:10; Mr 10:10; Lc 6:1; Jn 6:3; Hch 6:1; 8:3; 9:13,21 * **9:2** Hch 15:30; 19:9,23; 22:4,5; 23:25,33; 24:14,22 * **9:3** Hch 22:6-11; 26:12-18; 1Co 15:8 * **9:7** Dn 10:7; Jn 12:29; Hch 22:9 * **9:10** Hch 10:3,17,19; 22:12

11 Pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ijets pa'aj: —Eniipha'm, qa' ma'ai qu' ma'ak'i na' wit'ikheyi'j ɬii Yatsathen, qa ke' ɬetsi'ii ha' Judas, qa' inaqfaakanij ha' ewi'ɬ jukhew Tarso ɬeiɬe' ɬii Saulo, qe hane'ej hakha'an mexe iyin,*
12 qa hats i'nji'kii ɬotoi na' ewi'ɬ jukhew ɬii Ananías in uyetsji' qa t'eku'mipji' qe qa' ni'wenkii iye.—*
13 Qa pakha'ɬe Ananías qa yeku'ɬ pa'aj: —Yatsat'axyij, olots he' hepi'ye'ej qa nifelji'ijkii pakha' ɬunye'j ha'ne jukhew, qi pa' uɬ'ax yaqsiimijkii pekhewe' ɬantsat'etsij na' Jerusalenii,*
14 hane'ej hats na'li'm pa' ɬet'unha'x qe pe' ɬafaakanhei ta'ɬijets pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il hats'inha qu' week no'nophe'ɬju' pekhewe' hats najayantax.—*
15 Qa pakha'ɬe Yatsat'ax'inij qa yit'ij: —Ma'ai, qe hakha'an he'yeku'mijiij' qe qa' nenfeli'm aka' yii nekhewe' nite' judiol, nekhewe' wittatal qa nekhewe' iye ɬelits ka' Israel'ik'i.*
16 Qe yakha' qu' hethinij hakha'an qu' qi qu' naats'e'ej pe'qu' wekweke' qu' nata'ɬ yiwets.—*
17 Ma' qa pa' Ananías qa ikii pa'aj, qa uyifi pe' wititsi', ma' qa in hats t'eku'mipji' pa'aj qa yit'ijets: —Yejefe Saulo, hakha' Yatsat'ax'inij Jesús, hakha' we'nethin ewets pa'aj pakha' ɬenekik'i wit'ikheyi'jik'i, ts'ukin ei qe qa' i'wenkii iye qa qu' notpo' ej iye pa' Espíritu Santo.—*
18 Qa hik pakha'aj qa namju'kii pekhewe' i'ntaxji' pe' ɬotoi hik ɬunyejeitax sehets ɬ'ajits, ma' qa hats yi'wenkii iye. Ma' qa niipha'm qa wempuli'jij pa'aj aka' ɬii pa' Jesucristo.
19 Qa hats tek pa'aj qa' t'un iye. Ma' qa uja'x pe' neɬuts in mexe amaneyijup pekhewe' tek'enets pa' Jesús tetseti'yi' pa' Damasco.*

Saulo qa i'nq'ijatshen pa'aj pa' witsetji' Damasco.

20 Qa aje'eɬ pa'aj yisu'un qu' nenfel pa' Jesús pekhewe' judiol ɬe'lijtsitjiyitsifi, qa yit'ij: —Hakha'an hik hakha' pa' Ła's pa' Dios.—*
21 Qa week pe' yepi'ye' pa'aj qa yitjuɬaxijpha'mkii, qa yit'ijju' pa'aj: —¿Me nite' hik ha'ne pakha' Jerusalenii nawitjiju'kii pekhewe' yijayantax aka' witii? ¿Me nite' hik ha'ne iye pakha' namijii hane'e'in qu' no'nophe'ɬju' iye qa' neka'xii iye pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il?—*
22 Qa pakha'ɬe Saulo qa yape'enha les in t'ijayijfik'i pa'aj in t'unij qa pe' judiol Damasco ɬeiɬets qa hats ham pa'qu' nit'ijiju'ɬ, yethinijha pa' Jesús in hik pakha' pa' Cristo.

Saulo qa ilat pa'aj.

23 In hats olots pa'aj neɬuts pe' judiol qa tafaakateitaxijju' pa'aj qu' nilan pa' Saulo.
24 Qa nikfe'lɬe'ets pa'aj pa' Saulo pakha' neqfenyejeyutaxij pa'aj pekhewe'en. Neɬuts qa najai iye in yejeɬtaxik'uikii pe' ɬejilji' pa' witset qe neqek'eyutaxij pa'aj.*

* **9:11** Hch 9:30; 11:25; 21:39; 22:3 * **9:12** Mr 5:23; Hch 9:17 * **9:13** Hch 8:3; 9:32; Ro 1:7; 15:25-26,31; 16:2,15 * **9:14** Hch 7:59; 1Co 1:2; 2Ti 2:22 * **9:15** Ro 1:1,5; Ga 1:15,16; Mt 28:19; Hch 13:2; 25:22; 26:1 * **9:16** Hch 20:23; 21:4,11; 2Co 6:4-5; 11:23-27; 1Ts 3:3 * **9:17** Hch 6:6; 22:13 * **9:19** Hch 11:26; 26:20 * **9:20** Mt 4:3; Hch 13:5,14 * **9:21** Hch 8:3; 9:13-14; Ga 1:13,23 * **9:24** Hch 20:3,19; 23:12,30; 25:3; 2Co 11:26

25 Qa pekhewe'ɬe ɬ'ijatshenhei qa t'eku'mi' pa'aj pa' naja'xji' qa yilithinii pa' ewi'ɬ kumu'ui pa' qipha'm ɬejilafi' pa' witset, qa yilithinijiiju' pa'aj pe' ewi'ɬ kanastu.*

Saulo qa i'ni' pa' Jerusalén.

26 Qa in hats yamii pa'aj ha' Jerusalén, qa yisu'untax qu' nakets qa' ewi'ɬ na'ni'ɬi' pekhewe' tek'enets pa' Jesús. Qa weekɬe nijiwe'yi'm pa'aj qe yumti qu' naqanɬekii in hats tek'enets pa' Jesús.*

27 Qa ha' Bernabé qa yeka'x pa'aj qa yethinii he' apóstoles, qa nifelimik'i pa'aj pa' ɬunye'jkii pa' Saulo in yi'wenji' pa' wit'ikheyi'jji' pa' Yatsat'ax'inij, qa tafaakate'yi'ɬ pa'aj, qa nifeli'm iye in we'nt'unhet in iyetij ka' ɬii pa' Jesús pa' Damasco'oi.*

28 Ma' qa pa' Saulo qa amanji' pa'aj ha' Jerusalén qa ewi'ɬ i'ni'ɬi' pekhewe'en, qa we'nt'unhet pa'aj in iyetij aka' ɬii pa' Yatsat'ax'inij.

29 Ma' qa tafaakate'yi'ɬju' iye qa tek'eɬeyi'ɬju' iye pa'aj pekhewe' judiol Grecia ɬeiɬets. Ma' qa hik pekhewe' qa neqek'uyu'taxij iye pa'aj.*

30 Ma' qa pekhewe' yijayan pa' Jesús in nikfe'lets pa'aj aka'an, qa yeka'xii pa'aj pa' Cesarea, ma' qa hikpa' ta'ɬi' in yukinii pa' ɬetset'ija Tarso.*

31 Ma' qa hik pakha'aj iye, pekhewe' yijayan pa' Jesús qa hats qi in ɬe'sitsɬi'imkii iye pa'aj week pekhewe' i'ni' pa' sehe' Judea pa' Galilea qa pa' Samaria, qa les in ni'yijpha'm pa'aj. Qa qi iye na'li'm pa' ɬ'ijiweyaxitsiju'ɬ pa' Yatsat'ax'inij qa na'li'm iye pa' ɬet'unha'x pa' Espíritu Santo, qa yape'enha les in t'ijaifik'i pa'aj.*

Pedro qa yiɬin pa' Eneas.

32 Qa pa' Pedro in mexe yamik'i pa'aj pekhewe' witsetits pakha' sehe', qa yamii iye pa'aj pekhewe' hats yijayan pa' Jesús tetsetiyi' ek pa' Lida.*

33 Qa hik pakha'a' qa yi'weni' pa'aj pa' ewi'ɬ jukhew ɬii Eneas, wetshetk'ewi'ɬ tatsai (8) ɬeqe'ninqapitsij pa'aj in nite' niyik'uipha'm pa' ɬewhi'la'x, qe nite' p'esits pe' ɬewekwekits.

34 Ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj: —Eneas, ha' Jesucristo qu' neɬin hane'ej. Eniipha'm qa' aqsi'jju' na' ewhi'la'x.— Qa hik pakhaa'ijha qa niipha'm pa'aj.*

35 Week pekhewe' Lida ɬeiɬets qa pe' Sarón ɬeiɬets iye qa yi'wen pa'aj pakha'an, ma' qa hats yijayan iye pa'aj pekhewe'en pa' Yatsat'ax'inij.*

Pedro qa yiɬin in hats wa'mtax pe' Dorcas.

36 Na'l pa'aj pe' ewi'ɬ efu yijayan pa' Jesús i'ni' pa' witset Jope, ɬii Tabita, griego qa ikji' ek Dorcas. Pekhe'en week neɬuts ɬe'wis pa' yaqsiijkii qa t'ifti'ts'etskii iye pe' ham yiwq'axine'.*

37 Qa ɬunye'jkii pa'aj pekhewe' neɬutsji' qa wanqaats'e' pa'aj qa wa'm. Qa in hats yaqhat'etsij pa'aj in yimpuujin pa' ɬ'ajik'i, qa yeniipha'm pa'aj pakha' te'weipha'm ɬatawe'j pe' witiitsi'.

---

* **9:25** Jos 2:15; 1S 19:12; 2Co 11:33 * **9:26** Hch 22:17; 26:20; Ga 1:17 * **9:27** Hch 4:36; 9:3-6,20,22; 13:46; 14:3; 18:26; 19:8; 26:26; Ef 6:20; 1Ts 2:2 * **9:29** Hch 6:1; 2Co 11:26 * **9:30** Hch 8:40; Ga 1:21 * **9:31** Mt 16:18; 1Co 14:4; Ap 1:4 * **9:32** Ro 1:7; Ef 5:3; 6:18; 1Cr 8:12; Esd 2:23; Neh 7:37; 11:35 * **9:34** Hch 3:6,16; 4:10 * **9:35** 1Cr 5:16; 27:29; Cnt 2:1; Is 33:9; 35:2; 65:10 * **9:36** Jos 19:46; 2Cr 2:16; Esd 3:7; Jon 1:3; Hch 10:5; 1Ti 2:10; Tit 3:8

38 Qa pa' witset Lida in metitsi'ł wetju'ł pa' witset Jope, pekhewe' yijayan
pa' Jesús i'ye'ej pa'aj ha' Pedro in i'ni' pa'aj pa' Lida, ma' qa yukinii pa'aj pe'
wetsjuk jukhew, qu' nit'ijets: —If'elitik'i qu' enek ha'ne witset'ii Jope.—
39 Ma' qa ha' Pedro qa niipha'm pa'aj qa yijayan pekhewe'en. Qa in hats
yamijii pa'aj qa aje'eł yeka'xiipha'm pa'aj pakha' toxpha'm pe' wititsi', qa
week pekhewe' wikiihalei k'ooyijji' pa'aj in yayinju' pekhe'en, qa yethinji'jij
pa'aj pa' Pedro pe' wit'uihitjiyits ne'ej juffufuf qa pekhewe' iye witqhinatai
łaqsijiiju' pa'aj pe' Dorcas'ik'i in mexe i'nji'teje'mkii pekhewe'en.
40 Ma' qa ha' Pedro qa week yuki'nfik'ikii pa'aj, qa wonokok'enju' qa
iyin pa'aj. Qa tetwek'ela'xets pa'aj pe' efu'uk'i, qa yit'ijets pa'aj: —Tabita,
eniipha'm.— Pekhe'en qa neełfik'i pa'aj, qa in yi'wen pa'aj ha' Pedro qa
niipha'm pa'aj pekhe'en.*
41 Qa ha' Pedro qa t'eku'mi' pa'aj pa' łokoi qa niihiinpha'mha pa'aj. Qa
taya'yiiju' pa'aj pekhewe' tek'enets pa' Jesús qa pekhewe' iye wikiihalei, qa
yethinij pa'aj in hats iła'x iye.
42 Qa aka'an qa nikfe'lets pa'aj pa' week witset Jope, qa olots pe' tek'enets
nite' yeqeku' pa' Yatsat'ax'inij.
43 Qa ha' Pedro qa mexe olots nełuts in amanji' pa'aj pa' witset Jope, pekhe'
łetsi'ii pa' ewi'ł jukhew łii Simón inqa'met ł'ajits naqsi'jju'.*

10

Pa' ewi'ł jukhew łii Cornelio.

1 Na'l pa'aj pa' ewi'ł jukhew i'ni' pa' Cesarea, łii Cornelio, centurionipji' ek*
pekhewe' oq'opheł inetsilets łiyinyejei "el Italiano."*
2 Pakha'an qa week iye pekhewe' yatsat'etsij qi in yijayanija qa nijiwey-
iju'łha iye pa' Intata, t'ifti'ts'ets pekhewe' if'iljetsits pe' judiol qa tisji'jij pa'qu'
hami'im. Iyinji'jii pa' Dios week nełuts.*
3 Ewi'ł pa'aj pa' nełuji' jelji' junu' las tres qa i'nji'kii pa'aj łotoi itometsaaxijha
pa' ewi'ł łaqa ángel pa' Dios in uyetsji' pakha' i'ni', qa yit'ijets pa'aj: —
Cornelio.—*
4 Pa' Cornelio qa ts'in in yeełju' pa'aj qa qi iye in neq'ijiwe'yij, qa yit'ij
pa'aj: —¿Łekpa' łisu'un, Yatsat'axyij?— Pa' ángel qa yit'ijets pa'aj: —Na'
Dios t'eku'miju'ł kekhewe' iyinheyejei qa yi'sinhetij iye in łetis nekhewe'
if'iljetsits.*
5 Ukinii pe'qu' jukhewe' na' witset Jope, qa' nenka'x ha' ewi'ł jukhew łii
Simón qa łii iye Pedro.
6 Hane'ej i'nijup hakhap iye Simón iye inqa'met ł'ajits naqsi'jju', ke' łetsi'
metetsju' ha' qi iweli'.—*
7 Ma' qa in hats ikik'ui iye pakha' tafaakate'yi'ł ángel, pa' Cornelio qa taya'yii
pe' wetsjuk pekhewe' łeqejkunenhei qa pa' ewi'ł oq'opheł inetsi'l yijayaanija iye
pa' Dios i'nji'teje'm pekhewe' les in t'ithayi'yi' pe' łetsi'ii.
8 Qa in hats week nifelimik'i pa'aj, ma' qa yukinii pa' witset Jope.

---

* **9:40** Mt 9:25; Mr 5:41; Lc 22:41; Jn 11:43; Hch 7:60 * **9:43** Hch 10:6,17,32 * **10:1** Centurión ikji'
tenek'enhe'yipji' ek pa'aj pe'qu' cien (100) oq'opheł inetsiletse'. * **10:1** Mt 27:27; Mr 15:16; Jn 18:3,12;
Hch 8:40 * **10:2** Hch 10:22,35; 13:16,26 * **10:3** Hch 3:1; 5:19; 9:10; 10:17,19 * **10:4** Hch 9:43;
11:14 * **10:6** Lc 16:13; Ro 14:4; 1P 2:18

9 Qa pakhap nełukii, pekhewe'en in mexe nekik'i pa'aj pa' wit'ikheyi'j qa
hats k'esitsiyu'uiha pa'aj pa' witset Jope, ha' Pedro qa iketspha'm pa'aj pakha'
ts'eewe'epji' pe' witítsi' qu' niyin hats natsa'theniyu'ju'ha pa'aj junu'.*
10 Hats iyipkun pa'aj, qa in mexe wanaqsiijkii mente' yijat'ax pa'aj pa' łaq,
qa namets pa'aj pakha' i'nji'kii łotoi hik łunye'j qu' nitsowoł'axłe.*
11 Qa yi'wen pa'aj na' wa's in qhofij qa pa' ewi'ł hik łunye'j na'aj qi manta qa
te'nilitju' pa'aj, neketsju' ha'ne sehe' wo'nophe'ł pe' ikwetju'ł (4) łekfii,
12 qa i'nji'ju' pa' łatawe'j pe' łunyejeiłe wetju'ł inqa'metets ne'ej ikwetju'ł (4)
łef'iyei, qa q'oiq'oyits qa q'oiq'oq'oyits iye qa junatai iye.
13 Ma' qa yepi'ye' pa' wit'ax in yit'ij pa'aj: —Eniipha'm Pedro qa' anlanju'
enewe'en qu' łuj.—
14 Qa yeku'ł pa'aj ha' Pedro: —Hasu'uj Yatsat'axyij. Nite' hayiits qetuj
ekewe'ej'in qe ułets qa nite' łenexkelij iye.—*
15 Qa ewi'łij iye, ma' qa hats wetsjuk'ij pa' wit'ax in yit'ij iye: —Pakha' qu'
hats nenli'jju' na' Dios, hasu'uj it'ijets qu' ułaxe'.—*
16 Qa ewi'łij iye pa'aj wetshetk'ewi'łij pa'aj in yi'wen, ma' qa pa' qi manta qa
aje'eł wetpiletetspha'm iye na' wa's.
17 Ha' Pedro qi in yijamtitaxijupkii pa'n qu' naakjiha pe' yi'wen pa'aj,
ma' qa hik pakha'aj qa namets pe' jukhew nukin pa' Cornelio, in hats
inaqfaakaniikii pa'aj pe' łetsi' pa' Simón ma' qa hats namets pa'aj pa' łeqeji'.
18 Qa taya'yiiji'kii pa'aj, inaqfaakanij qu' hik pekhe'ye' pe' i'wifi pa' Simón
qa łii iye Pedro.
19 Ma' qa ha' Pedro in mexente' yilitaxij in yijamtitaxijupkii pekhewe'
yi'wen, qa pa' Espíritu Santo qa yit'ijets pa'aj: —Jeł qeku'niiju', wetshetk'ewi'ł
ne' jukhew wo'eikii.*
20 Eniipha'm, qa' ma'aiju', hasu'uj ef'ululi'ijkii qu' ijayan, qe yakha'
he'nukinłe ei.—*
21 Ha' Pedro qa iketsju' pa'aj pakha' i'ni' pe' jukhew, qa yit'ij pa'aj: —Yakha'
pakha' łowo'ołiikii, ¿łek pakha' ta'łijupi' qa łanami'ł metkii?—
22 Pekhewe'en qa yeku'ł pa'aj: —Ha' Cornelio hikha' ewi'ł centurión,
hakha'an yatsathen qa yijayaanija iye pa' Dios. Week ene' judiol yisu'un
hakha'an. Pa' ewi'ł łaqa ángel pa' Dios yiyaji'ijets pa'aj qu' ne'niihet ei pe'ye',
hats'inha qu' amii ke' łetsi' ma' qa' nepiye' hakha'an pa'qu' it'ijets.—*
23 Ma' qa ha' Pedro qa yuihinteje'mkii pa'aj pekhewe'en qa mexe yiwhini'.
Ma' qa nełukii pa'aj qa niipha'm qa yijayan pa'aj pekhewe'en. Qa uja'x pe'
łijts'eyek pekhewe' yijayan pa' Jesús tetseti'yi' pa' Jope.*
24 Pakhap iye nełukii qa hats uiji'teje'm pa'aj pa' Cesarea. Pa' Cornelio hats
notki'ik'ui pa'aj, no'thet wetju'ł pe' łejefets qa pe' łejuwaikalija iye.
25 Qa łunye'jkii pa'aj ha' Pedro in hats yamets pa'aj pa' łetset pa' Cornelio,
qa pa' Cornelio qa nekiifik'i pa'aj qu' newetfeli'm qa wonokok'entaxifi
łef'iyeyiiju' pa' Pedro ma' qa iyintaxets.
26 Qa hakha'łe Pedro qa niihinpha'm pa'aj, qa yit'ijets: —Ats'ap'aye', yakha'
iye ye'jukhewłe.—*

---

* **10:9** Hch 11:5-14; Sal 55:17; Jer 19:13; 32:29; Sof 1:5; Mt 24:17 * **10:10** Jn 1:51; Hch 22:17 * **10:14** Lv 11:4; 20:25; Dt 4:4-20; Ez 4:14; Dn 1:8; Hch 9:5 * **10:15** Mt 15:11; Mr 7:19; Ro 14:14; 1Co 10:25; 1Ti 4:4; Tit 1:15 * **10:19** Hch 8:29; 10:3 * **10:20** Hch 15:7-9 * **10:22** Mr 8:38; Hch 10:2; 11:14 * **10:23** Hch 10:45; 11:12 * **10:26** Hch 14:15; Ap 19:10; 22:8

27 Qa mexe tafaakate'yi'ł pa'aj pakha'an, qa i'nk'ałe qa uiteje'm qa yeełtax
pa'aj in olots pe' jukhew qa efuts iye ewi'ł i'nik'uyi' pa'aj.
28 Ma' qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Ekheweli'ł łenikfe'li'łetsha ene' judiol in nite'
łenexkeliji'm qu' qapi'ikii pa'qu' jukhewiika'ye' qa qu' nuyifi iye pe'qu' łetsi'ye',
qa pakha'łe Dios qa ts'ethinij qu' hasu'uj hit'ijets pa'qu' ewii'łe' jukhewe' qu'
uł'axe'.*
29 Qa hik ta'łijupi' in heiniyinhei, qa aje'eł henek, ham hit'i'ij. Qa hane'ej qa
tsikfeliyu'ets, ¿pa'n łii pa' ta'łijupi' in ł'iyini'łyii?—
30 Ma' qa pa' Cornelio qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ij: —Hats ikwetju'ł (4) nełutsik'i
hik i'ni' hane'ej jelji' junu' las tres in k'iyin ene' yitsi'ifi, ma' qa hi'wen ha' ewi'ł
jukhew ts'ap'ayipji' leppepep he' łeqhinatai.*
31 Qa yit'ij yiwets: "Cornelio, aka' iyinheye'j yepi'ye' na' Dios, qa nite'
nitapi'ik'i iye in łi'fen nekhewe' ham yiwq'axine'.
32 Qa hik ta'łijupi', ukinii pe'ye' ha' witset Jope, qa nenka'x ha' Simón łii iye
Pedro. Hakha'an i'wi' ke' łetsi'ii hakhap iye Simón inqa'metets ł'ajits naqsi'jju'
metetsju' ha' qi iweli'."
33 Qa hik ta'łijupi' in aje'eł he'nukin ei ne' jukhew, qa qi'ija in łe'wisij in
łenek. Qa hane'ej qa hats ye'weeki'ł in ewi'ł ha'ni'łik'uyi' pa' Dios, hats'inha
qu' hepi'ye'eł week pakha' nukin ejmet pa' Yatsat'ax'inij.—

Pa' Pedro ma' qa iyetifi pe' Cornelio łetsi'.

34 Ma' qa ha' Pedro qa iyet pa'aj, qa yit'ijji'ju': —Yijaa'ija hane'ej in hats
tsikfee'letsha pa' Dios in week łeqjunyejeyij ene' jukhew,*
35 qe week yijat'ij pa'qu' witset'e, pakha' qu' ne'nijiweyiju'ł qa yaqsiijkii iye
pa' yatsathen, pa' Dios qa t'eku'mi'.
36 Aka' wi'tlijei nukinetsju' pa' Dios enewe' łelits pa' Israel'ik'i, qa nifel
pa' Dios qu' łe'sitsi'ił wetju'ł ene' jukhew qu' nata'łets ha' Jesucristo, hikha'
Yatsat'axipji' ene' week.*
37 Ekheweli'ł łenikfe'li'łetsha kakha' łunye'jkii ha'ne week sehe' Judea, qa
ta'łi' in i'nk'a i'nju' hakha' sehe' ei Galilea, in hats ł'anu'upji' ka' Juan in
wenqimpuujinkii qa nifel iye pa'n łunye'j.
38 Ekheweli'ł łenikfe'li'łets pa'n łunye'j pa' Dios in yatsi'yipji' ha' Jesús Nazaret
łeiłe' pa' Espíritu Santo qa pa' łet'unha'x, hik ha'ne yijalkisijkii in yaqsiijkii pa'
łe'wis qa niłinju'kii iye hekhewe' łełinheitaxij pa' inwo'met, qe pa' Dios i'nijupha
hakha'an.*
39 Yekheweli'ł hi'weni'łij week ekewe' wekwek yaqsiiji'kii ha'ne łeqe sehe'
ene' judiol qa na' Jerusalenii iye. Qa hi'weni'łij iye in yilan qa yenji'pha'm ke'
ewi'ł k'aayaji' (cruz).*
40 Qa hane'en pa' Dios qa yiłin iye in yamets wetshetk'ewi'ł nełuts qa
yaqsiijkii iye in we'nethinkii,
41 qa nite' week qu' ne'nethinetskii, qe uja'xłe yijat'ij hekhewe' hayi-
its t'eku'miiji'kii pa'aj pa' Dios qu' ni'wen hakha'an, ikji', yekheweli'ł in
yekufe'ełijkii hakha'an in hats niyik'uipha'm iye pe' naxju'.*

---

* **10:28** Jn 4:9; 18:28; Hch 10:14-15,35; 11:3; 15:8-9 * **10:30** Hch 1:10; 3:1 * **10:34** Dt 10:17; 2Cr 19:7; Ro 2:11; Ga 2:6; Ef 6:9; Col 3:25; 1P 1:17 * **10:36** Mt 28:18; Hch 2:36; 13:32; Ro 10:12; Ef 2:17; Ap 17:14 * **10:38** Mt 4:23; Lc 4:18; Jn 3:2; Hch 4:26 * **10:39** Lc 24:48; Hch 2:32; 5:30 * **10:41** Lc 24:43; Jn 14:17,22

42 Qa ts'ukini'ɬij qu' henfeli'ɬi'm ene' jukhew qa efuts iye, qa' hit'iɬijets in hik
hakha'ija pakha' yeni' pa' Dios qu' juezsi'ipji' pe' iɬii qa pe' naxju' iye.*
43 Hane'en hik ha'ne yit'ijets pa'aj pe' week profetas'ik'i, qu' kakha'ye' ɬii qu'
hik kakha'ye' qu' nata'ɬets qa' weeke' pakha' qu' nite' neqeku'ye' hakha'an qa'
netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets.—*
44 Mexe nite' yili'ij pa'aj ha' Pedro in nifel ekewe'en, pa' Espíritu Santo qa
namju' pa'aj qa i'nipji' pekhewe' weekji' tek'enets pa'aj ekewe' tefelhitii.*
45 Week pa'aj pekhewe' judiol nite' yeqeku' pa' Jesús, hik pekhewe' ɬijts'eyek
pa'aj ha' Pedro, qa yitjuɬaxijpha'mkii pa'aj, qe pakha' witqisit Espíritu Santo
testi'yij iye pekhewe' nite' judioltax,*
46 qe yepi'ye' in iyetju' qa tujtseikal pe' ɬe'lijei qa qi iye in yiwqinhetji' pa'
Dios. Ma' qa ha' Pedro qa yit'ij pa'aj:
47 —¿Me ɬeke' qu' nana'l pakha' qu' nite' niwejini'im enewe'en qu' nempuli-
jijju' in hats testi'yij pa' Espíritu Santo in injunyejeyek?—*
48 Ma' qa inaqyaji'ij qu' netenimpulijinijju' aka' ɬiiji' pa' Jesucristo.
Pekhewe'en qa mexe iyinijets iye pa'aj ha' Pedro qu' mexe amane' eku'nijup
iye pe'qu' uja'xe' neɬutse'.*

11

Pedro qa nifel inhats'ek in yamii pe' nite' judiol.

1 He' apóstoles qa pe' hats yijayan pa' Jesús i'ni' ha' week sehe' Judea, qa
i'ye'ej pa'aj in hats testi'yij iye pekhewe' nite' judioltax kekhewe' ɬe'lijei pa'
Dios.
2 Ma' qa ha' Pedro in wapilii iye ha' Jerusalén, qa pekhewe' yaqsiijkii kakha'
circuncisión (judíos) qa tejitheitaxetskii pa'aj,*
3 qa yit'ijets: —Akha' ɬ'uyifi pe' ɬetsi' nekhewe' nite' yaqsiijkii kakha' circun-
cisión qa ekufets iye nekhewe'en.—*
4 Ma' qa ha' Pedro qa yeqetheenimik'iha in nifelimik'i pa'aj, ta'ɬijii in
ink'aa'ija pa' ɬunye'jkii qa teiɬi'ijpha'm, qa yit'ij pa'aj:
5 —Yakha' in mexe ha'ni' ha' witset Jope qa k'iyintax, ma' qa i'nji'kii yitoi
qa hi'wen ha' ewi'ɬ hik ɬunye'j na'aj qi manta in te'nilitju', ta'ɬiipha'm na' wa's
wo'nophe'ɬ he' ikwetju'ɬ ɬekfii, qa te'nilit'iju' ha' ha'ni'.*
6 Qa hejeɬtaxji'ju' ha' ɬatawe'j qa hi'wen in i'nji' he' week inqa'metets ne'ej
ikwetju'ɬ (4) ɬef'iyei, qa ne'ej nowe'ɬ, qa q'oiq'oyits qa q'oiq'oq'oyits iye qa
junatai iye.
7 Ma' qa hepi'ye' pa' wit'ax in yit'ij yiwets: "Eniipha'm Pedro qa' anlanju'
nekhewe'en qu' ɬuj."
8 Qa hit'ijiju'ɬ: "Hasu'uj Yatsat'axyij, qe nite' hayiits qu' na'nji' ha'ne yeji' qu'
hetuj pa'qu' uɬ'axe' nite' ɬenexke'ej qu' netnekui."
9 Qa pakha'ɬe wit'ax ta'ɬiipha'm na' wa's qa tseku'ɬ iye, ma' qa hats wetsjuk'ij,
qa yit'ij: "Pakha' qu' hats nenli'jju' na' Dios, hasu'uj it'ijets qu' uɬ'axe'."
10 Aka'an in ɬunye'j wetshetk'ewi'ɬij, ma' qa week wetpiletetspha'm iye na'
wa's.

---

* **10:42** Jn 5:22; Hch 17:31; Ro 14:9; 2Co 5:10; 2Ti 4:1; 1P 4:5 * **10:43** Is 53:11; Jer 31:34; 1Jn 2:12; 3:23; Lc 24:47; Hch 15:9; Ro 10:11; Ga 3:22 * **10:44** Hch 11:15; 15:8 * **10:45** Hch 2:33,38; 10:23; 11:18 * **10:47** Hch 2:4; 8:36; 11:17; 15:8 * **10:48** Hch 2:38; 8:16; 1Co 1:14-17 * **11:2** Hch 10:45; Col 4:11; 1Ti 1:10 * **11:3** Hch 10:28; Ga 2:12 * **11:5** Hch 10:9-32

11 Qa hik akaa'ijha in namets he' wetshetk'ewi'ł jukhew ke' wititsi' kekhe' ha'nifi, ta'łii hakha' witset Cesarea in t'ukinhetiiyii.
12 Qa pa' Espíritu Santo qa yit'ij yiwets qu' hasu'uj yef'ululi'ijkii qu' hijayan hekhewe'en. Qa enewe'en enewe' ewi'ł tatsai (6) inejefetsipji' yijts'eyek iye, qa ye'weeki'ł in k'uyiłifi kekhe' łetsi' hakha' jukhew,*
13 hakha'an qa nifeli'ł ye'mik'i in yi'wen pa' ewi'ł ángel ts'ap'a'afi pa'aj ke' łetsi', pakha'an qa te' yit'ijets pa'aj: "Ukinii pe'ye' ha' witset Jope, qa' nenka'x ei ha' Simón łii iye Pedro.
14 Qa' hikha' qu' nit'ij ewets pe'qu' wi'tlijeye' qu' hik pekhewe'ye' qu' nata'łets qu' iła'xe', akha' qa week nekhewe' łantsat'etsij."*
15 Qa in mexe i'nk'a k'iyettax, qa pa' Espíritu Santo qa namju' qa i'nipji' hekhewe'en, in injunyejeyek inekhewel in i'nk'aa'ija.*
16 Ma' qa hijamti'ik'i kekhewe' łe'lijei ha' Yatsat'ax'inij, in yit'ij: "Ka' Juan wenqimpulijinji' na'aj iweli', qa ekhewełi'iłi qa' mempulijiłijju' hatse' na' Espíritu Santo."*
17 Qa hik ta'łijupi', pa' Dios in tisij iye hekhewe'en pakha' hik łunye'j pa' jiyełisij hik aka'aj in hats nite' jiteqeku' jitek'enets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, qa yakha', ¿qa pa'n yijunye'j qu' haq'ayinij pa' Dios?—*
18 Qa in yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an, ma' qa selelju'kii pa'aj, qa qi in yi-wqinhetji' pa' Dios, qa' yit'ijju': —Ye'ehe, pa' Dios qete'e' hats łexkeliji'm iye pekhewe' nite' judioltax qu' netetwek'elaxets pakha' jiyeka'xii yijat'ij pa' witiła'x qa nite' yili'ij iye.—*

Pekhewe' yojo in yijayan pa' Jesucristo pa' witset Antioquía.

19 Ma' hayits, pakhap iye. Pekhewe' yak'eskii pa'aj in ta'łets pakha' a'tax łenifenyejei pa'aj in hats talanhetii pa' Esteban'ik'i, qa ilatiikii pa'aj pe' sehel Fenicia, Chipre qa pa' witset Antioquía, qa nite' nifeli'm pakhape' iye ekewe' wi'tlijei, qe uja'xłe pekhewe' judiol in nifeli'm.*
20 Qa na'łłe pekhewe' uja'x pekhewe'en, pekhewe' Chipre łeiłets qa Cirene łeiłets iye, pekhewe'en in yamii pa'aj pa' Antioquía, qa nifeli'm iye pa'aj pekhewe' nite' judiol in nifel pa'aj ha' Yatsat'ax'inij Jesús.*
21 Qa pa' łokoi pa' Yatsat'ax'inij qa i'nipji' pekhewe'en. Pekhewe'en qa olootsija pe' nite' yeqeku'uk'i ma' qa yijayan pa' Yatsat'ax'inij.*
22 Qa pa' łeniihe't aka'an qa namii pa'aj pekhewe' yijayan pa' Jesús na' Jerusalenii, ma' qa yukinii pa'aj pa' Bernabé pa' Antioquía.
23 Qa hane'en, in yamii pa'aj qa yi'wen pakha' łeqi'fenkeye'j pa' Dios, ma' qa qi in łe'wisi'mkii pa'aj qa yakakłinijha pe' weekji' hats'inha qu' weeki'ijha pe' łatawjets qu' nisu'unija qu' hasu'uj naqamij in yijayan pa' Yatsat'ax'inij.*
24 Qe pa' Bernabé pakha'an ewi'ł jukhew teik'unei, qa qi iye topo'oj pa' Espíritu Santo qa topo'oj iye pa' nite' łeqekuye'j. Qa les olotsija iye pa'aj pe' yijayan pa' Yatsat'ax'inij.*

---

* **11:12** Hch 8:29; 10:23; 15:9 * **11:14** Jn 4:53; Hch 10:2; 16:15,31-34; 18:8; 1Co 1:16 * **11:15** Hch 2:4; 10:44 * **11:16** Mt 3:11; Mr 1:8; Lc 3:16; Jn 1:33; Hch 1:5 * **11:17** Hch 5:39; 10:45,47 * **11:18** Ro 10:12-13; 2Co 7:10 * **11:19** Hch 6:5; 13:1; 14:26; 15:22-23,30,35; 18:22; Ga 2:11 * **11:20** Mt 27:32; Hch 4:36 * **11:21** Lc 1:66; Hch 2:47; 9:35 * **11:23** Hch 13:43; 14:26; 15:40; 20:24,32 * **11:24** Lc 4:1; Hch 2:41,47; 5:14; 6:5; 7:55

25 Pa' Bernabé qa ik pa'aj qu' namii pa' witset Tarso qe qa' nowo'oikii pa' Saulo.
26 Ma' qa in yi'wen pa'aj qa neka'xii pa' witset Antioquía. Qa ewi'ł ininqap in ikijje'm pekhewe'en in ewi'ł i'ni'łi' pekhewe' yijayan pa' Jesús, qa yijatshen pe' olots jukhewe' qa efuts iye. Ma' qa i'nk'ałe pa'aj pa' Antioquia'ai pekhewe' yijayan pa' Jesús qa witqiyitsij cristianos.*
27 Hik pakha'aj pekhewe' nełutsji', pe' uja'x profetas ta'łii pa'aj na' Jerusalén qa namii pa'aj pa' Antioquía.*
28 Qa niipha'm pa'aj pa' ewi'ł pekhewe'en, pakha' łii Agabo, pa' Espíritu Santo hik pakha' tisij pa'aj pakha'an in yit'ijets pa'aj qu' yijaa'ija qu' nanam hatse' pa' qi yipku' ha'ne week sehe'. Qa hik aka' łunye'j pa'aj pa' łahats'ij in mexe qi tenek'enhe'yi' pa' Claudio.*
29 Ma' qa pekhewe' yijayan pa' Jesús tetseti'yi' pa' Antioquía, qa week łexkelij pa'aj pe'qu' ewi'ł nenikii, ma' qa week t'ihinij pakha' qu' łuk'eye' qu' ne'weju'łij qe qa' ninqekenijii pekhewe' te'lijtsii i'ni' ek pa' Judea.*
30 Ma' qa hik aka' yaqsiijkii pa'aj, qa inqekenijii pekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' te'lijtsii. Pa' Bernabé qa pa' Saulo hik pekhewe' yeka'xii pa'aj.*

12

*Pakha' ławamhijii pa' Jacobo qa pa' Pedro in t'opheł**itii** pa'aj.*

1 Hik pakha'aj pa' łahats'ij pa' wittata Herodes qa t'eku'mets pa'aj pekhewe' uja'x pe' yijayan pa' Jesús qe qa' nanawitjiju'.
2 Ma' qa inaqyaji'ij pa'aj qa yilan ti'jijje'm pa' ewi'ł witqatsjikinet pa' Jacobo'ik'i, Juan łamats'ik'i.*
3 Pa' Herodes in yi'wen pa'aj aka'an in yi'sinhetij pe' judiol, ma' qa t'eku'mi' iye pa'aj qu' nophe'ł iye ha' Pedro. Aka'an in łunye'jkii pa'aj, hik pakha'aj yamets pe' łe'sits nełuts łiyits Pascua qa tenekui pe' pan nite' yetsji'ł pe'qu' levaduraye'.*
4 Qa in hats yophe'ł pa'aj qa yuihinifi pe' witq'opheł**itjii** qa yejeł**inenij** pe' ikwetju'ł (4) grupo pe' oq'opheł**inetsilets** qa in weekji' qa yamets dieciséis (16), qa watanayaxets pa'aj in yejeł. Yumti qu' nanaxijik'i pe' łe'sits nełuts Pascua qa' nethinij pa' witset pakha' qu' łeqfenye'ji'ij iye.
5 Qa hik ta'łijupi' ha' Pedro in qi in tejeł**itii** pa'aj pe' witq'opheł**itjiyifi**, qa pekhewe'łe te'lijtsii qa iyinipji' pa'aj, qi in iyinijiiha pa'aj pa' Dios.

*Pa' ewi'ł **á**ngel qa yukinik'uifik'i pe' witq'opheł**itjii** pa' Pedro.*

6 In hats uje' qu' neka'xfik'i pa' Herodes qu' nethinij iye pa' witset pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' nilan iye ha' Pedro. Pa' naja'xji' pa'aj ha' Pedro hats ima'ałju' pa'aj pe' wetsjuk oq'opheł**inetsilets** wo'nophe'łi'łij wetju'ł pe' wetsjuk fołołik'il, qa pekhewepłe qa i'nji' pa' łeji' in yejeł pe' witq'opheł**itjii**.
7 Qa aje'eł laxa pa'aj pa' ewi'ł łaqa **á**ngel pa' Yatsat'ax'inij, qa pe' witq'opheł**itjii** qa koojo'ofikii pa'aj. Pa' **á**ngel qa nijt'otshen pa'aj yilanets pa' łe'weł**i**' ha' Pedro qa yit'ijets pa'aj: —If'elitik'i qu' eniipha'm.— Ma' qa pe' fołołik'il wo'nophe'łtaxij pe' łokoyei qa namju'kii pa'aj.*

---

* **11:26** Hch 6:1; 9:1; 13:52; 14:20; 15:10; 16:1; 19:1; 26:28; 1P 4:16 * **11:27** Hch 13:1; 15:32; 1Co 12:28; Ef 4:11 * **11:28** Mt 24:14; Hch 18:2; 21:10; Ga 2:2 * **11:29** Ro 15:26; 2Co 9:1-2; Ga 2:10 * **11:30** Hch 14:23; 15:2; 16:4; 20:17; 21:18; 1Ti 5:17,19; Stg 5:14; 2Jn 1 * **12:2** Mt 4:21; 20:23 * **12:3** Ex 12:15; 23:15; Hch 12:5; 20:6; 24:27; 25:9; 2Co 1:11; Ef 6:18 * **12:7** Lc 1:11; 2:9; 5:19; 16:26; 24:4; Col 4:1; Jud 5

8 Qa pa' ángel qa yit'ijets iye: —Manaqsi'j, otsji' ne' otshilaxtii.— Qa
yaqhat'ax pa'aj, qa yit'ij iye pa' ángel: —Me'ntilafij na' e'ntilafit qa atsjayan-
pha'm.—
9 Qa ikfik'i pa'aj ha' Pedro, yijayanik'i pa' ángel, qa nite' nikfe'lets me
yijaatu'uja pakha' yaqsiijkii pa' ángel, qe yumti yijat'ij qu' na'nɬeji'kii ɬotoi.*
10 Qa in hats t'anji' pa'aj pa' te'weiteje'm pekhewe' yejeɬ oq'opheɬinetsilets qa
pakhap iye, ma' qa hats yametsfik'i pa' ɬeji'ija nijket te'weyetsfik'i pa' witset,
pakha'an qa qhofɬi'ij pa'aj. Qa ikfik'ikii pa'aj, qa ikik'i pa'aj wete'm pa' ewi'ɬ
wit'ikheyi'j, ma' qa pa' ángel qa qessiikii iye pa'aj.*
11 Ma' qa ha' Pedro qa nikfe'lkii pa'aj, qa yit'ij: —Hane'ej hats tsikfee'letsha,
pa' Yatsat'ax'inij in nukinju' ha' ɬaqa ángel, ma' qa tsilithinik'ui pakha' ɬokoi ha'
Herodes qa week iye pakha' notkitaxets enewe' judiol qu' ɬunye'je'kii.—*
12 Ma' qa in hats nikfe'lik'uyi' pa'aj aka'an, qa ikii pa'aj pe' ɬetsi' pe' María,
ɬenene pa' Juan ɬii iye Marcos, qa hik pakha' qa i'ni' pekhewe' olots not'axij
wetju'ɬ in iyin pa'aj.*
13 Qa yamets pa'aj pa' ɬeji' qa yilanetskii. Qa pe' ewi'ɬ witqejkunenki' ɬii
Rode, qa ikii qu' nenikfe'lets pa'n ɬii pakha' yilanetskii pa' ɬeji'.*
14 Ma' qa in nikfe'lik'i pa'aj ɬ'anye'j in hik hakha' Pedro, qa qi in ɬe'wisi'mkii
pa'aj qa nitapi'ii qu' nit'ij qhof pa' ɬeji', qe wekuma'xiiji' iye qu' nenfelji'ju' ha'
Pedro in hats i'nji' pa'aj pa' ɬeji'.
15 Pekhewe'en qa yit'ijets pa'aj: —¡Hayits qa'nte' ɬ'eik'uneikii!— Pekhe'en qa
yape'enhaɬe yit'ijets pa'aj in yijaa'ija. Qa pekhewe'en qa yit'ijju' iye pa'aj: —
Nite' hik hakha', pakha'ɬe ɬaqa ángel lemets hakha'an.—
16 Qa hakha'ɬe Pedro qa yape'enha yilanetskii pa'aj pa' ɬeji', qa pekhewe'en
in hats yit'ij qhof pa'aj pa' ɬeji' ma' qa in yi'wen qa yitjuɬaxijpha'mkii pa'aj.
17 Qa ha' Pedro qa yit'ijji'ju' pa' ɬokoi pakha' jutsiqaxij qu' weiyi'ipji'. Ma'
qa nifelimik'i pa'n ɬunye'j pa' Yatsat'ax'inij in yukinik'uifik'i pe' witq'opheɬitjii.
Qa yit'ijji'ju' iye pa'aj: —Enfeli'ɬi'm hatse' ekewe' wekwek hakha' Jacobo qa
hekhewep iye inejefetsipji'.— Ma' qa i'nk'aɬe qa ikfik'i iye pa'aj qa tujtseika'
pa' ikji'.*
18 Ma' qa in hats neɬukii pa'aj, qa qi in yeɬ'ilax wetju'ɬ pa'aj pekhewe'
oq'opheɬinetsilets, nite' nikfe'lets pa'n ɬunyeje'kiiha in ham pa'aj ha' Pedro.
19 Qa pa' Herodes in hats wo'taxiikii pa'aj qa nite' yi'wen. Qa ni-
faakankii pekhewe' yejeɬtaxets pa'aj oq'opheɬinetsilets, ma' qa inaqyaji'ij qu'
newetka'xfik'ikii qa natlanhetiiju'. Ma' qa i'nk'aɬe pa'aj pa' Herodes qa yamii
pa' Cesarea in ta'ɬi' pa' Judea qa mexe amani' pa'n uja'x pe' neɬuts.*

Pa' Herodes'ik'i qa wa'm pa'aj.

20 Pa' Herodes qi in nayu'um pa'aj pekhewe' Tiro qa Sidón ɬeiɬets.
Qa pekhewe'ɬe'en qa ewi'ɬ i'niji' ek qu' nowo'oi ɬeqfenyejeyi'ij qu' nuyet-
sji' pakha'an, qa ɬe'sitsijju' pa'aj pa' Blasto, qi ɬeqjeɬinenek pa' Herodes,
pekhewe'en iyinets qu' ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ iye, qe pa' ɬeqe sehe' pekhewe'en pe'
ɬaqats ewi'ɬɬe in ta'ɬijetskii pakha' sehe' tenek'enheiji' pa' Herodes.*

---

* **12:9** Sal 126:1; Hch 9:10 * **12:10** Hch 5:19; 16:26 * **12:11** Sal 33:18-19; 34:7; Dn 3:28; 6:22; Lc 15:17; 2Co 1:10 * **12:12** Hch 12:25; 15:37,39; Col 4:10; 2Ti 4:11; Flm 24; 1P 5:13 * **12:13** Mt 18:10; Lc 24:21; Jn 18:16 * **12:17** Hch 13:16; 15:13; 19:33; 21:18,40; Ga 1:19; 2:9,12 * **12:19** Hch 8:40; 16:27; 27:42 * **12:20** 1R 5:11; Esd 3:7; Ez 27:17; Mt 11:21

21 Ma' qa in hats yamets pa' nełuji' łeqjeyumtshenek'ik'ui, qa pa' Herodes qa uyik'ipha'm pa'aj pe' łeqhinatai t'ejuyets in qi in tenek'enhei. Ma' qa i'nipji' pa' łots'oji'la'x qa iyet pa'aj.
22 Ma' qa pekhewe'en qa taya'yijipji' pa'aj, qa yit'ijju': —¡Ł'a'x pa' ewi'ł dios qa nite' ł'a'x pa'qu' ewi'ł jukhewe'łe aka'an!—
23 Qa aje'eł pa'aj pakha' ewi'ł łaqa ángel pa' Yatsat'ax'inij qa yeqfe'meten pa'aj pa' Herodes, qe nite' yiwqinhetji' pa' Dios. Ma' qa i'nk'ałe pa'aj qa wa'm, qe tuj pa' łatawe'jik'i pe' q'oiq'oq'oyits.*
24 Qa ekewe'łe łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij qa les t'ijaifik'i qa week nełuts les olots pe' tek'enik'i.*
25 Qa pa' Bernabé qa pa' Saulo qa hats tepilik'uikii iye pa'aj ha' Jerusalén in hats yaqhat'etsij pa'aj pakha' yaqsiijkii, qa łijts'ekii pa'aj wete'm ha' Juan qa łii iye Marcos.*

13

Pa' Bernabé qa pa' Saulo qa ikkii pa'aj qu' nenfel eke' wi'tlijei.

1 Pekhewe' yijayan pa' Jesús pa' Antioquia'ai na'l pa'aj pe' profetas qa na'l iye pe' maestrol, pekhewe'en łiyits Bernabé, Simón łii iye Niger, Lucio Cirene łeiłe', Saulo qa pa' Manaén, hik ha'ne witjuwaikayek'iłha pa'aj pakha' tenek'enhei Herodes in mente' qits pa'aj.*
2 Qa enewe'en in mexe iyiniiha pa'aj pa' Yatsat'ax'inij qa nite' tekju' iye, qa pa' Espíritu Santo qa yit'ijets pa'aj: —Eqetheni'łfik'i na' Bernabé qa na' Saulo qe qa nithayiki kakha' wit'ithayijkit he'yeku'mijiiji'.—*
3 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj, in hats yili'ijju' in nite' tekju', qa in iyiinija iye qa in hats t'eku'mipji'kii iye pa'aj łesinjel pekhewe'en, ma' qa yukinkii.*

Pa' Bernabé qa pa' Saulo qa yamii pa' Chipre.

4 Enewe'en yukinkii pa'aj pa' Espíritu Santo, qa yamii pa' witset Seleucia, ma' qa hik pakha'a' qa i'nji' pe' tokoyei qa yamiiji' pakha' sehe' Chipre łeqewuk'uji' pa' qi iweli'.
5 Qa in hats yamets pa'aj pa' witset Salamina, ma' qa nifel pa'aj kekhewe' Intata łe'lijei pe' łe'lijtsitjiyitsifi pe' judiol. Ha' Juan Marcos łijts'ekii iye pa'aj hekhewe'en qa t'ifti'ts'etskii iye pa'aj.*
6 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj in hats week naq'axij in yijalki'sik'i pa' sehe', ł'isła'wet, yamłi'iiju'ha pa' witset łii Pafos, qa yi'weni' pa'aj pa' ewi'ł weihetax (brujo) yit'ij łetets qu' profetaye', judío łii Barjesús,*
7 ewi'ł i'ni'łi'kii pakha' gobernador łii Sergio Pablo, ewi'ł jukhew nikfe'lkii. Pakha'an qa iyinii pa'aj ha' Bernabé qa ha' Saulo, qe nexpiikeyu'uk'iha kekhewe' łe'lijei pa' Intata.*
8 Qa pakha'łe Elimas, weihetax, qe hik aka' ikji' aka' łii, qa t'ejuyiju'ł pa'aj pekhewe'en, nijaqhittaxijju'kii pa'aj wo'taxii qu' nite' netk'eni'ik'i ekewe' wi'tlijei pakha' gobernador.*
9 Ma' qa ha' Saulo łii iye Pablo, topo'oj pa'aj pa' Espíritu Santo, qa ts'in pa'aj in yejełju' pakha'an,

---

* **12:23** Lc 1:11; Col 4:1; Jud 5; 1S 25:38; 2S 24:16-17; Sal 115:1 * **12:24** Hch 6:7; 19:20 * **12:25** Hch 4:36; 11:30; 12:12 * **13:1** Mt 14:1; Hch 4:36; 11:19,22,27; 1Co 12:28 * **13:2** Hch 8:29; 9:15; Ro 1:1; Ga 1:15 * **13:3** Hch 6:6; 14:26 * **13:5** Hch 9:20; 12:12 * **13:6** Mt 7:15; Hch 8:9 * **13:7** Hch 18:12; 19:38 * **13:8** Ex 7:11; 2Ti 3:8; Hch 6:7; 8:9

10 qa yit'ijets pa'aj: —Akha', ła's pa' inwo'met, akha' topo' ej pakha' owotk'onheye'j qa pa' aqawitjineya'x, ejuihife'ej iye week pa' yatsathen, ¿me nite' łili'ij qu' iq'if'inhet pe' yatsathen ł'ikheijei pa' Yatsat'ax'inij?*
11 Hane'ejija ha' Yatsat'ax'inij qu' natanithen. Qa e'puk'ali'ij qa pa'qu' uja'xe' nełuts qu' nite' i'wene' ne' junu'.— Qa aje'eł pa'aj pakha'an qa p'ew wi'mkii ma' qa ink'ałe qa hats noo'imkiiha pa'aj, ma' qa wo'oikii pa'aj pa'qu' net'eku'mi' pa' łokoi qu' netsinkii.*
12 Ma' qa pakha' gobernador, in yi'wen pa'aj pakha' łunye'jkii, qa nite' yeqeku', yitjułaxijpha'm pa'aj kekhewe' wi'tlijei t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij.*

Pablo qa Bernabé qa yamii pa' Antioquía de Pisidia.

13 Pa' Pablo qa pekhewe' ł'ithayifets qa hikpa' qa ta'łi' iye pa' witset Pafos in i'nji' iye pe' tokoyei qa yamii iye pa' witset Perge pa' sehe' łii Panfilia. Qa pakha'łe Juan Marcos qa hik pakha'a' qa yili'ik'i pa'aj qa hats nite' yijayan qa tepilii pa'aj ha' Jerusalén.*
14 Qa pekhewe'łe'en qa ikik'ui iye pa'aj pa' Perge, ma' qa yamii iye ha' witset Antioquía pa' sehe' łii Pisidia. Qa pa' nełuji' pa'aj witwapiihijii (sábado) qa uyifi pe' judiol łe'lijtsitjii qa i'nju'kii pa'aj.*
15 Qa i'nk'ałe pa'aj in hats naxijipji' pa'aj in tiyiyik'i kekhewe' wenit'ij yika'ajji' pa'aj pa' Moises'ik'i qa kekhewe' iye łe'lijei pe' profetas'ik'i, ma' qa pekhewe' tenek'enhe'yij pe' witlijtsitjii qa yukinii pa'aj pa' ewi'ł qu' nit'ijets: —Yejefets, qu' nana'li'ł e'm pa'qu' e'lijeyi'ił qu' nakakłin ene' inejefets, yape iyeti'ł.—*
16 Ma' qa ha' Pablo qa niipha'm pa'aj qa yit'ijpha'm pa'aj pa' łokoi, qa yit'ij: —Jukhew Israel łeiłets qa nekhewe' iye nite' judiol na'li'm pa' ł'ijiweyaxitsiju'ł pa' Dios, ek'en qeku'ni'ł yiwetsek.*
17 Pakha' łeqe Dios ene' Israel łeiłets, t'eku'miiji' pa'aj pekhewe' yalheyi'łik'i qa yijatshenfik'i pa'aj in yolotsinija pa'aj in mexe i'ni' pa' sehe' Egipto, qa qi'ija iye pa'aj pa' łet'unha'x in yukinik'uifik'ikii pakha' sehe'.*
18 Qa nite' yo'qmositij iye pakha' łunyejeitax pekhewe'en in neki'kii pa' ham i'ni'i' yamijets cuarenta (40) ininqapits.*
19 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj, pa' Dios in hats yiwuł'enhetju' pe' wetsjuk tatsai (7) witsetits i'ntaxi' pa' sehe' Canaán, qa nak'esa'xijju' pa'aj pa' sehe' pe' inaqwa'mhitsik'i qu' natsat'etsij. Qa in weekji' ekewe'en qa yamijets cuatrocientos cincuenta (450) ininqapits.*
20 Ma' qa i'nk'ałe pa'aj in hats ł'anu'upji' ekewe'en, qa tisij qu' netnek'enhei pe' juezits yamijii pa' profeta'ik'i Samuel.*
21 Ma' qa pekhewe'en qa iyinets pa'aj pa'qu' ewi'łe' qu' qi qu' wittatayi'ij, qa pa' Dios qa tisij pa'aj pa' Saúl, ła's pa' Cis, ta'łets pekhewe' ta'łets pa' Benjamin'ik'i, qa yamijets cuarenta (40) ininqapits in tenek'enhei.*

---

* **13:10** Mt 13:38; Jn 8:44; Os 14:9; 2P 2:15 * **13:11** Ex 9:3; 1S 5:6-7; Sal 32:4; He 10:31 * **13:12** Hch 13:49; 15:35-36 * **13:13** Hch 12:12; 13:6; 15:38 * **13:14** Hch 9:20; 14:19,21; 16:3; 17:2; 18:4 * **13:15** Mr 5:22; Hch 15:21 * **13:16** Hch 10:2; 12:17 * **13:17** Ex 1:6; 6:6; Dt 7:6-8; Hch 7:17 * **13:18** Dt 1:31; Hch 7:36 * **13:19** Dt 7:1; Jos 14:1; 19:51; Sal 78:55; Hch 7:45 * **13:20** Jue 2:16; 1S 3:20; Hch 3:24 * **13:21** 1S 8:5; 9:1; 10:1

22 Qa in hats yukinik'uifik'i iye pa'aj, ma' qa yenpha'm qu' wittatayi'ij pa' David, hik pakha' pa' Dios iyetij iye pa'aj in yit'ij: “Hats hi'wen na' David, Isaí ła's, ewi'ł jukhew hisu'un, qe week yaqsiijkii yijat'ij pa'qu' hisu'un.”*
23 Qa pekhewe' ta'łets hane'en, qa ta'łji'ju' hakha' hayiits yiwjutsiqen pa'aj pa' Dios. Pa' Dios tisij ene' Israel ha' ewi'ł Eqiłina'x, Jesús,*
24 qa in mente' yamets pa'aj qu' ni'nq'ijatshen, qa pa' Juan'ik'i qa yojo'oj pa'aj in nifeli'm pe' week Israel łeiłets in wenqimpuujin t'ejuyets pakha' qu' nili'ij pa' uł'ax qe qa' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets.*
25 Pa' Juan'ik'i in hats k'esets pa'aj qu' nili'ij pa' ł'ithayijkit, qa yit'ij pa'aj: “¿Łek pakha' łetsumtitaxi'łiikii? Yakha' nite' pakha' Cristo, qa na'łłe ha' ewi'ł teke'lenju' qu' nanam hikha' yakha' nite' ye'weju'łij qu' henit'ijji' pe' łeqniihayij pe' ł'otshilaxtii.”*
26 Yejefets, łelits pekhewe' ta'łets pa' Abraham'ik'i, qa weekji' iye nekhewe' nite' judiol na'li'm pa' ł'ijiweyaxitsiju'ł pa' Dios, inekhewel t'ukinhetii inwetsju' eke' wi'tlijei t'ejuyets qu' jinamii na' wa's.*
27 Pekhewe' i'ni' na' Jerusalén qa week pekhewe' tenek'enhe'yipji' enewe'en, nite' nikfe'lets hakha' Jesús (in hikha' Cristo), qa nite' nikfe'lik'uyii iye kekhewe' łe'lijei pe' profetas'ik'i in yejełji'ijtax week qa yamji'jets na'aj witwapiihijii, in łekhewel hats yafitsheninij kekhewe'en, in yilan hakha'an.*
28 Qa in yemjeetax in hamtax pa'qu' ni'wenij qu' nata'łijupi' qu' natlanhetii, qa yinijitłi'ij pa'aj pa' Pilato qu' ninaqyaji'ij qu' natlanhetii.*
29 Qa in hats week yafitsheninij pekhewe'en kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj t'ejuyets hakha'an, qa nit'ijju' pa'aj in we'nenji'pha'm pe' cruz qa yenifi pe' ewi'ł nimełuk.*
30 Qa pakha'łe Dios qa niihinik'uipha'm iye pe' naxju'.*
31 Qa olots nełuts in we'nethinetskii pa'aj hekhewe' weeki'ł in ta'łi'łii ha' Galilea in yamii ha' Jerusalén, hik hekhewe' hane'ej nifeli'm iye ene' jukhew qa efuts iye hakha'an in iła'x iye.*
32 Qa hane'ej yekheweli'ł qa henfeli'ł e'mek eke' łe'sits wi'tlijei, eke' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pekhewe' inaqwa'mhitsik'i,*
33 hik aka' pa' Dios hats yafitshen ine'mij, inekhewel in jita'łets pa'aj pekhewe'en, qa yafitsheninij aka'an in hats yiłin iye ha' Jesús. Qa in ł'anye'jek kakha' Salmo wetsjuk in yit'ij: *“Akha' K'aya's, hane'ej hats haqsiijkii qu' enekfik'i.”* *(Sal 2:7)**
34 Ma' qa pakha' niihinik'uipha'm hakha'an pekhewe' naxju' qe qa' nite' ł'anuuyi'i qu' nawa'm iye, yit'ij pa'aj eke' łe'lijei: *“Ekheweli'ł k'ełisiłij ekewe' łe'sits ta'ł yiwets qa yijaalija iye qu' łunyejeye'kii yi'lijei qa yeq'iltax iye hiwjutsiqeni'm ka' David'ik'i.”* *(Is 55:3)**
35 Qa hik ta'łijupi' in yit'ij iye pakhap iye Salmo: *“Nite' exke'ej qu' łipipe'ji' ha'ne ł'aj ha'ne oqwomehe'.”* *(Sal 16:10)**

---

* **13:22** 1S 13:14; 15:23,26; 16:13; Sal 89:20 * **13:23** Sal 132:1; Mt 1:1; Lc 2:11; Hch 13:32 * **13:24** Mt 3:1; Mr 1:4; Lc 3:3; Hch 1:22; 19:4 * **13:25** Mt 3:11; Mr 1:7; Lc 3:16; Jn 1:20,27; Hch 20:24 * **13:26** Hch 4:12; 5:20 * **13:27** Lc 24:27; Hch 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23; Hch 3:14 * **13:29** Mt 27:59; Lc 23:53; Hch 5:30 * **13:30** Mt 28:6; Hch 2:24 * **13:31** Mt 28:16; Lc 24:48; Hch 1:3 * **13:32** Hch 5:42; 26:6; Ro 4:13; 9:4 * **13:33** He 1:5; 5:5 * **13:34** Hch 13:30,37 * **13:35** Hch 2:27

36 Qe pa' David'ik'i in hats yaqhat'axij pa'aj pakha' yisu'un pa' Dios qu' naqsiimijkii pekhewe' namji'ju' ek pa'aj pe' łeqe nełutsji' pakha'an, qa wa'm pa'aj qa tajkati'yik'ui qa ewi'ł i'ni'łi' pe' ł'alheyik'i, ma' qa pa' ł'ajik'i qa łipipji'.*
37 Qa hakha'łe'en hakha' yiłin iye pa' Dios, qa nite' yamets pa' ł'aj qu' łipipe'ji'.
38 Qa hik ta'łijupi', yejefets, łe'wis qu' enikfe'li'łets hakha'an in hik hakha' ta'łets qu' netwu'mhitii i'nk'ui pe' inwuł'ets, aka'an hik aka' henfeli'ł e'm hane'ej.*
39 Qa week iye pekhewe' wekwek, hik pekhewe' nite' łeke' qu' niwu'mi'ł ek'ui kakha' ley yika'ajji' pa'aj pa' Moises'ik'i. Qa hakha'an qu' nata'łets, ma' qa week pakha' qu' nite' neqeku'ye' hakha'an qa' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets.*
40 Qa hik ta'łijupi', jełi'łiju'ł, hasu'uj qu' na'ni'ł epji' kakha' nifel pa'aj pekhewe' profetas'ik'i, in yit'ij:
41 *"Jeł qeku'ni'łek, ekheweli'ł pekhewe' tejefiteyipji'kii qa łalakinek'ijju' iye, e'nitjułaxiłijpha'm qa' a'hamitsi'ił, qe yakha' haqsiijkii na' ewi'ł wit'ithayijkit nekhewe' eqe nełutsi'łji', hik nakha' nite' ł'anuuyi'i qu' nite' eqeku'yi'iłik'i yemjeetax qu' nana'ltax pa'qu' neqethentaxi'ł e'mik'iha."*— *(Hab 1:5)**
42 In hats ikik'uifik'ikii pa'aj pekhewe'en pe' witlijtsitjii, ma' qa pe' jukhew qa iyinijets pa'aj qu' niyetik'ui iye qa' nenfeli'm iye ekewe' wekwek qu' namtaxets iye pa'qu' witwapiihijiye' (sábado).
43 Qa naxijik'i pa'aj in not'ax wetju'ł pekhe' łe'lijtsitjiyifi pe' judiol, qa olots pekhewe' judiol qa pekhewe' iye nite' judioltax t'eku'młi'i' qu' łunyejeye' kakha' łunyejei ne' judiol, qa yijayanik'i pa'aj pa' Pablo qa' pa' Bernabé, ma' qa pa' Pablo qa pa' Bernabé qa yakakłintaxij pa'aj pekhewe'en qu' hasu'uj nili'ij in nite' yeqeku' pakha' łeqisitłe i'nij pa' Dios.*
44 In hats yamets iye pa'aj pakhap witwapiihijii (sábado), ma' qa yaqaamij qu' weeke' pa' witset in not'axii pa'aj qe qa' nepiye'ek'i kekhewe' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij.
45 Qa pekhewe'łe judiol in yi'wen pa'aj pe' olotsija not'axii pa'aj, ma' qa qi teqemtshenkii pa'aj, qa nijaqhitji'ijju' yitjiijets in yijanik'i pe' yitji'ijtaxij pa' Pablo qa uł'etsik'ikii pe' łe'lijeyets.*
46 Ma' qa pa' Pablo qa pa' Bernabé iye qa yape'enhałe nite' nijiwei, qa yit'ijiju'ł pa'aj: —Yijaa'ija in les łe'wistax qu' ekheweli'ił qu' ojo'ołij qu' efelhiti'yi'łi'm eke' łe'lijei pa' Dios. Qa ha'neł'ij in hats ł'oqowe'yi'łiju'ł qa łe'neniłi' iye in nite' łisu'uni'ł qu' esti'yi'łij pa' witiła'x nite' yili'ij, hane'ej qa hetetwek'ela'xi'łijets nekhewe' nite' judiol.*
47 Qe aka'aj'in yit'ij ha' Yatsat'ax'inij in tsiyaji'iłijets: *"Yakha' k'eni' qu' łefetitjiye'ej nekhewe' witsetiikal nite' judiol, hats'inha qu' eka'xik'i ha'ne witqiłinkeya'xtaxij qa amłi'iłijii pekhewe' totsii witsetits ha'ne week sehe' ipji'."*— *(Is 42:6; 49:6)**
48 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an pekhewe' nite' judiol, qa łe'sitsi'mkii pa'aj qa yiwqinhet ekewe' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij. Ma' qa tek'enets nite' yeqeku'uk'i eke' witlijei pekhewe' hayiits te'nekumhi'yiiji' pa'aj qu' netesti'yij pa' witiła'x nite' yili'ij.
49 Ma' qa ekewe' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij qa week yamipji' pakha' sehe'.

---

* **13:36** Hch 7:60; 1Co 11:30; 15:6,18,20,51; 1Ts 4:13-15; 1R 2:10; Hch 2:29; 13:22; 20:27 * **13:38** Lc 24:47; Hch 2:38 * **13:39** Ro 3:28; 10:4 * **13:41** Is 29:14 * **13:43** Hch 11:23; 14:22 * **13:45** Hch 18:6; 1Ts 2:16; 1P 4:4; Jud 10 * **13:46** Mt 21:43; Hch 3:26; 18:6; 22:21; 28:28 * **13:47** Lc 2:32

50 Ma' qa pekhewe' judiol qa wo'oiji' pa'aj qu' niwakaninkii pekhewe' efuts wo'taxii pa' Dios qa patunkii iye qa pekhewe' iye jukhew wit'alheiji' pa' witset, ma' qa hikpe' qa ta'łets in yutenkeninij pe' olots jukhew qa efuts iye pa' Pablo qa pa' Bernabé, ma' qa yiwutshenik'uifik'i pa'aj pa' łeqe sehe'.*
51 Ma' qa pa' Pablo qa pa' Bernabé qa nefulutju' pa'aj pa' sehe' yamtaxij pe' łef'iyei qe qa' jutsiqetsi'im pekhewe'en in uł'ets. Ma' qa ikik'ui pa'aj qa yamii iye pa' witset łii Iconio.*
52 Qa pekhewe'łe yijayan pa' Jesús pakha' witset Antioquía de Pisidia qa qi'ek in topolij pakha' łesaxitsi'mkii qa pa' Espíritu Santo iye.*

14

Pablo qa Bernabé qa i'ni' pa' witset'ii Iconio.

1 Qa łunye'jkii pa'aj pa' witset'ii Iconio, pa' Pablo qa pa' Bernabé qa uyifi iye pa'aj wete'm pe' judiol łe'lijtsitjii, qa iyetifi łe'wis pa'aj in iyetju', ma' qa olots pe' nite' yeqeku' judiol qa pe' nite' judiol iye.*
2 Qa pekhewe'łe judiol, pekhewe' nite' yisu'un qu'nte' neqeku'ye', qa yepiikinijkii pa'aj pe' łe'lijei pekhewe' nite' judiol, ma' qa qi in yapjanheti'm pa'aj pekhewe' yijayan pa' Intata.*
3 Ła'mek pekhewe' Pablo'ołqa yape'ekii pa'aj in i'ni'kii pakha' witset, qa iyetij nite' nijiwei in nifel t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij, hik pakha' yiwjut-siqeni'mha in yijaalija ekewe' łe'lijei ma' qa i'nijji' pekhewe'en in yaqsiijkii pekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł qa qi in yitjułaxjiijpha'mkii iye pe' weekji'.*
4 Qa yeqet'etsłeju'kii pa'aj pakha' witset, na'l pekhewe' yisu'un qu' nijayanij pakha' yisu'un pe' judiol, qa pekhewep qa yisu'unek pekhewe' yit'ij pe' apóstoles.*
5 Ma' qa pekhewe' judiol qa pe' nite' judiol iye, qa weeki'ł iye pekhewe' ł'alheiji' wete'm pakha' łetset, in yisu'untax pa'aj qu' net'ilit'ets pe' Pablo'ołhats'inha qu' łeqfenyejeyi'ij pa'qu' uł'axe' pekhewe'en qa qu' nenjele'ejkii iye pe'qu' utele'.
6 Qa in nikfe'lets pa'aj pe' Pablo'ołqa ilatii pa'aj pekhewep iye witsetits i'ni' iye pakha' sehe' Licaonia, pa' Listra qa pa' Derbe, qa week pekhewe' łekuwelii enewe'en.*
7 Qa hik pakha'a' qa nifeli' iye eke' łe'sits wi'tlijei.*

Pablo qa Bernabé qa i'ni' pa' witset'ii Listra.

8 Pa' witset'ii Listra, ewi'ł pa'aj pa' jukhew i'nju', nite' łeke' qu' nijalkiskii qe onqok, ta'łij ji'teje'm pa'aj wittawe'j.*
9 Pakha'an tek'enets pa'aj pa' Pablo in iyet. Qa pa' Pablo qa ts'in in yejełju', qa yi'wen in na'li'm pa' nite' łeqekuye'j ma' qa łeke' qu' niłin.
10 Qa yit'unhetik'iha pa'aj in yit'ijets: —¡Eniipha'm, it'ij teene!— Pakha'an qa aje'eł ts'enpha'm pa'aj, ma' qa hats łeke' in ik.
11 Ma' qa pekhewe' olots jukhew qa efuts in yi'wenij pa'aj pakha' yaqsiijkii pa' Pablo, qa taya'yij wetju'ł pa'aj yit'ij pe' łe'lijei pakha' sehe' Licaonia, qa

* **13:50** Hch 14:2,19; 2Ti 3:11 * **13:51** Mt 10:14; Mr 6:11; Lc 9:5; Hch 14:1,19,21; 16:2; 18:6; 2Ti 3:11 * **13:52** Mt 5:12; Jn 16:22; Hch 2:4 * **14:1** Hch 13:5,51; 14:19 * **14:2** Jn 3:36; Hch 13:50 * **14:3** Mr 16:20; Jn 4:48; Hch 4:29; 20:32; He 2:4 * **14:4** Hch 17:4-5; 19:9; 28:24 * **14:6** Mt 10:23; 2Ti 3:11 * **14:7** Hch 14:15,21; 16:10 * **14:8** Mr 6:56; Fil 2:12

yit'ijju' pa'aj: —Pekhewe' diosits Júpiter qa Mercurio hats wotjonketik'i ene' jukhew qa hats te'nilit inwetsju' ha'ne ju'uni'.—*

12 Qa łeqiyij pa'aj pa' Bernabé, Júpiter, qa pa' Pablo qa łeqiyijek pa'aj, Mercurio, qe les in iyet pa'aj.

13 Ma' qa pakha' pa'i ipji' pakha' łoqo dios Júpiter, ta'łii pekhe' łe'lijtsitjii i'nik'uifik'i pa' witset, qa neka'xets pa'aj pakha' łeji'iifik'i pekhewe' toros qa pe' łop'om wit'etilayij, qa yisu'untax pa'aj qu' niyinii pe' Pablo'oł ma' qe'kha nilantaxifi pekhewe' inqa'metets, qa weekji' iye in yisu'untax pekhewe' olots jukhew qa efuts iye.

14 Qa in nikfe'łłe'ets pa'aj pekhewe' apóstoles Bernabé qa Pablo, ma' qa yiwjaf'itik'i pa'aj pe' ł'uihitjiyits, qa wekuma'xii pa'aj pakha' i'ntaxiji' qa t'ilit ji'teje'm pa'aj pekhewe' olots jukhew qa efuts iye, qa tayai pa'aj,*

15 qa yit'ijji'ju': —Jukhew, ¿inhats'ek in łaqsiiłijkii aka'an? Yekheweli'ł ye'jukhewłi'ił iye hik k'eyijunyejeyi'ł. Yekheweli'ł henfełłi'ił e'm eke' łe'sits wi'tlijei hats'inha qu' etetwek'elaxi'łik'ui ekewe' wekwek qa' eneki'łets pakha' ewi'ł Dios nite' wa'm yijat'ij, *hik pakha' yaqsiijkii pa'aj ha'ne wa's, ha'ne sehe', na' qi iweli' qa week pekhewe' i'nji' enewe'en.* *(Ex 20:11)**

16 Pakha'an toxik'i pa'aj mexe yiwejinłi'ij pe' week witsetits in yaqsiijkii pa'qu' nisu'unłe.*

17 Ła'mek pakha'an, qa yape'enha wo'taxii qu' ninikfe'l, qa yaqsi'jtaxijkii pakha' łe'wis, ma' qa nukinju' na'aj piłei, yaqsi'jtaxijkii iye na'aj łahats'ij qe yuji' ene' łei, ma' qa ne'sinheti'łi'mkii qe na'l pa'qu' aqi'ił.—*

18 Qa in yemjeetax in yittaxijets pa'aj ekewe'en, qa yaqaamij qu' nite' netk'ene' pa'aj pekhewe'en in neqek'uyu'taxijifi pa'aj pe' inqa'metets.

19 Ma' qa tełuuyik'i pa'aj qa namkii pekhewe' judiol ta'łii pa' Antioquía qa pe' ta'łii pa' Iconio. Qa wo'tk'oni'mkii pa'aj pe' olots jukhew qa efuts iye, ma' qa nijele'ejkii pa'aj pe' utel pa' Pablo qa yetsinik'uifik'i pa' witset yumtitax qu' hats nawaa'mija.*

20 Qa in mexe k'ooitaxijji' pa'aj pekhewe' yijayan pa' Intata, pakha'an qa niipha'm pa'aj qa wapil ji'teje'm iye pa' witset. Qa pakhap nełukii pa'aj qa hats ik, łijts'ekii iye pa'aj pa' Bernabé qa yamii pa' witset łii Derbe.*

21 Ma' qa in hats nifeli' iye pa'aj eke' łe'sits wi'tlijei pakha' witset qa in hats olots iye pe' yijayankeninij pa' Intata, qa tepilijik'i iye pe' witsetits Listra, Iconio qa' pa' Antioquía de Pisidia.*

22 Yakakłinij qu' nent'unhet pekhewe' hats yijayan pa' Intata, qa yakakłinij iye qu' natjanithenij pakha' nite' łeqekuyejeyij, qa yit'ijets pa'aj: —Les łe'wis qu' nata'łets pe' wekwek in jitaats'e'ej qu' ji'nuiji'teje'm pa' tenek'enheiji' pa' Dios.—*

23 Qa t'eku'mjiiji'kii pekhewe' qu' netnek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Intata pekhewe' witsetitsji', in hats qiji'ij qa iyinji'ij qa in nite' tekji'ijju' iye. Pa' Pablo qa pa' Bernabé qa hats yiwejinij pa'aj pa' Yatsat'ax'inij qu' hik pakha'ye' qu' nejełets, hikpa' tek'enets nite' yeqeku' pekhewe'en.*

---

* **14:11** Hch 8:10; 28:6 * **14:14** Mt 26:65; Mr 14:63 * **14:15** 1S 12:21; 1Co 8:4; 1Ts 1:9; Gn 1:1; Sal 146:6; Jer 14:22; Ap 14:7 * **14:16** Sal 81:2; Mi 4:5; Hch 17:30; 1P 4:3 * **14:17** Hch 17:26-27; Ro 1:19-20; Lv 26:4; Dt 11:14; 28:12; Job 5:10; Sal 65:10; 147:8; Ez 34:26; Jl 2:23 * **14:19** Hch 13:45,51; 2Co 11:25; 2Ti 3:11 * **14:20** Hch 11:26; 14:22,28 * **14:21** Mt 28:19; Hch 13:51 * **14:22** Hch 9:16; 11:23; 13:43; Lc 22:48; Jn 15:20; 16:33; Ro 8:17; 1Ts 3:3; 2Ti 3:12 * **14:23** Hch 11:30; 13:3; 20:32; Tit 1:5

24 Qa hats ikkii iye pa'aj qa t'anipji' pa' sehe' Pisidia qa yamets pa' sehe' Panfilia.
25 Ma' qa in hats nifeli' iye eke' wi'tlijei pa' witset Perge, qa yamiiju' iye pa'aj pa' witset Atalia.
26 Qa hik pakha'a' pa'aj qa hats i'nji' pe' tokoyei qe qa' hats napilii pakha' witset Antioquía de Siria, hik pakha'a' pa'aj testi'yiji' pa' łeqi'fenkeye'j pa' Dios hats'inha pekhewe'en qu' naqsiijkii aka' wit'ithayijkit, hik aka' hats yaqhat'etsij pa'aj.*
27 Ma' qa in hats yamii qa no'thet wetju'ł pe' yijayan pa' Intata, qa nifelimik'i week pe' wekwek yaqsiimijkii pa' Dios, qa pa'n łunye'j iye pa' Intata in yit'ijimiiqhof pa' łeji' pekhewe' nite' judiol ma' qa' nite' neqeku'ye'.*
28 Pa' Pablo qa pa' Bernabé qa olots juwelits in amaneyijupkii pekhewe' yijayan pa' Intata.

15

Pakha' iyetijju' pa'aj pa' Jerusalenii.

1 Qa uja'x pa'aj pekhewe' ta'łii pa' sehe' Judea namii pa'aj pa' witset Antioquía, qa yijatshen pa'aj pekhewe' yijayan pa' Intata: —Qu' nite' iwu'mi'ił axpasitsi'ił in ł'anye'jek pa'aj pa' Moises'ik'i, ma' qa' nite' łeke'ye' qu' i'łiyi'ił.—*
2 Qa in łunye'jek pa'aj pa' Pablo qa pa' Bernabé in qi in nite' yisu'un qu' net'eku'mi' pa'aj pakha' yittaxijju' pa'aj pekhewe'en qu' łunye'je' qa hats qi in tek'ełeyijju' pa'aj, ma' qa pekhewe' yijayan pa' Intata qa yijamti'ets pa'aj qu' nukin pa' Pablo qa pa' Bernabé qa pekhewep iye qu' łijts'eyek'e qa' namii pa' Jerusalenii pe' apóstoles qa pe' week tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Intata hats'inha qu' niyeti'łijju' aka' łunye'jkii in ta'łets pekhewe' ta'łii pa' Judea in yisu'untax qu' niwu'm łaxpa's pekhewe' hats yijayan pa' Intata.*
3 Qa hik ta'łijupi' in ikkii pa'aj, qe ta'łets in yukinkii pekhewe' yijayan pa' Intata, ma' qa nek ji'teje'm pe' sehel Fenicia qa pa' Samaria, qa nifeeljiimik'iha pa' łunyee'jkiiha pekhewe' nite' judiol in hats wenink'aihit qa yijayan pa' Jesús, qa aka'an in ta'łets qa qiji'ij qa łe'sitsjii'mkii week pekhewe' yijayan pa' Intata.*
4 Ma' qa in hats yamii pa'aj pa' Jerusalén, qa week wetfeli'm pekhewe' yijayan pa' Intata, qa pekhewe' iye apóstoles qa pe' tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Intata, qa nifelimik'i week pe' yaqsiimijkii pa' Dios pekhewe'en.*
5 Qa pekhewe'łe uja'x fariseoltax pa'aj hats tek'enets pa' Jesucristo, qa ts'ap'a pa'aj qa yit'ijji'ju': —Les łe'wistax qek netwu'mhitii łaxpa's pekhewe' nite' judiol qa' natyajaxti'yijets iye qu' naqsi'jkii kakha' łeqe ley pa' Moises'ik'i.—
6 Ma' qa pe' apóstoles qa pekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Intata, qa not'axij wetju'ł qu' niyetijju' aka' łunye'jkii.
7 Ma' qa in hats qi in iyetijju' pa'aj, pa' Pedro qa niipha'm pa'aj qa yit'ijji'ju': —Yejefets, ekheweli'ł łenikfe'li'łets toxik'i in i'nk'aa'ija pa' Dios in t'eku'myiiji' qu' yakha'ye' qu' hepiikitij nekhewe' nite' judioltax ekewe' łe'sits wi'tlijei hats'inha qu' nite' jeek neqekuyi'ik'i qa' netk'enets.

* **14:26** Hch 11:19; 13:3 * **14:27** Hch 15:12; 21:19; 1Co 16:9; 2Co 2:12; Col 4:3; Ap 3:8 * **15:1** Hch 6:14; 15:5,24; 16:3; 21:21; Ga 2:12; 5:2; 1Co 7:18; Lv 12:3 * **15:2** Hch 11:30; 16:4; Ga 2:1-2 * **15:3** Hch 11:18; 21:5; Ro 15:24; 1Co 16:6,11; 2Co 1:16; Tit 3:13; 3Jn 6 * **15:4** Hch 14:27; 15:12

8 Qa pa' Dios, hikpa' in nikfe'lets week pe' intawjets, inq'ethinij in t'eku'mi' iye enewe'en, ma' qa nukinetsju' in tisij ka' Espíritu Santo, in injunyejeyek in i'nk'aa'ija jiyełisij,*
9 qa ham pakha' qu' pakha' łunye'je' inekhewel qa enewe'en. Qa hats nili'jijju' pe' łewuł'ets qe ta'łets pa' nite' łeqekuyejeyij.*
10 Qa hane'ej qa ¿inhats'ek in łanaqjaajinkeyu'ułij qu' ejuyi'łijiju'ł aka' hats yaqsiijkii pa' Dios qa ł'entaxiłipji' enewe' yijayan pa' Intata pakha' niihet qu' neka'xkii, hik pakha' nite' weju'łiju'ł iye pa'aj qu' neka'xkii pe' inqa'jteyik'i qa inekhewel iye nite' je'weju'łiju'ł iye qu' jinteka'x?*
11 Qa hatsłe jinikfe'lets in hats ji'łii yijat'ij qa ham łaja'ye' qe ta'łets pa' qi łeq'ilta'x ha' Yatsat'ax'inij Jesús, qa hik łunyejei iye nekhewe'en in hats iłii iye.—*
12 Week pekhewe' not'ax wetju'ł weiyipji' pa'aj, qa tek'enets pa'aj in iyet pa' Bernabé qa pa' Pablo, qa nifelimik'i pe' ham łunyejeyi'iju'ł yaqsiimijkii pa'aj pa' Dios pekhewe' nite' judiol qa i'njiiji' pe' Pablo'oł.*
13 In hats yili'ijju' pa'aj in iyetju' enewe'en, qa pa' Jacobo qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Ek'en qeku'ni'łek, yejefets,*
14 na' Simón hats nifel iku'uj pa'n łunye'j pa' Intata in i'nk'a yisu'un qu' net'eku'mi' pekhewe' nite' judiol, hats'inha qu' nana'l pe'qu' natsat'etsijek pakha'an.
15 Qa aka'an qa hats hik łunye'j kakha' yit'ij pa'aj pe' profetas'ik'i, in yit'ijek pa'aj ka' we'nika'ajji':
16 *"Ł'anu'upji' hatse' aka'an qa' hetpil iye, qa' heniihinpha'm iye ne' łetsi' ka' David'ik'i in namtaxju'. Qa' hepileti' iye qu' heni' ne' namtaxju'kii łapk'asil, ma' qa' heniihinpha'm iye,*
17 *hats'inha qu' weeke' qu' nowo'oi ha'ne Yatsat'ax'inij, week pekhewe' nite' judiol pekhewe' teniya'yiiji' qu' natsat'etsij.*
18 *Hik aka' yit'ij pa' Yatsat'ax'inij, hik pakha' yaqsiijkii qa pakhaa'ijłe in yinikfe'l aka'an."* *(Am 9:11-12)*
19 Qa hik ta'łijupi', yakha' in humti qu' les łe'wise' qu' hasu'uj jintepekhelin-hetijji'kii pekhewe' nite' judiol in yijayan pa' Dios,
20 jiwenq'ika'ajii yijat'ij pekhewe'en qu' hasu'uj netuj i'nłi'i qu' niya'ji' pe'qu' hats netesti'yij pekhewe' witeqsi'nq'alits, qu' hasu'uj iye nanaw-itjiłi'ijju'kii ł'esenits, hasu'uj iye netuj na'aj ł'ese'n ne'ej inqa'metets nite' wenukinfik'i pe'qu' ł'atitse' in talanhetii qa hasu'uj iye netuj ne'ej yaqamaxju' ł'athits ne'ej inqa'metets.*
21 Qe kakha' łeqe ley pa'aj pa' Moises'ik'i pakhaa'ijłe pa'aj in tefelhitii qa week pe' witsetits in na'li'm ma' qa tefelhitiiji'ij, qe week na'aj nełuji' witwapiihijii tiyiijiik'i ekewe'en pekhewe' judiol łe'lijtsitjiyitsifi.—*
22 Ma' qa yumti pekhewe' apóstoles qa pe' tenek'enhe'yipji' pekhewe' yijayan pa' Intata qa week pekhewe' yijayan pa' Intata qu' les łe'wise' qu' net'eku'miiji'kii pe'qu' uja'xe' jukhew qu' nukinii pa' Antioquía qu' łijts'eyek'e

* **15:8** Hch 1:24; 10:44,47 * **15:9** Hch 10:28,34,43; 11:12; 1P 1:22 * **15:10** Mt 23:4; Ga 5:1 * **15:11** Ro 3:24; Ef 2:5-8; Tit 2:11 * **15:12** Jn 4:48; Hch 14:27; 15:4 * **15:13** Hch 12:17; 15:7 * **15:16** Is 45:21; Jer 14:9; Dn 9:19 * **15:20** 1Co 8:7,13; 10:7-8,14-28; Ap 2:14,20 * **15:21** Hch 13:15; 2Co 3:14

pa' Pablo qa pa' Bernabé. Qa t'eku'miiji' pa'aj pa' Judas, łii iye Barsabás qa pa' Silas, enewe'en jukhew yiwqinhetji' pekhewe' yijayan pa' Intata.*

23 Qa yekekinenij pa' witfaakanek, yit'ij: —Enewe' apóstoles qa ene' inejefetsipji' pa' Intata hik enewe' tenek'enhe'yipji' ne' yijayan pa' Intata, pekhewe' yejefetsi'łipji' pa' Intata nite' judiol Antioquía łeiłets, pe' sehe' Siria łeiłets qa pe' sehe' Cilicia łeiłets, hewetfeli'ł ei.*

24 K'impiye'ełij in na'l pekhewe' uja'x ta'łtaxi'ł yitji'teje'm nami'ł ei pa'aj, hik pekhewe' nite' yekheweli'ł qu' hetisi'łij pa'qu' łunyejeye', qa yaqsi'jtaxijkii in neł'ilehettaxi'łij pe' łe'lijei, qa qi natawje'metentaxi'ł.*

25 Qa hik ta'łijupi' in week humti'ił qa week łexkelij iye qu' les łe'wise' qu' he'yekumi'łiiji' pe'qu' uja'xe' jukhew hats'inha qu' he'nukini'ł ei qa' łijts'eyek'e nekhewe' jite'su'un inejefets Bernabé qa na' Pablo.*

26 Hik enewe' jukhew yaqamijkii qu' nanaxju' pa'aj qe ta'łets ka' łii ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

27 Qa hik ta'łijupi' in he'nukini'ł na' Judas qa na' Silas qe qa' hik nekhewe'ye' qu' niyetijha ekewe' we'nikałetaxijji'.

28 Qe hats week hisu'uni'ł pa' Espíritu Santo qa yekheweli'ł, qu' hasu'uj eni'łipji'kii ma' qa' les ne'niihet ekewe' hane'ej hika'ałijji', ekewe'en:*

29 hasu'uj łuji'ł i'nłi'i qu' iya'ałji' pe'qu' hats testi'yij pekhewe' witeqsi'nq'alits, hasu'uj iye łuji'ł ne'ej yaqamaxju' ł'athits ne'ej inqa'metets, hasu'uj iye łuji'ł na'aj ł'ese'n ne'ej inqa'metets nite' wenukinfik'i pe'qu' ł'atitse' in talanhetii, qa hasu'uj iye manawitjiłi'iłijju'kii esenitsi'ł. Ekheweli'ł qu' ek'eni'łik'i ekewe' wekwek, qa' hats aqsiiłijkii pa' łe'wis. Hats uja'xłi'ik'i.—*

30 Ma' qa pekhewe'en in hats teniwetfelhi'yi'm pa'aj qa ikkii qu' namii pa' Antioquía. Qa in yamii qa no'thet wetju'ł pe' week hats yijayan pa' Intata, qa tisij pa' witfaakanek.

31 Qa in hats yiyinenik'i pa'aj, qa qi in łe'sitsi'mkii qe ta'łets pekhewe' wi'tlijei in yisimetsin pe' łatawjets.

32 Qa pa' Judas qa pa' Silas iye, enewe'en in profetas iye, qa qi in yakakłin pa'aj qa yit'unhet iye pekhewe' yijayan pa' Intata, qa yape'ejets pa'aj in iyetik'ui olots pe' nifeli'm.*

33 Qa i'nk'ałe pa'aj in hats olots nełuts pa'aj in amaneyi' pakha'a', ma' qa pe' yijayan pa' Intata qa hats wetfeli'm pa'aj qa mexe iyinipji', hats'inha qu' napilii iye pekhewe' nukin pa'aj.*

34 Qa pakha'łe Silas qa yisu'un qu' mexe amane' eku'ni'kii pakha'an.

35 Qa pa' Pablo qa pa' Bernabé iye amaneiji' iye pa'aj pa' Antioquía. Enewe'en qa pekhewep iye olots i'nq'ijatshenij qa nifel iye pa'aj eke' łe'sits łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij.*

Pa' Pablo qa pa' Bernabé qa yak'esju' pa'aj.

36 Ma' qa in hats tełuuyik'i pa'aj pa' Pablo qa yit'ijets pa'aj pa' Bernabé: —Yape jinjiwitshen eku'uk'i iye he' inejefetsipji' pa' Intata hekhewe' week wit-

* **15:22** Hch 1:23; 15:2; 1P 5:12 * **15:23** Hch 15:1; 23:26; Stg 1:1 * **15:24** Ga 1:7; 2:4; 5:10,12; Tit 1:10 * **15:25** Hch 1:14; 2:46; 4:24; 5:12; 7:57; 8:6; 12:20; 18:12; 19:29 * **15:26** Hch 9:23-25; 14:19 * **15:28** Hch 5:32; 15:8 * **15:29** Hch 15:20; 21:25; Ap 2:14,20 * **15:32** Hch 14:22; 15:1 * **15:33** Mr 5:34; Hch 16:36; 1Co 16:11; He 11:31 * **15:35** Hch 8:4; 13:1

setitsji' in uja'xek hekhewe' jitefeli'm eke' łe'lijei ha' Yatsat'ax'inij, hats'inha qu' jinte'wen eku'n iye qetuk pa' łunyejeikiyek.—*
37 Qa pa' Bernabé qa neqekeneyutaxij pa'aj qu' łijts'eye'kii iye wete'm pa' Juan, łii iye Marcos.*
38 Qa pakha'łe Pablo qa yumti qu' nite' łe'wise' qu' neka'x qa' łijts'eye'kii iye pakha' hayiits yiliłi'ik'i pa'aj qa yiwu'mi' pekhewe'en pa' sehe' ei Panfilia, ma' qa hats nite' yijayan pa'aj in mexe t'ithayiitax wete'm.
39 Ma' qa qi in nite' t'eku'mij wetju'ł pa'aj pa'qu' ewi'łe' pekhewe'en, qa pa' Bernabé qa yeka'x pa'aj pa' Marcos, qa i'ni'łji' pe' tokoyei qa yami'łii pa' sehe' Chipre.
40 Qa pakha'łe Pablo qa t'eku'mi' ek qu' neka'x pa' Silas. Qa pe' yijayan pa' Intata qa iyinipji' pa'aj qu' ni'fen pa' Yatsat'ax'inij enewe'en.*
41 Qa ikkii pa'aj nek ji'teje'm pa' sehe' Siria qa pa' Cilicia, yiyaji'ik'i qu' nent'unhet pekhewe' hats yijayan pa' Intata.*

16

Pablo qa yisu'un qu' łijts'eye'kii iye pa' Timoteo.

1 Qa namets iye pa'aj pa' witset Derbe qa pa' Listra iye. Qa hikpa' qa i'ni' ha' ewi'ł yijayan pa' Intata, łii Timoteo, ła's pe' ewi'ł efu judioki' yijayan iye pa' Intata. Pakha'łe łatata qa griego.*
2 Pekhewe' yijayan pa' Intata pa' witset Listra qa pa' Iconio iye, week yit'ijets in yatsathen ha' Timoteo.*
3 Pa' Pablo qa yisu'un pa'aj qu' łijts'eye'kii iye pakha'an, qa t'eku'mi' qa yiwu'm pa'aj łaxpa's, qe ta'łijupi' pekhewe' judiol na'li' pekhewe' witsetits, qe week nikfe'lets pakha' łatata in griego.*
4 Qa in hats ikik'i pa'aj week pe' witsetits, qa tisji'jij pe' tenek'enhe'yipji' pe' hats yijayan pa' Intata, pekhewe' hats t'eku'mij wetju'ł pe' apóstoles qa pe' tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Intata i'ni' pa' Jerusalén qu' hik pekhewe'ye' qu' nanaqsiijkii.*
5 Qa hik ta'łijupi' pekhewe' yijayan pa' Intata in les t'unitsij pa'aj pakha' nite' łeqekuyejeyij. Qa week nełuts t'ijaifik'i pa'aj in les olots pe' yijayan pa' Jesús.*

Pablo qa i'nji'kii łotoi pa' ewi'ł jukhew i'ni' pa' Macedonia.

6 Qa nek ji'teje'm iye pa'aj pe' sehel Frigia qa Galacia, qa pa' Espíritu Santo qa nite' łexke'ej qu' nenfeli' eke' wi'tlijei pa' sehe' Asia.*
7 Qa in hats namets iye pa'aj pa' sehe' Misia, qa yisu'untax pa'aj qu' namii iye pa' sehe' Bitinia, qa pakha'łe łeqe Espíritu pa' Jesús qa nite' łexke'ej pa'aj.*
8 Qa nek ji'teje'm na' sehe' Misia, qa nametsju' pa'aj ha' witset Troas.*
9 Qa ka' naja'xji' pa'aj ha' Pablo qa t'ethinheti'yij pa'aj qa i'nji'kii łotoi in ima': ewi'ł pa' jukhew Macedonia łeiłe', ts'ap'a qa qi in iyinkii pa'aj, qa yit'ij: —Anamii wat'ij ha'ne sehe' ei Macedonia qa' etsi'feni'łii.—*

---

* **15:36** Hch 13:4,13-14,51; 14:6,24 * **15:37** Hch 12:12; 13:13; Col 4:10 * **15:40** Hch 11:23; 14:26; 15:22 * **15:41** Hch 6:9; 15:23; 16:5 * **16:1** Hch 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:4; Ro 16:21; 1Co 4:17; Fil 2:19; 1Ts 3:2,6; 2Ti 1:5; 3:15 * **16:2** Hch 13:51; 16:40 * **16:3** Ga 2:3 * **16:4** Hch 11:30; 15:2,28 * **16:5** Hch 2:47; 9:31; 15:41 * **16:6** Hch 2:9; 18:23; Ga 1:2; 3:1 * **16:7** Hch 8:29; Ro 8:9; Ga 4:6; Fil 1:19; 1P 1:11 * **16:8** Hch 16:11; 20:5-6; 2Co 2:12; 2Ti 4:13 * **16:9** Hch 9:10; 20:1,3

10 In hats yi'wen pa'aj ha' Pablo aka'an, ma' qa nełukii qa aje'eł hanaqsi'ji'ł
qu' natsami'łii ha' sehe' Macedonia, qe tsikfe'li'łetsha pa' Dios in taya'yi'łyijii
qu' henfeli'łi' eke' łe'sits wi'tlijei.*

Pablo qa yamii pa' witset Filipos.

11 Ma' qa ha' Troas qa hikha' hata'łi'łi' in ha'ni'łji' ke' tokoyei, qa
hatsa'theni'łii in tsami'łii ha' sehe' łii Samotracia yeqewuk'un ha' qi iweli'. Qa
kakhap nełuji' qa haki'łkii iye qe qa' natsami'łii ha' witset łii Neápolis.

12 Qa hikha' qa hata'łi'łi' in ho'yotsi'łju' qa tsami'łii ha' witset Filipos, hik
hakha' romanos łetset, hikha' les qiji' hakha' week sehe' Macedonia. Qa
hikha' qa uja'x ke' nełuts in ya'maneyi'łi'.*

13 Qa ka' nełuji' witwapiihijii qa haki'łik'uifik'i ha' łeji', qa haki'łiiju' ha'
łotkoyek ha' haqqi' ła's, hikha' humti'ił qu' na'ni' pa'qu' ł'iyinhe'wet'e. Qa
ha'ni'łju'kii qa yapełek qa k'iyetiłik'ui hekhewe' efuts not'axi' wetju'ł hakha'a'.

14 Qa ke' ewi'ł hekhewe'en łii Lidia, witset Tiatira łeiłeki', t'ihinij pe' łe'sits
penyilots witpalinek qa yijayan iye pa' Dios. Tek'eenetsha in iyet ha' Pablo,
ma' qa pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ij qhof pa' łatawe'j qe qa' nenikfe'lik'iha
kekhewe' yit'ij ha' Pablo.*

15 Ma' qa kikhe'en qa week iye hekhewe' yatsat'etsij in hats wempuli'jijju',
qa iyini'ł yiwets, qa yit'ij: —Qu' umti'ił qu' hats yijaayi'ija qu' nite' heqeku'ye'
pa' Yatsat'ax'inij, qa atsjayani'łii ke' yitsi' qu' k'ewhini'łi'.— Tsinijit'ił ma' qa
hijayani'łii ke' łetsi'ii qa hikha' qa ya'maneyi'łi'.*

Pe' ewi'ł inanyi' i'nji' pa' inwo'met.

16 Qa łunye'jkii iye hik aka'aj in haktaxi'łiiju' iye hakha' wit'iyinhe'wet, qa
te'nilit'ił yiju'ł ke' ewi'ł inanyi' witłinki', i'nji' pa' ewi'ł espíritu uł'ax qa tisij
pa' łet'unha'xijup in nifelji'ji'm pa'qu' łunye'je'kii hatse' na'aj nifaakan. Qa
aka'an in łunye'j qa qi in yaxinenij pe' ł'astai pe' łaqa patunits, nifelji'ij pa'qu'
łunye'je'kii.*

17 Ke' inanyi' qa nijayanpha'mkii ha' Pablo qa yekheweli'ł iye, ma' qa
yit'unhetik'i in tayai, qa yit'ij: —Enewe'en jukhew łeqejkunenhei pa' qiji'ha in
Dios, hik enewe' nifeli'ł e'm pa' wit'ikheyi'jii pakha' witiła'x.—*

18 Qa olots nełuts in ł'anye'j aka'an. Qa ha' Pablo qa hatstax qa yitaxij,
qa tetwek'elaxiju'ł, qa yit'ijets pakha' espíritu uł'ax i'ntaxji' kikhe' inanyi': —
¡K'ayaji'ijets aka' łiiji' ha' Jesucristo, qu' ma'ak'uifik'i nekhe' inanyi'!— Qa hik
akaa'ijha qa ikik'uifik'i.

19 Qa hekhewe'łe yatsat'etsij in yi'wentax pa'aj ke' inanyi' ma' qa nikfe'lets
in hats nite' łeke' qu' nowo'omii łaq'astaye'. Ma' qa t'eku'mi' ha' Pablo qa
ha' Silas, qa yetsinii hakha' joofji'ju' ha' witsetji', pakha' i'ni' pekhewe'
tenek'enheiji' pa' witset.*

20 Ma' qa in hats yamijii in yeka'xii hekhewe' wit'alhei, qa yit'ijets: —
Enewe'en jukhew judiol yaqsiijkii in yiwakaninkii ha'ne initset,

21 qa i'nq'ijatshenij ke' wekwek witjunyejei (costumbres) inekhewel
nite' łenexkelij ine'm qu' jint'eku'mi' qa qu' jintaqsiijkii iye, qe inekhewel
je'tujtseikaliju'ł jo' Roma łeiłets.—*

---

* **16:10** Hch 20:5-15; 21:1-18; 27:1–28:16 * **16:12** Hch 20:6; Fil 1:1; 1Ts 2:2 * **16:14** Lc 24:45; Hch 18:7; Ap 1:11 * **16:15** Gn 19:3; Lc 24:29; Hch 11:14 * **16:16** Lv 19:31; Dt 18:11; 1S 28:3,7 * **16:17** Mr 5:7; 16:17 * **16:19** Mt 10:18; Hch 8:3; 15:22; 17:6-8; 19:25-26; 21:30; Stg 2:6 * **16:21** Est 3:8; Hch 16:12

22 Ma' qa hekhewe' olots jukhew qa nayu'um hekhewe'en. Qa hekhewe' wit'alhei qa niwjaf'iti'mju' ke' łeqhinatayik'i qa inaqyaji'ij qu' neteqsilanhetiiju'.*
23 In hats yili'ijju' in qi in neqsilanju', ma' qa yeka'xii qu' nuihinifi ke' witq'opheł-itjii, qa ha' yejeł ke' witq'opheł-itjii qa tayajaxti'yijets pa'aj qu' nejeeł-etsha.
24 Hakha'an in yepi'ye' ek'i pa'aj aka' tayajaxti'yijets, ma' qa yuihinifi pe' te'weiteje'm pe' witq'opheł-itjii qa yuihinik'iteje'm pe' łef'iyei qa yewij pa' najak łenqii cepo.*
25 Qa in hats łeqewuk'uji' pa'aj naja'x, ha' Pablo qa ha' Silas qa iyin qa telijtsiyii iye pa'aj pa' Dios. Qa pekhewep wit'opheł-ii qa tek'eniijkii pa'aj.
26 Ma' qa pa' sehe' qa t'unik'i pa'aj in me'lle'le'l, qa pekhewe' łetkui pekhe' witq'opheł-itjii qa yiwapjahan pa'aj. Qa hik pakha'aj qa qhofik'i pe' week łejil qa' namik'i iye pe' week fołołik'il wo'nophe'łtaxijju' pe' wit'opheł-ii.*
27 Qa pa' yejeł pe' witq'opheł-itjii in nomiikii pa'aj qa yeeł-tax pa'aj pe' łejil pe' witq'opheł-itjii in week qhofik'i. Qa nit'ijpha'm pa'aj pa' łaqa'tsjikinet qekha newetłijłetaxje'm pa'aj, qe yumtitax qu' hats week nilatkii pe' wit'opheł-ii.
28 Qa ha' Pablo qa tayai in yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj eqfenyeje' ewek. Week ya'maneyi'łi' hane'e'in. Ham ilate' enewe'en.—
29 Qa pa' yejeł pe' witq'opheł-itjii qa iyinii pa'aj fet'e' qa aje'eł wekuma'xifi pa'aj pe' witq'opheł-itjii. Tsalalkii pa'aj qe nijiwei qa wetjele'etsju' pe' łef'iyeyiiju' ha' Pablo qa ha' Silas.
30 Ma' qa in hats yeka'xfik'i pa'aj, pakha'an qa yit'ij pa'aj: —Jukhew, ¿pa'n łii pa'qu' haqsiijkii qa' łeke'ye' qu' yi'ła'xe'?—*
31 Hekhewe'en qa yeku'ł pa'aj: —Hasu'uj eqeku' ha' Yatsat'ax'inij Jesús, ma' qa' i'ła'xe', akha' qa week pekhewe' łantsat'etsij.—*
32 Hekhewe'en qa nifeeli'mha pa'aj eke' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij hakha'an qa weekij pekhewe' i'ni' pe' łetsi'.
33 Qa hik pakhaa'ijha iye pa'aj pe' horaji' pa' naja'xji', hakha'an qa t'eku'mi' pa'aj he' Pablo'oł qa nilí'jju' ke' łeneqsilanhewjei pa'aj hekhewe'en. Qa aje'eł pa'aj wempuli'jju', hakha'an qa week pekhewe' yatsat'etsij.
34 Qa yeka'xii iye pa'aj pe' łetsi', qa nekunhenju' pa'aj. Hakha'an qa qi in yoksi'wen pa'aj in łe'wisi'mkii qe nite' yeqeku' pa' Dios weeki'łij pekhewe' yatsat'etsij.*
35 Ma' qa in hats leefiju' pa'aj, pe' tenek'enheiji' pa' witset qa yukinij pa'aj pe' łe'lijei pekhewe' łeqjeł-inenhei, in yit'ij pa'aj: —Yape iwejin hekhewe' jukhew.—
36 Ha' witq'opheł-itjii łeiłe' qa nifeliiji' pa'aj ha' Pablo ekewe'en: —Ne' tenek'enheiji' ha'ne witset hats inaqyaji'ij qu' ewejinheti'yi'łfik'i, qa hik ta'łijupi' hane'ej yape ma'ałfik'i, qa łe'wisłe qu' ma'ałkii.—*
37 Qa ha' Pablo qa' yit'ijets pa'aj pe' oq'opheł-inetsilets: —Yekheweli'ł in yo'romanotaxi'ł iye, qa tseqsilani'łje'mkii qa week tsejeł-i'łijju' ene' weekji' qa nite' yaqsiijkii iye pa'qu' netsjeyumtsheni'łij qa ts'uihini'łifi iye ene' witq'opheł-itjii. ¿Me qa hane'ej qa' hame' iye pa'qu' ne'tsweni'łij qu'

* **16:22** 2Co 6:5; 11:25; 1Ts 2:2 * **16:24** Job 13:27; 33:11; Jer 20:2-3; 29:26 * **16:26** Hch 4:31; 5:19; 12:7,10 * **16:30** Hch 2:37; 22:10 * **16:31** Mr 16:16; Hch 11:14 * **16:34** Hch 11:14; 16:15 * **16:36** Hch 15:33; 16:27

netswejini'ɬfik'ikii? ¡Nite', nite' ɬeke'! Neneki'ɬyii yijat'ij hekhewe'en qu' nets'ukini'ɬfik'ikii.—*
38 Qa pe' oq'opheɬinetsilets qa nifelii pa'aj aka'an hekhewe' tenek'enheiji' ha' witset. Qa in nikfe'lets in romanos iye hekhewe'en, qa nijiwei pa'aj.
39 Ma' qa namii pa'aj qa qi in iyinijets in yaf'ali'ɬi'ij, ma' qa in hats yuki'nfik'ikii pa'aj qa iyinijetsha iye qu' nakik'ui hakha' witset.*
40 In hats ikik'uifik'ikii pe' witq'opheɬitjii, qa ikii ke' ɬetsi' ke' Lidia. In yi'wen hekhewe' yijayan pa' Intata, qa yakakɬin qu' nent'unhetija hekhewe'en. Ma' qa i'nk'aɬe qa hats ikkii.

17

Pablo qa yamii pa' witset Tesalónica.

1 Ma' qa in hats t'anji' in nek ji'teje'm he' witsetits Anfípolis qa ha' Apolonia, qa hats namets ha' witset Tesalónica, hikha' i'ni' ke' ewi'ɬ judiol ɬe'lijtsitjii.*
2 Qa ha' Pablo, kakha' hats ɬunye'jɬe'ek, qa ikii ke' ɬe'lijtsitjii, qa wetshetk'ewi'ɬ ke' witwapiihijiyitsji' (sábados) in iyeti'ɬijju' hekhewe'en in t'ejuyets kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj, Intata ɬe'lijei.*
3 Yeqetheenimik'iha qa yethinji'jij iye pakha' i'ni' kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj pakha' nifel in les ɬe'wis qu' nawa'm pa' Cristo qa i'nk'aɬe qa' iɬa'xe' iye, qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Ha'ne Jesús, ha'ne henfeli'ɬ e'm hik ha'ne pa' Cristo.—*
4 Qa uja'x he' nite' yeqeku'uk'i hekhewe'en qa ikets ha' Pablo qa ha' Silas, weeki'ɬ hekhewe' olots griego yijayan pa' Dios, qa olots iye hekhewe' efuts qitsji' patunkii.*
5 Qa hekhewe'ɬe nite' tek'enik'i judiol qa qi in teqemtshenetskii. Qa no'thet pa'aj pe' uɬ'ets jukhew i'nɬekii i'ni'kii hakha' witaqhawet, ma' qa yaqsiijkii in yiwakaninkii week ha' witset, qa t'ilit'ets pa'aj ke' ɬetsi' ha' Jasón qe wo'taxiikii ha' Pablo qa ha' Silas qu' neka'xetsfik'i hekhewe' olots qu' nilanje'mkii.*
6 Qa in nite' yi'wen pa'aj ke' wititsi'ifi, qa yetsinfik'i pa'aj ha' Jasón qa hekhewe' uja'x iye yijayan pa' Intata, ma' qa yeka'xii pa'aj hekhewe' wit'alheiji' ha' witset, qa yit'unhetik'i in yit'ijju' pa'aj: —Hekhewe' yiwuɬ'enhet ha'ne week sehe' ipji' hats namii hane'e'in,
7 qa ha'ne Jasón yiwhini' ke' ɬetsi'ii, qa week hekhewe'en kakha' ɬunyejei t'ejuyiju'ɬ kekhewe' yittaxij qu' injunyejeye' (leyes) pakha' qi Roma ɬatata César, yit'ijets in na'lte' pakhap iye qi Wittata, Jesús.—*
8 Qa qi in yiwakaninkii pekhewe' olots jukhew qa hekhewe' iye tenek'enheiji' hakha' witset in yepi'ye' ek'i pa'aj ekewe'en.
9 Qa pa' Jasón qa pekhewep iye qa mexe nejetij pa'aj pe' ɬaq'astai hekhe' wit'alhei, qa yiwejinfik'ikii pa'aj. Qa' i'nk'aɬe nepiletets iye qu' hats nakkii he' Pablo'oɬ.

Yamii pa' Berea.

10 Qa aje'eɬ in najaleikii hekhewe' yijayan pa' Intata qa yukinii ha' Pablo qa ha' Silas ha' witset Berea. Qa in hats yamii qa ikii ke' judiol ɬe'lijtsitjii.*

---

* **16:37** Hch 22:25-29 * **16:39** Mt 8:34; Hch 16:14 * **17:1** Hch 20:4; Fil 4:16; 1Ts 1:1; 2Ti 4:10 * **17:2** Hch 8:35; 9:20; 13:13-14 * **17:3** Lc 24:26; Jn 20:9; Hch 3:18; 9:22; 18:28 * **17:4** Jn 7:35; Hch 14:4; 15:22 * **17:5** Hch 17:13; Ro 16:21; 1Ts 2:14-16 * **17:7** Lc 2:1; Ro 1:32; Ef 2:15; Lc 23:2; Jn 19:12 * **17:10** Hch 17:13-14; 20:4

11 Hekhewe' judiol Berea łeiłets nite' łunyejei hekhewe' Tesalónica łeiłets, qe enewe' Berea łeiłets yisu'unija qu' nepiye' ekewe' wi'tlijei, qa week nełuts yejełijupi'kii ekewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj Intata łe'lijei, hats'inha qu' nenikfe'lets qu' hik aka' łunyejeye' ekewe' wekwek we'nika'ajji' pa'aj.*
12 Qa hik ta'łijupi' in olots hekhewe' nite' yeqeku'uk'i hekhewe'en, qa olots iye he' griegos, qa he' jukhew qa efuts iye patunits.
13 Qa hekhewe'łe judiol Tesalónica łeiłets in nikfe'lets pa'aj ha' Pablo in nifeli' iye kekhewe' łe'lijei pa' Dios ha' witset Berea, hekhewe'en qa namii ha' witset Berea, ma' qa yaqsiijkii iye in yiwakaninkii hakha' witset.
14 Ma' qa hekhewe' yijayan pa' Intata qa aje'eł yilithin ha' Pablo qe qa' namiiju' ha' qi iweli'. Qa hakha'łe Silas qa ha' Timoteo iye qa amaneyi' hakha'a'.*
15 Hekhewe' yijts'en ha' Pablo qa yeka'xii ha' witset Atenas. Qa hekhewe'en qa hats tepilkii, qa ha' Pablo qa yekenij ke' łe'lijeyii ha' Silas qa ha' Timoteo in yit'ijets qu' aje'eł nenekkii qu' hats łeke'ye' hats'inha qu' ewi'ł na'ni'łi' iye.*

Pa' witset'ii Atenas.

16 Ha' Pablo in mexe notki'iikii hekhewe'en ha' witset'ii Atenas, qa nite' ikesimen pa' łatawe'j in yi'wen ha' witset in topo'oj hekhewe' iyinii łeqsi'nq'alits.*
17 Qa hik ta'łijupi' in iyeti'łju' watfaakani'łju'kii hekhewe' judiol kekhe' łe'lijtsitjiyifi hekhewe'en, weekji' hekhewe' iye nite' judioltax yijayan pa' Dios. Qa week nełuts qa i'njiiji' ek ha' witaqhawet in iyetjiiłijju' hekhewe' namji'jii.
18 Qa he' uja'x jukhew we'nq'ijatshenijek pa'qu' numtiłe (filósofos) łiyinyejei epicúreos qa he' łiyinyejei estoicos, t'ejuyiju'ł iye ha' Pablo kekhewe' yit'ij. Qa he' uja'x qa yit'ijju': —¿Pa'n ł'anye'j nakha' iyeetłe jukhew?— Qa hekhewep qa yit'ijju'ek: —I'nłi'i qu' nenfel pekhewep iye diosits.— Qe ha' Pablo nifeli'm eke' t'ejuyets pa' Jesús qa qu' iłiye'tax iye pe' naxju'.*
19 Ma' qa t'eku'mi' qa yeka'xii hakha' ł'ithi'wet he' tenek'enhei łii Areópago, qa yit'ijets: —¿Me łeke' qu' netsikfe'liłets eke' ink'aihits wi'tlijei łenka'x?*
20 Qe k'epiye'ełij in łit'ij ke' wekwek nite' hayiits qu' netsikfe'liłets. Qa hik ta'łijupi' in hisu'uni'ł qu' netsikfeeliłetsha pa'n ikji'ha.—
21 (Qe he' week Atenas łeiłets qa hekhewe' iye tujtseika' ta'łji' jukhewi-ikal i'ni' hakha'an, ewi'łłe in yisu'untax qu' uja'xe'łi'i qu' niyetij axe'm qu' nepi'ye'ji'ik'i pe'qu' i'nk'aihitse'.)
22 Ma' qa ha' Pablo qa ts'ap'aji'ju' łeqewuk'u hekhewe'en ha' łithiwet'ii Areópago, qa yit'ijji'ju': —Jukhew Atenas łeiłets, yakha' k'eweni'łij kakha' ejunyejeyi'ł in qi in łatjamti'iłijets nekhewe' oqo diositsi'ł (religiosos).
23 In hijalki'skii qa hejełji'ijju' ne' wekwek ł'iyiniłets, qa hi'wen iye ha' ewi'ł ts'eewe'epji' qa we'neni' ha' łe'nikahat, qa yit'ij: "Hane'en t'ejuyets pakha' qu' diose' ham nikfe'le'ets." Qa ha'ne Dios nite' łenikfe'li'łets ł'iyiniłiikii, hik ha'ne hane'ej henfeltaxi'ł e'm.
24 Hik ha'ne Dios yaqsiijkii pa'aj ha'ne week sehe' ipji' qa week iye pekhewe' i'nipji' hane'en. Pakha'an in Yatsat'axij na' wa's qa ha'ne sehe', qa nite' i'nifi pe'qu' witlijtsitjiyitse' łaqsijiju' ene' jukhew.*

---

* **17:11** Is 34:16; Lc 16:29; Jn 5:39 * **17:14** Mt 10:23; Hch 15:22; 16:1 * **17:15** Hch 18:1,5; 1Ts 3:1 * **17:16** Hch 9:20; 2P 2:8 * **17:18** Hch 4:2; 17:31-32 * **17:19** Mr 1:27; Hch 17:22 * **17:24** Is 42:5; Hch 7:48; 14:15; Dt 10:14; Sal 115:16; Mt 11:25

25 Nite' łeke' iye qu' nanaqsiimijkii pe'ye' ma' qa' netesti'yij qu' hik łunye'je' qu' hami'im pe'ye', qe aka'aj'in yijat'ij in łunye'j, łakha' tisij ene' week pe' łiłaxits qa pe' łułaxits qa eke' wekwek iye.*
26 Qa pa' ewi'ł jukhew in yaqsiijkii, qa hikpa' qa ta'łijets in naqsi'jju' ene' week jukhew, hats'inha qu' na'nipji' ha'ne week sehe' ipji'. Qa hats yeni' iye pa'n łahats'ij qu' hats nite' na'ni'i pa'qu' witset'e pakha' qu' na'ntaxi' qa hats yeni' iye pa'n qu' łepk'eyeji' pa'qu' witset'e,*
27 hats'inha qu' nowo'oikii pa' Dios, exe'm qu' hik łunyejeye' qu' net'ike'siikii, qa' ni'wen, yemjeetax pakha'an in nite' toxtax ine'mets week ewiłei inekhewel.*
28 Qe pakha'an in ta'łets qa ji'łii, qa jiwapja' qa jina'l iye, in ł'anyejeyek pa'aj pekhewe' uja'x pe' nika'ał e'mju' pe'qu' łe'lijeye' (poetas) in yit'ij: "Qe yekheweli'ł iye hata'łi'ł ewets iye Dios."*
29 Ye'ehe, inekhewel in jita'łets pa' Dios, qa hasu'uj jitumti pakha' łunye'j pakha'an qu' hik łunye'je' na'aj witeqsi'nq'al oro, na'aj plata qa na'aj ute iye, qa week pe' witaqsijiiju' ta'łets pa' ł'iyayejeyij qa ta'łets iye pakha' yumti pe' łaqjamtikineyejeikii ene' jukhew.*
30 Pakha'aj toxik'i pa' Dios mexe yiwejinłi'ij pe' jukhew'ik'i aka'an in yaqsiijkii qe nite' nikfe'lets pakha'an, qa ha'nełi'ij pa' Dios qa yittaxijets in yiyajitaxets ene' week jukhew ha'ne week sehe' ipji' qu' nili'ij pakha' uł'ax łunyejei.*
31 Qe pa' Dios hats yeni' pa' ewi'ł nełu qu' hik pakha'ye' qu' week newet-jeyumtshenji' ene' week, qa hakha' qu' nejeyumtshen qa hik hakha' ha' ewi'ł jukhew hayiits t'eku'miiji' pa'aj, qa in yiwjutsiqeni'mha ene' jukhew, ma' qa yethinij in niihinik'uipha'm iye pe' naxju'.—*
32 In yepi'ye' ek'i hekhewe'en in iła'x iye pa'qu' hats nawa'mtax, ma' qa he' uja'x qa yilaki'ik'ikii yawitji'ik'ikii, qa hekhewepłe qa ł'anyejeiłe in yittaxijju' ek: —Hatse'łu' k'epiye'ełij iye ekewe'en pakhap łahats'ij.—
33 Ma' qa ha' Pablo qa nekik'uifik'i in i'ntaxji'ju' łeqewuk'u hekhewe'en.
34 Qa na'lłe iye he' uja'x ikets ha' Pablo, nite' yeqeku'uk'i ke' nifel. Hekhewe'en i'nji'teje'm ha' ewi'ł jukhew łii Dionisio, i'ntaxji'teje'm hekhewe' wit'ithiwet Areópago łeiłets. Qa ewi'ł iye ke' efu łii Dámaris qa hekhewep iye.

18

Pablo qa yamii pa' witset Corinto.

1 In naxijik'i ekewe'en qa i'nk'ałe, ha' Pablo qa hats ikik'ui iye ha' witset Atenas ma' qa yamii ha' witset Corinto.*
2 Ma' qa hikha' qa wetweni'łi' ha' ewi'ł judío łii Aquila, tetsetiyi' ek pa' sehe' Ponto. Hakha'an qa ke' łewhe'ye' Priscila i'nk'a namets ha' witset Corinto ta'łii pa' sehe' Italia, qe pa' wittata Claudio inaqyaji'ij qu' weeke' pe' judiol qu' nakik'uifik'i pa' witset Roma. Qa i'nk'ałe ha' Pablo qa yamii ke' łetsi' hekhewe'en.*

* **17:25** Job 22:2; 27:3; 33:4; Sal 50:10-12; Gn 2:7; Zac 12:1 * **17:26** Dt 32:8; Job 12:23; Mal 2:10 * **17:27** Dt 4:7; Jer 23:23-24; Hch 14:17 * **17:28** Job 12:10; Dn 5:23; Tit 1:12 * **17:29** Is 40:18-19; Ro 1:23 * **17:30** Lc 24:47; Hch 14:16; Ro 3:25; Tit 2:11-12; 1P 1:14; 4:3 * **17:31** Sal 9:8; 98:9; Mt 10:15; Hch 2:24; Ro 2:16 * **18:1** Hch 17:15; 19:1; 1Co 1:2; 2Co 1:1,23; 2Ti 4:20 * **18:2** Hch 18:18,26; Ro 16:3-5; 1Co 16:19; 2Ti 4:19

3 Qa ha' Pablo ke' naqsi'jju' in hik ɬunyejei ke' naqsijju'kii hekhewe'en, ma' qa amanijup qa ɬ'ithayifetsij, qe hekhewe'en ɬ'ithayijkit in naqsi'jju' kekhewe' wititsilij (carpa).*
4 Qa iyetjiifi qa tafaakanhetiiji'ijkii iye pe' judiol ɬe'lijtsitjiyifi week qa yamjeets na'aj neɬu witwapiihijii (sábado), qa woji'ijtaxii qu' nenikfelitetsha pe' judiol qa pe' griegos iye eke' wi'tlijei in yijaalija.*
5 Qa in hats namii ha' Silas qa' ha' Timoteo ta'ɬii ha' sehe' Macedonia, ma' qa ha' Pablo qa yili'ij in naqsi'jju' ke' wititsil (carpas) qa hats uja'xɬi'i iye in nifel ekewe' wi'tlijei. Qa yakaptintaxik'uiju'ha in nifeltaxi'mha hekhewe' judiol pa' Jesús in hik pakhaa'ija pa' Cristo.*
6 Qa hekhewe'ɬe'en in t'ejuyiju'ɬ qa uɬ'etsik'ikii iye ɬe'lijeyets, ma' qa ha' Pablo qa' yit'ij luj luj he' ɬeqhinatai, qa yit'ijji'ju': —Ekhewelɬi'iɬ ta'ɬi'ɬ ewets qu' ami'ɬii hatse' pa' qi fe't, qa yakha'ɬe qa nite' ta'ɬ yiwets. Qa hane'ej qa' nata'ɬi' iye qu' hakijets ekewe'en ne' nite' judiol.—*
7 Ma' qa ikik'uifik'i kekhe' witlijtsitjii qa ikii ke' ɬetsi' ha' ewi'ɬ jukhew ɬii Ticio Justo, yijayan pa' Dios, qa ke' ɬetsi' qa metɬi'im kekhe' ɬe'lijtsitjii he' judiol.
8 Qa ha' Crispo tenek'enhe'yij ke' ɬe'lijtsitjii he' judiol, hakha'an qa nite' yeqeku' pa' Yatsat'ax'inij qa week hekhewe' yatsat'etsij hakha'an. Qa olots iye he' Corinto ɬeiɬets in yepi'ye' ek'i eke' wi'tlijei, qa tek'eenik'iha iye nite' yeqeku'uk'i, ma' qa wempuli'jijju'.*
9 Ma' qa ewi'ɬ ka' naja'xji', ha' Pablo qa i'nji'kii pa'aj ɬotoi pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ijets pa'aj: —Hasu'uj e'nijiwei, maɬi'ij qu' enfeli'm qa hasu'uj ili'ij,*
10 qe yakha' hasɬek ye'met'emkii, qa ham pa'qu' net'eku'm ewets qu' nawtsheten, ham iye nawitjiye', qe olots nekhewe' qu' natsjayan hatse' ha'ne witsetji'.—
11 Ma' qa ikijje'm pa' ewi'ɬ ininqap qa ewi'ɬ k'itsje'm in amanji' ha' witset, yijatshenij eke' ɬe'lijei pa' Dios hekhewe'en.
12 Qa ha' Galión in mexe gobernadori' ha' sehe' Acaya, he' judiol qa ewi'ɬ we'neni' qu' net'ejuyiju'ɬ ha' Pablo qa t'eku'mi' qa yeka'xetsji' hakha' ɬ'ithi'wet ha' wittata.*
13 Hekhewe'en qa yit'ijets ha' wittata: —Ha'ne jukhew yijatshenij ene' weekji' qu' nite' hik ɬunyejeye' kakha' yittaxij ka' ley qu' injunyejeyi'ii qu' jintajayan pa' Dios.—
14 Qa ha' Pablo qa i'nk'a nithiyu'tax, qa ha' Galión qa yit'ijji'ju' he' judiol: —Ekheweli'ɬ judiol, qek nata'ɬijupi' pa'qu' uɬ'axi'ija qu' naqsiijkii hane'en i'nɬi'i iye qu' netqek'ui, ma' qekha hane'ej k'epiyetaxi'ɬ.
15 Qa in t'ejuiɬe'ets pekhewe' wi'tlijei qa pe' witiyits iye, qa pa' eqe leyi'ɬ iye, qa' ekhewele'ɬi'iɬij qu' aqsi'jɬi'iɬijkii, qa yakha'ɬe qa nite' hisu'un qu' he'yeku'mets ekewe' wekwek qu' hejeɬijipji'.—*
16 Ma' qa yukinik'uifik'ikii hakha' ɬ'ithi'wet hakha'an.
17 Ma' qa he' week griegos qa t'eku'mi' ha' Sóstenes, hikha' tenek'enhe'yij ke' judiol ɬe'lijtsitjii, qa yilanje'mkii i'niji' hakha' i'nik'uifik'i ha' ɬ'ithi'wet. Qa ha' Galión qa hats yi'wentaxijetsfik'i qa nite'ɬe neqjunu'ujetskii.*

---

* **18:3** Hch 20:34; 1Co 4:12; 9:15; 2Co 11:7; 12:13; 1Ts 2:9; 2Ts 3:8 * **18:4** Hch 9:20; 13:14; 14:1; 18:19 * **18:5** Job 32:18; Hch 15:22; 16:1,9; 17:3,14-15; 18:28; 1Ts 3:6 * **18:6** Hch 13:45,46,51; Ro 3:8; 1Co 4:13; Tit 3:2; Neh 5:13; Mt 10:14; 27:25; 2S 1:16; Ez 18:13; 33:4; Ez 3:18 * **18:8** Mr 5:22; Hch 11:14; 1Co 1:14 * **18:9** Mt 28:20; Hch 23:11 * **18:12** Hch 13:7; 18:27 * **18:15** Hch 23:29; 25:11,19 * **18:17** 1Co 1:1

Pablo qa wapilii iye pa' Antioquía de Siria.

18 Qa ha' Pablo, in hats olots nełuts iye in mexe amanji' iye hakha' witset Corinto, ma' qa hats wetfeli'm hekhewe' yijayan pa' Intata, qa i'nji' ke' tokoyei yamii ha' sehe' Siria, łijts'eyek hekhewe' Priscila qa Aquila. Qa hayiits ha' Cencrea ai in we'ntusij yit'ij laaxa ha' łeiła', qe na'l pa' weniwjutsiqeniji'm pa' Intata.*

19 In yamets ha' witset Efeso qa hikha' qa amaneyi' ke' Priscila qa ha' łewhe'ye' Aquila. Ha' Pablo qa ikii ke' judiol łe'lijtsitjii qa iyeti'łju' hekhewe' judiol.*

20 Qa hekhewe'en in yinijittax qu' mexe amane' eku'ni' iye, qa nite'łe yisu'un.

21 Qe wetfelji'ju' yijat'ij, qa yit'ijji'ju': —Hetpili'ł ei iye hatse', ehe, pa' Intata qu' łexke'yi'ij.— Ma' qa i'nji' ke' tokoyei. Qa ikik'ui iye ha' Efeso.*

22 In hats t'ilit'ipha'm ha' witset Cesarea qa yamii ha' Jerusalén qe qa' newetfelii week he' hats yijayan pa' Intata, qa i'nk'ałe ik iye qa yamii ha' witset Antioquía.*

23 Qa in hats yape'e' iye in i'ni'kii hakha' witset, ma' qa ikfik'i iye, qa teiłi'ij in ikik'i hakha' week sehe' Galacia qa ha' sehe' Frigia iye, ikijik'i in yakakłinij qu' nent'unhet hekhewe' week yijayan pa' Intata.*

Pa' Apolos qa namets pa' witset Efeso.

24 Ma' qa namets pa'aj ha' witset Efeso ha' ewi'ł judío łii Apolos, witset Alejandría łeiłe', ewi'ł jukhew łe'wis in iyet pa'aj, qa nikfe'lets iye ke' Intata łe'lijei.*

25 Hane'en t'ijatshenheti'yij iye pa'aj pa' ł'ikheyi'j pa' Yatsat'ax'inij, qa qi in yisu'unija in nifel pa'aj. Ma' qa in iyetij qa in i'nq'ijatshen iye qa yasiinik'iha pekhewe' wekwek t'ejuyets pa' Jesús, qa mexełe nite' nikfe'lets pa' Jesús qe ewi'Łłe in nikfe'lets in wenqimpuujin pa' Juan'ik'i.*

26 Qa yapełek pa'aj in iyet nite' nijiwei in iyetifi pe' judiol łe'lijtsitjii. Qa in yepi'ye' pa'aj ke' Priscila qa ha' Aquila, qa yeka'x pa'aj yeqethenfik'i, ma' qa les in nifeli'mha pa'aj qa yeqetheenimik'iha pa'n łunye'j pakha' ł'ikheyi'j pa' Dios.*

27 Ma' qa hakha'an in yisu'un pa'aj qu' namii ha' sehe' Acaya, qa pekhewe' yijayan pa' Intata qa yiwu'mijik'i pa'aj aka'an, qa wenq'ika'ajii pa'aj pekhewep iye yijayan pa' Intata qu' neneqjunu'uju'ł. Ma' qa in hats yamii pa'aj, ha' Apolos qa qi in yi'fen pe' łatawjets pekhewe' ta'łets pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qa nite' yeqeku',*

28 qe ha' Apolos week yepi'ye' ej pa'aj in t'ejuyiju'ł qa yethinji'jij iye pa'aj pe' judiol in yijanik'i pekhewe' łe'lijei. Qa inq'ethinij iye pa'aj ekewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj in nifel pa' Jesús in hik pakha' pa' Cristo.*

19

Pablo qa yamii pa' witset Efeso.

* **18:18** Nm 6:2,5,9,18; Hch 21:24; Ro 16:1 * **18:19** Hch 19:1; 20:16; 1Co 15:32; 1Ti 1:3; 2Ti 1:18 * **18:21** Ro 1:10; 1Co 4:19; 16:7; He 6:3; Stg 4:15; 1P 3:17 * **18:22** Hch 8:40; 11:19 * **18:23** Hch 14:22; 16:6 * **18:24** Hch 19:1; 1Co 1:12; 3:5; 4:6; 16:12; Tit 3:13 * **18:25** Lc 7:29; Hch 9:2; 19:3; Ro 12:11 * **18:26** Mt 2:8; Lc 1:3; Hch 18:25; 23:15,20; 24:22; Ef 5:15; 1Ts 5:2 * **18:27** Hch 18:12,18; 1Co 3:6 * **18:28** Hch 9:22; 17:2-3; 18:5

1 Ha' Apolos i'ni' pa'aj hakha' witset Corinto, qa hakha'łe Pablo qa nekikiyek
hekhewe' sehel les totsetspha'm, ma' qa namets ha' Efeso. Qa yi'wen he' uja'x
yijayan iye pa' Intata.*
2 Ha' Pablo qa yit'ijets: —¿Me hats ł'estiyiłij pa' Espíritu Santo in i'nk'a
ł'ek'eni'łets pa'aj?— Hekhewe'en qa yeku'ł: —Nite', qa nite' k'impiye'ełij iye in
na'l pakha' ewi'ł Espíritu Santo.—*
3 Ma' qa ha' Pablo qa yit'ijets: —¿Pa'n łii pakha' łempuliji'łijju'?— Hekhewe'en
qa yeku'ł: —Ka' Juan Bautista'ik'i tsimpulijini'łju'.—
4 Ha' Pablo qa yit'ijets: —Pa' Juan Bautista'ik'i wenqimpulijinij pa'aj in
t'ejuyets qu' jinteli'ij pe' uł'ets in jitaqsiijkii, qa yit'ijji'ju' pa'aj pekhewe'
jukhew, qu' netk'enets hasu'uj neqeku' pakha' teke'lenju' qu' nanam, ikji',
hakha' Jesús.—*
5 Hekhewe'en in yepi'ye' ek'i aka'an, ma' qa wempuli'jijju' aka' łiiji' pa'
Yatsat'ax'inij Jesús.
6 Qa ha' Pablo in t'eku'mipji'kii hekhewe'en, qa nametsju' qa i'nipji' pa'
Espíritu Santo hekhewe'en, ma' qa ł'ajłi'ij in tujtseikal ke' łe'lijei qa iyetij iye
kekhewe' tisij pa' Espíritu Santo qu' nit'ij hekhewe'en.*
7 Uja'x yamets hekhewe'en doce (12) he' jukhew.
8 Ha' Pablo qa uyifi ke' judiol łe'lijtsitjii, qa hikha' qa we'nq'ijatsheni'kii
we'nt'unhet yamijets wetshetk'ewi'ł juwelits, qa wetku'łiłijju'kii qe qa' nen-
feljiimha in t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios.*
9 Qa na'lłe hekhewe' uja'x yit'unhet pe' łatawjets qa nite' yisu'un qu'
netk'enik'i, ma' qa uł'etsik'i łe'lijeyij pakha' Wit'ikheyi'j qa week yepi'ye'ji'jij
hekhewe' olots kekhe' witlijtsitjiyifi. Ma' qa ha' Pablo qa yak'esik'ui qa yeka'x
hekhewe' tek'enik'i kekhewe' nifel, qa week nełuts nifelji'ji'm i'nijifi kekhe'
witq'ikatjii yatsat'axij hakha' Tirano.*
10 Qa aka'an qa ikij yamijets wetsjuk ininqapits, qa week hakha' sehe' Asia
in impi'yelij eke' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij, week pe' judiol qa pe' nite' judioltax
iye.*
11 Qa pa' Dios qa yaqsiijkii kekhewe' i'nk'ałe te'wenhetii ham łunyejeyi'iju'ł
i'nijji' hekhewe' łokoyei ha' Pablo,*
12 qe łunye'j ji'ij iye in wetka'xłeji'jii hakha' łeqe penyilo yejutshenets
łenejut'ax qa ha' wetjuphełji'jij iye ł'ithayiwo hekhewe' wanqaats'eju', ma'
qa pe' ławtsheitax qa ikjiik'uifik'i qa pe' espíritus uł'ets qa ikik'uifik'i iye pe'
i'ntaxji'.
13 Na'lłe iye pe' uja'x judiol, yijalki'sjiij qu' nukinji'ijfik'i pa'qu' espirituye'
uł'ax, qa yisu'untax pa'aj qu' nit'iji' aka' łii pa' Yatsat'ax'inij Jesús pekhewe'
i'nji' pe' espíritu uł'ets, qa yittaxijets pa'aj: —K'ayaji'iłijets aka' łiiji' pa' Jesús qu'
ma'ałfik'i, hik pakha' nifelji'ij ha' Pablo.—*
14 Aka'an yijaajintax pa'aj pe' wetsjuk tatsai (7) łelits pa' ewi'ł jukhew judío
łii Esceva, ewi'ł pekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' pa'il.
15 Qa pakha'łe espíritu uł'ax qa yeku'ł pa'aj, qa yit'ijets: —Ha' Jesús tsikfe'lets
qa tsikfe'lets iye ha' Pablo, qa ekhewełi'ił, ¿pa'n ejunyejeyi'ł?—

* **19:1** Hch 18:1,24; 1Co 1:12; 3:5-6 * **19:2** Jn 7:39; Hch 8:16; 11:16 * **19:4** Mt 3:11; Jn 1:7,27; Hch 13:24-25 * **19:6** Hch 2:4; 6:6; 8:17; Mr 16:17; 10:46 * **19:8** Hch 1:3; 9:20; 28:23 * **19:9** Hch 9:2; 11:26; 14:4; 19:23,30 * **19:10** Hch 19:8,22,26-27; 20:31 * **19:11** Hch 5:15; 8:13 * **19:13** Mt 12:27; Mr 9:38; Lc 11:19

16 Ma' qa pa' jukhew pakha' i'nji' pa' inwo'met qa t'ilit ji'teje'mkii
pekhewe'en, qi in t'un pa'aj, pakha'an qa nilanju' pa'aj pekhewe'en. Qa
niwjaf'itju' iye pe' łeqhinatayik'i, pekhewe'en qa ilatik'uifik'ikii pe' wititsi'
łuk'elłekii ham łeqhinataye', qa s'eiju' pa'aj pe' ł'ajitsik'i.
17 Qa hekhewe' week Efeso łeiłets judiol qa hekhewe' iye nite' judiol in
nikfe'lets qa qi in nijiwei. Ma' qa aka' łii pa' Yatsat'ax'inij Jesús qa qi in
yiwqinhetji'ha.*
18 Qa olots iye hekhewe' hats nite' yeqeku'tax pa'aj qa in łunye'jek in nite'
yisu'untax qu' nili'ij pa' łunyejei, ma' qa hats neketskii qa tetfelijha qu' nili'ij
week pekhewe' uł'ets yaqsiijkii.
19 Ma' qa olots hekhewe' weihetetstax (brujos), neka'xkii ke' łafaakanhei qa
ewi'ł yeni', qa ne'łju' qa' week yi'wenij in ne'łju'. Qa in yejeyumtshenji' ke'
week witfaakanheyik'i, qa yamets łajanye'j cincuenta mil (50.000) nijketits
ne'ej plata.
20 Qa aka'an in łunye'jkii qa les in t'un in t'ijaifik'i qa week nełuts les in
olotsija pekhewe' tek'enets ekewe' łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij.*
21 Qa in hats ł'anu'upji' ekewe' wekwek, ha' Pablo qa hats yisu'un qu' namii
ha' Jerusalén qu' hats nanq'aajipji' qu' nijalki'sik'i he' sehel Macedonia qa ha'
Acaya, qa yit'ij: —Qu' natsamii ha' Jerusalén, qa' natsamii iye pa' Roma.—*
22 Ma' qa yiwathayinketii ha' sehe' Macedonia hekhewe' wetsjuk he'
ł'ithayifetskii, Timoteo qa ha' Erasto. Qa hakha'łe Pablo qa mexe amani' ha'
sehe' Asia pa'n uja'x ke' semanal.*

Pa' uł'ax łunye'jkii pa' witsetji' Efeso.

23 Hik aka'aj kakha' łahats'ij qa na'l he' t'ayijji' in nayu'kii qa taya'yij wetju'ł,
nite' łammi'słe qe olots, qe ta'łijupi' pakha' Wit'ikheyi'j jiyamitii na' wa's.*
24 Qe ta'łets pa' ewi'ł naqsi'jju' pe' fo' nijketits (plata), łii Demetrio, qa
naqsi'jju' pe' witlijtsitjii łelits plata, yojonketik'i pe' qi łe'lijtsitjii pe' wite-
qsi'nq'alki' Diana, ma' qa qi in yaxinenij pe' ł'astai qa pekhewep iye
ł'ithayinyejeyiju'ł.
25 Pakha'an qa no'thet wetju'ł week enewe'en qa pekhewep iye hik łunyejei
iye pe' ł'ithayijkitits, qa yit'ijji'ju' pa'aj: —Yithayifets, ekheweli'ł łenikfe'li'łets in
ham hame' ine'm qa ewi'łłe in ta'łets ekewe' jitanaqsi'jju'.
26 Łi'weni'ł qa łepi'ye'eł iye in nite' ewi'łłe ha'ne Efeso, qe yaqaamij
qu' weeke' ha'ne sehe' Asia, ha'ne Pablo in hats yitujtseikaninik'ui pe'
łaqjamtikineyejeikii pe' olots jukhew, ma' qa hats yitetwek'elhit, qa yitjiijets
ekewe' diosits łaqsijiiju' ene' jukhew in nite'te' yijaalija.*
27 Qa nite' ewi'łłe qu' iftsaxe'ets ekewe' i'nithayijkitits qu' ham ne'weju'łi'ij,
qe nekhe' iye qi łe'lijtsitjii ne' qi dioski' Diana qu' ham ne'weju'łi'ij iye, qa
nekhe'en iye qu' netutenhetii iye, nekhe' iyinets ha'ne week Asia qa week
iye ha'ne sehe' ipji' in iyinets nekhe'en.—
28 In yepi'ye' ek'i aka'an, qa qi in nayu'kii, qa taya'yij wetju'ł, qa yit'ijju':
—¡Qiji'ha ne' Diana efesios łakha'!—

---

* **19:17** Hch 5:5,11; 18:19 * **19:20** Hch 12:24 * **19:21** Hch 16:9; 18:12; 20:16,22; Ro 15:24-25,28
* **19:22** Hch 13:5; 16:1,23; 19:10; 2Ti 4:20 * **19:23** Hch 9:2; 2Co 1:8 * **19:26** Dt 4:28; Sal 115:4; Is 44:10-20; Jer 10:3; Hch 17:29; 1Co 8:4; Ap 9:20

29 Qa week ha' witset nite' nikfe'lij wetju'ł pa'n łunyee'jkiiha. Ma' qa te'nekumhi'yi' ha' Gayo qa ha' Aristarco, łijts'eyekkii ha' Pablo, Macedonia łeiłets. Qa yeka'xii hakha' qi ł'ithi'wet joofji'ju' (teatro).*
30 Qa ha' Pablo in yisu'untax qu' nuyetsji' hekhewe' not'axi' wetju'ł hakha' qi ł'ithi'wet, qa hekhewe' yijayan pa' Intata qa niyejinju' nite' łexkelij.
31 Qa hekhewe' iye uja'x, hekhewe' tenek'enhei ha' sehe' Asia, łejuwaikal ha' Pablo, qa inqekenijiikii iye ke' łe'lijei qa nite' yili'ij in iyinijetskii qu' hasu'uj iye qu' nijamti'ets qu' nakii qa' nuyetsji' hakha' qi joofji'ju' ł'ithi'wet.
32 Hekhewe' tayai wetju'ł uja'x he' taya'yij wetju'ł pa' ewi'ł qa hekhewep qa taya'yij wetju'łek pakhap iye, qe na'l pakha' nite' nikfe'lij wetju'ł, qa yaqaamij qu' weeke' in nite' nikfe'lets pa'n łii pa' ta'łijupi' in not'ax wetju'ł.*
33 Qa pe' uja'x pekhewe' olots qa yumtitax qu' pakha'ye' Alejandro qu' hik pakha'ye' qu' nata'łijupi', qe pekhewe' judiol yiwu'mik'ikii pa'aj qe qa' ts'ap'aye'ji'ju' pe' week. Ma' qa pa' Alejandro qa yittaxijkii pa'aj k'ewk'ew pe' łokoyei hats'inha qu' weiyi'ipji', qe yisu'untax qu' nenfel pe'qu' łe'lijeye' qu' netweyik'i pe' judiol.
34 Qa in nikfe'lłi'ij hakha'an pa'aj in judío, ma' qa hats week taya'yij wetju'ł, qa yamijets wetsjuk hora in taya'yij wetju'ł: —¡Qiji'ha ne' Diana efesios łakha'! —
35 Ma' qa pakha' secretario ipji' hakha' witset, in hats yiselelitju' pa'aj hekhewe' olots, qa yit'ijji'ju': —Efeso łeiłets, ¿me na'l pa'qu' ewi'łe' jukhewe' qu' nite' nenikfe'le'ets ha'ne łetset ene' efesios in yejełetsha ne' qi łe'lijtsitjii ne' qi Diana qa nakha' iye łesi'nq'al ta'łiipha'm na' wa's in namiiju'?
36 Qa in ham pakha' qu' nit'ijets qu' nite' yija'ye' aka'an, qa' ikesimeni'ł, hasu'uj aqsi'jł'i'iłijkii pe'ye' qu' nite' nojoye' qu' ijamti'iłkii.
37 Qe nekhewe' jukhew łenka'xi'ł nite' t'ejtenim ne' qi łe'lijtsitjii ne' qiji' Diana, qa nite' iye uł'etsik'ikii pe'qu' łe'lijeyi'ij ne' inqe dioski'.*
38 Qa hik ta'łijupi', na' Demetrio qa nekhewep iye ł'ithayinyejeyi'ł wetju'ł, qu' nana'l pa'qu' nutenij qu' nata'łets pe'ye', nekhewe' juezits hats notkikii qa nekhewe' iye tenek'enhei. Enfeli'łi'm pakha' qu' uteni'ł qu' nata'łets pe'ye'.
39 Qa qu' nana'łłe pa'qu' les qiye'ji' in łunye'jkii, qa' eneki'łijii qu' enfeli'łi'm qa yamji'jets qa week not'axji'ij wetju'ł nekhewe' tenek'enhei.
40 Qe yijaa'ija inekhewel in hats iftsaxets qu' juł'etse'ju' qu' nata'łets aka' hane'ej łunye'jkii, qe ham pa'qu' łe'wise'ju' qu' nata'łijupi' aka'an, qa aka'an in łunye'j qa nite' łeke' qu' jintefel pa'qu' nata'łijupi' in ł'aya'yi'ł wetju'ł qu' jintafaakanhetiitax.—
41 In yili'ij pa'aj aka'an in yit'ijji'ju', ma' qa yiyaji'ets qu' week nak'eskii.

20

Pablo qa yamik'i pe' sehel Macedonia qa pa' Grecia.

1 In hats yak'eskii hekhewe' tayai wetju'ł, qa i'nk'ałe ha' Pablo qa' taya'yii qa no'thet hekhewe' hats yijayan pa' Intata, qa yiyaji'etskii yakakłinij qu' nent'unhet. Ma' qa hats wetfeli'm, qa hats ik qu' namii ha' sehe' Macedonia.*
2 Ma' qa i'nk'ałe in hats week yamik'i he' witsetits hekhewe' i'ni' he' hats yijayan pa' Intata, yiyaji'ik'i qu' nent'unhet, ma' qa ik iye qu' namii ha' sehe' Grecia.

---

* **19:29** Ro 16:23; 1Co 1:14; Hch 20:4; 27:2; Col 4:10; Flm 24 * **19:32** Hch 12:17; 21:34 * **19:37** Hch 13:7; Ro 2:22 * **20:1** Hch 11:26; 16:9; 19:21; 2Co 2:12-13

3 Qa hikha' qa amani' yamijets wetshetk'ewi'ɬ juwelits. Qa in hats yaqaamij
qu' na'nji' ke' tokoyei qekha namtaxii iye ha' sehe' Siria, qa i'ye'ɬi'ij hekhewe'
judiol in hats watyajitaxij qu' nilan pa'aj, ma' qa' nite' ninhiyuji' ke' tokoyei,
qa yisu'un qu' netpilɬetepji' iye qa' nenek ji'teje'm iye ha' sehe' Macedonia.*
4 Enewe' ɬijts'eyekkii enewe'en: Sópater, Berea ɬeiɬe', pa' ɬatata ɬii Pirro, ha'
Aristarco qa' ha' Segundo, Tesalónica ɬeiɬets, ha' Gayo, Derbe ɬeiɬe' qa ha'
Timoteo, qa hekhewe' iye Tíquico qa ha' Trófimo ta'ɬiyek ha' sehe' Asia.*
5 Enewe'en qa niwathayinkeyu'ɬi'ii ha' witset Troas qa notki'iɬyiikii.*
6 Qa yekhewelɬi'iɬ qa ink'aɬe ha'ni'ɬji' ke' tokoyei hakha' witset'ii Filipos
in hats naxijik'i kekhewe' ɬe'sits neɬuts tenekuiji' ne'ej pan nite' yetsji'ɬ
ne'ej levadura. Qa lee'fij (5) ke' neɬuts in tsami'ɬets ha' witset Troas i'ni'
hekhewe'en, ma' qa wetsjuk tatsai (7) ke' neɬuts in mexe ya'maneyiɬi'ju' iye
hakha'an.*

Pa' Eutico qa ima'.

7 Kakha' yojo neɬuji' ka' semana (domingo), in mexe ewi'ɬ ha'ni'ɬiji' in
tanapk'asitju' ke' pan, ha' Pablo qa yapeɬek in iyet, qe yijamti'ets qu' ne'neɬukii
qa' hats nak, qa menjiit iyet yamijii in hats ɬeqewuk'uji' naja'x.*
8 Olots he' fetitjiyits hakha' toxpha'm ke' wititsi'ifi hikha' ha'ni'ɬiji' in
tsot'axi'ɬ wetju'ɬ.
9 Qa i'nipji' ha' wintana hakha' ewi'ɬ jutjana'x ɬii Eutico, tek'entaxets in iyet
ha' Pablo. Qa in ɬunye'jek in mexe nite' yili'ij in iyet ha' Pablo, ha' Eutico qa
nijatiyu' pa'aj, ma' qa sujɬe qa hats imaa'ija pa'aj, qa namiiju' in ipɬupha'mek
hakha' te'weipha'm wetshetk'ewi'ɬipji' ke' wititsi'. Qa tenekumhiitaxifi qa
teɬitiitax in hats wa'metsju' ha' sehe'.
10 Qa ha' Pablo qa neketsju' qa wonokok'enijupju' kakha'an, qa in hats
tik'eyij, qa yit'ij: —Hasu'uj enɬ'ilaxi'ɬ, qe hane'en iɬa'x.—*
11 Qa wapiliipha'm iye ha' toxpha'm, ma' qa in hats napk'asitju' ke' pan qa
netisijju' he' week, qa yijatshen iye hekhewe'en yamijii in hats neɬukii, ma'
qa hats ik ha' Pablo.
12 Qa ha' jutjana'x in iɬa'x in wetpilet, aka'an qa qi in yisinheti'mkii
hekhewe'en.
13 Yekheweli'ɬ ma' qa hathayini'ɬij ke' tokoyei, qa haki'ɬijiiju' ha' witset Asón,
hisu'uni'ɬ qu' hik hakha'ye' qu' hilithini'ɬi'pha'm ha' Pablo, qe hik aka' yisu'un
qu' ɬunye'je' hikha', qa yisu'un qu' not'otsɬeju' qu' namiiju' ha' witset Asón.

Pablo qa i'nji' pe' tokoyei qa yamii pa' witset Mileto.

14 Qa in hats hewetweni'ɬi' ha' witset'ii Asón, qa hikha' qa t'ilit'ipha'm, ma'
qa tsami'ɬii ha' witset Mitilene.
15 Ma' qa in haki'ɬik'ui iye hakha'an, qa kakhap neɬukii qa heneki'ɬijup ha'
sehe' Quío, qa neɬukii iye qa tsami'ɬets ha' sehe' ɬii Samos. Qa kakhap neɬukii
ma' qa hats tsami'ɬets ha' witset Mileto,*
16 qe ha' Pablo nite' namiyu'ui ha' Efeso, qe qa'nte' eyesqaxi'ijik'i iye qu'
na'ni' iye ha' sehe' Asia, qe hats itaqsuntaxii qu' ɬeke'ye' qu' na'ni' ha' Jerusalén
kakha' neɬuji' Pentecostés.*

---

* **20:3** Hch 9:23; 20:19; 23:12; 25:3; 2Co 11:26 * **20:4** Hch 14:6; 16:1; 17:1; 19:29; 21:29; Ef 6:21; Col 4:7; 2Ti 4:12,20; Tit 3:12 * **20:5** Hch 16:8,10; 20:6-8,13-15 * **20:6** Ex 12:14-15; 23:15 * **20:7** 1Co 16:2; Ap 1:10; Hch 2:42; 1Co 10:16 * **20:10** 1R 17:21; 2R 4:34; Mt 9:23-24; Mr 5:39 * **20:15** Hch 20:17; 2Ti 4:20 * **20:16** Hch 2:1; 18:19; 19:21; 1Co 16:8

Pablo qa iyinii qu' nanamii pe' Efeso łeiłets.

17 Qa hakha' witset'ii Mileto qa hik hakha'łi'i' qa inqekenijii ke' łe'lijeyii hekhewe' i'ni' ha' Efeso, qa iyinii qu' nanamii hekhewe' tenek'enhe'yipji' he' hats yijayan pa' Intata.

18 Pekhewe'en qa namii pa'aj ha' Pablo qa yit'ijji'ju': —Ekheweli'ł łenikfe'li'łetsha pa'n yijunye'j in ha'ni'ł etji'teje'm eke' week łahatsiyij in ipłu'uk'i ek ka' nełuji' in i'nk'a tsamets ha'ne sehe' Asia.*

19 Qa he'yithayi'yi'm ha' Yatsat'ax'inij, nite' heniwqinhet qa nekju' iye ke' yit'ilii. Qa na'l iye kekhewe' witaqjaajinkeyejei, qe ta'łets nekhewe' judiol in tsawitjitax.*

20 Qa in nite' hat'ini'ł e'm pa'qu' ewii'łe' aka' weju'łij yijat'ij qu' nana'lił'em, ma' qa k'ijatshenjiiłij na'aj witothe'we'tji' qa hekhewe' iye etsili'łifi.

21 Nite' hik yijunye'j qu' nek'ijuyełi'ijkii in henfeeli'mha ne' judiol qa ne' nite' judiol iye qu' nili'ij pe' uł'ets in yaqsiijkii qa' niyinijets iye pa' Dios qu' niwu'mik'ui pe' łewuł'ets, qa' qu' hasu'uj neqeku' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

22 Hane'ej, yakha', qu' natsamii ha' Jerusalén, qe pa' Espíritu Santo hats yit'ij. Qa nite' tsikfe'lets pa'n qu' yijunye'je'kii qu' natsamii.*

23 Ewi'łłe in tsikfe'lets qe ha'ni na'aj witset qa pa' Espíritu Santo qa qi qa yitjiij yiwetskii in hats ts'otki'ik'ui pe' fołołik'il qa qu' qi qu' hayawitjaxtii iye ha' Jerusalenii.*

24 Nite'łe ts'ijiwei, inye'jłu' qu' naslan. Ewi'łłe in hisu'un qu' week nasqhat'etsij eke' yit'ij yiwets ha' Yatsat'ax'inij Jesús qu' henfel ekewe' łe'sits wi'tlijei ta'łets pa' qi łeq'ilta'x pa' Dios.*

25 Qa hane'ej, yakha' tsikfe'lets in hats ham hatse' pa'qu' ewii'łe' ekheweli'ł, hekhewe' hijaaki'sijik'i in henfeli'm pa' tenek'enheiji' pa' Dios, qu' netswen iye hatse'.*

26 Qa hik ta'łijupi', qu' hit'iłij ewets hane'ej ha'ne nełuji' in yakha' nite' ta'ł yiwets week pakha' qu' namii pa' fe't,

27 qe ham pa'qu' ewii'łe' qu' hat'ini'ł e'm in k'efeltaxiłi'mha week pakha' yisu'untax pa' Dios qu' łunye'je'.*

28 Ekheweli'ł jełi'ł etetsha qa week iye hekhewe' hats yijayan pa' Intata qu' jełi'łetsha iye, hik enewe' in ta'łets qa pa' Espíritu Santo qa neni'łi' qu' enek'enhe'yi'ł hats'inha qu' jełi'łets enewe' łelits hakha' Dios, hik enewe' hats taqha'yets yijaninij pekhewe' łakhaa'ija in ł'athits.*

29 Tsikfe'lets qu' haktax, ma' qa' nanam pekhewe' qu' jukhewe' qa' na'ni'ł etji'teje'm, qa' hik łunyejeye' wowol nowe'ł qe t'ilit'ets ne'ej kots'etets.

30 Qa ekheweli'ł iye na'l hatse' pe'qu' neniipha'mkii qa ninq'ijatshenij pe'qu' wekweke' wenitłi'ijkii, qe qa' netsinik'uifik'ikii enewe' yijayantax pa' Intata ma' qa' nijayanij pekhewe' i'nq'ijatshenij.*

31 Qa hik ta'łijupi', jełi'łkiiha, qa' ijamti'iłik'i kekhewe' wetshetk'ewi'ł ininqapits in hakijje'm najai qa nełuts iye nite' hili'ij in henfeli'ł e'mkii pekhewe' nite' łeke' qu' aqsiiłijkii, qa nekji'ijju' iye yit'ilii qa hitjiiłij ewets.*

---

* **20:18** Hch 18:19; 19:1,10 * **20:19** Hch 20:3,27 * **20:21** Mr 1:15; Hch 2:38; 18:5; 24:24; 26:18; Ef 1:15; Col 2:5; Flm 5 * **20:22** Hch 17:16; 20:16 * **20:23** Hch 9:16; 21:4,11; 1Ts 3:3 * **20:24** Hch 1:17; 21:13; 2Co 4:1; 2Ti 4:7; Ga 1:1; Tit 1:3 * **20:25** Hch 18:6; 20:38; 28:31 * **20:27** Lc 7:30; Hch 20:20; Ef 1:11 * **20:28** Lc 12:32; Jn 10:16; 1Co 9:7; 1P 5:2-3; 2:25; 1:19; Fil 1:1; 1Ti 3:2; Tit 1:7; Ef 1:7,14; He 9:12; Ap 5:9 * **20:30** Hch 11:26; 1Ti 1:20; 1Jn 2:19 * **20:31** Hch 19:10; 20:19

32 Qa hane'ej qa' k'ejeti'łij pa' Dios qa ekewe' iye łe'lijei ta'łets pa' qi łeq'iltax,
ekewe'en ta'łets pa'qu' et'unhaxitsi'ił qa' eniyiłijpha'm, qa' esti'yi'łij iye pa'qu'
enisit'i'ił qa' e'weeki'ił qu' nełisi'łij pekhewe' hats t'eku'miiji' qu' natsat'etsij.*
33 Qa' ijamti'iłik'i iye in nite' tsi'naftsinheyu'uj pe'qu' łaqa plataye', axe'm
pe'qu' łoqo oroye' qa łeqhinataye' iye pakhape'.*
34 Ekheweli'ł łenikfe'li'łets enewe' yikoyei in weju'łij qu' nesłisij pakha' qu'
hame' ye'm qa week iye enewe' yijts'eyekkii.*
35 K'ethini'łij week aka'an, qu' hik aka' ejunyejeyi'ił qu' ithayi'yi'ł, qa'
iftits'iłets pekhewe' nite' t'unitskii, qa' ijamti'iłik'i kekhewe' łe'lijei ha' Yat-
sat'ax'inij Jesús, in yit'ij: "Les łe'wisi'mkii pakha' qu' net'ihin qa nite' hik łunye'j
pakha' qu' netestii."—
36 Ha' Pablo in yili'ij in iyet, qa wonokok'enju' qa weekji' iye hekhewe'en,
ma' qa iyini'ł.*
37 Qa yapełek qa ipju', qi in ipju'. Qa tik'eyijupkii qa wetłu'u'łkii iye in
wetfeli'mkii ha' Pablo.*
38 Qi in ika'metetskii, qa les in yoksi'wen in yit'ijets qu' hats nite' ni'wene'
iye hatse'. Ma' qa łijts'eyek'iiju' ke' tokoyei.

21

Pablo qa hats ik qu' namii pa' Jerusalén.

1 In hats haki'łik'ui hekhewe'en qa hatsa'theni'łii ha' sehe' łii Cos. Qa kakhap
nełukii qa tsami'łets ha' sehe' łii Rodas, qa in hats haki'łik'ui iye hakha'an qa
tsami'łets ha' sehe' łii Pátara.*
2 Qa in hats hi'weni'ł ke' tokoyei yamiyek ha' sehe' Fenicia, qa ha'ni'łji'ju',
ma' qa haki'łkii iye.
3 In hats hi'weni'ł ha' ł'isławet sehe' Chipre qu' heneki'łijup, qa hapili'łji'
yifeyi'ji'ł, qa ha'yani'łipji' qa tsami'łii ha' sehe' Siria. Qa hatsa'theni'łii ha'
witset Tiro, qa hik hakha'a' qa he'yilit'iłi'pha'mkii qe ke' tokoyei mexe qu'
nilithin eku'nju' week he' łaqatai.
4 Qa in hats hi'weni'ł hekhewe' yijayan pa' Intata, ma' qa mexe
ya'maneyi'łijup tsamiłijets wetsjuk tatsai (7) nełuts, qa hekhewe'en qa yittax-
ijets ha' Pablo qu' hasu'uj namii ha' Jerusalén, qe ta'łijupi' pekhewe' nifeli'm
pa' Espíritu Santo hekhewe'en.*
5 Qa in naajik'i kekhewe' wetsjuk tatsai (7) nełuts, qa hats haki'łkii
iye, hekhewe'en qa łijts'eyek he' łewhe'yets qa he' łelitsłe wetju'ł iye, qa
tsijayani'łiifik'i hakha' i'nik'uifik'i ha' witseet'ija. In hats hili'iłij in hon-
okok'eni'łju'kii qa k'iyini'ł iye hakha' łotkoyek'i ha' iweli', ma' qa hats hewet-
feli'ł wetju'łkii.
6 Ma' qa in hats he'yilit'iłji'ju'kii ke' tokoyei, qa hekhewe'en qa hats wapili-
ikiyek pe' łetsil.
7 In hats ł'ajłeje'm iye in heneki'ł in hata'łi'łii ha' Tiro, ma' qa tsami'łets ha'
witset Tolemaida. Qa in hats hi'weni'ł qa hewetfeli'łi'm iye hekhewe' yijayan
pa' Intata, qa ewi'ł ka' nełu in ya'maneyi'łijup.*

---

* **20:32** Hch 14:23; Hch 26:18; 13:9; Ef 1:14; Col 1:12; 3:24; He 9:15; 1P 1:4 * **20:33** 1S 12:3; 1Co 9:12; 2Co 7:2; 11:9; 12:17 * **20:34** Hch 18:3; 19:22 * **20:36** Lc 22:41; Hch 7:60; 21:5 * **20:37** Hch 15:3; 20:25 * **21:1** Hch 16:10-11 * **21:4** Hch 11:26; 20:23; 21:11 * **21:7** Jn 21:23; Hch 12:20

8 Qa kakhap nełukii qa hats haki'łkii iye ma' qa hats tsami'łets ha' witset
Cesarea. Qa ha'wi'łi' ke' łetsi' ha' Felipe, hikha' ł'ithayijkit ek in ikijkii qa
nifeli'm week pa'qu' łunye'jeʼłe qu' nijayan iye pa' Jesús (evangelista), qa
hikha' iye ewi'ł pekhewe' wetsjuk tatsai (7) jukhew te'nekumhiitaxiiji'kii
pa'aj qu' nejełijets pe' łaqats pe' wikiihalei.*
9 Ha' Felipe na'li'm he' ikwetju'ł (4) łasii mexe ham łewhe'yetse', hekhewe'en
nifelji'ij pe'qu' nitjiijets pa' Dios (profetisas).*
10 Uja'x ke' nełuts in ya'maneyi'łijup, qa nam ha' ewi'ł profeta łii Agabo, ta'łii
ha' sehe' Judea,
11 nami'łyii qu' ne'tsweni'ł, qa t'eku'mi' ha' Pablo łeqelutsax qa yophe'łij
łokoyei qa łef'iyei iye, qa yit'ij: —Aka' qe yit'ij pa' Espíritu Santo: "Aka' qu'
łeqfenyejeyi'ij ne' judiol qu' nophe'ł na' Jerusalenii pakha' yatsat'axij ha'ne
witqelutsax, ma' qa' netisij nekhewe' jukhewiikal nite' judiol."—*
12 In hepi'ye'ełik'i aka'an, qa weekji' hekhewe' tetseti'yi' hakha'a' qa
k'iyintaxiłijets ha' Pablo qu' hasu'uj namii ha' Jerusalén.
13 Ha' Pablo qa inku'ł: —¿Inhats'ek in łapi'łju' qa łatsawtsheteni'ł iye? Yakha'
hats yaq'ax, qa nite' ewi'łłe in hats yaq'axijup qu' hoyopheł itii, qe qu'
hawa'mi' iye na' Jerusalén qu' nata'łets aka' łii ha' Yatsat'ax'inij Jesús.—*
14 Ma' qa in łunye'jek in hats nite' łeke' qu' haq'ayini'łij in namiyu'ui ha'
Jerusalén, qa hats nite' k'iyeti'łju' in hats hit'iłijju': —Les łe'wis qu' nanaqsiijkii
pakha' qu' nisu'un pa' Yatsat'ax'inij qu' łunye'je'.—*
15 In hats naxijik'i eke' uja'x nełuts in ya'maneyi'łi' ke' łetsi' ha' Felipe, qa
hanaqsi'ji'ł ma' qa haki'łkii qu' natsami'łii ha' Jerusalén.
16 Qa yijts'eyek'ił iye he' uja'x yijayan pa' Intata Cesarea łeiłets, qa hikhe'
qa yojo'ołyik'uyii ha' Mnasón, Chipre łeiłe', hayiits pa'aj yijayan pa' Jesús, qa
hikha' ha'wi'łijup ke' łetsi'ii i'ni' ha' Jerusalén.*

Pablo qa hats yamii pa' Jerusalén.

17 In hats tsami'łii ha' Jerusalén, qa hekhewe' yijayan pa' Jesús qa wetfeli'ł
ye'mkii qi in łe'sitsi'mkii.*
18 Qa kakhap nełukii ha' Pablo qa yijts'e'ełkii qu' ni'wen ha' Jacobo (Santi-
ago), qa week na'l iye hekhewe' tenek'enhe'yipji' he' yijayan pa' Jesús.*
19 Qa ha' Pablo in hats wetfelji'ju' hekhewe'en, qa yapełek qa nifelimik'i
week kekhewe' wekwek pa' Intata yaqsiijkii hekhewe' nite' judiol ji'teje'm
i'nijji' ha' Pablo in t'ithayii.*
20 Qa hekhewe'en in yepi'ye' ek'i qa qi in yiwqinhetji' pa' Intata, qa yit'ijets
ha' Pablo: —Yejefe, hats łi'wen milits ene' judiol nite' yeqeku', qa weekłe
yisu'un qu' les łe'wise' qu' nanaqsiijkii kekhewe' Moisés łe'lijei.*
21 Enewe'en qa tefelhiti'yi'm pakha' ejunye'j, in ł'ijatshenti'ij pe' week judiol
i'nji'kii pe' witsetiikal qu' ne'nitoni'mets kekhewe' Moisés łe'lijei, ma' qa te'
łit'ijets qu' hasu'uj niwu'm łaxpa'sits pe' łelits qa hasu'uj iye naqsiijkii kakha'
łunyejei pe' inaqwa'mhitsik'i.*

---

* **21:8** Hch 6:5; 8:5; Ef 4:11; 2Ti 4:5 * **21:9** Lc 2:36; Hch 2:7; 13:1; 1Co 11:5 * **21:11** 1R 22:11; Jer 13:1-11; Mt 20:19; Hch 20:23; 21:33 * **21:13** Hch 5:41; 9:16; 20:24 * **21:14** Mt 6:10; Lc 22:42 * **21:16** Hch 8:40; 21:3-4 * **21:17** Hch 15:4; 21:7 * **21:18** Hch 11:30; 12:17; 15:13 * **21:19** Hch 1:17; 14:27; Ro 15:18-19 * **21:20** Hch 22:3; Ro 10:12; Ga 1:14 * **21:21** Hch 6:14; 15:19-20; 21:28; 1Co 7:18

22 Qa hik ta'łijupi', ¿pa'n łii pa' qintaqsijkii aje'eł? Qe hats jutsiqetsi'ł ye'm qu' nimpi'yelij hekhewe' olots judiol in hats łanam, ma' qa' nonot'axij wetju'ł.
23 Qa hik ta'łijupi' aqsiijkii aka' qu' hit'iłij ewets. Na'l hekhewe' ikwetju'ł (4) jukhew weniwjutsiqeniji'm qu' naqsiimijkii pe'ye' pa' Intata.
24 Enewe'en qu' eka'x qa week aqsiiłijkii kekhewe' t'ejuyets in ju'uyetsji' ke' qi witlijtsitjii. Qa akha' qu' ijanin pakha' uja'x yametsji' pe' wekwek qu' łeqistitsi'ij, hats'inha qu' łeke'ye' qu' nentusijju' qa' laxamme' ne' łeiłal. Ma' qa ni'wen qa nenikfe'lets iye week ene' jukhew in nite' yija' pa' ł'eniihe'yij qu' anye'je', qe akhap ji'jek iye in łijayan kekhewe' wenit'ij qu' jintaqsiijkii (ley).*
25 Qa in t'ejuyetsek pe' nite' judiol nite' yeqeku' ha' Jesús, inekhewel hats jiwe'nq'ika'ajii in hats week jitit'ijju' qu' "hasu'uj netuj i'nłi'i pa'qu' niya'ji' pe'qu' hats netesti'yij pekhewe' witeqsi'nq'alits, qa qu' hasu'uj netuj iye ne'ej yaqamaxju' ł'athits ne'ej inqa'metets, qa qu' hasu'uj iye netuj na'aj ł'ese'n ne'ej inqa'metets nite' wenukinfik'i pe'qu' ł'atitse' in talanhetii qa qu' hasu'uj iye nanawitjiłi'ijju'kii ł'esenits nite' łewhe'yetstax."—
26 Ha' Pablo qa yeka'x he' ikwetju'ł (4) jukhew, qa kakhap nełukii qa week yaqsiijkii kekhewe' t'ejuyets in uyetsji' ke' qi witlijtsitjii. Ma' qa uyifi ke' qi witlijtsitjii, qa nifeliiji' pe' pa'il pakha' łeq'uja'xij pe' nełuts qu' hats week naqsiijkii in t'ejuyets qu' netetli'jju', qa' namijii qu' hats natlanhetiiju' pe'qu' inqa'metetse' qu' net'ejuyets week ewiłei hekhewe' jukhew.*
27 Qa hats k'estaxik'i qu' nafits kekhewe' wetsjuk tatsai (7) nełuts łeqjeyumtshenek qu' naqhat'etsij, qa hekhewe' judiol Asia łeiłets, in yi'wenifi ha' Pablo ke' qi witlijtsitjii, yapełek qa taya'yijipji' qu' niwakaninkii pe' weekji'. Pekhewe'en t'eku'mi' aje'eł pa'aj.*
28 Qa pekhewe'en qa yit'ijju' in taya'yijipji': —¡Israel łeiłets, iftits'iłij yiwets! Ha'ne jukhew hik ha'ne ha' yijatshen ene' weekji', naq'axij ene' witsetits, yijatshenij qu' ł'ejuihifetsi'ij ha'ne initset, qa aka' inqe ley qa ene' qi witlijtsitjii iye. Hane'ej qa neka'xii iye kekhewe' nite' judiol ene' witlijtsitjii, ma' qa yiwuł'enhet ha'ne les łe'wis wititset.—*
29 Qe yi'wenij pa'aj in łijts'ekii ha' Pablo ha' Trófimo, Efeso łeiłe' in yi-jalki'sji'kii ha' witset Jerusalén. Hekhewe'en qa yumtitax ha' Pablo qu' hats nenka'xii pa'aj ke' qi witlijtsitjii.*
30 Ma' qa week ha' witset qa qi in yeł'ilax wetju'ł. Qa nekii he' olots teku-maxiikii pekhel ta'łijupji'kii ha' witset, qa t'eku'mi' ha' Pablo qa yetsinik'uifik'i ke' qi witlijtsitjii, qa aje'eł he' łejil qa week yit'onik'i.*
31 Ma' qa in mexe naq'aliyu'taxij pa'aj in yilankii, qa yaamłi'iyek pa'aj pa' łiihet hakha' oq'opheł inetsilets łatata (comandante), in week hakha' Jerusalén in qi in t'aiji' in tayai wetju'ł.
32 Qa aje'eł t'eku'mi' pa'aj he' oq'opheł inetsilets qa he' centurionits qa tekuma'xii hakha' i'niji'. In yi'wen hakha' comandante qa he' oq'opheł inetsilets, ma' qa yili'ijju' in yilanje'mkii ha' Pablo.
33 Ma' qa ha' comandante in yamii qa t'eku'mi' ha' Pablo qa yophe'ł. Qa inaqyaji'ij qu' nonophe'łij he' wetsjuk fołołik'il. Ma' qa nifaakantaxijji'ju' pa'n łunye'j hakha'an qa łekpa' yaqsiijkii.*

---

* **21:24** Jn 11:55; Hch 18:18; 21:26; 24:18 * **21:26** Nm 6:13; Hch 24:18 * **21:27** Hch 24:18; 26:21 * **21:28** Mt 24:15; Hch 24:6 * **21:29** Hch 18:19; 20:4 * **21:30** 2R 11:15; Hch 16:19; 26:21 * **21:33** Hch 12:6; 20:23; 21:11; Ef 6:20; 2Ti 1:16; 2:9

34 Qa hekhewe'łe olots qa uja'x he' taya'yij wetju'ł pa' ewi'ł qa hekhewep qa
taya'yij wetju'łek pakhap iye, nite' ł'anyejei wetju'ł. Qa hakha'an in nite' łeke'
qu' nenikfe'lets pa' łunye'jkiiha qe ta'łets in t'ewuhui he' taya'yijipji'kii, ma' qa
inaqyaji'ij qu' newetka'xii ke' oq'opheł inetsilets łetsi'.*
35 Qa namets ha' łeweł ila'xik'ipha'm ke' oq'opheł inetsilets łetsi', qa łunye'jkii
kekhewe' oq'opheł inetsilets in tik'eyifi qa yetshenpha'm ha' Pablo qe ta'łets
hekhewe' olots in yilantaxik'ikii,
36 qe hekhewe' olots nijayanijpha'mkii in taya'yijipji'kii, qa yit'ijju': —
¡Nawa'm!—*

Pablo qa iyinets qu' niyetji'ju' pe' olots.

37 In hats k'esitsiyu'ujets qu' nuihinifi ke' oq'opheł inetsilets łetsi', ha' Pablo
qa yit'ijets pa'aj ha' comandante: —¿Me exke'ej pa'qu' hit'ij ewets?— Qa
hakha'an qa yit'ijets pa'aj: —¿Me łeniyayik'i ke' griego łe'lijei?
38 Ye'ehe, ¿me qa nite' akha' pa' Egipto łeiłe' yisu'untax pa'aj qu' niwu'm
pekhewe' tenek'enheiji' pa' witset, qa yojo'ok'oyii pa'aj pe' yamets ikwetju'ł
mil (4.000) iwatlanhenhets pa' ham i'ni'i'?—*
39 Ha' Pablo qa yeku'ł pa'aj: —Yakha' ye' judío, hata'łiyek ha' Tarso, ha' sehe'
łii Cilicia. Hakha' witset hata'łets qiji'. K'iyinij ewets qu' etswejin eku'nij qu'
nek'iyetik'ui ene' jukhew.—*
40 Ha' comandante in hats łexke'ej, ha' Pablo qa ts'ap'a'ajipji' ha'
witweł ila'xpha'm ke' oq'opheł inetsilets łetsi', qa yit'ijpha'm łokoyei. Ma' qa
in hats weiji'ju' he' jukhew qa iyet qa yit'ij in iyet ke' hebreo, judiol łe'lijei.*

22

1 —Yejefets qa nekhewe' iye inaqwa'mhits, ek'en eku'ni'łik'i ek aka' qu'
ne'tweiyik'i.—*
2 In yepi'ye' ek'i hekhewe'en in yojo'ok'i ke' hebreo, ma' qa les in weiji'ju'ha,
qa yit'ijji'ju':
3 —Yakha' ye' judío, tsekifik'i pa'aj ha' witset Tarso, ha' sehe' Cilicia, qa
ha'nełe ye'qi'i ha'ne Jerusalén. Yaqa maestro toxik'i ha' Gamaliel, hikha'
yasiinik'iha in i'nq'ijatshenij kakha' łeqe ley pe' inqa'jteyik'i. Yakha' qi in
heiqemtshentaxijkii pa' Dios in ejunyejeyi'łek hane'ej.*
4 Ma' qa hijayanjiijkii ławamhi'ye' ha'ne Wit'ikheyi'j, honophe'łju' qa huihin-
jiifi ke' witq'opheł itjii jukhew qa efuts iye.*
5 Qa aka'an qa week nikfe'lets hakha' qiji' pa'il łatata qa nekhewe' iye
wit'alhei Junta Suprema. Qa enewe'en qa hik enewe' iye tseł isij kekhewe'
witfaakanhei qu' net'ejuyii he' inejefets judiol i'ni' ek ha' Damasco, hats'inha
qu' honophe'łju' qa henka'xiikii iye ha'ne Jerusalén pekhewe' i'ntaxi' hakha'
witset, ma' qekha nattanithenhetiitaxju' iye.*
6 Qa łunye'jkii in mexe henekik'i ha' wit'ikheyi'j, hats yek'esiyu'uiha ha'
Damasco, hats natsathenju' junu', qa aje'eł namju' ha' ewi'ł koojo qa yamyi-
jup in napjuyit yipji' ta'łiipha'm na' wa's.*

---

* **21:34** Hch 19:32; 23:10 * **21:36** Lc 23:18; Jn 19:15; Hch 22:22 * **21:38** Mt 24:26; Hch 5:36 * **21:39** Hch 9:11; 22:3 * **21:40** Jn 5:2; Hch 12:17 * **22:1** Hch 7:2; 21:40 * **22:3** Hch 5:34; 9:11; 21:39; 26:5,9-18; Dt 33:3; 2Co 11:22; Fil 3:5; Ro 10:2; Fil 3:6 * **22:4** Hch 8:3; 9:2; 22:19-20; 24:14,22; 26:10 * **22:5** Lc 22:66; Hch 13:26; 1Ti 4:14 * **22:6** Hch 9:3-8; 26:12-18

7 Qa tsami'ju' sehe', qa hepi'ye' pa' ewi'ɬ wit'ax in yit'ij yiwets: “Saulo, Saulo, ¿inhats'ek in ɬatsawitjitax?”
8 Qa heku'ɬ: “¿Ɬek akha' Yatsat'axyij?” Qa yit'ij yiwets: “Yakha' Jesús Nazaret ɬeiɬe', hik hakhaa'ija ɬatsjayantaxkii.”
9 Hekhewe' yijts'eyek yi'wenija hakha' koojo, itometsitsijha, qa nite'ɬe nikfe'lik'i kakha' yit'ij yiwets pakha' wit'ax.*
10 Qa hit'ijets: “¿Pa'n ɬii pa'qu' haqsiijkii, Yatsat'axyij?” Qa ha' Yatsat'axyij qa yit'ij yiwets: “Ɛniipha'm qa' amji'teje'm na' Damasco, qa hik nakha'yi'i' qu' efelhiti'yi'm week ekewe' hane'ej qu' ɬ'ayajaxti'yijets qu' aqsiijkii.”*
11 Qa hatsɬe nite' hi'wenkii qe ta'ɬets ka' ɬ'uɬa'x hakha' koojo, he' yijts'eyek qa ts'etsin t'eku'mi' ha'ne yikoi, ma' qa k'uiji'teje'm ha' Damasco.
12 Qa ha' ewi'ɬ jukhew ɬii Ananías yijayaanija iye ke' Moisés ɬe'lijei, qa weekij he' judiol tetseti'yi' ha' Damasco yit'ijets in teik'unei.*
13 Qa namyii, qa ts'ap'ayipji', qa yit'ij yiwets: “Yejefe Saulo, hane'ej qu' i'wenkii iye.” Qa hik akaa'ijha in henjeɬpha'm qa hejeɬju'.
14 Hakha'an qa yit'ij yiwets: “Pakha' ɬeqe Dios pe' i'nalheyik'i hayiits pa'aj t'eku'm eiji' qu' enikfe'lets pakha' qu' nisu'un, qa qu' i'wen iye hakha' Yatsathen yijat'ij qa qu' epi'yee'ijha iye pe'qu' ɬe'lijeye'.*
15 Qe akha' qu' enfeli'm ene' week jukhew pakha' ɬi'wen qa ɬepiye' iye.*
16 Qa hane'ej ¿ɬekpa' ɬo'notki'iikii? Yape eniipha'm qa' mempulijij, qa' metetli'jijju' iye pe' ewuɬ'ets qu' it'ij ka' ɬii.”*
17 Qa in hats hetpiltaxii iye ha'ne Jerusalén qa k'uyifi ne' qi witlijtsitjii qu' nek'iyin. Qa in mexe k'iyintax qa i'nji'kii iye yitoi,*
18 qa' hi'wen ha' Yatsat'ax'inij in yit'ij yiwets: “If'elitik'i qu' ma'ak'ui ha'ne Jerusalén qe tees qu' net'eku'miju'ɬ pekhewe' qu' enfeltax qu' net'ejui yiwets.”
19 Ma' qa hit'ijiju'ɬ: “Yatsat'axyij, enewe'en nikfe'letsha in hakijik'i he' judiol ɬe'lijtsitjiyits qu' honophe'ɬju' qa qu' heneqsilanju' iye hekhewe' na-jayantax nite' neqeku'.*
20 Qa in talanhetii kakha' nefeltax Esteban'ik'i, yakha' hejeɬijju' in talan-hetii, hi'sinhetijupi' in talanhetii. Qa hejeɬi'mets he' ɬe'ntaafitits hekhewe' yilan.”*
21 Hakha'an qa yit'ij yiwets: “Yape iɬun, qe toxii nakha' qu' k'ukinji' nekhewe' nite' judiol.”—*
22 Hekhewe'en mexe tek'entaxets ha' Pablo, qa in hats yit'ij aka'an, ma' qa tayaiɬe wetju'ɬek iye qa yit'ijju': —¡Iwu'mi'ɬik'uifik'i ha'ne sehe' ipji' nakha'an, nite' ɬe'wis qu' iɬa'xe'!—*
23 Qa hekhewe'en in nite' yili'ijju' in tayai wetju'ɬkii, qa niwu'mju'kii he' ɬe'ntaafitits qa yiwu'mpha'mkii ka' sehe'.*
24 Qa ha' comandante qa inaqyaji'ij qu' ne'nuihinifi ke' oq'opheɬinetsilets ɬetsi' qe yit'ij qu' les ɬe'wise' qu' neteqsilanhetiije'mkii hats'inha qu'

* **22:9** Dn 10:7; Hch 9:7; 26:13 * **22:10** Hch 9:8; 16:30 * **22:12** Hch 9:10,17; 10:22 * **22:14** Hch 3:13,14; 7:52; 9:15; 26:16; 1Co 9:1; 15:8 * **22:15** Hch 23:11; 26:16 * **22:16** Hch 2:38; 9:14; 1Co 6:11; He 10:22; Ro 10:13 * **22:17** Hch 9:26; 10:10 * **22:19** Mt 10:17; Hch 8:3; 22:4 * **22:20** Hch 7:58; 8:1; Ro 1:32 * **22:21** Hch 9:15; 13:46 * **22:22** Hch 21:36; 25:24 * **22:23** 2S 16:13; Hch 7:58

nenikfe'lets inhats'ek kakha' łunyejeyij hekhewe'en in qi in taya'yij wetju'ł in yuten hakha'an.*

25 In mexe netsinijju' pa'aj pa' niyak pe' łokoyei qe qa' neqsilanje'mkii, ha' Pablo qa yit'ijets pa'aj pakha' meti'm centurión: —¿Me łenexke'ej ekheweli'ł qu' eqsilani'łkii pa'qu' romanoye' in nite' wetka'x eku'netsji' pa'qu' jueze'?—

26 In yepi'ye' ek'i pa'aj aka'an pa' centurión, ma' qa nifeliiji' pa'aj hakha' comandante, qa yit'ijets: —¿Pa'n eqfenye'jij hakha' jukhew, qe romanote'?—

27 Ha' comandante qa neketsfik'i pa'aj ha' Pablo, qa yit'ijets: —Enfel ye'm, ¿me yijaa'ija qu' o'romanoye'?— Qa yeku'ł pa'aj: —Ehe, yo'romano.—

28 Qa ha' comandante qa yit'ijets: —Yakha' olots ke' tsaq'axiji' yaq'astayik'i qu' yo'romanoyi'ij.— Ha' Pablo qa yit'ijets: —Qa yakha'łe qa henekijfik'i in yo'romano.—

29 Qa pekhewe' neqeqsilanheyutaxijkii pa'aj in yepi'ye' ek'i aka' yit'ij pa'aj ha' Pablo qa aje'eł we'nitonets, qa hakha' iye comandante qa nijiwei iye pa'aj in nikfe'lets ha' Pablo in romano, qa in hayiits yophe'łij iye ke' fołołik'il.*

Pablo qa wetka'xetsji' pe' Junta Suprema.

30 Qa kakhap nełukii ha' comandante qa yisu'un qu' nenikfee'letsha pa' łunyee'jkiiha in nayu'um ne' judiol ha' Pablo. Qa nit'ijii pa'aj ke' fołołik'il wo'nophe'łtaxij. Ma' qa inaqyaji'ij qu' nanamii pe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa week in uja'xek pekhewe' Junta Suprema qu' nonot'axij wetju'ł. Ma' qa wats'ap'anhetji'ju' ha' Pablo pekhewe'en pakha' not'axi' wetju'ł.*

23

1 Ma' qa ha' Pablo qa ts'in in yejełipji' pa'aj pe' jukhew Junta Suprema, qa yit'ijji'ju': —Yejefets, yamijii hane'ej ha'ne nełuji' in ikesimenłe pa' yitawe'j. Yakha' hoksi'wen in ham pa'qu' haqsiijkii qu' uł'axe'ets pa' Dios.—*

2 Ma' qa ha' Ananías, qiji' pa'il łatata qa yiyaji'ijii pa'aj pe' metitsi'm qu' nilanje'm łeji' ha' Pablo.*

3 Qa ha' Pablo qa yit'ijets: —¡Dios qu' nilanje'mek hatse' na' eju's, akha' e'jtitsaxłe hik ejunye'j na'aj wenit'ij fo' jilafi'! Akha' in hats ła'nju' qu' ats-faakankii qe hik kakha' yit'ij pa'aj kakha' łeqe ley pa' Moises'ik'i, ¿qa inhats'ek in ł'ejuyiju'ł kakha' ley in ł'inaqyaji'ij qu' natlanhetiije'm ha'ne yeji'?—*

4 Qa hekhewe' ipłuli'mets ha' Pablo qa yit'ijets: —¿Inhats'ek in łit'ijets uł'ax ha'ne yeni' pa' Dios in qiji' in pa'il łatata?—

5 Qa ha' Pablo qa yit'ij: —Yejefets, nite' tsikfe'lets in hik nakha' pa' qiji' pa'il łatata qekha nite' hit'etaajets, qe ke' we'nika'ajji' pa'aj Intata łe'lijei yit'ij: *"Hasu'uj it'ijets uł'ax pa'qu' ewi'łe' pekhewe' qu' netnek'enheiji' pa'qu' etset'e."— (Ex 22:28)**

6 Ma' qa' ha' Pablo qa nikfe'lets hekhewe' wit'alhei in łapk'as he' saduceol qa łapk'as iye he' fariseol, qa yit'unhetik'i in yit'ij: —Yejefets, yakha' fariseo iye ke' yalheyik'i fariseo iye. Qa hane'ej qa hats ha'ni' hane'e'in qu' atsfaakani'łkii qe nite' heqeku'uk'i qu' iłiye' iye pe' naxju'.—*

7 In yit'ij aka'an ha' Pablo, qa he' fariseol qa he' saduceol iye qa wapiłi'ij wetju'ł. Ma' qa hats yak'esje'm hekhewe'en.

---

* **22:24** Hch 16:37; 21:34; 22:29 * **22:29** Hch 16:38; 21:33 * **22:30** Mt 5:22 * **23:1** Hch 24:16; 1Co 4:4; 1Ti 3:9; 2Ti 1:5; He 13:18; 1P 3:16 * **23:2** 1R 22:24; Jn 18:22; Hch 24:1 * **23:3** Lv 19:15; Dt 25:1,2; Mt 23:27; Jn 7:51 * **23:5** Hch 24:17 * **23:6** Fil 3:5; Hch 24:15,21; 26:5-8; 28:20

8 Qe he' saduceol yit'ijets pe' naxju' in nite'te' iɬii iye hatse', qa yit'ijets iye
hamte' angelitse' qa hamte' iye pa'qu' espirituye'. Qa hekhewe'ɬe fariseol qa
week yumti ekewe'en in na'l.*
9 Ma' qa qi in tek'eɬeyijju'. Qa niipha'mkii he' uja'x hekhewe' i'nq'ijatshenij
ke' Moisés ɬe'lijei he' fariseol, qa yit'ijju': —Ha'ne jukhew ham yaqsi'ji'ijkii
pa'qu' uɬ'axe'. Axe'm qu' hats natfaakate'yi'ɬ pa'qu' espirituye' i'nɬi'i pa'qu'
angele'.—*
10 Ma' qa in hats qi in t'unitsik'i in tek'eɬeyijju', ha' comandante
nijiwe'yijets qu' neniwk'itsinju' ha' Pablo in tettsinijju', qa yiyaji'ets
he' oq'opheɬinetsilets qu' net'ilit'ijetsju' qa' nenitka'mij hekhewe'en qa'
neka'xetsji' ke' oq'opheɬinetsilets ɬewhiti'.*
11 Qa in hats najaleikii qa we'nethinets pa'aj pa' Yatsat'ax'inij qa yit'ijets:
—Ment'unhet, qe in ɬunye'jek in nite' ɬili'ij in ɬetsfeli' ha'ne Jerusalén qa hik
eqfenye'ji'ij iye qu' etsfeli' hatse' na' Roma.—*

Pe' judiol qa watyajitaxijju' qu' nilan pa' Pablo.

12 Qa in hats neɬukii iye, pe' judiol qa watyajitaxij pa'aj qa weniwjutsiqen-
taxijha qu' nilan ha' Pablo, qa yittaxijju' pa'aj qu'nte' neteke'ju' qa nite'
niya'ye'ji' iye iweli'ye' ipɬu'ui qu' nilan ha' Pablo.*
13 Qa pekhewe' jukhew neqek'uyu'taxij pa'aj ha' Pablo qa t'ani' cuarenta
(40).
14 Pekhewe'en iketsji' pa'aj pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pe'
tenek'enheiji' ha' witset, qa yit'ijets pa'aj: —Yekheweli'ɬ, pa' Dios tsepi'ye'eɬij
in hats heniwjutsiqeni'ɬijha qu' ham hetuji'iɬ ipɬu'ui qu' hilani'ɬ ha' Pablo.
15 Qa hane'ej, ekheweli'ɬ qa week nekhewe' Junta Suprema, qu' iyini'ɬijii
ha' comandante qu' nenka'xi'ɬ ei uje', qa' aqanɬi'iɬkii qu' it'iɬijets qu' les
jeɬi'ɬijupkiiha pa' ɬunye'jkiiha. Qa yekheweli'ɬ qa' hasɬe honotki'iɬik'uiji' na'
wit'ikheyi'j qa' hilani'ɬ qu' mente' naname'taxi'ɬ ei.—*
16 Qa hakha'ɬe ɬa's ke' ɬek'inja' ha' Pablo in impi'ye'ej pa'aj pekhewe'en in
watyajitaxij. Qa yamii pa'aj aje'eɬ ke' oq'opheɬinetsilets ɬetsi' ma' qa nifeli'm
ha' Pablo.
17 Ha' Pablo qa taya'yii pa'aj pa' ewi'ɬ pekhewe' centurionits, qa yit'ijets
pa'aj: —Eka'xiiji' ha'ne omeɬa's ha' comandante qe na'l pa' yisu'un qu'
nenfeli'm.—
18 Ma' qa t'eqe'mets qa yijts'eniiji' pa'aj ha' comandante, qa yit'ijets pa'aj: —
Ha' wit'opheɬik Pablo tayaiyii qa iyinij yiwets qu' henka'x eiji' ha'ne omeɬa's,
qe na'lte' pa' neqfelenheyu'uj e'm.—
19 Qa ha' comandante qa t'eku'mi' pa'aj ɬokoi qa ha'nii pa' ikijji', qa nifaakan:
—¿Ɬek pakha' ɬeneqfelenheyu'uj ye'm?—
20 Ha' omeɬa's qa yeku'ɬ pa'aj: —Ne' judiol hats week yit'ijju' qu' niyinij ei
uje' ha' Pablo titha eka'xtaxii iye hekhewe' Junta Suprema, qa naqanɬeti'ijkii
tit nit'ij ewets qu' les neɬeɬijupkiiha pa' ɬunye'jkiiha hakha'an.
21 Qa hasu'ujɬe ek'eniju'ɬ, qe t'ani' cuarenta (40) pekhewe' jukhew ta'ɬets
iye nekhewe'en, weniwjutsiqenijha qu' nite' neteke'ju' qa' nite' niyayeji' iye
pa'qu' iweli'ye' ipɬu'ui tit nilan ha' Pablo. Hats q'axits qa hats tek'enik'uikii
pakha' qu' it'ij.—*

---

* **23:8** Mt 22:23; Mr 12:18; Lc 20:27 * **23:9** Mr 2:16; Lc 5:30; Hch 22:7,17,18; 23:29; 25:25; 26:31; Jn 12:29 * **23:10** Hch 21:34; 23:16,32 * **23:11** Hch 18:9; 19:21; 27:23 * **23:12** Hch 23:14,21,30; 25:3 * **23:15** Hch 22:30; 23:1 * **23:21** Lc 11:54; Hch 23:12,14

22 Ma' qa ha' comandante qa hats yuki'nfik'i pa'aj ha' omeła's, qa
yiyaji'etskii: —Hasu'uj it'ijets pe'ye' in akha' łenfel ye'm ekewe' wekwek.—

Pablo qa wetka'xii pa' Cesarea.

23 Ma' qa taya'yii pa'aj pe' wetsjuk pekhewe' Centurionits, qa yit'ijets: —
Aqsi'ji'łju' doscientos (200) oq'opheł*inetsiletse*' qu' net'ejuyets qu' las nueveye'
ha'ne naja'xji', qa' łijts'eyek'e pe'qu' setentaye' (70) qu' netwutii qa doscien-
toye' (200) iye pe'qu' net'eku'mi' ek ne' ijetits łaqajkanetii qa' namii ha' witset
Cesarea.*
24 Qa' aqsi'ji'łju' iye pe'qu' łe'wutitse' ha' Pablo, qa' matjanitheni'łij qu'
eka'xi'łii ha' gobernador Félix.—
25 Ha' comandante qa yika' pa'aj pa' witfaakanek, qa yit'ij:
26 —Yakha' Claudio Lisias, he'nq'ika' ei ke'wqinheti'łji' gobernador Félix.
Łanam.*
27 Nekhewe' judiol t'eku'mi' ha'ne jukhew qa hats k'estaxik'i qu' nilan,
qa in tsikfe'lets in romanote' qa tsamii yijts'eyek ne' oq'opheł*inetsilets* qa
henitka'mij qa haqsi'j.*
28 Qa in tsikfeliyu'taxetsha pakha' ta'łijupi' qa hikpa' qa ta'łets in yutenij
nekhewe' judiol ha'ne jukhew, qa heka'xtaxii nekhewe' łeqe Junta Suprema.
29 Ma' qa' tsikfe'lets qete'e' ta'łijupi' pakha' łeqe ley, qa hamłe pa'qu'
nata'łijupi' qu' ne'weju'łij qu' natlanhetii i'nłi'i qu' not'opheł*itii*.*
30 Qa in heifelhiti'yi'm in hats watyajitaxij qu' nilan nakha' jukhew, qa
aje'eł k'inqekenij ei, qa hit'ijets iye nekhewe' wenuteni'm qu' akha'ye' yijat'ij
qu' nit'ij ewets pekhewe' wenuteniji'm nakha'an.—*
31 Ma' qa pe' oq'opheł*inetsilets* qa yaqsiijkii pakha' hats tayajaxti'yijets, qa
t'eku'mi' pa'aj ha' Pablo qa yeka'xii pa'aj in hats najaleikii ha' witset Antípatris.
32 Qa in hats neł*ukii* pa'aj, pekhewe' t'otsjo' oq'opheł*inetsilets* qa hats tepi-
lik'uikii pa'aj qa yiwejinij pekhewe' te'wutii qu' łijts'eyek'e hakha' Pablo.
33 Pekhewe'en in hats yamets ha' Cesarea qa tisij pa' witfaakanek pa'
gobernador qa tisij iye pa'aj ha' Pablo.*
34 In hats yejeł pa'aj pa' witfaakanek, qa nifaakanij pa' ta'łji'. Ma' qa
nikfe'lets in ta'łiyek ha' sehe' Cilicia,*
35 qa yit'ijets pa'aj: —Hatse'łu' k'epiye' qu' nanamtaxkiyek pekhewe'
wenuten e'm.— Ma' qa inaqyaji'ij pa'aj qu' nejeł*ets* qa' nenifi pekhe' wititsi'
ł'ithi'wet pa'aj pa' Herodes'ik'i.*

24

Pe' judiol qa nifeli'm pa' Félix pakha' wenuteniji'm pa' Pablo.

1 Qa in hats lee'fij (5) neł*uts* ha' Ananías qiji' pa'il łatata qa namii ha' Cesarea
łijts'eyek he' uja'x tenek'enhei iye qa ha' ewi'ł ha' łeq'ithinenek (abogado) łii
Tértulo. Ma' qa nifeli'm pa' gobernador pekhewe' wenuteniji'm ha' Pablo.*
2 In hats teniya'yii ha' Pablo, ha' Tértulo qa yapeł*ek* qa nifel pe' wekwek
wenuteniji'm, qa yit'ijets pa' gobernador: —Akha' in ta'ł ewets yekheweli'ł

---

* **23:23** Hch 8:40; 23:33 * **23:26** Lc 1:3; Hch 15:23; 24:3; 26:25 * **23:27** Hch 21:32,33; 22:25-29 * **23:29** Hch 18:15; 25:19,25; 26:31 * **23:30** Hch 9:24; 23:12,20; 24:19; 25:16 * **23:33** Hch 8:40; 23:23,24,26 * **23:34** Hch 6:9; 21:39; 25:1 * **23:35** Mt 27:27; Hch 24:27; 25:16 * **24:1** Hch 21:27; 23:2,24,30

qa ham peyi'ijkii wit'ikesimeya'xłekii, qa łaqsijju' eke' wekwek qu' ni'fen ha'ne initset.
3 Ekewe'en week łahatsiyij qa pakha'łe qu' ha'ni'iłiji' iye in tsi'sinheti'łi'mkii, qi łe'wis Félix.*
4 Qa qu' nite' antatsit'i'ij yiwets yi'lijei qa k'iyinij ewets pa'qu' eq'iltiye'je' qu' ł'ajłi'ij qu' ek'en eku'n yiwets.
5 Qe ha'ne jukhew hi'weni'łijha in yijaa'ija in ta'łetskii pa' uł'ax, qa yaqsi'j jiijkii iye in yeqet'etsji'ij wetju'łkii pe' week judiol ha'ne week sehe' ipji', qa hik ha'ne iye tenek'enhe'yipji' hekhewe' ewi'ł i'niji' ek pa' łunyejei łiyits nazarenos.*
6 Qa hane'en yaqsi'jtaxijkii iye kakha' uł'ax nite' łenexke'ej in t'ejuyets ke' qi witlijtsitjii, ma' qa he'yeku'mi'łi' qa hisu'untaxi'ł qu' hejeyumtsheni'łij kakha' yaqsiijkii pakha' hats yit'ij pa' yeqe leyi'ł.
7 Qa yothetłi'iłij yik'ui hakha' comandante Lisias, qi in we'nt'unhet nite' wanaqsiijkii qa tsitka'miłij,
8 ma' qa nukinij ei qu' akha'ye' qu' nenfel e'm enewe' na'l pakha' wenuteniji'm nakha'an. Qa qu' akha'yi'ija qu' anfaakanijkii enewe'en week kekhewe' hit'ij, ma' qa' enikfe'letsha in yijaalija kekhewe' wekwek henuteni'łiji'm nakha'an.—
9 He' judiol qa yeku'łijetskii iye in yiwu'mijik'i kekhewe' yit'ij. Qa yit'ijju' in yijaati'ija in hik kakha'te' pakha' week łunye'jkii.*
10 Ma' qa ha' gobernador qa yit'ijii qhet ha' Pablo qe qa' niyet eku'nek, ha' Pablo qa yit'ij: —Yakha' tsikfe'lets in hats olots ininqapits in e'juez ipji' ha'ne hane'e'in sehe', łe'wisij qu' hit'ij ewets aka' qu' netweiyik'i.
11 Qe akha' łeke' qu' enikfe'lets qu' enikfeliyu'ets, in hats doce (12) ke' nełutsik'i in i'nk'a tsamii ha' Jerusalén qu' nek'iyinii pa' Dios.*
12 Enewe'en nite' tsi'wenij qu' henfel pe'ye', qa qu' hiwakaninkii iye pe'qu' olotse' kekhe' qi witlijtsitjiyifi, qa nekhewe' iye judiol łe'lijtsitjiyitsifi qa week hakha' witsetji' iye.*
13 Qa nite' łeke' iye enewe'en qu' hats yijaale' e'mha kekhewe' hane'ej yit'ijets in wenutenij ye'm.
14 Ła'mek qu' hetetfelij e'm aka' yijaa'ija yijat'ij in łunye'jkii, qe ł'anye'j hakha' Wit'ikheyi'j hikha' enewe'en yit'ijets in uł'ax, in yakha' hijayan pakha' łeqe Dios pe' yalheyi'łik'i, qa nite' heqeku'uk'i iye heik'enets week kekhewe' hats yit'ij ke' Moisés łe'lijei qa kekhewe' iye yika' pa'aj pe' profetas'ik'i.*
15 Qa na'l ye'm iye pakha' yiwetjumtikineye'ji'k'ui pa' Dios qa hik łunyejei iye enewe'en, in yijaa'ija qu' nenłinju' iye hatse' pe' hats naxtaxju' pe' yatsathen qa pe' uł'ets.*
16 Qa aka'an in ta'łets, qa yakhap ji'jek in qi in hent'unhettax qu' hat-jani'thenij qu' haqsi'j week nełuts in ham pa'qu' haqsiijkii qu' uł'axe'ets pa' Dios qa ene' jukhew iye.*
17 Qa in hats olots ininqapitsik'i in hakfik'i, qa i'nk'ałe hetpiltaxii iye hakha' yitseet'ija qu' henka'xii kekhewe' ł'astai qa qu' hilanifi iye pe'qu' inqa'metetse' pa' Dios.*

* **24:3** Lc 1:3; Hch 23:26; 26:25 * **24:5** Hch 16:20; 17:6; 21:28; 26:5; 28:22 * **24:9** Hch 23:24; 1Ts 2:16 * **24:11** Hch 21:27; 24:1 * **24:12** Hch 25:8; 28:17 * **24:14** Hch 3:13; 9:2; 22:4; 24:22; 26:22; 28:23 * **24:15** Hch 23:6; 28:20; Dn 12:2; Jn 5:28-29 * **24:16** Hch 23:1; 1Co 4:4; 1Ti 3:9; 2Ti 1:5; He 13:18; 1P 3:16 * **24:17** Hch 11:29; Ro 15:25-28; 1Co 16:1-3; 2Co 8:1-4; Ga 2:10

18 In mexe haqsi'jtaxijkii ekewe'en, qa tsi'wenifi kekhe' qi witlijtsitjii
hekhewe' judiol ta'łii ha' sehe' Asia in hats tsaqhat'etsij in haqsiijkii kekhewe'
t'ejuyets in ju'uyetsji' ke' qi witlijtsitjii, qa nite' tsi'wenij qu' na'nyijup pe'qu'
olotse' qa ham iye pe'qu' nat'aiji' qu' natyai wetju'ł.*
19 Qa hik hekhewe'tax yijat'ij hekhewe' judiol ta'łii ha' sehe' Asia qek
nanamij ei qekha ni'ttaxij ewetsha qu' nenfel e'm qu' nana'l pakha' qu'
nenutenij ye'm hekhewe'en.
20 Qa in nite'łe namkii hekhewe'en, axe'm enewe'en qu' nenfelek kakha'
wenutenij ye'mek in hit'ijji'ju' in yats'ap'aji'ju' he' week Junta Suprema.
21 Qe i'nłi'i qu' kakha'ye' ewi'łik'i in hit'ij qu' hik kakha'ye' qu' nata'łijupi', qa
hit'unhetik'i in hit'ij in yats'ap'aji'ju' nekhewe'en: "In t'ejuyets qu' iłiye'tax pe'
naxju' hik aka' łetsjeyumtsheni'łij hane'ej ekheweli'ł."—
22 Ma' qa ha' Félix, łakha' in hats nikfe'letsha pakha' t'ejuyets pa' Wit'ikheyi'j,
qa mexe yilinenijju', qa yit'ij: —Hatse'łu' qu' nanamtax ha' comandante Lisias
ma' qa' hayitse' qu' hit'ij pa'qu' łenifenye'je' pakha' ejunyejeyi'ł.—*
23 Ma' qa yiyaji'ijets ha' centurión qu' nejełinenijetsha pe'ye' ha' Pablo, qa
nite' hik łunye'j qu' not'opheł itii. Qa' hasu'uj iye naq'ayinij pa'qu' łunye'je' pe'
łejuwaikal qu' nenka'xiiji'kii pa'qu' hami'ik'ui.*
24 Qa uja'xik'i ke' nełuts, qa nam ha' Félix łijts'ekikii ke' łewhe'ye' Drusila,
kikhe'en judioki', qa' inq'ukinii qu' netetka'xii ha' Pablo qa yepi'ye' in iyetij
in t'ejuyets pakha' nite' witqekuye'jij pa' Cristo Jesús.
25 Qa ha' Pablo in iyetij pakha' wittsathenkeye'j, qa qu' jinewetjeł in-
tok'oiha iye, qa pakha' iye mexe hamik'ui łenjeyumtshenhejiiji' ene' weekji', ha'
Félix qa hats nijiwei, qa yit'ij: —Hats uja'xłe eku'uk'i qa' ma. Hatse'łu' iye qu'
hamtax hithayikiye' iye qa nek'iyin ei iye.—*
26 Ha' Félix in yit'ij aka'an qe wo'łetaxii qu' netisjiijek ha' Pablo pe'qu' ł'astaye'
hakha'an, ma' qa olotsij in iyinji'jii qa tafaakateiji'ji'ł.
27 Qa yamijets wetsjuk ininqapits in nite' yiwejin. Ha' Porcio Festo qa nam
qu' naya'xi' iye ha' Félix, qa ha' Félix qa yisu'un qu' nisu'uunija he' judiol, ma'
qa hik ta'łijupi', qa nite' yiwejin ha' Pablo.*

25

Pablo qa wetka'xetsji' pa' Festo.

1 Ma' qa ha' Festo in hats wetshetk'ewi'ł ke' nełutsik'i in i'nk'a namets hakha'
sehe' qu' netnek'enheiji', qa yamii ha' Jerusalén in ta'łi' ha' Cesarea ai.*
2 Qa pekhewe' tenek'enhe'yij pe' pa'il qa pekhewe' iye judiol wit'alheiji'
hakha' witset qa iketsji' pa'aj ha' Festo qu' nit'ijets in wenuteni'm ha' Pablo,
qa yaqsiijtaxijetskii pa'aj pekhewe'en ha' Festo,*
3 in iyintaxijets qu' ni'fenij qu' ninq'ukinii qa netetka'xii ha' Pablo ha'
Jerusalén. Qekha hatsłe nantaxik'uiji' ha' wit'ikheyi'j pe'qu' nilan.*
4 Qa hakha'łe Festo qa yeku'łijiju'ł pa'aj pekhewe'en ha' Pablo t'opheł iti'yi'
ha' Cesarea qa łakha' iye in hats k'esets qu' napilii hakha' witset.
5 Ma' qa yit'ijji'ju' iye: —Ekheweli'ł in e'wit'alheyi'ł, pekhewe' qu' łeke'ye' qu'
nak qa' yijts'eyek'i ii hakha' witset. Qa qu' nana'l pa'qu' uł'axe' hakha' jukhew
qa' it'iłij.—

* **24:18** Hch 21:26-27; 26:21 * **24:22** Hch 9:2; 22:4; 24:14 * **24:23** Hch 23:35; 27:3; 28:16 * **24:25** Ga 5:23; Tit 2:12; 2P 1:6 * **24:27** Hch 12:3; 23:35; 25:1,4,9,14; 26:24 * **25:1** Hch 8:40; 23:34 * **25:2** Hch 24:1; 25:15 * **25:3** Hch 9:24; 24:23

6 Ma' qa in hats wetshetk'ewi'ł tatsai (8) i'nłi'i qu' week inyaqsiiye' (10) nełuts in amani'ju' ha' Jerusalén, qa hats tepilii iye ha' Cesarea. Qa nełukii qa' hats i'nipji' ha' łots'oji'la'x t'ejuyets in hik łunye'j juez. Ma' qa inq'ukinii ha' Pablo qu' netetka'xii.*
7 Qa in hats tetka'x, qa k'ooyijji' he' judiol hik hekhewe' ta'łii ha' Jerusalén, qa yit'ijetskii ha' Festo kekhewe' olots qa uł'etsik'i yit'ijets in wenuteniji'm ha' Pablo, qa nite'łe łeke' qu' niwjutsiqenija me yijaa'ija.*
8 Qa hakha'łe Pablo qa iyet qu' netweiłetik'i, qa yit'ij: —Yakha' ham pa'qu' haqsiijkii qu' uł'axe', nite' he'yejuyiju'ł kakha' łeqe ley nekhewe' judiol, nite' he'yejuyiju'ł ke' qi witlijtsitjii qa nite' iye he'yejuyiju'ł pa' qi Roma łatata, César. —*
9 Qa ha' Festo in yisu'un qu' nisu'uunija he' judiol qa yeku'łiju'ł ha' Pablo, qa yit'ijets: —¿Me łanamiyu'ui ha' Jerusalén qu' hik nakha'yi'i' qu' k'ejeyumtshenij ekewe' wekwek?—*
10 Ma' qa ha' Pablo qa yeku'ł: —Yakha' ha'ni' ha'ne yatsat'axij pa' César t'ejuyets pakha' qu' netjeyumtshenheti'yij pe'ye', qa hik ha'netaxi' qu' heijeyumtshenheti'yiji' pa' yijunye'j. Yakha' ham pa'qu' uł'axe' qu' haqsiimijkii ne' judiol, akha' łenikfe'letsha.
11 Yakha' qu' yuł'axe' qa haqsiijkii iye pakha' qu' ne'weju'łij qu' hawa'm, nite' łeke' qu' hoyoqoweyiju'ł qu' hailanhetii. Qa in hamłe pa'qu' yijaayi'ija kekhewe' wekwek yit'ijets nekhewe'en in wenutenij ye'm, qa ham pakha' qu' łeke'ye' qu' nesłistaxij nekhewe'en. Hisu'un pa' César qu' hik pakha'ye' yijat'ij qu' netsjeyumtshenij pa' yijunye'j.—*
12 Ma' qa ha' Festo in hats yili'ij in iyeti'łju' hekhewe' łe'fetsijup in yithayiki pa'qu' łunye'je'kii (asesores), qa yit'ijets ha' Pablo: —Akha' in hats ł'iyinets qu' hakha'ye' yijat'ij César qu' nejeyumtshenij pa'qu' ejunye'je', hakha' César qu' amii hatse'.—

Pa' wittata Agripa qa ta'nalit'ii pa' wittata Festo.

13 Qa uja'x ke' nełuts qa namii ha' witset Cesarea ha' wittata Agripa qa ke' łewhe'ye' Berenice. Wetfelii ha' Festo.
14 Qa hekhewe'en in olots ke' nełuts in amaneyi' hakha' witset, qa ha' Festo qa nifeli'm kakha' łunye'jkii ha' Pablo hakha' wittata, qa yit'ijets: —Na'l ha' ewi'ł jukhew yophe'ł pa'aj ha' Félix.*
15 In ha'ni' ha' Jerusalén, hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il qa hekhewe' iye tenek'enheiji' ha' witset, qa yit'ij yiwets kekhewe' yit'ijets in wenuteniji'm hakha'an, qa iyintaxets qu' natlanheti'yipji' kekhewe'en.
16 Qa heku'ł qa hit'ijets in nite' hikka' łunyejei enewe' romano qu' net'ihinłi'ij pa'qu' jukhewe' qu' nite' nojoye' qu' nenithineni'łju' pekhewe' qu' nenutentaxi'm, hats'inha qu' nana'l jeek łetset'i'ik'uyi' qu' netweiłetik'i.*
17 Ma' qa in hats ha'ne not'axi' wetju'ł, qa aje'eł in nełukii qa ha'nipji' hakha' yits'oji'la'x t'ejuyets qu' ye'juezi'ij qa k'inaqyaji'ij qu' netetka'x hakha' jukhew.
18 Ma' qa niiłepha'm kiyek hekhewe' wenuteni'm, qa yit'ij yiwetskii kekhewe' wenuteniji'm hakha'an, qa hamłe hepi'ye'yi'ij kekhewe' uł'ets humtitax qu' nit'ijju'.

---

* **25:6** Mt 27:19; Hch 25:10,17 * **25:7** Mr 15:3; Lc 23:2,10; Hch 24:5,13 * **25:8** Hch 6:13; 24:12; 28:17 * **25:9** Hch 24:27; 25:20 * **25:11** Hch 25:21,25; 26:32; 28:19 * **25:14** Hch 24:27; 25:2 * **25:16** Hch 23:30; 24:4,5

19 Qe uja'xłe in hepi'ye'ej in uł'etsij wetju'ł pa' łunyejeyij pakha' yijayan, qa uł'etsij wetju'ł iye pakha' wa'mte' Jesús, hik pakha' ha' Pablo yit'ijets in iła'xte' iye.*
20 Qa nite'łe tsikfe'lets pa'n qu' yeqfenye'ji'ij qu' hejełijupkii eke' wekwek, qa hanfaakantaxij qu' nanamiyu'ui ha' Jerusalén qa' hik nakha'yi'i' qu' netjeyumtshenheti'yiji' eke' wekwek.*
21 Qa ha' Pablo qa iyinets qu' mexe not'opheł itii eku'n iye hats'inha qu' nakha'ye' yijat'ij qi Roma łatata César qu' hik nakha'ye' yijat'ij qu' nejeyumtshenij pa'qu' łunye'je', ma' qa k'inaqyaji'ij qu' mexe not'opheł itii eku'n iye ipłu'ui qu' hats hukintaxij na' César.—
22 Ma' qa ha' Agripa qa yit'ijets pa'aj ha' Festo: —Yakhap iye hisu'untax qu' hepi'ye' pakha' jukhew.— Ha' Festo qa yit'ijets pa'aj: —Uje' qu' epi'ye'.—
23 Qa hik ta'łijupi' in neł ukii ha' Agripa qa ke' Berenice qa uyetsji' hakha' ł'ithi'wet qi in topolij pakha' łewqiyejeiji' qa łijts'eye'kteje'm he' oq'opheł inetsilets łatatal qa hekhewe' iye qitsji' tenek'enheiji' ha' witset. Ma' qa ha' Festo qa inaqyaji'ij qu' netetka'x ha' Pablo.*
24 Qa ha' Festo qa yit'ij: —Wittata Agripa qa week nekhewe' namii ha'ne ju'uniji', łi'weni'ł ha'ne jukhew, hane'en in ta'łets qa hekhewe' olots judiol hakha' Jerusalenii qa hane'e'in iye iyintaxij yiwets ka' ewi'ł qa taya'yijipji'kii in iyintaxij yiwets qu' yape hasu'uj iła'xe' hane'en.*
25 Qa yakha'łe qa hi'wen in ham pakha' qu' naqsiijkii qu' ne'weju'łij qu' natlanhetii. Qa nakha'an in iyinets qu' nakha'ye' yijat'ij César qu' hik nakha'ye' qu' nejeyumtshenij pa'qu' łunye'je', ma' qa hats hiwjutsiqeni'm qu' hukinii hatse'.*
26 Qa hamłe pa'qu' uł'axe' qu' łunye'je' hane'en qu' hika'ajji' pa'qu' wit-faakanek'e qu' net'ejuyii ha' wittata César. Qa hik ta'łijupi' hane'ej in henka'xi'ł ewetsji' les in hit'ij ewets akha' wittata Agripa, hats'inha qu' hats anfaakankii hatse', ma' qa' hats nana'l pa'qu' hika'ajji' hatse'.
27 Qe humti qu' nite' witjeik'uneyaxe'kii, qu' jininqekentaxij pa'qu' wit'opheł ik'e qa' nite'łe ji'nt'ikayi'ijji' pa'qu' łunye'je'kii.—

26

Pa' Agripa qa yepi'ye' pa' Pablo.

1 Ha' Agripa qa yit'ijets ha' Pablo: —Hats łeke', yape iyet.— Ma' qa ha' Pablo qa yit'ijii k'ew ha' łokoi, qa yapełek qa yit'ij kekhewe' qu' ne'tweyik'i:
2 —In t'ejuyets ke' wekwek yit'ijets in wenutenij ye'm nekhewe' judiol, łe'wis ye'mkii wittata Agripa in łeke' qu' hit'ij ewets hane'ej aka' qu' netweiyik'i,
3 inhats'ek qe akha' łenikfe'letsha yijat'ij kekhewe' łunyejei qa kekhewe' iye nite' yisu'un nekhewe' judiol. Qa hik ta'łijupi' qu' nek'iyinij ewets qu' ek'en eku'n yiwets qa hasu'uj itaqsunijup.*
4 Week nekhewe' judiol nikfe'l yiwetsha pa'n yijunye'j in mexe ha'ni' ha' yitseet'ija qa hakha' iye Jerusalenii in mexe ye'jutjanax ła's.
5 In hats pakhaa'ijłe in nikfe'l yiwets, qa łeke' qu' nisu'un qu' netsfelija in yakha' yafariseo, qa ene' fariseol qa hik enewe' les yinikfe'l in les yijayanij kekhewe' yit'ij qu' yijunyejeyi'ił.*

* **25:19** Hch 18:15; 23:29 * **25:20** Hch 9:15; 25:9,11 * **25:23** Hch 25:13; 26:30 * **25:24** Hch 22:22; 25:2,7 * **25:25** Hch 23:29; 25:11-12 * **26:3** Hch 6:14; 25:19; Ga 1:13 * **26:5** Hch 22:3; 23:6; Fil 3:5

6 Qa hane'ej qa hats heijeyumtshenheti'yij in ta'łets pakha' hetjumti'ik'ui yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pe' yalheyi'łik'i.*
7 Qa week in uja'xek pekhewe' ta'łetskii pe' doce (12) łelits pa' Israel'ik'i in notkitaxets qu' yape nafits qa yijayantax pa' Dios nełuts qa najai iye. Qa ha'ne łoq'otkineye'j taxijik'ui, wittata Agripa, qa hik ha'ne qa wenutenij ye'm hane'ej ene' judiol.*
8 ¿Inhats'ek in łumti'ił qu' nite' łeke'ye' pa' Dios qu' niłin pa'qu' hats nawa'mtax?
9 Yakha' yijaa'ija toxik'i in humtitax qu' les łe'wise' qu' haqsiijkii pe'qu' olotse' wekweke' qu' net'ejuyiju'ł ka' łii ha' Jesús Nazaret łeiłe'.*
10 Qa hik kakha'ija ka' haqsiijkii na' Jerusalenii. Qa nite' ewi'łłe qu' haqsiijkii kakha' tsełisij hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il in huihinifikii he' witq'opheł itjiyits he' olots yijayan ha' Jesús, qe in hats yineqek'uyunji'ijju' iye, qa yakha' qa hetiya'xji'ijji' qu' natlanhetiiju'.*
11 Qa olotsij iye in hantanithenju' nekhewe' week łe'lijtsitjiyitsifi ne' judiol, qa howo'ji'ijtaxii iye qu' niwuł'enhetets łe'lijei hakha' Jesús. Qi in nite' tsijeik'unenkii in hutentax enewe'en, ma' qa nite' hilitaxij in hijayankii qa hijayaniikii iye nekhewep witsetiikal.*
12 Qa hik aka' ka' haqsiijkii qa tsamtaxii ha' Damasco. Hekhewe' tenek'enhe'yij he' pa'il hik hekhewe' tsełisij pa' yit'unha'x qa ts'ukinij.*
13 In hats natsathenju' junu', wittata Agripa, mexe henektaxik'i hakha' Wit'ikheyi'j, qa hi'wen ha' ewi'ł koojo ta'łiipha'm na' wa's t'anipji' kakha' ł'uła'x ne' junu', qa napjuyit yipji' qa week iye hekhewe' yijts'eyek.
14 Ma' qa in hats ye'weeki'ł in tsami'łi'ju'kii sehe', qa hepi'ye' pa' ewi'ł wit'ax in yit'ij yiwets ke' hebreo, qa yit'ij: "Saulo, Saulo, ¿inhats'ek in łatsawitjitax? Les qe wanawtshetenłe łete'm na'aj ik'omettax qa tatjaitaxiju'ł na'aj leeseji' najak."* 15 Ma' qa yakha' qa hi'ttaxijiju'ł: "¿Łek akha' Yatsat'axyij?" Qa ha' Yatsat'ax'inij qa yit'ij: "Yakha' Jesús, yakhaa'ija łatsawitjitax.
16 Yape eniipha'm qa' ats'ap'aye', qe he'nethin ewets qe qa' he'yeku'm eiji' qu' ithayii ye'm qa' qu' etsfel iye, nite' uja'xłe ekewe' wekwek łi'wen, qe pekhewe' iye qu' k'ethinij iye hatse'.*
17 Yakha' qu' k'elithinjiik'ui ne' judiol qa nekhewe' iye nite' judiol, hik nekhewe' hane'ej qu' k'ukinii,*
18 hats'inha qu' i'wenkit wetju'ł ma' qa' netetwek'ela'xik'uikii na' nookii qa netetwek'ela'xetskii na' na'lkii, hats'inha qu' hats nite' natsat'etsi'ij na' Satanás qa' natsat'etsij yijat'ij na' Dios, ma' qa qu' nata'łets qu' nite' nesqeku'ye' qa netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets qa' netesti'yijju' iye pe'qu' natsat'etsijek hatse' qa' weeki'ł nekhewe' hats tsijayan."*
19 Qa hik ta'łijupi', wittata Agripa, in nite' łeke' qu'nte' heik'ene'ets hakha' hi'wen ta'łiipha'm na' wa's,
20 ma' qa henfel. Yojo in henfeli'm hekhewe' i'ni' ha' Damasco qa nakha' iye Jerusalenii, qa i'nk'ałe qa weekji' na' sehe' Judea, qa nekhewe' iye nite' judiol,

---

* **26:6** Hch 13:32; 24:15; 28:20; Ro 15:8 * **26:7** Fil 3:11; 1Ts 3:10; 1Ti 5:5; Stg 1:1 * **26:9** Jn 16:2; 1Ti 1:13 * **26:10** Hch 8:3; 9:13-14,21; 22:5,20 * **26:11** Hch 25:21,25; 26:32; 28:19 * **26:12** Hch 9:3-8; 22:6-11 * **26:14** Hch 9:7; 21:40 * **26:16** Ez 2:1; Dn 10:11; Hch 22:14-15 * **26:17** 1Cr 16:35; Jer 1:8,19; Hch 9:15 * **26:18** Is 35:5; 42:7; Hch 20:32; Ef 5:8; Col 1:13; 1P 2:9

qu' nili'ij pe' uł'ets in yaqsiijkii qa' netetwek'elaxets pa' Dios, qa naqsiijkii iye pekhewe' qu' ni'nq'ethinij in hats wenink'aihit.*
21 Qa aka'an qa hik aka' ta'łijupi' hekhewe' judiol in t'eku'myi' ke' qi witlijtsitjiyifi qa yisu'untax qu' natslan aje'eł.
22 Qa tsi'fenłe pa' Dios, yamijii hane'ej ha'ne nełuji' in tsi'fen qe henfeli'm eke' łe'lijei ne' weekji' nite' qits qa ne' qits iye. Nite' hitujtseikanin ka' hats nifel pa'aj pe' profetas'ik'i qa pa' Moises'ik'i iye qu' hik kakha'ye' qu' łunye'je'kii,*
23 pa' Cristo in qi qu' natawtshenhetii qa' nawa'm, qe qa' łakha'ye' qu' nojo'oj qu' iła'xe' iye qa' nikfelitets ene' judiol qa ne' nite' judiol qu' netjumti'ik'uiha pe'qu' łiłaxitse' hatse'.—*
24 Ha' Pablo in mexe yit'ij ekewe'en, te'weiłetik'i, qa ha' Festo qa yit'unhetik'i in yit'ij: —¡Pablo hats nite' nejeik'unenkii in qi in łejełtaxijupkii ekewe'en!—*
25 Ha' Pablo qa yeku'ł: —Yakha' heyeik'uneikii, wittata Festo, qe kekhewe' hit'ij yijaalija qa teik'uneikiiha iye.*
26 Qe nakha' wittata Agripa nikfe'letsha ekewe' wekwek, qa hik ta'łijupi' in nite' ts'ijiwei in henfeli'm qe humti nakha'an qu' hats week nikfe'lets aka'an, qe aka'an in łunyejeikii ham pa' qu'nte' nenikfe'le'ets.
27 Wittata Agripa ¿me nite' łeqeku'uk'i kekhewe' yit'ij pa'aj pe' profetas'ik'i? Tsikfe'lets in nite' łeqeku'uk'i.—
28 Ha' Agripa qa yeku'ł ha' Pablo: —¿Me łumti qu' aje'ełe' qu' aqsiijkii qu' hijayan pa' Cristo?—*
29 Ha' Pablo qa yit'ij: —K'iyinijets pa' Dios qu' aje'ełe' i'nłi'i qu' nite' aje'ełe', nite' eł'ewi'łłe qe week iye enewe' tsepi'ye' qu' nafits aka' yijunye'j qa hasu'uje'łe ene' fołołik'il.—
30 Ma' qa ha' wittata, qa ha' gobernador, qa ke' Berenice qa week hekhewe' ewi'ł i'ni'łi' qa niipha'mkii.*
31 Ma' qa in hats ikfik'ikii qa hats tujtseika' pa' i'ni' qa yifaakateji' pa'aj, qa yit'ijju': —Ha'ne jukhew ham pa'qu' naqsi'jijkii qu' ne'weju'łij qu' nawa'm i'nłi'i qu' not'opheł itii.—
32 Ha' Agripa qa yit'ijets pa'aj ha' Festo: —Łeke'tax qu' iwejin hakha' jukhew, qa hatsłe iyinets qu' hakha'ye' yijat'ij César qu' nejeyumtshenij pa' łunye'j.—*

27

Pablo qa wetka'xii pa' Roma.

1 Ma' qa in hats week yit'ijju' qu' yape ha'ni'łji' ke' tokoyei qu' natsami'łii pa' Italia, ha' Pablo qa hekhewep wit'opheł ii qa testi'yij ha' ewi'ł centurión łii Julio, ta'łets hekhewe' ewi'ł tup'uje'm oq'opheł inetsilets łiyinyejei Augusta.*
2 Ma' qa ha'ni'łji' ke' tokoyei ta'łii hakha' witset łii Adramitio hats nikheyu' qu' namik'i iye pe' witsetits łekuwelii ha' sehe' Asia. Qa haki'łkii yijts'e'ełkii iye ha' Aristarco Tesalónica łeiłe', Macedonia łeqe sehe'.*

---

* **26:20** Mt 3:8; Lc 3:8; Hch 9:19-20,22,26-29; 13:46; 22:17-20 * **26:22** Lc 24:27; Hch 10:43; 24:14 * **26:23** Lc 24:26; 1Co 15:20,23; Col 1:18; Ap 1:5 * **26:24** 2R 9:11; Jn 10:20; 1Co 1:23; 2:14; 4:10 * **26:25** Hch 23:26; 24:3 * **26:28** Hch 11:26; 21:33; 1Co 7:7 * **26:30** Hch 23:9,29; 25:23 * **26:32** Hch 25:11; 28:18 * **27:1** Hch 10:1; 16:10; 25:12,25 * **27:2** Hch 17:1; 19:29

3 Qa kakhap neɬukii qa tsami'ɬets ha' witset Sidón. Ha' Julio qa teik'uneyi'm
ha' Pablo qa yiwejinɬe qu' nakii he' ɬejuwaikal qa' neɬeɬ eku'nets.*
4 Ma' qa haki'ɬik'ui iye hakha' witset qa ha'yani'ɬipji' ha' sehe' Chipre
haki'ɬiipha'm hakhap ɬ'anu'ui hakha' sehe', qe nite' ɬeke' qu' haki'ɬiju'ɬ ka'
t'unik'i.
5 In hats haki'ɬji'ha ha' ɬeqewuk'uji' ha' qi iweli' qa hatsa'theni'ɬji' he' sehel
Cilicia qa Panfilia, qa tsami'ɬets ha' witset Mira, ha' sehe' ɬii Licia.*
6 Qa hik hakha'a' qa yi'weni' iye ha' centurión ke' ewi'ɬ tokoyei ta'ɬiyek pa'
witset Alejandría qu' namii pa' Italia, qa hikke' qa tsinhini'ɬji'ju' iye.
7 In hats olots ke' neɬuts in ye'juu'ɬi'iɬ in haki'ɬkii, qa hats qi in jutsitax
in tsami'ɬets hakha' yatsathenji' ha' witset Gnido, qe ka' t'unik'i hats nite'
ɬeke' in he'yejuitaxi'ɬiju'ɬ, ma' qa hapiliɬiiju' ha' ɬ'anu'ui ha' ɬ'isɬa'wet Creta, qa
hatsa'theni'ɬji' in heneki'ɬijup ha' witset ɬii Salmón.
8 Qa heneki'ɬij ɬekuwe' qi in iwe'me't ka' t'unik'i, qa tsami'ɬets ha' ewi'ɬ
witq'otkinhewetik'uyi' ke' tokoyei ɬii Buenos Puertos qa ipɬutaxiipha'm pa'
witset'ija ɬii Lasea.
9 Ma' qa in hats olots ke' neɬuts in hijalki'si'ɬ, qa hats yamets ka' ɬahats'ij in
nite' ɬeke' qu' nijalkis pe'qu' toko'yeye, qe jutsiqaxij in hats naxijik'i kekhewe'
neɬutsji' nite' tekji' ne' judiol. Qa hik ta'ɬijupi' ha' Pablo in nifeltaxi'm,*
10 qa yit'ijets: —Jukhew, yakha' tsikfe'lets in hats iftsax qu' jitajalki's qa
iftsaxets qu' week jinaqamij, nite' uja'xɬe ene' inqatai qa ene' tokoyei iye, qe
pe' iniɬii iye.—*
11 Qa hakha'ɬe centurión qa les tek'enik'i ka' yit'ij hakha' yithayiki ke'
tokoyei qa' hakha' iye yatsat'axij ke' tokoyei, qa kakha'ɬe yit'ij ha' Pablo qa'
nite' tek'enik'i.
12 Qa in ɬunye'jek in iwe'me't iye qu' ya'maneye'taxi'ɬi' hakha'an kakha'
lo'pji', ma' qa yaqaamij qu' weeke' in yit'ijju' qu' les ɬe'wise' qu' haki'ɬik'ui
hakha'an, qa' hijaajini'ɬ yijat'ij qu' natsami'ɬii ha' witset Fenice, hikha'
wit'atsji'ɬi'wetpha'm iye ha' sehe' Creta qa ewi'ɬɬe in jite'wenii ha' qi iweli'
hakha' ima'xii qa ha' tefeji', ma' qekha hikha' ya'maneye'taxi'ɬi' yijat'ij kakha'
lo'pji'.*

Pa' qi t'unik'i.

13 Ma' qa namɬek ka' leseesik'i t'unik'i, qa hats yumti'ija qu' ɬunye'je' kakha'
hats yumtitax qu' ɬunye'je'kii, qa nit'ijpha'mkii he' ɬeqe tseyemits ke' tokoyei
qa heneki'ɬij ipɬu'uiteje'm ha' ɬekuwe' ha' Creta.
14 Qa suujɬe tu'u qa yapeɬek qa nam ka' qi t'unijik'i (huracán) ta'ɬets ha' sehe',
qa ɬii kakha' qi t'unijik'i Euroclidón.
15 Ka' t'unik'i in hats yeqsilanje'mkii ke' tokoyei qa hats ham pa'qu'
haqsi'jtaxi'ɬijkii qu' ɬeke'ye' qu' net'ejuyiju'ɬ ka' t'unijik'i. Ma' qa hats hetwe-
jinɬi'iɬij qu' netswu'mɬi'iɬji' pa'qu' netswu'mi'ɬji'.
16 Qa in tsiwumiɬiiju' ha' ɬ'anu'ui ha' ɬ'isɬa'wet ɬa's ɬii Clauda, qa qi in
heyithayi'yi'ɬ in hentsini'ɬets ke' witinhitjii ɬasi' ke' tokoyei qa heni'ɬji'ju'.
17 Qa in hats yaqhat'etsij in yenji'ju', qa yisifinijipji' iye ke' niihai ke' tokoyei
qa'nte' niwjaf'iteje'm. Ma' qa in hats nijiwe'yets iye qu' namii qa' net'unijji'
ha' qi isa'x ɬii Sirte, qa yiwu'miiju' ha' ɬoqoqhoolo ke' tokoyei (ancla flotante)
ma' qa juufɬe ke' tokoyei qa yiwejinɬi'ij iye pa'qu' neka'xe'ɬeji' ka' t'unik'i.

---

* **27:3** Hch 24:23; 27:43; 28:16 * **27:5** Hch 6:9; 13:13 * **27:9** Lv 16:29-31; 23:27-29; Nm 29:7
* **27:10** Hch 27:21; Ap 18:17 * **27:12** Hch 2:11; Tit 1:5

18 Qa kakhap neɬukii, in hats qi in tseqsilani'ɬje'mkii ha' qi iweli' qe ta'ɬets ka' qi t'unik'i, ma' qa hik aka'aj yiwu'miiju'kii ke' uja'x ɬaqatai ke' tokoyei.*
19 Qa in hats wetshetk'ewi'ɬ ke' neɬuts, qa nat'a'ak'i kekhewe' ɬewekwekitstax qa nite'ɬe natkin ke' tokoyei, qa yiwu'mji'ju'kii ha' iweli'.
20 Qa in ɬunye'jek in hats olots ke' neɬuts in nite' laxa'ai ke' junu' qa he' footekii iye, qa qi iye in tseqsilani'ɬje'mkii ka' qi t'unik'i, ma' qa hats humti'iɬ qu' nite' yi'ɬiyi'iɬ.
21 In hats olots ke' neɬuts in ham hetuji'iɬ, ha' Pablo qa ts'ap'aji'ju' ɬeqewuk'u hekhewe'en, qa yit'ij: —Jukhew, les ɬe'wistax qu' ek'eni'ɬ yiwets in hi'ttaxijets qu' hasu'uj jinak eku'uk'ui ha' Creta. Qa aka'an qek ɬunye'je' ma' qekha hamtax ɬunye'je'kii ene' tokoyei qekha hamtax iye jinaqami'ij ke' wekwek.
22 Qa ha'neɬi'ij qa k'akakɬiniɬij qu' hasu'uj e'muju'mmi'iɬets, qe ham ɬek wa'me' ekheweli'ɬ, qe ewi'ɬɬe yijat'ij ene' tokoyei qu' uɬ'axe'ju'.
23 Qe ha'ne naja'xji' tsap'ayijup ha' ewi'ɬ ɬaqa ángel pa' Dios, hikpa' yat-sat'axyipji' qa hikpa' iye he'yithayi'yi'm,*
24 qa yit'ij yiwets: "Hasu'uj e'nijiwei Pablo, qe les ɬe'wis qu' amii hatse' ha' wittata César. Na' Dios hats t'eku'mij eju'ɬ qu' ham nawa'me' week ene' enhifetsji' ene' tokoyei."
25 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hasu'uj itawje'metetsi'iɬ jukhew, qe yakha' nite' heqeku'uj pa' Dios, qu' hik kakhaayi'ij qu' ɬunye'je'kii kakha' hats wenit'ij yiwets.*
26 Qa lesɬe ɬe'wis qu' jinamets pa'qu' ɬ'isɬawet'e.—*
27 Qa in hats yamets kakha' naja'xji' uja'x catorce (14) in mexe pekhel tsiwu'miɬji'kii ka' qi t'unijik'i hakha' qi iweli'ji' ɬii Adriático, qa hik kakha' ka' naja'xji' in hats ɬeqewuk'uji' naja'x, he' marinero qa hats yumti qu' hats ye'metitsi'iɬi'm pa'qu' sehe'ye'.
28 Qa yiwu'miiju' ha' ɬeqjeyumtshela'x qa yi'wen ka' ɬ'akapɬuju' in treinta y seis (36) metroju'. Qa mexe notki'ets in mexe ik iye, ma' qa ewi'ɬij iye in yiwu'miiju' qa yi'wen iye ka' ɬ'akapɬuju' in hats veintisiete (27) metroju'.
29 Qa hik ta'ɬijupi' in nijiwe'yets qu' he'yefeyi'ɬ ji'teje'm pe'qu' utele', ma' qa yiwu'miiju' ke' ikwetju'ɬ (4) ɬeqe tseyemits ɬetsi'jii ke' tokoyei qa hats itaqsuntaxets qu' ne'neɬukii.
30 Qa he' marinero nilithiyu'taxik'ui ke' tokoyei qa yilithintaxiiju' ke' witinhitjii, qa yaqanɬekii in yittaxijju' qu' nenii ɬapa's pe'qu' ɬeqetseyemitse ke' tokoyei.
31 Ha' Pablo qa yit'ijets ha' centurión qa hekhewe' iye oq'opheɬinetsilets: —Enewe'en qu' nite' amaneye'ji' ene' tokoyei, ekheweli'ɬ nite' ɬeke' qu' i'ɬiyi'iɬ. —
32 Ma' qa he' oq'opheɬinetsilets qa yisa'xik'i ke' ɬeniihai ke' witinhitjii ɬasi' ma' qa yiwejiɬe qu' niwu'mɬe.
33 Qa in hats k'esik'i qu' ne'neɬukii, ha' Pablo qa yit'ijets qu' les ɬe'wise' qu' netekju' hekhewe'en, qa yit'ij: —Hats catorce (14) ke' neɬutsik'i, in ɬonotki'iɬkii, in nite' ɬ'eki'ɬju', ham pa'qu' etuji'ɬ.
34 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hit'iɬij ewets qu' eki'ɬju', qe les ɬe'wis qu' eki'ɬju' hats'inha qu' i'ɬiyi'iɬ qu' nana'li'ɬ e'm pe'qu' et'unhaxitsi'iɬ, qe nite' ewii'ɬe' ne' ewkujitsi'ɬ pa'qu' hami'iikii.—*

* **27:18** Jon 1:5; Hch 27:38 * **27:23** Dn 6:16; Hch 18:9; 23:11; Ro 1:9; 2Ti 4:17 * **27:25** Hch 27:22,36; Ro 4:20-21 * **27:26** Hch 27:17,29; 28:1 * **27:34** 1R 1:52; Mt 10:30; Lc 21:18

35 In hats yit'ij aka'an, ha' Pablo qa t'eku'mi' ka' pan qa yit'ijetspha'm łe'wisij
pa' Dios qa week yi'wenij. Ma' qa yapk'asitje'm qa tuj.*
36 Ma' qa week, hats yi'sinhetik'i ł'ajits, qa tekju' ek iye.
37 Qa in yu'jaxi'łji' ke' tokoyei in ye'weeki'ł 276 he' jukhew.*
38 In hats yili'ijju' in tekju', qa yiwu'mji'ju'kii ha' iweli' ke' elhuyitetsji' trigo
qe qa' les af'ayaye'ji' iye ke' tokoyei.*

Pe' tokoyeyi'k'i qa qhaf'afju'.

39 In hats nekpha'm ne' junu', qa nite' nikfe'lij ha' sehe'. Qa yi'wenłi'ii ha'
loofik'iteje'm ham uteli'i' qa yisu'un qu' nukinii ke' tokoyei hakha'an, qu'
łeke'ye'.
40 Ma' qa yisa'xik'i ke' łeqe tseyemits ke' tokoyei, qa yiwejinłeji' ha' iweli',
qa yiwapjahan he' łetsi'jii łanajkanetits ke' tokoyei, qa yenpha'm iye ha' łapa'sii
łeqe k'eewe, ma' qa iktax qu' namiiteje'm ha' łotkoyek.
41 Qa t'efeiłe ji'teje'm pa' qipha'm isa'x in hats yamets hakha' iwoyitsi'
wetju'ł he' iwelii ke' tokoyei qa t'unijji', yitjuu ji'teje'mha ka' łapa's qa hats
nite' łeke' qu' nak. Qa ke'łe łetsi'jii qa niwqhaf'itju' in yeqsilanje'mkii ke'
qitsik'i łeqe t'uyuyits ha' iweli'.*
42 He' oq'opheł inetsilets qa yisu'untax qu' nanlanju' he' wit'opheł ii qe nite'
yisu'un pa'qu' nilat qu' nat'am.
43 Qa yisu'unłe hakha' centurión qu' niłin ha' Pablo, ma' qa yaq'ayinij kakha'
yisu'untax hekhewe'en. Qa yiyaji'ijji'ju' pekhewe' qu' niya'yij qu' nat'am qa
nojo'oj qu' net'ilit'iiju'kii qa' nametsteje'm ha' sehe'.
44 Qa yiyaji'ets iye hekhewep qu' nijayanik'iju' iye, qa uja'x he' i'nipji' ke'
tabla łapk'asil qa hekhewep iye qa i'nipji'ek ke' łunyejeiłe wetju'ł łewekwekits
ke' tokoyeyi'k'i. Ma' qa hik aka' łunye'j in week iłii in yametsteje'm ha' sehe'.

28

Pablo qa i'ni' pa' sehe' Malta.

1 In hats week tsamiłetsteje'm ha' sehe', ma' qa tsikfe'li'łets in hikha' pakha'
ł'isła'wet sehe' łii Malta.*
2 He' tetseti'yi' tsejeełiłetsha qa niłani' ka' ewi'ł fe't qe piłei qa k'ui iye. Qa
week taya'yi'łyii qu' ha'ni'łijup ka' fe't.*
3 Qa ha' Pablo qa yittaxij suufifi ke' najak łelits qa in hats yiwu'mtaxji'ju' ka'
fe't, qa t'ilitłefik'i ek ka' q'oiq'oi qe eleje'yi'mets ka' fe't, qa yiyewin ha' łokoi
t'unijji'.
4 Qa he' tetseti'yi' yi'wenij ka' q'oiq'oi in t'unijji' ha' łokoi, qa yit'ijju': —Qete'e'
tu'u qu' eqek'unaxi'ija nakha' jukhew, qe in nite' yaq'altaxij na' iweli', qa ne'
dioski'ijup pa' witqa'tja' qa hats nite' yisu'un qu' mexe iła'xe' nakha'an.—*
5 Ha' Pablo qa yeqsilanijjiju'kii ka' fe't ka' q'oiq'oyik'i qa namji'ju', qa hamłe
łunyeji'ijkii.*
6 Qa week yejeł taxijju' notkitaxets qu' nenikulat, i'nłi'i qu' nanamijju' qa'
nawa'm. Qa hats yapetaxij, qa hamłe łunyeji'ijkii. Ma' qa tujtseika' ł'anyejei iye
qa yit'ijets in dioste'.*

---

* **27:35** Mt 14:19; 15:36 * **27:37** Hch 2:41; 7:14; Ro 13:1; 1P 3:20 * **27:38** Hch 27:18; 28:1 * **27:41** Hch 12:19; 27:3,22; 2Co 11:25 * **28:1** Hch 16:10; 27:1,26,39 * **28:2** Ro 1:14; 1Co 14:11; Col 3:11 * **28:4** Lc 13:2,4; Jn 9:2 * **28:5** Mr 16:18; Lc 10:19 * **28:6** Hch 8:10; 14:11

7 Hakha' ha'ni'ɬi' meti'm ha' ɬeq'ejinqa'wet ha' tenek'enhe'yi' hakha' ɬ'isła'wet,
ha' jukhew ɬii Publio. Qa tsekaxi'ɬii ke' ɬetsi' qa lesitsi'ɬ yiwetsha ke' wet-
shetk'ewi'ɬ neɬuts.
8 Qa ɬunye'jkii hik aka'aj, hakha' ɬatata ha' Publio i'wju' qe qi in wanqaats'e',
iwilhan qa iɬa'mkii iye. Ha' Pablo qa uyetsji' qu' ni'wen, qa i'nk'aɬe in hats
iyinipji' qa t'eku'mipji', ma' qa yiɬin.*
9 Qa aka'an in ɬunye'jkii, ma' qa he' week wanqaats'eju' tetseti'yi' hakha'
ɬ'isła'wet qa namiikii iye, ma' qa week niɬinju' iye.
10 Qa qi iye in tsiwqinheti'ɬji' qa neqjunu'uɬyij iye, qa in hats yamets iye qu'
haki'ɬkii qa week tseɬisi'ɬij kekhewe' qu' net'ejuyets qu' haki'ɬkii iye.

Pablo qa hats nekik'i pa' wit'ikheyi'jii pa' Roma.

11 Ma' qa in hats wetshetk'ewi'ɬ ke' juwelits in ya'maneyi'ɬi'kii hakha'an qa
ha'ni'ɬji' iye ke' tokoyei ta'ɬii iye pakha' Alejandría, amani' hakha' ɬ'isła'wet in
hats yamets qu' lop'e. Ke' tokoyei qa yiwetshenii ha' ɬapa'sii he' ɬoqo diosits
ɬiyits witk'injayek wetsjukji' (Cástor qa Pólux).
12 Qa in hats tsami'ɬets ha' witset Siracusa, qa wetshetk'ewi'ɬ ke' neɬuts in
mexe ya'maneyiɬi'ju' iye hakha'an.
13 Qa hikha' hata'ɬi'ɬi' iye in haki'ɬkii iye ipɬu'ui in hats tsami'ɬets iye hakha'
witset ɬii Regio. Qa kakhap neɬukii qa na'l ka' i'wk'uyi'l qa neɬukii iye qa hats
tsami'ɬets ha' witset Puteoli.
14 Qa hikha' qa hi'weni'ɬi' he' uja'x hats yijayan pa' Jesús, qa mexe tsiye-
jini'ɬju' qa yisu'un qu' wetsjuk tatsai (7) neɬutse' qu' ya'maneyi'iɬijup. Qa hikha'
qa hata'ɬi'ɬi' in hats tsami'ɬii ha' Roma.*
15 He' hats yijayan pa' Jesús tetseti'yi' ha' Roma qa hats i'ye'e'ɬ yiju'ɬ. Ma'
qa aje'eɬ yamii qu' netsjelu'uɬik'uiyii he' witsetits Foro de Apio qa ha' Tres
Tabernas te'weyiju'ɬ ha' Roma. Qa ha' Pablo in yi'wen qa yit'ijetspha'm ɬe'wisij
pa' Dios, qa qi in yi'sinhetik'i ɬ'ajits ma' qa t'unkii iye.
16 In k'uyi'ɬ ji'teje'm ha' witset Roma, qa ɬexkelij qu' neqethenfik'i ha' Pablo
qa ewi'ɬ ha' yejeɬets oq'opheɬinetsi'l.*

Pablo qa i'nq'ijatsheni' pa' Roma.

17 Qa ɬunye'jkii in hats wetshetk'ewi'ɬ neɬuts in ha'ni'ɬi' ha' Roma, ha' Pablo
qa iyinii hekhewe' tenek'enhe'yipji' he' week judiol i'ni'kii ha' Roma. Qa in
hats not'ax wetju'ɬ, qa yit'ijji'ju': —Yejefets, yakha' hamtax pa'qu' haqsiijkii
qu' net'ejuyiju'ɬ hekhewe' inejefets in judiol, qa pa'qu' net'ejuyiju'ɬ iye kakha'
ɬunyejei pa'aj pe' inqa'jteyik'i. Na' Jerusalenii hikna' hata'ɬi' in heinekumhi'yi'
qa heyesti'yij ene' Roma ɬeiɬets,*
18 hik enewe' in tsifaakankii qa yisu'untax qu' netswe'jinɬe, qe ham pa'qu'
ne'tswenij qu' nata'ɬijupi' qu' hailanhetii.*
19 Qa hekhewe'ɬe judiol qa nite' yisu'un aka'an, ma' qa k'iyinets qu'
hakha'ye' yijat'ij César qu' netsjeyumtshenij pa'qu' yijunye'je'. Qa nite'ɬe ikji'
qu' natsamijii ma' qa' hit'ij pe'qu' net'ejuyiju'ɬ hakha' yitset Israel.*
20 Qa hik ta'ɬijupi' qa k'iyinets qu' k'eweni'ɬ qa jintafaakateiju' iye, qe
ta'ɬijupi' pakha' ɬoq'otkinheyejei taxkii hekhewe' Israel yakha' qa heka'xkii ene'
foɬoɬik'il.—*

---

* **28:8** Hch 9:40; Stg 5:14-15 * **28:14** Jn 21:23; Hch 1:16 * **28:16** Hch 24:23; 27:3 * **28:17** Hch 6:14; 25:8 * **28:18** Hch 22:24; 23:29; 26:31 * **28:19** Hch 25:11; 26:32 * **28:20** Hch 21:33; 26:6-7,29; Ef 6:20; 2Ti 1:16

21 Hekhewe'en ma' qa yit'ijju': —Yekheweli'ł ham nami'iłyii witfaakanek'e
qu' nata'łii na' Judea qu' net'ejui ewets. Ham iye name' ne' judiol qu'
nefelijlkii qu' uł'axe'.
22 Qa hisu'unłi'ił qu' k'epiye'ełij qu' enfel pakha' łumti'ek qu' łunye'je', qe aka'
tsikfe'li'łets in t'ejuyets pakha' ink'ayik łunye'jkii aka'an, in week t'ejuyiju'ł
pekhewe' pekhelji'kii aka'an.—*
23 Ma' qa in hats yiwjutsiqenik'ui kakha' nełuji' qu' niyetik'uiha, qa in hats
yamets qa olots he' namii hakha' i'ni' ha' Pablo. Ta'łiji' in leefiju' qa yamijii
in hats metju' junu' in nifeeli'mha pa' tenek'enheiji' pa' Dios. Qa wo'taxii
qu' nenikfe'lik'uyi' in t'ejuyets pa' Jesús qa natkintaxiji' kekhewe' łe'lijei pa'
Moises'ik'i qa pe' profetas'ik'i iye.*
24 Qa uja'x he' t'eku'mi' kekhewe' yit'ij ha' Pablo, qa hekhewepłe qa
yeqeku'uk'i.*
25 Qa in łunye'jek in nite' weekij qu' net'eku'mi', qa yak'esłe kiyek ha' Pablo
in hats yit'ijji'ju' aka'an: —Yasiinik'iha pakha' yit'ijets pa'aj pa' Espíritu Santo
pe' alheyi'łik'i qa i'nijji' pa'aj pa' Isaias'ik'i profeta,
26 in yit'ij pa'aj: *"Amii nakha' witset qa' it'ijets: 'Qu' epi'ye'taxi'ł hatse' qa'
nite'łe enikfe'li'iłik'i. Qu' jełtaxi'łju' qa' nite'łe i'weni'ił.*
27 *Qe pe' łaqjamtikineyejeikii ha'ne witset tit'oyik'i. Yit'onik'i łekfii qa yit'onik'i iye
łotoi. Qa qu' nite' hik aka' łunyejeye', in yejełju' qekha ni'wentax, in yepi'ye' ek'i
qekha netk'entaxik'iha, qa pe' łaqjamtikineyejeikii qekha nenikfe'ltaxik'i iye ma'
qekha nenink'aihittax qa yakha' qekha henłintaxju'.' "* *(Is 6:9,10)*
28 Qa hik ta'łijupi' in hisu'un qu' enikfe'li'łets pa' Dios in tisij pa' łeqiłinkeye'j
nekhewe' nite' judiol, enewe'en qa t'eku'miju'ł yijat'ij.—*
29 Ha' Pablo in hats yili'ij in yit'ij aka'an, he' judiol qa ikkii, qi in wapilij
wetju'ł aka'an.
30 Ha' Pablo wetsjuk ininqapits in amanifi ke' łatkinki' wititsi'. Qa week
yeje'łjiiju'ł ne'ej namji'jii,
31 qa nifelji'ji'm pa' tenek'enheiji' pa' Dios. Qa i'nq'ijatshenij iye pa'
Yatsat'ax'inij Jesucristo i'nłi'ijkii, ham pa'qu' naq'ayinij in nifel.*

---

* **28:22** Lc 2:34; Hch 24:5; 1P 2:12; 4:14 * **28:23** Hch 8:35; 17:3; 19:8; 26:22; Flm 22 * **28:24** Hch 14:4; 19:9 * **28:26** Sal 119:70; Mt 13:14-15; Mr 4:12; Lc 8:10; Jn 12:40; Ro 11:8 * **28:28** Lc 2:30; Hch 13:26,46; Ro 11:11 * **28:31** Mt 4:23; Hch 4:29,31; 20:25; 28:23; 2Ti 2:9

ROMANOS

Pablo yojo in mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, łeqejkunenek ha' Jesucristo, t'eku'myiiji' qu' ya'apostoli'ij, qa
tseqethenju' qu' henfel ke' łe'sits wi'tlijei ta'łets pa' Intata t'ejuyets ha' Jesús.*
2 In yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata ke' łe'sits łe'lijei qa i'nijji' pa'aj pe' profe-
tas'ik'i in yika'ajji' pa'aj.*
3 Eke' wi'tlijei yiwjutsiqen pa'aj hik ekewe' nifel ha' Ła's, hikha' in nekfik'i
qa jukhewij qa ta'łets pe' ława'mhitsik'i ta'łets pa' David'ik'i.*
4 Qa in ta'łets in hats iła'x iye ma' qa yinikfe'l in Łaa'sija pa' Intata qa yinikfe'l
iye pa' yijaa'ija in łet'unha'x qe pakha' łunyee'jija hakha'an ta'łets pa' Espíritu
Santo. Hakha'an hik hakhaa'ija Jesucristo Yatsat'ax'inij.*
5 Ha' Jesucristo hikha' ta'łets aka' łe'wis nite' yeweju'łtaxiłij qu' nana'li'ł
ye'm aka'an in ya'apostolitsi'łij qe qa' hisu'unkenini'łij ene' week witsetits qa'
nepiye'ek'i ke' łe'lijei ma' qa' niwqinhet qa' nijayan iye ha' Jesucristo.*
6 Enewe' witsetits hit'ijets ekheweli'ł ła'ni'ł ji'teje'm hik enewe'
te'nekumhi'yiiji' qa' natsat'etsij ha' Jesucristo.*
7 Hika' ha'ne witfaakanek t'ejuyi'ł ei ekheweli'ł łe'su'unhei pa' Intata tet-
setiyi' ek pa' witset Roma. Ekheweli'ł neqetheni'łju' qa' natsat'etsi'ł ej.
Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'ił ewets qa qu'
nikesimen iye pe' atawjetsi'ł.*

Pa' Pablo yisu'untax qu' namii pa' Roma.

8 Yojo qu' mexe hit'ij, ha' Jesucristo hikha' ta'łets qu' hit'ijets łe'wisij pa' yeqe
Dios qe ta'łi'ł ewets week ekheweli'ł Roma łeiłets, qe week ha'ne sehe' i'ye'ji'jij
pa' nite' eqekuyejeyi'łij ha' Yatsat'ax'inij.*
9 Pa' Dios hikpa' he'yithayi'yi'm weekij pa' yitawe'j qa henfel eke' łe'sits
łe'lijei ha' Ła's, hikpa' nikfe'lij yiwets in yijaa'ija in nite' tsitapiji'ił ei qa
k'iyinji'ij.*
10 Week łahatsiyij qa k'iyinji'ij qa hitjiijetspha'm pa' Intata qu' łexke'yi'ij, ma'
qa' hats łeke'ye' qu' natsami'ł ei,*
11 qe qii'ija in hisu'un qu' k'eweni'ł qe qa' k'efeni'ł iye qa' les et'unitsi'iłij iye
qu' ijayani'ł ha' Jesucristo.*
12 Les łe'wis yijat'ij qu' hit'ij, qa' jinatkakłinij wetju'ł pa' na'l ine'm nite'
inqekuyejeyij ha' Jesucristo.
13 Nite' hisu'un qu'nte' enikfe'li'iłets yejefets in hats olotsij in hatji'lettaxij
qu' nek'injiwitsheni'ł ei yamijii hane'ej in mexe nite' łeke'. Qe ka' hisu'un
kakha'an qu' nana'l iye pe'qu' łeye' qu' heyithayi'yi'ł etji' in łunyejeyek
hekhewep witsetits.*

---

* **1:1** 1Co 1:1; 9:1; 2Co 1:1; Hch 9:15; 13:2; Ga 1:15; Mr 1:14 * **1:2** Tit 1:2; Lc 1:70; Ro 3:21; 16:26 * **1:3** Mt 1:1; Jn 1:14; Ro 4:1; 9:3,5; 1Co 10:18 * **1:4** Hch 10:38; 13:33; 17:31; 26:23; Mt 4:3 * **1:5** Hch 1:25; 6:7; 9:15; Ga 1:16; Ro 16:26 * **1:6** Jud 1; Ap 17:14 * **1:7** Ro 5:5; 8:39; 1Ts 1:4; Ro 8:28; 1Co 1:24; 1Co 1:2-4 * **1:8** Ro 16:19 * **1:9** 2Ti 1:3; Ro 9:1; 2Co 1:23; 11:31; Fil 1:3-5,8; Ef 1:16; 1Ts 1:2; 2:5,10; Flm 4 * **1:10** Hch 18:21; Ro 15:32 * **1:11** Hch 19:21; Ro 15:23 * **1:13** 1Co 10:1; 11:3; Hch 19:21; Jn 4:36; Ro 15:16; Fil 1:22; Col 1:6

14 Na'l pa' haiyajaxti'yijets hik łunye'j qu' yekumhifkineyi'ipji' pe' week
pekhewe' nikfe'lets ke' griego łe'lijei qa pe' nite' nikfe'lets ke' griego łe'lijei,
pekhewe' wekwek nikfe'lets qa pekhewe' ham nikfe'le'ets.*
15 Hik ta'łijupi' in qi in hisu'unetsha qu' natsami'ł ei qa' k'efe'ljiiłimek eke'
łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij ekheweli'ł in ła'ni'łi' ek pa' witset
Roma.*

Eke' łe'sits wi'tlijei hik ekewe' łet'unha'x pa' Intata.

16 Yakha' nite' hewepinij in henfel ke' łe'sits wi'tlijei qe hik ekewe' łet'unha'x
pa' Intata qe qa' iła'xe' week pakha' qu'nte' neqeku'ye', yojo pa'aj pe' judiol
ma' qa i'nk'ałe qa weekij pekhewe' nite' judiol.*
17 Eke' łe'sits wi'tlijei ji'yethinij pa'n łunye'j qu' jinatsathenket pa' Intata.
Qu' jinatsathenket ta'łets in nite' jiteqeku' ma' qa lees t'ijaifik'i pa' nite'
inqekuye'jij, hik aka' yit'ij ke' Intata łe'lijei in yit'ij: *—Pa'qu' jukhewe' in
yatsathen qa' iła'xe' qe ta'łets pa' nite' łeqekuye'j.—* *(Hab 2:4)**

Pa' łewuł'ax ene' jukhew qa efuts.

18 Qe pa' ławak pa' Intata ta'łiipha'm na' wa's in jinikfe'lets. Pa' qi ławak
t'ejuyets pe' uł'ets qa yeqeku' iye. Pe' łewuł'ets pekhewe'en ta'łets in nite'
łexkelij qu' nepiye'ek'i pekhewep eke' yijaaltaxija in łe'sits wi'tlijei.*
19 Qe ke' hats yinikfe'l in t'ejuyets pa' Intata łekhewel hats nikfe'ltaxetsha,
qe pa' Intata łakhaa'ija in yikfelittaxets.*
20 In ipłu'uk'i ek pa'aj in i'nk'a yaqsiijkii pa' Intata ha'ne sehe' qa na' wa's
iye in nikfe'ltaxets ene' jukhew qa efuts in na'l pa' Intata, qa nikfe'ltaxets
iye pa' nite' yili'ij łet'unha'x yemjeetax in nite' yi'wentax. Nikfee'ltaxetsha in
nite' ham qe ta'łets ene' jite'wen łaqsijiiju'. Qa hik ta'łijupi' in ham weju'łi'ij qu'
nittaxijets: —Nite' tsikfe'li'łets, me na'l pa' Dios, me i'nłi'i qu' ham Diose'.—*
21 In hats nikfe'ltaxetsha in na'l pa' Intata, qa nite' yisu'un qu' niwqinhet
in qitax in Dios qa nite' yit'ijetspha'm iye: —Łe'wisij.— Łekhewel in wo'taxii
pa' Intata qa wekwekłe ham weju'łi'ij yijamti'ijets yumtitax qu' hik łunyejeye'
pa' Intata. Qa hik ta'łijupi' pe' uł'ets łaqjamtikineyejeikii in les hik łunyejei qu'
noo'ye'kii.*
22 In wanamitij in nikfe'lets pe' wekwek ma' qa week nełuts les in ham
nikfe'le'ets.*
23 Qe łekhewel yitujtseikanintax pa' łunye'j pa' Intata, hikpa' nite' wa'm,
qa yojonkettaxik'i ne'ej witeqsi'nq'alits, łesi'nq'alits ene' jukhewłe hik enewe'
wa'm, qa yumtitax iye qu' hik łunye'je' ene' junatai qa week ene' inqa'metets
qa na'aj q'oiq'oi qa week iye ni'khewepij nekij sehe' eju'.*
24 Qa hik ta'łijupi' pa' Intata in hats inye'jłu' in yiwejinłi'ij enewe'en qu'
naqsiijkii pa' łekhewełłe in yisu'un qu' naqsiijkii uł'ax. Ma' qa yaqsiijkii pakha'
les in yeqwepin wanawitjiłeju'kii nite' yiwqinhetji' ł'esenits jukhew qa efuts.*
25 Nite' nek'enheyu'ets pa' yijaa'ija in t'ejuyets pa' Intata qa ewi'łłe pa'
witwejtitsi' in yisu'unik'i. Iyinii qa t'ithayi'yi'm iye ne' łaqsijiiłeju' pa' Intata

---

* **1:14** Hch 28:2 * **1:15** Ro 15:20; 1Co 9:16 * **1:16** 2Ti 1:8,12,16; 1Co 1:18,24; Hch 3:26; Ro 2:9; Jn 7:35 * **1:17** Ro 3:21; 9:30; Fil 3:9; Ga 3:11; He 10:38 * **1:18** Ro 5:9; Ef 5:6; Col 3:6; 2Ts 2:6-10 * **1:19** Hch 14:17; 17:24-27 * **1:20** Mr 10:6; Job 12:7-9; Sal 19:1-6; Jer 5:21-22 * **1:21** 2R 17:15; Jer 2:5; Ef 4:17-20 * **1:22** Jer 10:14; 1Co 1:20 * **1:23** Sal 106:20; Jer 2:11; Hch 17:29 * **1:24** Ef 2:3; 4:19

qa nite' iyinii pa' yijaa'ija in Dios hikpa' yijat'ij neniwqinhetji'ha ene' week łahatsiyij.*

26 Ma' qa hik ta'łijupi' pa' Intata in hats inye'jłu' in yiwejinłi'ij enewe'en pakha' łekhewełłe in yisu'un qi in yeqwepintax. Efuts yitujtseikanin łunyejei qa yili'ij pa' łeqjunyejeitaxij pa' Intata, ma' qa wapiłłe wetju'ł.*

27 Qa hik łeqfenyejei łewek iye ne'ej jukhew yili'ij iye pa' hats łeqjunyejeitaxij pa' Intata qa nite' yisu'un pe'qu' efuye' qa ewi'łłe in qi in wo'oikii na'aj łejukhewifetax. Jukhew in wapiłłe wetju'ł qi in yeqwepin in yaqsiijkii. Qa hik ta'łijupi' in testi'yij qu' na'nij pakha' hats t'ejuiłe'ets in łantanithenkeye'j.*

28 Enewe'en in yumti qu' ham ne'weju'łi'ij qu' nenikfe'ltaxets pa' Intata, ma' qa pa' Intata qa tisij enewe'en qu' naqamaxji' pa' uł'ax pe' łaqjamtikineyejeikii. Ma' qa' naqsiijkii pakha' nite' łeke'tax qu' naqsiijkii yeqwepintax.

29 Enewe'en hats qi in topolij in nite' yatsathen, qi in topolij pe' łewuł'ets, qi in topolij iye in qi in yisu'un eke' wekwek, napjaxłe etskii iye pe'ye' qa yawtshetenłe, qi in topolij in eqemtshenetsitsij pe'ye', eqek'unhets, ek'ełenhets, aqaqanhetsitsijkii pe'ye', uł'ax yukinji' na'aj yepi'ye' ek'i wi'tlijei łe'wistaxik'i, ifaakatenhets.*

30 Uł'etsik'ikii łe'lijeyij pekhewepe', yuteenija pa' Intata, yisu'unłe qu' niwakaninkii pa'qu' niyetij, weniwqinhet, yumti qu' les nat'anipji' pekhewep, yisu'un qu' nojo'oj pa'qu' naqsiijkii qu' i'nk'a ne'twenhetii uł'ax, nite' tek'enets pe'qu' ł'alheye',*

31 nite' nikfeliyu'ets pe'ye', nite' łeke' qu' jinetjumtitaxijets pa'qu' neniwjutsiqentaxij, hamitsi'm pa' witeqsu'unka'x qa nite' neq'elet iye.*

32 Łekhewel hats nikfee'ltaxetsha pa' ł'anye'jij pa' Intata pe' yaqsiijkii in ewi'łłe in weju'łij pa' witwamhi', qa nite' ewi'łe' in yaqsiijkii aka'an qe in yi'sinhetijupi' iye in yaqsiijkii iye pekhewep aka'an.*

2

Pa' Intata yitanithenij hatse' pa' hats łuk'e' pa' yaqsiijkii.

1 Ma' qa hik ta'łijupi' in hats ham e'm pa'qu' ittaxij, akha' in łittaxijets qu' uł'axe' pakhape', ma' qa hats akha'łe ete'm in łanalitik'i pa' ejunye'j, qe in łittaxijets qu' uł'axe' pakhape' iye akha' hik ejunye'j iye qe pa' yaqsiijkii hik łunye'j iye pa' łaqsiijkii.*

2 Hats jinikfe'ltaxetsha pa' Intata qu' nitanithen hatse' pe' yaqsiijkii ekewe' wekwek uł'ets. Nite' yaf'ali'łi'ij pa'qu' nitanithen qe yijaa'ija.

3 Akha' in łejełtaxik'ui pe' uł'ets yaqsiijkii pekhewep, ¿me łumtitax qu' uja'xe'łe qu' nitanithen hatse' pa' Intata qa akha'łe qa'nte' natanithane' hatse' in hik ejunyejeitax in łaqsiijkii iye pe' wekwek uł'ets?

4 ¿Me łuten pa' Dios in qi pa' łeqifenkeye'jtax ej? ¿Me łuten iye in mexe ham łeqfenye'jetax ej qa notkitax ewets iye qe akha' nite' łenikfe'lets in nełistaxij pa' qi łeqifenkeye'jtax ej hats'inha qu' ili'ij pe' uł'ets ma' qa' ek'enets?*

---

* **1:25** Is 44:20; Jer 10:14; 13:25; 16:19; Ro 9:5; 2Co 11:31 * **1:26** 1Ts 4:5 * **1:27** Lv 18:22; 20:13; 1Co 6:9 * **1:29** 2Co 12:20 * **1:30** Sal 5:5; 2Ti 3:2 * **1:31** 2Ti 3:3 * **1:32** Ro 6:21; Lc 11:48; Hch 8:1; 22:20 * **2:1** Lc 12:14; Ro 1:20; 9:20; 14:22; 2S 12:5-7; Mt 7:1 * **2:4** Ro 3:25; 9:22; 11:22; Ex 34:6; 1Ti 1:16; 1P 3:20; 2P 3:9,15

5 Qa yape'enhałe nite' ł'impiye' qa łit'unhet iye pa' atawe'j in nite' łitujtseikanin pa'qu' ejunye'je'. Ma' qa hats akha'łe ete'm in ł'ijatshenfik'i pa'qu' antanithenk-eye'je' hatse' pa' nełuji' qu' namtaxets qu' nethinij pa' Intata pa'qu' łuk'eye' qu' nitanithenij week ewiłei. Nite' yaf'ali'ł'ij qe yijaa'ija pa'qu' nitanithen.*
6 Ma' qa pa' łuk'e' *pa' yaqsiijkii week ewiłei ene' jukhew qa efuts qa' hik łuk'eyejeek hatse' pa'qu' nijaninij.* *(Sal 62:12)**
7 Łakha' tisij hatse' pa' witiła'x nite' yili'ij pekhewe' nite' yo'qmositij in yaqsiijkii pa' łe'wis, qa wo'oiha iye pa'qu' łesaxitsi'imkii hatse' qa pa'qu' łuk'eleji' hatse' na' wa'sji' qa wo'oiha iye qu' nana'li'm hatse' pa' nite' witwamhi'.*
8 Qa pekhewe' łekhewełe łete'm in watjamtiłetets, qa yuten iye pa' yijaa'ija in yit'ij eke' Intata łe'lijei qe ewi'łe in tek'enets pa' nite' yatsathen. Ma' qa qi qu' na'nayu'um qa qi iye hatse' qu' nitanithen qe nite' nek'enheyu'ets.*
9 Pekhewe' yaqsiijkii pa' uł'ax na'l hatse' pa' qi qu' naats'e'ej ma' qa' qi qu' nanaitaxik'i łunye'jkii, qa' nojo'oj pe' judiol qa i'nk'ałe pe' nite' judiol.*
10 Qa pekhewe' yaqsiijkii pa' łe'wis qa' netesti'yij pa'qu' łesaxitsi'imkii qa' netesti'yij iye pa'qu' łuk'eleji' qa' netesti'yij pa'qu' ł'ikesimeyaxitse'łekii, qa' nojo'oj iye pe' judiol qa i'nk'ałe pe' nite' judiol,
11 qe pa' Intata week łeqjunyejeyij.*

Ham pa'qu' nat'intaxkii hatse' pe' łewuł'ets.

12 Week pekhewe' nite' nikfe'lets ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) qa yaqsi'jł'ijkii pa' uł'ax qa hik ta'łijupi' qu' netwu'mhitiji'jukii iye pa' fe't. Qa pekhewe'łe nikfe'ltaxets ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) qa yape'enhałe yaqsiijkii pa' uł'ax qa nite' yaqsiijkii pa' yittaxij ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) qa hik aka' qu' nata'łets qu' netwu'mhitiiji'jukii pa' fe't.
13 Qe pa' Intata nite' yit'ijets qu' natsathen pekhewe' qu' nepiye'ł'ik'i ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley), pekhewe' qu' naqsiijkii yijat'ij pa' yit'ij ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i qa hik pekhewe' yijat'ij qu' nit'ijets pa' Intata qu' natsathen.*
14 Qa pekhewe' nite' judiol in hamitstaxi'm qa nite' nikfe'ltaxets iye ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i qa yaqsi'jł'ijkii hik łunye'j pa' yit'ij ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i qa hik ta'łijupi' in hats hik łunye'j qu' nenikfe'lets kekhewe' yit'ij ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i.*
15 Qe łekhewel inq'ethinij in hats i'nji' pe' łatawjets kekhewe' yit'ij ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i. Qa inq'ethinij in yoksi'wen in yumti qu' naqsiijkii pa' uł'ax qa in yumti iye qu' naqsiijkii pa' łe'wis.*
16 Aka'an aka' łunye'jkii hik qu' łunye'je' hatse' pa' nełuji' pa' Intata qu' netistaxij ha' Jesucristo qa' nejeyumtshen qa' nethinij iye pe' yat'intaxkii ene' jukhew qa efuts. In łunyejeyek kekhewe' hats henfel.*

Pakha' yijaa'ija in judío.

17 Qa akha' in łanamitij in e'judio qa łanamitij iye ekewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i qa in łanamitij iye pa' Dios*

---

* **2:5** Dt 32:34; Pr 1:18; Sal 110:5; 2Co 5:10; 2Ts 1:5; Jud 6 * **2:6** Pr 24:12; Mt 16:27 * **2:7** 1Co 15:42,50,53; Lc 8:15; He 2:7; 10:36; 1P 1:7; Mt 25:46 * **2:8** 2Co 12:20; Ga 5:20; Fil 2:3; Stg 3:14,16; 2Ts 2:12 * **2:9** Ro 1:16; 8:35; Hch 3:26; 1P 4:17 * **2:11** Dt 10:17; Hch 10:34; 1Co 9:21 * **2:13** Mt 7:21,24; Jn 13:17; Stg 1:22 * **2:14** Hch 10:35; Ro 1:19 * **2:15** Ro 2:27 * **2:16** Hch 10:42; 17:31; Ro 3:6; 14:10; 16:25; 1Co 15:1; Ga 1:11; 1Ti 1:11; 2Ti 2:8 * **2:17** Mi 3:11; Jn 5:45; Ro 9:4

18 qa in łenikfe'lets iye pa' yisu'un, qa łenikfe'lets iye qu' ejełji' pakha' les in
łe'wisju' qu' aqsiijkii, qe ł'ijatshenheti'yij ke' Moisés łe'lijei.*
19 Qa qi'ija iye in łumti qu' akha'ye' qu' ijts'enkii pekhewe' łit'ijets in hik
łunyejei qu' puk'aletse', qa qi'ija iye in łumti qu' akha'ye' qu' łefetitjiye'ej
pekhewe' łit'ijets in i'ni' pa' nookii,
20 yijatshen pekhewe' nite' teqeneł uikii qa maestro iye pekhewe'
wo'twomenhet, qa akha' qa łaqsi'jtax kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i,
hik kekhewe'tax qek nikfelitets pa' łunye'j pa' yijaa'ija.*
21 Akha', in ł'ijatshen pekhewep, ¿me łe'nijatshenłe ete'm? Akha' in
łi'nq'ijatshenij qu' hasu'uj pa'qu' net'ejtenkii, ¿me nite' ł'ejtenkii?*
22 Akha', in łit'ijets qu' hasu'uj pa'qu' nowo'oi efuye' in hats na'l pe'qu'
łewhe'ye'ye', ¿me nite' łowo'oi pe'qu' efuye' in hats na'l pe'qu' ewhe'ye'ye'?
Akha' in łanamitij in łuten pekhewe' witeqsi'nq'alits, ¿me ham łekaxi'ik'ui pe'
łe'lijtsitjiyits?*
23 Akha' in qi in łiwqinhetji' kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) ¿me
łiwqinhet pa' Intata qu' otsipji' kekhewe' yit'ij pa'aj pa' Moises'ik'i (ley)?*
24 Qe ka' we'nika'ajji' yit'ij: *—Pe' nite' judiol yit'ijets uł'ax ka' łii pa' Intata qe*
ta'łi'ł ewets *(Is 52:5)* qe ł'otsi'łipji'kii kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i
(ley).—*
25 Qe yijaa'ija kakha' yiwu'm łaxpa's (circunción)* aka'an iye na'l pa'
weju'łij qu' aqsiijijkiiha pa' yit'ij kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i, qa
qu' nite'łe aqsi'ji'ijkii pa' yit'ij kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i, qa ham
ne'weju'łi'ij in łiwumtax axpa's (circunción).*
26 Hik ta'łijupi' pekhewe' nite' judiol in nite' yaqsi'jtaxijkii kakha' yiwu'm
łaxpa's (circunción) qa yaqsi'jłi'ijkii pa' yit'ij kekhewe' yika' pa'aj pa' Moi-
ses'ik'i, ma' qa hats hik łunyejei qu' hats naqsi'jijkii kakha' yiwum łaxpa's
(circunción).*
27 Pakha' nite' judío qa nite' yaqsi'jtaxijkii kakha' yiwu'm łaxpa's qa
tek'enłe'ets pa' yit'ij ke' Moisés łe'lijei qa hik ta'łijupi' qu' nuten qe akha' in
łaqsijtaxijkii kakha' yiwu'm łaxpa's qa na'ltax e'm iye kekhewe' wenittaxij yika'
pa'aj pa' Moises'ik'i qa nite'łe ł'ek'enets.*
28 Qe nite judío ha'ne laxa, qa kakha' iye yiwu'm łaxpa's ma' qa na'l na'aj
jiif'iji' ha'ne i'naj,*
29 qe pa' yijaa'ija yijat'ij in judío pakha'an ta'łets pa' łatawe'j, qa in yaqsiijkii
kakha' yiwu'm łaxpa's qa ta'łets pa' Espíritu Santo in tetli'jju' pa' łatawe'j qa nite'
ta'łets kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i. Pakha'an in łunye'j aka'an qa nite'
ene' jukhewłe qu' ni'sinhetij qe pa' Intata hik pakhaa'ija in yi'sinhetij aka'an.*

3

Pa' Intata yaqsiijkii pa'qu' hats nit'ij.

1 Ma' hayits, qa hane'ej ¿łekpa' weju'łij in je'judio? ¿Qa łekpa' iye weju'łij
kakha' yiwu'm łaxpa's (circunción)?

---

* **2:18** Fil 1:10 * **2:20** Ro 3:31; 2Ti 1:13; Is 2:1-4; 42:6-7; 49:6 * **2:21** Mt 23:3-7 * **2:22** Hch 19:37 * **2:23** Mi 3:11; Jn 5:45; Ro 9:4 * **2:24** Ez 36:20-23; 2P 2:2 * **2:25** Circuncisión ikji' yisa'xii qa yiwu'm łammi's pa' ł'aj ł'aka'the'ei pa' łoso'. * **2:25** Jer 4:4; 9:25 * **2:26** Ro 3:30; 8:4; 1Co 7:19; Ef 2:11 * **2:27** Mt 12:41 * **2:28** Jn 8:39; Ro 9:6; Ga 6:15 * **2:29** Fil 3:3; Col 2:11; Ro 7:6; 2Co 3:6; 10:18; Jn 5:44; 12:43; 1Co 4:5

2 Aka'an olots weju'łij pakha'łe qu' łunye'je' qe yojo pa'aj in t'eku'miiji' pa' Intata pekhewe' judiol in tisij ekewe' łe'lijei qu' naqsi'j.*
3 Ye'ehe hane'ej, pe'qu' uja'xe' qu' neqeku' ¿me yili'ijupi' pa' Intata pa'qu' hats nit'ij qu' nata'łets pekhewe'en in yeqeku'?*
4 Aka'an nite' hik aka' łunye'j. Pa' Intata yijaa'ija pa'qu' hats nit'ij yemjeetax pa'qu' nowotk'onłetaxkii. Hik ta'łijupi' ka' we'nika'ajji' pa'aj in yit'ij: —*Akha' pa' Intata, yijaa'ija pa'qu' hats it'ij. Akha' łanaxij pakha' qu' nittaxijets qu'nte' yijaayi'ija pa'qu' hats it'ij.*— *(Sal 51:4)**
5 Qa pa'qu' injunye'je' in nite' jitatsa'then qu' les nanalitetsju' in yatsathen pa' Intata qa ¿pa'n qu' jintit'ijju'? ¿Me jitit'ijju' qu' nite' nasini'ik'i pa' Intata in yit'ijets qu' jinitanithen? (In ł'anye'jek na'aj jukhew qe iyet aka' hit'ij.)*
6 Qu' jintit'ijju' qu' nite' natsathene' pa' Intata, aka'an nite' łe'wis. Qa qu' hik aka' łunye'je' ¿me łeke' qu' nitanithen pa' Intata ha'ne week sehe' epji'?*
7 Na'l pa'qu' nit'ij: —Pa' yiwejtitsi' qu' hikpa' nata'łets in na'letsju' pa' yijaa'ija ta'łets pa' Dios ma' qa t'ijaifik'i in olots pe' yiwqinhetji', ¿qa inhats'ek qu' natstanithen pa' Dios qu' hik łunye'je' qu' yuł'axe'?—*
8 ¿Inhats'ek in nite' yit'ij yijat'ij: —Yape jitaqsiijkii pa' uł'ax hats'inha qa' les qiye' pa' łe'wis?— Aka'an hik aka' łunyejei in wotk'oni'łyijkii qa yit'ijets in hik aka' pa' k'inq'ijatsheni'łij. Qa hatsłe jutsiqets qa yatsathenik'iha iye qu' nattanithenhetii.*
9 ¿Łekpa' jitafaakateji' iku'uj? Inekhewel in je'judio ¿me les jit'anipji' pekhewep? Nite'. Qe yekheweli'ł hijatsheni'łij ne' judiol qa ne' nite' judiol iye in i'nipji' pa' uł'ax qa tenek'enhe'yipji'.*
10 Qa aka'an ka' we'nika'ajji' in yit'ij: —*Ham pa'qu' ewii'łe' qu' natsathen, haamija.**
11 *Ham pa'qu' nenikfe'lets. Ham pa'qu' nowoo'oyha pa' Dioosija.*
12 *Week ikik'i pakha' tujtseika' wit'ikheyi'j, hikpa' ta'łets in hats ham weju'łi'ij enewe'en. Ham pa'qu' naqsiijkii pa' yijaa'ija in łe'wistax, haamija.* *(Sal 14:1-3)*
13 *Pe' łaqawjets hik łunyejei ne'ej nimełuk in qhofij. Łelepepits aqaqanhetsitsijkii pe'ye'.* *(Sal 5:9)**Pe' łejil na'li'm pa' q'oiq'oi ła'ti'.**Sal 140:3*
14 *Topolij łejil pa' uł'ax qa qi iye in ek'imii.* *(Sal 10:7)*
15 *Pe' łef'iyei iyits qu' nekuma'xii pa'qu' nilan.*
16 *Witwuł'eye'jju' qa a'tax iye pa' i'nji' pe' ł'ikheijei.*
17 *Nite' nikfe'lets pa' wit'ikheyi'j ta'łets pa'qu' wit'ikesimeya'xe'łekii.* *(Is 59:7,8)*
18 *Nite' ewii'łij qu' na'nji' pe' łaqjamtikineyejeikii qu' ne'nijiweyiju'ł pa' Intata.—* *(Sal 36:1)*
19 Qa inekhewel jinikfe'lets week kekhewe' wenit'ij (ley), in uja'xłe in t'ejuyets pekhewe' yatsat'etsipji' ekewe'en, hats'inha qa' ham pa'qu' niyetłe, qe week qu' hats nitanit'etsłetij in uł'etsets pa' Intata.*
20 Qe ham pa'qu' nit'ijets pa' Intata qu' hats natsathen qu' nata'łets qu' naqsiijkii kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley). Qe ekewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj ewi'łłe in t'ejuyets qu' jinenikfe'lets pa' witwuł'ax.*

---

* **3:2** Dt 4:8; Sal 147:19; Ro 9:4; Hch 7:38 * **3:3** Ro 10:16; He 4:2 * **3:4** Lc 20:16; Ro 3:31; Sal 116:11 * **3:5** 2Co 6:4; Ga 2:18; 3:15; Ro 4:1; 5:8; 6:19; 7:7; 8:31; 9:14,30; 1Co 9:8; 15:32 * **3:6** Ro 2:16 * **3:7** Ro 9:19 * **3:8** Ro 6:1 * **3:9** Ro 1:18-32; 2:1-29; 3:19,23; 11:32; Ga 3:22 * **3:10** Sal 53:1-3; Ec 7:20 * **3:19** Jn 10:34; Ro 2:9,12 * **3:20** Sal 143:2; Hch 13:39; Ga 2:16; Ro 4:15; 5:13,20; 7:7

21 Kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) nite' ta'łets qu' jinilijju' pa' Intata qa hane'ej qa hats we'nethinkii hakha' qu' nata'łets yijat'ij qu' jinilijju' pa' Intata hikha' ha' hayiits i'nji' pa'aj ekewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qa nifel iye pa'aj pe' profetas'ik'i.*
22 Hakha'an hikha' Jesucristo, hikha' ta'łets qu' nenli'jju' pa'qu' jukhewe' qa efuye' iye pa' Intata, week pakha' qu' nite' neqeku'ye' hakha'an. Qa weekłe pa'qu' łunye'je'łe*
23 qe week yaqsiijkii pa' uł'ax qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' nafits pakha' yisu'untax pa' Intata qu' łunye'je' na'aj jukhew qa efu iye.*
24 Qa hane'ej qa hats jiyatsathenket qa ham łaja'ye' qe ta'łets pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qe ta'łets ha' Jesucristo in jiyilithinik'uikii pa' uł'ax.*
25 Pa' Intata yaqsiijkii qa week yi'wen ha' Jesucristo in wa'm infi qa t'ilitfik'i pe' ł'athits hats'inha pa' qu'nte' neqeku'ye' qa' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets. Hik aka' ji'yethinij pa' Intata qe qa' jinenikfe'lets Łakha' in yatsathen. Łakha' in nite' eq'itaqsuna'x qa qi in notki'ets pa'aj qu' natjai pe' witwuł'ets,*
26 hats'inha qa' ji'nethinij ha'ne łahats'ij in yatsathen pakha'an qa yatsathenket iye pakha' qu'nte' neqeku'ye' ha' Jesús.
27 Qa hik ta'łijupi' ¿pa'n i'ni' pa'qu' nanamitij qu' hats netetli'jju'? Ham. ¿Inhats'ek in ham? ¿Me ta'łets pa'qu' jintaqsiijkii? Nite'. Qe pakha' nite' inqekuye'jij ha' Jesucristo hikpa' ta'łets qu' jinili'jju' pa' Intata.*
28 Qe yekheweli'ł hats tsikfe'li'łets in ewi'łłe qu' nata'łets pa' nite' inqekuye'jij ha' Jesucristo qu' jinili'jju' pa' Intata, qa nite' qu' jitek'entaxik'i eke' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qu' nata'łets.*
29 Qa pa' Dios ¿me uja'xł'ijkii qu' łeqe Diose' pekhewe' judiol? Qa ¿me nite' łeqe Dios iye pekhewe' nite' judiol? Ehe, łeqe Dios iye pekhewe' nite' judiol.*
30 Qe yijaa'ija in ewi'łłe pa' Dios, hikpa' yatsathenket pakha' qu'nte' neqeku'ye' ha' Jesucristo pekhewe' judiol qa pekhewe' nite' judiol.*
31 ¿Me qa ikji' aka'an qu' ham ne'weju'ł'ij ekewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qu' nata'łets pa' nite' inqekuye'jij ha' Jesucristo? Nite', nite' hik aka' ikji'. Jitiwjutsiqen yijat'ij in na'l weju'łij ekewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).*

4

Pa' nite' łeqekuye'j pa' Abraham.
1 Qa hane'ej ¿pa'n qu' jintit'ij in t'ejuyets pa' yitanit'axij pa'aj pa' yaqwa'maxi'łik'i Abraham?*
2 Qu' yijaayi'ija qu' nata'łets pa'qu' naqsiijkii pa' Abraham'ik'i in yatsathen, pa' Abraham'ik'i qa łeke'tax qu' neniwqinhetij pe'ye' pe' yaqsiijkii qa teesłe qek łeke'ye'tax qek neniwqinhetets pa' Intata.
3 Qe ke' Intata łe'lijei yit'ij: *—Pa' Abraham nite' yeqeku' pa' Intata qa hik ta'łijupi' pa' Intata in yi'sinhetijupi' qu' nit'ijets yatsathen pa' Abraham.— (Gn 15:6)**

---

* **3:21** Ro 1:2,17; 9:30; Hch 10:43 * **3:22** Hch 3:16; Ga 2:16,20; 3:22,28; Ef 3:12; Ro 4:5,11,16; 10:4,12; Col 3:11 * **3:23** Ro 3:9 * **3:24** Ro 4:4,16; 1Co 1:30; Ef 1:7; 2:8; Col 1:14; He 9:15 * **3:25** 1Jn 2:2; 4:10; 1Co 5:7; He 9:14,28; 1P 1:19; Ap 1:5; Ro 2:4; Hch 17:30; 14:16 * **3:27** Ro 2:17,23; 4:2; 9:31; 1Co 1:29-31 * **3:28** Hch 13:39; Ro 9:31; Ef 2:9; Stg 2:20,24,26 * **3:29** Hch 10:34; Ro 9:24; 10:12; 15:9; Ga 3:28 * **3:30** Ro 4:11,16; 10:12; Ga 3:8 * **3:31** Lc 20:16; Mt 5:17; Ro 3:4; 4:3; 8:4 * **4:1** Ro 1:3; 1Co 1:31 * **4:3** Ga 3:6; Stg 2:23

4 Ehe, na'aj t'ithayii nite' hik łunye'j qu' łenistitsełe pe'qu' łajale', testi'yij qe
łaja' in t'ithayii.*
5 Qa pakha'łe qu' nite' nenithayikiye'taxij qu' natsathen qa nite'łe yeqeku'
pa' Intata, hikpa' yatsathenket pa'qu' jukhewe' qa efu iye. Pa' nite' łeqekuye'j
hikpa' ta'łets qu' nit'ijets pa' Intata yatsathen pakha'an.*
6 Qa hik łunye'j iye pa' David'ik'i in iyetij iye pa'aj pa'qu' jukhewe' in
łe'wisi'mkii qe pa' Intata yi'sinhetijupi' qu' nit'ijets yatsathen qa nite' ta'łets
pa'qu' naqsiijkii.
7 Pa' David qa yit'ij: *—Łe'sitsi'mkii pekhewe' qu' hats netwumhiti'yik'ui pe'
łewuł'ets qa tit'oyipji' iye pe' łewuł'ets.*
8 *Łe'wisi'mkii pa'qu' ewi'łe' in hats yiwu'mik'ui qa hats nite' neqjunu'etskii pa'
Yatsat'ax'inij pe' łewuł'ets.—* *(Sal 32:1,2)*
9 Ha'ne witisa'xi'mkii ¿me uja'xłe qu' net'ejuyets pekhewe' judiol in yaqsi-
ijkii kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión)?* ¿Qa me nite' t'ejuyets iye pekhewe'
nite' judiol in nite' yaqsiijkii kakha' yiwu'm łaxpa's? Hats jitepi'ye'ek'i iku'uj
*pa' Abraham in nite' yeqeku' pa' Intata qa pa' Intata qa yi'sinhetijupi' qu'
nit'ijets yatsathen pa' Abraham.* *(Gn 15:6)**
10 ¿Pa'n łahats'ij pa'aj pa' Intata in yit'ijets yatsathen pa' Abraham'ik'i? ¿Me
hayiits in mexe nite' yisa'xii pa' ł'aj pa' Abraham'ik'i (circuncisión)? ¿Me
i'nłi'i in hats yisa'xii pa'aj? Nite'. In yit'ijets pa'aj pa' Intata yatsathen pa'
Abraham'ik'i hayiits pa'aj in mexe nite' yisa'xii pa' ł'aj pa' Abraham'ik'i.
11 Qa i'nk'ałe tisij pa'aj pa' Abraham qa yaqsiijkii pa'aj kakha' yiwu'm
łaxpa's (circuncisión), qe qa' jutsiqaxi'ij in yi'sinhetijupi' pa' Intata in yit'ijets
yatsathen pa' Abraham qe ta'łets in nite' yeqeku'. Qa hik ta'łijupi' in hik
łunyejei iye qu' nata'łets pa' Abraham'ik'i pekhewe' nite' yaqsi'jtaxijkii kakha'
yiwu'm łaxpa's (circuncisión) qa nite'łe yeqeku' pa' Intata. Qa hik ta'łijupi' pa'
Intata in yi'wen in nite' yeqeku', ma' qa yi'sinhetijupi' qu' nit'ijets yatsathen
enewe'en.*
12 Qa pekhewe' yaqsiijkii kakha' circuncisión, łelits iye pa' Abraham'ik'i qa
nite' ewi'łłe in yaqsiijkii kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión), qe in yijayanij
iye pakha' yaqwa'maxi'łik'i Abraham'ik'i in hayiits pa'aj qi in nite' yeqeku' pa'
Intata qa mente' yaqsiijkii pa'aj kakha' yiwu'm łaxpa's.
13 Pa' Intata yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Abraham'ik'i qa pekhewe' ta'łets pa'
Abraham'ik'i qu' netisij hatse' ha'ne sehe'. Qa aka'an in yiwjutsiqen pa'aj
nite' ta'łets qu' naqsiijkii kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley). Pakha'
ta'łets yijat'ij, pa' Intata in yi'sinhetijupi' qu' nit'ijets pekhewe'en yatsathen
qe ta'łets in nite' yeqeku'.*
14 Qe qu' pekhewe'ye' yaqsiijkii kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj
(ley) qu' hik pekhewe'ye' qu' netesti'yij hatse' ha'ne sehe', qekha hamtax
ne'weju'łi'ij pa' nite' witqekuye'j qa in yiwjutsiqentaxi'm pa'aj aka'an pa'
Intata pekhewe' nite' yeqeku' qekha hamtax iye ne'weju'łi'ij.*
15 Qa ¿łekpa' ek qu' net'ejuyets kekhewe' wenit'ij pa'aj (ley)? Qe in na'l pa'qu'
leye' qa na'ljeek pa'qu' nattanithenhetii. Qa in hamłe pa'qu' leye' qa ham jeek
pa'qu' not'otsipji'kii pekhewe' qu' nenittaxij.*

---

* **4:4** Ro 11:6 * **4:5** Jn 3:33; Ro 3:22 * **4:9** Circuncisión ikji' yisa'xii qa yiwu'm łammi's pa' ł'aj ł'aka'the'ei pa' łoso'. * **4:9** Ro 3:30 * **4:11** Gn 17:10-11; Jn 3:33; Lc 19:9; Ro 3:22 * **4:13** Ro 9:8; Ga 3:16; He 6:15,17; 7:6; 11:9,17; Gn 17:4-6; 21:17-18 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20; 7:7,10-25; 1Co 15:56; Ga 3:10

16 Hik ta'łijupi' in ewi'łłe pa' nite' inqekuye'jij pa' Intata qu' nata'łets qu' yijaa'ija qu' jineł-isij pa' yiwjutsiqen pa'aj. Qa nite' uja'xłe qu' net'ejuyets aka'an pe' judiol nite' yeqeku' pa' Intata in hikpe' yaqsi'j pa' ley, qe t'ejuyets iye pekhewe' nite' judiol nite' yeqeku' pa' Intata in hik łunyejei pa' Abraham'ik'i in nite' yeqeku' pa'aj. Hikpa' Abraham'ik'i hik łunye'j qu' week jinta'łets inekhewel in nite' jiteqeku' pa' Intata*

17 qe in yit'ij ke' we'nika'ajji' pa'aj Intata łe'lijei: *—Yakha' hats k'eni' qu' hik łunye'je' qu' elitse' pe'qu' olootse' ta'łetskii pe' witsetiikal.—* *(Gn 17:5)* Pakha' yit'ij aka'an hik pakhaa'ija pa' Dios nite' yeqeku' pa'aj pa' Abraham'ik'i, hik pakha' łeke' qu' netisij pe'qu' łiłaxitse' pe'qu' hats nanaxtaxju' qa łeke' iye qu' naqsiijkii pakha' qu' mexe ham pa'qu' ni'wen.*

18 In hats jutsitaxtax pa' łilanyejei, qa pa' Abraham qa nite' yeqeku' qa qi in notki'ets pa' yiwjutsiqen pa' Intata qe qa' hik łunye'je' qu' łelitse' pe'qu' olootse' ta'łetskii pe' witsetiikal. Hik aka' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Intata pa' Abraham'ik'i in yit'ijets: *—Aka'an qu' łunye'je' pe'qu' nata'ł ewets.—* *(Gn 15:5)**

19 Qa nite' yoqmositij in nite' yeqeku'uk'i yemjeetax in wetwentax łete'm in hats ława'ma'x qe hats k'esiyu'ets qu' cien (100) łeqe'ninqapitse' qa in ints'ateki' iye pe' łewhe'ye' Sara.

20 Pa' Abraham qi in nite' yeqenijanij in nite' yeqeku'uk'i pa' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Intata qa pa' nite' łeqekuye'j qa les in t'ijaifik'i qa qi in yiwqinhet pa' Intata.*

21 Qii'ija in nikfe'lets pa' Intata in łeke' qu' naqsiimijkii pa' hats yiwjutsiqeni'm.*

22 Qa hik ta'łijupi' pa' Intata *in yi'sinhetijupi' qu' nit'ijets yatsathen pa' Abraham qe ta'łets in qi in nite' yeqeku'.* *(Gn 15:6)**

23 Qa aka'an in we'nika'ajji' nite' ewi'łłe qu' net'ejuyets pa' Abraham'ik'i,*

24 qe t'ejui inwets iye inekhewel, qe pa' Intata yi'sinhetijupi' iye qu' nit'ij inwets yatsathen qe ta'łets in nite' jiteqeku' hikpa' niihinik'uipha'm pa'aj pe' naxju' ha' Jesús hikha' Yatsat'ax'inij.*

25 Hikha' testi'yij pa'aj pa' witwamhi' qe ta'łets pe' inwuł'ets, qa iła'xłe iye qe qa' naqsiijkii qu' jinatsathenketik'ui pa' łeqjełinet pa' Intata.*

5

Je'łe'sitsi'ł wetju'ł pa' Intata.

1 In jiyatsathenket pa' Intata ta'łets pa' nite' inqekuyejeyij ha' Jesucristo. Ma' qa je'łe'sitsi'ł wetju'ł pa' Intata qe ta'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

2 Ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa pa' nite' inqekuyejeyij hakha'an ta'łets iye in hats ju'uyetsji' pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata. Qa aka'an qa hats nite' łeke' qu' naqam'inij. Ma' qa' je'łe'sitsi'mkii qe ta'łets pa' inwetjumtikineyejeyik'ui qu' jinamii hatse' pa' łe'wis łetset pa' Intata.*

---

* **4:16** Ro 3:24; 9:8; 15:8 * **4:17** Jn 5:21; Is 48:13; 51:2; 1Co 1:28 * **4:18** Gn 15:5; 17:5,17; 18:11; He 11:12 * **4:20** Mt 9:8 * **4:21** Ro 14:5; Gn 18:14; He 11:19 * **4:22** Ro 4:3 * **4:23** Ro 15:4; 1Co 9:9; 10:11; 2Ti 3:16 * **4:24** Ro 10:9; 1P 1:21; Hch 2:24 * **4:25** Ro 5:6,8,18; 8:32; Ga 2:20; Ef 5:2; 1Co 15:17; 2Co 5:15 * **5:1** Ro 3:28; 5:11 * **5:2** Ef 2:18; 3:12; He 10:19-20; 1P 3:18; 1Co 15:1

3 Qa nite' ewi'łłe aka'an qu' jini'sinheti'mkii qe jiyi'sinheti'mkii iye in jitaats'e'ej pe' wekwek, qe jinikfe'lets in jitaats'e'ej pe' wekwek, qa leesjeek t'ijaifik'i in jet'uniju'ł pe' wekwek.*
4 Qa in jet'uniju'ł pe' wekwek qa jiyełisijek pa'qu' injunye'je', qa pa' injunye'j qa jiyełisijek pa' inwetjumtikineyejeyik'ui pe' hats yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata.*
5 Qa pa' inwetjumtikineyejeyik'ui qa nite' jiyaqankii, qe pa' Intata yatsi-iji'ju' pe' intawjets pa' łeqsu'unka'x inij qa pa' Espíritu Santo hikpa' jiyełisij pa'aj jiyikfelitets aka'an.*
6 Inekhewel in mexe hamtax łeke'ye' qu' ji'łiye', ma' qa in yamets pa' hats łenjeyumtshenek in te'nilitju' ha' Cristo qa wa'mifi pe' uł'ets jukhew qa efuts iye.*
7 Jutsitax qu' nana'l pa'qu' nisu'un qu' nawa'mifi pa'qu' ewi'ł jukhewe' yatsathen. I'nłi'i qu' nana'ltax pa'qu' ewi'łe' qu' nisu'un qu' nawa'mifi pa'qu' neteik'unei.
8 Qa inekhewełłe in mexe qi in juł'ets, ma' qa pa' Intata qa ji'yethinij in qi in jiyisu'uunija qa nukinju' ha' Ła's qu' nawa'm infi.*
9 Qa hane'ej in hats je'łe'sitsi'ł wetju'ł iye pa' Intata qe ta'łets pe' ł'athits ha' Cristo. Ma' qa les in yijaa'ija qu' ji'łiye' hatse' qa' nite' jinami'ii pa' qi ławak pa' Dios qe ta'łets ha' Cristo.*
10 Qe in mexe ł'ejuihifetstax'inij pa' Intata qa je'łe'sitsłi'ił wetju'ł qe ta'łets in wa'm infi ha' Ła's, qa in je'łe'sitsi'ł wetju'ł ma' qa les in yijaa'ija qu' ji'łiye' qe ta'łets in yijaa'ija ha' Ła's in iła'x iye.*
11 Qa nite' ewi'łłe aka'an qe jitewqinhet iye pa' Intata qe ta'łets ha' Yat-sat'ax'inij Jesucristo hikha' ta'łets in je'łe'sitsi'ł wetju'ł pa' Intata.*

Pa' ta'łets pa' yaqsiijkii pa' Adán qa pa' ta'łets pa' yaqsiijkii pa' Jesucristo.

12 Pa' ewi'ł jukhew łii Adán hikpa' ta'łets pa'aj in i'nk'a uiji'teje'm pa' uł'ax ha'ne week sehe' epji', qa pa' uł'ax qa ta'łetsek in uiteje'm pa' witwamhi', hik ta'łijupi' in week wa'm qe week yaqsiijkii pa' uł'ax.*
13 Pa' uł'ax ha'ne sehe' epji' hayiits pa'aj na'l in mexe hamtax pa'aj kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley). Qa yijaa'ija in ham pa'qu' nenikfe'liyu'ets pa' uł'ax in ham pa'qu' leye'.*
14 Qa łunye'j ji'ij in week wa'm in ta'łii pa' Adan'ik'i qa yamijii pa' Moises'ik'i, week wa'm pekhewe' nite' yaqsi'jtaxijkii pa' yaqsiijkii pa'aj pa' Adan'ik'i in nite' tek'enets pa' ewi'ł wenittaxij. Pa' Adan'ik'i hikpa' wetjeyumtshenijupi' hakha' Cristo in hats nam.*
15 Qa nite'łe łeke' pa' uł'ax yaqsiijkii pa'aj pa' Adan'ik'i qu' jintawapjułentaxiju'ł pa' jiyełisłi'ij pa' Intata. Qe in ta'łets in yaqsiijkii pa' uł'ax pa' ewi'ł jukhew qa naxju' pe' olots. Qa lesłe in łe'wis wiikfik'i pakha' łeqifenkeye'j inij pa' Intata qa ha' ewi'ł jukhew, Jesucristo pa' łeqifenkeye'j inij in jiyełisłi'ij iye qa yatsathen pe' olots.*

* **5:3** Ro 5:11; 8:23; 9:10; 2Co 8:19; Mt 5:12; Stg 1:2-3; Lc 21:19 * **5:4** Fil 2:22; Stg 1:12 * **5:5** Sal 119:116; Ro 9:33; He 6:18-20; Hch 2:33; 10:45; Ga 4:6; Tit 3:6 * **5:6** Ga 4:4 * **5:8** Ro 3:5; 8:39; Jn 3:16; 15:13 * **5:9** Ro 1:18; 3:25; 1Ts 1:10 * **5:10** Ro 8:34; 11:28; 2Co 5:18-20; Ef 2:3; Col 1:21; He 7:25 * **5:11** Ro 11:15; 2Co 5:18-20 * **5:12** Gn 2:17; 3:6,19; 1Co 15:21,22,56; Ro 5:19,21; 6:23; Stg 1:15 * **5:13** Ro 4:15 * **5:14** Os 6:7; 1Co 15:45 * **5:15** Hch 15:11

16 Qa nite' łeke' iye qu' jintawapjułentaxiju'ł pa' jiyełisłi'ij pa' Intata pakha' nalit pa' łewuł'ax pa' Adán. Qe pa' nalit pa' łewuł'ax pa' Adán, pakha'an pa' witaxtanithenkeye'j hikpa' ta'łets pa' ewi'ł witwuł'ax. Qa pakha'łe jitestiiłi'ij ham łaja'ye' qe ta'łets pe' olots inwuł'ets qe qa' jinatsathenket.*
17 Qe in yaqsiijkii pa' uł'ax pa' ewi'ł jukhew qa ta'łets in na'l pa' witwamhi'. Qa nite'łe hik łunye'j in les in łe'wis wiikfik'i pekhewe' olots testiiłi'ij pa' qi witqi'fenkeye'j qa in testiiłi'ij iye ham łaja'ye' qu' netetli'jju' ma' qa' iłiye' qe ta'łets ha' ewi'ł jukhew łii Jesucristo.*
18 Ye'ehe, pakha' ewi'ł witwuł'ax in hikpa' in taa'łetsha in na'l pa'qu' łantanithenkeye'je' ene' week. Qa ka' yatsathen łeqfenye'j łewek ha' ewi'ł qa ta'łetsek qu' natsathen ene' week qe qa' nana'li'm pa' witiła'x.*
19 Qe pa' ewi'ł in nite' tek'enik'i pa' wenittaxijets qa hikpa' ta'łets pe' olots yaqsiijkii pa' uł'ax, qa pakha'łe ewi'ł in tek'enik'i pa' wenit'ijets qa hikpa' ta'łetsek in olots pe'qu' natsathen hatse'.*
20 Ka' ley in jitesti'yij qe qa' les net'ijaifik'i pe' inwuł'ets, qa in les t'ijaifik'i pe' inwuł'ets qa pa' Intata qa leesjeek in yiwu'm i'nk'uikii pe' inwuł'ets*
21 hats'inha pa' witwuł'ax in ta'łets pa' witwamhi', qa pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qa' nata'łetsek qu' jintatsathen qe qa' nana'l ine'm pa' witiła'x nite' ham qe ta'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

6

Inekhewel hats jinaxik'uiju' pa' uł'ax.

1 Qa hane'ej ¿qa pa'n qu' jintit'ijju'? ¿Ye' me jitit'ijju' qu' hasu'uj jinteli'ij in jitaqsiijkii pa' uł'ax hats'inha pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qa leesjeek net'ijaifik'i?*
2 ¡Nite', nite' łe'wis aka'an! Inekhewel in hats jiteli'ij pa' uł'ax qa hik injunyejei qu' jinanaxik'uiju' pa' uł'ax, qa ¿pa'n łunye'j qu' mexe ji'łiyi'ijup iye?*
3 ¿Ye' me nite' łenikfe'li'łets in week inekhewel hats jiwempulijijju' qe in ju'uijiju' na'aj iweli' hik łunye'j in hats wa'm pa'aj ha' Jesucristo?*
4 Hik ta'łijupi' in jiwempulijijju' ma' qa hats hik łunye'j qu' hats week jinanaxi'łju' qa jitajkatiyiłik'ui iye ha' Cristo. Ma' qa in hats iła'x iye ha' Cristo qe ta'łets pa' qi łet'unha'x pa' Intata ma' qa inekhewelji'jek qa ink'ayikji'jek pa'qu' injunye'je'.*
5 Qe qu' hats week jinanaxi'łju' ha' Cristo, ma' qa' yijaaye'jiija ek hatse' qu' hik injunyejeye' pa' łunye'j in hats iła'x iye pa'aj.*
6 Hats jinikfe'lets pakha' hayiits injunye'j in we'neni'łji'pha'm ha' Cristo pe' cruz, hats'inha ha'ne uł'ax i'nese'n qa' natnaxi'yij pa' łet'unha'xtax, qa hik ta'łijupi' in hats nite' łeke' qu' łełinheye'inij pa' uł'ax.*
7 Qe na'aj hats wa'm qa hats nite' łeke' qu' łełinek'i'ij pa' uł'ax.*
8 Qa qu' hats week jinanaxi'łju' ha' Cristo, qa' jinenikfe'ljeetsekha in yijaa'ija qu' jina'nijupkii hatse'.*

* **5:16** 1Co 11:32 * **5:17** 2Ti 2:12; Ap 22:5 * **5:18** Ro 4:25 * **5:19** Ro 11:32; Fil 2:8 * **5:20** Ro 3:20; 6:1; 7:7; Ga 3:19; 1Ti 1:14 * **5:21** Ro 5:12,14; 6:23; Jn 1:17 * **6:1** Ro 3:5,8; 6:15 * **6:2** Lc 20:16; Ro 7:4,6; Ga 2:19; Col 2:20; 3:3; 1P 2:24 * **6:3** Mt 28:19; 1Co 1:13-17; 12:13; Ga 3:27; Hch 2:38; 8:16; 19:5 * **6:4** Col 2:12; 3:10; Hch 2:24; Jn 11:40; 2Co 5:17; 13:4; Ro 7:6; Ga 6:15; Ef 4:23-24 * **6:5** 2Co 4:10; Fil 3:10; Col 2:12; 3:1 * **6:6** Ef 4:22; Col 3:9; Ga 2:20; 5:24; 6:14; Ro 7:24 * **6:7** 1P 4:1 * **6:8** 2Co 4:10; 2Ti 2:11

9 Inekhewel jinikfee'letsha ha' Cristo in niyik'uipha'm iye pe' naxju' qa hats
nite' łeke' qu' nawa'm iye. Pa' witwamhi' hats nite' łeke' qu' netnek'enhe'yipji'
hakha'an.*
10 Qe hakha'an in wa'm, qe qa' nawa'mifi pe' inwuł'ets qa hats ewi'łhi'ij nite'
yiyeket iye. Qa in iła'x qa iła'xijup pa' Intata.
11 Qa hik ta'łijupi' ekheweli'ł me'neni'łi'ha qu' hik ejunyejeyi'ił qu'
anaxi'łik'uiju' pa' uł'ax, qa hikłe ejunyejeyi'ił qu' i'łiyi'iłijup pa' Intata qe
ta'łets in łijayani'ł ha' Jesucristo.*
12 Qa hik ta'łijupi' iye qu' hasu'uj iwejini'łij pa' witwuł'ax qu' netnek'enhe'yij
ne' esenitsi'ł hik nekhewe' łeke' qu' nawa'm, hats'inha qa'nte' ek'eni'iłets pa'
uł'ax yisu'un ene' i'nesenits.
13 Hasu'uj iye łisi'łij pa' witwuł'ax qu' nanatkiniji' ne' łewekwekits ne' esen-
itsi'ł pa' nite' yatsathen. Mewetłisi'łij yijat'ij pa' Intata qu' hik ejunyejeyi'ił qu'
hats eni'yi'łik'uipha'mkii pe' naxju, hats'inha qa' nanatkiniji' ne' łewekwekits ne'
esenitsi'ł pa' yatsathen,*
14 qe pa' witwuł'ax hats nite' łeke' qu' netnek'enhe'yi'ł ej qe hats nite'
yatsat'etsi'ł epji' kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qe pa' łeqi'fenkeye'j
pa' Intata hikpa' yijat'ij in yatsat'etsi'ł epji'.*

Toxik'i mexe łełinheyi'ł ej pa' uł'ax.

15 Qa hane'ej ¿me qa' jintaqsiijkii pa' uł'ax in hats nite' yatsat'ets'inipji'
kekhewe' wenit'ij hats we'nika'ajji' pa'aj (ley) qe pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata
in hikpa' yatsat'ets'inipji' yijat'ij? Nite', nite' łe'wis aka'an.*
16 ¿Me nite' łenikfe'li'łets na'aj łewetłisi'łij qu' ek'eni'łik'i pa'qu' nit'iłij ewets in
pakha'an łełinheyi'ł ej? Qa hik łunye'j qu' ek'enets pa' uł'ax qa' hikpa' nata'łets
qu' awa'm, qa qu' ek'enłe'ets pa' Intata qa hikpa' natsathenket.*
17 Łe'wisij pa' Intata, qe ekheweli'ł in mexe łełinheitaxi'ł ej pa' uł'ax qa hane'ej
qa weekij pe' atawjetsi'ł in ł'ek'eni'łik'i kekhewe' ł'ijatshenheti'yi'łij.*
18 Qa in hats ł'ewejinhetiyiłik'uifik'i pa' uł'ax qa hane'ej qa hats yatsat'etsi'ł
epji' pa' yatsathen.*
19 Ekheweli'ł hit'iłij'e' ekewe' nite' jutsitetsik'i qe jutsitax qu' enikfe'li'łets.
Ekheweli'ł toxik'i mexe łetisi'łij ne' łewekwekits ne' esenitsi'ł in łełinheyij pa'
uł'ax. Ma' qa les in qi in łaqsiiłijkii pa' uł'ax qa hane'ej qa' mewetłisi'łijha qu'
natsat'etsi'ł epji' pa' yatsathen hats'inha qu' aqsi'ji'łijkii pa'qu' nisu'un pa'
Intata.*
20 Qe in mexe łełinheyi'ł ej pa' uł'ax, nite' yatsat'etsi'ł epji' pa' yatsathen.*
21 ¿Łekpa' łata'łijets pekhewe' łaqsiijkii pa'aj hane'ej łewepinik'ikii? Ham. Qe
pa' ł'aka'the'ju' kekhewe' wekwek pakha'an witwamhi'.*
22 Qa hane'ej in hats ł'ewejinhetiyiłik'uifik'i pa' uł'ax qa hats yatsat'etsi'ł epji'
pa' Intata, ma' qa hats łaqsi'ji'łijkii pa' yisu'un pa' Intata qa pa' ł'aka'the'ju'
aka'an, qa hikpa' pa' witiła'x nite' yili'ij.

---

* **6:9** Hch 2:24; Ap 1:18 * **6:11** Ro 7:4,6; Ga 2:19; Col 2:20; 3:3; 1P 2:24 * **6:13** Ro 7:5; 12:1; Col 3:5; 2Co 5:14; 1P 2:24 * **6:14** Ro 5:17,18,21; 7:4,6; Ga 4:21 * **6:15** Ro 6:1; Lc 20:16 * **6:16** Ro 6:23; 11:2; 1Co 3:16; 5:6; 6:2-3,9,15-16,19; 9:13,24; Jn 8:34; 2P 2:19 * **6:17** Ro 1:8; 2Co 2:14; 2Ti 1:3 * **6:18** Jn 8:32; Ro 8:2 * **6:19** Ro 3:5 * **6:20** Mt 6:24 * **6:21** Jer 12:13; Ez 16:63; Ro 1:32; 5:12; 7:5; 8:6,13; Ga 6:8

23 Qe pa' łaja' pa' witwuł'ax pakha'an witwamhi', qa pakha'łe jiyełisłi'ij pa' Intata ham łaja'ye' pakha'an witiła'x nite' yili'ij qe ta'łets in ewii'łija ju'uniji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

7

Yejeyumtshenijupi' ne'ej tewhe'yeiju'.

1 Yejefets, k'efeli'łi'm hane'ej in t'ejuyets pekhewe' qu' nenikfe'lets pa'qu' leye'. ¿Me nite' łenikfe'li'łets na'aj ewi'ł jukhew in mexe iła'x qa mexe tek'enets pa'qu' nit'ij na'aj ley?*

2 Jitejeyumtshen qeku'nijupi' ek na'aj ley in yit'ijets ne'ej efu iwhe'yele' nite' łeke' qu' nili'ij in mexe iła'x pa'qu' łewhe'ye'ye'. Qa in hats wa'm pa'qu' łewhe'ye'ye'tax, pekhe'en qa hats ikik'uifik'i pa' yittaxij pa' ley in t'ejuitaxets pa' łewhe'ye'.*

3 Qa hik ta'łijupi' pe' efu qu' łewhe'ye'yi'ij pakhape' in mexente' wa'mtax pa'qu' łewhe'ye'ye', ma' qa pekhe'en qa hikpe' pekhewe' łenqiyits "wo'oi jukhew." Qa in hatsłe wa'm pa'qu' łewhe'ye'ye'tax, pekhe'en qa hats ikik'uifik'i pa' yittaxij pa' ley. Ma' qa qu' łewhe'ye'yi'ij pakhape' iye qa hats nite' pekhewe' łenqiyits "wo'oi jukhew" qe hats wa'm pa' hayiits łewhe'ye'tax.

4 Qa hik ejunyejeyi'ł iye yejefets, in hats łanaxiłik'uiju' pa' ley qe ta'łets in ła'ni'ł ji'teje'm pa' ł'ese'n ha' Cristo hikha' iła'xik'ui pa'aj pe' naxju' hats'inha qa' aqsiiłijkii pa'qu' łunye'je'łe pa' yisu'un pa' Intata.*

5 Qe inekhewel toxik'i in mexe tenek'enhei inij kakha' uł'ax injunyejei qa kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) hik kekhewe' ta'łets in les yisu'un qu' naqsiijkii pa' uł'ax ene' łewekwekits ene' i'nesenits, qa pe' jitaqsiijkii qa ewi'łłe in weju'łij pa' witwamhi'.*

6 Qa hane'ej qa hats hik injunyejei qu' hats jinanaxik'uiju' in tenek'enheitax inipji' kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) ma' qa hats ju'ukik'uifik'i. Ma' qa hats jit'ithayi'yi'm pa' Intata qa jitatkin pa' ink'ayik int'unha'x ta'łets in in'initji' pa' Espíritu Santo, qa nite' ta'łets kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).*

Pa' inwatlanheyejeyi'łkii pa' uł'ax.

7 Qa hane'ej ¿łekpa' jitumti qu' nakji' aka'an? ¿Me jitumti qu' uł'etse' kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley)? Nite', nite' łeke' aka'an. Qe qek hamitse' kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qekha nite' netsikfe'letaxets pa' łunye'j pa' uł'ax. Axe'm yakha' tees qek netsikfe'ltaxets in nite' łe'wis qu' jintesu'un qu' jinatsat'axij pa'qu' natsat'axij pakhape', qa hik aka'łe ka' yit'ij ka' ley in yit'ij: —Hasu'uj isu'un qu' antsat'axij pa'qu' natsat'axij pakhape'.—*

8 Pa' uł'ax yiwq'axinik'i kakha' ley ma' qa tsatkin qa hisu'untax qu' nastsat'axij na'aj nite' tsatsat'axij, qe in ham pa'qu' leye' qa hik łunye'j qu' hame' pa'qu' witwuł'axe' qe ham pa'qu' nenikfe'lets pa'qu' witwuł'axe'.*

9 Na'l ka' łahats'ij in na'l ye'm pa' witiła'x qa nite' łeke' qu' netnek'enheiyij ka' ley. Qa in hats yamets łahats'ij qu' netnek'enheiyij ka' ley, ma' qa pa' uł'ax qa niipha'm qa yakha' qa hawa'm.

---

* **6:23** Mt 25:46; Ro 5:21; 8:39 * **7:1** Ro 1:13 * **7:2** 1Co 7:39 * **7:4** Ro 6:2; 8:2; Ga 2:19; 5:18; Col 1:22 * **7:5** Ro 6:13,21,23; 8:8-10; 2Co 10:3 * **7:6** Ro 2:29 * **7:7** Lc 20:16; Ro 3:5; 4:15; 5:20; Ex 20:17 * **7:8** Ro 3:20; 1Co 15:56

10 Qa ka' ley in t'ejuitaxets qu' yi'łaxe' qa ju'f qa tseka'xtaxii pa' witwamhi'.*
11 Qe pa' uł'ax yiwq'axinik'i kakha' ley ma' qa tsaqankii qa yaq'alyij qe
i'nijji' ka' ley.*
12 Ma' hayits, kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) ta'łets pa' Intata. Qa
week ewiłei kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) ta'łets pa' Intata, week
ekewe'en yatsathen qa łe'sits iye.*
13 Qa in łe'sits kekhewe'en ¿me qa ikji' qu' nesłisij pa' witwamhi'? Nite',
nite' inek ikji' aka'an. Pakha'łe uł'ax tsełisij pa' witwamhi' in yiwq'axinik'i
kekhewe' łe'sits wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) hats'inha in ta'łets ka' ley qa
jinikfee'letsha pa' łunye'j pa' uł'ax in uł'aaxija.*
14 Jinikfe'lets kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) in łe'sits qe ta'łets pa'
Intata qa yakha'łe qa yuł'ax qe hata'łets ene' jukhewłe. Yakha' heininei pa'aj
qa hik łunye'j qu' łełinek'eyij pa' uł'ax.*
15 Nite' tsikfe'lets pa' łunye'jkiiha kakha' yijunye'j, qe nite' haqsiijkii na'aj
hisu'untax qu' haqsiijkii. Qa na'aj nite' hisu'untax hutentax qu' haqsiijkii qa
hik na'aj qa haqsiijkii.*
16 Qa in haqsiijkii pakha' nite' hisu'untax qu' haqsiijkii, ma' qa tsikfe'letsha
in łe'siitsija kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).
17 Qa nite'łe yakha' qu' nata'ł yiwets in haqsiijkii pakha' nite' hisu'untax qu'
haqsiijkii. Pakha'łe uł'ax i'nyitji' hikpa' ta'łets.
18 Qe tsikfe'lets yakha', ha'ne yese'nłe te'eme, in hamji' pa'qu' łe'wise', qe in
hisu'untax qu' haqsiijkii pa'qu' łe'wise' qa nite'łe łeke' qu' haqsiijkii.*
19 Ma' qa nite' haqsiijkii pa' łe'wis hisu'untax qu' haqsiijkii, qa pa' uł'ax nite'
hisu'untax qu' haqsiijkii qa haqsiijkii.
20 Ye'ehe in haqsiijkii pakha' nite' hisu'untax qu' haqsiijkii, qa ikji' in
pakha'łe uł'ax in i'nyitji' yaqsiijkii aka'an qa nite' qu' yakhaayi'ija qu' haqsi-
ijkii.
21 Ma' hats tsikfe'lets aka' łunyee'jkiiha, qe in hisu'untax qu' haqsiijkii pa'
łe'wis, qa pa' uł'ax in i'nyitji' qa niyejinik'uikii.*
22 Qa pakha'łe te'weiju' hikpa' yitawe'j qa yi'sinheti'mkii in yisu'uunija
kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj yit'ij pa' Intata (ley).*
23 Qa na'łłe iye kakhap tsikfe'lets in łunye'jkii kakha'an pa' yisu'un ene'
łewekwekits ha'ne yese'n. Qa pa' yisu'un ene' łewekwekits ha'ne yese'n wat-
lani'łkii pa' yisu'untaxek pa' yaqjamtikineye'jkii qa hik ta'łijupi' in ts'ophe'ł
pa' uł'ax i'nyitji'.*
24 ¡Ya'ha'nus yijaat'ij! ¿Łekpa' qu' netswejinik'uifik'i pa' uł'ax i'nji' ene'
łewekwekits ha'ne yese'n, hik ha'ne yese'n wa'm hatse'?*
25 ¡Pa' Intata hikpa' qu' netswejinik'uifik'i! Qa hit'ijets łe'wisij pakha'an in
tsiwejinik'uifik'i qe ta'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo. Ma' qa hik ta'łijupi' aka'
łunye'jkiiha ekewe'en, aka'an: pa' yitawe'j tek'enets kekhewe' yit'ij pa'aj pa'
Intata (ley) qa ha'nełe yese'n i'nji' pa' uł'ax qa tsijufta'xtaxij qu' haqsiijkii pa'
uł'ax.*

---

* **7:10** Lv 18:5; Lc 10:28; Ro 10:5; Ga 3:12 * **7:11** Gn 3:13 * **7:12** 1Ti 1:8 * **7:13** Lc 20:16 * **7:14** 1Co 3:1; 1R 21:20,25; 2R 17:17; Ro 3:9; 6:6; Ga 4:3 * **7:15** Jn 15:15; Ga 5:17 * **7:18** Jn 3:6; Ro 8:3 * **7:21** Ro 8:2 * **7:22** 2Co 4:16; Ef 3:16; 1P 3:4 * **7:23** Ro 6:19; Ga 5:17; Stg 4:1; 1P 2:11 * **7:24** Ro 6:6; 8:2; Col 2:11 * **7:25** 1Co 15:57

8

Jitaqsi'jijkii pa' yisu'un pa' Espíritu Santo.

1 Ma' qa hik ta'ɬijupi' in hats ham pa'qu' ɬantanithenkeye'je' pekhewe' hats ewi'ɬ i'ni'ɬi' ha' Jesucristo, hikpe' nite' yaqsiijkii pa' yisu'un ene' i'nesenits qe yaqsiijkii pa' yisu'un pa' Espíritu Santo.*

2 Qe pa' Espíritu jiyeɬisij pa' witiɬa'x ta'ɬets ha' Jesucristo, jiyiwejinik'uifik'ikii in jiyophe'ɬtaxju' pa' uɬ'ax in'initji' ma' qekha jineka'xtaxii pa' witwamhi'.*

3 Qe kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) nite' weju'ɬij qu' ji'nukinik'uifik'ikii pa' uɬ'ax i'nji' ene' i'nesenits qe kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) nite' t'units qe ta'ɬets ene' i'nesenits. Qa hik ta'ɬijupi' pa' Intata Dios in nukinju' ha' ewi'ɬɬe in Ɬaa'sija qa hik ɬ'eseninyejei enewe' wit'esenits yaqsiijkii pa' uɬ'ax qe qa' newetɬisɬi'ij qu' hik ɬunye'je' na'aj ɬe'wis inqa'met ofrenda qu' nawa'mifi pe' witwuɬ'ets, qa hik aka' ɬunye'jkii pa' Intata in ɬeke' qu' niwamhitik'i pe' inwuɬ'ets.*

4 Ma' qa' ɬeke'ye' qu' jintaqsiijkii pa' yit'ij kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley) qa hats nite' jitaqsiijkii pa' yisu'un ene' i'nesenits qe jitaqsiijkii pa' yisu'un pa' Espíritu Santo.*

5 Qe pekhewe' yatsat'etsipji' pa' yisu'un ene' i'nesenits, qa ewi'ɬɬe in yijamti'ets pa' yisu'un ene' i'nesenits. Qa pekhewe'ɬe yatsat'etsij pa' Espíritu Santo, qa ewi'ɬɬe'ek in yijamti'ets pa' yisu'un pa' Espíritu Santo.*

6 Qe pa'qu' witaqjamtikineye'je'kii in ewi'ɬɬi'i' pa' yisu'un ene' i'nesenits pakha'an qa witwamhi'. Qa pakha'ɬe witaqjamtikineye'jkii in ewi'ɬɬi'i' pa' yisu'un pa' Espíritu Santo qa witiɬa'x qa wit'ikesimeya'x iye.*

7 Qe pa'qu' witaqjamtikineye'je'kii in ewi'ɬɬi'i' pa' yisu'un ene' i'nesenits pakha'an ɬ'ejuihife'ej pa' Intata, qe nite' yisu'un qu' naqsiijkii kekhewe' we'nika'ajji' pa'aj yittaxij pa' Intata (ley) qa in yisu'untax qu' naqsiijkii qa nite'ɬe ɬeke' qu' naqsiijkii.*

8 Qa pekhewe' yatsat'etsij pa' yisu'un pa' uɬ'ax i'nji' ene' i'nesenits nite' ɬeke' qu' ni'sinheti'mkii pa' Intata.*

9 Qa ekhewelɬi'iɬ qa nite' tenek'enhe'yi'ɬ ej pa' yisu'un pa' uɬ'ax i'nji' ene' i'nesenits qe tenek'enhe'yi'ɬ ej yijat'ij pa' yisu'un pa' Espíritu qu' yijaayi'ija qu' na'ni'ɬ etji'teje'm pa' Ɬeqe'spiritu pa' Dios. Qa pakha'ɬe qu' nite' na'ne' ji'teje'm pa' Ɬeqe'spiritu ha' Cristo, pakha'an nite' yatsat'axij hakha'an.*

10 Ne' esenitsi'ɬ hane'ej wa'm qe ta'ɬets pa' uɬ'ax. Qa pekhewe'ɬe eqe'spirituli'ɬ qa nite' wa'm qe ta'ɬets pa' yatsathen, qu' na'ni'ɬ etji' ha' Cristo.*

11 Qa pa' Ɬeqe'spiritu pakha' niihinik'uipha'm pa'aj ha' Jesús pe' naxju' qu' na'ni'ɬ etji', qa' hik pakhaayi'ija iye Espíritu niihinik'uipha'm pa'aj ha' Cristo pe' naxju' qu' netisij hatse' pe'qu' ɬiɬaxitse' ne' esenitsi'ɬ hik nekhewe' nite' yape. Qa ekewe'en week ta'ɬets pa' Espíritu Santo in i'niɬ'etji'.*

12 Qa hik ta'ɬijupi' yejefets, na'l pa' jitayajaxti'yijets qu' jintaqsiijkii, qa nite'ɬe pa' yisu'un pa' uɬ'ax i'nji' ene' i'nesenits

---

* **8:1** Ro 5:16; 8:9-11,34,39; 16:3 * **8:2** 1Co 15:45; Jn 8:32,36; Ro 6:14,18; 7:4 * **8:3** Hch 7:18; 13:39; He 2:14,17; 4:15; 10:1-2; Ro 7:18; Fil 2:7; Lv 5:6-7,11; 14:31; Is 53:10 * **8:4** Lc 1:6; Ro 2:26; Ga 5:16 * **8:5** Ga 5:19-25 * **8:6** Ga 6:8; Ro 6:21 * **8:7** Stg 4:4 * **8:8** Ro 7:5 * **8:9** Jn 14:17,23; 1Co 3:16; 6:19; 2Co 6:16; 2Ti 1:14; Ga 4:6; Fil 1:19; 1Jn 4:13 * **8:10** Jn 17:23; Ga 2:20; Ef 3:17; Col 1:27 * **8:11** Hch 2:24; Ro 6:4

13 qe qu' natsat'etsi'ł ej pa' yisu'un pa' uł'ax i'nji' ene' i'nesenits, qa' anaxi'łju' hatse'. Qa qu' natsat'etsłi'ił ej pa' Espíritu Santo qa' week nełuts naqsiijkii qu' ilani'ł pa' uł'ax i'nji' ne' esenitsi'ł, ma' qa' i'łiyi'ił hatse'.*
14 Qe week pekhewe' yojo'ok'oi pa' Łeqe'spiritu pa' Dios, pekhewe'en łelits pa' Intata.*
15 Qe ekheweli'ł nite' ł'estiyiłij pa'qu' espirituye' qu' nata'łets qu' hik ejunyejeyi'ł qu' e'witłinheyi'ił ma' qa' e'nijiwe'yi'łi'm iye pa' Intata, qe ł'estiyiłij yijat'ij pa' Espíritu yaqsiijkii in łelitsi'ł ej pa' Intata. Qa ha'ne Espíritu hik ha'ne iye ta'łets in jitit'ijets pa' Dios: —¡Tata!—*
16 Qa hik ha'ne iye ha'ne Espíritu yikfeliitetsha pa' intawe'j in yijaa'ija in łelits'inij pa' Intata.*
17 Qa in łelits'inij, ma' qa week ewiłei inekhewel qu' nana'l pa'qu' jinatsat'etsij hatse'. Pa' Intata jiyełisij hatse' pa'qu' jinatsat'etsij in łunye'jek pa' testi'yij ha' Cristo. Qe qu' ha'neyi'ij qu' week jintaats'e'ełij hakha'an pe' wekwek ma' qa' jintestiijiijek hatse' pa'qu' inuk'eleji' in łunye'jek ha' Cristo in hats testi'yij pa' łuk'eeji'ha.*

Pa' łahats'ij qu' hats jintewejinhetiiłe hatse'.

18 Qe humti pakha' jitesti'yij hatse' qu' les łe'wise' wiikfik'i hatse' qa nite' łeke' qu' neweju'łiju'ł qu' jintawapjułentaaju'ł aka' hane'ej injunyejei in jitaats'e'ej pe' wekwek.*
19 Qa week pe' łaqsijiiju' pa' Intata, hats qi in notkitaxets qu' ne'twenhetiitax pe' łelits pa' Intata.*
20 Qe week ha'ne sehe' epji' pe' jukhew qa efuts iye hats we'neni' pa'aj qu' les jutsitaxi'im pa'qu' nisu'untax, qa nite' łekhewełłe qu' ne'nenłi'i aka'an qe pakha' yeni' qu' hik aka' łunyeje'ye' hikpa' ta'łets, qa yentaxik'uyi' pa'aj pa'qu' łewetjumtikineyejeyi'ik'ui*
21 ha'ne week sehe' epji' pe' jukhew qa efuts qu' netwejinhetiyik'uifik'i hatse' in nophe'łju' pa' witwamhi' ha'ne sehe' ipji' hats'inha qu' na'n ji'teje'm hatse' pa' qi łesaxitsi'mkii qu' hats netwejinhetiiłe hatse' pekhewe' łelits pa' Intata.*
22 Jinikfe'lets ha'ne sehe' epji' pe' jukhew qa efuts iye in mexe tik'etij in yaats'etaxij pe' wekwek in łunye'jek ne'ej efu qe naqalkeyu'.*
23 Qa nite' uja'xłe enewe'en qu' naats'e'ej ekewe'en, qe inekhewel iye in hats na'l ine'm pa' Espíritu Santo in hikpa' yojołe qu' jintesti'yij qa' netke'lenju' hatse' pekhewep, hik injunyejei iye in jitaats'e'ej iye in hik łunye'j qu' jintik'etij in jit'otki'ets pa' łahats'ij qu' jineka'xtax pakha' hats jutsiqax qu' jinaqsi'j qa' łelitse'enij ma' qa' jinełisij pe' ink'aihits i'nesenits.*
24 Qe kakha' inwetjumtikineyejeyik'ui hikka' ta'łets in hats ji'łii. Na'aj jiwetjumtitaxik'ui in hats jite'wen ma' qa hats ham pa' inwetjumtikineye'jtaxik'ui. ¿Pa'n i'ni' pa'qu' no'notki'ik'ui pa'qu' hats nana'li'm?*

---

* **8:13** Col 3:5 * **8:14** Ga 3:26; 5:18; Os 1:10; Mt 5:9; Jn 1:12; Ro 9:8,26; 2Co 6:18; 1Jn 3:1; Ap 21:7 * **8:15** 2Ti 1:7; He 2:15; Ga 4:5,6; Mr 14:36 * **8:16** Hch 5:32 * **8:17** Hch 20:32; Ga 3:29; 4:7; Ef 3:6; Fil 3:10; Tit 3:7; He 1:14; Ap 21:7; 2Co 1:5,7; Col 1:24; 2Ti 2:12 * **8:18** 2Co 4:17; 1P 4:13; 5:1; Ro 1:5; Col 3:4; Tit 2:13 * **8:19** Fil 1:20; 1Co 1:7; Col 3:4; 1P 1:7,13; 1Jn 3:2 * **8:20** Sal 39:5; Ec 1:2; Gn 3:17; 5:29 * **8:21** Hch 3:21; 2P 3:13; Ap 21:1 * **8:22** Jer 12:4,11 * **8:23** Nm 15:17-21; 1Co 16:15; 2Co 1:22; 5:2,4; Ga 5:5; Ro 5:3; 7:24 * **8:24** 1Ts 5:8; Tit 3:7; Ro 4:18; 2Co 5:7; He 11:1

25 Qa qu' ji'nt'otki'ik'ui pakha' mexe nite' jite'wen qa hasu'uj qu' ji'nitaqsunijup in jit'otki'ik'ui.*
26 Qa pa' Espíritu Santo qa' jini'fen in jit'otkikii qe nite' jet'units, qe nite' jinikfe'lets łekpa' łe'wisju' qu' ji'niyinijets pa' Intata qa pakha'łe Espíritu Santo qa hikpa' iyin inipji', hik ł'anye'j na'aj tik'et in iyin inipji' nite' łeke' qu' jinenikfe'lik'i pe' yit'ij.*
27 Qa pa' Intata in hikpa' yejełijupkiiha week pe' intawjets, ma' qa nikfe'lik'i pa' neqit'ijineyu'uj pa' Espíritu Santo qe pa' Espíritu Santo in iyinipji' pekhewe' yijayan ha' Jesús qa iyini'mets pakha' hats yisu'un pa' Intata qu' łunyejeye'.*

Ham pa'qu' łeke'ye' qu' ji'nitontaxi'mets pa' łeqsu'unka'x pa' Cristo.

28 Ye'ehe, hane'ej hats jinikfe'lets pa' Intata in yojo'ok'oi qa yaqsi'ji'mju' eke' wekwek pekhewe' qu' nana'l łeqsu'unka'xi'ij pa' Intata. Pa' Intata t'eku'miiji' pekhewe'en qa' naqsiijkii pa' yisu'un.*
29 Qe pa' Intata, pekhewe' hayiits nikfe'lets pa'aj qu' nijayan hatse', in nikfe'lets qu' nijayan hatse' ma' qa yisu'un iye qu' hik łunyejeye' hatse' pa' łunye'j ha' Ła's, hats'inha qa' łakha'ye' pa' yojo in ła's qa inekhewełłe qa i'nmats, qa week pe' olots inejefetsipji' iye.*
30 Pekhewe' hayiits jutsiqax qu' net'ekumiiji', pakha'an qa taya'yiiji'. Qa in taya'yiiji' qa yatsathenket. Qa in yatsathenket qa yiwqinhetji'.*
31 ¿Qa pa'n qu' jintumti aka'an? In hats jinikfe'lets pa' Intata in ini'fe'ej, ¿łekpa' qu' łeke'ye' qu' nanax inij?*
32 Pa' Intata in nite' yisu'un qu' niyejin ine'm yemjeetax in ewi'łłe in Łaa'staxija qe yisu'un yijat'ij in jiyełisij qu' nawa'm'infi. ¿Qa inhats'ek qu' nite' jinełisi'ij pekhewe' hats wekwekłe?*
33 ¿Łekpa' jukhew qu' łeke'ye' qu' nanaxij pekhewe' t'eku'miiji' pa' Intata in nifeltaxijkii qu' uł'etse'? Qe pa' Intata hikpa' jiyatsathenket.*
34 ¿Łekpa' qu' łeke'ye' qu' jinitanithen? Qe ha' Jesucristo hats wa'm infi, qa iła'xłe iye, qa i'ni' pa' yiya'yik'i pa' Intata qa hik hakha' iyet'inipji'.*
35 ¿Łekpa' qu' łeke'ye' qu' ji'nitonimets pa' łeqsu'unka'x ha' Cristo? ¿Me pe' wekwek jitaats'e'ej? ¿Me pa' wittawje'mete'? ¿Me qu' jintawitjaxtii? ¿Me pa' yipku'? ¿Me qu' ham pe'qu' inqhinataye'? ¿Me in iftsaxets pe'ye'? ¿Me i'nłi'i pa'qu' nenqek'uyu'unij? Week ekewe'en nite' łeke' qu' ji'nitontaxi'mets pa' łeqsu'unka'x inij pa' Intata.*
36 Kakha' wit'iyinheye'j we'nika'ajji' yit'ij: *—Akha' ta'ł ewets in week neł uts yaqamijkii qu' natsaxi'łju'. Hik łeqfenyejeyi'łyij ne'ej kots'etets qe wetka'xii na'aj łenqek'uwet.—* *(Sal 44:22)**
37 Qa nite'łe nax'inij ekewe'en, inekhewel yijat'ij les qi wiikfik'i pa' jinaxij ekewe'en, qe ta'łets pa' qi łeqsu'unka'x inij ha' Cristo.*

* **8:25** 1Ts 1:3 * **8:26** Mt 20:22; 2Co 12:8; Jn 14:16; Ro 8:15-16; Ef 6:18 * **8:27** Sal 139:1-5; Lc 16:15; Hch 1:24; Ap 2:23 * **8:28** Ro 9:24; 11:29; 1Co 1:9; Ga 1:6,15; 5:8; Ef 1:11; 3:11; 2Ts 2:14; He 9:15; 1P 2:9; 3:9 * **8:29** Ro 9:23; 11:2; 1Co 2:7; 8:3; 15:49; 2Ti 1:9; 1P 1:2,20; Ef 1:5,11; Fil 3:21; Col 1:18; 3:10; 1Jn 3:2; He 1:6 * **8:30** 1Co 2:7; 6:11; Jn 17:22; Ro 9:23 * **8:31** Ro 3:5; 4:1; Sal 118:6; Mt 1:23 * **8:32** Jn 3:16; Ro 4:25; 5:8 * **8:33** Lc 18:7; Is 50:8-9 * **8:34** Ro 5:6-8; 8:1; Hch 2:24; Mr 16:19; He 7:25; 9:24; 1Jn 2:1 * **8:35** Ro 2:9; 1Co 4:11; 2Co 4:8; 11:26-27 * **8:36** Hch 20:24; 1Co 4:9; 15:30-31; 2Co 1:9; 6:9; 11:23; Is 53:7; Zac 11:4,7 * **8:37** Jn 16:33; 1Co 15:57; Ga 2:20; Ef 5:2; Ap 1:5

38 Qe yakha' tsikfee'letsha in nite' łeke' qu' ji'nitonimets pa' łeqsu'unka'x inij pa' Intata pa' witwamhi', pa' witiła'x ha'ne sehe' epji', pe' angelits, pe' tenek'enhe'yij pe' inwo'metets, qa pe' na'l hane'ej qa pe' mexe hamitsik'ui qa pe' qits witt'unhaxits,*
39 pekhewe' na'l pa' toxpha'm qa pekhewe' na'l pa' toxiiju' qa week pakha'łe qu' łunye'je' pekhewe' łaqsijiiju' pa' Intata week ekewe'en nite' łeke' qu' ji'nitontaxi'mets pa' łeqsu'unka'x inij pa' Intata. Hikpa' łeqsu'unka'x inij jiyikfelitets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

9

Pa' Intata t'eku'miiji' pe' Israel.

1 Yakha' hijayan ha' Cristo qa pa' Espíritu Santo qa hikpa' tsoksi'wenkeninijha in tsikfe'lets in yijaalija ekewe' qu' hit'ij, nite' haqanłekii,*
2 yakha' na'l ye'm pa' qi yikameta'xkii qa week nełuts heka'xkii pa' qi a'tax
3 qe qi'ija in hisu'untaxija qu' hi'fenij qu' netk'enets ha' Cristo hekhewe' yejefeetsija in judiol hik enewe' hataa'łetsha inye'jłułetax qek na'nyi'pji' pa' qi iftsax ławak pa' Dios, inye'jłułetax iye qek yitoxi'imets ha' Cristo.*
4 Enewe'en łelits pa' Israel'ik'i. Pa' Intata t'eku'mi' enewe'en qu' naqsi'j qa' łelitsi'ij. Pa' Intata łakhaa'ija pa'aj in we'nethintaxets qa hikłe łunye'j na'aj q'olpha'm ma' qa yojo'ok'oikii. Qa łakha' iye pa'aj in nifelji'ji'm pe' ława'mhitsik'i na'aj yiwjutsiqeni'm qa i'nk'ałe qa tisij iye pa'aj pa' Moises'ik'i kekhewe' wenit'ij qu' naqsiijkii qa yika'ajji' (leyes). Qa tisij iye pa'aj pa'qu' łeqfenyejeye' łewek qu' net'ejuyets in yijayan pa' Intata. Qa łakhaa'ija iye pa'aj in nifelji'ji'm kekhewe' yiwjutsiqen pa'aj t'ejuyets ha' Cristo.*
5 Hik enewe' taa'łetsha pa'aj pe' wetshetk'ewi'ł qits inaqwa'mhitsik'i, pa' Abraham qa pa' ła's Isaac qa pa' ła's pa' Isaac, Jacob. Qa pe' inaqwa'mhitsik'i in t'ejuyets aka' i'neseninyejei qa ta'łji'ju' pa'aj ha' Cristo, hikha' Dios ene' week. Week nełuts neniwqinhetji'ha hakha'an. Hik aka' yijat'ij qu' łunye'je' (Amén).*
6 Ye'ehe, yakha' in hit'ijets in qi in tsika'metenhetkii enewe'en in nite' yijayan ha' Yatsat'ax'inij. Qa in nite' yijayan nite' ikji' qu'nte' yija'ye' pe' yit'ij pa' Intata. Kakha' łunye'jkiiha kakha'an in nite' week pe' ta'łets pa' Israel'ik'i qu' nit'ijets pa' Intata qu' Israele'.*
7 Qa nite' iye week qu' ne'tnekumhi'yiiji' pe' taa'łtaxetsha pa' Abraham'ik'i, qe ke' Intata łe'lijei yit'ij: *—Pe'qu' nata'ł ewets hatse' ewi'łłe qu' nata'łets na' Isaac.—* *(Gn 21:12)**
8 Qa hik ta'łijupi' pekhewe' łelits pa' Intata nite' ta'łets pakha' nekfik'i in hik łunye'j ne'ej week omehets in nekfik'i, qe ta'łets yijat'ij pakha' nekfik'i yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata qu' nenekfik'i.*
9 Qa aka'an ka' yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata in yit'ij: *—Hik qu' łahats'i'ij pakhap ininqap ha'ne łahats'ij qu' hetpil iye, qa ne' ewhe'ye' Sara qa' hats nana'l pa'qu' ła'se'.—* *(Gn 18:10,14)*

---

* **8:38** 1Co 3:22; 15:24; Ef 1:21; 1P 3:22 * **8:39** Ro 5:8; 8:1 * **9:1** Ro 1:9; 2Co 11:10; Ga 1:20; 1Ti 2:7 * **9:3** Ex 32:32; 1Co 12:3; 16:22; Ga 1:8,9; Ro 1:3; 11:14; Ef 6:5 * **9:4** Ex 4:22; 40:34; Ro 8:6,15; 1R 8:11; Ez 1:28; He 9:1,5,6; Gn 17:2; Dt 4:13-14; 7:6; 14:1; 29:14; Lc 1:72; Hch 2:39; 3:25; 13:32; Ef 2:12; Sal 147:19 * **9:5** Hch 3:13; Ro 1:3,25; 11:28; Mt 1:1-16; Jn 1:1; Col 1:16-19; 2:9 * **9:6** Nm 23:19; Jn 1:47; Ro 2:28-29; Ga 6:16 * **9:7** Jn 8:33,39; Ga 4:23; He 11:18 * **9:8** Ro 4:13,16; 8:14; Ga 3:29; 4:28; He 11:11

10 Qa nite' ewi'ɬɬe aka' ɬunye'jkii qe pe' Rebeca iye testi'yij pe' wetsjukji' qa
pa' ɬatata hikpa' pa' inaqwa'ma'xik'i Isaac.*
11 In mexente' yamets qu' nenekfik'i qa in mexente' iye yaqsiijkii pa'qu'
ɬe'wise' i'nɬi'i qu' uɬ'axe', qa qu' jutsiqaxe' pa'qu' net'eku'mi' pa' Intata, nite'
ta'ɬets pa'qu' naqsiijkii enewe'en, qe pakha'ɬe qu' nisu'un pa' Intata.*
12 Pa' Intata qa yit'ijets pa'aj pe' Rebeca: —*Pa' omehe' qu' netnek'enhe'yipji'
pa' ajit.*— *(Gn 25:23)*
13 Qa yit'ij iye ka' we'nika'ajji': —*Hisu'un na' Jacob qa nakha'ɬe Esaú qa nite'
hisu'un.*— *(Mal 1:2-3)*
14 ¿Qa pa'n qu' jitumti aka'an? ¿Ye' me jitumti qu' nite' natsathene' pa'
Intata? ¡Nite', nite' ɬeke' aka'an!*
15 Pa' Intata yit'ijets pa'aj pa' Moises'ik'i: —*Yakha' qu' hisu'un qu' hi'fen
pakha' qu' hisu'un qu' hi'fen, qa' netsq'eletij iye pakha' qu' hisu'un qu'
netsq'eletij.*— *(Ex 33:19)*
16 Qa hik ta'ɬijupi' in nite' weju'ɬij pa'qu' nisu'unɬetax ene' jukhew qa nite'
weju'ɬij iye pa'qu' qi qu' nithayikitax iye qe ewi'ɬɬe yijat'ij pa' Intata pakha'
qu' nisu'un qu' ni'fen.*
17 Qe ke' we'nika'ajji' in yit'ijets pa'aj pa' Intata pa' Faraón:*—*Yakha'ɬe in ta'ɬ
yiwets in e'wittata'aj qe qa' nek'inq'ethinij pa' yit'unha'x, qe qa' weeke' iye ha'ne
sehe' qu' nimpi'ye'ej qa' nenfel ka' yii.*— *(Ex 9:16)*
18 Ye'ehe, in yit'ij aka'an ma' qa hats jinikfe'lets pa' Intata in neq'eletij
pakha' qu' nisu'un qu' ne'nq'eletij, qa yit'unhet iye ɬatawe'j pakha' qu' nisu'un
qu' nit'unhet ɬatawe'j.*
19 Qa akha', hane'ej i'nɬi'i qu' it'ij yiwets: —¿Qa inhats'ek pa' Dios qu'
nets'itutshentaxets qu' haqsiijkii pa' uɬ'ax, in ham pa'qu' neweju'ɬiju'ɬ pa'qu'
nisu'un pa' Dios?—*
20 Qa yakha' qa' hit'ij ewetsek hane'ej: —¿Ɬek akha' jukhew in ɬittaxijets
pa' Dios ekewe'en? ¿Me ɬeke' pe'qu' kamusiye' qu' nit'ijets pakha' yaqsiijkii:
“Inhats'ek aka' eqfenye'jyij”?—*
21 Pakha' naqsi'jju' pe' kamusil, pa' ołoq'oi ewi'ɬɬe qa yejeɬɬi'ijkii pa'qu'
ɬeqfenyejeyi'ij in naqsi'jju' pe' kamusil. Na'l pekhewe' qu' net'ejuyets pe'
patunits qa pe' t'ejuyets in week neɬuts tanatkinhei.*
22 Pa' Dios nite' itaqsunijup qu' ni'nq'ethinij pa' qi ɬawak qa pa' qi ɬet'unha'x,
ma' qa inye'jɬu' in yiwejinɬe nite' naqatsit'ij pekhewe' hats jutsiqetstax qu'
namii pa' qi ɬawak pa' Dios.*
23 Aka'an yaqsiijkii qe qa' nenikfe'lets in na'l pa' qi witisa'x pa' i'ni' pa' Intata
pekhewe' hats jutsiqax qu' ni'fen, hik pekhewe' hayiits pa'aj yaji'let pa' Intata
qu' nejutshenets pa' qi witisa'xi'mkii.*
24 Enewe' taya'yiiji' pa' Intata enewe'en inekhewel qa nite' i'nuja'xɬe in
je'judiol qe week iye pekhewe' nite' judiol.*

---

* **9:10** Ro 5:3; Gn 25:21 * **9:11** Ro 4:17; 8:28 * **9:14** Ro 2:11; 3:5; 2Cr 19:7; Lc 20:16 * **9:16** Ga 2:2; Ef 2:8 * **9:17** Faraón ikji' wittata'a' pa' sehe' Egipto. * **9:18** Ex 4:21; 7:3; 9:12; 10:20,27; 11:10; 14:4,7; Dt 2:30; Jos 11:20; Jn 12:40; Ro 11:7,25 * **9:19** Ro 3:7; 11:19; 1Co 15:25; Stg 2:18; 2Cr 20:6; Job 9:12; Dn 4:35 * **9:20** Ro 2:1; Job 33:13; Is 29:16; 45:9; 64:8; Jer 18:6; 2Ti 2:20 * **9:21** Is 64:8; Jer 18:6 * **9:22** Ro 2:4; Pr 16:4; 1P 2:8 * **9:23** Ro 2:4; 8:29; Ef 3:16; Hch 9:15 * **9:24** Ro 3:29; 8:28

25 Hik aka' yit'ijets pa'aj pa' Intata pa' ewi'ł profeta'ik'i łii Oseas qa yika'ajji' t'ejuyets pe' nite' judiol in yit'ij: *—Hit'ijets hatse' qu' "yitset'i'ij" pekhewe' nite' yitsettax, qa' hit'ijets iye qu' "hisu'un" pekhe' nite' he'yeku'mtaxiiji'.* *(Os 2:23)**
26 *Qa pa' hats łaˈniˈłiˈ in yit'iłij ewets pa' Intata: "Ekheweli'ł nite' k'eyitset'ił" qa' nenit'iłij ewets hatse': "Enewe'en łelits pa' Dios nite' wa'm."—* *(Os 1:10)**
27 Pa' Isaias'ik'i iyetij iye pa'aj in t'ejuyets pe' Israel qa yit'ij: *—Yemjeetax qu' olotse ne' Israel łeiłets qu' hik łunyejeye'tax na'aj isa'x łotkoyek'i na'aj qi iweli', qa nite'łe olots pe'qu' iłiye',**
28 *qe pa' Intata yaqsiijkii hatse' ha'ne sehe' epji' pekhewe' hats yit'ijets pa'aj, qa qu' hats namets qu' naqsiijkii qa' aje'eł qu' week naqsiijkii qa yif'elitłe iye.—* *(Is 10:22-23)*
29 Pa' Isaias'ik'i qa yit'ij iye in iyetij pa'qu' łunyejeye'kii pe' Israel: *—Pa' Yatsat'axij pe' week oq'opheł**inetsilets** wa's łeiłets qu'nte' nenejete' uja'xe' ene' inejefets, qekha hats hik injunyejeye'tax pe' Sodoma łeiłetsik'i qa pe' Gomorra łeiłetsik'i iye in ham pa'qu' amane'.—* *(Is 1:9)**
30 ¿Pa'n qu' jintit'ijju' in t'ejuyets aka'an? Aka'an ikji' pekhewe' nite' judiol in nite' wo'taxii pa'qu' natsathen, qa yamłe'ets pa' yatsathen ta'łets pa' Intata qe ta'łets in nite' yeqeku'.*
31 Qa enewe'łe Israel in wo'taxii pa' yatsathen qa yijayantax kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley), ma' qa nite' yamets pa' yatsathen ta'łets pa' Intata.*
32 ¿Qa inhats'ek enewe'en in nite' yamets pa' yatsathen? Qe in wo'taxii qu' natsathen qa nite' wo'ojii pa'nte' łeqekuye'jij pa' Intata, qa wołetaxijii pe' yaqsiijkii t'ejuyets pa' ley. Enewe'en ma' qa yilanifi pe' ute łii "ute witlanki'ifi"*
33 in ł'anye'jek ka' we'nika'ajji': *—Jeł**i'ł**, na' witset Sión†henji' ne' ute‡witlanki'ifi qa inaqwakaninkii iye in yothetkii. Qa pa' qu'nte' neqeku'ye' pakha'an, ma' qa'nte' jeek natqanhetiyekii hatse'.—* *(Is 28:16)**

10

Pe' Israel ewi'łłe in yaqsiijkii pa'qu' nisu'unłe.

1 Yejefets, pakha' yiyinheye'jii pa' Intata kakha' les qi in hisu'untax kakha'an, qu' nana'li'm pa' witiła'x pe' week Israel łeiłets.
2 Tsikfe'lets in yijaa'ija in yisu'untax qu' nijayaanija pa' Intata, qa nite'łe nikfe'lets pa'n łunye'j qu' nijayan.*
3 Qe nite' nikfe'lets pa'n łunye'j pa' Intata qu' naqsiijkii qu' netisij pa'qu' łiła'xe' pa'qu' jukhewe' qa efuye' iye, ma' qa łekhewełłe in yaqsi'jtaxijkii pa'qu' numtitax qu' nata'łijets pa'qu' liła'xe', qa hik ta'łijupi' in nite' t'eku'miju'ł kakha' jiyełistaxij pa' Intata qu' jinta'łijets pa'qu' iniła'xe'.*
4 Qe pa'qu' nijayan ha' Cristo qa hats na'li'm pa' łiła'x, qe ha' Cristo hikha' hik łunye'j qu' hats jina'nq'axijipji' kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).*

---

* **9:25** 1P 2:10 * **9:26** Mt 16:16 * **9:27** Is 28:22; Gn 22:17; Ro 11:5 * **9:29** Stg 5:4; Dt 29:23; Is 13:19; Jer 49:18; 50:40; Am 4:11 * **9:30** Ro 1:17; 3:21; 9:14; 10:6; Ga 2:16; 3:24; Fil 3:9; He 11:7 * **9:31** Ro 10:2,20; 11:7; Is 51:1; Ga 5:4 * **9:32** 1P 2:6,8 † **9:33** Sión łii iye pa' Jerusalén. ‡ **9:33** Pe' ute ikji' Cristo. * **9:33** Ro 5:5; 10:11; Is 8:14 * **10:2** Hch 21:20 * **10:3** Ro 1:17 * **10:4** Ro 3:22; 7:1-4; Ga 3:24; 4:5

5 Pa' Moises'ik'i yika'ajji' pa'aj pa'qu' jukhewe' qu' nowo'ojii pa'qu' łiła'xe kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' (ley), qa' week qu' naqsiijijkiiha kekhewe'en hats'inha qu' iła'xe'.*
6 Qa pakha'ɬe witiła'x ta'ɬets pa' nite' witqekuye'jij ha' Cristo qa yit'ijek: —*Hasu'uj numti pa' atawe'j qu' nit'ij: "¿Łekpa' qu' namiipha'm na' wa's?"* *(Dt 30:12)* (ikji', ¿łekpa' qu' namiipha'm na' wa's qu' nenka'xju' pa' Cristo?)*
7 i'nɬi'i qu' nit'ij: "¿Łekpa' qu' namiiju' pa' ɬe'nq'itset'ij pe' naxju'?"— (ikji', ¿łekpa' qu' namiiju' pa' ɬe'nq'itset'ij pe' naxju' qu' nenka'xik'uipha'm pa' Cristo pe' naxju'?)*
8 Qa ¿pa'n ikji'ha pa' neqit'ijineyu'uj pa' Moises'ik'i in yit'ij ekewe'en? Aka' neqit'ijineyu'ujha aka'an: —Eke' wi'tlijei hats metits e'm, hats i'nji' na' eji' qa pa' atawe'j iye.— Eke' wi'tlijei hik ekewe' k'inq'ijatsheni'ɬij qe qa' nana'l ine'm pa' nite' witqekuye'j.*
9 Qe qu' nit'ij na' eji': —Ha' Jesús hikha' Yatsat'axyij— qa pa' atawe'j iye qu' numtii'ija nite' yeqeku'uk'i pa' Intata in niihinik'uipha'm pa'aj ha' Jesús pe' naxju', ma' qa' iła'xe'.*
10 Qe pa' atawe'j qu' numtii'ija nite' yeqeku'uk'i ma' qa hats łatsathen, qa na'ɬe eji' qu' netetfelij, ma' qa' hats jutsiqax in hats iła'x.
11 Qe ke' we'nika'ajji' yit'ij: —*Pa' qu'nte' neqeku'ye' pakha'an, ma' qa'nte' jeek natqanhetiyekii hatse'.*— *(Is 28:16)*
12 Qe ham pa'qu' pakha' ɬunye'je' judío qa pe' nite' judiol, qe ha' Yatsat'ax'inij hikha' Yatsat'axij ene' week, qi pa'qu' netisij hatse' week pe'qu' niyinii,*
13 qe ke' we'nika'ajji' yit'ij iye: —*Week pa'qu' niyinijets łiła'xe' pa' Yatsat'ax'inij qa' iła'xe'.*— *(Jl 2:32)**
14 ¿Qa pa'n qu' łeqfenyejeyi'ij qu' niyinijets aka'an in hikha' nite' nek'enheyu'ets? ¿Pa'n qu' łeqfenyejeyi'ij qu' netk'enets in nite' impi'yelij hakha'an? ¿Pa'n qu' łeqfenyejeyi'ij iye qu' nepiye'ek'i in ham pa'qu' nenfeli'm eke' wi'tlijei?*
15 Qa ¿pa'n qu' łeqfenyejeyi'ij iye qu' nenfel eke' wi'tlijei qu' nite' net'ukinheti'yi'ij qu' nenfel? Qe ka' we'nika'ajji' yit'ij: —*¡Hayits qa łe'wis nekhewe' neka'x ke' łe'sits wi'tlijei!*— *(Is 52:7)**
16 Qa nite'ɬe week qu' net'eku'miju'ɬ ekewe' łe'sits ink'aihits wi'tlijei. Qa hik ta'ɬijupi' pa' Isaias'ik'i in yit'ij: —*Yatsat'axyij, ¿łekpa' qu' hats numti qu' yijaali'ija eke' henfeli'ɬ?*— *(Is 53:1)**
17 Ma' qa hik ta'ɬijupi' in ewi'ɬɬe qu' jintepiye'ek'i ke' wi'tlijei, ma' qa'nte' jinteqekuye', qa eke' qu' jintepiye'ek'i wi'tlijei hik ekewe' łe'lijei ha' Cristo.*
18 Qa yakha'ɬe qa' k'afaakani'ɬ, ¿me mente' łepi'ye'eɬik'i ke' wi'tlijei? ¡Nite'! Yakha' tsikfe'lets in hats łepi'ye'eɬik'i, qe ke' we'nika'ajji' yit'ij: —*Week ha'ne sehe' yamipji' pa' ɬ'a'x, qa yamii iye pe' les in totsii.*— *(Sal 19:4)**
19 Qa ewi'ɬij iye qu' nek'inaqfaakan, ¿me nite' hayiits qu' nenikfe'lets pa'aj ne' Israel? ¡Nikfe'lets! Pa' Moises'ik'i hikpa' yojo'oj pa'aj in nifel aka' ɬ'anye'j

* **10:5** Lv 18:5; Neh 9:29; Ez 20:11,13,21; Ro 7:10 * **10:6** Ro 9:30; Dt 9:4 * **10:7** Dt 30:13; Lc 8:31; He 13:20 * **10:8** Dt 30:14 * **10:9** Mt 10:32; Lc 12:8; Ro 4:24; 14:9; 1Co 12:3; Fil 2:11; Hch 2:24; 16:31 * **10:12** Ro 3:22,29; Hch 10:36 * **10:13** Hch 2:21; 7:59 * **10:14** Ef 2:17; 4:21; Hch 8:31; Tit 1:3 * **10:15** Nah 1:15; Ro 1:15; 15:20 * **10:16** Ro 3:3; Jn 12:38 * **10:17** Ga 3:2,5; Col 3:16 * **10:18** Ro 1:8; Col 1:16,23; 1Ts 1:8

pa'aj pa' Intata in yit'ij: —*Yakha' qu' haqsiijkii qu' eqemtsheni'ɬetskii ekheweli'ɬ judiol nekhewe' witsetitstax qa nite'ɬe hik ɬunyejei qu' witsetitse' qe nite' nikfe'l yiwets. Yakha' qu' haqsiijkii iye qu' nawakanini'ɬkii pa'qu' witset'e in nite' nikfe'ltax yiwets.*— *(Dt 32:21)**

20 Qa i'nk'aɬe pa' Isaias'ik'i qa nite' nijiwei in nifel pa'aj pa' ɬ'anye'jets pa' Intata in yit'ij: —*Hats tsi'wen nekhewe' nite' wotaxyii. Henethinets nekhewe' nite' inaqfaakantaxyiikii.*— *(Is 65:1)**

21 Ma' qa nifel iye pa' ɬ'anye'jets pa' Intata ne' Israel qa yit'ij: —*Miitsju' in hi'ttaxijets k'eewe yikoyei na' ewi'ɬ witset nite' nek'enheyu' qa ewi'ɬɬe in yisu'un qu' naqsiijkii pakha' ɬakha'ɬe in yisu'un qu' naqsiijkii.*— *(Is 65:2)*

11

Pe' mexe amaneyij pa' Intata pe' Israel ɬeiɬets.

1 Qa week ekewe'en qu' nek'inaqfaakanij: ¿Me hats yili'ij pa' Intata in t'eku'mtaxiiji' ne' Israel? Nite', aka'an ham ɬeke'ye'. Qe yakha' iye ye'israel ɬeiɬe', yakha' iye hata'ɬets pa' Abraham'ik'i qe pe' yaqwa'mhitsik'i ta'ɬets pa' Benjamin'ik'i.*

2 Pa' Intata nite' yili'ij ne' Israel, qe hikne' hayiits t'eku'miiji' pa'aj. ¿Ye' me nite' ɬenikfe'li'ɬets ke' we'nika'ajji' pa'aj pa' Elias'ik'i in nifeletspha'm pa' Intata in uɬ'ax pa' yaqsiijkii pe' Israel? Qa yit'ij:*

3 —Yatsat'axyij, *hats nilanju' ke' ɬenukintax profetas, qa nopɬetju'kii iye kekhewe' yejutshentaxets pa'qu' ɬeqisit'e'ej (altar). Hats yeɬ'ewi'ɬɬe in yaman qa hats neqek'uyuyij iye.*— *(1R 19:10,14)**

4 Qa ¿pa'n yit'ij in yeku'ɬ pa' Intata? —*Hats haqsi'jijup qu' natsjayan hekhewe' wetsjuk tatsai mil (7.000) jukhew hikhe' nite' wonokok'enifi na' witeqsi'nq'al Baal.*— *(1R 19:18)* 5 Qa hik ɬunye'j iye hane'ej, in na'l pe' mexe amanei t'eku'miiji' pa' Intata qe qa' ni'fen.*

6 Ye'ehe, in ta'ɬɬe'ets pa' ɬeqi'fenkeye'j in t'eku'm i'ni', ma' qa' hats nite' ta'ɬets pa'qu' jintaqsi'jtaxijkii, qe qu' nata'ɬets pa'qu' jintaqsiijkii in t'eku'm i'ni', qa pa' ɬeqisitɬetax'inij qa hats nite' hik ɬunye'je' qu' ɬeqisit'e.*

7 Qa ¿pa'n ikji' aka'an? Pe' Israel nite' yi'wen pa' wo'taxiikii, qa pekhewe'ɬe t'eku'miiji' pa' Intata qa yi'wen, qa pekhewepɬe qa yit'unhet ɬatawjets pa' Intata, ma' qa les in yaqsi'jijkiiha pa' yisu'unɬe.*

8 In ɬ'anye'jek ka' we'nika'ajji' in yit'ij: —*Pa' Intata tisij pa' ɬunyejei ma' qa hik ɬunyejei ne'ej hats imaa'ju'ha, pe' ɬotoi hik ɬunyejei qu' nite' ni'wenekii qa pe' ɬekfii qa hik ɬunyejei qu' nite' nepiye'ye'kii. Qa aka'an yamijii hane'ej ha'ne ɬahats'ij.*— *(Dt 29:4)**

9 Qa pa' David'ik'i qa yit'ijek: —*Pa'qu' ɬeqe ɬe'wis neɬuye' hisu'un qu' ɬeniwqe'leɬi'ij enewe'en, qa hisu'un iye qu' ɬalanki'ye'ɬi'ifi, qa qu' ɬantanithenkeyeje'ɬi'ij iye.*

10 *Noo'yi'imkii ne' ɬotoi hats'inha qa' nite' ni'wene'kii, it'ij tufum ɬ'anul hats'inha qa' pakhaayi'ij qu' nite' natsathene' ne' ɬ'anul.*— *(Sal 69:22-23)*

Yejeyumtshenijupi' pe' ɬakjil pe' wit'enkiju' najkak olivo.

---

* **10:19** Ro 11:11,14 * **10:20** Is 65:1; Ro 9:30 * **11:1** 1S 12:22; Jer 33:24-26; Lc 20:16; 2Co 11:22; Fil 3:5 * **11:2** 1S 12:22; Sal 94:14; Ro 6:16; 8:29; 1P 1:2 * **11:3** 1Ts 2:14 * **11:5** 2R 19:4; Ro 9:27 * **11:6** Ro 4:4 * **11:7** Mr 6:52; Ro 9:18,31; 11:25; 2Co 2:14 * **11:8** Is 29:10; Mt 13:13-14

11 Qa ewi'łij iye qu' nek'inaqfaakan. ¿Me in yilanifi pe'ye' qa' hats nite' neniyepha'mkii iye? Nite', aka'an nite' łeke'. Qe pe' judiol in yaqsiijkii pa' uł'ax, ma' qa yija'łe qa na'li'm pe' nite' judiol pa' witiła'x, hats'inha pe' judiol qa' netqemtsenijetskii.*
12 Pe' Israel in yaqsiijkii pa' uł'ax qa pa' Intata qa tisij ha'ne week sehe' epji' pa' qi łeqi'fenkeye'j. In nite' yaqsiijkii pa' yittaxij pa' Intata, qa pa' Intata qa tisij pe' nite' judío pa' qi łeqi'fenkeye'j. Qa pe' judiol qu' hats week net'eku'miju'ł hatse' qa' naqsiijkii pa' yit'ij pa' Intata, qa pa' Intata qa leesjeek qu' nijatshenfik'i pa' łeqi'fenkeye'j.*
13 Qa hane'ej qu' hit'iłij ewets ekheweli'ł nite' judiol. Yakha' in ya'apostoli'ł epji', qi in hiwqinhetji' aka' yithayijkit,*
14 qe hisu'untax qu' haqsiijkii qu' hats netqemtsheni'ł ewetskii hekhewe' yejefeetsija in judiol, hats'inha qu' łeke'ye' qu' iłiye' pe'qu' uja'xe'.*
15 Pa' Dios in hats t'oqowe'yiju'ł pe' Israel, qa aka'an qa yaqsiijkii qu' łe'sitsi'ł wetju'ł pa' Dios ha'ne week sehe' epji'. Qa qu' łesitsetaxi'ł wetju'ł pa' Intata ne' Israel, nekhewe'en in hik łunyejeitax qu' nanaxju', ma' qa' iłiye'.*
16 Qe in łe'wisi'm pa' Intata pa' yojo łok'opłe, ye'ehe, qa ikji' qu' łe'wise'jiimek iye week pa' itupi'le'. Qa in łe'wisi'm pa' łefitets qa' łe'sitse'jiimek iye week pe' łakjil pe' najkak olivo.**
17 Qa na'łłe pe' weniwqałitik'i pe' łakjil pe' najkak olivo wit'enkiju'. Pa' ewi'ł pekhewe' weniwqałitik'i qa yaya'xi' pa' łakji' pe' nite' wit'enkiju' olivo. Pa' łakji' pe' nite' wit'enkiju' hikpa' akha' in nite' e'judio, ma' qa teniqatij ewets pe' wit'enkiju' qa łakijets pa' yimax łits'i pa' łefitets pe' olivo wit'enkiju'.*
18 Qa hik ta'łijupi', hasu'uj umti qu' les anipji' qu' e'łe'wise' pekhewe' łakjiltaxija pe' najkak. Qa qu' ejunye'je' aka'an, menikfelitets in nite' akha' qu' łisij łits'iye' pa' łefitets qe pa' łefitets hikpa' nełisij yijat'ij pa' łits'i.*
19 Akha' nite' judío i'nłi'i qu' it'ij yijat'ij: —Weniwqałitik'i pe' uja'x łakjil hats'inha qu' heteniqatets.—*
20 Qa yijaa'ija aka'an. Qa weniwqałitł'ik'i qe inqeku', qa akha' in weniqatij ewets qa' matjanithenij in nite' ł'inqeku'. Qa hik ta'łijupi', hasu'uj meniwqinhetij e'nijiwe'yipji' yijat'ij.*
21 Qe pa' Intata qu' nite' niwejine'łi'i pekhewe' łakjiltaxija pe' najkak, qa'nte' jeek newejineł'i'i.
22 Jeł qeku'nek, pa' Intata in qi in eq'iltinhetsax qa its'iyoptoxłe iye. Yitanithen pekhewe' yili'ijju' in nite' yeqeku'tax, qa akha'łe qa neq'elet'ej qu' nite' iliyi'ij in nite' łeqeku', qa qu' iliłi'ij in nite' łeqeku'tax qa' netenisa'xji'ij eyek.*
23 Qa qu' niliłi'ij pa' łeqekuyejei pekhewe'en, qa' neteniqatets iye, qe pa' Intata yiya'yij qu' neniqatets iye.*
24 Qe in akha' pakha' łakji' pe' najkak olivo nite' wit'enkiju', qa łeteniqatłe'ets pe' olivo wit'enkiju' nite' łata'łtaxets. Qa hik ta'łijupi' qu' les nite' jutsitaxe' pe'

* **11:11** Hch 28:28 * **11:12** Ro 11:25 * **11:13** Hch 9:15 * **11:14** Gn 29:14; 2S 19:12-13; Ro 9:3; 1Co 1:21; 7:16; 9:22; 1Ti 1:15; 2:4; 2Ti 1:9; Tit 3:5 * **11:15** Ro 5:11; Lc 15:24,32 * **11:16** Pe' najkak olivo wit'enkiju', ikji' pe' judiol. * **11:16** Nm 15:17-21; Neh 10:37; Ez 44:30 * **11:17** Jer 11:16; Jn 15:2; Ef 2:12-13 * **11:18** Jn 4:22 * **11:19** Ro 9:19 * **11:20** Ro 5:2; 12:16; 1Co 10:12; 2Co 1:24; 1Ti 6:17; 1P 1:17 * **11:22** Ro 2:4; 1Co 15:2; He 3:6,14; Jn 15:2 * **11:23** 2Co 3:16

wenisa'xtaxik'i qu' neteniqatets iye pe' najkak ta'łets. Qu' netiłinhetiitax pe' Israel.
25 Yejefets, hisu'un qu' enikfe'li'łets aka' nite' hayiits qu' nenikfe'letsha pe'ye' hats'inha qa' nite' umtiyi'ił qu' hats week enikfe'li'łets. Pe' Israel hane'ej na'l pe' yit'unhet pe' łatawjets qa' naamłi'ijii pa' ł'axkathe'ej qu' uja'xe' pe'qu' nite' judiole'.*
26 Qa qu' hats nametsji' pa' uja'x pe' nite' judío, ma' qa' weeke' pe' Israel qu' netiłinhetii, in ł'anye'jek ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Na' witset Sión (Jerusalén) qu' nata'łii hatse' pa' Eqiłina'x, qa' nenit'ijji' week pa' uł'ax i'ntaxji' ne' Jacob (Israel) łelits.**
27 *Hik aka' hiwjutsiqeni'm nekhewe'en qu' hiwu'mtaxik'ui pe' łewuł'ets.— (Jer 31:31-34)**
28 In t'ejuyets ke' łe'sits wi'tlijei, pe' Israel qa ł'ejuihifetsij pa' Dios qe ta'łi'ł ewets qa pakha'łe Dios qa yisu'un qe ta'łets in t'eku'miiji' pe' łaqwa'mhitsik'i.*
29 Qe pa' Intata nite' yepilet i'nk'ui iye pa'qu' hats jinełisij, qa nite' yili'inij iye in hats tayai iniiji'.*
30 Qa hik łunye'j ekheweli'ł toxik'i nite' łaqsiiłijkii pa' yisu'un pa' Intata, qa hane'ej pa' Intata qa nełisi'łij pa' łeq'ilta'x qe ne' Israel nite' tek'enets.*
31 Hane'ej ne' Israel hik łunyejei ka' ejunyejeyi'ł toxik'i, nite' tek'enets pa' Dios, hats'inha pa' Intata qa' nełisi'łij pa' łeq'iltiye'j. Qa hane'ej hatse' qa' łekhewele' eku'nek ne' Israel qu' netisij pa' Intata pa' łeq'iltiye'j.
32 Pa' Intata yaqsiijkii qa nophe'łju' ene' week qe nite' impiyel, hats'inha qa' nethinij pa' łeq'iltiye'j ene' week.*
33 ¡Hayits qa ham ł'aka'the'ye' in qi in łe'wis pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata! ¡Hayits qa ham ł'aka'the'ye' pa' łikfeliya'xets pe' wekwek qa pa' łikfeliya'xets pa'qu' naqsiijkii! ¡Hayits qa ham łeke'ye' qu' jinenikfeliyu'taxets pa' łaqjamtikineye'jkii qa pa'qu' nanqaqsijkineyu'ujkii iye!*
34 *¿Łekpa' qu' nenikfe'lets pa' łaqjamtikineye'jkii pa' Yatsat'ax'inij? Qa ¿łekpa' iye qu' nijatshenijkii pa'qu' wekweke'? (Is 40:13-14)**
35 *¿Łekpa' iye qu' natatkinhenets qa' i'nk'ałe nepiletets iye? (Job 35:7)*
36 Qe week ta'łets pa' Intata, week łaqsijiiju' qa week iye łakha'łe in t'ejuyets. Łakha' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu' newetli'ij. Hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

12

Pa' yiija'ija łunye'j qu' jintajayan pa' Intata.
1 Qa hik ta'łijupi' yejefets, pa' łeq'iltiye'j pa' Intata hikpa' ta'łets qu' nek'iyini'łij ewets qu' itupi'leni'łetsha ne' esenitsi'ł qu' mewetłiisi'łijha pa' Intata qu' hik ejunyejeyi'ił na'aj ofrenda in ewi'łłe in t'ejuyets pa' Intata. Hik aka' qu' ejunyejeyi'ił qu' ewi'łe'łe qu' metjutsheni'łets pa' Intata qa qu' qiyi'ija iye qu' nesu'uni'ł. Aka'an hik aka' ka' yiija'ija in łunye'j qu' jintajayan pa' Intata.*

---

* **11:25** Ro 1:13; 16:25; 11:7; 12:16; Mt 13:11; 1Co 2:7-10; Ef 3:3-5,9; Lc 21:24; Jn 10:16 * **11:26** Is 59:20-21 * **11:27** He 8:10,12 * **11:28** Ro 5:10; 9:5; Dt 7:8; 10:15 * **11:29** Ro 8:28; 1Co 1:26; Ef 1:18; 4:1,4; Fil 3:14; 2Ts 1:11; 2Ti 1:9; He 3:1; 2P 1:10 * **11:30** He 7:21 * **11:32** Ro 3:9; Ga 3:22-23 * **11:33** Ro 2:4; Ef 3:8,10; Col 2:3; Job 5:9; 11:7; 15:8 * **11:34** Job 41:11; Jer 23:18; 1Co 2:16 * **11:36** 1Co 8:6; 11:12; Col 1:16; He 2:10 * **12:1** 1Co 1:10; 6:20; 2Co 10:2; Ef 4:1; 1P 2:5,11; Ro 6:13,16,19; He 13:15

2 Hasu'uj eneqjeyu'uɬijets pa' ɬunye'j ha'ne sehe' epji', i'nk'aihiti'ɬ yijat'ij pe' aqjamtikineyejeyi'ɬkii qe hik aka' ta'ɬets in ink'ayik pa'qu' injunye'je'. Qa aka'an qa hik aka' qu' nikfeliti'ɬets pa' yisu'un pa' Intata, ikji' pa' ɬe'wis, qa pa' yi'wejuɬenij qa pa' ham uɬ'axi'ik'uyi'.*
3 Aka' yithayijkit ta'ɬets pa' ɬeq'iltiye'j pa' Intata hik aka' qu' nata'ɬets qu' hit'iɬij ewets week ewiɬei ekheweli'ɬ aka'an, hasu'uj pa'qu' numti qu' les qiye'ji', nikesimeni' yijat'ij pa' hats ɬuk'e'eju'ɬ pa' testi'yij nite' ɬeqekuye'j tisij pa' Intata.*
4 Qe hik ɬunye'j ha'ne i'nese'n in olots ene' ɬewekwekits qa week ewiɬei yeqet'etsijju'kii t'ejuyets.
5 Qa hik injunyejei inekhewel in jo'lots in jitajayan ha' Cristo qa hik injunyejei na'aj ewi'ɬ wit'ese'n. Qa week pa'qu' ewi'ɬe' pe' ɬewekwekits pa' wit'ese'n ti'jets pekhewep ɬewekwekits.*
6 Week ewiɬei inekhewel nite' ɬunyejei wetju'ɬ pe' jitesti'yij ham ɬajale' ta'ɬets pa' ɬeq'iltiye'j pa' Intata. Pa'qu' ewi'ɬe' qu' netesti'yij in profeta, qa' nanatkin in ɬuk'e'ek pa' hats ɬuk'e' pa' testi'yij.*
7 Qa pa'qu' netesti'yij pa'qu' net'ihinijkii, qa' net'ihinijkii. Qa pa'qu' netesti'yij qu' ni'nq'ijatshen, qa' ni'nq'ijatshen.*
8 Qa pa'qu' netesti'yij qu' ninaxkakɬin, qa' ninaxkakɬin. Qa pa'qu' netesti'yij in t'ihin, qa' lees nanhin pa'qu' net'ihinij. Qa pa'qu' netesti'yij qu' netnek'enhei, qa' nejeeɬik'uiha pa'qu' naqsiijkii. Qa pa'qu' netesti'yij qu' net'iftits, qa' hasu'uj qu' na'tinhetje'm ɬeju's, ɬe'wisi'imkii yijat'ij.*

Pa'qu' injunye'je' in jitajayan pa' Jesucristo.

9 Qu' mewet-su'uni'ɬ yijaayi'ija, hasu'uj aqanɬi'iɬkii qu' hik ɬunye'je' qu' wetsjuk'e ejusitsi'iɬ. Uteeni'ɬha pa' uɬ'ax, qa pa' ɬe'wis qa' ik'eyiɬijha qu' isu'uni'ɬ.*
10 Mewet-su'uuni'ɬha qe hats e'witjefeyeek'iɬha. Week ewiɬei ekheweli'ɬ iwqinheti'ɬ pa'qu' ejefeyi'iɬipji' pa' Intata qe hats e'witjefeyeek'iɬha.*
11 Hasu'uj e'qinyetetsi'iɬkii pa'qu' ithayiki'iɬ, et'unitsi'iɬkii yijat'ij qa' imeheti'ɬji' qu' ithayi'yi'ɬi'mkii ha' Yatsat'ax'inij.*
12 E'ɬe'sitsi'iɬi'mkii qu' nata'ɬets pa' inwetjumtikineyejeyik'ui, me'nt'unheti'ɬiju'ɬ qa hasu'uj itaqsuni'ɬijup pe' wekwek ɬaats'e'eɬij, hasu'uj antapi'iɬii qu' iyini'ɬ.*
13 I'feni'ɬij pa'qu' hami'im pekhewe' inejefetsipji' pa' Intata. Eneqjunu'uɬij qa' ɬisi'ɬij iye ɬewhi'wet'e' pe'qu' i'weni'ɬik'ui.*
14 Aqsi'ji'ɬi'mijkii pa'qu' ɬe'wise' pe'qu' nawitjitaxi'ɬ. Iyini'ɬipji'kii qa hasu'uj qu' uɬ'etsi'ik'i pe'qu' anyejeyi'iɬij.*
15 E'ɬe'sitsi'iɬi'mkii qu' ɬe'sitsi'imkii pekhewep. Mapi'ɬju' qu' napju' pekhewep.*

---

* **12:2** 1P 1:14; Mt 13:22; Ga 1:4; 1Jn 2:15; Ef 4:23; 5:10,17; Tit 3:5; Col 1:9 * **12:3** Ro 1:5; 11:20; 15:15; 1Co 3:10; 7:17; 15:10; Ga 2:9; 2Co 10:13; Ef 3:7-8; 4:7; 1P 4:11 * **12:5** 1Co 10:17,23; 12:20,27; Ef 4:12,25 * **12:6** 1Co 7:7; 12:4,10; 1P 4:10-11; Hch 13:1 * **12:7** Hch 6:1; 13:1; 1Co 12:28; 14:26 * **12:8** Hch 4:36; 11:23; 13:15; 2Co 8:2; 9:7,11,13; 1Co 12:28; 1Ti 5:17 * **12:9** 2Co 6:6; 1Ti 1:5; 1Ts 5:21-22 * **12:10** Jn 13:34; 1Ts 4:9; He 13:1; 2P 1:7 * **12:11** Ro 13:7; Fil 2:3; 1P 2:17; Hch 18:25; 20:19 * **12:12** Ro 5:2; He 10:32,36; Hch 1:14 * **12:13** Ro 15:25; 1Co 16:15; 2Co 9:1; He 6:10; Mt 25:35; 1Ti 3:2 * **12:14** Lc 6:22; 1Co 4:12 * **12:15** Job 30:25; He 13:3

16 Ewi'ɬ pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iɬkii. Hasu'uj pa'qu' numti qu' les ɬe'wise'ju' pa'qu' numti qa pekhewepe' qa' nite'ye', a'qapitsi'iɬi'kii yijat'ij pekhewe' wenit'ijets in uɬ'eetsɬekii. Qa hasu'uj iye pa'qu' numti qu' les nenikfe'lets wekwek qa pekhewepe' qa' nite'ye'.*

17 Hasu'uj aqa'tja'yi'ɬij qu' aqsi'ji'ɬi'mijkii pa'qu' uɬ'axe' pekhewe' qu' naqsi'ji'ɬ e'mijkii pa'qu' uɬ'axe'. Menethiniɬijets ene' week qu' aqsiiɬijkii pa' ɬe'wis.*

18 Qu' ɬeke'ye', qa aqsiiɬijkii pakha' ɬuk'e' pa' ɬeke' qu' aqsiiɬi'mijkii ene' week jukhew qa efuts hats'inha qu' ikesimen ɬi'iɬkii.*

19 Yejefets, hasu'uj qu' ekhewele'ɬi'iɬ qu' anqa'tjayu'uɬkii, iwejini'ɬij yijat'ij pa' Intata qu' nitanithen, qe ke' we'nika'ajji' in yit'ij pa'aj pa' Intata, yit'ij: —*Yakha' qu' haiqa'tjai. Yakha' qu' hijanin.*— *(Dt 32:35)**

20 Qa kakhap we'nika'ajji' iye qa yit'ij: —*Pa'qu' na'napjaxtax e'm, qu' niyipkun qa' ɬisij pa'qu' netuj. Qu' ne'niyayu' qa' ɬisij pa'qu' ɬat'e. Qu' hik aka' eqfenye'ji'ij ma' qa hik ɬunye'j qu' enipji'kii ɬeiɬa' pe'qu' ɬ'ofololitse' tujje'm qe qi qu' niwepinhetkii pa' ɬunye'j in nite' ɬe'wis.*— *(2R 6:22)**

21 Hasu'uj nanax'ej pa' uɬ'ax, aqsiijkii yijat'ij pa' ɬe'wis qa' anaxij pa' uɬ'ax.

13

Pa'qu' injunyejeyi'ij pe' tenek'enhei.

1 Week jitewqinhet pekhewe' qu' netnek'enhei, qe ham pa' qu'nte' nata'ɬe'ets pa' Intata pekhewe' ɬetsetitits pe' tenek'enhei. Qa hik ta'ɬijupi' pekhewe' hane'ej ɬetsetitits pe' tenek'enhei pa' Intata hikpa' yaqsi'jju'.*

2 Qa hik ta'ɬijupi' pakha' qu' net'ejuyiju'ɬ pe' ɬetsetitits pe' tenek'enhei ma' qa hats t'ejuyiju'ɬ iye pa' Intata qe hikpa' yaqsi'jju'. Qa week pekhewe' qu' net'ejuyiju'ɬ aka'an qa' nattanithenhetii.*

3 Qe pe' tenek'enhei nite' t'ejuyets qu' nijiweikitkii pekhewe' yaqsiijkii pa' ɬe'wis, qe t'ejuyets yijat'ij qu' nijiweikitkii pekhewe' yaqsiijkii pa' uɬ'ax. ¿Me ɬisu'un qu' ham ijiweyaxi'iju'ɬkii pe' tenek'enhei? Aqsiijkii pa' ɬe'wis hats'inha qa' ne'sinhetij.

4 Qe pa' Intata yaqsiijkii pekhewe' ɬetsetitits pe' tenek'enhei qe qa' neɬeɬijets pa' uɬ'ax. Qa qu' aqsi'jɬi'ijkii pa' uɬ'ax, qa' les ɬe'wis qu' e'nijiweikii, qe pe' tenek'enhei na'li'm pa' ɬet'unha'xijup qu' natanithen qe pekhewe'en t'ithayi'yi'm pa' Intata ma' qa yitanithen pa'qu' naqsiijkii pa' uɬ'ax.*

5 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hasu'uj hami'ik'ui qu' jintek'enets pekhewe' tenek'enhei, hasu'uj qu' ewi'ɬe'ɬe qu' jine'nijiweyets qu' jinitanithen, qe les ɬe'wis iye qu' ham jintoksi'wene' pa'qu' uɬ'axe' qu' jintaqsiijkii.*

6 Pa' Intata hikpa' yaqsiijkii pekhewe' ɬetsetitits pe' tenek'enhei, qa hik ta'ɬijupi' in les ɬe'wis qu' jintajaninkii pe' wekwek (impuestos) t'ejuyets pe' tenek'enheiji' pa' witset, qe pekhewe'en ɬeq'ithayinenhei pa' Intata qa ewi'ɬe in yithayiki pa' ɬ'ithayijkit in tenek'enhei.

7 Hik ta'ɬijupi', ijanini'ɬkii pekhewe' ɬ'estiyiɬij qu' ijanini'ɬkii. Week ewiɬei ekheweli'ɬ ijanini'ɬkii pekhewe' wekwek (impuestos) t'ejuyets pe' tenek'enheiji' pa' witset. Ijanini'ɬkii iye pekhewe' t'ejuyets in yijanin

* **12:16** Ro 11:20,25; 15:5; 2Co 13:11; Fil 2:2; Ef 4:2; 1P 3:8; Pr 3:7 * **12:17** Pr 20:22; 24:29; 2Co 8:21 * **12:18** Mr 9:50; Ro 14:19 * **12:19** Sal 94:1; 1Ts 4:6; He 10:30 * **12:20** Mt 5:44; Lc 6:27; Pr 25:21-22 * **13:1** Tit 3:1; 1P 2:13; Dn 2:21; 4:17; Jn 19:11 * **13:2** 1P 2:14 * **13:4** 1Ts 4:6 * **13:5** 1P 2:13,19

wekwek tujtseika' ta'ɬji' (aduana) qe t'ejuyets iye pe' tenek'enheiji' pa' witset. Ek'eni'ɬets pekhewe' qu' netesti'yij qu' netnek'enhei. Iwqinheti'ɬ pekhewe' qu' netesti'yij qu' netiwqinhetii.*

Jiwet-su'un.

8 Hasu'uj qu' nana'l ekumhifkineli'iɬij pakhape', ewi'ɬɬe yijat'ij qu' hik ɬunye'je' qu' ekumhifkineyi'iɬij qu' mewet-su'uni'ɬ, pa'qu' nisu'un pakhape' ma' qa hats yaqsiijkii kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).*

9 Qe wenit'ij qu' jintaqsi'jijkii in yit'ij: *—Hasu'uj ejtenij pe'qu' efuye' qu' hats ewhe'yei. Hasu'uj eqek'ui. Hasu'uj ejtenkii. Hasu'uj isu'un qu' antsat'axij pa'qu' natsat'axij pakhape'.—* *(Ex 20:13)*
Qa week iye kekhewep, qa qu' aqsiijkii in wenit'ij: *—Isu'un week pa'qu' mete' e'm jukhew qa efuts in ejunye'jek in ɬewetsu'unɬe.—* *(Lv 19:18)* Ma' qa' hats week na'n ji'teje'm qu' aqsiijkii ekewe'en.*

10 In jitesu'un pakhape' nite' jitawtshetenij pe'ye', qa hik ta'ɬijupi' in jitesu'un pakhape' ma' qa hats week jitaqsiijkii kekhewe' wenit'ij we'nika'ajji' pa'aj (ley).

11 Les ɬe'wis qu' aqsiiɬijkii ekewe'en qe ha'ne hats ju'un ji'teje'm ɬahats'ij qiji'. Yape onomi'ɬpha'mkii in ɬama'aɬju' qe pa' iniɬijii hats met, hats nite' hik ipɬu'ui pa' ipɬu'uk'i in i'nk'aa jitek'enets,*

12 qe pa' naja'x hats hamiyu' qa pa' neɬu qa hats met. Qa hik ta'ɬijupi', yape jiteli'ij pe' wekwek t'ejuyets pa' nookii ma' qa' jinteqhinataji' pe' t'ejuyets pa' neɬu hats'inha qu' jinaqsi'jij pa' uɬ'ax.*

13 Les ɬe'wis qu' ji'nt'asinikiha in neɬu iniiɬets. Hasu'uj hik injunyejeye' pe' yewutɬekii qa pe' yek'uwetju'kii iye. Hasu'uj hik injunyejeye' iye pe' wanawitjiɬi'ijju'kii ɬ'esenits qa pe' wapilɬe wetju'ɬkii in wanawitji. Hasu'uj iye injunyejeye' pe' tek'eɬeiju'kii qa pe' eqemtshenetsitsij wekwek.*

14 Les ɬe'wis yijat'ij qu' hik injunyejeye' qu' jinteqhinataji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa' ji'nt'ethinkii, qa hasu'uj qu' jintesu'unji' pakha' yisu'un ene' i'nesenits.*

14

Pekhewe' hats nikfe'lets qa pe' mente' nikfe'letsha in yijayan pa' Cristo.

1 Elesi'iɬiju'ɬ pakha' mente' t'unij pa' nite' ɬeqekuye'jij ha' Cristo, qa hasu'ujɬe isu'un qu' ejitheyijetskii pe' yumtiɬetax.*

2 Na'l pe'qu' numti qu' weekɬe ɬeke'ye' qu' netuj qe ta'ɬets in hats t'un pa' nite' ɬeqekuyejeyij, qa na'l pe' yumti ek qu' uja'xe'ɬe kekhewe' ɬesejets (verduras) qu' netuj qe ta'ɬets in nite' t'un pa' nite' ɬeqekuyejeyij.*

3 Pakha' weekɬe tuj qa hasu'uj qu' nuten pakha' nite' weekɬe qu' netuj, qa pakha' nite' weekɬe qu' netuj qa hasu'uj qu' nit'ijets qu' uɬ'axe' pakha' weekɬe tuj, qe pa' Intata week t'eku'miju'ɬ.*

---

* **13:7** Mt 17:25; 22:21; Lc 20:22; 23:2 * **13:8** Mt 7:12; 22:39; Jn 13:34; Ro 12:10; Ga 5:14; Stg 2:8 * **13:9** Dt 5:17-21; Lv 19:18; Mt 19:19 * **13:11** 1Co 3:5; 7:29; 10:11; 15:2,34; Stg 5:8; 1P 4:7; 2P 3:9,11; 1Jn 2:18; Ap 1:3; 22:10; Mr 13:37; Ef 5:14; 1Ts 5:6; Hch 19:2 * **13:12** He 10:25; 1Jn 2:8; Ap 1:3; 22:10; Ef 5:11; 6:11,13; 2Co 6:7; 10:4; 1Ts 5:8 * **13:13** 1Ts 4:12; Lc 21:34; Ga 5:21; Ef 5:18; 1P 4:3 * **13:14** Job 29:14; Ga 3:27; 5:16; Ef 4:24; Col 3:10,12; 1P 2:11 * **14:1** Hch 28:2; Ro 11:15; 12:3; 15:1,7; 1Co 8:9-11; 9:22 * **14:2** Ro 14:14 * **14:3** Lc 18:9; Col 2:16; Hch 28:2; Ro 11:15; 15:7

4 ¿Łek akha' qu' ittaxijets qu' uł'axe' pa'qu' łeqejkunenek'e pakhape'? Qe in
łe'wisju' i'nłi'i qu' uł'axe'ju' pa' yithayiki qa ewi'łłe pa' łaqa patun pa'qu' nit'ij,
qa nite'łe yiwejinłe ma' qa' nanamju', qe pa' patun hikha' ha' Yatsat'ax'inij
hikha' ewi'łłe in na'l pa' łet'unha'xijup qu' naqsiijkii qu' nite' naname'ju'.
5 Na'l pa'qu' numti pa'qu' ewi'ł nełuye' qu' les qiye'ji' qa na'l pa'qu' numti'ek
in week łunyejei pe' nełuts. Week ewiłei net'eku'mi' pa' hats yumti.*
6 Pakha' yumti pa'qu' ewi'ł nełuye' qu' les qiye'ji' ma' qa yaqsi'jijup qu'
niwqinhetji' ha' Yatsat'ax'inij. Qa pa' weekłe tuj eke' witqats qe yumti
qu' nata'łets ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata. Qa
pakha' nite' week qu' netuj eke' witqats qe yumti qu' hik aka' nisu'un ha'
Yatsat'ax'inij, ma' qa yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata.*
7 Qe in jitajayan ha' Yatsat'ax'inij, in mexe ji'łii qa hasu'uj qu' jinteli'ij qu'
jintaqsi'jijkii pa' yisu'un, yamijii qu' jinanaxtaxju'.*
8 Qe in mexe ji'łii i'nłi'i qu' hats jinanaxtaxju' nite' yili'ij qu' natsat'ets'inij
ha' Yatsat'ax'inij qa nite' inekhewel qu' jinatsat'etsłe intij.*
9 Pa' Cristo in wa'm qa iła'x iye qe qa' netnek'enhe'yij pe' iłii qa pe' naxju'.*
10 ¿Qa inhats'ek akha' in łejefitkii pa' ejefe'epji' pa' Intata? ¿Inhats'ek iye in
łuten pa' ejefe'epji' pa' Intata? Week qu' jats'ap'ayi'ijup hatse' pa' Intata qa'
jinifaakan.
11 Qe ka' we'nika'ajji' yit'ij: *—Pa' Yatsat'ax'inij yit'ij: "In yijunye'jek in tsa'l,
qu' week nonokok'enyifi hatse' qa' week qu' netetfeli'm: ha'ne Dios."— (Is
45:23)*
12 Ye'ehe, qa' week ewiłei inekhewel qu' jintetfeliji'm hatse' ha' Dios pe'
jitaqsiijkii.*
13 Qa hik ta'łijupi', jiteli'ij in jitejefitkii pakhape' inejefe'epji' pa' Intata,
les łe'wis yijat'ij qu' hasu'uj qu' jinowo'oi pa'qu' jintalanhenijifi pa'qu' ineje-
feyi'ipji' pa' Intata.*
14 Yakha' in hijayan ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa tsikfe'lets in ham pa'qu'
nite' łeke'ye' qu' jintełuj eke' witqats. Qa pa'qu' numti qu' nana'l pe'qu' nite'
łexkeli'ij pa' Intata qu' netuj, qa' hasu'uj netuj, qe qu' netuj ma' qa hats uł'ax
in yaqsiijkii.*
15 Qa qu' newenłi'ij pa' ejefe'epji' in łetuj pekhewe' yumti qu' nite' łexkeli'ij
pa' Intata, ma' qa' netujji'jek, qa' nitawje'meten qe yoksi'wen in hats uł'ax
in yaqsiijkii aka'an. Qa akha' in łaqsiimijkii aka'an pa' ejefe qa hik łunye'j qu'
ham e'qsu'unka'xi'ij. Hasu'uj nata'łets pa'qu' netnekui qu' iwuł'enhetju' pa'
ejefe'epji' pa' Intata qe ha' Cristo wa'mifi iye pa'aj pakha'an.*
16 Jełiju'ł hasu'uj qu' nenit'ijets qu' uł'axe' pakha' qu' łe'wise' e'm.*
17 Qe pa' tenek'enheiji' pa' Intata nite' t'ejuyets qu' jintełuj pe'ye' i'nłi'i pa'qu'
ji'niyaji', qe t'ejuyets yijat'ij pa' yatsathen qa pa' ham peeyi'ijkii qa t'ejuyets
iye pa' witisa'xi'mkii, hik ekewe' jiyełisij pa' Espíritu Santo.*

---

* **14:5** Ga 4:10; Lc 1:1; Ro 4:21 * **14:6** Mt 14:19; 1Co 10:30; 1Ti 4:3-4 * **14:7** Ro 8:38; 2Co 5:15; Ga 2:20; Fil 1:20 * **14:8** Lc 20:38; Fil 1:20; 1Ts 5:10; Ap 14:13 * **14:9** Ap 1:18; 2:8; Mt 28:18; Jn 12:24; Fil 2:11; 1Ts 5:10; Ro 2:16; 2Co 5:10 * **14:11** Fil 2:10-11 * **14:12** Mt 12:36; 16:27; 1P 4:5 * **14:13** Mt 7:1; Ro 14:3; 1Co 8:13 * **14:14** Hch 10:15; Ro 14:2,20; 1Co 8:7 * **14:15** Ef 5:2 * **14:16** 1Co 8:11; 10:30; Tit 2:5 * **14:17** 1Co 8:8; Ro 15:13; Ga 5:22

18 Pa'qu' netk'enets ha' Cristo qu' hik aka' łunye'je', qa pa' Intata qa' qii'ija
qu' ni'sinhetij, qa' qii'ija iye qu' ni'sinhetij ene' week jukhew qa efuts.*
19 Qa hik ta'łijupi', jitaqsiijkii pakha' qu' nata'łets qu' ham peeyi'ijkii qa qu'
jineteni'fenij wetju'łkii iye qu' jet'unitsi'ij pa' nite' inqekuyejeyij.*
20 Hasu'uj nata'łets pa'qu' netnekui qu' iwuł'enhetju' pa' ł'ithayijkit pa' Intata
yenji'teje'm pa' ejefe'epji'. Week kekhewe' tenekui łe'sits, qa nite'łe łe'wis in
ne'wenij pa' ejefe qu' etuj pekhewe' yumti qu' nite' łexkeli'ij pa' Intata qu'
netnekui, qa qu' netuj ma' qa hats łaqsijinenijkii pa' uł'ax.*
21 In mexe ne'wenij qa les łe'wis qu' hasu'uj łuj eku'n ł'ese'n i'nłi'i qu' winoye'
qa i'nłi'i pa'qu' łunye'je'łe qu' naqsijinenijkii pa' uł'ax pa' ejefe'epji' pa' Intata.
22 Qa hik ta'łijupi' in łumti qu' weekłe łeke' qu' etuj eke' witqats, qa les
łe'wis qu' u'jaxe'łi'iłijkii pa' Intata qu' enikfe'li'łets. Łe'wisi'mkii pakha' qu'nte'
naqsijineni'ijkii pa' uł'ax pa' yumti.*
23 Qa pakha'łe yumti qu' nata'łets pa' Intata in nite' week qu' netuj, qa qu'
netuj pekhewe' yumti qu' nite' łeke'ye' qu' netuj ma' qa hats uł'ax in yaqsiijkii
qe nite' yaqsiijkii pakha' yumti qu' nisu'un pa' Intata. Qa hik ta'łijupi', week
pa'qu' jintaqsiijkii qu' net'ejuyiju'ł pakha' jitumti, nite' łe'wis, witwuł'ax.*

15

1 Inekhewel pekhewe' hats t'unitsij pakha' nite' łeqekuyejeyij les łe'wis qu'
hasu'uj qu' ji'nitaqsunijup in jiti'fen pekhewe' mente' t'unitsij pakha' nite'
łeqekuyejeyij. Qa hasu'uj jiwo'oi pa'qu' i'nujaxe'łi'ijkii qu' jintesu'unik'i.*
2 Week ewiłei inekhewel jitaqsi'ji'mijkii pakha' qu' ni'sinhetij qa yi'sinhet
iye pa'qu' inejefeye' hats'inha qa' neteiłem qu' net'unij pa' nite' łeqekuye'jij.*
3 Ha' Cristo iye nite' wo'oi pa'qu' ewi'łe'łi'ijkii qu' nisu'unik'i in ł'anye'jek pa'aj
ka' we'nika'ajji' ha' Cristo in yit'ijets pa'aj pa' Intata: *—Pekhewe' uł'etsik'i łe'lijei
ewets qa yakha'łe iye in uł'etsik'i łe'lijei yiwets.—* *(Sal 69:9)**
4 Qe week kekhewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj, we'nika'ajji' qe qa'
ji'nijatshen, hats'inha qa' nite' jinanqatsit'i'ij qa qu' jinatkakłin iye ma'
qa nana'l pa'qu' jinetjumti'ets witiła'x nite' yili'ij.*
5 Pa' Intata hikpa' ta'łets in jiwatkakłin qa in nite' jinaqatsit'ij iye, k'iyinijets
qu' nełisi'łij qu' ewi'ł pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii in łunye'jek ka' hats yisu'un
ha' Jesucristo,*
6 hats'inha qu' ewi'ł ni'iłi' qa' ewi'łi'ik'i pa'qu' a'xi'ił qu' iwqinheti'ł pa' Dios
qa Łatata iye ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

Pa' Intata t'eku'mi' pe' nite' judiol.

7 Qa hik ta'łijupi' qu' ku'mi'łij wetju'ł in łunye'jek ha' Cristo in t'eku'mi'ł eju'ł
qe qa' iwqinheti'łji' pa' Intata.*
8 Hit'ij ewets ha' Cristo in taqsijkitiiłi'ijkii in hik łunye'j qu'
witq'ithayinenek'i ipji' ne' judiol qe qa' nethinkii in yijaa'ija pa'qu' hats
nit'ij pa' Intata, qa qu' naqsiijkii iye pe' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj pe'
inaqwa'mhitsik'i.*

---

* **14:18** Ro 16:18; 2Co 8:21; Fil 4:8; 1P 2:12 * **14:19** Sal 34:14; Ro 12:18; 15:2; 1Co 7:15; 10:23; 14:3,26; 2Ti 2:22; He 12:14; 2Co 12:19; Ef 4:12,29 * **14:20** 1Co 8:9-13 * **14:22** 1Jn 3:21 * **14:23** Ro 14:5 * **15:1** Ro 14:1; Ga 6:2; 1Ts 5:14 * **15:2** 1Co 9:22; 10:24,33; 2Co 13:9 * **15:3** 2Co 8:9 * **15:4** Ro 4:23; 2Ti 3:16 * **15:5** 2Co 1:3; Ro 12:16 * **15:6** Ap 1:6 * **15:7** Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24; Hch 3:26; Ro 4:16; 2Co 1:20

9 Qa qu' naqsiijkii iye pekhewe' nite' judiol qu' niwqinhetji' pa' Intata qe ta'łets pa' łeq'iltiyejij, in ł'anye'jek ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Qa hik ta'łijupi' ne' witsetiikal ji'teje'm yakha' qu' k'ewqinhetji' qa' heilijtsi'yij iye ka' ii.— (2S 22:50)**

10 Qa kakhap qa yit'ijek: *—E'łe'sitsi'iłti'mkii e'weeki'ł witsetits, e'weeki'iłij na' witset t'eku'miiji' pa' Dios qu' e'łe'sitsi'iłti'mkii.— (Dt 32:43)*

11 Qa kakhap iye qa yit'ijek: *—Iwqinheti'łji'ha pa' Yatsat'ax'inij, e'weeki'ił nite' judiol. Jite'lijtsi'yiiha pa' Yatsat'ax'inij, e'weeki'ił witsetits.— (Sal 117:1)*

12 Isaías qa yit'ijek: *—Nam hatse' pakha' qu' nata'łets pa' Isai'ik'i.***Ma' qa' netnek'enhe'yij week pe' witsetits nite' judiol. Week pe' witsetits nite' judiol qu' netjumti'ets pakha'an.— (Is 11:10)**

13 Pa' Dios ta'łets pa' inwetjumtikineyejeyik'ui pa' witiła'x nite' yili'ij hikpa' qu' noponheti'łij pa'qu' esaxitsi'iłi'mkii qa pa'qu' ikesimeyaxitsełi'iłkii week ekheweli'ł in nite' łeqeku'uł, hats'inha qu' qiyi'ija qu' etjumti'iłets qu' nata'łets pa' łet'unha'x pa' Espíritu Santo.*

Pa' ł'ithayijkit pa' Pablo in apóstol.

14 Yejefets, yakha' tsikfe'lets in qi in topoli'ł ej qu' iftits'ił wetju'ł, tsikfe'lets iye in qi in topoli'ł ej pa' ikfeliyaxitsi'łets qa topoli'ł ej iye in łisu'uni'ł qu' enfeli'łi'm pekhewep qu' nili'ij pa' uł'ax.*

15 Qa łunye'j ji'ij in nite' hetjeyepunets qu' henq'ika'ałij ei iye kekewe' uja'x wekwek, qe qa' nite' antapiyi'iłik'i, nite' hetjeyepunets ekewe'en qe ta'łets pa' łeqi'fenkeye'j in tsełisij pa' Intata*

16 qe qa' łeq'ithayinenek'eyij ha' Jesucristo qu' hik yijunye'je' qu' ya'maestroyi'ipji' eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij, hats'inha pekhewe' nite' judiol pe'qu' netk'enets qa' hik łunyejeye' qu' yeqistitse' łe'sits qa yisu'un pa' Intata qe ta'łets in hats nili'jju' pa' Espíritu Santo.*

17 Qa hik ta'łijupi', yakha' in heik'enets ha' Jesucristo qa qi in hisu'un aka' yithayijkit t'ejuyets pa' Intata.*

18 Qe nite' hisu'un pakhape' iye qu' henfel qe uja'xłe kekhewe' tsatkinij ha' Jesucristo hats'inha qa tek'enets hekhewe' nite' judiol in ta'łets kekhewe' hit'ij qa ke' haqsiijkii,*

19 qa ta'łets iye pa' qi łet'unha'x kekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł qa in yitjułaxijpha'mkii iye qa pa' łet'unha'x pa' łeqe Espíritu pa' Dios. Qa aka'an in łunye'jkii qa hata'łiji' ha' Jerusalén qa tsaq'axij in week henfeli'm ke' łe'sits łe'lijei ha' Cristo qa tsaamłi'ijii ha' sehe' Iliria.†*

20 Qa yijunye'jłe in hisu'un qu' henfelji'ji'm eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij week he' witsetits hekhewe' ham pa'qu' nenikfe'lets ha' Cristo. Haqsiijkii aka'an qe qa' nite' he'yilit'ełe ji'teje'm pe'qu' hats ink'am neteniihinpha'm.*

---

* **15:9** Ro 3:29; 11:30; Mt 9:8; Sal 18:49 * **15:12** Isaí łatata pa' David'ik'i. * **15:12** Ap 5:5; 22:16; Mt 12:21 * **15:13** Ro 14:17; 1Co 2:4; 1Ts 1:5 * **15:14** Ef 5:9; 2Ts 1:11; 1Co 1:5; 8:1,7,10; 12:8; 13:2 * **15:15** Ro 12:3 * **15:16** Hch 9:15; Ro 1:1; 11:13; 12:1; Fil 2:17; Ef 5:2 * **15:17** Fil 3:3; He 2:17; 5:1 * **15:18** Hch 15:12; 21:19; Ro 1:5; 2Co 3:5 † **15:19** Sehe' Iliria łii iye pa'aj pa' Acaya. Hane'ej qa łii Grecia. * **15:19** Jn 4:48; Hch 20:1; 22:17-21 * **15:20** Ro 1:15; 10:15; 1Co 3:10; 2Co 10:15-16

21 Qe ka' we'nika'ajji' yit'ij: *—Pekhewe' nite' hayiits qu' netfelhitiyi'm pakha'an, qa' ni'wen wetju'ł hatse'. Pekhewe' nite' hayiits qu' nepiye'ek'i, qa' nenikfe'lik'i hatse'.—* *(Is 52:15)*

Pablo yisu'un qu' namii pa' Roma.

22 Olotsij in hisu'untax qu' natsami'ł ei, qa aka'łe yithayijkit hik aka' ta'łets in mexe jutsitax qu' natsami'ł ei.*

23 Qa hane'ej in hats tsaqhat'axij aka' yithayijkit enewe' hane'e'in witsetits qa in hats hit'ij in hats olots ininqapits in hisu'untax qu' nek'injiwitsheni'ł ei.*

24 Qu' haktax pa' España qa' hiwq'axinij qu' mexe henwu'mi'ł eiji', q'axqe qu' łeke'ye' pa'qu' etsi'feni'łij qu' haktax iye qu' hats ł'aje'łi'ij qu' je'łe'sitsi'imkii in jiwetwen.*

25 Qa ha'neł'ij qa' mexe hojohonii ha' Jerusalén qe qa' heka'xii enewe' ł'astai qu' ni'fenii hekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek hakha' witset.*

26 Qe he' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ha' sehe' Macedonia qa he' i'ni' ek ha' sehe' Acaya t'eku'mij wetju'ł qu' ewi'ł nenikii pe'qu' net'ejuyets hekhewe' if'iljetsits inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek ha' Jerusalén.*

27 In łekhewełłe in yisu'un qu' ni'fen ma' qa hats yasiinik'iha in yaqsiijkii, qe hik łunyejei in judiol tisji'jij eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij pekhewe' nite' judiol. Qa hik ta'łijupi' qu' aqa'pk'asiyi'łijets week pa'qu' łunye'je'.*

28 Qa qu' nasqhat'axtaxij aka'an qu' hats hetisij enewe' ewi'ł we'neni'kii hekhewe'en, qa i'nłi'i qu' hikna' hata'łi' qu' natsamii pa' España ma' qa' mexe henwu'mi'ł eiji' qu' nek'injiwitsheni'ł ei.*

29 Tsikfe'lets qu' natsamtaxi'ł ei qa' qi qu' ni'fen pe' intawjets ha' Cristo.

30 Yejefets, k'iyini'łij ewets aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa pa' witeqsu'unka'x jiyełisij pa' Espíritu Santo qu' eneki'łij yiwets qa' qi qu' iyini'łyipji'kii,*

31 hats'inha qu' netswejinjiik'uifik'i pa' Intata pekhewe' yeqeku' ha' Jesús i'ni' na' sehe' Judea, hats'inha iye aka' qu' haqsiijkii na' Jerusalenii qa' ham peeyi'ijkii qu' net'eku'miju'ł he' inejefetsipji' ha' Jesucristo,*

32 hats'inha qu' nisu'un pa' Intata, ma' qa' qi qu' ye'łe'wisi'imkii qu' natsami'ł ei yejefets Roma łeiłets. Qi qu' nimax qu' mexe hawapi'yi'ł ejup.*

33 Pa' Intata hikpa' ta'łets pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'ni'ł ejupkii. Hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

16

Pablo qa wetfelii pekhewe' nikfe'li'ł wetju'ł.

1 K'efeli'łi'm ke' Febe inejefeki'ipji' pa' Intata t'iftits'etski ke' witlijtsitjii ha' witset'ii Cencrea.*

---

* **15:22** Ro 1:13; 1Ts 2:18 * **15:23** Hch 19:21; Ro 1:10 * **15:24** Hch 15:3; Ro 1:12 * **15:25** Hch 19:21; 24:17 * **15:26** Hch 16:9; 18:12; 19:21; 1Co 16:5; 2Co 1:16; 2:13; 7:5; 8:1; 9:2,4; 11:9; Ef 4:15; 1Ts 1:7; Fil 4:10; Tit 1:3 * **15:27** 1Co 9:11 * **15:28** Jn 3:33 * **15:30** Ga 5:22; Col 1:8; 4:12; 2Co 1:11 * **15:31** 2Co 1:10; 8:4; 9:1; 2Ts 3:2; 2Ti 3:11; 4:17; Hch 9:13; Ro 15:15 * **15:32** Hch 18:21; Ro 1:10; 15:23 * **15:33** Ro 16:20; 2Co 13:11; Fil 4:9; 1Ts 5:23; 2Ts 3:16; He 13:20 * **16:1** 2Co 3:1; Hch 18:18

2 K'iyini'ɬij ewets qu' eneqjunu'uɬijiju'ɬ aka' ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij qa' aqsi'ji'ɬ iye, inɬeqfenyejei ɬewekek pekhewe' hats yijayan pa' Intata. I'feni'ɬij week pa'qu' nite'jii, qe kikhe'en olots he' t'ifti'ts'etskii qa yakha' iye qa t'ifti'ts yiwetskii iye.*
3 Hewetfelii ke' Priscila qa ha' ɬewhe'ye' Aquila, hikhe' yithayifetsipji' ha' Jesucristo,*
4 hikhe' nite' naiɬetij ɬewek in yisu'un qu' netsi'fen, hit'ijets ɬe'wisij hekhewe'en, qa nite' yeɬ'ewi'ɬɬe in hit'ijets ɬe'wisij qe week iye he' ɬe'lijtsitjiyits he' nite' judiol in yit'ijets iye ɬe'wisij.
5 Hewetfelii week pekhewe' qu' nonot'axjiij wetju'ɬ pa' Intata pe' ɬetsi'ii hekhewe'en. Hewetfelii ha' hisu'un yejefe Epeneto, hikha' yojoo in tek'enets ha' Cristo in ta'ɬiyek ha' sehe' Asia.*
6 Hewetfelii kikhe' María hikke' qi in t'ithayi'yi'ɬ epji'.
7 Hewetfelii he' yitsetifets qa hayiits iye yinopheɬifets ha' Andrónico qa ha' Junías. He' apóstoles yisu'unij pa' yaqsiijkii enewe'en. Hikhe' hayiits tek'enets pa'aj ha' Cristo qa yakha'ɬe qa i'nk'aɬe.*
8 Hewetfelii ha' Amplias hikha' hisu'un iye yejefe'epji' ha' Yatsat'ax'inij.
9 Hewetfelii ha' Urbano, hikha' inqi'fenijkii iye aka' wit'ithayijkit t'ejuyets ha' Cristo. Qa hewetfelii iye ha' hisu'un yejefe Estaquis.
10 Hewetfelii ha' Apeles, hikha' nite' yeqenijanij pe' witaqjaajinkeyejei in yijayan ha' Cristo. Qa hewetfelii iye hekhewe' ɬejefets ha' Aristóbulo.*
11 Hewetfelii ha' yitsetife yejefe Herodión. Hewetfelii iye hekhewe' yijayan ha' Yatsat'ax'inij ɬejefets ha' Narciso.
12 Hewetfelii kikhe' Trifena qa ke' Trifosa ɬeqejkunenkii ha' Yatsat'ax'inij. Hewetfelii iye ke' hisu'un yejefeki' Pérsida, hikke' qi iye in t'ithayi'yi'm ha' Yatsat'ax'inij.
13 Hewetfelii ha' Rufo, hikha' t'unij in yijayan ha' Yatsat'ax'inij. Qa hewetfelii iye ke' ɬenene hakha'an, hikke' hik ɬunye'j iye qu' neneye'.*
14 Hewetfelii ha' Asíncrito, ha' Flegonte, ha' Hermes, ha' Patrobas, ha' Hermas qa week pekhewe' te'weyij hekhewe'en inejefetsipji' pa' Intata.
15 Hewetfelii ha' Filólogo qa ke' Julia qa ha' Nereo qa ke' ɬejefeki'. Hewetfelii iye ke' Olimpas qa week pekhewe' te'weyij hekhewe'en inejefetsipji' pa' Intata.*
16 Mewetfeljiiɬij wetju'ɬkii aka' ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij. Wetfeli'ɬ ei week hekhewe' witlijtsitjiyits yijayan ha' Cristo.*
17 Yejefets, k'iyini'ɬij ewets qu' jeɬi'ɬiju'ɬha pekhewe' yaqsi'j jiijkii in yeqet'ets wetju'ɬkii qa yaqsi'j jiijkii iye pa'qu' net'ejuyiju'ɬ kekhewe' hats ɬ'ijatshenheti'yi'ɬij qa hats ɬenikfe'li'ɬets qa' me'nitoniɬimetsha pekhewe'en.*
18 Qe pekhewe'en nite' t'ithayi'yipji' ha' Yatsat'ax'inij Cristo, qe t'ithayi'yipji' yijat'ij pekhewe' ɬekhewelɬe in yisu'un. Pekhewe'en in iyet qa qi in af'ayai qa qi iye in ineqsimetsin ma' qa yeqif'eli'ijju' pekhewe' yumti qu' yijaayi'ija na'aj yepi'ye' ek'i.*

---

* **16:2** Fil 2:29 * **16:3** Hch 18:2; Ro 8:1,11; 2Co 5:17; 12:2; Ga 1:22 * **16:5** 1Co 16:15,19; Col 4:15; Flm 2; Hch 16:6 * **16:7** Ro 9:3; 16:21; Col 4:10; Flm 23 * **16:10** 1Co 1:11 * **16:13** Mr 15:21 * **16:15** Ro 16:2 * **16:16** 1Co 16:20; 2Co 13:12; 1Ts 5:26; 1P 5:14 * **16:17** 1Ti 1:3; 6:3; Mt 7:15; Ga 1:8-9; 2Ts 3:6,14; Tit 3:10; 2Jn 10 * **16:18** Ro 14:18; Fil 3:19; Col 2:4; 2P 2:3

19 Qe hats week nikfe'lets in nite' ł'inqeku'uł, qa hik ta'łijupi' in ye'łe'wisi'mkii
qe ta'łi'ł ewets, qa hisu'unłe qu' maxtayitiłij pa' łe'wis qa' aqsiiłijkii qa' maxtay-
itiłij iye pa' uł'ax qa' hasu'uj aqsiiłijkii.*
20 Pa' Intata hikpa' ta'łets pa' wit'ikesimeya'xłekii, hats nite' toxik'ui qu'
not'otsipji'kii pa' inwo'met (Satanás) qa' neniiju' ef'iyeyi'ł qa' otsiłipji'kii. Ha'
Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'ił ewetskii.*
21 Wetfeli'ł ei na' Timoteo hikna' yithayife iye. Wetfeli'ł ei iye na' Lucio, na'
Jasón qa na' Sosípater, enewe'en yejefets in judiol.*
22 Yakha' yii Tercio, łeq'ikanenekyij na' Pablo ha'ne witfaakanek. Hewet-
feli'łij ei aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij.*
23 Wetfeli'ł ei na' Gayo hikna' yiwhiwet'iłijkii ene' łetsi' qa week wetfeli'ł
ei hekhewe' inejefetsipji' pa' Intata not'axjii wetju'ł ene' łetsi' nakha'an. Qa
wetfeli'ł ei iye na' Erasto witeqjełinenek'ij ł'astai (tesorero) ha'ne witset. Qa
wetfeli'ł ei iye na' inejefe'epji' pa' Intata łii Cuarto.*
24 Pa' łeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' na'ni'ł ejupkii week
ekheweli'ł. Hik aka' yijat'ij qu' łunye'je' (Amén).

Jitewqinhetji'ha pa' Intata.

25 Jitewqinhetji'ha pa' Intata, hikpa' łeke' qu' nit'unhet pa' nite' eqekuye-
jeyi'łij ekewe' łe'sits wi'tlijei k'efeli'łi'm t'ejuyets ha' Jesucristo, hik ekewe'
pakhaa'ij pa'aj in ham pa'qu' nenikfee'letsha.*
26 Qa ha'neł'ij qa hats jinikfee'letsha qa hats yeqet'ets ine'mkii iye
kekhewe' yika' pa'aj pe' profetas'ik'i, qe pa' nite' wa'm Dios hats yisu'un qu'
nenikfe'lets pe' week witsetits ke' łe'lijei qe qa' netk'enik'i qa'nte' neqeku'ye'
ha' Jesucristo.*
27 Pa' ewi'łłe in wekwek nikfe'lets Dios neniwqinhetji'ha ene' week łahatsiyij
qu' nata'łets ha' Jesucristo. Hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

---

* **16:19** Ro 1:8; Jer 4:22; Mt 10:16; 1Co 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Mt 4:10; 1Co 16:23; 2Co 13:14; Ga 6:18; Fil 4:23; 1Ts 5:28; 2Ts 3:18; Ap 22:21 * **16:21** Hch 13:1; 16:1; 17:5; 20:4 * **16:22** 1Co 16:21; Ga 6:11; Col 4:18; 2Ts 3:17; Flm 19 * **16:23** Hch 19:22; 20:4; 1Co 1:14 * **16:25** Jud 24; Ro 2:16; 11:25; Mt 13:35; 1Co 2:1,7; 4:1; Ef 1:9; 3:3,9,20; 6:19; Col 1:26; 2:2; 4:3; 1Ti 3:16; 2Ti 1:9; Tit 1:2 * **16:26** Ro 1:2,5 * **16:27** Ro 11:36

1 CORINTIOS

Pablo mexe yojo in wetfel.

1 Yakha' Pablo, t'eku'myiiji' pa' Intata qu' ya'apostoli'ipji' ha' Jesucristo. Yakha' qa na' Sóstenes inejefe'epji' pa' Intata hika'ał ha'ne witfaakanek.*

2 Ha'ne witfaakanek hika'ał qu' net'ejuyii hekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek ha' witset Corinto, hik hekhewe' yeqe'thenju' pa' Intata qe ta'łets ha' Jesucristo, qa taya'yiiji' qu' natsat'etsij, qa hik łunyejei iye week pe' pekhelji'kii witsetits pe' iyiiniiha ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo in yatsat'etsij iye pekhewe'en qa inekhewel iye yatsat'ets'inij iye.*

3 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'ił ewets qa qu' nikesimen iye pe' atawjetsi'ł.*

Pablo yitjiijetspha'm łe'wisij pa' Intata.

4 Yakha' hitjiijetspha'm łe'wisij pa' yeqe Dios qe ta'łi'ł ewets, qe łakha' t'iftits'ił ewets qe ta'łets ha' Jesucristo.*

5 Qe łakha' in ta'łets qa pa' Intata qa neł isi'łij in noponheti'łij week pe' ta'łets, axe'm ke' łe'lijei in ł'iyetiłij qa in łenikfee'liłetsha iye.*

6 Qa aka'an qa jutsiqaxij in yijaalija ke' henfeli'ł e'm t'ejuyets ha' Cristo.*

7 Ma' qa hats ham pa'qu' hami'ił e'm pe' ta'łets pa' Espíritu Santo in łisu'uniłik'ui qa łonotki'iłik'ui pa' neł uji' qu' jinte'wentax qu' netpiltaxju' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

8 Pa' Intata łakha' qu' nejeł i'łij ewets qa' natsathenketjiji'ł qa' namł i'ijii pa' ł'axkathe'ej in ju'unipji' ha'ne sehe', hats'inha qa'nte' nenit'iłij ewets hatse' qu' uł'etsi'ił pa' łeqe neł u ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

9 Pa' Intata yijaa'ija pa'qu' hats nit'ij. Łakha' taya'yi'łij ei qa' ewi'ł ni'iłi' ha' łas Jesucristo hikha' Yatsat'ax'inij.*

Hasu'uj enqet'etsi'łju'kii.

10 Yejefets, k'iyini'łij ewets aka' łiiji' ha' jitenek'enheyipji' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' ewi'ł pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii qa hasu'uj qu' enqet'etsi'łju'kii, ewi'ł yijat'ij pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii qa pa'qu' ejunyejeyi'ił iye.

11 Hit'iłij ewets aka'an yejefets qe he' uja'x he' łejefets ke' Cloé nifel ye'm in łetujtse'eł ijjukii pa'qu' isu'uni'ł.*

12 Tsifeli'm in na'l pe' yit'ij łetets: —Yakha' heik'enets ha' Pablo.— Qa pekhewep qa yit'ij łetetsek in tek'enets ha' Apolos, qa pekhewep qa yit'ij łetets iye in tek'enets ha' Cefas (Pedro), qa pekhewep iye qa yit'ij łetets in tek'enets ha' Cristo.*

---

* **1:1** Hch 13:9; 18:17; Ro 1:1; 2Co 1:1; Ef 1:1; Col 1:1; 2Ti 1:1 * **1:2** Hch 9:14; 15:14; 18:1; 19:1; 20:32; 26:18; 2Co 1:1,23; 2Ti 4:20; 1Co 6:11; He 10:10; Ro 1:6-7; Gn 4:26; Sal 79:6; Jn 10:25; Ap 14:1 * **1:3** Ro 1:7; 2Co 1:2; Ga 1:3; Fil 1:2; 2Ts 1:2; Tit 1:4 * **1:4** Ro 1:8; Fil 1:3; Col 1:3; 1Ts 1:2; 2Ts 1:3; 2Ti 1:3; Flm 1:4 * **1:5** 2Co 8:7,9; 9:11; Ro 15:14; 1Co 12:8; 1Jn 2:20 * **1:6** 2Ti 1:8; 2Ts 1:10; 1Ti 2:6; Ap 1:2 * **1:7** Lc 17:30; Ro 8:19; Fil 3:20; He 9:28; 2P 3:12; 1P 4:13 * **1:8** Fil 1:6; 2:16; 1Ts 3:13; Lc 17:24; 1Co 5:5; 2Co 1:14; Col 1:22 * **1:9** Dt 7:9; Is 49:7; 1Co 10:13; 2Co 1:18; Ro 8:28; Jn 5:19; He 1:2; 1Jn 1:3 * **1:11** Tit 3:9 * **1:12** Tit 3:13; Jn 1:42; Mt 23:9-10

13 ¿Pa'n łunye'j ha' Cristo qu' neqet'etsju'kii qu' pekheli'ikii? Yakha' Pablo, ¿me he'nenji'pha'm pe'qu' cruze' qu' hawa'mi'ł efi? ¿Me łempuli'ji'łij ka' yii Pablo?*
14 Łe'wisij pa' Intata in ham iye pa'qu' himpuujin ekheweli'ł, uja'xłe in himpuujin ha' Crispo qa ha' Gayo.*
15 Qa aka'an in łunye'j ma' qa ham pa'qu' nit'ijets qu' nempuli'jij ka' yii.*
16 Ye', qete'e' ha' Estéfanas iye qa ke' łewhe'ye' qa he' łelits qa week he' i'ni' ke' łetsi' in henimpuujinju' iye, qa uja'xłe qa nite' tsikfe'lik'i pakhape' qu' himpuujin iye.*
17 Qe ha' Cristo nite' ts'ithayinenij qu' nek'inqimpuujinkii, ewi'łłe in ts'ithayinenij qu' henfel eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiłi'ax. Nite' hanatkin pe'qu' wi'tlijeye' in łunye'jek na'aj yiya'yij pe'qu' łe'lijeye', qe nite' hisu'un qu' ham ne'weju'łi'ij in henfel ha' Cristo in we'nenji'pha'm pe' cruz.*

Pa' Cristo hikpa' inq'ethinij pa' łet'unha'x qa pa' qi łikfeliya'xkii pa' Intata.

18 Qe pekhewe' teyii pa' qi ławak pa' Intata hik łeqjunyejeyij qu' ham ne'weju'łi'ij eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x. Qa inekhewełłe in jiteyii pa' witiła'x nite' ham qa jinikfe'lets eke' łe'sits wi'tlijei in inq'ethinij pa' łet'unha'x pa' Intata.*
19 Qe ka' we'nika'ajji' Intata łe'lijei yit'ij pa'aj: *—Haqsiijkii hatse' qu' ham ne'weju'łi'ij pa'qu' numtiłetax pekhewe' wekwek wenikfelitaxets. Hiwu'mfik'i hatse' pa' łikfeliya'xkii pekhewe' wekwek yiya'yij.—* *(Is 29:14)*
20 ¿Łekpa' qu' ne'weju'łij pe' wekwek wenikfelittaxets? ¿Łekpa' weju'łij pe' maestrolipji' ke' Moisés łe'lijei? ¿Łekpa' weju'łij pe' yiya'yij łewek pa'qu' nit'ij in t'ejuyets ha'ne sehe' ipji'? ¿Me nite' yaqsiijkii pa' Intata qu' ham ne'weju'łi'ij pa' witikfeliya'xets pe' wekwek ha'ne sehe' ipji'?*
21 Pa' Intata qi in wekwek nikfe'lets, qa yaqsiijkii in nite' łeke' qu' nenikfe'lets pa'qu' jukhewe' pa' Intata, qe ta'łijupi' in wekwek pe' yumtitax łe'lijeiłe ene' jukhew. Pa' Intata qa yisu'un qu' niłin pe' tek'enetsha ke' łe'lijei. Hik ekewe' pekhewe' nite' tek'enik'i yumtitax qu' ham ne'weju'łi'ij in henfeli'ł.
22 Qe ne' judío yisu'un pa'qu' pakha' łunye'je' qu' net'ethinheti'yij, qa ne' nite' judío qa wo'oyek qu' nenikfe'lets pe' wekwek.*
23 Qa inekhewełłe qa jitefelek ha' Cristo in wa'mjipha'm pe' cruz. Qa aka'an qa hik łunye'j qu' łalanki'yi'ifi ute ne' judío in nite' yisu'un ha' Jesús, qa ne' nite' judío qa yumti ek qu' ham łeke'ye'.*
24 Qa pekhewe'łe hats t'eku'miiji' pa' Intata pe' judiol qa pe' nite' judiol qa nikfe'lets ha' Cristo in hikha pa' łet'unha'x pa' Dios qa hikha' iye pa' łikfeliya'xkii pa' Dios.*
25 Qa in wenit'ijets in nite' teqenełuikii pa'qu' naqsiijkii pa' Dios, ła'mek pa' yaqsiijkii qa les in t'anipji' pa' łikfeliya'xtaxkii ene' jukhew qa efuts. Qa qu' nenit'ijets qu' nite' net'une', qa lesłe qu' nat'anipji' pa' łet'unha'xtax ene' jukhew qa efuts.

Pa' Dios t'eku'mi'ł eiji'kii iye in nite' e'qitstaxi'łji' ha'ne sehe' epji'.

---

* **1:13** 1Co 12:5; 2Co 11:4; Ef 4:5 * **1:14** Hch 18:8 * **1:15** Ro 16:23 * **1:16** Ro 16:5; 1Co 16:15,17 * **1:17** Lc 23:26; Fil 3:18 * **1:18** Hch 19:11; Ro 1:16; 2Co 13:4 * **1:20** Lc 16:8 * **1:22** Mt 12:38 * **1:23** Lc 23:26; 1Co 2:2; Ga 3:1; 5:11 * **1:24** Ro 1:6

26 Yejefets, Jeł qeku'ni'łek in t'eku'mi'ł eiji'kii pa' Intata, nite' olots ujaa'x pe'qu' nenikfe'lets wekwek in t'ejuyets ha'ne sehe' ipji', qa nite' olots iye ujaa'x iye pe'qu' qitse'ji' i'nłi'i qu' nata'łets pe'qu' patunitse'.*
27 Qa pakha'łe Dios qa t'eku'mi'ł eiji'kii in nite' wekwek pe'qu' enikfe'li'łets ha'ne sehe' ipji' qe qa' iwepinheti'ł wetju'ł pe' wekwek nikfe'ltaxets. Pa' Dios t'eku'mi'ł eiji'kii iye in ham pe'qu' et'unhaxitsi'ił qe nite' e'qitsi'łji' ha'ne sehe' ipji' qe qa' iwepinheti'ł wetju'ł pe' na'ltaxi'm pe' łet'unhaxits.*
28 Pa' Dios t'eku'mi'ł eiji'kii iye in nite' e'qitstaxi'łji' ha'ne sehe' epji' qa qi iye in łinapjaxi'ł qa in ham iye pa'qu' e'weju'łi'iłij, qe qa niwu'm pe' yumti qu' qitse'ji'.*
29 Aka'an yaqsiijkii pa' Intata qe qa ham pa'qu' łeke'ye' qu' neniwqinhettaxets.*
30 Qa inekhewełłe qa yaqsi'j ine'mijkiyek in yatsat'ets'inij ha' Jesucristo, hikha' jiyikfelitkii, hikha' iye jiyatsathenket, hikha' iye ta'łets qa jiyeqethenju' pa' Intata qa hikha' iye jiyiwejinik'uifik'i pa' witwuł'ax.*
31 Qa hik ta'łijupi' ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Qu' nana'l pa'qu' neniwqinhet, niwqinhetji' yijat'ij pa' Yatsat'ax'inij.—* *(Jer 9:23-24)**

2

Eke' wi'tlijei t'ejuyets pa' Cristo in we'nenji'pha'm pe' cruz.

1 Yejefets, yakha' in tsami'łij ei qu' henfeli'ł e'm eke' łe'lijei pa' Intata t'ejuyets ha' Jesús, qa nite' hik yijunye'j na'aj jutsitax in iyet i'nłi'i na'aj nikfe'lets ene' wekwek.*
2 In ha'ni'ł etjikii nite' hisu'un qu' hijamti'ets pe'ye' eke' wekwek, ewi'łłe ha' Jesucristo hikha' we'nenji'pha'm pa'aj pe' cruz.*
3 In i'nk'aa tsami'ł ei nite' yet'un qe hanqaats'ekii qa ya'tsalalkii iye qe ts'ijiwei.*
4 Qa in henfeli'ł e'm eke' wi'tlijei, in k'iyet nite' ha'nijji' pe'qu' łe'sitsi'ik'i wi'tlijei in łunye'jek na'aj wekwek nikfe'lets, pakha'łe łet'unha'x pa' Espíritu Santo nethiniłij eke' wi'tlijei in yijaalija,*
5 hats'inha qa' nite' nata'łe'ets pa' łikfeliya'xkii ene' jukhew in nite' łeqeku'uł ha' Jesucristo qa' nata'łets yijat'ij pa' łet'unha'x pa' Intata.*

Pa' Espíritu Santo jiyikfelitets pa' les jutsitax.

6 Ye'ehe, in k'iyetij pe' wekwek jutsitetsik'i qe t'ejuyets pe' hats t'unitsijha, qa nite'łe hik łunyejei pe' jutsitetstaxik'i t'ejuyets ha'ne sehe' epji'. Qa nite' iye k'iyetij pe' wekwek ta'łets pe' wit'alheyipji' ha'ne sehe', hik pekhewe' nite' pakhaa'ij qu' nana'l, hamits hatse'.*
7 Qa ekewe'łe henfeli'ł ekewe'en ta'łets pa' qi łikfeliya'xkii pa' Intata, qa ham pa'qu' hayiits nenikfe'lets pa'aj, qe mexe yat'inkii. Qe in mente' yaqsiijkii pa'aj ha'ne sehe' qa na' wa's iye, pa' Intata qa hayiits watji'letij pa'aj pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' jinamitets pa' qi witisa'xi'mkii.*

---

* **1:26** Hch 25:5 * **1:27** Mt 24:22; Ef 1:4 * **1:28** Lc 18:9 * **1:29** Hch 7:46 * **1:30** Mt 6:33; Ro 1:17; 2P 1:1; 1Ts 4:3; Ef 1:7 * **1:31** Mr 1:2 * **2:1** 1Ti 2:2; Col 4:6 * **2:2** 1Co 1:23-24; Ga 6:14 * **2:3** 2Co 11:30; Ap 11:11; Fil 2:12 * **2:4** Mt 12:37; Fil 1:25 * **2:5** Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; 2Ti 1:7; Ap 11:17 * **2:6** Mt 5:48; Lc 12:58; He 2:14 * **2:7** Ef 1:5; Lc 24:26; 1P 5:1,4

8 Pe' tenek'enhe'yipji' pe' witsetits nite' nikfe'lets aka'an, qe qek
nenikfe'lets qekha nite' ne'nene'taxji'pha'm pe' cruz ha' qiji' Yatsat'ax'inij.*
9 Qa hatsłe we'nika'ajji' pa'aj in yit'ij: *—Ham pe'qu' witto'ye' qu' ni'wen*
qa ham iye pe'qu' witikfi'ye' qu' nepiye' qa ham iye pa'qu' witaqjamtikin-
eye'je'kii qu' nijamti'ets pekhewe' wekwek hats yajileti'm pa' Intata pekhewe'
qu' nisu'un.— *(Is 64:4)**
10 Qa pa' Intata qa hatsłe jiyikfelitets ekewe'en qe ta'łets pa' Espíritu, qe pa'
Espíritu week yejełijupkiiha, week pekhewe' les jutsitets pa' łaqjamtikineye'jkii
pa' Intata.*
11 ¿Pa'n łii pa'qu' nenikfe'lets pa'qu' łaqjamtikineye'je'kii pakhape'
jukhewe'? Pakha'łe łiła'xłe łeqe'spiritu pakha' jukhew hikpa' nikfe'lets
pa' łaqjamtikineye'jkii. Qa hik łunye'j pa' Intata in ham pa'qu' nenikfe'lets
pa' łaqjamtikineye'jkii, ewi'łłe pa' łakha'łe in Łeqe'spiritu in nikfe'lets pa'
łaqjamtikineye'jkii.*
12 Inekhewel nite' jitesti'yij pa' witaqjamtikineye'jkii ta'łets ha'ne sehe'
epji', pa' łeqe Espíritu pa' Intata hikpa' jitesti'yij yijat'ij qe qa' jinikfelitets pa'
hats jiyełisłi'ij pa' Intata ham łaja'ye'.
13 Inekhewel hik aka' ji'yetij, qa in ji'yetij qa nite' jitatkiniji' pa'
łeq'ijatshenkeye'j pe' jukhew wekwek nikfe'lets, qe in ji'yetij qa jitatkiniji'
yijat'ij pa' łeq'ijatshenkeye'j pa' Espíritu Santo. Ma' qa uja'xłe in jitatkin pe'
wi'tlijei espiritułe in ji'yetij pe' ta'łets pa' Espíritu Santo.*
14 Qa pakha'łe nite' nek'enheyu'ets, qa nite' łeke' qu' t'eku'miju'ł pe' ta'łets
pa' łeqe Espíritu pa' Dios qe pakha'an yumtitax qu' łe'lijeye' pa' qu'nte'
neteik'uneye'kii, qa nite' łeke' qu' nenikfe'lik'i qe hamji' pa' Espíritu Santo.
15 Qa pakha'łe na'lji' pa' Espíritu Santo qa nikfe'lets week pakha' weju'łij
qa pa' ham weju'łi'ij pekhewe' wekwek, qa pekhewepłe qa nite' nikfe'lets pa'
łunye'j pakha'an qu' nejełtaxkii.
16 Qe ke' we'nika'ajji' yit'ij: *—¿Łekpa' qu' nenikfe'lets pa' łaqjamtikineye'jkii pa'*
Yatsat'ax'inij, qa łekpa' iye qu' nijatshenijkii pa'qu' wekweke'?— *(Is 40:13)* Qa
inekhewel qa hats na'l ine'm pa' łaqjamtikineye'jkii ha' Cristo.*

3

Yeqet'etsijju'kii pe' netk'enets.

1 Yejefets, in tsami'ł ei iye qa hisu'untax qu' k'ojonketiłik'i ne' hats t'unitsij
in k'iyeti'ł ek'ui qa nite'łe łeke', ma' qa k'ojonketiłik'i in k'iyeti'ł ek'ui ne' mente'
t'unitsij qe hik ejunyejeyi'ł qu' mexe omehetsi'iłji' in łijayani'ł ha' Cristo.*
2 Ke' k'ijatsheniłij nite' jutsitetsik'i, in łunye'jek na'aj omeła's in tu'fłe qe nite'
łeke' qu' netuj pa'qu' net'un, qe ekheweli'ł mexe nite' łamiti'ł qu' etuji'ł pa'qu'
net'un witaqe' qa hane'ej iye qa menjiit nite' łamiti'ł.
3 Qe ekheweli'ł mexe hik ejunyejeyi'ł ne' nite' yijayan ha' Cristo qe mexe
eqemtshenetsitsi'łij wekwek qa łek'ełeyi'łju'kii iye. ¿Me nite' hik ejunyejeyi'ł
ne' nite' tek'enets ha' Cristo in ejunyejeyi'ł aka'an?*

---

* **2:8** Sal 24:7 * **2:9** Is 52:15; Lc 10:27; 1Jn 4:20 * **2:10** Sal 17:3; Jn 14:26; Ro 8:39; 11:33; Ef 3:18
* **2:11** Ro 1:9; 1Jn 4:8 * **2:13** Mt 12:37 * **2:16** Col 2:2 * **3:1** 1Co 14:20; He 5:13; 1P 2:2 * **3:3** Stg 3:14,16; Tit 3:9

4 Qe na'l pe' yit'ijets: —Yakha' heik'enets ha' Pablo.— Qa uja'x pe' yit'ijek: —Yakha' heik'enets ha' Apolos.— ¿Me nite' hik ejunyejeyi'ɬ ne' nite' tek'enets ha' Cristo in ejunyejeyi'ɬ aka'an?*
5 ¿Pa'n ɬunye'j ha'ne Apolos? ¿Qa pa'n ɬunye'j iye ha'ne Pablo? Enewe'en ɬeq'ithayinenheiɬe pa' Intata. Enewe'en hik enewe' ta'ɬets in na'li'ɬ e'm pa'nte' eqekuyejeyi'ɬij ha' Cristo. Qa hik ta'ɬijupi' week ewiɬei inekhewel in jitaqsiijkii pa' jiyeɬisij ha' Yatsat'ax'inij qu' jintaqsiijkii.
6 Yakha' henfel ke' wi'tlijei qa henju' pe' ɬoi, qa ha' Apolos qa les naq'aajijupkii in i'nq'ijatshenij ma' qa yatsiyipjikii pe' ɬoi, qa pa' Dios qa yitaɬit qa ta'ɬ.*
7 Ma' qa hik ta'ɬijupi' pa' yenju' qa pa' yatsiyipji'kii enewe'en ham weju'ɬi'ij. Pa' Intata yijat'ij hikpa' weju'ɬij qe ɬakha' yitaɬit qa ta'ɬ.
8 Pakha' we'nq'en qa pa' yatsiyipjiki, enewe'en week ɬunyejei, qa pa' Intata qa' nijaninij hatse' in ɬuk'e'ek pa' ɬuk'e' pa' ɬ'ithayijkit.
9 Yekheweli'ɬ he'yithayi'yi'ɬi'm pa' Intata qa ekheweli'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' ɬ'enek'eju' pa' Intata, hik ejunyejeyi'ɬ iye pe'qu' nanaqsiijkii wititsi' yatsat'axij pa' Intata.*
10 Yakha' hik yijunye'j na'aj na'li'm ɬikfeliya'xets in yojohonjo' pe'qu' ɬetku'ye' pe' wititsi', qe pa' Intata tseɬisij qu' hojohonjo' qa pekhewep qa' neniihinpha'm. Qa pe'qu' nithayiki qa' nejeeɬik'uiha in yithayiki.
11 Qa nite' ɬeke' pa'qu' nitujtseikanintaxik'ui pa' hats ɬunyeje'jju' pe' yojojo' in ɬetuk. Pe' yojojo' in ɬetuk hik hakha' Jesucristo.*
12 Pekhewe' qu' neniihinpha'm pe' hats yojojo' in ɬetuk pe' wititsi', na'l olots ɬeke' qu' neni' qu' neniihinpha'm. Na'l pe'qu' neni' oroye', na'l pe'qu' neni' plata, na'l pe'qu' neni' utel inyetets, na'l pe'qu' neni' najak, na'l pe'qu' neni' nakawejkii qa na'l pe'qu' neni' pe' ɬetkui pe' we'nisa'xik'i nakawejkii.*
13 Qa enewe'en ene' ɬ'ithayijkititsɬe wetju'ɬ pekhewe' niihinpha'm pe' wititsi' qa' nenikfe'lets hatse', qe na'l hatse' pa' fe't qa' hikpa' nethinij pa'qu' ɬunye'je' pe' ɬ'ithayijkitits me yiwuɬ'enhetju' pa' fe't me i'nɬi'i qu' nite' niwuɬ'enhete'ju'.*
14 Pakha' qu' nite' niwuɬ'enhete'ju' hatse' pa' fe't pa' ɬ'ithayijkit ma' qa na'l pa'qu' ɬenisit'e'.
15 Qa pa'qu' niwuɬ'enhetɬeju' pa' fe't week pa' ɬ'ithayijki'ttax, ma' qa' hame' pa'qu' ɬenisit'e', qa ɬakha'ɬe qa' ɬe'wise'ju' qa' iɬa'xe' in ɬunye'jek na'aj ilatik'ui na'aj fe't.*
16 ¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬets in ekheweli'ɬ ɬetsi' pa' Intata qa pa' ɬeqe Espíritu pakha'an qa i'niɬ'etji'kii?*
17 Qa pa'qu' niwuɬ'enhetju' pe' ɬetsi' pa' Intata, qa pa' Intata qa' niwuɬ'enhetji'ijju' ek pakha'an qe yiwuɬ'enhetju' pe' yatsat'axij in ɬetsi' pa' Intata, qa pe' yatsat'axij in ɬetsi' pa' Intata pekhe'en ekheweli'ɬ.*

Pa'qu' numti qu' nenikfe'lets pe' wekwek.

18 Hasu'uj pa'qu' neneqfetsinhetɬekii ekheweli'ɬ in ɬijayani'ɬ pa' Intata. Qu' nana'l pa'qu' numti qu' nenikfe'lets pe' wekwek in t'ejuyets ha'ne sehe' epji',

* **3:4** Tit 3:13 * **3:6** Hch 18:4-11; 1Co 4:15; 9:1; 15:1 * **3:9** 1P 2:5 * **3:11** Is 28:16; Ro 15:20; 2Co 10:16; 11:4; Ga 1:6-9 * **3:12** Stg 5:3; Ap 17:4 * **3:13** 2Ts 1:8; 1P 1:7,17; Pr 24:12; Mt 16:27; 2Co 5:10 * **3:15** Mt 9:22; Hch 16:30; Ef 2:8; Jud 23 * **3:16** Lc 1:21; Lv 26:11; Stg 4:5 * **3:17** He 6:8; Sal 20:6; 1Co 7:14

naqsiijkii yijat'ij qu' nenit'ijets qu' ham nenikfe'le'ets pe' wekwek, ma' qa' les qiye' yijat'ij qu' wekwek nenikfe'lets.*

19 Qe pa' witikfeliyaxets pe' wekwek in t'ejuyets ha'ne sehe' epji' pa' Intata yit'ijets in nite' teqeneɬuikii. Qa hik ta'ɬijupi' ka' we'nika'ajji' Intata ɬe'lijei in yit'ij: *—Pa' Intata yaqsiijkii in nophe'ɬti'ijju' pa' ɬikfeliya'xtaxets pe' wekwek pekhewe'en.—* *(Job 5:13)**

20 Qa yit'ij iye ke' ɬe'lijei: *—Pa' Yatsat'ax'inij nikfe'lets pe' ɬaqjamtikineyejeikii pe' wekwek wenikfelittaxets in ham weju'ɬi'ij.—* *(Sal 94:11)**

21 Qa hik ta'ɬijupi', hasu'uj pa'qu' neniwqinhetij qu' hik ɬunye'je' qu' niyinii pa'qu' jukhewe'ɬe qe week hats ɬantsat'etsi'ɬij.*

22 Pablo, Apolos, Cefas (Pedro), ha'ne sehe' ipji', pa' witiɬa'x, pa' witwamhi', pa' hane'ej qa pa' mexe hamik'ui, enewe'en week ɬantsat'etsi'ɬij,*

23 qa ekheweli'ɬ qa yatsat'etsi'ɬ ejek ha' Cristo, qa ha' Cristo qa yatsat'axijek pa' Intata.*

4

Pa'qu' ɬ'ithayijkit'e pe'qu' netnek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata.

1 Ekheweli'ɬ les ɬe'wis yijat'ij qu' umti'iɬ in yekheweli'ɬ ɬeq'ithayinenheiɬe ha' Cristo qa tsejeɬineniɬijipji' in tefelhitii ekewe' pakha' ɬunyejeyi'm ene' sehe' ipji' ta'ɬets pa' Intata.*

2 Qa hik ta'ɬijupi' pekhewe' yithayiki ekewe'en les ɬe'wis qu' ni'nq'ethinij in yijaa'ija pa'qu' nit'ij qa pa'qu' naqsiijkii iye.*

3 Yakha' nite' tsitawje'meten inye'jɬu' qu' etsjeɬtaxi'ɬij qa pekhewep iye qu' netsjeɬtaxij pa'qu' yijunye'je'. Qa nite' yakha'ɬe iye qu' nata'ɬ yiwets qu' hi'wejuɬenij pa'qu' yijunye'je',*

4 qe qu' hoksi'wen in nite' haqsiijkii pa'qu' uɬ'axe' qa nite' ikji' qu' hats ye'ɬe'wise'. Ha' Yatsat'ax'inij yijat'ij pa'qu' nit'ij yiwets qa yijaa'ija yijat'ij.*

5 Qa hik ta'ɬijupi' hasu'uj it'iɬijets pe'ye' yatsathen, i'nɬi'i nite' natsathen. Hasu'uj itaqsuni'ɬijup hatse'ɬu' qu' nentenilittaxju' iye ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa' nethinij ene' jukhew qa efuts pe' yat'intaxkii, qa' nikfelitets iye pe' ta'ɬijupi' pe' yaqsiijkii. Ma' qa pa' Intata qa' nit'ijets week ewiɬei ene' jukhew qa efuts pa'qu' ne'weju'ɬij.*

6 Yejefets, in hit'iɬij'e' ha' Apolos qa yakha' in k'iyeti'ɬ ek'ui qe qa' nite' hiwakanine'kii pe'ye' hats'inha qa' menijatsheniɬij qu' nite' ink'aihiti'iɬik'ui pa' hats ikji' ke' hats we'nika'ajji', hats'inha qa' hame' pa'qu' numti qu' les ɬe'wise' qa pekhewep qa' nite'ye'.*

7 ¿Inhats'ek? ¿Ɬekpa' nanhinipji' pekhewep? ¿Ɬekpa' na'l e'm nite' neɬisij pa' Dios? In week neɬisij pa' Intata qa ¿inhats'ek in ɬeniwqinhetij qa hik ejunye'j qu' akha'ye'ɬe qu' nata'ɬ ewets in na'l e'm?

8 Hane'ej ekheweli'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' hats ham hami'iɬ e'm. Hats week na'li'ɬ e'm pe' ɬisu'uni'ɬ. Hats hik ejunyejeyi'ɬ qu' hats e'wit'alheyi'iɬij qa

---

* **3:18** 2Co 11:3; Lc 16:8; Mt 5:22; Is 5:21; Jer 8:8-9; Ga 6:3 * **3:19** 1Co 1:18; Hch 15:15; Ga 4:22; Lc 20:23 * **3:20** Mt 15:19; 1Ti 2:8 * **3:21** Ro 8:32 * **3:22** Jn 1:42; 8:51; 1Jn 5:12; Mt 10:21; Fil 3:10; Ro 8:38 * **3:23** Nm 3:12 * **4:1** Jn 18:36; Lc 16:1; 1Co 2:7 * **4:2** Nm 12:7 * **4:3** Mt 5:19; 1Co 2:14 * **4:4** Hch 13:39 * **4:5** Lc 6:37; Mr 8:38; 1P 5:6; 2Co 10:18 * **4:6** Hch 9:30; Tit 3:13

yekhewelɬi'iɬ qa mexe. Yakha' hats hisu'untax qu' hats namets pa' ɬahats'ij qu' e'wit'alheyi'iɬij. Ma' qa' yekhewelјiiɬek qu' yewit'alheye'jiiɬijek iye.
9 Qe yakha' humti pa' Intata qu' netswetsheni'ɬfik'i pa' ts'eni'ɬi' yekheweli'ɬ in ya'apostolitsi'ɬ, hik yijunyejeyi'ɬ ne'ej hats jutsiqets qu' natlanhetiiju', ma' qa' week netsjeɬi'ɬju' ene' week jukhew qa efuts qa pe' angelits iye wa's ɬeiɬets.
10 Yekheweli'ɬ in henfeli'ɬ ha' Cristo qa hik yijunyejeyi'ɬ qu' nite' heiqeneɬuyi'iɬkii, qa ekhewelɬi'iɬ in ɬijayani'ɬ ha' Cristo qa hik ejunyejeyi'ɬ qu' les eik'une'yi'ɬ wetju'ɬ. Yekheweli'ɬ hik yijunyejeyi'ɬ qu' yawalxalitsi'iɬ qa ekhewelɬi'iɬ qa hik ejunyejeyi'ɬ qu' et'unitsi'ɬ. Ekheweli'ɬ hik ejunyejeyi'ɬ qu' newqinheti'ɬ ene' jukhew qa efuts qa yekhewelɬi'iɬ qa hik yijunyejeyi'ɬ qu' nite' netsiwqinheti'iɬ.*
11 Hane'ej yamijii in nite' qi pa'qu' hetuji'ɬ qa k'iyipkuni'ɬju', qa nite' qi iye pa'qu' iweli'ye' qu' nek'iya'aɬji', qa ham iye pe'qu' yeqhinatayi'i'ɬ, ene' jukhew qi in tsawitji'i'ɬ, qa ham iye pa'qu' yitseet'i'iɬha.
12 Qa in yamets in heyithayi'yi'ɬij ene' yikoyeyi'ɬ ma' qa qi in heyithayi'yi'ɬ. Ne'ej uɬ'etsik'i ɬ'anyejeyi'ɬ yiwets, qa haqsiiɬi'mijkii na'aj ɬe'wis, qa in hayawitjaxtiitaxi'ɬ qa he'nt'unhetɬi'iɬiju'ɬ.*
13 Ne'ej wotk'oni'ɬyijkii yit'iɬij yiwets in uɬ'ax pa' haqsiiɬijkii, qa yekheweli'ɬ qa haqsi'ji'ɬijetskii qu' ye'ɬe'tsi'iɬ wetju'ɬ. Hane'ej yamijii in hik ɬeqjunyejeyi'ɬyij qu' ɬeq'iliye' ha'ne sehe' epji', hik yijunyejeyi'ɬ ne'ej hats ham ɬeke'le' ɬewumulkii ene' week.*
14 Nite' hika'ał e'm ekewe'en qu' k'ewepinheti'ɬ wetju'ɬ, hika'ał e'm qe hik ɬunye'j qu' k'eyilitsi'iɬha in qi in k'esu'uni'ɬ qa' k'efeeliɬi'mha,*
15 qe qu' olootsetaxija pe'qu' aqa maestroli'iɬipji' ha' Cristo qa nite'ɬe olots pe'qu' atatali'iɬ. Yakha' yeɬ'ewi'ɬɬe in atata'ałyij qe yakha' k'ijatsheniɬij ha' Jesucristo in wa'm infi qa nite' ɬeqeku'uɬik'i.*
16 Qa hik ta'ɬijupi', k'iyini'ɬij ewets qu' ojonketiɬik'i aka' yijunye'j.
17 Hik ta'ɬijupi' iye in he'nukini'ɬ ei ha' Timoteo, hikha' qi in hisu'un hik ɬunye'j qu' ya'se', qa qi iye in nite' yeqeku' ha' Yatsat'ax'inij. Ma' qa ɬakha' qu' nata'ɬets qu' nite' antapiyi'iɬik'i kekhewe' hats k'ijatsheniɬij t'ejuyets ha' Cristo, hik kekhewe' iye hijatshenij he' week witsetiikal he' i'ni' he' yijayaanija iye ha' Cristo.*
18 Qe na'l ekheweli'ɬ pe' weniwqinhettax qe yumtitax qu' nite' hetpili'iɬ ei iye hatse' qu' natsami'ɬ ei.
19 Qa qu' ɬexke'yi'ij ha' Yatsat'ax'inij qa' aje'eɬ natsami'ɬ ei, ma' qa' hi'weenija pekhewe' weniwqinhettax, qa nite' hisu'un qu' ɬe'lijeye'ɬe qe hisu'un yijat'ij qu' hi'wen qu' ɬeke'ye' qu' naqsiijkii.*
20 Qe qu' netnek'enhei pa' Intata nite' uja'xɬe pe'qu' wi'tlijeye' qu' jutsiqaxi'ij, qe jutsiqaxij iye pa' ɬet'unha'x pa' Intata in yi'nk'aihit pa'qu' injunyejeye'.
21 ¿Ɬekpa' ɬisu'uni'ɬ qu' yijunye'je' qu' natsamtaxi'ɬ ei? ¿Me k'atanitheni'ɬ? ¿Me i'nɬi'i qu' k'esu'uni'ɬ qa qu' nite' heniwqinhete'ji' iye?*

5

Pa' ewi'ɬ witwuɬ'ax i'nji'teje'm pe' te'lijtsii.

* **4:10** 1P 5:14 * **4:12** 2Jn 8; Hch 18:3 * **4:13** Is 64:6; Lm 3:45 * **4:14** 1Ts 2:11; Flm 1 * **4:15** Ga 4:19; Flm 10 * **4:17** 2Co 9:3; Ef 6:21-22; Col 4:7-8; Flm 1:12; Nm 12:7 * **4:19** Hch 19:21; 1Co 16:5; 2Co 1:15-16 * **4:21** 2Co 1:23; 2:1,3; 12:20-21; 13:2,10; Stg 3:13

1 Te'niihei ekheweli'ł in na'l pa' ewi'ł yaqsiijkii aka' qi in uł'ax wiikfik'i. Nite' yaqsiijkii iye aka'an ne' nite' yijayan pa' Intata, pa' iki'łkii pe' łunhetse'.*
2 Qa aka'an in łunye'jkii ekheweli'ł qa łeniwqinhetiłijji'. Les łe'wistax yijat'ij qek ika'metetsi'łkii in łunye'jkii aka'an, hats'inha pa' yaqsiijkii aka'an qa' iwu'm ekuni'łfik'i. Hasu'uj na'ni'ł etji'teje'm qu' onot'axi'łij wetju'ł pa' Intata.*
3 Yakha' in nite' ha'ntaxi'ł etji'teje'm, qa pakha'łe yeqe espíritu qa hik łunye'j qu' na'ni'ł etji'teje'm. Qa hik ta'łijupi', in hats ha'ni'łij etji'teje'm aka' qu' eqfenyejeyi'iłij pa' jukhew uł'ax pa' yaqsiijkii.*
4 Onot'axi'łij wetju'ł ka' łii ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, qa yakha' qa hats hik łunye'j qu' ha'ni'ł etji'teje'm. Pa' łet'unha'x ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' nata'łets
5 qu' łisi'łij pa' jukhew pa' Satanás hats'inha qu' niwuł'enhetijkii pa' yisu'unji' pa' ł'ese'n, hats'inha pa' łiła'x qa' łe'wise'ju' hatse' pa' łeqe nełuji' ha' Yatsat'ax'inij Jesús.*
6 Nite' łe'wis in łetetjunuttaxiłijkii aka'an. ¿Me nite' łenikfe'li'łets ne'ej levadura in łammi'słetax qa in yiju'fjufinhetik'i na'aj fo'ji' ma' qa qi?*
7 Iwu'mi'łfik'i pe' levadura ławamhi' hats'inha qa hik ejunyejeyi'ił na'aj ink'ayik fooji' ham levaduraye'. Ekheweli'ł fo'ji' nite' yetsji'ł pe'qu' levaduraye', ma' qa hats ju'un ji'teje'm pa' łe'wis nełu Pascua qe ha' Cristo hats talanhetii infi pa'aj.*
8 Qa hik ta'łijupi' yape jitaqsiijkii pa' łe'wis nełu Pascua qa hasu'uj qu' jinenetsji'łi'ł pe' levadura ławamhi' qa pe' levadura uł'ax pa' łunye'j qa uł'ax iye pa' yaqsiijkii. Ham yijat'ij levaduraye' qe inekhewel ja'pan pa' łunyejei yijaa'ija qa łe'wis iye, qa yijaa'ija iye pa'qu' hats nit'ij qa yaqsiijkii.*
9 Ka' hayiits yifaakanek'ił ei hi'ttaxi'łij ewets qu' hasu'uj ni'ił ji'teje'mkii pekhewe' wanawitjiłe hats tewhe'yeitax qa pe' mexe hamtax łewhe'yetse'.*
10 Aka'an in hit'iłij ewets nite' hit'ijets qu' me'nitoni'łi'mets pekhewe' yatsat'etsij ha'ne sehe' epji', pe' wanawitjiłe hats tewhe'yeitax qa pe' mexe hamtax łewhe'yetse', qa pe' yisu'un qu' aje'eł nana'li'm na'aj ineqwenij, qa pe' aqaqanhetsitsijkii pe'ye' qe ejtenhetsits, qa pe' iyinii pe' witeqsi'nq'alits, qe qu' hik aka' hit'iłij ewets, ewi'łłetax in łeke' qu' ma'ałik'uifik'i ha'ne week sehe' epji'.*
11 Aka' tseqitijineyu'ułij ewetsha aka'an, hasu'uj a'qapitsi'iłi' pakha' qu' nittaxijets in yijayan ha' Cristo qa wanawitjiłe in hats tewhe'yeitax i'nłi'i qu' mexe hame'tax łewhe'ye'ye', i'nłi'i na'aj yisu'un qu' aje'eł nana'li'm na'aj ineqwenij, i'nłi'i na'aj iyinii pe' witeqsi'nq'alits, i'nłi'i na'aj its'iyoptox, i'nłi'i na'aj yek'uwet qa i'nłi'i na'aj aqaqanhetsaxijkii pe'ye' qe ejtenhetsax. Qu' hik łunye'je' ekewe'en pe'ye' in yit'ijets in yijayan ha' Cristo, qa hasu'uj iye qu' ekufeyi'iłkii.*
12 ¿Me yithayijkit qu' hejełik'ui qu' hitani'thenij pa' łunyejei pekhewe' nite' yijayan ha' Cristo? ¿Qa me nite' ekheweli'ł qu' jeli'łik'ui qa' itanitheni'łij iye pa' łunyejei pe' yijayan ha' Cristo?*

---

* **5:1** 1Ts 4:3; Ga 1:16; Lv 18:8; Dt 22:30; 27:20 * **5:2** Lc 6:25 * **5:3** Col 2:5; 1Ts 2:17 * **5:5** 1Jn 5:16; Mt 25:13; Hch 2:20; Fil 1:6 * **5:6** Lc 13:21; Ga 5:9 * **5:7** Ex 12 * **5:8** Lc 13:21; Mr 7:22; Ro 1:29 * **5:9** 2Ts 3:14; 1Co 6:9; Ef 5:5; 1Ti 1:10; He 12:16; 13:4; Ap 21:8; 22:15 * **5:10** Ef 5:5; Lc 18:11; Jn 17:6 * **5:11** 2Ts 3:6; 1Co 6:10 * **5:12** Lc 6:37

13 Qa pakha'łe Dios qa' nejełik'uyek qa nitanithenijek hatse' pa' łunyejei pekhewe' nite' yijayan ha' Cristo. *¡Iwu'mi'łfik'i pakha' yaqsiijkii pa' uł'ax i'ni'ł etji'teje'm!* *(Dt 21:21)*

6

Ekhewele'łi'ił qu' jełi'łik'ui pa'qu' łunyejeye' pe' hats yijayan pa' Intata.

1 Ekheweli'ł in hats łijayani'ł ha' Cristo qu' nana'l pe'qu' uł'etse' wetju'ł ekheweli'ł ¿qa inhats'ek qu' ma'ałijii pa'qu' jueze' in nite' tek'enets ha' Cristo qa nite' łakiłijii pe' yijayan ha' Cristo?*

2 ¿Ye' me nite' łenikfe'li'łets pekhewe' yatsat'etsij pa' Intata in hik pekhewe' pe' yejełik'ui hatse' pa' łunyejei ene' week sehe' epji'? In ekheweli'ł pe' yejełik'ui hatse' pa' łunyejei ene' week sehe' epji', ¿qa inhats'ek qu'nte' łeke'ye' qu' ejełi'łik'ui eke' mexe nite' jutsitetstax?

3 ¿Me nite' łenikfe'li'łets iye in inekhewel jitejełik'ui iye hatse' pa' łunyejei pe' angelits? ¿Qa inhats'ek qu'nte' łeke'ye' qu' jintejełik'ui pe' wekwek ha'ne sehe' epji'?

4 In na'l pe' wekwek qu' aqsi'ji'łju' łunyejeikii pe' tek'enets ha' Cristo, ¿me qa' ku'mi'łijiiji' pekhewe' nite' nikfe'lets pe'ye' pe' te'lijtsii qu' nejełijik'ui?*

5 Hit'iłij ewets aka'an qe qa' newepinheti'ł wetju'ł. ¿Ye' me ham pa'qu' ewi'łe' qu' na'ni'ł etji'teje'm qu' les nenikfe'lets qu' nejełik'ui pa'qu' łunyejeye'kii pe' tek'enets ha' Cristo?*

6 ¿Qe in uł'ets wetju'ł pe' tek'enets ha' Cristo, qa łeka'xi' łii pa'qu' jueze' nite' tek'enets ha' Cristo?*

7 In ekhewełi'ił wetju'ł hats łijaniłik'i wiikfik'i. ¿Inhats'ek in nite' łent'unhetłi'iłiju'ł yijat'ij pakha' nite' łe'wisju'? ¿Inhats'ek in nite' łiwejinłi'ił yijat'ij pa'qu' hats net'ejteni'ł e'm?*

8 Qa ju'f qa ekhewełi'ił in łaqsiiłijkii pakha' nite' łe'wisju' qa ł'ejteni'łkii iye, qa ekewe'en łaqsi'ji'łi'mijkii pekhewe' hats ejefetstaxiłipji' ha' Cristo.

9 ¿Ye' me nite' łenikfe'li'łets pekhewe' nite' yatsathen in nite' i'nji'teje'm hatse' pa' tenek'enheiji' pa' Intata? Hasu'uj manawitjiłi'i'ł, qe nite' i'nji'teje'm hatse' pa' tenek'enheiji' pa' Intata pekhewe' wanawitjiłi'ijju'kii ł'esenits mexe hamtax łewhe'ye'ye'tax, qa pe' iyinii pe' witeqsi'nq'alits, qa pekhewe' wanawitjiłe hats tewhe'yeitax, qa pe' we'twefun, qa pe' efutsłe wetju'ł, qa pe' jukhewłe wetju'ł,*

10 qa pe' ejtenhetsits, qa pe' yisu'un qu' aje'eł nana'li'm na'aj ineqwenij, qa pe' yek'uwetju'kii, qa pe' its'iyoptots, qa pe' aqaqanhetsitsij pe'ye' qe ejtenhetsits. Week enewe'en nite' i'nji'teje'm hatse' pa' tenek'enheiji' pa' Dios.*

11 Ekewe'en ekheweli'ł na'l pe'qu' uja'xe' qu' naqsiijkii pa'aj, qa hane'ej qa hats tetlijił'ejju' ekewe'en, qa hats t'ejuyi'ł ewets pa' Dios qa hats ham ekumhifkine'yi'ił qe ta'łets aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa ta'łets iye pa' łeqe Espíritu pa' Dios.*

Ha'ne i'nese'n t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij.

---

* **6:1** Mt 18:15-17 * **6:4** Lc 18:9 * **6:5** 1Co 4:14; Hch 9:30 * **6:6** Lc 12:46 * **6:7** Ro 11:12; Ap 2:11; Mr 10:19 * **6:9** Lc 16:10; 18:11; Mr 1:15; Hch 20:25; Ef 5:5; Gn 19:5 * **6:10** Jn 10:1; Ef 5:5; 1Co 5:11; Lc 18:11 * **6:11** Ef 2:2-3; 4:22; 5:8; Tit 3:3; Lc 11:2

12 Yijaa'ija in wenit'ij: —Week łenexke'ej pa'qu' jintesu'un qu' jintaqsiijkii,—
qa nite'łe week qu' yekeli'iju'ł. —Week łenexke'ej pa'qu' jintesu'un qu' jintaqsi-
ijkii,— qa nite'łe yexke'ej pa'qu' netnek'enheiyipji' eke' wekwek.*
13 Na'aj inaq t'ejuyets inkutjii qa inkutjii qa t'ejuyetsek na'aj inaq. Qa
yiwu'młe hatse' pa' Intata enewe' wetsjuk. Qa ha'nełe i'nese'n qa nite'
t'ejuyetsek qu' jinanawitjiłi'ił pekhewepe', qe t'ejuyets yijat'ij pa' Yat-
sat'ax'inij qa pa' Yatsat'ax'inij qa t'ejuyets ha'ne i'nese'n.*
14 Pa' Intata in yiłin iye pa'aj ha' Yatsat'ax'inij qa' jiniłinji'jek iye hatse' qu'
nata'łets pa' łet'unha'x.*
15 ¿Me nite' łenikfe'li'łets in ekheweli'ł łewekwekits pa' ł'ese'n ha' Cristo? ¿Me
łeke' qu' henit'ijji' pe'ye' pe' łewekwekits pa' ł'ese'n ha' Cristo ma' qa' haqsiijkii
qu' łewekweki'ij pe'qu' witqesu'ye'? ¡Nite', nite' łeke' aka'an!*
16 ¿Ye' me nite' łenikfe'li'łets na'aj jukhew qu' qapi'i' qa nawitji pe'qu'
witqesu'ye', ma' qa hats hik łunye'j qu' ewi'ł ł'ese'ni'ił? Qe ke' we'nika'ajji'
Intata łe'lijei yit'ij: —In qap wetju'ł, *ma' qa hats nite' wetsjuk hats ewi'ł pa'
wit'ese'n.*— *(Gn 2:24)*
17 Qa pakha'łe qu' ewi'ł na'ni'łi' ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa ewi'ł pa' łunyejeyi'ł.*
18 Ilati'łik'uiha pe' wanawitji'ijju'kii ł'esenits. Week kekhewep uł'ets yaqsi-
ijkii na'aj jukhew qa efu iye ekewe'en i'nik'uifik'i ha'ne i'nese'n. Qa pakha'łe
wanawitjiłi'ij ł'ese'n qa łakhałi'ij pa' ł'ese'n in yenji'teje'm pa' uł'ax.*
19 ¿Me nite' łenikfe'li'łets in ekheweli'ł łetsi'ił'ej pa' Espíritu Santo qa hikpa'
i'nił'etji', pakha'an nełisi'łij pa' Intata, ma' qa nite' ekhewełi'ił qu' antsat'etsi'ł
etij?*
20 Qe ekheweli'ł hats tanaqha'yets pa' ajanyejeyi'ł. Qa hik ta'łijupi',
weeki'ijha pe' esenitsi'ł qu' iwqinheti'ł pa' Intata.*

7

Pekhewe' hats tewhe'yeiju'.

1 Hane'ej qa' henfeli'ł e'm ka' łenq'ika'ałyijii qu' atsfaakani'łij. Łe'wistax pa'qu'
jukhewe' qu' hasu'uj netewhe'yei.
2 Qa nexkewetłi'ij qu' nanawitjiłi'ij ł'ese'n. Qa hik ta'łijupi' pa'qu' jukhewe'
ewi'łłe pe'qu' łewhe'yeeyi'ija qa efu iye qa ewi'łłe iye pa'qu' łewhe'yeeyi'ija.*
3 Pa'qu' jukhewe' naqsiimijkii pa' t'ejuyets pe'qu' łewhe'ye'ye', qa efu iye
naqsiimijkii pa' t'ejuyets pa'qu' łewhe'ye'ye'.*
4 Pe' efu hats nite' yatsat'axłetij ł'ese'n, hats yatsat'axij pa'qu' łewhe'ye'ye'.
Hik łunye'j iye pa'qu' jukhewe' hats nite' yatsat'axłetij ł'ese'n hats yatsat'axij
pe'qu' łewhe'ye'ye'.
5 Qa hik ta'łijupi' hasu'uj not'oqowe'yiju'ł pa' hats t'ejuyets qu' łeqfenye'ji'ij
pe' łewhe'ye' qa efu iye hik łunye'j iye hasu'uj not'oqowe'yiju'ł pa' t'ejuyets
qu' łeqfenye'ji'ij pa' łewhe'ye'. Qa qu' nana'l pa'qu' łahats'i'ij qu' week łexkeli'ij
qu' ł'aje'łi'ij qu'nte' qape' eku'n wetju'ł qe qa naftsin eku'n qu' niyiniiha pa'
Intata, ma' qa' ink'aye'łe qa' qape' wetju'ł iye, qe qu' ł'aje'łi'ij qu'nte' qape'

---

* **6:12** Jn 18:31 * **6:13** 1Ti 6:8; 1Ts 4:3 * **6:14** Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; Ap 11:17
* **6:15** Ro 12:5; 1Co 12:27; Ef 5:30 * **6:17** Jn 11:52; Sal 51:12 * **6:18** Stg 4:7; 1Co 10:8 * **6:19** Lc
1:21; Ro 8:9,23; 1Co 7:40; 2Co 4:13; Jud 19; Stg 4:5; 1Jn 4:4 * **6:20** 2P 2:1 * **7:2** 1Ts 4:3; Mt 1:6; 1P
3:1 * **7:3** Ro 13:7

eku'n wetju'ł, ma' qa pa' Satanás qa'nte' najaajini'i'ł qu' nata'łets in nite' e'weju'łi'łiju'ł pa' uł'ax.*
6 Qa aka'an in hit'iłij ewets nite' ikji' qu' hik aka' aqsiiłijkii, pekhewe'łe qu' nisu'un qa' naqsiijkii.
7 Qi in hisu'untax qu' hik ejunyejeyi'ił ka' yijunye'j, qa nite'łe łunyejei wetju'ł pe' jiyełisij pa' Intata week ewiłei inekhewel.*
8 Qa pe' mente' tewhe'yei qa pe' wikiihalei iye hit'ijets łe'wistax qu' hik łunyejeye' aka' yijunye'j.*
9 Qa qu' nite' e'weju'łi'iju'ł qu' hame' pe'qu' a'qapi'i qa' ewhe'yei, qe les łe'wis in ł'ewhe'yei qa nite' hik łunye'j in hik ejunye'j qu' iwujkin in łisu'untax qu' manawitji'ił pe'ye'.*
10 Pekhewe' hats tewhe'yei qu' hit'ijets aka'an, nite' ta'łłe yiwets qu' hit'ij, qe hakha' ta'łets yijat'ij hik hakha' ha' Yatsat'ets'inij: pe' efuts hasu'uj nukinkii pa'qu' łewhe'ye'ye', hasu'uj nenweqleyu'.*
11 Qa qu'łe nukinkii pa'qu' łewhe'ye'ye' niweqleyu'łe, qa hasu'uj qu' nowo'oikii iye pe'ye' iye łewhe'ye'ye', łe'sitsi'ił wetju'ł yijat'ij pa'qu' łewhe'ye'ye'. Qa pa'qu' jukhewe' hik łunye'j iye hasu'uj nili'ij pe'qu' łewhe'ye'ye'.*
12 Na'l iye ke' tseqfelinhe'yu'ułij e'm, nite' yittaxij yiwets pa' Yatsat'ax'inij qa yakha'łe in humti qu' natsathen. Qu' nana'l pa'qu' jukhewe' hats yijayaanija ha' Jesús qa pekhe'łe qu' łewhe'ye'ye' qa nite' yijayan ha' Jesús, pe' efu qa nite'łe yisu'un qu' nili'ij pa' łewhe'ye', ma' qa pa' jukhew qa' hasu'uj nili'ij, hasu'uj neweqle'eł.*
13 Qa pe'qu' efuye' qu' hats nijayanija ha' Jesús qa pakha'łe qu' łewhe'ye'ye' qa nite' yijayan ha' Jesús, pa' jukhew qa nite'łe yisu'un qu' nili'ij pe' łewhe'ye', qa pe' efu qa' hasu'uj nili'ij, hasu'uj neweqle'eł.
14 Qe pa'qu' jukhewe' in nite' yijayantax ha' Jesús qa hikłe łunye'j qu' netnekumhi'yi' qe pe' łewhe'ye' yijayan ha' Jesús qa nite'łe yatsat'axij pa' Intata pa' jukhew. Qa pe'qu' efuye' in nite' yijayantax ha' Jesús qa hikłe łunye'j iye qu' netnekumhi'yi' qe pa' łewhe'ye' yijayan ha' Jesús qa nite'łe yatsat'axij pa' Intata pe' efu. Qe qu' nite' hik aka' łunye'je', pe' łelits qekha nite' natsat'etsetaxij pa' Intata qa ha'neł'ij qa hats yatsat'etsij.*
15 Pa' witiwhe'ye' i'nłi'i pe' witiwhe'ye' nite' yijayan ha' Jesús in qi'ija in yisu'un qu' neweqle, qa' hasu'uj nenyejinju' i'nłi'i qu' hasu'uj amani'ijup. Qa aka'an in łunye'jkii qa pa' witiwhe'ye' i'nłi'i pe' witiwhe'ye' yijayan ha' Jesús qa hats nite' tenek'enhe'yipji' pa' witiwhe'yeye'j, qe pa' Intata yisu'un qu' ham peeyi'ijkii.
16 Efu, yijayan ha' Jesús, nite' łenikfe'lets pa' ewhe'ye' me tek'enets hatse' ha' Jesús qu' nata'ł ewets. Qa jukhew iye hik łunye'j, nite' łenikfe'lets pe' ewhe'ye' me tek'enets hatse' ha' Jesús qu' nata'ł ewets.

Hasu'uj ili'ij pa' hats ł'ithayiki.

17 Pakhap iye qu' hit'iłij ewets, week ewiłei ekheweli'ł hats yijayan ha' Yatsat'ax'inij, aqsiiłijkii pakha' hats t'eku'mi'łij eiji'kii pa' Intata qu' aqsiiłijkii hikpa' taya'yi'łij ei. Hik aka' hijatshenji'jij he' week hats yijayaanija ha' Jesús i'ni' ek hekhewep witsetits.*

* **7:5** Mr 10:19 * **7:7** 2Co 1:11 * **7:8** Stg 1:27 * **7:9** 1Co 9:25; 1Ti 5:14 * **7:10** 1Ti 5:14 * **7:11** Dt 22:19 * **7:12** Hch 9:30 * **7:14** Lc 11:2 * **7:17** Col 3:15

18 Qu' nana'l pa'qu' hats net'ekumiiji' pa' Intata qa hatsłe yaqsiijkii pa'aj kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión), qa' hasu'uj nisu'un qu' nat'intaxkii. Qa qu' nana'l pa'qu' hats net'ekumiiji' pa' Intata qa nite'łe yaqsiijkii pa'aj kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión), qa hasu'uj nisu'un qu' naqsiijkii.
19 Inye'jłu' pakha' qu' hats naqsi'jtaxijkii pa'aj kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión) qa inye'jłu' iye pakha' qu' mexente' naqsi'jetaxijkii kakha'an, qe pa' les łe'wis yijat'ij pakha'an, qu' jintek'enets pa' Intata.
20 Week ewiłei ekheweli'ł in i'nk'a t'eku'miiji' pa' Intata qa hasu'uj qu' ili'iłij pa'qu' hayiits aqsiiłijkii ł'ithayiki'ił.
21 Qu' e'witłinek'e in i'nk'a t'eku'm eiji' pa' Intata, hasu'uj natawje'meten, qa qu' nana'l pa'qu' łeke'ye' qu' natsjiłinfik'i qa hikpa' iwq'axinij qu' aqsiijkii.
22 Qe pa'qu' witłinek'e in i'nk'a t'eku'miiji' pa' Yatsat'ax'inij, pakha'an in witłinek mexe nite' tenek'enhe'yipji' ha' Yatsat'ax'inij. Qa hik łunye'j iye na'aj nite' witłinektax in i'nk'a t'eku'miiji' ha' Yatsat'ax'inij, pakha'an qa hats witłinek tenek'enhe'yipji' ha' Cristo.*
23 Ekheweli'ł hats tanaqha'yets pa' ajanyejeyi'ł, qa hik ta'łijupi' hasu'uj łełinheyi'ił ej ene' jukhew.*
24 Yejefets, week ewiłei ekheweli'ł ni'iłijijupha pa' Intata qu' hasu'uj ili'iłij pa'qu' hayiits aqsiiłijkii ł'ithayiki'ił.

Pekhewe' mexente' tewhe'yei.

25 Pakhap iye, pekhewe' mexente' tewhe'yei, ham wi'tlijeye' qu' net'ejuyets qu' nata'łets ha' Yatsat'ax'inij qa hisu'unłe qu' hit'ijets kakha' humti, qa łeke' qu' umti'ił qu' yijaayi'ija qe tsikfe'lets ha' Yatsat'ax'inij in tsełisij pa' łeqi'fenkeye'j.*
26 Yakha' humti ene' nełutsji' in mexe iwe'me't jutsitets qa les łe'wis qu' mexe amaneye'łe eku'ni'łij pa' hats ejunyejeyi'ł.
27 Pa'qu' hats netewhe'yei, hasu'uj nenweqleyu'. Qa pa'qu' mexe ham łewhe'ye'ye' qa hasu'uj nowo eku'niikii.
28 Qu' ewhe'yei nite' uł'ax. Qa pe'qu' inanyi'ye' qu' netewhe'yei nite' uł'ax. Qa lesłe, qa hik aka'łe tsexkewettaxiłij ewets.*
29 Yejefets, aka' tseqitijineyu'ułij ewetsha aka'an: hats nite' qi pa' ja'maneyij inqenełu. Pekhewe' hats tewhe'yei hik łunyejeye' qu' mexe hamitsi'im.*
30 Pekhewe' qu' napju' hatse' hik łunyejeye' qu' nite' nape'ju', qa pe'qu' qi qu' łe'sitsi'imkii hik łunyejeye' qu' nite' łe'sitsi'imkii, qa pe'qu' nataqha'yets pe'ye' hik łunyejeye' qu' nite' natsat'etsi'ij.*
31 Pekhewe' yiwq'axinij pe'ye' ha'ne sehe' epji' hik łunyejeye' qu' nite' niwq'axineł'ij qe yaftsin ha' Yatsat'ax'inij, qe ha'ne sehe' nite' amanij hatse' aka' łunye'j.*
32 Hisu'untax qu' hame' pa'qu' qi qu' natawje'meteni'ł. Na'aj ham łewhe'ye'ye' uja'xłe in yijamti'ets pe' wekwek t'ejuyets ha' Yatsat'ax'inij qa pa'qu' ni'sinhetij iye ha' Yatsat'ax'inij.*
33 Qa na'ajłe hats tewhe'yei qa yijamti'etsek pe' wekwek ha'ne sehe' epji' qa pa'qu' ni'sinheti'mkii pe'qu' łewhe'ye'ye',
34 ma' qa pa' łaqjamtikineye'jkii qa olotsiiji' yeqet'etsju'kii. Ne'ej efu ham łewhe'ye'ye' qa ne'ej mexe inanyi', uja'xłe in yijamti'ets pe' wekwek t'ejuyets

* **7:22** Ro 1:1; 2Ti 2:24 * **7:23** 2P 2:1 * **7:25** Mt 5:7; Mr 5:19; Lc 1:50; Nm 12:7 * **7:28** 1Ti 5:14
* **7:29** Ro 13:11 * **7:30** Fil 1:18 * **7:31** Mr 13:7; 1Jn 2:8 * **7:32** 1Ts 4:1

ha' Yatsat'ax'inij hats'inha qa nite' yaqsiijkii pa'qu' uł'axe' in t'ejuyets pe' ł'esenits qa in t'ejuyets pe' łaqjamtikineyejeikii. Qa ne'ejłe hats tewhe'yei qa yijamti'etsek pe' wekwek ha'ne sehe' epji' qa pa'qu' ni'sinheti'mkii pe'qu' łewhe'ye'ye'.*

35 Hit'iłij ewets ekewe'en qe qa' k'efeni'ł. Nite' hit'iłij ewets qu' hasu'uj ewhe'ye'yi'ł. Ewi'łłe in hisu'un qu' aqsiiłijkii pa'qu' les łe'wise', ma' qa' les i'thayi'metsitsi'iłii ha' Yatsat'ax'inij.

36 Pa'qu' jukhewe' in na'l pe'qu' hats neniwjutsiqeni'ł wetju'ł, qa in hats week yumti enewe' wetsjuk qu' les łe'wise' qu' yape netewhe'yeiju' in hats łeke' pekhe'en pa' łilanye'j qu' netewhe'yei, qa' netewhe'yeiju', nite' uł'ax.

37 Pa'qu' jukhewe' in na'l pe'qu' hats neniwjutsiqeni'ł wetju'ł, qa in t'uniju'ł qa yumti qu' les łe'wise'ju' qu' mexente' łewheyeye'eku'nij, qa łe'wisijupi' iye, nite' witwuł'ax.*

38 Ye'ehe, pekhewe' yisu'un in tewhe'yeiju' łe'wisijupi', qa pekhewe' yisu'un qu' mexente' netewhe'ye'ye' eku'nju' les łe'wisijupi'.

39 Pe' efu hik łunye'j qu' newet-sifinets pa' łewhe'ye' in mexe iła'x pakha'an. Qa qu' nawa'młe pa' łewhe'ye', ma' qa hats łeke' qu' nowo'oikii iye pa'qu' i'nk'a łewhe'ye'yi'ij iye, qa hasu'ujłe nit'ij ne' nite' yijayan ha' Yatsat'ax'inij.

40 Qa yakha'łe qa humti qu' les łe'wisi'imkii qu'nte' netewhe'ye'ye' iye pe'qu' wikiihale'ye'. Aka'an humti qu' nata'łets pa' Intata łeqe Espíritu qa hit'ij.

8

Na'aj tenekui talanheti'yifi pe' witeqsi'nq'alits.

1 Hane'ej qa pakhap iye. In t'ejuyets na'aj tenekui talanheti'yifi ne'ej witeqsi'nq'alits, qa yijaa'ija in week jinikfe'lets aka'an. Qa lesłe łe'wis qu' jinenikfelitets pa' witikfeliya'xkii in łeke' qu' naqsiijkii qu' jineniwqinhet, qa pakha'łe witeqsu'unka'x qa łeke' qu' naqsiijkiyek qu' jintiihinpha'm pekhewepe'.*

2 Pa'qu' numti qu' nana'l łikfeliya'xe'ets pe'ye', pakha'an mexente' nikfe'lets aka' les łe'wistax qek nenikfe'lets.*

3 Qa pakha' qu' nisu'un pa' Intata, qa pa' Intata qa nikfe'lij pakha'an.*

4 Ma' hayits, hane'ej qa' jinamets iye in t'ejuyets qu' jintełuj pa' ł'ese'n pe' talanheti'yifi pe' witeqsi'nq'alits. Inekhewel jinikfee'letsha in haamija pa'qu' łeke'ye' pekhewe' witeqsi'nq'alits, qa jinikfee'letsha iye in na'l pa' ewi'łłe in Dios. Ham iye pe'ye' iye.*

5 Qe in yemjeetax in olotstax wenit'ijets dios qa wenit'ijets iye yatsat'axyij qa tumtaxtiitax qu' na'nji' ha'ne wa's qa ha'ne week sehe' ipji' iye,*

6 qa inekhewełłe qa jinikfe'lets in ewi'łłe pa' Dioosija, hikpa' Intata, qa hik pakha' iye ji'łiyijup. Qa na'l iye ha' ewi'łłe in Yatsat'ets'inij, hikha' Jesucristo, hikha' yaqsiijkii pa'aj ene' week, qa hikha' iye jiyełisij pe' iniłii.*

7 Qa nite'łe je'week qu' jinenikfe'lets aka'an, qe na'l pe' mexe amaneyijkii pekhewe' witeqsi'nq'alits, qa in tuj pe' ł'esenits testiiji'jij pe' witeqsi'nq'alits, qa pe' łatawjets in mente' t'units qa yoksi'wen in yumti qu' naqsiijkii pa' uł'ax, ma' qa itawje'met.

---

* **7:34** 1Ti 5:5 * **7:37** Jn 1:13 * **8:1** Hch 15:29; 21:25; Ap 2:14,20; 1Co 4:6; 10:19; 13:1-13 * **8:2** 1Co 3:18; 13:8-12; 1Ti 6:4 * **8:3** Dt 6:5; Lc 10:27; Pr 2:6 * **8:4** Dt 6:4 * **8:5** 2Ts 2:4 * **8:6** Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13; Jn 1:3; 8:42; Ef 5:20; Sal 104:24; Col 1:16; Ap 3:14

8 Qa nite'ɬe ta'ɬets pa'qu' jinteɬuj qu' jinisu'un pa' Intata, qe nite' ta'ɬets qu' les
jinisu'un qu' jinteɬuj, qa nite' jiyuten iye qu'nte' jinteɬuje'.*
9 Qa ekheweli'ɬ in hats ɬenikfe'li'ɬets in week ɬeke' pa'qu' jinteɬuj, qa hasu'ujɬe
qu'nte' enkewet'i'iɬijets aka'an pekhewe' mexe nite' t'unitsij in yijayan pa'
Intata qu' hik ɬunye'je' qu' ɬalanki'yi'ifi ute.*
10 Qe pa'qu' mexente' net'uni'ijha qu' ne'wenetsji' pa'qu' ɬenku'wet'i'ij
pekhewe' talanheti'yifikii pe' witeqsi'nq'alits, akha' in hats ɬenikfe'lets in
week ɬeke' pa'qu' jinteɬuj, ¿me nite' nekuyujiijek in yemjeetax in yumti qu'
nite' ɬeke'ye' qu' jinteɬuj pekhewe' talanheti'yifikii pe' witeqsi'nq'alits?
11 Ma' qa pa' ikfeliya'xets in weekɬe ɬeke' pa'qu' jinteɬuj qa' hikpa' qu'
nata'ɬets qu' uɬ'axe'ju' pa' ejefe'epji' pa' Intata mente' t'uunijha in yijayan,
hikpa' wa'mifi iye pa'aj ha' Cristo,*
12 qe qu' aqsiimijkii pa'qu' uɬ'axe' pa'qu' ejefeyi'ipji' pa' Intata qa ɬawtshetenij
iye pa' yoksi'wen mexe nite' t'un, ma' qa hats ɬaqsiimijkii iye pa' uɬ'ax ha' Cristo.
13 Qa hik ta'ɬijupi' qu' nata'ɬets pa'qu' netnekui in hiwuɬ'enhetju' pa'qu'
yejefeyi'ipji' ha' Cristo, ma' qa' hats nite' ɬ'anuuyi'i qu' hetuj ɬ'ese'ne' pekhewe'
talanheti'yifi pe' witeqsi'nq'alits, hats'inha qa'nte' haqsijineni'ijkii pa' uɬ'ax
pa'qu' yejefeyi'ipji' ha' Cristo.*

9

Pablo nite' yisu'un qu' nanatkin pa' ɬeke'tax qu' nanatkin.

1 ¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬets in yakha' ham pa'qu' natsat'axyipji' ene' jukhew?
¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬets in yakha' ya'apostol? ¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬets in hi'wen
ha' Jesús Yatsat'ax'inij? ¿Me nite' ɬenikfe'li'ɬets ka' yithayijkit in hikka' ta'ɬets in
ɬijayani'ɬ ha' Jesús?
2 Qe qu' nittaxijets pekhewepe' qu' nite' ya'apostole', qa ekheweɬi'iɬ qa
ɬenikfe'li'ɬets in ya'apostol qe ekheweli'ɬ e'jutsiqetsi'ɬij in ɬeqe apostolyij ha'
Yatsat'ax'inij.*
3 Aka' qu' netweiye'miju'ɬ pekhewe' qi in tsejeɬtaxijijupkii in ya'apostol,
aka'an:
4 Yekheweli'ɬ in ya'apostolitsi'ɬ, ¿me nite' ɬenexkeli'ɬij ye'm pa'qu' heyesti'yi'ɬij
qu' hetuji'ɬ qa pa'qu' nek'iya'aɬji' iye?*
5 ¿Me nite' ɬenexkeli'ɬij ye'm iye qu' yijts'eyek'i'iɬ pe'qu' yiwhe'ye'tsi'iɬ yijayan
ha' Cristo na'aj haki'ɬji', in ɬunyejeyek hekhewep apóstoles qa he' ɬek'injats ha'
Yatsat'ax'inij qa ha' Cefas iye (Pedro)?*
6 ¿Ye' me i'nɬi'i qu' yujaxeɬi'iɬ ha' Bernabé qu' nite' ɬenexke'yi'iɬij ye'm qu'nte'
he'yithayi'yi'iɬiikii pa'qu' hetuji'ɬ?*
7 ¿Pa'n i'ni' pa'qu' oq'opheɬinetsi'le' qu' nijaninɬe pe'qu' ɬaqatse' qa ɬewekwekits
iye? ¿Ɬekpa' we'nq'en qa'nte' netuje' pe'qu' ɬ'enheye'ju'? ¿Ɬekpa' yejeɬ pe'qu'
kots'etetse' qa'nte' niyayeji' ɬeqeɬ'iye' pe' kots'etets?*
8 Hasu'uj umti'iɬ qu' wit'anyejeye'ɬe ekewe'en, ¿qe me nite' hik aka' yit'ij ke'
ɬe'lijei pa' Intata tisij pa'aj pa' Moises'ik'i (ley)?
9 Qe ka' ley yika'ajji' pa'aj pa' Moises'ik'i yit'ij: *—Nite' ɬeke' qu' it'onijji'
pe'ye' ɬeji' pa'qu' wakkaye' in mexe ɬ'ithayi'yij qu' eniwqhaf'itju' pe' trigo ɬ'ajits.*

---

* **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ex 23:33; Ro 14:20 * **8:11** Jn 11:51; Ro 5:6,8; 8:34; 14:9,15; 1Co 15:3; Ga 2:21; Ef 5:2; 1Ts 5:10; He 6:8; Mt 25:45 * **8:13** Dt 12:15 * **9:2** Ap 5:1 * **9:4** 2Ts 3:8-9 * **9:5** Jud 17; Jn 1:42 * **9:6** Hch 4:36 * **9:7** Lc 3:14

— *(Dt 25:4)* ¿Me łumti'ił pa' Intata qu' nijamti'ijets ne' wakka
aka'an in yit'ij pa'aj?* 10 ¿Ye' me inekhewel yijamti'ij inwets aka'an? Ehe,
inekhewel yijamti'ij inwets, qe pa'qu' nefuł'ut pa'qu' witwenq'enhewet'e qa'
nefuł'ut qe wetjumti'ijets pe'ye', qa pa'qu' neniwqhaf'itju' ne'ej trigo ł'ajits qa'
neniwqhaf'itju' qe wetjumti'ijets pa'qu' netesti'yij.*
11 Qa hik łunye'j yekheweli'ł in heni'łju' pe' łoi pe' atawjetsi'łji', ¿me nite'
ekheweltaxi'ł pe' hetjumti'iłijets pa'qu' yaqi'i'ł qa pe'qu' yiwekwekitsi'i'ł iye?
12 Qu' nana'l pekhewepe' in nifel ke' Intata łe'lijei in testi'yij in łeke' qu'
niyiniłij ewets pe'ye', hats łe'wisijupi', qa lesłe in łe'wistaajupi' yekheweli'ł
qu' nek'iyini'łij ewetskii eke' wekwek. Qa nite'łe hanatkini'ł aka'an qu'
nek'iyini'łij ewets pe'ye'. Yekheweli'ł he'nt'unhetłi'iłiju'ł in hamitstaxi'ł ye'm
eke' wekwek qe nite' hisu'uni'ł pa'qu' nenyejinju' ekewe' łe'lijei ha' Cristo
t'ejuyets qu' jiniłin.*
13 Ekheweli'ł łenikfe'li'łets nekhewe' t'ithayi'yifi ne' qi łe'lijtsitjii ne' judío hik
nekhe' ta'łijets pa'qu' netuj, qa pekhewe' yithayiki ek pe' inqa'metets qa pe'
witqats iye in testi'yij pa' Intata, qa hikpe' qa testiyijek łapk'as na'aj ł'ese'n na'aj
inqa'met'ik'i qa i'nłi'i qe witqats.*
14 Qa hik łunye'j ha' Yatsat'ax'inij in inaqyaji'ij pakha' qu' nenfel eke' łe'sits
łe'lijei, qu' hik kekhewe'ye' qu' nata'łijets pa'qu' netuj qa łewekwekitse' iye.*
15 Qa nite'łe hanatkin aka'an qu' nek'iyini'łij ewetskii pe'ye'. Qa hane'ej
in he'nq'ika'ałij ei ekewe'en nite' ikji' qu' nek'iyini'łij ei qu' hik aka' eqfenye-
jeyi'iłyij. Les in łe'wistaxju' qu' hawa'm aje'eł in mexe ham pa'qu' natsq'ayinij
aka' yijunye'j in ham pa'qu' nek'iyini'łij ewets qu' nata'łets in henfeli'ł e'm eke'
łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús.
16 Qe in henfel kekhewe' łe'sits wi'tlijei, nite' łeke' qu' heniwqinhet, qe
he'yithayinenhetiłi'ij ekewe'en. Qa ¡ya'ha'nus yijaat'ij qu' nite' henfele'
kekhewe' łe'sits wi'tlijei!
17 Qe qu' yakhaayi'ija qu' hisu'un qu' haqsiijkii, qa na'l pa'qu' yinisit'e'. Qa
qu' nite'łe hisu'une'tax qu' haqsiijkii qa haqsi'jłi'ijkii, ma' qa hats ta'łłe'ets in
haiyajaxti'yijets.*
18 Qa in yakhaa'ija in hisu'un qu' haqsiijkii, ¿qa łekpa' yinisit? Kakha'
yinisit kakha'an in henfel ke' łe'sits witlijei qa nite' hanatkin aka' łeke'tax qu'
hanatkin, qu' nek'iyiniikii pe'ye' yiwekwekitse' qa pa'qu' hetuj iye.*
19 Qe in hamtax pa'qu' łełinek'eyij ene' week, qa hikłe yijunyejeyets ene'
week qu' ye'witłinek'e qe qa' les olotse' pe'qu' natsaxij qu' nijayan iye ha'
Cristo.*
20 In ha'nji'teje'm ne' judío qa hojonketik'i ka' łunyejei in judío qe qa' nana'l
pe'qu' natsaxij judiol qu' nijayan ha' Cristo. Qa in ha'nji'teje'm ne' judiol
yumti qu' namii na' wa's qu' naqsiijkii ke' Moisés łe'lijei (ley) qa hojonketik'i
ka' łunyejei nekhewe'en. Yemjeetax in nite' humtitax aka' yumti nekhewe'en,
qe qa' nana'l pe'qu' natsaxij judiol qu' nijayan ha' Cristo.*
21 In ha'nji'teje'm ne' nite' judío hamitsi'm ke' Moisés łe'lijei (ley), qa hojon-
ketik'i iye ka' łunyejei in hamitsi'm ke' Moisés łe'lijei (ley) qe qa' nana'l pe'qu'

* **9:9** Lc 13:15 * **9:10** Ro 4:24; Hch 23:6; 1Ts 1:3; 2Ti 2:6 * **9:12** Hch 20:33-35; 2Co 6:3-10; 11:7-12
* **9:13** Lv 6:16,26; 7:6,31-32; Nm 5:9-10; 18:8-20,31; Dt 18:1 * **9:14** Mt 10:10 * **9:17** Lc 16:11
* **9:18** 2Co 11:7; 12:13 * **9:19** 1P 3:1 * **9:20** Hch 16:3; 21:23-26

natsaxij nite' judiol qu' nijayan iye ha' Cristo. Yemjeetax in nite' hamtax ye'm ka' łeqe ley pa' Intata, qe ka' łeqe ley ha' Cristo hik kakha' ha'nji'teje'm.*

22 Qa in ha'nji'teje'm ne' mexe nite' t'unitsijha in tek'enets ha' Jesús, qa hojonketik'i ka' łunyejei in mexe nite' t'unitsij qe qa' łeke'ye' qu' hi'fen. Week hojonketik'i ne' pekhelji'kii qe qa' łeke'ye' qu' iłiye' pe'qu' uja'xe'.*

23 Qa week ekewe'en haqsiijkii qe ta'łets kekhewe' łe'sits wi'tlijei, hats'inha qu' ha'nji'ij ji'teje'mek hatse' pa' witiłijii.

24 ¿Me nite' łenikfe'li'łets ne'ej wa'nq'an in week wekuma'x, qa ewi'łłe na'aj naxij qa testii? Qa hik ta'łijupi' me'nt'unheti'łha qu' mekumaxi'ł qa' nana'l pa'qu' enisit'i'ił qu' ani'ł.*

25 Week ne'ej we'nijatshen wanaqsijji'ijup qe qi qu' nekuma'x qu' nawa'nq'an week nite' t'eku'mets pe'qu' nenikfe'lets qu' niwuł'enhet. Wanaqsiijija qe yisu'un qu' nat'an qa' netesti'yij pa' łaja' in t'an najak łesejets k'oiji' wenit'iji', qa nite'łe pakhaa'ij qu' nana'l. Qa inekhewełłe pa' innisit qa nite' yili'ij yijat'ij pa' łunye'j.*

26 Qa hik ta'łijupi' yakha' in hekuma'x, nite' hik yijunye'j na'aj ham pa'qu' ł'axka'theye'. Qa nite' iye hik yijunye'j in hawatlan na'aj witq'ijtsunene'k in pekhel yilanji'kii qe we'nijatshen,

27 qe hik yijunye'j yijat'ij qu' hiwu'mik'ikii ha'ne yese'n in hitani'then qe qa' naqsiijkii pa' yisu'un pa' yitawe'j hats'inha in hats olots he' henfeli'm ke' Intata łe'lijei qa' nite' ya'mane'fik'i pe' wa'nq'an.*

10

Yejeyumtshenijupi' pa' łunyejeikii pa'aj pe' Israel.

1 Yejefets, hisu'untax qu' hasu'uj antapi'iłik'i in week pa'aj pe' in-aqwa'mhitsik'i in łeq'enełeya'xijkii pe' wasi', qa week yijawe'j ji'teje'm iye pa' qi iweli' łii Rojo.*

2 Qa week pekhewe'en hik łunyejei qu' nempulijijju' pe' wasi' qa pa' qi iweli' qe qa' nijayanik'ikii pa' Moisés.*

3 Qa weekij iye in tuj pe' ta'łiipha'm pa' Intata.*

4 Qa weekij iye in iya'ji' pa' tisij pa' Intata, qe iya'ji' pa' iweli' ta'łji'teje'm pe' ute t'ekumiiji' pa' Intata hikpe' hik łunye'j qu' nite' nitone'kii pa'aj. Qa pe' ute qa hikha' ha' Cristo.*

5 Qa yaqamłi'ij qu' weeke' in nite' yi'sinheti'mkii pa' Intata pekhewe'en, qa hik ta'łijupi' in yaqaamij qu' week amaneyi'i' pe' łenutsik'i pa' yisłaxkii sehe' ham i'ni'i'.*

6 Week ekewe' łunyejeikii pa'aj jiyikfelittaxets pa'qu' injunyejeye'kii hats'inha qu' hasu'uj injunyejeyi'iju'ł pakha'aj pekhewe'en in wekwekłe pe' yisu'un uł'ets.*

7 Hasu'uj iyini'łii pe' witeqsi'nq'alits in łunyejeyek pa'aj pe' uja'x pekhewe'en. Ke' we'nika'ajji' pa'aj Intata łe'lijei yit'ij: *—Na' witset i'nju'kii*

---

* **9:21** Ro 2:12,14; Ga 2:3; 3:2 * **9:22** Ro 11:14; 1Co 7:16 * **9:24** Jud 3; Col 2:18 * **9:25** Ga 5:23; 1P 1:18; 5:4 * **9:27** He 6:8 * **10:1** Sal 44:1; Hch 7:11; Ex 13:21; 14:29 * **10:2** Hch 22:16; Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2 * **10:3** Ex 16:31 * **10:4** Ex 17:6; Nm 20:7-13; Jn 4:14; 6:30-35 * **10:5** Jud 5 * **10:6** Mt 27:23; Stg 4:2; Nm 11:4,33,34; Sal 78:18; 106:14

qa tekju' qa iya'ju' iye, qa in niipha'mkii qa qi in t'otoi pekhel łeq'inyejeikii uł'ets.— (Ex 32:6)[*]

8 Hasu'uj iye jiwanawitji'ijju'kii i'nesenits in łunyejeyek pa'aj pe' uja'x pekhewe'en in wanawitji'ijju'kii pa'aj ł'esenits, ma' qa pa' ewi'ł nełu qa yamets pe' wa'm veintitrés mil (23.000).[*]

9 Hasu'uj iye jitajaajin pa' Yatsat'ax'inij in łunyejeyek pa'aj pe' uja'x pekhewe'en in yijaajintax, ma' qa naq'axijju' in nikfe'jju' pe' q'oiq'oyits pa'aj.[*]

10 Hasu'uj iye uł'ax i'nlijeye'ets pa' Intata qe hik łunyejei iye pa'aj pe' uja'x pekhewe'en qa nilanju' iye pa'aj pa' łaqa ángel pa' Intata.[*]

11 Week ekewe' łunyejeikii pa'aj jiyikfelittaxets pa'qu' injunyejeye'kii, qa in we'nika'ajji' qe qa' ji'nijatshen, inekhewel in hats ju'un ji'teje'm pe' teke'lenju' nełuts.[*]

12 Qa hik ta'łijupi' pakha' qu' numti qu' hats t'uni' iju'łha qu' nite' naqsi'ji'ijkii pa' uł'ax, nejełiju'łha hasu'uj qu' nanamju'.[*]

13 Pe' witaqjaajinkeyejeyi'ł ej hik łunyejei iye pe' łanjaajinkeyejei pekhewep. Qa pa' Intata in yijaa'ija pa'qu' nit'ij qa pa'qu' naqsiijkii iye, qa hik ta'łijupi' qu' nite' nenwejini'ił ewets qu' les nat'ani' pa' e'weju'łi'łiju'ł pe' witaqjaajinkeyejei. Qa qu' nanamtaxi'ł ewets pa'qu' witaqjaajinkeyeje' qa pa' Intata qa nethiniłij pa'qu' ikheyiji'ił qu' ilati'łik'ui.[*]

Na'aj Santa Cena.

14 Qa hik ta'łijupi' yejefets, ilati'łik'uiha pa' wit'iyinheyejets pe' witeqsi'nq'alits.

15 Ekheweli'ł łenikfeli'łkii. Jeł i'łik'uiha aka' qu' hit'iłij ewets.

16 In ji'ya'ji' na'aj Santa Cena qa jitit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata, ¿me nite' hik łunye'j qu' ewi'ł jina'niji' in ji'ya'ji' pe' ł'athits ha' Cristo? Qa in jiteł*u*j iye na'aj tanapk'asitju' pan, ¿me nite' hik łunye'j iye qu' ewi'ł jina'niji' pa' ł'ese'n ha' Cristo?[*]

17 Na'l pa' ewi'łłe in pan hikpa' ewi'ł ju'uniji', qa hik ta'łijupi' in jo'lotstax yemjee qa ewi'łłe pa' i'nese'n, qe je'weekji' in ewi'ł ju'uniji' in jiteł*u*j pa' ewi'łłe in pan.[*]

18 Jeł qeku'ni'łek ka' łunyejei ne' Israel: pekhewe' tuj pe' inqa'metetsik'i testi'yij pa' Intata, pekhewe'en in tuj, ¿me nite' ewi'ł i'ni'łiji' pa' Intata? Ehe, ewi'ł i'ni'łiji'.[*]

19 ¿Pa'n ikji'ha aka' hit'ij? ¿Me ikji' qu' nana'li'm łiła'xe' pe' witeqsi'nq'alits? ¿Ye' me ikji' iye pe' witqats testi'yij pekhewe' witeqsi'nq'alits qu' nana'l pa'qu' ne'weju'łij?

20 Nite'. Nite' ikji' aka'an. Aka' ikji' yijat'ij pekhewe' tisji'ij pe' witeqsi'nq'alits, inwo'metetsłe pe' tisji'jij qa nite' pa' Intata qu' netisij. Qa nite' hisu'un qu' ejuwaikali'iłij pe' inwo'metets.

---

[*] **10:7** Ef 5:5 [*] **10:8** 1Co 6:18; Ap 2:14,20; 17:2; 18:3,9; Nm 25:1-18; Sal 106:29 [*] **10:9** Nm 21:6 [*] **10:10** Jn 6:41; Jud 16; Ex 12:23; 2S 24:16; 1Cr 21:15; Sal 78:49 [*] **10:11** Sal 102:18; Mr 10:30; 13:7 [*] **10:12** Pr 24:16; He 6:8 [*] **10:13** Nm 12:7; 2P 2:9 [*] **10:16** Mt 26:26,27; Mr 6:41; 14:22,23; Lc 22:17,19,20; 1Co 11:25,26; Ga 3:14; Hch 2:42,46; 20:7 [*] **10:17** Jn 11:52; Ef 4:4 [*] **10:18** Gn 8:20; Lv 1:5; Nm 3:26; Dt 12:27; 1S 2:28; 1Cr 6:49; Sal 26:6; Ez 8:15; He 7:13

21 Nite' łeke' qu' iya'ałji' pa' t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij qa' iya'ałji' iye pa' t'ejuyets pe' inwo'metets. Nite' łeke' iye qu' etuji'ł pa' t'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij qa' etuji'ł iye pe' t'ejuyets pe' inwo'metets.
22 ¿Ye' me jiwo'oi qu' jintawakaninkii pa' Yatsat'ax'inij? ¿Me les jit'anipji' qu' jet'unitse' pakha'an?*

Ijamti'ijets yijat'ij pakha' mexe yumti pekhewep.

23 Week łeke' pa'qu' jintaqsiijkii qu' jintesu'un, qa nite'łe week qu' łe'sitse'. Week łeke' pa'qu' jintaqsiijkii, qa nite'łe week qu' łeke'ye' qu' jiniihinijpha'm in jitajayan pa' Intata.
24 Hasu'uj pa'qu' ewi'łe'łe qu' natjamti łetets. Nijamti'ets yijat'ij pekhewep.*
25 Łuji'ł week pekhewe' te'ninei pe' ł'esenitjii, qa hasu'uj anfaakani'łij me talanheti'yifi pakha'aj pe' witeqsi'nq'alits hats'inha qa' nite' atawe'je'etskii qa' nikesimen pa' atawe'j.
26 Qe ka' we'nika'ajji' Intata łe'lijei yit'ij pa'aj: *—Pa' Yatsat'ax'inij yatsat'axij ha'ne week sehe' epji' qa week pe' i'nipji' hane'en.— (Sal 24:1)**
27 Qu' nana'l pa'qu' ewi'łe' nite' tek'enets ha' Jesús qu' nisu'un qu' eki'łi'ju' pe'qu' łetsi'ye', qa akha' qa łisu'un qu' ijayanii pe'qu' łetsi'ye', week łuj pe'qu' nełisij qa hasu'ujłe anfaakanij pa'n ta'łiji' pe' łaqats, hats'inha qa' nite' atawe'je'etskii qa' nikesimen pa' atawe'j.
28 Qa qu' nana'l pa'qu' nit'ij ewets: —Aka'an ł'ese'n hats yojo'oj in testi'yij ne' witeqsi'nq'alits,— ma' qa hasu'uj łuj, hats'inha qa'nte' nitawjemetene' pa' yit'ij ewets aka'an, hats'inha iye qa' nite' atawe'je'etskii qa' nikesimen pa' atawe'j, *qe pa' Yatsat'ax'inij yatsat'axij ha'ne week sehe' epji' qa week pe' i'nipji' hane'en. (Sal 24:1)**
29 Nite' k'iyet'ej in ikesimen pa' atawe'j qe pa' nite' ikesimen yijat'ij pa' łatawe'j hikpa' k'iyetij. Qe ¿inhats'ek qu' netitijitiyijets qu' uł'axe' pa' yijunye'j qu' nata'łets pakha' nite' ikesimen pa' łatawe'j?*
30 Qu' nek'iyinipji' qa' hit'ij łe'wisij pa' Intata pa' tseł isij qu' hetuj, qa ¿inhats'ek qu' nenit'ij yiwets qu' yuł'axe' qu' nata'łets pakha' hetuj in hit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata?*
31 Ekheweli'ł week pa'qu' etuji'ł, pa'qu' iya'ałji' qa pa'qu' aqsiiłijkii iye, łe'wis qu' aqsiiłijkii qu' net'ejuyets in łiwqinheti'ł pa' Intata.*
32 Hasu'uj aqsiimijkii pa'qu' nenwu'mju' pe'ye' ne' judiol, i'nłi'i ne' nite' judiol, qa i'nłi'i ne' inejefetsipji' pa' Intata,*
33 in yijunye'jek yakha' in ewi'łłe in howo'ojii week na'aj haqsiijkii qu' ni'sinhetij ene' week. Qa nite' howo'oi pa'qu' yakha' ye'łe qu' hisu'unijupi', qe pe'qu' olotse' yijat'ij pa'qu' ni'sinhetij hats'inha qu' iłiye'jeek.*

11

1 Ojonketiłik'i aka' yijunye'j qe ke'ek yakha' in hojonketik'i ka' łunye'j ha' Cristo.*

Efuts ne'ej witlijtsitjiiyifi.

* **10:22** Ec 6:10 * **10:24** Mr 10:45; Fil 2:4 * **10:26** Mr 13:19 * **10:28** Lc 10:8 * **10:29** Lc 6:37 * **10:30** Mr 8:6; Ro 1:8 * **10:31** Mr 10:37; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **10:32** Hch 24:16; Fil 1:10 * **10:33** Mr 10:45 * **11:1** Fil 2:5; 1P 2:21

2 Hewetfeli'łij e'm in qi in łe'wis in łaqsiiłijkii in nite' łili'iłij in łijamti'iłyiikii qa nite' łanqami'łij iye in łaqsiiłijkii kekhewe' hats k'ijatsheniłij.*
3 Qa hisu'un qu' enikfe'li'łetsha ha' Cristo in hikha' łejiła' week na'aj jukhew qu' netk'enets, qa na'aj jukhew qa hik na'aj łejiła'ek ne'ej łewhe'ye', qa pa' Intata qa hikpa' łejiła'ek ha' Cristo.*
4 Qa hik ta'łijupi' pa'qu' jukhewe' qu' nit'onijju' pe'ye' łeiła' qu' nasinji' qu' niyin qa i'nłi'i qu' nenfel ke' Intata łe'lijei, pakha'an nite' yiwqinhet hakha' łejiłatax.*
5 Qa pekhe'łe efu qu' nite' nit'oneju' pa'qu' łeiła'ye' qu' nasinji' qu' niyin qa i'nłi'i qu' nenfel ke' Intata łe'lijei, pekhe'en qa nite' yiwqinhetek pa' łejiłatax, ma' qa hik łunye'j qu' laaxaye' pa' łeiła'.*
6 Qa qu'nte' nisu'une' qu' nit'onjo' łeiła' ne'ntusij. Qa qu' newepinłi'ij qu' nitusijji' pe'qu' ł'ewkujitse' i'nłi'i qu' laaxaye' qa' nit'onjo' pa'qu' łeiła'ye'.
7 Qa pa'qu' jukhewe' hasu'uj nit'onjo' pa'qu' łeiła'ye' qe łakha' hik łunye'j pa' łunye'j pa' Intata qa łakha' iye in qiji' qa wetjeyumtshenijupi' pa' Intata in qiji', qa efułe in qiji' qa wetjeyumtshenijupi' ek pa' jukhew in qiji'.*
8 Qe pa' jukhew nite' ta'łets pa'aj pe'qu' efuye', qe pe' efu yijat'ij in ta'łets pa'aj pa' jukhew.*
9 Qa nite' iye ta'łets pe'qu' efuye' in wanaqsiijkii pa'aj pa' jukhew, qe pa' jukhew yijat'ij hikpa' ta'łets in wanaqsiijkii pa'aj pe' efu.
10 Qa in ta'łijupi' aka'an qa ta'łijupi' iye pe' angelits pe'qu' efuye' ni'ntaafinju' łeiła' qa' jutsiqaxe' in łakha' yiwqinhetji'ha pa' tenek'enhe'yipji'.
11 Qa inekhewełłe in jitajayan ha' Yatsat'ax'inij, pe'qu' efuye' nite' les t'anipji' qu' qiye'ji' pa'qu' jukhewe', qa hik łunye'j iye pa'qu' jukhewe' nite' les t'anipji' qu' qiye'ji' pe'qu' efuye'.
12 Qe hik łunye'j pe' efu in ta'łets pa'aj pa' jukhew, qa na'aj jukhew in nekfik'i qa ta'łetsek ne'ej efu, qa week ekewe'en ta'łets pa' Intata.*
13 ¿Pa'n łumti'ił qu' łunye'je' aka'an? ¿Me łe'wisijupi' pe'qu' efuye' qu' nasinji' qu' niyin qa'nte' nit'oneju' pa'qu' łeiła'ye'? Nite' łe'wisijupi' aka'an.*
14 ¿Me nite' łenikfe'li'łets na'aj jukhew ne'ej ł'ewkujits in yijetinju' qa yeqwepin?*
15 Qa nikhełi'ij efu in yijetinju' ne'ej ł'ewkujits qa qi'imji', qe łakha' testi'yij in ijetits ne'ej ł'ewkujits qe qa' netit'oyijju' łeiła'.*
16 Qu' nana'l pa'qu' numti qu' hijanik'i aka' łunye'jkii nenikfelitets in ham iye pakhape' iye qu' injunyejeye', hik aka' week łunyejei nekhewep witlijt-sitjiyitsii.

Nite' hik łunyejei qu' netekji' pa' łekujii pa'aj ha' Yatsat'ax'inij.

17 Hane'ej ekewe' qu' hit'iłij ewets nite' łeke' qu' k'ewqinhetiłijji' qe in łonot'axji'ij taxi'łij wetju'ł pa' Intata qa nite' łe'wis pa'qu' aqsi'jjiiłijkii qe łaqsi'jjiiłijkii pa' uł'ax.

---

* **11:2** Mr 7:3; Jud 3 * **11:3** Ef 1:22; 4:15; 5:23; Col 1:18; 2:10,19; Gn 3:16; 1Co 3:23 * **11:4** 1P 3:16 * **11:5** Dt 21:11-12 * **11:7** Gn 1:27; Mr 10:37; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **11:8** Gn 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:12** Sal 104:24; Ap 3:14 * **11:13** Jn 5:22-30 * **11:14** Mt 28:20; Hch 4:2; 2Ti 4:11; 2Co 6:8 * **11:15** Fil 3:19

18 Aka' yojo qu' hit'iłij ewets aka'an: yakha' k'impi'ye'ej in łonot'axjiiłij
wetju'ł pa' Intata qa te' nite' anyejeijiiłij wetju'ł łetqetheni'ł wetju'łkii, łammi'słe
in humti qu' yijaayi'ija aka' łunye'jkii.
19 Qe les łe'wis qu' hik aka' łunye'je'kii, hats'inha qu' netwenhetii pekhewe'
qu' nasinik'i pakha' yisu'un pa' Intata.*
20 Qa hik ta'łijupi' qa ł'ekjiiłju' qa łonot'axjiił wetju'ł, hats nite' hik łunye'j qu'
eki'łji' pa' łekujii pa'aj ha' Yatsat'ax'inij.*
21 Qe week ewiłei yisu'un qu' aje'eł netek qa' nite' nonotkiyekii. Qa hik
ta'łijupi' in uja'x pe' iyipkunju' qa pekhewepłe qa yek'uwetju'.
22 ¿Me ham etsili'ił qu' eki'łi'ju' qa qu' iya'ałiju' iye? ¿Ye' me łuteni'ł
pekhewe' yijayan pa' Intata, qa qu' iwepinheti'ł wetju'ł iye pekhewe' ham
yiwq'axine'? ¿Pa'n qu' hit'iłij ei? ¿Me k'ewqinhetiłijji'? Nite', aka'an nite' łeke'
qu' k'ewqinhetiłijji'.

Na'aj Santa Cena.

23 Qe kekhewe' tsełisij ha' Yatsat'ax'inij qa hik kekhewee'ija iye in
k'ijatseniłij: pa' naja'xji' in te'ninei ha' Yatsat'ax'inij Jesús, t'eku'mi' pa' pan,*
24 ma' qa in hats yit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata, qa napk'asitju' qa yit'ij: —
Łuji'ł, hane'en hik ha'ne yese'n hane'en wetłisłetij qe ta'łi'ł ewets. Aqsi'ji'łijkii
aka'an qa' anjamti'iłyik'i.—*
25 Qa hik łunye'j iye in hats yili'ijju' in tekju' qa t'eku'mi' pa' tok'o qa yit'ij:
—Ha'ne i'nji' ha'ne tok'o hik enewe' yathits, qa hik ha'ne pa' ink'ayik wenit'ij.
Aqsi'ji'łijkii aka'an qa' anjamti'iłyik'i qa yamji'jets qu' iya'jiiłji'.—*
26 Qe week qa yamji'jets qu' etuji'ł pa' pan qa ł'iya'ałji' iye pa' i'nji' pa' tok'o,
ekheweli'ł łenfeli'ł in wa'm pa'aj ha' Yatsat'ax'inij, qa' amłi'iłijii qu' netpiltaxju'
iye.*
27 Pa'qu' jukhewe' i'nłi'i qu' efuye' qu' netuj pa' pan qa' niya'ji' iye pa'
i'nji' pa' tok'o t'ejuyets ha' Yatsat'ax'inij qu' nite' łe'wisiiha pa' łatawe'j ha'
Yatsat'ax'inij, ma' qa hats wetwuł'enhetłe'ets pa' ł'ese'n qa pe' ł'athits ha'
Yatsat'ax'inij.
28 Qa hik ta'łijupi' pe'qu' nenkuyu'uj pa' pan qa' niya'ji' iye pa' i'nji' pa' tok'o,
yojo qu' natjamtii eku'nijupkiiha me ikesimen me i'nłi'i qu' nite' nikesimene'
pa' łatawe'j.
29 Qe pa'qu' netuj pa' pan qa' niya'ji' iye pa' i'nji' pa' tok'o qa nite'łe yumti
in hats tuj pa' ł'ese'n qa iya'ji' iye pe' ł'athits ha' Yatsat'ax'inij, pakha'an hats
łantanithenkeye'jłe pa' tuj qa pa' iya'ji' iye.*
30 Qa hik ta'łijupi' ekheweli'ł in olots pe' nite' t'units qa pe' wanqaats'eju'
iye, qa na'l iye pe' uja'x naxju'.*
31 Qa qu' jintajamti eku'nijupkiiha me ikesimen me i'nłi'i qu' nite' nikes-
imene' pa' intawe'j, ma' qekhante' jintatanithenheti'ye'tax.
32 Qa in jitatanithenhetiiłe, ha' Yatsat'ax'inij hikha' jiyitanithen qa
je'qfe'metets qe nite' yisu'un qu' jina'nji'teje'm pekhewe' tejeyu'mtshenhetii
hatse' qa' namii pa' qi ławak pa' Intata.*
33 Qa hik ta'łijupi' yejefets, qa łonot'axjiiłij wetju'ł qu' eki'łju' qa' o'notkijiiłijets
pekhewep.

---

* **11:19** 2P 2:1 * **11:20** Mt 26:26-29; Mr 14:22-25; Lc 22:14-20; 1Co 10:14-22 * **11:23** Jud 3 * **11:24** Lc 22:19 * **11:25** Lc 22:20; Jn 6:54 * **11:26** Fil 2:8; 3:10; Mr 8:38 * **11:29** Mr 12:40; 1Jn 5:16 * **11:30** Jn 11:11; Hch 7:60; 1Ts 4:13-15 * **11:32** Jn 5:22-30; Mt 12:41

34 Qu' nana'l pa'qu' niyipkun netek eku'nii pe'qu' etsi'ye', hats'inha qa' ham nitanitheni'ij pa' Intata qu' nata'ɬets pa'qu' ɬeq'inye'je' in i'nji'teje'm pe' not'ax wetju'ɬ. Qa kekhewepɬe ɬatsfaakani'ɬij qa' hatse'ɬu'ye' qu' natsamtaxi'ɬ ei.*

12

Pa' ewi'ɬ jiyitijinenij pa' Espíritu Santo.

1 Yejefets, nite' hisu'un qu'nte' enikfe'li'iɬets in t'ejuyets pa' Espíritu Santo pe' jiyeɬisij qa ji'yiya'yij.

2 Ekheweli'ɬ ɬenikfee'liɬetsha in mexente' ɬ'ek'eni'ɬets pa' Intata, qa pakha'ɬe qu' ɬunye'je' in qi in ɬ'aqanhetiyiɬijkii in ɬijayani'ɬ pekhewe' witeqsi'nq'alits nite' iyet.*

3 Hik ta'ɬijupi' in hisu'un qu' enikfe'li'ɬetsha in ham pa'qu' nit'ij qu' nata'ɬets pa' Intata ɬeqe Espíritu: —Uɬ'ax pa' Jesús.— Qa ham iye pa'qu' nit'ij: —Pa' Jesús hikpa' Yatsat'axyij,— qu'nte' nata'ɬe'ets pa' Espíritu Santo.

Pe' jiyeɬisijju' pa' Espíritu Santo.

4 Olots pekhel ɬunyejeikii pe' jitestiyijju' qa ji'yiya'yij qa ewi'ɬɬe pa' ta'ɬets Espíritu.*

5 Olots pekhel ɬunyejeikii qu' ji'nt'ithayiki qa ewi'ɬɬe ha' jit'ithayi'yi'm Yatsat'ax'inij.

6 Olots pekhel ɬunyejeikii ne'ej jite'wen ɬe'sits yaqsiijkii pa'qu' jukhewe' qa ewi'ɬɬe pa' Intata in ta'ɬets, hikpa' ewi'ɬɬe in week yaqsiijkii.

7 Qa weekɬe ewiɬei testi'yij qu' nethinkii in i'nji' pa' Espíritu Santo, ma' qa weteni'fenij wetju'ɬkii,*

8 qe na'l pa'qu' netisij pa' Espíritu Santo qu' qi qu' nenikfe'lets pa'qu' nit'ij qa yasiinik'iha iye, qa pakhap qa tisijek pa' Espíritu Santo qu' qi qu' nenikfe'lets ke' Intata ɬe'lijei qa nifeli'm pekhewep.*

9 Qa pakhap qa tisijek pa' Espíritu Santo in les qi in nite' yeqeku' pa' Intata, qa pakhap qa tisijek pa' Espíritu Santo qu' nit'unhet pa'qu' nanqaats'etax.*

10 Qa pakhap qa yaqsiijkiyek pa'qu' ham ɬunye'ji'iju'ɬ, qa pakhap qa i'nijji' ek pa'qu' nenqitijineyu'uj inwets pa' Intata, qa pakhap qa nikfe'letsek pa'qu' ni'wen i'nɬi'i pa'qu' nepiye'ek'i me ta'ɬets pa' Espíritu Santo me i'nɬi'i qu' nata'ɬets pakhape' iye espirituye', qa pakhap qa ɬ'ajɬi'ij in tujtseikal pe' ɬe'lijei, qa pakhap qa niqatek pa' ikji'.*

11 Week ekewe'en hik pakha'ɬe ta'ɬets iye pa' ewi'ɬɬe in Espíritu, hikpa' netisijju' week ewiɬei pa'qu' nisu'un Ɬakha'.

12 Jeɬ qeku'ni'ɬek na'aj ewi'ɬ wit'ese'n, olots ne'ej ɬewekwekits, qa enewe' ɬewekwekits in olotstax qa ewi'ɬɬe pa' wit'ese'n in weekɬi'ij, qa hik aka' ɬunye'j ha' Cristo.*

13 Week inekhewel, judío i'nɬi'i qu' nite' judioye', witɬinek i'nɬi'i qu' nite' witɬinek'e, week inekhewel jiwempulijijju' pa' ewi'ɬɬe in Espíritu qe qa' jina'nji'teje'm pe' ɬewekwekits pa' wit'ese'n. Qa week hik ɬunye'j qu' niya'ji' pa' ewi'ɬɬe in Espíritu.*

14 Qe na'aj wit'ese'n nite' ewi'ɬɬe, qe olots yijat'ij ɬewekwekits.

---

* **11:34** 1Co 4:19 * **12:2** Hch 8:32; 1Co 8:4; 14:10; 2P 2:16 * **12:4** Ro 12:6; 1Co 14:1; Ef 4:8; He 2:4; 1P 4:10 * **12:7** Stg 4:5 * **12:8** Ro 12:7-8; Ef 4:11; 1P 4:11; 1Co 2:6-7 * **12:9** Lc 13:32; Hch 4:22,30; 10:38 * **12:10** Hch 19:11; 1Co 13:2; 1Jn 4:1-3 * **12:12** Jn 11:52; Ef 4:4 * **12:13** Ga 3:28; Ef 2:13-18; Col 3:11

15 Pa'qu' witf'iye' qu' nit'ij, —Yakha' nite' ye'witkoi qa hik ta'łijupi' in nite' ha'nji'teje'm na' wit'ese'n.— ¿Me nite' i'nji'teje'm pa' wit'ese'n pakha'an? ¡I'nji'teje'm!
16 Pe'qu' witikfi'ye' qu' nit'ij: —Yakha' nite' ye'witto' qa hik ta'łijupi' in nite' ha'nji'teje'm na' wit'ese'n.— ¿Me nite' i'nji'teje'm pa' wit'ese'n pekhe'en? ¡I'nji'teje'm!
17 Qu' week witto'yi'ij pa' wit'ese'n, ¿pa'n łeqfenye'j łewek qu' nepi'ye'kii? Qa qu' weeke' pa' wit'ese'n qu' witikfiyi'ij, ¿pa'n łeqfenye'j łewek qu' ninji'wen pe'ye'?
18 Qa pakha'łe Intata qa yeni' pa'qu' nisu'un qu' neni' pe' łewekwekits pa' wit'ese'n.*
19 Qa qu' weeki'ij pa'qu' ewi'łe' pe' witwekwekits, qa ¿pa'n łunye'j qu' wit'ese'ni'ij?
20 Qa hik ta'łijupi' in olotstax yemjee pe' łewekwekits, qa ewi'łłe pa' wit'ese'n.
21 Pe'qu' witto'ye' nite' łeke' qu' nit'ijets pa' witkoi: —Akha' a'hame'yijup, nite' hite'j ei.— Qa hik łunye'j iye pa'qu' witji'łaye' nite' łeke' qu' nit'ijets pe'qu' witf'iyeye': —A'hamitsi'ił yijup, nite' hite'ji'ł ei.—
22 Qe aka' łunye'j yijat'ij aka'an, pekhewe' jitumti qu'nte' net'unitse' hik pekhewe' les in nite' jitesu'un qu' hamitse' injup.
23 Qa pekhewe' les jiwepinij łewekwekits ha'ne i'nese'n, qa hik pekhewe' qa les in jitejeełetsha, qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu'nte' jinti'ntaafine'ju', qe jiwepinij qu' ne'twenhetii.*
24 Qa pekhewepłe qa nite' hamik'ui qu' netit'oijo'. Hik aka' łunye'j pa' Intata in yaqsiijkii ha'ne i'nese'n qu' les jintiwqinhetji' pekhewe' nite' t'units,
25 hats'inha qa' nite' neqet'etse' wetju'łkii, qa' nenkewet wetju'łkii yijat'ij enewe' łewekwekits ene' i'nesenits.*
26 Qa hik ta'łijupi' qu' ewi'łe' pa'qu' nanqaats'e enewe' łewekwekits ene' i'nesenits qa weekłi'ij in wanqaats'eju', qa qu' ewi'łe' pa'qu' łe'wisi'imkii qa weekłi'ij iye in łe'sitsi'mkii.
27 Ma' hayits, week ekheweli'ł ł'ese'n ha' Cristo, qa week ewiłei ekheweli'ł pe' łewekwekits pa' ł'ese'n ha' Cristo.*
28 Pekhewe' yijayan pa' Intata, pa' Intata yeni' qu' les netweipha'm pe' apóstoles qa pe' te'weyiju'ł qa profetas,* qa pe' yojo'opji' ek pe' profetas qa maestros. Pekhewe' yojo'opji' ek pe' maestros, pe' yaqsiijkii pa'qu' ham łunye'ji'iju'ł. Qa pe' yojo'opji' ek, pe' yiłin pa'qu' nanqaats'e. Qa pe' yojo'opji' ek, pekhewe' yi'fen pekhewep. Qa pe' yojo'opji' ek, pe' yithayiki pe' wekwek t'ejuyets pe' yijayan pa' Intata. Qa pe' yojo'opji' ek, pe' ł'ajłi'ij in tujtseikal pe' łe'lijei.*
29 ¿Me week qu' a'postolitsi'ił? ¿Me week qu' oprofetali'ił? ¿Me week qu' a'maestroli'iłipji'? ¿Me week qu' aqsiiłijkii pe'qu' ham łunye'jeyi'iju'ł?
30 ¿Me week ł'estiyi'łij qu' aje'eł it'unheti'ł pa'qu' nanqaats'e? ¿Me week qu' ł'aje'łeji'ij qu' tujtseikale' pe'qu' e'lijeyi'ił? ¿Me week qu' eniqatji'ji'ł pe' tujtseikal?*
31 Qa lesłe łe'wis qu' mowo'ołii qu' nełisi'łij pa' Intata pekhewe' les yi'fen pekhewepe'. Ma' hayits, hane'ej qa k'efeeliłi'mha pakha' łe'wis yijat'ij in

* **12:18** Sal 143:10; Pr 16:9; Jn 5:30; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17 * **12:23** Mr 6:4; 1P 2:7 * **12:25** 1Co 1:10 * **12:27** Ef 1:23; Col 1:18 * **12:28** Profeta ikji': ewi'ł jukhew nifel pe' yit'ijets pa' Intata. * **12:28** Mt 16:18; 1Co 12:9; 14:4; Ap 1:4; Ef 4:11; Stg 3:1; Mr 13:22 * **12:30** Lc 24:27

wit'ikheyi'j.*

13

Pakha' witeqsu'unka'x nite' łeke' qu' nili'ij.

1 Qu' yakha'ye' qu' ł'aje'łi'ij in tujtseikal pe'qu' yi'lijeye', łe'lijei pe'qu' jukhewiika'le' i'nłi'i qu' angelitse', qa hamłe yeqsu'unka'xe', hik yijunye'j na'aj nijket in talanheti'yijetskii pe'ye' qa t'ai, i'nłi'i ne'ej k'oiji' fiłii qe talanheti'yij wetju'łkii.*

2 Qu' heyesti'yij qu' henfel pekhewe' qu' nana'l hatse', qa qu' netsikfe'lets iye pekhewe' ewi'łi'ijkii pa' Intata in nikfe'lets, qa qu' week netsikfe'lets iye pekhewe' wekwek qa qu' łeke'ye' qu' haqsiijkii qu' net'ijaiyik'ui pe'qu' utek'e' pa'qu' na'ni' qe ta'łets pa'nte' yeqekuye'j, qa hamłe ye'm pa' witeqsu'unka'x, ma' yakha' qa ham ye'weju'łi'ij.*

3 Qu' he'yihinijkii pe'qu' yiwekwekitse' qe qa' hetisij łaqe' pekhewe' if'iljetsits, qa qu' nite' nats'aye' yiwek qu' nek'inqiłinenijju' ha'ne yese'n, qa hamłe ye'm pa' witeqsu'unka'x, ma' qa' ham pa'qu' natsaxij.

4 Pa' witeqsu'unka'x łunye'j nite' eq'itaqsuna'x, eq'iltinhetsax. Pa' witeqsu'unka'x nite' eqemtshenetsaxijkii pe'ye'. Pa' witeqsu'unka'x nite' yit'ij łetets qu' qiye'ji', nite' yumti qu' les nat'anipji' pekhewep.*

5 Nite' hik łunye'j na'aj nite' teqenełuikii qa yaqsi'jłi'ijkii pa'qu' nisu'un, nite' naqameyu'uj pe'ye', nite' aje'eł nayu'kii, nite' yijamti'ik'i pe'qu' uł'etsi'ik'i łenelijei i'nłi'i pe'qu' łenifenyejeyetaxkii.*

6 Pa' witeqsu'unka'x nite' łe'wisi'mkii in na'l pa'qu' łunye'je'kii nite' yatsathen, pakha' yijat'ij yijaa'ija in łunye'jkii qa yi'sinheti'mkii.*

7 Weekłe t'eku'miju'ł pe' a'tits, nite' eqekuftsax, nite' yili'ij pa' łoq'otkineye'jik'ui pe' hats yiwjutsiqen pa' Intata, week went'unhetłi'iju'ł pe' wekwek.*

8 Pakha' witeqsu'unka'x nite' łeke' qu' nili'ij, qa pekhewe'łe nifel pa'qu' łunye'je'kii hatse' qa yili'ij hatse', qa pekhewe' iye ł'ajłi'ij in tujtseikal pe'qu' łe'lijeye' yili'ij iye hatse', qa pa' witikfeliya'xets pe' wekwek yili'ij iye hatse',*

9 qe łammi'słe pa' na'l ine'm witikfeliya'xets, qa łammi'słe iye pa' jitefel qu' łunye'je'kii hatse',

10 qa qu' namtaxets qu' jinenikfee'letsha ma' qa pa' łammi'słe in jinikfe'ltaxets qa' hame'.

11 In mexe yo'me'ła's k'iyet in ł'anye'jek na'aj omeła's, pa' hoksi'wen in łunye'jek na'aj omeła's, yaqjamtikineye'jkii in łunye'jek na'aj omeła's, ma' qa in hats ya'jit qa hili'ij łunye'j na'aj omeła's.

12 Qe hane'ej in jite'wentax pe' wekwek hik łunye'j ne'ej witeqjełinetjii qe hats nite' na'liiju'ha. Qa qu' namtaxets pa' łahats'ij qa' jinte'wenija pa' łunyejeeyija. Hane'ej łammi'słe pa' tsikfe'lets, qa yamets hatse' qu' week netsikfe'letsha in łunye'jek łakha' in week nikfe'l yiwets.*

13 Hane'ej nite' yili'ij in na'l enewe' wetshetk'ewi'ł, enewe'en: pa' nite' inqekuyejeyij pa' Intata, pa' inq'otkineye'jik'ui qu' week jinenikfe'ltaxetsha

---

* **12:31** Nm 25:13; Stg 4:2 * **13:1** Jn 13:35; 1Jn 4:7-12; Mt 10:9 * **13:2** 1Co 14:1,3-6,22-39; Ef 4:11; 1Ts 5:20; Mt 17:20 * **13:4** 1Ts 5:14; Nm 25:13; Ga 4:17; 1Co 4:6 * **13:5** Mr 10:45; Fil 2:4; Hch 17:16 * **13:6** Sal 119:142; Jn 8:14; 14:6 * **13:7** Stg 1:12 * **13:8** Mt 7:25,27; Lc 6:49; 11:17; 13:4; 16:17; Hch 15:16; He 11:30; Ap 11:13; 16:19 * **13:12** 1Jn 3:2; 4:8; Pr 2:6; Jn 17:3; 1Co 8:3; Ga 4:9

hatse' qa pa' witeqsu'unka'x. Qa pakha' les t'anipji' ekewe'en pakha' witeqsu'unka'x.*

14

In tujtseikal ne'ej ɬe'lijei.

1 Mowo'oɬiiha qu' qi qu' ineqsu'uni'ɬ, qa lesɬe ɬe'wis qu' isu'uni'ɬha iye pa'qu' neɬisi'ɬij pa' Espíritu Santo. Les in hisu'untax qu' isu'uni'ɬ qu' neɬisi'ɬij qu' enfeli'ɬ ke' Intata ɬe'lijei.

2 Qe pa'qu' ɬ'aje'ɬi'ij in tujtseikal pe'qu' ɬe'lijeye' iyeti'ɬ pa' Intata qa nite' iyeti'ɬ ene' jukhew, qe ham yepiye'ye' pe'qu' nit'ij. Pe' yit'ij ham nikfe'le'ets qe ta'ɬets pa' Espíritu Santo.*

3 Qa pakha'ɬe qu' niyetij ke' wi'tlijei qa iyetik'ui yijat'ij pe'qu' jukhewe', ma' qa yikfelitets qa niihinpha'm pe' ɬaqjamtikineyejeikii, qa yakakɬin qa yi'fen iye pe' ɬatawjets.

4 Pa'qu' ɬ'aje'ɬi'ij in tujtseikaltax pe'qu' ɬe'lijeye' ɬakha'ɬe in weniihinɬepha'm, qa pakha'ɬe qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei qa niihinpha'm pe' yijayan pa' Intata.

5 Yakha' hisu'untaxija qu' e'weeki'ɬ qu' ɬ'aje'ɬi'ij qu' tujtseikale' pe'qu' e'lijeyi'ɬ, qa lesɬe in ɬe'wiisija qu' enfeli'ɬ ke' Intata ɬe'lijei. Qe pa'qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei les t'anipji' pa'qu' ɬ'aje'ɬi'ij in tujtseikaltax pe'qu' ɬe'lijeye'. Ye'ehe, in na'l yijat'ij na'aj niqat pe'qu' nit'ij hats'inha qu' week nenikfe'lik'iha pekhewe' hats yijayaanija ha' Jesús qa' les net'unitsij pe' ɬatawjets.

6 Qa hik ta'ɬijupi' yejefets, jitejeyumtshen qeku'nijupi' ek aka'an. Qu' ɬ'aje'ɬi'ij qu' hit'ij pe'qu' ham* nenikfe'le'ets wi'tlijei, ¿ɬekpa' qu' ne'weju'ɬij? Qa qu' henfelɬe pakha' qu' i'nk'aɬe epi'ye'eɬik'i, i'nɬi'i qu' henfel pakha' qu' mente' enikfe'li'iɬets, i'nɬi'i pa'qu' nana'l hatse', i'nɬi'i pa'qu' k'ijatsheniɬij ke' Intata ɬe'lijei, qa weju'ɬij yijat'ij.

7 Qa hik ɬunyejei iye ne'ej fiɬii in nite' ɬunyejeyiju'ɬ ene' na'l pe' ɬiɬii, axe'm ne'ej foj flauta i'nɬi'i na'aj fiɬik arpa qu' nite' neqet'axi'ik'i pa'qu' ɬ'anye'je' ¿pa'n ɬunye'j qu' jinenikfe'lik'i pa'qu' nijitaxik'i?*

8 Qa pe'qu' nawatlan qu' nite' neqet'axi'ik'i pe'qu' ɬofoje', ¿ɬekpa' qu' nanaqsi'j qu' natjanithenijup qu' nawatlan?*

9 Qa hik ejunyejeyi'ɬ in nite' yeqet'etsik'i pe' ɬittaxiɬij in ɬ'iyeti'ɬ, ¿qa ɬekpa' qu' nenikfe'lik'i pa'qu' enqitijineyutaxi'ɬij? Ma' qa hik ɬunye'j na'aj iyeetɬe na'aj i'ni'.

10 Ha'ne week sehe' ipji' olots pe' witlijeikal qa ham pa'qu' wi'tlijeye' qu' ham nake'ji'.

11 Qa qu' nite' netsikfe'li'ik'i pa' ikji' pa' yittaxij, ma' qa yakha' qa yetujtseika' qa ɬakha' iye qa tujtseika' iye.

12 Hik ta'ɬijupi' ekheweli'ɬ in ɬisu'uni'ɬha pa'qu' e'niya'yi'ɬij qu' neɬisi'ɬij pa' Espíritu Santo, qa' mowo'oɬijiiha ekewe'en pa'qu' les neniihinpha'm pe' ɬatawjets pe' inejefetsipji'.*

13 Qa hik ta'ɬijupi' pa'qu' ɬ'aje'ɬi'ij in tujtseikal pe'qu' ɬe'lijeye', qa' niyinijets pa' Intata qu' netisij qu' neniqat pa' ikji'ha pa'qu' nit'ij.

---

* **13:13** 1Ts 1:3 * **14:2** 1Co 12:10 * **14:6** 1P 4:13 * **14:7** Ap 5:8; 14:2; 15:2 * **14:8** Nm 10:9; Is 58:1; Jer 4:19; Ez 33:3-6; Jl 2:1 * **14:12** Nm 25:13; Ga 1:14; 5:25; Sal 51:11; Lc 11:34; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Tit 3:5; 1Jn 4:1; Ap 3:22

14 Qe qu' tujtseikale' pe'qu' hit'ij qu' nek'iyin, yijaataxija qu' niyin pa' yitawe'j qa pakha'ɬe yaqjamtikineye'jkii qa nite' ɬeke' qu' net'ijaifik'i.*
15 ¿Qa pa'n qu' yeqfenye'je' yiwek? Qu' hit'ij pe'qu' ham nenikfe'le'ets wi'tlijei qu' nek'iyin qa les ɬe'wis qu' nek'iyin iye qa' heniqat pe'qu' hit'ij. Qu' hit'ij pe'qu' ham nenikfe'le'ets wi'tlijei qu' heilijtsii qa les ɬe'wis qu' heilijtsii iye qa' heniqat pe'qu' hit'ij.
16 Qe qu' it'ij pe'qu' ham nenikfe'le'ets wi'tlijei qu' iwqinhetji' pa' Intata, ¿qa pa'n qu' ɬeqfenye'ji'ij qu' nit'ij: —Hik kakha' qu' ɬunye'je' (Amén)— pakha' qu' nite' nenikfe'le'ets pe' tujtseikal wi'tlijei qu' it'ij in ɬit'ijetspha'm ɬe'wisij?*
17 Qe in tujtseikal pe' ɬit'ij in ɬit'ijetspha'm ɬe'wisij pa' Intata, ɬe'wisijupi', qa nite'ɬe niihinpha'm pa' ɬatawe'j pakhape'.
18 Hit'ijetspha'm ɬe'wisij pa' Intata in yakha' les olotsij in ɬ'ajɬi'ij qa hitji'jij ne'ej ham nikfe'le'ets wi'tlijei qa nite' hik ejunyejeyi'ɬ.*
19 Qa les in hisu'un qa jinot'axjiij wetju'ɬ pa' Intata qu' leefi'ik'i (5) pe'qu' hit'ij pe'qu' jinenikfe'lik'i qu' nek'iyet qa nite' qu' hit'ij pe'qu' ham nenikfe'le'ets wi'tlijei, hats'inha qa' ɬe'wis qu' nek'inq'ijatshen, qa nite' ɬunye'jiju'ɬ pe'qu' diez mil (10.000) nametsji' pe'qu' nenittaxij ham nikfe'le'ets wi'tlijei.*
20 Yejefets, hasu'uj hik ejunyejeyi'iɬ ne'ej omehets in ɬijamti'iɬkii. Ye'ehe, hik ejunyejeyi'iɬ ne'ej i'nk'a teɬuifik'i omehets nite' nikfe'liikii pa'qu' uɬ'axe', qa hikɬe ejunyejeyi'iɬ ne'ej ajtei pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iɬkii.*
21 Ke' we'nika'ajji' Intata ɬe'lijei yit'ij: *—Ha'nijji' hatse' pe' jukhew tujtseika' ɬe'lijenyejei qa ha'nijji' iye hatse' pa'qu' ɬeji'ye' pakha' tujtseika' ta'ɬji' qu' nek'iyetik'ui ha'ne witset, qa ɬunye'j ji'ij qu' nite' netk'ene' yiwets.— (Is 28:11)* Hik aka' yit'ij pa'aj ha' Yatsat'ax'inij.
22 Ma' qa hik ta'ɬijupi', in na'l na'aj iyetij pekhewe' ham nikfe'lets wi'tlijei, nite' t'ejuyets pe' tek'enets ha' Jesús, qe t'ejuyets yijat'ij pe' nite' tek'enets ha' Jesús qe qa' jutsiqetsi'im in na'l pa' ɬantanithenkeye'j hatse'. Qa kekhewe'ɬe Intata ɬe'lijei in tefelhitii, qa nite' t'ejuyetsek pe' nite' tek'enets ha' Jesús, qe t'ejuyets yijat'ij pe' tek'enets ha' Jesús qe qa' jutsiqetsi'im in yi'fen pa' Intata.
23 Jit'enqeku'ni' ek qu' e'weeki'iɬ qu' onot'axi'ɬij wetju'ɬ in hats ɬ'ek'eeni'ɬetsha ha' Jesús, qu' week ɬ'aje'ɬi'ij qu' iyeti'ɬij pekhewe' ham nikfe'lets wi'tlijei, qa qu' nente'nuyi'ɬ ewetsji' pe'qu' nite' nenikfe'le'ets aka'an i'nɬi'i pe'qu' nite' nijayane' ha' Jesús, ¿me nite' yit'iɬij ewets qu'nte' eik'une'yi'iɬ wetju'ɬ?
24 Qa qu' week enfeli'ɬ ke' Intata ɬe'lijei, ma' qa qu' nente'nuyi'ɬ ewetsji' pa'qu' nite' netk'ene'ets ha' Jesús i'nɬi'i pa'qu' nite' nenikfe'le'ets aka'an, ma' qa' week nepi'ye'eɬ, qa' nenikfe'lɬetets in qi pa' ɬewuɬ'ax qa' nenikfe'lets iye in tatanithenheti'yij hatse' pe' ɬewuɬ'ets.
25 Qa' noksi'wen iye in uɬ'ets pe' hamtax nikfe'le'ets ɬeq'inyejeikii uɬ'ets. Ma' qa' nototjoijo' qa' qi qu' niyinii pa' Intata, ma' qa nit'ij: —Yijaa'ija in i'niɬ'etji'ju' pa' Dios.—*
26 ¿Qa pa'n qu' ji'nt'ukinji' in t'ejuyets week ekewe'en yejefets? Qu' onot'axi'ɬij wetju'ɬ pa' Intata i'nɬi'i qu' nana'l pa'qu' netlijtsii, pa'qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei, pa'qu' nenfel pa'qu' nikfelitets pa' Intata, pa'qu' ɬ'aje'ɬeji'ij qu' tujtseikale' pe'qu' ɬe'lijeye', qa pa'qu' neniqat pe' tujtseikal. Qa lesɬe

* **14:14** Sal 51:12; Ga 5:22; Tit 3:14 * **14:16** Sal 72:19; Ap 22:21 * **14:18** Ro 1:8 * **14:19** Mt 12:37
* **14:20** Sal 131:2; Is 28:9; Mt 18:3; Ro 16:19; Ef 4:14; He 5:12-13 * **14:25** Is 45:14; Zac 8:23

łe'wis qu' weeke' ekewe'en qu' net'ejuyets qu' neniihinpha'm pe' łatawjets pe' inejefetsipji'.*

27 Qu' nana'l pa'qu' ł'aje'łeji'ij qu' tujtseikale' pe'qu' łe'lijeye' i'nłi'i qu' wetsjuk'e i'nłi'i wetshetk'ewi'łe' qa' hats uja'xe'łe, qa hasu'ujłe week niyetju', ewii'łeji'ij pa'qu' niyetji'ij, qa week ewiłei nana'l pe'qu' neniqat.

28 Qa qu' hame'łe pe'qu' neniqat, qa' hasu'uj niyetju' pe' witlijtsitjiiyifi. Łatawjetsłeji' qu' naqsiijkii aka'an qa pa' Intata qa hats yepi'ye'.

29 Qa qu' nana'l pe'qu' nenfel ke' Intata łe'lijei, qa' wetsjuk'ełe i'nłi'i qu' wetshetk'ewi'łe' qa pekhewepłe qa' nejełik'ui pe'qu' nenfel pekhewe'en.*

30 Qa qu' nana'l pekhewe' i'nju'kii pa'qu' nana'li'm pa'qu' neneqfelinheyu'uj ta'łets pa' Intata qa nili eku'nij pakha' qu' mexe niyettax qa niwejin eku'nij qu' niyet pakha'an.

31 Qe week ekheweli'ł łeke' qu' enfeli'ł ke' Intata łe'lijei qu' ewii'łeji'ij pa'qu' nenfel hats'inha qa' week qu' nenikfe'lets eke' wi'tlijei qa qu' t'unitsi'ij iye pe' łatawjets.*

32 Pekhewe' nifel ke' Intata łe'lijei, łekhewełłe in wetjełłi'ik'ui qu' nenfel.

33 Qe pa' Intata nite' Dios pa' nite' yeqet'axkii, qe Dios yijat'ij pa' wit'ikesimeya'xłekii in łunyejeyek he' week łe'lijtsitjiyits he' yijayan pa' Intata.*

34 Ne' efuts hasu'uj net'ewui in mexe not'axij wetju'ł pa' Intata qe nite' łenexke'ej qu' niyet. Netk'en yijat'ij in ł'anye'jek ke' Intata łe'lijei.*

35 Pe'qu' efuye' qu' nenikfe'liyu'ets pa'qu' nepiye'ek'i in not'axij wetju'ł pa' Intata, qa' nanfaakanij pa'qu' łewhe'ye'ye' qu' namii pe'qu' łetsi'ye', qe yeqwepin pe'qu' efuye' qu' niyetji'ju' pe'qu' nonot'axij wetju'ł pa' Intata.*

36 ¿Me ekheweli'ł Corinto łeiłets qu' nata'łi'ł etji'ju' ke' Intata łe'lijei? ¿Ye' me u'ja'xłi'ił qu' esti'yi'łij?

37 Qu' nana'l pa'qu' numti łakha' qu' nenfel ke' Intata łe'lijei, i'nłi'i pa'qu' numti qu' nana'l pa'qu' netisij pa' Espíritu Santo, qa' les łe'wis qu' nenikfelitetsha ekewe' he'nq'ika'ałij ei in ta'łets in yisu'un ha' Yatsat'ax'inij.

38 Qu' nana'łłe pa'qu' nite' numtiye' aka'an, ma' qa' iwejinłi'ił, hasu'uj ek'eni'łets.

39 Hik ta'łijupi' yejefetsipji', isu'uni'ł qu' enfeli'łi'm pekhewepe' ke' łe'lijei pa' Intata, qa hasu'uj qu' aq'ayini'łij pe' ł'ajłi'ij in tujtseikal pe' łe'lijei.*

40 Qa lesłe łe'wis qu' aqsiiji'łju'ha in łonot'axiłij wetju'ł pa' Intata. Hasu'uj qu' pekhele'ji'kii nite' yeqet'axkii.*

15

Cristo iła'x iye.

1 Qa hane'ej qa hisu'un qu' k'ikfelitiłets yejefets, kekhewe' łe'sits witlijei. Hik kekhewe' hayiits k'efeli'łi'm, hik kekhewe' ł'eku'mi'łiju'ł qa hik ik kekhewe' iye nite' łanqami'łij,*

2 ma' qa hik kekhewe' ta'łets in hats i'łiyi'ł qu' yijaayi'ija qu' ku'mi'łi' kekhewe' k'efeli'łi'm, qa qu' nite'łe yijaayi'ija qa ikji' ham weju'łi'ij in nite' łeqekutaxi'ł.*

---

* **14:26** 1Co 12:10 * **14:29** 1Jn 4:1 * **14:31** Lc 16:25 * **14:33** Ef 6:18 * **14:34** 1Ti 2:11-12; 1P 3:1 * **14:35** Mt 1:19; 1P 3:1 * **14:39** Nm 25:13; Ga 4:17 * **14:40** Ro 13:13 * **15:1** Pr 24:16 * **15:2** Ga 4:11; He 6:8

3 Qe yakha' k'eɬisiɬij kakha' les qiji' hik kakha' yakha' iye heyesti'yij, kakha'an: ha' Cristo in wa'm infi qe ta'ɬets pe' inwuɬ'ets, hik aka' yit'ij ke' we'nika'ajji' Intata ɬe'lijei.*
4 We'nenifi pe' ɬenimeɬuk, qa iɬa'x iye in yamets wetshetk'ewi'ɬ neɬuts, hik aka' yit'ij ke' we'nika'ajji' Intata ɬe'lijei.*
5 Qa we'nethinets pa'aj ha' Cefas (Pedro) qa i'nk'aɬe qa we'nethinets iye he' doce (12) ɬ'ijatshenhei.*
6 Qa i'nk'aɬe qa we'nethinets iye pe' olots inejefetsipji' t'ani' quinientos (500). Pekhewe'en olots pe' mexe iɬii qa nite' olots pe' hats naxju'.*
7 Qa i'nk'aɬe qa we'nethinets iye ha' Jacobo, qa i'nk'aɬe iye he' week apóstoles in we'nethinets iye.*
8 Qa yakha'ɬe qa hetke'leenijju' in we'nethin yiwets, qa hik yijunye'j na'aj omeɬa's in yijanik'i pa' ɬenjeyumtshenektax qu' nenekfik'i.*
9 Qe yakha' nite' hik yuk'elji' he' apóstoles, qa nite' iye ye'weju'ɬij qu' ɬenqiye'yij apóstol qe hanawitjiju'kii he' hats yijayan pa' Intata.*
10 Qa pa' qi ɬeq'ilta'xyij pa' Intata qa hikpa' ta'ɬets qa hats ya'apostolij, qa pa' ɬeq'ilta'xyij in tseɬisij nite' hik ɬunye'j qu' ham ne'weju'ɬi'ij, qe yakha' les qi in he'yithayii qa nite' ɬunyejei week hekhewe'en, qa nite'ɬe yakha'ɬe qu' nata'ɬ yiwets, qe pakha'ɬe ɬeqi'fenkeye'j pa' Intata hikpa' ta'ɬets.*
11 Qa nite'ɬe hik aka' qu' les qiye'ji', yakha' qu' henfel i'nɬi'i hekhewe'en qu' nenfel, ɬunye'j ji'ij, qe uja'xɬe in henfeli'ɬ eke' ɬe'sits witlijei qa ekheweli'ɬ qa ɬ'ek'eni'ɬik'i qa hik aka' les qiji' yijat'ij.
12 Qa in tefelhitii ha' Cristo in niyik'uipha'm pe' naxju' qa iɬa'x iye, qa ¿inhats'ek ekheweli'ɬ pe' uja'x in yit'ijets in nite' iɬii iye pe' naxju'?*
13 Qu' nite' iɬiye' iye pe' naxju', ma' qa ha' Cristo qekha nite' jeek iɬa'xe' ji'ijtaxek.
14 Qa qek nite' iɬa'xe' iye ha' Cristo, qekha hamtax ne'weju'ɬi'ij in henfeli'ɬ in iɬa'x iye, qa hik ɬunye'j iye qekha hamtax ne'weju'ɬi'ij pa' nite' eqekuyejeyi'ɬij.
15 Qekha hik yijunyejetaxi'ɬ iye qu' yiwotk'onhetsitseɬi'iɬ in henfeli'ɬ pa' Intata in yiɬin iye ha' Cristo, hikha' teestax qek iɬa'xe', qu' yijaayi'ija qu' nite' iɬiye' iye hatse' pe' naxju'.*
16 Qu' nite' iɬiye' iye pe' naxju', ma' qa ha' Cristo qekha nite' jeek iɬa'xe' ji'ijtaxek.
17 Qu' nite' iɬa'xe' iye ha' Cristo, ma' qa ekheweli'ɬ in nite' ɬeqeku'uɬ ham e'weju'ɬi'iɬij, mexe na'ltaxi'ɬ etji' iye pe' ewuɬ'etsi'ɬ.
18 Qu' hik aka' ɬunye'je' qa kekhewe' yijayan ha' Cristo hats naxju' qekha hats namtaxii pa' qi ɬawak pa' Dios.*
19 Qa pe' iniɬii in ewi'ɬɬe in t'ejuyets in jit'otki'ik'ui ha' Cristo, ma' qekha qi qek jif'iljetsitsetax.
20 Ehe, yijaa'ija in iɬa'x iye ha' Cristo, ɬakha' yojo'oj in iɬa'x iye pa'aj qa i'nk'aɬe hatse' qa' iɬiye' pe' hats naxtaxju'.*

---

* **15:3** Jud 3; 1Co 8:11; Mt 26:54; 1P 1:20 * **15:4** Mt 12:40; 27:59-60; Mr 15:46; Lc 23:53; Jn 2:22; 19:41-42; 1Ts 4:14; Sal 16:10; Is 53:10; Os 6:2; Hch 2:25-32; 13:33-35; 26:22-23 * **15:5** Lc 24:34,36; Mr 16:14; Jn 20:19,26; Hch 10:41 * **15:6** Mt 28:10-20 * **15:7** Stg 1:1; Hch 1:3-11 * **15:8** 1Ti 1:13-16; Hch 9:1-8 * **15:9** Ef 3:8; Fil 3:6; 1Ti 1:16-17 * **15:10** 2Co 3:5; Fil 2:13; Col 1:29 * **15:12** Mt 17:9; 22:23; Mr 12:18; Lc 20:27; Hch 23:8; 2Ti 2:18 * **15:15** Mt 26:60; Jn 15:26 * **15:18** 1Ts 4:16; 1P 5:14 * **15:20** Ex 23:19; Lv 2:12; Ro 8:23; Col 1:18

21 Qe pa' witwamhi' in uiteje'm ta'łets pa' ewi'ł jukhew (Adán), qa hik łunye'j iye in na'l pa' łiłijii hatse' pe' hats naxtaxju' qe ta'łets pa' ewi'ł iye jukhew (Cristo).*
22 Qe in ta'łets pa' Adan'ik'i qa week wa'm, qa in ta'łetsek ha' Cristo qa week qu' iłiye' iye.*
23 Qa teiłi'ij qu' iłiye' week ewiłei: ha' Cristo hats yojo'oj in iła'x iye, qa ink'aye'łe pe' yatsat'etsij qu' iłiye' iye hatse' qu' netpiltaxju'.*
24 Ma' qa' hats namets pa' łahats'ij qu' hame' ha'ne week, ma' qa ha' Cristo in tenek'enheitax qa' netisij pa' łatata Dios, qu' hats week niwuł'enhettaxju' pe' ł'ejuihifets, pe' inwo'metets, qa pe' wittatalipji' pe' witsetits qa pe' witt'unhaxits week ha'ne sehe' ipji'.*
25 Qe łakha' ha' Cristo les łe'wis qu' namłi'ijii in tenek'enhei qu' netestiitaxij qu' week not'otsipji'kii pe' ł'ejuihifets*
26 qa pa' teke'lenju' ł'ejuihife qu' niwuł'enhetju' qa nilan qa haami'ija pakha'an hikpa' pa' witwamhi'.*
27 Qe ke' we'nika'ajji' yit'ij: *—Pa' Intata tisij ha' Cristo qu' week netnek'enhe'yipji'.—* *(Sal 8:6)* Qa in testi'yij qu' week netnek'enhe'yipji', qa aka'an qa yeqet'axik'i in nite' i'nji'teje'm pa' Intata, qe pa' Intata hikpa' tisij qu' week netnek'enhe'yij.
28 Qa in hats week tenek'enhe'yij hakha'an, qa in Wita's qa' newetłisij qu' netnek'enhe'yipji' ek pakha' tisij in tenek'enhe'yipji' pe' week, hats'inha pa' Intata qa' week netnek'enhe'yipji' enewe'en.*
29 Qa qu' nite' hik aka' łunye'je', ¿pa'n qu' łeqfenyejeye' łewek pekhewe' wempuli'jjiiju' qu' net'ejuyets pe' hats naxju', qu' yijaayi'ija qu' nite' iłiye' hatse' pe' naxju'? ¿Qa inhats'ek in wempuli'jjiiju' qu' net'ejuyets pe' hats naxju'?
30 ¿Qa inhats'ekek iye in week nełuts in na'li'ł yijup pe' wekwek a'tsits qa iftsits iye?
31 Week nełuts yaqamjiijkii qu' hawa'm. Yijaa'ija aka'an in yijunye'j yejefets. K'efeli'łi'm aka'an qe qi in łe'wisi'mkii pa' yitawe'j qe nite' łeqeku'uł łijayani'łha ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
32 Qu' net'ejuiłe yiwets in hik yijunye'j qu' hawatlani'ł hekhewe' jukhew hik łunye'j na'aj nowe'ł he' Efeso łeiłets, ¿qa pa'n łii pa'qu' natsaxij? Ye'ehe, qu' yijaayi'ija qu' nite' iłiye' iye pe' naxju', qa' jintit'ijju' pakha' yit'ijju' pa'aj pe' jukhew'ik'i: *—Jitekkii, jiyaju'kii qe uje' qu' jinanaxju'.—* *(Is 22:13)**
33 Hasu'uj meneqfeetsinhetkii: qu' e'meti'imkii pekhewe' uł'ax pa' yaqsiijkii, ma' qa' atsayets in łe'wistax pa' łaqsiijkii.
34 Onomi'łpha'mkii qa' jełi'łik'uiha pa' ejunyejeyi'ł, yape ili'iłij pa' uł'ax, qe na'l pe' i'ni'ł etji'teje'm nite' nikfe'lets pa' Intata. Hit'ij aka'an qe qa' k'ewepinheti'ł wetju'ł.*
35 I'nłi'i qu' nana'l pa'qu' ninaqfaakanij nikfeliyu'ets qa' nit'ij: —¿Pa'n łunye'j qu' iłiye' iye pe' naxju'? ¿Pa'n qu' łunyejeye' hatse' pe'qu' i'nk'a ł'esenitse' qu' iłiye'tax iye?—

---

* **15:21** Mt 10:21; 28:5-6; Jn 8:51; 11:25; 20:9,15-18; Fil 3:10; Gn 3:1-7; Ro 5:12-14; Mr 16:6; Lc 24:5-8,34 * **15:22** Ro 14:9 * **15:23** 1Ts 4:17 * **15:24** Mt 5:16; 11:27; 24:6; Mr 13:7; Lc 11:13; Jn 8:42; Ef 1:21; 5:20; Hch 8:10; 1P 3:22 * **15:25** Lc 1:33; Ap 11:15; Sal 110:1; Mt 22:44; Ef 1:22 * **15:26** 2Co 5:4 * **15:28** Jn 5:19; He 1:2; Sal 104:24; Ef 1:23 * **15:31** Ro 8:36 * **15:32** Ef 1:1; 1Ts 2:19 * **15:34** Tit 2:12; 1Co 4:14

36 ¡Akha' ham łenikfe'le'ets! Pe' ł'entaxju' nite' łeke' qu' nata'ł qu' nite' qhu'feje'm pe' ło'.*
37 Qa pe' ł'enju' nite' pe'qu' hats qiye'pha'm, qe pe' ło'łe hikpe' ł'enju', i'nłi'i qu' trigo ło'ye', i'nłi'i pekhewep iye łoi.
38 Qa pakha'łe Intata qa pa'qu' nisu'unłe qu' łeqfenye'ji'ij, week ne'ej ło' na'aj łunye'j in ta'ł.*
39 Nite' week qu' łunyejeye' wetju'ł ene' i'nesenits. Jukhew qa efuts tujtseika' łunyejei ł'esenits, inqa'metets pakha' łunyejei iye ł'esenits, junatai yeqet'axijiju'ł iye ł'eseninyejei qa sehets qa tujtseika' iye łunyejei ł'esenits.*
40 Qa hik łunye'j iye in yeqet'axijiju'ł pa' ł'eseninyejei na' wa'sji' qa ha'ne sehe' epji' qa yeqet'axijiju'ł iye pa' ł'eseninyejei. Pa' łe'sinyejei na' wa'sji' ewi'łłe, qa pa' łe'sinyejei ha'ne sehe' epji' qa ewi'łłe iye.*
41 Ne' junu' yeqet'axijiju'ł pa' łe'sinye'j. Qa ne' juwel yeqet'axijiju'ł iye pa' łe'sinye'j, qa ne' footekii qa łunyejeiłe wetju'łek pa' łe'sinyejeyek.
42 Qa hik łunye'j iye qu' iłiye' pe' hats naxtaxju'. In tajkati'yik'ui qa łipipji', qa qu' iła'xe' iye qa nite' ł'anuuyi'i qu' łipipe'ji'.*
43 In tajkati'yik'ui hats uł'ax, qa qu' iła'xe' iye qa qi qu' łe'wise'. In tajkati'yik'ui nite' t'un, qa qu' iła'xe' iye qa qi qu' net'un.*
44 In tajkati'yik'ui wit'esee'nłe, qa qu' iła'xe' iye pa' ł'ese'n qa hats espiritułe. In na'l aka' wit'esenitsłe, ikji' na'l iye pa' wit'eseninye'j espiritułe.
45 Hik aka' yit'ij ke' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Pa' yojo jukhew, Adán, yojo pa'aj in taqsijkitiyijkii qa na'li'm pa' łiła'x t'ejuyets ha'ne sehe',—* *(Gn 2:7)* qa hakha'łe teke'lenju' Adán (Cristo), qa taqsijkiti'yij kiyek in espíritu ta'łets pa' witiła'x nite' yili'ij.*
46 Qa nite'łe pakha' witiła'x espiritułe qu' yojo qu' nana'l, qe pa' witiła'x t'ejuyets ha'ne sehe' hik pakha' yijat'ij in yojo in na'l, qa i'nk'ałe pa' witiła'x espiritułe.
47 Pa' yojo jukhew ta'łets ha'ne sehe', sehe' łeiłe', qa pa' teke'lenju' jukhew qa ta'łiipha'm na' wa's.*
48 Pa' łunye'j in sehe' łeiłe' qa hik łunyejei week pe' i'nipji' ha'ne sehe'. Qa pa' łunye'j ha' wa's łeiłe', qa hik łunyejeye'ek pe' i'nii hatse' na' wa's.*
49 Hane'ej hik injunyejei pa' łunye'j pa' jukhew ta'łets ha'ne sehe', qa i'nk'ałe qa' hik injunyejeye' iye hakha' ta'łiipha'm na' wa's.*
50 Hit'iłij ewets yejefets, ene' i'nesenits qa pe' i'nathits nite' łeke' qu' nuiji'teje'm pa' tenek'enheiji' pa' Intata, nite' weju'łij iye pa' nite' yape qu' na'n ji'teje'm pa' nite' yili'ij.*
51 Hane'ej qu' k'efeli'łi'm ka' ham nikfe'le'ets: nite' week qu' jinanaxju', qa je'weekłe qu' ji'nk'aihitse' pa'qu' injunyejeye'.
52 Hik qu' łunye'je' in q'uts ne'ej witto' qu' ji'nk'aihitse' pa'qu' injunyejeye'. Hik aka' qu' łunye'je'kii qu' hats ł'aka'the' ye'łe qu' nat'aiji' pe' foj, qe pe' foj qu' nat'ai qa pe' hats naxtaxju' yijayan ha' Cristo qa' iłiye' iye qa' i'nk'aihitse'

* **15:36** Jn 12:24 * **15:38** Sal 143:10; Pr 16:9; Jn 5:30; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17 * **15:39** Fil 3:3 * **15:40** Lc 9:31-32; Hch 22:11 * **15:42** Ro 2:7; Ef 6:24; 2Ti 1:10 * **15:43** 2Co 6:8; 13:4; 1P 5:4; Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; Ap 11:17 * **15:45** Ro 8:2 * **15:47** Gn 2:7; 3:19; Sal 90:3 * **15:48** Fil 3:20-21 * **15:49** Gn 1:27; 1Jn 3:2 * **15:50** Fil 3:3; Mt 16:17

pe' ɬ'esenits nite' wa'm, qa inekhewel in mexe ji'ɬii qa' jinink'aihit iye pa'qu' injunyejeye'.*
53 Qe les ɬe'wis ha'ne nite' yape qu' nuyik'ipha'm pa' nite' yili'ij, ha'ne wa'm
qa' nuyik'ipha'm pa' nite' wa'm.*
54 Qa qu' hats nuyik'ipha'm ha'ne nite' yape pa' nite' yili'ij, qa ha'ne
wa'm qa' nuyik'ipha'm pa' nite' wa'm, ma' qa hats namik'ui kakha' yit'ij ka'
we'nika'ajji' in yit'ij: *—Ka' witwamhi' hats tenekui, tuj na' witaxiye'j. (Is 25:8)**
55 *Witwamhi', ¿pa'n ikji' pa' axiye'jij? Witwamhi', ¿pa'n ikji' pa' ani's?— (Os 13:14)*
56 Pa' ɬani's pa' witwamhi' hikpa' pa' witwuɬ'ax, qa pa' ɬet'unha'x pa' witwuɬ'ax
qa kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley).*
57 Hane'ej qa ɬe'wisij pa' Intata in jiyeɬisij qu' jint'anipji' ekewe'en qe ta'ɬets
ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
58 Qa hik ta'ɬijupi' yejefets, me'nt'unhetiɬijha in ɬijayani'ɬ. Hasu'uj pa'qu'
naq'ayiniɬij. Me'neni'ɬi'ha qu' ithayi'yi'ɬi'm ha' Yatsat'ax'inij, ɬenikfe'li'ɬets in
weju'ɬij in ɬ'ithayi'yi'ɬi'm ha' Yatsat'ax'inij.*

16

Pe' ewi'ɬ yenikii t'ejuyets pe' yijayan pa' Jesús i'ni' pa' Jerusalén.
1 Hane'ej qa' henfeli'ɬ e'm ka' ɬenq'ika'ałyijii in t'ejuyets pe'qu' ewi'ɬ eni'ɬi'kii
qu' net'ejuyets hekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ha' Jerusalén. Qa hisu'un
qu' hik eqfenyejeyi'iɬij iye ka' hit'ijets qu' ɬeqfenyejeyi'ij he' week ɬe'lijtsitjiyits
hekhewep inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ha' sehe' Galacia.*
2 Qa yamji'jets na'aj yojo neɬu na'aj semana (domingo), qa week ewiɬei
ekheweli'ɬ qu' eqetheni'ɬfik'i pe'ye' pe'qu' ithayifkineli'iɬ qa' aqsi'ji'ɬ, hats'inha
qa' nite' ant'ayi'iɬik'i qu' natsamtaxi'ɬ ei.*
3 Qa qu' natsamtaxi'ɬ ei pekhewe' qu' ku'mi'ɬiiji' qu' neka'xii ha' Jerusalenii
pekhewe' ewi'ɬ ɬ'eniɬi' ɬ'astai qa' hika' a'm pa'qu' witfaakanek'e.*
4 Qa qu' isu'uni'ɬ qu' yakha'ye' iye qu' hak, qa yijts'eyek'e.
5 Mexe qu' hojohonii hatse' ha' sehe' Macedonia, qa' hikha' hata'ɬi' qu'
natsami'ɬ ei.*
6 I'nɬi'i qu' mexe ɬ'ajij qu' ha'ni'ɬ etji', axe'm qu' nats'ape'eɬ etji' ipɬu'ui qu'
nanaxijik'i pa'qu' lop'e, hats'inha qu' ɬeke'ye' qu' etsi'feni'ɬ iye pa'qu' hakji' iye.
7 Qe nite' hisu'un qu' ɬ'aje'ɬi'ij qu' k'eweni'ɬ, qe hisu'un yijat'ij qu' les
nats'ape'eɬ etji' qu' ɬexke'yi'ij pa' Yatsat'ax'inij aka'an.*
8 Qa ha'neɬi'ij qa mexe qu' ya'mane' eku'ni' ha'ne Efeso yamijii qu' nanax-
taxijik'i pa' ɬe'wis neɬu Pentecostés.*
9 Qe mexe qi pa' yithayijkit qu' henfel ke' ɬe'lijei pa' Intata, qa olotstax iye
nekhewe' ɬ'ejuihifetstaxij iye eke' ɬe'lijei pa' Intata.*
10 Qu' nanamtaxi'ɬ ei ha' Timoteo, jeɬi'ɬets qu' nanamtaxi'ɬ ei, qe ɬakha' iye
t'ithayi'yi'm pa' Intata in yijunye'jek.*

---

* **15:52** Mt 24:31; 1P 1:5 * **15:53** Pr 31:25; 1P 1:18 * **15:54** Mt 23:24 * **15:56** Ro 4:15; Ga 5:4 * **15:57** 1Jn 5:5 * **15:58** Mr 14:6; Ga 3:10; Stg 2:14-26 * **16:1** Hch 11:30; 2Co 8:4; Ga 1:2 * **16:2** Mt 28:1; Mr 16:9; Lc 24:1; Jn 20:1,19; Hch 20:7; 2Co 9:1-5 * **16:3** 2Co 8:16-22; Mt 23:37; Hch 8:1 * **16:5** Hch 16:9 * **16:7** Sal 143:10; Pr 16:9; Jn 5:30; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17 * **16:8** Ef 1:1; Ex 34:22 * **16:9** Col 4:3 * **16:10** Jn 5:17; 2Jn 8

11 Qa hik ta'ɬijupi' ekheweli'ɬ qu' hasu'uj pa'qu' nuten hakha'an. Iftits'iɬijets
yijat'ij qu' ham peyi'ijkii qu' netpilyii iye qe hats honotki'ik'ui qa week iye he'
ɬijts'eyek inejefetsipji' pa' Intata.*
12 Qa hakha'ɬe inejefe Apolos, qa hats qi in hisu'untax qa k'iyintaxijets
qu' ninji'witsheni'ɬ ei qu' ɬijts'eyek'e hekhewep inejefetsipji' pa' Intata, qa ha'
Apolos qa mexeɬe nite' nikheyu' hane'ej, qa i'nk'aɬe qa' ninji'witsheni'ɬ ei qu'
ɬeke'ye'.*
13 Jeɬi'ɬkiiha, it'unheti'ɬha pa' nite' eqekuyejeyi'ɬij. Hasu'uj a'walxalitsi'iɬ,
et'uniitsi'iɬha' yijat'ij.*
14 Week pe'qu' aqsiiɬijkii nata'ɬets in ɬ'ineqsu'uni'ɬ.*
15 Hats ɬenikfe'li'ɬets ha' Estéfanas qa week he' ɬelits in hikhe' yojo in yijayan
ha' Jesús in i'ni' ek nakha' sehe' Acaya. Qa ɬekhewel qi in yisu'unija in yi'fen qa
yithayiki iye hekhewe' tek'enets ha' Jesús. Qa hik ta'ɬijupi' yejefets,*
16 k'iyini'ɬij ewets qu' ek'eni'ɬets pekhewe' qu' hik ɬunyejeye' enewe'en, qa
week iye pe'qu' ninqi'fenij aka' wit'ithayijkit.
17 Qi in tsi'sinheti'mkii in namyii na' Estéfanas, qa na' Fortunato qa
na' Acaico iye, qe ɬekhewel yaqsiijkii ka' ekheweli'ɬ nite' ɬeke' qu' aqsiiɬijkii
kakha'an in namyii.
18 Ɬekhewel yiselelitju' pa' yitawe'j qa ekheweli'ɬ iye yiselelitju' iye pe'
atawjetsi'ɬ. Iwqinheti'ɬ pakhape' iye qu' hik ɬunye'je' enewe'en.*
19 Week he' witlijtsitjiyits yijayan ha' Jesús i'ni' ha'ne sehe' Asia wetfeli'ɬ
ei. Ha' Aquila qa ke' ɬewhe'ye' Priscila, qa week he' not'axjijii ke' ɬetsi' qa
telijtsiiji'jii pa' Intata qi in wetfeli'ɬij ei iye ka' ɬii ha' Yatsat'ax'inij.*
20 Week ene' hane'e'in inejefetsipji' wetfeli'ɬ ei. Mewetfeli'ɬij wetju'ɬkii aka'
ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij.*
21 Yakha' Pablo. Yakhaa'ija in hika' ha'ne ɬ'aka'the'ju' ha'ne witfaakanek,*
22 pa'qu' nite' nisu'une' ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa na'nipji' pa' uɬ'ax hatse'.
¡Yatsat'ax'inij yape etpilju' (Maranata)!
23 Ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewetskii.*
24 Pa' yeqsu'unka'x qu' na'ni'ɬ ejupkii in ɬijayani'ɬ ha' Jesucristo. Hik aka' qu'
ɬunye'je' (Amén).

---

* **16:11** Lc 18:9 * **16:12** Tit 3:13 * **16:13** Jud 3 * **16:14** 1Co 13:1 * **16:15** Lv 2:12; Hch 18:12
* **16:18** Sal 51:12; 1Ts 5:12 * **16:19** Ro 6:5; 16:3-23; 2Co 13:12; Fil 4:21-22; Col 4:10-15; Flm 1:23-24;
1Ts 5:26; Hch 6:9; 18:2 * **16:20** 2Co 13:12 * **16:21** 2Ts 3:17 * **16:23** 2Co 13:13; Ga 6:18; Fil 4:23;
Ef 6:23-24; Col 4:18; 1Ts 5:28; 2Ts 3:18

2 CORINTIOS

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, t'eku'myiiji' pa' Intata qu' ya'apostoli'ipji' ha' Jesucristo, qa na' Timoteo inejefe'epji' pa' Intata. Ha'ne witfaakanek t'ejuyii hekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ha' witset Corinto qa week iye pekhewe' i'ni' ha' sehe' Acaya, inejefetsipji' pa' Intata.*

2 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewets qa qu' nikesimen iye pe' atawjetsi'ɬ.*

3 Neniwqinhetji'ha pa' Dios qa Ɬatata iye ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo. Ɬakha' Intata neq'elet'inij. Ɬakha' Dios jiyisimetsin.*

4 Pakha'an jiyisimetsinij week na'aj a'tax qa niihet iye hats'inha qa' ɬeke'ye' qu' jintisimetsinek pekhewe' qu' naats'e'ej pe'ye' qa neq'iihetij iye, qa' jintit'iji' pa' hats ɬunye'j in jiyisimetsin pa' Intata.

5 Qe hik ɬunye'j ha' Cristo in yoksi'wen ji'jek pa' qi in jitaats'e'ej, ma' qa ɬunye'j ji'jek in topo' inij pa'qu' ineqsimetsinkeyaxi'ij pekhewep qe ta'ɬets hakha'an.*

6 Yekheweli'ɬ qu' haats'e'eɬij pe' wekwek, qe qa' nana'li'ɬ e'm pa' wit'ikesimeya'xɬekii qa qu' i'ɬiyi'iɬ iye. Qa in tsisimetsini'ɬ ha' Cristo qe qa' ikesimenɬejiiɬ kiyek qa' et'unitsi'iɬiju'ɬ iye qu' nanamtaxi'ɬ ewets hik pekhewe' ji'ij pe' a'tits qa niihetits iye wekwek in yijunyejeyi'ɬ kiyek.*

7 Tsikfe'li'ɬetsha in yijaa'ija in ɬaats'e'eɬij pe' wekwek in yijunyejeyiɬek, qa hik ta'ɬijupi' in tsikfe'li'ɬetsha iye ha' Cristo qu' nesimetsini'ɬha in yijunyejeyi'ɬek.*

8 Qe nite' hisu'uni'ɬ qu'nte' enikfe'li'iɬets, yejefets, kakha' qi a'tax yijunyejeyi'ɬkii ha' sehe' ei Asia, qe hats qi in niihet qa hats nite' ye'weju'ɬi'ɬiju'ɬ qa hats nite' humti'iɬ qu' mexe natsa'li'ɬ.*

9 Pakha' hoksi'weni'ɬ hik ɬunyejei ne'ej hats wetka'x qu' natlanhetiiju'. Aka'an in ɬunye'jkii qe qa' nite' yekhewele'ɬi'iɬ qu' hetjumti'iɬ yitets, qe qa' hetjumti'iɬets yijat'ij pa' Intata, hikpa' ɬeke' qu' niɬin pa'qu' hats nawa'mtax.*

10 Ɬakha' ts'ilithiniɬik'ui aka'an qa nite' yili'ij qu' nets'ilithiniɬik'ui iye qu' iftsaxe'taxets qu' natsaxi'ɬju', ɬakha' iye hetjumti'iɬets qa nite' yili'ij qu' nets'ilithinji'ji'ɬ.*

11 Ekheweli'ɬ ɬetsifeni'ɬ iye in ɬ'iyini'ɬ yipji'kii, hats'inha qa' olotse' pe'qu' nit'ijets ɬe'wisij pa' Intata qu' nata'ɬ inwets qa qu' nataɬets iye in ts'ilithiniɬik'uikii pa' witwamhi' qe ta'ɬets pe' olots iyinheyejeyi'ɬ.

Pablo yink'aihitik'ui pa' ɬ'ikheijewettax.

12 Yekheweli'ɬ aka' tsi'sinheti'ɬi'mkii aka'an: pa' ɬ'anye'j pa' te'weiju' in hoksi'weni'ɬ in qi in haqsiiɬi'mijkii pa' ɬe'wis ene' weekji' ha'ne sehe' epji', in ɬunye'jek pa' yisu'un pa' Intata qa yijaa'ija iye in haqsiiɬijkii. Aka'an in hit'ij les

---

* **1:1** 1Co 1:1,2; Fil 1:1; Col 1:1; 2Ti 1:1; 1Ts 3:2; 1Ti 1:2; Hch 18:12 * **1:2** Lc 11:13; 12:51; Ro 1:7; 2Ti 1:2; 3Jn 14; Mt 5:16; 11:27; Jn 8:42; Ef 5:20 * **1:3** Mr 14:61; He 10:28; Lc 2:25 * **1:5** Ga 5:24; 6:17; Fil 1:29; 3:10; Ro 8:17; 2Co 4:10; Col 1:24 * **1:6** He 11:37; Fil 1:29 * **1:7** 1Ts 1:3; Flm 17 * **1:8** Hch 6:9; 8:10; 1Co 15:24; Ef 1:21; 1P 3:22; 2Co 4:8 * **1:9** Sal 25:2; 26:1; Jer 17:5-7; Lc 18:9; Mr 9:27; Jn 2:19 * **1:10** Mt 10:21; 27:43; Jn 8:51; Fil 3:10

hit'ijets in mexe ha'ni'ł etji'teje'm. Qa nite' ta'łets pa' łikfeliya'xkii ene' jukhew, qe ta'łets yijat'ij pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata.*

13 Qe nite' hika'ał e'm qu' nite' łeke'ye' qu' iyineni'łik'i qa qu' nite' enikfe'li'iłik'i iye. Q'axqe qu' hane'ejtitek qu' enikfe'li'łik'i qa' amłi'iłijii pa' ł'akathe'.

14 In łunye'jek in łenikfe'li'łik'i ke' uja'x łespi'ye'ełij, in yekheweli'ł ta'łił yiwets qu' e'łesitsi'iłi'mkii, qa ekheweli'ł qa ta'łił ewetsek qu' ye'łesitsi'iłi'mkii qu' netpiltaxju' ha' Yatsat'ax'inij Jesús.*

15 Qa aka'an in humti qu' yijaayi'ija, ma' qa hisu'untax qu' honjohoni'ł ei qu' natsami'ł ei, ma' qekha wetsjuk'etaxij qu' ye'łe'wisi'imkii qu' natsami'ł ei.*

16 Qe ka' humtitax qu' yeqfenye'je' yiwek kakha'an, qu' mexe henwu'mi'ł eiji' qu' natsami'ł ei qu' heyeyii qu' natsamii ha' sehe' Macedonia. Ma' qa qek hetpilyite'pji' iye qekha ewi'łij iye qek mexe henwu'mtaxi'ł eiji' iye qu' natsami'ł ei qe q'ax qek łeke'ye'tax qu' etsi'feni'ł qu' hats heyeyii iye qu' natsamii ha' sehe' Judea.*

17 Q'axqe qu' nite' umtiyi'ił qu' hawalheetłeji' aka' hisu'untax hik aka'aj qu' yeqfenye'je' yiwek, q'axqe qu' nite' umtiyi'ił iye qu' hik yijunyejeye' ka' łunyejei ene' jukhew ha'ne sehe' epji' in yiitłi'ij "ehe" qete'e' "nite'".*

18 Pa' Intata in yijaa'ija pa'qu' hats nit'ij qa yaqsiijkii, nikfe'lets in yijaa'ija nite' haqanłi'iłkii pa'qu' hats k'efeli'łi'm, nite' hik łunye'j na'aj yiitłi'ij "ehe" qete'e' "nite'".*

19 Ha' Jesucristo, łaˈs pa' Dios hikha' henfeli'ł e'm ha' Silas, ha' Timoteo qa yakha'. In henfeli'ł e'm nite' hik łunye'j na'aj yiitłi'ij "ehe" qete'e' "nite'", qe hakha'an hik łunye'j yijat'ij pa'qu' yijaayi'ija qu' nit'ij "ehe".*

20 Qe pa'n uja'x pe' hats yiwjutsiqen ine'm pa' Intata, qa ha' Cristo in ta'łets, ma' qa ekewe'en qa hik łunyejei na'aj yijaa'ija qe yit'ij "ehe". Qa hik ta'łijupi' in jitit'ij ka' łii ha' Cristo, ma' qa jitit'ij: —Hik kakha' qu' łunye'je' (Amén)— qe qa' jintewqinhet pa' Intata.*

21 Pa' Intata t'eku'm iniiji' qa watjanithen'inij, yekheweli'ł qa ekheweli'ł, ma' qa yatsat'ets'inij ha' Cristo.*

22 Qa ji'yeni' pe' łeq'ikati'inij in yatsat'ets'inij, qa ji'yen ji'teje'm iye pa' Espíritu Santo hikpa' hik łunye'j qu' nonjohonłe inwets.*

23 Pa' Intata hikpa' heni' qu' hik łunye'je' qu' ewi'łe'łe qu' nenikfe'lij yiwets in yijaa'ija in mexe nite' tsamii iye ha' Corinto qe nite' hisu'untax qu' heijitheyi'łij ewetskii pe'qu' yi'lijeye'.*

24 Aka'an nite' ikji' qu' heinek'enhe'yi'łij pa' nite' eqekuyejeyi'ł, qe ikji' yijat'ij qu' jineteni'fen wetju'ł hats'inha qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii qe ekheweli'ł nite' łamqami'łij pa' nite' eqekuyejeyi'ł.*

2

1 Hik ta'łijupi' in heniwjutsiqenij qu' mexe nite' natsame' eku'ni'ł ei qe nite' hisu'untax qu' nata'ł yiwets iye qu' uł'etsi'iłi'mkii.

---

* **1:12** 1Ti 2:6,10; He 13:18; Pr 3:19; 1Co 1:21; Hch 23:1; 2Co 4:2; 5:12 * **1:14** Ro 2:17; Ga 6:4; 2Co 9:3; Fil 1:6; 2:16; 4:1; 1Ts 2:19-20 * **1:15** Hch 18:1-18; 1Co 4:19 * **1:16** Hch 16:9; 19:21; 20:38; 1Co 16:5-7; Lc 1:5 * **1:17** Fil 3:3; Col 3:22 * **1:18** Nm 23:19 * **1:19** Jn 5:19; 1Ts 1:1; He 1:2; 13:8 * **1:20** Gn 12:7; Sal 72:19; Ap 22:21; Mr 10:37; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **1:21** Lc 4:18; 1Jn 2:20 * **1:22** Ef 1:14; Stg 4:5 * **1:23** Ro 1:9; Fil 1:8; He 12:1; 1Co 4:21; 2Co 13:2,10 * **1:24** Pr 24:16

2 Qe qu' nata'ł yiwets qu' uł'etsi'iłi'mkii, ¿łekpa' qu' nets-sinheti'mkii in pakha' qu' nets-sinhettaxi'mkii hikpa' pa' haqsiijkii in uł'axi'mkii?
3 Qa hik ta'łijupi' henq'ika'ał ei iye in łunye'jek ka' hayiits haqsiijkii, hats'inha qu' natsamtaxi'ł ei qa' nite' yuł'axi'imkii qu' nata'łets enewe' qu' nets-sinhettaxi'mkii. Tsikfe'lets in łeke' qu' aqsiiłijkii qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii in łunye'jek pa' yisa'xi'mkii.*
4 In henq'ika'ał ei qi in yuł'axi'mkii qa yitawje'met iye qa olots ke' nekju' yit'ilii in yaq'apyijkii, qa nite'łe ikji' in henq'ika'ał ei qu' net'ejuyets qu' uł'etsi'iłi'mkii, qe qa' enikfe'li'łets yijat'ij pa' na'l ye'm yeqsu'unka'x, les in hit'ijets pa' yeqsu'unka'xi'ł ej.

Pa' ewi'ł yaqsiijkii pa'aj pa' uł'ax.

5 Qa in na'l pa' ta'łets pa'aj pa' witwuł'axi'mkii, nite' yeł'ewi'ł łi'ijkii in tsiwuł'enheti'mkii qe uja'x iye ekheweli'ł pe' yiwuł'enheti'mkii qa pekhewepłe qa nite'. Hit'ij aka'an qe qa' nite' k'ewupuni'ił qu' nite' natawje'meteni'ił.*
6 Hats ł'ajłu'uj je'm pa' yaqaamij qu' e'weeki'ił in łitanitheni'łij pakha'an.
7 Hane'ej qa' e'łe'sitsi'ił wetju'ł iye pakha'an qa' isimetsini'ł, hats'inha qa'nte' niwume'ju' pa' witwuł'axi'mkii.*
8 Qa hik ta'łijupi' qu' nek'iyini'łij ewets qu' ewi'łij iye qu' meniwjut-siqeni'łiji'm pa' e'qsu'unka'xi'łij pakha'an.
9 Qe ka' hayiits he'nq'ika'ałij ei kakha' t'ejuyets aka'an, kakha'an hika' iye qe qa' k'ajaajiniłij qa qu' netsikfe'lets iye me yijaatu'uja qu' ek'eni'łik'i ekewe'en.*
10 Qa pa'qu' ku'mi'łiju'ł in yisu'un qu' e'łe'sitsi'ił wetju'ł, qa yakhap ji'jek qu' he'yeku'miju'ł. Qa qu' nana'l pa'qu' hats he'yeku'miju'ł qu' ye'łe'sitsi'ił wetju'ł, pakha'an in he'yeku'miju'ł qu' ye'łe'sitsi'ił wetju'ł qe ta'łi'ł ewets qa ha' Cristo qa hats nikfe'lets,
11 hats'inha pa' inwo'met (Satanás) qa' ham pa'qu' niwq'axinij qu' ji-naqankii, qe inekhewel hats jinikfe'lets pa' inwo'met na'aj yisu'untax qu' łunye'je'kii.*

Pablo yeł'ilaxiikii pa' Tito.

12 In tsamii ha' witset Troas qu' henfel ke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Cristo, ma' qa tsikfe'lets in hayiits yit'ij ye'mik'i qhof pe' łejil ha' Yatsat'ax'inij.*
13 Qa nite'łe ikesimen pa' yitawe'j qe nite' hewetweni'łi' ha' yejefe Tito, qa hik ta'łijupi' in hakik'ui iye ha' witset qu' natsamii ha' sehe' Macedonia.*

Nite' yili'ij qu' jinanaxij qe ta'łets ha' Cristo.

14 Łe'wisij pa' Intata in nite' yili'ij qu' ji'naxinenij qe ta'łets ha' Cristo, qa inekhewel in ta'ł inwets qa yak'eskii pa' ł'ewjisi' pa' łikfeliya'xkii.*
15 Qe pa' Intata hik łeqjunyejei'inij qu' ł'ewjisi'ye' inij ha' Cristo, qa ha'ne ł'ewjisi' qa yak'esji'kii pe' iłii, qa pe' hats jutsiqax qu' nanaxju'.*
16 Qa enewe' hats jutsiqax qu' nanaxju', qa hik łunye'j qu' jininji'wenij pa' ława'mhiyejei, qa enewe'łe iłii qa hik łunye'j qu' jininji'wenij łiłijii. ¿Łekpa' qu' łeke'ye' qu' naqsi'jłi'ijkii aka' wit'ithayijkit?*

---

* **2:3** Fil 1:25; Jn 15:11 * **2:5** 2Ts 3:8 * **2:7** Mt 6:12 * **2:9** Ro 5:4; Fil 2:8 * **2:11** 2Co 12:17 * **2:12** Hch 16:8; Col 4:3 * **2:13** 2Ts 1:7; Tit 1:4; Hch 16:9 * **2:14** 1Co 15:57; Jn 17:3; 1Jn 4:8 * **2:15** Ef 2:8; 5:2; Fil 4:18; Mt 9:22; Hch 16:30; Jn 6:27 * **2:16** Mt 10:21; Jn 8:51; Fil 3:10; 1Jn 5:12

17 Qa yekhewelɬi'iɬ qa ɬeke' qu' haqsiiɬijkii qe pa' Intata ts'ukini'ɬij aka'an, qa nite' hik yijunyejeyi'ɬ pe' olots in nite' yijaa'ija qu' nenfel pa' Intata qa yisu'unɬe qu' nanaxij pe'qu' ɬ'astaye', qa yekhewelɬi'iɬ qa yijaa'ija in henfeli'ɬ qa tsi'weni'ɬij iye qe yatsat'etsi'ɬyij ha' Cristo.*

3

1 Aka'an in hit'ij ¿me ikji' qu' hetetfeli'ɬij qu' heniwqinheti'ɬ? ¿Ye' me i'nɬi'i qu' umti'iɬ qu' hisu'uni'ɬ pa'qu' witfaakanek'e qu' netsfeli'ɬ qa' netetkaxi'ɬ ei, axe'm qu' nata'ɬi'ɬ ewets pa'qu' witfaakanek'e qu' netsfeli'ɬ, in ɬunye'jek pa' yaqsiijkii pe' uja'x?

Pa' ink'ayik wenit'ij qu' jintaqsiijkii.

2 Ekheweli'ɬ k'eyilijeyi'ɬ qa we'nika'ajji' pe' yitawjetsi'ɬ in ɬunye'jek na'aj witfaakanek (carta) qa week ene' jukhew hik ɬunye'j qu' niyinenik'i qa nikfe'lets.*

3 Ekheweli'ɬ a'nali'ɬij in ɬe'lijei ɬeqe carta ha' Cristo qa yekheweli'ɬ pe' yika', nite' wenit'iji' in we'nika' na'aj witq'ikanet, qe wenit'iji' yijat'ij pa' ɬeqe Espíritu pa' nite' wa'm Dios, nite' we'nika'aji' iye pa'qu' k'eeweye' ute, qe we'nika'aji' yijat'ij pe' atawjetsi'ɬ.*

4 Ha' Cristo in ta'ɬets, qa nite' heqeku'uɬij pa' Intata in yijaa'ija aka' hit'iɬij.

5 Nite' yekhewelɬi'iɬ qu' nets'iyaiɬi'iɬij qu' haqsi'jɬi'iɬijkii aka'an, qe pa' Intata hik pakha' yijat'ij in ta'ɬets in haqsiiɬijkii aka'an,*

6 hik pakha' iye ts'iyayiti'ɬij in henfeli'ɬ kakha' ink'ayik wenit'ij qu' jintaqsiijkii, hikka' nite' ta'ɬets ka' we'nika'aji' pa'aj pe' utel, qe pa' Espíritu Santo hik pakha' ta'ɬets yijat'ij. Qe ka' we'nika'aji' pa'aj pe' ute jiyilan, qa pakha' ta'ɬets pa' Espíritu Santo qa jiyeɬisij pa' witiɬa'x.*

7 Kakha' jiyilan wenit'ij we'nika'aji' pa'aj pe' utel in i'nk'a namju' pa'aj *qa qi in qiji'ha pa'aj ɬunye'jkii,* *(Ex 19:16)* qa pe' Israel ɬeiɬets qa nite' ɬeke' in yejeɬtaxju' pa' ɬeju's pa' Moisés, qe pa' Moisés pa' ɬeju's qi in tujji'ha pa'aj, qa teiɬem in hamiyu'.*

8 Qa aka'an in ɬunye'jkii ¿me qa' nite' les qu' qiye' qu' netujjiha pakha' Espirituɬe pa' ta'ɬets?

9 Qe in qiji'ha pa'aj kekhewe' jiyilan, ¿qa inhats'ek qu' nite' les qu' qiye'ji'ha aka' jiyeɬisij pa' yatsathen?

10 Qe kakha' qi in qitaxji' pa'aj qa jutsiqaxij pa' ɬeju's pa' Moisés in tujji'ha pa'aj, hane'en hats nite' qiji' qu' jinta'wapjuɬeniju'ɬ kakha' les in qiji'ha wiikfik'i.

11 Qe in qiji'ha pa'aj qa ɬe'wis iye kakha' qu' haami'ija hatse', ye'ehe, qa' les qu' qiye'ji'ha qa' ɬe'wisi'ija iye wiikfik'i pakha' nite' yili'ij.*

12 Aka'an hik aka' ka' hetjumti'iɬik'ui, qa hik ta'ɬijupi' in nite' ts'ijiwe'yi'ɬ in henfeli'ɬ.*

13 Qa nite' hik yeqfenyejeyi'ɬij pa' Moisés pa'aj, in yit'onijju' pa' penyilo pa' ɬeju's qe qa' nite' ni'wene' pe' Israel pa' koojo qu' hats ɬ'aje'ɬi'ij qa' hame', hikpa' teiɬem in yomiyu'.*

---

* **2:17** Mt 12:36; Mr 4:14; Lc 6:47; 8:21; Jn 1:1; 2:22; 18:32; Hch 17:11; 2Ti 2:15; He 4:12 * **3:2** 1Co 9:2 * **3:3** Flm 13; Dt 5:26; Ex 24:12; Pr 3:3; 7:3; Jer 17:1; 31:33; Ez 11:19; 36:26; He 8:10 * **3:5** 1Co 15:10 * **3:6** Lc 22:20; He 7:22; Ro 7:6 * **3:7** Ex 34:29-35; Mr 10:37; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **3:11** He 2:14 * **3:12** 1Ts 1:3 * **3:13** Ex 34:33

14 Pekhewe'en qa t'unitsłeje'm pe' łaqjamtikineyejeikii, qa yamijii hane'ej, qe in yejełtax kekhewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj qa mexe hik łunye'j qu' netit'oyijju' pa' penyilo, qe ewi'łłe ha' Cristo qu' jintajayan qa' netenifte'ji'.*
15 Qa yamijii hane'ej, in yejełtax ke' Moisés łe'lijei qa hik łunye'j qu' netit'oyijii pa' penyilo pe' łaqjamtikineyejeikii.
16 Qa nikha'ajłe tetwek'ela'xets ha' Yatsat'ax'inij, qa tenit'iji'mii pa' penyilo.*
17 Qe ha' Yatsat'ax'inij hikha' Espíritu, qa pa'qu' na'nji' pa' łeqe Espíritu ha' Yatsat'ax'inij qa hats nite' yophe'ł ke' Moisés łe'lijei (ley).
18 Qa week inekhewel in hats nite' tit'oyijju' pa' penyilo ene' injusits, qa jiteełiiju' in łunye'jek ne'ej witeqjełinetjii pa' łe'wis łunye'j ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa teiłem in hik injunyejeyiyu' pa' łe'wis łunye'j ha' Yatsat'ax'inij, qa aka'an hik aka' yaqsiijkii ha' Yatsat'ax'inij hikha' Espíritu.*

4

Pa' wekwek inyetax we'nenji' pe' kamusi.

1 Pa' Intata in tsełisi'łij aka' wit'ithayijkit qe ta'łets pa' łeq'iltiye'j qa hik ta'łijupi' in nite' yathala'li'łijju'.*
2 Nite' hisu'uni'ł kekhewe' tat'inhetiikii qa yeqwepin iye, nite' hisu'uni'ł qu' yi'yowk'eletsi'ił, qa nite' iye hisu'uni'ł qu' hink'aihiti'łik'ui pa' ikji'ha ke' Intata łe'lijei, qe ewi'łłe yijat'ij in hit'iłij pa' yijaa'ija qa pe' łatawjets ene' week qa hikpe' hetetfeliłiji'm qa pa' Intata qa hats tsi'weni'łij.*
3 Qa qu' mexełe netit'oyijju' pa' penyilo eke' henfeli'ł łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús, pekhewe' tit'oyi'mju' pekhewe'en hik pekhewe' pe' teyii pa' qi ławak pa' Intata.
4 Pa' inwo'met (Satanás), łeqe dios ha'ne sehe' epji' hikpa' nipuk'anhetju' pe' łaqjamtikineyejeikii week pe' yeqeku' ha' Jesús, qe qa' nite' ni'wene' pa' qi łe'wis ł'uła'x in tujji' eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús hikha' qiji' Cristo, hikha' hik łunye'j pa' łunye'j pa' Intata.*
5 Nite' k'iyetiłij qu' net'ejuiłi'ił yiwets, qe k'iyetiłij yijat'ij qu' net'ejuyets ha' Jesucristo hikha' Yatsat'ax'inij, qa yekhewełi'ił qa eqejkunenheyi'łyij qe ta'łets ha' Jesús,*
6 qe pa' Intata hik pakha' pa' yit'ij pa'aj, qu' yape nana'l pa'qu' nana'lkii pa' nookii, pakha'an hik pakhaa'ija yitujinhetji' pe' intawjets, qe qa' jinenikfe'lets pa' łesa'x pa' Intata qu' nata'łets ha' Cristo.*
7 Aka'an hik łunye'j na'aj wekwek inyetax, hats na'l ine'm i'nji' enewe' hik łunyejei kamusil, qa aka'an in łunye'j hats'inha pa' qi in witt'unha'x qa' nata'łets pa' Intata qa' nite' inekhewele' qu' nata'ł inwets.*
8 Qe in haats'e'ełij pe' wekwek, qa nite'łe tsiwumi'łju'. Nite' tsikfe'li'łets pa'qu' yeqfenyejeyi'ił yiwek, qa nite'łe tseł'ilaxi'ł.
9 Hayawitjaxti'yi'ł, qa nite'łe tsiwejinłi'ił pa' Intata. Heijelaxti'yi'łijetsju'kii sehe' qa nite'łe tsaxiłju'.

---

* **3:14** Mr 8:17; He 3:13; 7:22; Hch 13:15; 15:21; Ro 16:7; 1P 5:14 * **3:16** 1P 2:25; Ex 34:34 * **3:18** 1Co 13:12; Jn 17:24; 2Co 1:20; 4:4-6; 1Ti 1:11,17; Mr 9:2; Gn 1:27; 1Jn 3:2 * **4:1** Mt 5:7; Mr 5:19; Lc 1:50; 2Ts 3:13 * **4:2** 2Jn 6; 2Co 2:17; 5:11,12; 6:7; 7:14; 2Ti 2:15; He 4:12 * **4:4** Lc 16:8; Mr 10:37; Gn 1:27 * **4:5** Fil 2:11 * **4:6** Gn 1:3; Mt 6:23; Fil 3:8; 1Jn 4:8; Mr 10:37; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **4:7** Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; Ap 11:17

10 Week na'aj haki'łji', kekhewe' haats'e'eł*ij* inq'ethinij ka' ła*w*amhinye'j ha' Jesús, hats'inha pa' hane'ej łiła'x ha' Jesús qa' ne'twenhetiijiijek ene' yesenitsi'ł.*

11 Qe yekheweli'ł in mexe yi'łiyi'ł nite' yili'ij in iftsaxets qu' natsaxi'łju' qe ta'łets ha' Jesús, hats'inha pa' hane'ej łiła'x ha' Jesús qa' ne'twenhetiijiijek ene' yesenitsi'ł hik enewe' wa'm.*

12 Ye'ehe, pa' witwamhi' he'yejuyi'łiju'ł qa ekhewełi'ił qa' nana'li'ł e'm pa' witiła'x.

13 Qa na'łi'ił ye'm pa' Espíritu ta'łets pa'nte' witqekuye'j hik pakhaa'ija na'li'm pa'aj pa' yika'ajji' aka'an in yit'ij: *—Nite' heqeku' qa hik ta'łijupi' in henfel.— (Sal 116:10)* Qa hik yijunyejeyi'ł in nite' heqeku'uł qa hik ta'łijupi' in henfeli'ł.

14 Qe tsikfe'li'łets pakha' yił*i*n iye pa'aj ha' Yatsat'ax'inij Jesús in wa'mtax qu' netsiłinjiiłek hatse' yekheweli'ł qe ta'łets ha' Jesús, qa ekheweli'ł iye qa' je'weeke' qu' jineka'xets pa' i'ni' qa' je'metitsi'im pakha'an.*

15 Week kekhewe' yijunyejeyi'łkii a'tits qe qa' e'łe'sitsi'iłju', hats'inha pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata in hats ikipji' pe' olots qa' les net'ijaifik'i qu' olotse', ma' qa' les olootsi'ija pe'qu' nit'ijetspha'm łe'wisij qu' net'ejuyets in qiji'ha pa' Intata.*

Pekhewe' jite'wen hane'ej wekwek nite' yape.

16 Qa hik ta'łijupi' qu' hasu'uj jinanqatsit'ij yemjeetax enewe' te'wenhetii i'najits in hats łeyijłem in ła*w*a'mhits qa pakha'łe nite' te'wenhetii qa hats jeek łeyijłem in week nełuts in les t'un.*

17 Qe pekhewe' jitaats'etax nite' yape qa nite' qits iye, qa' naya'xi' pe' qi in łe'sits nite' yili'ij qa ham łunyejeyi'iju'ł iye jiyełisij hatse' pa' Intata.*

18 Qa hik ta'łijupi' qu' hasu'uj qu' les qitse' ine'mji' ene' jite'wen, qitse' ine'mji' yijat'ij pekhewe' mexe nite' jite'wen, qe pekhewe' jite'wen hane'ej wekwek nite' yape, qa pekhewe'łe mexe nite' jite'wen qa nite' yili'ij pakhaaye'łi'ij qu' nana'l.*

5

Pa' yape qa pa' nite' yape.

1 Qe enewe' i'nesenits hik łunyejei qu' initsi'ye' ha'ne sehe' epji', hik łunye'j na'aj qooxo in nite' yape'e' pa'qu' na'ni', qa hatsłe jinikfe'lets pa' Intata in hats yaji'let pekhewe' ink'aihits initsil t'ejuyets na' wa'sji' nite' yili'ij yijat'ij qu' nana'l, pekhewe'en nite' pa'qu' jukhewe'łe qu' naqsiijkii.*

2 Qe yijaa'ija enewe' hane'ej mexe ju'unifi wititsil jitik'etij, qe hats jitesu'untax qu' ji'nuyik'ipha'm pekhewe' initsil t'ejuyets pa' wa'sji'.*

3 Qa qu' hats ji'nuyik'ipha'm pekhewe'en, ma' qa' hats nite' inuk'ele'łekii qu' ham pa'qu' i'nese'ne'.*

4 Qe in mexe ju'unifi ene' hane'ej wititsi', jitik'etij in jineq'iihetij, qa nite'łe jitesu'un iye qu' inuk'ele'łekii, qe jitesu'untax yijat'ij qu' nana'l iye pa'qu' ji'nuyik'ipha'm, hats'inha ha'ne wa'm qa' naya'xi' pa' nite' wa'm.*

---

* **4:10** Lc 9:23; Ro 5:6-8; 6:5-8; 8:34-36; Ga 6:17; 1P 4:1,2 * **4:11** Mt 10:21; Jn 8:51; Fil 3:10 * **4:14** 1Ts 4:14 * **4:15** 2Co 9:11 * **4:16** 2Ts 3:13; Ro 7:22 * **4:17** Ga 6:2; Lc 24:26; 1P 5:1,4 * **4:18** Ro 8:24 * **5:1** Fil 2:10; 3:19; Ef 6:9; 2P 1:13; Col 2:11 * **5:2** 1P 2:2 * **5:3** Mt 25:36; Lc 10:30 * **5:4** Ro 7:24; 8:23; 1Co 15:26

5 Qa pakha' yaji'let ine'm aka'an, hik pakhaa'ija pa' Intata, hik pakha' iye jiyełisij pa' Espíritu Santo qu' nonjohonłe inwets.
6 Qa hik ta'łijupi' in nite' jiteli'ij in jiwent'unhet qa nite' ji'nijiwei iye, yemjeetax in jinikfe'ltaxets in mexe ju'unifi enewe' hane'ej wititsil qa mexe jitotsimii pa' i'ni' ha' Yatsat'ax'inij.
7 Qe in mexente' jite'wentax, qa hatsłe nite' jiteqeku'.*
8 Hik ta'łijupi' in nite' jiteli'ij in jiwent'unhet qa nite' ji'nijiwei iye qa jitesu'untax qu' jinakik'ui ha'ne hane'ej i'nese'n, qe qa' jinamii qa' jina'nijupha ha' Yatsat'ax'inij.*
9 Qe pakha' jitesu'un qu' jintaqsiijkii i'nłi'i qu' hats jina'nijup i'nłi'i qu' mexente' jina'ni'ijup pakha'an qu' jinte'sinheti'mkii pa' Yatsat'ax'inij.*
10 Qe week qu' jinakets pa' i'niji' qu' jinejeyumtshen ha' Cristo, hats'inha qa' week ewiłei qu' netesti'yij pa'qu' ne'weju'łij pe' yaqsiijkii łe'sits i'nłi'i qu' uł'etse' in mexe i'nji' ene' wa'm wit'esenits.*

Pakha' qu' na'n ji'teje'm ha' Cristo, pakha'an ink'ayik łunye'j.

11 Qe tsikfe'li'łets pa' łunye'j pa' qi wit'ijiweyaxi'm hatse' ha' Yatsat'ax'inij, qa hik ta'łijupi' in henfeltaxi'łi'mha ene' jukhew qa efuts, qa pa' Intata qa hatsłe nikfe'li'łij yiwetsha qa ekheweli'ł iye q'axqe qu' hats enikfe'li'ł yiwetsha.*
12 Aka' hit'ij iye, nite' ikji' iye qu' yekhewele'łi'ił qu' heniwqinheti'ł, qe hisu'uni'ł yijat'ij qu' ne'sinheti'łi'mkii aka' haqsiiłijkii, hats'inha qa' enikfe'li'łets pa'qu' it'iłijiju'ł pekhewe' yiwqinhet ene' jite'wen qa nite' pe' łatawjetsji'.
13 Qe qu' nenit'ijets qu'nte' heyeik'une'yi'ił wetju'ł, qa t'ejuyets pa' Intata. Qa in wenitłi'ijets in heyeik'une'yi'ł wetju'ł qa t'ejuyi'ł ewets ekheweli'ł.*
14 Qe pa' łeqsu'unka'x ha' Cristo hikpa' tsaqsijineni'łijkii pa'qu' nisu'un, qe tsikfe'li'łetsha pa' ewi'ł in wa'm qe ta'łets ene' week, qa in wa'm qa hik łunye'j qu' week nawa'm.*
15 In wa'm qe ta'łets ene' week, hats'inha pekhewe' iłii qa' hats nite' łekhewele'łe qu' net'ejuyets in iłii, qa' net'ejuyets yijat'ij in iłii hakha' wa'mifi pa'aj qa i'nk'ałe qa iła'xijup iye pa'aj.*
16 Qa hik ta'łijupi' hane'ejija, hats ham pa'qu' jinenikfe'lij qu' pakha' łunye'je' in t'ejuyets ene' i'nesenits. Yijaa'ija yekheweli'ł in hi'wentaxi'łha ha' Cristo ka' łunyee'jija in t'ejuyets ene' i'nesenits, hane'ej hats nite' łunye'j kakha'an.
17 Qa hik ta'łijupi' pakha' qu' na'n ji'teje'm ha' Cristo, pakha'an ink'ayik łunye'j. Qa pa' hayiits łunye'j qa hats yili'ij qa yaya'xi' pa' ink'ayik.*

Jiyithayinenij qu' jintefel in hats je'łe'sitsi'ł wetju'ł.

18 Week ekewe'en ta'łii pa' Intata, hik pakha' yaqsi'jłi'ijkii in je'łe'sitsi'ł wetju'ł qe ta'łets ha' Cristo, qa hane'ej qa jiyithayinenij qu' jintefel in week łeke' qu' łe'sitsi'ił wetju'ł.*
19 Aka'an ikji', ha' Cristo in ta'łets, pa' Intata qa yaqsiijkii in hats łe'sitsi'ł wetju'ł ha'ne week sehe' epji', qa nite' neqjunu'etskii pe' łewuł'ets ene' jukhew

---

* **5:7** Mt 8:10; Hch 3:16; Ro 1:8; 1Co 2:5; Ga 2:16; 1Ti 1:2; He 4:2; Lc 3:22 * **5:8** Fil 1:23 * **5:9** He 13:21 * **5:10** Jn 5:22-30; Mt 16:27; 25:31-46; Fil 1:6; He 10:31 * **5:11** Sal 147:11; Pr 1:7; 1P 1:17; Ap 14:7 * **5:13** Hch 10:45; 1P 4:7 * **5:14** Jn 11:51; 2Co 4:10 * **5:15** Lc 20:38; He 2:9; Ro 14:7 * **5:17** Jn 1:3; Ap 3:14; 21:5; Ro 6:4; 8:24; Is 43:19; 65:17; Ef 4:24 * **5:18** Ro 5:11

qa efuts. Aka'an hik aka' ka' jiyithayinenij qu' jintefel in hats je'łe'sitsi'ł wetju'ł.*

20 Qa hik ta'łijupi', inekhewel je'wit'ukinheyij qu' ji'niyetij ka' łii ha' Cristo, ma' qa hik łunye'j qu' łakhaayi'ija pa' Intata qu' natyaikii in'inijji'. Qa hik ta'łijupi', aka' łiiji' ha' Cristo qu' nek'iyini'łij ewets qu' yape e'łe'sitsi'ił wetju'ł pa' Dios.*

21 Ha' Cristo in hamtaxji' pa'qu' uł'axe', qa pa' Intata qa yeni'pji'kii pe' inwuł'ets hats'inha qa' je'łe'sitse' qa' nit'ij inwets pa' Intata yatsathen qe ta'łets ha' Cristo.*

6

1 Yekheweli'ł yithayife'ełij pa' Intata, qa k'iyini'łij ewets qu' hasu'uj qu' ham ne'weju'łi'ij pakha' nełisłi'iłij qe nesu'uni'ł.

2 Qe pa' Intata yit'ij pa'aj: *—In yamets łahats'ij, qa k'epiye'. Qa in yamets ka' nełuji' qu' k'ełin, qa k'efen.— (Is 49:8)* Ye'ehe, pakha' łahats'ij hane'ej, hane'ejija in hats yamets. Qa pa' nełuji' witiłijii qa hane'ejija iye in hats yamets.*

3 Yekheweli'ł nite' haqsiiłijkii pe'ye' pa'qu' uł'axe', hats'inha qa' ham uł'axe' qu' wit'anyeji'ij aka' yithayijkit'ił.

4 Qe week yijat'ij ke' haqsiiłijkii k'inq'ethiniłij in he'yithayi'yi'łi'm pa' Intata, nite' tsoqmositi'łij, hayawtshetenheti'yi'łkii, wekwek hamitsi'ł ye'm, jutsitets yijunyejeyi'łkii,

5 heyeqsilanheti'yi'łju', ho'yophełiti'yi'łju', taya'yij wetju'ł in tsuteni'ł, qi in heyithayi'yi'ł, i'nłi'i qe nite' hama'ałju', i'nłi'i qe ham pa'qu' hetuji'ł,*

6 nite' hetsjiłkini'łij pa'qu' uł'axe' in he'yithayi'yi'łi'm pa' Intata, tsikfe'li'łetsha ke' łe'lijei pa' Intata, nite' k'itaqsuniłijup pe'ye', yeq'iltinhetsi'ł, pa' Espíritu Santo tsi'feni'ł, in k'ineqsu'uni'ł yijaa'ija,*

7 ke' henfeli'ł wi'tlijei yijaalija, na'aj k'inq'ethiniłij ta'łets pa' łet'unha'x pa' Intata, yitjanetitsi'ł ta'łets pa' yatsathen hik łunye'j qu' na'nji' enewe' ts'iya'yi'łik'i qa ene' yifeijetsi'łji' iye,*

8 na'l ne'ej tsiwqinheti'ł qa nikhewepłi'ij qa nite' tsiwqinheti'ł, na'l ne'ej uł'etsik'i in yeq'iye'ełyijkii qa na'l ne'ej łe'sitsik'i in yeq'iye'ełyijkii, na'l ne'ej yit'ijets in howotk'onłi'iłkii qa henfełi'ił pa' yijaa'ija,*

9 hik yijunyejeyi'ł qu' nite' netsinikfe'li'ił qa qiiłe in tsinikfe'li'ł, hik yijunyejeyi'ł qu' hats natsaxiyu'ułju' qa topołi'iłyij pe' yiłiyi'ł, haitani'thenhetiyi'łkii qa nite'łe hailanheti'yi'łju',

10 hik yijunyejeyi'ł qu' qi qu' yi'tawje'metetsi'ił qa nite'łe yili'ij in ye'łe'sitsi'łi'mkii, hik yijunyejeyi'ł if'iljetsits qa hipatunenłi'ił pe' łatawjets pe' olots, hik yijunyejeyi'ł qu' ham pa'qu' nana'li'ł ye'm qa tsikfe'łi'iłets in week na'li'ł ye'm.*

11 Yejefetsipji' pa' Intata Corinto łeiłets, in henfeli'ł e'm ham hat'ini'ił e'm, weekijha pe' yitawjetsi'ł in k'esu'uni'ł.

12 Pa' e'qsu'unkaxitsi'łyij in hik łunye'j qu' nana'l pa'qu' axkatheli'iłij, nite' ta'łi'ł yiwets, qe ekhewełi'ił in ta'łi'ł ewets.

---

* **5:19** 2P 2:20; Tit 2:11 * **5:20** Fil 1:29; Ef 6:20; 2Co 12:10 * **5:21** 1Jn 3:5; Ro 8:3; Ga 3:13; 1P 2:24 * **6:2** Is 55:6; Lc 4:19; He 3:13 * **6:5** Jue 16:21 * **6:6** 2Co 11:3; Ef 2:7; Fil 3:8; 1Jn 4:8; Ex 34:6; 2Ti 3:10; Ro 2:4; 3:12; 11:22; Ga 5:22; Col 3:12; Tit 3:4; 1Co 13:1 * **6:7** 2Ts 2:10; Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; Ap 11:17 * **6:8** 1P 5:4 * **6:10** Mt 5:4; Jn 16:22; 2Co 7:4; Fil 1:4,25; 2:17-18; 3:1; 4:1,4; Col 1:24; 1Ts 1:6; 1P 1:6-8

13 Ye'ehe, aka' qu' hit'iɬij ewets hik łunye'j qu' k'eyilitsi'iɬ. Hik equk'eli'iɬijha
yijat'ij in k'esu'uni'ɬ qu' etsu'uni'ɬ. 14 Hasu'uj pa'qu' e'we'tsjuk'i'iɬji' pekhewe'
nite' tek'enets ha' Cristo na'aj wakka ło'siyit, qe ¿pa'n qu' łunye'je' qu' ewi'ɬ
na'ni' pa' yatsathen qa pa' nite' yatsathen? Qa ¿me łeke' iye qu' ewi'ɬ na'ni'
pa' na'lkii qa pa' nookii?*
15 ¿Pa'n łunye'j qu' ewi'ɬ na'ni'ɬi' ha' Cristo pa' Belial (Satanás)? ¿Me łeke' qu'
week łunyejeyi'iɬ pa' nite' yeqeku' ha' Cristo pa' yeqeku' ha' Cristo?
16 ¿Me łekeli'ɬ wetju'ɬ ene' łetsi' pa' Intata pekhewe' witeqsi'nq'alits? Qe
inekhewel łetsi' pa' Dios nite' wa'm, pakha'an yit'ij pa'aj: *—Yakha' qu' ha'nji'kii
enewe'en, qa' hijaaki'sji'kii iye enewe'en. Yakha' qu' łeqe Diose'yij, qa enewe'en
qa' yitset'i'ij.—* *(Jer 32:38)**
17 Qa hik ta'ɬijupi' in yit'ij iye pa' Yatsat'ax'inij: *—Ma'aɬik'uifik'i in ła'ntaxi'ɬji'
łeqewuk'u nekhewe'en qa' me'nitoni'ɬi'mets. Hasu'uj ku'mi'łets kekhewe' uɬ'ets, qa
yakha' qa' he'yeku'mi'ɬ eju'ɬ.—* *(Is 52:11)*
18 *—Qa yakha' qu' Atatayi'iɬyij, qa ekhewelɬi'iɬ qa' k'eyilitsi'iɬij qa k'ayasiyi'ɬ
iye.—* *(2S 7:14)* Hik aka' yit'ij pa' Yatsat'ax'inij hik pakha' pa' week
tenek'enhe'yipji'.*

7

1 Yejefets, ekewe'en hik ekewe' ke' weniwjutsiqen ine'm, qa hik ta'ɬijupi'
qu' jinteli'ijha pa' uɬ'ax yaqsiijkii ha'ne i'nese'n qa pa' uɬ'ax yaqsiijkii pa'
inaqjamtikineye'jkii hats'inha qa' jinowo'oi qu' les jintasiijkii pa' yisu'un pa'
Intata qu' nata'łets pa' i'nijiweya'xiju'ɬ pa' Intata.*

Pablo łe'wisi'mkii.
2 Ku'mi'ɬ yiju'ɬ, yekheweli'ɬ ham pa'qu' haqsi'ji'ɬi'mijkii pa'qu' uɬ'axe', ham
pa'qu' haqsijineni'ɬijkii pa'qu' uɬ'axe' qa ham pa'qu' hawitji'iɬiji' pa'qu' łunye'je'
wekwek.*
3 In hit'ij ekewe'en, nite' ikji' qu' hit'iɬij ewets qu' ekheweli'iɬ qu' aqsiiɬijkii
pa'qu' uɬ'axe'. Hayiits hit'iɬij ewets in qi in k'esu'uni'ɬ qa nite' łeke' qu'
jinak'esinhettax wetju'ɬ pa' witiła'x qa pa' witwamhi'.
4 Yakha' ham pa'qu' hetjeyepuni'ɬij ewets qu' hit'iɬij ewets. Yakha' qi in
heiqeni'ɬ ej. Qi in łatsmajati'ɬ qa qi iye in łet-sinhetiɬi'mkii in mexe qitax pa'
haats'e'eɬij.
5 Qe in tsami'ɬii iye ha' sehe' Macedonia, qa ham pa'qu' na'ni' pa'qu'
yiwapiihijiyi'iɬ qe qi in haats'e'eɬij pe' wekwek. Ha'ne i'nfik'i watlan, qa
pakha'ɬe te'weiju' qa nekewettaxi'ɬ ewets.*
6 Qa pa' Intata, hikpa' yisimetsin pe'qu' itawje'metetse', tsisimetsini'ɬji' ka'
łamijiiji' na' Tito,*
7 qa nite' ewi'ɬe ka' łamijiiji' qe ka' łesaxi'mkii iye in ta'ɬi'ɬ ewets. Łakha' na'
Tito nifeli'ɬ ye'm iye in łisu'untaxi'ɬ qu' e'tsweni'ɬ iye, qa in łenikfe'litiɬets iye
in łijaniɬik'i pa' łaqsiiɬijkii, qa in łenɬ'ilaxi'ɬyiikii iye, ma' qa les qii'ija in łe'wis
ye'mkii.*

---

* **6:14** Mt 6:23; 13:41; Jn 12:46 * **6:16** Ex 29:45; Gn 31:19; 1Co 8:4; Stg 4:5; He 3:6; Lv 26:12; Jer 31:33; Ez 37:26 * **6:18** Mt 5:9,16; 11:27; Lc 11:13; Jn 8:42; Ef 5:20; 2S 7:14; Ap 1:8; Is 43:6; 49:22; 60:4; Os 1:10 * **7:1** Gn 12:7; Sal 147:11; Pr 1:7; Ap 14:7 * **7:2** 1Co 3:17; 15:33; 2Co 11:3; Ef 4:22; 2P 2:12; Jud 1:10; Ap 19:2 * **7:5** Hch 16:9; 27:29; Stg 4:1; Tit 3:9; Jn 7:13 * **7:6** Mt 11:29 * **7:7** Nm 25:13

8 Qe in ta'ɬtaxets kakha' yifaakanek'iɬ ei in uɬ'etstaxiɬi'mkii, hane'ej qa hats ye'ɬe'wisi'mkii, qe in i'nk'aa k'inqekenij qi in yeqis'iltaxyij. Qa ha'neɬi'ij qa hats tsikfe'lets in ɬ'ajɬi'ij in uɬ'etstaxiɬi'mkii.*
9 Hane'ej qi in ye'ɬe'wisi'mkii, nite' ta'ɬets in uɬ'etsiɬi'mkii pa'aj, qe ta'ɬets yijat'ij in uɬ'etsiɬi'mkii qe qa' menikfeliti'ɬets in ɬijaniɬik'i, qe pa' Intata yisu'un qu' newuɬ'enhetiɬi'mkii in ɬaqsiiɬijkii pa' uɬ'ax, qa hik ta'ɬijupi' in ham pa'qu' nata'ɬiɬ yiwets qu' aats'e'eɬij.
10 Qe pa' witwuɬ'axi'mkii in ta'ɬets pa' Intata yaqsiijkii pa' jiyilithinik'ui pa' uɬ'ax pakha'an in jiwenikfelitets in jitijanik'i pa' jitaqsiijkii, pakha'an nite' jiyaf'aliɬi'ij yijat'ij. Ma', qa pakha'ɬe witwuɬ'axi'mkii ta'ɬets ha'ne sehe' ipji' qa yaqsiijkii qu' jinawa'm.*
11 Jeɬ qeku'ni'ɬek pa' ɬataɬiɬijets pa' ewuɬ'axitsiɬi'mkii pa'aj in ta'ɬets pa' Intata, ¡maa, hayits qa aje'eɬ ɬisu'uni'ɬ qu' manaqsi'jiɬju' iye. Hayits qa ɬ'ayetiiɬi'iɬ'etets, hayits qa ɬenijiweyiɬipji', hayits qa qi in ɬantatsittaxi'ɬ yijiikii qu' k'efeni'ɬ, hayits qa qi in ɬisu'uni'ɬ qu' yijaayi'ija qu' aqsiiɬijkii, hayits qa aje'eɬ ɬisu'uni'ɬ qu' itanitheni'ɬ pa' yaqsiijkii pa' uɬ'ax! Week ekewe'en in ɬaqsiiɬijkii ma' qa hats ɬ'inq'ethiniɬij in hats ɬakiɬik'uifik'i pa' uɬ'ax ɬunye'jkii.*
12 Qa hik ta'ɬijupi' in haqsiijkii ka' witfaakanek, nite' haqsiijkii qu' net'ejuyets pakha' inqawitji, qa nite' haqsiijkii iye qu' net'ejuyets pakha' tawitjaxtii. Haqsiijkii yijat'ij qe qa' menikfeliti'ɬets pa' ɬuk'e' pa' e'qsu'unkaxitsi'ɬyij qa pa' Intata qa hats nikfe'li'ɬij ewets.
13 Qa hik ta'ɬijupi' aka'an yisimetsin pe' yitawjetsi'ɬ. Qa nite' ewi'ɬɬe in ikesimen pe' yitawjetsi'ɬ qe lees in qii'ija iye in ɬe'sitsi'ɬ ye'mkii qe na' Tito in ta'ɬi'ɬ ei qa qi in ɬe'wisi'mkii, qe pa' ɬatawe'j ɬisimetsini'ɬ in qi in wetjeyepuntax.*
14 Qe in nite' hijanik'i in heiqeni'ɬij ewets na' Tito, ma' qa hats nite' hewepinkii. Qe week kekhewe' hats k'efeli'ɬi'm yijaalija, qa hik ɬunye'j in heiqeni'ɬijets na' Tito kakha' ejunyejeyi'ɬ qa yijaa'ija.*
15 Les qijiija qa nesu'unji'ji'ɬ qa yijamtijiik'i in e'weeki'ɬ in qi in ɬ'ek'eni'ɬ pa'aj, qa in e'lesitsi'ɬiju'ɬ qa qi iye in qitsi'ɬ e'mji'.
16 Qi in tsi'sinheti'mkii in nite' k'anuteni'ɬ.

8

Yi'fenij pa'qu' ne'weju'ɬij.

1 Qa hane'ej yejefets qu' k'efeli'ɬi'm kakha' ɬeqi'fenkeye'j pa' Intata in yenji'teje'm hekhewe' hats yijayan i'ni' ek hakha' sehe' Macedonia.*
2 Qe in mexe qitax in yaats'e'ej pe' wekwek, qa qi in ɬe'sitsi'mkii, qa in qiitax in if'iljetsits qa qi in topolij in yiwq'axin pa' ɬeqi'fenkeyejei.*
3 Qe yakha' tsikfe'lets in ɬekhewelɬe in yisu'un qu' net'ihinij pakha' qu' ne'weju'ɬij, yisu'un iye qu' les nanhini' pa' weju'ɬij qu' net'ihinij.
4 Qi in iyini'ɬij yiwets ɬekhewel qu' na'n ji'ij ji'teje'mek hekhewe' yi'fen he' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek ha' sehe' Judea.*
5 Qa ka' yaqsiijkii les in t'anipji' kakha' humtitaxi'ɬ qu' ɬeke'ye' qu' naqsi'jkii, qe in yisu'un qu' nojo qu' newetɬis eku'nijha qu' naqsiijkii pa'qu' nisu'un ha'

* **7:8** 2Co 2:2,4 * **7:10** Mt 10:21; Jn 8:51; Fil 3:10 * **7:11** Fil 4:8 * **7:13** Tit 1:4 * **7:14** Sal 119:142; Jn 8:14; 14:6; 2Co 11:10; 1Jn 5:20; 3Jn 3 * **8:1** Mt 16:18; 1Co 14:4; Ap 1:4; Hch 16:9 * **8:2** Fil 4:10 * **8:4** Hch 24:17; Ro 15:26,31; 2Co 8:19-20; 9:1,12-13

Yatsat'ax'inij, qa i'nk'ałe qa yekheweli'ł in wetłisi'łyij qu' netk'eni'łij yiwets in łunye'jek pa' hats yisu'un pa' Intata.*

6 Qa hik ta'łijupi' in k'iyini'łets iye na' Tito, hats'inha łakha' in neniłji'juha aka' łunye'jkii, qa' hik łunye'je' iye qu' naqhat'axij qu' neneki'łij ei pekhewe' ewi'ł ł'eniłikii qu' inqi'feni'ł.

7 Ekheweli'ł week łe'neniłi'ha: łe'neniłi'ha pa' nite' eqekuyejeyi'ł, łe'neniłi'ha qa weekij pe' atawjetsi'ł in ł'iyetiłij ke' wi'tlijei, łe'neniłi'ha in qi in łi'su'uni'ł pa'qu' enikfe'li'łets, łe'neniłi'ha in łejełiłik'uiha pa'qu' aqsiiłijkii qa łe'neniłi'ha pa' qi e'qsu'unkaxitsi'łyij, ma' qa' hik łunye'je' iye qu' me'neni'łi'ha qu' qi qu' inqi'feni'ł.*

8 Nite' hit'ij aka'an qu' hik łunye'je' na'aj ley, ewi'łłe in hisu'un qu' enikfe'li'łets ka' łunyejei hekhewep in we'neniha in inqi'fen, hats'inha qa' ekhewepe'jiiłek qu' inq'ethini'łij in yijaa'ija in ł'ineqsu'uni'ł.

9 Qe ekheweli'ł łenikfe'li'łets pa' qi łeqsu'unka'x ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, hikha' in qitax in patun qa yaqsi'jłi'ijkii in hik łunye'j na'aj if'iljetsax qe ta'łets in nesu'uni'ł, hats'inha pa' ł'ifiljetsi' qa' nata'łets qu' qi qu' apatunitsi'ił hatse'.*

10 Hane'ej qa' k'efeli'łi'm kakha' humti in t'ejuyets kakha' łunye'jkii, qe kakha'an łe'wisju' in t'ejuyi'ł ewets, qe hats ewi'ł ininqap'ik'i in łojo'ołij in łaqsiiłijkii, qa nite' ewi'łłe in łaqsiiłijkii qe in łisu'uni'ł iye qu' aqsiiłijkii.*

11 Hayits, yape anqhat'etsi'łij kakha' mente' łanqhat'etstaxiłij, hats'inha qu' hik łunye'je' in qii'ija in łisu'uni'ł qu' aqsiiłijkii qa e'łe'sitsi'łi'mkii in i'nk'aa'ija, ma' qa' hik łunye'je' iye hane'ej qu' ihini'łij pakha' qu' e'weju'łi'łij qa' e'łe'sitsi'iłi'mkiiha iye.

12 Qe pakha' qu' nisu'unija qu' net'ihin, pa' Intata t'eku'miju'ł in t'ihinij pa'qu' ne'weju'łij, qa nite' pa' qu'nte' ne'weju'łi'ij.*

13 Aka'an in hit'ij nite' ikji' in łi'feni'ł pekhewep qe qa' nana'li'm pe'ye' qa ekhewełi'ił qa' hamitsi'ił e'm pe'ye', qe hisu'un yijat'ij qu' week ejunyejeyi'ił.

14 Hane'ej ha'ne łahats'ij ekheweli'ł ham hami'ił e'm ma' qa łi'feni'łij pe' hamitsi'm pekhewep, hats'inha qu' hamitse'taxi'ł e'm hatse' pe'ye' qa' łekhewele' eku'nek qu' ne'feni'ł ei, aka'an qa ikji' in hats week ejunyejeyi'ł.

15 In ł'anye'jek ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Pakha' olotstax pe' nat'a' qa nite'łe t'ani' qu' olotse' wiikfik'i pe' nat'a', qa pakha' nite' olots pe' nat'a' qa nite'łe hamik'ui pe'ye'.—* *(Ex 16:18)*

16 Qa łe'wisij pa' Intata in tisij na' Tito pakha' hik łunye'j pa' tsełisij in qi in yisu'unija iye qu' ne'feni'ł.

17 Qe łakha' nite' ewi'łłe in t'eku'miju'ł in k'iyini'łets, qe in yisu'unija iye qu' nefeniłii, ma' qa nanami'ł ei qe yisu'un.

18 Qa nakha' inejefe'epji' pa' Intata qu' łijts'eye'kii na' Tito, hikna' yaqaamij qu' week nenikfe'lij he' week witlijtsitjiyits, qe ka' ł'ithayijkit kakha'an in nifel eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús.*

19 He' witlijtsitjiyits nite' ewi'łłe qu' nenikfe'lij, qe t'eku'miiji' iye qu' nenekijup in hant'a'ałik'i pe' ewi'ł we'neni'kii. Aka'an in haqsiiłijkii qe qa' hiwqinheti'ł ha' Yatsat'ax'inij qa qu' nek'inq'ethiniłij iye in yijaa'ija in hisu'uni'ł qu' nek'inqi'feni'ł.

---

* **8:5** Sal 143:10; Pr 16:9; Jn 5:30; Ga 1:4; Ef 1:9; 1Jn 2:17 * **8:7** Fil 3:8; 1Jn 4:8 * **8:9** Mt 20:28; 2Co 6:10; Fil 2:6-7 * **8:10** 1Co 16:1-4; 2Co 9:1-2 * **8:12** Lc 21:3 * **8:18** 2Co 12:18

20 Aka'an in yeqfenyejeyi'łij in t'ejuyets in hant'a'ałik'i pe' olots ewi'ł
we'neni'kii qe qa' ham pa'qu' netsumti'iłij pe'ye'.
21 Qe nite' hisu'untaxi'ł qu'nte' haqsi'jii'łijkii pa' łe'wis, qa nite' ewi'łłe qu'
net'ejuyets pa' łeqjełinet'iłyij ha' Yatsat'ax'inij, qe t'ejuyets iye pa' łeqjełinet'iłyij
ene' jukhew qa efuts.*
22 Qa nakhap iye he'nukini'ł łijts'ekii nekhewe'en hik nakha' iye inejefe'epji'
pa' Intata, łakha' iye olotsij in inq'ethinij in yasiinik'iha na'aj testi'yij qu'
naqsiijkii, qa hane'ej qa les in qi in yisu'unetsha qu' ne'feni'ł qe nikfe'lets in
łisu'uni'ł qu' aqsiiłijkii pa' yisu'un pa' Intata.
23 Łenikfe'li'łets na' Tito in hikna' nite' ts'itonkii qa yithayife iye qe qa'
k'efeni'ł, qa nekhewepłe qa hikne' t'eku'miiji' ek he' witlijtsitjiyits, qa łekhewel
iye yiwqinhet ha' Cristo. *
24 Qa hik ta'łijupi' qu' nek'iyini'łij ewets qu' ethini'łij enewe'en in yijaa'ija in
ł'ineqsu'uni'ł qa in nite' hijani'łik'i iye in heiqenił'ej, hats'inha pe' witlijtsitjiyits
t'eku'miiji' nekhewe'en qa' nenikfe'li'ł ewets.*

9

1 Hats nite' hamik'ui qu' ewi'łij iye qu' hika'ał e'm in t'ejuyets pe' ewi'ł
we'neni'kii qu' net'ejuyets he' inejefetsipji' ha' Cristo.
2 Qe tsikfe'lets ekheweli'ł in yijaa'ija in łisu'uni'ł qu' inqi'feni'ł, hik kakha'
ka' heiqeni'łijets he' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek ha' sehe' Macedonia, qe
kakhap ininqap'ik'i in łisu'uni'ł qu' matji'leti'ł ekheweli'ł Acaya* łeiłets. Qa
aka'an in yepi'ye' ek'i he' Macedonia łeiłets qa yaqaamij qu' weeke' in yisu'un
qu' ninqi'fenji'jek.*
3 He'nukini'ł ei enewe' inejefets hats'inha in heiqeni'ł ej qa'nte' hijani'ik'i,
qe hats henfel in hats łatjileti'ł.
4 Qu' yijts'eyek'e pe'qu' uja'xe' Macedonia łeiłets, qa qu' ne'weni'ł qu'nte'
matjileti'i'ł, qi qu' hewepini'ł wetju'ł qe hats hit'ijets in hats łatjileti'ł, hit'ij
yekheweli'ł qe qa'nte' natsami'ił ewets qu' mewepinjiił wetju'łek.
5 Qa hik ta'łijupi' in humti in les łe'wis in k'iyinets nekhewe' inejefets qu'
nathayini'ł ei, hats'inha qu' ne'feni'łij qa' q'axitse' aje'eł pe' ewi'ł ł'eni'łikii
hayiits łeniwjutsiqeni'łij, hats'inha pe' ewi'ł ł'eni'łikii qa' hik łunye'je' in ta'łets in
ekhewełi'ił in łisu'uni'ł qu' ihini'łij, qa' nite' hik łunye'je' qu' ayajaxti'yi'łijets.*

¿Łekpa' jitesti'yij qu' jininqi'fen?

6 Maxtayitiłik'i aka' qu' hit'ij: na'aj nite' qi qu' newenq'en, nite' qi in nifte'ji'
pe' łeqei. Qa na'aj qi in we'nq'en qa qiji'jek in nifte'ji' pe' łeqei.
7 Qa hik ta'łijupi' week ewiłei ekheweli'ł qu' ihini'łij pakha' łuk'e' pa' yumti
pa' atawe'j qu' ihinij, qa hasu'uj in nite' łisu'untax qa yape'enhałe qu' ihinij
qa hasu'uj iye qu' ayajaxtiii'ijets, qe pa' Intata yisu'un pakha' łe'wisi'mkii in
t'ihin.*
8 Pa' Intata łeke' qu' naqsiijkii qu' noponheti'łij pa' łeqi'fenkeye'j, ma' qa'nte'
hami'ik'ui week pakha' qu' ekeyi'iju'ł qu' nana'l e'm, qa pa'qu' i'fenij iye
pekhewep.*

---

* **8:21** 1Ti 5:8; 1P 2:12 * **8:23** Flm 17; 1Co 3:9; Jn 13:16; Mr 10:37 * **8:24** 2Co 12:5; Stg 4:16 * **9:2** Pa' sehe' Acaya hikpa' hane'ej łii Grecia, hikpa' i'nji' pa' witset Corinto, qa olots pekhewep iye witsetits.
* **9:2** Hch 16:9; 18:12; Nm 25:13; 2Co 8:18; 12:18 * **9:5** Hch 11:30; Ef 5:3 * **9:7** Lc 6:35; Jn 3:16; 12:43; 2Ts 2:13; Ap 12:11 * **9:8** Ef 3:20

9 In Ł'anye'jek ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—In yak'esa'xkii qa netisijju' pe' if'iljetsits. Pa' łeq'iltiye'j nite' łeke' qu' nili'ij.—* *(Sal 112:9)*
10 Pa' Intata hik pakha' pa' tisij pe' łoqołoi pa' iwenq'enhena'x qa ta'łets iye pa'qu' witaqe' pan, hik pakhaa'ija iye qu' neł̓isi'łij pe'qu' olotse' oqołoyi'ił qu' mewenq'eni'ł, hats'inha qa' net'ijaifik'i qu' olotse' pe'qu' eqeyi'ł ta'łets in łatsatheni'ł.
11 Qi qu' iwq'axini'ł week pa'qu' łunye'je' qe qa' łeke'ye' qu' inqi'feni'ł, pekhewe' łetskekineniłij hatse' ewi'ł ł'eniłikii ta'łets hatse' pe'qu' olotse' qu' nit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata.
12 Qe pa' eqi'fenkeyejeyi'łij he' inejefets nite' uja'xłe pe' hamitsi'm qu' ne'weju'łij, qe weju'łij iye pe'qu' olootse' qu' qi qu' nit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata.
13 Łekhewel qi qu' niwqinhetji' pa' Intata, qe qu' i'feni'ł qa' nethinij in ekheweli'ł yijaa'ija in łijayani'łij in łetetfeli'łij ke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Cristo, qa qi iye qu' niwqinhetji' pa' Intata qu' nata'łets in qi in łi'feni'ł enewe'en qa qu' i'feni'ł iye pekhewepe'.
14 Qa' qi iye qu' nesu'uni'ł qu' niyiniłepji', qe ta'łets pa' qi eqi'fenkeyejeyi'ł nethiniłij pa' Intata.
15 ¡Łe'wisij pa' Intata, qe pa' jiyełisłi'ij ham łaja'ye' qa ham łunye'ji'iju'ł iye!

10

Pablo te'weiłetijik'i in tenek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata.

1 Yakha' Pablo, hane'ej hisu'un qu' hik yijunye'je' ha' Cristo in nite' atitsik'i pe'qu' nit'ij qa yimax iye in iyet qu' nek'iyini'łij ewets, qe na'l pe' yit'ijets in ha'ni'ł etji'teje'm qa af'ayai in k'iyet qe hewepinij, qa in yitoxłi'ii qa te' t'unitsik'i ne'ej hit'ij.
2 K'iyini'łij ewets qu' natsamtaxi'ł ei, qa hasu'uj qu' aqsi'ji'ł ye'mijkii hatse' qu' hewepini'ij pa'qu' hit'ij, qe les łe'wis qu' hit'ij pe'qu' t'unitsi'ik'i qe qa' net'ejuyets pe' yit'iłij yiwets in hik yijunyejeyi'ł pa' łunyejei ene' sehe' epji'.
3 Qa yijaa'ija inek in hik yijunyejeyi'ł ene' sehe' epji', qa in hawatlanłi'ił qa nite' hik yijunyejeyi'ł in watlantax,
4 qe pe' witatjanetits jitatkin nite' ta'łets ha'ne sehe' epji', qe ta'łets yijat'ij pa' łet'unha'x pa' Intata, qe qa' jintewuł'enhetju' pe' witt'unhaxits.
5 Ma' qa jitewuł'enhetju' pa' witaqjamtikineye'jkii yumtiłe pe'ye' qa week pa' witiwqiye'jji' i'nq'aq'ayinij qu' jinenikfe'lets pa' Intata, ma' qa week jit'ophe'łju' pe' witaqjamtikineyejeikii qe qa' netk'enets ha' Cristo.
6 Qa hats yaq'axitsi'ł qu' hitani'theni'ł week pakha' qu' nite' netk'ene', ehe, qu' hats u'ja'xe'łi'ił in ł'ek'eni'ł.
7 Ekheweli'ł ewi'łłe in łejełi'ł enewe' laxa. Qu' nana'l pa'qu' numti'ija qu' natsat'axij ha' Cristo, qa' les łe'wisjeek qu' nenikfelitjeetsek in yekheweli'ł iye yatsat'etsi'łyij ha' Cristo.
8 Qe qu' olotsi'ij qu' heniwqinhetij in heinek'enhe'yi'ł, nite' hewepinkii, qe ha' Yatsat'ax'inij tseł̓isi'łij qu' heinek'enhe'yij qe qa' k'efeni'ł, qa nite' qu' k'ewuł'enheti'łju'.
9 Nite' hisu'un qu' umti'ił qu' k'ijiweikitiłijkii ke' he'nq'ika'ałij ei.

---

* **9:9** Jn 16:32; 1Jn 2:17 * **9:10** Is 55:10-11; Os 10:12 * **9:11** 1Co 1:5; 2Co 6:10 * **9:12** He 8:6
* **9:13** Fil 4:10 * **10:2** Fil 3:3 * **10:5** Jn 17:3; 1Jn 4:8 * **10:7** 1Co 3:23; Ga 5:24 * **10:8** 1Co 14:3

10 Qe na'l pe' yit'ijets: —Kekhewe' łafaakanhei ha' Pablo jutsitets qa
its'iyoptots iye, qa in jite'wenłe qa nite' hik łunye'j qu' net'un qa kakha' łunye'j
in iyet nite' yimax.—
11 Qa pekhewe' ł'anyejei aka'an qa' nenikfelitets in hik yijunyejeyi'ł pakha'
hats hika'ał, in yi'totstaxi'ł e'mii qa qu' ha'ni'ł etji'teje'm iye.
12 Yekheweli'ł nite' yijunyejeyi'ł qu' hetjeyumtsheni'łijupi'kii qa'
ha'najaihiniłiju'łkii pekhewe' łekhewełłe in weniwqinhet. Łekhewel
wanajaihiniju'łkii pakha' łekhewełłe in ta'łets łeqjeyumtshela'x. Aka'an in
yaqsiijkii qa hik łunyejei ne'ej mente' teik'unei wetju'ł.*
13 Yekheweli'ł nite' łeke' qu' heniwqinheti'ł qu' ha'ni'łfik'i, qe ewi'łłe yijat'ij
qu' heniwqinheti'ł qu' ha'ni'łji' pa' yeq'ejinqa'wet'ił tsełisi'łij pa' Intata qu'
he'yithayi'yi'łji', hikpa' ekheweli'ł ła'ni'ł ji'teje'm.*
14 Qa hik ta'łijupi' in i'nk'aa tsami'ł ei yekheweli'ł nite' ha'yani'łji' pa'
ye'qniyak'ił. Yekheweli'ł henkaa'xi'ł eiha qu' k'efeli'łi'm ke' łe'sits wi'tlijei
t'ejuyets ha' Cristo.
15 Qa hik ta'łijupi' in nite' ha'ni'łijji' pa'qu' ł'ithayiwet'e pekhewepe' in heni-
wqinheti'ł, qe mexe honotki'iłets qu' hats et'uniitsi'iłijha pa'nte' eqekuyejeyi'ł
in t'ijaifik'i, qa yekheweli'ł qa' hit'iłij ewets łe'wisij qu' nata'łi'ł ewets qu'
net'ijaifik'i iye pa' yithayiwet'ił.*
16 Ma' qa henfeli'łi'm iye eke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Cristo pakha' les
toxi'mii na' etset'ił, qa nite' łeke' qu' heniwqinheti'ł qu' nite' yithayiwet'i'ił.*
17 Qa kakha'łe we'nika'ajji' qa yit'ij: *—Qu' nana'l pa'qu' neniwqinhet, niwqin-
hetji' yijat'ij pa' Yatsat'ax'inij.— (Jer
9:24)*
18 Qe nite' te'nekumhi'yiju'ł pakha' qu' łakha' ye'łetax qu' neniwqinhet qe
ha' Yatsat'ax'inij yijat'ij pa'qu' niwqinhetji' qa te'nekumhi'yiju'ł.*

11

Pablo qa pe' yit'ij łetets qu' apostolitse'.

1 K'iyini'łij ewets qu' me'nijulayitłi'iłets qu' epi'ye'ełik'i aka' łammi's
wenit'ijets in nite' yijeik'una'xkii. ¡Me'nijulayitłi'iłets wat'ij qu' ek'eni'łik'i!*
2 Qe yakha' qi in tsekewet'ił ewets, qa in tsekewet'ił ewets ta'łii pa' Intata,
qe yakha' hisu'untax qu' eł'ewiłe'łi'iłi' hakha' qu' ewhe'ye'yi'iłij hikha' Cristo
qu' hik ejunyejeyi'ił ne'ej mexe ham yawitjiye'.*
3 Qa ts'ijiweiłe'ets qu' hik łunye'je' pa'aj pa' q'oiq'oi pa' łiyowk'ele' in yaqankii
pe' Eva, ma' qa pe' aqjamtikineyejeyi'łkii qa' toxi' imets pa' ham yetsji'łe' qa
yijaataxija iye qu' ejunyejeyi'iłets ha' Cristo.*
4 Qe qu' nanami'ł ei pa'qu' nenfel pakhape' iye Jesús nite' hik łunye'j ha'
henfeli'ł e'm, qa i'nłi'i qu' esti'yi'łij pa'qu' espirituye' pakha' łunye'j, i'nłi'i
pe'qu' wi'tlijeye' nite' hik łunyejei ke' henfeli'ł e'm, ekheweli'ł qa łisu'uni'ł qu'
me'nijulayitiłets qu' epi'ye'ełik'i.*
5 Yakha' nite' humti qu' les nat'anyipji' pekhewe' yit'ij łetets in les qitsji' in
apóstoles nami'ł ei pa'aj.*

---

* **10:12** Ga 2:18; Pr 26:12; 27:2; Mt 13:13 * **10:13** Ro 12:3; 1Co 7:17; He 7:2 * **10:15** 1Ts 1:3
* **10:16** Hch 19:21; Ro 15:20 * **10:18** 1Ts 2:4 * **11:1** Mr 7:22; 2Co 11:17,21 * **11:2** Stg 3:16; Nm
25:13; Ga 4:17; Fil 4:8 * **11:3** Gn 3:1,20; Lc 10:19; Ro 7:11; 16:18; 1Co 3:18; 2Ts 2:3; 1Ti 2:14; 1Ts 3:5
* **11:4** 1Co 3:11; 1Jn 4:1; Ga 1:6 * **11:5** Jud 17

6 I'nɬi'i qu' nite' nets'iyayi'ij qu' nek'iyet, qa na'lɬe pa' yikfeliya'xets, qa hats k'ethini'ɬij ke' olots wekwek in t'ejuyets aka'an.*
7 ¿Ye' me witwuɬ'ax in henfeli'ɬ e'm qa ham yija'ye' kekhewe' ɬe'sits wi'tlijei ta'ɬets pa' Intata t'ejuyets ha' Jesús? ¿Ye' me witwuɬ'ax iye in nite' heniwqinhet qe qa' k'ewqinheti'ɬ?*
8 Qa hekhewep witlijtsitjiyits, hik ɬunye'j qu' henitka'mijkii pe' ɬaq'astai in inqekenij yiikii qe qa' k'efeni'ɬ.
9 Ma' qa in ha'ni'ɬ etji'teje'm na'l na'aj hite'jii, qa ham pa'qu' hipekhe-linhetkii, qe he' inejefets ta'ɬii ha' sehe' Macedonia ta'ɬets week kekhewe' hamitstax ye'm. Qa ham pa'qu' nek'iyini'ɬij ewets, qa nitees qu' hili'ij qu' ham nek'iyini'ɬij ewets.*
10 Qa in ɬunye'jek ha' Cristo in yijaa'ija pa'qu' hats nit'ij qu' nite' hit'eɬi'ij aka' tsi'sinheti'mkii, qa ham pa'qu' witset'e ha'ne week sehe' Acaya qu' natsq'ayintaxij aka'an in ham pa'qu' nek'iyini'ɬij ewets.*
11 ¿Inhats'ek? ¿Me ikji' qu' nite' k'esu'uni'iɬ in hit'ij aka'an? ¡Pa' Intata nikfe'lets in qi in k'esu'uni'ɬ!
12 Qa teesɬe qu' hili'ij aka' haqsiijkii in ham pa'qu' nek'iyini'ɬij ewets i'nɬi'i qu' ɬ'astaye', hats'inha qa' henyejinik'ui pakha' yisu'untax pekhewe' wo'taxii qu' neniwqinhetji', ma' qa nite' ɬeke'ye' qu' nittaxijets qu' hik yijunyejeyi'iɬ pekhewe'en.
13 Qe enewe'en nite' yijaalija qu' apostolitse', enewe'en t'ithayii ejtitsits, wotjonkettaxik'i qu' ɬeqe apostolitse' ha' Cristo.*
14 Qa ekewe'en in ɬunyejei enewe'en qa nite' ɬeke' qu' pakha' ineqjunyejeyi'ij, qe pa' Satanás ɬakhaa'ija iye in wotjonketik'i qu' angele' pa' na'lkii.
15 Qa hik ta'ɬijupi' in nite' ɬeke' qu' pakha' ineqjunyejeyi'ij pa' Satanás pe' ɬeqejkunenhei in wotjonketik'i qu' witq'ithayinenheyi'ipji' pa' yatsathen. Qa pa' ɬ'aka'the'ju' enewe'en, qa' netesti'yij hatse' pa' weju'ɬij pa' ɬ'ithayijkit.*
16 Ewi'ɬij iye qu' hit'iɬij ewets: hasu'uj pa'qu' numti qu' nite' heyeik'uneye'kii, qa qu' hik aka'ɬe umti'iɬ qa' ku'mɬi'iɬyiju'ɬ qu' hik yijunye'je' na'aj nite' teik'uneikii, hats'inha qu' ɬammise'ɬe qu' heniwqinhetek.
17 Aka' qu' hit'ij in heniwqinhet nite' hik aka' yit'ij ha' Yatsat'ax'inij, qe ta'ɬets yijat'ij pa' nite' yijeik'una'xkii.
18 Qe in hats olots pekhewe' ɬekhewelɬe in weniwqinhet, qa' yakhape' ji'jek qu' heniwqinhet iye.
19 Ekheweli'ɬ ɬenikfeli'ɬkii, qa ¿inhats'ek in ɬisu'uni'ɬ qu' epi'ye'eɬ pekhewe' hik ɬunyejei nite' teik'unei wetju'ɬ?*
20 Qe ekheweli'ɬ ɬe'nijulayitiɬets na'aj hik ɬeqfenyejeyi'ɬ ej qu' ɬeɬinheyi'iɬ ej, ɬe'nijulayitiɬets na'aj neɬuji'ɬkii, na'aj hik ɬunye'j qu' natsat'etsij pe'qu' antsat'etstaxi'ɬij, na'aj weniwqinheti'ɬ ek'uiji', qa na'aj hik ɬeqjunyejeyi'ɬ ej qu' ham wiikfik'i e'weju'ɬi'iɬij qe weniwqinhet ma' qa hik ɬunye'j qu' nilanje'm eju's.*
21 Hewepintaxets aka' qu' hit'iɬij ewets: yekheweli'ɬ nite' hik yeqfenyejeyi'ɬ ej aka' ɬeqfenyejeyi'ɬ ej pekhewe'en qe hik yijunyejeyi'ɬ yijat'ij ne'ej nite' t'units. Qa pakhape'ɬe qu' neniwqinhettaxij ekewe'en qa' yakhape' ji'jek qu' haqsiijkii, yemjeetax aka'an in hik ɬunye'jtax qu'nte' yijeik'unaxe'kii.

* **11:6** 1Co 1:17; Fil 3:8; 1Jn 4:8 * **11:7** Lc 1:52; 14:11; Hch 18:3 * **11:9** Hch 16:9; Fil 4:10 * **11:10** Hch 18:12 * **11:13** Ap 2:2 * **11:15** Ga 3:10 * **11:19** Pr 3:7 * **11:20** Ga 5:15; Mt 5:39

22 ¿Me hebreos* pekhewe'en? Yakhap ji'jek ye'hebreo. ¿Me Israel łeiłets pekhewe'en? Yakhap ji'jek ye'israel łeiłe'. ¿Me ta'łets pa' Abraham'ik'i pekhewe'en? Yakhap ji'jek hata'łets pa' Abraham'ik'i.*
23 ¿Me łeqejkunenhei ha' Cristo pekhewe'en? Yakha' les in łeqejkunenekyij ha' Cristo, aka'an inye'jłu' in hit'ij in hik łunye'jtax qu'nte' heyeik'uneye'kii. Yakha' les qi in he'yithayii qa nite' hik łunyejei enewe'en. Yakha' olotsij in hoyopheł itii qa nite' hik łunyejei enewe'en. Olotsij in heyeqsilanhetiikii qa nite' hik łunyejei enewe'en. Olotsij in iftsaxets qu' hawa'm qa nite' hik łunyejei enewe'en.
24 Lee'fij (5) yamets in tseqsilankii ne' judiol qa treinta y nueve (39) yamjiijetsji'.*
25 Wetshetk'ewi'łij in hailanheti'yijkii najak, ewi'łij in heijelaxti'yijkii ke' utel, wetshetk'ewi'łij in k'uyij tokoyei, qa ewi'łij in ewi'ł naja'x qa ewi'ł nełu in yamanji' ha' qi iweli'.*
26 Qi in hijaaki's, qa iftsitsji' ne' haqqil, iftsitsiikii ejtenhetsilets, iftsitsiikii ne' yitsetifeetstaxija in judiol qa hik łunyejei iye ne' nite' judiol, iftsaxkii na'aj ha'ni' nekhewe' qits witsetits, iftsaxkii na'aj ham witset'i'i, iftsaxji' na'aj qi iweli', iftsitsiikii ne' yit'ij łetets qu' inejefetsi'ipji' pa' Intata.*
27 Yithayijkitits niihetits qa qi qa yamji'ijyik'ui yiwefa'x, olotsij qa'nte' hama'ji'ij na'aj ewi'ł naja'x, olotsij qa k'iyipkunji'ij, olotsij qa ts'iyayuji'ij, olotsij qa nite' łeke'ji'ij qu' heyek, olotsij in k'initji' na'aj k'uy qa ham iye pe'qu' yeqhinataye'.*
28 Qa week ekewe'en qa kekhewep iye in i'nyipji', qa i'nyipji' iye in week nełuts tseł'ilaxtaxets he' week hats yijayan ha' Jesús i'ni' ek hekhewep witsetits.
29 ¿Łekpa' itawje'met qa yakha' qa' nite' yi'tawje'met'e? ¿Łekpa' yepiletets iye qu' naqsiijkii iye pa' uł'ax pakhape' qa yakha' qa' nite' qi qu' natstawjemeten?*
30 Qa qu' les łe'wise' qu' heniwqinhet, qa' heniwqinhetij kakha' k'inq'ethinij in nite' yet'un.
31 Pa' Dios qa Łatata ha' Yatsat'ax'inij Jesús, hikpa' ewi'łłe in weju'łij qu' neniwqinhetji' ene' week łahatsiyij, nikfe'lets in nite' howotk'onłekii.*
32 Ha' Damasco'oi, ha' łeqe gobernador ha' qi wittata Aretas, inaqyaji'ij qu' netjeł itii he' łejil ha' witset qe qa' nejeł yik'uikii qu' net'eku'myi' qa' nots'ophe'ł.*
33 Qa na'łłe he' uja'x ts'enji' ke' kanastu, ma' qa ts'ilithinijii ha' wintana ha' toxpha'm łejilafi' ha' witset, qa hik aka' łunye'j in k'ilatik'uifik'i ha' gobernador.*

12

Pe' yi'wen pa'aj pa' Pablo pa' wa'siipha'm.

1 Inye'jłutu'u qu' heniwqinhet, yemjeetax in hamtax weju'łi'ij qu' jineniwqinhet. Hane'ej qa' natsamets kekhewe' ts'ethinij ha' Yatsat'ax'inij qa hi'wen qa ke' tseł isij qa tsikfe'lets.*

---

* **11:22** Aka' hebreos qa aka' Israel ikji' iye judiol. * **11:22** Fil 3:5; Gn 16:15; Ga 3:29 * **11:24** Dt 25:3 * **11:25** Hch 14:19; 16:22,23; 27:1-44; 1Ti 1:19 * **11:26** Mr 14:48; Hch 9:23; 13:50; 14:5; 17:5; 18:12; 20:3,19; 21:27; 23:10-12; 25:3 * **11:27** Ro 8:35 * **11:29** Jn 16:1 * **11:31** Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13; Jn 8:42; Ef 5:20 * **11:32** 2S 8:5 * **11:33** Hch 9:19-25 * **12:1** Lc 1:22; 1P 4:13

2 Tsikfe'lets pa' ewi'ɬ yijayan ha' Cristo, in hats catorce (14) ininqapitsik'i
in wetka'xiipha'm pa' wetshetk'ewi'ɬ yametsji' wa's, qa nite' tsikfe'lets me
weekij pa' ɬ'ese'n in wetka'xiipha'm me i'nɬi'i qu' ewi'ɬe'ɬe pa' ɬeqe'spiritu, pa'
Intata nikfe'lets.*
3 Ha'ne jukhew, nite' tsikfe'lets me weekij pa' ɬ'ese'n in wetka'xiipha'm pa'aj
me i'nɬi'i qu' ewi'ɬe'ɬe pa' ɬeqe'spiritu, pa' Intata nikfe'lets,
4 wetka'xiipha'm pa' qi in ɬe'wisi' witset (paraíso), ma' qa yepi'ye' pe' wi'tlijei
ham pa'qu' nanatkin qa nite' ɬenexke'ej pa'qu' jukhewe' qu' nit'ij.*
5 Yakha' ɬeke' qu' heniwqinhetij aka' ɬunye'jkii ha'ne jukhew, qa nite'ɬe ɬeke'
qu' yakha' ye'ɬe qu' heniwqinhetɬe, qe ewi'ɬɬe yijat'ij qu' nek'iyetij in nite'
yet'un.
6 Qa qu' heniwqinhetij aka'an, qa nite' ikji' qu' nite' heiqeneɬuye'kii, qe in
henfel aka'an yijaa'ija. Qa nite'ɬe hisu'un qu' haqsiijkii qu' heniwqinhet,
hats'inha qa' hame' pakha' qu' les nanhini' wiikfik'i aka' hane'ej yijunye'j qu'
netsiwqinhet.*
7 Qa qu' hasu'uj humti qu' ye'qiye'ji' wiikfik'i qu' nata'ɬets kekhewe'
ts'ethinij ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa pa' Intata qa tisij pa' Satanás, qa pa' ewi'ɬ
ɬaqa ángel pa' Satanás qa hikpa' hik ɬunye'j ne'ej tii qu' neti'jje'mkii ha'ne yese'n
qe qa' nite' humtiye' qu' ye'qiye'ji'.*
8 Qa aka'an, wetshetk'ewi'ɬij in k'iyintaxijets ha' Yatsat'ax'inij qu'
niwu'myik'ui.
9 Qa ɬakha' qa yit'ij yiwets: —Nite' hiwu'm ek'ui, qe ewi'ɬɬe qu' nana'l e'm
pa' yeqi'fenkeye'j, qe pa' yit'unha'x les in t'un in e'jukhewiwatkii.— Qa hik
ta'ɬijupi' in les hisu'un qu' nek'iyetij in nite' yet'un, hats'inha pa' ɬet'unha'x ha'
Cristo qa' na'nyitji'.*
10 Qa hik ta'ɬijupi' in hi'wejuɬenij in nite' yet'un, hi'wejuɬenij in wenit'ij yiwet-
skii uɬ'etsik'i wi'tlijei, hi'wejuɬenij ne'ej hamits ye'm, hi'wejuɬenij in hayawit-
jaxtii, hi'wejuɬenij in jutsitax na'aj ɬunye'jkii. Week ekewe'en hi'wejuɬenij qe
ta'ɬets pa' yeqsu'unka'xij ha' Cristo, qe in ye'jukhewiwatkii ma' qa yet'un.*
11 Hik yijunye'j qu' nite' heiqeneɬuye'kii ekewe' hit'ij, qa ta'ɬɬi'iɬ ewets in hik
yijunye'j qu' nite' heiqeneɬuye'kii, qe ekheweltaxi'ɬ qek ɬe'wisi'ik'i pa' qek anye-
jeyetaxi'ɬyij qu' etsfeli'ɬkii, qe yakha' nite' t'anyipji' qu' les qitse'ji' pekhewe'
yit'ij ɬetets in les in qitsji' in apóstoles, yemjeetax in hamtax yeke'ye'.*
12 Ekheweli'ɬ ɬi'weni'ɬ in haqsiijkii kekhewe' yaqsiijkii pa'qu' yijaayi'ija in
apóstol, kekhewe'en: in nite' k'itaqsunijup ke' wekwek a'tits, ke' jutsiqetsij in
ta'ɬii pa' Intata, ham ɬunyejeyi'iju'ɬ qa ɬe'nitjuɬaxiɬijpha'mkii iye.*
13 ¿Ɬekpa' hamik'ui qu' haqsi'ji'ɬ e'mijkii qa' nite' nat'ani'iɬ epji' hekhewep
witlijtsitjiyits? Qe ewi'ɬɬe in nite' haqsi'ji'ɬ e'mijkii qu' nek'iyini'ɬij ewetskii
pa'qu' ɬunye'je'. Qa qu' uɬ'axe' aka'an in haqsiijkii hasu'uj a'nayu'uɬ ye'm wat'ij.
14 Hane'ej hats yaq'ax ma' qa hats wetshetk'ewi'ɬij qu' natsami'ɬ ei, qa
tees qu' nek'iyini'ɬij ewetskii iye pa'qu' ɬunye'je', qe nite' pe' na'li'ɬ e'm qu'
howo'oikii, qe ekheweli'ɬ yijat'ij in howo'oɬ eikii. Qe nite' pe'qu' witlitse' qu'
hikpe' naqsiijkii qu' naqsí'j pe'qu' ɬaq'astaye' qa' nejutshenets pe'qu' ɬ'alheye'.

* **12:2** 1Ts 4:17 * **12:4** Lc 23:43 * **12:6** Sal 119:142; Jn 8:14; 14:6; 2Co 11:10; 1Jn 5:20; 3Jn 3 * **12:7** Nm 33:55; Ez 28:24; Fil 3:3; Mt 4:1,10; Hch 13:10 * **12:9** Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; Ap 11:17; Is 40:29-31; 1Co 2:5; Fil 4:13 * **12:10** Mt 5:11-12; Ro 5:3; 2Co 13:4; Ef 6:10 * **12:11** Ga 6:3 * **12:12** He 2:4; Hch 1:2; 19:11; Jud 17; Mr 13:22

Nite', qe ne'ej wit'alhei yijat'ij hik ne'ej yaqsi'j ne'ej łaq'astai qa' nejutshenets pe' łelits.*

15 Yakha' inye'jłu' qu' nasq'axij week pe'qu' nana'ltax ye'm, qa łunye'j ji'ij iye pa' yiła'x, qe qa' k'efeni'ł. Yakha' qu' les qi qu' k'esu'uni'ł, ¿me qa' les qu' nite' etsu'uni'ił?*

16 Ye'ehe, hik aka'łe łunye'je'. Yakha' nite' k'iyini'łij ewetskii pa'qu' łunye'je', qa na'llе pe' yit'ij yiwets in yiyowk'elax ma' qa k'awitjijiiłij pe'ye'.*

17 ¿Ye' me na'l pa'qu' k'awitji'iłij qu' ha'nijji' na'aj he'nukini'ł ei?

18 Ha' Tito k'iyinijets qu' nanami'ł ei qa he'nukin iye qu' łijts'eye'kii hakhap iye inejefe'epji' pa' Intata. ¿Me nawitji'iłij pe'ye' ha' Tito? ¿Me nite' ewi'ł pa' yijunyejeyi'ł ha' Tito? ¿Qa me nite' ewi'ł iye pa' yaqjamtikineyejeyi'łkii?*

19 ¿Me łumti'ił ene' week łahatsiyij qu' heiweiłi'ił yitik'i' eke' łepi'ye'ełik'i? Nite', aka' łunye'jkii yijat'ij, pa' Dios tsi'weni'łij qa nikfe'li'łij yiwets iye in hijayani'ł ha' Cristo. Qa week ekewe'en, yejefetsipji', t'ejuyets qu' les t'unitsi'ij pe' atawjetsi'ł.*

20 Qe qu' natsamtaxi'ł ei qa ts'ijiweitaxets qu'nte' k'eweni'iłij kakha' hisu'untax qa ekheweli'ł qu'nte' e'tsweni'iłijek pakha' łisu'untaxi'ł. Qe q'ax qu' nana'l witk'ełeye'je', pa' witqemtsheneya'xijkii wekwek, pa' witwakaye'j, pa' witts'iyopto', na'aj uł'etsik'i łeqiihet'ij pakhape', na'aj ifaakatena'x, na'aj yumti qu' les nat'anipji' pekhewep, qe q'ax qu' nana'l iye pa' nite' yeqet'axkii.*

21 Qa ts'ijiweitaxets iye qu' natsamtaxi'ł ei, pa' Intata qu' naqsiijkii qu' etswepinheti'łkii, ma' qa yakha' qa' hap qu' nata'łets hekhewe' qi in uł'ax yaqsiijkii qu' nite' niliyi'ij in yaqsiijkii pa' uł'ax, yisu'un qu' nanawitjiłe, wanawitji'iłju' pekhewep nite' łewhe'yetstax, nite' wepinij in yisu'un qu' nanawitji'ił pakhape' i'nłi'i pekhepe'.*

13

Week pe' yit'ij pa' Pablo ta'łii pa' Cristo.

1 Hane'ej qu' hats wetshetk'ewi'łij qu' natsami'ł ei. Ka' we'nika'ajji' yit'ij: —*Qu' wetsjuk'e i'nłi'i qu' wetshetk'ewi'łe' pe'qu' nenfelijkii pe'ye' qe yi'wenij, ma' qa' hats umti qu' yijaayi'ija.*— *(Dt 17:6)**

2 In hats wetsjuk'ij in tsami'ł ei hik aka'aj, qa na'l kakha' yakhaa'ija in henfeltaxi'm hekhewe' uł'ax yaqsi'jtaxijkii qa week iye hekhewep, qa hane'ej in mexe nite' ha'ntaxi'ł etji'teje'm qa hiyeketijets iye in hi'ttaxijets qu' ewi'łij iye qu' natsamtaxi'ł ei qu' nite' iliyi'iłij pa' uł'ax qa hats nite' k'ewejinełi'ił qa' k'atanitheni'ł.*

3 Haqsiijkii qe ekheweli'ł łowo'ołiikii pe'qu' hit'ij qu' jutsiqaxi'ij ha' Cristo. Hikha' nite' hik łunye'j qu'nte' net'une qu' natanitheni'ł, qe les in t'un yijat'ij qu' natanitheni'ł.*

4 Yijaa'ija nite' t'un in we'nenji'pha'm pe' cruz, qa iła'xłe iye qe ta'łets pa' łet'unha'x pa' Intata. Qa hik łunye'j in nite' yet'unitsi'ł in łunye'jek pa'aj hakha'an, qa yi'łiiłi'iłji' hatse' qu' natsamtaxi'ł ei pa' łet'unha'x pa' Intata qe qa' k'efeni'ł.*

---

* **12:14** Hch 18; 2Co 2:1; 13:1 * **12:15** 2Co 1:6; Fil 2:17; Col 1:24; 1Ts 2:8; 2Ti 2:10 * **12:16** 1Ts 2:7; Sal 10:7 * **12:18** Tit 1:4; Sal 51:12 * **12:19** 1Co 14:3,4 * **12:20** Tit 3:9; Stg 3:14; Ro 2:8; 1P 2:1; 1Co 14:33,40 * **12:21** Hch 3:19; 1Ts 4:3; Mr 7:21-22 * **13:1** 2Co 12:14; Dt 19:15 * **13:2** Ga 5:21; 1Ts 3:4 * **13:3** Mt 10:20; 1Co 5:4 * **13:4** Mt 27:22; Ro 6:4,8; 14:9; Fil 1:21; 2:7,8; 1P 3:18; 2Co 12:10

5 Mewetjeɬi'iɬijupkii qa' mawatjaajinɬi'iɬ iye qa' jutsiqetsi'iɬ e'm qu' nite' eqeku'yi'iɬ ha' Cristo. ¿Ye' me nite' ɬenikfe'li'ɬets in i'ni'ɬ etji'teje'm ha' Jesucristo, ye'ehe, qu' atsji'ɬijfik'i in ɬawatjaajinɬe?*
6 Q'axqe qu' menikfeliti'ɬets in yekheweli'ɬ ha'yatsji'ɬi'ɬijfik'i kekhewe'en.
7 Yekheweli'ɬ k'iyini'ɬijets pa' Intata qu' hasu'uj qu' aqsiiɬijkii pa'qu' uɬ'axe', qa nite' haqsiiɬijkii aka'an qu' net'ejuyets qu' etsiwqinheti'ɬij in ha'yatsji'ɬi'ɬijfik'i, qe haqsiiɬijkii yijat'ij qe qa' aqsiiɬijkii pa'qu' ɬe'wise', inye'jɬu' in hik yijunyejeitaxi'ɬ qu' nite' ha'yatsji'ɬi'ɬijfik'i in hawatjaajinɬi'iɬ.*
8 Qe yekheweli'ɬ nite' ɬeke' qu' haqsiiɬijkii pe'ye' qu' net'ejuyiju'ɬ ekewe' yijaalija, qe ewi'ɬɬe yijat'ij in hi'feniɬik'i ekewe' yijaalija.*
9 Qa hik ta'ɬijupi' in ye'ɬe'sitsi'ɬi'mkii in nite' yet'unitstaxi'ɬ, qa ekhewelɬi'iɬ qa et'unitsi'ɬ. Qa k'iyini'ɬijets iye pa' Intata qu' naqsi'jiɬijju'ha in ɬijayani'ɬ.*
10 Ekewe'en he'nq'ika'aɬij ei aje'eɬ in mexente' tsami'ɬ ei, hats'inha qu' natsamtaxi'ɬ ei qa'nte' t'units yi'lijeye' qu' hanatkin pa' yit'unha'x in heinek'enhei, hikpa' tseɬisij ha' Yatsat'ax'inij qe qa' k'efeni'ɬ, qa nite' qu' k'ewuɬ'enheti'ɬju'.*
11 Qa qu' hats ɬ'ajeɬi'ijje'm ekewe'en yejefets, e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii, mowo'oɬii qu' afits'iɬ pakha' yisu'unija pa' Intata qu' injunyejeye', matkakɬini'ɬ, ewi'ɬ pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iɬkii, ikesimen ɬi'iɬkii, qa pa' Dios pa' witeqsu'unka'x qa Dios iye pa' wit'ikesimeya'xɬekii qu' na'ni'ɬ ejupkii.*
12 Mewetfeli'ɬij wetju'ɬkii aka' ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij.*
13 Week hekhewep iye inejefetsipji' ha' Cristo wetfeli'ɬ ei.*
14 Ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewetskii, pa' ɬeqsu'unka'x inij pa' Intata qa pa' Espíritu Santo in jiyisu'unkeninijji' in ewi'ɬ ju'uniji' qu' hik aka' ejunyejeyi'iɬ week ɬahatsiyij.

* **13:5** Stg 1:13 * **13:7** 1P 2:12 * **13:8** 2Ts 2:10 * **13:9** Hch 25:5 * **13:10** 1Co 14:3; 2Co 10:4,8 * **13:11** Ro 12:16; 16:20; Fil 1:7; Mr 9:50; 2Ti 1:2; 1Jn 4:16 * **13:12** Ro 16:16; 1Co 16:20; 1Ts 5:26; 1P 5:14 * **13:13** 1Co 13:1; 1Jn 4:16; 2Ts 3:16

GÁLATAS

Pablo wenq'ika'ai pe' hats yijayan pa' Jesús i'ni' pa' sehe' Galacia.

1 Yakha' Pablo. Yakha' apóstol qe t'eku'myiiji' pa' Dios. Nite' t'eku'myiiji' qa nite' iye ts'ukin ene' jukhewłe. Hakha'łe Jesucristo hik hakhaa'ija in t'eku'myiiji'. Qa pa' Intata Dios t'eku'myiiji' iye hik pakha' yiłin pa'aj ha' Jesús in hats wa'mtax.*
2 Yakha' qa week iye enewe' inejefetsipji' ha' Cristo in i'nyijup in hika'ał ha'ne witfaakanek t'ejuyets week he' inejefetsipji' ha' Cristo i'ni' ha' sehe' Galacia.*
3 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' natsiyi'ł epji' pa' qi łe'wis qa' nikesimen iye pe' atawjetsi'ł week ekheweli'ł.
4 Ha' Jesucristo wetłisłi'ij pa'aj pakha' witwamhi' qe ta'łets pe' inwuł'ets qe qa' łeke'ye' qu' jinakik'uifik'i pekhewe' uł'ets yatsat'etsij ha'ne sehe' ipji' qe hik aka' yisu'un pa' Intata Dios qu' łunye'je'.*
5 Jitewqinhet pa' Dios ene' week łahatsiyij. Hik aka' qu' łunye'je' yijat'ij (Amén).

Ham pekhewepe' iye wi'tlijeye' qu' jinamitii na' wa's.

6 Qi in tsitjułaxijpha'm ekheweli'ł in aje'eł łili'iłij iye pa' Dios. Łakha' tayaitaxi'ł ei qe ta'łets pa' łeq'iltiye'j ha' Cristo, qa łijayani'ł pekhewep iye wi'tlijei, nite' łunyejeyiju'ł ekewe' łe'sits wi'tlijei.*
7 Yijaa'ija ham pekhewepe' wi'tlijeye' qu' łe'sitse' qu' jinamitii na' wa's. Na'łłe ekheweli'ł pe' uja'x yisu'un qu' newuł'enheti'łju' qa yitujtseikanintax ekewe' łe'sits wi'tlijei ta'łets ha' Cristo.*
8 Yekheweli'ł i'nłi'i pa'qu' ewi'ł angele' qu' nata'łiipha'm na' wa's qu' nenfel pe'qu' wi'tlijeye' in nite' łunyejeyiju'ł ekewe' łe'sits wi'tlijei henfeli'ł e'm, qa' na'nipji' pa' qi iftsax ławak pa' Dios.*
9 Ka' hayiits henfeli'ł e'm qa' hiyeket iye qu' henfeli'ł e'm. Qu' nana'l pa'qu' nanami'ł ei qu' nenfel pe'qu' wi'tlijeye' in nite' łunyejeyiju'ł ekewe' yojo in łenikfe'li'łets łe'sits wi'tlijei, qa' na'nipji' pa' qi iftsax ławak pa' Dios.*
10 ¿Łekpa' łumti'ił? ¿Me howo'łi'ii qu' netsu'un ene' jukhew qa efuts, me i'nłi'i pa' Dios? ¿Ye' me łumti'ił qu' howo'łi'ii qu' hi'sinhetłi'imkii qu' nek'iyetij i'nłi'i pa'qu' haqsiimijkii pakhape'? Nite', nite' hik aka' qu' howo'oi. Qu' hik aka' howo'oi, ma' qa nite' łeke'ye' qu' łeqejkunenek'eyij ha' Cristo.*

Pa' łunye'jkii in i'nk'a apostolij pa' Pablo.

11 Menikfeliti'łetsha week ekheweli'ł aka'an yejefetsipji' ha' Cristo, ekewe' łe'sits wi'tlijei henfelji'ij nite' łe'lijei pa'qu' jukhewe'łe.
12 Nite' hata'łijets eke' wi'tlijei pa'qu' jukhewe'łe qa nite' iye ts'iyayitij. Hakha'łe Jesucristo hik hakhaa'ija in tsikfelitets.*

---

* **1:1** Mt 5:16; 6:1; 11:27; Jn 8:42; Hch 9:6; 13:9; 20:24; 22:10-21; 26:16 * **1:2** Hch 16:6; 18:23; 1Co 16:1; 2Ti 4:10; 1P 1:1 * **1:4** Ro 4:25; 6:23; Tit 2:14; Mt 20:28; 1Co 15:3; Ga 2:20; Fil 4:20; 1Ts 1:3; 3:11,13; He 10:7; 1P 3:17; Ap 10:7 * **1:6** Col 3:15; 1P 1:15 * **1:7** Hch 4:12; 1Co 3:11; Jud 4 * **1:8** Gn 16:7; Mt 13:49; Lc 1:11; Hch 5:19; Ap 14:6; Ro 15:20 * **1:9** Jud 3 * **1:10** 1Ts 2:4 * **1:12** 1P 4:13; 1Co 11:23; 15:3

13 Ekheweli'ł hats łenikfe'li'łets ka' hayiits yijunye'j in mexe hijayan ke' łe'lijei pe' ława'mhitsik'i judiol. Qa łenikfe'li'łets iye in hanawitjiju'kii pekhel yeqfenyejeyijkii hekhewe' hats yijayan ha' Jesús qe howotaxii qu' hiwuł'enhetju' qekha hamitse'tax.*
14 Kekhewe' łe'lijei he' judiol les heik'eenetsha qa ha'yanipji' he' yilanyejeyiju'ł qe les in hijufta'x qa hent'unhet iye in heik'enets kekhewe' ława'mhits łe'lijei.*
15 Qa pakha'łe Dios qa hayiits t'eku'myi' pa'aj in mexente' tsekfik'i. Qa pa' qi łeqsu'unkaxyij hikpa' ta'łets qa tayaiyiiji' in hats yisu'un.*
16 Pa' Intata qa ts'ethinij ha' Ła's hats'inha qu' yakha'ye' qu' henfeli'm ke' łe'sits łe'lijei pekhewe' nite' judiol, qa nite' aje'eł qu' howo'oikii pa'qu' hanfaakanijkii qa' nenfel ye'm ke' hayiits we'nika'ajji' pa'aj.*
17 Nite' tsamii iye ha' Jerusalenii hekhewe' yojo'oj in apostolitsij, qe aje'eł yijat'ij hakji' ha' sehe' ei Arabia, qa i'nk'ałe hetpilii iye ha' Damasco.*
18 Qa in hats tsamijets wetshetk'ewi'ł ininqapits qa tsamii ha' Jerusalén qe tsikfeliyu'ets ha' Pedro. Qa quince (15) nełuts tsamijets in ha'nijup.*
19 Qa nite'łe hi'wen hekhewep iye apóstoles, ewi'łłe ha' Jacobo (Santiago) łek'inij ha' Yatsat'ax'inij.*
20 Pa' Intata nikfe'lets in yijaa'ija ekewe' he'nq'ika'ałij ei. Nite' haqanłekii.
21 Qa i'nk'ałe tsamii iye hekhewe' seheikal hakha' Siria qa hakha' iye Cilicia.*
22 Qa mexełe nite' tsi'weenija hekhewe' hats yijayan ha' Cristo i'ni' ha' Judea łeqe sehe'.
23 Qa i'ye'łi'ij pa'aj qa yit'ijju': —Pakha' tooxik'i wotax'inii qu' jinawitjiju'. Hane'ej hatste' nifel ke' wi'tlijei t'ejuyets pa' nite' witqekuye'j.— Hik hekhewe' tooxik'i hisu'untax qu' hamitse'.*
24 Qa hane'ej pekhewe'en qa hats qi'ija in yiwqinhet pa' Dios qe ta'ł yiwets.

2

Pekhewep apóstoles t'eku'miju'ł pa' Pablo.

1 Qa in hats tsamijets catorce (14) ininqapits qa tsamii iye ha' Jerusalén qa yijts'ekii ha' Bernabé qa ha' Tito.*
2 Tsamii ha' Jerusalén qe pa' Dios ts'ethinij in yisu'un qu' natsamii. Hik hakha'a' qa tsot'axi'łi' wetju'ł yu'ja'xłi'ił wetju'ł hekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' hats yijayan ha' Cristo qa henfeli'm ekewe' wi'tlijei t'ejuyets qu' ji'ła'xe' hik ekewe' henfelji'ji'm hekhewe' nite' judiol. Haqsiijkii aka'an in yu'ja'xłi'ił wetju'ł hekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' hats yijayan ha' Cristo qe nite' hisu'untax qu' ham ne'weju'łi'ij kekhewe' hats haqsiijkii.*
3 Hakha' Tito in yijts'ekii, nite' tayajaxti'yijets qu' niwu'm łammi's łaxpa's. Hakha' Tito nite' judío, griegołe.
4 Yijaa'ija in na'l pekhewe' nite' yijaalija qu' inejefetsi'ipji' ha' Jesucristo in i'ntax initji'teje'm qa hamłe nikfe'le'ets. Enewe'en in initji'teje'm qe

---

* **1:13** 2P 3:11; Hch 8:1–9:2; 26:4; Fil 3:5-6; 2Ti 3:12 * **1:14** Mr 7:3 * **1:15** Mt 24:22; Col 3:15 * **1:16** Jn 5:19; He 1:2 * **1:17** Mt 23:37; Hch 8:1; Jud 17; Is 21:13; Jer 25:24; Ez 27:21; Ga 4:25; 2S 8:5 * **1:18** Hch 9:26; Jn 1:42 * **1:19** Jud 1 * **1:21** Nm 23:7; Lc 2:2; Hch 6:9; 9:30; 11:25-26; 15:23,41; 21:39; 22:3; 23:34; 27:5 * **1:23** Hch 8:1-3; Jud 3 * **2:1** Hch 4:36; 15:2-30; Tit 1:4 * **2:2** 1P 4:13

nikfeliyu'ɬe inwets qa' ni'wen iye ka' injunyejei in jitajayan ha' Cristo qa in hats nite' iye jiyophe'ɬ ke' Moisés ɬe'lijei qe ɬekhewel yisu'untax qu' ɬeɬinheye'inij iye kekhewe'en.*

5 Qa nite'ɬe ewii'ɬij qu' hetisi'ɬij qu' niyeti'ɬ ek'ui qekha nenfeltax kekhewe' yisu'untax qu' jintaqsiijkii. Qe yekheweli'ɬ nite' hisu'uni'ɬ qu' anqami'ɬij ekewe' yijaalija ɬe'sits wi'tlijei.*

6 Qa hekhewe' tenek'enhe'yipji' hekhewe' hats yijayan ha' Cristo nite' yit'ij yiwets pa'qu' hijanik'i qa hik ta'ɬijupi' in ham pe'qu' nenfel ye'm qu' i'nk'aihitse'. Yakha' week hisu'un nite' hijamti'iikii pa'qu' ɬuk'eleji' hekhewe'en me tenek'enhei me i'nɬi'i qu' nite' netnek'enheye' qe pa' Intata nite' yejeɬ ene' jite'wen uja'xɬe in yejeɬ ji'teje'm pe' intawjets.*

7 Hekhewe'en nite' tseɬisij pa'qu' i'nk'a yeqfenye'je' yiwek qe hats nikfe'lets aka' yithayijkit in ta'ɬets pa' Dios qu' henfeli'm eke' ɬe'sits wi'tlijei pe' nite' judiol hats'inha qu' iɬiye'ji'jek. Hik ɬunye'j ka' ɬ'ithayijkit ha' Pedro in nifeli'm ekewe' ɬe'sits wi'tlijei he' judiol.*

8 Pa' Dios in yukin ha' Pedro qu' apostoli'ij pekhewe' judiol, qa hik pakha' iye ts'ukin iye qu' ya'apostoli'ijek pekhewe' nite' judiol.

9 Qa hik ta'ɬijupi' ha' Jacobo qa ha' Pedro qa ha' Juan iye, ɬekhewel les tenek'enheeyija, in nikfe'lets ka' yithayijkit in ta'ɬets pa' Dios qa hewetfeli'ɬij wetju'ɬ hekhewe'en yakha' qa na' Bernabé iye. Yaqsiijkii aka'an qe qa' jutsiqaaxiija qu' yithayifetsi'iɬij. Qa hats yi'sinhetijupi' qu' natsami'ɬii qa' henfeli'ɬi'm eke' wi'tlijei pekhewe' nite' judiol qa ɬekhewelɬe qa' nakijik'i' ek qu' nenfeli'mek eke' wi'tlijei pekhewe' judiol.*

10 Ha' Jacobo qa ha' Pedro qa ha' Juan iye ewi'ɬɬe in iyintaxi'ɬij yiwets qu' hasu'uj nastapi'iɬii pekhewe' if'iljetsits, qa hatsɬe hayiits nite' tsitapi'ik'i aka'an in haqsi'jjiijkii.*

Pa' Pablo qa iyetijets pa'aj pa' yaqsiijkii pa' Pedro in hik ɬunye'j qu' wetsjuk ɬejusitse'.

11 Qa ha'ɬe Pedro in yamii ha' witset Antioquía qa k'iyetijets, qe ka' yaqsiijkii qi in uɬ'ax qa week tsepi'ye'ej.

12 Qe in mexe ɬekufetstax hekhewe' nite' judiol hats yijayan ha' Jesús qa namets hekhewe' uja'x jukhew nukin ha' Jacobo. Qa hik akaa'ijha qa we'nitonimets qa hats nite' ɬekufets hekhewe' nite' judiol qe nijiweyiju'ɬ he' jukhew judiol i'nji'teje'm he' hats yijayan ha' Jesús qa hikhe' he' uja'x he' yisu'untax qu' weeke' pe'qu' hats nijayan ha' Jesús qa' niwu'mji'ij ɬammi's ɬaxpa's (circuncisión).

13 Qa hekhewep iye judiol hats yijayan ha' Cristo qa hik ɬeqfenyejeyij ha' Pedro ka' yaqsiijkii in hik ɬunye'j qu' wetsjuk ɬejusitse'. Qa hakha' iye Bernabé i'nji'teje'm qa yijayanij iye ka' ɬunyejei hekhewe'en.*

14 In hi'wen in nite' yaqsiijkii pakha' yijaataja ta'ɬets eke' ɬe'sits wi'tlijei qa week tsepi'ye'ej iye ka' hit'ijets ha' Pedro: —Akha' e'judio hats ɬanape'ej in ekifetskii hekhewe' nite' judiol. ¿Qa inhats'ek in ɬisu'un qu' ɬunyejeye' ne' nite' judiol kakha' ɬunyejei nekhewe' judiol?—*

Ke' Moisés ɬe'lijei nite' yiwu'm pe' inwuɬ'ets.

* **2:4** 2P 2:1 * **2:5** 2Ts 2:10 * **2:6** Dt 16:19 * **2:7** Col 3:11; Lc 6:14; Hch 10:32 * **2:9** Jud 1; Jn 1:42; 21:7; 1Ti 3:15; Ap 3:12; 10:1 * **2:10** Mr 14:7; Ro 15:26 * **2:13** Ro 2:28-29; Mr 12:15 * **2:14** Ro 1:13; 6:2; 14:2

15 Inekhewel jinekijfik'i in je'judiol. Qa nite' injunyejeyiju'ł pekhewep witsetiikal in yaqsiijkii pa' uł'ax.
16 Ła'mek qa jinikfe'lets in ham pa'qu' ewii'łe' qu' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets qu' nata'łets in yaqsiijkii ke' Moisés ła'lijei (ley) qe ham pa'qu' łeke'ye' qu' nanq'axiji'pji' ekewe'en. Ewi'Łłe yijat'ij qu' jintek'enets ha' Jesucristo. Qa hik ta'łijupi' inekhewel in nite' jiteqeku' ha' Jesucristo qe qa' łeke'ye' qu' netwu'mhitii'ink'ui pe' inwuł'ets qe ta'łets in nite' jiteqeku', qa nite' ke' Moisés ła'lijei qu' nata'łets, qe ham pa'qu' ewii'ła' qu' hats nanq'axiji'pji' ke' Moisés ła'lijei qa' netwumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets.*
17 Inekhewel in jiwotaxii qu' niwu'm ink'ui ha' Cristo pe' inwuł'ets, qa jitaqsi'jłi'ijkii iye pa' uł'ax, ¿me ikji' aka'an qu' jinełisij ha' Cristo in jitaqsiijkii pa' uł'ax? Nite' inek ikji' aka'an.*
18 Qe qu' haqsiijkii iye kekhewe' hats hiwuł'enhettaxijkii, ma' qa hats yakha'łe in ta'ł yiwets,*
19 qe in t'ejuyets ke' wi'tlijei yika' pa'aj pa' Moisés (ley) yakha' hik yijunye'j qu' hats hawa'm qa in t'ejuyets pa' Intata qa hik yijunye'j qu' yi'ła'xe'.*
20 Ha' Cristo hik łunye'j qu' week he'neni'ł ji'pha'm pe' cruz. Qa hik ta'łijupi' yakha' in hats nite' yakha'łe qu' yi'ła'xe', hakha'łe Cristo i'nyitji'. Aka' haqsiijkii hane'ej in mexe ha'nipji' ha'ne sehe' ta'łets pa' nite' yeqekuye'jij ha' Intata Ła's in qi in tsisu'un qa wetłisłi'ij pa' witwamhi' qe ta'łets pe' yiwuł'ets.*
21 Nite' hisu'un qu' hoyoqoweyiju'ł pakha' tsełisłi'ij pa' Dios ham łaja'ye' qe qu' nata'łets ke' Moisés ła'lijei (ley) qu' netwu'mhitii'ink'ui pe' uł'ets, qekha hamtax ne'weju'łi'ij in wa'm infi ha' Cristo.*

3

¿Me ke' Moisés ła'lijei me i'nłi'i pa' nite' witqekuye'jij pa' Jesús?
1 Gálatas łeiłets, hayits qa qi in łanf'ali'iłij ka' łaqsiiłijkii. ¿Łekpa' naqani'łkii in hats nite' ł'ek'eni'łets kekhewe' yijaaltaxija ła'sits wi'tlijei? In k'efeli'łi'm kekhewe' ła'sits wi'tlijei qa k'eqethentaxiłimik'iha iye ka' łunyee'jkiiha ha' Jesucristo in we'nenji'pha'm pe' cruz.*
2 Enfeli'ł ye'm hane'ej aka' qu' k'afaakani'łij. ¿Łekpa' nełisi'łij pa' Espíritu Santo? ¿Me in łaqsiiłijkii ke' Moises'ik'i ła'lijei (ley), me i'nłi'i in łepi'ye'ełik'i qa nite' łeqeku'ułik'i ha' Jesucristo in wa'm infi?
3 ¿Inhats'ek ekheweli'ł in qi ka' łanf'ali'iłij in łaqsiiłijkii? In i'nk'aa'ija qa yojotaxi'ł ek'ui pa' Espíritu Santo qa ne'feni'łij qa łaqsi'jtaxi'łijkii pa' yisu'un pa' Intata, qa hane'ej ¿me łumti'ił qu' łeke'ye' qu' ekhewele'łi'ił qu' aqsi'jłi'iłijkii pa' yisu'un pa' Intata?
4 In nami'ł ewets pe' wekwek uł'ets qa ła'nt'unheti'łiju'ł qe ta'łets in łijayani'ł ha' Jesús. Aka'an in łaqsiiłijkii, ¿me łumti'ił qu' ham ne'weju'łi'ij? Yakha'łe qa humti qu' nana'l hatse' pa'qu' ne'weju'łij aka'an.*
5 Pa' Dios nełisi'łij pa' łeqe Espíritu Santo ma' qa yaqsi'ji'ł e'mijkii pekhewe' ham łunyejeyi'iju'ł, ¿qa aka'an me ta'łets ke' Moisés* ła'lijei (ley), me i'nłi'i in łepi'ye'ełik'i qa nite' łeqeku'ułik'i ha' Jesucristo in wa'm infi pa'aj?

---

* **2:16** Ro 3:20; Ga 3:2,5,10 * **2:17** Ro 6:23; 1Ti 1:15; 1Co 3:5; Lc 20:16 * **2:18** Hch 20:32; Ro 2:25,27; Stg 2:9,11 * **2:19** Ro 7:4; 1P 2:24; Fil 1:21 * **2:20** Mr 10:38; 2Co 13:5; Jn 3:16; 5:19; He 1:2; 2Ts 2:13; Tit 2:14; Lc 20:38; Ro 14:8 * **2:21** 1Co 8:11; Ef 3:10 * **3:1** Ro 1:14; Mt 27:22 * **3:4** Fil 1:29 * **3:5** Mr 13:22

6 *Pa' Abraham nite' yeqeku' pa'aj pa' Dios qa hik ta'ɬijupi' pa' Dios in yisinhetijupi qu' nit'ijets yatsathen pa' Abraham.* *(Gn 15:6)**
7 Qa hik ta'ɬijupi' hane'ej ekheweli'ɬ les ɬe'wis qu' enikfe'li'ɬets pekhewe' yijaalija in nite' yeqeku' pa' Intata, pekhewe'en hik ɬunyejei qu' nata'ɬets pa' Abraham'ik'i.*
8 Ke' Intata ɬe'lijei hayiits nifel pa'aj qu' niwu'mik'ui week pe' ɬewuɬ'ets pe' nite' judiol pekhewe' qu'nte' neqeku'ye' pa' Intata. Pa' Intata hayiits nifeli'm iye pa'aj pa' Abraham'ik'i ekewe' ɬe'sits wi'tlijei in yit'ijets pa'aj: *—Akha' qu' nata'ɬ ewets qu' week ɬe'sitsi'imkii hatse' pe' witsetits ha'ne sehe' epji'.—* *(Gn 12:3)**
9 Qa hik ta'ɬijupi', pekhewe' qu'nte' neqekuyi'ik'i qa' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets qa' ni'fen pa' Intata qa' ni'sinheti'mkii iye, ma' qa' hik ɬunyejeye' pa' testi'yij pa' Abraham'ik'i in nite' yeqeku' pa'aj.*
10 Pekhewe' qu'nte' niliyi'ij in yumti qu' week naqsiijkii ke' Moisés ɬe'lijei (ley) qa' namii na' wa's, pekhewe'en hats i'nipji' pa' qi ɬawak pa' Dios, qe ke' Intata ɬe'lijei yit'ij pa'aj: *—Week pakha' qu'nte' nanq'axiji'pji' ekewe' hats we'nika'ajji' Moisés ɬe'lijei (ley) qa hats i'nipji' pa' qi ɬawak pa' Dios.—* *(Dt 27:26)**
11 Hats jinikfee'letsha in ham pa'qu' ewi'ɬe' qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets qu' nata'ɬets in yaqsiijkii ke' Moisés ɬe'lijei (ley). Qe ke' Intata ɬe'lijei yit'ij pa'aj: *—Pa'qu' ewi'ɬe' qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets qa' iɬa'xe' qe ta'ɬets in nite' yeqeku' pa' Intata.—* *(Hab 2:4)**
12 Qe eke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) nite' hik ɬunyejei pa'nte' witqekuye'j, qe ekewe'en yit'ij: *—Week pakha' qu' nanq'axiji'pji' ekewe' wenit'ij qu' jintaqsiijkii (ley) qa hik ekewe' qu' nata'ɬijets pa'qu' ɬiɬa'xe'.—(Lv 18:5)*
13 Cristo hats jitaqaweniju'ɬ pa' qi ɬawak pa' Intata qe ta'ɬets kekhewe' yikaninij pa'aj pa' Moises'ik'i (ley), qe pa' qi ɬawak pa' Intata t'eku'mi' ha' Cristo qe ta'ɬ inwets qa wa'mjipha'm pe' cruz, qe ke' Intata ɬe'lijei yit'ij pa'aj: *—Week pa'qu' ewi'ɬe' qu' ne'nenji'pha'm pe'qu' tsupjuye' qa nawa'm qa' hikpa' qa' na'nipji' pa' qi ɬawak.—* *(Dt 21:23)**
14 Aka'an in ɬunye'jkii pa'aj hats'inha pa' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i qa' week netesti'yij pekhewe' nite' judiol qe ta'ɬets ha' Jesucristo. Qa' ɬeke'ye' qu' week netesti'yij pa' Espíritu Santo week pekhewe' qu'nte' neqeku'ye'.*

Pe' Moisés ɬe'lijei qa pa' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i.

15 Yejefetsipji' ha' Jesús, henfeli'ɬ e'm pa'qu' ewi'ɬ hejeyumtshenijupi'. Pa'qu' ewi'ɬe' jukhewe' qu' hats nika'ajji'ju' pa'qu' witfaakanek'e qa ham pa'qu' jukhewe' qu' ɬeke'ye' qu' ni'nk'aihit qa' nukintaxets iye pe'ye'.
16 Qa hane'ej, pa' Dios hats yaqsiijkii pakha' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Abraham'ik'i qa ha' ta'ɬets pa' Abraham'ik'i. Eke' Intata ɬe'lijei nite' yit'ij: —Pekhewe' ta'ɬets pa' Abraham'ik'i,— qe hik ɬunye'j qu' olotse' pe'qu' jukhewe'. Qa yi'tɬi'ij: —Pa' ta'ɬets pa' Abraham'ik'i.— Aka'an ikji' in ewi'ɬe pa' jukhew. Pakha'an hikha' Cristo.*
17 Aka' tseqitijineyu'uɬij ewets week ekheweli'ɬ. Pa' Dios pakha' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Abraham'ik'i in hats yamijets cuatrocientos treinta (430)

* **3:6** Jn 14:1; Gn 15:6 * **3:7** Jn 8:37,39 * **3:8** Jn 8:37; He 2:16; Gn 16:15; 18:18 * **3:9** Jn 8:39 * **3:10** Stg 3:10; Hch 15:15; Ro 4:15 * **3:11** Fil 1:21 * **3:13** 1P 2:24; Hch 5:30 * **3:14** Ro 4:16 * **3:16** Gn 12:7; 13:15; 17:8; 24:7

ininqapits qa i'nk'ałe qa hats na'l pa'aj ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley). Qa ekewe' yika' pa' Moises'ik'i (ley), qa nite' łeke' qu' niwuł'enhetju' pa' hayiits yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i.*

18 Qe pa' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios pa' Abraham'ik'i qu' netisłi'ij ham łaja'ye'. Qu' net'ejuyets ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) ma' qa hats nite' hik łunye'j qu' ham łaja'ye'. Qa pa' Dios hatsłe hayiits yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Abraham'ik'i qu' netisłi'ij ham łaja'ye'.

¿Inhats'ek in na'l pe' Moisés łe'lijei (ley)?

19 ¿Qa łekpa' t'ejuyets kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley)? Pa' Intata tisij pa'aj pa' Moises'ik'i hats'inha qa' week nenikfe'lets in yaqsiijkii pe' wekwek uł'ets yamijii in nam ha' ta'łets pa' Abraham'ik'i (Cristo). Pa' Dios yiyaji'ijets pe' angelits qu' netisij pe' łe'lijei pa' Moises'ik'i. Qa pa' Moises'ik'i qa hik pakha'ye' qu' nethinij pe' judiol.*

20 Pa' Dios in tisij pa'aj pe' łe'lijei pa' Moises'ik'i qa łakha' qa nifelji'ji'm pe' Israel łeiłets, qa pakha'łe yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Abraham'ik'i qa łakhaa'ija pa'aj pa' Intata in nifeli'm.*

21 ¿Me ikji' aka'an qu' net'ejuyiju'ł ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) pa' hats yiwjutsiqen pa'aj pa' Dios qu' nana'l? Nite' inek ikji' aka'an. Qe qek nana'l pa'qu' ewi'ł wi'tlijeye' (ley) qu' jinełisij pa' witiła'x, ma' qekha hats je'łe'sitsetaxi'ł wetju'ł pa' Dios qe jitaqsiijkii pa' yit'ij pa' ewi'ł wi'tlijei (ley).

22 Qa yi'tłi'ijets pa'aj ke' Intata łe'lijei in week pe' jukhew qa efuts iye ha'ne sehe' epji' nophe'łju' pa' uł'ax, hats'inha pekhewe' qu'nte' neqeku'ye' ha' Jesucristo qa' netesti'yij pa' hats yiwjutsiqen pa'aj pa' Dios qu' jinełisij pakha'an witiła'x.*

23 In mexe hamik'ui pa'aj ha' Cristo qa kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) mexe jiyophe'łju' qe jit'otki'ik'ui qu' nanam ha' Cristo.*

24 Qa hik ta'łijupi' kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) hik yeqjunye-jeyi'łij qu' netsijts'eniłii ha' Cristo, hats'inha qu' heik'eeniłetsha hakha'an qa' łeke'ye' qu' ye'łe'sitsi'ił wetju'ł pa' Dios.*

25 In hats nam pa'aj ha' Cristo, qa ke' Moisés łe'lijei in jiyijts'entaxkii qa hats nite' jiyejełiji'pji'.*

26 Week ekheweli'ł hats łelitsi'ł ej pa' Dios qe ta'łets in nite' łeqeku'uł ha' Jesucristo.

27 Qe week pekhewe' hats wempuli'jju' qe ta'łets ha' Cristo, pekhewe'en hats tujtseika' łunyejei. Hats hik łunyejei qu' neqhinataji' ha' Cristo.*

28 Qa hane'ej qa hats ham pa'qu' tujtseika' łunye'je', i'nłi'i qu' judioye' qa i'nłi'i qu' griegoye' qa i'nłi'i iye qu' witqejkunenek'e i'nłi'i qu' nite' witqe-jkunenek'e, ham pakha' qu' tujtseika' łunye'je' jukhew qa efuts. Week łunyejei qe in hats ła'ni'ł ji'teje'm ha' Cristo qa hik łunye'j qu' ewi'łe' pa'qu' i'nese'ne'.*

29 Qe qu' natsat'etsi'ł ej ha' Cristo ma' qa hats hik łunye'j qu' ata'łi'łets pa' Abraham'ik'i. Qa hik ta'łijupi' qu' esti'yi'łij pakha' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios.*

---

* **3:17** Gn 15:13; Ex 12:40; Hch 7:6 * **3:19** Ro 4:15; 5:20; Gn 16:7; Mt 13:49; Lc 1:11; Hch 5:19; Ap 14:6; He 8:6 * **3:20** Dt 6:4 * **3:22** Mr 11:24; Jn 3:16; Hch 10:43; Ro 3:22; 6:23; 10:9; 1P 1:8-10 * **3:23** Jud 3; Lc 10:21 * **3:24** Mt 5:17; Col 2:17; He 9:10 * **3:25** Jud 3 * **3:27** Pr 31:25 * **3:28** Jn 8:33; 17:11; Ro 10:12; 1Co 12:13; Ga 5:6 * **3:29** Ro 4:13,14; 8:17

4

1 Aka' hisu'un qu' hit'iɬij ewets, qu' nana'l pa'qu' ewi'ɬe' wita'se' qu' netesti'yij hatse' qu' naya'xij pe' wekwek. Qa mexeɬe omeɬa's qa hik ta'ɬijupi' in mexe hik ɬunye'j na'aj witqejkunenek pakha'an in yemjeetax in week tenek'enhe'yij.*
2 Na'l pa'qu' jukhewe' i'nɬi'i pe'qu' efuye' qu' mexe nejeɬijets week pe' wekwek yamijii in hats yafits pe' ɬeqe'ninqapits ɬeqjeyumtshenek pa' ɬatata, ma' qa' netisij.
3 Qa hik aka' ɬunye'j pa'aj inekhewel in mexe hik injunyejei qu' jomehetse' qa mexe yatsat'ets inipji' kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i.*
4 Qa in hats yamets ɬahats'ij qa pa' Dios qa nukinju' ha' Ła's qa uiji'teje'm pe' ewi'ɬ efu qa hik pekhe' ta'ɬets in nekfik'i. In nam pa'aj qa te'weyik'uiju' iye pa'aj kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley).*
5 Nam qe qa' nijanin pa' ɬajanye'j qu' ɬeke'ye' qu' jiniwejin in jiyophe'ɬtaxju' ke' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) ma' qa' ɬeke'ye' qu' jinaqsi'j qa' ɬelitse'inij pa' Dios.*
6 Inekhewel hats ɬelits inijha pa' Dios. Qa hik ta'ɬijupi' in yukin ji'teje'm pe' intawjets pa' ɬeqe Espíritu ha' Ła's. Qa pa' Espíritu Santo in i'n i'nitji'teje'm qa jitit'ijiipha'm: —Tata.—*
7 Qa hik ta'ɬijupi' akha' hane'ej hats ɬas'ej pa' Dios. Hats nite' e'witɬinek'ij. Qa in hats ɬas'ej qa pa' Dios qa' neɬisij hatse' pe' hats nifel pa'aj qe ta'ɬets ha' Cristo.*

Pablo yitawje'meten pe' hats yijayantax pa' Cristo.

8 Tooxik'i ekheweli'ɬ mente' ɬenikfe'li'ɬets pa' Dios, mexe ɬeɬinheyi'ɬ ej pekhewe' ɬumtitaxi'ɬ qu' diositse'.*
9 Qa hane'ej qa hats ɬenikfe'li'ɬets pa' Dios, ye' qete'e' les ɬe'wis yijat'ij qu' hit'ij, hats nikfe'li'ɬ ewets pa' Dios. ¿Qa inhats'ek in ɬapiliɬets iye kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i? Ham ɬet'unhaxitse' qa ham weju'ɬi'ij iye. ¿Ye' me ɬisu'uni'ɬ qu' natsat'etsi'ɬ ej qa' ɬeɬinheyi'iɬ ej iye?*
10 Hane'ej ekheweli'ɬ ɬaqsiiɬijkii qa ɬiwqinheti'ɬji' na'aj neɬu qe yamets, ne'ej juwelji', na'aj ɬahats'ij qe k'uy qa in elejei iye qa in yamets iye na'aj ininqa'pji' qa ɬiwqinheti'ɬji'.*
11 Qi in tsitawje'meten kakha' yithayijkit qu'nte' nefeni'iɬ, qu' ham ne'weju'ɬi'ij.
12 Yejefetsipji' ha' Cristo, k'iyini'ɬij ewets qu' ojonketiɬik'i ka' yijunye'j in ewi'ɬe in hijayan ha' Cristo qe yakha' hili'ij kekhewe' hijayantax qa ekheweli'ɬ iye hats ɬili'iɬij iye. Ekheweli'ɬ ham pa'qu' uɬ'axe' qu' aqsi'ji'ɬ ye'mijkii.
13 Hats ɬenikfe'li'ɬets yakha' in mexe qi in hanqaats'e' qa hiwu'metsji' ha' etset'iɬ qa hik aka'aj qa henfeli'ɬ e'm kekhewe' ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets qu' ji'ɬa'xe'.
14 Kakha' yawtshek qitax in iwe'me't qa niihet iye qa ekheweli'ɬ nite' ɬetsuteniɬij qa nite' iye ɬetswu'miɬfik'i. Qa ɬ'ekumi'ɬ yiju'ɬ hik eqjunyejeyi'ɬyij

---

* **4:1** Nm 26:52-62; Col 3:22 * **4:3** Ro 7:6; 2P 2:20 * **4:4** Jn 5:19; He 1:2; Gn 3:15; Lc 2:7; Fil 2:7 * **4:5** Dt 14:1; Mt 5:9 * **4:6** Hch 16:7; Ro 5:5,20; 8:9,15,16; 2Co 3:17; Mr 14:36; Mt 5:16; 6:1; 11:27; Jn 8:42 * **4:7** Mt 5:9; 10:24; Ap 1:1; Dt 14:1; Nm 26:52-62; Ro 4:14; 8:17 * **4:8** Jn 7:28; Fil 3:8 * **4:9** Pr 2:6; Fil 3:8; Mr 14:17; Ro 15:26; Col 2:8 * **4:10** Ro 14:5; Col 2:16

pa'qu' ewi'ł łaqa angele' pa' Dios, hik łunye'j qu' hik yijunye'je' iye ha' Jesucristo.
15 Qa hane'ej ¿qa pa'n ikji' ka' hats ł'efe'lhitiitaxiłi'm qa qi in nesinhettaxiłi'mkii? Nite' tsitapi'ik'i in qi in e'łe'sitsi'łi'mkii qa łisu'untaxi'ł qu' iftits'ił yiwets qa łittaxiłijets qu' łeke'ye' ne' otoyi'ł qu' enifte'ełpha'm qekha esłistaxi'łij.
16 Qa hane'ej ¿me hats ejuihife'ełyij qu' nata'łets in henfeli'ł e'm kekhewe' yijaalija?*
17 Qe hekhewe' jukhew in yisu'untax qu' ijayani'ł qa nite'łe łe'wis pa' yisu'untax. Łekhewel yisu'untax qu' jitotse' wetju'ł qa' jinak'eskii iye, ma' qekha isu'untaxi'ł hekhewe'en.
18 Yijaa'ija in łe'wis qu' neneqjunu'uł'ej ene' jukhew qu' nijatsheni'ł, qa hasu'ujłe qu' uł'exe' pa'qu' nisu'untax qu' łunye'je', qa hasu'uj iye qu' ewi'łe'łi'ij qa ha'njii'ł etji'teje'm qu' neneqjunu'uł ej.
19 Yilits, hats wapilijupi' iye in hik yijunye'j ne'ej ewi'ł efu qe naqalkeyu' qa qi in yaats'eji', yamijii qu' hik ejunyejeyi'iłha ha' Cristo.*
20 Łe'wistax yijat'ij qek ye'metitsi'ił e'mha qekha tujtseika' pa' qek hi'ttaxi'łij ewets qe nite' tsikfe'li'ł ewets pa'n ejunyejeyi'ł hane'ej.

Yejeyumtshenijupi' pe' Agar qa pe' Sara.

21 Ekheweli'ł pekhewe' yisu'un qu' naqsiijkii kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley), enfeli'ł ye'm, ¿me łenikfe'li'łik'i pa' yit'ij kekhewe' wi'tlijei (ley)?
22 Qe ke' Intata łe'lijei nifel pa'aj pa' Abraham'ik'i in na'li'm pe' wetsjuk łelits, ewi'ł pa' ta'łets pe' witłinki' łeqejkunenki' pe' łewhe'ye' qa pakhap qa ta'łetsek pe' łewhe'yee'ija. Pekhe'en nite' witłinki'.*
23 Pakha' ła's pe' witłinki' in nekfik'i qa hik łunye'j ne'ej week omehets qe nekfik'i. Qa pakha'łe ła's pekhe' nite' witłinki' in nekfik'i qe qa' nasiinik'iha pakha' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Dios.
24 Aka'an hik łunye'j qu' ewi'ł newetjeyu'mtshenijupi'. Pekhewe' wetsjuk efuts hik łunye'j qu' wetsjuk'e wi'tlijeye'. Pe' ewi'ł hikpe' pe' witłinki' łii Agar hik łunye'j pekhewe' wi'tlijei (ley) ta'łets pa'aj pe' utek Sinaí. Qa pekhewe' t'eku'mi' ke' wi'tlijei (ley) qa hik łunyejei qu' nenekijfik'i qu' witłinheyi'ij.*
25 Pekhe' Agar hik łunye'j pekhe' utek Sinaí i'ni' pa' Arabia łeqe sehe', qa hik łunye'j iye hane'ej na' Jerusalén, qe ha'ne witset qa weeki'ł pe' łelits in witłinheyij.*
26 Qa pakha'łe Jerusalén i'ni' na' wa's nite' witłinek'ij qa inekhewel łelits'inij pakha'an.*
27 Qe ke' Intata łe'lijei in nifel t'ejuyets pa' wa'sji' Jerusalén qa yit'ij: —*E'łe'wisi'imkii efu in ham pa'qu' oqwomehe'ye' qe nite' łeke' qu' altsai it'unhetik'i qu' aya'yijkii in e'łe'wisi'mkii. Akha' in nite' łenikfe'lets pa' łaqa'tiye'j ne'ej naqalkeyu'. Qe pe' efu tewu'mhitii hikpe' lees qu' olotse' pe'qu' łelitse' qa tees qu' łunye'je' pekhe' qu' nana'ltax pa'qu' łewhe'ye'ye'.—* *(Is 54:1)**
28 Yejefets, pa' Dios in yiwjutsiqen pa'aj qu' nana'l pa' Isaac'ik'i. Inekhewel hik injunyejei pakha'an qe pa' Dios hayiits jiyiwjutsiqen iye pa'aj qu' jinana'l.*

---

* **4:16** Ef 4:15 * **4:19** 1Ts 2:11; 1Co 4:15; Stg 1:18 * **4:22** Gn 16:15; Jn 8:37; He 2:15,16; Ro 8:15,21 * **4:24** Ex 16:1; Gn 16:1 * **4:25** Is 21:13; Jer 25:24; Ez 27:21; Ga 1:17; Mt 23:37; Hch 8:1 * **4:26** He 12:22; Ap 3:12; 21:2,10 * **4:27** Hch 15:15; Gn 11:30; Lc 1:7 * **4:28** Sal 105:9; Stg 2:21; Gn 12:7; Ro 9:8; Ga 3:29

29 Qa hik pakha'aj na'aj wita's qu'nte' nata'ɬe'ets pa' Espíritu Santo in nekfik'i qa napjaxi'm pakha' qu' nata'ɬets pa' Espíritu Santo qa hik ɬunye'j iye hane'ej.*
30 ¿Qa pa'n yit'ij ke' Intata ɬe'lijei? Yit'ij: *—Iwu'mfik'i pekhe' witɬinki' qa pa' ɬa's, qe pa' ɬa's pe' witɬinki' nite' ɬeke' qu' netesti'yij pe'ye' pe' wekwek t'ejuyets qu' naya'xij pa' ɬa's pe' nite' witɬinki'.—* *(Gn 21:10)*
31 Yejefets, nite' ɬelits'inij pekhe' witɬinki', pe' nite' witɬinki', hikpe' ɬelits'inij yijat'ij.*

5

Cristo hats jiyiwejinfik'i in je'wit'opheɬiitaxij.

1 Ha' Cristo yiwk'itsinii pa' jit'opheɬitiitaxijju' ma' qa hats nite' ɬeke' qu' jinapilets qu' ji'nt'opheɬitiiju' iye. Qa hik ta'ɬijupi' qu' matjanitheni'ɬij in hats nite' e'wit'opheɬiyi'ɬij, qu' nana'l pa'qu' nepilettaxi'ɬets iye qa' hasu'uj ek'eni'ɬiju'ɬ.*
2 Ek'eni'ɬ yiwetsha. Yakha', Pablo, hit'iɬij ewets ekheweli'ɬ. Qu' aqsiiɬijkii qu' iwu'mi'ɬ ɬammi's axpa'si'iɬ (circuncisión) qe ɬumti'iɬ qu' ami'ɬii na' wa's, qa ekheweli'ɬ ma' qa' hats hik ejunyejeyi'iɬets qu' ham ne'weju'ɬi'ij ha' Cristo.
3 Ewi'ɬij iye qu' henfeli'ɬ e'm in week pekhewe' qu' niwu'm ɬammi's ɬaxpa's, qa lees ɬe'wis qu' week nanq'axiji'pji' qu' naqsiijkii kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley).
4 Ekheweli'ɬ pekhewe' yumtitax qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets qu' naqsiijkii kekhewe' yika' pa' Moises'ik'i (ley), hats totsi'mii ha' Cristo qa hats totsimets iye pakha' qi ɬeqsu'unka'x pa' Dios hats jiyeɬistaxij.*
5 Qa inekhewelɬe qa na'l ine'm pakha' inq'otkineyejeyik'ui pakha' qi ɬe'wis t'ejuyets qu' hats haamija hatse' pe' inwuɬ'ets qe ta'ɬets pakha' Espíritu Santo qa pakha' nite' inqekuye'jij ha' Jesucristo.*
6 Qa pa'qu' hats nijayan ha' Jesucristo qu' hats niwu'mtax pa'aj ɬammi's ɬaxpa'se', i'nɬi'i qu' nite' niwu'me qa ɬunye'j ji'ij iye qe aka'an hats ham weju'ɬi'ij. Pakha' nite' inqekuye'j hikpa' weju'ɬij yijat'ij qa hikpa' ta'ɬets pa'qu' ineqsu'unka'xe'.*
7 Ekheweli'ɬ in i'nk'aa'ija mexe ɬatsathentaxi'ɬ in ɬekumaxi'ɬ qa hane'ej qa ¿ɬekpa' naq'ayiniɬij in ɬ'ek'entaxi'ɬets pa' yijaa'ija?*
8 Aka'an in ɬaqsi'ji'ɬijkii nite' ta'ɬets pa' Intata. Pa' Intata hikpa' tayaitaxi'ɬ ewetskii.*
9 Ɬammi'stax ne'ej levadura qa yiju'fjufinhetɬi'ik'i na'aj week fo'ji'.
10 Yakha' tsikfe'lets in ɬijayani'ɬ ha' Yatsat'ax'inij qa hik ta'ɬijupi' in humti qu' ku'mi'ɬi' ekewe' hit'iɬij ewets. Pakha' Intata yitanithen hatse' pakha' nef'ululinhettaxi'ɬkii inye'jɬu' pa'qu' ɬunye'je'ɬe.*
11 Yejefets, yakha' qu' mexe nite' hiliyi'ij in henfel kakha' yiwu'm ɬaxpa's (circuncisión) ¿qa inhats'ek qu' menjiit natsjayankii ne' judiol? Qa inhats'ek iye qu' menjiit niwakaninkii ne' judiol in henfel eke' wi'tlijei nifel ha' Cristo in wa'mjipha'm pe' cruz.*
12 Qa pekhewe' nef'ululinheti'ɬkii, ɬe'wistax ɬekhewel yijat'ij qu' week niwu'm qa hasu'uj qu' ɬammise'ɬe pa'qu' niwu'm.

---

* **4:29** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22; Gn 21:9 * **4:31** 1P 3:6 * **5:1** Ro 14:4; Ef 5:2 * **5:4** 2P 3:18 * **5:5** Jud 21; Ro 8:23-25; 1Ts 1:3 * **5:6** 1Ts 1:3; 1Co 13:1; Stg 2:18-22 * **5:7** Jn 8:14; 1Jn 5:20 * **5:8** Col 3:15; 1P 1:15 * **5:10** Mr 12:40 * **5:11** Lc 9:23

13 Qe ekheweli'ɬ, yejefets, ɬ'enekumhiyiɬiiji' qa' nite' e'wit'opheɬiyi'iɬij qa
nite'ɬe ɬanatkini'ɬ in hats nite' e'wit'opheɬiyi'ɬ qa ɬumti'iɬ qu' hats ɬeke'ye' qu'
aqsiiɬijkii pekhewe' uɬ'ets yisu'un ene' i'nesenits. Les ɬe'wis yijat'ij qu'
e'witqejkunenheyi'iɬij qa' meteni'feni'ɬ wetju'ɬkii qe ta'ɬets in ɬewetsu'uni'ɬ.*
14 Qe week kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) week yasin ji'teje'm
ha'ne ewi'ɬ wi'tlijei in yit'ij: *—Isu'un week pa'qu' mete' e'm jukhew qa efuts in
ejunye'jek in ɬewetsu'unɬe.—* *(Lv 19:18)**
15 Qa qu'nte'ɬe menikesimeti'iɬ qa hik ɬunye'j qu' menikfe'jɬi'iɬju' qa
ɬewetɬujɬi'iɬ iye, jeɬi'ɬiju'ɬ, hasu'uj qu' ekhewele'ɬi'iɬ qu' metwuɬ'enheti'ɬju'.*

Pa' yisu'un ene' i'nesenits t'ejuyiju'ɬ pa' yisu'un pa' Espíritu Santo.

16 Qa hik ta'ɬijupi' qu' hit'iɬij ewets aka'an. Aqsiiɬijkii pa' yisu'un pa' Espíritu
Santo, qa'nte' aqsi'ji'iɬijkii pa' uɬ'ax yisu'un ene' i'nesenits.*
17 Qe pekhewe' yisu'un ene' i'nesenits t'ejuyiju'ɬ pa' Espíritu Santo. Qa pa'
Espíritu Santo pa' yisu'un qa t'ejuyiju'ɬek pekhewe' yisu'un ene' i'nesenits.
Enewe'en t'ejui wetju'ɬ qa hik ta'ɬijupi' in nite' ɬeke' qu' aqsiiɬijkii pakha'
ɬisu'untaxi'ɬ.*
18 Qa qu' pakha'ye' Espíritu Santo qu' nojo'oɬ ek'ui, ma' qa hats nite'
yatsat'etsi'ɬ epji' kekhewe' wi'tlijei yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley).
19 Nite' jutsitax qu' jinenikfe'lets pekhewe' yisu'un ene' i'nesenits: yisu'un
qu' nanawitjiɬe, wanawitji'iɬju' pekhewep nite' ɬewhe'yetstax, nite' wepinij in
yisu'un qu' nanawitji'iɬ pakhape' i'nɬi'i pekhepe'.*
20 Iyinii ne'ej witeqsi'nq'alits qa wenijatshenij iye qu' weihetetsi'ij. Apjan-
hetets, nayu'uj wetju'ɬkii pe'ye', qa eqemtshenetsits iye. Nayuuɬekii, yaqsiijkii
qa ɬ'ejuihifetsij pekhewep. Nite' t'eku'mij wetju'ɬ pa'qu' ewiɬe' wetqethenju'kii,
wetqethenijju' pa'qu' numti qu' ɬunyejeyi'ij pa' Intata.*
21 Nite' ɬeke' qu' nineqwenij pa'qu' ɬe'wise' qa teqemtshenijkii,
yek'uwetju'kii, yijalkisijkii najai in yek'uwetju' qa tayaiɬe wetju'ɬkii iye.
Qa pekhewep iye hik ɬunyejei iye ekewe'en. Hit'iɬij ewets ka' hats hit'iɬij
ewets toxik'i, pe'qu' hik ɬunyejeye' aka'an nite' ɬeke' qu' namii hatse' pa'
tenek'enhe'yi' pa' Dios.*

Pakha' ta'ɬets pa' Espíritu Santo.

22 Pakha' ta'ɬets pa' Espíritu Santo ɬunye'j: qi witeqsu'unka'x, qi ɬe'wisi'mkii,
qi ikesimen ɬatawe'j, nite' eq'itaqsuna'x, nite' apjanhetax, teik'unei, nite'
yaqanɬekii pa'qu' hats nit'ij,*
23 nite' watpatunen, yejeɬ ɬotok'oi pa'qu' ɬunye'je'. Qa ekewe'en ham pa'qu'
wi'tlijeye' (ley) qu' net'ejuyiju'ɬ.*
24 Qe pekhewe' hats yatsat'eetsijha ha' Jesucristo, pekhewe'en hats hik
ɬunyejei qu' hats nenijji'pha'm pe' ɬ'esenits pe' cruz pe' ɬewuɬ'ets qa pe' wekwek
uɬ'ets yijamti'etskii yisu'untax qu' naqsiijkii pa'aj.*
25 Inekhewel in hats na'l initji'teje'm pa' Espíritu Santo qa les ɬe'wis qu'
jinewetwejinij qu' nojo i'nk'uikii.*

---

* **5:13** Col 3:15 * **5:14** Mt 1:22; 7:12; 19:19; 22:37-40; Jn 13:34 * **5:15** Ga 5:20; Fil 3:2,20 * **5:16** Ro 8:4; 1Ti 3:16; 2P 1:4; 2:10 * **5:17** 1P 2:11; Ro 7:15,23; Fil 2:13 * **5:19** Mr 7:21,22; 1Ts 4:3,7 * **5:20** Col 3:5; 1P 4:3; Ap 14:19; 18:23; Tit 3:9; Stg 3:4; Ro 2:8; 8:7; 16:17; 2P 2:1 * **5:21** Ro 1:29; 13:13; 1P 4:3; 1Co 6:10; 15:50 * **5:22** Mt 7:16-20; Ro 6:21; 7:4; 8:5; Ef 5:9; 1Co 13:1; Flm 5; Jn 15:11; 2Co 6:6,10; Ex 34:6; 2Ti 3:10; Sal 25:6 * **5:23** Stg 3:13; 2P 1:6 * **5:24** Nm 3:12; Ro 8:12; 2P 1:4; 2:10 * **5:25** Fil 1:21; 3:16

26 Hasu'uj jitumti qu' je'qitse'ji'. Hasu'uj jitawakaninkii pe'ye'. Qa hasu'uj iye nana'l ine'm pa' witqaq'ayinkeya'xij pe' wekwek.*

6

Jeɬiju'ɬ, akha' ɬeke' iye qu' newu'mju' pa' uɬ'ax.

1 Yejefets, qu' i'weni'ɬ i'nɬi'i qu' enikfe'li'ɬets pe'ye' qu' nenwu'mju' pa' uɬ'ax pe' hats yijayan pa' Intata, ekheweli'ɬ in lees ɬijayani'ɬha pa'qu' nisu'un pa' Espíritu Santo, ɬe'wis qu' i'feni'ɬ hats'inha qa' ɬeke'ye' qu' neniyik'uipha'm pa' uɬ'ax, qa hasu'ujɬe meniwqinhetiɬij in ɬi'feni'ɬ qe akha' iye ɬeke' qu' najaajin iye pa' uɬ'ax.*

2 Meteni'feni'ɬij wetju'ɬkii yijat'ij qu' eka'xi'ɬ pe' wekwek niihetits nekipji' ha'ne sehe'. Qa aka'an qu' aqsiiɬijkii, ma' qa hats ɬaqsiiɬijkii kakha' ɬeqe ley ha' Cristo.*

3 Qe pakha' qu' numtiɬetax qu' qiye'ji', in nite' qitaxji', ma' qa hats ɬakha'ɬe ɬete'm in watqanɬekii.*

4 Qa hik ta'ɬijupi' les ɬe'wis yijat'ij qu' week ewiɬei ekheweli'ɬ qu' jeɬ eku'ni'ɬijupkii pe' ithayijkititsi'ɬ, hats'inha qu' enikfe'lets qu' hats ɬe'wise'ju' ma' qa' hayitse' qu' it'ijets qu' e'niya'yij. Qa hasu'ujɬe qu' it'ijets qu' lees ɬe'wise'ju' pakha' ɬaqsiijkii qa pekhewepɬe qa' nite' ɬe'sitseju' pe' yaqsiijkii.*

5 Qe week ewiɬei qu' ne'neniha pakha' hats testi'yijek in ɬ'ithayijkit.

6 Qa pakha' qu' net'ijatshenhetiyij ke' Intata ɬe'lijei, ɬe'wis qu' ni'fen pa'qu' ɬaqa maestroye' qa natqapk'asiyijets week pa'qu' nana'li'm.*

Pakha' jit'enju' qa hik pakha' qa ta'ɬji'.

7 Hasu'uj umti'iɬ qu' ɬeke'ye' pa'qu' aqani'ɬijkii pa' Dios, qe pa' Dios ham yawitjiye'. Qe week ne'ej yenju' na'aj jukhewe' qa hik ne'ej qa nifte'ji' ne'ej ɬei.

8 Qe pakha' qu' hik ɬunye'je' qu' nenju' pa'qu' ɬakha' ye'ɬe qu' nisu'un, qa' nata'ɬ pe' ɬeqei qa' nenifte'ji' witwamhi' nite' yili'ij. Qa pakha'ɬe qu' hik ɬunye'je' qu' nenju' pa' yisu'un pa' Espíritu Santo, qa' nata'ɬ pe' ɬeqei qa' nenifte'ji' witiɬa'x nite' yili'ij.*

9 Hasu'uj jiyiwefju' in jitaqsiijkii pa' ɬe'wis, qe qu' namets pa' ɬahats'ij qu' nuji' pe' ɬei qa' jintifte'ji' qu' nite' jiniwefe'ju'.*

10 Qa hik ta'ɬijupi' in yamets ɬahats'ij qu' ɬeke'ye' qu' jinti'fen pa'qu' ɬunye'je'ɬe ene' weekji', ɬe'wis qu' jinti'fen, qa lesɬe in ɬe'wiisija qu' jinti'fen pekhewe' hats inejefetsipji' ha' Cristo.*

Pablo ɬakha'ija in yika' pe' teke'lenju' ɬe'lijeyii pe' Gálatas.

11 Jeɬi'ɬju' ene' yeq'ikatii hayits qa qitsji'. Hane'ej hit'ij ha'ne yikooyija in he'nq'ika'aɬ ei.

12 Pekhewe' yit'ijets qu'nte' ɬeke'ye' qu' hamitsi'iɬ e'm kakha' yiwu'mi'ɬ ɬaxpa's (circuncisión) qe yisu'unɬe qu' nisu'un pekhewep, hats'inha qa'nte' natawitjaxtiye' in i'nq'ijatshentaxij in ewi'ɬe pe' ɬeqe cruz ha' Cristo qu' jiniɬin.*

---

* **5:26** Fil 2:3 * **6:1** Stg 1:13; 3:13; Sal 51:12 * **6:2** 1Co 9:21 * **6:3** 1Co 3:18; 2Co 12:11; Ga 2:6 * **6:4** Mr 14:6; Ga 3:10; Stg 2:14-26 * **6:6** Ro 15:27 * **6:8** Sal 51:11; Jn 1:33; 12:25; Hch 2:4; 13:48; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22 * **6:9** 2Ts 3:13; Lc 18:18; Stg 4:17 * **6:10** 2Jn 8; Gn 1:31; 3Jn 11; 1Ti 5:8; Jud 3 * **6:12** Fil 3:3,18; Hch 15:1; 2Ti 3:12

13 Qa pekhewe'en in judiol qa yaqsi'jtaxijkii kakha' yiwu'm łaxpa's (circuncisión) qa nite'łe yaqsiijijkiiha week kekhewe' yit'ij ke' Moisés łe'lijei (ley). Qa yisu'unłe qu' iwu'mi'ł łammi's axpa'si'ił, qe qa' neniwqinhetij qe ta'łets in nayaji'iłij ewets qa' eka'xi'łkii pa'qu' jiif'iyeji' pe' ajitsi'ł.*
14 Qa yakha'łe qa nite' hisu'un qu' heniwqinhetijji' pe'ye'. Ewi'łłe in hiwqinhetji' in wa'mjipha'm hakha' Yatsat'ax'inij Jesucristo pe' cruz. Hik hakha' in ta'łets qa pe' wekwek ha'ne sehe' epji' qa hik yeqjunyejeyij qu' hats nanaxju', qa pe' wekwek ha'ne sehe' epji' qa hik łeqjunyejeiyijek qu' hats hawa'm.
15 Inye'jłu' pa'qu' hats niwu'mtax łaxpa'se', i'nłi'i qu' mente' niwu'metax. Ekewe'en hats ham weju'łi'ij. Pakha' weju'łij yijat'ij ta'łets in ł'ek'enets ha' Jesucristo ma' qa hats i'nk'ayik pa' ejunye'j.*
16 Qa pekhewe' tek'eenik'iha aka'an, pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' nanipji' qa pa' łeq'iltiye'j iye pa' Dios week pekhewe' ink'aihits łeqe Israel pa' Dios.*
17 Qa hane'ej hats nite' hisu'untax qu' ewi'łij qu' esłisi'łij qa' hepi'ye'ek'i iye week ekewe'en, qe yakha' na'l ye'm enewe' jif'imji' i'ni' ha'ne yaj ta'łets in ewi'łłe in hijayan ha' Jesús.*
18 Yejefets, pa' qi łeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' hikpa' na'ni'ł ejupha week ekheweli'ł. Hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

* **6:13** Lc 11:28 * **6:15** Col 3:11; Jn 1:3; Ap 3:14 * **6:16** Lc 3:8 * **6:17** Fil 3:10 * **6:18** Sal 51:12

EFESIOS

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, t'eku'myiiji' pa' Intata qu' ya'apostoli'ipji' ha' Jesucristo,
henq'ika'ał ei ekheweli'ł yijayan pa' Intata i'ni' ek ha' witset Efeso qa
tek'enetsha iye ha' Jesucristo.*
2 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'ił ewets qa qu'
nikesimen iye pe' atawjetsi'ł.

Pe' jiyełisij pa' Intata ta'łets pa' Espíritu Santo.

3 Neniwqinhetji'ha pa' Dios qa Łatata iye ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, hikpa'
jiyełisij week pa'qu' łunye'je' pe' wekwek ta'łiipha'm na' wa's ta'łets pa' Espíritu
Santo qe nite' jiteqeku' ha' Cristo.*
4 Qe pa' Intata hayiits pa'aj t'eku'm iniiji' qe ta'łets ha' Cristo in mexente'
wanaqsiijkii pa'aj ha'ne sehe' hats'inha qu' je'łesiitsi'iiha qa' hame' iye pa'qu'
uł'axe' qu' nam inij in hats jitajayan Pakha'an. Pa' łeqsu'unka'x inij*
5 hikpa' jiyamitets qu' jinaqsi'j qa' łelitse'inij qe ta'łets ha' Jesucristo, in
łunye'jek pakha' hats łakha'łe in yisu'un qa yi'sinheti'mkii iye.
6 Qa aka'an in łunye'jkii qe qa' jintewqinhet qu' nata'łets pa' qi łeq'iltax'inij,
hik aka' jiyełisłi'ij ham łaja'ye' qe ta'łets ha' yisu'un Ła's.*
7 Hikha' pe' ł'athits jiyilithinik'ui pa' uł'ax, qa yiwu'm i'nk'ui pe' inwuł'ets.
Qa aka'an in łunye'jkii ma' qa' jinikfe'lets in yijaa'ija in qii'ija in yisu'un qu'
jinełisij pa' łeqi'fenkeye'j,*
8 ma' qa qi in jiyełisij pa' łeqifenkeye'j. Weekij pa' qi łikfeliya'xkii qa weekij iye
pa' ł'iyayiye'jij
9 in jiyełisij qu' jinenikfe'lets pa' yat'inkii nite' łeke' pa'qu' nenikfe'lets
yisu'un qu' naqsiijkii, hik aka' in yejełik'uiha in yaqsiijkii qa qii'ija in
łe'wisijju'ha qu' jiniłin, qa i'nijji' ha' Cristo.*
10 Qa pa' yisu'un qu' naqsiijkii qa' nafits qu' hats weeke' wetets pe' łahatsiyij,
ma' qa' ewi'ł neni' pe' week na' wa'sji' qa ha'ne sehe' ipji' qa' netnek'enhe'yij
ha' Cristo.*
11 Hik hakha' iye in jitajayan ma' qa' jintesti'yij hatse' pa'qu' jinatsat'etsijek,
in łunye'jek pakha' hats yisu'un qu' łunye'je'kii pakha' yaqsiijkii week eke'
wekwek, ma' qa hik łunye'je' pakha' hats yisu'un qu' łunye'je'kii.*
12 Hats'inha yekheweli'ł in hojo'ołij in nite' heqeku'uł ha' Cristo, ma' qa'
yekheweli'ił qu' nata'łi'ł yiwets qu' neniwqinhet pa' Intata.*
13 Qa aka'an qa hik aka' ka' ejunyejeyi'ł, in ink'a łepi'ye'ełik'i ma' qa
ł'ek'eni'łik'i kekhewe' wi'tlijei ta'łets pa' yijaa'ija, qa wi'tlijei iye ta'łets qu'
ji'ła'xe', qa aka'an in łunye'j ma' qa hats neni'ł ji'teje'm pa' yiwjutsiqenij in
yatsat'etsi'ł ej pa' Intata hikpa' pa' Espíritu Santo hayiits yiwjutsiqen qu'
jinełisij.*

---

* **1:1** Ef 1:9; 5:2; 1P 1:21; Hch 13:9; 18:19-21; 19:9-10; 20:3,17; 1Co 15:32; Ap 2:1 * **1:3** Ef 1:20; 2:6; 3:10; 6:12 * **1:4** Jud 24 * **1:6** Jn 1:14; 3:35; 10:17; Ro 5:2; 2Co 4:15; Mt 3:17; Col 1:13 * **1:7** He 9:12; Sal 25:11; Mt 9:2; Mr 2:5; Lc 24:47 * **1:9** Ro 9:11; 11:25; 16:25; Ef 3:3; Col 1:27 * **1:10** Mt 1:17; 5:2; Fil 2:10; Ef 5:2; Col 1:16 * **1:11** Pr 19:21 * **1:12** 1Ts 1:3; Mr 10:37 * **1:13** Col 1:5; 2Ts 2:10; Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22

14 Hikpa' Espíritu Santo nojohonłe inwets in t'ejuyets pe' jiyatsat'etsij hatse'. Qa qu' namtaxets aka'an, qu' hats jintewejinhetiitaxkiiha ma' qa' jintewqinhet qu' nata'łets pa' qi łeq'iltax'inij.*

Pablo iyinjiipji'.

15 In tsikfe'lets in nite' łeqeku'uł ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa qi iye in łisu'uni'ł pe' week inejefetsipji' pa' Intata, qa hik ta'łijupi'

16 yakha' in nite' hili'ij in hitjiijetspha'm łe'wisij pa' Intata qe ta'łi'ł ewets week qa k'iyinji'ij.

17 K'iyinijets pa' łeqe Dios ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, qa Łatata pa' qi witisa'x, qu' nełisi'łij pa' witikfeliya'xkii ta'łets pa' Espíritu Santo qa qu' nethini'łij qu' les enikfe'li'łets pakha'an.*

18 K'iyinijets qu' ni'wenkitkiiha pe' atawjetsi'ł, hats'inha qu' enikfe'li'łets pa'n łunye'j pa' jiwetjumti'ijik'ui in tayai iniiji', pa'n łunye'j pa' qii'ija in łe'wis qu' netisij hatse' qa' natsat'etsij pe' łelits pa' Intata.*

19 Qa' enikfe'li'łets iye in ham pa'qu' łuk'eyi'iju'ł in qii'ija pa' łet'unha'x pa' Intata qa hikpa' pa' łet'unha'x qa t'ifti'ts inwets inekhewel in jitek'enets, qa hikpa' iye pa' łet'unha'x ham pa' qu'nte' ne'weju'łi'ij,*

20 qa hikpa' iye yit'iji' in niihinik'uipha'm ha' Cristo pe' naxju', qa na' wa'sji' qa yinhiniju' pa' yiya'yik'i pa' Intata.*

21 Ma' qa pa' łet'unha'x ha' Cristo qa t'anipji' totsiiju'ha week pekhewe' qitstaxji' in tenek'enhei, qa pe' te'weyiju'ł in qitstaxji', qa pe' na'ltaxi'm pe' łet'unhaxits in tenek'enhei, qa pe' na'ltaxi'm pe' tenek'enhe'yij qa week iye pakha' qu' nenittaxij pa'qu' łiye', qa nite' ha'neł'ij ha'ne łahats'ij, qe pa' mexe hamik'ui iye.*

22 Ma' qa yeni' iye qu' week netnek'enhe'yij hakha'an, qa pakha'an qa yeni' iye qu' łejiłayi'ij week pe' yijayan pa' Intata.*

23 Qa enewe' yijayan qa hik łunyejei qu' ł'ese'ne' ha' Cristo, hikha' topo'oj enewe'en qa hakha' iye i'ni' ha'ne week.*

2

Jiyełisij pa' witiła'x qe ta'łets pa' Jesucristo.

1 Toxik'i ekheweli'ł mexe hik ejunyejeyi'ł qu' anaxi'łju' qe ta'łets in łaqsiiłijkii pa' uł'ax.*

2 Ma' qa ła'ni'łi' pakha' łunye'j ha'ne week sehe' epji', qa łijayani'łij pakha' tenek'enhe'yipji' ha'ne sehe' epji', hikpa' espíritu uł'ax, in t'ithayii qa natkin pe' nite' tek'enets pa' Intata.*

3 Qa enewe'en hik injunyejeitax iye toxik'i inekhewel, ma' qa jitaqsiijkii pakha'łe qu' łunye'je' qu' jintesu'un uł'ax, qa jitek'eniju'ł pa'qu' nisu'un ha'ne i'nese'n qa pa' inaqjamtikineye'jkii, ma' qa in łunyejeyek pekhewep, in ewi'łłe in je'weju'łtaxij pa' łaxtanithenkeye'j pa' Intata.*

---

* **1:14** Gn 38:17-18,20; 2Co 1:22; 5:5 * **1:17** Sal 51:12; 1P 4:13 * **1:18** 1Ts 1:3; Col 3:15 * **1:19** Hch 4:33 * **1:20** Jn 20:17; Ef 1:3; 2:6; 3:10; 6:12; Fil 2:9,10; 1P 3:22 * **1:21** 2Ti 2:19; Mr 10:30 * **1:22** Sal 8:6; Ro 13:1; 1Co 15:27; 1P 3:22; Col 2:10 * **1:23** Ef 4:4; Jn 1:16; Col 3:11 * **2:1** Jn 5:25 * **2:2** 2P 2:10,20; Jud 8; 1Co 2:12; 1Ti 4:1 * **2:3** Fil 3:3; Mt 21:31; Lc 12:47; 23:25; Jn 1:13; 1Co 7:37; 2P 1:21; Ro 2:5; Ap 6:16

4 Qa pakha'ɬe Intata qa qii'ija pa' na'li'm ɬeq'iltiye'j. Qa in ta'ɬets pa' qi
ɬeqsu'unka'x inij,*
5 ma' qa jiyeɬisij pa' witiɬa'x i'nijji' ha' Jesucristo, in mexe hik injunyejeitax
qu' jinanaxju' qe ta'ɬets pe' inwuɬ'ets. ¡Pa' ɬeq'iltiye'j pa' Intata ta'ɬets in hats
i'ɬiyi'ɬ!*
6 Qa in ewi'ɬ ju'uni'ɬi' ha' Cristo, pa' Intata qa hats hik ɬunye'j qu' jini-
ihinik'uipha'mkii pe' naxju' qa hats jiyinhinijup hakha'an na' wa'sji'.*
7 Qa in yaqsiijkii aka'an qe qa' ji'nethiinijha hatse' in qi'ija pa' ɬeq'ilta'x inij,
qa in qii'ija iye pa' ɬeqifenkeye'j inij qe ta'ɬets in jitek'enets ha' Jesucristo.*
8 Qe pa' ɬeq'iltiye'j pa' Intata ta'ɬets in hats i'ɬiyi'ɬ qe nite' ɬ'inqeku'uɬ, qa aka'an
qa nite' ta'ɬi'iɬ ewets, qe ta'ɬɬe'ets yijat'ij pa' Intata in yisu'un qu' neɬisɬi'iɬij pa'
witiɬa'x,
9 nite' ta'ɬets pa'qu' jintaqsiijkii, qe qa' ham pa'qu' neniwqinhetij pe'ye'.
10 Qe inekhewel in jitajayan pa' Intata, ɬ'ithayijkit pa' Intata. Inekhewel
jitaqsijkitiyijkii in jitajayan ha' Jesucristo qe qa' jintaqsiijkii pa' ɬe'wis, hik
pakha' pa' ɬe'wis hayiits pa'aj yaji'let pa' Intata qu' injunyejeye'.*

Cristo jiyaqsi'j wetju'ɬ.

11 Maxtayit qeku'ni'ɬik'i kekhewep ɬahatsiyij, ekheweli'ɬ in nite' ɬenekiɬijfik'i
qu' e'judioli'iɬ, ne' judiol hik nekhewe' yaqsiijkii kakha' circuncisión qa
ekheweli'ɬ qa ɬeqiyitsi'ɬ ej hamitsi'm kakha' circuncisión. Qa kakha'ɬe circun-
cisión qa jukhewɬe na'aj yaqsiijkii.*
12 Maxtayitiɬik'i iye in mexe i'totsi'ɬi'mets ha' Cristo kakha' ɬahats'ij, mexe
i'totsi'ɬi'mets ne' Israel ɬeiɬets, mexe nite' yatsat'etsi'ɬ epji' iye pe' yiwjutsiqen
pa'aj pa' Intata, mexe ham pa'qu' etjumti'iɬik'ui qa mexe ham iye pa' yijaa'ija
in Dios in ɬ'ani'ɬi'pji' ha'ne sehe'.*
13 Qa ha'neɬi'ij in ɬijayani'ɬ ha' Cristo, ekheweli'ɬ kekhewe' mexe
i'totstaxiɬi'mii kakha' ɬahats'ij hats e'metitsi'ɬi'm qe ta'ɬets pe' ɬ'athits ha' Cristo.*
14 Qe ha' Cristo hikha' jiyaqsi'j wetju'ɬ, ma' qa inekhewel in je'judiol qa
ne' nite' judiol iye qa hats hik injunyejei qu' ewi'ɬ witset'e, qa hakha'an qa
yiwjałaqitju' pa' jiyeqethentax wetju'ɬ.*
15 Qe in wa'm qa yiwamhitijkii qa yilinenij kekhewe' yittaxij kakha' ley, ma'
qa yaqsiijkii in hats hik ɬunye'j qu' ewi'ɬe'ɬe pa' jukhew in mexe hik ɬunye'jtax
qu' wetsjuk'e qe qa' ewi'ɬ jina'niji' hakha'an, aka'an hik aka' ɬunye'j in je'ɬe'sits
wetju'ɬ.*
16 Ɬakha' in wa'mjipha'm pe' cruz qa yaqsi'j wetju'ɬ pe' wetsjuktax (pe'
judiol qa pe' nite' judiol), ma' qa hats hik ɬunye'j qu' ewi'ɬ ɬ'ese'ne', qa yaqsiijkii
iye in ɬe'sitsi'ɬ wetju'ɬ pa' Intata pekhewe' hats hik ɬunye'j qu' ewi'ɬ pa'qu'
ɬ'ese'ne', qa in hats ɬe'sitsi'ɬ wetju'ɬ, qe ha' Cristo hats yilan pakha' yitontax
wetju'ɬ.*
17 Qa ke' we'nika'ajji' qa yit'ij: *—Ma' qa nam qa nifel qu' e'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ
pa' Intata ekheweli'ɬ pekhewe' totsii, qa qu' ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ iye pekhewe' metit-*

---

* **2:4** Lc 1:50; 1Co 13:1; 1Jn 4:16 * **2:5** Col 2:13; 1Ti 5:6; Jn 5:25 * **2:6** Col 2:12; 3:1; Ef 1:3,20; 3:10; 6:12; Fil 2:10; 1P 3:22 * **2:7** Mr 10:30; Lc 8:14; 2Co 8:9; Sal 25:6 * **2:10** Jn 1:3; Ap 3:14; Ro 9:23 * **2:11** Ga 6:15; Fil 3:3 * **2:12** Gn 12:7; 1Ts 1:3; 4:13 * **2:13** He 9:12 * **2:14** Ro 10:12; Ga 3:28 * **2:15** Ap 3:14; Jn 11:52 * **2:16** Ef 4:4

staxi'm.— (Is 57:19)
18 Qe ha' Cristo hikha' ta'łets, ma' qa yekheweli'ł in ye'judio'ol, qa ekheweli'ł in nite' e'judio'ol, in les je'metitsi'm pa' Intata qa ewi'łe pa' ta'łets in Espíritu.*
19 Qa hik ta'łijupi' ekheweli'ł in hats nite' hik ejunyejeyi'ł qu' pakha' ata'łiłji', hats nite' hik ejunyejeyi'ł qu' nite' netsikfe'li'ił ej, qe hats etsetifetsi'ł yijat'ij pe' yijayan pa' Intata, hats ła'ni'ł ji'teje'm pe' łelits pa' Dios.
20 Ekheweli'ł hik ejunyejeyi'ł utel in teniihinpha'm pe' wititsi', qa pekhewe' łetkui qa hik hekhewe' he' apóstoles qa pe' profetas'ik'i, qa ha' Cristo qa hik hakhaa'ija hik łunye'j qu' witeqjeyumtshenki'ye' ute in i'nk'a tsupju' pe' wititsi'.*
21 Qa in ta'łets ha' Cristo, pe' wititsi' teniihinpha'm qa qapits wetju'łha in ewi'ł i'ni' pe' utel, qa week nełuts t'ijaifik'i hats'inha qu' nijat'ax pe' wititsi' qa' ewi'łe'łe qu' net'ejuyets pa' Yatsat'ax'inij.*
22 Qa hikha' iye Cristo ta'łets ekheweli'ł pe' nite' judío qa judío iye in e'weeki'ł in ła'ni'ł ji'teje'm pe' teniihinpha'm wititsi' pe' i'nifi pa' Intata qe i'nji'teje'm pa' łeqe Espíritu Santo.*

3

Pa' yat'inkii pakhaa'ij pa'aj pa' Intata.
1 Qa hik ta'łijupi', yakha' Pablo, in ho'yopheł iti'yipji' ha' Jesucristo qe qa' e'łe'sitsi'iłju' ekheweli'ł in nite' e'judioltaxi'ł.*
2 Qe yijaa'ija qu' hats impi'ye'ełij kakha' ts'ithayinenij pa' Intata qu' neł isi'łij pa' łeq'iltiye'j.
3 Łakha' in tsikfelitets qa ts'ethinij aka' nite' hayiits pa'qu' nenikfe'lets, in ł'anye'jek kakha' hats he'nq'ika'ałij ei nite' ijetaxijje'm.*
4 Qa qu' iyineni'łik'i ma' qa' enikfe'li'łetsha yakha' in tsikfe'lets aka' nite' hayiits pa'qu' nenikfe'lets t'ejuyets ha' Cristo.*
5 Hik aka' toxik'i mente' tisij pa'aj pa' Intata pe' jukhew'ik'i qu' nenikfe'lets, qa ha'neł i'ij qa hats yethinij qe ta'łets pa' Espíritu Santo hekhewe' apóstoles qa pekhewe' profetas iye.*
6 Qa aka' yethinij enewe'en aka'an: pe' nite' judiol in na'lji'jek hatse' pa'qu' netesti'yij, łekhewel iye łewekwekits pa' wit'ese'n, łekhewel iye i'nji'teje'm pe' notki'ik'ui pa' yiwjutsiqeni'm pa' Intata pekhewe' tek'enets ha' Jesucristo. Ekewe'en hik ekewe' ke' łe'sits wi'tlijei.*
7 Qa aka'an hik aka' ka' ts'ithayinenij pa' Intata qe ta'łets pa' łeq'iltiye'j. Ma' qa pa' łet'unha'x qa i'nij yitji' in yaqsiijkii aka'an.*
8 Yakha' in les heiweitaxik'uiju' pakha' qu' ham ne'weju'łi'ij pe' yijayan pa' Intata, qa pakha'łe Intata qa t'eku'myijyiiji' qu' hithayiki pa' qi łeq'iltiye'j, ma' qa henfeli'm ne' nite' judiol pa' ham ł'aka'the'ye' in łe'wis ta'łets ha' Cristo.*
9 Qa' hethinij iye qa' week ni'wen aka' nite' hayiits pa'qu' nenikfe'lets, qe pa' Intata pakhaa'ij pa'aj in yat'inkii, hikpa' yaqsiijkii pa'aj ha'ne weekji'.*

---

* **2:17** Lc 4:18; 1P 1:12 * **2:18** Jn 4:23; 10:7-9; Ro 5:2; Ef 3:12; 4:4; 1Co 1:12; 12:13 * **2:20** 1Co 12:28; Ef 3:5 * **2:21** Ef 4:16; 1P 2:5 * **2:22** Ro 11:18; 1P 2:5 * **3:1** 2Ti 1:8 * **3:3** 1P 4:13 * **3:4** Col 4:3 * **3:5** 1Co 12:28-29; Ef 2:20 * **3:6** Gn 12:7 * **3:7** Mr 5:30; Lc 1:35; 6:19; Hch 19:11; 2Co 13:4; Ap 11:17 * **3:8** Ro 1:15; 10:12; 11:12; 1P 1:12 * **3:9** Mr 13:19

10 Hats'inha ene' yijayan pa' Intata qa' hik enewe' nata'ɬets qu' nenikfe'lets
hane'ej pe' angelits tenek'enhei na' wa'sji' pa' qi ɬikfeliya'xkii pa' Intata in
inq'ethinij in week nikfe'lets pe' ɬunyejeiɬe wetju'ɬ.*
11 Hik aka' ɬunye'j in hats yamik'ui pakha' hayiits yaji'let pa'aj qu' ɬunye'je'kii
in mexe ham ha'ne week qa i'nijji' ha' Jesucristo Yatsat'ax'inij.*
12 Hikha' ta'ɬets in nite' jiwetjeyepun qa les in je'metitsi'm pa' Intata, qe nite'
jiteqeku' hakha'an.*
13 Qa hik ta'ɬijupi' qu' nek'iyini'ɬij ewets qu' hasu'uj natha'lalinheti'ɬju'
qu' nata'ɬets pakha' haats'e'ej qe ta'ɬi'ɬ ewets. E'ɬe'sitsi'iɬi'mkii yijat'ij qe pa'
haats'e'ej jutsiqaxij in hats yatsat'etsi'ɬ ej pa' Intata.*

Pablo iyinjiipji' pe' Efeso ɬeiɬets.

14 Aka'an in ɬunye'j, ma' qa honokok'enijifi qu' nek'iyinijets pa' Ɬatata ha'
Yatsat'ax'inij Jesucristo,*
15 hikpa' tisij ka' ɬii pe' week witjefeyek ipji', na'l pe' hats i'nii na' wa's qa
na'l pe' mexe i'nipji' ha'ne sehe',
16 qu' neɬisi'ɬij pa' qi ɬesa'x qa' nata'ɬets pe'qu' et'unhaxitsi'iɬ qu' nata'ɬets pa'
Espíritu Santo.*
17 Qa k'iyinijets iye qu' na'ni'ɬ etji' ha' Cristo in nite' ɬeqeku'uɬ, qa k'iyinijets
iye pa' witeqsu'unka'x qu' hikpa' extuk'i'iɬij in mexe i'ɬiyi'ɬ.
18 Qa aka'an qu' ɬunye'je', ma' qa' nata'ɬets qu' menikfeliti'ɬetsha qa week
iye pe' inejefetsipji' qu' nenikfelitetsha iye pa'n qu' ɬepk'eyeji', qa pa'n qu'
ɬepk'eyepha'm iye qa pa'n qu' ipɬu'ye'ju' iye qa pa'n qu' ipɬu'ye'pha'm iye in qi
pa' ɬeqsu'unka'x ha' Jesucristo.*
19 Qa k'iyinijets iye pa' Intata qu' nikfeliti'ɬetsha ha'ne qi ɬeqsu'unka'x ha'
Jesucristo, in ham pa'qu' nenikfe'letsha pa'n ɬuk'e, hats'inha qa' notpoli'ɬ ej
qu' ejunyejeyi'iɬ pa' ɬunye'j pa' Intata.
20 Jitewqinhetji'ha pakha' na'li'm pa' ɬet'unha'xijup in ɬeke' qu' naqsiijkii
qu' les nanhini' pakha' ɬuk'e pa' jitumtitax qu' ɬeke'ye' qu' naqsiijkii i'nɬi'i iye
pakha' ɬuk'e pa' jutumtitax qu' ɬeke'ye' qu' ji'niyinijets. Pa' in'initji' ɬet'unha'x
yaqsiijkii aka'an.*
21 Iwqinheti'ɬha pa' Intata ekheweli'ɬ in ɬijayani'ɬ qe ɬ'ek'eni'ɬets ha' Jesucristo,
qa hasu'uj qu' ili'iɬij qu' iwqinheti'ɬji'. Amén.*

4

Ewi'ɬ pa'qu' injunyejeye'.

1 Qa hik ta'ɬijupi' qu' nek'iyini'ɬij ewets, yakha' Pablo, ye'wit'opheɬik qe ta'ɬets
ha' Yatsat'ax'inij, qu' aqsiiɬijkii pakha' hats ɬ'eniyayiɬijii qu' ejunyejeyi'iɬ.*
2 Meniwqinhetkitek'iɬ, af'ayai qu' iyeti'ɬ, hasu'uj eq'itaqsunhetsi'iɬ, itaq-
sunkite'eɬij wetju'ɬ pe'ye', mewet-su'uni'ɬ yijat'ij.*

---

* **3:10** Pr 3:19; Ro 11:33; 1Co 1:21,24; Ap 7:12; Ef 1:3,20; 2:6; 6:12; Fil 2:10 * **3:11** Pr 19:21 * **3:12** Ro 5:2 * **3:13** 2Ts 3:13; Jn 5:44; 7:18; Ro 2:7; 1P 5:4 * **3:14** Fil 2:10 * **3:16** Lc 8:14; 9:32; 2Co 8:9; 3:18; Jn 17:24; 2P 3:18; 2Ti 1:7; Ro 7:22; Fil 4:13 * **3:18** Job 11:7-9; Sal 103:11-14 * **3:20** 2Co 9:8; Jud 24; Mr 14:36; Ro 15:13; 16:25; 2Ti 1:7 * **3:21** Fil 4:20 * **4:1** 2Ti 1:8 * **4:2** Col 3:12; Ex 34:6; 2Ti 3:10; He 13:22; 1Co 13:1

3 Aqsiiɬijkii week pa' ɬuk'e' pa' ɬeke' qu' aqsiiɬijkii hats'inha qu'nte' niliyi'ij in
ewi'ɬ ɬa'niɬiji' pa' ham peeyi'ijkii ta'ɬets pa' Espíritu Santo.*
4 Pa' wit'ese'n ewi'ɬɬe qa pa' Espíritu ewi'ɬɬe iye, qa hik ɬunye'j iye in ewi'ɬɬe
pa' jiwetjumti'ijik'ui hikpa' ɬ'eniyayiɬijii,*
5 ha' Yatsat'ets'inij ewi'ɬɬe, pa' nite' inqekuyejei ewi'ɬɬe, in jiwempulijijju'
ewi'ɬɬe,*
6 pa' Dios qa Łatata ene' week ewi'ɬɬe, hikpa' week tenek'enhe'yij, t'ithayii
i'nijji' ene' week, qa i'nji'teje'm ene' week.*
7 Qa weekɬe ewiɬei inekhewel jintesti'yij pa' ɬuk'e' pa' yisu'un qu' jineɬisij ha'
Cristo.*
8 Qa hik ta'ɬijupi' ka' we'nika'ajji' in yit'ij: *—In wapiletspha'm pa' toxpha'm,
qa yeka'x pe' olots wit'opheɬii, qa netisijju' pa'qu' niya'yij ene' jukhew qa efuts
iye.—* *(Sal 68:18)**
9 ¿Qa pa'n ikji' aka'an in yit'ij wapiletspha'm iye? Aka'an ikji' in yaamɬi'iiju'
pa' les toxiiju' ha'ne sehe'.*
10 Qa pakha' ikju' qa hik pakhaa'ija iye pa' iketspha'm iye pakha' les
toxpha'm ha'ne wa's, qe qa' netnek'enhe'yij ene' week.*
11 Qa hikha' qa tisij he' uja'x in apostolitsij, qa pekhewep profetas, qa
pekhewep qa ikij qu' nenfeli'm pekhewep eke' wi'tlijei t'ejuyets hakha'an
(evangelistas), qa pekhewep qa yejeɬets pe' hats yijayan pa' Intata (pastores)
qa i'nq'ijatshenij iye pa' Intata ke' ɬe'lijei (maestros).
12 Qa ekewe'en in netisijju' qe qa' nijatshenij pe' hats yijayan pa' Intata ma'
qa niyaijiijek aka' wit'ithayijkit, ma' qa' les qu' net'un pakha' hik ɬunye'j ɬ'ese'n
ha' Cristo.*
13 Qa aka' wit'ithayijkit, qa' namɬi'ijii qu' ewi'ɬ na'ntaxi' qa' week ɬ'ajaye'
wetju'ɬha qu' ɬe'sitse' pe' nite' inqekuyejei, qa pa' inikfeliyaxitsets ha' Ła's pa'
Dios, ma' qa' hik injunyejeye' na'aj hats jukheewija, qa' hats hik injunyejeye'
ha' Cristo in hik ɬunye'j na'aj hats jukheewija.*
14 Qa ha'neɬi'ij hasu'uj hik injunyejeye' ne'ej omehets, qe na'aj i'nk'a
jitepi'ye'ek'i ma' qa aje'eɬ jitumti, qa hik injunyejei qu' pekhel jinepiletji'kii
ne'ej iweli' ɬeqe t'uyuyits, qe ta'ɬets pe' ɬeq'ijatshenkeyejeiɬe wetju'ɬ yumtitax qu'
nasinik'i.*
15 Qu' ji'niyetij yijat'ij pa' yijaa'ija qa' weeki'ij pa' ineqsu'unka'x, ma' qa'
ji'nt'ijayijfik'i qa' neteiɬem qu' hik ɬunye'je' hakha' ɬejiɬa', hikha' Cristo.*
16 Łakha' in ɬejiɬa' pa' wit'ese'n, qa ɬakha' ewi'ɬɬe qu' nata'ɬets pa' wit'ese'n
qu' neteni'fen wetju'ɬ qa' ewi'ɬ na'ni', ma' qa' week ewiɬeye' pe' ɬewekwekits
pa' wit'ese'n qa' ɬe'wis qu' naqsiijkii pakha' ɬeke'eju'ɬ qu' naqsiijkii, ma' qa pa'
wit'ese'n qa' net'ijaipha'm qa' net'un qe ta'ɬets pa' witeqsu'unka'x.*
17 Aka' qu' hit'iɬij ewets qe ta'ɬets ha' Yatsat'ax'inij: qu' yape hasu'uj ejun-
yejeyi'ɬ ka' ɬunyejei nekhewe' nite' yijayan pa' Intata, qe ɬekhewel yijayanij pe'
ham weju'ɬi'ij ɬaqjamtikineyejeikii.

---

* **4:3** Ef 4:13; Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 1:7; 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22; Lc 12:51; 2Ti 1:2; 3Jn 15
* **4:4** 1Co 10:17; 12:9,12-13; Ef 1:18; 2:16,18; Col 1:5; 3:15; Hch 26:6-7; 28:20; Ro 5:2; 8:23-25; 12:4-5; 1Ts 1:3 * **4:5** 1Co 1:13; 8:6; Jud 3 * **4:6** Dt 6:4; Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13; Jn 8:42; Sal 104:24 * **4:7** 1Co 12:7-11 * **4:8** Jn 20:17 * **4:9** Jn 3:13; 6:62; Ro 10:6-7; Fil 2:6-11 * **4:10** Jn 3:13; 6:38; Ef 1:23; He 4:14; 7:26; 9:24 * **4:12** Ro 7:4; 1Co 10:16; 12:27; Col 2:17 * **4:13** Jn 5:19; He 1:2; Lc 2:52 * **4:14** Ro 15:4; He 13:9 * **4:15** Col 2:10 * **4:16** Col 2:2,19; 1Ts 4:17

18 Pa' łikfeliyaxitstaxkii hik łunye'j qu' noo'ye'kii, totsi'mii pa' łe'wis witiła'x ta'łets pa' Intata, qe ta'łets in ham nikfe'le'ets qa in yit'unhet iye pe' łatawjets.
19 Nite' wonoksi'wen, wetłisij pa' witqawitjineyaxij ene' wit'esenits hats'inha qa' nite' nami'ijju' qa pakha'łe qu' łunye'je' in wanawitji.
20 Qa ekhewełi'ił qa nite' ł'ijatshenheti'yi'łij qu' hik aka' ejunyejeyi'ił in łenikfe'lilets ha' Cristo.
21 Tsikfe'lets in hats ł'impi'ye'ełij qa ł'ijatshenheti'yi'łij iye hakha'an, ma' qa łenikfe'li'łets pa' yijaa'ija hikpa' jiyijatshenij ha' Jesús.*
22 Qa hik ta'łijupi', ili'iłij pe' hayiits ejunyejeyi'ł, qa' ili'iłij iye in łijamti'iłetskii, qe pa' hayiits ejunyejeyi'ł hats uł'axijkii qe ta'łets pe' uł'ets łaqsiiłijkii,*
23 hats'inha qu' nenink'aihit pa'qu' ejunyejeyi'ił qa pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii iye.*
24 Ma' qa' uyi'łik'ipha'm pa' ink'ayik ejunyejeyi'ł, hikpa' hik łunye'j pa' łe'wis łunye'j pa' Intata, qa taqsijkitiyijkii qu' natsathen qa qu' naqsiijkii iye pa' yisu'un pa' Intata qa qu' yijaayi'ija iye pa'qu' łunye'je'.*
25 Qa hik ta'łijupi', ili'iłij pa' witwejtitsi', *it'ijets pa' yijaa'ija week pe'qu' metitse'em jukhewe qa efuts,* *(Zac 8:16)* qe week inekhewel łewekwekits pa' ewi'ł wit'ese'n.*
26 *A'nayu'ułkii, qa hasu'ujłe aqsiiłijkii pa'qu' uł'axe'.* *(Sal 4:4)* Hasu'uj nui'ejju' ne' junu' qu' a'nayu'kii.*
27 Hasu'uj mowo'ołii eq'itset'i'iłij pa' inwo'met.
28 Pa'qu' ejtenhetsaxe', yape nili'ij. Net'ithayii yijat'ij, ma' qa' nanatkiniji' yijat'ij pe' łokoyei pa' łe'wis, hats'inha qu' łeke'ye' qu' ni'fen pakha' qu' hami'im pe'ye'.*
29 Hasu'uj it'ij pe'qu' uł'etsi'ik'i, it'ij yijat'ij pe'qu' ni'fen qa qu' nakakłin iye pe' łatawjets pekhewepe', hats'inha qu' nit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata pekhewe' qu' nepiye'.
30 Hasu'uj ika'metenheti'łkii pa' Espíritu Santo, hik pakha' hik łunye'j qu' e'nikatiyi'iłij qu' net'ejuyets pa' nełuji' qu' hats ewejinhetiiłetaxi'ł hatse'.*
31 Me'nitoniłimetsha week pa' hik łunye'j ek'imii, pa' witts'iyopto', pa' witwakaye'j, pa' witk'ełeye'j, qa pa' uł'etsik'ikii łe'lijeyij pakhape' qa week pekhewep iye uł'ets hik łunyejei ekewe'en.
32 Eik'une'yi'ł yijat'ij qa' e'nq'eleti'ł wetju'łha iye, e'łe'sitsi'ił wetju'ł in łunye'jek pa' Intata in e'łe'sitsi'ł wetju'ł qe ta'łets ha' Cristo.*

5

Ojonketiłik'i pa' Dios.

1 Qa hik ta'łijupi', ojonketiłik'i pa' Dios qe ekheweli'ł łelits pakha'an qa ne'su'uni'ł iye.
2 Isu'uni'łha ene' week, in łunye'jek ha' Cristo in qi in jiyisu'un qa wetłisłi'ij, hik łunye'j na'aj inqa'met in testi'yij pa' Intata qa qi in ewjisiyi'm.*

* **4:21** 2Ts 2:10; 2P 3:11 * **4:22** Ro 6:6; 7:6; 13:12; 1Co 3:14; 5:7-8; Col 3:9 * **4:23** Sal 51:12 * **4:24** Ro 13:12; Mr 13:19; Jn 1:3; Ap 3:14; Col 3:10; 2P 1:4 * **4:25** Pr 31:25 * **4:26** Sal 37:8; Mt 18:21; Stg 1:19-20 * **4:28** 1Ts 2:8; 1Ti 6:18 * **4:30** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22; Fil 1:6 * **4:32** Mt 9:2; 11:30; Lc 5:39; 6:35; 24:47; Ro 2:4; 1Co 15:33; 1P 2:3; 3:8; Sal 25:11; Mr 2:5; Col 3:12-13 * **5:2** 2Ts 2:13; Tit 2:14

3 Ekheweli'ł in łijayani'ł pa' Intata, hasu'uj qu' nana'li'ł etji'ju' pa' wanawitjiłi'ijju'kii ł'esenits, qa pa' naqameyu'uj wekwek, qe hik aka' ikji' in łelitsi'ł ej pa' Dios.*
4 Hasu'uj iye it'ij pe' wekwek t'ejuyets in wanawitjiłe. Hasu'uj iye it'ij pe' wi'tlijei nite' teqenełuikii. Hasu'uj it'ij qu' iyowk'eleikii pe'qu' niwepinhet wetju'ł pekhewepe'. Qe nite' ła'wisijupi' ekewe'en qu' jintatkin in jitajayan pa' Intata, it'ij yijat'ij pe'qu' nata'łijupi' qu' nenit'ijetspha'm łe'wisij pa' Intata.
5 Qe hats łenikfe'li'łets in yijaa'ija in ham pakha' qu' nanawitjiłi'ij ł'ese'n qa pa'qu' les nisu'un wiikfik'i ekewe' wekwek qa nite' wetwejułenij ma' qa hik łunye'j łeqe diose', qu' nana'l pa'qu' netesti'yij hatse' pa' tenek'enhe'yi' ha' Cristo qa pa' Intata.*
6 Hasu'uj neqfeetsinheti'łkii ma' qa' umti'ił qu' yijaayi'ija pa'qu' epi'ye'ełik'i pe' wi'tlijei nite' yijaalija, qe week ekewe'en ta'łets qu' nitanithen pa' Intata pekhewe' nite' tek'enets.*
7 Qa hik ta'łijupi' hasu'uj ni'iłij ji'teje'm pekhewe'en pa' yaqsiijkii.
8 Qe toxik'i mexe hik ejunyejeyi'ł nookii qe mexe nite' łenikfe'li'łets, qa ha'neł'ij qa hik ejunyejeyi'ł na'lkii qe hats łenikfe'li'łets ha' Yatsat'ax'inij. Me'neniłi'ha in łelitsi'ł ej pa' na'lkii,*
9 qe pe' łei pa' na'lkii pekhewe'en: pa' witq'ilta'x, pa' yatsathen qa pa' yijaa'ija.*
10 Mowo'ołii qu' enikfe'li'łets pe' yi'sinhetij pa' Intata.*
11 Hasu'uj eneqjeyu'ułijets qe pe' yaqsiijkii ham weju'łi'ij pekhewe' yatsat'etsij pa' nookii, ilaxanheti'łi'metsju' yijat'ij pe' yaqsiijkii pekhewe'en,*
12 qe yeqwepin iye qu' jintit'ij pekhewe' wanat'intaxij wekwek yaqsiijkii pekhewe'en.
13 Week pa'qu' wekweke' qu' na'ni pa' i'ni' pe' fetitjii qa nalitetsju', qa te'wenhetii.*
14 Qa hik ta'łijupi' ka' wenitłi'ij in yit'ij: —Akha' in łama', onompha'm, eniyik'uipha'm nekhewe' hik łunyejei naxju', qa pa' Cristo qa' netujinhetji'.—*
15 Qa hik ta'łijupi', mewetjeł'ł otok'oiha, hasu'uj hik ejunyejeyi'ił pekhewe' hik łunyejei qu' nite' netqenełu'ye' wetju'ł, hik ejunyejeyi'ił yijat'ij pekhewe' hik łunyejei qu' nenikfe'lkii.
16 Iwq'axinij pa'qu' łahats'i'ij qu' enqif'eli'ij pakhape' qu' aqsiimijkii pa' łe'wis, qe ene' nełutsji' uł'ets.*
17 Qa hik ta'łijupi', hasu'uj hik ejunyejeyi'ił qu'nte' eqe nełu'yi'iłkii, mowo'ołii yijat'ij qu' enikfe'li'łetsha pa' yisu'un ha' Yatsat'ax'inij qu' aqsiiłijkii.*
18 Qa hasu'uj iye qu' enk'uwet'ił, qe aka'an jiyiwuł'enhet. Aka' ejunyejeyi'ił yijat'ij, notpoli'ł ej pa' Espíritu Santo.*
19 Matkakłini'łij wetju'ł, iji'iłik'i ke' łe'lijtsinel pa' David'ik'i (Salmos), pe' e'lijtsineli'ł qa pa'qu'łe łunye'je' pe' witlijtsinel t'ejuyets pa' Intata. Elijtsiyi'łij qa' iwqinheti'łji'ha iye weekij pe' atawjetsi'ł pa' Yatsat'ax'inij.

* **5:3** 1Ts 2:5; 4:3,7; Lc 12:15; Ro 1:29; Ef 4:19; Col 3:5; 2P 2:3,14 * **5:5** 1Co 5:9-11; 6:10; 2Co 6:17; Mr 1:15 * **5:6** Ro 2:5; Ap 6:16 * **5:8** Sal 36:9; Jn 12:35-36,46; Is 2:5; Lc 16:8 * **5:9** Ga 5:22; Ef 5:17 * **5:10** Ro 12:2; Lc 18:18 * **5:11** Ga 5:22; Tit 3:14 * **5:13** 1Jn 1:2 * **5:14** Pr 6:4; Jn 5:25; Is 26:19; 51:17; 52:1; 60:1; Mal 4:2; Lc 1:78-79; Ro 13:11 * **5:16** Col 4:5 * **5:17** Jer 31:31-34; Ez 36:26-27; Ro 12:2; Fil 1:9-10; 1Ts 5:21; Sal 143:10; Pr 16:9; Ga 1:4 * **5:18** Col 3:16-17; 1P 1:17; Lc 1:15; 5:37; 12:45; Jn 2:10; 1Ts 5:7; Ap 17:2; Gn 9:21; Dt 7:13; Sal 4:7; Pr 3:10; Hch 13:52

20 Itjiiłijetspha'm łe'wisij pa' Intata Dios qu' nata'łets week pa'qu' łunye'je' ekewe' wekwek, aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.
21 Uk'eli'iłijje'm qu' meteni'feni'ł wetju'ł qu' nata'łets pa' ijiweyaxitsi'łiju'ł ha' Cristo.

Jukhew, isu'uni'ł pe' ewhe'yetsi'ł wetju'ł.

22 Qa hik łunyejei iye pe' efuts netk'enets qa' niwqinhet iye pe' łewhe'yets, in łunye'jek in tek'enets ha' Yatsat'ax'inij.*
23 Qe pa' jukhew łejiła' pe' efu, in łunye'jek ha' Cristo in łejiła' pe' hats yijayan, hik pekhewe' hik łunyejei qu' ł'ese'ne' hakha'an, qa łakha' pakha' yiłin hatse' enewe'en.*
24 Qa in łunyejeyek iye pe' yijayan ha' Cristo in tek'enets, qu' hik łunye'je' pe'qu' efuye' qu' ne'neni'ha qu' netk'eenetsha pa'qu' łewhe'ye'ye'.
25 Jukhew, isu'uni'łha pe' ewhe'yeli'ł, in łunye'jek ha' Cristo in qi in yisu'un pe' yijayan qa wetłisłi'ij pa'aj qu' nawa'mifi pekhewe'en,*
26 qe qa' łe'sitse' pa'qu' łunyejeye', qa' nenli'jju' hik łunye'j qu' nimpulijinji' pa'qu' iweli'ye' qe ta'łets ke' łe'lijei.
27 Hats'inha qu' namtaxets pa' łewhe'yejii, qa' qiyi'ija qu' łe'wise' pekhe' hik łunye'j qu' łewhe'ye'ye' hikpe' pe' week yijayan pa' Intata, ham łejili'ye', hik łunyejei ne'ej witqhinatai in ham pa'qu' tshxaalayi'iju' qa week pakhape' iye uł'axe' hami'm, qe łe'wiisija yijat'ij in łunye'jek pa' hats yisu'un ha' Cristo, ham uł'axi'ii.*
28 Qa hik aka' qu' łunye'je' pa'qu' jukhewe' nisu'un pe'qu' łewhe'ye'ye', in łunye'jek łakha' in wetsu'unłe. Pakha' qu' nisu'un pe'qu' łewhe'ye'ye' qa łakha'łe in wetsu'unłe.
29 Qe ham pa'qu' nuten pa'qu' ł'ese'ne'łe, qe aka' łeqfenye'jij yijat'ij, yekunhen qa yejełetsha iye, in łunye'jek ha' Cristo in yejełetsha pe' hats yijayan,
30 qe inekhewel in jitajayan, łewekwekits pa' ł'ese'n hakha'an.
31 *Qa hik ta'łijupi' pa'qu' jukhewe' qu' niwejin pa'qu' łatataye' qa pe'qu' łeneneye' iye, ma' qa ewi'ł na'ni'łi' pe'qu' łewhe'ye'ye', qa hats nite' hik łunye'j qu' wetsjuk'e, qe hats hik łunye'j yijat'ij qu' ewi'ł pa'qu' ł'ese'ne'.* *(Gn 2:24)**
32 Tsikfe'lets in jutsitets ekewe' hit'ij, in hit'ij ekewe'en t'ejuyets pa' łunye'jij ha' Cristo pe' hats yijayan.*
33 Qa hikłe łunye'j iye, week ewiłei ekheweli'ł qu' isu'uni'ł iye pe' ewhe'yeli'ł, in ejunyejeyi'łek in łewetsu'unłi'ił. Qa pe' efuts, netk'enets qa' niwqinhet iye pa'qu' łewhe'ye'ye'.

6

T'ejuyets ne'ej witlits qa ne'ej wit'alhei.

1 Witlits, in łijayani'ł ha' Yatsat'ax'inij, ek'eni'łets pe' alheyi'ł, qe hik aka' yatsathen yijat'ij.*
2 Qe kakha' yojo in na'l pa' yiwjutsiqen ine'm kekhewe' we'nika'ajji' wenit'ij qu' jintaqsiijkii (mandamientos) yit'ij: *—Ek'enets qa' iwqinhet iye pa'qu' atataye' qa pe'qu' eneneye' iye,*

---

* **5:22** Gn 3:16; 1Co 11:3,7-9,11-12; Col 3:18; Tit 2:4-5; 1P 3:1-6 * **5:23** 1Co 11:3; Col 2:10; 3:18–4:1 * **5:25** Col 3:19; 1P 3:7; Jn 3:16; 1Co 13:1; 2Ts 2:13; Tit 2:14 * **5:27** Jud 24 * **5:31** 1P 3:1 * **5:32** 1Co 2:7 * **6:1** Pr 1:8; 6:20; 23:22; Col 3:20

3 *hats'inha qa' e'ɬe'wise'ɬi'imkii, qa ijetaxi'ij pa'qu' eqe neɬuye' ha'ne sehe' epji'.— (Ex 20:12)*
4 Qa ekheweli'ɬ wit'alhei, hasu'uj inalketi'ɬkii pe' elitsi'ɬ, ijatsheni'ɬij yijat'ij qu' nenikfe'lets qa'nte' net'ekume'ets pa' nite' yisu'un ha' Cristo, qa' nenikfe'lets iye pa' yisu'un ha' Cristo qa' naqsiijkii.*

T'ejuyets ne'ej witqejkunenhei qa ne'ej witqapatunits.

5 T'ithayii witɬinhei (esclavos), ek'eni'ɬets pe' aqa patunitsi'ɬ ha'ne sehe' epji', iwqinheti'ɬ qa' e'nijiwe'yi'ɬiju'ɬ iye, qa' weeki'ijha pe' atawjetsi'ɬ qu' iwqinheti'ɬ in ejunyejeyi'ɬetsek ha' Cristo.*
6 Hasu'uj in ne'wenɬi'iɬ ma' qa ɬ'ithayi'yi'ɬ, qe hik aka' ɬunyejei pe' wo'ɬi'ii qu' nisu'un ene' jukhew, me'neeniɬi'ha yijat'ij in ekheweli'ɬ ɬeqejkunenhei ha' Cristo, qa ɬaqsiiɬijkii weekijha pe' atawjetsi'ɬ pa' yisu'un pa' Intata.*
7 Isu'uni'ɬha qu' ithayi'yi'ɬi'm, hik eqjunyejeyi'iɬij qu' hakhaye'ɬe Yatsat'ax'inij qu' ithayi'yi'ɬi'm, qa nite' ene' jukhewɬe.*
8 Qe les ɬe'wis qu' menikfeliti'ɬets in week ewiɬei hatse' pakha' qu' naqsiijkii pa' ɬe'wis qa' netis hatse' ha' Yatsat'ax'inij, inye'jɬu' pakha'ɬe qu' ɬunye'je' i'nɬi'i qu' witɬinek'e qa i'nɬi'i qu' nite' witɬinek'e.
9 Qa ekheweli'ɬ witqapatunits, hik aka' iye aqsi'ji'ɬijkii, hasu'uj ijiweikiti'ɬkii pe' eqejkunenheyi'ɬ, menikfeliti'ɬets hakha' Yatsat'ax'inij i'nji' ha'ne wa's, hikha' yatsat'etsi'ɬ ej qa ɬekhewel iye yatsat'etsij, qa ɬakha' iye week ɬeqjunyejeyij ene' jukhew.*

Pe' inwatlanhewots initjanetits.

10 Ewi'ɬɬi'ijha. Mowo'oɬii qu' neɬisi'ɬij ha' Yatsat'ax'inij pa' ham ɬet'unhenye'ji'iju'ɬ ɬet'unha'x.*
11 Uyi'ɬik'ipha'm pe' week atjanetitsi'ɬ neɬisi'ɬij pa' Intata, hats'inha qa'nte' neqenijani'iɬ ej pa' ɬe'wejtitsi' pa' inwo'met.*
12 Qe pa' inwatlanheyejei nite' jit'ejuyiju'ɬ pe'qu' jukheewe'ɬe, qe jit'ejuyiju'ɬ yijat'ij pe' inwo'metets nekipji' ha'ne sehe' qa yaqsiijkii pa' qi uɬ'ax, qa pe' inwo'metets tenek'enhe'yipji' enewe'en, qa pe' inwo'metets qits pe' ɬet'unhaxits, qa pe' inwo'metets i'nji' na' wa's.*
13 Qa hik ta'ɬijupi', uyi'ɬik'ipha'm pe' week atjanetitsi'ɬ neɬisi'ɬij pa' Intata, hats'inha qa'nte' neqenijani'iɬ ej pa'qu' neɬuyeji' qu' nente'nilittax ewets pa' inwo'met, qa in hats nite' yeqenijani'ɬ ej, ma' qa hats nite' naxi'ɬ ej.*
14 Matjanitheni'ɬ, *eqelutsi'iɬji' pa' eqelutsaxi'ɬ awatlanhewo'oɬ, hikpa' pa' witjunye'j yijaa'ija, (Is 11:5)uyi'ɬik'ipha'm pa' ejuijiwo'oɬ awatlanhewo'oɬ, hik pakha' pa' yatsathen witjunye'j. (Is 59:17)**
15 Otsiɬji' *pe' otshilaxtiyi'ɬ awatlanhewotsi'ɬ, hik pekhewe' in hats aq'axitsi'ɬ qu' inku'ɬi'ɬij eke' ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets qu' je'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬ pa' Intata (Is 52:7)* wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús.

---

* **6:4** Ro 10:19; He 12:5 * **6:5** Col 3:22; 1P 2:18; Fil 2:12; 2Co 9:11 * **6:6** Sal 143:10; Pr 16:9; Ga 1:4; Ef 1:9 * **6:7** Col 3:23 * **6:9** Hch 4:29; 9:1; Col 3:25; 4:1 * **6:10** Hch 4:33 * **6:11** Pr 31:25; Ef 6:11-17 * **6:12** 1P 3:22; Mt 6:13; Jn 17:15; Ef 1:3,20; 2:6; 3:10; Fil 2:10; 3:3 * **6:13** 1Ts 5:8; 2Ti 4:15; 1P 5:9 * **6:14** Pr 24:16; Fil 1:27; Jn 14:6; 1Jn 5:20; Mt 6:33; Ro 1:17; 2P 1:1; 1Ts 5:8

16 Qa nite' uja'xłe ekewe'en, qe pa' eqwetshenek'iju'ł iye atjanet (escudo),
hikpa' pa' nite' eqekuyejeyi'łij hikpa' qu' nomhet pekhewe' tujje'm łakjui pa'
inwo'met.*
17 Uyi'łji'ju' pa' ikfeliyaxitsi'łets in hats i'łiyi'ł, *ma' qa hik łunye'j qu' uyi'łji'ju' pe'*
otjojiiki'ił awatlanhewoki'ił. *(Is 59:17)* Anatkini'ł eke'
Intata łe'lijei hik ekewe' łaqa'tsjikinet pa' Espíritu Santo.* 18 Pa' Espíritu Santo
ne'feni'łij qu' iyini'łets pa' Intata, qa' hasu'uj ili'iłij, matjanitheni'łha. Hasu'uj
ili'iłij qu' iyini'łipji'kii pe' hats ejefetsi'łipji' pa' Intata.*
19 Qa yakhap iye qu' iyini'łyipji'kii, hats'inha qa k'iyetji'ij qa pa' Intata qa'
nesłisij pe'qu' hit'ij, qa' ham iye pa'qu' yijiweya'xe'kii qu' henfel qa' ninikfe'l
ekewe' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha'
Jesús.*
20 Qa aka'an in łunye'j, qa yakha' qa ye'witq'ithinenek ho'yophe'łti'yij ene'
fołołik'il. Iyini'łyipji' hats'inha qu' ham yijiweya'xe'kii qu' henfel ekewe'en.*

Wetfel pa' Pablo.

21 Qa nakha' inejefe Tíquico, łe'wis łeq'ithayinenek iye ha' Yatsat'ax'inij,
hik nakha' qu' week nefeliłi'm hatse', hats'inha qu' enikfe'ljiiłetsek pa'n
yijunye'jkii qa łekpa' haqsiijkii.*
22 He'nukini'ł ei qe qa' enikfe'ljiiłetsek pa'n yijunyejeyi'łkii hats'inha qu'
nisimetsin qa' nakakłin iye pe' atawjetsi'ł.*
23 Pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'ni'ł ejupkii qa pakha' iye witeqsu'unka'x
weeki'ł pa'nte' witqekuye'j ta'łets pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesu-
cristo.*
24 Pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qu' na'ni'ł ejupkii ekheweli'ł pekhewe' nite'
naqatsit'ij in yisu'unija ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.

---

* **6:16** Gn 15:1; Mt 8:10; Hch 3:16; Ro 1:8; 1Co 2:5; Ga 2:16; 1Ti 1:2; He 4:2; 2Ts 3:3 * **6:17** 1Ts 5:8; Mr 14:47; Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22 * **6:18** Mt 5:44; Hch 12:12; Jud 20; Pr 6:4 * **6:19** 2Co 3:12 * **6:20** 2Co 5:20 * **6:21** Tit 3:12 * **6:22** Lc 16:25; Col 4:8 * **6:23** Mt 5:16; 11:27; Lc 11:13; Jn 8:42

FILIPENSES

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo qa na' Timoteo łeqejkunenhei ha' Jesucristo. Hika'ał ha'ne wit-
faakanek t'ejuyii he' week inejefetsipji' ha' Jesucristo i'ni' ha' witset Filipos
qa week hekhewe' yejełipji' he' hats yijayan ha' Jesucristo qa hekhewe' iye
diáconos.**
2 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' natsiyi'ł epji' pa' qi łe'wis
qa' nikesimen iye pe' atawjetsi'ł week ekheweli'ł.

Pablo iyinjiipji' pe' hats yijayan pa' Intata.

3 In hijamtijii'ł eikii ma' qa hitjiijetspha'm pa' yeqe Dios: —Łe'wisij.—
4 Week qa k'iyinji'ij qa yeqjefetsjii'ł ej week ekheweli'ł. Qi qa ye'łe'wisjiimkii
qa k'iyinjii'ł epji'.
5 Qe ekheweli'ł łenekiłijup in henfel eke' łe'sits wi'tlijei, łata'łi'łijii in i'nk'aa
ł'eku'mi'łi' qa yamijii hane'ej.*
6 Yakha' humtii'ija pakha' łe'wis in neni'łji' pa' Intata qu' net'ithayiyi'ł etji',
qu' hikpa' nata'łets qu' week nełuts net'ijaifik'i qu' łe'wise' pa'qu' ejunyejeyi'ił
yamijii pa' łeqe nełu ha' Jesucristo qu' netpiltaxju' ma' qa łe'wiisi'ija.*
7 Ye'łe'wisju'ha in humti aka'an, qe yakha' qi in k'esu'uni'ł qa ekheweli'ł qa
łetsifeni'łek hane'ej in mexe hoyopheł itii qa hik łunye'j iye in hewetka'xii ha'
juez qu' natsfaakankii qu' net'ejuyets ke' łe'sits wi'tlijei in yijaalija. Week
ekheweli'ł łenekiłijup aka'an qe łetsifeni'ł qa je'weekij iye pa' łeqi'fenkeye'j pa'
Intata.*
8 Pa' Intata nikfe'lets in yijaa'ija in qi in k'esu'uni'ł qe ta'łets pa' qi
łeqsu'unka'x ha' Jesucristo.*
9 Qa aka' k'iyinji'ijets qa k'iyinji'ij aka'an: qu' week nełuts qu' net'ijaifik'i
pa' e'qsu'unkaxitsi'ł qa pa'qu' ikfeliyaxitsi'iłets iye, qa qu' aje'eł enikfe'li'łets
pa'qu' łunye'je' me łe'wisju' me i'nłi'i qu' nite' łe'wise'ju',*
10 hats'inha qa' aje'eł enikfe'li'łets pa'qu' aqsiiłijkii me łe'wisju' me i'nłi'i qu'
nite' łe'wise'ju'. Ma' qa' ham pa'qu' uł'axe' pe' atawjetsi'ł qa' hame' iye pa'qu'
nit'iłij ewets qu' uł'etsi'ił qa' amłi'iłijii pa' nełuji' hatse' qu' netpiltaxju' ha'
Jesucristo.*
11 Qe ta'łets in hats qu' notpo'oj hatse' pe' atawjetsi'ł ekewe' łei pa' yatsathen
ikji' pe' łaqsi'ji'łijkii in yaqamax pe' łe'sits. Hik ekewe' jiyełisij ha' Jesucristo
qe qa' niwqinhet pe' intawjets pa' Intata qa ene' inejil qa' nit'ij: —Qii'ija pa'
Dios.—*

Pa' yiła'x ewi'łłe in t'ejuyets pa' Cristo.

12 Yejefets, hisu'un qu' enikfe'li'łets in yijaa'ija aka' yijunye'jkii hane'ej in
hoyopheł itii ta'łets in t'ijaifik'i ekewe' łe'sits wi'tlijei.*

---

* **1:1** Diácono ikji' t'ifti'ts'etskii pekhewe' tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Jesús. * **1:1** Hch 13:9; 16:1,12-40; 20:3-6,28; 1Ti 1:2; 1Ts 2:2; Tit 1:7; 1Co 3:5 * **1:5** Hch 16:12-40; 1Co 9:15-18; 2Co 11:7-9; Fil 4:10,16,18 * **1:6** 2Co 7:1; 9:8; Ga 3:10 * **1:7** Ro 1:17; Fil 1:13-14,17-20,25,30; 2:17,24; 4:22; Hch 22:1 * **1:8** Ro 1:9; 1Ts 3:6 * **1:9** Ro 12:2; 1Co 13:1; 15:58; Ef 5:17 * **1:10** 2P 3:1; Hch 24:16; 1Co 10:32; Fil 1:6,15 * **1:11** Mt 3:8; Ga 5:22; Ro 1:17; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **1:12** Mr 13:9; Hch 21–26

13 Qe in hoyopheɬitii ta'ɬets ha' Cristo, he' week oq'opheɬinetsilets yejeɬ ne' palacio qa hekhewep iye nikfe'lets aka'an in ta'ɬets ha' Cristo.*
14 Yaqaamij qu' weeke' he' inejefetsipji' in hats les qi in wetjumti'etsha ha' Yatsat'ax'inij, qa we'nt'unhet nite' nijiwei in nifel ke' ɬe'sits ɬe'lijei qe ta'ɬets in ho'yopheɬiti'yipji'.*
15 Yijaa'ija in na'l he' uja'x in nifeltax ha' Cristo qa teqemtshenɬetax yiwetskii, ewi'ɬɬe in wo'taxii qu' les netsu'unhetii. Qa na'ɬɬe hekhewep iye in nifel ha' Cristo qa yaqsi'jju'ha yijat'ij in nifel.*
16 Enewe'en in nifel qe ta'ɬets in yisu'un ha' Cristo qa yakha' iye, qa nikfe'lets iye in yakha' heinekumhi'yiiji' qe qa' heiweyik'i kekhewe' ɬe'sits wi'tlijei in tefelhitii.*
17 Qa hekhewepɬe in nifeltax ha' Cristo qa ewi'ɬɬe in yisu'untax qu' week niwqinhetji', qa in nifeltax ha' Cristo qa nite'ɬe weekij pe' ɬatawjets in nifeltax. Enewe'en yumtitax qu' lees natsawtshetenij aka'an in hoyopheɬitii.*
18 ¿Qa inhats'ek? Inye'jɬu', qe qu'nte' yijaaye'taaja in nifel ha' Cristo i'nɬi'i qu' yijaayi'ija qu' nenfel, qa ɬunye'j ji'ij iye in tsi'sinheti'mkii, qe in tefelhitii ha' Cristo hik aka' les tsi'sinheti'mkii qa nite' yili'ij qu' ye'ɬe'wisi'imkii,*
19 qe tsikfe'lets pe' iyinheyejeyi'ɬ qa pa' ɬeqi'fenkeye'j iye pa' Ɬeqe'spiritu ha' Jesucristo qu' nats'atsjiɬinfik'i hatse'.*
20 Qu' haifaakanhetiitax hatse' qi in hisu'untax qu' nite' hit'i'ij pa'qu' netswepinhetkii. Nite' ts'ijiwei qe hisu'un hatse' ka' hayiitsɬe yeqfenye'jij in hiwqinhetji' ha' Cristo qa pakha'ɬe qu' yijunye'je'kii me hailanhetii me nite' hailanhetii.*
21 Qe yakha' in hit'ijets in yi'ɬa'x t'ejuyets ha' Cristo qa qu' hawa'm ma' qa hats tsaxij.*
22 Qa qu' mexeɬe yi'ɬa'xe' qa' olotse' pe'qu' ɬeye' qu' he'yithayii. Qa hik ta'ɬijupi' nite' tsikfe'lets ɬekpa' qu' he'yeku'mi' ene' wetsjuk me i'nɬi'i qu' mexe yi'ɬa'xe' me i'nɬi'i qu' hawa'm.*
23 Qi in tsitayek'estaxji' enewe' wetsjuk, qa in hisu'un qu' hak qa' ha'nijup ha' Cristo hik aka' qa les hisu'uunija,*
24 qa qu' mexe yi'ɬa'xe' qa ɬunye'j ji'ij iye qe les ɬe'wis qu' k'efeni'ɬ.
25 Tsikfe'lets in les ɬe'wis aka'an, nite'ɬek hailanhetii, ma' qa' ha'ni'ɬ etji'teje'mkii iye qa' k'efeni'ɬij iye qu' les net'ijaifik'i qu' enikfe'li'ɬets qa qi qu' e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii in nite' ɬeqeku'uɬ ha' Cristo.*
26 Qu' e'tswentaxi'ɬ iye qa' les qi qu' ne'sinheti'ɬi'mkii in ɬijayani'ɬ ha' Jesucristo qe ta'ɬets qu' e'tsweni'ɬ iye.*
27 Ewi'ɬɬe qu' aqsiiɬijkii qu' ejunyejeyi'ɬ pa' hats yit'ij ke' ɬe'lijei ha' Jesucristo hats'inha qu' natsamtaxi'ɬ ei i'nɬi'i qu' nite' natsame'taxi'ɬ ei qa hatsɬe qu' nek'iye'ej pa'qu' ejunyejeyi'ɬ, ma' qa netsikfe'lets in nite' ɬili'iɬij in ewi'ɬ ɬa'niɬiji' in ɬent'unhetiɬij in nite' ɬeqeku'uɬik'i ke' ɬe'sits wi'tlijei.*

---

* **1:13** Flm 10 * **1:14** Lc 8:21; Jn 18:32; Hch 17:11; He 4:12 * **1:15** Ro 1:29; Tit 3:9 * **1:16** 1Co 13:1 * **1:17** Ro 2:8 * **1:18** 1Ts 2:5 * **1:19** Job 13:16-18; Ga 5:25; Hch 16:7; Ro 8:9; 1P 1:11 * **1:20** Hch 23:6; 1Ts 1:3; 1Jn 5:12; Jn 8:51 * **1:21** Ro 8:38-39; 14:7-9; Ga 2:19-20; Fil 1:11,15; Col 2:6–3:11; Fil 3:7 * **1:22** Mt 3:8; Ro 1:13; Ga 3:10; 5:22; Mr 14:6; Stg 2:14-26 * **1:23** Ro 6:8; 2Co 4:14; 13:4-5; 1Ts 4:14; 5:9-10; Jn 12:26 * **1:25** Mt 8:10; Hch 3:16; Ro 1:8; 1Co 2:5; Ga 2:16; 1Ti 1:2; He 4:2; Jud 3 * **1:26** 1Co 15:58; Ro 16:7; Ef 2:6; 1P 5:14 * **1:27** Hch 23:1; 1Co 16:13; Ga 5:1; Fil 4:1; Ef 6:13-17; 2Ts 2:15; Jn 11:52; 1Ti 3:9; 4:1,6; 5:8; 6:10,21

28 Qa nite' iye łenijiweyiłik'i pa'qu' nijiweikittaxiłijkii pekhewe' yijayan pe' tujtseikal. Aka'an in yaqsiijkii pekhewe'en qa jutsiqaxij in yamii hatse' pa' qi ławak pa' Dios. Qa ekheweli'ł in nite' łenijiweyiłik'i qa jutsiqaxijek in łami'łii hatse' pa' witiła'x nite' yili'ij. Ha'ne witiła'x nite' yili'ij ta'łets pa' Intata.*
29 Qe ekheweli'ł nite' ewi'łłe in ł'estiyiłij qu'nte' eqeku'yi'ił ha' Cristo qe ł'estiyiłij iye qu' aats'e'ełij pe' wekwek qe ta'łets in łijayani'ł.*
30 Qu' aats'e'ełij pe' wekwek hik qu' łunye'je' ka' hats łe'tsweni'łij, kakha'an hane'ej menjiit ł'impiye'ełijkii iye in yijunye'jkii.

2

Pa' nite' witiwqiye'jji' qa pa' Cristo in qiji'.

1 Łenikfe'li'łets ha' Cristo in jiyakakłin, qa jiyisimetsin iye pa' łeqsu'unka'x inij, qa jiyisu'unkeninijji' iye in ewi'ł ju'uniji' qe ta'łets in na'l initji' pa' Espíritu Santo, qa jiyoksi'wenkeninij iye in qi in jiwet-su'un qa jineq'elet wetju'ł iye.*
2 Qa hik ta'łijupi' otsponhetiłij pa' witisa'xi'mkii qu' aqsiiłijkii qu' ewi'łe'łe pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iłkii, qu' ewi'ł ni'iłiji' qu' mewet-su'uni'ł, qa qu' ewi'ł ni'iłiji' pa'qu' umti'ił qu' łe'wise'.*
3 Hasu'uj pa'qu' netqethenju' qa na'aj weniwqinhet iye. Hasu'uj meniwqinheti'ł yijat'ij week ewiłei ekheweli'ł aqsiiłijkii qu' hik łunye'je' qu' lees qitse'ji' pekhewepe' qa akha'łe qa nite' e'qiye'ji'.*
4 Hasu'uj pa'qu' łakha' ye'łe łete'm qu' natjamtiłi'ij łetets pe'ye' week yijat'ij qu' nijamti'ijets.*
5 Pe' aqjamtikineyejeyi'łkii hik łunyejeye' pa' łaqjamtikineye'jkii ha' Jesucristo.
6 Łakha' in hik łuk'etaxji' pa' Dios qa nite'łe weniwqinhetij aka'an.*
7 Łakha' yiwejin pa'aj pa' łuk'etaxji' ma' qa hik łunye'j qu' witqejkunenek'e. In te'wenhetii hik łunye'j ene' week jukhew.*
8 Qa in te'wenhetii in hik łunye'j ene' week jukhew, qa łakha'łe qa nite' yisu'un qu' neniwqinhetji'. Łakha' tek'eenetsha pa' Intata yamijii in wa'm, yamijii in wa'mjipha'm pe' cruz.*
9 Qa hik ta'łijupi' pa' Intata in qi in yiwqinhetji' hakha'an ma' qa tisij pa' witii week t'anipji' pe' witiyits.*
10 Hats'inha qu' netpiikaxtii ka' łii Jesús qa *week nonokok'enju'kii (Is 45:23)* na' wa'sji' qa ha'ne week sehe' epji' qa pa' te'weiju' ha'ne sehe' epji'.*
11 Ma' qa' week qu' nit'ijets ha' Jesucristo in hikha' week tenek'enhe'yij, qe qa' neniwqinhetji'ha pa' Intata Dios.*

Hik ejunyejeyi'ł qu' analiti'łipji' ha'ne sehe' epji'.

---

* **1:28** 1Co 16:9; Mt 7:13; Ro 9:22; Hch 4:12; 2Co 7:10; He 5:9 * **1:29** Mr 11:24; Jn 3:16; Hch 10:43; Ro 10:9; 1P 1:8-10 * **2:1** Ro 5:8; 15:30; 2Ts 2:16; 1Jn 3:16; 4:9-10,16; 1Co 12:13; 2Co 13:13; Ef 4:3; Col 3:12 * **2:2** Ro 12:16; 15:5; 2Co 13:11; Fil 4:2; 2Ts 1:3; 1Jn 3:16; Jn 11:52 * **2:3** Ro 2:8; Ga 5:26; Col 3:12; Fil 3:8; 4:7; 1P 2:13 * **2:4** Ro 15:1; 13:1; Lv 19:18; Mr 10:45; 12:31; 1Co 10:24; 13:5; Fil 2:21 * **2:6** Is 9:6; Jn 1:1,14; 20:28; Ro 9:5; Col 1:15-16; Tit 2:13; He 1:2-13; 2P 1:1; 1Jn 4:14-15 * **2:7** Mt 20:28; Mr 9:12; 10:45; 2Co 8:9; 13:4; Is 42:1; 53:12; Jn 1:14; Ro 8:3; Ga 4:4; 1Ti 2:5; He 2:17 * **2:8** Lc 23:26; Fil 3:10 * **2:9** Is 52:13; 53:12; Dn 7:14; Hch 2:32,33; 5:30,31; Ef 1:20-21; He 2:9 * **2:10** 2Co 5:1; Ef 1:10,20; 2:6; 3:10; 6:12; He 3:1; 12:22; Mt 28:18; Ap 5:13 * **2:11** Is 45:23; Ro 10:9; 14:11; 1Co 12:3; Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 2P 3:18

12 Yejefets, ekheweli'ł nite' łili'iłij in ł'ek'eni'łets, nite' ipłu'łi'ii qa ha'njii'ł etji'teje'm qu' ek'eni'łets, les in qi in ł'ek'eni'łetsha hane'ej in nite' ha'ntaxi'ł etji'teje'm. Weeki'ijha pe' atawjetsi'ł qu' e'mehe'yi'iłijha qa' e'nijiwe'yi'łiju'łha iye pakha' qu' nełini'ł hatse' wit'ikheyi'j yamii na' wa's*
13 qe pa' Intata hikpa' t'ithayi'yi'ł etji' ma' qa łisu'uni'ł qa łaqsi'ji'łijkii pa'qu' nisu'un.
14 Week pa'qu' aqsi'ji'łijkii, hasu'uj qu' ejefitenhetsi'i'ł qa hasu'uj iye qu' ek'ełenhetsi'ił*
15 hats'inha qa' hame' pa'qu' nit'iłij ewets qu' ijaniłik'i in łijayani'ł qa' hame' iye pa'qu' uł'axe' qu' na'ni'ł etji', ekheweli'ł łelits pa' Intata ham łeq'inyejeye' i'nji'ju' enewe' nite' yatsathen qa uł'ets iye. Enewe'en in łenetsji'łi'ł ekheweli'ł qa hik ejunyejeyi'ł qu' o'footekiyi'ił ha'ne sehe' epji'.*
16 Eni'łpha'm eke' wi'tlijei t'ejuyets pa' witiła'x, hats'inha qu' namtaxets pa' łeqe nełu ha' Cristo qa qi qu' ye'łe'wisi'imkii, qe na'l pa' weju'łij in hik łunye'j qu' qi qu' hekuma'xkii in he'yithayii.*
17 Qa qu' hailanhetii hik qu' yijunye'je' na'aj wino qe wa'natsi'yipji' na'aj inqa'met testi'yij pa' Intata (sacrificio) qe ta'łets in nite' łeqeku'uł ha' Yatsat'ax'inij. Qa hik ta'łijupi' in ye'łe'wisi'mkii qa hisu'un qu' e'łe'sitse'jiiłi'mkiyek.*
18 Qa hik łunye'je' ekheweli'ł qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii qa' isu'unjiiłek qu' ye'łe'wisi'imkii.

Pe' wetsjuk pekhewe' yi'fen pa' Pablo.

19 Qu' łexke'yi'ij ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa' aje'eł he'nukin ha'ne Timoteo, hats'inha qu' ye'łe'wisejii'm kiyek qu' nek'impi'ye'taxij pa' ejunyejeyi'ł.*
20 Ham pakhape' qu' hik łunye'je' nakha'an in yijamti'iłij eikii pa'qu' ejunyejeyi'iłkii,
21 qe week hekhewep woł'iikii pe' łekhewełłe in yisu'un qa nite' pa' yisu'un ha' Jesucristo.*
22 Hats łenikfe'li'łets ha'ne Timoteo in weju'łij ka' łunye'j, qe łakha' hithayiki'ił ka' wit'ithayijkit t'ejuyets ke' łe'sits wi'tlijei, hik łunye'j na'aj wita's in t'ithayi'yi'ł na'aj łatata.
23 Qa hik ta'łijupi', q'axqe qu' aje'eł he'nukin hatse' ha'ne Timoteo qe mexe qu' heik'eni'łik'uikii pa'qu' nit'ij pe' wit'alhei.
24 Tsikfe'lets ha' Yatsat'ax'inij qu' łexke'yi'ij qa' yakhaayi'ija qu' aje'eł natsami'ł ei hatse'.*
25 Qa hane'ej qa humti qu' mexe henpilhenin eku'n iye na' Epafrodito, yejefe'epji' ha' Yatsat'ax'inij, qi iye in yisu'un qu' netsi'fen, yi'fe ej iye in hawatlani'ł pa' uł'ax, hik ha'ne ukinek'ił iye, ma' qa tsi'fenij pa'qu' łunye'je'łe.*
26 Łakha' qi in neqwenkeyutaxi'ł ej iye e'weeki'ł qa yitawje'meten iye qe nikfe'lets in ł'iye'ełij pa'aj in wanqaats'e'.
27 Qa yijaa'ija anek in wanqaats'etax, yaqaamij qu' nawa'm, qa pa' Intata qa neq'eletij qa nite' ewi'łłe in neq'eletij qe yakha' iye neq'eletyij iye hats'inha qa' nite' na'ni' ipji' iye pa' yikameta'xkii qu' nek'ika'me'tkii iye.

---

* **2:12** Flm 1; Mr 1:27; Hch 16:14,32,33; Ro 6:12 * **2:14** Jn 7:12; Hch 6:1; 1P 4:9; 1Ti 2:8 * **2:15** Lc 1:6; 3:5; Mt 10:16; 17:17; Ro 16:19; Jud 24; Hch 2:40; 1P 2:18; Dt 32:5 * **2:16** Lc 8:21; Jn 18:32; Hch 17:11; He 4:12; Ro 2:17; Ga 6:4; Fil 1:6,15,26 * **2:17** Fil 1:7; Ex 25:29; Nm 28:7 * **2:19** Lc 24:3; Hch 16:1; 1Ti 1:2 * **2:21** Ro 15:1; 2Ti 3:2; 1Co 10:24; Fil 1:15 * **2:24** Fil 1:7 * **2:25** Fil 4:18; Mt 6:8

28 Qa hik ta'ɬijupi' in aje'eɬ qu' he'nukin, hats'inha qa' i'weni'ɬ iye ma' qa qi qu' e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii iye qa yakha' qa' nite' qi qu' yitawjemet'e.
29 E'ɬe'sitsi'iɬi'mkii qu' mewetfeltaxiɬi'm na' inejefe'epji' ha' Yatsat'ax'inij qa' iwqinheti'ɬ iye pekhewep hik ɬunyejei nakha'an.
30 Qe hats yaqaamij qu' nawa'm qe ta'ɬets in t'ithayi'yi'm ha' Cristo, ɬakha' nite' naiɬewek qe ta'ɬets in yisu'un qu' naqsi'j ye'mijkii ka' ekheweli'ɬ nite' e'weju'ɬi'ɬij qu' aqsi'ji'ɬ ye'mijkii.*

3

Pablo qa tetfelik'i.

1 Ewi'ɬi'ij yejefets, e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii in ta'ɬets ha' Yatsat'ax'inij. Yakha' ɬeke' iye qu' ewi'ɬij qu' hika' iye ka' hayiits hika', nite' hutenij, qa ekhewelɬi'iɬ qa les ɬe'wisek qu' epi'ye'eɬik'i iye qe qa' les matjanitheni'ɬ.*
2 Jeɬi'ɬiju'ɬ hekhewe' hik ɬunyejei nunajits, qa uɬ'ets iye maestros. Jeɬi'ɬiju'ɬ iye hekhewe'en qe yisu'un iye ka' nite' yijaa'ija circuncisión qe in yiwu'mtax ɬaxpa's qa nite'ɬe yijayaanija pa' Intata.*
3 Qe inekhewel na'l ine'm pa' yijaa'ija in circuncisión qa intawjetsɬeji', qe pa' Espíritu Santo in in'initji' qa hikpa' jiyamitets pa' Intata qa jintewqinhet qa je'ɬe'sitsi'imkii iye in yatsat'ets'inij ha' Jesucristo. Inekhewel nite' jiwetjumti'ijets ha'ne i'nese'n qu' jinamii pa' Intata.*
4 Yakha' iye ɬeke'tax qu' haqsiijkii qu' hetjumti'ijets ha'ne yese'n (circuncisión) qu' hiwqinhet pa' Intata qa lesɬe qek haqsiijtaxijkiiha aka'an.
5 Yiwu'm ɬammi's ɬ'aj ɬoso' (circuncisión) in hats ocho (8) ɬeqe neɬutsfik'i, hik aka' yinifenye'j. Yakha' Israel ɬeiɬe'. Yakha' hata'ɬets pe' ɬawa'mhitsik'i ta'ɬets pa' Benjamin'ik'i. Yakha' ham hami'ik'ui in ye'hebreo'ija.* Qa in t'ejuyets ka' ley, qa yakha' qa ya'fariseotax.*
6 Qi in hisu'untax pa' Dios qa tsi'weihiyutaxik'i, ma' qa hanawitjitaxju' hekhewe' yijayan ha' Jesús qe humtitax qu' net'ejuyiju'ɬ ha' Jesús pa' Dios. Qa in t'ejuyets ka' ley, qa yakha' qa hik yijunye'j qu' hatsa'then.*
7 Qa week ekewe' humtitax qu' natsaxinenij hatse', qa hane'ej qa hats tsikfe'lets in ham weju'ɬi'ij qe ta'ɬets in wa'm yifi pa'aj ha' Cristo.
8 Qa nite' uja'xɬe ekewe'en qe weekji' iye in hats ham weju'ɬi'ij qe ta'ɬets ka' ham yafits'e' in ham ɬunye'ji'iju'ɬ kakha'an in tsikfe'lets ha' Yatsat'axyij Jesucristo. Hikha' ta'ɬets in hats ham weju'ɬi'ij eke' weekji', qa hane'ej qa hats hik yeqjunyejeyij qu' yeqeɬ'iliye' qe ta'ɬets in tsikfe'lets ha' Cristo hik aka' les weju'ɬij yijat'ij qa t'anipji' eke' weekji'.*
9 Hane'ej qa hats ha'nji'teje'm hakha'an. Qa hats tsikfe'lets in ham ye'm pa' yatsathen in haqsi'jtaxijkii ke' t'ejuyets ka' ley, qe pa' yatsathen in na'l ye'm ta'ɬets yijat'ij pa' nite' yeqekuye'jij ha' Cristo. Pa' yatsathen ta'ɬets pa' Intata qa jintesti'yij qu' nite' jinteqekuye' ha' Cristo.*
10 Ma' qa hane'ej qa hisu'un qu' les netsikfeeletsha hakha'an qa hisu'un iye qu' les netsikfeeletsha iye pa' qi ɬet'unha'x qe in hats wa'mtax qa iɬa'xɬe iye. Qa

* **2:30** Mr 14:6; 2Co 9:8; Ga 3:10; Stg 2:14-26 * **3:1** Ro 12:12; 2Co 6:10; Fil 1:18 * **3:2** 2Co 13:7 * **3:3** Ga 6:15; 5:25; Ro 8:4; 16:7; 1Ti 3:16; Ef 2:6; Fil 1:1,15; 1P 5:14 * **3:5** Aka' hebreo ikji' iye Israel. * **3:5** Gn 17:12,25; 21:4; Lv 12:3; Lc 1:59; 2:21; Ro 9:6; Sal 68:27; Hch 5:34; 22:3; Ga 1:14; 5:4 * **3:6** Hch 22:2-5; 26:9-11; 1Co 15:9; 1Ti 1:13; 2Ti 3:12; Ro 3:21; 7:9-10; 9:31; 10:2,4-5; Ga 1:13; 2:21; 3:21; Lc 1:6 * **3:8** Jn 17:3; 2Co 4:6; Ga 4:8-9; Fil 1:15; 2:3; Col 2:2; 1Jn 4:8; 1P 3:1 * **3:9** Ro 3:22; 10:4,5; Ga 2:21; He 11:7

hisu'un iye qu' hakijets in qi in yaats'e'ej kekhewe' wekwek qa' namłi'ijii qu' hawa'm in łunye'jek łakha' in yamłi'ijii in wa'm,*
11 hats'inha qa' łeke'ye' qu' natsamets pa' łiłijii hatse' pe' hats naxtaxju'.
12 Hane'ej nite' łeke' qu' hit'ijets qu' hats week haqsi'jijkii qa nite' łeke' iye qu' hit'ijets qu' hats hatsa'then, qa hatsłe hakłi'ij qa' natsamłi'ijii qu' nasqhat'etsij kekhewe' hats tseł*isij* ha' Jesucristo qu' haqsiijkii.*

*Inekhewel wa's iniił*ets.
13 Yejefets, yakha' nite' hijamti'ets qu' hats week natsqhat'etsij, qe ewi'łłe ka' haqsiijkii: qu' hasu'uj hijamti'ets kekhewe' hats ha'yanji' łe'sits haqsi'jijkii, he'nt'unhetii yijat'ij qu' natsametsji' pakha' mexe hamik'ui qu' haqsi'jijkii,*
14 hats'inha qa' week natsqhat'etsij ma' qa' nana'l pa'qu' yinisit'e' qu' natsaxij pakha' łeqisit'ij pa' Intata qu' natyaitaxii pekhewe' tek'enets ha' Jesucristo.*
15 Qa hik ta'łijupi' inekhewel pekhewe' hats t'unitsijha, week injunyejeye' qu' ji'nt'enji' pe' inaqjamtikineyejeikii aka'an. Qa qu' nana'l pe'qu' nite' nene'ji' pe' łaqjamtikineyejeikii aka'an, qa pa' Intata qa' nikfelitets pekhewe'en in nite' hik łunyejei pe' inaqjamtikineyejeikii.*
16 Qa lesłe łe'wis qu' jintaqsi'jijkii week ewiłei inekhewel pakha' łuk'e' pa' hats łeke' qu' jintaqsi'jijkii qa' juufłe qu' net'ijaifik'i.
17 Yejefets, ojonketiłik'i ka' yijunye'j qa' ojonketiłik'i iye pekhewe' yojonketik'i aka' yijunye'j.
18 Qe olots pekhewe' hik łunyejei aka' hats olotsij in henfeltaxi'n qa hane'ej qa' hiyeketijets iye qu' hit'ijets ma' qa hats yaq'apyijkii, in łekhewel hik łunyejei qu' ł'ejuihifetsi'ij pe' łeqe cruz ha' Cristo.*
19 Enewe'en yamii hatse' pa' qi ławak pa' Intata. Enewe'en pakha' łeqe dios pakha'an: in yisu'un pa'qu' łunye'je' eke' wekwek. Yiwqinhetji' pekhewe' łeke'tax qu' niwepinhetkii in yaqsiijkii. Ewi'łłe in yijamti'ets pe' wekwek i'nipji' ha'ne sehe'.*
20 Qa inekhewełłe qa wa's iniiłets hikpa' ta'łii hatse' ha' hane'ej jit'otki'ik'ui Eqiłina'x, Yatsat'ax'inij Jesucristo.
21 Łakha' yi'nk'aihit hatse' enewe' if'iljetsits i'nesenits ma' qa' hik łunyejeye' pa' ł'ese'n in qiji' qa' nit'iji' pa' łet'unha'x, hikpa' łet'unha'x yejełik'ui ene' week jite'wen qa pe' nite' jite'wen wekwek.*

4

1 Hik ta'łijupi' mattsathenketiłiiha ha' Yatsat'ax'inij. Yejefets, ekheweli'ł qi in k'esu'untaxi'ł qu' k'eweni'ł. Ekheweli'ł ta'łi'ł ewets iye pa' yisa'xi'mkii. Qa ekheweli'ł iye hik ejunyejeyi'ł pa'qu' yinisit'e'.*

Pablo yisu'un qu' łe'sitse' wetju'ł pe' wetsjuk efuts.
2 K'iyinijets ke' Evodia qa kekhe' iye Síntique qu' yape ewi'ł na'niji' iye qu' witjefekiyi'ipji' iye ha' Yatsat'ax'inij.

---

* **3:10** Ro 6:5; 8:17,36; 2Co 1:5-7; 4:7-12; 12:9-10; Col 1:24; 1P 4:13; 5:1,9; Ga 6:17 * **3:12** Jn 1:5; 12:35; Ro 9:30; 1Co 9:24; Ef 3:18 * **3:13** Lc 9:62; 17:31 * **3:14** Ro 16:7; Fil 1:1,15; Ef 2:6; 1P 5:14 * **3:15** Lc 10:21 * **3:18** Lc 23:26; 1Co 1:17; Ga 6:12 * **3:19** Lc 14:10; Jn 5:41,44; 8:50,54; 12:43; Ro 9:4; 1Co 11:15; 2Co 6:8; 1Ts 2:6 * **3:21** 1P 5:4; 1Co 6:13; 1Jn 3:2 * **4:1** Ap 12:1; Ro 14:4; 1Co 16:13; Fil 1:27; 2:2

3 Qa akha', łe'wis yithayife, k'iyinij ewets qu' iftits'ets enewe' efuts qe hik enewe' iye qi in ikifikii in t'ithayii in henfel ke' łe'sits wi'tlijei qa ha' Clementeji'ij iye qa hekhewep. Enewe'en qi in tsi'fenij ka' haqsi'jijkii. Pe' łiyits hats i'nji'teje'm pa' witfaakanek t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij.
4 Hasu'uj ili'iłij qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii in ta'łets ha' Yatsat'ax'inij. Ewi'łij iye qu' hit'ij. Hasu'uj ili'iłij qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii.
5 Les łe'wis qu' mowo'ołii qu' week nenikfe'lets in ł'ineqsu'uni'ł. Pa' Yatsat'ax'inij hats met.*
6 Hasu'uj pa'qu' natawje'meten. Qa qu' natawje'meten pe'ye', qa' iyiiniiha pa' Intata qa' iyinijets iye pa'qu' hame'em qa' itjiijetspha'm iye łe'wisij.
7 Ma' qa pa' Intata qa' nełisij pa' wit'ikesimeya'x, hikpa' wit'ikesimeya'x ham pa'qu' nenikfe'letsha. Pa' wit'ikesimeya'x qa' nejełets pa' atawe'j qa pa' aqjamtikineye'jkii iye qe łijayan ha' Jesucristo.*
8 Hatse', ewi'łłi'ij yejefets, ewi'łłe qu' ijamti'iłets pa' yijaa'ija, ewi'łłe qu' ijamti'iłets qu' łe'wise' pa'qu' ejunyejeyi'ił, ewi'łłe qu' ijamti'iłets pa' yatsathen, ewi'łłe qu' ijamti'iłets pekhewe' wekwek hamitsji' pa'qu' uł'axe', ewi'łłe qu' ijamti'iłets pekhewe' łe'wis in jit'ekumets, ewi'łłe qu' ijamti'iłets pakha' qu' ninikfe'l in łe'wis wekwek i'nłi'i pakhape', qu' nana'l pakhape' iye qu' ne'weju'łij pe'ye' i'nłi'i pa'qu' ne'weju'łij qu' jintefel qa hikpa' qu' ijamti'iłets iye.*
9 Kekhewe' k'ikfelitiłets qa ł'eku'mi'łi' qa ke' łespi'ye'ełij qa łe'tsweni'łij iye, hik kekhewe' iye aqsiiłijkii qa pa' Intata hikpa' ta'łets pa' wit'ikesimeya'x qu' na'ni'ł ejupkii.*

Pablo qa wetfeliji'm pekhewe'en in qi in yi'fen.

10 Qi in ye'łe'wisi'mkii qe ta'łets pa' Yatsat'ax'inij in hats łijamti'iłyiikii iye qa łetsifeni'ł. Yijaa'ija in łeneqjunu'taxi'łyij qa jutsitaxłe qu' ewi'łi'ik'i qu' etsi'feni'ł.*
11 In hit'ij aka'an nite' ikji' qu' hisu'un qu' qi qu' heifenhetii qe hats tsitjo'le'ej in hi'wejułenij na'aj na'l ye'm.
12 Yakha' tsikfe'lets pa'n łunye'j qu' jina'nji' pa' witf'iljetsi' qa tsikfe'lets iye ka' łunye'j qu' ham hame' ine'm. Yakha' hats tsitjo'le'ej pa'qu' łunye'je' qu' nanam yiwets, week ekewe'en hi'wejułenij. In k'iłin qa hi'wejułenij qa łunye'j ji'ij iye in k'iyipkun hi'wejułenij iye.*
13 Yakha' week yeke' qe pa' Cristo tsit'unhet.*
14 Qa hatsłe weju'łij ekheweli'ł in łenekiłijup week na'aj yijunye'jkii.
15 Qa ekheweli'ł łenikfe'li'łets Filipos łeiłets, in i'nk'a łepi'ye'ełik'i eke' łe'sits wi'tlijei in henfeli' ha' witset Filipos qa ink'ałe in hats hakik'ui ha' sehe' Macedonia, qa ham pe'qu' uja'xe' inejefetsipji' pa' Intata qu' netsi'fenij pe'ye' i'nłi'i qu' ł'astaye', qa ekheweli'ł qa u'ja'xłi'ił in ł'inqekeniłijyiikii ekewe'en.*
16 Qa hik łunye'j iye in mexe ha'ni' ha' witset Tesalónica hikha' i'nji' iye ha' sehe' Macedonia qa na'l iye ke' ł'inqekeni'łyijiikii ł'astai qu' etsi'feni'ł.*
17 In hit'ij aka'an nite' ikji' qu' qi qu' hisu'un qu' esłisłi'iłijkii pe'ye', ewi'łłe in hisu'un qu' les net'ijaifik'i pekhewe' hats na'li'ł e'm na' wa'sji'.*

---

* **4:5** 1Co 16:22; Fil 1:6; He 10:24-25; Stg 5:8; Ap 1:7; 3:11; 22:20 * **4:7** Ro 16:7; Fil 1:1,15; 2:3; Ef 2:6; 1P 5:14 * **4:8** Jn 8:14; 1Ti 3:8,11; 5:22; Tit 2:2,5; Ro 1:17; 2Co 7:11; 11:2; Stg 3:17; 1P 2:9; 3:2; 1Jn 3:3; 2P 1:3,5 * **4:9** Jud 3 * **4:10** Fil 1:5; 2Co 8:1-2; 11:9 * **4:12** 1Co 15:58 * **4:13** 2Co 12:9; Ef 3:16; Col 1:11; 1Ti 1:12; 2Ti 4:17 * **4:15** Fil 1:1,5; Hch 16:9 * **4:16** Hch 17:1; Mt 6:8 * **4:17** Mt 3:8; Ro 1:13; Ga 5:22

18 Week heyesti'yij kekhewe' ɬ'inqekeni'ɬyijii ɬenke'kineniɬij ha' Epafrodito qa
mexe na'l ene' ya'maneyij. Kekhewe' ɬ'inqekeni'ɬyijii hik ɬunye'j qu' ewjisiyi'im
pa' Intata na'aj testi'yij (ofrenda), ma' qa yisu'unija.*
19 Qa hik ta'ɬijupi' pa' yeqe Dios qu' neɬisi'ɬij week pa'qu' hami'iɬ e'm qe ham
ɬ'aka'the'ye' pe' ɬewekwekits qu' neɬisiɬijkii qe ɬijayani'ɬ ha' Jesucristo.*
20 Pa' Intata Dios jitewqinhetji'ha ene' week ɬahatsiyij. Hik aka' yijat'ij qu'
ɬunye'je' (Amén).*

Pablo qa wetfel.

21 Hewetfelii week hekhewe' hats yatsat'etsij ha' Jesucristo. Qa enewe'
i'nyijup inejefetsipji' ha' Cristo wetfeli'ɬ ei iye.
22 Qa week hekhewep iye inejefetsipji' ha' Cristo wetfeli'ɬ ei iye, qa hik
ɬunyejei iye in wetfeli'ɬ ei ne' i'ni' ne' ɬetsi' na' qi wittata César.*
23 Pa' ɬeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' na'ni'ɬ ejupkii. Amén.*

* **4:18** Fil 1:5; 2:25; He 13:21 * **4:19** Mt 27:46; Ro 1:8; Fil 1:8 * **4:20** 1Ts 1:3; 3:11,13; Ga 1:4,5; 1Ti
1:17; 2Ti 4:18; He 13:21; Ro 11:36; Ap 22:21 * **4:22** Mt 22:17; Lc 20:22; Fil 1:7 * **4:23** Ro 1:9

COLOSENSES

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, t'eku'myiiji' pa' Intata qu' ya'apostoli'ipji' ha' Jesucristo, qa
na' Timoteo inejefe'epji' pa' Intata.*
2 Ha'ne witfaakanek t'ejuyii hekhewe' yatsat'etsij pa' Intata qa nite'
yeqeku' iye inejefetsipji' ha' Cristo i'ni' ek ha' witset Colosas. Pa' Intata Dios
qu' net'iftits'iɬ ewets qa qu' nikesimen iye pe' atawjetsi'ɬ.
3 Yekheweli'ɬ hitjiiɬijetspha'm ɬe'wisij pa' Intata, hikpa' ɬatata ha' Yatsat'ax'inij
Jesucristo, qa nite' hili'iɬij qa k'iyinjii'ɬ epji',
4 qe k'impiye'eɬij pa' nite' eqekuyejeyi'ɬij ha' Jesucristo qa pa'
e'qsu'unkaxitsi'ɬij pe' week hats yijayan pa' Intata.
5 Aka'an ta'ɬets pakha' ewetjumtikineyejeyi'ɬik'ui pakha' hats watji'leti'ɬ
ek'ui na' wa'sji'. Aka'an hik aka' kakha' ɬepi'ye'eɬik'i qa ɬenikfe'li'ɬets iye in
i'nk'aa ɬepi'ye'eɬik'i kekhewe' wi'tlijei ta'ɬets pa' yijaa'ija, hik kekhewe' ke'
ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús*
6 hik ekewe' nami'ɬ ei. Ha'ne week sehe' epji' eke' wi'tlijei hats t'ijaifik'i
qa hats tei iye, qa in ɬunye'jek in i'nk'aa'ija pa'aj nami'ɬ ei qa ɬepi'ye'eɬik'i qa
ɬenikfe'li'ɬets iye aka' yijaa'ija qa pa' ɬeqi'fenkeye'j iye pa' Intata.*
7 Aka'an hik aka' nikfeliti'ɬets na' Epafras, hik nakha' hisu'uni'ɬ in yithay-
ife'eɬ, qa ɬe'wis iye ɬeq'ithayinenek ha' Cristo hats'inha qu' ne'feni'ɬij in ɬijayani'ɬ
ha' Cristo.*
8 Hik nakha' iye nifeli'ɬ ye'm pa' e'qsu'unkaxitsi'ɬ neɬisi'ɬij pa' Espíritu
Santo.*
9 Qa hik ta'ɬijupi' yekheweli'ɬ, in i'nk'aa k'iye'eɬij qa qi in nite' tsaqatsit'iɬij in
k'iyini'ɬ epji'kii, qa k'iyini'ɬijets iye pa' Intata qu' noponheti'ɬij pa'qu' ikfeliyax-
itsi'iɬets pa' yisu'un pa' Intata qa' enikfee'liɬetsha, qa qu' enikfee'ɬik'iha iye pe'
wekwek espirituɬe ta'ɬets pa' Intata.*
10 Hats'inha qa' ejunyejeyi'iɬ qu' iwqinheti'ɬ ha' Yatsat'ax'inij, qa' aqsiiɬijkii
week pa' yisu'un, qa qu' hasu'uj ili'iɬij qu' aqsi'ji'ɬi'mijkii pa' ɬe'wis pekhewep,
qa qu' week neɬuts ijayi'ɬijfik'i pa'qu' ikfeliyaxitsi'iɬets pa' Intata.*
11 K'iyini'ɬijets iye pa' Intata qu' nata'ɬets pa' qi ɬet'unha'x qu' net'unheeti'ɬha,
hats'inha qu' nite' onoqmositi'iɬij qa qu' nite' itaqsuni'iɬijup iye week pa'qu'
ɬunye'je', qa' e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii iye*
12 qu' itjiiɬijetspha'm ɬe'wisij pa' Intata, qe ɬakha' hats jiyiwjutsiqen qu' jina'nij
ji'teje'm qu' netestiitaxij pa'qu' natsat'etsij pekhewe' i'ni' hatse' pa' witset
nite' yili'ij in na'lkii.*

Cristo hik ɬunye'j pa' ɬunye'j pa' Intata.

---

* **1:1** 1Co 1:1; 2Co 1:1; Ef 1:1; 2Ti 1:1; Hch 16:1; 1Ti 1:2 * **1:5** Sal 119:142; Jn 14:6; 2Co 11:10; Ef 1:13; 2Ti 2:15; 3Jn 3 * **1:6** Mr 4:8; Mt 13:38; 24:14; Ro 3:6; 2P 2:20; 3:18; 2Ts 2:10 * **1:7** Col 4:12; Flm 23; Mt 1:17; Ef 5:2 * **1:8** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Tit 3:5; Ap 1:10; 3:22 * **1:9** Jn 14:13; Stg 1:5; Pr 2:6; Col 3:10; Ef 1:9 * **1:10** 2Co 9:8; Ga 3:10; Pr 2:6; Jn 17:3; 2P 1:2; 1Jn 4:8 * **1:11** Fil 4:13; Hch 4:33; 2Co 3:18; 13:4; Lc 9:32; Jn 17:24; 2P 3:18 * **1:12** Sal 36:9; Jn 12:46

13 Qe łakha' jiyiwejinik'uifik'i tenek'enheiji' pa' nookii qa jiyekaxetsji' pa' tenek'enheiji' ha' qi in yisu'un in Ła's,*
14 hikha' jiyilithinik'ui pa' uł'ax, qa yiwu'm i'nk'ui pe' inwuł'ets.
15 Hikha' iye hik łunye'j pa' łunye'j pa' nite' jite'wen Dios, qa hikha' hayiits na'l pa'aj in mexe ham ene' week łaqsijiiju' pa' Dios.*
16 Qe hakha'an hikha' yaqsiijkii pa'aj week pe' wekwek i'nji' ha'ne wa's qa ha'ne sehe' iye, pe' jite'wen qa pe' nite' jite'wen pe' łunyejeiłe wetju'ł tenek'enhei, week enewe'en łakha'łe in łaqsijiiłeju' qa week iye łakha'łe in t'ejuyets.*
17 In mexe ham pa'aj ene' week wekwek qa hayiits na'l pa'aj hakha'an, hakha' watjanithenij qa amaneiłi'ij pa' łunyejei ene' week.*
18 Łakha' iye łejiła' pa' wit'ese'n hikpa' pekhewe' week yijayan pa' Intata, łakha' pa' yojo'oj pa'aj in yenju' aka'an, łakha' yojo'oj in iła'x iye, qe qa' łakha'ye' qu' week netnek'enhe'yipji'.*
19 Qe pa' Intata yi'sinhetij qu' na'n ji'teje'm hakha'an week pa' łunye'j pa' Intata.*
20 Hakha'an in ta'łets qa pa' Intata qa łe'sitsi'ł wetju'ł ha'ne week, qa łe'sitsi'ł wetju'ł pe' i'nipji' ha'ne sehe' qa pe' i'nji' na' wa's qa' niwu'mfik'i pe' uł'ets, ma' qa yaqsiijkii pa' łe'wis qe ta'łets ha' Cristo pe' ł'athits in t'ilitfik'i pe' cruz ji'pha'm.*
21 Qa ekheweli'ł toxik'i in yemjeetax in i'totstaxiłi'mii qa łutentaxi'ł iye pa' Intata qe ta'łets pe' uł'ets łaqsi'ji'łijkii,
22 qa ha'nełi'ij qa hats e'łe'sitsi'ł wetju'ł pakha'an qe ta'łets pa' na'li'm pa'aj ł'ese'n ha' Cristo in wa'm, hats'inha qu' e'łe'siitsi'iłha qa qu' hame' iye pa'qu' uł'axi'ił'etji' qa qu'nte' itijitiyi'iłijets iye qu' uł'etsi'ił qu' amtaxi'łets pakha'an.*
23 Łakha' ha' Cristo qu' naqsi'ji'ł e'mijkii aka'an qu' hats yijaayi'ija qu' nite' eqeku'yi'ił, hik łunye'j ne'ej wettsupinju' wanaqfi'jik'iju'kii, nite' łakiłik'uifik'i pa' ewetjumtikineyejeyi'łik'ui pa' nikfeliti'łets in łepi'ye'ełik'i ekewe' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús, hik ekewe' tefelhitiyipji' ha'ne week sehe' ipji', qa hik ekewe' iye yakha', Pablo, he'yithayinenheti'yij.*
24 Hane'ej qa tsi'sinheti'mkii kekhewe' haats'e'ej qe ta'łi'ł ewets, qa in haats'e'ej ha'ne yese'n ma' qa hats hukinetskii pe' mexe hamitsik'ui qu' naats'e'ej ha' Cristo qe ta'łets pa' ł'ese'n, qa hikpe' pe' hats yijayan.*
25 Hik enewe' he'yithayinenheti'yij in łunye'jek pa' hats yisu'un pa' Intata, hats'inha qu' k'efeni'łij ma' qa week haqsiijkii pa' yisu'un qu' haqsiijkii pa' Intata, qu' henfel ke' łe'lijei t'ejuyets ha' Cristo,
26 ikji', ekewe' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets pa'aj pe' week ininqapitsik'i qa week pe' ława'mhitsik'i namji'ju' pe' łahatsiyij, pa' Intata yat'inkii pa'aj, qa ha'nełi'ij qa hats yethinij pekhewe' hats yijayan,
27 qe pa' Intata yisu'un qu' nenikfe'lets pekhewe' hats yijayan nite' judiol pa'n łunye'j pa' qii'ija in łe'wis aka' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets,

* **1:13** Mt 3:2,17; 27:43; Mr 1:15; Hch 20:25; He 1:2; Jn 3:16; 5:19; 15:10; 17:26; 1Jn 4:16 * **1:15** Fil 2:6; Jn 1:3; Ap 3:14 * **1:16** Gn 1:1; Mr 13:19; Jn 1:3; Ro 11:36; 1Co 8:6; Ef 1:10,21 * **1:17** Jn 1:1-2; 8:58; He 1:2-3; Sal 104:24 * **1:18** Gn 1:1; Mr 1:1; Jn 1:1; Hch 26:4,23; 1Co 15:20,23; Ap 1:5 * **1:19** Sal 72:19; Is 6:3; Jer 23:24; Ez 43:5; 44:4; Jn 1:14,16; Fil 2:6; Ef 3:19; Col 2:9; Dt 12:5 * **1:20** Hch 7:26; Ef 2:14; He 9:12; Lc 9:23; 23:26 * **1:22** Fil 2:8; Jud 24; 2Co 4:14 * **1:23** Ga 2:16; Jud 3; 1Ts 1:3; Ap 3:14; Ro 10:18; Ef 6:9; Hch 13:9 * **1:24** 2Co 1:4; Fil 1:29; 3:10; Ef 4:4

aka'an ikji' ha' Cristo in i'ni'ɬ etji'teje'm qa hikha' iye jiwetjumti'ik'ui qu' jinamii hatse'.*

28 Yekheweli'ɬ henfeli'ɬ hakha'an, qa henfeli'ɬi'mha pa'qu' ɬunyejeye'kii ene' jukhew qa efuts iye qa' hijatsheni'ɬijha iye ene' jukhew qa efuts pa' yijaa'ija in witikfeliyaxets wekwek, hats'inha qu' week ɬe'sitsi'imha qu' namtaxetsha hatse' ha' Cristo.

29 Qa aka'an in ta'ɬets qa he'yithayii qa hawatlan iye qa tsit'unhetija iye pa' i'nyitji' ɬet'unha'x ha' Cristo.*

2

Pablo yeɬ'ilaxets pe' Colosas ɬeiɬets.

1 Qe hisu'un qu' enikfe'li'ɬets in qi in hent'unhet qe qa' e'ɬe'sitsi'iɬju' week pekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek pa' witset Laodicea qa week pekhewe' mente' tsi'wen.*

2 Hent'unhet qe qa' hakakɬin pe' ɬatawjets pekhewe'en, qa qu' ewi'ɬ na'njiiji'ek iye qu' newetsu'un, qa qu' ɬe'sitsi'imkii qa' nikesimen iye pe' ɬatawjets qu' nata'ɬets in hats nikfe'lets in yijaa'ija, ma' qa aka'an qa' nata'ɬets qu' nenikfe'letsha aka' nite' hayiits qu' nana'l pa'qu' nenikfe'lets ta'ɬets pa' Intata, ikji' aka'an ha' Cristo,*

3 hikha' pakha' wanat'in ji'teje'm pa' qi witikfeliyaxets pe' wekwek qa pa' qi witikfeliya'xkii.*

4 Aka'an hit'iɬij ewets hats'inha qu' ham pa'qu' nawitji'iɬiji' pe'qu' ɬe'sitsi'ik'i ɬe'lijei qa nite'ɬe yijaalija.

5 Qe in yemjeetax in nite' ha'ntaxi'ɬ etji'teje'm qa pakha'ɬe yeqe'spiritu qa hik ɬunye'j qu' ha'ni'ɬ etji'teje'm, qa tsi'sinheti'mkii in hik ɬunye'j qu' hi'wen in ɬanaqsi'jiɬju'ha qa in nite' ɬili'iɬij in nite' ɬeqeku'uɬ ha' Cristo.*

6 Qa hik ta'ɬijupi' ekheweli'ɬ in ɬ'eku'mi'ɬiju'ɬ ha' Jesucristo qu' hik hakha'ye' qu' natsat'etsi'ɬ ej, ye'ehe, qa' ejunyejeyi'iɬ pa' yisu'un.*

7 Hik ejunyejeyi'iɬ ne'ej totsiiju'ha ɬefitetsii qu' nite' eqeku'yi'iɬ, qa week neɬuts qu' ijatsheni'ɬfik'iha iye pa' nite' eqekuyejeyi'ɬij, in ɬunye'jek in hats ɬ'ijatshenheti'yi'ɬij, qa' itjiiɬijetspha'm iye ɬe'wisij pa' Intata.*

8 Jeɬi'ɬiju'ɬha, neqif'elikite'eɬ ejju' pe'ye' qu' nata'ɬets pe' ham weju'ɬi'ij ɬeq'ijatshenkeyejei yumtiɬetax qu' ɬunye'je', qa pe' yit'ij in t'ejuyets ha'ne sehe' epji' qa ta'ɬɬe'ets iye ene' jukhewɬe qa nite' ta'ɬets ha' Cristo.*

9 Qe pa' week ɬunye'j pa' Intata i'nji'teje'm pa' ɬ'ese'n hakha'an.*

10 Ma' qa hats ham pa'qu' hami'iɬ ejup in ɬa'ni'ɬ ji'teje'm ha' Cristo hikha' te'weyik'uipha'm week pe' witt'unhaxits qa pe' witnek'enheyejei.*

11 Ɬakha' in ɬijayani'ɬ ma' qa yaqsi'ji'ɬ e'mijkii pakha' circuncisión, nite' ɬunye'jiju'ɬ kakha' circuncisión yaqsiijkii ene' jukhewɬe, qe in yiwu'mi'ɬ ek'ui pa' uɬ'ax ejunyejeyi'ɬ qa hik aka' ɬeqe circuncisión ha' Cristo.*

---

* **1:27** Col 2:2; 1Ts 1:3 * **1:29** Jud 3; 1Co 15:10 * **2:1** 2Ti 4:7; Col 4:13-16; Ap 1:11; 3:14 * **2:2** Lc 16:25; Col 1:27; 4:8; Fil 3:8 * **2:3** Pr 3:19; Is 11:2; 45:3; Jer 23:5; Hch 7:22; 1Co 1:21; 14:6 * **2:5** Sal 51:12; 1Ts 2:17 * **2:6** Jud 3; Ef 3:11 * **2:7** Ef 2:20; 4:21; He 13:9 * **2:8** Mr 7:3; 1Ti 6:20 * **2:9** Fil 2:6; Col 1:19 * **2:10** 1Co 11:3; Ef 1:22; 4:15; 5:23 * **2:11** Col 1:22; 3:9; Mt 1:17; Ef 5:2

12 In łempuliji'łijju', ma' qa hik łunye'j qu' week ajkati'yi'łik'ui ha' Cristo, ma' qa in iła'x qa i'łiijiiłek iye, qe nite' łeqeku'uł pa' łet'unha'x pa' Intata in yiłin iye ha' Cristo.*
13 Ekheweli'ł toxik'i mexe hik ejunyejeyi'ł qu' anaxi'łju' qe ta'łets pe' ewuł'etsi'ł qa in mexe hamitsi'ł e'm iye pakha' circuncisión ta'łets ha' Cristo, qa ha'nełi'ij pa' Intata qa hats nełini'ł e'weeki'ł ha' Cristo, hikpa' yiwu'm i'nk'ui week pe' inwuł'ets.
14 Łakha' yiwamhitijkii week pe' inekumhifkinel i'ntaxji' pa' witfaakanek, pe' inekumhifkinel week t'ejuitax inju'ł, qa nitłi'ijetsji' qa yilaniji' pe' łeqe cruz ha' Cristo*
15 qa nitka'mij pe' łet'unhaxitstax pe' łunyejeiłe wetju'ł tenek'enhei inwo'metets, qa yethinij qa week yi'wen in hats tanaxii pekhewe' łunyejeiłe wetju'ł tenek'enhei inwo'metets qe ta'łets ha' Cristo.*
16 Qa hik ta'łijupi', hasu'uj pa'qu' nejełi'łij ewets qu' nejełik'ui pa'qu' etuji'ł i'nłi'i pa'qu' iya'ałji', i'nłi'i pa'qu' łe'wis nełuye', i'nłi'i ne'ej ink'aiki' juwel, i'nłi'i na'aj witwapiihijii.*
17 Week ekewe'en hik łunye'j qu' łesinq'ale'łe łeq'enełeya'x hakha' mexe hamik'ui pa'aj, hakha'an hikha' Cristo.*
18 Hasu'uj pa'qu' naq'ayiniłij qa' netka'miłij pakha' enisit'ił hatse' ma' qa yisu'un qu' ojonketiłik'i in wetf'iljetsin qa in iyinii iye pe' angelits, yit'ij łetets in i'nji'kii łotoi pe' wekwek, ma' qa weniwqinhetij qa nite' ta'łets pe'ye', qe pe' łaqjamtikineyejeiłekii hikpe' ta'łets.*
19 Qa nite'łe ewi'ł i'ni'łi'ha hakha' Cristo, hikha' łejiła' week pa' wit'ese'n, hikha' ta'łets in tek pa' wit'ese'n, hikha' niqatijwetju'łkii iye pe' ł'astai pa' wit'ese'n pe' ł'aka'thel wetju'ł pa' wit'ese'n, ma' qa pa' wit'ese'n qa t'ijaifik'i in łunye'jek pa' yisu'un pa' Intata.*
20 Qu' hats week anaxi'łik'uiju' ha' Cristo pekhewe' yit'ij ene' jukhew qu' net'ejuyets pe' iyinii, qa ¿inhats'ek in hik ejunyejeyi'ł qu' natsat'etsi'ł epji' ha'ne sehe', ma' qa hik ejunyejeyi'ł qu' netnek'enhe'yi'ł epji' kekhewe' wenit'ij in yit'ij:*
21 —Hasu'uj anatkin, hasu'uj ijaajin qu' łuj, hasu'uj ku'mets?—
22 Week ekewe'en nite' yape in tanatkinhei qe łe'lijeiłe i'nq'ijatshenij ene' jukhewłe.
23 Yijaa'ija ekewe'en in łeke' qu' jintumti qu' yijaali'ija, qa ta'łłe'ets ene' jukhewłe pa' yumtitax qu' łunye'je' qu' nijayan pa' Intata. Qa jitumti qu' yijaali'ija qe wetf'iljetsin qa in yawtsheten iye na'aj ł'ese'n. Qa nite'łe weju'łij ekewe'en qu' niwu'm pa' uł'ax yisu'un ene' i'nesenits.*

3

Pa' ink'ayik injunye'j in ju'un ji'teje'm ha' Cristo.

1 Qa hik ta'łijupi' in hats week i'łiyi'ł iye ha' Cristo, qa' mowo'ołii pe' wekwek na' wa'sji', hikpa' i'niju' ha' Cristo pa' yiya'yik'i pa' Intata.*

---

* **2:12** Ro 6:4; Ef 2:6; Col 3:1; Mt 17:9; Jn 5:25; 20:9; 21:14; Hch 2:24 * **2:14** Lc 9:23; 23:26 * **2:15** Lc 10:18; Jn 12:31; 16:11; Ef 6:12; He 2:14 * **2:16** Lc 6:37; Jn 6:55; Ro 14:3,17; 1Co 8:4; He 9:10; Sal 81:3 * **2:17** He 8:5; 10:1; Ro 8:38; Ga 3:24; 5:2 * **2:18** 1Co 4:6; 9:24; Fil 3:14; Col 3:12 * **2:19** 1Co 6:13; Ef 4:4 * **2:20** Ro 6:8; 1P 2:24 * **2:23** Hch 7:22; 1Ti 4:8 * **3:1** He 10:12

2 Hasu'uj ili'iɬij qu' jeɬi'ɬii pekhewe' wekwek hatse' pakha' pha'mji', qa
hasu'uj pekhewe' sehe' epji'.*
3 Qe ekheweli'ɬ hats ɬanaxi'ɬju' qa pe' i'ɬiyi'ɬ qa wanat'ini'ɬ ji'teje'm ha' Cristo
pa' Intata.*
4 Qa qu' ne'twenhetiitax hatse' ha' Cristo, hikha' iniɬa'x, ma' qa ekheweli'ɬ
qa' e'wenhetiijiiɬek hatse' qa' week e'wenheti'yi'ɬij hakha'an pa' qi ɬesa'x.*
5 Qa hik ta'ɬijupi', hik ɬunyejeye' pe' ɬewekwekits pe' esenitsi'ɬ qu' nanaxik'uiju'
pa' wanawitjiɬi'ijju'kii ɬ'esenits, qa pekhewep ɬunyejeiɬe wetju'ɬ in wanawitjiɬe,
yisu'un qu' nanawitjiɬi'iɬ in yejeɬju' pe'ye', ewi'ɬe' in yisu'un qu' naqsiijkii pa'
uɬ'ax, qa pa' witjunye'j yisu'un wekwek, in hik aka' hik ɬunye'j qu' ɬeqe diose'.*
6 Qe pa' qi ɬawak pa' Intata i'nipji' hatse' pekhewe' nite' netek'enheyu' qu'
nata'ɬets ekewe'en.*
7 Hik ekewe' ɬaqsi'jtaxi'ɬijkii iye toxik'i, in mexe ɬa'ntaxi'ɬ ji'teje'm.*
8 Qa ha'neɬi'ij qa' yape ili'iɬij week ekewe'en: pa' witwakaye'j, pa'
witts'iyopto', pa' witjunye'j yisu'unɬe qu' ninaqwakaninkii, pa' witjunye'j
uɬ'etsik'ikii ɬe'lijeyij pakhape', qa pa' witjunye'j yeqwepin ɬ'anye'j.*
9 Hasu'uj qu' mawatqanɬi'iɬ wetju'ɬkii, qe hats ɬiwu'mi'ɬ pa' hayiits ejunye-
jeyi'ɬ uɬ'ax,*
10 ma' qa ɬ'uyiɬik'ipha'm pa' ink'ayik ejunyejeyi'ɬ, hikpa' hik ɬunye'j pa' ɬunye'j
hakha' ɬaqsijiiɬi'iɬ'ejju', ma' qa week neɬuts ɬeyijɬem in wenink'aihit ipɬu'ui qu'
hats enikfe'li'ɬetsha week hakha'an.*
11 Pa' ink'ayik ejunyejeyi'ɬ hats ham pa'qu' pakha' ɬunye'je' judío i'nɬi'i qu'
nite' judioye', yaqsiijkii kakha' circuncisión i'nɬi'i qu' nite' naqsi'ji'ijkii kakha'
circuncisión, tujtseika' ta'ɬji', ɬene' ɬeiɬe', witɬinek i'nɬi'i nite' witɬinek, qe ha'
Cristo hikha' les in weju'ɬij yijat'ij qa hikha' qu' week na'n ji'teje'm.*
12 Qa hik ta'ɬijupi' ekheweli'ɬ in t'eku'mi'ɬ eiji' pa' Intata, qa yatsat'etsi'ɬ ej
qa nesu'uni'ɬ iye, qa' uyi'ɬik'ipha'm pa' witq'ilta'x, qa pa' witqi'fenkeye'j, qa pa'
nite' witiwqiye'jji', qa pa' witjunye'j af'ayai qa pa' nite' witq'itaqsuneya'x,*
13 itaqsunkite'eɬij wetju'ɬ pe'ye', aqsiiɬijkii yijat'ij qu' e'ɬe'sitsi'iɬ wetju'ɬkii
qu' nana'ltax pa'qu' nenuteniji'm pe'ye' pakhape' ɬejefe'epji', in ɬunye'jek ha'
Yatsat'ax'inij in e'ɬe'sitsi'ɬ wetju'ɬ.*
14 Qa pa' week i'nipji' ekewe'en, qu' mewetsu'uni'ɬha hik aka' ɬetuk qu' ewi'ɬ
jinaa'ni'ha.
15 Iwejini'ɬij pa' wit'ikesimeya'xɬekii ta'ɬets ha' Cristo qu' netnek'enhe'yij pe'
atawjetsi'ɬ, hikpa' ɬ'eniyayiɬijii qe qa ewi'ɬe'ɬe pa'qu' ese'ni'iɬ. Itjiiɬijetspha'm
ɬe'wisij pa' Intata.*
16 Iwejini'ɬij pe' atawjetsi'ɬ qu' naqamaxji' eke' ɬe'lijei ha' Cristo,
me'nijatshenɬi'iɬij wetju'ɬkii qa' matkakɬini'ɬij wetju'ɬkii iye weekij pa'
ikfeliyaxitsi'ɬkii neɬisi'ɬij pa' Intata. Iji'iɬik'i ke' ɬe'lijtsinel pa' David'ik'i (Salmos),
pe' e'lijtsineli'ɬ qa pa'qu'ɬe ɬunye'je' pe' witlijtsinel t'ejuyets pa' Intata qu'
it'iɬijets ɬe'wisij weekijha pe' atawjetsi'ɬ.

---

* **3:2** Fil 3:19 * **3:3** Ro 6:8 * **3:4** 2Co 3:18; 4:11; 1Jn 1:2; 2:28; Lc 9:32; Jn 17:24; 2P 3:18 * **3:5** 1Ts 4:3,5,7; Ro 1:26; Ef 5:3; 1Co 10:14; Ga 5:20; 1P 4:3 * **3:6** Stg 1:19; Ap 6:16 * **3:7** Lc 15:13; Ro 6:2 * **3:8** Ro 13:12; Stg 1:19; Ap 13:6; 14:19; 1Co 14:20; Jn 10:33; Ef 4:22-31 * **3:9** Lv 19:11; 1Ti 2:7; Col 2:15; Ef 4:22 * **3:10** Pr 31:25; Mr 13:19; Jn 1:3; Ap 3:14 * **3:11** Ef 1:23 * **3:12** Jn 3:16; 2Ts 2:13; Ap 12:11; 2Co 6:6; Hch 20:19; Fil 2:3; Ef 4:2; Col 2:18,23; 1P 5:5; Stg 3:13; 2Ti 3:10 * **3:13** 2Co 2:7,10; 12:13; Ef 4:32 * **3:15** Jn 14:27; 1Co 7:15; Fil 4:7

17 Iwqinheti'ł qa' it'iłiji' aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesús week pa'qu' aqsiiłijkii i'nłi'i pa'qu' it'iłij, qa itjiiłijetspha'm iye łe'wisij pa' Intata Dios qu' nata'łets hakha'an.*

Pa'qu' łunyejeye' pe' wit'alhei qa pe' witlits yijayan pa' Intata.

18 Efuts, iwqinheti'ł qa ek'eni'łets iye pe' ewhe'yetsi'ł, qe hik aka' les łe'wis qu' aqsiiłijkii ekheweli'ł in łijayani'ł ha' Yatsat'ax'inij.

19 Jukhew, isu'uni'łha pe' ewhe'yeli'ł, qa hasu'uj uł'ax pa'qu' eqfenyejeyi'iłij.*

20 Witlits, ek'eni'łets pe' alheyi'ł qa' ek'eni'łijets week pa'qu' łunye'je'łe, qe hik aka' les łe'wisi'm ha' Yatsat'ax'inij.*

21 Wit'alhei, hasu'uj aqsiiłi'mijkii pe' elitsi'ł qu' numti qu' ham ne'weju'łi'ij.*

22 T'ithayii witłinhei (esclavos), week pakha'łe qu' łunye'je' qu' ek'eni'łijets pe' aqa patunitsi'ł ha'ne sehe' epji', hasu'uj in ne'wenłi'ił ma' qa ł'ithayi'yi'ł, qe hik aka' łunyejei pe' wo'łi'ii qu' nisu'un ene' jukhew, yijaayi'ija yijat'ij qu' isu'uni'ł qu' ithayi'yi'łi'm qe łe'nijiweyiłiju'ł ha' Yatsat'ax'inij.*

23 Week pa'qu' aqsiiłijkii, weeki'ijha pe' atawjetsi'ł qu' isu'uni'ł qu' aqsiiłijkii, hik eqjunyejeyi'iłij qu' hakhaye'łe Yatsat'ax'inij qu' aqsiiłi'mijkii qa' nite'ye' ene' jukhew.*

24 Qe hats łenikfe'li'łets ha' Yatsat'ax'inij qu' nełisi'łij hatse' pa'qu' łeqisit'i'ił ej qu' antsat'axiłijek hatse', qe ekheweli'ł ł'ithayi'yi'łi'm hakha' Cristo, hik hakha' ha' yijaa'ija in aqa patuni'ł.

25 Qa pakha'łe qu' naqsiijkii pa' uł'ax qa' netestiyijek pa'qu' łaja'ye' in yaqsiijkii pa' uł'ax, inye'jłu' pakha'łe qu' łunye'je'.*

4

1 Qa ekheweli'ł pekhewe' witqapatunitsij yijayan pa' Intata, yatsathen qa łe'wis iye pa'qu' ejunyejeyi'iłij pe' eqejkunenheyi'ł (witłinhei), qa' menikfeliti'łets in ekheweljiiłek na'l pa' aqa patuni'ł i'ni' na' wa'sji'.*

2 Hasu'uj antapi'iłii qu' iyini'ł. Qa in ł'iyini'ł qa' iyiini'łha hasu'uj pekhel ijamti'iłik'uiji'kii qa' itjiiłijetspha'm iye łe'wisij pa' Intata.*

3 Qa yekheweli'ł iye qu' iyinyi'ł yipji'kii, hats'inha pa' Intata qa' nit'iłij ye'mik'i qhof pe' łejil ma' qa' henfeli'ł ke' łe'lijei, hats'inha qa' ninikfe'l aka' nite' hayiits pa'qu' nenikfe'lets t'ejuyets ha' Cristo, qa hik aka' iye ho'yopheł iti'yipji'.*

4 Iyini'łyipji' hats'inha qu' neqet'aaxik'iha qu' henfel, qe hik aka'tax qu' haqsiijkii.

5 Mewetjeł i'ł otok'oiha qa' anatkini'ł pa' ikfeliyaxitsi'łkii in ła'ni'ł ji'teje'm ne' nite' tek'enets ha' Cristo. Łe'wis qu' iwq'axini'łij qu' nana'l pa'qu' łahats'i'ij qu' enqif'eli'iłij qa' enfeli'łi'm.*

6 Af'ayai qa yimax iye pe'qu' e'lijeyi'ił in ł'iyeti'ł, hats'inha qa' enikfe'li'łets pa'qu' it'iłij qu' inku'łi'ł.*

---

* **3:17** Jn 14:13; Fil 2:10 * **3:19** 1P 3:1; Ef 5:25; Ap 8:11; 10:9-10 * **3:20** Gn 3:16; Lv 10:14; Dt 31:12; Sal 37:25; Pr 20:7; Lc 1:7; Hch 2:39; He 2:13 * **3:21** Sal 103:13; Ef 6:4; He 11:23; 2Co 9:2 * **3:22** Ro 1:3; 4:1; 8:4-5,12-13; 9:3,5; 1Co 1:26; 10:18; 2Co 1:17; 5:16; 10:2-3; 11:18; Ga 4:23,29; Ef 6:5; Pr 1:7; Ap 14:7 * **3:23** Ef 6:7 * **3:25** Ap 2:11 * **4:1** Col 3:22 * **4:2** Ro 12:12 * **4:3** Hch 14:27; 27:2; 28:16,30; 1Co 2:7; 16:9; 2Co 2:12; Ef 3:4; 5:2; 6:18-20 * **4:5** Ef 5:15-17 * **4:6** Mr 9:50; Lc 14:34; 1P 3:15

Pablo qa wetfel.

7 Qa nakha' qi in jitesu'un inejefe Tíquico, łe'wis yithayife qa łeq'ithayinenek iye ha' Yatsat'ax'inij, hik nakha' qu' nefeliłi'm hatse' pa'n yijunye'jkii.*

8 Qe hik aka' ta'łets in he'nukin qu' enikfe'li'ł yiwets pa'n yijunyejeyi'łkii, hats'inha qu' nakakłin iye pe' atawjetsi'ł.*

9 Na' Tíquico qa nakha' qu' łijts'eye'kii hik nakha' Onésimo, hik nakha' iye qi in nite' yeqeku' pa' Intata qa qi in hisu'uni'ł, hik nakha' iye etsetife'eł. Enewe'en hik enewe' qu' nefeliłi'm week ekewe' yijunyejeyi'łkii.*

10 Na' Aristarco, hikna' yinophełife, wetfeli'ł ei. Qa hik łunye'j iye na' Marcos, łaqa a's ha' Bernabé, hik nakha' iye hayiits na'l pekhewe' nijatsheni'łij, qa qu' nanami'ł ei qa' eneqjunu'ułijha hatse'.*

11 Qa nakhap iye Jesús, łii iye Justo, wetfeli'ł ei iye. Enewe'en hik enewe' uja'xłe in judío in yithayifetsij aka' wit'ithayijkit t'ejuyets pa' tenek'enheiji' pa' Dios. Qa hik enewe' qi qa yisimetsinji'ij pa' yitawe'j.

12 Qa nakha' iye Epafras wetfeli'ł ei iye, hik nakha' etsetife'eł qa łeqejkunenek iye ha' Jesucristo. Nite' yili'ij in qi qa iyinjii'ł epji', hats'inha qu' ham neqenijani'ił ej, qu' ham pa'qu' hami'ik'ui in t'ejuyets in łijayani'ł pa' Intata qa qu' nami'ł ejju'ha iye qu' enikfe'li'łetsha week pa' yisu'un pa' Intata.*

13 Yakha' tsikfe'lijets na' Epafras in qi in łatawe'ji'ł eikii ekheweli'ł qa week pekhewe' i'ni' ek pa' witset Laodicea qa pe' i'ni' ek pa' witset Hierápolis.*

14 Qa na' Lucas hikna' weihetax witeqjunhetits łeiłe', hikna' iye qi in hisu'uni'ł, wetfeli'ł ei iye, qa nakha' iye Demas wetfeli'ł ei iye.*

15 Hewetfelii week pekhewe' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ek pa' Laodicea, qa ke' Ninfa iye qa week pekhewe' inejefetsipji' not'axjii wetju'ł pe' łetsi'ii.*

16 Qu' hats week iyinentaxi'łik'i ha'ne witfaakanek, qa' łisi'łij pe' inejefetsipji' Laodicea łeiłets qu' niyinenjiik'i' ek, qa ekheweli'ł qa' iyineni'łik'i ek ha' witfaakanek k'inqekenijiyek pe' Laodicea łeiłets.

17 Qa ha' Arquipo qa aka' qu' it'iłijets: —Me'neniha pa' ithayijkit nełisij pa' Yatsat'ax'inij hats'inha qu' aqsiijkii.—*

18 Yakha' Pablo. Yakhaa'ija in hewetfeli'ł ei qa hika' ha'ne ł'aka'the'ju' ha'ne witfaakanek. Menikfeliti'łyiikii wat'ij in ye'wit'ophełik. Pa' qi łeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij qu' hikpa' na'ni'ł ejupha.*

---

* **4:7** Hch 20:4; Tit 3:12; Nm 23:19 * **4:8** Lc 16:25; Ef 6:21-22; Col 2:2 * **4:9** Flm 10,16 * **4:10** Flm 24; Hch 4:36 * **4:12** Col 1:7; Flm 23; Jud 3; Ga 1:4; Ef 1:9 * **4:13** Jud 3; Col 2:1 * **4:14** 2Ti 4:10 * **4:15** Hch 12:12; Ro 16:5 * **4:17** Flm 2; 2Ti 4:5 * **4:18** Fil 1:7; 1Ti 6:21; 2Ti 4:22; Tit 3:15

1 TESALONICENSES

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo qa na' Silvano qa na' Timoteo hika'aɬ ha'ne witfaakanek t'ejuyii hekhewe' hats yijayan pa' Intata i'ni' ha' witset Tesalónica, ewi'ɬ i'niji' in yijayan pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo. Na'ɬɬek pa' Intata qu' net'iftits'iɬ ewets qa' neɬisi'ɬij iye pa' wit'ikesimeya'x.*

Pablo nite' nitapiji'jii qa iyinji'ij pe' Tesalónica ɬeiɬets.

2 Yekheweli'ɬ hitjiiɬijetspha'm pa' Intata ɬe'wisij qe ta'ɬi'ɬ ewets week ekheweli'ɬ. Week ɬahatsiyij in k'iyini'ɬ qa nite' tsitapiji'iɬ ei.

3 Nite' hili'iɬij iye in henfeli'ɬi'mkii pa' Intata pekhewe' ithayijkititsi'ɬ. Qe in ɬi'feni'ɬ pekhewep ta'ɬets in ɬ'ineqsu'uni'ɬ qa in yijaa'ija iye in ɬaqsi'ji'ɬijkii nite' ɬanqami'ɬij kekhewe' hats yit'ij inwets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

4 Yekheweli'ɬ tsikfe'li'ɬets yejefets in hats t'eku'mi'ɬ eiji' pa' Intata qe nesu'uni'ɬ.*

5 Qe ke' ɬe'sits wi'tlijei in i'nk'aa'ija k'efeli'ɬi'm, ekewe'en nite' witlijeiɬe qe ekewe'en i'nji' iye pa' ɬet'unha'x pa' Intata qa i'nji' iye pa' Espíritu Santo. Ma' qa ɬoksi'weeni'ɬha ekewe'en in yijaalija. Qa hats ɬe'tsweni'ɬij iye ka' yijunyejeyi'ɬ in ha'ni'ɬ etji'teje'm, qi in hewetjeɬi'ɬ yitok'oi.*

6 Aka'an aka' yijunyejeyi'ɬ ekheweli'ɬ hats ɬojonketiɬik'i qa hats ɬojonketiɬik'i iye ka' ɬunye'j ha' Yatsat'ax'inij. Qe in ɬ'eku'mi'ɬi' eke' wi'tlijei qa olots pe' wekwek enifenyejeyi'ɬkii qi in ɬ'awitjaxtiitaxi'ɬ, qa e'ɬe'sitsɬi'iɬi'mkii qe ta'ɬets pa' Espíritu Santo.*

7 Hane'ej qa hats neqjeyu'uɬij ewets hekhewe' hats yijayan ha' Cristo i'ni' ha' sehe' Macedonia qa he' i'ni' ek ha' sehe' Acaya.*

8 Ekewe' ɬe'lijei ha' Yatsat'ax'inij hats naq'axij ha' week Macedonia qa week iye ha' Acaya. Qa nite' uja'xɬe qe week pekhewep witsetits, qe ta'ɬi'ɬ ewets. Week pe' witsetits i'ye'ej wetju'ɬ pa' ejunyejeyi'ɬ in yijaa'ija in ɬijayani'ɬ pa' Intata. Qa hik ta'ɬijupi' in hats nite' weju'ɬij qu' natsami'ɬii qu' henfeli'ɬi'm iye ka' ejunyejeyi'ɬ qe hats a'nali'ɬ in ɬikfe'litiɬets.*

9 Qe in tsamtaxi'ɬii qu' henfeli'ɬi'm, qa ju'f qa ɬekhewel in nifeli'ɬ ye'mik'i ka' ɬunye'jkii in i'nk'aa k'efeli'ɬi'm eke' wi'tlijei qa in hats nite' ɬijayani'ɬ pe' witeqsi'nq'alits qe qa' ijayani'ɬ pa' yijaa'ija in Dios nite' wa'm.*

10 Qa hats ɬo'notki'iɬik'ui iye pa' ɬamijiiju' ha' Ła's, hikha' niyik'uipha'm pa'aj pe' naxju' in hats wa'mtax. Hakha'an Jesús hikha' jiyaqsi'jij pa' qi ɬawak hatse' pa' Intata.*

2

Pa' Pablo yijamti'ik'i in i'nk'aa wenq'ijatshenij ke' Jesús ɬe'lijei.

---

* **1:1** Hch 15:22; 16:1; 17:1; 2Co 1:19; 2Ts 1:1; 1P 5:12 * **1:3** Fil 4:20; Ro 3:28; 9:32; Ga 2:16; 5:6; 2Ts 1:11; He 6:1; Stg 2:14-26; Ap 2:19; Hch 15:26 * **1:4** Mt 24:22; Ef 1:4; Jn 3:16; Ap 12:11; Dt 33:12; 2Ts 2:13 * **1:5** Jn 1:33; Hch 2:4; 20:18; Ro 8:9; 1Co 2:4; Ga 5:25; Tit 3:5; Ap 3:22; 1Ts 2:10 * **1:6** He 4:12 * **1:7** Hch 16:9; 18:12 * **1:8** Ga 2:16 * **1:9** Hch 17:1-9; 1P 2:25; Gn 31:19; 1Co 8:4; Dt 5:26; Jn 4:23; 1Jn 5:20 * **1:10** Jud 21; He 1:2; Mt 17:9; 27:43; Jn 5:25; Ro 2:5; 1Ts 5:9; Ap 6:16

1 Yejefets, ekheweli'ɬ ɬenikfe'li'ɬetsha in na'l pa' weju'ɬij ka' haqsiiɬijkii in i'nk'aa tsami'ɬ ei.*
2 Ekheweli'ɬ ɬenikfee'liɬetsha iye in i'nk'aa tsami'ɬets ha' etset'iɬ qa hayiits hayawitjaxti'yi'ɬ qa heyeqsilanheti'yi'ɬju' iye in hata'ɬi'ɬii ha' witset Filipos. Qa yape'enhaɬe heqemheikiti'ɬ pa' Intata ma' qa nite' ts'ijiwe'yi'ɬ in henfeli'ɬ ke' ɬe'lijei inye'jɬu' pe' wekwek yinifenyejeyi'ɬkii qi in hayawitjaxtiitaxi'ɬ.*
3 Qe tsikfe'li'ɬets eke' henfeli'ɬ wi'tlijei in nite' tsaf'ali'ɬi'iɬij in henfeli'ɬ. Ekewe'en yijaa'ija pa' yit'ij. Eke' wi'tlijei nite' hik ɬunyejei na'aj jiyaqanɬi'ijkii pe'ye'.*
4 Pa' Intata tseɬisi'ɬij qu' henfeli'ɬ eke' ɬe'lijei t'ejuyets pa' witiɬa'x. Hik aka' ewi'ɬɬe in haqsiiɬijkii. Qa nite' haqsiiɬijkii qu' henfeli'ɬ pa' les yisu'unik'i in yepi'ye' ene' jukhew qa efuts. Ewi'ɬɬe in henfeli'ɬ pa' yisu'un pa' Intata qe ɬakha' yejeeɬijupkiiha pe' intawjets ma' qa nikfe'lets inhats'ek in haqsiiɬijkii aka'an.*
5 Ɬenikfe'li'ɬets in k'efeli'ɬi'm eke' wi'tlijei nite' ta'ɬets qu' het-simetsini'ɬij ewetskii pe'ye' eke' wekwek jite'wen i'nɬi'i qu' ɬ'astaye'. Aka'an aka' henfeli'ɬ pa' Intata nikfe'lets in yijaa'ija.*
6 Yekheweli'ɬ nite' howo'oɬii qu' etsiwqinheti'ɬ, nite' howo'oɬii iye qu' netsiwqinheti'ɬ ene' week, yemjeetax in t'eku'mtaxi'ɬ yiiji'ha ha' Cristo qu' ya'apostolitsi'iɬij.*
7 Aka'an nite' hisu'uni'ɬ. Yekheweli'ɬ hik yijunyejeyi'ɬ ne'ej efu in qi in yisu'un qa yejeeɬetsha ne'ej ɬelits.*
8 Yekheweli'ɬ qi in hoksi'weni'ɬ pa' qi yeqsu'unka'xi'ɬ ej qa hik ta'ɬijupi' in qi in hisu'uni'ɬ qu' henfeli'ɬ e'm eke' wi'tlijei t'ejuyets pa' witiɬa'x inye'jɬu' qu' hawa'mi'ɬ efi qe qi'ija in k'esu'uni'ɬ.
9 Yejefets, maxtayitiɬik'iha yekheweli'ɬ qi in heyithayi'yi'ɬ neɬuts qa najai qe in k'efeli'ɬi'm eke' wi'tlijei t'ejuyets pa' witiɬa'x qa nite' hisu'uni'ɬ qu' nek'iyini'ɬij ewets pe'qu' hamitsi'iɬ ye'm.*
10 Ekheweli'ɬ in hats ɬijayani'ɬ ha' Cristo ɬe'tsweni'ɬij qa ɬenikfeliɬij yiwets qa pa' Intata iye tsi'weni'ɬij qa nikfe'li'ɬ yiwets iye in ham pa'qu' haqsi'ji'ɬijkii qu' uɬ'axe'. Ewi'ɬɬe in haqsiiɬijkii pa' yatsathen qa ham pa'qu' nit'iɬij yiwets qu' yuɬ'etsi'iɬ.*
11 Qe week ewiɬei ekheweli'ɬ in k'ijatsheni'ɬ hik k'eyijunyejeyiɬij na'aj ewi'ɬ jukhew qe yijatshen ne'ej ɬelits. Qe yekheweli'ɬ qi in k'akakɬiniɬij. Qa hit'iɬij ewets*
12 qu' aqsiiɬijkii pa' yisu'un pa' Intata qu' ejunyejeyi'iɬ qe ɬakha' tayaitaajupkii pa' ɬetset. Pakha'an witset qi'ija in ham ɬunye'ji'iju'ɬ.*
13 Yekheweli'ɬ nite' hili'iɬij in hit'iɬijetspha'mkii ɬe'wisij pa' Intata qe in i'nk'a k'efeli'ɬi'm ke' Intata ɬe'lijei qa aje'eɬ ɬ'eku'mi'ɬiju'ɬ qe yijaa'ija in ɬe'lijei pa' Intata qa nite' hik ɬunyejei pe' i'nq'ijatshentaxij ene' jukhewɬe. Ke' Intata ɬe'lijei t'ithayiyi'ɬ etji' in hats ɬijayani'ɬ ha' Cristo.*

---

* **2:1** Hch 17:1-9 * **2:2** Hch 16:19-24; Fil 1:1 * **2:3** 1Ts 4:7; Sal 10:7 * **2:4** Lc 16:11; Hch 15:7; Ga 1:10; 2:7; 1Ti 1:11; Jn 5:44; 12:43; 1Co 4:5; 2Co 10:18; Fil 3:19; 1Ts 2:15; 1P 3:4; Sal 17:3; Pr 21:2; Ro 8:27 * **2:5** Ef 5:3; Mr 12:40; Lc 20:47; Jn 15:22; Hch 27:30; Fil 1:18; Ro 1:9 * **2:6** Fil 3:19 * **2:7** Hch 1:2; Jud 17 * **2:9** 2Jn 8 * **2:10** Ro 1:9; Tit 2:12; 1Ts 5:23 * **2:11** 1Co 4:14; Ga 4:19; 1Ti 1:2; Flm 10 * **2:12** 3Jn 6; Mr 1:15; Hch 20:25; Lc 9:32; 24:26; Jn 17:24; 2Co 3:18; 1P 5:1; 2P 3:18 * **2:13** 2Ts 3:1; Lc 8:21

14 Yejefets, ekheweli'ɬ hats hik ejunyejeyi'ɬ hekhewep inejefetsipji' pa' Intata qa inejefetsipji' iye ha' Ɬa's Jesucristo hekhewe'en i'ni' ek ha' sehe' Judea, qe ekheweli'ɬ qi iye in ɬ'awitjaxti'yi'ɬ, nawitji'iɬ ne' etsetifetstaxi'ɬ qa ɬekhewelɬe qa yawitji ek ne' ɬewetekheweltaxi'ɬ in judiol.*
15 Nekhewe' judiol inqawitji hik nekhewe' iye yaq'alij in yilan ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa hik nekhewe' iye hayiits nilanju'kii pa'aj pe' profetas'ik'i qa hik nekhewe' iye yeq'ilati'ɬ yijkii. Ɬekhewel nite' yaqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata qa ɬ'ejuihifetsij iye ene' week jukhew.*
16 Ɬekhewel nite' yisu'untax qu' netfelhitiyi'm ke' ɬe'lijei ha' Jesucristo nekhewe' nite' judiol hats'inha qu' iɬiye'jeek hatse'. Aka'an hik aka' les yoponhetij pe' ɬewuɬ'ets qa pa' qi ɬawak pa' Intata qa hats i'nipji'.

Pablo yisu'untax qu' newetweni'ɬ iye.
17 Yejefets, mexe yi'totsi'ɬ e'mii ene' uja'x juwelits, nite'ɬe hili'iɬij in hijamti'iɬ eikii. Yape'enha hisu'untaxi'ɬ qu' jinewe'twen iye.*
18 Qa hik ta'ɬijupi' in qi in hisu'untaxi'ɬ qu' natsami'ɬ ei. Yakha' Pablo. Olotsij in henektaxi'ɬkii qu' natsami'ɬ ei qa pakha'ɬe inwo'met Satanás qa yotheti'ɬ yik'uikii.*
19 Qe qu'nte' natsami'iɬ ei qa ¿ɬekpa' qu' hetjumti'iɬik'ui hatse'? ¿Ɬekpa' iye qu' nata'ɬets pa'qu' yisaxitsi'iɬi'mkii? ¿Qa ɬekpa' iye qu' heiqeni'ɬijets hatse' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' netpiltaxju'? ¿Me nite' ekheweli'ɬ?*
20 Ekheweli'ɬ heiqeni'ɬ ej qa ta'ɬi'ɬ ewets iye pa' yisaxitsi'ɬi'mkii.*

3

Pablo yukinii pa'aj pa' Timoteo pa' witset Tesalónica.
1 Qa hatsɬe nite' ye'weju'ɬi'ɬiju'ɬ in ham pa'qu' nek'impi'ye'eɬij, ma' qa week humti'iɬ qu' hik ha'neɬe ya'maneyi'iɬi' ha'ne witset Atenas.*
2 Qa ha'ne inejefe'epji' pa' Intata ɬii Timoteo qa hik ha'ne he'nukini'ɬ ei. Hane'en ɬeqejkunenek iye pa' Intata qa nifel iye ke' Jesús ɬe'lijei hats'inha qa' nefeliɬi'm iye. Ma' qa' les qu' qi qu' et'unitsi'iɬij iye in ɬ'ek'eni'ɬets ha' Jesús.*
3 Ma' qa'nte' neqenijani'iɬ ej pe' wekwek pekhel ɬunyejeikii. Qa ekheweli'ɬ qa hatsɬe hayiits ɬenikfe'li'ɬets ekewe'en in nam inwets hatse'.
4 Qe in mexe ha'ni'ɬ etji'teje'm qa hayiits hit'iɬij ewets qu' qi qu' jintaats'e'ej pe' wekwek pekhel ɬunyejeikii. Ekewe'en qa hats ejunyejeyi'ɬkii. Ma' qa hats ɬenikfe'li'ɬets in yijaa'ija.
5 Qa hik ta'ɬijupi' hik aka'aj in hats nite' yeweju'ɬiju'ɬ in ham pa'qu' nek'impi'ye'ej, ma' qa he'nukin hik aka'aj na' Timoteo qe qa' netsikfe'lets me mexe ɬijayani'ɬ ha' Cristo. Qe ts'ijiweitaxets qu' hats najaajini'ɬ pa' inwo'met Satanás qe pa' Satanás qi in aqjaajinhetsax. Ma' qekha hamtax ne'weju'ɬi'ij kakha' yithayijkit'iɬ.
6 Ma' qa in hats tepil na' Timoteo ta'ɬii ha' etset'iɬ qa ɬe'sitsik'i ke' nifeli'ɬ ye'm, yit'iɬij yiwets in ekheweli'ɬ nite' ɬili'iɬij in ɬijayani'ɬ ha' Cristo qa qi iye in ɬ'ineqsu'uni'ɬ. Qa nifeli'ɬ ye'm iye in nite' ɬantapi'iɬyiikii qa qi iye in ɬisu'uni'ɬ qu' e'tsweni'ɬ iye in yijunyejeyi'ɬek in qi in hisu'uni'ɬ qu' k'eweni'ɬ iye.*

* **2:14** Lc 1:5; Fil 1:29; Hch 17:5 * **2:15** Lc 24:20; Ro 11:3 * **2:17** Col 2:5; 1Ts 3:10 * **2:18** Mt 4:1,10; Hch 13:10 * **2:19** Jn 15:11; 2Co 1:14; 6:10; 12:5; Ap 11:8; 12:1; Stg 4:16; 1Ts 1:10; 1Jn 2:28; 1Co 15:31; Fil 4:1; 2Ts 1:4 * **2:20** Jn 12:43; Fil 3:19; 2P 3:4 * **3:1** Hch 17:15 * **3:2** Hch 16:1; 1Ti 1:2; Fil 1:27 * **3:6** Hch 18:5; 1Co 11:2; Fil 1:8

7 Yejefets, qe yekheweli'ł qi in haats'etaxi'łij ke' wekwek yijunyejeyi'łkii
kekhewe'en in ta'łets in hamitsi'ł ye'm pe'ye' qa in pekhel yinifenyejeitaxi'łkii
iye. Qa in hepi'ye'ełik'i ke' nifeli'ł ye'm na' Timoteo, ma' qa hats k'ikesimenłi'ił
qe ta'łets in nite' łili'iłij in łijayani'ł ha' Cristo.
8 Qe qu'nte' iliyi'iłij in łijayani'ł ha' Yatsat'ax'inij ma' qa' qiye'ji'jek qu'
yet'unitsi'iłij iye.*
9 ¿Pa'n uja'xij qu' hit'iłijetspha'mkii łe'wisij pa' Intata in qi in łe'sitsi'ł ye'mkii
qe ta'łi'ł ewets qa pa' yisaxitsi'łi'mkii iye in hats nikfe'lets pa' Intata?*
10 Week nełuts qa week najai iye k'iyini'łijetspha'mkii pa' Intata weekij pe'
yitawjetsi'ł qu' łeke'ye' qu' jinewe'twen iye hats'inha qu' k'ijatsheniłij iye
pekhewe' mexe hamitsik'ui ma' qa' week enikfe'li'łets ke' łe'lijei ha' Cristo.*
11 Pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' nets'ethiniłij pa'qu' yikhey-
iji'ił hats'inha qa' łeke'ye' qu' natsami'ł ei.*
12 Ha' Yatsat'ax'inij qu' naqsiijkii iye qu' lees qi qu' mewet-su'uni'ł week
łahatsiyij qa naqsiijkii iye qu' qi qu' isu'uni'ł pekhewepe' iye hats'inha qa' hik
ejunyejeyi'ił ka' yijunyejeyi'ł ej in i'nk'aa'ija.*
13 Ha' Yatsat'ax'inij qu' netisij łet'unhaxitse' pe' atawjetsi'ł hats'inha qa'nte'
aqsi'ji'iłijkii pa' uł'ax, ma' qa' nite' nenit'i'iłij ewets hatse' qu' uł'etsi'ił qu'
amtaxi'łii pa' Intata pa' łahats'ij qu' netpiltaxju' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa
week iye pekhewep łijts'eyekju' hatse' pe' hats i'nijup.*

4

Pa' yisu'un pa' Intata qu' injunyejeye'.

1 Yejefets, hane'ej qa k'iyini'łij ewets aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesús qu'
aqsiiłijkii kekhewe' hats k'ijatsheniłij hats'inha qa' łe'wisi'imkii pa' Intata.
Tsikfe'lets in hats łaqsiiłijkii kekhewe' uja'x qa lesłe łe'wis qu' week aqsi'ji'łijkii
kekhewe'en.
2 Ekheweli'ł hats łenikfe'li'łets kekhewe' k'ijatsheniłij qe ta'łets in yit'ij yiwets
ha' Yatsat'ax'inij Jesús.
3 Pa' Intata yisu'un qu' jitotsi'imetsha pa' uł'ax. Hasu'uj ejteni'ł wetju'łkii
pe' qu'nte' ewhe'yetsi'ił. Qa pe' mexe ham łewhe'yetse' qa' hasu'uj nanaw-
itjiłeju'kii iye. Qa pe' jukhew qa' hasu'uj napiłłe wetju'ł qa hik łunyejei iye
pe' efuts. Qe i'nłi'i qe wanawitjiłi'ijju'kii ł'esenits ne'ej inqa'metets jukhew qa
efuts.*
4 Week ewiłei ekheweli'ł les łe'wis qu' menikfeliti'łets ka' yisu'un pa' Intata
pa'n łunye'j qu' mowo'ołiikii pe'qu' yijaayi'ija qu' ewhe'ye'yi'iłij. Qa hasu'uj
pa'qu' e'niihe'yi'łij qu' neqwepin.
5 Qa hasu'uj aqsiiłijkii iye ka' łunyejei nekhewe' jukhew qa efuts iye nite'
nikfe'lets pa' Intata. Enewe'en in yi'wen pe'ye' ma' qa aje'eł yisu'untax qu'
qapi'i'.*
6 Week ekewe'en hasu'uj aqsiiłijkii. Hasu'uj iye qu' awitji'iji' pe'ye' pa'qu'
ejefeye' eke' wekwek i'nłi'i pe'qu' łewhe'ye'ye'. Ha' Yatsat'ax'inij yitanithen
hatse' pekhewe' qu' naqsiijkii ekewe'en. Hik ta'łijupi' qu' hasu'uj antapi'iłik'i
ekewe'en. Hik aka' ka' hayiits hi'ttaxi'łij ewets iye.*

---

* **3:8** Ro 14:4; 1Co 16:13; Fil 1:27 * **3:9** Jn 15:11; 2Co 6:10; Fil 1:18 * **3:10** 1Ts 2:17; Col 1:24
* **3:11** Jn 8:42; Fil 4:20; Hch 20:21 * **3:12** Lc 7:42; Ro 13:8 * **3:13** Lc 1:6; Ro 1:4; 1Co 7:14; 2Co 7:1;
1Ts 1:10; 1Jn 2:28; Ap 11:8 * **4:3** 1Ts 5:18; Ro 6:19,22; 1Co 1:30; 2Ts 2:13; 1Ti 2:15; 4:3; He 12:14; 1P
1:2 * **4:5** 2P 1:4; 2:10 * **4:6** 2Co 12:17

7 Pa' Intata nite' t'eku'm i'ni' ma' qa' jintaqsiijkii pa' uł'ax. T'eku'm i'ni' qe
qa' jintaqsiijkii pa' łe'wis.*
8 Hik ta'łijupi' in hats łijayani'ł ha' Cristo, pakha' qu' not'oqowe'yiju'ł aka'
wi'tlijei ikji' t'oqowe'yiju'ł pa' Intata, qe eke' wi'tlijei nite' ta'łets pa'qu'
jukhewe'łe. Ekewe'en łe'lijei pa' Intata hik pakha' hats nełisi'łij pa' Espíritu
Santo.*
9 Ekheweli'ł in hats łijayani'ł ha' Cristo qa hats łewetsu'uni'ł, qa hik ta'łijupi'
in hats nite' łeke' qu' hika'ał e'm pe'ye' qu' net'ejuyets aka'an. Qe pa' Intata
łakhaa'ija in nijatsheni'łij in łewetsu'uni'ł.*
10 Ekheweli'ł ł'ethiniłij pa' e'qsu'unka'xi'łij pe' week hats yijayan ha' Cristo
i'ni' na' sehe' Macedonia. Yejefets, k'iyini'łij ewets qu' week nełuts net'ijaifik'i
qu' lees qi qu' mewetsu'uni'łha.*
11 Hisu'un qu' mowo'ołii qu' nana'li'ł e'm pa' wit'ikesimeya'x. Ithayiki'ił
pe'qu' ithayijkititsi'ił qa hasu'uj qu' ithayi'meteni'ł pe'ye'. Qa ithayiki'ił iye
pakha' qu' nata'łets qu' nana'li'ł e'm pekhewe' hamitstaxi'ł e'm. Hik aka'
hayiits hit'iłij ewets iye.*
12 Hats'inha qa' ham pa'qu' ł'anyejeyi'ił ej nekhewe' mexe amaneifik'i qa
hasu'uj qu' isu'uni'ł qu' estiił'iłijkii eke' wekwek.*

Pa' łamijiiju' pa' Yatsat'ax'inij.

13 Yejefets, nite' hisu'uni'ł qu'nte' enikfe'li'iłets pa' łunye'jkii in wa'm na'aj
hats yijayan ha' Jesús ma' qa'nte' ika'metetsi'iłkii, qa'nte' hik ejunyejeyi'ił
ne'nte' yijayan ha' Jesús.*
14 Inekhewel jinikfee'letsha ha' Jesús in wa'mtax qa iła'xłe iye, qa hik
łunye'je' iye hatse' pa' Intata qu' nanjayankenijju' ha' Jesús pekhewe'
tek'enets hats naxtaxju'.*
15 Week ekewe' hane'ej k'efeli'łi'm ta'łets ha' Yatsat'ax'inij. Inekhewel in
mexe ji'łii, qu' namtaxets qu' netpiltaxju' iye ha' Yatsat'ax'inij, inekhewel
nite' jitojo'ok'oipha'm hatse' pekhewe' hats naxtaxju' tek'enets ha' Yat-
sat'ax'inij.*
16 Ha' Yatsat'ax'inij qa' nente'nilitju' ta'łetspha'm na' wa's qi qu' net'un pa'
yit'ij qu' natyayii pe' hats yijayan. Qa' natyai iye pa' qiji' ángel, qa' nat'ai iye
pe' łofoj pa' Dios. Ma' qa pe' yijayan ha' Cristo hats naxtaxju' qa' nojo'oj qu'
iłiye'.*
17 Qa inekhewel in mexe ji'łii, qa qu' iłiye' pe' hats naxtaxju' qa'
ewi'ł jina'ni'łi' ma' qa' je'weeki'iłpha'm, qa' ji'nuiji'teje'm pe' wasil, qa'
hikpa' jinewe'tweni'łi' ha' Yatsat'ax'inij ma' qa nata'łi' qu' pakhaayi'ij qu'
jina'nijupkiiha ha' Yatsat'ax'inij.*
18 Hik ekewe' henfeli'ł e'm hats'inha qa' enfeli'łi'm nekhewe' hats yijayan
ha' Cristo pekhewe' qu' qi qu' nika'metetstaxik'i pa'qu' nawa'm hats yijayan
ha' Cristo.

---

* **4:7** Mt 23:27; 2Co 12:21; Ga 5:19; Ef 4:19; 5:3; Col 3:5; 1Ts 2:3 * **4:8** Sal 51:11; Jn 1:33; Hch 2:4; Ro 8:9; Ga 5:25; Tit 3:5; 1Jn 5:8; Ap 3:22 * **4:9** Jn 6:45; 1Jn 3:11 * **4:10** Hch 16:9 * **4:11** Lc 14:4; 23:56; Hch 11:18; 21:14; 2Ts 3:12; 2Jn 8 * **4:12** Ro 13:13; 1Co 14:40; Ef 4:28 * **4:13** Jer 14:19; Ef 2:12; 1Ts 1:3 * **4:14** Lc 18:33; Ro 8:11; 14:9,15; Jn 14:19; 1Co 6:14; 8:11; 15:3,4,18-20; 2Co 4:14; 5:15; Fil 1:23 * **4:15** 2P 1:21; Ap 11:8; 1Jn 2:28; 1Co 15:51 * **4:16** Jn 5:25; Jud 9; Ro 16:7; 1Co 15:18; 1P 5:14; Ap 14:13; 20:5 * **4:17** 1Co 15:23,51-52; Mt 26:64

5

Matjanitheni'łik'ui pa' łeqe nełu pa' Yatsat'ax'inij.

1 Yejefets, nite' hika'ał e'm pa' łahaats'ijha qu' namets pa' nełu,*
2 qe ekheweli'ł hats łenikfe'li'łetsha in ham nikfe'le'ets pa' łamijiiju' hatse' ha' Yatsat'ax'inij. Qu' nanam hatse' hik qu' łunye'je' na'aj t'ejtenkii in najaleikii qa ham nikfe'le'ets in nam inwets.*
3 Qu' nit'ij ene' jukhew: —Hats ham uł'axe', hats week łe'wis,— ma' qa' aje'eł na'nipji' pa' qi uł'ax hik qu' łunye'je' ne'ej efu qe naqalkeyu' nite' łeke' qu' nilatik'ui pa' łaqa'ti'ij. Qa hik qu' łunyejeye' hatse' nite' łeke' qu' nilattaxik'ui.
4 Qa ekheweli'ł yejefets hats nite' ła'ni'łi' pa' nookii hats'inha pa' łamijiiju' hatse' ha' Yatsat'ax'inij, qa' nite' enf'eliyi'iłiju'ł qu' hik łunye'je' na'aj t'ejtenkii.*
5 Qe e'weeki'ł yatsat'etsi'ł ej pa' na'lkii qa yatsat'etsi'ł ej iye pa' nełu. Inekhewel nite' yatsat'ets'inij pa' naja'x qa nite' yatsat'ets'inij iye pa' nookii,*
6 qa hik ta'łijupi' inekhewel qu' jinatjanithenkiiha qa hasu'uj qu' jinama'ju' qu' hik injunyejeye' pekhewep in ima'ju'.
7 Inekhewel nite' yatsat'ets'inij pa' naja'x, qe na'aj naja'x na'l ne'ej ima'ju' qa ne'ej yek'uwetju' iye.
8 Ma' qa inekhewełe in yatsat'ets'inij pa' nełu qa hasu'uj qu' hik injunyejeye' na'aj yek'uwet in nite' yatsathenik'i na'aj wit'ikheyi'j. Qa' jintek'eenetsha iye pa' Intata qa' jintesu'unija iye ene' week. Qu' jintaqsiijkii aka'an, ma' qa hik łunye'je' na'aj oq'opheł inetsi'l in na'l na'aj ł'ejuijiwo' yiwetsheniju'ł pe'ye' qa'nte' yametsji' ł'ese'n. Qa in hats jinikfee'letsha in na'l hatse' pa' witiła'x, qa ha'ne inikfeliya'xets in na'l hatse' pa' witiła'x qa' ji'nuiji'ju'ha qu' hik łunye'je' ne'ej nijket oq'opheł inetsi'l łotjojiiki te'weyiju'ł pe'ye' qa'nte' yametsji' ł'ese'n.*
9 Pa' Intata nite' jiyejutshentaxets pa' qi ławak. Ewi'łłe in jiyejutshenets qu' jinamii pa' witiła'x nite' yili'ij qe ta'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
10 Ha' Jesucristo hikha' wa'm infi pa'aj hats'inha qa' łeke'ye' qu' pakhaayi'ij qu' jina'nijupkii pa' i'ni', axe'm qu' mexe ji'łiye', i'nłi'i qu' hats jinanaxtaxju'.*
11 Ma' qa hik ta'łijupi' ekheweli'ł qu' enfeli'łi'm aka'an pakha' qu' nika'mettaxkii hats'inha qa' łe'wisi'imkii iye. Qa' meteni'feni'łij wetju'łkii iye kakha' hats łunye'j ka' łaqsiiłijkii.

Pablo yisu'un pe' łejefetsipji' pa' Intata qu' naqsiijkii pa' łe'wis.

12 Yejefets, hane'ej qa k'iyini'łij ewets qu' iwqinheti'łji' pekhewe' qu' nejełi'ł ewets qa nithayiki'ił iye qa nijatsheni'łij iye kekhewe' ta'łets ha' Yatsat'ax'inij.*
13 Iwqinheti'łha qa isu'uni'łha iye qe pa' ł'ithayijkit ta'łets pa' Intata. Hasu'uj qu' pekhel anyejeyi'iłkii, week mewet-su'uni'ł yijat'ij.*
14 Qa k'iyini'łij ewets iye yejefets qu' aq'ayini'łij pe' nite' yijayanij na'aj wenittaxij t'ejuyets pe' yijayan pa' Intata. Akakłini'ł iye pekhewe' yumti qu'nte' ne'weju'łi'ij pe'ye'. Jełi'łets iye qa' iftits'iłets iye pekhewe' mexe nite' t'unitsij. Hasu'uj itaqsunhet pe'ye' ene' weekji'.*

---

* **5:1** Dn 2:21; Hch 1:7 * **5:2** Jl 2:1; Mt 25:13; Hch 2:20; Fil 1:6; Jn 10:1; 2Ts 1:9 * **5:4** Job 24:13-17 * **5:5** Col 1:13 * **5:8** 1P 5:8; Ef 6:14,17; Ap 9:9,17; 1S 17:5,38; Sal 60:7; 108:8; Is 59:17 * **5:9** Ap 11:8; Hch 15:26 * **5:10** Jn 11:51; Ro 14:9; 1Co 8:11; Ga 1:4; 1Ts 5:6; Lc 20:38; Fil 1:23 * **5:12** 1Co 16:18; Fil 2:29 * **5:13** Mr 9:50 * **5:14** 2Ts 3:15; Mt 18:26,29; Lc 18:7; 1Co 13:4; He 6:15; Stg 5:7-8; 2P 3:9

15 Qa jeɬi'ɬiju'ɬ iye hasu'uj qu' natqa'tjai pe'ye'. E'mehe'yi'iɬij yijat'ij qu' aqsi'ji'ɬi'mijkii pa' ɬe'wis pakha' qu' anqa'tjayutaxi'ɬij qa hasu'uj qu' u'ja'xe'ɬi'iɬ qu' aqsiiɬijkii aka'an aqsi'ji'ɬi'mijkii iye pekhewepe'.*
16 E'ɬe'sitse'ɬi'iɬi'mkii week neɬuts.*
17 Hasu'uj ili'iɬij qu' iyini'ɬii pa' Intata.
18 Week pa'qu' ɬunye'je' qu' i'weni'ɬ qa' itjiiɬijetspha'm ɬe'wisij pa' Intata qe hik aka' yisu'un pa' Intata qu' ejunyejeyi'iɬ in yatsat'etsi'ɬ ej ha' Jesucristo.*
19 Hasu'uj omheti'ɬ pa' Espíritu Santo qe qu'nte' ek'eni'iɬets pa' yisu'un ma' qa hats ɬ'omheti'ɬ pa' Espíritu Santo.
20 Hasu'uj uteni'ɬ kekhewe' nifel pa'aj pe' profeta.
21 Qa qu' nana'l pa'qu' nit'ijets qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei, qa' jeɬi'ɬijupkii me hik ikji'ha pa' nifel eke' Intata ɬe'lijei. Qa qu' hik ɬunye'je' pa' nifel pakha'an eke' Intata ɬe'lijei qa' ek'eni'ɬets.*
22 Qa hasu'uj qu' aqsiiɬijkii pa'qu' ɬunye'je' qu' uɬ'axe'.*
23 Pa' Intata hikpa' ta'ɬets pa' wit'ikesimeya'x hik pakhaa'ija week neɬuts qu' nenli'jju' pe' ewuɬ'etsi'ɬ hats'inha qa' ham ɬejili'ye' hatse' enewe' wetshetk'ewi'ɬ na'l ine'm pa' intawe'j qa pa' iniɬa'x qa ene' i'nesenits qu' netpiltaxju' ha' yatsat'ax'inij Jesucristo.*
24 Pa' Intata hikpa' hayiits t'eku'mi'ɬ eiji'kii pa'aj, yijaa'ija in hats yaqsiijkii in neliji'ɬju' week neɬuts qe pa' hats yit'ij qa nite' ɬeke' qu' nijanik'i.*
25 Yejefets, iyini'ɬyipji'kii.
26 Hewetfelijii aka' ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij he' week inejefetsipji'.
27 Ha' Yatsat'ax'inij ta'ɬets in hisu'un qu' k'ayaji'iɬijets qu' week iyineni'ɬimik'i ha'ne witfaakanek he' week inejefetsipji' pa' Intata.*
28 Na'lɬek ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewets. Amén.

* **5:15** Mt 5:44; Ro 12:9,17; 1P 3:9; Lc 7:47; Ga 6:10; 1Ts 5:21 * **5:16** 2Co 6:10; Fil 1:18 * **5:18** Ef 6:6; 1Ts 4:3; 1P 2:15; 4:2; 1Jn 2:17 * **5:21** Ef 5:17 * **5:22** 1Ti 4:3 * **5:23** Ro 15:33; Sal 51:12; 1Ts 1:10; Ap 11:8; 1Jn 2:28 * **5:24** Col 3:15; 1P 1:15 * **5:27** Col 4:16

2 TESALONICENSES

Yojo in mexe wetfel pa' Pablo.

1 Yakha' Pablo qa na' Silvano qa na' Timoteo hika'ał ha'ne witfaakanek
t'ejuyii hekhewe' hats yijayan ha' Cristo i'ni' ha' witset Tesalónica, ewi'ł i'niji'
in yijayan pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
2 Na'łłek pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'ił ewets qa'
nełisi'łij iye pa' wit'ikesimeya'x.

Pa' Intata yitanithen hatse' pekhewe' yaqsiijkii pa' uł'ax.

3 Yekheweli'ł nite' hili'iłij in hitjiiłijetspha'm pa' Intata łe'wisij qe ta'łi'ł ewets
week ekheweli'ł, yejefets. Hats weju'łij in week nełuts t'ijaifik'i pa' nite'
eqekuyejeyi'łij ha' Yatsat'ax'inij, qa hats weju'łij iye in week nełuts les qi in
łewetsu'uni'ł.*
4 Yekheweli'ł henfeljiiłi'm hekhewe' hats yijayan ha' Cristo week he'
witsetits ka' ejunyejeyi'ł in nite' łanqami'łij pa'nte' eqekuyejeyi'łij ha' Yat-
sat'ax'inij yemjeetax in qi in ł'awitjaxtiitaxi'ł qa qi iye in ławtshenhetitaxi'łkii
iye.*
5 Aka'an in enifenyejyi'łkii qa inq'ethinij in nite' yijanik'i pa' Intata qu'
nitanithen pekhewe'en qa ekhewełi'ił qa' uyi'łetsji' hatse' pa' tenek'enhe'yi'
pa' Intata, hikpa' ta'łets in qi in ławtshenheti'yi'łkii.*
6 Pa' Intata yatsathenik'i qu' nawtsheten hatse' pekhewe' nawitjitaxi'ł.
7 Qa ekheweli'ł in qi in ł'awitjaxti'yi'ł qa qi qu' mawapiyi'ł hatse'
qa yekheweli'ł qa' ha'ni'ł etji'teje'm iye. Aka'an łunye'jkii hatse' qu'
ne'twenhetiitaxjipha'm na' wa's ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa pe' t'units angelits
qa pa' qi fe't iye,
8 ma' qa' netisij pakha' weju'łij pekhewe' nite' nikfe'lets pa' Dios qa nite'
tek'enik'i iye ke' łe'lijei ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
9 Pekhewe'en nite' yili'ij qu' qi qu' naats'e' pakha' weju'łij qu' namii, qi qu'
toxi' imiiha ha' Yatsat'ax'inij qa' nite' ni'wene' iye pa' qi łe'wis tujji' ta'łets pa'
łet'unha'x.*
10 Ha' Yatsat'ax'inij qu' netpiltaxju' hatse' hats'inha inekhewel in jitajayan
qa' qi qu' jintiwqinhetji' qa' qiyi'ija iye qu' jinteqenij hatse'. Ekheweli'ł ła'ni'ł
ji'teje'm hatse' pekhewe'en qe nite' łeqeku'ułik'i kekhewe' henfeli'ł.*
11 Qa hik ta'łijupi' in nite' hili'iłij in k'iyini'ł epji'kii week łahatsiyij hats'inha
in hats t'eku'mi'ł eiji'kii pa' Intata qa'nte' aqsi'ji'iłijkii pa' uł'ax. Hats'inha iye
qa' nełisi'łij pa'qu' et'unhaxitsi'iłijup qu' aqsi'ji'łijkii pa' yisu'un, qe ekheweli'ł
ł'ek'eni'łets.*
12 Ma' qa' olots pe'qu' niwqinhetji' ka' łii ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qe
ta'łi'ł ewets qa ekheweli'ł qa' newqinheti'łji' iye qe ta'łets in łijayani'ł ha'

---

* **1:1** Hch 15:22; 16:1; 17:1; 2Co 1:19; 1Ts 1:1; 1P 5:12; 1Ti 1:2 * **1:3** 1Co 13:1; 1Jn 4:16; Fil 2:2; 1Ts 4:10 * **1:4** 2Co 12:5 * **1:5** 1Jn 1:9; Mt 12:41; Jn 5:22,27,30; 8:16; 16:11; He 9:27; Stg 2:13; 2P 3:7; Ap 14:7; 16:7; 19:2; Fil 1:29 * **1:8** 1Co 3:13; He 10:27; 12:29; 2P 3:7; Ap 14:10; Sal 79:6; Is 66:15; Jer 10:25; 1P 4:17 * **1:9** 1Ti 6:9; Gn 4:14; Is 2:10,19,21 * **1:10** Mr 8:38; Jn 17:10; Ro 8:17; Ef 5:3; 6:18 * **1:11** Ef 4:1; Col 3:15; Ga 2:16; 1Ts 1:3

Yatsat'ax'inij. Ekewe'en week qu' nata'ɬets pa' ɬeqi'fenkeye'j inij pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

2

Qu' netpiltaxju' pa' Yatsat'ax'inij.

1 Yejefets, hane'ej qu' k'efeli'ɬi'm pa' ɬunye'j qu' netpiltaxju' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa pa' ɬunye'j iye qu' ewi'ɬ ji'nentaxi', k'iyini'ɬij ewets*
2 qu' hasu'uj qu' aje'eɬ enɬ'ilaxi'ɬ qu' impi'ye'eɬij qu' hats netpilju' pa'aj ha' Yatsat'ax'inij qu' nata'ɬets espirituye' in ɬ'impi'ye'eɬij i'nɬi'i qu' nata'ɬets pe'qu' wi'tlijeye' qa i'nɬi'i qu' nata'ɬets pa'qu' witfaakanek'e qu' netitijitiyijets qu' nata'ɬi'ɬ yiwets.*
3 Hasu'uj qu' nawitji'iɬij pe'ye' aka'an, qe yojo qu' olootse' pe'qu' nili'ij ha' Yatsat'ax'inij qa qu' ne'twenhetii pa' jukhew uɬ'ax ɬeiɬe', hikpa' hats jutsiqax qu' nattanithenhetii hatse'. Ma' qa hats netpilju' ha' Yatsat'ax'inij.
4 Ma' qa' ink'aye'ɬe pa' jukhew uɬ'ax ɬeiɬe' qa' naqsiijkii qu' qi qu' netnek'enhei qa' net'ejuyiju'ɬ week pekhewe' wenit'ijets qu' diositse' qa pa' Intata iye, qa'ɬ'ejuihifetsi'ij iye week pe' wekwek yejutshenets pe'qu' ɬoqodiositse' qa pe' t'ejuyets iye pa' Intata. Ma' qa' nuyifi pe' qi witlijtsitjii t'ejuyets pa' Intata qa' na'nipji' pa' witts'oji'la'x. Qa' nit'ij ɬetets qu' ɬakha'ye' pa' Dioosija.*
5 ¿Me nite' ɬantapi'iɬik'i aka'an in hayiits k'efeli'ɬi'm in mexe ha'ni'ɬ etji'teje'm?
6 Ekheweli'ɬ hats ɬenikfe'li'ɬets pa' mexe niyejinik'ui ipɬu'ui qu' namets pa' ɬahats'ij qu' netesti'yij ma' qa' ne'twenhetii pa' jukhew uɬ'ax ɬeiɬe'.*
7 Qe pa' ham nikfe'le'ets uɬ'ax qu' ɬunye'je'kii hatse', hats i'nju' hane'ej hats ewi'ɬɬe in hamik'ui qu' netenifte'ji' pa' mexe yothetiju'ɬ.*
8 Ma' qa' hayitse' qa' ne'twenhetii pa' jukhew uɬ'ax ɬeiɬe'. Qa ha' Yatsat'ax'inij Jesús qa' nifuyu'ets qa' uɬ'axe'ju' pa' uɬ'ax ɬeiɬe' qa pa' qi koojo ta'ɬets qu' nente'nilitju' ha' Jesús qa' niwuɬ'enhetju' iye pa' uɬ'ax ɬeiɬe'.*
9 Ha'ne jukhew uɬ'ax ɬeiɬe' ɬeq'ithayinenek pa' Satanás qi qu' net'un qu' netnek'enhei qa naqsiijkii iye pe' ham ɬunyejeyiju'ɬ qa nite'ɬe yijaalija yisu'unɬe qu' nawitji ene' sehe' epji' qa qi qu' nitjuɬaxiɬijpha'mkii.*
10 Qi qu' nawitji'iji' pe' wekwek pekhewe' hats jutsiqets qu' namii pa' fe't qe enewe'en nite' yisu'un pa' yijaataxija qekha iɬiye'tax.*
11 Qa hik ta'ɬijupi' pa' Intata qu' niwejinij qu' nawitji pa' qi witwejtitsi' pekhewe'en, qa qi qu' numti qu' yijaayi'ija.
12 Ma' qa i'nk'aɬe qa' nitanithen week pekhewe' nite' tek'enets pa' yijaataxija qe ɬekhewel yisu'unji' pa' uɬ'ax.*

Pa'n ɬunye'j pa'qu' naqsiijkii pekhewe' hats yijayan pa' Jesús.

13 Qa yekheweli'ɬ les ɬe'wis qu' hit'iɬijetspha'mkii ɬe'wisij pa' Intata qe ta'ɬi'ɬ ewets. Yejefets ha' Yatsat'ax'inij nesu'uni'ɬ qe pa' Intata hayiits t'eku'mi'ɬ eiji'kii pa'aj qe qa' i'ɬiyi'iɬ qu' nata'ɬets pa' Espíritu Santo qa pa' nite' eqekuyejyi'ɬij pa' yijaa'ija.*

---

* **1:12** Jn 13:31; 14:13; Hch 3:16; 15:14; Fil 2:10; Is 24:15; 49:3; 66:5; Mal 1:11; 2Co 8:23 * **2:1** 1Ts 1:10; 1Jn 2:28; Ap 11:8 * **2:2** 1Jn 2:28; 4:1; Mt 25:13; Hch 2:20; Fil 1:6; 2Ti 2:18 * **2:4** 1Co 8:5; Is 14:12-15; Ez 28:2; Hch 17:23 * **2:6** Lc 21:8 * **2:7** Mt 13:41 * **2:8** Is 11:4; 30:28 * **2:9** Mt 24:24; Mr 13:22; Ap 13:13 * **2:10** Hch 16:30; Ef 2:8 * **2:12** Jn 5:22-30; 6:64 * **2:13** Ro 6:19; 9:11; 11:5; Ef 1:4; 1Ts 1:4; 4:3; 1Co 1:30; 1Ti 2:15; He 12:14; 1P 1:2

14 Aka'an hik aka' łunyee'jkiiha qa in yamets in taya'yi'ł ewets pa' Intata
qa i'nijji' ekewe' henfeli'ł qe qa' ami'łets hatse' pa' qi łesa'x ha' Yatsat'ax'inij
Jesucristo.*
15 Qa hik ta'łijupi' yejefets, ment'unheti'ł. Anqamkite'ełij kekhewe' hats
k'ijatsheniłij in mexe ha'ni'ł etji'teje'm qa kekhewe' hika'ał e'm iye.*
16 Ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo hik hakhaa'ija, qa pakha' iye Intata Dios,
pakha' jiyisu'un, pakha' jiyełisij in nite' yili'ij in ikesimen pe' intawjets qa pa'
inwetjumtikineye'jik'ui iye pe' jiyełisij hatse' ta'łets pa' łeqi'fenkeye'j,*
17 qu' hik enewe'ye' qu' nisimetsin qa' nakakłin iye pe' atawjetsi'ł qa'
naqsiijkii iye qu' net'ijaifik'i pa' łe'wis ithayijkit'ił qa eke' wi'tlijei łe'sits in
łenfeli'ł.

3

Pablo qa iyinets qu' netniyinhe'yipjikii.

1 Hatse', ewi'łhi'ijha aka' qu' hit'iłij ewets iye. Yejefets, iyini'łyipji'kii hats'inha
eke' łe'lijei ha' Yatsat'ax'inij qa'nte' optoxe' qu' week nenikfe'lets qa' qi iye
qu' niwqinhetji' pe'qu' uja'xe' in ejunyejeyi'łek in i'nk'aa łenikfe'li'łets qa
łiwqinheti'łji'.*
2 Iyini'łyipji'kii iye hats'inha qa' netswejinjiiłik'uifik'i pe' nite' yatsathen qa
uł'ets iye jukhew qe nite' week qu' nisu'un qu' nijayan ha' Jesús.*
3 Qa ha' Yatsat'ax'inij nite' yi'tłi'ijkii pa'qu' hats nit'ij qa yaqsiijkii. Qa hik
ta'łijupi' łakha' qu' nełisi'łij et'unhaxitsi'ił qa' netweyiju'ł iye pa' inwo'met
Satanás.*
4 Yekheweli'ł tsikfe'li'łets ha' Yatsat'ax'inij qu' naqsi'ji'ł e'mijkii aka'an qe
qa'nte' iliyi'iłij qu' aqsiiłijkii kekhewe' hats k'ayaji'iłijets.
5 Ha' Yatsat'ax'inij qu' nijatsheni'łij qu' ineqsu'uni'ł qu' hik łunye'je' pa'
Intata in qi in jiyisu'un, qa' nijatsheni'łij iye qu'nte' itaqsuni'iłijup pe'ye' in
łunye'jek ha' Cristo.*

Łe'wis qu' ji'nt'ithayii.

6 Yejefets, aka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo k'ayaji'iłijets qu'
me'nitoni'łi'mets week pa'qu' łunye'je' pekhewe' nite' łe'wisijupi' pa'
yaqsiijkii in hats yijayantax ha' Jesús qa nite' iye yaqsiijkii kekhewe' hats
k'ijatsheni'łij.*
7 Ekheweli'ł hats łenikfe'li'łetsha in les łe'wis qu' ojonketiłik'i aka' yijunye-
jeyi'ł. Yekheweli'ł nite' haqsiiłijkii pa'qu' uł'axe' in mexe ha'ni'ł etji'teje'mkii.*
8 Yekheweli'ł nite' hetujłi'ił pe'qu' aqatsi'ił qu'nte' hijanini'ił. Yekheweli'ł qi
in heyithayi'yi'ł nełuts qa najai hats'inha qa ham pa'qu' hipekhelinheti'łkii.
9 Yijaa'ija in łeke'tax qu' nek'iyini'łij ewets qu' etsi'feni'łij pe'ye' qa
hisu'unłi'ił qu' k'ethini'łij pe'ye' hats'inha qu' ojonketiłik'i.*
10 Qe yekheweli'ł in mexe ha'ni'ł etji'teje'm qa hit'iłij ewets: —Pakha' qu'nte'
nenithayiyuye' qa qantejeek neteke'.—*

---

* **2:14** Lc 9:32; Jn 17:24; 2Co 3:18; 1P 5:1,4; 2P 3:18 * **2:15** Ro 14:4; 1Co 16:13; Fil 1:27; Mr 7:3; 1Ti 4:11; Jud 3 * **2:16** Jn 3:16; Ap 12:11 * **3:1** 1Ts 2:13 * **3:2** Mt 27:43; Ro 15:31 * **3:3** Mt 5:37; 6:13; 13:19,38; Jn 17:15; Ef 6:16; 1Jn 2:13-14; 3:12; 5:18-19 * **3:5** Ro 15:5; Ap 13:10 * **3:6** Jn 14:13; Hch 3:16; 15:14; Fil 2:10; Mt 18:17; 1Co 5:11; 2Ti 3:5; 2Jn 10; Mr 7:3; Jud 3 * **3:7** 3Jn 11 * **3:9** Mr 1:22; Hch 9:14; Ro 13:1; 1Co 9:4-14; He 8:5 * **3:10** 1Ts 4:11

11 Qe k'iye'eɬij ekheweli'ɬ in na'l pe' nite' ɬe'wisijupi' pa' yaqsiijkii. Nite' nithayiyu' ham yaqsi'ji'ijkii. Qa yijalki'sɬekii yithayimetenɬe pe'ye'.*
12 Aka' ɬiiji' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo yekheweli'ɬ hit'iɬijets in nite' hili'iɬij qu' hakakɬini'ɬ pekhewe' nite' nithayiyu', qa qu' net'ithayii ɬe'wis qu' nenithayimetsinɬe hats'inha qu' ɬaaqi'ija pa'qu' netuj.
13 Qa ekheweli'ɬ, yejefets, hasu'uj eniwefi'ɬju' in ɬaqsiiɬijkii pa' ɬe'wis.*
14 Qu' nana'l pa'qu' ewi'ɬe' in nite' neqjunutaxij ekewe' wi'tlijei hika'aɬ e'm, maxtayitiɬij. Hasu'uj eneqjunu'uɬetskii hats'inha qa' newepinkii.
15 Qa hasu'ujɬe qu' hik ɬunye'je' qu' ejuihifeyi'iɬij. Enfeli'ɬi'm yijat'ij qu' nili'ij pa' uɬ'ax hik eqfenyejeyi'iɬij pa'qu' ejefeeyi'iɬha.
16 Ha' Yatsat'axij pa' wit'ikesimeya'x hik hakhaa'ija qu' neɬisi'ɬij pa' wit'ikesimeya'x week ɬahatsiyij pa'qu'ɬe niyi'iɬi'. Ha' Yatsat'ax'inij qu' na'ni'ɬ etji'ju'.*

Wetfel pa' Pablo.

17 Yakha' Pablo. Yakhaa'ija in hika' ha'ne ɬ'aka'the'ju' ha'ne witfaakanek. Aka'an hik aka' yeqfenye'j ji'jij week ke' yifaakanhei. Enewe'en yeq'ikatii.*
18 Na'lɬek ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewets week ekheweli'ɬ. Amén.

* **3:11** 1Ti 5:13 * **3:13** Lc 18:1; 2Co 4:1,16; Ga 6:9; Ef 3:13 * **3:16** 1Ts 5:23; Nm 6:26; Ef 6:23; Ro 15:33; 1Co 16:24; 2Co 13:13; Tit 3:15; He 13:25 * **3:17** 1Co 16:21

1 TIMOTEO

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, yakha' apóstol qe qa' henfel ha' Jesucristo qe pa' Intata t'eku'myiiji' hikpa' Eqiłina'x, qa ha' Jesucristo iye hikha' jiwetjumti'ik'ui.*

2 Ha'ne witfaakanek t'ejuyii ha' Timoteo. Hik hakha' yijaa'ija in hik łunye'j qu' ya'se' qe ta'łets in yijaa'ija in yijayan ha' Jesús. Na'łłek pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits ewets qa qu' nenq'elet'ej iye qa nełisij iye pa' wit'ikesimeya'x.*

Pablo nite' yisu'un pa'qu' ninq'ijatshentaxij pe'qu' tujtseikale'.

3 Ka' hats hit'ij ewets in i'nk'a hak qu' natsamii ha' sehe' Macedonia, qu' hasu'uj ma'ak'ui ha' witset Efeso, hats'inha qa' akha'ye' qu' aq'ayinij pekhewe' jukhew qu' ninq'ijatshentaxij pa'qu' pakha' łunye'je' qu' nite' hik łunyejeye' kekhewe' k'inq'ijatshenij.*

4 Qa hasu'uj iye qu' nijamti'ets wiikfik'i ne'ej tefelhitiyik'i nite' yijaalija (cuentos). Qa hasu'uj qu' nijamti'ets iye wiikfik'i pe' łiyits pe' łaqwa'mhitsik'i. Ekewe'en olots qa nite' ł'anyejeyij wetju'ł ne'ej nife'ltaxik'i. Les łe'wis qu' nijamti'ets yijat'ij pa' yisu'un pa' Intata qu' jintaqsiijkii qu' nata'łets pa' nite' inqekuyejeyij.*

5 Aka'an in hisu'uni'ł qu' aqsi'ji'łijkii qe qa' qiyi'ija qu' mewet-su'uni'ł qa' oksi'weni'ł iye in nite' łaqsiiłijkii pa' uł'ax qa' yijaayi'ija iye qu' ek'eni'łets.*

6 Na'l pe' uja'x yili'ijju' in yaqsi'jtaxijkii ekewe'en ma' qa yamitfik'i in yijamti'ets wiikfik'i qa yeqfeetsinhetkii kekhewe' witlijeiłe.

7 Łekhewel yisu'untax qu' maestroli'ipji' ke' Moisés łe'lijei qa nite'łe nikfe'lets pa' i'nq'ijatshentaxij qa nite' nikfe'lets iye ka' łunye'jkiiha in na'l kekhewe' Moisés łe'lijei. Qa in we'nq'ijatshen ma' qa' hik łunyejei qu' qi pa'qu' łikfeliyaxitse'ets.

8 Inekhewel jinikfe'lets in łe'sits ke' Moisés łe'lijei (ley) qu' jinenikfelitets inhats'ek in jiyełisij pa' Intata.*

9 Łe'wis qu' hasu'uj jinantapi'ik'i kekhewe' Moisés łe'lijei (ley) nite' t'ejuyets pa'qu' ewi'łe' qu' natsathen. Ekewe'en t'ejuyets pekhewe' nite' yaqsiijkii nite' nek'enheyu'uk'i pa' yit'ij ekewe' wi'tlijei (ley), qa pekhewe' iye nite' yisu'un pe' t'ejuyets pa' Intata, qa pekhewe' nite' yili'ij in yaqsiijkii pa' uł'ax, qa pekhewe' iye nite' yiwqinhettaxji' pa' Intata, qa pekhewe' yilan pa'qu' łatatayi'ik'i i'nłi'i qu' łeneneyi'ik'i, qa pe' eqek'unhets iye,*

10 qa t'ejuyets iye pekhewe' wanawitjiłe hats tewhe'yeitax qa pe' mexe hamtax łewhe'yetse', qa pe' wapiłłe wetju'ł jukhew qa hik łunyejei iye ne'ej efuts, qa pekhewe' iye t'ihinij ne'ej jukhew, qa pekhewe' iye ejtitsits, qa pe' wotk'onłi'ijkii pe'ye' yit'ijets in yi'weenijha i'nłi'i qu' nit'ijets in yepi'ye' ej, qa week pekhewe' ł'ejuihifetsij eke' łe'sits łe'lijei pa' Intata.*

---

* **1:1** Hch 13:9; Ro 16:26; 1Ti 2:3; Tit 1:3; 2:10; 3:4; Jud 1:25; 1Co 15:19; Col 1:27; 1Ts 1:3; 1P 1:3,13 * **1:2** Hch 16:1; 20:4; 1Co 4:17; 16:10 * **1:3** Hch 16:9; Ef 1:1; Jud 4 * **1:4** 1Ti 4:7; 2Ti 4:4; Tit 1:14; 2P 1:16; Ef 1:10; 3:2,9; Col 1:25 * **1:5** Ro 9:1; 13:10; Sal 24:4; 2Ti 1:5; 2:22; 1P 1:22; 3:21; Hch 23:1; 24:16; 2Co 1:12; 1Ti 1:19; 3:9; He 10:22 * **1:8** Ro 7:12,16 * **1:9** Tit 1:6,10; He 2:8 * **1:10** 1Co 5:9; 6:9; Gn 19:5; Ro 1:27; Jn 8:44; 1Ti 6:3; 2Ti 1:13; Tit 1:9; 2:1

11 Ekewe' łe'sits łe'lijei pa' Intata hikpa' ham łuk'eyi'iju'ł in qiji', hik ekewe' tseł*isij* qu' henfel.*

Pa' Dios qi in neq'eletij pa' Pablo.

12 Hit'ijets ha' Jesucristo Yatsat'axyij qii'ija in łe'*wisij* in tseł*isij* pa' yit'unha'x qe łakha' nikfe'l yiwets in łeke' qu' haqsiijkii pa' yisu'un qa t'eku'myi'.*

13 Yemjeetax yakha' tooxik'i in hi'ttaxijetskii ke' uł'*etsik'i* hakha'an, yakha' hawitji qa yakha' iye hawtsheten. Qa łunye'j ji'ij in qi in neq'eletyij yemjeetax in nite' hijayantax qa ka' haqsiijkii iye in uł'*ax* qa humtitax qu' hik kakha'ye' pa' yisu'un pa' Dios.*

14 Qa ha' Yatsat'ax'inij qii'ija in neq'eletyij qa tseł*isij* pa' nite' witqekuye'j qa pa' witeqsu'unka'x ta'łets ha' Jesucristo.

15 Aka' wi'tlijei yijaa'ija qa les łe'*wistax* qu' hasu'uj eqeku'uł*ik'i*, aka'an: ha' Jesucristo nametsju' ha'ne sehe' qe qa' nenł*inju'* pekhewe' uł'*ets*, hik pekhewe' yakha' les in ha'yanipji' in yuł'*ax*.*

16 Qa hik ta'ł*ijupi'* in qi in neq'eletyij pa' Dios, hats'inha ha' Jesús qa' nethinij pekhewepe' łakha' in nite' itaqsunijup in tayaiyii in mexe qitaxija in yuł'*ax*, hats'inha qa' łekhewele'łe qu' newetjeyumtshenłi ijupi' aka'an pekhewe' qu' netk'enets hatse'. Pekhewe'en qu' netk'enets qe qa' nana'li'm pa' witiła'x nite' yili'ij.*

Matjanithenij pa'nte' eqekuye'jij pa' Jesús.

17 Pa' qiji' Wittata tenek'enheiji' pe' week ininqapits, pakha'an nite' wa'm, ham pa'qu' ni'wen, pakha'an ewi'łłe in Dios. Neniwqinhetji'ha qa' ne'tniyinhe'yiikiiha iye pakha'an pe' week ininqapits hamitsik'ui. Hik aka' yijat'ij qu' łunye'je' (Amén).*

18 Ya's Timoteo, yakha' k'eni' qu' ithayii qe nite' tsitapi'ik'i ka' yit'ij he' uja'x profetas, kakha'an t'ejui ewets. Qa hane'ej qa hit'ij ewets łe'*wis* pa'qu' aqsiijkii qu' me'niyayitij ewek qu' mawatlani'ł pekhewe' maestroltaxipji' ke' Moisés łe'*lijei* qa nite'łe nikfe'lets pa' ikji'ha.*

19 Matjanithenij pa' nite' eqekuye'jij ha' Jesús qa' aqsiijkii iye pa' łe'*wis* łenikfe'*lets*, qa' nite' itawje'met'e' hats'inha qa'nte' hik ejunyejeye' he' uja'x in nite' watjanithenij pa' nite' łeqekuyejeyij ha' Jesús. Ma' qa hats nite' t'un pa' nite' łeqekuyejeitaxij ha' Jesús.*

20 Enewe'en łiyits he' uja'x ha' Himeneo qa ha' Alejandro. Enewe'en hetisij pa' inwo'met Satanás hats'inha qa' nenikfelitets qa'nte' nit'i'ij pe' wekwek t'ejuyiju'ł pa' Intata.*

2

Pablo i'nq'ijatshenij qu' niyin.

---

* **1:11** 2Co 4:4; 1Ti 1:11; 6:15,20; Lv 6:4; Lc 12:48; 1Co 9:17; Ga 2:7; 1Ts 2:4; 2Ti 1:12,14; Tit 1:3 * **1:12** Hch 9:22; Fil 4:13 * **1:13** Hch 6:11; 2Ti 3:2; 2P 2:11; Fil 3:6; 1Co 15:8 * **1:15** 1Ti 3:1; 4:9; 2Ti 2:11; Tit 3:8; Jn 3:17; 12:46; 18:37; 1Jn 4:9; Mr 2:17; Lc 19:10; Ro 11:4; 1Co 15:9 * **1:16** Lc 1:50; Ex 34:6; Ro 2:4; Jn 12:25; Hch 13:48 * **1:17** Sal 47:7; 90:2; 1Co 8:6; 9:25; Jn 5:44; Ef 4:6; Fil 4:20; 1Ti 2:5; 6:15,16; Jud 25; 2P 1:17; Ap 5:12; 22:21; Mr 10:37 * **1:18** 1Co 13:2; 1Ti 4:14; 2Ti 1:6 * **1:19** Ef 3:12; 6:16; Col 1:23; 2:5; 1Ts 5:8; 1Ti 3:13; 6:12; 2Ti 2:18; 4:7; 1Jn 5:4; He 10:22; Jud 4 * **1:20** 2Ti 2:17; 4:14; 1Co 5:5

1 Aka' yojo hisu'un qu' it'ijji'ju' hatse' pe' week: —In jinot'ax wetju'ł qa' week
qu' ji'niyin, qa pa'qu' niyełi'iłijі' qu' iyini'ł qa' iyini'łets iye pa'qu' hami'im
pekhewe' week jukhew qa' it'iłijetspha'm iye pa' Intata łe'wisij.
2 Qa iyini'łipji' iye pe' wittatal qa week pe' tenek'enhei hats'inha qa'
ji'nikesimenłekii ma' qa' jinaanłi'ijkii. Qa' jinte'wenheti'yij iye in jitajayaanija
pa' Intata. Qa' hame' iye pa'qu' nenit'ij inwets.—
3 Qe aka'an łe'wis qa yisu'un iye pa' Intata hikpa' Eqiłina'x.*
4 Hikpa' yisu'untax qu' iłiye' ene' week jukhew qa yisu'untax iye qu' week
nenekets qa' nenikfe'lets eke' łe'lijei in yijaalija.*
5 Qe ewi'łłe pa' yijaa'ija in Dios, qa na'l iye ha' ewi'łłe qu' naqsi'ji'ł wetju'ł
ene' week jukhew pa' Dios. Hakha'an łii Jesucristo, jukheewija iye.*
6 Ha' Jesucristo wetłisłi'ij ławamhi'ye' qe qa' nijanin pa' łajanye'j pe' inwuł'ets.
Aka' wi'tlijei hik aka' tepiikaxtiiji'ik'i in hats yamets łahats'ij qu' netpiikax-
tiyik'i.*
7 Hik ta'łijupi' in heinekumhi'yi' qe qa' hithayiki qu' henfeli'm aka'an qa'
ya'apostoli'ij qa ya'maestroyi'ij iye ne' nite' judiol qe qa' hijatshenij pa'
nite' witqekuye'jij ha' Jesús qa ke' łe'lijei iye. Aka'an yijaa'ija in hit'ij, nite'
haqanłekii.*
8 Qa hik ta'łijupi' in hisu'un qu' weeke' pe' jukhew pe' pekhelji'kii witsetits
in ikesimen pa'qu' łatawe'je' qe nite' yaqsiijkii pa'qu' uł'axe' qa' netshenpha'm
łokoyei qu' niyinii pa' Intata. Ham nayuyekii qa ham iye pe'qu' uł'etse'
wetju'ł.*
9 Qa pe' efuts qa' nanaqsi'j qa netwefuunija iye. Hasu'uj qu' nowoł'ijii
jukhew in yisu'un qu' pekhel łeqfenyejeyijkii ne'ej ł'ewkujits. Qa hasu'uj iye
nowoł'ijii jukhew in yitilaji' ne'ej oro qa ne'ej utel łelits (perlas) iye. Qa
hasu'uj iye nowoł'ijii jukhew in yeqhinataji' ne'ej inyetets.*
10 Naqsiijkii yijat'ij pa' łe'wis qe hik aka' łunyejei pekhewep efuts in hats
weniwjutsiqen in yijayan ha' Jesús.*
11 Ne'ej witlijtsitjiyifi, ne'ej efu netk'enets qa' netk'enik'iha iye pe'qu'
netfelhitii qa hasu'uj net'ewui.*
12 Nite' yexke'ej ne'ej efu qu' nijatshen ne'ej jukhew, qa nite' yexke'ej iye
qu' netnek'enhe'yipji' pe'qu' jukhewe'. Hasu'uj net'ewui yijat'ij.
13 Qe pa' Dios yojo in yaqsiijkii pa' Adán qa i'nk'ałe yaqsiijkii pe' Eva.*
14 Pa' Adán nite' tawitjaxtii pa'aj pe' efu yijat'ij in hikpe' tawitjaxtii pa'aj,
pekhe'en qa i'nipji' pa' uł'ax.*
15 Qa hik ta'łijupi' ne'ej efu qa qi yaats'e' in nekfik'i na'aj ła's, qa łeke'łe qu'
iła'xe' qu'nte' niliyi'ij in nite' yeqeku' pa' Intata qa qu' nineqsu'un iye qa qu'
naqsiijkii iye pa' łe'wis qa qu' netwefuunija iye.*

3

*Qu' ne'tnekumhi'yiiji' pa'qu' nejeł*ets *pe' hats yijayan pa' Intata.*

* **2:3** 1Ti 1:1; Tit 2:11 * **2:4** Ez 18:23,32; Jn 3:17; 14:6,17; 1Ti 4:10; Tit 2:11; 2P 3:9 * **2:5** Dt 6:4; Ga 3:20; He 8:6; Jn 1:14; Fil 2:7; 3:3; 1Jn 4:2; 5:20 * **2:6** Mt 20:28; Ga 1:4 * **2:7** Ef 3:7-8; 1Ti 1:11; 2Ti 1:11; Hch 9:15 * **2:8** Mr 7:21; Lc 9:46-47; 24:38; Ro 14:1; Fil 2:14 * **2:9** 1P 3:3; Ap 3:18 * **2:10** 2Co 9:8; Ga 3:10 * **2:11** 1Co 14:34; Tit 2:5 * **2:13** Gn 2:7,22; 3:16; 1Co 11:8-12 * **2:14** Gn 3:6,13; 2Co 11:3 * **2:15** 1Ts 3:12–4:10

1 Aka' wi'tlijei łe'wis, aka'an: qu' nana'l pa'qu' nisu'un qu' nejełets pe' hats yijayan ha' Cristo, aka'an łe'wis pakha' qu' nisu'un.*
2 Qa pakha' qu' nejełets pe' hats yijayan ha' Cristo qa aka'an qu' łunye'je' ma' qa' netnekumhi'yi', nowo'oi qu' hasu'uj nenit'ijets qu' uł'axe', qa' ewi'łe'łi'i iye pe'qu' łewhe'ye'ye', qa newetjeełotok'oiha iye, nite' nayu'umkii pe'ye', teik'unei, neqjunu'uj qa tisij łewhi'we't pe'qu' ni'wenik'ui, nikfe'lets pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' ni'nq'ijatshen,*
3 hasu'uj newetłisij pa'qu' niyatsik'e, hasu'uj nisu'un qu' netqek'uyij łokoi, nenq'elet yijat'ij, qa hasu'uj qu' its'iyoptoxe' iye, hasu'uj iye nisu'un ł'astai,*
4 łe'wis qu' nejełipji' pe' łelits qa pe' łewhe'ye', nijatshenij pe' łelits qu' nikesimen qa' nimpiyel iye.
5 Qe qu' nite' nenikfe'le'ets qu' nejełipji' pe'qu' łetsi'ye' qa ¿pa'n łunye'j qu' nejełtaxets pe' yijayan pa' Intata?
6 Pa'qu' nejełipji' pe' hats yijayan pa' Intata, hasu'uj na'aj i'nk'a yijayan, qe q'ax qu' numti qu' qiye'ji' wiikfik'i ma' qa' hik łunye'je' pa' inwo'met in weniwqinhettaxji' pa'aj, qa pa' Intata qa yitanithen in uł'ax pa' yaqsiijkii.*
7 Les łe'wis pekhewe' nite' yijayan pa' Intata na'aj yumti qu' neteik'unei hats'inha qa' ham pa'qu' ł'anye'je'ets pekhewe'en qa pa' inwo'met qa'nte' jeek niwq'axini'ij aka'an.*
8 Qa hik aka' qu' łunyejeye' iye pekhewe' diáconos:* łe'wis pa'qu' łunyejeye' hats'inha qu' qi qu' niwqinhetji' pekhewepe'. Qa' yijaayi'ija pa'qu' nenfel i'nłi'i pa'qu' neniwjutsiqenij. Hasu'uj newetłisij qu' nek'uwet. Qa hasu'uj qu' nisu'un qu' netujłe pe'qu' ł'astaye'.*
9 Net'ekuumi'ha yijat'ij pakha' nite' week qu' nenikfe'lets pakha'an pa' nite' witqekuye'jij ha' Jesús qa hasu'uj qu' naqsi'jijkii pa'qu' uł'axe'.*
10 Pekhewe'en yojo qu' mexe netjełitii eku'ujupkii. Qa qu' łe'wise' pa'qu' naqsiijkii ma' qa' hayitse' yijat'ij qa' łeke'ye' qu' diaconosi'ij.
11 Qa pe'qu' łewhe'yetse' pekhewe' diáconos qa hik aka' iye qu' łunyejeye' łe'wis iye pa'qu' łunyejeye' hats'inha qu' qi qu' niwqinhetji' pekhewepe'. Hasu'uj iye qu' iwotk'onhetsaxe' yijaa'ija yijat'ij pa'qu' nenfelkii. Hasu'uj newetłisij qu' nek'uwet. Nithayiki'ija week pa' łe'wis.*
12 Pe'qu' diaconosi'ij ewi'łłe pe'qu' łewhe'ye'ye' łe'wis iye qu' nejełipji' pe'qu' łelitse' qa week iye pe' łetsi'.
13 Qe qu' diaconosi'ij in te'wenheti'yij in łe'wis in yaqsiijkii aka' ł'ithayijkit ma' qa hats naxij aka' wit'ithayijkit łe'wis qa t'unitsij iye in tetfelij in yijayan ha' Jesucristo.

Pa' ewi'ł łunye'jkii ham nikfe'le'ets pa'aj.

14 Hisu'untax qu' natsam ei qa nite'łe tsikfe'lets qu' łeke'ye' qu' natsam ei hatse' qa hik ta'łijupi' in hika' ha'ne witfaakanek,*
15 hats'inha qu'nte' natsame'tax aje'eł qa hatsłe qu' enikfe'lets pa'qu' łunye'je' qu' aqsiimijkii pekhewe' yijayan pa' Intata. Ẽnewe'en yijayan pa'

* **3:1** 1Ti 1:15; 4:9 * **3:2** Tit 1:6-8; 2:2,5; Hch 20:28; Fil 1:1; Lv 19:34; 1P 4:9; 2Jn 10 * **3:3** 1Ti 6:10 * **3:6** 1Ti 5:12; 2P 2:3; Ap 20:1-15 * **3:7** Hch 13:10 * **3:8** Diácono ikji' t'ifti'ts'etskii pekhewe' qu' netnek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Jesús. * **3:8** Fil 1:1 * **3:9** Fil 1:27; 1Ti 1:2,19; Jud 3; He 13:18 * **3:11** 1P 3:1-6; Tit 2:2 * **3:14** 1Ti 4:13

nite' wa'm Dios. Enewe'en hik łunyejei ne'ej ewi'ł tsupju' t'un qe na'l ne'ej łetuk ma' qa hik enewe' qa łetuk'ij pa' yijaa'ija.*

16 Ham łeke'ye' pa'qu' nittaxijets qu'nte' yijaayi'ija aka' qi łunye'jkii nite' hayiits qu' nenikfe'lets pe'ye', qa hane'ej qa hats yinikfe'l aka' jitajayan: pa' Dios nekfik'i qa hik ł'eseninyejei ene' jukhew. Hakha'an jutsiqaxij iye pa' Espíritu Santo in qi in yatsathen. Pe' angelits yi'wen iye hakha'an. Hakha'an tefelhitii qa nikfe'lets pe' nite' judiol. Nite' yeqeku' pe' witsetits ha'ne sehe' epji'. Hakha'an wetka'xetspha'm na' wa's.*

4

Olots pe'qu' nili'ijju' hatse'.

1 Qa pa' Espíritu Santo yijaa'ija in yit'ij aka'an, pekhewe' teke'lenju' nełuts hatse' olots pe'qu' nili'ijju' hatse' in nite' yeqeku'tax, ma' qa' nijayan pe' i'nq'ijatshenij pe' nite' yijaalija, qa i'nq'ijatshenij iye pe' wi'tlijei ta'łets pe' inwo'metets.*

2 Pekhewe' i'nq'ijatshen, pekhewe'en nite' naqatsit'ij in wotk'onkii. Nite' yoksi'wen in yit'ij pa' nite' yijaa'ija.*

3 Pekhewe'en nite' łexkeliji'm qu' netewhe'yei pe'qu' uja'xe' qa pe' jiyełistaxij pa' Intata qu' jintełuj qa i'nq'aq'ayinij iye. Pa' Intata jiyełistaxij ekewe'en qu' jintełuj inekhewel in jitajayan qa jinikfe'lets iye pa' yijaa'ija qe qa' jintit'ijetspha'm łe'wisij.*

4 Qe week łe'sits pekhewe' jiyełisij pa' Intata qu' jintełuj. Ham pa'qu' jintit'ijets qu' uł'axe' ekewe' witqats qu' jitit'ijetspha'm pa' Intata łe'wisij*

5 qe ke' łe'lijei pa' Intata qa pa' wit'iyinheye'j ta'łets qu' ni'sinhet ekewe'en.*

Pa' łe'wis łeq'ithayinenek pa' Jesucristo.

6 Timoteo, qu' ijatshenij ekewe'en pekhewe' yijayan ha' Jesús, ma' qa' akha'ye' pa' qi łe'wis łeq'ithayinenek ha' Jesucristo. Qa hik łunye'je' qu' aqatse' ekewe' wi'tlijei ta'łets pa'nte' witqekuye'jij ha' Jesucristo qa in łijayan iye kekhewe' wekwek łe'sits t'ejuyets pa' Intata in ł'ijatshenheti'yij.*

7 Qa hasu'uj qu' eneqjunu'uj pe'qu' netfelhitiyik'i łunyejeikii pa'aj in t'ejuyiju'ł pa' Intata ke' łe'lijei. Ekewe'en ham weju'łi'ij. Me'nijatshenłe etij yijat'ij eke' Intata łe'lijei, hats'inha qu' ejunye'je pa' yisu'un pa' Dios qu' hik łunye'je' na'aj wekuma'x.*

8 Qe in jiwekuma'x qa wapja' ha'ne i'nese'n hane'en łe'wiisija qa na'l pa' weju'łij, qa hik łunye'j in jit'aftsin pa' yit'ij ke' Intata łe'lijei na'l pa' weju'łij hane'en les in łe'wiisija qe pa' Intata yiwjutsiqen ine'm qu' jini'fen hane'ej ha'ne łahats'ij qa pa' mexe hamik'ui iye.*

9 Aka'an yijaa'ija, qa les łe'wis qu' week hasu'uj neqeku'uk'i.*

---

* **3:15** 1Co 3:16; 2Co 6:16; 11:10; Ef 2:21-22; 1P 2:5; 4:17; Mt 16:16; 1Ti 4:10; Sal 119:142; 2Ts 2:10
* **3:16** 2P 1:3; Jn 1:14; 3:16; 20:17; Fil 2:7; 3:3; 1Jn 4:2; 5:20; Ro 1:3-4; 2:28-29; 7:5-6; 8:4; 10:9; 1Co 5:5; 6:16-17; Ga 3:3; 4:29; 5:16-24; 6:8; Col 2:5; Ap 1:10; Mt 11:24; Hch 10:43; 1P 1:8-10; 3:22; Mr 16:19
* **4:1** Jn 14:17; 16:13; Hch 20:23; 21:11; 1Co 2:10-11; 2Ts 2:3-9; 2Ti 3:1; 2P 3:3; Jud 3,18; Fil 1:27; 1Ti 1:2; Mt 7:15; 1Jn 4:6; Stg 3:15 * **4:2** Mr 12:15; He 13:18 * **4:3** 1Ti 5:14; He 13:4; Ro 14:6; Col 2:16,23; 1Ts 4:3; 5:22; 1P 2:11; Gn 1:29; 9:3 * **4:4** Gn 1:31; Hch 10:15 * **4:5** Lc 8:21; 1Ti 2:1; He 4:12 * **4:6** Fil 1:27; 1Ti 1:2; Jud 3; 2Ti 3:10-15 * **4:7** 1Ti 1:4; 2Ti 4:4; Tit 1:14; 2P 1:16; 2P 1:3 * **4:8** Col 2:23; Sal 37:9,11; Pr 19:23; 22:4; Mt 6:33; Mr 10:30; Jn 12:25; Hch 13:48; 1P 3:9 * **4:9** 1Ti 1:15; 3:1; 2Ti 2:11

10 Qa hik ta'ɬijupi' in qi in jit'ithayiki' qa jitaats'e'ej iye kekhewe' innifenye-
jeikii, qe ta'ɬets in jiteqemheikit pa' nite' wa'm Dios. Hikpa' ewi'ɬɬe qu'
nenɬinju' ene' week jukhew pekhewe' qu'nte' neqeku'ye'.*
11 Ekewe'en ku'mi' qa' me'nq'ijatshenij iye.
12 Mowo'oi qu' hasu'uj pa'qu' nuten in mexe e'jutjana'x. Les ɬe'wis qu'
ojo'omij pekhewe' hats yijayan pa' Intata pa'qu' ejunye'je', qu' ɬe'sitse' pe'qu'
e'lijeye', qa pa'qu' ejunye'je' iye qu' ɬe'wise', qa' week iye qu' isu'un ene'
jukhew qa efuts iye, qa ijayaanija iye pa' Intata, qa hasu'uj qu' aqsiijkii pa'qu'
uɬ'axe'.*
13 In mexe nite' tsam ei qa' ithayiki qu' iyineni'mik'i eke' Intata ɬe'lijei qa'
enfel iye pa' Intata qa' i'nq'ijatshenij iye.*
14 Hasu'uj anqamij, anatkin yijat'ij pakha' hats neɬisij pa' Intata. Hane'en
in i'nk'a neɬisij qa t'eku'mipji'kii eiɬa' hekhewe' uja'x tenek'enhe'yij pe' hats
yijayan ha' Jesús qe qa' aqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata qu' aqsiijkii.*
15 Aqsiijkii pa' neɬisij pa' Intata. Qa hasu'uj qu' e'seleli'ijju', hats'inha qa'
week ni'wen qu' net'ijaifik'i pa'qu' ejunye'je'.
16 Jeeɬik'uiha qu' aqsiijkii aka'an qa qu' me'nq'ijatshen iye. Qa hasu'uj qu'
e'seleli'ijju'. Qe qu' aqsiijkii aka'an, qa' hik aka' qu' naqsi'jij pekhewe' ejtitsits
qa hik ɬunyejeye' iye pe'qu' netk'en ewets.*

5

1 Hasu'uj isu'un qu' ejitheyijetskii pe'ye' pa'qu' ɬawa'ma'xe'. Aqsi'jijetskii
yijat'ij qu' enfeeli'mha hik eqjunye'ji'ij qu' atataye'. Qa pekhewe' mexe
jutjanhets qa' hik eqjunyejeyi'ij qu' amatsitse'.
2 Hasu'uj iye isu'un qu' ejitheyijetskii pe'ye' pekhewe' ɬawa'mhii efuts.
Aqsi'jijetskii iye qu' enfeeli'mha hik eqjunye'ji'ij iye qu' eneneye'. Qa
pekhewe' mexe inanyii qa' hik eqjunye'ji'ij iye qu' ekutiiye'. Qa hasu'uj qu'
numti'ij pa'qu' uɬ'axe' pekhewe'en.

Ne'ej wikiihale'.

3 Iftits'ets pe'qu' wikiihale'ye' ne'ej haamija pe'qu' ɬejefetse'.*
4 Qa pekhe'ɬe qu' wikiihale'ye' in na'l pe'qu' ɬelitse' i'nɬi'i qu' ɬuhuye',
pekhewe'en qa' les ɬe'wis qu' nojo qu' nenikfelitets qu' net'iftits'ets, hats'inha
qa' ɬekhewele' eku'nek qu' nejeɬets. Qe aka'an hik aka' yisu'un pa' Intata.
5 Pekhe' yijaa'ija in wikiihale' pekhe'en pe' haamija pe'qu' ɬejefetse', ewi'ɬɬe
in wetjumti'ijets pe'ye' pa' Intata. Week neɬuts qa najai iyiiniiha qa
wetf'iljetsinetsha iye.*
6 Qa pekhe'ɬe wikiihale' in wetɬisij pakha' uɬ'ax yisu'un ene' i'nesenits,
pekhe'en in iɬa'xtax qa hikɬe ɬunye'j qu' nawa'm.*
7 Enfel ekewe'en qa' week nepiye'ek'i pe' hats yijayan pa' Intata, hats'inha
qa' ham pa'qu' netitijiti'yijets qu' naqsiijkii pa' uɬ'ax.
8 Qe pakha' qu'nte' net'iftits'e'ets pekhe' yatsat'axtaxijha, nite' ɬe'wis. Qa in
ewi'ɬ pa'qu' ɬetset'etaxi'ɬ qa nite' t'ifti'ts'ets iye qa hane'en qa hik ɬunye'j qu'

---

* **4:10** Dt 5:26; Jos 3:10; 1S 17:26; Sal 42:2; Jer 10:10; Dn 6:20; Hch 14:15; 1Ti 1:1; 2:4; 3:15; Tit 2:11
* **4:12** Pr 12:6; 2P 3:11; 1Co 13:1; 1Ti 5:2 * **4:13** 1Ti 3:14 * **4:14** 1Co 13:2; 1Ti 1:18; 5:22; 2Ti 1:6
* **4:16** Ef 2:8; Jud 23; Ez 33:9; Hch 20:28; Ro 11:14 * **5:3** Ex 22:22; Stg 1:27 * **5:5** 1Co 7:34 * **5:6** Lc 15:24; Ef 2:1,5; 5:14; Ap 3:1

newelkut'ijkii pa' nite' łeqekuye'jtaxij ha' Jesucristo qa uł'ax wiikfik'i qa nite' hik łunyejei pekhewe' nite' yijayan pa' Intata.*

9 Qa ha' witfaakanek ha' i'nji' he' łiyits he' wikiihalei he' tefenhetiitax yi'fentax ke' witlijtsitjii les łe'wis qu' uja'xe'łe qu' ne'nenji' pekhewe' hats sesenta i'nłi'i qu' les olotse' łeqe'ninqapits, qa ewi'łłe iye pa'qu' łewheyeyi'ik'i.

10 Qa yinikfe'l iye in łe'wis pa'qu' naqsiijkii, qa in yejeełetsha iye pe'qu' łelitse', qa in neqjunu'uj iye qa yiwhini' pe' łetsi'ii pe'qu' ni'wenik'ui, qa in nimpuujinju' iye pe'qu' łef'iye'ye' pe' hats yijayan pa' Intata, qa in yi'fen iye pekhewep in mexente' łesitstaxi'mkii, qa in ewi'łłi'i' in yaqsiijkii pa' łe'wis.*

11 Qa hasu'uj eni'ł ji'teje'm pekhewe' wikiihalei qu' mexente' name'ets sesenta łeqe'ninqapits qe qu' neniwhe'ye'yu iye ma' qa' nili'ij pa' weniwjutsiqentaxij qu' naqsiimijkii ha' Cristo.*

12 Ma' qa hats łekhewele'łe łete'm qu' netwuł'enhetju' qe nite' yaqsiijkii pa' weniwjutsiqentaxij.*

13 Ma' qa in ikik'i pe' wititsil qa nite' nithayiyu'uj pa' hats weniwjutsiqentaxij, qa nite' ewi'łłe in nite' nithayiyu'uj qe ifaakatenhe' iye, ma' qa yit'ij pekhewe' nite' łeke'tax qu' nit'ij.*

14 Qa hik ta'łijupi' in hisu'un qu' netewhe'yei pekhewe' wikiihalei pekhewe' mexe łeke' qu' netewhe'yei hats'inha qa' nana'l pe'qu' łelitse' qa' nejeełetsha pa'qu' łetset'e, qa nowo'oi qu' ham pa'qu' nenfelijkii pekhewe' ł'ejuihifets ha' Cristo.*

15 Qe na'l he' uja'x wikiihalei hats yili'ijju' ma' qa yijayan pa' inwo'met.*

16 Pekhewe' yijayan pa' Intata jukhew i'nłi'i qu' efuye', qu' nana'l pe'qu' wikiihale'ye' pekhewe' taa'łetsha in łejefets qa les łe'wis qu' net'iftits'ets hats'inha qa' nite'ye' pe' witlijtsitjii qu' net'iftits'ets, hats'inha pe' witlijtsitjii qa' uja'xe'łe qu' net'iftits'ets pekhewe' wikiihalei pe' haamija pa'qu' łejefeye'.

Pe' tenek'enhe'yij pe' witlijtsitjii.

17 Pekhewe' tenek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata in łe'wis in yithayikii'ija pa' ł'ithayijkit qa' les łe'wise' iye qu' ewi'łij iye qu' net'ijaiji'ijfik'i' ek pe'qu' łajale'. Aka'an in hit'ij les in k'iyetij pekhewe' nifel qa i'nq'ijatshenij iye ke' Intata łe'lijei.*

18 Qe ke' Intata łe'lijei yit'ij pa'aj: *—Nite' łeke' qu' it'onijji' pe'ye' łeji' pa'qu' wakkaye' in mexe ł'ithayi'yij qu' eniwqhaf'itijju' ne'ej trigo ne'ej ł'ajits.— (Dt 25:4)* Qa yit'ij iye: —Week pa'qu' net'ithayii les łe'wis qu' nana'l pa'qu' łaja'ye'.—*

19 Hasu'uj aje'eł umti'ił qu' yijaayi'ija pa'qu' ewi'łe' in nifelijkii yit'ijets in yaqsiijkii pa' uł'ax pa' ewi'ł pe' tenek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata. Wetsjuk yijat'ij i'nłi'i qu' wetshetk'ewi'łe' pe'qu' nenfelijkii ma' qa' hayitse' qa' enikfeliyuu'etsha me yijaa'ija me i'nłi'i qu' nite'ye'.*

20 Pekhewe' tenek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata in nite' yili'ij qu' aq'ayintaxij in yaqsiijkii pa' uł'ax, qa les łe'wis qu' ejitheyijetskii qu' aq'ayinij iye in mexe not'ax wetju'ł pekhewe' yijayan pa' Intata hats'inha qa' week nepi'ye'ej pekhewe'en ma' qa' week nenijiweyets qu' naqsiijkii pa' uł'ax.

---

* **5:8** Ro 12:17; 2Co 8:21; Mt 10:33; Fil 1:27; 1Ti 1:2; 2P 2:1; Jud 4; Ap 2:13 * **5:10** Mr 14:6; 2Co 9:8; Ga 3:10; Stg 2:14-26; 2Jn 10; Lc 7:44; Jn 13:5-14; He 11:37 * **5:11** 1Ti 5:14 * **5:12** Mr 12:40 * **5:13** Pr 17:9; 3Jn 10 * **5:14** Gn 2:18-25; 1Co 7:9-10; 1Ti 4:3; 5:11; Tit 2:4-5 * **5:15** He 12:13 * **5:17** 1Ts 5:12 * **5:18** Dt 24:14-15; 1Co 9:9; Lv 19:13; Mt 10:10; Lc 10:7; 2P 2:13 * **5:19** Dt 19:15

21 Pa' Intata qa ha' Jesucristo qa pe' te'nekumhi'yiiji'kii angelits qu' jinejeł, tsepi'ye'ej aka' qu' hit'ij ewets. Aqsiijijkiiha week ekewe' hit'ij ewets. Yem-jeetax qu' nite' ejuwaikale'tax pe'qu' enfeli'm qa łunye'j ji'ij iye qu' hasu'uj itujtseikaninik'ui ekewe'en.*

22 Hasu'uj itaqsunijup qu' aje'eł eni', ma' qa' ku'mipji' łeiła' pa'qu' nejełets pe' hats yijayan pa' Intata. Qe qu' itaqsunijup ma' qa qu' naqsiijkii pa' uł'ax pakha' i'entaxi', ma' qa hats naqawenkii. Jełiju'ł, hasu'uj aqsiijkii pa'qu' uł'axe'.*

23 Qu' oksi'wen qu' aats'eji' atawe'j qa hasu'uj ewi'łe'łe na'aj iweli' qu' iya'ji' łammise'łe qu' iya'ji' winoye' qe week łahatsiyij łaats'eji'iji' atawe'j qa pekhewep iye awtsheiji'ij.

24 Na'l na'aj aje'eł yinikfe'l in uł'ax pa' łunye'j in mente' tafaakanhetiitaxkii. Qa na'l iye na'aj nite' aje'eł yinikfe'l in uł'ax pa'qu' łunye'je'.*

25 Qa hik łunye'j iye na'l na'aj aje'eł yinikfe'l in łe'wis pa' yaqsiijkii. Qa na'l iye na'aj nite' aje'eł yinikfe'l ma' qa i'nk'ałe qa yinikfe'l in łe'wis pa' yaqsiijkii.

6

Pa'qu' net'ithayi'yi'm pakhape'.

1 Week pe' yijayan pa' Intata pekhewe' mexe witłinheyij les łe'wis qu' niwqinhet pe' łaqa patunits hats'inha pekhewe' patunits qa' ham pa'qu' nit'ijets uł'ax pa' Intata qa ke' łe'lijei iye.*

2 Qa pa'qu' ewi'łe' qu' nijayan pa' Intata pa' łaqa patun, qa hasu'uj numti qu'nte' qiye' qu' netithayiiyija. Les łe'wis qu' nijamti'ets yijat'ij łakha' in t'ithayi'yi'm pa' łejefe'epji' pa' Intata qa' nisu'un. Ma' qa' les qi qu' net'ithayiyi'mha. Aka'an ijatshenij pekhewep qa iyaji'ijets iye qu' naqsiiji-jkiiha.*

Pe' i'nq'ijatshenij pa' nite' yijaa'ija.

3 Qu' nana'l pa'qu' ninq'ijatshenij pekhewepe' iye wi'tlijeye' qa nite' łunye'j pa' yit'ij ekewe' łe'sits łe'lijei ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qa nite' iye yasini'ł wetju'ł ka' injunyejei in jitajayaanija pa' Intata,*

4 pakha'an yumtitax qu' qiye'ji' qa hamłe nikfe'le'ets. Ewi'łłe in yisu'un qu' nink'aihitik'ui pakha' yumtitax pekhewep ma' qa' nit'ijets in les łe'wisju' pa' yumti ek, qe qa' neneqjeyu'ujets pekhewep in eqemtshenetsaxij pe'ye', ma' qa wata'nutenij wetju'łkii pe' yumti ma' qa tek'eleyijju'. Qa pekhewe'en qa yapjanhet wetju'łkii iye pekhewepe'. Qa yumtiłi'ij pe'ye' qu' nata'łets pa'qu' uł'axe'*

5 aje'eł nayułi'ij wetju'ł pa'qu' wekweke' hik łunyejei na'aj mente' teik'uneikiiha. Nite' nikfe'lets ekewe' yijaalija wi'tlijei. Pekhewe'en in uyifi pe' witlijtsitjii ewi'łłe in wo'oikii pe'qu' łaxifkinele' qa nite' pa' Intata qu' nijayan.*

6 Qa yijaa'ija inek in jiyełisij pa'qu' inaxifkine'ye' aka'an, in jitajayaanija pa' Intata qa qu' jinte'wejułenij iye pe'qu' hats nana'l ine'm, aka'an qa jiyełisij pa' inaxifkine' pakha'an pa' wit'ikesimeya'xłekii. Hik aka' witaxifkine' lees week t'anipji' pekhewe' witaxifkinel.*

---

* **5:21** Lc 11:28 * **5:22** Ex 29:10; Lv 4:15; Lc 4:40; Hch 6:6; 28:8; 1Ti 4:14; He 6:2; Fil 4:8 * **5:24** Mt 12:41; Jn 5:22-30; He 9:27 * **6:1** Jn 10:25; Hch 15:14; Ap 14:1 * **6:2** 2Ts 2:12; 1Jn 4:16 * **6:3** Ap 11:8; 2P 1:3 * **6:4** 2Ti 2:14,23; Tit 3:9; Sal 37:1; Ap 13:6 * **6:5** Ef 4:22; 2Ti 3:8; Tit 1:11,15 * **6:6** Sal 37:16; Pr 15:16; 16:8; Fil 4:11; He 13:5

7 Qe ham pa'qu' jinteneyijfik'i in jineketsfik'i ha'ne sehe' ipji' qa ham iye
pa'qu' jinteka'x qu' jinakik'ui ha'ne sehe' ipji'.*
8 Qa hik ta'ɬijupi' qu' jinte'wejuɬenij pe'qu' hats nana'l ine'm ne'ej inqhinatai
qa na'aj inaq iye.
9 Qe pekhewe' yisu'untax qu' les niwq'axin wekwek qa' na'nipji' pa' witaq-
jaajinkeye'j ma' qa' nanamji'ju'kii pa' witiwqe'l. Ha'ne witaqjaajinkeye'j
hik ha'ne yeka'xii pekhewe' olots wekwek yisu'untax, qa hamɬe weju'ɬi'ij qa
yawtsheten iye. Ekewe' ham weju'ɬi'ij wekwek yisu'untax pekhewe'en, ta'ɬets
qu' uɬ'etse'ju' qa' neka'xii pa' qi ɬawak pa' Dios.
10 Qe pa' qi witeqsu'unka'xij ekewe' ɬ'astai nalit pakha' qu' ɬunye'je' qu'
uɬ'axe'. Na'l pe' hik ɬunyejei aka'an ma' qa yanutsheni' in yijayantax pa' Intata
qa yili'ijju'. Ma' qa sujɬe qa yaats'e'ej pakha' qu' ɬunyejeye'kii.*

Pablo qi in yakakɬin pa' Timoteo.

11 Qa akha' Timoteo, akha' ɬijayan pa' Intata. Ilatik'uiha ekewe' wekwek
uɬ'ets, pa' yatsathen yijat'ij hikpa' aqsiijkii. Qa' ijayaanija iye pa' Intata.
Hasu'uj eqeku' qa' isu'un iye, qa week iye ene' jukhew qu' isu'un. Hasu'uj iye
onoqmositij qu' nana'ltax pa'qu' uɬ'axe'. Qa hasu'uj iye qu' meniwqinhet.*
12 Mawatlani'ɬ yijat'ij pe' witaqjaajinkeyejei yisu'untax qu' ili'ij in ɬijayan ha'
Jesucristo. Hasu'uj jeɬik'uiji' pe'ye' pa' witiɬa'x nite' yili'ij qe hikpa' taya'yij ei
pa' Intata. Qa hik ta'ɬijupi' in ɬanamitpha'm in ɬit'ijets in ɬijayaanija ha' Jesucristo
qa olots he' nepi'ye'ej.*
13 Pa' Intata hikpa' tisij pa' ɬiɬa'x ene' week qa ha' Jesucristo hikha' tetfeliji'm
pa'aj pa' Poncio Pilato in yit'ijets in wittata. Pa' Intata qa ha' Jesucristo
tsi'wenij qa tsepi'ye'ej iye aka' qu' k'ayaji'ijets.*
14 Ek'eenik'iha week eke' hit'ij ewets. Hasu'uj iye nam ej pa' uɬ'ax hats'inha
qa ham pa'qu' nit'ij ewets qu' aqsiijkii pa' uɬ'ax qa' namɬi'ijii qu' netpiltaxju'
ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
15 Pa' Intata nite' ɬeke' qu' nijanik'i pa' hats ɬeqjeyumtshenek qu' nanam ha'
Cristo. Pa' Intata hikpa' ham ɬuk'eyi'iju'ɬ in qiji', hikpa' ewi'ɬɬe in qi in Wittata
ha'ne week sehe' ipji', t'anipji' pe' qitsji' wittatal qa week pe' wit'alheiji' pe'
witsetits.*
16 Hikpa' ewi'ɬɬe in na'li'm pa' nite' jiwa'm, ɬakha' i'nji'teje'm pa' koojo qi in
tujji'ha nite' ɬeke' pa'qu' nejeɬtaxju'. Ham pa'qu' jukhewe' qu' hats ni'weenija
pa' ɬunyee'jija. Nite' ɬeke' pa'qu' ni'wen. Ɬakha' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu'
newetli'ij in qiji' in Wittata. Amén.*

Pakha' qu' naqsiijkii pekhewe' patunits.

17 Pekhewe' yiwq'axin wekwek, ijatshenij qu' hasu'uj numti qu' week
nat'anipji' ene' jukhew qa hasu'uj qu' netjumti'ets pe' ɬewekwekits qu' hik
ɬunye'je' qu' niyinii. Netjumti'ets yijat'ij pa' Intata. Pakha'an nite' wa'm.
Hikpa' jiyeɬisijkii eke' wekwek qe qa' jintatkin ha'ne sehe' epji'.*
18 Naqsiijkii pa' ɬe'wis. Notpolijha pa' ɬe'wis qu' naqsiijkii. Qa qi qu'
eq'iltinhetse' iye, nite' na'yiji' pe'qu' ɬewekwekitse' pekhewepe'.*

* **6:7** Job 1:21; Sal 49:17; Ec 5:15 * **6:10** Fil 1:27; 1Ti 1:2; Jud 3 * **6:11** 1Co 13:1; Ap 13:10 * **6:12** 2Ti 4:7; Jud 3; 1Jn 5:12 * **6:13** Mr 13:19; Ro 1:25; Mt 27:11-14 * **6:14** Tit 2:13; 1Jn 2:28; Ap 11:8 * **6:15** Lc 21:8; Ro 16:27; Dt 10:17; Sal 136:2-3; Ap 17:14; 19:16 * **6:16** Sal 36:9; 104:2; Jn 1:18; 12:46; Ex 33:20; Jud 25; 1Ti 1:17; Ap 22:21 * **6:17** 1S 2:3; Ec 7:8; Ro 11:20; 12:16; Hch 17:25 * **6:18** Mr 14:6; Ga 3:10; Stg 2:14-26; 1P 2:12; Ro 12:8,13; Ef 4:28; Mt 6:20

19 Qe qu' naqsiijkii aka'an ma' qa hats hik ɬunye'j qu' najilet pe'qu'
ɬewekwekitse' na' wa'sji', ma' qa' nenikfe'lets in hats na'li'm pa' yijaa'ija in
witiɬa'x qa nite' yili'ij iye.
20 Timoteo, anqamkite'ej week ekewe' hats ɬ'ijatshenheti'yij. Meni-
toni'metsha pekhewe' wi'tlijei nite' yijaalija, qa pekhewe' wenq'ika'aj pe'
wekwek ha'ne sehe' ipji' pe'qu' ɬe'lijeye' in t'ejuyiju'ɬ ke' Intata ɬe'lijei, qa'
me'nitoni'mets iye.*
21 Qe na'l pe' uja'x tek'enik'i ekewe'en ma' qa yili'ijju' in tek'entaxik'i pa'
yit'ij ke' Intata ɬe'lijei. Na'lɬek ha' Yatsat'ax'inij qu' net'iftits ewets.*

* **6:20** 1Ti 1:11; 2Ti 1:12,14; 2:16; 4:4; Tit 1:3,14; He 12:13; Col 2:8; 2:16; 4:4 * **6:21** 2Ti 2:18; Fil 1:27; 1Ti 1:2

2 TIMOTEO

Mexe wetfel pa' Pablo.

1 Yakha' Pablo, yakha' apóstol qe ta'łets pa' Intata qe qa' henfel ha' Jesucristo qe pa' Intata yiwjutsiqen qu' jinełisij pa' witiła'x qu' natsat'ets'inij ha' Jesucristo.*

2 Ha'ne witfaakanek t'ejuyii ha' Timoteo. Hik hakha' hik łunye'j qu' ya'se' qe qi in hisu'un. Na'łłek pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits ewets qa qu' nenq'elet'ej iye qa' nełisij iye pa' wit'ikesimeya'xłekii.*

3 Nite' tsitapi ei qa k'iyinji'ij nełuts qa najai qa hitjiijetspha'm pa' Intata qii'ija in łe'wisij, hikpa' he'yithayi'yi'm in łunye'jek pe' yaqwa'mhitsik'i in t'ithayi'yi'm, ma' qa hoksi'wen in nite' haqsiijkii pa' uł'ax.*

4 Nite' tsitapi'ik'i in nekju' ke' et'ilii, hisu'untax qu' k'ewen iye qa' qi qu' etssinheti'mkii iye.

5 Qe nite' tsitapi'ij ewets in yijaa'ija in ł'ek'enets pa' Intata. Ke' ewketi' Loida hikke' yojo'oj in tek'eenetsha pa' Intata qa hik łunye'j iye ke' enene Eunice, ma' qa tsikfee'letsha in akha' na'l e'm iye aka'an.*

6 Hik ta'łijupi' in k'akakłinij qu' itujinhetji' iye pa' nełisij pa' Intata in i'nk'aa he'yeku'm epji'.*

7 Qe pa' Intata nite' jiyełisij pa'qu' espirituye' qu' nata'łets qu' jine'nijiwei. Pa' Intata jiyełisij pa' Espíritu ta'łets pa'qu' int'unha'xe' qa ta'łets iye pa'qu' ineqsu'unka'xi'ij ene' week qa pa'qu' injunyejeye' qu' jinewetjeł intok'oiha.*

8 Hik ta'łijupi' hasu'uj mewepinij qu' enfel ha' Yatsat'ax'inij. Qa hasu'uj iye mewepinyij qe in hoyopheł itii ta'łets ha' Cristo. Enekijup yijat'ij qa' ku'miju'ł pe' a'tits wekwek qe ta'łets qu' enfel ke' łe'lijei ha' Jesús qa pa' Intata qa' nełisij pa'qu' et'unha'xe'.*

9 Hikpa' Dios hats jiyiłin ma' qa tayai inijii qu' jintaqsiijkii pa' yisu'un. Aka'an nite' ta'łets pa'qu' jintaqsi'jtaxijkii. Łakha'łe in ta'łets in yisu'unłe qu' naqsiijkii qa qu' jini'fen iye qe ta'łets in hayiits pa'aj nikfe'lets qu' natsat'ets'inij ha' Jesucristo.*

10 Qa hane'ej qa hats te'wenhetii aka'an qe ta'łets in te'wenhetii ha' Jesucristo, hikha' Eqiłina'x. Hikha' yiwuł'enhetju' pa' łet'unha'xtax pa' witwamhi' qa yaqsiijkii qu' ne'twenhetii pa' witiła'x nite' yili'ij qu' nata'łets ekewe' łe'sits łe'lijei.*

11 Hik ekewe' heinekumhi'yijiiji' qa henfel qa heinekumhi'yijiiji' iye qu' ya'postoli'ij qa qu' ya'maestroyi'ij iye.

12 Qa hik ta'łijupi' in qi in haats'e'ej ekewe' wekwek. Qa nite'łe hewepinij in henfel qe yakha' tsikfe'letsha ha' heik'enets qa tsikfee'letsha iye in qi'ija

---

* **1:1** Hch 13:9; 1Co 1:1; Ef 1:1; Col 1:1; 1Jn 2:25; 5:12 * **1:2** 1Ti 1:2; 2Jn 3 * **1:3** Hch 23:1; 24:16; Ro 9:1; 2Co 1:12; 1Ti 1:19; 3:9; He 10:22; 1P 3:21; Ef 1:6 * **1:5** 1Ti 1:5; Hch 16:1 * **1:6** 1Ti 5:22 * **1:7** Jn 7:13; 14:27; Ro 8:15; 15:13,19; Lc 1:35; 4:14; 24:49; Hch 1:8; 4:33; 1Co 2:4; 13:1; Ef 3:16,20; 1Ts 1:5 * **1:8** Mr 8:38; Ro 1:16; 2Ti 1:12,16; Hch 4:33; 1Co 1:6; Ap 1:2,9; 12:17; 19:10; 20:4; Ef 3:1; 4:1; Flm 1,9; Lc 1:35; 2Co 13:4 * **1:9** Ro 8:28; 9:11; 11:14,29; He 3:1; Ef 1:11; 2:9; Fil 2:13; Pr 19:21; Is 42:6; 46:10; Hch 2:23; 4:28; 26:16 * **1:10** Lc 21:8; 2Ti 4:1; 1Jn 2:7,28; 5:12; Jn 8:51; Fil 3:10

pa' łet'unha'xijup qu' nejełets ha'ne hats etisij yiła'x yamijii qu' namtaxets pa' nełuji' hatse'.*
13 Itujtseikaninkitek'ił kekhewe' hats łespi'ye'ełij ta'łets eke' łe'sits wi'tlijei. Hasu'uj eqeku'ułik'i qa' eni'łipji' iye qu' ineqsu'uni'ł qe ekewe'en ta'łii ha' Jesucristo.*
14 Pa' Espíritu Santo hikpa' i'n'init ji'teje'm hikpa' qu' ne'fenij qu' jeełetsha ekewe' hats nełisij łe'lijei qu' enfel.
15 Qa hats łenikfe'lets week hekhewe' ta'łii ha' sehe' Asia hats yak'esyik'uikii qa hats tsiwu'mi' qa week hekhewep hakha' Figelo qa ha' Hermógenes.*
16 Na'łłek ha' Yatsat'ax'inij qu' ni'fen hekhewe' yatsat'etsij ha' Onesíforo qe hakha'an olotsij qa tsi'fenji'jii ma' qa' yet'unji'ij qa nite' iye yisu'un qu' newepinyij in ho'yopheł iti'yij enewe' fołołik'il.*
17 In i'nk'a namets ha'ne witset Roma qa aje'eł pa'aj qi in woyiikii. Ma' qa i'nk'ałe qa tsi'wen.*
18 Na'łłek pa' Yatsat'ax'inij qu' netisij ha' Yatsat'ax'inij qa' ni'fen hatse' hakha'an qu' namtaxets pa' nełuji'. Akha' hats łenikfe'lets hakha'an in qi in jiyi'fen ha' witset'ii Efeso.*

2

Ment'unhet qa pa' Jesucristo qa' ne'fen.
1 Qa hik ta'łijupi' akha', ya's Timoteo, ment'unhet qa ha' Jesucristo qa' ne'fen ma' qa' et'une'.*
2 Qa kekhewe' hit'ij ewets Intata łe'lijei hik aka'aj olots he' tsepi'ye'ej, kekhewe'en uja'xłe qu' ijatshenij pekhewe' qu' yijaa'ija qu' nisu'un qu' ninq'ijatshenij iye ekewe'en.*
3 Hasu'uj qu' newu'mju' pekhewe' wekwek a'tits ta'łets in łenfel ha' Jesucristo hik ejunye'je' yijat'ij na'aj oq'opheł inetsi'l in yaqsiijkii pa'qu' nit'ijets pa' tek'enets.*
4 Ham pa'qu' oq'opheł inetsi'le' qu' meheyi'ij qu' nithayiki pakhape' iye. Ewi'łłe in yisu'un qu' naqsiijkii qu' łe'wisi'imkii pa' tek'enets qe hikpa' t'eku'miiji' ma' qa oq'opheł inetsi'lij.
5 Qa hik łunye'j iye na'aj i'nji'teje'm ne'ej ikij wetju'ł qu' nanaxtaxij nite' łeke' qu' netestii qe nite' yaqsi'jijkii pakha' hats wenittaxij.
6 Pakha' yithayiki pa' wit'enekju' qa hikpa' qu' nojo qu' netesti'yij pe'ye' pe' łei pa' wit'enekju'.*
7 Ijamti'ijupkiiha ekewe' hit'ij ewets qa ha' Yatsat'ax'inij qa' ne'fenij qu' enikfe'lik'iha week ekewe'en.
8 Maxtayitik'iha, ha' Jesucristo hikha' wa'mtax qa i'nk'ałe qa iła'x iye, qa hik hakha' iye ta'łets pa' David'ik'i. Hik aka' yit'ij ekewe' henfelji'ij łe'sits wi'tlijei.*
9 Aka'an hik aka' ta'łets in qi in haats'e'ej ekewe' wekwek qa in ho'yopheł iti'yij iye enewe' fołołik'il hik łunye'j qu' qi qu' haqsiijkii pa'qu' uł'axe' qa ekewe'łe łe'lijei pa' Intata qa nite' łeke' qu' not'opheł itii.

---

* **1:12** Fil 1:29; 2Ti 2:9; 4:8; 1Ti 1:11; 6:20; Tit 1:3; Fil 1:6 * **1:13** 1Ti 1:10; 6:3; Tit 1:9; 2:1; 2Ti 2:2; 3:14 * **1:15** Hch 6:9; 16:6; 2Ti 4:10-16 * **1:16** Lc 1:50; 2Ti 4:19; Flm 7,10,20; Hch 16:26; 20:23; 21:33; 23:29; 26:29; Ef 6:20 * **1:17** Ro 1:7 * **1:18** Lc 1:50; Ef 1:1 * **2:1** Ga 1:6; 2P 3:18 * **2:2** 2Ti 1:13; Nm 12:7 * **2:3** 1Ti 1:18 * **2:6** 1Co 9:10 * **2:8** Mt 17:9; Jn 21:14

10 Qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' netswu'mju' pekhewe' wekwek qe ta'łets pa' yeqsu'unka'xij pekhewe' jukhew qa efuts iye hats t'eku'miiji'kii pa'aj pa' Intata hats'inha qa' łeke'ye' qu' iłiye'jeek hatse' ma' qa' nana'li'm iye pa' witisa'xi'mkii nite' yili'ij ta'łets ha' Jesucristo.*
11 Aka' qu' hit'ij wi'tlijei aka'an yijaa'ija: Qu' hats week jinanaxi'łju' ha' Cristo ma' qa' hats jina'njiijupekha hakha'an.*
12 Qu'nte' jinteliyi'ij yemjeetax pe' wekwek a'tits ma' qa' nana'l jeek pa'qu' jintenek'enhe'yij qu' jinamtaxii pa' tenek'enhe'yi'. Qa qu' jinewelkutłi'ijkii ma' qa' newelkutji'ij inij kiyek.*
13 Inekhewel qu'nte' jintaqsi'ji'ijkii pa'qu' hats jineniwjutsiqentaxij, łakha'łe qa nite' yisu'un qu'nte' naqsi'ji'ijkii pa'qu' hats neniwjutsiqenij qe nite' łeke' qu' łakha' ye'łe qu' nowotk'onłete'mkii.

In łeqejkunenek'ej nite' łewepinij.
14 Timoteo, iyeketijets iye aka'an qu' enfeli'm he' inejefetsipji' pa' Intata, hikpa' qu' ne'wenij qa hikpa' iye qu' nepi'ye'ej qu' enfeli'm he' inejefets qu' hasu'uj uł'etsewetju'łkii. Aka'an ham weju'łi'ij qe pe'qu' nepi'ye'ej in uł'ets wetju'ł ma' qa' niwuł'enhet pe' łaqjamtikineyejeitaxkii.*
15 Aqsiijkii week pa' łuk'e' pa' e'weju'łij qu' aqsiijkii hats'inha qu' qi qu' nisu'un hatse' pa' Intata pa' ithayijkit qe akha' in łeqejkunenek'ej qa nite' łewepinij in łithayiyi'm. Qa yijaa'ija iye in łi'nq'ijatshenij kekhewe' yijaalija in wi'tlijei.*
16 Me'nitoni'mets pekhewe' ham weju'łi'ij wi'tlijei t'ejuyiju'ł ekewe' Intata łe'lijei, qe pekhewe' nifel pekhewe' wi'tlijei ham weju'łi'ij week nełuts les totsimets pa' yisu'un pa' Intata.*
17 Qa pekhewe' i'nq'ijatshentaxij pekhewe'en qa week nełuts qu' net'ijaifik'i qu' hik łunye'je' na'aj iftsax witja'me't in week nełuts t'ijaifik'i hastaax qa yaq'al inij. Enewe'en i'nji'teje'm hakha' Himeneo qa ha' Fileto.*
18 Hik hekhewe' ikik'uifik'i qa yili'ijju' in tek'entaxik'i kekhewe' yijaalija in wi'tlijei qa yit'ijets in hats t'ani' pa' łahats'ij qu' iłiye' pe' hats naxju'. Ma' qa yiwuł'enhetju' pa' nite' łeqekuyejeitaxij ha' Cristo pe' uja'x.*
19 Qa pa' Intata qa hatsłe yeni' pe' ewi'ł łetuk t'unji' qa yeni' iye pa' łe'nikahat qa yit'ij: Ha' Yatsat'ax'inij nikfe'lets pekhewe' hats yatsat'etsij. Qa pakhap qa yit'ij: Ne'nitonimetsha pa' uł'ax week pekhewe' yit'ij ka' łii ha' Yatsat'ax'inij.*
20 Ne'ej ewi'ł qi wititsi' nite' uja'xłe qu' na'nifi ne'ej łe'sits tok'ol oro qa ne'ej plata qe na'l iye ne'ej tok'ol najak qa ne'ej sehel iye. Na'l pe' t'ejuyets in qiji' pa'qu' nełuye' qa na'l pe' t'ejuyetsek in tanatkinhe'yiji' pakha' tejilii nite' łeke' qu' ji'nt'eku'mets.*
21 Pa'qu' nili'ij in yaqsiijkii pa' uł'ax qa wenitonimetsha iye, pakha'an qa hik łunye'je' pekhewe' tok'ol t'ejuyets pa' qiji' łe'wis nełu, qa' qi iye qu' natsathenii pa' Intata. Qa pa' Intata qa lees yisu'un in natkin. Pakha'an hats ham hami'ik'ui qu' łeke'ye' qu' nithayiki pa'qu' łe'wise'.*

---

* **2:10** Stg 1:12; Mt 24:22; Lc 9:32; 24:26; Jn 17:24; 2Co 3:18; 1P 5:1,4; 2P 3:18 * **2:11** 1Ti 1:15; 3:1; 4:9; Tit 3:8; Jn 8:51 * **2:12** Ap 20:4 * **2:14** 1Ti 6:4 * **2:15** Ef 1:13; Col 1:5; Stg 1:18 * **2:16** Jud 18 * **2:17** 1Ti 1:20 * **2:18** Hch 17:32; 1Co 15:12-17; 2Ts 2:1-2; 1Ti 1:19; 6:21 * **2:19** Jos 23:7; Est 9:4; Ro 15:20; Ef 1:21; Nm 16:5,26-27; Pr 2:6; 3:7; Jn 10:14,27; 1Co 8:3; Hch 15:14; Lv 24:11,16; Sal 6:9; 33:15; Is 26:13; 52:11; Jer 20:9 * **2:20** Ro 9:21 * **2:21** 2Co 9:8; Ga 3:10; 1Ti 5:10

22 Ilatik'uiha pe' wekwek uł'ets yisu'un pekhewe' mexe jutjanhets, mowo'oi yijat'ij pa' yatsathen qa pa'nte' witqekuye'jij pa' Intata qa pa' witeqsu'unka'x qa qu' nikesimen iye pa' atawe'j in łunyejeyek week pekhewe' yijaa'ija in iyinii pa' Intata qa yoksi'wen iye in nite' yaqsiijkii pa' uł'ax.*
23 Mewetwu'mik'uiha pekhewe' tefelhitii nite' yeqet'etskii in tefelhitiitax. Hats łenikfe'lets ekewe'en in na'l ne'ej uł'etsij wetju'łkii
24 qe pa'qu' natsat'axij ha' Yatsat'ax'inij nite' łe'wis qu' naqsiijkii qu' uł'etsi'ił wetju'ł pe'ye'. Nisu'un yijat'ij ene' week jukhew, qa nikfe'lets iye pa'qu' ninq'ijatshenij, qa nite' iye aje'eł qu' na'nayu'umkii pe'ye',*
25 naqsi'jijetskiiha yijat'ij qu' nenfeeli'mha pekhewe' qu' net'ejuitaxiju'ł ekewe' łe'sits wi'tlijei. Qa pa' Intata q'ax qu' nilinenij pa' uł'ax in yaqsiijkii ma' qa' nenikfe'lets pa' yijaa'ija,*
26 qa' nonompha'mkii qa' nilatik'uikii pa' witiwqe'l hikpa' nophe'łtaxijju' pa' inwo'met, ma' qa hik ta'łijupi' in yaqsiijkii pa' yisu'un pa' inwo'met.*

3

Pa' yaqsiijkii hatse' pe' jukhew pe' teke'lenju' nełutsji'.
1 Les łe'wis qu' enikfe'lets iye aka' hane'ej qu' henfel. Pekhewe' teke'lenju' nełutsji' qi qu' jutsitaxe' hatse'.*
2 Ene' jukhew qa efuts ewi'łłe qu' natjamti łetets hatse', qi qu' nisu'un eke' ł'astai, weniwqinhetij pa'qu' naqsiijkii, yumti qu' week nat'anipji' pekhewep, uł'etsik'ikii łe'lijei, nite' tek'enets pe'qu' ł'alheye', nite' yi'sinhetij in testiitaxij pe'ye', nite' yiwqinhetji' pa'qu' łunye'je'łe pekhewe' ta'łets pa' Intata,*
3 hamitsi'm pa' witeqsu'unka'x, nite' yisu'un qu' łe'sitsi'ił wetju'ł pe'ye', wotk'onłi'ijkii pa'qu' nenfeltaxijkii pe'ye', nite' wetjełłotok'oi yaqsi'jłi'ijkii pa'qu' nisu'un, hamitsi'm pa' witq'iltiye'j, ł'ejuihifetsij pa' łe'wis,*
4 yawitji'iji' pe'ye' pe'qu' łejuwaikaaletaxija, nite' yijamti eku'ujupkii in yaqsiijkii pe'ye', yumti qu' qitse'ji' wiikfik'i, les yaftsin eke' wekwek qa nite' yaftsin pa' Intata.*
5 Enewe'en hik qu' łunyejeye' ne'ej woo'oiha pa' Intata qa nite'łe yumti qu' yijaa'ija pe'qu' nepi'ye'taxik'i ke' Intata łe'lijei qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' nana'li'm pa' Intata łet'unha'x. Menitoni'metsha enewe'en*
6 qe enewe'en na'l pe' uyik'i' pe' wititsil qa wo'tk'oni'mkii pe' nite' teqenełuikii efuts yoksi'wentax pe' olots łewuł'ets qa ewi'łłe in nikfeliyu'ets pe'qu' i'nk'a nepiye'ek'i uł'ets.*
7 Pekhewe' efuts week łahatsiyij wenijatshenij qa nikfe'lets, qa nite'łe łeke' qu' nenikfe'lets pa' yijaa'ija.*
8 Pekhewe' uyik'i' pe' wititsil. Pekhewe'en hik qu' łunyejeye' pa'aj pa' Janes qa pa' Jambres in t'ejuyiju'ł pa'aj pa' Moises'ik'i. Pekhewe'en ł'ejuihifetsij pa' yijaa'ija. Ewi'łłe in yijamti'ets pa' uł'ax. Nite' yijaa'ija qu' nittaxijets qu' nijayan pa' Intata.*

---

* **2:22** 1Ti 4:12; 6:11; Stg 4:7; Lc 12:51; 2Ti 1:2; He 12:14; 3Jn 15; Gn 13:4 * **2:24** Ap 11:8; Jn 6:52; Hch 7:26; Stg 4:2 * **2:25** Stg 3:13; Hch 26:20; Ro 2:4; 2Co 7:9-10 * **2:26** 1Ti 3:7; Jn 1:13 * **3:1** Jn 6:39; Fil 1:6; 1P 1:5; 2P 3:3; Jud 18 * **3:2** Fil 2:21; Lc 16:14; 1:51; 1Ti 1:9; 3:3; 6:4,10; Pr 16:18; Ro 1:30 * **3:3** Jn 14:6; Tit 1:8 * **3:4** Lc 6:16; Hch 7:52; 19:36; 1Ti 3:6; 6:4; Fil 3:19 * **3:5** 1Co 4:20; 2Co 13:4; Tit 1:16; Mt 7:15; 2Ts 3:6 * **3:6** 2P 1:4; 2:10 * **3:7** 2Co 11:10; 1Ti 2:4; 2Ti 2:25; Tit 1:1 * **3:8** Ex 7:11-12; 8:18; 9:11; Sal 77:20; Mt 8:4; He 3:2; 1Co 14:14; Fil 4:7; 2Co 13:5-7

9 Qa nite'ɬe ɬeke' qu' nape qe week qu' nenikfe'lets hatse' pa' ɬunyejei in aqawitjinhets in ɬunyejeyek pa'aj pekhewe' wetsjuk t'ejuyiju'ɬ pa'aj pa' Moises'ik'i in nite' weju'ɬiju'ɬ pa'aj.

Timoteo yijayanij pa' ɬunye'j pa' Pablo.

10 Qa akha' Timoteo, akha' ɬijayaanija qa ɬaqsi'jijkii iye kekhewe' k'inq'ijatshenij qa ɬatsjayanij iye ka' yijunye'j, qa pa' hisu'un qu' haqsiijkii, qa pa' nite' yeqekuye'jij pa' Intata, qa in nite' k'itaqsunijup pe'ye', qa in hisu'un iye ene' week, qa in nite' ts'itaxij pa' hisu'un qu' haqsiijkii.*

11 Qa ɬatsjayanij iye ka' yijunye'j in hent'unhetiju'ɬ in qi in hayawitjaxtiitax qa kekhewe' iye a'tits yinifenyejeikii in ɬunye'jek ka' yijunye'jkii hakha' witset'ii Antioquía qa ka' yijunye'jkii iye ha' witset'ii Iconio qa ka' yijunye'jkii iye ha' witset'ii Listra. ¡Hayits qa qi in hayaatshenhetiikii! Qa week ekewe'en tsaqsi'jij ha' Yatsat'ax'inij.*

12 Qa yijaa'ija, week pekhewe' yijayan ha' Jesucristo pekhewe' yisu'uunija qu' naqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata ma' qa tawitjaxtii.*

13 Qa pekhewe'ɬe yaqsiijkii pa' uɬ'ax qa aqawitjinhets iye qa' week neɬuts lees qi qu' net'ijayijfik'i pa' uɬ'ax in yaqsiijkii. Aqawitjinhetstax qa ɬekhewel qa tawitjaxtiiju' ek.*

14 Qa akha' anqamkitek'ij yape'enha qu' aqsiijkii kekhewe' hats ɬenikfe'lets kekhewe'en yijaalija. Qa ɬenikfe'lets iye ɬekpa' nijatshenij,*

15 qa' menikfelitets iye in mente' e'qi in ɬenikfe'lets ke' Intata ɬe'lijei hik kekhewe' qu' neɬisij pa'qu' ikfeliya'xe'kii qa' nijts'enii iye pa'nte' witqekuye'jij ha' Jesucristo qa' neɬisij pa' witiɬa'x nite' yili'ij.*

16 Week ke' Intata ɬe'lijei ta'ɬets pa' ɬ'a'x pa' Intata. Ekewe'en weju'ɬij qu' ji'nijatshenij pa' yijaa'ija. Qa yasin ji'teje'mha iye pa' injunye'j in uɬ'ax qa yaqsiijkii qu' jinatsathenket qa jiyijatshenij pa' yatsathen*

17 hats'inha pa'qu' nijayaanija pa' Intata qa' nenikfee'letsha qa' hats ham hamik'ui qu' naqsiijkii pe' t'ejuyets pa' Intata.*

4

Me'nq'ijatshenij ke' Intata ɬe'lijei.

1 Pa' Intata qa ha' Jesucristo hikha' yejeyumtshen hatse' pe' iɬii qa yejeyumtshen iye pe' naxju' qa pa' ɬ'ilithijiiju' qu' ne'twenhetiitaxija hatse' qa' netnek'enhei. Enewe'en tsepi'ye'ej aka' qu' k'ayaji'ijets.*

2 Enfel ke' Intata ɬe'lijei, enfel in yamets pa' ɬahats'ij in not'ax wetju'ɬ qa ɬunye'j ji'ij iye in hamtax pe'qu' nonot'ax wetju'ɬ, enfeeli'mha pa' iikji'ha pa'qu' numtiɬetax pe'ye' hats'inha qa' nenikfe'lets, aq'ayinij pa'qu' nite' ɬe'wise' pa'qu' naqsiijkii, ijatshenij qa akakɬinij iye qu' naqsiijijkiiha qa hasu'uj qu' itaqsunijup.

3 Qe yamets hatse' ɬahats'ij qu' hats nite' nisu'uuni'ija pa' yijaa'ija in yittaxij eke' Intata ɬe'lijei. Ewi'ɬɬe hatse' qu' nisu'un qu' nepiye'ek'i pakha'

---

* **3:10** Pr 19:21; Hch 11:23; 1Co 13:1; 1Jn 4:16 * **3:11** Ga 5:24; Fil 3:10; Hch 13:14,51; 14:6,8,19,21; 16:2; 27:5 * **3:12** Jn 15:20; Hch 14:22; 2Co 4:9-10 * **3:13** Ap 20:10 * **3:14** 2Ti 1:13 * **3:15** Mt 26:54; 2P 1:20-21; Hch 4:12; 2Co 7:10; He 5:9 * **3:16** 2P 1:20-21 * **3:17** 2Co 9:8; Ga 3:10; 1Ti 5:10; 2Ti 2:21 * **4:1** Jn 5:22-30; Ro 5:18; 14:9; 1P 4:5; Ap 18:8; 19:11; Mr 1:15; Hch 20:25

qu' łekhewele'łe qu' nisu'un. Ma' qa' nowo'oikii pe'qu' nijatshenij pakha' łekhewełłe in yisu'un qu' nepiye'ek'i.*
4 Nite' nexpiikeyu'uj hatse' pa' yijaa'ija in yit'ij ekewe' Intata łe'lijei, qe ewi'łłe qu' nenexpiikeyu'uj ne'ej tefelhitiyik'i nite' yijaalija (cuentos).*
5 Qa akha', week nełuts matjanitheenija. Hasu'uj neqenijan ej pekhewe' a'tits. Aqsiijkii pa' ithayijkit qu' ma'ajfik'i qu' enfel ha' Jesucristo. Łe'wis qu' aqsi'jijkiiha pakha' hats ł'ithayiki.*
6 Qe yakha' hats hik yijunye'j na'aj ofrenda iweli' qu' na'natsiijiju' hatse' pe' meti'm pa' t'ejuyets na'aj witqisit ofrenda qe pa' łahats'ij qu' hailanhetii qa' hawa'm hats k'esets.*
7 Yakha' qi in hawatlanipji' eke' łe'lijei ha' Cristo qa hawa'nq'an iye qa hane'ej qa hats tsaqhat'axij ekewe'en. Qa pakha'łe nite' yeqekuye'jij ha' Jesucristo qa nite' hili'ij.
8 Pa' yija' hatse' hats ts'otki'ik'ui, pakha'an yija' hatse' ta'łets in haqsiijkii pa' yatsathen. Ha' Yatsat'ax'inij hikha' juez yatsathen tsełisij hatse' qu' namtaxets pa' nełuji'. Qa nite' yeł'ewi'łłe qu' nesłisij qe week iye pekhewe' yisu'unik'ui qu' netpiltaxju'.*
9 Mowoqeku'ui wat'ij qu' aje'eł anam qa' jinewe'twen iye.*
10 Qe ha' Demas hats tsiwu'mi' qe les in yisu'un ha'ne sehe' epji' qa hats yamii ha' witset Tesalónica. Qa ha' Crescente qa yamiyek ha' witset Galacia. Qa hakha'łe Tito qa yamiyek ha' witset Dalmacia.*
11 Ewi'łłe na' Lucas in amanyijup. Eqe'mets ha' Marcos qu' ijts'eye'kii qa' enka'xyii qe hakha'an tsikfe'lets in łeke' qu' jini'fenij ka' i'nithayijkit.*
12 Ha' Tíquico hikha' hukinii ha' witset Efeso.*
13 Qu' enektax qa' enteneyij ha' yi'ntilafit ha' henejetijup ha' inejefe Carpo ha' witset'ii Troas, qa he' yifaakanhei iye, qa qu' nite' łeke'ye' qu' week enka'x he' witfaakanhei qa lees hisu'un qu' enka'x he' inqa'met ł'ajits witfaakanhei.*
14 Ha' Alejandro nijketits naqsi'jju' qi in uł'ax ka' yaqsi'j ye'mijkii. Ha' Yatsat'ax'inij qu' nepiletipji' hatse' ka' yaqsiijkii.*
15 Qa akha' iye jełiju'ł hakha'an, qe hakha'an qi in t'ejuyiju'ł kekhewe' jiwenq'ijatshentaxij.*
16 In i'nk'aa hewetka'xetsji' ha' juez ham pa'qu' netsi'fen. Week yak'esyik'uikii. K'iyinijets pa' Intata qu' hasu'uj nitanithen enewe'en.*
17 Qa hakha'łe Yatsat'ax'inij qa hikha' i'nyijup ma' qa tsit'unhet, qa hiwq'axinij in henfelji'ju' eke' wi'tlijei qa week tsepi'ye'ej, enewe'en nite' judiol. Qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' nesłuj pe' athilets qe ha' Yatsat'ax'inij i'nyijup.
18 Ha' Yatsat'ax'inij tsilithinik'ui hatse' pa' uł'ax ma' qa' natsaqsi'j qa' neska'xii pa' tenek'enhe'yi' na' wa'sji'. Jitewqinhetji'ha ha' Yatsat'ax'inij ene' week łahatsiyij. Hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

Pablo qa wetfeli'm qe hats ł'aka'the'łe.

---

* **4:3** Ro 15:4 * **4:4** 1Ti 1:4; 4:7; Tit 1:14; 2P 1:16 * **4:5** Hch 21:8; Ef 4:11 * **4:6** Gn 35:14; Fil 2:17 * **4:8** Jn 5:22-30; 15:17; Ap 12:1; Lc 18:2,6; Hch 10:42; He 12:23; Tit 2:13; 1Jn 2:28 * **4:9** Tit 3:12 * **4:10** Col 4:14; Flm 24; 2Ti 1:15; Hch 17:1; Ga 1:2; Tit 1:4 * **4:11** Col 4:14; Flm 24; Hch 15:37-39 * **4:12** Hch 20:4; Tit 3:12 * **4:13** Hch 16:8 * **4:14** 1Ti 1:20 * **4:15** 2Ti 1:14; 2P 3:17 * **4:16** 2Ti 1:15 * **4:18** Mr 1:15; Hch 20:25

19 Hewetfelii ke' Priscila qa ha' łewhe'ye' Aquila, qa week he' yatsat'etsij ha' Onesíforo.*
20 Ha' Erasto amani' ha' witset'ii Corinto, qa ha'łe Trófimo qa hiwu'mi' ha' witset'ii Mileto qe mexe wanqaats'e'.*
21 If'elitik'i qu' enek in mexente' yamets qu' k'uye'. Wetfelte' ei nakha' Eubulo qa na' Pudente, qa nakha' iye Lino, qa nekhe' Claudia qa week ne' inejefetsipji' pa' Intata.
22 Ha' Yatsat'ax'inij qu' na'n ejupha. Qa pa' qi łeqi'fenkeye'j qu' na'ni'ł ejupha iye.

* **4:19** Hch 18:2; 2Ti 1:16 * **4:20** Ro 16:23; Hch 20:4,15,17; 19:22; 21:29

TITO

Pablo mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, łeqejkunenek pa' Intata qa apóstol* iye qe t'eku'myiiji' ha' Jesucristo. Heinekumhi'yiiji' qe qa' henfeli'm pekhewe' hayiits t'eku'miiji' pakha'aj pa' Intata qu' łelitsi'ij. Ma' qa' nana'li'm pakha' nite' witqekuye'j qa' nenikfe'lets iye pa' yijaa'ija in ta'łets pa' Intata.*

2 Pakha' jiwetjumti'ets pakha'an witiła'x nite' yili'ij, hikpa' hayiits pa'aj in mexe ham ha'ne week in yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata. Pa' Intata nite' łeke' qu' naf'aliłi'ij pa'qu' hats nit'ij.*

3 Qa hane'ej, pa' łeqjeyumtshenek in hats yamets pa'aj, ma' qa hats na'l aka' hats yiwjutsiqen pa'aj ma' qa ts'ukin qa henfel ke' łe'lijei hakha' Dios Yatsat'ax'inij Eqiłina'x.*

4 Ha'ne witfaakanek t'ejuyii ha' Tito. Hik hakha' yijaa'ija in hik łunye'j qu' ya'se' qe ta'łets in yijaa'ija in heik'eni'łets ha' Jesús. Na'łłek pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo eqiłina'x qu' net'iftits ewets qa' nełisij iye pa' wit'ikesimeya'x.*

Pa'n łunye'j pa'qu' jukhewe' qu' łeke'ye' qu' netnekumhi'yi' qa netnek'enhe'yij pe' witlijtsitjii.

5 Ha' ł'isławet'ii sehe' łii Creta hikha' k'ejeti' qe qa' anqhat'axij kakha' mexe hamtaxik'ui kakha'an qu' jełiiji' pe'qu' netnek'enhe'yij hekhewe' yijayan ha' Jesús in uja'xek he' witsetits i'ni' ha' sehe' Creta. Hik aka' k'ayaji'ijets.*

6 Pakha' qu' nejełets pe' hats yijayan ha' Cristo qa aka'an qu' łunye'je' ma' qa' netnekumhi'yi', nowo'oi qu' hasu'uj nenit'ijets qu' uł'axe', qa' ewi'łe'łi'i iye pe'qu' łewhe'ye'ye', pe'qu' łelitse' nijayan ha' Jesucristo, qa hasu'uj qu' netniihe'yij qu' nite' netk'ene'ets pe'qu' ł'alheye' i'nłi'i qu'nte' nimpi'yele'.*

7 Qe pa'qu' nejełets pe' hats yijayan ha' Cristo nowo'oi qu' hasu'uj nenit'ijets qu' uł'axe' qe łakha' łeqejkunenek pa' Intata. Qa hasu'uj qu' numti qu' week nat'anipji', qa qu' peteyi'ik'uyii pe'ye' qa' hasu'uj aje'eł na'nayu'kii, hasu'uj nek'uwet, hasu'uj nisu'un qu' netqek'uyij łokoi, hasu'uj iye nisu'un ł'astai.*

8 Aka' qu' łunye'je' yijat'ij, netisij łewhi'wet'e' pe'qu' ni'wenik'ui, nisu'un week pa' łe'wis, qa' nejeeł'eku'uk'uiha pa'qu' naqsiijkii, qa' natsathen iye, qa' nisu'uunija iye pa'qu' nisu'un pa' Intata, qa' hasu'uj iye neqenijanij in nite' yaqsiijkii pa'qu' uł'axe'.

9 Nijayaanija pa' yit'ij kekhewe' hats t'ijatshenheti'yij Intata łe'lijei hats'inha qa' nenikfe'ljeetsek pa'n łunye'j qu' ninq'ijatshenij pa' yijaa'ija in yit'ij ke' Intata łe'lijei. Qa' nenikfe'lets iye pa'n łunye'j qu' netweyiju'ł pekhewe' yumtitax qu' yijaali'ija pe' nifeltax qa t'ejuił'iju'ł ke' Intata łe'lijei.*

---

* **1:1** Apóstol ikji' wit'ukinek'ij qu' nenfel ke' łe'lijei pa' Intata. * **1:1** Hch 13:9; 16:17; Ro 1:1; 8:33; Ef 6:6; Stg 1:1; 1P 2:16; Ap 1:1; Mt 22:14; 24:22; Lc 18:7; Col 3:12; 1Co 1:27-28; 1Ts 1:4; Stg 2:5; 1Ti 2:4; 6:3; 2Ti 3:7 * **1:2** 1Co 15:19; Tit 3:7; He 6:18; 9:15; Nm 23:19; Ro 1:2; 2Ti 1:9 * **1:3** Jn 1:1; 2:22; 21:1; 2Co 4:11; 1P 5:4; 1Jn 1:2; 2Ti 1:12,14; 2:15; He 4:12; 1Ti 1:1,11; 2:3; 6:20; Tit 2:10; 3:4; Jud 25 * **1:4** 2Co 2:13; 7:6,13-14; 8:6,16,23; 12:18; Ga 2:1,3; 2Ti 4:10; 1Ti 1:2; Ro 1:7; 1Co 1:3 * **1:5** Hch 27:7,12-13; 1Ti 3:1-7; 5:17 * **1:6** 1Ti 3:2-4; Col 1:22 * **1:7** Hch 20:28; Fil 1:1; 1P 2:25 * **1:9** Hch 2:42; 1Ti 1:10; 6:3; 2Ti 1:13; Tit 2:1

10 Qe olots pe' ham nek'enheyuye'ets, qa pe' iyetłe ham weju'łi'ij pa' nifeltax
qa iwotk'onhetsits iye. Qa aka'an les hit'ijets pekhewe' judiol qe hik aka'
łunyejei.
11 Enewe'en hasu'uj iwejini'łi'm qu' nenithiyutax qe yiwuł'enhet pa'qu'
jukhewe' qa week pe' łewhe'ye' qa pe' łelits iye qe yijatshenij pakha' nite'
łe'wis. Pekhewe'en in yaqsiijkii aka'an yisu'unłe qu' nanaxij ł'astai hik aka'
nite' łe'wistax.
12 Hekhewe' Creta łeiłets pa' ewi'ł yit'ij łetets qu' profetaye', yit'ij pa'aj: —
Ene' week Creta łeiłets enewe'en ejtitsits, hik łunyejei ne'ej iftsits inqa'metets,
ekunhets qa walxalits iye nite' nithayiyu'.—
13 Qa yasiinik'iha ka' yit'ij qa hik ta'łijupi' aq'ayini'łij pekhewe' łunyejei
aka'an hats'inha qa' nijayaanija ha' Yatsat'ax'inij.*
14 Qa hasu'uj eneqjunu'ułij pekhewe' nifeljiik'i pe' judiol (cuentos) qa
hasu'uj iye eneqjunu'ułij pekhewe' t'ejuyiju'ł ke' Intata łe'lijei ta'łets ene'
jukhewłe in te'su'unhetii qu' natjayanhetii.*
15 Week eke' jite'wen wekwek łesitsi'm pe'qu' hats hamitse'ji' pe' łatawjets
pe' łewuł'ets. Qa pekhewe'łe yeqeku' ha' Cristo na'lji' pe' łatawjets pe' łewuł'ets
qa week uł'etsi'm ekewe'en, qe pe' łaqjamtikineyejeikii qa pe' łatawjets iye
yaqamaxji' pa' uł'ax.*
16 Enewe'en yit'ijets in nikfe'lets pa' Intata qa pakha'łe łunyejei qa hikpa' jut-
siqaxij in nite' nikfe'lets pa' Intata. Enewe'en uł'eetsija, ham nek'enheyuye'ets
qa nite' weju'łij qu' naqsi'jtaxijkii pa'qu' łe'wise'.*

2

Me'nq'ijatshenij pa' hats yit'ij ke' Intata łe'lijei.

1 Qa akha' Tito, me'nq'ijatshenij pakha' hats yit'ij ekewe' Intata łe'lijei.*
2 Ijatshenij pekhewe' hats ława'mhits qu' hasu'uj nek'uwet, łe'wis
pa'qu' łunyejeye' hats'inha qu' qi qu' niwqinhetji' pekhewepe'. Qa
newetjeełłotok'oiha iye, t'unitsi'ijha pa'nte' łeqekuyejeyij ha' Cristo, qa'
t'unitsi'ijha iye pa' łeqsu'unka'xij ene' week, qa' t'unitsi'ijha iye in nite'
yo'qmositij.*
3 Qa hik łunyejeye' iye pekhewe' hats ława'mhii efuts qu' nijayaanija ha'
Cristo qa' naqsiijijkiiha pa' hats yit'ij, hasu'uj nowotk'onłi'ijkii pa'qu' nen-
felkii, hasu'uj newetłisij qu' nek'uwet, ninq'ijatshenij yijat'ij pa' łe'wis,*
4 qa' nijatshenij iye pekhewe' efuts qa pe' mexe inanyii iye qu' nisu'un
pa'qu' łewhe'ye'ye' qa pe'qu' łelitse' iye
5 qa' newetjeełłetok'oiha iye, hamitse'ji'ha pe' łatawjets pe' uł'ets, nejełets qa'
naqsi'j iye pe' łetsetitits, łe'wiisija pa'qu' łunyejeye', netk'enets qa' niwqinhet iye
pa'qu' łewhe'ye'ye', hats'inha qa'nte' nenit'i'ijets qu' uł'etse' eke' Intata łe'lijei.*
6 Qa' hik eqfenyejeyi'ij iye qu' akakłinij pe' jutjanhets qu'
newetjeełłotok'oiha.*
7 Me'nethinijkiiha week ekewe' łe'sits hats'inha qa' neneqjeyu'uj ewets
pekhewepe'. Kekhewe' yit'ij ke' Intata łe'lijei qu' me'nq'ijatshenij akha' iye

---

* **1:13** Jn 8:14; 2Co 13:10 * **1:14** 1Ti 1:4; 4:7; 2P 1:16; 2Ti 4:4 * **1:15** He 13:18 * **1:16** Jn 7:28; Mr 14:6; Ga 3:10; Stg 2:14-26; 2Co 9:8 * **2:1** Tit 1:9 * **2:2** 1Ti 5:1; 1Co 13:1; 1Jn 4:16 * **2:3** 1Ti 5:2 * **2:5** Lc 8:21; 10:17; Ef 5:22; 2Ti 2:15; He 4:12 * **2:6** 1Ti 5:1; 1P 5:5; 1Jn 2:13-14

qu' aqsiijkii qa' ek'enets iye. Qa' yijaayi'ija iye qu' me'nq'ijatshenij hats'inha pekhewe'en qa' qi qu' niwqinhetji' eke' wi'tlijei.
8 Neqet'eetsik'iha iye pe'qu' me'nq'ijatshenij hats'inha qa' ham pa'qu' nit'ijets qu' uɬ'etse' pe' ɬi'nq'ijatshenij. Ma' qa' newepinkii pakha' qu' ɬ'anyejetax aka'an qe ham pa'qu' jinifeltaxijkii qu' uɬ'axe'.*
9 Qa' hik eqfenyejeyi'ij iye qu' akakɬinij iye pekhewe' mexe witɬinhei (esclavos) qu' netk'enets qa' naqsiijkii iye pa'qu' nit'ijets pa'qu' ɬaqa patune'. Nowo'oi qu' ɬe'wisi'imkii pa'qu' ɬaqa patune'. Hasu'uj not'oqowe'yiju'ɬ pa'qu' natyajaxti'yijets qu' naqsiijkii.*
10 Hasu'uj net'ejtenkii, ni'nq'ethinij yijat'ij in nite' iyowk'elets hats'inha qa' nethinkii in ɬe'wiisija pa' jiyijatshenij eke' ɬe'lijei hakha' Dios hikha' Eqiɬina'x.*
11 Qe hakha' ɬeqi'fenkeye'j pa' Intata hats we'nethinkii qe qa' netisij pe'qu' ɬiɬaxitse' ene' week jukhew qa efuts pekhewe' qu' nisu'un.*
12 Qa jiyijatshen iye, ma' qa jiteli'ij in jiyintaxii pekhewep qa jiteli'ij iye pa' witeqsu'unka'xijji' pa' uɬ'ax ha'ne week sehe' ipji'. Ma' qa' jinewetjeɬ intok'oiha in mexe ju'unipji' ha'ne sehe' qa' jintatsathen iye qa' jintek'eenetsha iye pa' Intata.*
13 Hane'ej nite' jiteli'ij in jitaqsi'j pa' ɬe'wis inwetjumtikineyejeyik'ui, pakha'an qu' ne'twenhetiitax pa' qiji' ɬamijiiju' ha' qiji' in Dios hikha' Eqiɬina'x Jesucristo.*
14 Ɬakha' wetɬisɬi'ij pa'aj in wa'm infi qe qa' jinilithinik'ui in jitaqsi'jtaajkii pa' uɬ'ax qa jiyili'jju' qa jiyatsat'etsij in inejefee'ija hakha'an qa jiyeqethenju'. Enewe' yeqe'thenju' ewi'ɬɬe in yisu'un qu' naqsiijkii pa' ɬe'wis.*
15 Me'neniha in ɬ'enek'enheyij pe' witlijtsitjii qu' iyetij week ekewe'en, qa' me'nq'ijatshenij iye qa' aq'ayinij iye pekhewe' qu' ninq'ijatshentaxij pa'qu' pakha' ɬunye'je'. Qa hasu'uj pa'qu' nuten.

3

Pa'qu' ɬunye'je' pa'qu' hats nijayan pa' Intata.

1 Tito, iyeketijets iye aka'an qu' enfeli'm he' inejefetsipji' qu' niwqinhetji'ha pekhewe' qitsji' wit'alhei qa pekhewep tenek'enhei. Ɬe'wis qu' nimpiyel, qa' natjanithenik'uikiiha iye pa'qu' ɬunye'je' pa' ɬe'wis qu' naqsiijkii.*
2 Hasu'uj qu' nitaqsunijup qu' nenfelijkii qu' nit'ijets qu' naqsiijkii pa'qu' uɬ'axe' pakhape', hasu'uj nisu'un qu' aje'eɬ netqek'uyij ɬokoi, nineqsu'un yijat'ij, qa' nethinij iye ene' week in nite' weniwqinhet.*
3 Qe kekhewep ɬahatsiyij inekhewel iye jitaqsiijkii kekhewe' ham weju'ɬi'ij, qa nite' ji'mpi'yel iye, jiteqfeetsinɬi'iikii pa'qu' inikheyi'je', ɬeɬinhei'inij iye pa' witeqsunkaxijji' pekhewe' wekwek jinikfe'ltaxets in uɬ'ets, qa in hik ɬunye'j iye qu' natsat'ets'inij na'aj jitesu'un pekhewe' wekwek ha'ne sehe' epji', ji'napjaxɬe'etskii pe'ye' qa jitawtshetenɬe, je'qemtshenetsitsij na'aj wekwek, jitaqsi'jɬi'ijkii qu' jinuten ene' week, inekhewel qa jitutenek ene' week.*

---

* **2:8** 1Ti 2:2 * **2:9** Ef 6:5-9; Col 3:22; 1Ti 6:1; 1P 2:18; Jud 4; He 13:21 * **2:10** 1Ti 1:1,3; 2:3; 3:4; Jud 25 * **2:11** Hch 1:8; Ro 10:14; 2Co 5:18-21; 1Ti 2:4; 4:10; 2P 3:9 * **2:12** Jud 18; 2Ti 3:12; 4:10; 2P 1:4; 2:10; Lc 23:41; 1Co 15:34; 1Ts 2:10; 1P 2:24 * **2:13** Hch 23:6; 1Ts 1:3; Lc 9:32; Jn 17:1,24; 2Co 3:18; 2P 3:18 * **2:14** Mt 20:28; Mr 10:45; Ro 8:32; Ga 1:4; 2:20; Ef 5:2,25; 1Ti 2:6; Ex 19:5; Lc 1:68 * **3:1** Ro 13:1-7; 1P 2:13-14 * **3:2** Stg 3:13 * **3:3** 2P 1:4; 2:10; Stg 4:1

4 Ma' qa in hats ji'yethinij pa' qi łeq'iltiyejei'inij qa pa' qi łeqsu'unka'x inij iye
hakha' Dios Eqiłina'x,*
5 łakha' qa hats jiyiłin. Qu' ji'ła'xe' nite' ta'łets pa'qu' jintumtitax qu' łe'wise'
qu' jintaqsi'jtaajkii, pa' łeq'iltiyej'inij yijat'ij hikpa' ta'łets qu' ji'ła'xe'. Ma' qa
jiyiliijijju'ha pe' inwuł'ets, ma' qa hats hik injunye'j qu' jink'ayik'e' qe ta'łets
pa' Espíritu Santo*
6 hikpa' qi pa' yatsii i'nipji' pa' Intata qe ta'łets ha' Jesucristo hikha'
Eqiłina'x,*
7 hats'inha pa' łeqi'fenkeye'j ha' Jesucristo qa' jinatsathenket ma' qa jinełisij
pa' hats jinikfe'lets in na'l pakha'an witiła'x nite' yili'ij.*
8 Ekewe'en eke' wi'tlijei yijaalija. Qa hik ta'łijupi in hisu'un qu' iwjut-
siqeenija in yijaa'ija pakha' qu' iyetij ekewe'en, hats'inha pekhewe' hats
tek'enets pa' Intata qa' nisu'uunija qu' naqsiijkii pa' łe'wis. Aka'an łe'wis in
t'ejuyets ene' week jukhew qa efuts qa weju'łij iye.*
9 Mewetwu'mik'uiha pekhewe' tafaakate'yijju'kii qa nite' yeqet'etskii pe'
yumti, qa pe' uł'etsij wetju'łkii in t'ejuyets pe' ława'mhitsik'i, qa pe' wata'nutenij
wetju'łkii pe' yumti ma' qa tek'ełeyijju' qa pe' wata'nutenij wetju'łkii ke' yika'
pa'aj pa' Moises'ik'i (ley), mewetwu'mik'uiha qe ekewe'en ham weju'łi'ij.*
10 Pa'qu' jukhewe' qu' nata'łets in yeqet'etsju'kii, in hats wetsjuk'ij qu'
aq'ayintaxij in nite' łe'wisju' pa'qu' nenfeltax qa' iwu'mfik'i.*
11 Hats łenikfe'lets pakha'an in uł'ax pa' yisu'un. Nite' yaqsiijkii pa' yisu'un
pa' Intata qa hats łakha'łe łete'm in wetwuł'enhetju'.

Nenijatshenij qu' naqsiijkii pa' łe'wis.

12 In mexe ła'ni' ha' ł'isławet'ii sehe' łii Creta, qu' he'nukintax ei hatse' ha'
Artemas i'nłi'i ha' Tíquico, qa' mowoqeku'ui wat'ij qu' aje'eł anamyii hatse'
ha' witset'ii Nicópolis qe hikha' qu' ha'ni'kii hatse' qu' lop'etax.*
13 I'fenij week pa'qu' łeke'ye' qu' i'fenij ha' abogado Zenas qa ha' Apolos,
hats'inha qa ham pa'qu' hami'ik'ui qu' nakkii iye.*
14 Qa pe' hats inejefetsipji' qa' nenijatshenij qu' naqsiijkii pa' łe'wis, ni'fen
pa'qu' neł'ilax hats'inha qa'nte' hik łunyejeye' ne'ej ewi'ł najkak ham łeye'.*
15 Week enewe' i'nyijup wetfel ei. Hewetfeli'łii week hekhewe' tsisu'uni'ł
inejefetsipji'. Na'łłek ha' Yatsat'ax'inij qu' net'iftits'ił ewets.*

* **3:4** 1Ti 1:1; 2:3; Tit 1:3; 2:10; Jud 25 * **3:5** Ro 11:14; 12:2; 2Ti 1:9; Ef 2:4,9; 5:26; 1P 1:3; 3:21; Jn 3:5
* **3:6** Jl 2:28; Hch 2:33; 10:45; Ro 5:5 * **3:7** Hch 13:43; 15:11; 1Co 8:1; Ga 1:6; 1P 4:10; Tit 1:2 * **3:8**
1Ti 1:15; 3:1; 4:9; 2Ti 2:11 * **3:9** 1Ti 1:4; 6:4; Ro 1:29; 13:13; 1Co 1:11; 3:3; 2Co 12:20; Ga 5:20; Fil 1:15
* **3:10** 1Ti 1:9; Mt 18:15; 2Ts 3:15 * **3:12** Hch 20:4; Ef 6:21; Col 4:7,9; 2Ti 4:12; Lc 14:26 * **3:13**
Hch 18:24; 19:1; 1Co 1:12; 3:4-6,22; 4:6; 16:12; Stg 2:15 * **3:14** Mt 13:22; Mr 4:19; 1Co 14:14; Ga 5:22;
Ef 5:11; 2P 1:8; Jud 12 * **3:15** Col 4:18; 2Ts 3:16

FILEMÓN

Pablo yojo in mexe wetfel.

1 Yakha' Pablo, ye'wit'opheɬik qe ta'ɬets in henfel ha' Jesucristo, qa na' inejefe Timoteo hika'aɬ ha'ne witfaakanek qu' net'ejui ei yejefe'eɬipji' pa' Intata qa yithayife'eɬ iye Filemón,*
2 qa week iye kikhe' Apia yejefeki'iɬipji' pa' Intata, qa hakha' iye Arquipo hikha' iye yi'fe ej in hawatlani'ɬ pa' uɬ'ax, qa week he' inejefetsipji' pa' Intata not'axjii wetju'ɬ ke' etsi'ii.*
3 Pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits'iɬ ewets qa qu' nikesimen iye pe' atawjetsi'ɬ.

Ineqsu'un qa nite' yeqeku' iye pa' Jesucristo pa' Filemón.

4 Hit'ijetspha'm ɬe'wisij pa' yeqe Dios in nite' tsitapiji'ij ei qa k'iyinji'ij,
5 qe k'impi'ye'ej pa' na'l e'm e'qsu'unka'xij pe' week inejefetsipji' pa' Intata qa pa' nite' eqekuye'jij iye ha' Yatsat'ax'inij Jesús.*
6 Qa k'iyinijets pa' Intata pa' ɬ'ihinijkii nite' eqekuye'j qu' week nitanit'etsij qu' nata'ɬets pa' ɬe'wis in na'l ine'm ta'ɬets ha' Cristo.*
7 Yejefe, pa' e'qsu'unka'x qi in tsi'sinheti'mkii qa yi'sinhetik'i iye yajits, qe ɬisimetsin pe' ɬatawjets pe' yijayan pa' Intata.*

Pa' iyini'mets pa' Onésimo.

8 Qa hik ta'ɬijupi' yakha' in yemjeetax in ɬeke'tax pa'qu' k'ayaji'ijets qe ta'ɬets ha' Cristo
9 qa lesɬe ɬe'wis yijat'ij pa'qu' nek'iyinij ewets qu' nata'ɬets pa' e'qsu'unka'x. Yakha' Pablo. Yakha' hats yaɬawa'ma'x, qa yakha' iye ye'wit'opheɬik qe ta'ɬets in henfel ha' Jesucristo,*
10 k'iyinij ewets nakha' hik ɬunye'j qu' ya'se' Onésimo, qa hik nakha' iye hik ɬunye'j qu' ewi'ɬij qu' nenekifik'i iye ha'ne yi'nopheɬi'wet'ii.*
11 Hikna' mexe hamtax weju'ɬi'ij in eqejkunenek, qa ha'neɬi'ij qa hats na'l pa' weju'ɬij in t'ejui inwets akha' qa yakha' iye.
12 Qa henpilhenin ei, qa in henpilhenin ei qe qi in hisu'un nakha'an qa qu' ku'miju'ɬ qa yakha'ɬe in ɬ'eku'myiju'ɬ.
13 Hikna' hisu'untax qu' henyejinju' qekha naqsi'jtax ye'mijkii in mexe hoyopheɬitii pakha' nite' ɬeke' qu' aqsi'j ye'mijkii, in hoyopheɬitii ta'ɬets in henfel eke' ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús.
14 Qa nite'ɬe hisu'un qu' haqsiijkii aka'an qu' hame' pe'qu' e'lijeye', hats'inha pa' eq'ilta'x qa' nite' nata'ɬe'ets qu' hik ɬunye'je' qu' enijtsheti'yij, qa' nata'ɬets yijat'ij in akha'ɬe in ɬisu'un.
15 Qe i'nɬi'i qu' hik aka'ye'ɬe qu' nata'ɬets in mexe ik ek'ui pa'aj, hats'inha in tepil ei qa ewi'ɬ ni'iɬi' iye, ma' qa' hats pakhaayi'ij yijat'ij qu' ewi'ɬ ni'iɬi'.
16 Hats nite' hik ɬunye'j qu' ewi'ɬe'ɬe qu' witɬinek'e (esclavo), qe hane'en les in weju'ɬij in witɬinek qe inejefe'epji' iye pa' Intata, yakha' te'eme qi in hisu'un,

---

* **1:1** Hch 13:9; 16:1; 2Ti 1:8; He 13:3; Ro 1:1; 1Ti 1:2 * **1:2** Col 4:17; Fil 2:25; Hch 12:12; Ro 16:5 * **1:5** Dt 6:5; Mt 22:37; Ga 5:6,22; Ef 6:23; 1Ts 1:3; 3:6; 5:8; 1Ti 1:14; 1Jn 4:20 * **1:6** Ga 5:6; Gn 1:31; 18:18; 3Jn 11 * **1:7** Lc 12:19; 2Ti 1:16 * **1:9** 2Ti 1:8; He 13:3 * **1:10** 1Ts 2:11; 1Co 4:15; Col 4:9

qa akha'ɬe qa tsikfe'l ewets in les qu' qiyi'ija qu' isu'un, qa nite' ewi'ɬe qu' nata'ɬets in jukhew qu' isu'un qe in inejefe'epji' iye ha' Yatsat'ax'inij.*
17 Qu' it'ij yiwets qu' k'eyithayifeye', qa hik eqjunye'ji'ij na' Onésimo pakha' hats eqjunye'jyij.*
18 Qa qu' nawtshetenij pe'ye' pa'aj qa i'nɬi'i pe'qu' ɬ'ekumhifkinele'ej, qa' ets'eni' qu' yekumhifkineli'ij.*
19 Yakha' Pablo. Yakha' yijaa'ija in he'nq'ika' ei. Yakha' qu' hijanin pe' ɬ'ekumhifkinel ej na' Onésimo, qa hasu'ujɬe antapi'ik'i in na'l pa' ekumhifkine'yij in ta'ɬ yiwets in na'l e'm pa' witiɬa'x nite' yili'ij.*
20 Ehe, yejefe, esɬisij aka'an qu' nets-sinheti'mkii qu' nata'ɬets in je'witjefeye'k ipji' ha' Yatsat'ax'inij, i'sinheti'mkiiha pa' yitawe'j qu' nata'ɬets in je'witjefeye'k ipji' ha' Cristo.
21 He'nq'ika' ei qe tsikfe'lets in ɬ'ek'en, ma' qa humtii'ija qu' aqsiijkii kekhewe' k'iyinij ewets, qa humtii'ija iye qu' les anhini' ke' k'iyinij ewets pe'qu' aqsiijkii.
22 Qa k'iyinij ewets iye qu' ajiletɬe pa'qu' yiwhi'wet'e, qe q'axqe qu' net'eku'miju'ɬ pa' Intata pe' iyinheyejeyi'ɬ ma' qa' natsami'ɬ ei.

Pablo wetfel.

23 Wetfel ei na' Epafras, hikna' yinopheɬife iye qe ta'ɬets ha' Jesucristo.*
24 Wetfel ei iye na' Marcos, na' Aristarco, na' Demas, qa na' Lucas, hik enewe' tsi'fenij in nifel iye ha' Jesucristo.*
25 Pakha' qi ɬeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' na'ni'ɬ ejupha week ekheweli'ɬ.*

* **1:16** Fil 3:3; 1Co 16:19; Ap 11:8 * **1:17** Ro 14:1 * **1:18** Ro 5:13 * **1:19** 1Co 16:21 * **1:23** Col 1:7; 4:12 * **1:24** Hch 12:12,25; 15:37,39; 19:29; Col 4:10,14; 1P 5:13; 2Ti 4:10-11 * **1:25** 2Ts 3:18; Ap 11:8; Sal 51:12

HEBREOS

Pa' Ła's les t'anipji' pe' angelits.

1 Pakha'aj toxik'i pa' Intata hayiits nifelji'ji'm na'aj łunye'jkii pe' i'nalheyik'i qa i'njiijji' pe' profetas'ik'i.*

2 Qa ha'neł'ij ene' teke'lenju' nełuts qa hats łaa'sija ha' i'nijji' in nifel ine'm, hikha' testi'yij qu' natsat'axij ene' week, qa hikha' iye yaqsiijkii ha'ne wa's qa ha'ne week sehe' epji' iye.*

3 Hakha'an hikha' pa' łesa'x tujji'ha pa' Intata, qa hakha'an iye ham hami'ik'ui in hik łunye'j pa' Dios. Łakha' niyejinik'ui ha'ne week qe ta'łets pa' łet'unha'x pa'qu' nit'ij. In hats jiyilijijju' pe' inwuł'ets qa wapiletspha'm na' wa's i'niju' pa' yiya'yik'i pa' qi Tenek'enhei.*

4 Ma' qa les in t'anipji'ha pe' angelits, qe testi'yij pa' łuk'eji' les in qiji' qa nite' hik łunyejei pekhewe'en.*

5 ¿Qe pa'n ipłu'uk'i pa' Intata qu' nit'ijets pa'qu' angele': *—Akha' k'ayaasija, hane'ej hats haqsiijkii qu' enekfik'i?—* *(Sal 2:7)* ¿Qa pa'n ipłu'uk'i iye qu' nit'ijets: *—Yakha' qu' łatataye'yij, qa łakha' qa' ya'si'ij?—* *(2S 7:14)**

6 Pa' Intata qa yit'ij iye pa'aj in yethinij ha'ne week sehe' epji' ha' ajit in ła's: *—Week pe' łaqa angelits ha'ne Dios qu' niyinets.—* *(Sal 97:7)**

7 Pa' Intata qa yit'ij iye in iyetij pe' łaqa angelits: *—Ha'ne yaqsiijkii ne' łaqa angelits qa hik łunyejei na'aj t'unik'i, qa ne' łeqejkunenhei qa hik łunyejei na'aj fe't leppepep.—* *(Sal 104:4)*

8 Qa in iyetij iye ha' ła's qa yit'ij: *—Akha' Dios, nite' yili'ij qu' enek'enhei, pa' ł'enek'enheiji' ewi'łłe pa' yatsathen.* *(Sal 45:6)*

9 *Łisu'un pa' yatsathen qa pa' uł'ax qa łuteenija,* *(Sal 45:7)**qa hik ta'łijupi' pa' Dios, hikpa' eqe Dios in nełisij pa' qi in esa'xi'mkii, les in qi qa nite' hik łunye'j pa' testi'yij pekhewep.—* *(Is 61:1,3)**

10 Qa yit'ij iye: *—Akha', Yatsat'ax'inij, in i'nk'aa'ija qa łaqsiijkii ha'ne sehe', qa ne' okoyei qa yaqsiijkii ene' wasits.* *(Sal 102:25)*

11 *Enewe'en hamits hatse', qa akha'łe qa'nte' a'hame',* *(Sal 102:26)**week enewe'en hik qu' łunyejeye' na'aj witqhinawat in hats ława'ma'x.* *(Is 51:6)**

12 *Enewe'en hik qu' eqfenye'ji'ij na'aj peñilo witintaafit qu' ipephe'łje'm, qa' ink'aihit iye hik qu' łunyejeye' ne'ej witqhinatai qe wenink'aihit. Qa akha'łe qa nite' yili'ij pa' hatsłe ejunye'j, pe' eqe'ninqapits nite' yili'ij.—* *(Sal 102:26-27)**

13 ¿Qa pa'n ipłu'uk'i pa' Intata qu' nit'ijets pa'qu' angele': *—Niju' e'weyii ha'ne ts'iyayik'i hatse'łu' qu' otstaxipji'kii nekhewe' ejuihifets?—* *(Sal 110:1)**

14 Qe week pe' angelits espíritu łeq'ithayinenhei pa' Intata, qa yukin qe qa' ni'fen pekhewe' qu' netesti'yij hatse' pa' witiła'x nite' yili'ij.*

2

Qu' nite' jint'eku'mi'iha.

---

* **1:1** Jn 9:29; He 2:2-3; Hch 2:30; 3:21; Nm 12:6,8; Jl 2:28 * **1:2** 2P 3:3; Jud 18; Sal 2:8; Jn 1:3 * **1:3** Mr 16:19; Col 1:17 * **1:4** Ef 1:21; Fil 2:9 * **1:5** Hch 13:33 * **1:6** Ro 8:29; He 10:5; Dt 32:43 * **1:9** Fil 2:9 * **1:11** Is 34:4 * **1:12** He 13:8 * **1:13** Jos 10:24; He 10:13 * **1:14** Sal 103:20; Mt 18:10; He 5:9

1 Qa hik ta'łijupi' qu' les łe'wis qu' jinatjanithenijha qu' jinaxtayitik'iha kekhewe' hats jitepi'ye'ek'i, hats'inha qu' nite' jitoxi'imets pa' wit'ikheyi'j ta'łets pa' yijaa'ija.
2 Qeku'nek, jeł qeku'ni'łek pakha'aj pa' Intata pe' yit'ij in i'nijji' pe' angelitsłetax, ła'mek qa qi pa' łet'unha'x, qa pe' nite' yisu'un nite' nek'enheyutaxik'i, ma' qa tatanithenhetiijijij in łuk'e'ek pa' weju'łij.*
3 ¿Qa pa'n łunye'j qu' ji'nilattaxik'ui qu' nite' jinatjanitheni'ij in hats tewu'mhitiitax'ink'ui pe' inwuł'ets? Hik aka' yojo'oj in nifel ha' Yatsat'ax'inij, qa hekhewe' yepi'ye' hakha'an qa yiwjutsiqeni'ł ye'mha aka'an in yijaa'ija.*
4 Qa pa' Intata in yiwjutsiqen aka'an in yijaa'ija, qa yit'iji' in yiwjutsiqen kekhewe' jutsiqetsij in ta'łii pa' Intata qa in yitjułaxijpha'mkii iye, qa kekhewe' iye łunyejeiłe wetju'ł ham łunyejeyi'iju'ł qa pekhewe' iye jiyełisij pa' Espíritu Santo qu' ji'niyayij in łunye'jek pa'qu' nisu'un qu' ji'niyayij.*

Jesús hikpa' ta'łets in hats ji'łii.

5 Qe pa' Intata nite' tisij pe' angelits qu' netnek'enheiji' hatse' pa' ink'ayik sehe' mexe hamik'ui, hik pakha' t'ejuyets kekhewe' hane'ej henfeltaxi'ł.
6 Qe yit'ij yijat'ij pa' ewi'ł in i'nji' kekhewe' we'nika'ajji' in yit'ij: *—¿Pa'n eqjunye'jij pa' jukhew qa nite' łantapi'iikii? ¿Pa'n eqjunye'jij pa' ła's ene' jukhewłe in łiwejułenij?* *(Sal 8:4-6)**
7 *Qa łaqsiijkii in łammi'słe in te'weyik'uiju' pe' angelits in nite' qiji'. Akha' łetisij pa' qi łesa'x qa ł'eni pa' łuk'eji', qa łetisij qu' netnek'enhe'yij week pe' łaqsijiiju' pe' okoyei.*
8 *Akha' łaqsiijkii qa week ł'eniiju' pe' łef'iyei pakha'an qa tenek'enhe'yipji'.—(Sal 8:5,6)* Ye'ehe, pa' Intata in yit'ijets in week tenek'enhe'yipji', qa ham pa' qu'nte' netnek'enheyi'ij, qa ha'neł'ij qa mexente' jite'wen qu' nasinik'i aka'an.
9 Qa hats jinikfe'lets hakha' taqsijkitiyijkii in łammi'słe in te'weyik'uiju' pe' angelits in nite' qiji', hik hakha' Jesús, testi'yij pa' qi łesa'x qa pa' łuk'eji' qe ta'łets pa' qi in yaats'e' qa wa'm, qe pa' Intata in qi pa' łeqsu'unka'x inij qa yaqsiijkii in wa'm infi hakha'an qe qa' jini'fen.*
10 Pa' Intata yaqsiijkii week pekhewe' na'l qu' net'ejuiłe'ets łakha', qa yisu'un qu' olotse' pe'qu' łelitse' qu' neka'xii pa' qi łesa'x. Qa hik ta'łijupi' in les łe'wis qu' naqsiijkii qu' nasinketik'iha pakha' les łe'wis qu' łunye'je'kii hakha' qu' nata'łets qu' ji'łiye' qe ta'łets pa' qi in yaats'e'ej.*
11 Qe pa' yiwu'm pe' witwuł'ets qa pe' tewumhiti'yik'ui pe' łewuł'ets enewe'en ewi'łłe pa' Łatata. Qa hik ta'łijupi' hakha'an in nite' wepinij in yit'iłij ewets k'injats.*
12 Qa yit'ij in i'nji' kekhewe' we'nika'ajji': *—Aka' ii qu' henfeli'm enewe' k'injats. Qa' ha'nij ji'teje'm qu' netlijtsii ei ma' qa' heilijtsii ei qa' k'ewqinhet.—(Sal 22:22)**
13 Qa yit'ij iye: *—Yakha', pakha'an qu' hetjumti'ijets.—* *(Is 8:17)* Qa yit'ij iye: *—Ha'ne qe ha'ni', ha'nijup ne' yilits tseł'isij na' Dios.—* *(Is 8:18)**
14 Qa hik ta'łijupi', in łunyejeyek enewe' łelits in ikijets aka' wit'eseninye'j qa na'l iye pe' ł'athits, qa łakha' qa ikjiijetsek aka' łunyejei, hats'inha in wa'm

* **2:2** Dt 33:2; Hch 7:53; Nm 15:30; He 1:1; 10:28 * **2:3** Lc 1:2; He 1:2; 10:29 * **2:4** Jn 4:48; Hch 2:22; 1Co 12:4; Ef 1:5 * **2:6** Job 7:17; 1Co 15:25 * **2:9** Hch 2:33; 3:13; Jn 3:16; 2Co 5:15; Fil 2:9 * **2:10** Lc 13:32; 24:26; Ro 11:36; He 7:28 * **2:11** Mt 28:10; Jn 20:17; Hch 17:28; He 10:10 * **2:12** He 12:23 * **2:13** Sal 18:2; 12:2; Jn 10:29; 2S 22:3

qe qa' niwuɬ'enhetju' pa' inwo'met, hik pakha' na'ltaxi'm pa' ɬet'unha'x pa' witwamhi'.*
15 Qa' niwejinkii iye pekhewe' witɬinheitaxij eke' week ɬahats'ij qe nijiwe'yi'm
pa' witwamhi'*
16 qe yijaa'ija, nite' namijju' qu' ni'fen pe' angelits, qe namijju' yijat'ij qe qa'
ni'fen pe' ta'ɬets pa' Abraham'ik'i.
17 Qa hik ta'ɬijupi' pa'aj in les ɬe'wis qu' notjonketik'iha enewe' ɬek'injats,
hats'inha qa yamɬe'etsji' in hats qi in eq'iltinhetsax qiji' pa'i nite' yijanik'i
week pa' hats yisu'un pa' Intata, hats'inha qa' niwu'm pe' ɬewuɬ'ets ene' week.*
18 Qe in ɬunye'jek ɬakha' in qi in yaats'e' in tajaajinhetii, qa ɬunyeje'ji'jek qu' qi
qu' ni'fen pekhewe' qu' natjaajinhetii.

3

Jesús les in qiji' t'anipji' pa' Moises'ik'i.
1 Qa hik ta'ɬijupi' yejefetsipji' pa' Intata, i'nij ji'teje'm pe' teniya'yijii pa'
wa'sji'pha'm, ijamti'iɬii pa'n ɬunye'j ha' Jesús, Łakha' nukin inwetsju' pa' Intata
qa qiji' Pa'i, ma' qa hikha' jitetfelij in nite' jiteqeku'.*
2 Łakha' tek'eenik'iha pakha' hats yit'ijets pakha' nukin, in ɬunye'jek pa'aj pa'
Moises'ik'i in tek'eenik'iha pa'qu' nit'ijets pa' Intata in tenek'enhe'yij pe' week
Israel.
3 Qa lesɬe in qiji' ha' Jesús qa nite' hik ɬunye'j pa' Moises'ik'i, in ɬunye'jek na'aj
yaqsiijkii ne'ej wititsi' in les qe weniwqinhetji' qa nite' ne'ej wititsi'.
4 Qe week ne'ej wititsi' na'l na'aj yaqsiijkii, qa pakha'ɬe Dios qa yaqsiijkii
ha'ne week.*
5 Pa' Moises'ik'i tek'enik'iha pa'qu' nit'ijets in t'ithayi'yi'm pa' Intata in
tenek'enhe'yij pe' week Israel, hats'inha kekhewe' yaqsiijkii pa'aj qa' hik
ɬunye'je' qu' nenfel kakha' mexe hamik'ui pa'aj.*
6 Qa hakha'ɬe Cristo qa hik ɬunye'j na'aj wita's impiye' in tenek'enhe'yij pe'
ɬetsi' pa' Intata, qa pe' ɬetsi' pa' Intata qa inekhewel in jitajayan, qu' jinat-
janithenij qa' jinaamɬi'ijii pa' ɬahats'ij in jitumti in yijaa'ija ha' Cristo in hats
jiyiɬin, qa qu' jintewqinhetji' iye qa' jintefel pa' inwetjumtikineyejeyik'ui.*
7 In ɬ'anye'jek pa' Espíritu Santo in yit'ij: *—Qu' hane'ej epi'ye'eɬ pa'ɬ'a'x pa' Dios,*
*(Sal 95:7)**
8 *hasu'uj qu'nte' enk'enheyuyi'iɬets ma' qa' it'unheti'ɬ pe' atawjetsi'ɬ, in*
ɬunyejeyek kekhewe' alheyi'ɬik'i in nite' yisu'un qu' netk'enets, qa yijaajintaajkii
pa'qu' nami' pa' Intata qu' hats nite' newejuɬi'iju'ɬ in nite' tek'enets in neki'kii ha'
ham i'ni'i'. *(Sal 95:8)*
9 *Hik hakha'a' ke' alheyi'ɬik'i in tsijaajintaxijkii qu' nenikfe'lets me hitani'then*
me nite'. Yemjeetax in cuarenta (40) ininqapits in iktaxijje'm in yi'wen ke'
haqsi'ji'mijkii. *(Sal 95:9-11)*
10 *Qa hik ta'ɬijupi' in ts'ayu'um kekhewe' jukhew'ik'i qa hit'ijets: "Nite' yili'ij in*
nite' nek'enheyu' pe' atawjetsi'ɬ, qa nite' ɬenikfe'li'ɬets pa'n yijunye'j." *(Sal 95:10)*
11 *Qa in hats ts'ayu'um qa hit'ijets in hiwjutsiqeni'm: "Nite' ɬeke' qu' ami'ɬii na'*
qek mawapiitaxiɬi' na' yiwapiihiwet."— *(Sal 95:11)*

---

* **2:14** Jn 1:14; 1Co 15:54-56; Col 2:15; 2Ti 1:10; 1Jn 3:8 * **2:15** Ro 8:15; 2Ti 1:7 * **2:17** Fil 2:7; He 4:15; 5:1-2; 7:26-28 * **3:1** Ro 15:8; Fil 3:14; He 2:11,17; 4:14-15 * **3:4** Ef 2:10; 3:9 * **3:5** Ex 14:31; Nm 12:7; Dt 18:19 * **3:6** Mt 10:22; Ro 5:2; 11:22; 1Co 3:16; He 1:2 * **3:7** Hch 7:36; He 4:3,5

12 Jeł'łiju'ł yejefets, hasu'uj pa'qu' nana'li'm pa'qu' łatawe'je' pa' uł'ax qa pa' witqekuye'j, ma' qa' toxi' imets pa' nite' wa'm Dios.
13 Matkakłini'ł wetju'łkii yijat'ij week nełuts hane'ej in mexe łeke', hats'inha qa' hame' ekheweli'ł pa'qu' hik łunye'je' qu' net'unje'm qu' nata'łets pa' łaqawitjineya'x pa' uł'ax.*
14 Qe inekhewel hats wanaqsiijkii in ju'un ji'teje'm ha' Cristo, ehe, qu' hats jint'ekuu'miju'łha pa'aj hakha'an in i'nk'aa'ija qa' jinaamłi'ijii pa' łahats'ij.*
15 Qa hik ta'łijupi' in wenit'ij: *—Qu' hane'ej epi'ye'eł pa' ł'a'x pa' Dios, hasu'uj qu'nte' enk'enheyuyi'iłets ma' qa' it'unheti'ł pe' atawjetsi'ł, in łunyejeyek kekhewe' alheyi'łik'i in nite' yisu'un qu' netk'enets, qa yijaajintaxkii.—* *(Sal 95:7-8)*
16 ¿Łek pekhewe' pe' yijaajintaxkii in hats yepi'ye'tax pa' ł'a'x pa' Dios? ¿Me nite' hik pekhewe' pe' ikik'uifik'i pa'aj pe' Egipto yojo'ok'oi pa' Moises'ik'i?*
17 Pa' Intata ¿łek pekhewe' pe' nayujiji'm qa ikijje'm cuarenta (40) ininqapits? ¿Me nite' hik pekhewe' pe' uł'ax yaqsiijkii qa naxju' qa pe' łenutsik'i qa amaneiji' pa' ham i'ni'i'?*
18 ¿Qa łek pekhewe' pe' hats yiwjutsiqen pa' Intata qu' nite' nuyejiteje'm pa' ławapiihiwet? ¿Me nite' pekhewe' nite' tek'enets?
19 Hats jinikfe'lets in nite' uiji'teje'm pekhewe'en pa' sehe' Canaán qe ta'łets in nite' tek'enets pa' Intata.

4

Pa' ławapiihijii pe' yijayan pa' Intata.

1 Qa hik ta'łijupi', in mexe łeke' qu' ji'nuiji'teje'm pa' ławapiihiwet pa' Intata, qa les łe'wis qu' jine'nijiweyets qu' jinaqamij. Hasu'uj pa'qu' numti qu' hats nite' łeke'ye' qa' amane'fik'i.*
2 Qe yijaa'ija, inekhewel in hats jitefelhiti'yi'm ekewe' łe'sits wi'tlijei, hik łunyejei pa'aj pekhewe' ikik'uifik'i pa' Egipto. Qa nite'łe testi'yij pa' hats weniwjutsiqentaxi'm, qe yeqeku'uk'i pa' wenittaxijets.
3 Qa inekhewel in jitek'enets qa hats ju'uiji'teje'm pa' ławapiihiwet, qa pekhewepłe qa nite' uiji'teje'm, in ł'anye'jek pa'aj in yit'ij: —In łunye'jek in ts'ayukii qa hit'ij: *"¡Nite' łeke' qu' nuiji'teje'm na' yiwapiihiwet!"—* *(Sal 95:11)* ¡Qa nite' łeke' qu' nuiji'teje'm yemjeetax in hats week yijat'etstaxi'mju' pe' wekwek in ipłu'uk'i ek pa'aj in i'nk'aa'ija yaqhat'axij pa' Intata ha'ne week sehe' ipji'!*
4 Qe hik aka' yit'ij ke' Intata łe'lijei in t'ejuyets in hats yamets pa'aj wetsjuk tatsai (7) nełuts: —Pa' Intata qa wapiiji' pa' nełuji' in yamets wetsjuk tatsai (7) in hats yaqhat'axij pe' ł'ithayijkitits.—*
5 Qa ka' hats henfel in yit'ij: *—¡Nite' łeke' qu' nuiji'teje'm na' yiwapiihiwet!—* *(Sal 95:11)**
6 Qe pekhewe'en in yepi'ye'tax qa nite'łe tek'enets pa' Intata, qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' qu' nuiji'teje'm pa' ławapiihiwet. Qa mexełe łeke' pekhewepe' qu' nuiji'teje'm.
7 Qa hik ta'łijupi' pa' Intata in yeni' pa' ewi'ł nełuji' in yit'ij: —Hane'ej.— I'nijji' pa'aj pa' David'ik'i in hats olots ininqapitsik'i pa'aj pekhewe'en, in ł'anye'jek

* **3:13** Ef 4:22; He 10:24 * **3:14** 1Co 15:2; He 3:6; 10:23; 11:1 * **3:16** Nm 14:2; Dt 1:35-38 * **3:17** Nm 14:29; Sal 106:26 * **4:1** 1Ts 2:13; He 12:15 * **4:3** Sal 95:11; He 3:11 * **4:4** Ex 20:11 * **4:5** He 3:19

pa'aj kakha' wi'tlijei in yit'ij: *—Qu' hane'ej epi'ye'eł pa' ł'a'x pa' Dios, hasu'uj qu'nte' enk'enheyuyi'iłets ma' qa' it'unheti'ł pe' atawjetsi'ł.—* *(Sal 95:7,8)*
8 Qe qu' net'ejuiłe'ets pa' yeka'xii pa'aj pa' Josué pe' Israel witwapiihi'wet, ma' qa pa' Intata qekha nite' nenfeletax pakhape' nełu.
9 Qa hik ta'łijupi' in jinikfe'lets in na'l pakha' mexe aman qiji' nełu witwapiihijii qu' net'ejuyets pe' łelits pa' Dios.
10 Qa pe'qu' hats nuiji'teje'm pa' ławapiihiwet pa' Intata, qa' nawapiyij pe' ł'ithayijkitits, in łunye'jek pa' Intata in wapii pa'aj.
11 Qa hik ta'łijupi', jiwent'unhet qa' ji'nuiji'teje'm pa' witwapiihi'wet, hats'inha qa ham pa'qu' hik łunye'je' pa'aj pekhewe' nite' tek'enets pa'aj.

Pa' łet'unha'x ke' Intata łe'lijei.
12 Qe ke' Intata łe'lijei in tefelhitii hik łunyejei qu' iłiye', t'units, qa les in yasłits iye qa nite' hik łunyejei na'aj witqatsjikinet week yasłax ł'anu qa ł'ejuyi'j, qa in yasłits wiikfik'i qa łeke' iye qu' nuiji'teje'm qa' neqetheni'ł wetju'ł pa' łiła'x ha'ne i'nese'n pa' inqe'spiritu, qa łeke' iye qu' nuiji'teje'm pe' ł'aka'thel wetju'ł ene' łewekwekits ene' i'nesenits qa pe' ininuts łatawjets, qa nikfe'letsha iye in yejełijupkii pa' yoksi'wen qa pa' yumti iye pa' intawe'j.
13 Qa ham pa'qu' not'axi'mji' ene' week łaqsijiiju', qe week yijat'ij in łequk'elłi'ijkii pe' łotoy pakha' jiyejeyumtshenij hatse' pakha' hane'ej injunyejei.

Jesús qiji' pa'i.
14 Qa hik ta'łijupi', inekhewel in na'l ine'm ha' qiji' in pa'i yamiipha'm na' wa's, hikha' Jesús, ła's pa' Dios, ma' qa' jinatjanithenijha in nite' jiwepinij in jitetfelij in nite' jiteqeku'.
15 Qe ha' na'l ine'm qiji' pa'i yoksi'wen pa' jitoksi'wen in nite' jet'units, qe łakha' iye tajaajinheti'yij pa' a'tax in injunyejeyek hane'ej, qa łakha'łe qa nite' yaf'ali'ets pa'qu' łuk'eye' pa' uł'ax qu' naqsiijkii.
16 Qa hik ta'łijupi', hasu'uj ji'nijiwei qu' jinenekets pa' łots'oji'la'x wa'sji' hats'inha qa' jinełisij pa' łeq'iltiye'j, ma' qa' jini'fenji'ij qu' jintesu'unji'ij qu' jini'fen.

5

1 Qe week pa'qu' qiye'ji' pa'i t'eku'miiji' pa' Intata qe qa' ni'fenij ene' jukhew pekhewe' t'ejuyets pa' Intata, hats'inha qu' łakha'ye' qu' nithayiki pe'qu' witqistitsi'ij pa' Intata, qa pe'qu' natlanhetiyifi iye pa' Intata inqa'metets qu' net'ejuyets pe' witwuł'ets.
2 Pakha' qiji' pa'i in jukhewłe iye qa yoksi'wen ji'jek pakha' nite' witt'unhaxiju'ł pe' wekwek, ma' qa' ne'nq'eletij pekhewe' ham nikfe'lets qa pekhewe' yeqfeetsinłi'iikii pa'qu' łikheyije'.
3 Qa in ta'łijupi' in yoksi'wen pa' nite' witt'unhaxiju'ł pe' wekwek qa łakha' iye qu' nilanjiifi ek pe'qu' inqa'metetse' pa' Intata qu' net'ejuyets pe' łewuł'ets, in łunyejeyek pekhewep in t'ejuyets pe' łewuł'etsłe'ek.

---

* **4:7** He 3:7 * **4:8** Jos 22:4 * **4:10** He 4:4; Ap 14:13 * **4:12** Jer 23:29; 1P 1:23; Is 49:2; Ef 6:17; Ap 1:16; 2:12; 1Co 14:24-25 * **4:13** 2Cr 16:9; Job 26:6; 34:21; Sal 33:13-15 * **4:14** He 3:1; 6:20; 10:23 * **4:15** Is 53:3; He 2:18; 2Co 5:21; 1P 2:22 * **5:2** He 2:18; 4:15; 7:28 * **5:3** Lv 4:3; 9:7; He 9:7

4 Qa ham pa'qu' łakha' ye'łe qu' net'eku'mi' aka' witiwqiye'jji', qe pa' Intata yijat'ij in t'eku'm iniiji' qa jintesti'yij, in łunye'jek pa'aj pa' Aaron'ik'i.*
5 Qa hik łunye'j iye ha' Cristo, nite' ta'łets qu' neniwqinhetłe in qiji' pa'i, qe ta'łets yijat'ij in yiwqinhetji'. Pakha' yit'ijets pa'aj: *—Akha' k'ayaasija, hane'ej hats haqsiijkii qu' enekfik'i.—* *(Sal 2:7)**
6 Qa kakhap qa yit'ijek: *—Akha' nite' yili'ij qu' a'pa'iyi'ij, in łunyejju'ek pa' łeqniyak pa' Melquisedec.—* *(Sal 110:4)**
7 Ha' Cristo in mexe i'nipji' ha'ne sehe', iyinii pa' Intata qa iyinijets qu' ni'fen, qe ewi'łłe in łeke' qu' nilithinik'ui pa' witwamhi'. Qa in iyin qa nekju' pe' łet'ilii in ip qa yit'unhetik'i in iyet in iyin. Qa pa' Intata qa yepi'ye' qe ha' Jesús wetf'iljetsin qa week yaqsiijkii pa'qu' nisu'un pa' Intata.*
8 Yemjeetax in Ła'staxija pa' Dios, qa nikfe'lets pa'n łunye'j qu' jintek'en in ta'łets pe' wekwek qu' jintaats'e'ej.*
9 Qa in hats week łe'wisik'uyi' hakha'an qe yaqsiijkii pe' yit'ijets pa' Intata, ma' qa łakha' qa ta'łets pa' witiła'x nite' yili'ij qu' net'ejuyets week pekhewe' qu' netk'enets.
10 Qa hik ta'łijupi' pa' Intata qa yeni' qu' qiye'ji' pa'i, in łunyejju'ek pa' łeqniyak pa' Melquisedec.
11 Qa in t'ejuyets ha'ne Melquisedec olots pe'qu' jintit'ij, qa jutsitaxłe qu' jintefel qe ekheweli'ł jutsitax qu' enikfe'li'łik'i.
12 In hats ła'nape'ełijets in ł'ek'eni'łets ke' łe'sits tefelhitii, qekha hats a'maestrole'taxi'łipji'. Qa menjiitłe ł'ijatshenheti'yi'łij ke' nite' jutsitetstax t'ejuyets pa' Intata. Ma' qa hats hik ejunyejeyi'ł iye qu' etu'f łi'ił qa nite' łeke' qu' etuji'ł na'aj t'un.*
13 Qe week pakha' qu' mexe netu'fłe, nite' nikfe'lets pa' yatsathen qa pa' nite' yatsathen, qe mexente' qi.
14 Qa na'ajłe witaq t'un qa t'ejuyetsek pekhewe' hats qits, pekhewe'en in wenijatshenij qa nikfe'lets qu' nejełik'ui pa' łe'wis qa pa' ułax.*

6

1 Qa hik ta'łijupi' qu' yape jinakik'uifik'i kekhewe' hats jinikfe'lets t'ejuyets ha' Cristo, ma' qa' ji'nuiji'teje'm pakha' hats les in jutsitax wi'tlijei. Qa hasu'uj qu' jinapilets iye pekhewe' hats jiyaqhat'etsij in jitojohonjo' pekhewe'en, in jitit'ijets in hats jiteli'ij pe' wekwek jiyeka'xii pa' witwamhi', qa pa' nite' inqekuyejeyij pa' Intata,*
2 qa in jit'ijatshenhetiyij iye pa'n ikji' kekhewe' łunyejeikii in wenpulijijju' qa in yeni'pji'kii iye łokoyei, qa qu' iłiye' pe' hats naxtaxju', qa pekhewe' tejeyu'mtshenhetii qu' namii pa' fe't nite' yili'ij.*
3 Pa' Intata qu' łexke'yi'ij, qa' les hit'iłij ju'f pe'qu' i'nk'aihitse' qu' nek'inq'ijatshenił ij.
4 Qe in t'ejuyets pekhewe' hats testiitaxij pa' łikfeliyaxitsets pa'n łunye'j qu' ji'ła'xe', qa nikfe'ltaxets iye pa' łeqisit pa' Intata, qa i'ntaxij ji'teje'm iye in yoksi'wen pa' łet'unha'x pa' Espíritu Santo,*

* **5:4** Ex 28:1; 1Cr 23:18 * **5:5** Jn 8:54; He 1:1 * **5:6** He 7:17; Gn 14:18-20 * **5:7** Mt 26:39; 27:46,50; Mr 14:36; 15:34,37; Sal 22:1; Lc 23:46 * **5:8** Fil 2:7-8; He 1:2 * **5:12** 1Co 3:2; He 6:1; 1P 2:21 * **5:14** Is 7:15; 1Co 2:6 * **6:1** Fil 3:13; He 5:12; 9:14 * **6:2** Jn 3:25; Hch 6:6; 17:31-32; 19:4-6 * **6:4** Ga 3:3; Ef 2:8; He 10:32

5 qa nikfe'ltaxetsha iye pa' ɬ'emenye'j ke' ɬe'sits Intata ɬe'lijei, qa
nikfe'ltaxetsha iye pe' ɬet'unhaxits hatse' pa' Intata pakha' mexe hamik'ui,
6 ma' qa in hats namju'kii, qa nite' ɬeke' qu' netpilik'i qu' nit'ijets qu'
naf'aliɬi'ij, qe hats ɬekhewelɬe in hik ɬunye'j qu' nenji'pha'm iye pe' cruz ha' ɬa's
pa' Dios ma' qa natlakaxtiiju' iye hakha'an.*
7 Qe na'aj sehe' in les yiwq'axin piɬeyits qa ɬe'sitsji' iye ne'ej ɬeqei, qa
pekhewe' wenq'eni' qa yi'wejuɬenij, pa' sehe' qa yejeɬets pa' Intata.*
8 Qa in ta'ɬɬi'i' ne'ej tii qa ne'ej extuweɬkukui, qa ham weju'ɬij, ma' qa hats
k'esiyu'ets qu' na'nipji' pa' ɬawak pa' Dios. Qa' hamitse' qu' netene'ɬju'.

Pa' qi in jiwetjumti'ik'ui qu' nafits.

9 Qa ekheweli'ɬ yejefets, yemjeetax ekewe' hi'ttaxi'ɬij ewets, qa tsikfe'llɬi'iɬets
in nite' nasini'ɬ ji'teje'm ekewe'en, qe ekheweli'ɬ les yijat'ij in ɬ'ijayiɬijfik'i in
ɬijayani'ɬ pa' Intata.
10 Qe pa' Intata in qi in yatsathen, qa nite' ɬeke' qu' nantapi'ii pekhewe'
ɬaqsiiɬijkii qa nite' ɬeke' iye qu' nantapi'ii in ɬ'inq'ethiniɬij pa' ɬeqsu'unka'x qa
ɬi'feni'ɬ pekhewep. Hik kakha' mexe ɬaqsiiɬijkii hane'ej.*
11 Qa hisu'unɬetaxi'ɬ qu' week ewiɬei ekheweli'ɬ qu' naamɬi'ijii pa' ɬ'aka'the'
qu' inq'ethini'ɬij in nite' atha'la'li'ɬju', hats'inha qu' afitstaxi'ɬ hatse', ma' qa
nafits pa' qi in ɬetjumti'iɬik'ui.
12 Hats'inha qu' nite' a'walxalitsi'iɬ, qa' ojonketiɬik'i yijat'ij pekhewe' testi'yij
hatse' pakha' hats yiwjutsiqen pa' Intata qe ta'ɬets pa' nite' ɬeqekuyejeyij qa in
nite' itaqsunijup iye.*

Pa' yiwjutsiqen pa' Intata yijaa'ija.

13 Pa' Intata in nifeli'm pa' yiwjutsiqeni'm pa' Abraham, qa in ham pakha'
qu' netweyik'uipha'm pa' Intata qu' les qiye'ji' qu' netetfeliji'm pa' yiwjut-
siqeni'm pa' Abraham, qa ɬakha'ɬe in tetfelɬi'ij ɬete'm,*
14 qa yit'ij: *—Yijaa'ija qu' k'efen qa' yijaa'ija iye qu' k'eɬisij pe'qu' olootse' qu'
nata'ɬ ewets hatse'.—* *(Gn 22:17)*
15 Pa' Abraham qa notki'ets nite' itaqsunijup, qa pa' Intata qa yaqsiimijkii
pa' hats yiwjutsiqeni'm pa'aj.
16 Qe ene' jukhew in na'l na'aj yisu'un qu' neniwjutsiqenij qa tetfeliji'm
na'aj te'weyik'uipha'm in qiji', qa in yaqsiijkii aka'an qa hats nite' ɬeke' qu'
nenwu'mpha'm. Ma' qa hats ɬ'aka'the'ɬe pa' wi'tlijei.*
17 Qa hik ɬunye'j pa' Intata, in yisu'un qu' nethiinijha pekhewe' tisij hatse'
pa' hats yiwjutsiqen in nite' yink'aihitik'ui pa' hats yit'ij, qa in yiwjutsiqen
pa'aj qa tetfeelijha,
18 hats'inha pa' yiwjutsiqen qa in tetfeelijha iye, qa' hik enewe'ye'
qu' nata'ɬets qu' jet'unitse'jiik'i inekhewel pekhewe' wo'oikii pakha' qu'
naqsi'jju', qa jinikfe'letsha iye in yijaa'ija pakha' hats yiwjutsiqen pa'aj pa'
Intata, qa enewe' wetsjuk pa' yiwjutsiqen qa in tetfeelijha iye qa nite' ɬeke'
qu' naqanɬekii pa' Intata.*
19 Qa in jinikfe'lets in yijaa'ija pa' yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata, qa hane'en
qa hik ɬunye'j qu' ɬeqe tseyeme' pe' intawjets in ɬunye'jek ne'ej tokoyei ɬeqe
tseyem. Qa pekhe'ɬe inqe tseyem qa i'nifi pe' te'weiteje'm pe' witlitsitjii

* **6:6** He 10:29; 2P 2:21; 1Jn 5:16 * **6:7** Gn 3:17-18; Sal 65:10; Is 5:6 * **6:10** Pr 19:17; Mt 10:42; 25:40; 2Co 8:4; 1Ts 1:3; 2Ti 1:18 * **6:12** He 10:36; 13:7 * **6:13** Gn 21:5; 22:16-17; Lc 1:73 * **6:16** Ex 22:11; He 11:9 * **6:18** Tit 1:2; He 12:1

inqa'met ł'ajits (tabernáculo) na' wa'sji' qa pa' łe'niyak qa t'atsji'łfik'i pa' łejilafi' łeqeji' pe' te'weiteje'm, ma' qa jet'unitsji'ha qa jiyijanit'etsija iye.*
20 Qa pekhe' te'weiteje'm pe' witlijtsitjii, hik pekhe' ha' Jesús wathayin ine'mifi qa yaqsi'j ine'mijkii qu' łeke'ye' qu' ji'nuyetsji', qe łakha' hats qiji' pa'i qa nite' yili'ij in qiji' pa'i in łunyejju'ek pa' łeqniyak pa' Melquisedec.*

7

Pa' Melquisedec.
1 Pa' Melquisedec wittata pa'aj pa' witset Salem qa łaqa pa'i iye pakha' qiji' in Dios. Pa' Abraham in tepil pa'aj in hats naxij in watlani'ł pe' wittatal, pa' Melquisedec qa mexe ikfik'i qu' newetweni'ł pa' Abraham qa iyinipji'.*
2 Qa pa' Abraham qa tisij pa' Melquisedec pa' ewi'ł pe' week inyaqsii (10) yametsji' yeqethen wetju'łkii hik łunye'j tup'umje'mkii pe' wekwek qa pe' inqa'metets naxij pa'aj in watlani'ł pe' wittatal. Qa kakha' witii Melquisedec yojo in ikji' "wittata pa' yatsathen", qa ikji' iye "łatata'aj pa' witset Salem", qa aka' Salem qa ikji' "łatata pa' wit'ikesimeya'x."
3 Pa' Melquisedec ham łatataye', ham łeneneye', ham pe'qu' nata'łets pa'aj, nite' yinikfe'l in i'nk'a neketsfik'i pa'aj ene' nełuts qa pa' yami' pa' łiła'x, qa aka'an in łunye'j qa hik łunye'j ha' ła's pa' Dios, ma' qa amanij qa nite' yili'ij in pa'i.
4 Jeł qeku'ni'łek pa' na'li'm łewqiye'jji' pa' Melquisedec, in łakhaa'ija pa' inaqwa'ma'xik'i Abraham tisij pa' ewi'ł pe' łe'sits pe' diezmo,* week inyaqsii (10) yametsji' in yeqethenju'kii tup'umje'mkii pe' wekwek qa pe' inqa'metets, naxij pa'aj in watlani'ł pe' wittatal.*
5 Jiteje'łqekunek pa' yit'ij pa' ley yika' pa'aj pa' Moises'ik'i, in uja'xłe pekhewe' pa'il ta'łets pa' Levi'ik'i in łeke' qu' netesti'yijkii pe' łeqe diezmo pa' witset, qa enewe'en qa łejefetsłetax iye in ta'łets iye pa' Abraham'ik'i.*
6 Qa pa' Melquisedec qa nite' ta'łets pa' Leví, pa' Abraham qa tisij pe' łeqe diezmo. Pa' Melquisedec qa iyinipji' pa' Abraham hikpa' na'li'm pa' yiwjutsiqen pa' Intata.*
7 Qa hats jinikfe'lets na'aj les in qiji' hik na'aj iyinipji' na'aj nite' les qu' qiye'ji'.
8 Qa enewe'łe pa'il testiiji'jij pekhewe' łeqe diezmoji'ij ha'ne witset, enewe'en jukhewłe, enewe'en wa'm iye. Qa pakha'łe Melquisedec qa tefelhitii in nite' wa'm.*
9 Pe' pa'il ta'łets pa' Leví enewe'en testi'yij ne'ej łeqe diezmoji'ij ha'ne witset, qa łeke'łe qu' jintit'ijets pe' łeqe diezmo'ek enewe'en in hik łunye'j qu' netisij iye pa'aj pa' Melquisedec qe ta'łets pa' Abraham'ik'i.
10 Qe pa' Leví in mexe hamtax pa'aj qa hatsłe i'nji'teje'm pakha' ta'łets Abraham in we'tweni'ł pa'aj pa' Melquisedec.

Jesús nite' yili'ij in qiji' pa'i.
11 Ma' hayits, qe qu' nata'łets pe' pa'il qu' natsathen ene' jukhew, ehe, qe hik enewe'tax qu' netenifeni'ł ka' ley, ma' qekha nite' nanametax pakhape'

* **6:19** Lv 16:2,15; He 9:7 * **6:20** He 4:14; 5:6,10; 7:17; 8:1; 9:24 * **7:1** Gn 14:18-20; Mt 4:3; Mr 5:7; He 7:6 * **7:4** Diezmo ikji', in na'li'm pe'qu' diezse' pakha' qu' łunye'je'łe, qa ewi'ł na'aj tisij pa' Intata. * **7:4** Gn 14:20; Hch 2:29; 7:8-9 * **7:5** Nm 18:21,26; 2Cr 31:4-5 * **7:6** Gn 14:19; Ro 4:13 * **7:8** He 5:6; 6:20

iye pa'iye', pakha'an qa hatsłe nite' pekhewe' pa'il ta'łets pa' łeqniyak pa' Aaron'ik'i, hikpe' Levitas, qe pakha' yijat'ij hik łunye'j pa' Melquisedec.*
12 Qe qu' nenink'aihitipji' pa'qu' łeqfenyejeyi'ij pe'qu' pa'ile', ye'ehe, qa' nenink'aihitjiipji' ek pa'qu' łeqe leye'.
13 Qe ha' Jesucristo hikha' t'ejuyets ekewe' tefelhitii wekwek, ta'łets pekhewep iye ława'mhitsik'i, hik pekhewe' ham pakha' qu' pa'iye'.
14 Qa hats week jinikfe'lets ha' Yatsat'ax'inij in ta'łets pekhewe' ława'mhitsik'i ta'łets pa' Juda'ik'i, qa pakha'łe Moises'ik'i qa nite' yit'ijets pa'aj pa'qu' pa'iye' qu' nata'łets pa' Juda'ik'i.*
15 Qa aka'an in łunye'j, ma' qa hats yeqet'aaxik'iha hakha' ink'ayik pa'i in hik łunye'j pa' Melquisedec.
16 Hikha' in pa'i'ij nite' ta'łets pakha' ley in t'ejuyets ene' jukhewłe, qe ta'łets yijat'ij pa' łet'unha'xijup in nite' wa'm.
17 Qe ka' t'ejuyets hakha'an we'nika'ajji' pa'aj yit'ij: *—Akha' nite' yili'ij qu' a'pa'iyi'ij, in łunyejju'ek pa' łeqniyak pa' Melquisedec.—* *(Sal 110:4)**
18 Qa hik ta'łijupi' kakha' hayiits ley in hats nite' weju'łij, qe hats nite' t'un qa hats ham iye weju'łi'ij,*
19 (qe ka' ley ham łeke'ye' qu' jinatsathenkettax), qa ha'neł'ij pa' yayaxipji' qa jiyełisij pa' les in łe'wisju' in jiwetjumti'ets, qa aka'an qa ta'łets in les je'metitsi'm pa' Intata.*
20 Qe pa' Intata tetfeelijha pa'aj in yiwjutsiqen ha' Jesús qu' pa'iyi'ij. Qa pekhewepłe qa nite' tetfelij qu' niwjutsiqen,
21 qa hakha'łe'en qa weniwjutsiqeni'm qu' pa'iyi'ij qa yit'ij pa' yi-wjutsiqeni'm: *—Ha'ne Yatsat'ax'inij hats yiwjutsiqen, qa nite' łeke' qu' nink'aihitik'ui. Akha' nite' yili'ij qu' a'pa'iyi'ij.—* *(Sal 110:4)**
22 Qa aka'an in łunye'j, ma' qa ha' Jesús qa hikha' jutsiqaxij pakha' ink'ayik wenit'ij qu' jintaqsiijkii in les łe'wis.*
23 Pekhewe' pa'ilipji' pa' yojo in wenit'ij qu' jintaqsiijkii olotstaxija, qa pakha'łe witwamhi' qa hikpa' yaq'ayinji'jij qu' mexe nakij in pa'il,
24 qa hakha'łe Jesús qa nite' yili'ij pa' łiła'x, qa hik ta'łijupi' qu' nite' ł'anuuyi'i qu' nili'ij in pa'i'ij.
25 Qa hik ta'łijupi' in łeke' qu' niłin qa pakhaayi'ij qu' niłin pekhewe' qu' nenekets pa' Intata in ta'łets hakha'an, qe hakha'an nite' yili'ij pa' łiła'x qe qa' niyetjiipji' pekhewe'en.*
26 Qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in hikha' qiji' pa'i yasinik'iha pa' jitesu'untax pa'i qu' nana'l ine'm, qe łakha' yatsathen, ham pa'qu' łewuł'axe', qa ham yami'ij pa'qu' uł'axe' pa' łaqjamtikineye'jkii, toxi'mets pekhewe' uł'ax yaqsiijkii, qa we'neni' pakha' les toxpha'mha ene' wasits.*
27 Hikpa' nite' hamik'ui qu' hik łunye'je' pekhewe' pa'il in yilanji'ij ne'ej inqa'metets week nełuts qu' netisji'jij pa' Intata qa yojohonji'ij in t'ejuyets pe' łewuł'etsłe qa ink'ałeji'ij pe' łewuł'ets pa' witset. Qa hakha'łe Jesús qa ewi'łi'ij in yaqsiijkii in wetłisij pa' Intata qa pakhaayi'ij qu' łunye'je'.*

---

* **7:11** Ga 2:21; He 7:17-19; 8:7; 10:1 * **7:14** Is 11:1; Mi 5:2; Mt 1:3; Lc 3:33; Ap 5:5 * **7:17** He 5:6; 6:20; 7:21 * **7:18** Ro 8:3; Ga 4:9 * **7:19** Hch 13:39; Ro 3:20; He 4:16; 6:18; 9:9 * **7:21** 1S 15:29 * **7:22** He 8:6-10; 9:15; 12:24; 13:20 * **7:25** Ro 8:34; He 9:24 * **7:26** 2Co 5:21; He 4:15 * **7:27** Ef 5:2; He 5:1,3; 9:12,28

28 Pa' łeqe ley pa' Moises'ik'i yeni' qu' qitse'ji' qu' pa'ili'ij pe' jukhewłe nite' t'units. Qa kakha'łe yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata qa tetfeelijha iye, kakha'an i'nk'ałe na'l ł'anu'upji' kakha' ley, qa yeni' qu' qiye'ji' qu' pa'iyi'ij hakha' ła's, qa hikha' qa yaqsiijkii in nite' yili'ij qu' natsathen.*

8

Jesús qiji' inqa pa'i na' wa'sji'.

1 Ma' hayits, aka' jitajamti'etsha aka'an: ha' na'l ine'm qiji' inqa pa'i, hikha' hats i'niju' pa' yiya'yik'i pa' łots'oji'la'x pa' Intata na' wa'sji'pha'm,*

2 qa yithayiki pa' łe'wisija wititset pe' yijaa'ija witlitsitjii inqa'met ł'ajits (tabernáculo) yaqsiijkii pa' Yatsat'ax'inij qa nite' enewe' jukhew qu' naqsiijkii.*

3 Qe week na'aj qiji' pa'i in t'enheti'yi' qe qa' nana'l pe'qu' netisij pa' Intata pe'qu' ofrendaye' qa qu' nilanifi iye pe'qu' inqa'metetse' qu' net'ejuyets pe' witwuł'ets, qa hik ta'łijupi' ha' Jesús in qiji' in pa'i qa' nana'l jeek pa'qu' netisij pa' Intata.*

4 Qe qek amani'ipji' ha'ne sehe', tees qek pa'iye'taxij, qe hane'e'in na'l ne' pa'il tistaxij ne'ej ofrenda pa' Intata qe hik aka' yit'ij ka' łeqe ley pa' Moises'ik'i,

5 hik enewe' pa'il yithayiki hekhewe' wekwek tejełitiiłi'ijupi' qa hik łunyejei qu' łesi'nq'alitse'łe pekhewe' wa'sji'pha'm, qa in jinikfe'lets in tejełitiiłi'ijupi', qe pa' Moisés in i'nk'aa yaqsiijkii pe' witlijtsitjii inqa'met ł'ajits (tabernáculo), pa' Intata qa yit'ijets: *—Jełik'uiha qa' aqsiijkii week kekhewe' wekwek in łunyejeyek kakha' hats łunyejei kekhewe' ł'ethinhetiyij ene' utekji'pha'm.—* *(Ex 25:40)**

Pa' Cristo jiyamitets pakha' les in łe'wis pe' yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata.

6 Qa hakha'łe inqa pa'i Jesucristo, hikha' testi'yij pakha' les in łe'wis wiikfik'i ł'ithayijkit, qa hikha' ta'łets in jiyamets pakha' les in łe'wis wiikfik'i pekhewe' yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata.*

7 Qe ka' yojo in wenit'ij qek łe'wise'ju', qekha nite' jinowoyetaxiikii pa'qu' ink'ayik'e qu' nenit'ij.

8 Qe pa' Intata in yi'wen pe' jukhew in nite' łeke' qu' netk'enets, qa yit'ij: *—Ha'ne Yatsat'ax'inij yit'ij: "Yamets hatse' pe'qu' nełutseji' qu' haqsiijkii pa'qu' ink'ayik'e qu' nenit'ij qu' net'ejuyets ne' Israel łeiłets qa ne' Judá łeiłets.*

9 *Nite' hik łunye'j kakha' wenit'ij haqsiimijkii kekhewe' ł'alheyik'i, ka' nełuji' in he'yeku'mi' łokoi qe qa hekaxik'uifik'i ha' sehe' Egipto. Qa in nite'łe yaqsiijkii kakha' hi'ttaxij qu' naqsiijkii, ma' qa yakha' qa' he'nitonjiimetsek, yit'ij ha'ne Yatsat'ax'inij.*

10 *Qa aka' ink'ayik wenit'ij qu' haqsiimijkii hatse' nekhewe' Israel łeiłets qu' nanaxtaxijik'i pe' łeqe nełuts kakha' yojo in we'nika'ajji' wenit'ij, qa' henji'teje'm pe' łaqjamtikineyejeikii qa hika'ajji' iye pe' łatawjets. Yakha' qu' łeqe Diose'yij qa enewe'en qa' yitset'i'ij.**

11 *Qa' hame' pa'qu' nijatshentaxij pe'qu' łetsetifetse', i'nłi'i pa'qu' łejefeeyi'ija, qu' nittaxijets: 'les łe'wis qu' enikfe'lets pa' Yatsat'ax'inij,' qe week qu' hats nenikfe'l*

---

* **7:28** Fil 3:12; He 1:2; 2:10; 5:2,9; 10:14; 11:40 * **8:1** Col 3:1; He 1:2 * **8:2** Ex 33:7; He 9:11,24 * **8:3** Ef 5:2; He 5:1; 9:14 * **8:5** Col 2:17; He 9:23; 10:1; 11:7; 12:25 * **8:6** Job 33:23; Is 29:1; Ga 3:19-20; 1Ti 2:5; He 7:22; 9:15; 12:24; 13:20; Lc 22:20; 2Co 3:6,8 * **8:10** Zac 8:8; 2Co 3:3; He 10:16

yiwets hatse', pekhewe' mente' qits qa' namijii pekhewe' ɬawa'mhits." (Jer 31:31-34)
12 *"Yakha' qu' nesq'eletij qa' hiwu'm pe' ɬewuɬ'ets, qa nite' ɬ'anuuyi'i iye qu' hijamti'ik'i pe'qu' ɬewuɬ'etse'."— (Is 43:25)*
13 Pa' Intata in nifel qu' naqsiijkii pa' ink'ayik wenit'ij qu' jintaqsiijkii, qe hats nite' weju'ɬij qa ɬawa'ma'x iye kakha' hayiits wenit'ij qu' jintaqsiijkii. Qa na'aj hats ɬawa'ma'x qa hats nite' weju'ɬij, qa hats sujɬe qu' hame'.

9

Nifel pe' yojo in witlijtsitjii inqa'met ɬ'ajits.
1 Kakha' yojo in wenit'ij qu' jintaqsiijkii, na'ltaxi'm kekhewe' tajayanhetiyij in t'ejuyets qu' ji'niyinii pa' Intata qa in t'ejuyets pekhe' witlijtsitjii pa'aj ha'ne sehe' ipji' inqa'met ɬ'ajits.
2 Qe pa' yojo ɬatawe'j pe' witlitsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo), na'l pe' ewi'ɬ ɬii candelabro, we'nenji' pe' wetsjuk tatsai (7) ɬefetitjiyits hik ɬunyejei velas, qa pa' mesa i'nipji' pe' ɬe'sits pan (sagrados). Hane'en ɬii pa'aj ɬe'wis wititset.
3 Qa pa' foɬetsji' iye ɬatawe'j pa' te'weiteje'm ɬejilafi' qa ɬii lees in ɬe'wisija wititset,
4 qa hikpa' qa i'ni' ek pekhe' tik'eyi' pa' oro, yejutshenets in ne'ɬju' na'aj ewjisii ɬopok na'aj najkak ɬits'i (incienso) qa pe' ti'najki' tik'eyi' iye pa' oro ɬii ɬejiiki' pe' we'nika'ajji' pa'aj wenit'ij qu' jintaqsiijkii (leyes/pacto), qa i'nji' iye pe' kamusi yaqamax pa' oro i'nji' pe' tenekui pa'aj maná, qa pa' ɬawaikajit pa' Aaron'ik'i, hik pakha' ta'ɬji' pa'aj pe' ɬesejets, qa pe' k'ewen utel we'nika'aji' pa'aj kekhewe' wenit'ij qu' jintaqsiijkii.
5 Qa i'nipji' pekhe'en pekhewe' wetsjuk witeqsi'nq'alits ɬesi'nq'alits pekhewe' ɬe'sits (gloriosos) pakha' ɬunyejei ɬeqjeɬinenhei pa' Intata ɬiyits querubines, qa pe' ɬefets qa yit'onijipji' pa' ɬit'o pe' ti'najki'. Qa ha'neɬi'ij enewe'en nite' ɬeke' qu' jintafaakatejí' pa' ɬunyejei.
6 In hats hik aka' ɬunyejeiju' eke' wekwek, ma' qa pe' pa'il qa hats uijeetsjikii pakha' te'nweifik'i ɬatawe'j pe' witlitsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo), qe qa' naqsiijkii pa' yithayinenij pa' Intata.
7 Qa pakha'ɬe te'weiteje'm ɬatawe'j pe' witlitsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo), qa ewi'ɬɬe in uyetsji' na'aj qiji' pa'i ewi'ɬɬi'ij week ininqapits, qa nite' ɬeke' qu'nte' neteyi'ijteje'm ne'ej inqa'met ɬ'athits, hats'inha qu' nijaninij pe' ɬewuɬ'etsɬe qa pe' ɬewuɬ'ets pa' witset nite' nikfe'lets in uɬ'ets in yaqsi'jijkii.
8 Pa' Espíritu Santo qa jiyikfelitetsha, in mexe na'l pa'aj pa' te'nweifik'i ɬatawe'j pe' witlijtsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo), qa ikji' in mexente' te'wenhetii pa' wit'ikheyi'j yamii pa' ɬe'wisija wititset.
9 Week ekewe'en t'ejuiɬe'ets in wetjeyumtshenijupi' ha'ne hane'ej ɬahats'ij, qe nite' ɬeke' qu' naqsi'jtaxju' pa' yoksi'wen pekhewe' mexe yijayanij aka'an in tisji'ijtaxij pe'ye' pa' Intata qa in yilantaxifi iye ne'ej inqa'metetsik'i.

8:11 Is 54:13; Jn 6:45; 1Jn 2:27 **8:12** Jer 31:31-34; Ro 11:27; He 10:17 **8:13** 2Co 5:17 **9:2** Ex 25:8-9,23-39; 26:1; Lv 24:5-8 **9:3** Ex 26:31-33; 40:3 **9:4** Ex 16:33; 25:10,16; 30:1-5; Nm 17:10; Dt 10:2 **9:5** Ex 25:18-19; Lv 16:2 **9:6** Nm 28:3 **9:7** Ex 30:10; Lv 16:15,34; He 5:3 **9:8** Jn 14:6; He 10:19-20 **9:9** He 5:1; 7:19

10 Qe ekewe'en ewi'Ɬe in nifel in t'ejuyets na'aj inaq, na'aj ji'ya'ji' qa qu' jinewetli'jijju' iye pa'qu' nam inij, qa ekewe'en in na'l qa yamijii in hats wenink'aihitik'i ke' wekwek.*

Pe' ɬ'athiitsija hikpe' yijaninij pe' inwuɬ'ets.

11 Qa ha' Cristo qa hats nam, qa qiji' in pa'i ipji' ekewe' ɬe'sits wekwek mexe hamitsik'ui pa'aj, pekhe' pa'i ipji' witlijtsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo) hik pekhe' pe' les qi in ɬe'wiisija na' wa'sji'pha'm, qa nite' ene' jukhew qu' naqsiijkii, ikji', nite' ta'ɬets ha'ne week in wanaqsiijkii pa'aj.*

12 Qa in uyetsji' qa nite' pe'qu' ɬ'athitse' na'aj kots'eteika', qa nite' iye pe'qu' ɬ'athitse' na'aj wakka (toro) qu' nuyijetsji', qe pe' ɬ'athiitsija yijat'ij in hikpe' uyijetsji', qa hats ewi'Ɬi'ij nite' ɬeke' qu' niyeket iye in hats yijanin pe' inwuɬ'ets.*

13 Qe ne'ej ɬ'athits ne'ej kots'eteikalik'i, ne'ej wakkalik'i (toros) qa na'aj ɬ'olo ne'ej wakka'ak'i, wetfulutipji' ne'ej mexe hik ɬunyejei qu' netjilii, ekewe'en ewi'Ɬe in nili'jju' ha'ne i'nese'n.*

14 Qa pekhewe'ɬe ɬ'athits ha' Cristo qa' les qu' qiye' pa'qu' naqsiijkii, hikha' in ta'ɬets pa' nite' yili'ij Espíritu qa wetɬisɬi'ij pa'aj ham pa'qu' uɬ'axe'ji' in wetɬisij pa' Intata, pe' ɬ'athits qa jiyilijijju' yijat'ij pekhewe' weekij pa' intawe'j in jitaqsi'jtaxijkii hikpe' jiyeka'xɬetaxii pa' witwamhi', qe qa' ji'nt'ithayiyi'm pa' nite' wa'm Dios.*

15 Qa hik ta'ɬijupi', in ɬakha' ewi'Ɬe in ta'ɬets in jiyamets kakha' ink'ayik wenit'ij, hats'inha in wa'm qe qa' niwuumija pe' ɬewuɬ'etstax pa'aj pekhewe' yaqsi'jijkiiha kakha' yojo in wenit'ij qu' jintaqsiijkii, ma' qa ɬekhewel in teniya'yiiji' qa' ɬeke'ye' qu' netesti'yij pa'qu' natsat'etsijek hatse' nite' yili'ij pakha' hats yiwjutsiqen ine'm pa'aj pa' Intata.*

16 Qe na'aj t'ejuyets witfaakanek qu' nawatk'esaxijju' pe'qu' natsat'etsij (testamento), qu' les ɬe'wise' qu' net'un qa' les ɬe'wis qu' nawa'm pakha' yaqsiijkii.

17 Qe na'aj t'ejuyets witfaakanek qu' nawatk'esaxijju' pe'qu' natsat'etsij ewi'Ɬe in weju'ɬij in hats wa'm na'aj yaqsiijkii, qa nite' ɬeke' qu' net'un in mexe iɬa'x na'aj yaqsiijkii.

18 Qa hik ta'ɬijupi' iye, kakha' yojo in wenit'ij qu' jintaqsiijkii, in i'nk'aa'ija pa'aj qhofij qa nite' hamijup iye pe'qu' wit'athitse'.

19 Qe pa' Moisés in hats yili'ij in week yiyinenimik'i pa' witset pe' wenit'ij ta'ɬets pa' ley, ma' qa t'eku'mi' pe' ɬ'athits pe' wakkalik'i qa pe' kots'eteikalik'i, yetsjiɬkinij pa' iweli', qa t'eku'mi' iye pe' lana qa yetsjiɬkinij pe' q'ilimmik'i ɬesejets ɬiyits hisopo, qa yilke'ej ji'ju' qa yit'ij tshxiɬ tshxiɬ in yetsileɬipji' pa' witfaakanek qa i'nk'aɬe pe' week pa' witset.*

20 Qa yit'ij: *—Enewe'en wit'athits t'ejuyets qu' t'une' pa' yiwjutsiqen pa' Dios qu' haqsiiɬijkii.—* *(Ex 24:8)**

21 Qa hik ɬeqfenye'jij iye in yitshxiɬ tshxiɬinhetikii pe' witlijtsitjii inqa'met ɬ'ajits (tabernáculo) qa week iye pekhewe' wekwek pe' witlijtsitjiyifi.*

---

* **9:10** Lv 11:2-3; Col 2:16 * **9:11** He 2:17; 8:2; 10:1 * **9:12** Dn 9:24; He 7:27; 10:4 * **9:13** Lv 16:14-15; Nm 19:2,9,17-18 * **9:14** 1P 3:18; 1Jn 1:7; Tit 2:14; He 6:1; 10:2,22 * **9:15** 1Ti 2:5; Jer 31:31-34; 1Co 11:25; 2Co 3:6; He 4:1; 7:22; 8:6,8; 12:24; 13:20; Gn 12:7; Ro 3:25; 5:6; 8:28; Ga 3:19 * **9:19** Ex 24:6-8; Lv 17:11 * **9:20** Mt 26:28 * **9:21** Ex 29:12; Lv 8:15

22 Qe ka' ley yit'ijets in yaqaamij qu' weeke' qu' netetlijijju' pe'qu' wit'athitse', qa in ham pa'qu' nawa'mifi qu' net'ilitfik'i pe'qu' ɬ'athitse', qa nite' jeek ɬeke' qu' netwumhiti'yik'ui pe' ɬewuɬ'ets.*
23 Qa hik ta'ɬijupi' in les ɬe'wis qu' inqa'metetse'ɬe pe'qu' natlanhetiyifi qu' net'ejuyets hekhewe' tejeɬitiiɬi'ijupi' pe' wa'sji', qa pekhewe'ɬe yijaalija wekwek na' wa'sji' qa les ɬe'wis pa'qu' natlanhetiyifi qu' les ɬe'wise' qu' nite' hik ɬunyejeye' pe' inqa'metetsɬe.*
24 Ha' Cristo nite' uyetsji' pakha' te'weiteje'm pe' witlitsitjii ɬii wititset lees in ɬe'wiisija (lugar santísimo) ɬaqsijikɬi'ijkii ene' jukhew, hikpa' tejeɬitiiɬi'ijupi' pa' yijaa'ija, qe uyetsji' yijat'ij pakha' i'ni' na' wa'sji', pakha' iini'ha pa' Intata qe qa' niyetji'ij'inipji'.*
25 Qa nite'ɬe qu' olotsi'ij qu' newetɬisji'jij, qu' hik ɬunye'je' na'aj qiji' pa'i in week ininqapits uyetsji' pakha' ɬii wititset lees in ɬe'wiisija qa teijiijteje'm ne'ej wit'athits nite' yatsat'etstaxij.*
26 Qe qu' hik aka' ɬunye'je' ha' Cristo, qekha les ɬe'wistax qek olotsi'ij qek nawa'm, qu' nata'ɬijii in i'nk'aa pa'aj ha'ne sehe'. Qa ewi'Ɬi'ij in yaqsiijkii aka'an enewe' teke'lenju' ɬahatsiyij, ma' qa we'nethinkii qe qa' niwu'm pe' inwuɬ'ets qu' newetɬisɬi'ij ɬawamhi'ye'.*
27 In ɬunye'jek ka' hats we'neni' qu' ɬunye'je'kii ene' jukhew qa efuts iye in ewi'Ɬi'ij in wa'm qa pa' teke'lenju' qa wetjeyumtshen.*
28 Qa hik ɬunye'j ha' Cristo in ewi'Ɬi'ij nite' yiyeket iye in wetɬisɬi'ij in wa'm qe qa' neka'x pe' ɬewuɬ'ets pe' olots, qa qu' netpiltaxju' iye qa hatsɬe nite' qu' net'ejuyets pe' witwuɬ'ets, qe qa' niɬin yijat'ij pekhewe' hats notki'ik'ui.*

10

Pa' hayiits ley nite' weju'ɬij qu' niwu'm pe' inwuɬ'ets.
1 Qe kakha' ley ɬesinq'alɬe ɬeq'eneɬeya'x kekhewe' ɬe'sits wekwek mexe hamitsik'ui pa'aj hik kekhewe' pe' yijaalija. Qa hik ta'ɬijupi' kakha' ley in nite' ɬeke' qu' ni'sinhettax pekhewe' iktaxets pa' Intata qa ininqapits in iktaxijje'm qa kakha' hatsɬe ɬunye'j in yilanji'ijtaxifi pe' inqa'metets.*
2 Qe qek yijaayi'ija qek nenli'jju' kakha' ley, qekha hats nihaminhettaxiikii in yitawje'metem pe' ɬewuɬ'ets, ma' qekha hats nilitaxij in yilan na'aj inqa'met.
3 Qa week ininqapits in yaqsiijkii in yilanji'ij pe' inqa'metets qe qa' net'ejuyets pe' ɬewuɬ'ets.
4 Qe nite' weju'ɬij pe'qu' ɬ'athitse' na'aj wakka qa na'aj kots'eteika' qu' niwu'm pe' inwuɬ'ets.
5 Qa hik ta'ɬijupi' in i'nk'aa uiji'teje'm ha'ne sehe' ha' Cristo qa yit'ijets pa' Intata: *—Nite' ɬisu'un pe' talanhetiiji'ijtax efi inqa'metets qa pe' testiiji'ijtax ej iye (ofrendas), qa hatsɬe ɬajilet ye'm pa' yese'n.**
6 *Pe' talanhetii efi inqa'metetsik'i na'aj week tene'ɬju' qa na'aj nite' week qu' netene'ɬju' qu' net'ejuyets pe' witwuɬ'ets, enewe'en nite' ɬiwejuɬenij.*
7 *Ma' qa hik ta'ɬijupi' in hit'ijets iye: "Ha'ne qe ha'ni'in qu' haqsiijkii pa' ɬisu'un akha', Dios," in ɬ'anye'jek kakha' t'ejui yiwets we'nika'ajji' na' witfaakanek.—(Sal 40:6-8)*

---

* **9:22** Lv 17:11 * **9:23** He 8:5 * **9:24** Ro 8:34; He 7:25; 8:2 * **9:25** He 9:7; 10:19 * **9:26** Mt 24:3; 28:20; 1Co 10:11; He 4:3; 7:27 * **9:27** Gn 3:19; 2Co 5:10 * **9:28** Is 53:12; 1P 2:24; Mr 8:38; Mt 26:28; 1Ts 4:16; 1Co 1:7; Tit 2:13 * **10:1** Col 2:17; He 8:5; 9:11 * **10:5** Jer 36:2; He 1:6

8 Kakha' yojo iku'uj in yit'ij, ha' Cristo in yit'ij pa'aj: *—Nite' łisu'un pe' talanhetiiji'ijtax efi inqa'metets qa pe' testiiji'ijtax ej iye (ofrendas), qa pe' talanhetii efi inqa'metetsik'i na'aj week tene'łju' qa na'aj nite' week qu' netene'łju' qu' net'ejuyets pe' witwuł'ets, week ekewe'en nite' ne'sinheti'mkii.— (Sal 40:6)* Qa ekewe'en qa hik ekewe' ł'anye'jtax kakha' ley.*
9 Ma' qa yit'ij iye: *—Ha'ne qe ha'ni'in qu' haqsiijkii pa' łisu'un.— (Sal 40:7)* Qa ikji' qu' hats nenit'ijji' pakha' yojo łenifenye'jtax qu' netwu'mhitii ink'ui pe' inwuł'ets, ma' qa' nuihinteje'm pa' ink'ayik.
10 Qa in ta'łets pa' yisu'un pa' Intata ma' qa hats jitetli'jju' qe ta'łets pa' ł'ese'n ha' Cristo in wetłisłi'ij qa hats ewi'Ћi'ij nite' ł'anuuyi'i qu' niyeket iye.*
11 Week na'aj pa'i nełuts ikijje'm in nite' i'nju', yithayiki qa kakha' hatsłe łunye'j in yilanjiifi ne'ej inqa'metets qa in yaqsiijkii qa olotsij, yemjeetax ekewe'en nite' łeke'tax qu' niwu'm ink'ui pe' inwuł'ets.*
12 Qa pakha'łe Jesucristo wetłisłi'ij pa' Intata qu' nawa'mifi pe' inwuł'ets qa hats ewi'Ћe qa' hame' iye pakhape', ma' qa hats *i'niju' pa' yiya'yik'i pa' Intata. (Sal 110:1)**
13 Qa hik pakha'a' qa notki'ets qu' hats namets in yit'ij: *—Ipłu'ui qu' week not'otsipji'kii qu' nanaxij pe' ł'ejuihifets.— (Sal 110:1)**
14 Qe in wetłisłi'ij in wa'm infi qa hats ewi'Ћi'ij iye, ma' qa ta'łets in hats nilii'jju'ha qa' pakhaaye'ł'ij qu' łe'sitse' pekhewe' hats t'eku'miiji'.
15 Pa' Espíritu Santo nifel ine'm iye aka'an in yit'ij:
16 *—Pa' Yatsat'ax'inij yit'ij: "Aka'an kakha' hiwjutsiqen qu' haqsiimijkii hatse' nekhewe'en qu' hats ł'aka'the' ye'łe ha'ne hane'ej łahats'ij. Qa' henji'teje'm pe' łatawjets ekewe' qu' hit'ij qu' naqsiijkii qa hika'ajji' iye pe' łaqjamtikineyejeikii."**
17 Qa yit'ij iye: *"qa nite' ł'anuuyi'i iye qu' hijamti'ik'i pe'qu' łewuł'etse'."— (Jer 31:33-34)*
18 Qa hik ta'łijupi', in hats tewu'mhitii ink'ui ekewe'en ma' qa hats nite' hamik'ui pa'qu' jintalantaxifi inqa'met pa' Intata qu' net'ejuyets pe' inwuł'ets.

Pa' wit'ikheyi'j ink'ayik qa iła'x iye.

19 Qa hik ta'łijupi' yejefets, in ta'łets pe' ł'athits ha' Jesús ma' qa hats ham peeyi'ijkii hats ji'kesimenłi'ijkii qu' ji'nuyetsji' pakha' łii wititset lees in łe'wiisija*
20 qe ta'łets pa' wit'ikheyi'j ink'ayik qa iła'x iye yiqhofinhetii hakha'an qe in hats qhofii pa' łejilafi' pe' witlijtsitjii ikji' in hats wetłisłi'ij pa' ł'ese'n qa wa'm infi,*
21 qa na'l iye hakha' inqa pa'i les in qiji' pekhe' łetsi'ii pa' Intata.*
22 Qa hik ta'łijupi', jineketsha pa' Intata qa' yijaali'ija pe' intawjets qu' weeki'ijha qu' jinenekets, qa pa' nite' inqekuyejeyij qa' yijaale' ine'mha iye, qe hats jitetli'jijju' in jiyitawjemetentax pe' inwuł'ets qa ha'ne i'naj qa hats wempuli'jji' pa' łe'wisji' iweli'.*
23 Jiwatjanithenij qu' nite' jinteliyi'ij in nite' jiteqeku'uk'i pa' inwetjumtikineyejeyik'ui, qe pa' Intata nite' yaqanłekii yaqsiijkii hatse' pa' hats yiwjutsiqen.*

---

* **10:8** Mr 12:33; He 10:5-6 * **10:10** Jn 17:19; He 7:27; 9:12 * **10:11** Nm 28:3; He 5:1 * **10:12** Ro 8:34; Ef 1:20; Col 3:1; He 1:3; 8:1; 12:2; 1P 3:22 * **10:13** Lc 20:43; 1Co 15:25; He 1:13 * **10:16** He 8:10,12 * **10:19** Ef 2:18; He 9:25 * **10:20** Jn 10:9; He 9:3,8 * **10:21** He 2:17; 4:14 * **10:22** Ez 36:25; He 9:14 * **10:23** 1Co 1:9; He 3:6

24 Jiweteni'fenij wetju'ł qu' jinowo'oikii pa'n łunye'j qu' les jinewe'tsu'un qa
qu' jintaqsiijkii pa' łe'wis.
25 Hasu'uj qu' ewi'łi'ik'i qu'nte' jinanami'ii qa jinot'axji'ij wetju'ł, in
łunyejeyek pe' uja'x in hats amaneyijkii, jinamii yijat'ij hats'inha qu' ji-
natkakłinjiij wetju'ł, qe les łe'wis qu' jinatkakłinij in hats jite'wen in hats met
pa' nełuji'.*

¿Me pa' Cristo qu' ijayan, me i'nłi'i pa' qi ławak pa' Intata?

26 Qe qu' nite' jinteliyi'ij in jitesu'unłe in jitaqsiijkii pa' uł'ax in hats
jinikfe'ltaxets pa' yijaa'ija, ma' qa hats ham pakhape' iye qu' nawa'mifi pe'
inwuł'ets,*
27 qa hats ewi'łłe pa' jit'otki'ets pakha'an pa' uł'axija qa iftsaxji' iye qu'
newetjeyumtshentax, qa pa' ł'elej iye *pa' fe't qa' netuj pe' ł'ejuihifets.* *(Is 26:11)**
28 Kekhewe' yika' pa'aj pa' Moises'ik'i (ley) na'aj nite' tek'enets qa
t'otsipji'kii, ma' qa ham pa'qu' ne'nq'eletij in talanhetii in wetsjuk i'nłi'i qu'
wetshetk'ewi'łe' pe'qu' nenfelijkii.*
29 ¿Qa pa'n łumti'ił qu' łuk'eye' qu' les qiye' pa'qu' łantanithenkeye'je' pakha'
qu'nte' netk'ene'ets qa t'otstaxipjikii iye ha' łas pa' Dios, qa yuten pe'
ł'athits hik pekhewe' yit'unhet pa' ink'ayik wenit'ij qa hik pekhewe' iye hats
nili'jtaxju', qa uł'etsik'i łe'lijeyij pakha' Espíritu eqi'fenkena'x?*
30 Jinikfe'lets pa' Intata in yit'ij: *—Yakha' qu' haiqa'tjai. Yakha' qu' hijanin.—*
(Dt 32:35) Qa yit'ij iye: *—Pa' Yatsat'ax'inij qa' nitanithen na' łetsettax.—* *(Dt*
*32:36)**
31 Uł'axija qa iftsax qu' jinitanithen pa' nite' wa'm Dios.*
32 Ijamti'iłik'i kekhewep nełutsik'i, ekheweli'ł in i'nk'a ł'estiyiłij pa' na'lkii, qa
qi in ł'ejuyiłiju'ł pekhewe' a'tits enifenyejeyi'łkii, qa nite'łe yeqenijani'ł ej.*
33 Qe i'nłi'i qe ł'ethinhetiyi'łij ne'ej week in uł'etsik'i ne'ej wenit'iłij ewetskii
qa qe uł'ax iye na'aj enifenyejeyi'ł, qa i'nłi'i qe łi'feni'ł ne'ej hik łenifenyejei iye
pa' enifenyejeyi'ł,*
34 qa łe'nq'eletiłij iye ne'ej t'opheł itiiju', qa in ł'itkamhitiitaxi'łij ne'ej
łantsat'etstaxiłij qa e'łe'sitsłi'iłi'mkii, qe łenikfe'li'łets in hats na'li'ł e'm na'
wa'sji' pekhewe' les in łe'sits qa les iye in t'units wiikfik'i łantsat'etsi'łij.*
35 Qa hik ta'łijupi' in nite' łeqeku'uł, qe hik aka' qu' nata'łets pa'qu' qi enisit'i'ił
hatse'.*
36 Qe les łe'wis qu'nte' itaqsuni'iłijup, hats'inha qu' aqsiiłijkii pa' yisu'un pa'
Intata, qa' esti'yi'łij pa' hats yiwjutsiqen pa'aj.*
37 Qe hats nite' toxik'ui pa' łahats'ij, *pakha' nam hatse', aje'eł qu' nanam.* *(Hab*
*2:3)**
38 Qa yi'tłi'ij iye *pakha' qu' natsathen qu' iła'xe' ta'łets qu' nite' nesqekuye', qa*
qu' netetwek'ela'xłeyik'ui, ma' qa nite' łeke' qu' łe'wise' ye'm. *(Hab 2:4)*
39 Qa nite'łe inekhewel pekhewe' tetwek'ela'xets pa' łewuł'eye'jju', qe in-
ekhewel yijat'ij pekhewe' hats yamets pa' witiłijii qe nite' jiteqeku'.

---

* **10:25** Hch 2:42; Ro 13:11; He 3:13 * **10:26** Nm 15:30; Dt 17:12; He 6:4; 2P 2:20-21; 1Jn 5:16 * **10:27** Sof 1:18; 2Ts 1:8 * **10:28** Dt 17:6; He 2:2 * **10:29** Mt 12:31-32; Ef 4:30; He 6:6 * **10:30** Sal 135:14; Ro 12:19 * **10:31** Mt 16:16; Lc 12:5 * **10:32** Fil 1:29-30; He 6:4 * **10:33** 1Co 4:9; Fil 4:14; 1Ts 2:14 * **10:34** Mt 5:12; 2Ti 1:16; 1P 1:4-5 * **10:35** He 2:2; 11:26 * **10:36** Lc 21:19; He 12:1 * **10:37** Is 26:20; Lc 18:8; Ro 1:17; Ga 3:11; Ap 22:20

11

Pa'n łunye'j in nite' jiteqeku'.

1 Ma' hayits, pa' nite' inqekuye'j in na'l ma' qa hats jutsiqax in jintesti'yij hatse' pekhewe' hats jit'otki'ik'ui, qa hats yam'inijju'ha iye in nite' jiteqeku'uk'i in yijaa'ija in na'l pekhewe' mexe nite' jite'wen.*

2 Hik pakha' iye pa' nite' witqekuye'j pe' inaqwa'mhitsik'i in na'li'm qa pa' Intata qa yi'sinhetij.

3 Pa' nite' inqekuye'j hikpa' ta'łets in jinikfe'lets pa' Intata in yi'tłi'ij ma' qa na'l ha'ne week, qa hik ta'łijupi' enewe' hane'ej jite'wen in wanaqsiijkii pa'aj ta'łets pekhewe' wekwek nite' jite'wen.*

4 Pa' nite' łeqekuye'j pa' Abel in ta'łets, qa łe'wis pa' łeqisit'ij pa' Intata qe yilan pa' kots'etaxik'i qa nite' hik łunyejei pe' tistaxij pa' Caín, qa hik ta'łijupi' pa' Intata in yit'ijets yatsathen pa' Abel ma' qa t'eku'mijiju'ł pa' łeqisit'ij. Pa' Abel in hats wa'mtax, qa hikłe łunye'j qu' mexe niyet qe ta'łets pa' nite' łeqekuye'j.*

5 Pa' nite' łeqekuye'j pa' Enoc in ta'łets, qa wetka'xetspha'm na' wa's in mexe nite' wa'mtax hats'inha qa' nite' nawa'me' ha'ne sehe' ipji', *qa ham yi'wene' pa'aj qe pa' Intata hats yeka'xpha'm.* *(Gn 5:24)* Qa yit'ij ke' we'nika'ajji', in mexe nite' wetkaxpha'm, pa' Intata yisu'unija pa' łunye'j pa' Enoc.*

6 Qa qu' hame'łe pa'qu' nite' inqekuye'ji'ij, nite' łeke' qu' ni'sinheti'mkii pa' Intata, qe les łe'wis pakha' qu' nisu'un qu' meti'im pa' Intata qa' hasu'uj neqeku'uk'i in na'l pakha'an, qa' hasu'uj neqeku'uk'i iye in tis pekhewe' wo'oi.

7 Pa' nite' łeqekuye'j pa' Noé in ta'łets, pa' Intata in nifeli'm qu' łunye'je'kii pakha' qu' mente' ne'twenheti'ye', pa' Noé qa qi in tek'enetsha pa'aj qa yaqsiijkii pe' qi tokoyei qe qa' łe'sitseju' pe' łewhe'ye' qa pe' łelits qa pe' łewheyetsłe pe' łelits. Pakha' nite' łeqekuye'j pa' Noé hikpa' ta'łets in uł'etsju' pa'aj pekhewe' sehe' ipji', qa hik aka' łunye'j pa' Noé in testi'yij qa yatsathen qe ta'łets in nite' yeqeku'.*

8 Pa' nite' łeqekuye'j pa' Abraham in ta'łets, qa pa' Intata in taya'yiiji' qa tek'eenetsha qa ik qu' namii pakha' hats yiwjutsiqeni'mii qu' netisij qa' natsat'axij. Qa in ik, qa nite' nikfe'lets pa'n t'ejuiji'.*

9 Qa pa' nite' łeqekuye'j in ta'łets, qa' hik łunye'j na'aj tujtseika' ta'łji' in i'ni'kii pa' sehe' yiwjutsiqeni'm pa'aj pa' Intata. Qa i'nifi pekhewe' qooxol, qa hik aka' łunye'j iye pa'aj pa' ła's Isaac qa pa' Jacob iye ła'sek pa' Isaac, hik pekhewe' iye pa'aj tisij aka' yiwjutsiqen.*

10 Qe pa' Abraham notkitaxets qu' namii pakha' witset na'li'm pe' te'weyik'uiju' yijanit'ets, qa pakha' yaqsiijkii pa' łunyejju' qa hikpa' iye niihinpha'm, pakha'an hikpa' pa' Intata.*

11 Qa in ta'łets iye pakha' nite' witqekuye'j, pe' Sara qa testi'yij pa' łet'unha'xijup in iwkajitshen pa'aj, yemjeetax in hats ława'mhitax, qe nite' yeqeku' pakha' yiwjutsiqeni'm aka'an.*

12 Qa hik ta'łijupi', pa' Abraham in hats nite' łeke'tax qu' nana'l ła'se' qe hats ława'ma'x, pakha'an qa ta'łhe'ets *pe' olootsija in łunyejeyek ne' footekii i'ni'*

---

* **11:1** Ro 8:24; 2Co 4:18 * **11:3** Gn 1:1; Jn 1:3; 2P 3:5 * **11:4** Gn 4:4; 1Jn 3:12 * **11:5** Gn 5:21-23; 2R 2:11 * **11:7** Gn 6:13-22; 1P 3:20 * **11:8** Gn 12:1-4,7; Hch 7:2-4 * **11:9** Gn 12:8; 18:1; Hch 7:5; He 6:17 * **11:10** He 12:22; 13:14; Ap 21:2,10,14 * **11:11** Gn 17:19; 18:11-14; 21:2

na' wa's, qa hik łunyejei iye na'aj isa'x łotkoyek'i na'aj qi iweli' in nite' łeke' qu' jintejeyumtshentax. *(Gn 22:17)**

13 Week enewe'en wa'młejiik'uiha pa' nite' łeqekuyejei, qa nite' testiitaxij pe' wekwek yiwjutsiqen pa' Intata. Qa łe'sitsłi'imkii in yejełii pakha' mexe toxii, qa tetfelij iye in łekhewel hik łunyejei qu' jukhewiika'le' ha'ne sehe' epji' qa qu' tujtseika' nata'łik'uiji' iye ha'ne sehe' epji'.*

14 Qa pekhewe'en in yit'ij aka'an qa yeqet'aaxik'iha in tetfeltaxij in wo'oikii pa'qu' łetseet'i'ija.

15 Qa qek nijamti'iikii qu' napilii pakha' hats ta'łji'kii, qekha hats napiltaxii iye.

16 Qa yisu'unłe pa'qu' łetseet'i'ija les łe'wis, ikji', pa'qu' łetseet'i'ija na' wa'sji'. Qa hik ta'łijupi', pa' Intata in nite' wepinij in yit'ij łetets in łeqe Dios pekhewe'en, ma' qa hats yajileti'm pa' łetset.*

17 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Abraham in ta'łets, pa' Intata in yijaajin, pa' Abraham qa t'eku'mi' pa' Isaac qu' nilan qa' netisij. Pa' Abraham in tistaxij pa' Intata pa' yiwjutsiqen, ła'mek qa t'ihintaxij qa yilantax pa' ewi'łhi'i' in ła's.*

18 Qa ha'ne Abraham qa hik ha'ne pa' Intata yit'ijets pa'aj: *—Na' Isaac hikna' qu' nata'łets pakha' ta'ł ewets hatse'.—* *(Gn 21:12)**

19 Pa' Abraham nikfe'lets pa' Intata in na'li'm pa' łet'unha'xijup qu' niłin pe' hats naxtaxju'. Qa hik ta'łijupi' pa' Abraham in hik łunye'j qu' hats ni'wen iye pa' ła's qu' hik łunye'je' qu' hats nawa'mtax, qa aka'an qa hik aka' wenit'iji' in wetjeyumtshenijupi' in iła'x iye pa'qu' hats nawa'mtax.*

20 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Isaac in ta'łets, qa iyinipji' pa' Jacob qa pa' Esaú qu' net'ejuyets pa' mexe hamik'ui.*

21 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Jacob in ta'łets in hats niwamhiyu', qa iyinipji' pekhewe' łelits pa' José, qu' net'ejuyets pa' mexe hamik'ui, qa in iyin qa totjoyipji' pa' ławaikajit.*

22 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' José in ta'łets in hats niwamhiyu' pa'aj, qa nifeli'm pa'qu' nełuyeji' qu' nakik'uifik'i pe' Israel pa' sehe' Egipto, ma' qa nifeli'm pa'qu' łeqfenyejeyi'ij hatse' pe' łenutsik'i.*

23 Qa pa' nite' łeqekuye'j pe' ł'alhei pa' Moisés in ta'łets, in i'nk'a nekfik'i pa'aj pa' Moisés, in yi'wen in łe'wis, qa yat'inkii pa'aj yamijets wetshetk'ewi'ł juwelits, qa nite' nijiweyik'i in inaqyaji'ij pa' wittata qu' natlanhetiiju' week na'aj i'nk'a nekfik'i qu' jukhewe'.*

24 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Moisés in ta'łets, in hats ajit pa'aj, qa nite' yisu'un qu' ła'si'ij pe' łasi' pa' Faraón.*

25 Pa' Moisés yejełji' qa t'eku'mi' qu' weeki'ił qu' natawitjaxtiyi'ł pe' Israel łeiłets hik pekhewe' łetset pa' Intata, qa t'anuyi' pekhewe' te'su'unhetiiji' qa yi'sinheti'mkii nite' yape ta'łets pa' uł'ax.

26 Qe les in yaftsin yijat'ij in yumti qu' les łe'wise' wiikfik'i pa'qu' nata'łets in jitaats'e'ej pe'ye' qu' nata'łets ha' Cristo qa t'anipji' pe' Egipto łewekwekits, qe łakha' hats yejełii pakha' qu' netisij hatse' pa' Intata.*

---

* **11:12** Ro 4:19 * **11:13** Mt 13:17; Jn 8:56; He 11:39; Gn 23:4; 1Cr 29:15; Sal 39:12; 1P 1:17 * **11:16** Ex 3:6,15; Mr 8:38; 2Ti 4:18; He 13:14 * **11:17** Gn 22:1-10; Stg 2:21 * **11:18** Ro 9:7 * **11:19** Ro 4:18 * **11:20** Gn 25:25; 27:26-40 * **11:21** Gn 47:31; 48:1,5,16,20 * **11:22** Gn 50:24-25; Ex 13:19 * **11:23** Ex 1:16,22; 2:2 * **11:24** Ex 2:10-11; Sal 84:10 * **11:26** He 10:35; 13:13

27 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Moisés in ta'łets, in ikik'uifik'i pa' sehe' Egipto,
pa' ławak pa' wittata nite' nijiweyiju'ł, qe nite' yaqamij pakha' hats yumti qa
hik łunye'j qu' ni'wen pakha' nite' jite'wen Dios.*
28 Qa pa' nite' łeqekuye'j pa' Moisés in ta'łets, qa yaqsiijkii kakha' łii Pascua
qa yetsilełijkii pe' wit'athits pe' łekuwelii pe' łeqejil, hats'inha pakha' ángel yilan
na'aj ajit ne'ej witlits qa' nite' net'ekume'ets pekhewe'en.
29 Pakha' nite' łeqekuyejei in ta'łets, qa iketsteje'm pa' łajaika' pa' qi iweli' łii
Rojo qa in ikteje'mkii qa hik łunye'j na'aj yisłax sehe'. Qa pe' Egipto łeiłets in
yijawejtaxteje'm, qa week uikii pa'aj.*
30 Pa' nite' łeqekuyejei pe' Israel in ta'łets, qa jufufju' pa' qi łejilafi' pa' witset
Jericó. Jufufju' pa'aj in hats yamijets wetsjuk tatsai (7) nełuts in ikijje'm in
tef'eyeikiyijupkii.
31 Pakha' nite' łeqekuye'j pe' ewi'ł natkinkii pe' jukhew łii Rahab in ta'łets,
qa nite' i'nji'teje'm pe' naxju' pa'aj nite' tek'en, qe pekhe'en neqjunu'uju'ł qa
yi'fen pekhewe' Israel łeiłets yituwełkii pa' witset.*
32 ¿Pa'n łii pa'qu' henfel iye? Qa hatsłe nite' weju'łij pa' nełu qu' henfelik'i pa'
Gedeón, pa' Barac, pa' Sansón, pa' Jefté, pa' David, pa' Samuel, qa pekhewep
profetas.*
33 Pakha' nite' łeqekuyejei pekhewe'en in ta'łets, qa yamitju' pe' witsetits,
yaqsiijkii pa' yatsathen, tisji'jij pa' Intata pa'qu' niwjutsiqen, yit'onik'i łejil pe'
athilets,*
34 ham łunyejeyi'ijkii pa' ł'elej pa' fe't, nite' yif'eli' ik'uiju' pa' ł'asłeye'j
pa' witqatsjikinet, jukhewiwatitstaxkii qa wanaqsi'jłejiijkii in t'unitsji'ijkii,
łekhewel pa'aj les in t'units qa watlanji'ij, yeq'ilatjiijkii pe' ławatlanhefets.*
35 Pe' efuts yaqamtaxij pe' łelitsik'i, qa testiiji'jij in hats iłiiji'ij. Qa
pekhewepłe qa yaq'alji'jij łenqek'uwjei, qe qa' nana'li'm pa'qu' łiłijiye' iye les
in łe'wis, ma' qa nite' t'eku'miju'ł in tewejinhetiitaxkii.
36 Qa pekhewep qa tawtshenheti'yijkii wi'tlijei qa teqsilanhetiije'mkii iye,
qa t'ophełitiyijju' iye pe' fołołik'il qa wenuijinifi iye pe' witq'ophełitjii,*
37 naq'axijju' pe' uja'x in tejelaxti'yijkii pe' utel, weniwk'itsinjem łaljai pe'
uja'x, qi in t'emehetsetiyijetskii pe'ye' in tajaajinhetiitaxkii, naq'axijju' pe'
uja'x witqatsjikinet, qa pekhel tufufji'kii uja'xłi'i in yeqhinataji' kots'etets qa
kots'eteikal ł'ajits. If'iljetsits, yaats'e'ej wekwek, qa uł'ax łenifenyejei iye.*
38 Aka' łunyejei enewe'en qa nite' łeke'tax qu' na'nipji' ha'ne uł'ax sehe',
nekłi'ikii pa' neki'kii pa' ham i'ni'i', pa' uteket, i'nifikii pe' kumummifi utekui
qa pe' kumummik'iju' pa' uteket hik łunyejei witiwjets.
39 Enewe'en in yemjeetax in nite' yeqeku'tax pa' Intata, qa nite'łe tisij pa'
yiwjutsiqen pa'aj,
40 qe pa' Intata hats yaji'let pa' qi in łe'wis qu' net'ejui inwets, hats'inha
qa' je'weeki'ił hatse' pekhewe'en qu' jinink'aihit qa' injunyejeye' pakha'
yisu'uunija pa' Intata qu' injunyejeye'.*

12

* **11:27** Ro 1:20; Col 1:15-16; 1Ti 1:17 * **11:29** Ex 14:22-30 * **11:31** Jos 2:1; 6:23 * **11:32** Jue 4:6; 11:1; 13:24; 1S 1:20; 16:1,13 * **11:33** 2S 7:11; 8:1-3; Jue 14:5-6; 1S 17:34-37; Dn 6:22 * **11:34** Jue 15:8; 2R 20:7; Dn 3:25 * **11:36** Gn 39:20; Jer 20:2 * **11:37** 2Cr 24:20-21; 1R 19:10; 21:13; 2R 1:8 * **11:40** He 11:16; Ap 6:11

Pa' Intata yitanithen iye pekhewe' hats łelitsij.

1 Qa hik ta'łijupi' qu' jintejełii enewe' qu' jinetjeyumtshenłe injupi' in t'ejuyets pa' nite' inqekuyejei enewe'en olots pa'aj hik łunye'j qu' jineqewuk'un, qa' jintewejin eku'n pakha' qu' jinok'elettaxkii qa' jintewejinija iye pakha' qu' nite' jutsitaxe' qu' jiniyejinju' uł'ax, qa' jinekuma'x qa hasu'uj qu' jineneqlineyu'uj in ju'un ji'teje'm pe' wa'nq'an,*

2 qa' jintejełiiha ha' Jesús, hikha' yenju' pa' nite' inqekuyejei qa hikha' iye qu' les namitik'uiha hatse'. Hikha' in yejełiiha pa' witisa'x qa qi in went'unhetifi ke' Cruz, nite' yisu'un qu' newepinkii, qa hane'ej qa hats i'niju' pa' yiya'yik'i pa' Intata pa' łots'ojila'xipji'.*

3 Ijamti'iłii hakha' qi in went'unhetłi'iju'ł pakha' ł'apjahattaxi'm pekhewe' uł'ax yaqsiijkii, hats'inha qu' nite' eniwefi'iłju' qa' nite' atha'la'li'iłju' iye.*

4 Qe hane'ej in ławatlani'ł pa' witwuł'ax, qa mexełe nite' nami'ł ewets qu' me'nt'unheti'łiju'ł qa ipłu'ui qu' naq'ali'ł ej.

5 Qa hats łantapi'iłik'i iye kakha' ankakłineya'xtaxi'ł in łunyejeyek ne'ej witlits in wenit'iłij ewets: *—Ya's, iwu'mkitek'iju'ł pa' łaxtsathenkeye'j ej pa' Yatsat'ax'inij, qa hasu'uj iye utenij in naq'ayinij,**

6 *qe pa' Yatsat'ax'inij pakha' qu' nisu'un, pakha'an in yaqsi'jtaxijkii pa'qu' uł'axe' qa yitanithen qe qa' natsathenket, qa yeqsilankii iye pakha' qu' łasi'ij.— (Pr 3:11,12)*

7 Qa hik ta'łijupi' in łaqsiijkii pa' uł'ax qa ł'atanithenhetii, qe pa' Dios hats łelitsi'ł ej qa łeqfenyejeyi'ł ej aka'an, ¿qe pa'n i'ni' pa'qu' wita'se' qu'nte' nitanithene' qe qa' natsathenket pa'qu' łatataye'?*

8 Qa qu' nite'łe natanitheni'ił pa' Intata in łaqsiiłijkii pa' uł'ax, ma' qa ikji' in nite' łelitsi'ł ej, qe pa' Intata yitanithen week pe' łelits.

9 Week inekhewel na'l ine'm i'nalhei qa jiyitanithen in jitaqsiijkii pa'qu' uł'axe', ma' qa jitek'enets. ¿Qa inhats'ek qu' nite' jinewetłisi'ij qa les jintek'eenetsha pakha' łatata pe' iniłii, qa' ji'łiye'?*

10 Qe enewe' i'nalhei ł'ajłi'ij in jiyitanithen in jitaqsiijkii na'aj uł'ax qe qa' injunyejeye' pakha' yumti qu' łe'wise' qu' injunyejeye', qa pakha'łe Intata qa jiyitanithen in jitaqsiijkii na'aj uł'ax, qe qa' je'łe'sitse'ju', ma' qa' łeke'ye' qu' hik injunye'je' hatse' pa' łunye'j pakha'an ham uł'axe'.*

11 Yijaa'ija in ham pa'qu' witaxtanithenkeye'je' qu' jini'sinheti'mkii in nam inwets, qe jitaats'e' yijat'ij. Qa jiyełisłi'ij pa' wit'ikesimeya'x qa qu' jintatsathen iye in hats jit'atsji'łijfik'i.*

12 Qa hik ta'łijupi', in łanami'ł ju'kii in hats ł'ajaajinhetiyi'ł, qa' mapiliłets iye qu' it'unheti'łik'i ne' okoyeyi'ł qa eniihini'łpha'm iye ne' aqhutsiyi'ł in hats nite' t'unitstaxik'i.*

13 Ma'ałik'i pa' wit'ikheyi'j łe'wisik'i qa yatsathen qu' net'ejuyets ne' ef'iyeyi'ł, hats'inha pakha' i'nk'a napa'liyuji' ef'i' qa' nite' naname' wetju'ł iye, qe qa nanpa'lji' yijat'ij.*

Jełi'łiju'ł, hasu'uj oqowe'yi'łiju'ł pa' Intata.

---

* **12:1** He 10:36; 11:2,4-5,39; 1Co 9:24 * **12:2** Lc 24:26; Fil 2:8-9; He 13:13 * **12:3** Mt 10:24; Ga 6:9 * **12:5** Job 5:17; Sal 94:12; Ap 3:16 * **12:7** Dt 8:5; 1P 5:9 * **12:9** Nm 16:22; Is 38:16 * **12:10** Lv 11:44; 2P 1:4 * **12:11** Is 32:17; Stg 3:17-18; 1P 1:6 * **12:12** Job 4:3-4; Is 35:3 * **12:13** Pr 4:26; Ga 6:1

14 Mowo'oɬii pa'qu' ɬe'wise' qu' ejunyejeyi'iɬets ene' week hats'inha qu' ikesimen ɬi'iɬkii, qa' mowo'oɬii iye qu' hasu'uj aqsiiɬijkii pa' uɬ'ax, qe qu' nite' aqsi'ji'iɬijkii aka'an qa' nite' ɬeke'ye' qu' i'weni'ɬ pa' Yatsat'ax'inij.*

15 Jeɬi'ɬiju'ɬha hasu'uj pa'qu' naqamij in yisu'un qu' namets pa' ɬeqiɬinkeye'j pa' Intata, qa hasu'uj pakha' qu' hik ɬunye'je' qu' nana'li'm pa'qu' ɬefitets'e' ek'imii, ma' qa nalit pa'qu' uɬ'axe' qa suujɬe qa hats weekijipji'.*

16 Hasu'uj nana'l iye pakha' qu' nanawitjiɬe qa nite' qi'i'mji' pa' Intata in ɬunye'jek pa'aj pa' Esaú in t'ihinij pakha' qek natsat'axtaxij in ajit pa'aj qa yiɬeyijkitiju'ɬ pa' ɬaq.*

17 Ɬenikfe'li'ɬets pa' Esaú in hats yisu'untax pa'aj qu' netesti'yij pakha' qek natsat'axtaxij in ajit pa'aj, qa hatsɬe nite' ɬeke', yemjeetax in yaq'aptaxij qa hatsɬe ham ɬeke'ye' qu' nenink'ayhitik'ui pakha' hats wanaqsiijkii.*

18 Ekheweli'ɬ nite' hik ejunyejeyi'ɬ pe' aqa'jteyi'ɬik'i qu' ma'ałets pe'qu' utek'e' nite' ɬenexke'ej qu' ji'nt'ekumtaxets, pa'qu' fet'e' qu' lepepekii, pa'qu' nooyekiiha, pa'qu' iftsaxe'kii najatax, pa'qu' net'unijik'i,*

19 pa'qu' t'uni'ik'i ɬ'a'x pe'qu' foje', pa'qu' kimmimime' ɬ'a'x pe'qu' wi'tlijeye', hik pakha' wit'ax pa'aj in yepi'ye' pekhewe'en, qa iyinets qu' yape hasu'uj niyet.

20 Qe pekhewe'en nite' weju'ɬiju'ɬ kakha' wenit'ij in yit'ij: *—Ɬunye'j ji'ij iye qu' inqa'met'eɬetax qu' not'otsipji' na' sehe' ne' utek qa' netje'laxti'yijkii pe'qu' utele' qa nawa'm.— (Ex 19:12)*

21 Qii'ija pa'aj in iftsaxji' pakha' ɬunye'jkii, qa pa' Moisés qa yit'ij: *—Tsitsalalinhetkii pa' yijiweya'x qi in topo'yij.— (Dt 9:19)*

22 Qa ekhewelɬi'iɬ qa hats ɬaki'ɬets pe' utek Sión qa pa' ɬetset pa' nite' wa'm Dios, hikpa' witset Jerusalén wa'sji', qa hats ɬaki'ɬets iye pe' milits angelits,*

23 hats ɬaki'ɬets iye pe' not'ax wetju'ɬ ɬe'sitsi'mkii, hikpe' pe' week hats yamii pa' Intata hik ɬunyejei na'aj ajit ne'ej witlits pe' ɬiyits we'nika'ajji' na' wa'sji', qa hats ɬaki'ɬets iye pa' Dios hikpa' juez ha'ne week, hats ɬaki'ɬets iye pe' hats ɬe'siitsija ɬeqe espiritul pe' yatsathen,*

24 qa hats ɬaki'ɬets iye ha' Jesús, hikha' jiyamitets kakha' ink'ayik wenit'ij, qa hats ɬaki'ɬets iye pe' t'ilitfik'i pa'aj ɬ'athits, hik pekhewe' pa' ɬ'anyejei ɬe'wisik'i, qa nite' hik ɬ'anyejei pa'aj pe' ɬ'athits pa' Abel'ik'i in yisu'unɬetax qu' natqa'tjai.*

25 Qa hik ta'ɬijupi' jeɬi'ɬiju'ɬ qu' hasu'uj oqowe'yi'ɬiju'ɬ pakha' hane'ej iyeti'ɬ ek'ui. Qe in nite' ɬeke' qu' nilattaxik'ui pa'aj pekhewe'en pakha' yiyajitaxetskii ha'ne sehe' epji', ye'ehe qa' les qu' nite' ɬeke'ye' wiikfik'i qu' ji'nilattaxik'ui qu' ji'nt'anuitaxi' pa' jiyiyajitaxetskii wa'siipha'm.*

26 Pa' ɬ'a'x yime'lejit pa'aj pa' sehe', qa ha'neɬi'ij pakha'an qa yiwjutsiqen in yit'ij: *—Ewi'ɬij iye qu' hime'lejit hatse', qa' hats nite' ewi'ɬe'ɬe ha'ne sehe', qe na' wa's iye qu' hime'lejit.— (Hag 2:6)**

27 Qa aka' yit'ij: —Ewi'ɬij iye— qa jiyikfelitets in week hatse' pekhewe' witaqsijiiju' qu' netwu'mhitii pekhewe' ɬeke' in me'le'l, qe qa uja'xe'ɬe qu' amaneyi'i' pekhewe' nite' ɬeke' qu' me'le'le'.*

---

* **12:14** Ro 6:22; 14:19; Mt 5:8; 2Co 7:1 * **12:15** 2Co 6:1; Ga 5:4; He 3:12; 10:39 * **12:16** 1Ti 1:9; 4:7; 6:20; 2Ti 2:16; Gn 25:33 * **12:17** Gn 27:34-38 * **12:18** Ex 19:12-13,18; 20:18-21; Dt 4:11; 5:5,25 * **12:22** Ga 4:26; He 11:10 * **12:23** Sal 94:2; Lc 10:20; Fil 3:12 * **12:24** 1Ti 2:5; He 7:22; 8:6; 9:15; 11:4; 13:20; 1Co 11:25; 2Co 3:6; Gn 4:10 * **12:25** He 2:2-4,6; 8:5; 11:7 * **12:26** Ex 19:18 * **12:27** 1Co 7:31; 2P 3:10

28 Qa hik ta'ɬijupi' inekhewel in jintesti'yij hatse' pakha' nite' ɬeke' qu' me'le'le'. Qa' jintit'ijets pa' Intata in qi in ɬe'wisij, qa' ji'niyinii qa in ɬunye'jek pakha' witjunye'j yi'sinhetij pa' Intata. Qa' jinewetɬiisijha qu' jintewqinhetji'ha qa qu' jine'nijiweyiju'ɬha iye,*
29 qe pa' Intata hik ɬunye'j na'aj fe't in week naq'axij.*

13

Pa'qu' naqsiijkii pe' yijayan pa' Jesús.

1 Hasu'uj ili'iɬij qu' mewet-su'uni'ɬ qe hats e'witjefeyek'iɬ.*
2 Hasu'uj antapi'iɬii in ɬeneqjunu'uɬij qa ɬetisi'ɬij na'aj ɬewhi'we't ne'ej ɬi'weniɬik'ui, qe aka'an in ta'ɬets qa na'l pe' uja'x i'wjiijup pe' angelits qa nite'ɬe nikfe'lets.*
3 Hasu'uj antapi'iɬii iye pekhewe' ejefetsi'ɬipji' wit'opheɬii, qu' hik ɬunye'je' qu' onopheɬifetsi'iɬ, qa pekhewe' iye yaats'e'ej uɬ'ax ɬenifenyejei, qe hats ewi'ɬ pa' ese'ni'ɬ.*
4 E'weeki'iɬ qu' qitsi'iɬ e'mji'ha in ɬ'ewheye'yi'ɬ, jeɬi'ɬets, hasu'uj netjilii in ɬ'ewheye'yi'ɬju', qe pa' Intata yitanithen pekhewe' wanawitjiɬi'ijju'kii ɬ'esenits qa pe' wanawitjiɬe hats tewhe'yeitax.
5 Jeɬiɬikˈui pa'qu' ejunyejeyi'iɬ hasu'uj qu' isu'uni'ɬ wiikfik'i kekhewe' ɬ'astai, i'wejuɬeni'ɬij pakha' ɬuk'e' pekhewe' hats na'li'ɬ e'm, hats ɬek yit'ij pa' Intata: —*Nite' k'ewejinɬe, nite' tsitapi ei.*— *(Dt 31:6)**
6 Qa hik ta'ɬijupi', jiwetjumti'ik'ikiiha qa' jintit'ij: —*Pa' Yatsat'ax'inij hikpa' tsi'fen, tees qu' nets'ijiwei. ¿Ɬekpa' qu' ɬeqfenyejetaxyij ene' jukhew qa efuts iye qu' nite' ɬexke'yi'ij pa' Yatsat'ax'inij?*— *(Sal 118:6)**
7 Ijamti'iɬii pekhewe' nifeli'ɬ e'm ke' Intata ɬe'lijei, jeɬi'ɬii pa' yamitji' in ɬe'wis pa' ɬunyejei, qa' ojonketiɬik'i pa' ɬunyejei in nite' yeqeku'.*
8 Ha' Jesucristo nite' yili'ij pakha' hatsɬe ɬunye'j neɬu, qa hane'ej, qa pakhaayi'ij iye.*
9 Hasu'uj metwejiniɬij qu' ek'eni'ɬik'i pekhewe' qu' witq'ijatshenkeyejeye' nite' ɬunyejeyiju'ɬ ekewe'en qa pe' pakhaa'ija ɬunyejei. Qe les in ɬe'wisju' qu' nata'ɬets pa' ɬeqsu'unka'x pa' Intata qu' jet'unitse', qa nite' pa'qu' jinteɬuj. Hik aka' ham weju'ɬi'ij pekhewe' yaqsiijkii aka'an.*
10 Qa inekhewelɬe qa na'l hakha' hats wa'm infi qa yiwu'm pe' uɬ'ets, qa pekhewe'en qa nite' weju'ɬij qu' nittaxijets qu' nijayan qe nite' yili'ij in yilanji'ijtax pe' inqa'metets qu' net'ejuyets pe' ɬewuɬ'ets.*
11 Qe na'aj qiji' pa'i in yeka'xifi ne'ej ɬ'athits ne'ej inqa'metetsik'i pa' te'weiteje'm ɬatawe'j pe' witlijtsitjii qu' net'ejuyets pe' witwuɬ'ets, qa ne'ej ɬ'esenits qa tewu'mhitiyik'uifik'i na'aj witset, ma' qa tene'ɬju'.*
12 Qa hik ɬunye'j ha' Jesús in yiwu'm pe' witwuɬ'ets qe ta'ɬets pe' ɬ'athits, qa wetka'xik'uifik'i pa' witset qa qi in yaats'e'ej.*

---

* **12:28** Dn 2:44; He 13:15 * **12:29** Dt 4:24; 2Ts 1:8 * **13:1** Ro 12:10; 1P 1:22 * **13:2** Gn 18:3; Mt 25:35 * **13:3** Mt 25:36; 1Co 6:9 * **13:5** Dt 31:8; Jos 1:5; Fil 4:11 * **13:6** Sal 27:1; 56:4,11 * **13:7** He 6:12; 13:17,24 * **13:8** Jn 8:58; He 1:12 * **13:9** Ef 4:14; Col 2:16 * **13:10** 1Co 9:13; 10:18 * **13:11** 1Co 9:13; 10:18; Ex 29:14; Lv 16:27 * **13:12** Jn 19:17; Hch 7:58

13 Qa hik ta'łijupi' yape ju'uketsfik'i pakha' i'nfik'i, ma' qa' jinakijets qa' jinakifikii pa' witwepina'xtax in łenifenye'j.*
14 Qe ham ha'ne'e' pa'qu' initset'e' qu' nite' niliyi'ij, qe jiwo'oikii yijat'ij pakha' mexe hamik'ui.*
15 Qa hik ta'łijupi', hasu'uj jiteli'ij qu' jintełisij pa' Intata qu' nata'łets ha' Jesucristo qa pa' jitełisij pakha'an in jitewqinhet, ye'ehe, ha'ne ineji' in hats tetfelij ka' łii hakha'an qa hik aka' łunye'j.*
16 Hasu'uj antapi'iłii pa' łe'wis qu' aqsiiłijkii qa qu' i'feni'ł iye pekhewep, qe hik ekewe' ju'ukifikii yisu'un pa' Intata.*
17 Ek'eni'łets pekhewe' tenek'enhe'yi'ł epji' in łijayani'ł pa' Intata qa' aqsiiłijkii iye pa'qu' nit'iłij ewets, qe łekhewel nejełij epji'. Qa nikfe'lets in ikets hatse' pa' Intata qa' nenfeli'm pa'qu' ejunyejeyi'iłij. Mowo'ołii qu' i'sinheti'łi'mkii in nithayiki'ił qa hasu'uj qu' iwuł'enheti'łi'mkii, qe qu' iwuł'enheti'łi'mkii qa nite' łeke' qu' ne'feni'ł.*
18 Iyini'łyipji'kii, qe yekheweli'ł tsikfe'li'łets in ham pa'qu' uł'axe' qu' haqsiiłijkii. Qa ewi'łłe in hisu'uni'ł qu' ham net'ejuyi'iju'ł week pa'qu' haqsiiłijkii.*
19 Les in k'iyini'łij ewets pe' iyinheyejeyi'ł hats'inha pa' Intata qu' łexke'yi'ij qa' nite' optoxe' qu' hetpili'ł ei iye.

Pa' Dios qu' ne'feni'ł.

20 Pa' Dios pa' wit'ikesimeya'x, qa hikpa' iye niihinik'uipha'm pe' naxju' ha' Jesús Yatsat'ax'inij, hikha' qiji' kots'etets łenilayets qe ta'łets pe' ł'athits hik pekhewe' yit'unhet kakha' ink'ayik wenit'ij hik kakha' nite' łeke' qu' nili'ij.*
21 Pa' Dios qu' hik pakha'ye' qu' nełisi'łij week pa' łe'wis hats'inha qu' aqsiiłijkii pa' yisu'un, qa qu' net'ithayii'initji' iye inekhewel qa' jintaqsiijkii pa' yisu'un qu' nata'łets ha' Jesucristo, hikha' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu' newetli'ij. Amén.*
22 Yejefets, k'iyini'łij ewets qu' me'nikulayiti'łets ekewe' uja'x qu' k'akakłini'ł in he'nq'ika'ałij ei.*
23 Hisu'un qu' enikfe'li'łets hakha' inejefe Timoteo in hats t'atsji'łfik'i iye in t'opheł itiitax, qa qu' aje'eł nanamyii qa' hikha' qu' yijts'eye'kii hatse' qu' natsamtaxi'ł ei qa' k'eweni'ł.
24 Hewetfelii pe' week pekhewe' tenek'enhe'yi'ł epji' in łijayani'ł pa' Intata, qa week pe' inejefetsipji'. Enewe' inejefetsipji' pa' Intata Italia łeiłets wetfeli'ł ei.
25 Pa' qi łeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij qu' hikpa' na'ni'ł ejupha.

---

* **13:13** He 11:26; 1P 4:14 * **13:14** Mi 3:10; He 12:22 * **13:15** Lv 7:12; Os 14:2; Ef 5:20 * **13:16** Ro 12:13; Fil 4:18 * **13:17** Is 62:6; Ez 3:17; Hch 20:28 * **13:18** Hch 23:1; 1Ts 5:25 * **13:20** Jn 10:11; Hch 2:24; Ro 15:33; Zac 9:11; He 7:22; 8:6-10; 9:15; 12:24 * **13:21** Ro 11:36; Fil 2:13; 1P 5:10 * **13:22** Hch 16:1; Col 4:18; 1Ts 3:2; He 13:7,17; 1P 5:12

SANTIAGO

Mexe wetfel.

1 Yakha' Santiago, łeqejkunenek pa' Intata qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.
Hika' ha'ne witfaakanek t'ejuyets pe' doceju' (12) ta'łets pe' łelitsik'i pa' Israel
pe' hane'ej mexe yak'eskii. Week hewetfelii.*

¿Łekpa' ta'łets in jitajaajinhetii?

2 Yejefets, les łe'wis qu' qi qu' e'łe'sitse'łi'iłi'mkii qu' nanami'ł ewets pe'
witaqjaajinkeyejei.*
3 Łenikfe'li'łetsha pa' nite' inqekuyejeyij qu' natjaajinhetii qe qa' leesjeek qu'
net'un.
4 Qa pa' nite' inqekuye'j in t'un qa' ta'łetsek in les łe'wis pa'qu' injunye'je' ma'
qa ham pa'qu' hami'ik'ui in jiwatji'let.
5 Qa qu' nana'l pa'qu' ham łikfeliya'xe'ets pa'qu' łunye'je', qa' iyini'łijets pa'
Intata. Ma' qa' netisij łikfeliya'xe'ets, qe pa' Intata nite' t'oqowe'yiju'ł qu'
netniyinheyijets. Ma' qa' netisij.*
6 Qa lesłe łe'wis qu' weeki'ijha pe' atawjetsi'ł qu' iyini'łijets pa' Intata qa
hasu'uj qu' eqeku'ułik'i, qe pa'qu' neqeku'uk'i pakha'an hik łunye'j ne'ej łeqe
t'uyuyuyits na' qi iweli' in pekhel yepiletji'kii na'aj t'unik'i.
7 Pa'qu' hik łunye'je' aka'an qu' niyin hasu'uj numti qu' nana'l pa'qu' netisij
pa' Yatsat'ax'inij,
8 qe pakha'an nite' yeqet'axkii pa'qu' nijamti'ets qa nite' yeqet'axkii iye
pa'qu' naqsiijkii.*
9 Pa'qu' ewi'łe' if'iljetsax inejefe'epji' pa' Intata les łe'wis qu' łe'wisi'imkii qe
pa' Intata yiwqinhetji' pakha'an.
10 Qa pa'qu' ewi'łe' inejefe'epji' pa' Intata in yiwq'axin wekwek qa lesłe
łe'wis qu' ni'sinheti'mkii in yijayan pa' Intata qa hasu'uj in yiwq'axintax
wekwek, qe pa'qu' niwq'axintax wekwek hik qu' łunye'je' hatse' ne'ej łop'om
in ta'łi' na'aj ł'ejinqa'wet qa sujłe qa hats wa'mji' iye,*
11 qe in nekpha'm ne' junu' ma' qa elejei qa yisłax na'aj jup'elket qa
namju'kii ne'ej łop'omik'i qa pa' łe'sinyejeitax qa hats ham. Qa hik qu' łunye'je'
na'aj yiwq'axin wekwek in week nełuts ewi'łłe in yijamti'ets in yithayiki qu'
lees net'ijayijfik'i in yiwq'axin wekwek qa qu' nawa'm ma' qa hats hamijup.*
12 Łe'wisi'mkii pa'qu' jukhewe' in nite' yeqenijanij pe' witaqjaajinkeyejei
qe qu' nat'atsji'łik'uifik'i pe' witaqjaajinkeyejei qa' netesti'yij hatse' pa'qu'
łapjisa'ye' pakha'an witiła'x hikpa' hayiits yiwjutsiqen pa'aj pa' Intata qu'
netisij hatse' pekhewe' yijaa'ija in yisu'un.*
13 Pa'qu' noksi'wen qu' natjaajinhetii qa hasu'uj qu' nit'ij: —Tsijaajin pa'
Intata,— qe pa' Intata nite' łeke' qu' natjaajinhetiitaxij pa' uł'ax, qa' łakha' iye
nite' yaqsiijkii qu' nijaajinij pe'ye' pa' uł'ax.
14 Qa pakha'łe qu' natjaajinhetii qe ta'łets in yisu'un qu' naqsiijkii pakha'
łakha'łe in yisu'un uł'ax.

---

* **1:1** Mt 13:55; 19:28; Mr 6:3; Hch 12:17; 15:13; 16:17; 21:18; 26:7; Ga 1:19; 2:9,12; Jud 1; Ro 1:1; Ef 6:6; Stg 1:1; 1P 1:1; 2:16; Ap 1:1; 21:12; Gn 49:28; Ex 24:4; Ez 47:13; Tit 1:1 * **1:2** Mt 5:12; 1P 1:6 * **1:5** 1R 3:9; Pr 2:3-6; Mt 7:7 * **1:8** Stg 4:8; 2P 2:14 * **1:10** 1Co 7:31; 1P 1:24 * **1:11** Sal 102:4,11; Is 40:7 * **1:12** 1Co 9:25; 2Ti 4:8; 1P 5:4; Ap 2:10; 3:11; Mt 10:22; Stg 2:5

15 Qe in wetwejinij pakha' łakha'łe in yisu'un qa hikpa' yaqsijinenijkii uł'ax
ma' qa hastaax qa yaqsiijijkiiha pa' uł'ax. Qa in hats yaqsiijijkiiha pa' uł'ax,
ma' qa hats na'l pa' witwamhi'.*
16 Yejefets, yakha' k'esu'uni'ł. Hasu'uj metwejiniłij qu' nawitji'ił aka'an.*
17 Week na'aj jitesti'yij qa na'aj jitoksi'wen iye in łe'wis ta'łiipha'm pa' i'ni'
pa' Intata, hikpa' yaqsiijkii iye pa'aj week ene' jite'wen i'nji' ha'ne wa's. Pa'
Intata nite' yi'nk'aihit pa'qu' hats nisu'un. Nite' hik łunye'j na'aj witq'enełeya'x
in ink'ayik'ik'uikii na'aj i'ni'.*
18 Łakha'łe in yisu'unłe pa'aj qu' naqsiijkii qu' ewi'łi'ij iye qu' jinenekfik'ikii
qu' nata'łets ekewe' yijaalija wi'tlijei, hats'inha qa' inekhewele' pe' les qitsji'
pe' week łaqsijiiju'.*

Aqsiiłijkii pa' yit'ij ke' Intata łe'lijei.

19 Maxtayitiłik'i aka' qu' hit'iłij ewets yejefets, week ewiłei ekheweli'ł enex-
piikeyu'ułijha qa' jełi'łijupkiiha iye pa'qu' niyet qa hasu'uj pa'qu' nitaqsunijup
pa'qu' nenqitijineyu'uj in mente' nikfe'letsha qa hasu'uj iye pa'qu' aje'eł
na'nayu'kii,*
20 qe na'aj nayu'kii nite' yaqsiijkii pa' yatsathen pa' hik łunye'j pa' yisu'un
pa' Intata.
21 Qa hik ta'łijupi' iwu'mi'łfik'iha week pa' uł'ax, hats'inha qa' łe'wiise'łe qu'
ku'mi'łiju'ł qa' aqsiiłijkii iye ke' Intata łe'lijei, qe ke' Intata łe'lijei nełisi'łij pe'qu'
et'unhaxitsi'ił ma' qa' hats łeke'ye' qu' i'łiyi'ił.*
22 Aqsiiłijkii pa' yit'ij ke' Intata łe'lijei qa hasu'uj qu' isu'unłi'ił qu' epi'ye'ełik'i,
qe qu' ewi'łe'łe qu' isu'unłi'ił qu' epi'ye'ełik'i, ma' qa hats łanawitjiłi'ił.*
23 Pa'qu' ewi'łe' in yepi'ye' ek'i ke' Intata łe'lijei qa nite'łe yaqsiijkii, pakha'an
hik łunye'j pa'qu' ewi'łe' in yejełiiju' ne'ej witeqjełinetjii,
24 qe in yejełiiju' ne'ej witeqjełinetjii ma' qa in ik qa hats nitapi'ik'i iye pa'
łunye'j.
25 Qa pa'qu' nejełju' qa yejeełijupkiiha ekewe' qu' jintaqsiijkii wi'tlijei łe'sits
hik ekewe' ji'yatsjiłinik'uifik'i pa' uł'ax, pakha'an qa nite' yili'ij in yaqsiijkii
pa'qu' nit'ij eke' wi'tlijei. Ma' qa nite' hik łunye'j pa' yepi'ye'taxik'i qa nite'łe
yaqsiijkii. Pakha'an qa yaqsiijkii yijat'ij, qi in łe'wisi'mkii qe yaqsiijkii pa'qu'
nepiye'ek'i eke' wi'tlijei.*
26 Pa'qu' nit'ijets in yijayan pa' Intata qa nite'łe łeke' qu' nitke'lenhetju'
pa'qu' łelepepe', pakha'an wanawitjiłe. Ma' qa in yittaxijets in yijayan pa'
Intata, qa ham weju'łi'ij.*
27 Pa'qu' nijayaanija pa' Intata, aka'an łunye'j: t'ifti'ts'ets pekhewe' ham
ł'alheye' qa ham iye pe'qu' łejefetse', qa t'ifti'ts'ets iye pekhewe' wikiihalei ham
pe'qu' łejefetse'. Qa qi iye in yejełiju'ł pa' uł'ax ha'ne sehe' epji'.*

2

Week eqjunyejeyi'ij, pe' if'iljetsits qa pe' yiwq'axin wekwek.

---

* **1:15** Job 15:35; Sal 7:14; Is 59:4; Ro 6:23 * **1:16** 1Co 6:9; Stg 1:19 * **1:17** Nm 23:19; Mal 3:6; Jn 3:27; 1Jn 1:5 * **1:18** Jn 1:13; Ef 1:12 * **1:19** Pr 10:19; 17:27; Ec 5:1-2 * **1:21** Ef 1:13; 4:22; Col 3:8 * **1:22** Mt 7:24-27; Ro 2:13; Stg 2:14-20 * **1:25** Jn 13:17; Stg 2:12 * **1:26** Sal 34:13; 39:1; 141:3; Stg 3:2-3; 1P 3:10 * **1:27** Job 31:17; Is 1:17,23; Mt 25:36; Ro 12:2; 1Jn 5:18

1 Yejefets, ekheweli'ɬ in na'li'ɬ e'm pa'nte' eqekuyejeyi'ɬij ha' ɬe'wis Yatsat'ax'inij Jesucristo qa hasu'uj qu' lees qitsi'iɬ e'mji' pa'qu' niwq'axin wekwek. Week eqjunyejeyi'iɬij, pe' if'iljetsits qa pe' yiwq'axin wekwek.*
2 Jitejeyumtshen qeku'nijupi' ek in ɬonot'axjiiɬij wetju'ɬ in ɬijayani'ɬ pa' Intata, ma' qa namii pa' ewi'ɬ jukhew yiyaqsiji' pe' oro qa yeqhinataji' iye pe' ɬe'sits, qa namii iye pa' ewi'ɬ jukhew if'iljetsax qa tejilii pe' ɬeqhinatai.
3 In qi in ɬeneqjunu'uɬiju'ɬ pa' yeqhinataji' pe' ɬe'sits ma' qa ɬit'iɬijets: —Ha'ne ni'iju' ha'ne lees in ɬe'wisju'.— Qa pakha'ɬe if'iljetsax qa ɬit'iɬijets: —Hik nakha'ɬe ni'i' ats'ap'aye'ɬe,— i'nɬi'i qu' it'iɬijets: —Niɬi'iju' sehe' ne' yif'iyeyiiju'.—
4 ¿Me nite' hik aka' ejunyejeyi'ɬ qu' hik ejunyejeyi'iɬ na'aj juez in uɬ'ax pa'qu' naqsiijkii?
5 Yejefets, ek'eni'ɬik'iha aka' hane'ej qu' hit'ij. ¿Me nite' t'eku'miiji' pa' Intata pekhewe' if'iljetsits ha'ne sehe' epji' qu' lees nijayaanija qa' netisij hatse' pa'qu' ɬetset'e pa' tenek'enhe'yi' pa' Intata, hikpa' hayiits yiwjutsiqeni'm pa'aj pekhewe' qu' nisu'un qu' nijayaanija?*
6 Qa ekheweli'ɬ qa ɬutentaxi'ɬ qa ɬ'anuitaxiɬi' iye pa' if'iljetsax. ¿Me nite' hikpe' pe' yiwq'axin wekwek nawitji'iɬiji' in ɬ'ithayiitaxiɬi'm qe nite' newqinheti'ɬji'? ¿Me nite' hikpe' iye neka'xjiiɬii ne'ej tenek'enheiji' na'aj witset?*
7 ¿Me nite' hikpe' iye uɬ'etsik'ikii ɬe'lijeyij kakha' ɬe'wis ɬii ha' ekheweli'ɬ yatsat'etsi'ɬ ej?*
8 E'ɬe'sitsi'ɬijju' qu' yijaayi'ija qu' aqsiiɬijkii kakha' wenit'ij (ley) week t'anipji' in yit'ij: *—Isu'un week pa'qu' mete' e'm jukhew qa efuts in ejunye'jek in ɬewetsu'unɬe.—* *(Lv 19:18)**
9 Qa qu'ɬe lees qitsi'iɬ e'mji' pa'qu' niwq'axin wekwek i'nɬi'i pakhape', ma' qa hats ɬaqsiiɬijkii pa' uɬ'ax qa kakha' wenittaxij (ley) ma' qa hats netpiliɬ'epji' qu' nit'iɬij ewets in nite' ɬaqsiiɬijkii.*
10 Qe pa'qu' naqsiijijkiiha week pe' hats wenit'ij (leyes) qa in yijanik'i pa'qu' ewi'ɬe' pekhewe' hats wenittaxij, ma' qa hats hik ɬunye'j qu' week nijanik'i.*
11 Qa in yit'ij iye: *—Hasu'uj mowo'oi efu qu' hats ewhe'yei, qa hik ɬunye'j iye ne'ej efu.—* *(Ex 20:14)* Qa yit'ij iye: *—Hasu'uj eqek'ui.—* *(Ex 20:13)* In nite' ɬaqsi'jtaxijkii qu' mowo'oi efutse' in hats ɬ'ewhe'yei qa ɬeqek'uiɬe ma' qa hats week ɬ'otsipjikii pe' yittaxij pa' ley.*
12 Qa hik ta'ɬijupi' ewi'ɬɬe qu' it'ij qu' iyet pe' ɬe'sitsik'i qa' aqsiijkii iye pa'qu' ɬe'wise', qe jinikfe'lets in jitepi'ye' hatse' pa' juez qu' jinejeyumtshenijji' pa' ɬ'ewis eke' ɬe'sits wi'tlijei hik ekewe' ji'yatsjiɬinik'uifik'i pa' uɬ'ax,*
13 qe qu' namtaxets qu' newetjeyumtshentax, ham witq'iltaxi'ij hatse' pekhewe' hane'ej ham ɬeq'ilta'xe'tax. Qa pekhewe'ɬe na'li'm pa' ɬeq'iltiyejeyij pekhewep qa' nanaxij hatse' qu' newetjeyumtshentaxek.*

Pa' nite' inqekuye'jij ham weju'ɬi'ij qu'nte' jinenink'aihite'.

---

* **2:1** Lv 19:15; Dt 1:17; Hch 10:34; Ro 2:11; Ef 6:9; Col 3:25 * **2:5** Job 34:19; 1Co 1:27; Lc 12:21; Ap 2:9; Ro 4:13-14; 8:17; Ga 3:29; 4:7; Tit 3:7; He 1:2; 11:7 * **2:6** 1Co 11:22; Hch 8:3; 17:6; 18:12 * **2:7** Is 63:19; 65:1; Am 9:12; Hch 15:17 * **2:8** Mt 22:39 * **2:9** Lv 19:15; Dt 1:17; Hch 10:34; Ro 2:11; Ef 6:9; Col 3:25 * **2:10** Mt 5:10; Ga 3:10 * **2:11** Ex 20:13-14; Dt 5:17-18 * **2:12** Mt 7:12,24-29; 19:17-21; 22:36-40; 28:20 * **2:13** Job 22:6; Pr 21:13; Mt 5:7; 18:32-35

14 Yejefets, ¿łekpa' weju'łij pa'qu' ewi'łe' qu' nit'ij łetets in na'li'm pa'nte' łeqekuye'jij qa nite'łe wenink'aihit pa'qu' łunye'je'? ¿Me łeke' qu' iła'xe' qu' łunye'je' aka'an in nite' yeqeku'tax?*
15 Jitejeyumtshenijupi' pa'qu' ewi'łe' inejefe'epji' i'nłi'i pe'qu' inejefekiyi'ipji' pa' Intata in nite' yiwq'axin pe'qu' łeqhinataye' qa ham iye pa'qu' łaqe'.
16 Ma' qa ewi'ł ekheweli'ł pa'qu' nit'ijets: —Łe'wis qu' ma'ałkii, matjanitheni'ł neełe'en k'uy,— qa' nit'ijets iye: —Eki'łju' me'nił inketi'łij qu' eki'łju'.— Pakha'an qa nite'łe tisij ekewe'en. Qa ¿łekpa' weju'łij aka' yittaxijets?
17 Qa hik łunye'j in na'ltax ine'm pa'nte' inqekuyejeyij qa nite'łe ji-wenink'aihit pa'qu' injunye'je', ma' qa pa' nite' inqekuye'jtaxij qa ham weju'łi'ij hik łunye'j qu' nawa'm.
18 Na'l pa'qu' ewi'łe' qu' nit'ij: —Akha' na'l e'm pa'nte' witqekuye'j qa yakha'łe qa hink'aihitek ka' yijunye'j. Ets'ethinij pa' łunye'j pa'nte' eqekuye'j in nite' łenink'aihit qa yakha' qa' k'ethinijek ka'nte' yeqekuye'jij in hikka' ta'łets in ink'ayik ka' yijunye'j.—*
19 Akha' in łenikfe'lets in ewi'łłe pa' Dios, aka'an hats łe'wisijupi'. Qa hikłe łunyejei iye pe' inwo'metets in nikfe'lets iye in ewi'łłe, ma' qa tsalal wetju'ł qe nijiwe'yi'm.*
20 Jukhew ham nikfe'le'ets. ¿Me łisu'un qu' k'ijatshenij in ham weju'łi'ij pa'nte' inqekuye'j qu'nte' jinenink'aihite' pa'qu' injunye'je'?
21 Maxtayitik'i pa' inaqwa'ma'xik'i Abraham'ik'i. Pa' Dios yit'ijets pa'aj in yatsathen pa' Abraham'ik'i qe tek'enik'i pa' yit'ijets ma' qa yilantax pa'aj pa' ła's Isaac qa yentaxipji' pa' t'ejuyets na'aj witqisit'ij pa' Dios (altar).*
22 Hane'ej hats łenikfe'lets pa' Abraham in na'li'm pa'nte' łeqekuye'jij pa' Dios qe yaqsiijkii pa' yit'ijets pa'aj, qa in yaqsiijkii pa' yit'ijets ma' qa pa'nte' łeqekuye'jij pa' Dios qa lees in t'uunija.
23 In yaqsiijkii aka'an ma' qa hats yasiinik'iha ke' we'nika'ajji' in yit'ij: *—Pa' Abraham'ik'i qi in nite' yeqeku' pa' Intata qa hik ta'łijupi' pa' Intata in yit'ijets pa' Abraham'ik'i in yatsathen.—* *(Gn 15:6)* Ma' qa hik ta'łijupi' in wenit'ijets pa'aj pa' Abraham'ik'i in łejuwaika' pa' Dios.*
24 Ma' hayits hats łenikfe'li'łets pa' Dios in yit'ijets in yatsathen pa'qu' jukhewe', nite' ewi'łłe in nite' yeqeku' qa in tek'enets iye qe in wenink'aihit iye pa'qu' łunye'je'.
25 Qa hik łunye'j iye pe' efu łii Rahab pekhe'en natkinkii pe' jukhew. Qa pa' Dios qa yit'ijets in yatsathen qe le'siju'ł pa'aj pe' wit'ukinhei, qa yat'inkii qa tujtseika' pa' yilithinji'kii pa'aj.*
26 Qa hik łunye'j iye ha'ne i'nese'n in ikik'ui pa' łiła'x ma' qa jiwa'm. Qa hik łunye'j pa'nte' inqekuye'jij wa'm in nite' jiwenink'aihit pa'qu' injunye'je'.

3

Witlepep.

1 Yejefets, hasu'uj olotse' pe'qu' nisu'un qu' ninq'ijatshenij ke' Intata łe'lijei, qe hats łenikfe'li'łets qu' nite' łe'wise' pa'qu' jininq'ijatshenij qu' ja'maestroye'

* **2:14** Mt 25:35-36; Lc 3:11; 1Jn 3:16-18 * **2:18** Ro 3:28; He 11:33; Stg 3:13 * **2:19** Dt 6:4; Mt 8:29; Lc 4:34 * **2:21** Gn 22:9; 1Ts 1:3; He 11:17 * **2:23** Ro 4:3; Ga 3:6; 2Cr 20:7; Is 41:8 * **2:25** Jos 2:4,6,15; He 11:31

qa' les qi pa'qu' jintatanithenheti'yij qa' nite' łunyejeyi'iju'ł pekhewepe' in nite' qi qu' nattanithenhetii.*

2 Qe week inekhewel na'l pa'qu' jintijanik'i qa jiyaf'ali'ij iye pa'qu' jintit'ij. Qu' nana'l pa'qu' ewi'łe' qu'nte' naf'aliyi'ij pa'qu' nit'ij, pakha'an ewi'ł jukhew yatsathen qa nikfe'lets pa'qu' łeqfenye'ji'ij qu' nenyejinik'uikii week pa' ł'ese'n.*

3 Na'aj tiptip in we'nenji' łenjini'j ma' qa hik na'aj ta'łets in tek'en inwets qa ikji'ijji' ek na'aj ji'nikheyu'ujji'.*

4 Jeł'łju' iye ne'ej tokoyeyits qitstax qa in yiwu'm na'aj qi t'unik'i qa na'aj jukhew yithayiki na'aj łammi's łokoi qa yitetwek'elhitji' na'aj nikheyuji'.

5 Qa hik łunye'j na'aj witlepep łammistax qa ta'łłe'ets in jiweniwqinhetij pe' qits wekwek. Jeł qeku'ni'łek na'aj qi łene'ek'i qu' nanq'axij fe't in łammistax pa'qu' fet'e' qu' nata'łets in naq'axij fe't.*

6 Ha'ne inlepep hik łunye'j na'aj fe't, qe ha'ne witlepep topo'oj pa' qi uł'ax. Ha'ne inlepep ewi'ł łewekwek ha'ne i'nese'n ta'łets in week yiwuł'enhet ha'ne i'nese'n. Ha'ne inlepep hik ha'ne fe't tujje'm qe ta'łets pa' fe't inwo'metets łenwu'mhi'wet hatse'.*

7 Na'aj jukhew łeke' qu' nitayehenket qa teik'unei ene' week inqa'metets, junatai, q'oiq'oyits, łejits qa week iye pekhewe' i'nji' pa' qi iweli'. Ma' qa yitayehen qa teik'unei,

8 qa ha'nełe inlepep qa ham łeke'ye' pa'qu' nijeik'unentax. Qi pa' i'nji' uł'ax. Ham łeke'ye' qu' naq'ayinij. Topo'oj pa' ła'ti' yaq'al inij.*

9 Hik ha'ne iye inlepep jite'lijtsi'yijii iye pa' Intata Dios, qa hik ha'ne iye jitit'ijets uł'ets i'nlijeyets ene' jukhew, hik enewe' łaqsijiiju' pa'aj pa' Dios qa wotjonketłetik'i.*

10 Hik ha'ne iye ineji' jite'lijtsi'yijii iye, qa hik ha'ne iye ta'łetskii iye pe' uł'etsik'i i'nlijei. Yejefets, hasu'uj qu' injunyejeye' aka'an.

11 ¿Me łeke' pa'qu' ne'niwekłe iweli' in yimaxji' qu' nenetsji'łił pa' nite' yima'xji'? Nite' łeke' aka'an.

12 Yejefets, ¿me łeke' ne'ej łe' aceite'ej ta'łets ne'ej najkak łii olivo qu' nata'łets pe'qu' igokuk'e? ¿Me łeke' iye pe'qu' igokuk'e pe'qu' łeye' qu' nata'łets pe'qu' uwakuk'e'? Qa hik łunye'j iye ne'ej niwekłeji' iweli' ek'emeiji' in nite' łeke' qu' nata'łets pa'qu' nimaxji'ijji' iweli'.

Pa' yijaa'ija in witikfeliya'xkii.

13 ¿Łekpa' nikfe'lkii ekheweli'ł? Qa' ninq'ethinijha pa' łunye'j in łe'wis pa' yaqsiijkii ta'łets in nite' weniwqinhet qa ta'łets iye in nikfe'lkii.*

14 Qa ekheweli'ł qu' nana'li'm pe' atawjetsi'ł pa' ek'imii witqemtsheneya'xijkii eke' wekwek qa in ejuihifetsi'łij pekhewepe', qa' ili'iłij in łumti'ił qu' e'qitsi'iłji' qe in łaqsiiłijkii aka'an qa hik łunye'j qu' i'wejtitsinentaxi'ł pa' yijaa'ija in yit'ij eke' Intata łe'lijei.*

15 Kakha' witikfeliya'xkii in weniwqinhet nite' ta'łiipha'm na' wa's. Ta'łłe'ets ha'ne sehe' epji'. Ta'łets ene' jukhew, qa ta'łets iye pe' inwo'metets.*

---

* **3:1** Mt 23:8; Ro 2:20-21; 1Ti 1:7 * **3:2** 1R 8:46; Pr 20:9; Mt 12:37; Stg 1:26; 2:10; 1P 3:10 * **3:3** Sal 32:9; 39:1 * **3:5** Sal 12:3-4; 73:8-9 * **3:6** Sal 120:2-3; Pr 16:27; Mt 15:11,18 * **3:8** Sal 140:3; Ec 10:11; Ro 3:13 * **3:9** Gn 1:26; 1Co 11:7 * **3:13** Stg 1:21; 2:18 * **3:14** Ro 2:8; 13:13; 2Co 12:20 * **3:15** 2Ts 2:9; 1Ti 4:1; Stg 1:17; Ap 2:24

16 Qe pa'qu' nana'li' pa' witqemtsheneya'xijkii pa'qu' łunye'je'łe qa in t'ejui wetju'łkii iye, pakha'an qa nite' yeqet'etskii, ma' qa pa'qu' łunye'je'łe pa' uł'ax qu' nana'l.
17 Qa kakha'łe witikfeliya'xkii ta'łiipha'm na' wa's kakha'an ham pa'qu' uł'axe', ikesimenłekii, af'ayai in iyet, nite' itaqsunijup pe'ye', topo'oj pa' łeq'ilta'x, qa qi iye in topo'oj pa' łe'wis in yaqsiijkii, nite' yeqethenijji' pe'ye' qu' naqsiimijkii pa' łe'wis qe week łeqjunyejeyij, nite' wetsjuk łejusits.*
18 Pekhewe' yisu'un pa' ham peeyi'ijkii qa yenju' pe' łoqo łoʼ ta'łets pa' ham peeyi'ijkii, ma' qa na'l pe' łeqei yatsathen.*

4

Pe' yisu'un pe' wetsjuk, pa' Intata qa ha'ne sehe'.

1 ¿Łekpa' ta'łets qa ławatlanjiiłju' qa in ł'ek'ełeijiiłju' iye? ¿Me nite' ta'łets pe' ekhewełi'ił in łisu'uni'ł pa' uł'ax qa pa' łe'wis in hikpe' watlani'ł etji'?*
2 Ekheweli'ł na'l na'aj łisu'untaxi'ł qa hamłi'ił e'm, ma' qa ł'eqek'uyi'ł. Ekheweli'ł in qi in łisu'unłetaxi'ł eke' wekwek qa ł'eqemtshentaxiłijkii qa hamitsłi'ił e'm. Qa in nite' łeke' qu' nana'liłem pe'ye' ma' qa ł'ek'ełeyi'łijju' pekhewe' na'li'm qa hatstax qa ławatlaani'łju'ha. Nite' na'łłi'ił e'm pa'qu' isu'untaxi'ł qe nite' ł'iyiniłijets pa' Intata.
3 Qa in ł'iyintaxi'łijets pe'ye' pa' Intata qa nite' le'si'łij eju'ł qe nite' łe'wis pa'qu' ijamtitaxi'łijets qu' anatkini'łiji' pa' ł'iyintaxi'łets.*
4 ¡Peijaat'ij! Ene' jukhew qa efuts yijayantax pa' Intata qa nite'łe yili'ij pa' uł'ax, ¿me nite' łenikfe'li'łets pakha' qu' łejuwaika'yi'ij pe' wekwek ha'ne sehe' epji' pakha'an t'ejuyiju'ł pa' Intata? Pakha' qu' nisu'un qu' łejuwaika'yi'ij pe' wekwek ha'ne sehe' epji', pakha'an qa' ł'ejuihifeyi'ij pa' Intata.*
5 Ye' me łumti'ił qu' ham ne'weju'łi'ij kakha' yit'ij ke' we'nika'ajji' Intata łe'lijei in yit'ij: —Pakha' Espíritu Santo ji'yen ji'teje'm pa' Dios pakha'an qi in teqemtshen inijkii qe qi in yisu'un.—*
6 Pa' Intata nite' yisu'un qu' injuwaikali'ij pe' wekwek uł'ets ha'ne sehe' epji' qa hik ta'łijupi' in les jiyi'fen. Qa hik ta'łijupi' iye in yit'ij ke' Intata łe'lijei: *—Pa' Intata t'ejuyiju'ł pekhewe' weniwqinhettax qa pekhewe' nite' weniwqinhet qa yi'fen.—* *(Pr 3:34)**
7 Qa hik ta'łijupi' ek'eni'łets pa' Intata, me'nt'unheti'łiju'ł pa' inwo'met qa pa' inwo'met qa' nilati'ł ek'ui.*
8 Eneki'łets pa' Intata qa pa' Intata qa' metitsejii'ł e'mek. Uł'ets jukhew qa efuts yisu'un pe' wetsjuk pa' Intata qa ha'ne sehe'. Ili'iłij pa' uł'ax in łaqsiiłijkii ma' qa hik łunye'je' qu' hats mawa'nqa'ałju' qa qu' hats impulijini'ł iye pe' atawjetsi'ł.*
9 Uł'ets jukhew qa efuts, les łe'wis qu' ika'metetsi'łkii in łaqsiiłijkii pa' uł'ax, mapi'łju' qa' ijamti'iłik'i. Ayaxkiti'łi' in ł'ijuye'ełju' pa'aj qu' mapi'łju', qa in e'łe'sitsi'łi'mkii pa'aj qa' naya'xi' ek qu' ika'metetsi'łkii.*
10 Hasu'uj qu' meniwqinheti'ł in łijayani'ł pa' Yatsat'ax'inij qa pa' Yatsat'ax'inij qa' łakha'ye' qu' newqinheti'ł.

---

* **3:17** Lc 6:36; Ro 12:9; 1Co 2:6; He 12:11; Stg 2:4 * **3:18** Pr 11:18; Is 32:17; Os 10:12; Am 6:12; Ga 6:8; Fil 1:11 * **4:1** Ro 7:23; Tit 3:9 * **4:3** Sal 18:41; 1Jn 3:22; 5:14 * **4:4** Jn 15:19; Stg 1:27; 1Jn 2:15 * **4:5** 1Co 6:19; 2Co 6:16 * **4:6** Sal 138:6; Mt 23:12 * **4:7** Ef 4:27; 6:11; 1P 5:8-9 * **4:8** 2Cr 15:2; Is 1:16; Stg 1:8 * **4:9** Mt 5:4; Lc 6:25

Hasu'uj it'ijets qu' uł'axe' pakhape' pekhewe' inejefetsipji' pa' Intata.

11 Yejefets, hasu'uj it'iłijets qu' uł'axe' pakhape' pekhewe' hats yijayan pa' Intata. Pa'qu' ewi'łe' qu' nit'ijets qu' uł'axe' pakhape' pekhewe' hats yijayan pa' Intata qa i'nłi'i qu' nejełik'ui pe' yaqsiijkii, ma' qa hats hik łunye'j qu' nit'ijets qu' uł'axe' kakha' hats wenit'ij (ley) qa hik łunye'j iye qu' nejełik'ui kakha' wenit'ij (ley). Ma' qa hats nite' hik łunye'j qu' netk'enets pa' ley hats hik łunye'j qu' jueze'.*

12 Ewi'łłe pa' yaqsiijkii pa' ley qa hikpa' pa' juez, pakha'an ewi'łłe in łeke' qu' ninqiłin hatse' qa ewi'łłe iye in łeke' qu' nineqwuł'enhetju' hatse'. Qa akha', ¿pa'n ejunye'jek in łejełik'ui pe' yaqsiijkii pa' ejefe'epji' pa' Intata?*

Qu' jineniwqinhetij pe'ye' aka'an uł'ax.

13 Ma' hayits, qa hane'ej qa' ek'eni'ł pekhewe' qu' nit'ij: —Hane'ej i'nłi'i uje' qu' jinamii ha' witset i'nłi'i pa'qu' witset'e qa' ewi'ł ininqap qu' jina'ni'kii qa' jinowo'oikii pa'qu' ji'nt'ihinij ma' qa' jinanaxij pe'qu' ł'astaye'.—*

14 Qa ¿pa'n łunye'j aka'an? Ekheweli'ł nite' łenikfe'li'łets pa'n qu' ejunye-jeyi'iłkii uje'. ¿Pa'n łumti'ił qu' łunyejeye' pe' iłiyi'ł? Ekheweli'ł hik ejunyejeyi'ł na'aj q'olpha'm in ł'ajłi'ij in na'ltax qa sujłe qa hats ham iye.*

15 Łe'wis yijat'ij qu' it'iłij: —Pa' Yatsat'ax'inij qu' mexe łexke'yi'ij qa mexe ji'łiye' qa jintaqsiijkii aka'an i'nłi'i pakhape'.—*

16 Qa nite'łe łaqsiiłijkii aka'an. Ekheweli'ł łeniwqinhetiłij in łit'iłijets in łeke' qu' aqsiiłijkii pe'ye'. Week pa'qu' łunye'je' pa'qu' jineniwqinhetij aka'an uł'ax.

17 Ma' hayits, qa hik ta'łijupi' pakha' qu' nenikfe'ltaxets qu' naqsiijkii pa' łe'wis qa nite'łe yaqsiijkii, pakha'an in yaqsiijkii aka'an, uł'ax.*

5

Aka' ewi'ł witiihet t'ejuyets pe' qi in yiwq'axin wekwek nite' yijayan pa' Intata.

1 Qa hane'ej ek'en qeku'ni'ł ekheweli'ł yiwq'axin wekwek. Mapi'łju', aya'yi'łijkii qu' mapi'łju' qu' nata'łets pa' łaats'e'ełij hatse' qu' nanamtaxi'ł ewets.*

2 Pe' łiwq'axintaxi'ł aqatsi'ł hats ham łeke'ye' qu' netnekui qa pe' eqhinatayi'ł qa hats tuj łeiłets.*

3 Qa hats qi iye in yiwuł'enhet łejili' pe' ewekwekitsi'ł oro qa pe' plata. Ha'ne łejili' hik ha'ne jutsiqaxij pa' ejunyejeyi'ł, pa' łejili' qa' netuj ne' esenitsi'ł hik qu' łunye'je' na'aj fe't. Ekheweli'ł yiwq'axin wekwek in łanaitaxi'łij qa łaqsi'jtaxi'ł eke' wekwek in hik ekewe' qu' nefeli'łkii hatse' pekhewe' teke'lenju' nełuts.*

4 Jeł qeku'ni'ł, pe' ł'astai in nite' łijanini'łij pe' eq'ithayinenheyi'łij pa' enek'iłju' jutsiqetsij in nite' łe'wis aka' łaqsiiłijkii. Qa enewe' eq'ithayinenheyi'ł in taya'yijipji' qa pa' Yatsat'ax'inij yepi'ye' ej enewe'en hikpa' Tenek'enhe'yij ene' week.*

5 Ekheweli'ł qi in e'łe'sitsi'łju' ha'ne sehe' epji' qa qi iye in łaqsiiłijkii kakha' les in te'su'unhetiiji' t'ejuyets ene' i'nesenits. Aka'an in łaqsiiłijkii hik ejunyejeyi'ł

---

* **4:11** Mt 7:1; Stg 1:22; 1P 2:1 * **4:12** Mt 10:28; Ro 14:4 * **4:13** Pr 27:1; Lc 12:18-20 * **4:14** Job 7:7; Sal 102:3 * **4:15** Hch 18:21; 1Co 5:6 * **4:17** Lc 12:47-48; Jn 9:41; 2P 2:21 * **5:1** Pr 11:28; Lc 6:24 * **5:2** Job 13:28; Is 50:9; Mt 6:19-20 * **5:3** Ro 2:5; Stg 5:8 * **5:4** Lv 19:13; Job 24:10-11; Jer 22:13; Mal 3:5; Dt 24:15; Ro 9:29

na'aj wakka ła's qe qi qe tekunhenhetii qe qa' ł'alek'e ma' qa talanhetii in yamets na'aj łe'wis nełu.*

6 Ekheweli'ł ł'inaqyaji'iłij qu' nattanithenhetii qa talanhetii na'aj yatsathentax, pakha'an qa nite' tatjayi'ł eju'ł.*

Me'nt'unheti'łiju'ł hasu'uj itaqsuni'łijup pe' wekwek.

7 Qa hik ta'łijupi' yejefets, me'nt'unheti'łiju'ł ekewe'en ipłu'ui qu' netpiltaxju' ha' Yatsat'ax'inij. Jeł qeku'ni'łek na'aj iwenq'enhena'x in qi in notki'ets qu' piłeyitse' qa' nana'l pe'qu' łeqeye' łe'sits.*

8 Hik aka' ejunyejeyi'ił me'nt'unheti'łiju'ł hasu'uj itaqsuni'łijup pe' wekwek qe pa' łamijiiju' ha' Yatsat'ax'inij hats metets.*

9 Yejefets, hasu'uj metjefitki'iłju'kii hats'inha qa'nte' jeek nenit'i'iłij ewets pe'ye', qe hakha' Juez hats i'nji' pa' łeji'.*

10 Yejefets, ku'mi'łi' qa' ojonketiłik'i pa' łunyejei pa'aj pe' profetas'ik'i nifel ka' łii ha' Yatsat'ax'inij in qi in yaats'e'ej pa'aj pe' wekwek qa went'unhetiju'ł iye nite' itaqsunijup.

11 Yijaa'ija yekheweli'ł in humtii'iłha qu' hats qi qu' łe'sitsi'imkii kekhewe' qi in went'unhetiju'ł pe' a'tits wekwek. Ekheweli'ł hats łepi'ye'ełik'i pa'aj pa' Job'ik'i in qi in went'unhetiju'ł pa' a'tax łunye'jkii pa'aj. Qa łenikfe'li'łets iye pa' łeqfenye'jij ha' Yatsat'ax'inij in hats yi'fen pa'aj, qe ha' Yatsat'ax'inij qi in neq'elet qa eqi'fenkena'x iye.*

12 Yejefets, aka' week i'nipji' ekewe'en aka'an, hasu'uj pa'qu' neniwjutsiqeniji'm eke' wekwek in weniwjutsiqenij pe'ye'. Hasu'uj iye ametskii na' wa's qu' meniwjutsiqenij pe'ye'. Hasu'uj iye ametskii ha'ne sehe' qa pakhape' iye. Qu' meniwjutsiqenij pe'ye' qa' itłi'ij: —Ehe.— Qa qu' isu'un qu' it'ij nite', qa' itłi'ij: —Nite'— hats'inha qa'nte' natanitheni'ił pa' Intata ha'ne sehe' epji'.*

Qu'nte' eqeku'yi'ik'i pa' iyinheye'j.

13 ¿Me na'l ekheweli'ł pa'qu' qi qu' itawje'met'e'? Les łe'wis qu' niyiniiha pa' Intata. ¿Me na'l iye pa'qu' łe'wisi'mkii? Qa' les łe'wis qu' netlijtsi'yijkii pa' Intata.*

14 ¿Me na'l ekheweli'ł pa'qu' nanqaats'e'? Qa' les łe'wis qu' niyinii pekhewe' tenek'enhe'yij pe' hats yijayan pa' Intata hats'inha qu' niyinipji' qa ka' łiiji' ha' Yatsat'ax'inij qu' nit'ij qa' nilinij na'aj aceite ta'łets ne'ej łe' ne'ej najkak olivo.*

15 Qu' yijaayi'ija qu' iyin qa łumti'ija iye qu' net'eku'mij eju'ł ha' Yatsat'ax'inij, ma' qa ha' Yatsat'ax'inij qa' neniihinpha'm pa' wanqaats'e'. Qa qu' uł'axe' pa'qu' naqsiijkii pa'aj qa' netwumhiti'yik'ui iye.*

16 Qa hik ta'łijupi' week ewiłei ekheweli'ł in łaqsi'ji'łijkii pa'qu' uł'axe' qa' metetfeliłiji'm pa'qu' ejefeyi'iłipji' ha' Yatsat'ax'inij. Week ekheweli'ł qu' iyini'ł etepji'kii in hats e'witjefeyek'iłipji' pa' Intata hats'inha pa'qu' nanqaats'e qa' nanaxpa'l. Pa' ł'iyinheye'j pa' yatsathen t'un qa na'l iye pa' weju'łij.*

---

* **5:5** Job 21:13; Am 6:1; Jer 12:3; 25:34 * **5:6** He 10:38; Stg 4:2 * **5:7** Dt 11:14; Jer 5:24; Os 6:3 * **5:8** Ro 13:11; Fil 4:5; 1P 4:7 * **5:9** Mt 24:33; 1Co 4:5; Stg 4:12; 1P 4:5 * **5:11** Job 1:21-22; 2:10; 42:10-12; Ex 34:6; Nm 14:18; Mt 5:10 * **5:12** Mt 5:33-37; 23:16-22; Mr 7:9-13 * **5:13** Sal 50:15; Col 3:16 * **5:14** Mr 6:13; 16:18 * **5:15** Is 33:24; Mt 9:2; Mr 2:5; Lc 24:47 * **5:16** Nm 11:2; Mt 3:6; Jn 9:31; 1P 2:24

17 Pa' Elias'ik'i jukhewłe hik injunyejei. Qa in iyin qa weekij pa' łatawe'j qa
pa' łet'unha'x iye qu' ham piłeye'. Ma' qa ham piłeye' yamijets wetshetk'ewi'ł
ininqapits qa ewi'ł k'itsje'm.*
18 Qa' iyin iye, ma' qa piłei iye pa'aj. Qa ha'ne sehe' qa week ta'łji' iye pe' łei.*
19 Yejefets, qu' nana'l ekheweli'ł pa'qu' nakik'uifik'i pa' yijaa'ija in
wit'ikheyi'j qa na'l pa'qu' nenpiletets iye.*
20 Menikfeliti'łets pakha' qu' nenpiletets pa' iktaxik'uifik'i pa' yijaa'ija
in wit'ikheyi'j, pakha'an yaqsi'jij pa' witwamhi' qa yaqsi'jij iye pe' olots
łewuł'ets.*

* **5:17** 1R 17:1; 18:1; Lc 4:25; Hch 14:15 * **5:18** 1R 18:41-45; Stg 3:17-18 * **5:19** Mt 18:15; Ga 6:1; Stg 3:14; Sal 51:13; Dn 12:3; Mal 2:6; Lc 1:16 * **5:20** Pr 10:12; Ro 11:14; 1P 4:8

1 PEDRO

Yojo in mexe wetfelii pe' olots yijayan pa' Intata.

1 Yakha' Pedro, apóstol ha' Jesucristo. Ha'ne witfaakanek hika' qu' net'ejuyii pekhewe' yak'eskii te'nekumhi'yiiji' i'ni' he' sehel Ponto, Galacia, Capadocia, Asia qa ha' Bitinia,*

2 qa in t'ejuyets pa' łikfeliya'xkii pa' Intata Dios, enewe'en hayiits t'eku'miiji' pa'aj. Qa in ta'łets iye in nili'jju' pa' Espíritu Santo qe qa' netk'enets ha' Jesucristo, qa pe' ł'athits ha' Jesucristo qa yiwamhitik'i pe' łewuł'ets. Pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qa pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' week nełuts ijayi'łijfik'i qu' qitsi'ił e'mha.*

Pa' yija' ine'm inwetjumtikineyejeyik'ui.

3 Neniwqinhetji'ha pa' Dios qa Łatata iye ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, hikpa' qi pa' łeq'iltax'inij qa yaqsiijkii in ewi'łij iye in jinekfik'ikii qe ta'łets in iła'x iye ha' Jesucristo, qa aka'an qa jiyełisij pa' yija' ine'm inwetjumtikineyejeyik'ui*

4 qu' jintestiitaxij pe'qu' jinatsat'etsij hatse' hikpe' nite' łipipji' yijat'ij qa nite' łeke' qu' uł'etse' qa łunyejei pakha' hats łunyejei, hikpe' hats wanaqsij ine'm na' wa'sji'.*

5 In ta'łets pa' nite' eqekuyejeyi'ł, qa pa' łet'unha'x pa' Intata qa nejeł'ł ewets hats'inha qu' esti'yi'łij hatse' pa' witiła'x, hikpa' hats yaji'let qu' nethiniłij hatse' pa' Intata pakha' teke'lenju' łahats'ij.*

6 Qa aka'an qa hik aka' ka' qi in ne'sinheti'łi'mkii, qa ha'neł'ij ha'ne łahats'ij qa ł'ajłi'ij qu' mexe aats'e'ełij qe ta'łets pe' witaqjaajinkeyejei, qu' nana'l.*

7 Qe in tajaajinhetii pa' nite' eqekuyejeyi'ł qa hik łunye'j ne'ej oro qe tajaajinheti'yij na'aj fe't, hik ne'ej oro nite' pakhaa'ij qu' nana'l, qa pakha'łe nite' eqekuyejeyi'ł in nite' yeqenijanij in tajaajinhetiitax qa' les qu' qi qu' łe'wise' t'anipji' pe' oro, qa' netesti'yij iye pa'qu' łesa'xe' qa pa'qu' łuk'eyeji' iye qu' ne'twenhetiitax iye ha' Jesucristo.*

8 Hikha' nite' łi'wentaxi'ł, qa łisu'unłi'ił, qa hane'ej iye nite' łi'wentaxi'ł, qa nite'łe łeqeku'uł, qa ekheweli'ł qa qi in e'łe'sitsi'łi'mkii qa pa' esaxitsiłi'mkii qa nite' łeke' pe'qu' wi'tlijeye' qu' nenittaxiji'.*

9 Qa pakha' hats łamiti'łji' in nite' łeqeku'uł mexe hamik'ui pakha'an hikpa' pa' witiłijii.

10 Pe' profetas'ik'i qi in yejełtaxijupkiiha pa'aj in t'ejuyets pa' witiłijii qa nifelji'ijtax iye pakha' łeq'ilta'x pa' Intata qu' nanami'ł ewetsju'.*

11 Pa' łeqe Espíritu ha' Cristo i'nji' pa'aj pe' profetas'ik'i qa yikfelitets qu' qi pa'qu' naats'e'ej ha' Cristo qa yikfelitets iye pa' qi łe'wis qu' łunye'je'kii qu' nanaxijik'i pa' yaats'e'ej. Qa pe' profetas'ik'i qa yisu'untax qu' nenikfe'lij

---

* **1:1** Lc 6:14; Gn 23:4; Sal 39:12; He 11:9,13; 1P 2:11; Jn 7:35; Stg 1:1; Hch 2:9; 6:9; 10:32; 16:6-7; Ga 1:2; Mt 22:14; 24:22; Tit 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 1P 1:14,20,22; 2Ts 2:13; He 9:12; 10:22; 12:24 * **1:3** 2Co 1:3; Ef 1:3; Ga 6:16; Tit 3:5; Jn 1:13; 3:3,7; Stg 1:18; 1P 1:23; 3:21; Hch 23:6; 1Ts 1:3; 1Co 15:20 * **1:4** Hch 20:32; Ro 8:17; Col 3:24; 2Ti 4:8 * **1:5** Jn 10:28; Fil 4:7; Ro 8:18; 2Co 4:17; He 12:11; 1P 4:13; 5:1,10; Ap 15:1; 21:9 * **1:6** Stg 1:2; 1P 4:12 * **1:7** Stg 1:3; Is 48:10; Zac 13:9; Mal 3:3; 1Co 3:13; 4:5; 2Co 5:3; Fil 3:9; Ap 14:5; Ro 2:7,10,29; Lc 17:30 * **1:8** 1Jn 4:20; Ex 33:20; Ro 8:24; Jn 15:11; 2Co 6:10 * **1:10** Lc 1:70; 10:24; 16:16,29; 18:31; 24:25,27,44

łekpa' Cristo qa yisu'untax iye qu' nenikfe'lets pa'n ipłu'uk'ui qu' namets pa' yaats'e'ej.*
12 Qa pa' Espíritu i'nji' pekhewe'en qa yikfelitets in nite' łekhewel qu' net'ejuyets, qe pe' t'ejuyets yijat'ij hik pekhewe' ekheweli'ł. Qa hane'ej qa hik ekewe' nifeljii'ł e'm pekhewe' nifel ke' łe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Jesús qe ta'łets pa' Espíritu Santo ta'łiipha'm na' wa's, qa hik ekewe' iye eke' wekwek t'ejuyets ha' Jesús pe' angelits yisu'un qu' ni'wenijha.*

Hik ejunyejeyi'ił pakha' taya'yi'ł eiji'.

13 Qa hik ta'łijupi' mawatjiletiłij pe' aqjamtikineyejeyi'łkii qu' net'ejuyets pa'qu' łunye'je', hasu'uj mama' a'łju', me'neni'łi'ha qu' metjumti'iłik'uiha pekhewe' hats jutsiqax qu' nełisi'łij pa' Intata qu' i'wentaxij ha' Jesucristo.*
14 Hik ejunyejeyi'ił witlits impiyel, hasu'uj eneqjeyu'ułij wetju'ł pe' ułets łisu'uni'ł qu' aqsi'ji'łijkii tooxik'i in mexe ham łenikfe'li'iłets.*
15 Hami'ił etji' yijat'ij pa'qu' ułaxe' in łunye'jek pakha' taya'yi'ł eiji' in hamji' pa'qu' ułaxe', qa' hik ejunyejeyi'ił qu' ham pa'qu' ułaxe'ji' week pa'qu' aqsiiłijkii,*
16 qe ka' we'nika'ajji' yit'ij: *—Hasu'uj pa'qu' ułaxi'ił etji', qe yakha' ham yitji' pa'qu' ułaxe'.—* *(Lv 19:2)**
17 Qa qu' it'iłijetspha'm "Tata" pakha' week łeqjunyejeyij ene' jukhew qa efuts in yijaninij pa'qu' ne'weju'łij pa' ł'ithayijkit, qa' e'nijiwe'yi'łiju'łha ene' week łahatsiyij in mexe i'łiyiłi'pji' ha'ne sehe'.*
18 Ekheweli'ł łenikfe'li'łets in ł'ilithinhetiyiłik'ui pakha' ham weju'łi'ij ejunyejeyi'ł ł'ayaxiłij pe' alheyi'łik'i, qa in ł'ilithinhetiyiłik'ui qa nite' ekewe' nite' yape qu' łaja'yi'ij axe'm ne'ej oro i'nłi'i ne'ej plata,*
19 qe łaja'aj yijat'ij pe' łe'sits ł'athits ha' Cristo, hikha' hik łunye'j na'aj łe'wis kots'etax ła's ham ułaxi'ii.*
20 Łakha' hayiits watjiletij pa'aj aka'an in mexente' wanaqsiijkii ha'ne week sehe', qa we'nethinłekii ene' teke'lenju' nełutsji' qe qa' ne'feni'ł.*
21 Łakha' ha' Cristo in ta'łets qa nite' łeqeku'ułpa' Intata, hikpa' yiłin iye in wa'mtax qa yiwqinhetji' iye. Qa hik ta'łijupi' in nite' łeqeku'ułqa łetjumti'iłetsha iye pa' Intata.*
22 Hane'ej in hats ł'ek'eni'łik'iha ekewe' yijaalija in wi'tlijei, ma' qa hats hik łunye'j qu' hats nempuli'jju' pe' atawjetsi'ł hats'inha qu' qi qu' isu'uni'ł pe' hats ejefetsi'łipji' pa' Intata. Qa hik ta'łijupi' mewetsu'uni'łha qa hasu'uj aqanłi'iłkii.*
23 Ekheweli'ł hats ewi'łij iye in łeneki'łfik'ikii, qa hats nite' łata'łiłets in łeneki'łfik'ikii iye pe'qu' witkutjiye hik ne'ej nite' yape, qe hats łata'łiłets yijat'ij in łeneki'łfik'ikii iye eke' łe'lijei pa' Intata hik ekewe' witiła'x qa nite' yili'ij iye.*

---

* **1:11** Ro 8:9; Mt 26:24; Mr 8:31; Lc 24:26; Fil 3:10 * **1:12** Mr 16:15; 1Co 9:14; 2Co 10:16; Jn 14:26; 15:26; Hch 1:8; 2:2-4; 13:4 * **1:13** Ex 12:11; Mt 12:21; Ro 8:24; 1Ts 1:3; 1P 4:13; 5:4,8 * **1:14** He 2:13 * **1:15** Lv 19:2; Ga 1:6; 5:8; 1Ts 2:12; 5:24; 1P 5:10; Lc 1:49; 1Co 7:14 * **1:16** Lv 11:44-45; 20:7 * **1:17** Hch 9:31; 10:34; Ro 2:11; 3:18; Ga 2:6; 1Co 3:12; 2Co 5:11; 7:1; Ef 2:12; 5:21; 6:9 * **1:18** 2P 3:11; Is 52:3; 1Co 6:20; Tit 2:14; He 9:12 * **1:19** Jn 1:29; 6:53; Hch 20:28; 1Co 10:16; Ef 2:13; He 10:19; Ex 12:5; Is 53:7 * **1:20** Hch 2:23; Ef 1:4; 1P 1:2; Ap 13:8; 2P 3:3; Jud 18 * **1:21** Hch 2:24; 10:45; Ro 4:24; 10:9; Ef 1:1; 1Ti 3:16; 4:12; 6:2; Jn 17:5,24; He 2:9 * **1:22** Zac 7:9; Jn 13:34; Ro 12:10; 1Ts 4:9; 1Jn 4:7; 1Ti 1:5 * **1:23** 1P 1:3; 1Jn 3:9; Lc 8:21; He 4:12

24 Qe ke' we'nika'ajji' Intata łe'lijei yit'ij: —*Week ene' jukhew qa efuts hik łunyejei na'aj jup'elket. Qa pa' łewqiyejeiji' qa hik łunyejei ne'ej łop'om na'aj jup'elket. Na'aj jup'elket in yisłax qa ne'ej łop'om qa namju'kii,**
25 *qa ekewe'łe łe'lijei pa' Yatsat'ax'inij qa nite' yili'ij in na'l.*— *(Is 40:6-8)* Aka'an hik aka' ka' ł'efe'lhitiijiłi'm.

2

Cristo hik łunye'j ute qa iła'xłe.

1 Qa hik ta'łijupi' iwu'mi'łfik'iha week pakha' witjunye'j uł'ax qa week pa' witqawitjineya'x qa pakha' hik łunye'j qu' wetsjuk'e łejusits qa pa' witqaq'ayinkeya'xij wekwek qa in uł'etsik'i i'nanyejeyijkii ni'khewepij jitesu'un qu' jintewuł'enhet.*
2 Hik ejunyejeyi'ił omehets ne'ej i'nk'a tełuifik'i, qa' ewi'łe'łe qu' isu'uni'ł qu' etufi'łij pa' yijaa'ija in łeqeł'i ta'łets ke' wi'tlijei hats'inha qu' e'qitsi'ił,*
3 ye'ehe, qu' hats ku'mi'łiju'ł pa' łe'wis łeqisit ha' Yatsat'ax'inij in qi in teik'unei.*
4 Eneki'łets hakha'an, hikha' hik łunye'j ute qa iła'xłe, ene' jukhew yuten qa yiwu'mfik'i, qa t'eku'młi'iiji' pa' Intata qa les in yisu'un iye.
5 Ekheweli'ł iye hik ejunyejeyi'ł utel iłii, qa enewe' utel qa' neteniihinijpha'm pe' witlijtsitjii yatsat'axij pa' Intata, ma' qa' ekheweli'ił qa' hik ejunyejeyi'ił qu' łaqa pa'ile' pa' Intata, hats'inha qu' łisi'łijkii pe'qu' eqistitsi'iłij łesitsi'm pa' Intata qu' nata'łets ha' Jesucristo.*
6 Aka'an hik aka' ka' yit'ij ke' we'nika'ajji' in yit'ij: —*Jeł*[i]*'ł, na' witset Sión***henji' ne' ute witeqjeyumtshenki' te'nekumhi'yiiji', qa łe'wiisija iye. Qa pa' qu'nte' neqeku'ye' pakha'an, ma' qa'nte' jeek natqanhetiyekii hatse'.*— *(Is 28:16)**
7 Qa ekheweli'ł in nite' łeqeku'uł qa qi in łe'sitsi'ł e'm, qa pekhewe'łe yeqeku', ke' we'nika'ajji' yit'ij: —*Ne' ute yiwu'mfik'i ne' niihinpha'm ne' wititsi', hane'ej qa ewi'łłe in les weju'łij in witeqjeyumtshenki'.*— *(Sal 118:22)**
8 Qa yit'ij iye: —*Ne' ute witlanki'ifi*†*qa inaqwakaninkii iye in yothetkii.*— *(Is 8:14)* Aka'an hik aka' ka' testi'yij, qe łekhewel łalanki'ifi qe nite' tek'enets ke' Intata łe'lijei.*
9 Qa ekhewełi'ił qa t'ekumi'ł eiji' pa' Intata, hik ejunyejeyi'ł pa'il t'ithayi'yi'm pa' Intata, ekheweli'ł witset yatsat'axij pa' Intata, ekheweli'ł neqetheni'łju' pa' Intata in yatsat'etsi'ł ej, hats'inha qu' enfeli'ł pe' week łe'sits łaqsijiyijkii pakha' taya'yi'łij ei pa' qi in na'lkii in mexe ła'ntaxiłi' pa' nookii.*
10 Qe ekheweli'ł toxik'i mexe nite' łetset'ił ej, qa ha'nełi'ij qa hats łetset'ił ej pa' Intata. Mexe nite' nełisi'łij pa' łeq'iltiye'j, qa ha'nełi'ij qa hats nełisi'łij pa' łeq'iltiye'j pa' Intata.*

---

* **1:24** Is 40:6-8; Lc 21:33; Stg 1:10-11; 1Jn 2:17; 1P 5:4 * **2:1** Ro 13:12; 2Co 12:20 * **2:2** 1Co 3:2; 9:7; He 5:12-13 * **2:3** He 6:4-5; Sal 34:8; Tit 3:4 * **2:5** Ro 12:1; He 13:15 * **2:6** Sión łii iye pa' witset Jerusalén. * **2:6** Sal 9:11; He 12:22; Ef 2:20; Ro 9:33; 10:11 * **2:7** Mt 21:42; Lc 20:17; Hch 4:11 † **2:8** Pe' ute witlanki'ifi hikpa' Cristo. * **2:8** Is 14:20; Hch 2:23; 4:27-28; Ro 9:22,33; 11:7; Jud 4 * **2:9** Dt 4:20; 7:6; 10:15; Is 9:2; 42:12; 43:20-21; 61:6; Ap 1:6; 5:10; 20:6; Ex 19:5-6; 34:9; Sal 33:12; Tit 2:14; Hch 26:18; Ef 5:8; Col 1:12-13 * **2:10** Mt 5:7; Mr 5:19; Lc 1:50

11 Yejefets, ekheweli'ł hik ejunyejeyi'ł ne'ej tujtseikal ta'ɬji' qe ekheweli'ł wa's ɬeiɬets, qa hik ta'ɬijupi' qu' nek'iyini'ɬij ewets qu' me'nitoni'ɬi'mets pe' uł'ets yisu'un ene' i'nesenits, hikpe' watlani'ɬkii pa' ink'ayik iɬa'x.*
12 Mewetjeɬi'ł otok'oiha in ɬa'ni'ł ji'teje'm ne' nite' tek'enets, hats'inha qu' ni'ttaxi'ɬij ewets qu' uł'axe' pa'qu' aqsiiɬijkii, qa in ta'ɬets in ɬe'wis pa' ɬaqsiiɬijkii, ma' qa' niwqinhetji'ijji' ek hatse' pekhewe'en pa' Intata qu' namtaxets pa' neɬuji' qu' newetjeyumtshen.*
13 In ta'ɬets ha' Yatsat'ax'inij, iwqinheti'ł week pe'qu' netnek'enhei, qa pa' les in qiji' hikpa' pa' wittata'apji' pa'qu' witset'e,*
14 i'nɬi'i pe' gobernadores, hikpe' ɬ'ukinhei pa' wittata qa' nitanithen pe' uł'ax yaqsiijkii qa pe' yaqsiijkii pa' ɬe'wis qa' niwqinhetji'.
15 Qe hik aka' yisu'un pa' Intata qu' ɬunye'je', qe qu' aqsiiɬijkii pa' ɬe'wis, ma' qa ham pa'qu' ɬeke'ye' qu' ɬ'anyejeyi'iɬ ej nekhewe' nite' teqeneɬui wetju'ł.*
16 Me'neni'ɬi'ha in hats ɬ'ewejinhetiiɬi'iɬkii, qa hasu'ujɬe umti'iɬ in hats ɬ'ewejinhetiiɬi'iɬkii qu' aqsi'jɬi'iɬijkii pa'qu' isu'unɬi'ij uł'ax. Me'neniɬi' yijat'ij qu' ɬeqejkunenheyi'iɬ ej pa' Intata.*
17 Qitsi'iɬ e'mji' ene' week. Isu'uni'ł pe' ejefetsi'ɬipji' pa' Intata. E'nijiwe'yi'ɬiju'ł pa' Intata. Iwqinheti'ɬji' pa'qu' wittataye'.*
18 T'ithayii, ek'eni'ɬets qa iwqinheti'ɬji' iye pe' aqa patunitsi'ł, hasu'uj qu' uja'xe'ɬe qu' iwqinheti'ɬji' pe' teik'unei qa ineqsu'un iye, qe pe' its'iyoptots iye qu' iwqinheti'ɬji'.*
19 Qe pa' Intata yi'sinhetij aka'an, pa'qu' ewi'ɬe' in yaqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata qa ikifikii in ta'wtshetenhetiɬekii.
20 Qa qu' awtshetenhetiiɬi'iɬ in uł'ax pa'qu' aqsiiɬijkii, ¿ɬekpa' qu' ne'weju'ɬij in ɬent'unhettaxiɬiju'ł pa' ɬ'awtshetenhetiyiɬij? Qa qu' aqsi'jɬi'iɬijkii pa' ɬe'wis qa ɬent'unhetiɬiju'ł pa'qu' aats'e'eɬij, qa yi'sinhetij yijat'ij pa' Intata.*
21 Qe hik aka' taya'yi'ɬij ei pa' Intata, qe ha' Cristo in qi in yaats'e'ej qe ta'ɬi'ł ewets, qa yojotaxi'ł e'mij hats'inha qu' ojonketiɬik'i.*
22 Hik hakhaa'ija pakha': *—Nite' yaqsiijkii pa'qu' uł'axe', ham pa'qu' ɬe'wejtitsiye' qu' netpiikaxti'yij pa' ɬeji'.—* *(Is 53:9)**
23 In titijiti'yijets ke' qits uł'etsik'i wi'tlijei, nite' yeku'ɬijiju'ł pe'qu' uł'etsi'ik'i. Qa in tawtshetenhetii, qa nite' naqatjayu'uj qu' nawtshetenek, qe yiwejinɬi'ij pa' Intata hik pakha' yatsathen yijat'ij qu' nijanin.*
24 Qa ɬakhaa'ija iye ha' Cristo wanaftsiniju'ł qa yijaninij pa' ɬ'ese'n pe' inwuɬ'ets pe' cruz ji'pha'm, hats'inha inekhewel qa' hik injunyejeye' qu' hats jinanaxik'uiju' pa' witwuɬ'ax qa pa' yatsathen qa' hikpa' ji'ɬiyi'ijup, qe kekhewe' ɬeqfe'metets hik kekhewe' ta'ɬets in hats i'ɬiyi'ł.*
25 Qe ekheweli'ł in mexe hik ejunyejeitaxi'ł kots'etets ikɬekii, qa ha'neɬi'ij qa hats ɬetetwek'elaxiɬets pakha' kots'etets ɬenilayets qa hikpa' iye pa' yejeɬets pe' i'ɬiyi'ł.*

---

* **2:11** 1P 1:1; 1Ti 4:3; Ro 7:23; Ef 3:3; Ga 5:17; Stg 4:1 * **2:12** 2P 3:11; Is 10:3; Jer 6:15; 8:12; 10:15; Lc 1:68; 7:16; 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Tit 3:1 * **2:15** Ga 1:4; Ef 1:9 * **2:16** Ro 1:1; Tit 1:1; Ap 2:20; 1Co 14:20 * **2:17** He 13:1; 1P 5:9; Pr 1:7; 24:21; Hch 10:2; Ap 12:11; 14:7 * **2:18** Ef 2:15; 6:5; Col 3:22; Tit 2:9; Jud 4; Ro 13:3,7 * **2:20** 1P 4:14 * **2:21** Mr 8:31; 1P 3:18; 1Jn 3:16; Jn 8:12; 13:15 * **2:22** 1P 4:1; 1Jn 3:5; 2P 2:1 * **2:23** Ap 18:8; 19:11 * **2:24** He 7:27-28; 9:27-28; Is 53:4-5,12; Jn 2:21; 12:40; Hch 5:30; 10:39; 13:29; 28:27; Ga 2:19; 3:13; Ro 6:2,8-11; 7:6; Col 2:20; 3:3; Tit 2:12; Mt 13:15 * **2:25** Sal 23:1; 119:176; Is 53:6; Gn 48:15; 49:24; Jer 31:10

3

Pekhewe' hats tewhe'yei.

1 Qa hik ejunyejeyi'iɬ iye ekheweli'ɬ efuts hats tewhe'yei, ek'eni'ɬets qa' iwqinheti'ɬji' iye pe' ewhe'yetsi'ɬ, hats'inha pa'qu' nite' netk'enetaxets ekewe' wi'tlijei qa i'nɬi'i qu' netk'enets hatse' qu' nata'ɬets pa'qu' ejunye'ji'ij qa nite' pe'qu' ittaxijetskii,*

2 qe ɬekhewel yejeɬju' pa'qu' ejunyejeyi'iɬij in ham uɬ'axe' qa in ɬ'ek'eni'ɬets qa ɬiwqinheti'ɬji' iye.*

3 Pa' e'sinyejeyi'ɬ hasu'uj qu' ewi'ɬe'ɬe ha'ne i'nfik'i, axe'm na'aj ɬ'eniɬi' ne' ewkujitsi'ɬ i'nɬi'i ne'ej oro qu' eka'xi'ɬkii qa i'nɬi'i ne'ej eqhinatayi'ɬ inyetets*

4 qe pa' te'weiju' hik pakha' pa' inakhaa'ija qa nite' yili'ij yijat'ij qu' ewi'ɬ espirituye' nite' weniwqinhet qa ikesimenɬekii iye, ma' qa pa' Intata qa hik ha'ne yijat'ij in ɬe'wisi'm.*

5 Qe hik ɬunyejei iye pa'aj toxik'i pekhewe' efuts'ik'i in yijayaanija pa' Intata qa nite' yeqeku' iye, qa nite' weniwqinhetji' qa ikesimenɬekii iye, ma' qa tek'enets qa yiwqinhetji' iye pe' ɬewhe'yets.*

6 Hik aka' ɬunye'j pa'aj pe' Sara pekhe'en qa yit'ijets pa' ɬewhe'ye' Abraham: —Yatsat'axyij.— Qa ekheweli'ɬ efuts enene'eɬ pekhe'en, in ɬaqsiiɬijkii pa' ɬe'wis qa' hasu'uj pa'qu' e'nijiwe'yiju'ɬ.*

7 Qa ekheweli'ɬ jukhew witiwhe'yets, me'neni'ɬi'ha qu' enq'eleti'ɬij pe' ewhe'yeli'ɬ qa' jeɬi'ɬets iye, qe ɬekhewel hik ɬunyejei na'aj wasu nite' t'un, qa hik ta'ɬijupi' qu' iwqinheti'ɬji' qe ɬekhewel iye in yijayan pa' Intata qa' netestiijiijek hatse' pe'qu' ɬiɬaxitse' in ejunyejeyi'ɬek, hats'inha pe'qu' iyinheyejeyi'iɬ qa' ham pa'qu' nothetik'ui.*

Pa'qu' naqsiijkii pe' yijayan pa' Cristo.

8 Ma' hayits, aka'an qu' hit'iɬij ewets. Week ekheweli'ɬ ewi'ɬ pa'qu' aqjamtikineyejeyi'iɬkii, eq'iltinhetsi'iɬ, mewetsu'uni'ɬha qu' hik ɬunye'je' qu' e'witjefeyeek'i'iɬha, eq'iftitsinhetsi'iɬ, hasu'uj meniwqinheti'ɬ.*

9 Hasu'uj aqa'tja'yi'ɬij pa'qu' naqsi'ji'ɬ e'mijkii pa'qu' uɬ'axe'. Hasu'uj aqa'tja'yi'ɬik'i pe'qu' uɬ'etsi'ik'i qu' nenit'iɬij ewets, iyini'ɬipji'kii yijat'ij pekhewe'en hats'inha qa' ni'fen pa' Intata, qe aka'an hik aka' ɬ'eniyayiɬijii qe qa'nte' niliyi'ij qu' e'fenhetiyi'ɬ.*

10 Qe ke' we'nika'ajji' yit'ij: *—Pakha' qu' nisu'un qu' nana'l ɬeqsu'unkaxi'ijji' pa' witiɬa'x qa yisu'un iye qu' ham peeyi'ijkii pe'qu' ɬeqe neɬutse', qa' nitkelenhetik'uiju' pa' uɬ'ax pa'qu' ɬelepepe', qa pa' ɬeji' qa' hasu'uj nit'ij pa' witwejtitsi'.**

11 *Ili'iɬij in ɬaqsi'ji'ɬijkii pa' uɬ'ax qa' aqsiiɬijkii pa' ɬe'wis, mowo'oɬiikii pa' wit'ikesimeya'x qa' ijayani'ɬpha'm.**

12 *Qe pe' ɬotoi pa' Yatsat'ax'inij yejeɬju' pe' yatsathen, qa pe' ɬekfii qa tek'enik'uikiiha pe' ɬ'iyinheyejei, qa pakha'ɬe ɬeju's qa t'ejuyiju'ɬ pe' yaqsiijkii pa' uɬ'ax.—* *(Sal 34:12-16)*

---

* **3:1** Ef 3:8; 5:22-33; Col 3:18-19; 1Ti 3:11; 1Co 7:16; 9:19-22; 2P 3:11 * **3:2** Tit 2:5 * **3:3** Is 3:18-24; 1Ti 2:9 * **3:4** Ro 2:29; 7:22; Mt 5:5; 1Ti 2:2 * **3:5** Sal 20:6; 1Co 7:14; 1Ti 5:5; 1P 1:3 * **3:6** Gn 17:15-21; 18:6-15; He 11:11; Pr 3:25 * **3:7** Mt 1:19; 1Co 14:35; Ef 5:22-28; Col 3:18-19; Tit 2:4-5; 1Ts 4:4 * **3:8** He 13:1; Ef 4:32 * **3:9** Ro 12:14,17; Lc 6:28; 1Co 4:12 * **3:10** Sal 34:12-16; Stg 1:26; 3:5-8; Ro 3:13 * **3:11** Sal 37:27; Lc 12:51; 2Ti 1:2; He 12:14

13 Qa hik ta'ɬijupi' ¿ɬekpa' qu' ɬeke'ye' qu' naqsi'ji'ɬ e'mijkii pa'qu' uɬ'axe' qu' ewi'ɬe'ɬe qu' inq'ethini'ɬij pa'qu' ɬe'wise'?
14 Qa ɬeke'ɬe iye qu' aats'e'eɬij pe'ye' qu' nata'ɬets in ɬatsatheni'ɬ, qa e'ɬe'sitsɬi'iɬi'mkii. *Qa hik ta'ɬijupi' hasu'uj e'nijiwe'yi'ɬik'i pa'qu' nijiweikittaxiɬijkii pekhewe'en qa hasu'uj iye qu' qi qu' natawje'meteni'ɬ.* *(Is 8:12)*
15 Eni' yijat'ij qu' natsat'axij pa' atawe'j ha' Cristo, matjanitheni'ɬ hats'inha qu' aq'axitsi'i'ɬ qu' eku'ɬi'ɬiju'ɬ week pa'qu' nafaakani'ɬij in t'ejuyets pa' ewetjumtikineyejeyi'ɬkii,
16 qa hasu'ujɬe qu' ejitheyijetskii, iwqinhetji' yijat'ij, qa' enkewet'ijets iye in mexe ikesimen pa' atawe'j, hats'inha pekhewe' qu' uɬ'etsetaxik'i pe'qu' ɬ'anyejeyi'iɬ ejkii in ɬijayani'ɬ ha' Cristo qa' niwepinhet wetju'ɬ in pekhel ɬ'anyejeitaxi'ɬ ejkii.
17 Qe pa' Intata qu' nisu'un, qa les in ɬe'wisijupi' qu' jintaats'e'ej pe'ye' qu' nata'ɬets in jitaqsiijkii pa' ɬe'wis, qa nite' hik ɬunye'j qu' jintaats'e'ej pe'ye' qu' nata'ɬets in jitaqsiijkii pa' uɬ'ax.
18 Qe ɬakha' iye ha' Cristo yaq'alij iye pe' inwuɬ'ets, qa hats ewi'ɬi'ij nite' ɬeke' qu' niyeket iye. Yatsathen wa'mifi pe' nite' yatsathen, qe qa' jineka'xii pa' Intata, hats wa'mtax qa iɬa'xɬe iye qe ta'ɬets pa' Espíritu Santo.
19 Ɬakha' qa yamii pa' i'ni' pekhewe' ɬeqe espiritul pe' hats naxju' hik ɬunyejei qu' wit'opheɬiye' qe nite' ɬeke' qu' nakfik'ikii, qa nifeli'm in hats naxij,
20 hik pekhewe' pakha' ɬahats'ij pa'aj nite' nek'enheyu'ets pa' Intata, qa pa' Intata qa notkitaxets pekhewe'en nite' itaqsuntaxijup, qa pakha'ɬe Noé qa hatsi qa i'niji' ek pa'aj in yaqsiijkiiyek pe' tokoyei, hik pekhe' ujaa'x pe' i'nji'ju'kii, wetshetk'ewi'ɬ tatsaiɬe (8) qa hik pekhewe' qa iɬii in yeka'x pa' iweli'.
21 Pa' qi iweli' in yeka'x pekhewe'en, wetjeyumtshenijupi' in ɬempuliji'ɬijju' ka' ɬii ha' Jesucristo qa hats neɬini'ɬ, qa nite'ɬe hik ɬunye'j in ɬempulijɬi'iɬ in ɬempuliji'ɬijju' ka' ɬii ha' Jesucristo, qe ikji' yijat'ij in jutsiqaxij in hats tetli'jju' pe' inwuɬ'ets, qe ta'ɬijupi' ha' Jesucristo in iɬa'x iye,
22 hikha' wapiletspha'm na' wa's qa i'niju' pa' yiya'yik'i pa' Intata, qa hikha' iye hats t'anipji' pe' week pe' angelits, pe' tenek'enhei na' wa'sji' qa ha'ne sehe' epji' iye qa pe' witt'unhaxits na' wa'sji' qa ha'ne sehe' epji' iye.

4

Yape menink'aihiti'ɬ pa'qu' ejunyejeyi'iɬ.

1 Qa hik ta'ɬijupi', in ɬunye'jek ha' Cristo in qi in yaats'e' in t'ejuyets pa' ɬ'ese'n, qa' manaqsi'jiɬju' qu' hik ɬunyejeye' pe' aqjamtikineyejeyi'ɬkii pa' ɬaqjamtikineye'jkii ha' Cristo, qe pa'qu' naats'e'ej pe'ye' in t'ejuyets ene' i'nesenits, qa yikfelitets in hats nite' yaqsiijkii pa' uɬ'ax
2 qe qa' ewi'ɬe'ɬe qu' naqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata, qa nite' pa' yisu'un ene' jukhew qa efuts ha'ne sehe' epji'.

3:14 Mt 6:33; Ro 1:17; 2P 1:1; Jn 6:20; 7:13 **3:15** 1Jn 4:4 **3:16** Hch 23:1; 24:16; Ro 9:1; 2Co 1:12; 1Ti 1:5,19; 3:9; He 10:22; 1P 3:21 **3:17** Fil 1:29; 1P 2:19 **3:18** Mr 8:31; Ro 5:2,8; 6:10; He 9:28; 10:10; 1P 2:21; 4:1; Ef 2:14 **3:19** 1Jn 4:1 **3:20** Gn 5:29,32; 6:18; 7:7,13; 8:16,18 **3:21** He 9:14; 10:22; 1P 1:3 **3:22** Hch 1:10,12; 2:33-34; 1Ti 3:16; He 4:14; 6:20; 10:12; Sal 110:1; Mr 16:19; Ro 8:34; Ef 1:20-22 **4:1** Ro 6:10; He 4:15; 7:26; 9:28 **4:2** Mr 3:35; Ro 6:11; 12:2

3 Qa' yape ɬ'ajeɬi'ijje'm kekhewe' uɬ'ets łaqsi'ji'ɬijkii yi'sinhetij ne' nite' tek'enets pa' Intata kekhewe'en, in nite' wepinij in yisu'un qu' nanawitji'iɬ pakhape' i'nɬi'i pekhepe', yaqsiijkii pa'qu' ɬunye'je'ɬe qu' nisu'un pe' uɬ'ets, yek'uwetju'kii, yewutɬekii, ewi'ɬɬe in yisu'un qu' niya'afi pa'qu' naqsiijkii, iyinii pe' uɬ'ets witeqsi'nq'alits.*
4 Qa hane'ej in hats nite' łakiɬijets kakha' qi in uɬ'ax ɬunyejei qa yitjuɬaxijpha'mkii, ma' qa uɬ'etsik'i ɬ'anyejeyi'ɬ ewetskii.
5 Qa łekhewelɬe qa' nenikfe'lɬetets hatse' qu' naktaxets hakha' hats wanaqsi'jju' juez, hikha' yejeyumtshen hatse' pe' iɬii qa pe' naxju'.*
6 Qa aka'an hik aka' ta'ɬets in tefelhitii eke' ɬe'sits wi'tlijei t'ejuyets ha' Cristo, qa hayiits tefelhiti'yi'm iye pe' hane'ej hats naxju' in mexe iɬii pa'aj, hats'inha in les ɬe'wis qu' hik ɬunyejeye' pekhewep in wa'm qa hatsɬe na'li'm pa' witiɬa'x nite' yili'ij in ɬunye'jek pa' yisu'un pa' Intata.*
7 Pa' ɬ'aka'the' qa' hamitse' ene' week wekwek hats met. Qa hik ta'ɬijupi' mewetjeɬi'ɬ otok'oiha qa' me'neni'ɬi'ha qu' iyini'ɬ.*
8 Qa aka' week t'anipji' ekewe'en aka'an, mewetsu'uni'ɬha hasu'uj aqanɬi'iɬkii, qe pa' witeqsu'unka'x yit'onipji' pe'qu' olootse' witwuɬ'ets.*
9 Eneqjunu'uɬiju'ɬ qa' ɬisi'ɬij łewhi'wet'e' pe'qu' i'weni'ɬik'ui yijayan pa' Intata, qa hasu'uj pa'qu' anyejeyi'iɬij.*
10 Ekheweli'ɬ week ewiɬei na'l pe' neɬisi'ɬij pa' Espíritu Santo, qa' anatkini'ɬ qu' meteni'feni'ɬ wetju'ɬ, qa qu' anatkini'ɬ ma' qa' ekheweli'iɬ pe' ɬe'sits łeq'ithayinenheyij pa' Intata pe' ɬunyejeiɬe wetju'ɬ ɬe'niyayi'ɬij.*
11 Pa'qu' niyet, qa' niyetij pa' hats ɬ'anye'j ke' Intata ɬe'lijei, qa pa'qu' net'iftits'ets pe' witlijtsitjii qa' nanatkiniji' pa' ɬet'unha'x tisij pa' Intata, hats'inha qa' net'ejuyets week pa'qu' aqsiiɬijkii qu' iwqinheti'ɬ pa' Intata qe ta'ɬets ha' Jesucristo, hik enewe' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj newetli'ij in qitsji' Wittatal. Amén.*

Pekhewe' qu' naats'e'ej pe'ye' qe ta'ɬets in tek'enets pa' Intata.

12 Yejefets, hasu'uj e'nitjuɬaxiɬijpha'mkii ma' qa' umti'iɬ qu' u'ja'xe'ɬi'iɬijkii qa pekhewepɬe qa' nite'ye' in nami'ɬ ewets pa' a'tax hik ɬa'tinye'j fe't witaqjaa-jinkeye'j*
13 e'ɬe'sitsi'ɬi'mkii yijat'ij in łakiɬijets ha' Cristo in qi in yaats'e'ej pa'aj, hats'inha qu' qiye' jeek hatse' qu' e'ɬe'sitsi'ɬi'mkii qu' ne'twenhetiitaxij ha' Cristo pa' qi łewqiye'jji'.*
14 Qa qu' nata'ɬets in ɬijayani'ɬ ha' Cristo qa wenit'iɬij ewetskii uɬ'etsik'i wi'tlijei, qa' e'ɬe'sitsi'iɬi'mkii, qe pa' qiji' łeqe Espíritu pa' Intata i'niɬ'etji'. Yi-jaa'ija, łekhewel uɬ'etsik'i ɬ'anyejeyets qa ekhewelɬi'iɬ qa ɬiwqinheti'ɬji'.*
15 Hasu'uj pa'qu' naats'e'ej pe'ye' qu' nata'ɬets qu' netqek'ui, qu' net'ejtenkii, qu' uɬ'axe' pa'qu' naqsiijkii, qa i'nɬi'i qu' na'naftsinijkii pa'qu' ɬunye'je'kii.
16 Qa pa'qu' naats'e'ej pe'ye' qe ta'ɬets in yijayan ha' Cristo, qa' hasu'uj newepinkii, nit'ijetspha'm yijat'ij ɬe'wisij pa' Intata in yijayan ha' Cristo.

---

* **4:3** Mr 7:22; Ro 13:13; Ga 5:21 * **4:5** Hch 10:42; Ro 14:9; 2Ti 4:1 * **4:6** Jn 5:25; 1P 3:18; Ef 1:21 * **4:7** Ro 13:11-12; He 9:26; Stg 5:8; 1Jn 2:18; Ap 1:3; 1P 5:8 * **4:8** 1P 1:22; Pr 10:12; Stg 5:20 * **4:9** 1Ti 3:2; Tit 1:8 * **4:10** 1Co 12:7 * **4:11** Ro 12:6-8; 1Co 15:58 * **4:12** 1P 1:6-7 * **4:13** Ga 5:24; Ef 1:17; 3:10; 1Co 1:7; 2Ts 1:7; 1P 1:7,13 * **4:14** Sal 89:50-51; Hch 4:33; 5:41; 1P 2:20; Ap 3:22

17 Qe hane'ej hats yamets qu' na'nju' pa' witaqjaajinkeye'j qu' nojo'oj pe' yijayan pa' Intata. Qa in jitojo'oj, ¿qa pa'n qu' łunyejeye'kiyek hatse' pe' nite' tek'enets eke' łe'sits wi'tlijei ta'łets pa' Intata t'ejuyets ha' Jesús?*
18 *Qa pa'qu' natsathen in jutsitax qu' iła'xe', ¿qa pa'n qu' łunye'je'kiyek hatse' pa' nite' tek'enets eke' Intata łe'lijei qa yaqsiijkii pa' uł'ax?* *(Pr 11:31)*
19 Qa hik ta'łijupi' pekhewe' yaats'e'ej pa'qu' łunye'je' qe ta'łets in tek'enets pa' Intata, mewetłisi'łijha pakha' łaqsijiiłi'ił'ejju' hikpa' yijaa'ija pa'qu' nit'ij, qa hasu'uj ili'iłij in łaqsiiłijkii pa' łe'wis.*

5

Yakakłin pe' tenek'enhe'yipji' pe' yijayan pa' Jesús.
1 Pekhewe' tenek'enhe'yi'ł epji' in łijayani'ł pa' Intata, yakha' in heinek'enhei iye hik yijunyejei pekhewe'en qa hi'wenij iye ke' qits łunyejeikii in yaats'e'ej ha' Cristo, qa yakha' iye ha'ni'ł etji'teje'm hatse' qu' qiye'tax qu' e'łe'sitsi'łi'mkii qu' ne'twenhetiitaxij ha' Cristo pa' qi łewqiye'jji', k'iyinijets pekhewe'en:*
2 qu' nejeełetsha pe' kots'etets yatsat'etsij pa' Intata, hikpe' tejetshetiyij qu' nejełets, hasu'uj qu' nata'łhe'ets in t'ithayinenheti'yij qu' nithayiki, łekheweeli'ija yijat'ij qu' nata'łets qu' nisu'un qu' nithayiki. Hasu'uj qu' nata'łhe'ets pe'qu' ł'astaye' in yisu'un qu' nithayiki, nithayiki yijat'ij qe yijaa'ija in yisu'un, in łunye'jek pa' hats yisu'un pa' Intata.*
3 Qa hasu'uj iye qu' hik eqfenyejeyi'iłij qu' antsat'etsi'łij in łejełiłets, ojo'oł'i'mij yijat'ij pa'qu' łe'wise' qu' łunyejeye'.
4 Qa qu' nanamtax pa' tenek'enhe'yipji' pe' week yejeł pe' kots'etets, ma' qa' esti'yi'łij pa'qu' enisit'i'ił nite' yili'ij yijat'ij in hik łunye'j na'aj ink'ayik.*
5 Qa hik łunye'j iye in na'l iye ka' tseqitijineyu'ujets pekhewe' jutjanhets, ek'eni'łets qa' iwqinheti'łji' iye pe' tenek'enhe'yi'ł epji' in łijayani'ł pa' Intata. Qa ekheweli'ł e'weeki'ł, uyi'łik'ipha'm pa' nite' witiwqiye'jji', qe *pa' Intata t'ejuyiju'ł pe' weniwqinhettax qa pekhewe' nite' weniwqinhet qa yi'fen.* *(Pr 3:34)**
6 Qa hik ta'łijupi' hasu'uj meniwqinheti'łji' metf'iljetsini'łets pa' qi łet'unha'x pa' łokoi pa' Intata, hats'inha qa' łakha'ye' qu' newqinheti'łji' qu' hats namets łahats'ij qu' newqinheti'łji'.*
7 Iwejini'łij pakha'an pe' natawje'meteni'ł, qe łakha' nejeł'i'ł.*
8 Mewetjeł'i'ł otok'oiha, matjanitheni'ł, pa' ejuihife'eł inwo'met, hikpa' hik łunye'j na'aj athi'l qe tik'et wo'oikii pa'qu' niwu'mju'.*
9 Qa yape'enhałe qu' me'nt'unheti'łiju'ł, it'unheti'ł pa' nite' eqekuyejeyi'ł, menikfeliti'łets in week pe' ejefetsi'łipji' pa' Intata in hik ejunyejeyi'ł iye in łaats'e'ełij pa'qu' łunye'je'.*
10 Ma' qa in ł'anu'upji' in ł'ajłi'ij in łaats'e'ełij pe'ye', qa łakhaa'ija pa' Intata, hikpa' Dios eq'iltinhetsax, qa hikpa' iye taya'yij inii pa' witisa'xi'mkii nite' yili'ij qu' nata'łets ha' Jesucristo, qu' hikpa' qu' neqjunhetineni'ł iye, qa

---

* **4:17** Mr 12:40; Jn 5:22; He 3:2; 10:27; 13:4; Ga 6:10; Ef 2:19; 1Ti 3:15 * **4:19** Sal 10:14; 2Co 1:9 * **5:1** Hch 4:20; Ro 8:18; Col 3:4 * **5:2** Jer 3:15; 23:1; Jn 21:16; Hch 20:28 * **5:4** Jn 10:11,14; 21:15-17; He 13:20; 1P 2:25; 1Co 9:25; Ap 12:1 * **5:5** Stg 4:6 * **5:6** Lc 14:11; 1R 8:42; 2Cr 6:32; Dn 9:15 * **5:7** Sal 55:22 * **5:8** 1Ts 5:6,8; 2Ti 4:5; 1P 1:13; 4:7; Ap 16:15; Mt 4:1,10; Hch 13:10 * **5:9** Ef 6:13-14; Stg 4:7

qu'nte' neqenijani'ij iye pe'ye' pa'nte' eqekuyejeyi'ł, qa qu' net'unheti'łiju'ł iye pa'qu' łunye'je' qa qu' et'unitsi'iłi'ju'ha iye nite' e'wisitsi'łi'.*

11 Łakha' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu' newetli'ij in qiji' in Wittata. Amén.

12 Haqsiijkii ha'ne łammi's yi'lijeyi'ł ei (carta) qa tsi'fenij nakha' Silvano hik nakha' iye tsikfe'lets in łe'wis inejefe'epji' pa' Intata, hats'inha qu' k'akakłini'ł qa qu' hiwjutsiqeni'ł e'mha iye in ł'eku'mi'łi' in nite' łeqeku'uł ha' Cristo hik aka' pa' yijaa'ija in łeqsu'unka'x pa' Intata. Hik aka' hasu'uj anqami'łij.*

13 He' inejefetsipji' pa' Intata i'ni' ha'ne witset Babilonia, wetfeli'ł ei, hikhe' t'eku'miiji' pa' Intata in ejunyejeyi'łek, qa week iye nakha' hik łunye'j qu' ya'se' Marcos in wetfeli'ł ei.*

14 Mewetfeljiiłij wetju'łkii qu' nata'łets in łewetsu'uni'ł. Pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' na'ni'ł ejupkii ekheweli'ił pekhewe' yijayan ha' Cristo.*

* **5:10** 1P 5:1,4; 2P 3:18 * **5:12** Hch 15:22; 1Ts 1:1; 2Ts 1:1 * **5:13** Ap 14:8; 16:19; 17:5,18; 18:2,10,21
* **5:14** Ro 16:16; 1Co 16:20; 2Co 13:12; 1Ts 5:26; Ef 6:23

2 PEDRO

Yojo in mexe wetfel.

1 Yakha' Simón Pedro, łeqejkunenek qa łaqa apóstol iye ha' Jesucristo. He'nq'ika'ał ei pekhewe' testi'yij pa' nite' witqekuye'j in łunye'jek pa' heyesti'yi'łij. Ekheweli'ł ł'estiyiłij pa' nite' eqekuyejeyi'ł qe hakha' inqe Dios qa Eqiłina'x Jesucristo yatsathen.*

2 Pa' łeqi'fenkeye'j pa' Intata qa pa' wit'ikesimeya'xłekii qu' week nełuts ijayi'łijfik'i qu' qitsi'ił e'mha qu' nata'łets pa'qu' ikfeliyaxitsi'iłets pa' Intata Dios qa ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

Qu' nitaxi'ł ji'teje'm hatse' pa' witiła'x hik łunye'j pa' Intata.

3 Qe pa' łet'unha'x pa' Intata jiyełisij week pa'qu' net'ejuyets pa' hane'ej iniła'x in jitajayan pa' Intata qe ta'łets in jinikfe'lets hakha' tayai inii qe ta'łets pa' łunye'j łakha' in łe'wis qa in yatsathen iye.*

4 Aka'an hik aka' łunye'j in yiwjutsiqen ine'm pe' qits in łe'sits qa weju'łij iye, hats'inha qa hik enewe'ye' qu' namitiłets qa' ni'iłjiteje'm pakha' witiła'x hik łunye'j pa' Intata qu' hats ilattaxi'łik'ui pakha' uł'ax na'lipji' ha'ne sehe' qe ta'łets in yisu'un ene' jukhew qa efuts.*

5 Qa hik ta'łijupi', weeki'ij pe' et'unhaxitsi'ł qu' aqsiiłijkii pa' łe'wis hats'inha qu' ik'eihini'łets pa' nite' eqekuyejeitaxi'ł. Qa in hats łaqsiiłijkii pa' łe'wis qa' ik'eihini'łetsek qu' mowo'ołii ikfeliyaxitsi'iłets pa' yisu'un pa' Intata.

6 Qa in hats łowo'ołii ikfeliyaxitsi'iłets pa' yisu'un pa' Intata, qa' ik'eihini'łetsek qu' mewetjełi'ł otok'oiha. Qa in hats łewetjełi'ł otok'oiha qa' ik'eihini'łetsek qu' hasu'uj itaqsuni'łijup ment'unhetłi'iłiju'ł pa'qu' łunye'je'. Qa in hats nite' ł'itaqsuniłijup łe'nt'unhetłi'iłiju'ł pa'qu' łunye'je' qa' ik'eihini'łetsek qu' mowo'ołii qu' ejunyejeyi'ił pa' yisu'un pa' Intata.*

7 Qa in hats łowo'ołii qu' ejunyejeyi'ił pa' yisu'un pa' Intata, qa' ik'eihini'łetsek qu' mewet-su'uni'ł ekheweli'ł in hats łijayani'ł pa' Intata. Qa in hats łewetsu'uni'ł qa' ik'eihini'łetsek qu' isu'uni'ł ene' week.*

8 Qe qu' na'ni'ł etji' ekewe'en qa week nełuts t'ijaifik'i, ma' qa' nite' hik ejunyejeyi'ił qu' ham e'weju'łi'iłij, qa' nite' hik łunye'je' iye qu' ham ne'weju'łi'ij in łenikfe'li'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*

9 Qe pa'qu' hami'im ekewe'en, hik łunye'j qu' puk'ale' i'nłi'i na'aj nite' toxik'i łeqjełinet, ma' qa nitapi'ik'i in hats tetlijtaxijju' pe' uł'ets yaqsiijkii pa'aj.

10 Qa hik ta'łijupi' yejefets, mowo'ołiiha qu' aqsiiłijkii pakha' taya'yi'łij ei qa t'eku'mi'łij eiji' pa' Intata, qe qu' aqsiiłijkii ekewe'en, qa nite' ł'anuuyi'i qu' anami'łju'kii.*

11 Qa qu' hik aka' łunye'je', ma' qa qi qu' ineqjunu'ułiju'ł qu' amtaxi'łets pa' łeji' pa' witset nite' yili'ij in tenek'enhe'yi' ha' Yatsat'ax'inij qa Eqiłina'x Jesucristo.*

---

* **1:1** Mt 16:17; Lc 6:14; Hch 10:32; 15:14; Ro 1:1; 5:17,21; Fil 1:11; Tit 1:1; 2:13 * **1:2** Jn 17:3; Fil 3:8; 2P 1:3,8; 2:20; 3:18 * **1:3** Jn 17:3; Fil 3:8; 2P 1:2,8; 2:20; 3:18; 1Ts 2:12; 2Ts 2:14; 1P 1:5; 5:10 * **1:4** Jos 21:45; 1R 8:56; Is 38:16; Jer 33:14; Ro 9:4; 15:8; 2Co 7:1; Ef 4:24; He 12:10; 1Jn 3:2 * **1:6** Hch 24:25; Ga 5:23 * **1:7** Ro 12:10; He 13:1; 1P 1:22 * **1:8** Stg 2:20; Mt 7:16-21; Ga 5:22; Tit 3:14 * **1:10** Mt 22:14; Ro 11:29; 2P 1:3 * **1:11** Col 1:13; 2Ti 4:18

12 Qa hik ta'ɬijupi', tees qu' nastapi'ii ekewe'en qu' k'efeljiiɬi'm, yemjeetax in hats ɬenikfe'ltaxiɬetsha qa in ɬ'ek'eni'ɬik'iha iye pa' yijaa'ija in ɬ'ijatshenheti'yi'ɬij.*
13 Humti qu' hasinik'i in nite' tsitapi ii ekewe'en qu' k'efeljiiɬi'm hane'ej in mexe yi'ɬa'x.*
14 Qe tsikfe'lets in hats nite' toxik'ui qu' hakik'ui ha'ne yese'n t'ejuyets ha'ne sehe', in ɬunye'jek ka' hayiits yit'ij yiwets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.*
15 Qa hik ta'ɬijupi' qu' haqsiijkii hane'ej qu' hika' week pa'qu' ye'we'juɬi'ij, hats'inha qu'nte' antapiyi'iɬii ekewe'en qu' hats hawa'mtax.
16 In k'efeli'ɬi'm qu' enikfe'li'ɬets kakha' ɬet'unha'x qa pa' ɬamijiiju' hatse' ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, aka'an nite' witwotk'onhetɬe qu' nata'ɬets pe'qu' niya'yij in wotk'onkii, qe ta'ɬets yijat'ij ene' yitoyi'ɬ in yi'weenijha in qiji'.*
17 Qe hi'weeni'ɬijha in yiwqinhetji' pa' Intata Dios, pa' qiji' in Wittata pa' ɬ'a'x qa yit'ijets: —Hane'en ya's qi in hisu'un, hik ha'ne qi in tsi'sinheti'mkii.—*
18 Yekheweeli'ɬha in hepi'ye'eɬik'i aka' yit'ij pa' wit'ax ta'ɬiipha'm na' wa's in ewi'ɬ ha'ni'ɬi' hakha'an in ha'ni'ɬipji' kekhe' ɬe'wis kakha' ɬunye'jkii utek.*
19 Qa aka'an in ɬunye'jkii qa les in qi in yija'aɬ ye'mha kekhewe' ɬe'lijei pe' profetas'ik'i, hik kekhewe' iye ɬe'wistax qek jeɬi'ɬijupkiiha iye, qe qu' jeɬi'ɬijupkii kekhewe'en qa hik ɬunye'j ne'ej fetitjii in naliti'kii na'aj nookii qa yaamɬi'ijii in hats nekpha'm hakha' hik ɬunye'j kekhe' neɬuwoki', ma' qa' nitujinhetji'ha pe' atawjetsi'ɬ.*
20 Qa lesɬe ɬe'wis qu' menikfeliti'ɬets aka'an, in ham pa'qu' ɬe'lijeye'ɬe pe' profetas'ik'i eke' yika'ajji' pa'aj.
21 Qe ham pa'qu' ɬe'lijeye'ɬe pa'qu' profetaye' qu' nata'ɬɬe'ets qu' numti, qe pekhewe'en jukhew pa' Espíritu Santo tisij pa'qu' nit'ij, ma' qa iyetij pa'qu' nisu'un pa' Intata qu' niyetij.*

2

Pe' nite' yijaalija qu' ni'nq'ijatshen.

1 Qa na'ɬɬe iye pa'aj pe' wotk'onɬi'ijkii qu' profetaye', qa hik qu' ɬunye'je' hatse' ekheweli'ɬ qu' na'ni'ɬ etji'teje'm pe'qu' nowotk'onɬi'ijkii yit'ij ɬetets qu' ninq'ijatshenij pa' Intata. Łekhewel in i'nq'ijatshentax nite' nokes in i'nq'ijatshenij pekhewe' wi'tlijei hikpe' teiɬem in jiyeka'xii pa' witwamhi', qa hik ɬunye'j iye in nite' ɬeke' qu' nana'lij in yuten ha' Yatsat'ax'inij hikha' hats taqhaitaxets. Qa aka'an in ɬunyejei enewe'en, nite' optox qu' nattanithen-hetii.*
2 Olots pe'qu' nijayanij pa' qi in uɬ'ax ɬunyejei in wanawitji'ij ɬ'esenits, qa łekhewel qu' nata'ɬets qu' uɬ'ax nenit'ijets pa' yijaataxija in wit'ikheyi'j.*
3 Łekhewel ewi'ɬɬe in yisu'un qu' neka'xi'ɬ ek'ui pe'qu' aq'astayi'iɬ, ma' qa naqanɬi'iɬkii pe'qu' nit'iɬij ewets. Qa pa' ɬantanithenkeye'j pekhewe'en qa hatsɬe hayiits watji'leti'm pa'aj, qa nite' ɬeke' qu' naqamij.*

---

* **1:12** Col 1:5-6; 2Co 11:10; 2Jn 2; 3Jn 3-4 * **1:13** 2Co 5:1-4 * **1:14** Jn 21:18-23 * **1:16** Mr 13:26; 14:62; 1Ts 2:19; Mt 17:1-6 * **1:17** Is 42:1; Mt 3:17; 17:5; Mr 1:11; 9:7; Lc 3:22 * **1:18** Sal 2:6; Mt 17:1; Mr 9:2; Lc 9:28 * **1:19** Sal 119:105; Mal 4:2; Ro 13:12; 2P 3:18; Nm 24:17; Ap 22:16 * **1:21** Jer 23:26; 2Ti 3:16; 2S 23:2; Lc 1:70; Hch 1:16; 3:18; 1P 1:11 * **2:1** Dt 13:1-5; Mt 7:15; Hch 20:29; 2Co 11:13-15; Ga 2:4; 1Ti 4:1; 2Ti 4:3; 1Co 6:20; 7:23 * **2:2** Ro 2:24 * **2:3** Ef 5:3; Stg 4:13; Mt 12:41; 23:33; Ro 3:8

4 Qe pa' Intata nite' yiwejinłe pa'aj pe' angelits in yaqsiijkii pa' uł'ax, qe yiwu'mik'iju' yijat'ij pa' akaptax hane'eju' ha'ne sehe'ji' qi'ija in nookii, qe qa' naqsi'jijup pa' nełuji' qu' nejeyumtshentax pe' uł'ets.*
5 Qa nite' yiwejinłe iye pa'aj ha'ne sehe', qe nukinetsju' yijat'ij pa' qi piłei qa qi iye in iftsaxji' pekhewe' uł'ets jukhew'ik'i, qa pakha'łe Noé qa yiłin, hikpa' yijatshentaxij pe' jukhew'ik'i qu' natsathen pa'qu' łunyejeye', qa weeki'ł in yiłin iye pe' wetsjuk tatsai (7) jukhew qa efuts.*
6 Qa yitanithenij iye in yiwuł'enhetju' pe' witsetitsik'i Sodoma qa pa' Gomorra, ma' qa yilomominhetji' qa ł'ololе pa' aman. Aka'an yejeyumtshentaxi'mijupi' pa'qu' łunyejeye'kii pekhewe' hane'ej uł'ax yaqsiijkii.*
7 Qa yilithinłe pa' yatsathen Lot, hikpa' qi in yitawje'meten pa' łunyejei pa'aj pekhewe' nite' nek'enheyu' in pakha'łe qu' łunye'je' qu' nanawitji'ił.*
8 Qe pa' yatsathen Lot, in i'nji'kii pekhewe'en, week nełuts qi in yaats'e'ej pa' łe'wis łatawe'j pe' yi'wen qa yepi'ye' iye uł'ets yaqsiijkii pekhewe'en.*
9 Ye'ehe, hats jinikfe'lets pa' Yatsat'ax'inij in yiya'yij qu' nilithinik'ui pe' witaqjaajinkeyejei pekhewe' tek'enets, qa yiya'yij iye in yaqsi'jijup qu' nitanithen hatse' pe' uł'ets qu' namtaxets pa' nełuji' qu' newetjeyumtshen.*
10 Qa aka'an hik aka' qu' łunyejeye' pekhewe' yijayanij pa' uł'ax yisu'un ene' i'nesenits qa yuten week pa'qu' łunye'je' qu' netnek'enhei. Pekhewe'en ham ł'ijiweyaxitsi'iju'ł pa'qu' łunye'je' qa yumti iye qu' week nat'anipji', nite' yaatse'etsju' in uł'ax ł'anyejeyij pekhewe' qu' qitse'ji' pa'qu'łe łunye'je'.*
11 Qa pe' angelits in les qitstaxijji' pe' łet'unhaxits qa t'uniitsija iye, in i'nijup ha' Yatsat'ax'inij nite' yisu'un pe'qu' uł'etsi'ik'i qu' ł'anyejeyi'ij pekhewe'en.
12 Enewe'en ene' i'nq'ijatshenij pa' nite' yijaa'ija, enewe'en hik łunyejei inqa'metets, nite' yijamtikii, nekijfik'i qu' hik łunyejeye' ne'ej inqa'metets hats jutsiqets pa'qu' łenifenyejeye' hats'inha qu' netnekumhi'yi' qa' natlanhetiiju'. Uł'ax ł'anyejeyij pakha' qu'nte' nenikfe'le'ets, łekhewel naxju' hatse' in łunyejeyek pe' inqa'metets.
13 Enewe'en na'aj yaats'e'ej qe tepilipji' pa'qu' uł'axe' in yaqsiijkii. Qi in yisu'unij in nełu'uj in natkin pekhewe' łeke' qu' niwuł'enhetju'. Łekhewel hik łunyejei witjili' qa hik łunyejei iye ne'ej jif'imji' in i'ni'ł etji'teje'm in łaqsiiłijkii na'aj łe'wis nełu ekheweli'ł in łijayani'ł pa' Intata. Yi'sinheti'mkii in yumti qu' nawitji'iłij in wotk'onłi'ijkii qu' nijayan pa' Intata.
14 Pe' łotoi yaqamaxji' in yisu'un qu' nawitji pe'qu' efuye', qa aka'an hik aka' ka' nite' yili'ij in łewuł'ax. Yaqsiijijetskii qu' naqsiiłijkii pa' uł'ax pekhewe' nite' t'unitsij. Łekhewel yiya'yij łewek pa'qu' łeqfenye'ji'ij in t'ejuyets in yisu'un ekewe' wekwek. Qa hik ta'łijupi' in hats i'nipji' pa' witaxtanithenkeye'j.*
15 Nite' nikheyu'uk'i pa' yatsathen wit'ikheyi'j, ma' qa ikik'i pa' wit'ikheyi'j hikpa' ikik'i iye pa'aj pa' Balaam, ła's pa' Beor. Pa' Balaam yisu'un pe'qu' łaja'ye' ma' qa' naqsiijkii pa'qu' uł'axe'.*
16 Qa taq'ayinhetiiłi'ij pa' uł'ax in yaqsiijkii, qe pa' łe'wut matikatax iyet pa'aj, qa yaq'ayinij pa' nite' witjeik'una'xkii naqaqsijkineyu'taxijkii pa' profeta Balaam.*

---

* **2:4** Ro 8:32; Jud 6; Ap 20:2-3,10; Mt 25:41 * **2:5** Gn 5:29; 1P 3:20 * **2:6** Gn 19:24; Jud 7,15; Is 1:9 * **2:7** Gn 19:16 * **2:8** Sal 119:136,158; Ez 9:4 * **2:9** 1Co 10:13; Mt 10:15; Jud 6 * **2:10** Jud 8-12 * **2:14** Mt 5:27-28; Jer 23:14; Os 4:2; Ef 2:3; He 2:13 * **2:15** Hch 13:10; Nm 22:5-7; Dt 23:4; Neh 13:2; Jud 11; Ap 2:14; Os 9:1; Mi 1:7; Hch 1:18 * **2:16** Nm 22:22-35

17 Qa enewe' wotk'onłi'ijkii yit'ij łetets qu' ninq'ijatshenij pa' Intata enewe'en hik łunyejei iye qu' nisłaxji' ne'ej niwekłetax, qa hik łunyejei iye wasil ne'ej jutsiqetstaxij qu' piłeye' qa yeka'xłe na'aj t'unik'i, enewe'en hats wanaqsi'jijup pa' qi in nookii qu' na'ni'.*
18 Qe in iyet wenikfelitets wekwek, qa hamłe weju'łi'ij pe' yit'ij. Yaqsiijijetskii pekhewe' hats k'esiyutaxets qu' nakik'uifik'i pekhewe' i'ni' pakha' nite' łe'wis, ma' qa yit'ijetskii pe' łe'lijei in t'ejuyets pa' yisu'un ene' i'nesenits in wanawitjiju'kii.*
19 Pekhewe'en yit'ij iye: week łeke' pa'qu' aqsiiłijkii qu' isu'uni'ł, qa łekhewełłe qa łełinheyij pa' uł'ax, qe pa'qu' newetwejinij pa'qu' łunye'je' pakha'an witłinek, łełinek'ij pakha' wetwejinij.*
20 Qe in hats ilattaxik'uifik'ikii pa' uł'ax qe ta'łets pa' łikfeliyaxitstaxets ha' Yatsat'ax'inij qa Eqiłina'x Jesucristo, ma' qa in wapilets iye qa wetwejinij iye qa hats qi in uł'ax wiikfik'i pa'qu' łunye'je' qa nite' łunye'j pa' yojo.*
21 Les in łe'wistaxju' in nite' nikfe'lets pa' yatsathen wit'ikheyi'j, qa nite' hik łunye'j in nikfe'ltaxets, we'nitonimets ekewe' testiitaxij hik ekewe' wenit'ij qu' jintaqsiijkii in t'ejuyets ha' Cristo.*
22 Łekhewel hik łunyejei in wenit'ij: —*Nuna'j wapiletsju' iye pa' łek'uihit,— (Pr 26:11)* qa hik łunyejei iye kakha' yiyayetsju' na'aj yit'ij in yit'ij: —Tafitax i'nk'a tetli'jju' wapiliiju' iye pa' ołoq'oi.—

3

Pa' łeqe nełu pa' Yatsat'ax'inij yiwjutsiqen pa'aj.

1 Yejefets, hane'en yifaakanek'ił ei iye, ma' qa hats wetsjuk'ij hane'ej in henq'ika'ał ei, enewe' wetsjuk yifaakanheyi'ł ei, haqsiijkii qe qa' nite' antapiyi'iłik'i.*
2 Hats'inha qu' ijamti'iłik'i kekhewe' hayiits nifel pa'aj pe' łe'sits profetas'ik'i, qa ekewe' łe'lijei iye ha' Yatsat'ax'inij qa Eqiłina'x iye tisij enewe' łeqe apóstoles.
3 Aka' yojo qu' menikfeliti'łets aka'an: pekhewe' teke'lenju' nełuts na'l hatse' pe'qu' qi qu' neqeku' qa' nawitji'iłiji' pe'qu' łe'lijeye', qa ewi'łłe qu' nisu'unji' pa' yisu'un ene' i'nesenits.*
4 Ma' qa' ni'tjiiłij ewets: —¿Pa'n ikji' in weniwjutsiqentax qu' netpil? Qe in ipłu'ik'i' ek pa'aj in naxju' pe' i'nalheyik'i qa aka' hatsłe łunye'j, qa aka' hatsłe łunye'j iye pa'aj in ipłu'ik'i' ek in i'nk'aa pakha'aj ha'ne sehe'.—*
5 Qe in yit'ij ekewe'en ta'łets in nite' yisu'un qu' nijamti'ik'i pa' Intata in yi'tłi'ij ma' qa na'l pakha'aj na' wa's qa ha'ne sehe' iye, ta'łji'teje'm pa' iweli' qa ink'ałe qa yeqetheni'ł wetju'ł iye pa' iweli'.*
6 Qa hik ha'ne iye iweli' yiwuł'enhetju' iye pa'aj ha'ne sehe', ma' qa pa' iweli' qa yuihin pa'aj ha'ne sehe'.*

---

* **2:17** Jud 13 * **2:18** Jud 16 * **2:19** Jn 8:34; Ro 6:16; 7:5 * **2:20** 2P 1:2; Mt 12:45; Lc 11:26 * **2:21** Pr 8:20; 12:28; 16:31; 21:21; Mt 21:32; Ro 7:12; 1Ti 6:14; Jud 3; Ez 18:1-32; He 6:4-6; 10:26-27 * **3:1** 1P 1:1; Fil 1:10 * **3:3** 2Ti 3:1; He 1:2; Stg 5:3; 1P 1:20 * **3:4** 1Ts 2:19; 2P 3:12; Hch 7:60 * **3:5** Sal 24:1-2; 33:6-7; 136:5-6; Pr 8:24-36; Gn 1:3-30; 8:5; Jn 1:1-3; He 4:12; 11:3 * **3:6** 2P 2:5

7 Qa ha'neɬi'ij na' wa's qa ha'ne sehe' qa wanaqsi'jijup pa' fe't hatse' qu' ni'ttaxij iye pa'qu' ɬeji'ye' pa' Intata, wanaqsi'jijup qu' namtaxets pa' neɬuji' qu' newetjeyumtshentax qa qu' namii pa' qi ɬawak pa' Dios pekhewe' uɬ'ets.*
8 Qa hasu'ujɬe antapi'iɬik'i yejefets aka'an: pa' Yatsat'ax'inij in hik ɬeqjunye'jij qu' ewi'ɬ neɬuye' qa hatsɬe yamtaxets qu' mil (1.000) ininqapitse', in mil (1.000) ininqapits ɬakha'ɬe qa hik ɬeqjunye'jij qu' ewi'ɬ neɬuye'.*
9 Pa' Yatsat'ax'inij nite' yi'tɬi'ijkii pe' hats nifel pa'aj. Na'l pe' yumtitax qu' nite' yija'ye', nite'ɬe itaqsunijup, qe nite' yisu'untax qu' namii pe'ye' pa' fe't, qe yisu'untax yijat'ij qu' week nenink'aihit pa'qu' ɬunyejeye' pe' ɬatawjets qa' nili'ij pa' uɬ'ax.*
10 Pa' ɬeqe neɬu ha' Yatsat'ax'inij hik qu' ɬunye'je' na'aj t'ejtenkii, ma' qa ne' wasits qa' nonokes pa' iftsaxik'i ɬ'anye'j qu' hamitse'tax, qa week pe' i'nji' qa' niwuɬ'enhetju' pa' qi in elejei fe't. Qa ha'ne sehe' qa week pe' ɬaqsijiiju' ene' jukhew qu' nanq'axij fe't.*
11 In hats jinikfe'lets aka' ɬunye'jkii qu' hamitse'tax ene' week, ¿qa inhats'ek qu' nite' ejunyejeyi'iɬ pa' yisu'un pa' Intata qu' atsatheni'ɬ qa' ek'eni'ɬets iye?
12 Qa' onotki'iɬik'ui pa' ɬeqe neɬu pa' Dios qa' aqsiiɬijkii pa'qu' e'weju'ɬi'iɬij hats'inha qu' aje'eɬ namets hatse' aka'an. Pakha'an pa' neɬuji' hatse' na' wa's qa' uɬ'axe'ju', yiwuɬ'enhetju' pa' fe't qa pe' i'nji' qa' nilup'upinhetju' pa' qi in elejei ɬ'elej.*
13 Qa inekhewelɬe qa jit'otki'ik'ui pa' ink'ayik wa's qa ink'ayik iye sehe', hik aka' yiwjutsiqen ine'm, pekhewe'en ewi'ɬɬe in i'ni' pa' yatsathen.*
14 Qa hik ta'ɬijupi' yejefets, ekheweli'ɬ in hats ɬo'notki'iɬik'ui aka' qu' ɬunye'je'kii hatse', mowo'oɬiiha qu' e'ɬe'sitsi'iɬii pa' Intata, mowo'oɬiiha iye qu' hasu'uj nami'ɬ ej pa' uɬ'ax, qa qu' nite' nanami'iɬ ewets qu' uɬ'etsi'iɬ.*
15 Menikfeliti'ɬets pa' Yatsat'ax'inij in nite' itaqsunijup ikji' neqiɬinkeyutax'inij, hik aka' we'nq'ika'aɬij'ei iye ha' ɬe'wis inejefe Pablo ta'ɬets pa' ɬikfeliya'xkii tisij pa' Intata.*
16 Week kekhewe' ɬafaakanhei iyetij iye aka'an. Kekhewe'en in na'l kekhewe' jutsitetsik'i, pe' nite' nikfe'lets qa pe' pekhel yijamtiji'kii qa yeqfeetsinɬi'ijkii pa'qu' numti ekewe'en, qa hik ɬunyejei iye in yeqfeetsinɬi'ijkii iye pa'qu' numtiɬe kekhewep iye we'nika'ajji' Intata ɬe'lijei. Qa hik ta'ɬijupi' qu' nattanithenhetii hatse'.*
17 Qa hik ta'ɬijupi' yejefets, in hats ɬenikfe'li'ɬets ekewe'en, qa' matjanitheni'ɬkiiha hasu'uj neqif'eli'iɬ'ejju' pa' ɬe'wejtitsi' pekhewe' ham pa'qu' yijaayi'ija qu' nisu'un qu' ɬunyejeye'.*
18 Mowo'oɬii yijat'ij qu' les enikfe'li'ɬets ha' Yatsat'ax'inij qa Eqiɬina'x Jesucristo, hats'inha qa' lesjijek qu' neɬisiɬijkii pa' ɬeqi'fenkeye'j. Ɬakha' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu' newetli'ij. Hik aka' qu' ɬunye'je' (Amén).*

---

* **3:7** Is 66:15-16; Ez 38:22; Am 7:4; Sof 1:18; Mal 4:1; Fil 1:6; 2Ts 1:5; 1Jn 4:17 * **3:8** Sal 90:4 * **3:9** Hab 2:3; Tit 2:11; Ez 18:23,32; 33:11; 1Ti 2:4; Jl 2:12-13; Jon 3:10; 4:2; Hch 17:31; Ro 2:4 * **3:10** Fil 1:6; Mt 5:18; 24:35,43; Lc 12:39; 1Ts 5:2; Ap 21:1; Is 24:19; Mi 1:4 * **3:12** Lc 12:36; 1Co 1:7; 1Ts 1:10; Tit 2:13; Jud 21 * **3:13** Is 32:16; 65:17; 66:22; Mt 19:28; Ro 14:17; Ap 21:1 * **3:14** Fil 2:15; 1Ts 5:23; 1Ti 6:14; Stg 1:27 * **3:15** Hch 9:17; 15:25; 2P 3:2 * **3:16** He 5:11; 2P 2:14 * **3:17** Lc 12:15; 2Ti 1:14; 4:15 * **3:18** 2P 1:2; Ro 11:36; 2Ti 4:18; Ap 1:6

1 JUAN

Jesús qa ɬii iye Wi'tlijei.

1 Hakha' yojoo in na'l, hikha' hepi'ye'eɬ qa yijaa'ija iye in hi'weni'ɬ qa hejeɬi'ɬijupkiiha iye ka' ɬunye'j in qi in ɬe'wis qa he'yekuumi'ɬetskiiha iye. Hik hakha' ha' ɬii Wi'tlijei qa jiyeɬisij pa' witiɬa'x.*

2 Hakha' witiɬa'x hats we'nethinkii qa hi'weni'ɬ. Qa yekheweli'ɬ qa' henfeli'ɬ in yijaa'ija. Qa' henfeli'ɬ e'm ha' witiɬa'x in nite' ham. Hikha' hayiits i'nijup pa'aj pa' Intata qa hane'ej qa hats we'nethinkii.*

3 Hakha' hi'weni'ɬ qa hepi'ye'eɬ iye, hikha' qu' henfeli'ɬ e'm hane'ej hats'inha qa' ewi'ɬ jina'niji' iye qa hik ejunyejeyi'iɬ aka' yijunyejeyi'ɬ in ewi'ɬ ha'ni'ɬi' pa' Intata qa ha' Ła's Jesucristo.*

4 Ekewe'en hika'aɬ e'm hats'inha qa je'weeke' qu' qi qu' je'ɬe'sitsi'imkii.*

Pa' Intata ɬakha' na'lkii.

5 Ekewe'en hik ekewe' hepi'ye'eɬ ɬe'lijei ha' Jesucristo qa hik ekewe' iye qu' k'efeli'ɬi'm in yit'ij: —Pa' Intata ɬakha' na'lkii. Hami'm pa' nookii.—*

6 Qu' jintittaxijets qu' hats ewi'ɬ jina'ni'ɬi' hakha'an qa jitajalki'sɬeji'kii pa' nookii qa jiwotk'onijkii na'aj jitit'ij qa na'aj jitaqsi'jijkii iye.*

7 Qa qu' jinaa'ni'ha pa' na'lkii pa' hik ɬunye'j pa' i'ni' pa' Intata, ma' qa pekhewep hats yijayaanija ha' Jesús qa ewi'ɬ jinaa'ni'ɬi'ha qa pe' ɬ'athits ha' Jesucristo Ła's pa' Intata qa jiyilijijju' week pe' inwuɬ'ets.*

8 Qu' jintittaxijets qu' hame' initji' pa' uɬ'ax, ma' qa hats inakha'ɬe inte'm in jiwanawitjiɬe qe hamji' pa' intawe'j ke' ɬe'lijei.*

9 Jiwenikfelitetsha pa' Intata in yaqsiijkii yijat'ij pa'qu' hats nit'ij qa nite' yaf'ali'ɬi'ij iye pa'qu' naqsiijkii. Qa qu' jintefeeli'mha pe' inwuɬ'ets, ma' qa' nenli'jju' week pe' inwuɬ'ets qa niwu'm i'nk'ui iye.*

10 Qu' jintittaxijets qu' ham inwuɬ'axe', ma' qa hats hik ɬunye'j qu' jinte'wejtitsinen pa' Intata, qe hamji' pa' intawe'j ke' ɬe'lijei.*

2

Pa' Jesús hikpa' jiyaqsiji'ɬ wetju'ɬ.

1 Yilits, haqsi'ji'ɬ e'mijkii ene' wi'tlijei qa'nte' aqsi'ji'iɬijkii pa' uɬ'ax. Qa pa'qu' naqsiijkii pa' uɬ'ax, na'lɬek ha' jiyaqsiji'ɬ wetju'ɬ pa' Intata (abogado), hakha'an ɬii, Jesucristo, ɬakha' yatsatheenija.*

2 Hik hakhaa'ija Jesús in talanhetii qa ɬaja'aj pa' ɬajanye'j pe' inwuɬ'ets, nite' i'nuja'xɬe, qe week pe' i'nipji' ha'ne sehe'.*

---

* **1:1** 1Jn 2:13-14; Sal 119:25; Jn 1:1,4; 5:24; Fil 2:16 * **1:2** Jn 1:31; 21:1,14; Col 3:4; 1P 5:4; 1Jn 2:28; 3:5,8; 5:20 * **1:3** Fil 3:10; Mt 11:27 * **1:4** 2Co 2:3; Fil 1:4,25; 2:18 * **1:5** Sal 27:1; 36:9; Jn 12:46; 1Ti 6:16; 1Jn 2:5 * **1:6** 2Co 8:4; 11:10; Pr 2:13; Is 9:2; 50:10; Jn 8:12; 12:35; 14:6; 1Jn 2:11; 3Jn 3 * **1:7** Ef 5:8-14; Fil 2:15; Col 1:12-14; 1Ts 5:5; He 10:19; 12:24; 1P 1:2,19; Ap 1:5 * **1:8** Pr 20:9; Jer 2:35; Ro 3:9-23; Stg 3:2 * **1:9** Sal 103:3; Jer 31:34; Mt 9:6; 26:28; Col 1:14; Stg 5:15 * **1:10** Lc 8:21; He 4:12 * **2:1** Jn 14:26 * **2:2** Ro 1:8; 3:25; He 2:17; 1Jn 4:10; Mt 26:13; 28:19-20; Mr 14:9

3 In jitek'eenetsha kekhewe' yit'ij inwets pa' Intata ma' qa jinikfe'ljeetsekha
in yatsat'ets'inij pa' Intata.*
4 Qa pa'qu' ewi'ɬe' qu' nittaxijets: pakha'an yakha' tsikfe'lets, qa nite'ɬe
tek'enets ke' ɬe'lijei, pakha'an ejtitsax qe hamji' pa' ɬatawe'j ke' ɬe'lijei.
5 Qa pa'qu' naqsiijkii pe' yit'ij pa' Intata, pakha'an yijat'ij yisu'unija pa'
Intata. Qa hik ta'ɬijupi' inekhewel in jitaqsiijkii pe' yit'ij pa' Intata ma' qa
jinikfee'letsha in yatsat'ets'inij pa' Intata.*
6 Pa'qu' nit'ij ɬetets in hats ewii'ɬija i'ni'ɬi' hakha'an qa' les ɬe'wis qu' hik
ɬunye'je' hakha'an in qi in teik'unei.*
7 Yejefets, ha'ne hika'ał e'm wenit'ij wi'tlijei qu' aqsiiɬijkii nite' ink'ayik. Hik
aka' hayiits ɬenikfe'li'ɬets. Aka' wi'tlijei hik aka' iye hayiits ɬ'impi'ye'ɬij.*
8 Qa hane'ej kakhap ɬunye'jkii, aka' qu' hika'ał e'm ta'ɬets kekhewe' hayiits
wi'tlijei qa hikɬe ɬunye'j qu' ink'ayik'e wi'tlijei qe ha' Cristo te'wenheti'yijha
in yaqsiijkii qa ekheweli'ɬ iye hats ɬaqsiiɬijkii iye kakha'an qa aka'an in
ɬunye'j ta'ɬets in hats hamiyu' pa' nookii qa hats nekpha'm pa' na'lkii ma' qa'
nana'lkiiha.*
9 Pa'qu' nittaxijets qu' hats na'n ji'teje'm pa' na'lkii qa napjaxɬi'im pa'qu' hats
nijayan ha' Jesús, pakha'an mexe i'nji'teje'm pa' nookii.*
10 Pakha' qu' jukhewe' qu' nisu'un pa'qu' hats nijayan ha' Jesús, pakha'an
yijaa'ija in i'nji'teje'm pa' na'lkii qa ham pa'qu' nilanifi pekhewe' qu' neneq-
jeyu'ujets pa' yaqsiijkii.*
11 Qa pakha'ɬe qu' na'napjaxi'm pa' hats yijayan ha' Jesús, pakha'an
i'nji'teje'm pa' nookii qa yijalki'sji'kii qa nite' nikfe'lets pa'qu' nakji' qe nite'
yi'wenji'kii pa' nookii.*
12 Yilits, hika'ał e'm ekewe'en qe pe' ewuɬ'etsi'ɬ hats tewu'mhitiyi'ɬ ek'ui qe
ta'ɬets ka' ɬii ha' Cristo.*
13 Hika'ał e'm ekewe'en pekhewe' hats taltsai qe ekheweli'ɬ hats ɬijayani'ɬ
ha' Cristo in hikha' yojo in na'l pa'aj. Hika'ał e'm ekewe'en jutjanhets qe
ekheweli'ɬ hats ɬ'ani'ɬi'pji' pa' inwo'met (Satanás). Hika'ał e'm ekewe'en witlits
mente' qits qe ekheweli'ɬ hats ɬenikfe'li'ɬets pa' Intata.*
14 Hika'ał e'm ekewe'en nekhewe' hats taltsai qe ekheweli'ɬ hats ɬijayani'ɬ
ha' Cristo in hikha' yojo in na'l pa'aj. Hika'ał e'm ekewe'en jutjanhets qe
ekheweli'ɬ et'unitsi'ɬij qa ɬenikfe'li'ɬets ke' Intata ɬe'lijei ma' qa hats ɬ'ani'ɬi'pji'
pa' inwo'met (Satanás).*
15 Hasu'uj isu'uni'ɬ ha'ne sehe' qa hasu'uj iye isu'uni'ɬ pe' wekwek i'nipji'
ha'ne sehe'. Pa'qu' jukhewe' i'nɬi'i efu qu' nisu'un ha'ne sehe' ikji' nite' yisu'un
pa' Intata.*
16 Qe pekhewe' wekwek i'nipji' ha'ne sehe' pekhewe'en, pa' yisu'un ene'
i'nesenits qa pa' yisu'un ene' intoi qa pa' witiwqiye'jji'. Ekewe'en nite' ta'ɬets
pa' Intata. Ekewe'en ta'ɬɬe inwets.*

---

* **2:3** 1Jn 2:5; 3:19,24; 4:2,6,13; 5:2; Jn 13:35; 14:15; 15:10 * **2:5** Jn 6:56; 14:20,23; 15:1-7; Ro 8:1; 2Co 5:17; Fil 1:1; 2:10 * **2:6** Jn 15:4-7; 1Jn 2:24,27-28; 3:6,24; 4:13,15-16 * **2:7** Mr 7:8; Jn 1:1; 13:34; 2Jn 5; Lc 6:47 * **2:8** Ro 13:12; 1Co 7:31; 1Jn 2:17; Jn 1:5,9; 3:19-21; 8:12; 12:35-36,46; Ap 22:5 * **2:9** 1Jn 2:11; 3:15; 4:20 * **2:10** Ro 12:10; 1Ts 4:9; He 13:1; 1P 1:22; 1Jn 3:10,14-17; 4:20-21 * **2:11** Lv 19:17; 1Jn 1:6; 3:15; 4:20; Jn 14:6 * **2:12** Sal 25:11; Lc 24:47; Hch 2:38; 10:43 * **2:13** Jn 16:33; 17:15; Ef 6:10; 1Jn 1:1; 2:14; 4:4; 5:4-5; Ap 2:7 * **2:14** 1Jn 1:10 * **2:15** Jn 15:19; 17:16; Ro 12:2; Stg 1:27; 4:4 * **2:16** Ro 13:14; Ef 2:3; 1P 4:2; 2P 2:18; Gn 3:6; Pr 27:20; Stg 4:16

17 Ha'ne sehe' qa week ekewe' uł'ets hamits hatse' qa pakha'łe qu' naqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata qa' pakhaayi'ij qu' nana'l.*

Pa' Cristo ł'ejuihife.

18 Yilits, hats k'esiyu'ets pa' łahats'ij qu' netpil iye ha' Cristo. Ma' qa' łunye'je'kii hatse' ka' ekheweli'ł hats łenikfe'li'łets in nam hatse' pa' Cristo ł'ejuihife (anticristo). Hane'ej hats olots pe' hik łunye'j qu' ł'ejuihifetsi'ij pa' Cristo. Aka'an qa jiyikfelitets in hats k'esets qu' netpil iye ha' Cristo.*

19 Pekhewe'en in i'n'inittax ji'teje'm qa yili'ijju' qe nite' yijaa'ija qu' netk'enets ha' Cristo. Qe qek yijaayi'ija qek netk'enets ha' Cristo qekhante' naketax i'nik'uifik'ikii in jitek'enets ha' Cristo. Qa ikłe i'nik'uifik'ikii ma' qa te'wenhetii in nite' hik injunyejei in jitek'enets ha' Cristo.

20 Qa ekheweli'ł qa na'li'ł e'm pa' Espíritu Santo nełisi'łij ha' Cristo. Ma' qa łenikfe'li'łets in yijaa'ija.*

21 Nite' hika'ał e'm ekewe'en qu'nte' enikfe'li'łets pa' yijaa'ija. Hika'ał e'm ekewe'en qe hats łenikfe'li'łets pa' witwejtitsi' in nite' łeke' qu' nata'łets pa' yijaa'ija.

22 ¿Łek pakha' ejtitsax? Pakha' ejtitsax pakha'an pa' yeqeku'uk'i ha' Jesús in hikha' Cristo. Pakha'an hik łunye'j qu' ł'ejuihifeye' ha' Cristo qe yeqeku' pa' Intata qa ha' Ła's.*

23 Week pakha' qu' neqeku' ha' Ła's, pakha'an hats yeqeku' pa' Intata. Qa pa'qu' weeki'ij pa' łatawe'j qu' nit'ijets in nite' yeqeku' ha' Ła's, pakha'an yijaa'ija in nite' yeqeku' pa' Intata.*

24 Ekheweli'ł matjanitheni'łij pekhewe' hayiits łepi'ye'ełik'i in i'nk'aa ł'ijatshenhetiyi'ł qe qu' matjanitheni'łij, ma' qa'nte' jeek e'wisitsi'iłijup ha' Ła's qa pa' Intata.*

25 Pa' yiwjutsiqen ine'm ha' Cristo, pakha'an hikpa' pa' witiła'x nite' ham.*

26 Hika'ał e'm ekewe'en qe ta'łets pekhewe' ejtitsits yisu'untax qu' naq'ayiniłij pa' hats ł'eku'mi'łi' wit'ikheyi'j.

27 Ekheweli'ł hats na'li'ł e'm pa' Espíritu Santo nełisi'łij ha' Cristo, qa hikpa' yojo'ołek'uikii. Qa hik ta'łijupi' in nite' łeke' pa'qu' nijatshentaxiłij pekhewe' ejtitsits qe hats ham hami'ił e'm. Pa' nijatsheni'łij pa' Espíritu Santo yijaa'ija nite' yaqanłekii. Pa' Espíritu Santo nijatsheni'łij week pekhewe' ta'łets pa' Intata. Qa hik łunye'j iye in yijaa'ija in nijatsheni'łij qu' hasu'uj ili'iłij ha' Cristo.*

28 Yilits, hasu'uj ili'iłij ha' Cristo hats'inha qu' jinte'wentax qu' netpil-taxju' ma' qa qi qu' je'łe'sitsi'imkii qa' ham pa'qu' jinetjumti'ijkii qa'nte' jinewepini'im.*

29 Qu' enikfe'li'łets ha' Cristo in yijaa'ija in yatsathen, ma' qa' enikfe'ljiiłetsek, pakha' qu' naqsiijkii pa' yatsathen in hats nekijfik'i ka' łii ha' Cristo.*

---

* **2:17** 1Jn 2:8; Mr 3:35; Ef 6:6; 1Ts 4:3; 1P 1:25; 2:15; Jn 8:35; 12:34; 2Co 9:9 * **2:18** Jn 2:4; 1P 4:7; Mt 24:5,24; 1Jn 2:22; 4:3; 2Jn 7 * **2:20** 2Co 1:21; Sal 89:18; Mr 1:24; Hch 10:38 * **2:22** Jn 20:31; Hch 18:5; Ef 5:2; 1Jn 5:1 * **2:23** Jn 5:23; 8:19; 16:3; 17:3; 1Jn 4:15; 5:1; 2Jn 9 * **2:24** Jn 10:38; 15:4-7; 1Jn 2:6,27-28; 3:6,24; 4:13,15-16; Col 3:3; 1Ts 1:1 * **2:25** Jn 4:14; 1Ti 4:8; 2Ti 1:1; Tit 1:2 * **2:27** Jn 14:26; 15:4-7; 1Jn 2:6; 3:6,24; 4:13,15-16 * **2:28** Lc 17:30; Col 3:4; 1Jn 3:2; 1Ts 2:19 * **2:29** Gn 18:19; Dt 6:18; 1Jn 3:7,9,10; 4:7; 5:1,4,18; Jn 1:12-13; 3:3-7; 8:41

3

Pe' łelits pa' Intata.

1 Jeł qeku'ni'ł pa' qi łeqsu'unka'x inij pa' Intata in yit'ij inwets: —Enewe'en yilits.— Qa yijaa'ija inek in łelits'inij pa' Intata. Qa week pekhewe' nite' yijayan ha' Cristo, pekhewe'en nite' nikfe'l inwets in łelits'inij pa' Intata qe łekhewel nite' yijayan ha' Cristo.

2 Yejefets, hane'ej hats łelits'inij pa' Intata. Qa mente' yamets pa' injunyejeeyija hatse'. Qa hatsłe jinikfe'lets qu' netpiltaxju' ha' Cristo qa' jinte'weenija, ma' qa' hik ineseninyejeye' hakha'an.*

3 Qa week pakha' qu' netjumti ik'uiha aka'an qa' natjiletik'uiha hats'inha qa' hik łunye'je' hatse' ha' Cristo in hamji' pa'qu' uł'axe'.*

4 Week pakha' qu' naqsiijkii pa' uł'ax, pakha'an t'otsipji' iye ke' łe'lijei ha' Cristo. Qa pakha' t'otsipji' ke' łe'lijei ha' Cristo, pakha'an uł'ax.

5 Qa ekheweli'ł hats łenikfe'li'łets in nam ha' Cristo qa yiwu'm pe' inwuł'ets qe łakha' hamji' pa'qu' uł'axe'.*

6 Week pa'qu' na'nji'teje'mha ha' Cristo, pakha'an nite' qi qu' naqsiijkii pa' uł'ax. Qa pakha' qi in yaqsiijkii pa' uł'ax pakha'an nite' yi'wen qa nite' nikfe'lets iye ha' Cristo qe nite' yijayan.*

7 Yilits, hasu'uj pa'qu' nawitji'ił. Qu' i'weni'ł pa'qu' naqsiijkii pa' yatsathen qa' menikfeliti'łets in łakha' yatsathen pa' łunye'j in łunye'jek ha' Cristo in yatsathen.

8 Pakha' qi in yaqsiijkii pa' uł'ax, pakha'an yatsat'axij pa' inwo'met (Satanás). Qe pa' inwo'met hikpa' yojo'oj pa'aj in yaqsiijkii pa' uł'ax. Qa hik ta'łijupi' in nam ha' Ła's pa' Intata qe qa' niwuł'enhetju' pe' ł'ithayijkitits pa' inwo'met.*

9 Week pakha' qu' hats nenekijfik'i pa' Intata nite' qi qu' naqsiijkii pa' uł'ax qe hats na'l pa' yenji'teje'm pa' Intata. Qa hik ta'łijupi' in nite' qi qu' naqsiijkii pa' uł'ax qe hats nekijfik'i pa' Intata.*

10 Ma' qa aka'an qa jutsiqetsij pe' łelits pa' Dios qa pe' łelits pa' inwo'met (Satanás). Week pakha' qu' nite' naqsi'ji'ijkii pa' yatsathen nite' yatsat'axij pa' Intata. Qa hik łunye'j iye pakha' qu'nte' nisu'une' pa'qu' hats łejefeye'taxipji' ha' Cristo, nite' yatsat'axij iye pa' Intata.*

11 Aka' qu' hit'iłij ewets wi'tlijei hik aka' hayiits ł'impi'ye'ełij in yit'ij: —Qi qu' mewet-su'uniłha ekheweli'ł.—

12 Hasu'uj injunyejeye' pa' łunye'j pa'aj pa' Cain'ik'i in yatsat'axij pa' inwo'met (Satanás), qa yilan pa'aj pa' łek'inijik'i. ¿Qa inhats'ek in yilan pa'aj? Yilan pa'aj qe pa' Caín na'l pa' uł'ax i'nji' qa pakha'łe łek'inijik'i qa qi in yatsathen pa'aj.*

13 Yejefets, hasu'uj e'nitjułaxi'łijpha'm qu' na'napjaxi'ł e'm pekhewe' nite' yijayan ha' Cristo.*

14 Inekhewel hats ju'ukik'uifik'i pa' witwamhi' qa hats ju'un ji'teje'm pa' witiła'x nite' ham. Aka'an in jinikfe'lets qe ta'łets in jiwet-su'un in hats

---

* **3:2** 1P 5:4; 1Jn 2:28; Ro 8:29; 1Co 13:12; 15:49; 2Co 3:18; 4:11; Fil 3:21; 2P 1:4; He 12:14; Ap 22:4 * **3:3** Hch 23:6; 1Ts 1:3; Fil 4:8 * **3:5** Jn 1:29; 1Co 15:3; 1P 2:21-24; 3:18; 2Co 5:21; He 4:15; 7:26; 10:4; 1Jn 2:29 * **3:6** Jn 15:4-7; 1Jn 2:6,24,27-29; 3:24; 4:13,15-16; 5:18; Ro 6:11-12 * **3:8** Mr 1:11; Jn 21:1; 2Co 4:11; 1P 5:4; 1Jn 5:20 * **3:9** 1Jn 2:29; 1P 1:23 * **3:10** 1Jn 2:10; 3:14-17; 4:20-21 * **3:12** Gn 4:1; Jud 11; 2Ts 3:3 * **3:13** Jn 17:14

jitajayan ha' Cristo. Pakha' qu'nte' nisu'une' pa'qu' hats łejefeyi'ipji' ha' Cristo, pakha'an mente' yili'ij pa' uł'ax, mexe aman ji'teje'm pa' witwamhi'.*

15 Week pakha' qu' na'napjaxi'm pe'ye' pekhewe' hats łejefetstaxipji' pa' Intata, pakha'an eqek'una'x. Qa ekheweli'ł hats łenikfe'li'łets in ham pa'qu' łunye'je' aka'an pekhewe' na'li'm pa' witiła'x nite' ham.*

16 Aka' hane'ej qu' jinikfelitets pa' yijaa'ija witeqsu'unka'x aka'an, ha' Jesucristo in wetłisłi'ij qu' nawa'm qe ta'łets in jiyisu'un. Qa hik aka' qu' injunyejeye' iye qu' jinewetłisłi'ij pa' witwamhi' qe ta'łets in qi qu' jintesu'un pe'qu' inejefetsi'ipji' ha' Cristo.*

17 Pa'qu' ewi'łe' jukhew i'nłi'i qu' efuye' qu' nana'li'm pe'qu' łewekwekitse' qa nite' yi'fen pa'qu' hats łejefeye'taxipji' ha' Cristo qu' nowotaxiikii pe'ye' qa ¿pa'n łunye'j qu' nittaxijets qu' nana'li'm pa' łeqsu'unka'x pa' Intata?*

18 Yilits, hasu'uj i'nlijeeye'łe qu' jintit'ijets qu' jintesu'un pa'qu' inejefeyi'ipji' ha' Cristo. Jitaqsiimijkii yijat'ij pe'ye' qa weeki'ij iye pe' intawjets qu' jintesu'un qu' jintaqsiimijkii.*

19 Qu' jintaqsiijkii aka'an, qa' jinenikfe'lets in yatsat'ets'inij pa' Intata qa' jintoksi'wen iye in hats jitaqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata.*

20 Qa pa' intawe'j qu' numti qu' nite' łe'wise' pa' jitaqsiijkii qa pa' Intata in łakha' les qi qa t'anipji' pa' intawe'j. Łakha' hats nikfe'lets week pa' jitaqsiijkii.*

21 Yejefets, pa' intawe'j qu' numti qu' łe'wise' pa' jitaqsiijkii ma' qa nite' jiwetjeyepunets qu' ji'niyinets pa' Intata

22 qa jiyełisij week pa'qu' ji'niyinijets pakha'an, qe jitek'enets kekhewe' yit'ij inwets qa jitaqsiijkii iye pa' yi'sinheti'mkii.*

23 Kakha' yisu'un qu' jintaqsiijkii kakha'an in yit'ij inwets qu' hasu'uj jinteqeku' ka' łii ha' Ła's Jesucristo qa' jinewet-su'unija iye inekhewel in jitajayan.*

24 Qa pakha' qu' naqsiijkii kakha' yit'ij inwets pa' Intata, ma' qa pa' Intata qa' na'nji'teje'mha pakha'an qa pakha'an qa' na'njiteje'mek pa' Intata. ¿Qa łekpa' jiyikfelitets aka'an? Pa' Espíritu Santo hikpa' jiyełisij pa'aj pa' Intata, hikpa' jiyikfelitets aka'an.*

4

Pa' Espíritu Santo qa pa' łeqe espíritu pa' anticristo.

1 Yejefets, hasu'uj isu'uni'ł qu' aje'eł ek'eni'łets pa'qu' espirituye'. Yojo yijat'ij qu' mowo'ołii qu' enikfe'li'łets me ta'łets pa' Intata me i'nłi'i qu' nite' nata'łe'ets. Qe olots pe' wotk'onijkii qu' profetaye' ha'ne week sehe' ipji'.*

2 ¿Qa pa'n łunye'j qu' enikfe'li'łets pa'qu' espirituye' qu' nata'łets pa' Intata? Pakha'an nifel in nametsju' ha' Jesucristo ha'ne sehe' qa hik ł'eseninyejei ene' sehe' ipji'.*

3 Qa pa'qu' espirituye' qu' nite' nenfele' ha' Jesucristo in nametsju' ha'ne sehe' qa hik ł'eseninyejei ene' sehe' ipji'. Pakha'an espíritu nite' ta'łets pa'

* **3:14** Jn 8:51 * **3:15** 1Jn 2:9,11; 4:20; Jn 8:44 * **3:16** Jn 10:11,14,17-18; 13:37-38; 15:13; Is 53:10; Mr 8:34-35; 10:45; 1Co 11:1; Fil 2:5-8 * **3:17** Mr 12:44; Lc 15:12; 1Jn 2:5,16; Hch 2:45; 2Co 7:15; Stg 2:15-16 * **3:18** Mt 7:21; Jn 13:34-35; 15:12-17; Stg 1:22-25; 2:14-17 * **3:19** Jn 14:6; 2Co 11:10; 3Jn 3 * **3:20** Sal 139:6; Pr 2:6; Jn 14:28 * **3:22** Mr 7:8; Jn 14:15; 1Jn 2:3; 5:2 * **3:23** Sal 33:21; Is 50:10; Jn 1:12; 3:18; 1Jn 5:13 * **3:24** Lc 11:13; Jn 6:56; 15:4-7; Hch 5:32; 15:8; Ro 8:9-16 * **4:1** 1Ts 5:21 * **4:2** Jn 1:14; Fil 2:7; 3:3; 1Co 12:3

Intata, ta'łets pa' Cristo ł'ejuihife. Hikpa' hayiits ł'impi'ye'ełij qu' nanam hatse' qa hane'ej qa hats i'nipji' ha'ne sehe'.*
4 Yilits, ekheweli'ł yatsat'etsi'ł ej pa' Intata. Qa hats łanaxiłij pekhewe' ejtitsits qe nite' nawitji'ił. Qe pa' na'li'ł e'm Espíritu Santo pakha'an les t'un, nite' hik łunye'j pa' espíritu i'nipji' ha'ne sehe'.*
5 Pekhewe'en yatsat'etsij pakha' i'nipji' ha'ne sehe'. Qa hik ta'łijupi' in uja'xłe qu' niyetij pe' wekwek i'nipji' ha'ne sehe' qa week tek'enets iye pe' jukhew qa efuts ha'ne sehe' ipji'.*
6 Inekhewel yatsat'ets'inij pa' Intata. Qa pekhewe' yatsat'etsij pa' Intata qa tek'en inwets. Qa pekhewe' nite' yatsat'etsij pa' Intata qa nite' tek'en inwets. Qa aka'an in łunye'j qa jinikfe'lets pekhewe' na'li'm pa' yijaa'ija in Espíritu Santo qa jinikfe'lets iye pekhewe' na'li'm pa' nite' yijaa'ija in espíritu.*

Pa' Intata łakha' witeqsu'unka'x.

7 Yejefets, jiwet-su'unija inekhewel in hats jitajayan ha' Cristo qe pa' witeqsu'unka'x ta'łets pa' Intata. Week pakha' qu' nisu'un pa'qu' hats łejefeyi'ipji' ha' Cristo, pakha'an in ineqsu'un qe hats ewi'łij iye in nekfik'i qa nikfe'lets pa' Intata.*
8 Pakha' qu' nite' nisu'une' pa'qu' hats łejefeye'taxipji' ha' Cristo, pakha'an nite' nikfe'lets pa' Intata qe pa' Intata łakha' witeqsu'unka'x.
9 Pa' Intata jiyethiinijha in qi pa' łeqsu'unka'x inij qa nukinju' pa' ewi'łłe in Łaa'sija qe qa' nata'łets pa' witiła'x nite' ham.*
10 ¿Pa'n łunye'j pa' yijaa'ija in witeqsu'unka'x? Nite' pakha' na'l ine'm ineqsu'unka'xij pa' Intata. Pa' yijaa'ija pakha'an pa' qi łeqsu'unka'x inij pa' Intata qa nukinju' ha' Ła's qa wa'm infi qe qa' łaja'yi'ij pe' inwuł'ets.*
11 Yejefets, pa' Intata aka' łeqfenyejei inij in qi in jiyisu'un qa hik aka' qu' ineqfenyejeye' jiijek qu' qi qu' jinewet-su'unija inekhewel in hats jitajayan ha' Cristo.*
12 Ham pa'qu' jukhewe' qu' ni'wen pa' Intata. Qa qu' jinewet-su'un inekhewel in hats jitajayan, ma' qa' na'n initji'teje'm qa les qiyi'ija qu' jinewet-su'un.*
13 ¿Łekpa' jiyikfelitets in hats ju'un ji'teje'm pa' Intata qa łakha' qa i'n'init ji'teje'mek? Pa' Espíritu Santo hikpa' jiyełisij pa'aj jiyikfelitets aka'an.*
14 Yekheweli'ł hi'weni'łha qa yekheweli'ł qu' henfeli'ł in yijaa'ija pa' Intata in nukinju' ha' Ła's qe hakha'an Eqiłina'x ha'ne sehe' epji'.*
15 Week pakha' qu' nit'ijets ha' Jesús in Ła's pa' Intata qa pa' Intata qa' na'n ji'teje'm pakha'an, qa pakha'an qa' na'n ji'ij ji'teje'mek pa' Intata.*
16 Qa inekhewel hats jinikfe'lets qa nite' jiteqeku'uk'i iye pa' Intata in qi pa' łeqsu'unka'x inij. Pa' Intata łakha' witeqsu'unka'x. Qa pa'qu' nana'li'm łeqsu'unka'xi'ij pa' Intata qa week iye ene' jukhew, pakha'an qa' na'n ji'teje'm pa' Intata, pa' Intata qa' na'n ji'teje'mek pakha'an.
17 Qa aka'an qu' injunyejeye' qa' les qiyi'ija qu' notpol inij pa' witeqsu'unka'x hats'inha qu' namtaxets pa' łahats'ij qu' nejeyumtshentax ene'

* **4:3** 1Jn 2:18,22; 2Jn 7 * **4:4** Ro 8:31; Col 1:27; 1Jn 3:20; Jn 12:31 * **4:5** Jn 17:6; 2P 2:20 * **4:6** Jn 8:47; Mr 13:5-6; 1Co 2:12; 1Ti 4:1 * **4:7** 1Jn 2:29 * **4:9** Mr 9:37; Jn 1:14,18; 3:16,18; 10:28 * **4:10** Jn 3:16; 1Jn 2:2 * **4:11** Jn 13:14; 15:12; Ro 13:8; 1Ts 4:9; 1P 1:22 * **4:12** Ex 33:20 * **4:13** Jn 15:4-7; 1Jn 2:6,24,27-28; 3:6,24; 4:15-16; Ap 3:22 * **4:14** Ro 1:3 * **4:15** Jn 9:22; Fil 2:6

week qa'nte' jine'nijiweyi'im qe ham pa'qu' jinetjumti'ijkii. Qe in mexe ju'unipji' ha'ne sehe' qa' jinewet-su'un in ɬunye'jek ha' Jesús in qi in in-eqsu'un.*

18 Pa' witeqsu'unka'x ta'ɬets qu'nte' jine'nijiwe'ye'. Qa pa'qu' ne'nijiwei qe hats yumti qu' nattanithenhetii hatse' qe pakha'an hami'm pa' yijaa'ija in witeqsu'unka'x.*

19 Inekhewel hats jitesu'un pa' Dios qe Ɬakha' yojo in jiyisu'un.*

20 Pa'qu' nit'ij: —Yakha' hisu'un pa' Intata,— qa napjaxɬi'im pa'qu' hats ɬejefeye'taxipji' ha' Cristo, pakha'an ejtitsax. Qe pa'qu' nite' nisu'une' pa'qu' ɬejefeye'taxipji' ha' Cristo in yi'wentax qa ¿pa'n ɬunye'j qu' nisu'un pa' Intata in nite' yi'wen?*

21 Qa aka' wi'tlijei jiyeɬisij pa' Intata yit'ij: —Pa'qu' jukhewe' qu' nisu'unija pa' Intata les ɬe'wis qu' nisu'unija iye pa'qu' ɬejefeyi'ipji'.—

5

¿Ɬekpa' ta'ɬets in jit'anipji' ha'ne sehe' epji'?

1 Week pakha' qu'nte' neqekuyi'ik'i ha' Jesús in hikha' Cristo, pakha'an hats nekijfik'i pa' Intata. Qa pa'qu' jukhewe' qu' nisu'un pa' Intata, pakha'an qa yisu'un iye pakha' i'nk'a nekijfik'i iye pa' Intata.*

2 In jitesu'uunija pa' Intata qa jitaqsiijkii iye pa' yisu'un ma' qa jinikfe'ljeetsekha in yijaa'ija in jitesu'un iye pe' hats ɬelitsij.

3 In jitaqsiijkii pa' yisu'un pa' Intata ikji' jitesu'un pa' Intata. Qa in jitesu'uunija pa' Intata, ma' qa nite' jutsitax qu' jintaqsiijkii pa' yisu'un.*

4 Qe week pakha' qu' hats nenekijfik'i pa' Intata pakha'an hats t'anipji' pa' ɬunye'j ha'ne week sehe' ipji'. ¿Qa ɬekpa' ta'ɬets in jit'anipji' pa' ɬunye'j ha'ne week sehe' ipji'? Pa' nite' inqekuye'j hikpa' ta'ɬets in jit'anipji'.

5 ¿Qa ɬek pakha' pa' t'anipji' pa' ɬunye'j ha'ne week sehe' ipji'? Pakha' nite' yeqeku'uk'i ha' Jesús in hikha' Ɬaa'sija pa' Intata.*

6 Hakha'an in nam qa jutsiqaxij kakha' ɬunye'jkii in i'nk'aa wempuli'jji' ha' iweli' qa in t'ilitfik'i iye ke' ɬ'athits, hakha'an Jesucristo. Nite' ewi'Ɬe in wempuli'jji' ha' iweli', qe ke' ɬ'athits iye in t'ilitfik'i. Qa kekhewe' yaqsiijkii in ta'ɬets pa' Espíritu Santo ma' qa jutsiqaxij in hikha' Cristo. Pa' Espíritu Santo ewi'Ɬe in yaqsiijkii pa' yijaa'ija.*

7 Wetshetk'ewi'ɬ eke' jutsiqetsij:*

8 pa' Espíritu Santo, qa ka' ɬunye'jkii in i'nk'aa wempuli'jji' ha' iweli' qa in t'ilitfik'i iye ke' ɬ'athits, enewe' wetshetk'ewi'ɬ ewi'ɬ pa' ɬ'anyejeyij.*

9 In jit'ekumiju'ɬ pa'qu' nenfel pe'ye' pa'qu' jukhewe' qa nite'ɬe jinikfe'lets me yijaa'ija, qa pakha'ɬe Intata pa' nifel qa yijaa'ija yijat'ij. Qa hik ta'ɬijupi' in nifel in Ɬaa'sija ha' Jesús qa yijaa'ija.*

10 Pa' qu'nte' neqeku'ye' ha' Ɬa's pa' Dios qa pa' Espíritu Santo, ta'ɬets pa' ɬatawe'j in yumtii'ija in ewi'Ɬe in Ɬaa'sija pa' Dios. Qa pakha'ɬe qu' neqeku'

* **4:17** Mt 10:15; 11:22,24; 12:36; 2P 2:9; 3:7; Jud 6; Jn 14:10-11; 15:9-10; 17:11,15,18 * **4:18** Ro 8:15; Ef 4:11-16 * **4:19** 2Ts 2:13 * **4:20** 1Jn 1:10; 2:9-11; 3:10,14-17 * **5:1** 1Jn 2:29 * **5:3** Dt 30:11; Mt 11:30; 23:4,23 * **5:5** 1Co 15:57; 2P 2:20; Jn 5:19; 14:1; He 1:2 * **5:6** Mr 1:11; Jn 1:34; 15:26; 17:1; 1Jn 1:7; 4:10; Hch 26:5 * **5:7** Dt 19:15; Mt 18:16; Jn 8:17-18 * **5:8** Jn 1:32; 19:30,34; 20:22 * **5:9** Jn 5:36-37; 8:18

pa' Intata, pakha'an yiwejtitsinentax pa' Intata qe nite' tek'enets pa' Intata in nifel in Łaa'sija ha' Jesús.*

11 Ekewe'en łe'lijei pa' Dios yit'ij inwets in hats jiyełisij pa' witiła'x nite' yili'ij, pakha' witiła'x ta'łets ha' Ła's.

12 Pa'qu' netk'enets ha' Ła's pa' Intata, ma' qa' hats nana'li'm pa' witiła'x nite' yili'ij. Qa pa' qu'nte' netk'ene'ets ha' Ła's pa' Intata, pakha'an hami'm pa' witiła'x nite' yili'ij.*

13 Hika'ał e'm hane'en ekheweli'ł in nite' łeqeku'uł ha' Ła's pa' Intata, ma' qa' enikfe'li'łetsha in hats na'li'ł e'm pa' witiła'x nite' yili'ij.*

14 Hane'ej hats jinikfee'letsha pa' Intata qu' ji'niyinijets pe'ye' pekhewe' qu' łexkeli'ij inwets, łakha' hats jiyepiye'.*

15 Qu' jinenikfe'lets pa' Intata in jiyepiye' qu' ji'niyinijets pe'ye' qa' jinenikfe'ljeetsek in jiyełisij pa'qu' ji'niyinijets.*

16 Qu' i'weni'ł pa'qu' ewi'łe' enewe' inejefetsipji' pa' Intata qu' naqsiijkii pa' uł'ax qa nite'łe yeka'xii pa' witwamhi', qa' iyini'łipji'kii, qa pa' Intata qa naq'ayinij hats'inha qa' mexe netis eku'nij iye pa'qu' łiła'xe'. Aka'an in hit'ij uja'xłe in k'iyetij pekhewe' yaqsiijkii pa' uł'ax qa nite'łe yeka'xii pa' witwamhi'. Na'l pa' ewi'ł witwuł'ax jiyamitii pa' witwamhi'. Qa aka'an qa nite' hit'iłij ewets qu' iyini'łipji' pakha' qu' naqsiijkii.

17 Week pakha' nite' łe'wis ta'łets pa' witwuł'ax. Qa na'łłe pa' witwuł'ax, nite' jiyeka'xii pa' witwamhi'.

18 Jinikfe'lets iye week na'aj hats nekijfik'i pa' Intata qa hats nite' yaqsiijkii pa' uł'ax qe pa' Intata hats yejełets qa pa' inwo'met (Satanás) qa nite' łeke' qu' net'eku'mets.*

19 Jinikfe'lets iye in yatsat'ets'inij pa' Intata. Qa week ha'ne sehe' ipji' pekhewe' nite' yatsat'etsij pa' Intata pekhewe'en yatsat'etsij pa' inwo'met (Satanás).

20 Jinikfe'lets iye ha' Ła's pa' Intata in nametsju' ha'ne sehe' qa jiyełisij pa' inikfeliyaxitsets ma' qa jinikfe'lets pa' yijaa'ija in Dioosija. Inekhewel in hats ju'un ji'teje'm ha' yijaa'ija. Hakha'an Jesucristo, Ła's pa' Intata. Hik hakha' Dioosija qa hik hakha' iye witiła'x nite' yili'ij.*

21 Yilits, jełi'łiju'ł hasu'uj isu'uni'ł qu' iyini'łii qu' hik łunye'je' qu' diose' ekewe' wekwek. Amén.

* **5:10** Gn 3:4 * **5:12** Jn 3:15,36; 5:24; 6:40,47 * **5:13** 1Jn 3:23 * **5:14** Mt 7:7,8; Jn 9:31; 11:22; 14:13; 1Jn 3:22 * **5:15** Stg 1:5; Jn 11:22; 16:24 * **5:18** Jn 17:12; 1P 1:5; Jud 24; Ap 3:10 * **5:20** Jn 1:14; 8:42; 10:38; 15:9; 17:21; 1Jn 1:2; 2:23-24; 3:5,8; 1Ts 1:1

2 JUAN

Mexe wetfel.

1 Yakha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij. Qa ke' efu* t'eku'miiji' pa' Intata qa week he' ɬelits, hikhe' he'nq'ika' ai. Hik hekhewe' iye qi in hisu'un. Nite' yeɬ'ewi'ɬɬe qu' hisu'un, qe week iye hekhewe' hats nikfe'lets pa' yijaa'ija, yisu'un iye hekhewe'en*
2 qe ta'ɬets ke' Intata ɬe'lijei in yijaalija, qa ekewe'en qa nite' ɬ'anuuyi'i qu' jinaqamij.*
3 K'iyinijets pa' Intata qa ha' Ła's Yatsat'ax'inij Jesucristo qu' net'iftits inwets qa qu' nenq'elet'inij iye qa' jineɬisij iye pa' wit'ikesimeya'x hats'inha qa'nte' jinteliyi'ij qu' jintajayaanija qa' qiye' iye qu' jinewet-su'unij in hats jitajayan.*

Pa' ewi'ɬ wi'tlijei t'ejuyets pa' witeqsu'unka'x.

4 Qi in ye'ɬe'wisi'mkii in hewetweni'ɬ he' uja'x hekhewe' elits qa hi'wen in yijaa'ija in yijayan ekewe' ɬe'lijei pa' Intata.*
5 Qa hane'ej qa k'iyinij ewets efu qu' aqsiijijkiiha kakha' wi'tlijei in yit'ij qu' jinewet-su'un inekhewel in hats jitajayan ha' Cristo. Aka' wi'tlijei in hika' nite' ink'ayik hik aka' hayiits na'l ine'm in i'nk'aa jitajayan ha' Cristo.*
6 In jitesu'uunija pa' Intata ma' qa jitaqsiijkii pa' yisu'un. Qa aka' wi'tlijei in yit'ij inwets qu' jintesu'un pekhewepe', hik aka' yisu'un pa' Intata qu' jintaqsiijkii. Aka'an hayiits ɬ'impi'ye'eɬij.*

Pa' yijaa'ija in nite' witqekuye'jij pa' Cristo.

7 Qe olots pe' iwotk'onhetsits nekipji' ha'ne week sehe'. Enewe'en nite' nifel ha' Jesucristo in nametsju' ha'ne sehe' qa hik ɬ'eseninyejei ene' sehe' ipji'. Qa pakha' qu' naqsiijkii aka'an pakha'an iwotk'onhetsaxɬe qa ɬ'ejuihife iye ha' Cristo.*
8 Jeɬi'ɬiju'ɬha aka'an hats'inha qa'nte' anqami'iɬij pekhewe' hats na'li'ɬ e'm enistitsi'ɬ hatse' hats'inha qa' weeke' wetets qu' namtaxets qu' esti'yi'ɬij hatse'.*
9 Week pakha' qu' nittaxijets qu' hats nijayan ha' Cristo qa hats i'ntaxji'teje'm pa' wit'ikheyi'j qa in yamets ɬahats'ij qa yili'ij iye, ma' qa hats yilii'ijha hats nite' tepilets, qe nite' hayiits qu' natsat'axij pa' Intata. Qa pa'qu' ewi'ɬe' qu' hats na'n ji'teje'm pa' wit'ikheyi'j, qe pakha'an hayiits yatsat'axij pa'aj pa' Intata qa ha' Ła's iye.*
10 Qu' nana'l pa'qu' nanami'ɬ ewets qu' nit'ijets qu' nenfel eke' wi'tlijei qa ham ɬi'im ke' hats i'nq'ijatshenij ha' Cristo, qa hasu'uj iwhini'ɬifi pe'qu' etsi'yi'iɬ. Hasu'uj iye it'iɬijets: —¡Ɬe'wis in ɬanam!—*

---

* **1:1** Pa' Juan wenq'ika'ai pe' efu. Aka'an na'l pe' yumti qu' nenq'ika'ai pe'qu' ɬelijtsitjiye qa na'l iye pe' yumti qu' nenq'ika'ai ne'ej efu'ija. * **1:1** Ro 16:13; 1P 5:13; 2Jn 13; Jn 8:32; 14:6; 1Ti 2:4 * **1:2** 1Jn 1:8 * **1:3** 1Ti 1:2; 2Ti 1:2; He 1:2; 1Jn 4:12 * **1:4** 3Jn 3-4 * **1:5** 1Jn 3:11 * **1:6** 1Jn 2:5; 5:3; Sal 103:18; Mr 7:8; Jn 14:15,21,23; 15:10 * **1:7** Fil 3:3; 1Jn 2:18,22; 4:3 * **1:8** 2P 2:13 * **1:9** Jn 5:12; 8:31-32,41; 15:4-16; 1Jn 2:21-23,27; Mt 11:27; He 1:2 * **1:10** Jn 1:12; 6:21; 13:20

11 Qe pakha' qu' nit'ijets: —¡Łe'wis in łanam!— pakha'an hats hik łunye'j qu' nifenij pa' yaqsiijkii in uł'ax.*

Wetfel.

12 Olotstax ke' hisu'untax qu' henfeli'ł e'm qa nite'łe hisu'un qu' henji' ha'ne witfaakanek. Q'ax qu' łeke'ye' hatse' qu' natsami'ł ei qa' jintafaakateiju'ha, ma' qa qiyi'ija qu' je'łe'sitsi'imkii.*

13 Enewe' łelits ke' ejefeki', hikke' t'eku'miiji' iye pa' Intata wetfel ei. Hats uja'xłe.

* **1:11** 1Ti 5:22; Ef 5:11; 1Ti 5:22; Jud 23 * **1:12** 3Jn 13; Jn 15:11

3 JUAN

Juan wenq'ika'ai pa' Gayo.

1 Yakha' witlijtsitjii tenek'enhe'yij hika' e'm ha'ne witfaakanek akha' Gayo. Yakha' qi in k'esu'un.*

Juan qi in yisu'un pa' Gayo.

2 Yejefe qi in k'esu'un, yakha' ewi'Ɬe in k'iyinijets pa' Intata qu' ne'fenij week pa'qu' ɬunye'je' qu' aqsiijkii qa k'iyinijets iye qu' nafits in yijaa'ija in ɬijayan pa' Intata qu' ham aats'eye'.*

3 Qi in tsi'sinheti'mkii in namyii he' uja'x inejefetsipji' pa' Intata qa nifel ye'mik'i pa' ejunye'j in yijaa'ija in ɬijayaanija pa' Intata.*

4 Les qiijiija qa ɬe'wisji'ij ye'mkii qa k'impiye'ji'jij hekhewe' yijatshenhei in nite' yili'ij in yijayaanija ke' Intata ɬe'lijei.*

5 Yejefe qi in k'esu'un, yakha' hit'ij ewets in qi'ija in ɬe'wis ka' eqfenye'jij in ɬeneqjunu'uj qa ɬ'iftits'ets iye hekhewe' hats yijayan ha' Cristo. Qa qi'ija iye in ɬe'wis in ɬeneqjunuji'jij pekhewe' nite' ɬenikfeltaxij hats yijayan ha' Cristo.

6 Enewe'en in yamjii na'aj witset qa nifelji'ijkii pa' eqfenyejeiji'jij in qi'ija in ɬisu'un qa ɬeneqjunu'uj iye, i'njiijifi pe' witlitsitjii qa nifelji'ji'm pe' hats yijayan ha' Cristo. Qa k'iyinij ewets qu' i'fenij week pa'qu' hami'ik'ui qu' net'ejuyets qu' nakkii iye qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei qe hik aka' yisu'un pa' Intata hats'inha qa' ɬe'wiise'ɬe qu' nakkii iye,*

7 qe ɬekhewel in ikkii ta'ɬets in t'ithayi'yi'm ha' Jesucristo qa nite' yisu'un qu' net'eku'miju'ɬ na'aj tistaxij pekhewe' nite' yijayan ha' Cristo.*

8 Qa hik ta'ɬijupi' inekhewel qu' jintaqsiijkiyek pe'ye' hats'inha qa' week ji'nt'ithayiyi'ɬ pekhewe'en. Ma' qa' hik ɬunye'je' qu' ewi'ɬ jina'niji' pa' i'nithayijkit in jitefel ke' Intata ɬe'lijei.

Pa' Diótrefes uɬ'ax pa' ɬunye'j.

9 Yakha' in hika' ka' hayiits witfaakanek t'ejuitaxets hekhewe' hats yijayan ha' Cristo, qa hakha'ɬe Diótrefes qa nite' yisu'un qe ɬakha' yisu'untax qu' les qi qu' netnek'enhei qa nite' tsisu'untaxi'ɬ yekheweli'ɬ in heinek'enhe'yi'ɬij hekhewe' hats yijayan ha' Cristo.*

10 Qa hik ta'ɬijupi' qu' ɬeke'ye' qu' natsamii hatse' qa' week henfelji'ju' hekhewe' hats yijayan ha' Cristo ka' ɬunye'j ha' Diótrefes qi in uɬ'ax qa uɬ'etsik'i iye pe' ɬe'lijeyi'ɬ yiwetskii. Qa ekewe'en nite' uja'xɬe qu' naqsiijkii qe na'l iye kakhap iye yaqsiijkii kakha'an, in t'oqoweijiiju'ɬ hekhewe' inejefets in yamtaxii pa'aj ke' witlijtsitjii hik hekhewe' ikijfik'i qu' nenfel ke' Intata ɬe'lijei. Qa pe' neqjunutaxij ma' qa yiwu'mik'uifik'i ke' ɬe'lijtsitjii.*

Pa' Demetrio ɬe'wis pa' ɬunye'j.

11 Yejefe qi in k'esu'un, yakha' hit'ij ewets qu' hasu'uj eneqjeyu'uj qu' aqsiijkii pa' uɬ'ax. Eneqjeyu'uj yijat'ij qu' aqsiijkii pa' qi ɬe'wis. Pakha' qu'

---

* **1:1** 2Jn 1; Jn 14:6; 1Jn 5:20 * **1:2** 1Ti 1:10 * **1:3** Jn 15:26; Hch 26:5; 2Jn 4 * **1:4** Jn 15:11; 1Co 4:14; Ga 4:19; Fil 2:22 * **1:6** Mt 16:18; 1Co 10:31; 14:4; 16:6; Ap 1:4; Hch 15:3; 20:38; 21:5; Ro 15:24; 2Co 1:16; Tit 3:13; 1Ts 2:12 * **1:7** Jn 10:25; Hch 15:14; Ap 14:1; 1Co 9:15-18 * **1:9** Mt 20:25-28; 23:5-12; Col 1:18; 1P 5:2-3; 2Jn 9; Hch 18:27; Ro 16:1-2; 2Co 3:1 * **1:10** 1Ti 5:13

naqsiijkii pa' łe'wis pakha'an yatsat'axij pa' Intata. Qa pakha'łe qu' naqsiijkii pa' uł'ax pakha'an nite' nikfe'lets pa' Intata.*

12 Week yit'ijets in łe'wis pa' yaqsiijkii ha' Demetrio. Qa week yit'ijets iye in yijaa'ija in yaqsiijkii pa' yit'ij ke' Intata łe'lijei. Qa yekheweli'ł iye hik aka' hit'iłijju' iye. Qa akha' hats łenikfe'lets week na'aj hit'iłijju' in yijaa'ija.*

Wetfel.

13 Olotstax ke' hisu'untax qu' henfel e'm qa nite'łe hisu'un qu' henji' ha'ne witfaakanek.

14 Q'ax qu' łeke'ye' hatse' qu' natsam ei qa' jintafaakateiju'ha.

15 Na'łłek pa' Intata qu' neł isij pa' wit'ikesimeya'x. Enewe' ejuwaikal wetfel ei. Qa akha' qu' enfeli'mek hekhewep yijuwaikali'ł in hewetfeli'łii. Qa hasu'uj pa' qu'nte' enfeli'im.

* **1:11** 1P 3:17; 1Jn 4:4; Ex 33:20 * **1:12** 1Jn 2:20-21; Jn 21:24

JUDAS

Judas mexe wetfel.

1 Yakha' Judas, łeqejkunenek ha' Jesucristo, qa łek'inij ha' Jacobo (Santiago).
He'nq'ika'ał ei ekheweli'ł pekhewe' taya'yiiji' pa' Intata Dios qa yisu'un iye qa
yejełets iye qe ta'łets ha' Jesucristo.*
2 Na'łłek pa' Intata qu' qi qu' nenq'eleti'ł ej iye qa qu' les nełisi'łij iye pa'
wit'ikesimeya'x qa qu' qi qu' nesu'uni'ł iye.*

Jeł'łiju'ł pe' i'nq'ijatshentaxij qa nite'łe yijayan.

3 Yejefets, yojo in qi in hisu'untaxija qu' he'nq'ika'ałij ei in t'ejuyets
pa' iniłijii nite' yili'ij hikpa' je'weektaxij, qa humtiłe qu' les łe'wise' qu'
he'nq'ika'ałij ei qu' k'akakłini'łij qu' mawatlaniłipji' pa' nite' inqekuyejeyij,
hikpa' hats tisij pa' Intata week pe' hats yijayan qa nite' łeke' qu' ink'ayik'e.*
4 Qe na'l pe' uja'x jukhew i'ni'ł etji'teje'm nite' watanalittax łete'm, hik
pekhewe' hayiits we'nika'ajji' pa'aj qu' nattanithenhetii. Pekhewe'en
jukhew nite' yijayan pa' Intata, yisu'un qu' nayaxkitipji' pa' łeq'iftitsheneye'j
pa' Intata hats'inha qu' nit'ijets qu' nite' uł'axe' qu' jinanawitjiłi'ij ha'ne
i'nese'n, qa nite' yisu'un iye qu' net'eku'miju'ł ha' ewi'łłe in Tenek'enhei inipji'
qa Yatsat'ets'inij iye Jesucristo.*
5 Hisu'un qu' k'ajamtikineniłik'i, yemjeetax in hats week łenikfe'ltaxiłets
ekewe'en, pa' Yatsat'ax'inij in yilithin pe' Israel, yilithinik'ui pa' sehe' Egipto,
qa i'nk'ałe pa' Yatsat'ax'inij qa nilanju' pe' Israel'ik'i pe' nite' tek'enets.*
6 Qa hik łunyejei iye pa'aj pe' angelits in nite' yejełets pa' łunyejeitaxija na'
wa'sji', qe wattaliheni' yijat'ij pe' łetsetititstaxija, ma' qa pa' Intata qa yeni' pa'
qi in nookii in nophe'łju' qa yaqsi'jijup pa' nełuji' qu' newetjeyumtshentax pe'
uł'ets.*
7 Qa hik łunye'j iye pa' Sodoma qa pa' Gomorra qa pekhewep witsetits
metitsi'm, in wanawitjiłeju'kii qa in wapiłłe wetju'łkii iye, qa pa' łunyejeikii
pa'aj qa wetjeyumtshentaximijupi' pa'qu' łunyejeye'kii hatse' pe'qu' namii pa'
fe't nite' yili'ij.*
8 Qa hik łunyejei pekhewe' i'ni'ł etji'teje'm, in itsowoł'ax qa yumtiłe pe'ye'
qa yaqsiijkii, qa yit'esinhet pa' ł'ese'n in yaqsiijkii pa' uł'ax, yuten week pa'qu'
łunye'je' qu' netnek'enhei qa nite' yaatse'etsju' in uł'ax ł'anyejeyij pa'qu'łe
łunye'je' pekhewe' qu' qitse'ji'.*
9 Pa' qiji' ángel Miguel nijiwe'yets iye qu' uł'etsi'ik'i pe'qu' nit'ij, pa' inwo'met
in tejitheitaajetskii qu' nenfeli'm pa' i'ni' pe' łenutsik'i pa' Moises'ik'i, qe
yit'ijets yijat'ij: —¡Pa' yatsat'axyij qu' naq'ayinij!—*
10 Qa pekhewe'łe'en pe' yit'ij łetets in inejefetsipji' pa' Intata qa uł'etsik'i
łe'lijeyij pa' qu'nte' nenikfe'le'ets, qa pa' nikfe'ltaxets in nite' qi, qa hik łunyejei

---

* **1:1** Mt 13:55; Mr 6:3; Ro 1:7; 1Co 1:24; 1Ts 1:4; 5:23; 2Ts 2:13; Jn 17:11,15; 1P 1:5 * **1:2** 1P 1:2; 2P 1:2 * **1:3** Tit 1:4; 1Ti 6:12; 2Ti 4:7; 2P 2:21 * **1:4** 1P 2:8; Ga 2:4; 2Ti 3:6; Mr 7:22; Ro 5:6; Tit 1:16; 2P 2:1; 1Jn 2:22 * **1:5** 1Co 10:1-11 * **1:6** Gn 6:1-4; 2P 2:4 * **1:7** 2P 2:6; 2Ts 1:8 * **1:8** 2P 2:10 * **1:9** Dn 10:13,21; 12:1; Ap 12:7; Lc 1:19; 1Ts 4:16; Mt 4:1,10; 8:4; Hch 13:10; Sal 77:20; He 3:2

ne'ej inqa'metets in nekfik'i qa nikfe'lets pa' łunyejeiłe ek. Qa ekewe'en qa hik ekewe' qu' niwuł'enhetju'.
11 ¡Hiye' enewusits yijaat'ij pekhewe'en! Qe łekhewel ikik'i pa' wit'ikheyi'j ikik'i iye pa'aj pa' Caín, qa in yisu'un qu' nanaxij ł'astai, ma' qa yisu'unija in ikik'i pa' wit'ikheyi'j ikik'i iye pa'aj pa' Balaam, nanhiyu'upji'kii pe'qu' netnek'enhei qa' uł'etse'ju' hatse' in łunye'jek pa' Core'ik'i.*
12 Enewe'en hik łunyejei na'aj wekwek iftsaxets qu' jinaf'ali'ipji' in nite' jite'wen in ekufetsi'łij na'aj łaqsiiłijkii qa nite' wepin wetju'ł iye, ewi'łłe in watjamtiłi'ijłetets qu' netekju'. Enewe'en hik łunyejei iye wasil ham iweli'ye'ji' qa yeka'xłe na'aj t'unik'i, hik łunyejei iye ne'ej najkak qu' ham łeye' in yamtaxets qu' netei, ma' qa in tenit'ijpha'm pe' łefitets'ij ma' qa hats wetsjuk'ij in wa'm.*
13 Hik łunyejei iye ne'ej qitsik'i łeqe t'uyuyits na'aj qi iweli' in nejeti' na'aj łotkoyek na'aj ł'ehuf, qe in i'nq'ijatshen qa nejeti' pa' yeqwepin. Hik łunyejei iye ne'ej footekii in nite' ikesimeni' pa'qu' na'ni', pa' qi in nookii hats wanaqsi'jijup qu' net'ejuyets pekhewe'en qa' pakhaayi'ij qu' na'ni'kii.*
14 Hik enewe' iye iyetij pa'aj pa' Enoc'ik'i, hikpa' wetsjuk tatsai (7) pa' łetset pe' ta'łets pa' Adan'ik'i. Pa' Enoc qa yit'ij: —Jeł qeku'ni'łek, pa' Yatsat'ax'inij qu' nenekijju' pe' milits qa milits yamets pe' łijts'eyekju',*
15 qe qa' nejeyumtshen ene' week, qa' nitanithenij iye week pe' yaqsiijkii pekhewe' uł'ets, qa' nitanithenij iye in uł'etsik'i łe'lijeyets pakha'an.—*
16 Pekhewe'en nite' yisu'un qa pekhel ł'anyejeyijkii week pa'qu' nanaqsiijkii, we'niyayittaxij qa pekhel ł'anyejeyijkii week na'aj wanaqsiijkii, ewi'łłe in yisu'un qu' naqsiijkii pa'qu' nisu'unłe, in iyet wenikfelitets wekwek, qa hamłe weju'łi'ij pe' yit'ij, yaqsiijijetskii pa' yisu'un qu' łeqfenyejeyi'ij pekhewep qa yeqif'eli'ijju'.*
17 Qa ekheweli'ł, yejefets, hasu'uj antapi'iłik'i kekhewe' wi'tlijei hayiits nefeliłi'm hekhewe' łeqe apóstoles ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo.
18 Hekhewe'en in yitjiiłij ewets: —Pekhewe' teke'lenju' nełuts na'l hatse' pe'qu' qi qu' neqeku' qa' nawitji'iłiji' pe'qu' łe'lijeye', qa ewi'łłe in yisu'un qu' naqsiijkii pa'qu' nisu'unłe uł'ax.—*
19 Enewe'en hik enewe' ta'łets in yeqet'etsju'kii, enewe'en in iłii ewi'łłe in iłiyijup ha'ne sehe' ipji', hamitsji' pa' Espíritu Santo.*
20 Qa ekheweli'ł, yejefets, week nełuts ijatsheni'łfik'i pa' nite' eqekuyejeyi'łij ha' Cristo, iyini'ł qa pa' Espíritu Santo qa' ne'feni'łij qu' iyini'ł.*
21 Aqsiiłijkii aka'an hats'inha qa'nte' e'wisitsi'iłji' pa' łeqsu'unka'x pa' Intata in hats ło'notki'iłik'ui pa' łeq'ilta'x ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo t'ejuyets pa' witiła'x nite' yili'ij.*
22 Iftits'iłijets pekhewe' eseweitaxijkii.
23 Qa pekhewep qa' aqsi'ji'łij qu' ilithini'łik'ui pa' fe't. Qa pekhewep qa' enq'eleti'łij qa enik'esłe'ełij, qa hasu'ujłe qu'nte' jeł'iłiju'ł pekhewe' t'ijatshenheti'yij hasu'uj ku'miju'ł hik eqjunyejeyi'ij pe'qu' łeqhinataye' t'esits

* **1:11** Gn 4:1-17,24-25; He 11:4; 1Jn 3:12; Nm 16:1,32; 22:5; 2P 2:15 * **1:12** 1Co 11:17-22; 2P 2:13; Pr 25:14 * **1:13** Is 14:12-15; Ap 1:16; 8:10; 9:1; Mt 6:23; Jud 6; 2P 2:17 * **1:14** Gn 5:18; Dt 7:10; 33:2; Mr 8:38; 1Ts 3:13; 2Ts 1:7; He 12:22 * **1:15** 2P 2:5-6 * **1:16** 2P 2:10; Lv 19:15; Dt 10:17; 2Cr 19:7; Pr 28:21 * **1:18** 1Ti 4:1; 2Ti 3:1; 1P 1:5,20; 2P 3:3 * **1:19** Ro 8:9; Fil 3:3 * **1:20** Ro 8:15-16,26-27; Ef 6:18 * **1:21** Jn 15:9-10; 1Jn 4:16

nite' łeke' qu' anatkin.*
24 Qa pakha' ewi'łłe Eqiłina'x, hikpa' ewi'łłe in łeke' qu' net'unheti'ł qa' nite' anami'iłju'kii, qa weju'łij iye qu' neka'xiłets pa' i'ni' pa' łesa'x qa qi qu' e'łe'sitsi'iłi'mkii qa ham iye pe'qu' ewuł'etsi'ił.*
25 Pa' ewi'łłe Dios Eqiłina'x, qe ta'łets ha' Yatsat'ax'inij Jesucristo, łakha' neniwqinhetji'ha, łakha' wittata, nite' yili'ij in wittata, łakha' tenek'enhei, hayiits pa'aj in mexe ham pa'qu' łahats'i'ij, qa hane'ej iye, qa' pakhaayi'ij iye nite' yili'ij. Amén.*

* **1:23** 1Co 3:15; 2Ts 1:8; Ap 11:11; Pr 6:16-19; Zac 3:3-4 * **1:24** Ro 16:25; Jn 17:12; Ef 1:4; 5:27; Fil 2:15; Col 1:22 * **1:25** Jn 5:44; Ro 16:27

APOCALIPSIS

Pa' Jesucristo jiyikfelittaxets pa' łunye'jkii hatse'.

1 Hane'en pakha' łunye'jkii pa' Dios tisij ha' Jesucristo hats'inha qu' nethinij pekhewe' yijayan hakha'an pakha' hats nite' toxik'ui łunye'jkii hatse'. Qa ha' Jesucristo qa tisij pa' ángel qu' netisij ha'ne łeqejkunenek Juan.*

2 Hik ha'ne Juan iyetij kekhewe' łe'lijei pa' Intata, qa nifel iye kekhewe' iyetij ha' Jesucristo, qa week kekhewe' yi'wen.*

3 Łe'wisi'mkii pakha' qu' niyinenik'i eke' wi'tlijei nifel pakha' łunye'jkii hatse' qe nite' yeqeku'uk'i, qa łe'sitsi'mkii iye pe'qu' nepiye'ek'i, qe t'eku'miju'ł qa nite' yeqeku'uk'i, qe pa' łahats'ij hats met.*

4 Yakha' Juan henq'ika'ał ei ekheweli'ł hekhewe' wetsjuk tatsai (7) witlijt-sitjiyits i'ni' ha' sehe' Asia. Pa' Intata qu' ne'feni'ł qa qu' nikesimenłekii iye pe' atawjetsi'ł, hik pakha' hane'ej, qa pakha'aj, qa hatse' iye, qa pe' wetsjuk tatsai (7) łunyejei pa' Espíritu Santo iye, hik pekhewe' i'nijup pa' łots'oji'la'x pakha'an*

5 qa ha' Jesucristo iye, hikha' yijaa'ija pa'qu' hats nit'ij, hikha' yojo'oj in iła'x iye qa yamii na' wa's, hikha' tenek'enhe'yipji' pe' week wit'alheyipji' ha'ne sehe'. Ha' Cristo jiyisu'un qa yiwu'mik'ui pe' inwuł'ets qe ta'łets ke' ł'athits in t'ilitfik'i,

6 ma' qa yaqsi'j ine'mijkii in jitenek'enhei, qa łaqa pa'il inij qa jit'ithayi'yi'm pa' łeqe Dios qa łatata iye, hikpa' neniwqinhetji'ha qa hasu'uj qu' newetli'ij. Amén.*

7 *Jeł qeku'ni'łek, hats te'nilitju' nekijju' ne' wasil.* *(Dn 7:13)* Week qu' ni'wen hatse', week pekhewe' yilan pa'aj qa tijje'mkii iye. Qa week pe' witsetits qu' qi qu' neqejtsi'le' ej wetju'ł hatse'. Ehe, hik aka' qu' łunye'je' (Amén).*

8 Yit'ij pa' Yatsat'ax'inij Dios: —Yakha' hik yijunye'j ne'ej witq'ikati' "Alfa" qa ne'ej "Omega".* Qe yakha' ya'hane'ej, qa yakha' iye yapakhaa'ij, qa yakha' iye hatse'. Yakha' ham yit'unhenyeji'iju'ł.—*

Juan yi'wen iye pa' Ła's pa' Jukhew.

9 Yakha' Juan, ejefe'ełipji' pa' Intata qa ewi'ł ju'uniji' iye pakha' jitaats'e'ej qa nite' ji'taqsunijup iye qe inekhewel ju'un ji'teje'm pa' tenek'enheiji' ha' Jesús. Yakha' ha'ni'kii ha'ne witq'opheł'we't łeqewuk'uji' ha'ne iweli' ł'isła'wet łii Patmos, qe ta'łets in henfel ke' Intata łe'lijei qa in henfel iye kekhewe' iyetij ha' Jesucristo.*

10 Kakha' łeqe nełuji' ha' Yatsat'ax'inij (domingo) pa' Espíritu Santo hikpa' i'nyitji', hikpa' ta'łets in hepi'ye' pa' yanu'ui t'unik'i wit'ax in łet'unhenye'jik'i ek na'aj ł'a'x ne'ej foj.*

---

* **1:1** Hch 2:18; Ro 6:19; 1P 2:16; Ap 22:6,8; Dn 2:28-29,45; Gn 24:7; Mt 1:24; Hch 12:11; Jn 21:7 * **1:2** 1Co 1:6; Ap 12:17; 19:10; 20:4 * **1:3** Ap 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7,14 * **1:4** Tit 1:4; Ap 1:8,17; 3:1; 4:5,8; 5:6; 16:5 * **1:6** Ex 19:6 * **1:7** Is 19:1; Gn 12:3; 28:14; Zac 12:10; 14:17; Dn 7:13 * **1:8** Ne'ej Alfa griego łeq'ikati' hik łunye'j ne'ej "A" in yojo, qa Omega qa hik łunye'j ne'ej witq'ikati' "Z" in teke'lenju'. * **1:8** Is 44:6; Ap 21:6; 22:13 * **1:9** Ap 1:2; 6:9; 12:17; 19:10; 20:4 * **1:10** Ap 4:2; 17:3; 21:10

11 Qa yit'ij: —Ika' pa'qu' witfaakanek'e hekhewe' łi'wen, qa' inqekenijii
hekhewe' wetsjuk tatsai (7) witlijtsitjiyits i'ni' he' witsetits Efeso, Esmirna,
Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia qa ha' Laodicea.—
12 Ma' qa hetetwek'ela'xtax qu' hi'wen pakha' t'axii pa' yithin yiwets. Qa
in hats hetetwek'ela'x, qa' hi'wen he' wetsjuk tatsai (7) tsupjul fetewots oro
yaqamax.*
13 Qa ha' łeqewuk'uji' hekhewe' tsupjul fetewots, qa hi'wen hakha' hik łunye'j
ha' Ła's pa' Jukhew, ha' ł'uyhitjii yamiiju' he' łef'iyei, qa ha' łeqelutsax weniftii
oro q'ilimmik'i qa ł'ejuyi'j neki'.*
14 He' ł'ewkujits ha' łejiła' fo'ija, hik łunye'j na'aj lana qe fo'ija, hik łunye'j iye
na'aj ł'ifiwa'x in fo'ija. He' łotoy t'unitsik'iha ka' ł'uła'x in tujji'ha, in łunye'jek
na'aj fe't qe eleje'yija qa fo'.
15 He' łef'iyei hik łunyejei ne'ej bronce in leppepep qe i'nk'a tenit'ijfik'i ne'ej
witoxp'onhetjiyifi. Pa' ł'a'x t'unik'iha in łet'unhenye'jik'i ek na'aj ł'a'x na'aj qi
iweli' qe tsujjetsju'.*
16 Ha' yiya'yik'i łokoi i'nji' he' wetsjuk tatsai (7) footekii, qa ha' łeji' qa
t'atsji'łfik'i ha' ewi'ł witqatsjikinet week yasłax ł'anu qa ł'ejuyi'j. Ha' łeju's
tujji'ha hik łunye'j ne' junu' qe t'unik'iha na'aj ł'uła'x.*
17 In hi'wen, qa tsamifi he' łef'iyei hik yijunye'j qu' hawa'm. Qa hakha'an qa
t'eku'myipji' ha' yiya'yik'i łokoi, qa yit'ij: —Hasu'uj e'nijiwei, yakha' yojo qa
yakha' iye teke'lenju', *
18 Yakha' iye pa' nite' yili'ij in na'l. Yakha' iye hawa'm. Yakha' hane'ej yi'ła'x
qa nite' yili'ij qu' natsa'l. Yakha' na'l ye'm ne' łejinjei qe heinek'enhe'yij na'
witwamhiye'j qa na' łe'nq'itset'ij ne' naxju'.
19 Ika'ajji' kekhewe' łi'wen, kekhewe' hane'ej łunyejeikii, qa kekhewe' iye qu'
łunyejeye'kii hatse'.
20 Aka'an kakha' łunye'jkiiha hekhewe' łi'wen wetsjuk tatsai (7) footekii i'nji'
ha'ne ts'iyayik'i yikoi qa hekhewe' iye wetsjuk tatsai (7) tsupjul fetewots oro
yaqamax. Hekhewe' wetsjuk tatsai (7) footekii hik nekhewe' hatse' ne' hik
łunyejei qu' angelitse' in tenek'enhe'yi' ne' wetsjuk tatsai (7) witlitsitjiyits, qa
hekhewe' wetsjuk tatsai (7) tsupjul qa hik hekhewe' ne' wetsjuk tatsai (7)
witlitsitjiyits.—

2

Pe' łe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Efeso.

1 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik łunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke'
witlijtsitjii na' witset Efeso, qa' it'ij: "Hakha' i'nji' ha' yiya'yik'i łokoi he'
wetsjuk tatsai (7) footekii, qa ikik'i iye hekhewe' wetsjuk tatsai (7) tsupjul
fetewots oro yaqamax, yit'ij:
2 'Yakha' tsikfe'lets week kekhewe' łaqsiiłijkii, qa kakha' łunye'j iye in
ł'ithayi'yi'ł, qa in nite' łono'qmositi'łij iye. Ma' qa nite' łisu'uni'ł qu' iwejinłi'ił
pe' uł'ax yaqsiijkii, qa tsikfe'lets iye in łijaajini'ł hekhewe' yit'ij łetets qu'
apostolitse' qa nite'łe apóstoles, ma' qa łenikfe'li'łets in ejtitsitsłe.
3 Nite' łono'qmositi'łij. Ł'awtshetenheti'yi'łkii qe ta'łets ka' Yii, qa nite'łe
atha'la'li'łju'.

---

* **1:12** Ex 20:18 * **1:13** Dn 7:13 * **1:15** Ez 1:24; 43:2; Ap 14:2; 19:6 * **1:16** Is 49:2; He 4:12; Ap 2:12,16; 19:15 * **1:17** Is 41:4; 44:6; 48:12; Ap 2:8; 22:13

4 Qa na'lłe aka' t'ejui eju'ł aka'an: in hats łili'iłij ka' yojo e'qsu'unka'xi'łyij.
5 Qa hik ta'łijupi', ijamti'iłik'i kakha' ejunyejeyi'ł in mexente' łanami'ł ju'kii hik aka'aj. Ma' qa' ili'iłij aka'an qa' aqsiiłijkii iye kekhewe' łaqsiiłijkii in yojo. Qa qu' nite'ye'łe, qa' natsamii na' ła'ni'łi' qa' henit'ijji' na' i'ntaxi' ne' tsupju' fetewoki', qu' nite' iliyi'iłij ka' ejunyejeyi'ł.
6 Qa na'lłe ka' k'esu'uni'łij in łuteni'ł kakha' łunyejei nekhewe' nicolaítas,* hik nekhewe' yakha' iye in huten.
7 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu nekhewe' witlijtsitjiyits. Pekhewe' qu' nanaxij qa' hetisij qu' netuj ne' łei ne' najkak ta'łets pa' witiła'x nite' yili'ij, hik nekhe' i'ni' na' łewenq'enhe'wet na' Dios (paraíso).' "—*

Pe' łe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Esmirna.

8 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik łunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke' witlijtsitjii na' witset Esmirna, qa' it'ij: "hakha' hik hakha' pa' yojo qa hik hakha' iye pa' teke'lenju', hik hakha' iye wa'm, qa hik hakha' iła'x iye, yit'ij:
9 'Yakha' tsikfe'lets in qi in łaats'e'ełij, qa tsikfe'lets iye in if'iljetsitstaxi'ł hane'ej, qa a'patunitsłi'ił. Qa tsikfe'lets iye in uł'etsik'i ł'anyejeyi'ł ewetskii hekhewe' judioltax qa nite'łe hik łunyejei qu' judiole', qe nakha'łe inwo'met (Satanás) hik nakha' yijayan.
10 Hasu'uj e'nijiwe'yi'ł qu' nanamtaxi'ł ewets kekhewe' qu' aats'e'ełij, qe na' inwo'met yuihinifi hatse' pe'qu' uja'xe' ekheweli'ł ne' witq'opheł itjii, qe qa' najaajini'ł. Qa' ami'łijets diez (10) nełuts qu' qi qu' aats'e'ełij. Matjanitheni'łij pakha' nite' eqekuyejeyi'łyij, inye'jłu' qu' nalantaxi'łifi, qa yakha' qa' k'ełisiłij pa'qu' apjisa'yi'ił witiła'x nite' yili'ij.
11 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu nekhewe' witlijtsitjiyits. Pekhewe' qu' nanaxij, nite' łeke' qu' nawtsheten nakha' teke'lenju' witwamhi'.' "—†*

Pe' łe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Pérgamo.

12 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik łunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke' witlijtsitjii na' witset Pérgamo, qa' it'ij: "hakha' na'li'm ha' ewi'ł witqatsjikinet week yasłax ł'anu qa ł'ejuyi'j yit'ij:*
13 'Tsikfe'lets nakha' ła'ni'łi' in hik nakha' i'ni' na' łots'oji'la'x na' Satanás. Ekheweli'ł nite' łisu'uni'ł qu' iwejini'ł ka' yii, qa nite' łisu'uni'ł iye qu' ili'iłij pa' nite' eqekuyejeyi'łyij, yemjeetax kekhewe' nełutsji' kakha' Antipas, hik kakha' qi in tsifeltax iye in wa'mi'ł etji'ju' nakha' witset'ii i'ni' na' Satanás.
14 Qa na'lłe kekhewe' uja'x t'ejui eju'ł aka'an, qe ekheweli'ł na'l nekhewe' hik łunyejei kakha' łunye'j ka' Balaam, hik kakha' yijatshenij ka' Balac'ik'i pa'qu' łeqfenye'ji'ij hats'inha qu' naqsiijkii pa'qu' uł'axe' pe' Israel, ma' qa tuj kekhewe' testiiji'jij ke' witeqsi'nq'alits qa qi iye in yaqsiijkii in wanawitji'iłijju'kii ł'esenits pekhewep.
15 Qa na'l e'm iye nekhewe' yaqsi'j qe yisu'un kekhewe' i'nq'ijatshenij nekhewe' nicolaítas.

---

* **2:6** Nicolaítas ikji', in yisu'un qu' niyinii pe' yijayan qa natkiniji' wekwekłe, i'nłi'i qe wanawitji'ijifi ł'esenits. * **2:7** 1Jn 5:4-5; Gn 2:8-9; Lc 23:43; 2Co 12:4; Ap 22:2,14,19 † **2:11** Teke'lenju' witwamhi' ikji', qu' namii pakha' fe't hik łunye'j kałi'. * **2:11** Ap 20:6,14; 21:8 * **2:12** Is 49:2; He 4:12; Ap 1:16; 2:16; 19:15

16 Ma' qa hane'ej qa' nili'ij aka'an, qa qu' nite'ye'łe, qa' natsamii na' ła'ni'łi', ma' qa he'yejuyiju'ł pekhewe'en qu' hawatlani'ł qa' hit'iji' ha'ne witqatsjikinet t'atsji'łfik'i ha'ne yeji'.
17 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu nekhewe' witlijtsitjiyits. Pekhewe' qu' nanaxij qa' hetisij qu' netuj ne' maná tat'inhetiikii. Qa' hetisij iye ewiłeikii ne' utel łelits fo', qa we'nika'aji' ne' łiyits ink'ahits, qa ham pa'qu' nenikfe'lets ne' ink'ahits łiyits uja'xłe pekhewe' qu' netesti'yijju'.' ”—*

Pe' łe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Tiatira.

18 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik łunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke' witlijtsitjii na' witset Tiatira, qa it'ij: “Hakha' Ła's pa' Dios, hikha' t'unitsik'iha he' łotoi ka' ł'uła'x in tujji'ha, qa he' łef'iyei hik łunyejei ne'ej bronce in leppepep, hakha'an yit'ij:
19 ‘Yakha' tsikfe'lets week kekhewe' łaqsiiłijkii, tsikfe'lets pa' e'qsu'unka'xi'ł, pa' nite' eqekuyejeyi'ł, tsikfe'lets iye pa'n łunye'j in ł'ithayi'yi'ł, qa in nite' ł'itaqsuniłijup iye pa'qu' łunye'je', qa kekhewe' iye łaqsiiłijkii in les t'anipji' kekhewe' yojo in łaqsiiłijkii.
20 Qa na'łłe aka' t'ejui eju'ł aka'an: in łiwejinłi'iłij pa'qu' nisu'un qu' naqsiijkii kekhe' efu hik łunye'j ke' Jezabel'ik'i, hik kekhe' Jezabel'ik'i yit'ij łetets qu' profetaki'ye', ma' qa yijatshenij in yawitjiłi'iji' ne' yeqejkunenhei qa wanawitjiłi'ijju' ł'esenits qa tuj iye kekhewe' talanheti'yifi ke' witeqsi'nq'alits.
21 Hats hijetintaxij in ho'notkitaxets qu' nili'ij nekhe'en, qa nite' yisu'un qu' nili'ij in wanawitjiłe.
22 Qa hik ta'łijupi', qu' henjele'eji'pji' na' łewhi'la'x qu' nanqaats'e, qa week nekhewe' wanawitji'ił nekhe'en qu' haqsiijkii iye qu' qi qu' naats'e'ej pa'qu' ławtshek'e. Ehe, enewe'en qu' nite' niliyi'ij kakha' yijatshenij nekhe'en.
23 Qa nekhewe' yijayanij ka' łunye'j nekhe'en qa' hetisij pa'qu' naq'alji'jij witja'me't, ma' qa' weeke' ne' witlijtsitjiyits qu' nenikfe'lets in yakha' hejeł qa hi'wen ne' łaqjamtikineyejeikii qa ne' łatawjets. Qa week ewiłei ekheweli'ł qu' hetisij pa'qu' ne'weju'łij pa'qu' naqsiijkii.*
24 Nekhewe' uja'x nakha' Tiatira ai, nekhewe' nite' yijayanij ka' łeq'ijatshenkeye'j nekhe'en, qa nite' nikfe'lets iye qe nite' t'eku'mets kekhewe' yit'ijets nekhewe'en in hik kekhewe' pekhewe' jutsitets pa' łaqjamtikineye'jkii na' Satanás, hit'iłij ewets in ham iye pakhape' iye qu' k'ayaji'iłijets ewi'łłe aka'an,
25 qu' małi'iłij kekhewe' hats łaqsiiłijkii, ipłu'ui qu' natsamtax. *
26 Nekhewe' hats naxij, ma'ałij qu' aqsiiłijkii kekhewe' hisu'un qu' aqsiiłijkii qa' amłi'iłijii pa' ł'aka'the', *ma' qa' k'ełisiłij hatse' ne' witsetits qu' enek'enhe'yi'łij,*
27 *Qa qu' enek'enhe'yi'ł, pa'qu' itanitheni'ł hik łunye'j qu' ilani'łij pa'qu' nijket'e, qa pa'qu' ilani'łij hik qu' łunye'je' qu' anlani'łju' pe'qu' kamusiye', (Sal 2:8,9)* hik qu' łunye'je' na' Tata in tsełisij qu' heinek'enhei.*
28 Qa k'ełisiłij iye ne' footeki' nełuwoki'*
29 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa' nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu nekhewe' witlijtsitjiyits.' ”—

* **2:17** Ex 16:32-34; Is 55:13; 56:5; 62:2 * **2:23** Ez 33:27 * **2:25** Ap 3:11 * **2:27** Ap 19:15; Sal 2:9 * **2:28** Is 14:12; 2P 1:19; Ap 22:1

3

Pe' ɬe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Sardis.

1 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik ɬunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke' witlijtsitjii na' witset Sardis, qa' it'ij: "Hakha' na'li'm pekhewe' wetsjuk tatsai (7) ɬunyejei pa' Espíritu Santo, qa i'nji' iye ha' yiya'yik'i ɬokoi he' wetsjuk tatsai (7) footekii, yit'ij: 'Yakha' tsikfe'lets week kekhewe' ɬaqsiijkii. Titijiti'yijets in i'ɬa'x, qa ɬawa'mɬe.*

2 Onompha'm qa' eniihinpha'mkii qu' it'unhet nekhewe' mexe a'maneyij hats niwamhiyu'ju' iye, qe nite' hi'wen qu' hats anqhat'etsij nekhewe' ithay-ijkitits in ɬunye'jek ka' yisu'un na' yeqe Dios.

3 Menikfelitik'i kekhewe' ɬ'esti'yij qa ɬepi'ye'ek'i iye in i'nk'aa'ija, qa' ek'enik'iha qa' menink'aihit iye. Qa qu' nite'ɬe onome'pha'm, ma' qa hik yijunye'je' na'aj t'ejtenkii qu' natsam ei, qa' nite' enikfe'le'ets iye pa'n qu' uja'xe' hora qu' natsam.

4 Qa na'lɬe e'm nekhewe' uja'x nakha' Sardisii ham yami'ij ne' ɬeqhinatai. Nekhewe'en qa' fo' ɬeqhinatai qu' yijts'eyek'e, qe hik aka' weju'ɬij.

5 Qa hik aka' qu' ɬunyejeye' pekhewe' qu' nanaxij, fo' ɬeqhinatai, qa' nite' hiwamhiti'ik'i ne' ɬiyits i'nji' na' witfaakanek t'ejuyets na' witiɬa'x, qa' hetet-feliji'm iye ne' ɬiyits na' Tata qa ne' ɬaqa angelits.*

6 Pakha' qu' nana'l ɬekfiiye', qa' nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu nekhewe' witlijtsitjiyits.' "—

Pe' ɬe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Filadelfia.

7 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik ɬunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke' witlijtsitjii na' witset Filadelfia, qa' it'ij: "Hakha' ɬe'wis pa' ɬunye'j qa hikha' iye hamji' pa' qu'nte' yija'ye'. Qa hik hakha' iye na'li'm pe' ɬeqejinje' pa' David'ik'i, qe pa'qu' nit'ij qhof qa nite' ɬeke' pa'qu' nit'ontaxji', qa pa'qu' nit'onji' qa nite' ɬeke' pa'qu' nit'ij qhof, yit'ij:*

8 'Yakha' tsikfe'lets week kekhewe' ɬaqsiiɬijkii. Jeɬ qeku'nek, mexe yif'eli'tax in qhofii na' ɬeji' qu' uihimteje'mkii, qa ham pa'qu' ɬeke'ye' qu' nit'ontaxji'. Hit'ij ewets aka'an qe nite' qi pa' et'unha'x, ɬ'ek'enik'i ke' yi'lijei, qa nite' ɬewelkut'ijkii iye ka' yii.

9 Nekhewe' inwo'metɬe na' yijayan, qa yit'ij ɬetets iye in judiol qa nite'ɬe hik ɬunyejei qu' judiole', qe yaqanɬekii, yakha' qu' haqsiijkii qu' neneki'ɬ ewets qa' nonokok'enetsju' ne' ef'iyeyi'ɬ, qa' nenikfe'lets iye in yakha' k'esu'uni'ɬ.*

10 Akha' in ɬ'ek'enik'i ke' yi'lijei in nite' ɬ'itaqsunijup ɬe'nt'unhetɬi'ifi, qa' yakhap ji'jek qu' k'aqsi'jij hatse' qu' nanamtax na' qi witaqjaajinkeye'j ha'ne week sehe' epji' qa' nijaajin ene' i'nipji' ha'ne sehe'.

11 Aje'eɬ qu' natsam. Matjanithenij aka' hane'ej ejunye'j in nite' ɬesqeku', hats'inha qa' ham netka'mi'ij hatse' na' axifkine'.*

12 Pakha' qu' nanaxij qa' hetisij qu' hik ɬunye'je' qu' ɬetsupinki'ye'ju' ne' ɬe'lijtsitjii na' yeqe Dios, qa' nite' ɬ'anuuyi'i qu' nakik'uifik'i, qa' hika'aji' iye ka' ɬii na' yeqe Dios, qa ka' ɬii iye na' ɬetset na' yeqe Dios, Ink'ayik Jerusalén, ta'ɬiipha'm na' wa's yatsat'axij na' yeqe Dios, qa' hika'aji' iye kakha' ink'ayik yii. *

---

* **3:1** Ap 1:4; 4:5; 5:6 * **3:5** Ap 13:8; 17:8; 20:12,15; 21:27 * **3:7** Is 22:22 * **3:9** Is 45:14; 60:14 * **3:11** Ap 2:25 * **3:12** Ap 2:17

13 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa' nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu
nekhewe' witlijtsitjiyits.' ”—

Pe' łe'lijeyii pa' Jesús pe' witlijtsitjii pa' witset Laodicea.

14 —Ika'ajji' qa' inqekenijii ha' hik łunye'j qu' angele' in tenek'enhei ke'
witlijtsitjii na' witset Laodicea, qa' it'ij: “Hakha' Amén, qa hikha' iye yijaa'ija
pa'qu' hats nit'ij qa yaqsiijkii, qa hikha' iye hamji' pa' qu'nte' yija'ye', qa hik
hakha' iye pa' week yaqsiijkii ha'ne nalit pa' Dios, yit'ij hakha'an:*

15 'Yakha' tsikfe'lets week kekhewe' łaqsiiłijkii. Nite' hik ejunyejeyi'ł na'aj
iweli' in enełeiji' qa nite' hik ejunyejeyi'ł iye qe elejeiji' na'aj iweli'. ¡Q'axqe qu'
e'nełe'yi'iłha i'nłi'i qu' e'leje'yi'iłha!

16 Qa in e'jupuiłi'iłji', qa nite' e'nełe'yi'łji' qa nite' iye e'leje'yi'łji', ma' qa'
heik'iyi'ł ejju'.

17 Qe ekheweli'ł łit'iłij: Hats hik yijunye'j qu' hiwq'axin wekwek, hats hik
yijunye'j qu' qi qu' haiq'astai qa ham iye pa'qu' hite'jii. Qa nite'łe łenikfe'li'łets
in ham esaxitsi'iłi'mkii, ł'initi'ł, if'iljetsitsi'ł, e'puk'aletsi'ł, qa uk'elłi'iłkii iye in
ham eqhinatayi'ił.

18 Qa hik ta'łijupi' qu' k'efeli'łi'm qa' aqha'yi'łij yiwets ne' oro we'nen
ji'teje'm na' fe't in we'nuketij qu' naqamaaxju'ha, hats'inha qu' yijaayi'ija qu'
iwq'axini'ł wekwek. Qa' aqha'yi'łij yiwets iye ne' fo' witqhinatai hats'inha qa'
uyi'łik'ipha'm qu' i'ntaafini'łju' in yeqwepin in uk'elłi'iłkii in ham eqhinatayi'ił.
Qa' aqha'yi'łij yiwets iye na' witeqjunhe't qu' net'ejuyets ne' otoyi'ł, hats'inha
qa' i'weni'łkii.

19 Yakha' haq'ayinij in yaqsi'jtaxijkii na'aj uł'ax, qa hitani'then week
nekhewe' hisu'un, qa hik ta'łijupi' ment'unheti'ł qa ili'iłij pa' uł'ax.

20 Jeł qeku'ni'łek, hats ha'ntaxji' ha'ne łeji' haiyaitaxi'ł eiji'kii. Pa'qu'
nespi'ye' qa' niqhofinhetii pa'qu' łeqeji'ye', qa' nek'uyetsji' qa' yekufeyi'ij qa
pakha'an qa' łekufeye'yij.

21 Pekhewe' qu' nanaxij qa' ye'weeki'ił qu' ha'ni'łipji' na' yits'oji'la'x, in
łunye'jek in tsaxij qa ha'ni'łipji' na' Tata na' łots'oji'la'x.

22 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa' nepiye'ek'i kakha' yit'ijets na' Espíritu
nekhewe' witlijtsitjiyits.' ”—

4

Pa' łots'oji'la'x pa' Dios.

1 In hats uja'xłe ekewe'en, qa hejełetspha'm na' wa's qa hi'weniipha'm ha'
ewi'ł łeji' qhofii, qa ka' yojo wit'ax in hepi'ye', in łet'unhenye'jik'i ek na'aj
ł'a'x ne'ej foj in ts'ithinetsju', qa yit'ij: —Te'łunpha'm qa' k'ethinij nekhewe'
wekwek łunyejeikii hatse' qu' nanaxtaxijik'i ekewe'en.—

2 Ma' qa hik aka'aj pa' Espíritu Santo in ta'łets, qa hi'wen ha' ewi'ł
witts'oji'la'x i'ni' na' wa'sji', qa na'l ha' i'nipji' hakha' witts'oji'la'x.*

3 Qa hakha' i'nipji' qa hik łunye'j ne'ej łe'wis ute łii jaspe qa ne'ej sardio, qa
ke' tik'elax hik łunye'j ne'ej ute łii esmeralda ikijup ha' witts'oji'la'x in k'ooiji'.

4 Qa ha' ł'ejuyi'jii ha' witts'oji'la'x qa ikijup he' veinticuatro (24)
wits'ojilaxits, qa he' i'nipji' qa veinticuatro (24) he' jukhew tenek'enhei,
he' łeqhinatai fo' yaqamax qa he' ł'iwatai qa yaqamax iye he' oro.

5 Ha' witts'oji'la'x ta'łetskii he' lepep lepepkii qa pe' wit'axits qa pa' kim-
mimim iye. Qa ha' ł'ejuyi'jii iye ha' witts'oji'la'x qa hi'wen he' wetsjuk tatsai (7)

* **3:14** Col 1:18; Jn 1:1-5 * **4:2** Ap 1:10; 17:3; 21:10; Dn 7:9

leppepep in tujje'mha he' fetei, qa hik hekhewe' pe' wetsjuk tatsai (7) łunyejei pa' łeqe Espíritu pa' Dios.*

6 Qa ha' ł'ejuyi'jii iye ha' witts'oji'la'x qa hi'wen iye ha' hik łunye'j na'aj qi iweli' qa lemełe hik łunye'j ne'ej ute na'lje'mkii (cristal). Qa hi'wen iye he' yeqewuk'un ha' witts'oji'la'x he' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei tałtałij he' łotoi ha' week he' ł'ajits.*

7 Hakha' ewi'ł hekhewe'en hik łunye'jtax athi'l. Qa ha' wetsjuk qa hik łunye'jtax na'aj wakka ła's. Qa ha' wetshetk'ewi'ł ha' łeju's qa hik łunye'jtax łeju's na'aj jukhew. Qa ha' ikwetju'ł (4) qa hik łunye'jtax sinjena'x qe na'ya'.

8 Hekhewe' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei, week ewiłei hekhewe'en na'li'm he' ewi'ł tatsai (6) łefets, he' łotoi qa tałtałij ha' week qa ha' łatawejifi iye he' łefets. Nełuts qa najai in nite' yili'ij in yit'ij: —*Ham uł'axe', ham uł'axe', ham uł'axe', hik nakha' Yatsat'ax'inij Dios, ham łet'unhenye'ji'iju'ł, (Is 6:3)* hik nakha' hane'ej, qa pakha'aj, qa hatse' iye.—*

9 Hekhewe' pakha' łunyejei tisji'jij pa' łesaxits qa yiwqinhetji'ijji' iye qa yitjiijets iye łe'wisij hakha' i'nipji' ha' witts'oji'la'x, hik hakha' nite' yili'ij in na'l ene' week łahatsiyij,

10 ma' qa he' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei qa we'niyipinjiifikii hakha' i'nipji' ha' witts'oji'la'x, qa iyinji'jets hakha' nite' yili'ij in na'l ene' week łahatsiyij, qa yenijupju'kii he' ł'iwatai, ma' qa yitjiijju':

11 —Akha' ewi'łłe in e'weju'łij, Yatsat'ax'inij qa yeqe Diosi'ł iye, qu' nenit'ij ewets pa' esa'x, pa' ewqinye'jji' qa pa' et'unha'x iye, qe akha' week aqsijiiju' ene' wekwek, qe in łisu'un qa łaqsiijkii ma' qa na'l ene' week.—

5

Pa' Kots'etax Ła's qa pe' siete (7) łe'nikatii pa' witfaakanek.

1 Qa hi'wenji' iye hakha' yiya'yik'i łokoi ha' i'nipji' ha' witts'oji'la'x ha' ewi'ł witfaakanek wetpephe'łik'i qa week we'nika' ha' łatawe'j qa ha' te'nweipha'm, qa na'l he' wenik'eihini' wetsjuk tatsai (7) łeq'ikatii hik łunyejei qu' łotole' qa awqałaiłe.*

2 Ma' qa hi'wen ha' ewi'ł ángel t'unija qa yit'unhetik'i in inaqfaakantaxiikii: —¿Łek pakha' qu' neweju'łiju'ł na' witfaakanek qu' nit'ij qhof, qa qu' neni-wqhaf'itju' iye ne' łe'nikatii hik łunyejei łotol?—

3 Qa hamłe, ha'ne wa'sji', ha'ne sehe' epji', qa pa' sehe'ji' iye pa'qu' łeke'ye' qu' nit'ij qhof qa qu' niyinenik'i iye.

4 Qa yakha' qa qi in hap, qe ham hi'wene' pa'qu' neweju'łiju'ł ha' wit-faakanek qu' nit'ij qhof qa qu' niyinenik'i iye.

5 Ma' qa ha' ewi'ł hekhewe' jukhew tenek'enhei qa yit'ij yiwets: —Mapkitek. Jeł qeku'nek, nakha' athi'l ta'łets ka' Juda'ak'i, nakha' łefitets ka' David'ik'i, hats naxij qa' nit'ij qhof na' witfaakanek qa ne' wetsjuk tatsai (7) łe'nikatii hik łunyejei łotol.—*

6 Ma' qa hi'wen ha' yeqewuk'un ha' witts'oji'la'x qa hekhewe' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei, qa yeqewuk'un iye he' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei ha' ewi'ł Kots'etax Ła's hik łunye'j qu' hats natlanhetii pa'aj. He' łeketsii uja'x yametsji' wetsjuk tatsai (7), qa he' łotoi qa wetsjuk tatsai (7) iye, qa

* **4:5** Ap 1:4; 3:1; 5:6 * **4:6** Is 6:2-3; Ez 1:5-28; 10:20 * **4:8** Is 6:2 * **5:1** Ez 2:9-10 * **5:5** Gn 49:9; Is 11:1,10; Ap 22:16; Jn 16:33

hikhe' pe' wetsjuk tatsai (7) łunyejei pa' Espíritu Santo, hik hekhewe' pe' t'ukinheti'yetsju' ha'ne week sehe' epji'.*

7 Ma' qa ha' Kots'etax Ła's qa ikets qa t'eku'mi' ha' witfaakanek i'nji' ha' yiya'yik'i łokoi ha' i'nipji' ha' witts'oji'la'x.

8 Qa in hats t'eku'mi' ha' witfaakanek, qa he' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei qa hekhewe' iye veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei qa we'niyipinifikii hakha' Kots'etax Ła's. Week ewiłei hekhewe'en na'l he' łefiłii (arpa) qa he' tok'ol copa, oro yaqamax, topolij kakha' tene'łju' ewjisii incienso, qa hik hekhewe' pe' ł'iyinheyejei pe' yijayan pa' Intata.

9 Ma' qa te'lijtsii, qa yiji'ik'i ka' ink'ayik łe'lijtsine' in yit'ij: —Akha' eł'ewi'łłe in e'weju'łij in ł'eku'mi' na' witfaakanek qa qu' eniwqhaf'itju' iye ne' łe'nikatii hik łunyejei łotol, qe akha' ł'alanhetii, qa pe' athits qa łaja'aj in ł'aqha'yi'mets na' Dios ene' jukhew week pe' łunyejeiłe wetju'ł pe' ta'łetskii, pe' łe'lijenyejeiłe wetju'ł, qa pe' witsetits qa pe' seheikal.*

10 Ma' qa łaqsiijkii iye in tenek'enhei enewe'en, qa łaqsiijkii iye qu' łaqa pa'ilij qa' net'ithayi'yi'm na' inqe Dios, enewe'en qa' netnek'enhe'yij na' sehe'.—*

11 Ma' qa hi'wen qa hepi'ye' iye pa' ł'a'x he' olootsija angelits, yeqewuk'un ha' witts'oji'la'x, yeqewuk'un he' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei qa yeqewuk'un iye hekhewe' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei, hekhewe'en angelits millonits qa millonits qu' nametsji'.

12 Qa yit'unhetik'i hekhewe'en in yit'ij: —Na' Kots'etax Ła's talanhetii ewi'łłe nakha'an in weju'łij in testi'yij pa' qi łet'unha'x in tenek'enhei, ewi'łłe in weju'łij in testi'yij pa' qi witpatuniye'j, pa' qi witikfeliya'xkii, qa pa' witt'unha'x iye, qa qu' nenit'ijets iye pa' łewqiye'jji', qa pa' łesa'x iye, qa qu' ne'tniyinhe'yiiha iye.—

13 Ma' qa week pekhewe' wekwek witaqsijiiju' na' wa'sji', qa ha'ne sehe' epji', qa pa' te'weiju' ha'ne sehe', qa na' qi iweli'ji' iye, week pekhewe' wekwek i'nji' enewe'en, qa hepi'ye' in yit'ijju': —Nakha' i'nipji' na' witts'oji'la'x qa na' Kots'etax Ła's iye, qu' hik nekhewe' qu' ne'tniyinhe'yiikiiha, qa qu' neniwqinhetji'ha iye, qu' netitijiti'yijetskii iye pa' łesa'x qa qu' hasu'uj newetli'ij iye in qitsji' in wittatal.—

14 He' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei, qa yit'ijju': —Amén,— qa hekhewe' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei qa we'niyipinju'kii qa iyinii.

6

Pe' yojo łe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

1 Qa hi'wenij iye ha' Kots'etax Ła's in yiwqhaf'it qe qa' neni'tsju'k ke' yojo he' wetsjuk tatsai (7) łe'nikatii ha' witfaakanek hik łunyejei łotol, ma' qa hepi'ye' ha' ewi'ł hekhewe' pakha' łunyejei qa in ł'anye'jek na'aj kimmimim in yit'ij: —¡Te'łun!—

2 Qa hejełtax, ma' qa hi'wen ha' ewi'ł tiptip fo', qa ha' i'nipji' qa na'l ha' łeqelenek qa he' łakjui, qa testi'yij ha' k'oiji' ł'iwat. Ma' qa ikfik'i hik łunye'j qu' hats nanaxij, qe qa' ewi'łij iye qu' nanaxij qu' nawatlan.*

Pe' yamets wetsjuk pe' łe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

3 Qa in yiwqhaf'it iye qe qa' neni'tsju'k iye kekhe' wetsjuk he' łe'nikatii ha' witfaakanek, ma' qa hepi'ye' iye ha' wetsjuk hekhewe' pakha' łunyejei, qa yit'ij iye: —¡Te'łun!—

---

* **5:6** Ap 1:4 * **5:9** Sal 40:3; 96:1; 98:1; 149:1; Is 42:10; Ap 14:3; Ex 19:5 * **5:10** Ex 19:6; Ap 1:5-6
* **6:2** Zac 6:1-3

4 Ma' qa t'atsji'ɬfik'i iye ha' ewi'ɬ tiptip s'e', qa ha' i'nipji' qa testi'yij qu' nenit'ijji' pa' ɬ'ikesimeya'xɬetaxkii ha'ne sehe', qa qu' naqsiijkii iye qu' nawatlanɬeju'kii qa' nawa'mji'ij ene' jukhew, ma' qa testi'yij ha' qi witqatsjikinet. *

Pe' yamets wetshetk'ewi'ɬ pe' ɬe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

5 Qa in yiwqhaf'it iye qe qa' neni'tsju'k iye ke' wetshetk'ewi'ɬ he' ɬe'nikatii ha' witfaakanek, ma' qa hepi'ye' iye ha' wetshetk'ewi'ɬ hekhewe' pakha' ɬunyejei, qa yit'ij iye: —¡Te'ɬun!— Qa hejeɬtax iye, ma' qa hi'wen iye ha' ewi'ɬ tiptip no', qa ha' i'nipji' qa t'eku'mi'kii ke' ɬeqe balanza.

6 Ma' qa hepi'ye' pa' ewi'ɬ wit'ax ta'ɬji'ju' ha' ɬeqewuk'uji' he' ikwetju'ɬ (4) pakha' ɬunyejei, qa yit'ij: —Ewi'ɬ litroye'ɬe pe'qu' trigoye', i'nɬi'i qu' wetshetk'ewi'ɬe'ɬe litroye' pe'qu' cebadaye' qu' ne'weju'ɬij pe'qu' ɬaja'ye' pa'qu' net'ithayii in ewi'ɬ neɬu, qa hasu'ujɬe ku'mets na' aceite qa na' wino.—

Pe' yamets ikwetju'ɬ (4) pe' ɬe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

7 Qa ha' Kots'etax Ła's in yiwqhaf'it iye qe qa' neni'tsju'k iye ke' ikwetju'ɬ (4) he' ɬe'nikatii ha' witfaakanek, ma' qa hepi'ye' iye ha' ikwetju'ɬ (4) hekhewe' pakha' ɬunyejei, qa yit'ij iye: —¡Te'ɬun!—

8 Qa hejeɬtax iye, ma' qa hi'wen iye ha' ewi'ɬ tiptip maaja fooje'mkii. Qa ha' te'wutii qa ɬii witwamhi', qa ɬa'ts'ipji'kii ha' fe't ɬe'nq'itset'ij pe' naxju' ɬii Hades. Ma' qa testi'yij pa' ɬet'unha'x qu' netnek'enhe'yipji' pa' ewi'ɬ tup'uje'm in ikwetju'ɬtaxju' (4) pe' week jukhew qa efuts ha'ne week sehe' epji', hats'inha qa' nanlanju', qa' yit'iji' witqatsjikinet, yipku', witaja'me't qa inqa'metets nowe'ɬ ha'ne sehe' epji'.*

Pe' yamets lee'fij (5) pe' ɬe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

9 Ha' Kots'etax Ła's in yiwqhaf'it qe qa' neni'tsju'k iye ke' lee'fij (5) ɬe'nikati' ha' witfaakanek, ma' qa hi'wen ha' ɬekuwe'efi ha' ɬe'nenhe'wet'ipji' na'aj witqisit'ij pa' Intata (altar) he' ɬesi'nq'alits ɬiɬaxits pekhewe' talanhetiiju' qe ta'ɬets in nifel ke' ɬe'lijei pa' Dios qa in nite' yili'ij iye in tetfelji'jij.*

10 Hekhewe'en qa yit'unhetik'i in yit'ijju': —¿Pa'n qu' ipɬu'yi'ik'ui qi ɬe'wis Yatsat'ax'inij, qa nite' iye yi'tɬi'ijkii na'aj hats yit'ij, qu' ejeyumtshen qa' aqa'tja'yij he' tsilani'ɬju' i'nipji' na' sehe'?—

11 Ma' qa testi'yij week ewiɬei he' ɬeqhinatai fo', qa titijiti'yijets iye qu' mexe no'notki eku'nets ɬ'ajɬi'ij, ipɬu'ui qu' namtaxik'ui pa' hats jutsiqax qu' uja'xe' pekhewe' qu' hik ɬunyejeye' iye qu' natlanhetiiju' witq'ithayinenhei iye qa ɬejefetsipji'.

Pe' yamets ewi'ɬ tatsai (6) pe' ɬe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

12 Qa hi'wenij iye ha' Kots'etax Ła's in yiwqhaf'it qe qa' neni'tsju'k ke' ɬe'nikati' ewi'ɬ tatsai (6) ha' witfaakanek, ma' qa t'unik'i in me'le'l ha'ne sehe', qa ne' junu' qa no'ipji' in ɬunye'jek na'aj no' penyilo, qa ne' juwel qa s'e' ija hik ɬunye'j wit'athits,*

13 qa ne' footekii wa'sji' qa namiiju'kii ha'ne sehe', in ɬunye'jek ne'ej igoku'k qe niwu'miiju'kii na'aj qi t'unik'i ne'ej mexe no' ɬei.

14 Qa na' wa's qa hats hamiyu'uikii, hik ɬunye'j na'aj witfaakanek qe wetpephe'ɬik'i, qa week he' utekui qa he' ɬ'isɬa'wetits qa t'ijayik'ui he' i'ntaxi'.

15 Ma' qa he' wittatal, qa hekhewe' iye qitsji' wit'alhei, qa he' qitsji' oq'opheɬinetsilets ɬ'alhei, qa he' patunits yiwq'axin wekwek, qa hekhewe'

* **6:4** Mt 10:34 * **6:8** Mt 10:1; 28:18; Ap 9:3 * **6:9** Ap 1:2,9; 12:17; 19:10; 20:4 * **6:12** Is 50:3

iye t'units, qa he' jukhew witłinhei, qa he' nite' witłinhei, week enewe'en in wanat'inifikii he' kumummifi qa he' kumummik'iteje'm he' utekui.*

16 Ekewe'en qa yittaxijets he' utekui: —¡Anami'łyi'pji'kii qa' atsat'ini'łik'uikii na' i'nipji' na' witts'oji'la'x qa pa' qi ławak na' Kots'etax Ła's,*

17 qe hats yamets pa' qi ławak nekhewe'en! ¿Łekpa' qu' neweju'łiju'ł?— *

7

Pe' 144.000 nika'ajju' pe' łeq'ikati' (sello).

1 In hats naxijik'i in hi'wen ekewe'en, ma' qa hi'wen iye he' ikwetju'ł (4) angelits ts'ap'a'aju' he' ikwetju'ł (4) łekfii ha'ne sehe', niyejinik'ui he' ikwetju'ł (4) ta'łji' na'aj t'unik'i ha'ne sehe', hats'inha qa ham pa'qu' net'unik'i ha' sehe', ha' qi iweli', qa he' najkakui iye.*

2 Ma' qa i'nk'ałe qa hi'wen iye ha' ewi'ł ángel ta'łii na' nełu'uju'ł, neka'x ke' łeq'ikati' pa' nite' wa'm Dios. Qa tayai yit'unhetik'i in yiyaji'ii he' ikwetju'ł (4) angelits, hik hekhewe' testi'yij pa' łet'unhaxitsijup qu' nawtsheten ha'ne sehe' qa na' qi iweli' iye.

3 Qa yit'ij: —Hasu'uj awtsheten eku'ni'ł na' sehe', qa na' qi iweli', qa ne' najkakui iye, ipłu'ui qu' hentaxi'łi' ne' witq'ikati' ne' łotkoyehei nekhewe' jukhew łeqejkunenhei na' inqe Dios.—

4 Ma' qa hepi'ye' pa' uja'x pekhewe' nika'ajju' pe' łeq'ikati': ciento cuarenta y cuatro mil (144.000) pe' ta'łetskii pe' łelitsik'i pa' Israel'ik'i.

5 Pe' ta'łets pa' Juda'ik'i, uja'x yamets doce mil (12.000) pe' ta'łets pa' Ruben'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Gad'ik'i, doce mil (12.000),

6 pe' ta'łets pa' Aser'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Neftali'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Manases'ik'i, doce mil (12.000),

7 pe' ta'łets pa' Simeon'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Levi'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Isacar'ik'i, doce mil (12.000),

8 pe' ta'łets pa' Zabulon'ik'i, doce mil (12.000), pe' ta'łets pa' Jose'ik'i, doce mil (12.000), qa pe' ta'łets pa' Benjamin'ik'i, doce mil (12.000) iye.

Pe' olots jukhew qa efuts iye fo' łeqhinatai.

9 In naxijik'i aka'an, qa hejełtax iye, ma' qa hi'wen he' olootsija jukhew qa efuts iye, ham łeke'ye' pa'qu' nejeyumtshentax, ta'łiikii pe' week pekheli'kii witsetits, pe' łunyejeiłe wetju'ł pe' ta'łetskii, pe' witsetits łelits pekheli'kii qa week pe' ł'anyejeiłe wetju'ł witlijeikal. Enewe'en qa week ts'ap'a'ajup ha' witts'oji'la'x qa ha' Kots'etax Ła's iye, qa' he' łeqhinatai qa fo' qa he' t'eku'mi'kii qa fitsuk łesejets.

10 Qa week taya'yij wetju'ł in yit'ijju': —Pa' iniła'x ta'łets na' inqe Dios, hikna' i'nipji' na' witts'oji'la'x, qa ta'łets iye na' Kots'etax Ła's.—

11 Qa week he' angelits ts'ap'a'ajup in yeqewuk'un ha' witts'oji'la'x, qa yeqewuk'un iye hekhewe' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei qa yeqewuk'un he' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei, hekhewe'en qa yamitetsju' sehe' he' łejusits in totjoijo'kii qa iyinets ha' Dios,

12 qa yit'ijju' in iyinii: —¡Amén! Ne'tniyinhe'yiiha, netitijiti'yijetskiiha pa' łesa'x, pa' łikfeliya'xkii, pa' łeqi'fenkeye'j, pa' łewqiye'jji', pa' łet'unha'x in tenek'enhei qa in t'uunija iye. Week ekewe'en hasu'uj newetli'ij ene' week łahatsiyij qu' netesti'yij na' inqe Dios. Amén.—

* **6:15** Is 2:10 * **6:16** Os 10:8 * **6:17** Mal 3:2 * **7:1** Is 11:12; Ez 7:2; Ap 20:7-8

13 Ma' qa ha' ewi'ɬ hekhewe' jukhew tenek'enhei qa yit'ij in tsifaakan: —Nekhewe' yeqhinataji' ne' fo', ¿pa'n ɬunyejei qa pa'n ta'ɬji'kii iye?—
14 Qa hit'ijiju'ɬ: —Jukhew, akha' ɬenikfe'lets.— Ma' qa yit'ij yiwets: —Hik enewe' t'atsji'ɬijfik'i ke' qits iftsitsji' neɬutsik'i, qa ne' ɬeqhinatai qa hats fo'ija qe tetlijijju' ke' ɬ'athits na' Kots'etax Ła's.*
15 Qa hik ta'ɬijupi' in i'nijup na' ɬots'oji'la'x na' Dios, t'ithayi'yi'm neɬuts qa najai ne' ɬelijtsitjiyii, qa nakha' i'nipji' na' witts'oji'la'x qa i'nji'ju'.
16 Hats nite' ɬeke' qu' niyipkunju', nite' niyayu'ju' iye. Hats nite' ɬeke' iye qu' eleje'yi'im qa qu' niwujkinji'kii iye ne' junu',*
17 qe na' Kots'etax Ła's hik nakha' i'ni' na' wankaaju'ɬets na' ɬeqewuk'uuji'ha na' witts'oji'la'x, hats yejeɬipji'ha hik ɬunyejei kots'etets qa' neka'xik'i ne' niwekɬe iwelii, ta'ɬets pa' witiɬa'x. Qa pa' Dios qa' week nenli'jju' pe' ɬet'ilii.—*

8

Pe' yamets wetsjuk tatsai (7) pe' ɬe'nikati' (sello) pa' witfaakanek.

1 Ha' Kots'etax Ła's in yiwqhaf'it iye qe qa' neni'tsju'k iye ke' wetsjuk tatsai (7) ɬe'nikati' ha' witfaakanek, ma' qa weikii ham pa'qu' net'ewui ha'ne wa'sji' i'nɬi'i qu' media horaye'.
2 Qa hi'wen he' wetsjuk tatsai (7) angelits ts'ap'a'ajup ha' Dios, qa testi'yijju' he' wetsjuk tatsai (7) fojits.
3 Qa nam iye hakhap ángel yeka'xkii ke' oro ɬeqjiiki'ij qu' newjisitkii (incensario), qa teke'lenijupju' ha' oro t'ejuyets na'aj tene'ɬju' ewjisii. Ma' qa testi'yij ka' olotsji' ɬopok ewjisii (incienso) qe qa' nukinets he'te' ɬ'iyinheyejei pe' week yijayan pa' Intata i'nipji' hakha' ts'eewe'epji' t'ejuyets na'aj tene'ɬju' ewjisii ɬ'ejuyi'jii ha' witts'oji'la'x.
4 Qa ha' ángel ha' ɬokoi in ta'ɬets qa yametspha'm ha' Dios ka' ɬo'wq'ol ka' ne'ɬju' ewjisii weeki'ɬ ke' ɬ'iyinheyejei pe' week yijayan ha' Intata.
5 Qa ha' ángel qa t'eku'mi' iye ke' incensario, qa yoponhetij ka' fe't ha' ts'eewe'epji' (altar) qa yiwu'miiju' ha'ne sehe', ma' qa nokesɬek pa' kimmimim, qa pe' wit'axits, qa lepep lepepkii iye ma' qa me'le'l ha' sehe'.

Pa' ewi'ɬ ángel yojo in yifuyu'uk'i pe' ɬofoj.

6 Ma' qa he' wetsjuk tatsai (7) angelits hikhe' na'li'm he' wetsjuk tatsai (7) ɬofojits, qa wanaqsi'jju' qu' nifuyu'uk'i he' ɬofojits.
7 Qa ha' yojo qa yifuyu'uk'i ke' ɬofoj. Ma' qa nam he' ɬoi qa ha' fe't yetsji'ɬ he' wit'athits, qa tewumhiti'yetsju' ha' sehe'. Ma' qa naq'axij fe't ka' ewi'ɬ in wetshetk'ewi'ɬju' ha'ne week sehe' epji', qa naq'axij fe't ka' ewi'ɬ in wetshetk'ewi'ɬju' pe' week najkakui, qa week ka' jup'elketik'i in naq'axij fe't.

Pa' wetsjuk ángel in yifuyu'uk'i pe' ɬofoj.

8 Qa ha' ángel wetsjuk qa yifuyu'uk'i iye ke' ɬofoj. Ma' qa hakhate'ek qii'ija ka' ɬuk'e' in ɬuk'e'ek ne'ej qii'ija utek qa yaqamaxɬe ha' fe't, qa tewumhiti'yetsju' ha' qi iweli', ma' qa ha' ɬapk'as in wetshetk'ewi'ɬtaxju' ha' qi iweli' qa hik ɬunye'j wit'athits.*
9 Ma' qa naxju' ka' ewi'ɬ in wetshetk'ewi'ɬtaxju' pe' i'nji' ha' qi iweli' week kekhewe' na'ltaxi'm ɬiɬii, qa ka' ewi'ɬ iye in wetshetk'ewi'ɬtaxju' pe' week tokoyeyits qa ham iye.

* **7:14** Sal 51:7; Is 1:18; 43:25; 44:22 * **7:16** Is 49:10 * **7:17** Sal 23:1,2; Ez 34:23; Is 25:8; 9:10; Jer 2:13; Ap 21:4 * **8:8** Jer 51:25

Pa' wetshetk'ewi'ł ángel in yifuyu'uk'i pe' łofoj.

10 Qa ha' ángel wetshetk'ewi'ł qa yifuyu'uk'i iye ke' łofoj. Ma' qa na' wa'sji' qa
namiiju' ke' ewi'ł qi footeki', qa leppepep hik łunye'j na'aj fe't we'nenji' na'aj
najak, qa nametsju' ha' ewi'ł in wetshetk'ewi'łtaxju' pe' week haqqil qa week
iye pe' niwekłe iwelii.*
11 Qa ke' footeki' qa łii Ek'imii. Qa ha' łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxju' pe' week
iwelii qa qi in ek'imiiji', qa aka'an in łunye'j ha' iweli' qa olots ke' naq'axijju'
jukhew, efuts qa omehets.

Pa' ikwetju'ł (4) ángel in yifuyu'uk'i pe' łofoj.

12 Qa ha' ángel ikwetju'ł (4) qa yifuyu'uk'i iye ke' łofoj, ma' qa eqfe'met
ha' łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxji' ne' junu', qa eqfe'met iye ha' łapk'as in
wetshetk'ewi'łtaxji' ne' juwel, qa eqfe'met ha' łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxji'
in week ne' footekii, hats'inha in week ewiłei he' łapk'asits enewe'en in
wetshetk'ewi'łtaxji'kii qa noo'ipji', qa ha' nełu qa nite' tujji' ha' ewi'ł in
wetshetk'ewi'łtaxju', qa hik łunye'j iye ha' naja'x.*
13 Ma' qa hejełtax iye, qa hepi'ye' ha' ewi'ł sinjena'x na'ya' ai ha'
łeqewuk'uji'ha ha'ne wa's, qa yit'unhetik'i in yit'ij: —¡Hiyee', hiyee', hiyee'
enewusits yijaat'ij nekhewe' i'nipji' na' sehe', qu' nat'aitaxji' ne' wet-
shetk'ewi'ł fojits qu' nifuyu'uk'i nekhewep iye angelits!—*

9

Pa' lee'fij (5) ángel in yifuyu'uk'i pe' łofoj.

1 Qa ha' ángel lee'fij (5) qa yifuyu'uk'i iye ke' łofoj, ma' qa hi'wen na' wa'sji'
ta'łii ke' footeki' in namiiju' ha' sehe', qa testi'yij ke' te' łejinje' ke' witijki' ham
ł'aka'the'ye' (abismo).*
2 Qa in hats qhofij ke' witijki' ham ł'aka'the'ye' (abismo), qa ikpha'm ka'
ło'wq'ol hik łunye'j ło'wq'ol ne'ej qi noxp'onhetjii, ma' qa ne' junu' qa ha'ne
pha'mji' qa nookii, qe ta'łets ka' ło'wq'ol ke' witijki'.
3 Qa ha' ło'wq'ol qa ta'łji'teje'mkii he' efenhei qa t'ilit'etsju'kii ha' sehe', qa
testi'yijju' pa' łet'unhaxits hik łunye'j neyei łet'unha'x.*
4 Qa titijiti'yijets qu' hasu'uj niwuł'enhet na' jup'elket, qa hasu'uj iye pe'qu'
wit'enheye'ju', qa hasu'uj iye ne' najkakui, qe uja'xłe yijaat'ij pe' jukhew qa
efuts hamitsi'm łotkoyeheyi' pe' łeq'ikati' pa' Dios.
5 Nite' łenexkeliji'm qu' naq'alij pe'ye', qe nawtshetenłeju'kii yijat'ij qa' nami-
jets lee'fij (5) juwelits. Pa' łaqa'ti' hik ła'tinye'j łaqa'ti' ne'ej neyei.
6 Kekhewe' nełutsji' he' jukhew qa efuts iye qa wo'taxiikii pa' wit-
wamhi' qa nite'łe yi'wen, yisu'untax qu' nawa'm qa pakha'łe witwamhi' qa
we'nitonimets hekhewe'en.
7 Qa ka' łunyejei hekhewe' efenhei qa hik łunyejei na'aj tiptip ławatlanhewo qe
watjanithen. Qa he' łejiłalipji' qa hik łunyejeitax qu' ł'iwataye' k'ooiji', hik łunyejei
qu' oroye'. Qa he' łejusits qa hik łunyejei jukhew łejusits.*
8 Na'li'm iye he' ł'ewkujits hik łunyejei efu ł'ewkujits, qa he' łek'unhetii qa' hik
łunyejei athi'l łek'unhetii.*

---

* **8:10** Is 14:12; Ap 9:1 * **8:12** Am 8:9 * **8:13** Ap 9:12; 11:14; 12:12 * **9:1** Ap 8:10; 9:11; 11:7; 17:8; 20:1-3; Lc 8:31; Ro 10:7 * **9:3** Mt 10:1; 28:18; Ap 6:8 * **9:7** Jl 2:4 * **9:8** Jl 1:6

9 He' hik łunyejeitax qu' ł'ejuijiwotse' qa hik łunyejeitax na'aj wit'ejuijiwo
nijket, qa ka' ł'anyejei he' łefets qa hik ł'anyejei qe kimmimim ne'ej koyoyoyits
in olots ne'ej tiptipits wekuma'x qu' nawatlan.
10 Na'li'm iye he' łahatsjii qa he' łeqewkii hik łunyejeitax neyei. Qa he' łahatsjii
qa hik hekhewe' yawtsheten he' jukhew qa efuts iye. Qa in na'l enewe'en qa
ikijje'm lee'fij (5) juwelits.
11 Qa ha' tenek'enhei łatata hekhewe'en qa hikha' ángel pa' ham ł'aka'the'ye'
(abismo). Qa ka' łii in hebreo qa yit'ij Abadón qa in griego qa yit'ijek Apolión.*
12 Kakha' yojo ¡hiyee' enewusits! hats t'anji', qa mexe wetsjuk pe' amanei
¡hiyee' enewusits!

Pa' ewi'ł tatsai (6) ángel in yifuyu'uk'i pe' łofoj.

13 Qa ha' ángel ewi'ł tatsai (6) qa yifuyu'uk'i iye ke' łofoj, ma' qa hepi'ye' pa'
wit'ax ta'łji'ju' ha' łeqewuk'uji' he' łeketsii ha' ts'eewe'epji' t'ejuyets na'aj tene'łju'
ewjisii yaqamax oro i'ni' ha' ł'ejuyi'jii ha' Dios.*
14 Qa pa' wit'ax qa yit'ijets ha' ewi'ł tatsai (6) ángel tofojii: —Iwejin hekhewe'
ikwetju'ł (4) angelits wo'nophe'łji'ju' na' qi haqqi' Eufrates.—
15 Ma' qa tewejinhetiikii in wonophe'łtaxju' he' ikwetju'ł (4) angelits, hik
hekhewe' hayiits watjiletijup pa'aj kekhe' horaji', kakha' nełuji', kekhe'
juwelji' qa kakha' ininqa'pji' qu' nanlanju' ka' łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxju'
pe' week jukhew qa efuts iye ha'ne week sehe' epji'.
16 Qa hepi'ye' pa' uja'x yametsji' hekhewe' oq'opheł inetsilets te'wutii, qa
uja'x yametsji' doscientos (200) millones.
17 Hik aka' łunye'j in hi'wen he' tiptipits qa he' i'nipji': kakha' color he'
ł'ejuijiwots he' te'wutii qa hik łunye'j na'aj fe't qe s'e', qa noo'ijik'i iye in leek'e
in łunye'jek na'aj color jacinto, qa maaja iye in łunye'jek na'aj azufre. Qa he'
tiptipits he' łejiłal qa hik łunye'j athi'l, qa he' łejil qa ta'łets ka' fe't, qa ka' ło'wq'ol
qa ka' azufre iye.
18 Ma' qa wa'm ka' łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxju' pe' week jukhew qa efuts
iye ha'ne week sehe' epji' qe ta'łets ekewe' iftsits wetshetk'ewi'ł: kakha' fe't,
kakha' ło'wq'ol, qa kakha' iye azufre ta'łii he' łejil hekhewe'en.
19 Qe ka' łet'unha'x he' tiptipits ta'łii he' łejil qa he' łahatsjii iye, qe he' łahatsjii
hik łunyejeitax q'oiq'oi, na'li'm he' łejiłal qa hikhe' yawtsheten iye ke' jukhew.
20 Qa hekhewe' amanei jukhew qa efutsji'kii iye nite' naq'axijju' ekewe'
iftsits, qa in yemjeetax ekewe' łunyejeitaxkii, qa nite'łe yisu'un qu' nili'ij kakha'
łunyejei uł'ax in iyinii pe' inwo'metets, pe' witeqsi'nq'alits iye ne'ej oro, ne'ej
plata, ne'ej bronce, ne'ej utel, ne'ej najak. Enewe' witeqsi'nq'alits nite'
yi'wenkii, nite' yepi'ye'kii, nite' ik iye qu' not'otsjo'.*
21 Qa nite' yisu'un iye qu' nili'ij in teqek'uiju'kii, in we'tweihetenin, in
wanawitji'ijju'kii ł'esenits, qa in ejtenhetsits iye.

10

Pa' ángel qa pa' witfaakanek łа's.

1 Qa hi'wen iye hakhap iye ángel t'unija ta'łiipha'm na' wa's in te'nilitju',
yimeqeqin ke' wasi', qa ke' tik'elax qa i'nipji' ha' łeiła', qa ha' łeju's qa tujji'ha

---

* **9:11** Kekhewe' wi'tlijei Abadón qa Apolión ikji' witwuł'eye'jju'. * **9:13** Ex 39:38; 40:5 * **9:20** 1Co 10:20; Sal 115:4-7; 135:15-17; Dn 5:23

hik łunye'j ne' junu', qa he' łef'iyei qa tujje'mha hik łunyejei qu' ts'ap'aye' na'aj fe't.*
2 Qa t'eku'mi'kii ha' ewi'ł witfaakanek ła's qhofij. Qa ha' yiya'yik'i łef'i' qa yotshinipji' ha' qi iweli' qa ha' łefeyi'j qa yotshinipji' ek ha' sehe'.
3 Qa yit'unhetik'i in tayai in łet'unhenye'jik'i ek na'aj athi'l qe tik'et. Qa in tayai qa wetsjuk tatsaiyik'i (7) in kimmimim pa' ł'a'x, qa in ewi'ł kimmimim qa' na'l ke' yit'ij.
4 Qa in hats naxijipji' in week iyet ke' wetsjuk tatsai (7) kimmimim, ma' qa hisu'untax qu' hika'ajji' ke' yit'ij, qa hepi'ye' pa' wit'ax ta'łiipha'm na' wa's in yit'ij yiwets: —Aqsi'jłe, qa hasu'uj pa'qu' nenikfe'lets kekhewe' yit'ij ke' wetsjuk tatsai (7) kimmimim, hasu'uj ika'ajji'.—*
5 Ma' qa ha' ángel hikha' hi'wen in t'otsipji' ha' qi iweli' qa ha' sehe', qa yetshenpha'm ha' yiya'yik'i łokoi
6 qa weniwjutsiqeniji'mha pakha' nite' yili'ij in na'l ene' week łahatsiyij, *hik pakha' yaqsiijkii na' wa's qa pe' wekwek i'nji' nakha'an, qa yaqsiijkii iye ha'ne sehe' qa week pekhewe' na'l ha'ne sehe', qa yaqsiijkii na' qi iweli' qa week iye pekhewe' i'nji'. (Ex 20:11)* Qa yiwjutsiqeni'mha in hats ham łeke'ye' hats nite' qi pa' aman,*
7 qe pekhewe' nełutsji' hatse' qu' nifuyutaxik'i na' ángel wetsjuk tatsai (7) ne' łofoj, ma' qa' hats nafits hatse' pakha' ham nikfe'le'ets yat'inkii na' Dios, hik pakha' yitjiijetskii ke' łeqejkunenhei profetas'ik'i.*
8 Qa pa' hayiits hepi'ye' wit'ax ta'łiipha'm na' wa's, qa ewi'łij iye in ts'ithinets qa yit'ij yiwets iye: —Ma'ai qa' ku'mi' na' witfaakanek ła's qhofij t'eku'mi'kii na' ángel t'otsipji' na' qi iweli' qa na' sehe'.—
9 Ma' qa hakii ha' ángel qa hit'ijets qu' nesłisij ha' witfaakanek ła's. Ma' qa hakha'an qa yit'ij yiwets: —Ku'mi' qa' łuj. Pe' ekutjii qi qu' ek'imiye'ji', qa nakha'łe eji' qa' qi qu' ek'eme'ye' hik łunye'j witaq.— *
10 Qa he'yeku'mijets ha' ángel ha' witfaakanek ła's qa hatanji'kii in hetuj, qa ha'ne yeji' qa' qi in ek'emeije'm hik łunye'j witaq, qa in hetimju' qa qi in ek'imii pe' yikutjii.*
11 Qa wenit'ij yiwets iye: —Les łe'wis qu' enfel iye pa'qu' łunyejeye'kii iye pe'qu' olotse' witsetits łelits, qa pe'qu' qits witsetitse', qa pe'qu' ł'anyejeye'łe wetju'ł witlijeikale' qa pe'qu' wittatale' iye.—*

11

Pe' wetsjuk jukhew.
1 Ma' qa heyesti'yij iye ha' tutsi'latax hik łunye'j witeqjeyumtshela'x, qa wenit'ij yiwets iye: —Eniipha'm qa' ejeyumtshenji' ne' łe'lijtsitjii na' Dios qa na' ts'eewe'epji' iye t'ejuyets na'aj witqisit'ij na' Dios, qa' ejeyumtshen iye ne' iyinets.*
2 Qa nakha'łe joofji'ju' i'nfik'i ne' witlijtsitjii qa' hasu'uj ejeyumtshenji', qe hikna' testi'yij ne' pekhel ta'łji'kii, qa' namijets qu' not'otsipji' na' te'nekumhi'yiiji' witset Jerusalén cuarenta y dos (42) juwelits.

* **10:1** Ap 3:12; 4:3; 5:2; 18:21 * **10:4** Dn 8:26; 12:4,9 * **10:6** Dn 12:7 * **10:7** Ap 1:20; 11:15; 16:17; 17:5,7; 2R 9:7; 17:23; Ez 38:17; Am 3:7; Zac 1:6; 1P 2:10-12 * **10:9** Sal 119:103; Jer 15:16; Ez 2:8–3:3 * **10:10** Nm 5:24; Ez 3:1-3 * **10:11** Dn 3:4,7; 4:1; 5:19; 7:14; Ap 5:9; 7:9; 11:9 * **11:1** Ez 40:3,5; 42:15-19; Ap 21:15

3 Ma' qa' hukin qa' hetisij iye łet'unhaxitse' ne' wetsjuk in nikfe'lij yiwets eke' wekwek, qa' qi qu' nenfel week pa'qu' hisu'un, qa' namijets mil doscientos sesenta (1.260) nełuts. Łeqhinatai nite' łe'sits hik łunyejei na'aj elhuyitax penyilo.—*
4 Enewe' jukhew hik enewe' wetjeyutshenijupi' ne' wetsjuk najkakui olivos qa wetsjuk iye tsupjul fetewots i'ni' na' ł'ejuyi'jii nakha' Yatsat'aaxijha na' sehe'.*
5 Qa pa'qu' neneqfenyejeyu'taxij pe'ye', enewe'en qa' nata'łii łeji' pa'qu' fet'e' qa' ł'oloye'łeji'ij pe'qu' ł'ejuihifetsi'ik'i. Qa hik aka' qu' łunye'je' week pa'qu' nisu'untax qu' nawtsheten enewe'en.*
6 Enewe'en na'li'm pa' łet'unhaxitsijup qu' nit'onji' na' wa's hats'inha qu' ham piłeye' qa' namijets pa' uja'x pekhewe' nełutsji' qu' nenfel week pa'qu' hisu'un, na'li'm iye pa' łet'unhaxitsijup qu' naqsiijkii pe' iwelii qu' hik łunye'je' wit'athits, qa qu' nawtshetenijkii iye ha'ne sehe' epji' pe'qu' iftsitse', qa pakha'łe qu' nisu'un qu' łeq'uja'xe'ji'jij qu' nawtshetenji'ijkii.*
7 Qa qu' hats naqhat'etsij kakha' hisu'un qu' naqsiijkii, ma' qa nakha' hik łunye'j inqa'met ta'łiiju' na' koomojo' ham ł'aka'the'ye' (abismo) qa' nawatlani'ł qa nanaxij qa' nanlanju' enewe'en.*
8 Qa in hats naxju' qa' amaneye'łeji' na' wit'ikheyi'j na' qi witsetji' (Jerusalén), hik nakha' t'amtsheti'yijje'm in łenqii Sodoma qa Egipto iye, nakha'an we'neniji'pha'm iye ke' cruz ha' Yatsat'axij enewe'en.*
9 Ma' qa ne' week jukhew qa efuts iye ta'łiikii ne' witsetits łelits pekheli'kii, ne' łunyejeiłe wetju'ł ne' ta'łetskii, qa ne' ł'anyejeiłe wetju'ł witlijeikal, qa week ne' pekheli'kii witsetits qu' nejełju' in hats naxju' qa' namijets wetshetk'ewi'ł qa ewi'ł k'itsje'm nełuts qu' nejełju', qa' nite' nisu'une' iye qu' netijik'ui.*
10 Qa' weeke' nekhewe' i'nipji' na' sehe' qa' qi qu' łe'sitsi'imkii qa' not'oto'yij iye, qa' newetłisijju'kii iye pe'qu' łeqistitse' wetju'łkii, qe hats naxju' kekhewe' wetsjuk profetas'ik'i yijiweikitkii nekhewe' i'nipji' na' sehe'.
11 Ma' qa qu' hats namets wetshetk'ewi'ł qa ewi'ł k'itsje'm nełuts qa na' Dios qa' nifuyu'ets qa' neniipha'mkii iye. Qa week hekhewe' yejełju' qa qii'ija in nijiwei.*
12 Ma' qa yepi'ye' pa' t'unik'i wit'ax na' wa'sji' in yit'ijets: —Te'łuni'ł pha'mkii hane'e'in.— Ma' qa ikpha'mkii qa ikji'teje'm ke' wasi', qa he' ł'ejuihifets qa week yi'wenij.*
13 Ma' hik akaa'ijha qa t'unik'i in me'lle'le'l ha' sehe', qa jała'qju' ewi'ł wititsi' in week inyaqsii (10) wititsil. Qa ke' naxju' qa yamets siete mil (7.000) jukhew qa efuts'ik'i iye, qa he' nite' naxju' qa qi in topolij pa' ł'ijiweya'x, ma' qa yi'tłi'ijju' in yittaxijets łe'wisij pa' Dios na' wa'sji'.*
14 Kakha' wetsjuk ¡hiyee' enewusits! hats t'anji', qa hats k'esets na' wetshetk'ewi'ł ¡hiyee' enewusits!*

Pa' wetsjuk tatsai (7) ángel in yifuyu'uk'i pe' łofoj.

15 Qa ha' ángel wetsjuk tatsai (7) qa yifuyu'uk'i iye ke' łofoj, ma' qa nokesłek pe' qits wit'axits na' wa'sji' in yit'ijju': —Pakha' witnek'enheye'j ha'ne sehe'

* **11:3** Dn 12:11; Ap 12:6,14; 13:5 * **11:4** Zac 4:2,3,11-14 * **11:5** Jer 5:14 * **11:6** 1R 17:1; Ex 7:17-21 * **11:7** Ap 13:1,11; 17:8 * **11:8** Is 66:24 * **11:9** Ap 5:9; 7:9; 10:11 * **11:11** Gn 2:7; 6:17; 7:15,22; Ez 37:5 * **11:12** 2R 2:1; Mr 16:19; Lc 24:51; Hch 1:9-10 * **11:13** Is 29:6; Ez 38:19 * **11:14** Ap 8:13; 9:12

epji' hane'ejija hats tenek'enhe'yij na' Yatsat'ax'inij qa na' łeqe Cristo, qa hikna' qu' netnek'enhei ene' week łahatsiyij.— *
16 Qa he' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei hikhe' i'niju'kii he' łots'oji'laxitsipji' ha' ł'ejuyi'jii ha' Dios qa totjoyetsju'kii sehe' qa iyinii ha' Dios,
17 qa yit'ijju': —Hit'iłij ewets łe'wisij Yatsat'ax'inij, Dios. Ham łet'unhenye'ji'iju'ł, akha' hane'ej qa akha' iye pakha'aj, qe hats ł'eku'mi' pa' qi et'unha'x qa hane'ej qa' enek'enhei.*
18 Ne' witsetits hats qi in nayu'kii, qa hatsłe nam na' qi awak qa na' łahats'ij qu' ejeyumtshen pe' naxju' qa qu' etis iye ne' eqejkunenhei profetas, qa ne' elits iye in najayan, qa nekhewe' iye yiwqinhet ka' ii, nekhewe' nite' qits qa nekhewe' iye qits, qa qu' iwuł'enhetju' iye nekhewe' yiwuł'enhet na' sehe'.—*
19 Qa ke' i'ni' na' wa'sji' łe'lijtsitjii pa' Dios qa qhofij, ma' qa na'letsji' ke' ti'najki' łeqjiiki'ij kekhewe' yit'ij pa'aj qu' jintaqsiijkii. Ma' qa na'lji' ha' lepep lepepkii, qa pe' wit'axits iye, qa pa' kimmimim iye, qa me'lle'le'l iye ha' sehe', qa qi iye in itsaxju' ke' łoi.*

12

Pe' efu qa pa' łeiłe' qa pa' omeła's.
1 Ma' qa hi'wen iye na' wa'sji' ka' ewi'ł qii'ija in pakha' łunye'j na'l pa' jutsiqaxij: ewi'ł ke' efu yeqhinataji' ne' junu', qa ne' juwel qa t'otsipji', qa ha' yiwataji' k'oiji' qa doceji' (12) he' footekii.*
2 Ke' efu iwkajitshen qa qi in yejtsi'le'kii qe yaats'etax in naqalkeyu'.
3 Ma' qa hi'wen iye na' wa'sji' ha' ewi'ł na'l iye pa' jutsiqaxij: ewi'ł ha' łeiłe' qi qa s'e' iye. Qa he' łejiłal qa wetsjuk tatsai (7) qa he' łeketsii qa week inyaqsii (10) qa he' łejiłal qa week yiwataji' he' k'oiji' wit'iwatai.*
4 Qa ke' łahatsji' qa yit'iji' in yetsinfik'i ha' ewi'ł łapk'as in wetshetk'ewi'łtaxju' ne' week footekii qa niwu'miiju'kii ha' sehe'. Ha' łeiłe' qa teke'lenijupju' ł'ejuyi'jii ke' efu naqalkeyu' qe qa' netuj pa' ła's qu' nenekfik'i.*
5 Ke' efu qa nekfik'i ha' ła's jukhew qa hikha' pakha' qu' netnek'enhe'yij pe' week witsetits qa pa' łek'u' qu' netnek'enhei qa nijket. Ke' efu ha' ła's in nekfik'i qa aje'eł wenilithin qa wetka'xii na' Dios qa na' łots'oji'la'x.*
6 Qa kekhe'łe efu qa ilatiyek pa' ham i'ni'i', hikpa' i'ni' pa' hats yajileti'm pa' Dios qu' na'ni' kikhe'en qa' nekunhen iye, qa' namijets mil doscientos sesenta (1.260) nełuts.*
7 Qa in watlan na' wa'sji': ha' Miguel qa he' łaqa angelits watlani'ł ha' łeiłe'. Ha' łeiłe' qa he' łaqa angelits qa watlan,*
8 qa nite'łe naxij, qa hats ham iye pa'qu' łetset'e na' wa'sji'.
9 Ma' qa tewumhiti'yiiju' ha' qi łeiłe', hikha' pakhaa'ij q'oiq'oi qa łii inwo'met qa Satanás iye, hikha' yaqankii ha'ne week sehe' epji', qa tewumhiti'yiiju' ha' sehe' qa weeki'ł he' łaqa angelits in tewumhitiyi'łiiju'kii.*
10 Ma' qa hepi'ye' pa' t'unik'i wit'ax na' wa'sji' in yit'ij: —Hane'ej hats yijat'axju' qa hats week wetets na' witiłiye'j, qa na' witt'unha'x, qa na'

* **11:15** Is 27:13; 37:16; 2S 7:16; Dn 7:14,18; Lc 1:32-33 * **11:17** Ap 1:4,8; 4:8; 16:5; 19:6; Lc 1:33; 1Co 15:25 * **11:18** Sal 2:1; Ap 10:7; 19:5; 2R 23:2; Sal 115:13 * **11:19** Ap 4:5; 8:5 * **12:1** Gn 37:9-10 * **12:3** Dn 7:7 * **12:4** Dn 8:10 * **12:5** Sal 2:7-9; Ap 19:15 * **12:6** 1R 19:3-8; Dn 12:11; Ap 11:3; 12:14; 13:5 * **12:7** Dn 10:13,21; 12:1 * **12:9** Gn 3:1; Lc 10:18; Ro 16:20; Ap 2:9; 3:9; 20:2,7; 1Ti 5:15

witnek'enheye'j yatsat'axij na' Dios qa na' łewqiye'jji' na' łeqe Cristo, qe hats tewumhiti'yiiju' na' nifelji'ijtaxijkii pa' łunyejei ne' inejefetsipji', nełuts qa najai in nifelji'ijtaxkii na' ł'ejuyi'jii na' Dios.*

11 Nekhewe'en hats naxij, qa in naxij qa yit'iji' ke' ł'athits na' Kots'etax ła's, qa yit'iji' iye kekhewe' łe'lijei in tetfelij wete'm, ma' qa nite' naiłewek, nite' nijiwe'yets in naxju'.*

12 Qa hik ta'łijupi', e'łe'sitsi'iłi'mkii, wasits, qa nekhewe' iye i'nji' nekhewe'en. ¡Hiyee' enewusits sehe' qa na' qi iweli'! qe na' inwo'met in te'nilit'ił ewetsju' qi in topo'oj na' ławak, qa nikfe'lets iye in ł'ajłi'ij qu' netwejinhetiiłe.—

13 Qa ha' łeiłe' in we'twen in hats tewumhiti'yiiju' ha' sehe', ma' qa yi-jayankii ke' efu, hik kikhe' nekfik'i ha' Ła's jukhew.

14 Qa ke' efu qa testi'yij he' wetsjuk łefets ha' qi sinjena'x, hats'inha qu' nilatik'ui qa' nana'ya'ak'uyii na' q'oiq'oi na' ham i'ni'i', hik nakha' i'ni' na' łetset'ij, qa' hik nakha'a' qu' na'ni'kii qa' netkunhenhetii iye, qa' namijets wetshetk'ewi'ł qa ewi'ł k'itsje'm ininqapits.

15 Ha' q'oiq'oi qa tek'iyijfik'i ka' iweli' hik łunye'j na'aj haqqi' ł'anu'ui ke' efu, hats'inha in t'unik'i ha' haqqi' qa' netsinju' pe' efu.

16 Qa ha' sehe' qa yi'fen ke' efu, ha' sehe' qa yit'ij k'aj ha' łeji' qa timju' ka' iweli' tek'iitaxijfik'i ha' łeiłe'.

17-18 Ha' łeiłe' qa qi in nayu'um ke' efu, ma' qa ik qa' nakii qu' nawatlani'ł pekhewe' amanei ta'łets kikhe'en, hik pekhewe' tek'enets kekhewe' yit'ij na' Dios qa nite' yeqeku' iye kekhewe' iyetij ha' Jesús.*

13

Pa' inqa'met ta'łji'ju' pa' qi iweli'.

1 Ha' łeiłe' qa teke'lenju' ha' isa'xipji' łotkoyek'i ha' qi iweli'. Ma' qa hi'wen in t'atsji'łpha'm ha' qi iweli' ha' ewi'ł iftsax inqa'met, he' łeketsii week inyaqsii (10) yametsji', qa he' łejiłal qa wetsjuk tatsai (7) yametsji', he' łeketsii qa week inyaqsii (10) he' uiji'ju' k'ooiji', qa he' łejiłal qa we'nika'aji' ke' uł'etsik'i witiyits t'ejuyiju'ł na' Dios.*

2 Ha' hi'wen inqa'met hik łunye'jtax qa'metena'x, qa hekhewe'łe łef'iyei qa hik łunyejei łef'iyei na'aj qi apsinhetax, qa ha' łeji' qa hik łunye'j łeji' na'aj athi'l. Qa ha' łeiłe' qa tisij ka' łet'unha'x, qa ha' łots'oji'la'x, ma' qa qi in tenek'enhei. *

3 Qa hi'wen ha' ewi'ł hekhewe' łejiłal ka' łeqfe'met yamje'mha nite' łeke'tax qu' niłin, qa napa'łeji' kakha' łeqfe'me'ttax. Qa week ha'ne sehe' epji' qa qi in yitjułaxijpha'mkii, ma' qa yijayan ha' inqa'met.*

4 Ma' qa iyinii ha' łeiłe', qe hikha' tisij in tenek'enhei ha' inqa'met, ma' qa yit'ijju' in iyinii iye ha' inqa'met: —¿Łekpa' qu' hik łunye'je' nakha' inqa'met, qa łek pakha' qu' łeke'ye' qu' net'ejuitaxiju'ł nakha'an?—*

5 Ha' inqa'met qa testi'yij iye qu' nit'ij pe'qu' wi'tlijeye' weniwqinhet qa uł'etsik'i iye ł'anyejeyets na' Dios. Qa testi'yij cuarenta y dos (42) juwelits qu' nakijje'm qu' net'ithayii in tenek'enhei.*

6 Ma' qa yapełek qa yit'ij ke' uł'etsik'i t'ejuyiju'ł na' Dios, qe qa' nit'ijets uł'ax ka' łii, qa ne' łe'lijtsitjii iye, ikji', pekhewe' hats i'ni' na' wa'sji'.

---

* **12:10** Job 1:9-11; Zac 3:1 * **12:11** Jn 12:25 * **12:17-18** Ap 1:2,9; 11:7; 13:7; 19:10; 20:4 * **13:1** Dn 7:3; Ap 12:3; 17:3 * **13:2** Dn 7:4-6 * **13:3** Ap 17:8 * **13:4** Ap 12:3; Ex 15:11; Is 46:5 * **13:5** Dn 7:8,11,20; Ap 11:2

7 Qa łenexke' eji'm iye qu' nawatlani'ł nekhewe' yatsathen qa' nanaxij, qa testi'yij qu' netnek'enhe'yipji' pe' week łunyejeiłe wetju'ł pe' ta'łetskii, qa pe' witsetits, qa pe' łe'lijenyejeiłe wetju'ł, qa pe' week seheikal.*
8 Ma' qa week qu' niyinii nakha'an nekhewe' i'nipji' na' sehe', hik nekhewe' ke' łiyits nite' we'nika'ajji' in mexe ham ha'ne week sehe', qa nite' we'nika'ajji' na' witfaakanek t'ejuyets na' witiła'x yatsat'axij na' Kots'etax Ła's hikna' hats talanhetii.*
9 Pakha' qu' nana'l łekfiiye', qa nepiye'ek'i aka'an.*
10 Pakha' hayiits jutsiqax qu' not'opheł-itii, qa' not'opheł-itii. Pakha' hayiits jutsiqax qu' naq'alij pa'qu' witqatsjikinet'e, qa' naq'alij pa'qu' witqatsjikinet'e. Aka'an hik aka' łunyejei ne' yatsathen in nite' itaqsunijup qa in nite' yeqeku' iye.*

Pa' inqa'met ta'łji'ju' pa' sehe'.

11 Ma' qa hi'wen iye in t'atsji'łpha'm hakhap iye iftsax inqa'met ta'łji'ju' ha' sehe'. Qa na'li'm he' wetsjuk łeketsii hik łunyejei kots'etax ła's łeketsii, qa in iyet hik ł'anye'j łeiłe'.*
12 Hakha'an hik łunye'j iye pa' na'li'm łewqiye'jji' ha' yojo in na'l iftsax inqa'met qe meti'm hakha'an, ma' qa yaqsiijkii in week he' i'nipji' ha'ne sehe' in iyinii ha' yojo in na'l inqa'met, hikha' hamiikii kakha' łeqfe'me'ttax.
13 Yaqsiijkii iye ke' qits ham łunyejeyi'iju'ł, qa nilithinju' iye ka' fe't ta'łiipha'm na' wa's qa olots he' yi'wen jukhew qa efuts iye.
14 Eke' wekwek ham łunyejeyi'iju'ł in ewi'łłe in łenexke'ej qu' naqsiijkii qu' meti'im qa qu' net'ejuyets iye ha' yojo in na'l inqa'met, qa yawitji'iji' hekhewe' i'nipji' ha' sehe'. Qa yaqsijkinenijkii iye pa'qu' łesinq'ale' ha' yojo in na'l inqa'met. Hik akha' tefekinhetiitaxijje'm ka' witqatsjikinet qa iła'xłe iye.*
15 Ha' teke'lenju' inqa'met testi'yij pa' łet'unha'x qa łeke' in tisij in t'ułaijei ha' łesi'nq'al ha' yojo in na'l inqa'met, hats'inha qa iyet ha' witeqsi'nq'al qa inaqyaji'ij qu' natlanhetiiju' week he' nite' niyinheyu'taxii.
16 Qa yaqsiijkii iye in week nekhewe' nite' qits qa nekhewe' iye qits, nekhewe' yiwq'axin wekwek qa nekhewe' iye if'iljetsits, nekhewe' jukhew qa efuts nite' witłinhei qa nekhewe' iye jukhew qa efuts witłinhei in yeni' he' yiya'yik'i łokoyei i'nłi'i łotkoyehei ke' ewi'ł witq'ikati'.*
17 Ma' qa ham pa'qu' łeke'ye' qu' nataqhaitaxets pe'ye' i'nłi'i pa'qu' net'ihintaxij qu'nte' ne'nika'yi'ij ka' łii i'nłi'i he' łeqe número ka' łii ha' inqa'met.
18 Hane'en les łe'wis qu' nana'lijup pa'qu' witikfeliyaxe'kii. Pakha' qu' nenikfe'lkii qa' nejeyumtshenji' ne' número łe'nikati' ka' łii ha' inqa'met, qe ne' número jukhew pa' te'nikatii. Qa ne' łe'nikati' qa uja'x seiscientos sesenta y seis (666).*

14

Pa' Kots'etax Ła's qa pe' 144.000 jukhew.

* **13:7** Ap 5:9; 7:9; 11:9; 14:6 * **13:8** Ex 32:32-33; Sal 69:28; Fil 4:3; Ap 3:5; 17:8; 20:12,15; 21:27; 1P 1:19-20 * **13:9** Ap 2:7 * **13:10** Jer 15:2; Ap 14:12 * **13:11** Dn 8:3 * **13:14** Ap 12:9; 2Ts 2:9-12 * **13:16** Ap 14:1 * **13:18** Ap 17:9

1 Ma' qa hejeɬtax iye, qa hi'wen ha' Kots'etax Ła's t'otsipji' ke' utek Sión qa
he' ciento cuarenta y cuatro mil (144.000) jukhew, hik hekhewe' we'nika'aji'
he' ɬotkoyehei ka' ɬii ha' Kots'etax Ła's qa ka' ɬii iye pa' Łatata.*
2 Qa hepi'ye' pa' ewi'ɬik'i wit'ax ta'ɬiipha'm na' wa's in ɬet'unhenye'jik'i ek
ɬ'anye'j qe qi na'aj tsuj iweli', qa hik ɬet'unhenye'jik'i iye ɬ'anye'j qe t'unik'i na'aj
kimmimim. Qa pakha' hepi'ye' qa olots pe' tefiɬkii yit'ij pe' ɬefiɬii (arpas).*
3 Qa te'lijtsii yiji'ik'i pa' ink'ayik witlijtsine' ha' ɬ'ejuyi'jii ha' witts'oji'la'x
qa hekhewe' iye ikwetju'ɬ (4) pakha' ɬunyejei qa hekhewe' iye jukhew
tenek'enhei, qa ka' yiji'ik'i qa ham iye pakhape' iye qu' nenikfe'lets, qe uja'xɬe
hekhewe' ciento cuarenta y cuatro mil (144.000) hik hekhewe' tanaqha'yets
na' sehe' ipji'.*
4 Enewe'en hik enewe' nite' t'eku'mets pa'aj pekhepe' iye efuye', qe
wanaqsi'jju'. Enewe'en yijayanik'ikii ha' Kots'etax Ła's week pa'qu' nakji'.
Hik hekhewe' tanaqha'yets na' sehe' ipji' qu' hik ɬunyejeye' na'aj qiji' ewi'ɬɬe
in t'ejuyets qu' netesti'yij pa' Dios qa ha' Kots'etax Ła's.*
5 Ham pa'qu' ɬe'wejtitsiye' qu' netpiikaxti'yij pe' ɬejil, ham pa'qu' uɬ'axe'ji'.*

Pe' wetshetk'ewi'ɬ angelits.

6 Ma' qa hi'wen iye hakhap iye ángel in na'ya' ai ɬeqewuk'uji'ha ha'ne wa's, qa
kakha' nifelkii qa hik kakha' ka' nite' yili'ij in weju'ɬij. Qa ha' ángel qa nifeli'm
he' week i'nipji' ha' sehe', pekhewe' week witsetits, pe' jukhew ɬunyejeiɬe
wetju'ɬ pe' ta'ɬetskii, pe' witlijeikal qa pe' pekhelji'kii witsetits ɬelits.*
7 Qa yit'unhetik'i in yit'ij: —E'nijiwe'yi'ɬiju'ɬha na' Dios qa' iwqinheti'ɬha iye,
qe hats yamets na' ɬahats'ij qu' nejeyumtshen ene' week. Iyini'ɬets nakha'
yaqsiijkii na' wa's, qa na' sehe', qa na' qi iweli', qa ne' niwekɬe iwelii.—
8 Qa na'lji' iye ha' yojo'opji' hikha' ángel wetsjuk qa yit'ij iye: —¡Hats namju',
hats namju' ka' qi Babilonia'ik'i! Hik kakha' niyahanijju'kii ne' week witsetits
na' wino ta'ɬets in yisu'unji' in wanawitjiɬi'ijju'kii ɬ'esenits.—*
9 Ma' qa na'lji' iye ha' yojo'opji' iye hikha' ha' ángel wetshetk'ewi'ɬ, qa
yit'unhetik'i in yit'ij iye: —Pakha' qu' niyinii na' inqa'met qa na' ɬesi'nq'al iye,
qa we'nika'aj iye ne' ɬeq'ikati' ɬotkoyek'i i'nɬi'i qu' ɬoko'yi'i',
10 qa' niya'ji'ijji' ek na' wino ta'ɬets na' qi ɬawak na' Dios, hik nakha' wino ham
yetsji'ɬe' hats watji'let, qa i'nji' na' ɬoqotok'o t'ejuyets pa' qi ɬawak, ma' qa' qi qu'
naats'etax na' fe't azufre, qa ne' ɬe'sits angelits qa na' Kots'etax Ła's iye qu'
nejeɬijju'.*
11 Qa pa' ɬetutsax pa' ɬawtshek nite' yili'ij qu' nakpha'm ene' week ɬahatsiyij,
qa ham pa'qu' ɬawapiiheye'je' neɬuts qa najai iye qu' nakijje'm pekhewe' qu'
niyinii nakha' inqa'met qa na' ɬesi'nq'al iye, i'nɬi'i pekhewe' qu' ne'nika'aj ne'
ɬeq'ikati' ta'ɬets ka' ɬii.*
12 Aka'an ikji' in les ɬe'wis qu' qi qu' nent'unhet pekhewe' yatsathen qa
yijayanija iye kekhewe' yit'ij na' Dios, qa nite' yeqeku' iye na' Jesús.—*
13 Qa hepi'ye' pa' wit'ax ta'ɬiipha'm na' wa's in yit'ij yiwets: —Ika'ajji' aka'an:
"Ła'sitsi'mkii nekhewe' hane'ej naxju' qa pekhewe' mexe hamitsik'ui iye qu'
nanaxju' qe ta'ɬets in yijayan na' Yatsat'ax'inij."— Qa pa' Espíritu qa yit'ij:

* **14:1** Ap 13:16; 3:12; 7:3 * **14:2** Ez 1:24; 43:2; Ap 1:15; 5:8; 19:6 * **14:3** Ap 4:4,6; 5:9 * **14:4** 1S 21:4-5; Ex 23:19 * **14:5** Sof 3:13 * **14:6** Ap 5:9; 7:9; 8:13; 11:9; 13:7 * **14:8** Is 21:9; Jer 51:7-8,49; Ap 18:2 * **14:10** Sal 75:8; Is 51:17; Jer 25:15-17; Lc 17:29; Ap 20:10; 21:8 * **14:11** Is 1:31; 34:10; 66:24; Ap 19:3 * **14:12** Ap 13:10

—Ehe, hats'inha qu' nawapiyijup ne' ɬ'ithayijkitits, qe ne' ɬ'ithayijkitits hik nekhewe' łijts'eyek.— *

Ne' łei na' sehe' hats yuji'ha.

14 Ma' qa hejełtax, qa hi'wen iye ke' ewi'ɬ wasi' fo'ija, qa hakha' i'nipji' ke' wasi' qa hik łunye'j hakha' Ła's pa' Jukhew, ha' ɬ'iwat k'ooiji' qa oro, qa łokoiji' ha' nooyo'ofi witqatsjikinet yasłax.*

15 Ma' qa ke' witlijtsitjii qa t'atsji'ɬfik'i iye hakhap iye ángel, qa yit'unhetik'i in yithinii hakha' i'nipji' ke' wasi', qa yit'ij: —Yape anatkin na' aqa'tsjikinet qu' isaafikii ne' eqei, qe hats yamets ne' hora, qe ne' łei na' sehe' hats yuji'ha.—*

16 Qa hakha' i'nipji' ke' wasi' qa yit'ijetsju' ha' sehe' ha' łaqa'tsjikinet, ma' qa ha' sehe' qa tenit'ijji' ke' łei.

17 Qa t'atsji'ɬfik'i iye hakhap iye ángel ke' witlijtsitjii na' wa'sji', hikha' na'li'm iye ha' nooyo'ofi witqatsjikinet yasłax.

18 Ma' qa t'atsji'ɬfik'i iye hakhap iye ángel, hikha' na'li'm pa' łet'unha'x in tenek'enhe'yipji' hakha' łefet ha' ts'eewe'epji', qa yit'unhetik'i in yithinii hakha' na'li'm ha' nooyo'ofi witqatsjikinet yasłax, qa yit'ij: —Yape anatkin na' aqa'tsjikinet qu' isa'xik'i ne' łei na' uwaket na' sehe' epji', qe ne' uwa hats yuji'ha.—

19 Qa ha' ángel qa yit'ijetsju' ha' sehe' ha' łaqa'tsjikinet, yisa'xik'i ke' łei ha' uwaket ha' sehe' epji', qa yiwu'mji'ju'kii ha' qi t'ejuyets in neq'umutju' ke' uwa, hik hakha' pa' ławak pa' Dios.*

20 Qa ha' tonotshiiji'ju'kii in wetq'umutju' ne'ej uwa qa i'nik'uifik'i ha' witset qu' nenq'umutju' ke' uwa, ha' tonotshiiji'ju'kii in wetq'umutju' ke' uwa qa t'atsji'ɬfik'i ke' wit'athits, qa ke' wit'athits qa yametspha'm łeqep'iyek na'aj tiptip, qa ka' ɬ'ajje'm qa uja'x yametsji' trescientos (300) kilómetros.*

15

Pe' wetsjuk tatsai (7) angelits ta'łets pe' yaats'e'ej hatse' ha'ne sehe'.

1 Ma' qa hi'wen iye na' wa'sji' ka' ewi'ɬ qiji'ha in pakha' łunye'j na'l pa' jutsiqaxij: wetsjuk tatsai (7) he' angelits na'li'm he' wetsjuk tatsai (7) qu' naats'e'ej ha' sehe', hik enewe' qa hats ɬ'aka'the'łe, qe enewe'en hik enewe' qu' hats nanaxijik'i pa' qi ławak pa' Dios.*

2 Qa hi'wen iye hakha' hik łunye'jtax na'aj qi iweli' qa lemełe na'lje'mkii qa hik łunye'j iye qu' nenetsji'ɬi'ɬ ha' fe't, qa hekhewe' naxij ha' inqa'met, qa naxij iye ha' łesi'nq'al qa naxij iye ke' łe'nikati' ka' łii, enewe'en qa ts'ap'a'apji' hakha' hik łunye'jtax na'aj qi iweli' qa t'eku'mi' he' łefiłii (arpas) tisij pa' Dios.*

3 Qa yiji'ik'i in te'lijtsii ka' łe'lijtsine' pa' Moises'ik'i, łeqejkunenek pa' Dios, qa ka' łe'lijtsine' iye ha' Kots'etax Ła's, qa yit'ij: —Qits qa łe'siitsija iye ene' week łanaqsijju', Yatsat'ax'inij Dios ham łet'unhenye'ji'iju'ɬ in t'un, yatsathen qa yijaalija iye pe' ikheijei, Akha' e'wittata pe' week witsetits.*

4 Yatsat'ax'inij, ¿Łekpa' qu'nte' ne'nijiweye' eju'ɬ? ¿Łekpa' qu'nte' niwqinhete'ji' ka' ii? Qe akha' eɬ'ewi'ɬłe in qi in e'łe'wis, ham uɬ'axe' etji', qe *week ne' witsetits qu' nenek ei qa' niyin ewetsha, (Sal 86:9)qe hats qu' ne'twenhetii in week yatsathenik'iha pe' aqsijiyijkii in t'ejuyets pa'qu' ijanin.— (Sal 22:31)*

* **14:13** Ap 1:3; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7,14 * **14:14** Dn 7:13; Lc 21:27; Ap 1:13 * **14:15** Jl 3:13 * **14:19** Ap 16:19; 19:15 * **14:20** Is 63:1-6 * **15:1** Ap 12:3; 16:17 * **15:2** Ap 4:6; 5:8; 14:2 * **15:3** Ex 15:1; Dt 31:22

5 Ma' qa in hats nite' hi'wen ekewe'en, qa hejeɬtax iye, ma' qa hi'wen iye in
qhofij ha' te'weiteje'm ke' witlijtsitjii na' wa'sji' hikha' i'ni' kekhewe' wenit'ij
pa'aj.*
6 Ma' qa ke' witlijtsitjii qa t'atsji'ɬfik'ikii hekhewe' wetsjuk tatsai (7) he'
angelits hik hekhewe' he' na'li'm he' wetsjuk tatsai (7) qu' naats'e'ej ha' sehe',
he' ɬeqhinatai tujji'ha in fo' qa he' ɬeqelutsits qa weniftii ke' q'ilimmik'i oro qa
ɬ'ejuijei ikje'm.
7 Ma' qa ha' ewi'ɬ hekhewe' ikwetju'ɬ (4) pakha' ɬunyejei qa netisijju'
hekhewe' wetsjuk tatsai (7) he' angelits he' wetsjuk tatsai (7) tok'ol (copas)
oro yaqamax qa topolij pa' qi ɬawak pa' Dios. Pa' Dios hik pakha' nite' yili'ij in
na'l ene' week ɬahatsiyij.
8 Ma' qa ke' witlijtsitjii qa yaqamaxifi ka' ɬo'wq'ol pa' ɬesa'x pa' Dios qa
pa' ɬet'unha'x iye, qa ham pa'qu' ɬeke'ye' qu' nuyetsji' ke' witlijtsitjii ipɬu'ui
qu' nanaxijipji' hekhewe' wetsjuk tatsai (7) qu' naats'e'ej na' sehe' ta'ɬets he'
wetsjuk tatsai (7) angelits.*

16

Pe' wetsjuk tatsai (7) tok'ol (copas) topolij pa' qi ɬawak pa' Dios.

1 Ma' qa hepi'ye' pa' t'unik'i wit'ax ta'ɬifi ke' witlijtsitjii qa yit'ij in yithinii he'
wetsjuk tatsai (7) angelits: —Ma'aɬii qa' atsiyi'ɬipji'kii na' sehe' na' qi ɬawak na'
Dios i'nji' ne' wetsjuk tatsai (7) tok'ol (copas).—
2 Ha' yojo ewi'ɬ ángel qa ik qa yatsi'yipji' ha' sehe' ka' i'nji' ha' ɬoqotok'o, ma'
qa hekhewe' na'li'm ke' ɬeq'ikati' ha' inqa'met qa iyinii iye ha' ɬesi'nq'al qa na'l
ke' neki'pha'm iftsits qa a'tits iye.*
3 Qa ha' ángel wetsjuk qa yatsiiji'ju' ek ha' qi iweli' ka' i'nji' ha' ɬoqotok'o, ma'
qa ha' qi iweli' qa wit'athitsij, hik ɬunye'j ɬ'athits na'aj wa'm. Ma' qa wa'm week
ke' na'l ɬiɬa'x i'ntaxji' ha' qi iweli'.*
4 Qa ha' ángel wetshetk'ewi'ɬ qa yatsiiji'ju' ek he' haqqil qa he' niwekɬe iwelii
ka' i'nji' ha' ɬoqotok'o, ma' qa wit'athitsij hekhewe'en.*
5 Qa hepi'ye' hakha' ángel tenek'enhe'yipji' ek hekhewe' iwelii in yit'ij: —
Akha' hane'ej qa akha' iye pakha'aj, Dios ham uɬ'axe'. Akha' ɬatsathen, qe
yatsathenik'i eke' wekwek ɬijaninij,*
6 qe enewe'en yatsiikii pe' ɬ'athits in nilanju' kekhewe' yatsathen qa ke'
profetas'ik'i iye, ma' qa hane'ej qa ɬetisij qu' niya'ji' wit'athits, aka'an qa hik
aka' weju'ɬij.—*
7 Qa hepi'ye' iye ha' ts'eewe'epji' in yit'ij: —Ehe, Yatsat'ax'inij Dios ham
ɬet'unhenye'ji'iju'ɬ in t'un, yijaalija qa yatsathenik'iha iye pekhewe' ɬijanin.—*
8 Qa ha' ángel ikwetju'ɬ (4) qa yatsi'yipji' ek ne' junu' ka' i'nji' ha' ɬoqotok'o,
ma' qa ne' junu' qa testi'yij qu' niwujkinhet he' jukhew qa efuts iye qi in elejei.
9 Qa he' jukhew qa efuts iye qa iwujkinji'kii in qi in elejei, ma' qa uɬ'etsik'i
ɬ'anyejeyij ka' ɬii pa' Dios hikpa' na'li'm pa' ɬet'unha'xipji' ekewe' yaats'e'ej, qa
nite' yisu'un qu' nenikfe'llɬetets ma' qekha niwqinhettax pa' Dios.*

* **15:5** Ex 38:21; Nm 17:7; 18:2; Ap 11:19 * **15:8** Is 6:4 * **16:2** Ex 9:9-11 * **16:3** Ap 8:8-9 * **16:4** Ex 7:19-21 * **16:5** Ap 11:17 * **16:6** Is 49:26 * **16:7** Ap 19:2 * **16:9** Ap 13:6

10 Qa ha' ángel lee'fij (5) qa yatsi'yipji' ek ha' łots'oji'la'x ha' inqa'met ka' i'nji' ha' łoqotok'o, ma' qa ha' tenek'enheiji' ha' inqa'met qa weekij in noo'kiiha, qa he' jukhew qa efuts iye qa yikfe'jij wetju'łkii he' łelepepits in qi in yaats'etax.*
11 Ma' qa uł'etsik'i ł'anyejeyij pakha' Dios na' wa'sji' qe ta'łets kekhewe' yaats'e' qa kekhewe' iye neki'pha'm, qa nite' yisu'un qu' nenikfelitijłetets pe' yaqsiijkii.*
12 Qa ha' ángel ewi'ł tatsai (6) qa yatsiiji'ju' ek ha' qi haqqi' Eufrates ka' i'nji' ha' łoqotok'o, ma' qa ka' iweli'ik'i qa yisłaxji' qe qa' nanaqsiik'i' pa'qu' łikheyije' pe' wittatal ta'łii na' nełu'uju'ł.*
13 Qa hi'wen iye in t'atsji'łfik'i ha' łeji' ha' łeiłe', ha' łeji' ha' inqa'met qa ha' łeji' iye ha' yit'ij łetets qu' profetaye' he' wetshetk'ewi'ł espíritu uł'ets hik łunyejeitax s'ams'amits.*
14 Enewe'en espíritu inwo'metetsłe qa yaqsiijkii ke' ham łunyejeyiju'ł, qa ikik'i qu' nonothet wetju'ł he' wittatal ha'ne week sehe' epji', qe qa' net'ejuyets pa' witwatlanheyejii pa' qi łeqe nełu pa' Dios ham łet'unhenye'ji'iju'ł in t'un.*
15 (Hepi'ye' iye pa' ł'a'x ha' Jesús in yit'ij: —¡Maxtayiitiłik'i! Qu' natsam hik qu' yijunye'je' na'aj t'ejtenkii. Łe'wisi'mkii pakha' nite' ima' qa nite' wenqit'ijji', qe qa' nite' łuk'eye'łekii qu' nakfik'i qa qu' niwepinhetkii iye qu' łuk'eye'łekii ham łeqhinataye'.—)*
16 Ma' qa no'theti' wetju'ł ha' sehe' ne' hebreo łeqiyij Armagedón.*
17 Qa ha' ángel wetsjuk tatsai (7) qa yatsi'yipji' ek pa' hane'ej jitoksi'wen t'unik'i ka' i'nji' ha' łoqotok'o, qa pa' ewi'ł t'unik'i wit'ax ta'łifi ke' witlijtsitjii, qa yit'ij: —¡Hats uja'xłe!—*
18 Ma' qa yapełek qa lepep lepepkii, qa nokes iye pe' wit'axits, qa pa' kimmimim iye, qa qi in t'unik'i me'le'l ha'ne sehe', qa nite' hayiits qu' łunye'je' in ipłu'uk'i ek in i'nk'aa na'lipji' ha'ne sehe' pa' jukhew. Qii'ija in iftsax in t'unik'iha in me'le'l ha' sehe'.*
19 Qa ka' qi witset'ik'i qa wetshetk'ewi'łju' in jaf'afju', qa ke' witsetitsik'i pe' week witsetits qa jała'qju'kii. Pa' Dios in nite' nitapi'ii ke' qi Babilonia qe qa' niyahanij ha' łoqotok'o (copa) i'nji' ka' wino ta'łets pa' qi ławak pa' Dios.*
20 Qa ke' ł'isła'wetitsik'i qa hamits hik łunyejei qu' nilatkii, qa ke' utekuyik'i iye qa hamits.*
21 He' jukhew qa efuts qa nametsju'kii iye ke' qits łoi i'nłi'i qu' cuarenta y cinco (45) kiloye'. He' jukhew qa efuts qa uł'etsik'i łe'lijeyets pa' Dios qe ta'łets ke' yaats'e'ej łoi, qe ka' yawtshetenij qi in a'tax.*

17

Pe' efu i'nipji' pa' inqa'met.

1 Qa ha' ewi'ł kekhewe' wetsjuk tatsai (7) angelits na'li'm he' wetsjuk tatsai (7) łoqotok'ol (copas), qa nekyii qa ts'ithinets, qa yit'ij yiwets: —Te'łun, qa'

* **16:10** Ap 2:13; 13:2; Ex 10:21 * **16:11** Ap 13:6 * **16:12** Ap 9:14 * **16:13** Ex 8:2-14; Lv 11:9-12,41-47; Ap 12:9; 13:1,11-17 * **16:14** 2Ts 2:9-10; Jl 2:11; 3:2; Ap 19:11-21 * **16:15** Ap 1:3; 3:18; 14:13; 19:9; 20:6; 22:7,14; Lc 12:35-40; 1Ts 5:2,6-8 * **16:16** Jue 5:19; 2R 9:27; Ez 38:8 * **16:17** Is 66:6 * **16:18** Ex 19:16-19; Ap 4:5; 8:5; 11:19 * **16:19** Ap 14:19; 18:10,16,18,19,21; 19:15 * **16:20** Ez 38:20; Ap 6:14 * **16:21** Ap 16:9,11; Jos 10:11; Ez 38:22

k'ethinij qu' netesti'yij pa' weju'łij łantanithenkeye'j ne' qi in witqesu' i'nju' i'nipji' ne' olots iwelii.*

2 Nekhe'en hik nekhe' wanawitji'ił nekhewe' wittatalipji' na' sehe', qa nekhewe' i'nipji' na' sehe' qa yek'uwetinenijju' ka' wino ta'łets in wanawitjiłi'ij na' ł'ese'n.—*

3 Ha' ángel qa tseka'xii espiritułe in tseka'xii ha' ham i'ni'i'. Qa hi'wen ke' ewi'ł efu i'nipji' ha' ewi'ł inqa'met s'e' tałtałij ke' uł'etsik'i witiyits t'ejuyiju'ł pa' Dios, qa he' łejiłal qa wetsjuk tatsai (7) yametsji' qa he' łeketsii qa week inyaqsii (10) yametsji'.*

4 Ke' efu he' łeqhinatai witpalinek qa ka' s'e', qa yenpha'm he' oro, qa ke' łe'sits utel łelits qa kekhewe' iye hik łunyejeitax utel łelits łiyits perlas. Qa ha' t'eku'mi'kii qa oro iye ha' tok'o (copa) topo'oj pa' uł'ax yisu'unji' in yaqsiijkii, qa topo'oj iye pa' łet'esinye'j ta'łets in wanawitjiłi'ij ł'ese'n.*

5 Qa ha' łotkoyek qa we'nika'aji' ka' ewi'ł witii, qa ka' ikji' qa nite' hayiits qu' nakji' pa'qu' witiye', qa yit'ij: —Ne' qi Babilonia, łenene ne' witqesul qa łenene iye na' łewuł'ax na' sehe'.—*

6 Qa hi'wenij iye ke' efu in yek'uwet'ij ke' ł'athits kekhewe' yatsathen, hik kekhewe' yijayaanija ha' Jesús, ma' qa qi in tsitjułaxijpha'm.

7 Qa ha' ángel qa yit'ij yiwets: —¿Inhats'ek in łe'nitjułaxijpha'm? Hane'ej qu' k'efeli'm kakha' ikji'ha ne' efu qa na' i'nipji' inqa'met wetsjuk tatsai (7) ne' łejiłal qa week inyaqsii (10) ne' łeketsii.

8 Nakha' łi'wen inqa'met kakha' łahats'ij mexe na'l, qa hane'ej qa mexe ham qa hats k'esiyu'ets qu' nat'atsji'łik'uipha'm iye nakha' ham ł'aka'the'ye' (abismo), ma' qa' namii pa' łewuł'eye'jju'. Qa nekhewe' i'nipji' na' sehe', hik nekhewe' ke' łiyits nite' we'nika'ajji' na' witfaakanek t'ejuyets na' witiła'x in mexente' wanaqsiijkii na' sehe', nekhewe'en qa qi qu' nitjułaxijpha'mkii qu' ni'wen ka' łunye'jija na' inqa'met hik nakha' ka' łahats'ij mexe na'l, qa hane'ej qa mexe ham qa hats k'esiyu'ets qu' nat'atsji'łpha'm iye.*

9 Hane'en qu' nanalitik'i pa'qu' łaqjamtikineye'je'kii pakha' qu' yijaayi'ija yijat'ij in nikfe'lkii. Nekhewe' wetsjuk tatsai (7) łejiłal nekhewe'en wetsjuk tatsai (7) utekui ne' efu i'nipji',*

10 qa wetsjuk tatsai (7) iye wittatal, qa lee'fij (5) ke' hats namiiju'kii, qa na' ewi'ł hane'ej mexe tenek'enhei, qa nakhap iye ewi'ł qa mexe hamik'ui, qa qu' nanamtax qa nite'łe yape ł'ajłi'ij qu' netnek'enhei.

11 Na' inqa'met hik nakha' ka' łahats'ij mexe na'l, qa hane'ej qa mexe ham, hik nakha' wittata yamets wetshetk'ewi'ł tatsai (8), qa hik nakha' ewi'ł nekhewe' wetsjuk tatsai (7) wittatal, qa' namii hatse' na' łewuł'eye'jju'.

12 Qa nekhewe' week inyaqsii (10) yametsji' łeketsii qa hik nekhewe' ne' week inyaqsii (10) wittatal hik nekhewe' mexente' testi'yij qu' netnek'enhei, qa nite'łe yape ewi'łłe hora qu' netesti'yij qu' netnek'enhe'yi'ł na' inqa'met.

13 Ene' week inyaqsii (10) wittatal na'l ka' ewi'łłe in yisu'un qu' net'eku'mij wetju'ł qu' netnek'enhei, kakha'an: qu' netisij pe' łet'unhaxits in tenek'enhei na' inqa'met.

14 Enewe'en qa' nawatlani'ł na' Kots'etax Ła's, qa nakha'łe Kots'etax Ła's qa' nanaxij nekhewe'en, qe nakha'an Yatsat'ax'inij tenek'enhe'yipji' pe'

* **17:1** Ap 21:9; Jer 51:13 * **17:2** Is 23:16-17; Nah 3:4; Ap 14:8; 18:3 * **17:3** Ap 1:10; 4:2; 13:1; 21:10 * **17:4** Mt 24:15; Mr 13:14; Lc 16:15; Ap 21:27 * **17:5** Ap 14:1 * **17:8** Ap 1:18; 2:8; 3:5; 11:7; 13:3,8,12,14; 20:12,15; 21:27; Sal 69:28; Is 4:3 * **17:9** Ap 13:18

week tenek'enhei qa Wittata pe' wittatal, qa nekhewe' i'nijup nakha'an, nekhewe'en teniya'yii qa te'nekumhi'yiiji' qa nite' yeqeku' iye.—*

15 Ha' ángel qa yit'ij yiwets iye: —Nekhewe' ɬi'wen iwelii i'nipji' ne' witqesu' hik nekhewe' ne' pekhelji'kii jukhew qa efuts, ne' ɬunyejeiɬe wetju'ɬ, ne' witsetits, qa ne' ɬe'lijenyejeiɬe wetju'ɬ.*

16 Qa nekhewe' ɬi'wen week inyaqsii (10) yametsji' witketsii qa na' inqa'met iye, qa' qi qu' na'napjaxi'm ne' witqesu', qa' week neka'xik'ui pe' na'ltaxi'm, qa' nilaxaxinhetkii iye, qa' netuj pa' ɬ'ese'n qa' nene'ɬju' iye.*

17 Qe na' Dios yenji'teje'm pe' ɬatawjets enewe' week inyaqsii (10) witketsii qu' net'eku'mij wetju'ɬ pa' ewi'ɬɬe in yisu'un, qe qa' nafits pa' yisu'un na' Dios qu' ɬunye'je'kii. Ma' qa enewe'en qa' netisij na' inqa'met pe' ɬet'unhaxitstax in tenek'enhei, hats'inha qu' netnek'enhei na' inqa'met qa' namijii qu' hats nafits pa' yisu'un na' Dios qu' ɬunye'je'kii.*

18 Qa ne' ɬi'wen efu qa hik nekhe' nakha' qi witset qa week tenek'enhe'yipji' pe' wittatal na' sehe' epji'.—

18

Pa' ɬewuɬ'eye'jju' pe' Babilonia'ik'i.

1 In hats naxijik'i in hi'wen ekewe'en, ma' qa hi'wen iye ha' ewi'ɬ ángel in te'nilitik'uiju' na' wa's, qa qii'ija pa' ɬet'unha'x in tenek'enhei. Qa pa' ɬewqiye'jji' qa les in t'unik'iha ka' ɬ'uɬa'x in napjuyit'ipji' ha'ne sehe'.

2 Qa yit'unhetik'i in tayai qa yit'ij: —¡Hats namju', hats namju' ke' qi Babilonia'ik'i! Hats inwo'metetsɬe ne' ɬetsi'ij, qa ɬetsi' ne' espíritu uɬ'ets, qa ɬetsi'ij iye ne' uɬ'ets junatai yinaq'axtsii iye qu' netnekui.*

3 Qe week ne' witsetits niyahanijju' ka' ɬeqe wino ta'ɬets in wanawitjiɬe. Qa ne' wittatal na' sehe' epji' qa wanawitji'ɬ nekhe'en, qa nekhewe' t'ihinij wekwek qa qi in yaq'astanin, qe kekhe'en ewi'ɬɬe in yejeɬii pa' ɬeqsu'unka'xij eke' wekwek.—*

4 Qa hepi'ye' iye pakhap iye wit'ax ta'ɬiipha'm na' wa's, qa yit'ij: —Witset tsatsat'axij, ma'aɬik'uifik'i nekhe'en hats'inha qu' nite' aki'iɬijets pe' ɬewuɬ'ets, ma' qa'nte' jeek esti'yi'iɬij nekhewe' qu' naats'e'ej hatse'.*

5 Qe ne' ɬewuɬ'ets hats yametspha'm na' wa's in tewfupha'm, qa na' Dios qa hats nikfe'lets week nekhewe' tewfupha'm ɬewuɬ'ets.*

6 Ijanini'ɬij pa' hats ɬeqfenyejeyij pekhewep, wetsjuk'ij qu' epileti'ɬets in ɬunyejeyek pe' ɬaqsijiyijkii nekhe'en, nakha' hats niyahanijju' tok'o nekhe'en qu' iwe'tsjukeni'ɬij pa'qu' ukini'ɬetsju' qu' les a'tinheti'ɬji'ha pa'qu' iyahani'ɬji' nekhe'en.*

7 Ɬisi'ɬij pakha' hats ɬuk'e' in weniwqinhet ɬete'm qa kakha' ɬe'sinye'j iye in qi in ɬe'wisju', qu' awtsheteni'ɬij pa'qu' naats'e'ej, qe pa' ɬatawe'j yit'ij nekhe'en: *"Yakha' hane'ej in ha'nju' qa hik yijunye'j qiji' witi'yi', qa yakha' nite' ye'wikiihale', ma' qa nite' ɬ'anuuyi'i qu' nana'l pa'qu' hayinik'i."* *(Is 47:7-8)*

8 Qa hik ta'ɬijupi' qu' ewi'ɬ neɬuye'ɬe qu' week na'nipji' ne' qu' naats'e'ej hatse': witwamhi', wit'aphiye'j qa yipku' iye. Ma' qa nanq'axij fe't iye, qe nakha' qu' nitanithen Yatsat'ax'inij Dios qii'ija in t'un.—

---

* **17:14** Dt 10:17; Sal 136:2-3; Dn 2:47 * **17:15** Ap 5:9; 7:9; 10:11; 11:9; 13:7; 14:6 * **17:16** 2S 13:15-20; Ez 23:22-35; Lv 20:14; 21:9 * **17:17** Gn 50:20 * **18:2** Is 13:20-22; 21:9; Ap 14:8 * **18:3** Ap 14:8; 17:2 * **18:4** Is 52:11; Jer 50:8; 51:6,9,45; 2Co 6:17 * **18:5** Jer 51:9 * **18:6** Is 40:2; Jer 16:18; 17:18; 50:29; Ap 14:8

9 Qa nekhewe' wittatalipji' ha'ne sehe', nekhewe' wanawitji'iɬ nekhe'en qa wenkufeni'ɬij iye ka' ɬe'sinye'j in ɬe'wisju', qa qi qu' nayintaxik'i qa' nanaitaxik'i iye qu' ni'wenij pa'qu' ɬetutsaxe' qu' nanq'axij fe't,
10 qa' ts'ap'aye' wete'm totsii qu' neje ɬiiteje'mkii qe nijiwe'yi'm pa' yawtsheten, qa' nit'ijju': —¡Hiyee', hiye' ha'nus aka' qi witset'ik'i Babilonia witset'ik'i t'untax, qe in ewi'ɬ horaɬe qa hats week i'n epji' pa' antanithenkeye'j!—
11 Qa nekhewe' wekwek t'ihinij qa' nayintaxik'i qa' nanaitaxik'i iye, qe hats ham pa'qu' nataqhayijets pekhewe' t'ihintaxij:
12 olots pe' oro, plata, utel ɬelits ɬe'sits, qa ne'ej hik ɬunyejeitax iye utel ɬelits ɬe'sits ɬiyits perlas, pe' elesei penyilots, na'aj witpalinek, na'aj sila penyilo qa na'aj s'e' iye penyilo, qa week iye ke' ɬunyejeiɬe wetju'ɬ najak ewjisii, qa pe' ɬaqsijiiju' ta'ɬijets ne'ej qits ɬek'unhetii na'aj elefante, qa ne'ej najak ɬe'sits iye, qa ne'ej nijketits maaja (bronce), qa ne'ej nijketits no' (hierro), qa ne'ej utel fo' mármol,
13 qa t'ihinij iye ɬesejets ne'ej canela, qa ni'khewepij yewjisitji' na'aj ɬaq, qa na'aj tene'ɬju' ewjisii (incienso), qa na'aj ewjisii tene'ɬju' iye mirra, qa na'aj ewjisii iye olibano, qa na'aj wino, qa na'aj aceite ta'ɬets ne'ej oliva, qa na'aj fo'ji', qa ne'ej trigo, qa t'ihinij iye ne'ej wakka, ne'ej kots'etets, ne'ej tiptipits, ne'ej koyoyoyits, qa ne'ej jukhew qa efuts iye witɬinhei.*
14 Week kekhewe' wekwek qi in ɬisu'untax hats ham e'm, qa week kekhewe' ɬe'sits na'ltax'em hats ham ejup, qa hats nite' ɬ'anuuyi'i qu' nana'l e'm iye.
15 Qa nekhewe' t'ihinij ekewe' wekwek qa qi in yipatunen qe ta'ɬets eke' etsju', nekhewe'en qa' ne'nitoniiha pa'qu' ts'ap'ayi'iju' qe ta'ɬets in nijiwe'yi'm pa' yawtsheten, qa' nayintaxik'i qa' nanaitaxik'i iye,
16 qa' nit'ijju': —¡Hiyee', hiyee'! Ha'nus aka' qi witset'ik'i Babilonia, yeqhinatataxji' kekhewe' ɬe'sits elesei penyilots, qa na'aj witpalinek, qa na'aj s'e' iye, qa yentaxpha'm iye ke' oro, qa ke' ɬe'sits utel ɬelits qa kekhewe' iye hik ɬunyejeitax utel ɬelits ɬiyits perlas,
17 qe in ewi'ɬ horaɬe qa hats week uɬ'axijkii in wekwek ɬi'wq'axintax.— Qa week hekhewe' tenek'enhe'yij tokoyeyits (capitanes), qa hekhewe' iye ɬ'ahinhei he' tokoyeyits, qa hekhewe' iye marineros qa week he' t'ithayiiji' ha' qi iweli', qa' we'nitoniiha ha' ts'ap'a'aju',
18 in yi'weniiteje'm ka' ɬetutsax in naq'axij fe't qa taya'yij wetju'ɬ in yit'ijju': —¿Ɬekpa' witset qu' hik ɬunye'je' aka' qi witset'ik'i?—*
19 Ma' qa yifulfulinhetipji'kii ka' sehe' he' ɬeiɬal, qa taya'yij wetju'ɬ, yayintaxik'i qa naitaxik'i iye, qa yit'ijju': —¡Hiyee', hiyee'! Ha'nus aka' qi witset'ik'i, hik aka' qi in yipatunen nekhewe' na'li'm ne' ɬenhitjiyits tokoyeyits na' qi iweli'ji', qe in ewi'ɬ horaɬe qa hats week uɬ'axju'.*
20 E'ɬe'sitsi'iɬi'mkii, wa'sji', yatsathen, apóstoles qa profetas, qe na' Dios in yitanithen qe qa' natqa'tja'yi'ɬ epji'.—*
21 Ma' qa ha' ewi'ɬ ángel t'un, qa t'eku'mifi ke' qi ute in ɬuk'e'ek ne'ej ute t'ejuyets na'aj we'neqhipitju', qa nije'le'ejji'ju' ha' qi iweli', qa yit'ij: —Aka'aj'in qu' enifenye'je' ham naqsi'ji'ijkii qu' ejelaxti'yijju' Babilonia, qi witset, qa' nite' ɬ'anuuyi'i qu' e'wenhetii iye.*
22 Qa' hats nite' ɬ'anuuyi'i iye qu' netpiikaxtii etji'teje'm pe'qu' ɬ'axitse' pe'qu' netfiɬkii (arpistas) pe'qu' netlijtsii, pe'qu' fojinjetse' (flautistas), qa

* **18:13** Gn 36:6; Nm 31:32-35; 1Cr 5:21; Ez 27:13 * **18:18** Ez 27:32 * **18:19** Ez 27:30; Ap 18:10,16
* **18:20** Ap 12:12 * **18:21** Ap 5:2; 10:1; 16:20; 18:11,14,22-23; Jer 51:59-64

pekhewepe' iye fojinjetse' (trompeteros). Hats nite' ł'anuuyi'i iye qu' ne'twenhetii etji'teje'm pe'qu' łunyejeye'łe wetju'ł pe'qu' niya'yij t'ithayii etji', qa nite' ł'anuuyi'i iye qu' netpiikaxtii etji'teje'm ł'anye'j ne'ej t'ejuyets na'aj we'neqhipitju'.

23 Fetitjii ł'uła'x hats nite' ł'anuuyi'i qu' nanalit epji'. Qa' hats nite' ł'anuuyi'i iye qu' netpiikaxtii etji'teje'm ł'anyejei ne'ej tewhe'yeiju'. Qe nekhewe' aqhafets hik nekhewe' qits ha'ne sehe' epji', qe week ne' witsetits łanawitji'ijju' in łetweihetenin.*

24 Aka' witset'ik'i te'wenhetiiji' ke' ł'athitsik'i ke' profetas'ik'i, qa kekhewe' iye yatsathen, qa week iye kekhewe' talanheti'yipji' ha'ne sehe'.—*

19

Na' wa'sji' yiwqinhet pa' Dios.

1 In hats naxijik'i in hi'wen ekewe'en, ma' qa hepi'ye' iye pa' qi ł'a'x pe' olots na' wa'sji'pha'm, qa yit'ij: —¡Aleluya! Pa' witiłiye'j, pa' witiwqiye'jji' qa pa' witt'unha'x, yatsat'etsij na' inqe Dios,

2 *qe yijaalija qa yatsathenik'iha pekhewe' łaxtanithenkeyejei.* *(Sal 19:9)* Qe hats yitanithen eke' qi witqesu'ik'i yatsaihinets ha'ne week sehe' ipji' in wanawitjiłe, *qa hats taqa'tja'yipji' ke' łeqejkunenheyik'i in naxju' ta'łets eke' etsju'.—* *(Dt 32:43)**

3 Qa ewi'łij iye in yit'ijju': —¡Aleluya! *Na' łetutsax eke' etsju' nite' yili'ij in ikpha'm ene' week łahatsiyij.—* *(Is 34:10)**

4 Qa hekhewe' veinticuatro (24) jukhew tenek'enhei qa he' ikwetju'ł (4) pakha' łunyejei qa we'niyipinju'kii qa iyinii hakha' Dios i'nipji' ha' łots'oji'la'x, qa yit'ijju': —¡Amén! ¡Aleluya!—*

5 Qa ha' witts'oji'la'x qa ta'łets pa' ewi'ł wit'ax, qa yit'ij: —Iwqinheti'łji'ha na' inqe Dios week pe' łeqejkunenhei, qa week iye pe' nijiweyiju'ł qa pekhewe' iye nite' qits qa pekhewe' qits iye.—*

Pa' łewhe'yejii pa' Kots'etax Ła's.

6 Ma' qa hepi'ye' iye pa' ewi'ł wit'ax in ł'anye'jek ł'a'x ne'ej olots, qa in ł'anye'jek ł'a'x qe qi na'aj tsuj iweli', qa in ł'anye'jek iye qe t'unik'i na'aj kimmimim, qa yit'ij: —¡Aleluya! Qe na' Yatsat'ax'inij inqe Dios ham łet'unhenye'ji'iju'ł in t'un, hats tenek'enhei.*

7 Łe'sitse' ine'mkiiha, qitse' ine'mha pa' witisa'xi'mkii qa' jintewqinhetija iye, qe hats nam na' nełu łewhe'yejii na' Kots'etax Ła's, qa ne' łewhe'ye' qa hats q'ax.*

8 Qa nekhe'en qa wetqhinataninji' ne' łe'sits penyilots elesei qa tujji'ha in fo', qa łe'siitsija iye ham łejili'ye',— qe na' łe'wis penyilo elesei ikji', pa' łe'wis łunyejei pe' yatsathen.*

9 Qa ha' ángel qa yit'ij yiwets: —Ika'ajji': "Łe'sitsi'mkii nekhewe' te'niyinhe'yijup na' witkujiyifi na' łewhe'yejii na' Kots'etax Ła's."— Qa yit'ij yiwets iye: —Ekewe'en yijaalija in łe'lijei na' Dios.—*

---

* **18:23** Jer 25:10 * **18:24** Ap 6:10; 16:6 * **19:2** Jn 8:16; 19:35; Ap 6:10; 15:3; 16:6,7; 17:6; 18:24; Dt 32:43; 2R 9:7 * **19:3** Is 34:8-10; Ap 14:11 * **19:4** Ap 5:8; Sal 106:48 * **19:5** Sal 115:13 * **19:6** Ez 1:24; 43:2; Ap 1:15; 14:2 * **19:7** Mt 5:12 * **19:8** Ap 15:6; 19:14; Ef 2:10 * **19:9** Ap 1:3; 14:13; 16:15; 17:1; 20:6; 22:7,8-9,14; Is 25:6-8; Mt 26:29; Lc 13:29

10 Ma' qa honokok'entaxifi ha' ángel qu' nek'iyinii, qa yi'tłi'ij yiwets: —Hasu'uj aqsi'j ye'mijkii kakha'an. Yakha' k'eyithayifełe qa week iye nekhewe' ejefetsipji' in nite' yeqeku'uk'i kekhewe' iyetij ha' Jesús. Iyinii yijat'ij na' Dios. Qe kekhewe' iyetij ha' Jesús hik kekhewe' łetuk kekhewe' wi'tlijei nifel pakha' łunye'jkii hatse' (profecía).—*

Pa' ewi'ł i'nipji' pa' tiptip fo'.

11 Ma' qa hi'weniipha'm na' wa's in qhofij, qa laxaji' ha' ewi'ł tiptip fo' qa ha' i'nipji' qa łii, pa'qu' hats nit'ij qa yaqsiijkii, qa łii iye, hamji' pa' qu'nte' yija'ye'. Qa yatsathenik'iha iye in inaxtanithen qa in watlan iye.*

12 He' łotoi leppepep hik łunye'j fe't, qa ha' łeiła'apji' qa olotsipji' he' k'ooiji' ł'iwatai (coronas), qa na'li'm ka' ewi'ł witii we'nika'ajji' ham nikfe'le'ets, ewi'łti'ijkii in nikfe'lets.*

13 He' yeqhinataji' saał'a'aj ke' wit'athits qa aka' łii, Łe'lijei pa' Dios.*

14 Qa he' oq'opheł inetsiletsi' na' wa's qa yijayanpha'm, yeqhinataji' ke' łe'sits penyilo elesei, fo'ija qa ham łejili'ye' iye. Qa he' łe'wutits qa week fo' iye.

15 Ha' łeji' hakha'an qa t'atsji'łfik'i ha' ewi'ł witqatsjikinet yasłax qe qa' nenfekinijju' he' week witsetits, qa ha' łek'u' qu' netnek'enhei qa nijket. Łakha'ija in t'otsji'ju'kii ha' łeq'itset'ij in neq'umutju' ke' uwa, hikha' pa' qi ławak pa' Dios ham łet'unhenye'ji'iju'ł in t'un.*

16 Ha' łe'ntilafit qa ke' łekumkenet'i' iye qa we'nika'aji' ka' ewi'ł witii, yit'ij: Wittata pe' wittatal qa Yatsat'ax'inij tenek'enhe'yipji' pe' week tenek'enhei.*

17 Qa hi'wen iye ha' ewi'ł ángel ts'ap'a'apji' ne' junu', qa qi in yit'unhetik'i in taya'yii week he' na'ya'kii junatai, qa yit'ij: —Te'łuni'ł qa ewi'ł ni'iłiji' hatse' qu' łuji'ł na' qi aqi'ł ta'łets na' Dios,

18 qa' łuji'ł ne' ł'esenits ke' qits wittatalik'i, qa ke' oq'opheł inetsilets ł'alheyik'i qa ke' t'unitstax jukhew'ik'i, qa ke' tiptipits'ik'i qa ke' tenilatshei iye, qa ke' jukhew'ik'i witłinhei qa ke' nite' witłinheitax iye, qa kekhewe' iye nite' qits qa kekhewe' iye qits.—*

19 Ma' qa hi'wen ha' inqa'met qa he' week wittatalipji' ha'ne sehe' qa he' łelits oq'opheł inetsilets in not'ax wetju'ł qe qa nawatlani'ł hakha' (Cristo) i'nipji' ha' tiptip qa hekhewe' iye łelitsek oq'opheł inetsilets.*

20 Qa ha' inqa'met qa te'nekumhi'yi' qa weeki'ł hakha' yit'ij łetets qu' profetaye', hikha' in metji'ji'm hakha'an qa yaqsi'j jiijkii ke' ham łunyejeyi'iju'ł, ma' qa qi in yawitji'iji' hekhewe' we'nika'aj ke' łeq'ikati' ha' inqa'met qa iyiniikii ha' łesi'nq'al. Ɛnewe' wetsjuk nite' talanhetii eku'nju' in tewumhitiíji'ju'kii hakha' hik łunye'j kałi' qa fe'tłe azufre.*

21 Qa kekhewepłe oq'opheł inetsilets qa naq'axijju' ek ha' witqatsjikinet ta'łii ha' łeji' hakha' i'nipji' ha' tiptip, qa week ne' junatai qa qi in iłinijju' ke' ł'esenitsik'i kekhewe'en.

20

Pa' Satanás t'opheł itii qa' namijets mil (1.000) ininqapits.

* **19:10** Ap 1:2,9; 12:17; 20:4 * **19:11** Ap 3:14; 4:1; 11:19; 15:5; 16:7; 19:2; Sal 9:8; 96:13 * **19:12** Ap 2:17; 3:12 * **19:13** Is 63:1-6; Jn 1:1-5; He 4:12 * **19:15** Is 49:2; He 4:12; Ap 1:16; 2:12,16; 12:5; 14:19-20; 16:19; Is 11:4; 2Ts 2:8; Sal 2:9 * **19:16** Dt 10:17; Dn 2:47; 1Ti 6:15; Ap 17:14 * **19:18** Ez 39:17-20 * **19:19** Ap 16:13-14 * **19:20** Ap 13:13-17; 20:10,14; 21:8; Mt 5:22; Mr 9:43

1 Ma' qa hi'wen ha' ewi'ł ángel in te'nilitju' ta'łetspha'm na' wa's teneyijju' ke' łejinje' hakha' ham ł'aka'the'ye' (abismo) qa łokoiji' iye ha' qi fołołik'i.*
2 Ma' qa ha' ángel qa yif'elitets in t'eku'mi' ha' łeiłe', hikha' pakhaa'ij pa'aj q'oiq'oi, qa hikha' inwo'met qa Satanás iye, qa yophe'łij ha' qi fołołik'i qa' namijets mil (1.000) ininqapits.*
3 Qa nije'le'ejik'iju' hakha' ham ł'aka'the'ye' (abismo), ma' qa yit'onij qa yeni' ke' łe'nikati' ha' łit'o, hats'inha qa' hats nite' nawitjiye' ene' witsetits, ipłu'ui qu' nafits qu' mil (1.000) ininqapitse', ma' qa' ink'aye'łe qu' hats mil (1.000) ininqapitse' qa' ł'ajłi'ij qu' netwejinhetii iye.*
4 Ma' qa hi'wen iye he' wits'ojilaxits qa hekhewe' i'nipji' hekhewe'en qa testi'yij pe' łet'unhaxits qu' nineqjeyumtshen. Qa hi'wen iye hekhewe' łiłaxits kekhewe' we'nisa'xik'i łeiłalik'i in talanhetiiju' qe ta'łijupi' in nifel ha' Jesús qa ke' łe'lijei iye pa' Dios, qa hekhewe' iye nite' iyinii ka' inqa'met qa ka' łesi'nq'al iye, qa nite' iye we'nika'aji' łotkoyehei qa łokoyei iye ke' łeq'ikati', ma' qa iłii iye, enewe'en qa te'weyik'uiju' ha' Cristo in tenek'enhei qa yamijets mil (1.000) ininqapits.*
5 Qa aka'an qa hik aka' pa' yojo witiłijii. Qa kekhewepłe naxju' qa nite' iłii iye ipłu'ui qu' nanaxijik'i pe' mil (1.000) ininqapits.
6 Łe'wisi'mkii qa łe'wisija iye pakha' qu' na'n ji'teje'm pakha' yojo witiłijii. Pa' teke'lenju' witwamhi' ham pa'qu' łet'unha'xe' qu' na'nipji' pekhewe'en, qe enewe'en łaqa pa'il hatse' pa' Dios qa ha' Jesucristo, qa' netnek'enhe'yi'ł hakha'an pe' mil (1.000) ininqapitsji'.*

Pa' Satanás qa tewumhitiiji'ju' pa' fe't.

7 Qu' nanaxijik'i pe' mil (1.000) ininqapits, qa pa' Satanás qa' netwejinhetii in t'ophełitiitax.
8 Ma' qa nakfik'i qa' nawitji iye pe' week witsetits ha'ne week sehe' epji' Gog qa pa' Magog, qa' nonothet wetju'ł qe qa' net'ilit qu' nawatlan. Qa ka' uja'x hekhewe'en hik łunye'j na'aj isa'x łotkoyek'i na'aj qi iweli'.*
9 Ma' qa nekipji' weju'łij ha'ne week sehe' epji', qa k'ooyijji' in yeqewuk'un ha' łewhi'we't hekhewe' yatsat'etsij pa' Dios, qa nakha' iye witset yisu'un pa' Dios. Qa te'nilitłeju' ka' fe't ta'łiipha'm na' wa's, ma' qa week naq'axij fe't.*
10 Qa ha' inwo'met, hikha' nawitjiju'kii week ekewe'en qa tewumhitiiji'ju' ha' fe't hik łunye'j kałi' qa t'ijułe fe't azufre, hik hakha' tewumhitiiji'ju'kii iye ha' inqa'met qa hakha' iye yit'ij łetets qu' profetaye', qa' hikha' qu' nejtsi'le'e' wetju'łkii nełuts qa najai nite' yili'ij ene' week łahatsiyij.*

Wetjeyumtshen ts'ap'a'afi pa' witts'oji'la'x fo'.

11 Qa i'nk'ałe qa hi'wen iye ha' qi witts'oji'la'x fo', qa hakha' i'nipji', hikha' in yi'wen ha' sehe' qa ha' wa's qa ilatkii, qa hekhewe' sehe' qa ha' wa's qa hats ham pa'qu' na'ni'.*
12 Qa hi'wen he' naxju' qits qa ke' nite' qits, ts'ap'a'afi ha' witts'oji'la'x, qa he' witfaakanhei qa wenit'ij qhof, qa hakhap iye witfaakanek qa wenit'ijek qhof iye, hikha' ha' witfaakanek t'ejuyets pa' witiła'x. Ma' qa he' naxju'

* **20:1** Lc 8:31; Ap 9:1 * **20:2** Ap 12:9; Is 24:22 * **20:3** Dn 6:17; Mt 27:66; Ap 12:9 * **20:4** Dn 7:22; Mt 19:28; 1Co 6:2-3; Ap 1:2,9; 2:8; 3:21; 6:9; 12:17; 13:12-16; 19:10; Is 25:6-8; Mt 9:18; Lc 13:29; Ro 14:9 * **20:6** Ap 1:3,6; 5:10; 14:13; 16:15; 19:9; 20:14; 21:8; 22:7,14 * **20:8** Is 11:12; Ez 7:2; Ap 7:1 * **20:9** 2R 1:10,12; Ez 38:22; 39:6; Lc 9:54 * **20:10** Ap 19:20; Mt 25:41 * **20:11** Is 51:6; Mt 24:35; 2P 3:10; Ap 18:21

qa' tejeyumtshenhetiyij week pekhewe' yaqsiijkii we'nika'ajji' hekhewe' witfaakanhei.*
13 Qa ha' qi iweli' qa neka'xets qu' netisij hekhewe' i'nji' naxju', qa hakha' witwamhiye'j qa hakha' iye łe'nq'itset'ij pe' naxju' łii Hades qa neka'xets iye qu' netisij hekhewe' i'nji' ek naxju'. Ma' qa tejeyumtshenhetiyij week ewiłei pa' łunyejei pekhewe' yaqsiijkii pa'aj.
14 Ma' qa ha' witwamhi' qa hakha' iye łe'nq'itset'ij pe' naxju' łii Hades qa tewumhiti'yiiju'kii hakha' fe't hik łunye'j kałi'. Hik ha'ne fe't hik łunye'j kałi' łii, "teke'lenju' witwamhi'."*
15 Pakha' nite' te'wenhetiiji' pa'qu' łiye' ha' witfaakanek t'ejuyets pa' witiła'x qa' netwumhitiijiiju' ha' fe't hik łunye'j kałi'.

21

Pe' ink'aihits wa's qa sehe'.
1 Ma' qa hi'wen ha' wa's ink'ayik qa ha' sehe' ink'ayik iye, qe ka' hayiits wa's qa ka' sehe' iye hats hamits, qa hats ham iye pa'qu' qi iweli'ye'.*
2 Qa hi'wen iye ha' qi łe'wis witset, ham uł'axi'i, Ink'ayik Jerusalén, in ta'łetspha'm ha' wa's, te'nilitju' nukinju' pa' Dios. Qii'ija in łe'wis, hats week yijat'etsju' hik łunye'j ne'ej ewi'ł efu in hats yamets łahats'ij łewhe'yejii qa wanaqsiijija.*
3 Qa hepi'ye' pa' ewi'ł t'unik'i wit'ax ta'łets ha' witts'oji'la'x, qa yit'ij: —Jeł qeku'nek, hane'ej na' i'ni' na' Dios hats i'nji'teje'm ne' jukhew qa efuts iye, qa nakha'an hats i'nji'ju'ha nekhewe'en qa łakha' qu' łetset'i'ijha, qa hik nakhaa'ija Dios in i'nji'ju'.*
4 Qa łakha' qa' nenli'jju' week pe' łet'il nekhewe'en, qa pa' witwamhi' qa' hats hame' iye, qa' hats hame' iye pa'qu' uł'axi' i'mkii itawje'met, hats ham iye ipe', ham iye a'taxe', qe week kekhewe' yojo in na'l wekwek hats hamits.—*
5 Ma' qa ha' i'nipji' ha' witts'oji'la'x qa yit'ij: —Jeł qeku'nek, yakha' week hink'aihit eke' week wekwek.— Qa yit'ij iye: —Ika'ajji', qe ekewe' wi'tlijei yijaalija qa yijaa'ija iye qu' hik łunye'je' pa'qu' hats nit'ij.—*
6 Qa yit'ij yiwets iye: —¡Hats uja'xłe! Yakha' hik yijunye'j ne'ej witq'ikati' "Alfa" qa ne'ej "Omega". Qe yakha' yojo qa yakha' iye hetke'lenju'. Pakha' qu' ne'niyayu' yakha' qu' hetisłi'ij ham łaja'ye' ta'łets na' niwekłe iweli' ta'łets na' witiła'x.*
7 Pakha' qu' nanaxij qa' hetisij ekewe' wekwek, qa Yakha' qu' łeqe Diose'yij qa łakha' qa' ya'si'ij.*
8 Qa nekhewe'łe ifinhetets nijiweyipji' qu' netetfelyij, qa nekhewe' inqeku', qa nekhewe' hats nite' yoksi'wen łewuł'ets, qa nekhewe' eqek'unhets, qa nekhewe' wanawitjiju'kii ł'esenits, qa nekhewe' weihetets, qa ne' iyinii ne' witeqsi'nq'alits, qa week iye nekhewe' ejtitsits, qu' nana'lek pa'qu' nat-sat'etsijek nekhe' hik łunye'j kałi' qa fe'tłe azufre, hik nakha' na' teke'lenju' witwamhi'.—*

---

* **20:12** Dn 7:10; 12:1; Is 4:3; 34:16; Ap 3:5; 13:8; 17:8; 20:15; 21:27; Sal 62:12; Jer 17:10; Ro 2:6; 1P 1:17 * **20:14** Is 25:7-8; 1Co 15:26 * **21:1** Is 65:17; 66:22; 2P 3:13; Ap 13:1 * **21:2** Ga 4:26; He 11:10; Ap 3:12; 19:7; Is 61:10 * **21:3** Lv 26:11-12; Jer 31:33; Ez 37:27; Zac 8:8 * **21:4** Is 25:8; 30:19; 35:10; 42:9; 51:11; 60:20; 65:19; Ap 7:17; Os 13:14; 1Co 15:54 * **21:5** Ap 22:6 * **21:6** Ap 1:8; 16:17; 22:13; Is 41:17; 44:3,6; 48:12; 55:1; Jn 4:14; 7:37; Sal 36:9; 42:1-2; Jer 2:13 * **21:7** Ap 2:7; 2S 7:14 * **21:8** Ap 19:20

Pa' ink'ayik Jerusalén.

9 Ma' qa nam ha' ewi'ł hekhewe' wetsjuk tatsai (7) angelits, hik hekhewe' t'eku'mi' he' wetsjuk tatsai (7) tok'ol (copas) topolij ke' teke'lenju' wetsjuk tatsai (7) yaats'e'ej ka' sehe', qa yit'ij yiwets: —Te'łun, qu' k'ethinij ne' inanyi', łewhe'ye' na' Kots'etax Ła's.—*

10 Ma' qa tseka'xiipha'm iye espiritułe in tseka'xiipha'm ke' qipha'mha utek, qa ts'ethinij ha' qi witset ham uł'axi'i, Jerusalén, in te'nilitju' ta'łetspha'm ha' wa's nukinju' pa' Dios.*

11 Ha' witset qii'ija in lepepkii yitujinhetji' pa' łesa'x pa' Dios, ka' ł'elepep hik łunye'j ł'elepep ne'ej łe'wis qa inyetax ute łii jaspe na'lje'mkii.*

12 He' łekuwelii ha' witset na'l ha' qipha'mha łejilafi' qa doce (12) he' łejil, qa week he' łejil ewiłeikii in i'nji' yejeł he' i'nji' angelits, qa week we'nika'aji' iye ke' doce (12) łiyits pe' łelits pa' Israel'ik'i.

13 Wetshetk'ewi'ł he' łejil te'weyij nełu'uju'ł, qa wetshetk'ewi'ł iye he' ima'x te'weyij, qa wetshetk'ewi'ł iye he' i'wk'uyi'l te'weyij qa wetshetk'ewi'ł iye he' tefe te'weyijek.*

14 Ha' łejilafi' ha' witset na'l he' doce (12) łetkui, qa hekhewe'en qa we'nika'aji' ke' doce (12) łiyits he' doce (12) apóstoles ł'ijatshenhei ha' Kots'etax Ła's.

15 Qa hakha' haifaakate'yi'ł ángel, na'li'm hakha' łeqjeyumtshela'x yaqamax oro, qe qa' nejeyumtshenji' ha' witset, qa he' łejil qa ha' łejilafi' iye.*

16 Ha' witset week uja'x wetju'ł ha' ł'a'j qa ha' łepk'eji' (cuadrado). Ma' qa yejeyumtshenji' ha' witset yit'iji' ha' łeqjeyumtshela'x, qa yamets dos mil doscientos (2.200) kilómetros ł'a'j qa łepk'e' qa łuk'epha'm iye, week uja'xji'.

17 Ma' qa yejeyumtshenji' iye ka' łuk'eje'm ha' łejilafi', qa yamets sesenta y cinco (65) metros, qa in łunye'jek łeqjeyumtshela'x na'aj jukhew ha' ángel in yejeyumtshenji'.

18 Ha' łejilafi' yaqamax ke' utel jaspe, qa ha' witset qa yaqamaxi' oro na'lje'mkii hik łunye'j leme.

19 He' łetkui ha' łejilafi' ha' witset qa tik'eyi' week ke' łunyejeiłe wetju'ł łe'sits utel. Ke' yojo łetuk tik'eyi' ne'ej jaspe, qa ke' yojo'opji' qa zafiro, qa kekhep iye qa ágata, qa kekhep iye qa esmeralda,*

20 qa kekhep iye qa sardónice, qa kekhep iye qa sardio, qa kekhep iye qa crisólito, qa kekhep iye qa berilo, qa kekhep iye qa topacio, qa kekhep iye qa crisopraso, qa kekhep iye qa jacinto, qa ke' yamets doce (12) qa łii amatista.

21 Hekhewe' doce (12) łejil hekhewe'en doce (12) perlas, ewi'ł perla wanaqsiijkii ewi'ł łeji'. Ha' wit'ikheyi'j ha' witset qa yaqamax ha' orotax qa na'llеje'mkii hik łunye'j leme.

22 Ham hi'weni'i' pe'qu' witlijtsitjiye' hakha'an, qe pa' Yatsat'ax'inij, hik pakha' Dios ham łet'unhenye'ji'iju'ł in t'un, qa ha' Kots'etax Ła's iye, hik nekhewe' łelijtsitjiyij.

23 Ha' witset nite' yite'jii pe'qu' junuye' qa pe'qu' juwele' iye qu' nanaliti'pji', qe pa' łesa'x pa' Dios hikpa' nalitkii, qa ha' Kots'etax Ła's qa hikha' łefetitjii.*

24 Pe' witsetits qu' nijalki'sji'kii ha' na'lkii ta'łets ha' witset, qa pe' wittatal-ipji' ha' sehe' qa' nenka'xji'jii pe'qu' łeqistitse'ji'jij pe' qits łewekwekits.*

---

* **21:9** Ap 16:1 * **21:10** Ap 1:10; 4:2; 17:3; Ez 40:2 * **21:11** Is 60:1-2 * **21:13** Ez 48:30-34 * **21:15** Ap 11:1; Ez 40:3 * **21:19** Ex 28:15-21; Is 54:11 * **21:23** Is 24:23; 30:26; 60:19-20; Zac 14:6-7; Ap 22:5 * **21:24** Is 42:6; 49:6,7,23; 60:3,5,10

25 He' łejil nite' tit'oyik'i week nełuts, ehe, qe ham naja'xi'i'.
26 Qa pe' witsetits qa' nenka'xji'jii pe'qu' łeqistitse'ji'jij pe' qits łewekwekits qa qu' qi qu' niwqinhetji' iye.*
27 Nite' ł'anuuyi'i qu' nuyetsji' hatse' hakha'an pa'qu' uł'axe', nite' iye pa'qu' naqsiijkii pe'qu' neqwepin, qa pa'qu' aqawitjina'xe' iye, qe uja'xłe yijat'ij qu' nuyetsji' hatse' pekhewe' we'nika'ajji' pe' łiyits ha' witfaakanek t'ejuyets pa' witiła'x łafaakanek ha' Kots'etax Ła's.*

22

Pa' iweli' ta'łets pa' witiła'x.

1 Ma' qa ha' ángel qa ts'ethinij iye ha' ewi'ł haqqi', hik hakha' iweli' ta'łets pa' witiła'x, qi in na'liiju' hik łunye'j na'aj na'lje'mkii, qa ta'łji'teje'm ha' łots'oji'la'x pa' Dios qa ha' Kots'etax Ła's iye.*
2 Ha' iweli' qa ikji'teje'm łeqewuk'u'uk'i' ha' wit'ikheyi'j ha' witset, qa he' wetsjuk łotkoyehei ha' haqqi' qa ikik'iju' he' najkakui witiła'x, qa week juwelitsji' tei. Qa he' łesejets he' najkakui qa hikhe' łeqjunhetitsij he' witsetits.*
3 Qa week pakha' uł'ax hats hami' ha' sehe'. Qa ha' łots'oji'la'x pa' Dios qa ha' Kots'etax Ła's iye qa' na'nji'ju'ha ha' witset, qa pe' łeqejkunenhei (łelits) qa' net'ithayi'yi'mkiiha.*
4 Enewe'en qa' ni'wenija pa' łeju's, qa ka' łii qa' na'ni' łotkoyehei.*
5 Hats ham pa'qu' naja'xe', qa hats nite' hamik'ui pe'qu' fetitjiye' nite' hamik'ui iye ha'ne ł'uła'x ne' junu', qe pa' Yatsat'ax'inij Dios qu' nanaliti'pji' hatse', qa łekhewel pe' łelits qu' netnek'enhei ene' week łahatsiyij, nite' yili'ij.*

Hats nite' toxik'ui qu' nanam pa' Cristo.

6 Qa ha' ángel qa yit'ij yiwets iye: —Ekewe' wi'tlijei yijaalija qa yijaa'ija iye qu' hik łunye'je' pa'qu' hats nit'ij. Qa na' Yatsat'ax'inij, hikna' łeqe Dios ne' łeqe espiritul ke' profetas'ik'i, nukin ha'ne łaqa ángel qe qa' nethinij nekhewe' łeqejkunenhei ekewe' wekwek hats nite' toxik'ui qu' łunyejeye'kii.—*
7 Qa pa' ł'a'x ha' Jesús qa yit'ij: —¡Hats nite' toxik'ui qu' natsam! Łe'wisi'mkii pakha' qu' netk'enik'i eke' wi'tlijei nifel pakha' łunye'jkii hatse' (profecía) i'nji' ha'ne witfaakanek.—*
8 Yakha', Juan, yakha' hepi'ye' qa hi'wen iye ekewe' wekwek. In hepi'ye' qa hi'wen iye, ma' qa honokok'entaxifi ha' ángel qu' nek'iyinii hikha' ts'ethinij ekewe' wekwek.
9 Ma' qa yi'tłi'ij yiwets: —Hasu'uj aqsi'j ye'mijkii kakha'an. Yakha' k'eyithayifełe qa week iye nekhewe' profetas ejefetsipji' qa nekhewe' iye nite' yeqeku'uk'i ekewe' wi'tlijei i'nji' ha'ne witfaakanek. Iyinii yijat'ij na' Dios.—*
10 Qa yit'ij yiwets iye: —Hasu'uj qu' aqsi'jłe ekewe' wi'tlijei nifel pakha' łunye'jkii hatse' (profecía) i'nji' ha'ne witfaakanek, qe pa' łahats'ij hats met.*

---

* **21:26** Is 60:11 * **21:27** Is 35:8; 52:1; Ap 3:5; 13:8; 17:8; 20:12,15 * **22:1** Ez 47:1-2; Jl 3:18 * **22:2** Gn 2:9; 3:22 * **22:3** Gn 3:14-19; Zac 14:11 * **22:4** Ex 33:20; Sal 17:15; Mt 5:8; Ap 7:3; 9:4; 13:16; 14:1,9; 17:5; 20:4 * **22:5** Zac 14:7; Ap 21:25 * **22:6** Ap 1:1; 3:14; 19:11; 21:5; Dn 2:28-29,45 * **22:7** Ap 1:3; 3:11; 14:13; 19:9; 20:6; 22:14 * **22:9** Ap 19:10 * **22:10** Dn 12:4; Ap 1:3; 10:4

11 Pakha' nite' yisu'un qu' nili'ij in yaqsiijkii pakha' nite' yatsathen, yape iwejinłi'iłij. Pakha' nite' yisu'un qu' nili'ij in yaqsiijkii pa' uł'ax, yape iwejinłi'iłij. Qa pakha'łe yaqsiijkii pa' yatsathen, qa' nakipji'ha qu' naqsiijkii. Qa pakha' yaqsiijkii pa' łe'wis, qa' hasu'uj nili'ij qu' naqsiijkii.*
12 ¡Hats nite' toxik'ui qu' natsam! Qa nekhewe' qu' hijaninij qa' henka'x hats'inha qu' hijaninij week ewiłei inłuk'e ek pakha' hats łuk'e' pa'qu' naqsiijkii.*
13 Yakha' hik yijunye'j ne'ej witq'ikati' “Alfa” qa ne'ej “Omega”. Qe yakha' yojo qa yakha' iye hetke'lenju'. Yakha' henju' qa yakha' iye qu' hilinenij.*
14 Łe'sitsi'mkii pekhewe' qu' hats nempuli'jju' pe' łeqhinatai qe qa' łeke'ye' qu' netuj hatse' ne' łei ne' najkak ta'łets pa' witiła'x qa qu' nuyii iye nekhewe' łejil na' witset.*
15 Nekhewe'łe hik łunyejei nunajits qa i'ni' nakha' i'nfik'i, qa nekhewe' iye weihetets, qa nekhewe' iye wanawitji'ijju'kii ł'esenits, qa ne' eqek'unhets, qa ne' iyinii ne' witeqsi'nq'alits, qa week iye nekhewe' qi pa' łeqsu'unka'xij pa' witwejtitsi' qa nite' yili'ij.—*
16 —Yakha', Jesús, yakha' he'nukin ei na' yaqa ángel hats'inha qu' nefeli'm week ekewe' wekwek qa' enfeli'm ne' witlijtsitjiyits. Yakha' łefitets qa hata'łets iye ka' David'ik'i, yakha' iye nełuwoki' tujji'ha in hats nełuyu'kii.—*
17 Pa' Espíritu Santo qa ke' witiwhe'ye' qa yit'ijju': —¡Te'łun!— Qa pa'qu' hats nimpi'ye' qa' ni'tjiijek: —¡Te'łun!— Qa pa'qu' ne'niyayu', ¡te'łun! Qa pa'qu' nisu'un, qa' niya'ji' ham łaja'ye' na' iweli' ta'łets pa' witiła'x.*
18 Yakha' hiwjutsiqeni'mha week pekhewe' qu' nepiye'ek'i ekewe' wi'tlijei i'nji' ha'ne witfaakanek nifel pakha' łunye'jkii hatse' (profecía): pakha' qu' nukintaxetsji' pe'ye' iye ekewe' wi'tlijei, qa pa' Dios qa' nenipji' ekewe' qu' naats'e'ej we'nika'ajji' ha'ne witfaakanek.
19 Pakha' qu' niwu'mfik'i pe'ye' ekewe' wi'tlijei i'nji' ha'ne witfaakanek nifel pakha' łunye'jkii hatse' (profecía), pa' Dios qa' niwu'mjiik'uifik'i' ek ne' najkak ta'łets pa' witiła'x qa na' witset ham uł'axi'i, hik enewe' we'nika'ajji' ha'ne witfaakanek.*
20 Hakha' yiwjutsiqen ekewe' wekwek yit'ij: —Ehe, aje'eł qu' natsam.— Amén, yape ente'nilitju' Yatsat'ax'inij Jesús.*
21 Pa' łeqi'fenkeye'j ha' Yatsat'ax'inij Jesús qu' na'ni'ł ejupkii e'weeki'ł. Amén.

* **22:11** Ez 3:27; Dn 12:10 * **22:12** Is 40:10; 59:18; 62:11; Jer 17:10; 25:14 * **22:13** Ap 1:8,17; 21:6 * **22:14** Ap 1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7 * **22:15** Ap 21:8 * **22:16** Ap 2:28; 5:5; Is 11:1,10; Ro 1:3; Nm 24:17 * **22:17** Ap 21:6 * **22:19** Dt 4:2; 12:32 * **22:20** Ap 1:2; 1Co 16:22